■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՅՈՒԼԻՍ — MARDI 2 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2846

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ԸՍԵՐ — ԱՅՕ ԿԱՄ ՈՉ

Փոխան Երեւանի, որ կը շարունակէ իր քար լռութիւնը, ներգաղթի յետաձգման մասին զեկոյց մը հրատարակել տուած է «Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդր. Մարմին»ը:

Պէտք է յիշէք բոլորդ ալ,— այս այն կազմակերպութիւնն է որ հրապարակ իջաւ շռնդալից հաւաստիքներով, 1933ի ամառը, եւ որ երկու տարուան մէջ ցին հաւաքեց պատկառելի գումար մը,— 150,000էն 200,000 ֆրանք, բնակարաններու շինութեան համար:

Ամիսներէ իվեր լուր չունէինք իր մասին,— եւ ահաւասիկ իր զեկոյցը, իբրեւ լուսաբանութիւն:

Այդ զեկոյցէն կ՚իմանանք հետեւեալ «նորութիւնները».—

1. «Մենք գիտենք եւ քանիցս յայտարարած ենք, որ խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան որոշումը ներգաղթի մասին միշտ ի զօրու է եւ չէ փոխուած»:

2. «Ներգաղթի ուշացումը կասում չի նշանակեր»:

3. Ուշացումը «հետեւանք է բնակարաններու անբաւականութեան» ինչպէս եւ «կառուցուած եւ կառուցուող հսկայական ձեռնարկներու աւարտման ծրագիրներուն, որոնց հրամայողական անհրաժեշտութիւնը ժամանակաւորապէս երկրորդ աստիճանի վրայ կը թողու ներգաղթի հարցը»:

4. Երեւանի մինչեւ հիմա պահած ակամայ լռութիւնը անտարբերութեան մեղադրանքով որակել եւ հաւատալ անուղղակի ձեւերով կատարուած ենշումներու գրական արդիւնքին՝ կը նշանակէ անգիտակցաբար վնասել գործին:

5. Ներգաղթը բացառապէս պետական գործ է եւ պետութեան մը միջոցներով միայն հնարաւոր: Ուրեմն արդէն մեր պետութեան, խորհրդային Հայաստանի կառավարութեան վճռական որոշումը այդ մասին: Սպասենք ուրեմն անվրդով անոր իրագործման»:

Ահա ձեզի սրտապնդի՜չ լուսաբանութիւններ, իբրեւ պատասխան աջէն եւ ձախէն արձակուած կանչերուն, որոնք խոր անձկութիւն եւ անհամբերութիւն կը մատնեն ամիսներէ ի վեր:

Փա՛ռք տուէք որ անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ «ներգաղթի ուշացումը կասում չի նշանակեր»:

Իսկ թէ մինչեւ ե՞րբ կրնայ տեւել «ուշացումը», կամ, մեր աշխարհաբարով, այս տարի ներգաղթ պիտի ըլլա՞յ,— ասոր պատասխանը ոչ Ֆոնտի Մարմինը գիտէ, ոչ Հօկը, ոչ ալ Բարեգործականը:

Անշուշտ կառավարութիւնը գիտէ եւ կրնար հաղորդել երկտող հեռագրով մը,— այո կամ ոչ:

Դժբախտաբար, ինչպէս բոլոր կառավարութիւնները, մեր «բարեխնամ»ն ալ շատ լաւ սերտած է դիւանագիտական նրբութիւնները:

Փոխանակ չիտկէ չիտակ «Ոչ» պատալու մեր երեսին, ինչպէս պիտի ընէր անսեթեւեթ գիւղացի-բանուոր մը, ան դէմքն իսկ չի ցուցներ, եւ իր տրամադրութիւնները հաղորդելու պաշտօնը կը յանձնէ միջնորդներու, քարտուղար կամ գանձապահ:

×

Զեկոյցը կը հաստատէ ճշմարտութիւն մը որ, թէեւ տարրական, բանավէճի նիւթ էր դարձած մինչեւ այսօր,— «ներգաղթը բացառապէս պետական գործ է եւ պետութեան մը միջոցներով միայն հնարաւոր»:

Եթէ առաջին օրէն ընդունուած ըլլար այս ճշմարտութիւնը, ապահովաբար երկու անգամ աւելի քաղցութիւն կը փրկուէր պանդխտութենէ, վերջին տասը տարիներու ընթացքին:

Մինչդեռ, Երեւան անտեսեց այս տարրական ճշմարտութիւնը, մոռցաւ թէ իր պարտականութիւնն էր ներգաղթը վերածել հիմնական քաղաքականութեան մը, եւ պարզապէս առեւտուրի, սակարկութեան նստաւ Արտասահմանի հետ:

— Դրամ կուտաք, բնակարան կը շինենք, կ՚ընդունինք…

Այս նախնական, խակապէս հակապետական քաղաքականութեան համար, Երեւան իրեն հետ ունեցաւ Արտասահմանի բոլոր «Հայաստանասէր»ները:

Անոնք չհանդուրժեցին ո՛ր եւ է քննադատութեան, այս գետնին վրայ, ինչպէս ուրիշ հարցերու մէջ: Տեղէն վեր ցատկողը պաշտպան, ծրի փաստաբան հանդիսացաւ Երեւանի,— «Կառավարութիւնը իր գործը գիտէ»:

Այս միեւնոյն մարդիկը արխարա՞ր կը թելադրեն որ Միացեալ Ցանձնաժողովը կամ ուրիշ մարմիններ պահանջեն դնեն Ֆրանսական կառավարութեան, փոխանակ ողորմելի աղերսագիրներ, լալկան յուշագիրներ մատուցանելու. բայց կը մոռնան, որ շատ աւելի արդար պահանջներ, տարրական պարտականութիւններ կը յիշեցնեն քու իշխանութեանդ:

Դեռ ուրիշ հարց մը,— անոնք դժգոհ են բարեկամներու դիրքէն ալ: Պէտք եղածին չափ «հաւատարմական» չեն գտներ զայն:

Ահա տեսէք,— Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթն է որ կը տրտնջայ.

— «Անգիրն ունինք մաս մը ժողովուրդ, որ եթէ թշնամի չէ, չուզեր բստ արժանւոյն գնահատել Հայաստանի իրականութիւնը: Անոր նկատմամբ իր զգացումները ցաւ են, բառերը կշռուած եւ վարանոտ ու վերապահ ուղղութեան մը կը հետեւի»: (16 յունիս):

Եւ Թուէլով անոնց ուրիշ մեղքերը.

— «Այս պարագաներուն տակ, ի՞նչ իրաւունք ունինք մեղադրելու Երեւանը կամ Մոսկուան, եթէ Սփիւռքի հայութեան փափաքներուն եւ առաջարկներուն հանդէպ ցոյց տան զաղջ, վերապահ եւ զգոյշ վերաբերմունք»:

Ուրեմն, արժանի՛ ենք մեր ճակատագրին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Վերջին պահուն կ՚իմանանք թէ Իտալիա հրաժարած է Ազգերու Դաշնակցութենէն, իբրեւ հետեւանք հապէշական հարցին:

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ
Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆԻ ՄԻՋԵՒ

ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄՆԵՐ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ երկու նոր դէպքեր պատահեցան Խորհրդային Միութեան եւ Մանչուրիոյ սահմանին վրայ: Յունիս 23ին 40 ճափոնցի զինուորներ երկու սպաներու հետ անցան խորհրդային սահմանը եւ ներս մտան մինչեւ 400 մեթր: Յետոյ իջան հովիտի մը մէջ եւ հոն մնացին մինչեւ մթնշաղ: Մութը կոխելէ յետոյ ճափոնցիները վերադարձան Մանչուրիա: Յունիս 26ին դարձեալ 40 ճափոնցի զինուորներ մտեցան սահմանին ուր իրենց միացան 60 հեծելազօրքեր: Յետոյ բոլորը մէկ անցան սահմանը: Խորհրդային պահակները տեսան երկու արշաւներն ալ, բայց չուզեցին կրակ բանալ, որպէսզի ընդհարում մը չպատահի: Յունիս 27ին ճափոնական երկու թնդանօթակիրներ Ամուր գետն ի վեր ելան, մտնելով խորհրդային երկրի մէջ: Ճամբան հանդիպեցան խորհրդային նաւերու, որոնք ազդարարեցին թէ ջրանցքը փակ է օտար նաւերու համար: Սակայն եւ այնպէս ճափոնական նաւերը մտան ջրանցքին մէջ, նաւաստիները թնդանօթներուն եւ գնդացիրներուն գլուխն անցան եւ զանոնք ուղղեցին խորհրդային նաւերուն վրայ: Ռուս նաւաստիները կրցան լուսանկարել զանոնք: Խորհրդային նաւերը որ եւ է հրահանգ ստացած չըլլալով, կրակ չբացին: Երկու դէպքերն ալ Մոսկուա հաղորդուեցան: Կը կարծուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը բողոքելով քննութիւն պիտի պահանջէ: Միւս կողմէ կը հաղորդուի թէ Սիպերիոյ Ծովային Շրջանի, մասնաւորապէս Վլատիվոսթոքի ճափոնցիներուն ազդարարուած է թէ պիտի տարագրուին անյապաղ: Վլատիվոսթոքի բոլոր օտարականները մասնաւոր հսկողութեան տակ առնուած են: Ճափոնական նաւերուն արգիլուած է մտնել Սիպերիոյ նաւահանգիստները:

Ճափոնի պատերազմական նախարարը կառավարութեան յանձնեց տեղեկագիր մը, որուն համաձայն 200.000 խորհր. զինուորներ համախմբուած են Մանչուրիոյ սահմանին վրայ: Միւս կողմէ ամրութիւններ կը շինուին սահմանագլուխին երկայնքը: Այս կացութեան առջեւ, Ճափոնի պատերազմական նախարարը անկարելի կը գտնէ ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքել Խ. Միութեան հետ:

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԲՈՂՈՔԵԼ
Իսկ Իտալիա կը պատասխանէ զօրաշարժով

Հապէշական կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց իտալական ապրիբէ տրուած այն լուրերուն դէմ թէ գերեվաճառութիւնը եւ վայրենութիւնը կը տիրապետեն Եթովպիոյ մէջ: Գերեվաճառութիւնը չեն ուրանար, բայց կ՚ըսեն թէ ամէն տարի հազարաւոր ստրուկներ կ՚արձակուին կայսեր ուղղակի միջամտութեամբ, եւ դպրոցներ կը բացուին անոնց համար: Գաւառական շրջաններու մէջ դիւրաւ կուտան թէ Հապէշները ոչ յետամնաց են, ոչ ալ կիսավայրենի: Բազմաթիւ դպրոցներ բացուած են ամբողջ երկրին մէջ, եւ շատերը կը գտնուին եւրոպացի ուսուցիչներու ձեռքին տակ: Եթովպիա միշտ պատրաստ է արդար գոհացում տալու Իտալիոյ, եթէ իրաւաբար առեւտրական վէճի արժանի: Եթէ հապէշական կառավարութիւնը օտար պաշտօնեաներու պէտք ունենայ, պիտի գործածէ իր ազատ կամքով, ոչ թէ պարտադրանքով, ինչպէս կը պահանջէ Իտալիա:

Հապէշիստանի կայսրը անկեղծութեան ընդունելով անգլիական թերթի մը թղթակիցը, գանգատեցաւ թէ քանի մը շաբաթէ ի վեր չեն կրնար զէնք եւ ռազմանիւթ ստանալ Չեխոսլովաքիայէն, Տանիմարքայէն, Ֆրանսայէն եւ Պելճիքայէն: «Կարգ մը առաքումներ, որոնց դրամը վճարած ենք, վար դրուած են նաւահանգիստներու մէջ»: Կայսրը ուժգնօրէն կը բողոքէ այս խտրական ընթացքին դէմ, ըսելով.— «Իտալիա մեծ գործարաններ ունի որոնք գիշեր ցերեկ կ՚աշխատին իր զինուորները ապահովելու համար արդիական զէնքերով: Մենք անճար հովիւներ եւ հողագործներ ենք եւ ուրիշ միջոց չունինք եթէ ոչ արտասահմանէն գնել մաս մը հրացան եւ թնդանօթ, որպէսզի մեր զինուորները չստիպուին պատերազմի երթալ միայն սուրերով եւ նիզակներով:

Վերջին լուրերու համաձայն, Իտալիա կը շարունակէ զինուոր ղրկել դէպի արեւելեան Ափրիկէ:

Սուրիոյ վարչապետը Փարիզի մէջ

Շէյխ Թաճէտտին էլ Հասանի, Սուրիոյ վարչապետ, Մարսէյլ հասաւ շաբաթ օր եւ շիտակ Փարիզ եկաւ: 1929ին եւ 1933ին ալ Ֆրանսա եկած է, մասնաւոր պաշտօնով: Պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, Շէյխ Թաճէտտին յայտարարեց թէ «կէսբէն ի վեր իր քաղաքականութիւնն եղած է ամրապնդել Սուրիոյ եւ Ֆրանսայի գործակցութիւնը, որպէսզի իր երկիրը կարենայ օր առաջ դառնալ անկախ պետութիւն մը՝ բայց անքակտելի կերպով կապուած Ֆրանսայի հետ: «Ընդարձակ ծրագիր մը կազմուած է Սուրիոյ վերաշինութեան համար,— ջրհորներ պիտի բացուին կամ մաքրուին անապատին մէջ, ճահիճներ պիտի չորցուին, ստորերկրեայ ջրանցքները պիտի նորոգուին, ջրարաշխական ուսումնասիրութիւններ եւայլն պիտի կատարուին: Իմ կառավարութիւնս բաւարար վարկ սահմանած է ցուցահանդէսի մը համար որ պիտի բացուի յառաջիկայ տարի, Դամասկոսի մէջ: Ճամբորդութենէս պիտի օգտուիմ, թէ այս ցուցահանդէսին յաջողութեան եւ թէ Սուրիոյ առեւտրական եւ հողագործական բարօրութեան համար, մասնաւորապէս ջանալով բանուկ փոխանակութիւն մը կազմակերպել Ֆրանսայի հետ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւ Անգարայէն մասնաւոր շոգեկառքով Տիարպէքիր մեկնեցաւ, Ադանայի ճամբով: Այս քննական ճամբորդութիւնը 43 օր պիտի տեւէ եւ վարչապետը բոլոր Արեւել. Նահանգները պիտի հանդիպի, յետոյ Երզնկա – Տրապիզոն – Սամսոն ճամբով Անգարա պիտի վերադառնայ:

ՎԵՑ ՀԱՆՔԱԳՈՐԾՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ Նիժնի Թաժիլի մէջ (Ուրալ), սպաննած ըլլալով բանուոր ընկեր մը որ կը ձաղկէր զիրենք իբրեւ «դասակարգային թշնամի»: Ուրիշ ինը ամբաստանեալներ, որոնց երկուքը կիներ, դատապարտուեցան երկարատեւ բանտարկութեան եւ ստացուածքներու գրաւման: Դատավարութեան առեն 160 հանքագործներու պատուիրակութիւն մը ցոյց կատարեց, մահապատիժ պահանջելով մարդասպանին համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆԲՈՒԺԵԼԻ

Երէկ վերջապէս ձեռքս անցաւ Գրողներու Միջազգային Համագումարին առթիւ խօսուած գլխաւոր ճառերուն բնագիրը:

Միեւնոյն առեն կարդացի Խ. Հայաստանի Կոմունիստ՝ Ալազանի ճառը, (Զանգու, 29 յունիս):

Կարդացի եւ կարմրեցայ:

Լեռ ու ձոր՝ միւսներուն եւ այս տղուն շարադրութեան միջեւ:

Ճիշդ է որ լեռ ու ձորը իրապէս գոյութիւն ունին միւսներուն եւ մերին մերուն միջեւ, ինչպէս անոնց պատկանած երկիրներուն եւ մեր աշխարհին միջեւ:

Բայց, կը կարծէի թէ մարդ գոնէ քիչ մը շուրջը կը նայի, Երեւանէն Մոսկուա եւ անկէ մինչեւ Փարիզ գալէ յետոյ:

Արդ, մինչ մեծ ժողովուրդներու հզօր զաւակները, Անտրէ Ժիտ, եւ Պառպիւս (Ֆրանսա), Ֆորսթըր կամ Հըքսլի (Անգլիա), Պանֆէրով, Տիխոնով եւ Ա. Տոլստոյ (Խ. Միութիւն) եւ ուրիշներ կը խօսին համաշխարհային խոշոր հարցերու մասին, սկզբունքի խնդիրներ արծարծելով, մեր ննջուկը անլի քարոզ մը կը կարդայ:

Ճիշդ այնպէս ինչպէս եթէ հրաւիրուած ըլլար խօսելու Երեւանի կամ Աշտարակի «ակտիւ»ներու ժողովին մէջ:

Այսպէս, իր բերնով կ՚իմանանք թէ «խորհրդային Հայաստանը, մեծ միութիւն մասնիկը, հայ ժողովրդի հայրենիքը ոչ ոքի կարեկցութեանը պէտք չունի»:

Շատ աւելի կարեւոր աւետիս մը.

— «Հայաստանի խորհրդային գրականութիւնը պայքարում է հայ ժողովրդի թշնամիների դէմ, երկրից փախուած հայ ֆաշիստների — դաշնակցականների դէմ, որոնք միացած համաշխարհային ամենասեւ ուժերին, կամենում են վտանգել Խորհրդային Միութեան, Խորհրդային Հայաստանի սոցիալիստական խաղաղ աշխատանքը: Նա պայքարում է ազգայնական, օտարատեաց գաղափարների դէմ: Նա բարեկամ է, սիրում եւ պաշտպանում է բոլոր ազգերի առաջաւոր գրողներին ու մտաւորականներին, որոնք պայքարում են մարդկութեան բարօրութեան համար»:

Ճակատագրուա՛ծ է, աշխարհի ո՛ր մասին մէջ ալ գտնուին, մեր կարմրուկները պիտի մնան միշտ անգերազանցելի՝ իրենց իմաստակութեամբ եւ մոլեռանդութեամբ: Անբուժելի՛:

Մանաւանդ անոնք որ Վանէն Երեւան անցած են:

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, կ՚ուզէի մասնակցիլ ի պատիւ Ալազանի սարքուած սեղանին, բայց իր թերխաշ եւ թթու ճառը…:

ՎԱՀԷ

Դաւաճան ժողովրդական յարգանակ Գալթական մը մէջ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը կը գրէ յունիս 25ի թիւով.—

Լիփարմայի քաղաքն ալ վճռուեցաւ: Երէկ տեղի ունեցան քաղաքապետական ընտրութիւններ, որոնք սկսան առտուան ժամը 9ին եւ վերջացան իրիկուն:

Ոստիկանութիւնը մինչեւ վերջ հսկեց եւ ներկայ ոստիկանները ընտրական տեղեկագիրը վաւերացուցին, հաստատելով թէ ընտրութիւնները կատարուած են հելլէնական օրէնքներու համաձայն եւ կանոնաւորութեամբ:

Ընտրութիւնները յետաձգելու համար, խառնակիչները աշխատեցան ամբողջ շաբաթ մը: Դիմում դատախազութեան եւ ոստիկանութեան, գրգռութիւն ժողովուրդին մէջ, մատնութիւն եւ քսութիւն: Բայց ապարդիւն: Լիփարմացին գրեթէ միաձայնութեամբ ընտրեց իր վստահելիները:

Ընտրական տետրակներու մէջ արձանագրուած էին 350, իսկ քուէարկութեան մասնակցած են 317 հոգի:

«Վարժարաններու հանգանակ յարգի հանգանակ ...

ընդունուեցաւ փոխադարձութիւններէն»

Պոլսոյ «Պարտ»ի թերթը կը գրէ այս վերնագիրներուն տակ.— Փոքրամասնութեանց շրջանակներու մէջ խոր գոհունակութիւն պատճառած է այն լուրը թէ, նոր օրէնքին համաձայն, Էվգաֆի վարչութիւնը պիտի հսկէ եւ կարգի դնէ փոքրամասնութեանց վագըֆները, միայն հարկերն ու փոքր բաժին մը առնելով հասոյթներէն:

Ինչպէս յայտնի է, փոքրամասնութեանց հաստատութիւնները, դպրոց եւ եկեղեցի չինել տուած առեն, տուներ եւ խանութներ ալ կը հիմնէին իբրեւ հասոյթի աղբիւր եւ զանոնք վագըֆ կ՚ընէին եկեղեցիներու եւ դպրոցներու անուան: Իւրաքանչիւր համայնքին Պատրիարքը կը յանձնէր այս կալուածները, իբրեւ միւթէվէլլի: Իսկ այն վայրերու մէջ ուր շատ վագըֆներ կային, կազմուած էին կալուածոց վարչութիւններ: Այսպէս, Բերայի մէջ Սերկայիս կայ Կալուածոց հոգաբարձութիւն մը որ վարձու կուտայ իրեն ենթակայ տուներն ու խանութները եւ հասոյթը կը յատկացնէ իր դպրոցներուն եւ եկեղեցիներուն: Բերայի վագըֆներուն մէջ կը գտնուին մեծ պանդոկներ, խանութներ եւ ի մէջ այլոց Թօքաթլեան պանդոկը:

Ղալաթիան ալ շատ վագըֆներ ունի, որոնք կը պատկանին դպրոցներու եւ եկեղեցիներու եւ բաղկացած են տուներէ եւ խանութներէ: Անոնց մէջ են «Քիւչիւք եւ Պէօյիւք Միլլէթ» խանները կը պատկանին Պալըքլըի յունական հիւանդանոցին:

Հրեայ համայնքներն ալ ունին մեծ խաներ, ափարթըմաններ եւ խանութներ, իբրեւ հասոյթի աղբիւր իրենց դպրոցներուն եւ հիւանդանոցին համար:

Վերջերս, վագըֆներու այս մարմիններու գործունէութիւնը դժգոհութիւն առաջ բերաւ փոքրամասնութեանց մէջ եւ նոյնիսկ գործը դատարան ինկաւ:

Ահա թէ ինչո՞ւ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ այն լուրը որուն համաձայն բոլոր վագըֆները հսկողութեան տակ պիտի առնուին:

Փոքրամասնութիւնները իրաւագիտական մարմիններ կազմած են, նոր օրէնքին համաձայն կազմակերպութիւններ ընելու համար:

15 ՕԴԱՆԱՒ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Թուրքիոյ մաքսային պաշտպանութեան ընդհ. հրամանատարութիւնը աւարտած է ուսումնասիրութիւնը զոր կը կատարէր երկար ատենէ ի վեր: Հրամանատարութիւնը առաւելապէս նկատի առած է հարաւային սահմանները եւ Միջերկրականի շրջանակը: Առաջինին համար որոշած է գործածել արագ միջոցներ եւ ի մէջ այլոց զրահապատ ինքնաշարժներ: Միջերկրականի սահմաններուն վրայ, մէկ կողմէ պիտի աւելցնէ շարժանաւերուն թիւը, միւս կողմէ 15 սաւառնակ պիտի ունենայ իր հրամանին տակ: Յոյս կայ որ 1936ին գնուին սաւառնակները եւ զրահապատ ինքնաշարժները:

Որոշուած է զօրացնել նաեւ Պոլսոյ մաքսային կազմակերպութիւնը, ինչպէս նաեւ նոր դրութեամբ կատարել Իզմիրէն անցնող թրքական նաւերու հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՄԵՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԻՐԵՆՑ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾԸ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ (ՀԱՃԸՆ, ԱՅՆԹԱՊ, ՄԱՐԱՇ, ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ԵՒՆ.) — ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ 900 ԱՆԴԱՄ — Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԴԱՐՁԸ — Զ. Ո. Մ.Ը ՄԻՇՏ ԿԵՆԴԱՆԻ — Կ. ԽԱՉԸ ԵՒ ՀՈԳԵՐԸ.

Ինչպէս բոլոր միւս Հայ գաղութները, հոս եւս ժամանակի ընթացքին կազմուած են բազմաթիւ այլազան Հայր. Միութիւններ, Երիտասարդականներ, Հայրենակցականներ եւն., որոնցմէ շատերը արդէն իսկ դադրած են, իսկ ոմանք ալ իրենց ներքին երկպառակութիւններու կամ իրարու հետ ունեցած պայքարին պատճառաւ, գործնական ուժ մը չեն ներկայացներ:

Այսպէս թէ այնպէս, այսօր հրապարակի վրայ կը յիշուին շուրջ 15 Հայր. Միութիւններ:

Հաճընի Հայր. Միութիւնը, որ ամէնէն կազմակերպուած միութիւնը պիտի ըլլար, մանաւանդ ամէնէն բազմանդամը, ներքին երկպառակութեանց պատճառով գրեթէ կազմալոյծ վիճակի մը հասած է: Իսկ այսօր հրապարակի վրայ գտնուող երկու անուանական Հաճընի Հայր. Միութիւնները, թէ միասնաբար եւ նաեւ առանձին առանձին ոչ մէկ շօշափելի ուժ չեն կրնար ներկայացնել: Հակառակ իր հնութեան եւ նիւթական կարողութեան, այս միութիւնը վստահութիւն չի ներշնչեր, բացի այն փոքրիկ խմբակէն, որ ամենայն հաւատարմութեամբ կը շարունակէ կառչած մնալ մեր ազգային ձգտումներուն, միշտ օգտակար ըլլալով հանրային այս կամ այն ձեռնարկին: Այս առթիւ ցաւով պիտի յիշատակեմ, որ Լա Փլաթայի այս հեռաւոր ափերու Հայ կարմրակոյտ թափթփուքներու մեծագոյն մասը, եթէ ոչ բոլորը, Հաճընցիներ են, որոնք իրենց մութ ու տխմար գործունէութեամբ անվերջ կ'աշխատին պղտորել այս խաղաղ գաղութի ներքին կեանքը: Երկու Հայրենակցականները միասին շուրջ 140 անդամ կը հաշուեն իրենց մէջ:

Աւելի բազմանդամ ու կազմակերպուած հայրենակցական միութիւն մը պիտի ըլլար Այնթապի հայրենակցականը եթէ անհատական խնդրոց պատճառաւ երկու մասի բաժնուած չըլլար: Այնուամենայնիւ շնորհիւ իրենց մակարդակին թէ մէկը եւ թէ միւսը կը շարունակէ պահել իր վաղեմի ազգայնական ոգին: Երկու միութիւնները միասնաբար 200-220 անդամ կը հաշուեն: Ինչպէս Հաճընի, նոյնպէս եւ Այնթապի հայրենակիցները ամէն տարի կանոնաւոր կերպով կը տօնեն իրենց հերոսամարտերը, որոնք թէեւ տարուէ տարի աւելի աղօտ գոյն մը կը առնեն, բայց եւ այնպէս կը շարունակեն պահել մօտիկ անցեալի թարմ յիշատակը:

Բազմանդամ միութիւններէն մէկն ալ Մարաշի հայրենակցականն է: Ընդհանրապէս այս գաղութի մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն Մարաշցիները, որոնք մեծ մասով համեստ աշխատաւոր ու աշխատասէր հայրենակիցներ ըլլալով, թէեւ յամառօրէն կը շարունակեն պահել իրենց թրքախօսութիւնը, բայց եւ այնպէս ունին որոշ հատուած մը որ կապուած կը մնայ հայ եկեղեցիին որու համար նոյն իսկ իրենց մասնաւոր քահանան բերել տուին (Բարսեղ քհյ. Թորոսեան): Այս հովիւը շնորհիւ իր բարեհամբոյր բնաւորութեան՝ կրցած է իր հայրենակիցներու համար տեսակ մը կեդրոնական ուժ ըլլալ: Հայր. Միութիւնը շուրջ 110 անդամներ կը հաշուէ իր մէջ, բայց առանձին հրապարակային գործ մը չի տեսներ:

Իր ժամանակին այս գաղութի համար լաւագոյն Հայրենակցականը կը համարուէր Վասպուրականի Միութիւնը, որ կենսունակ գործունէութիւն մը ունեցաւ մանաւանդ 5-6 տարիներ առաջ, խորհրդային երկիրներէն ճողոպրած շուրջ տասնեակ մը Վասպուրականցի ընտանիքներու շնորհիւ:

Քանի մը տարուան համբաւոր ու կենդանի գործունէութենէն վերջ, ասոր մէջ ուշագրաւ տեղ մը բռնեց մանաւանդ նիւթական աշխատանքին արժէքը, այս միութիւնն ալ կիսակենդան կեանք մը ունի, թէեւ կը շարունակէ պահել իր անունն ու փոքրաթիւ անդամներու խմբակ մը, շուրջ 30 հոգի: Այս Միութեան գործունէութիւնը կասեցնող գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ այն է որ մէկ տարուան շրջանին կորսնցուցին իրենց գործօն անդամներէն երկուքը՝ Արմենակ Մաղաքեան (նախագահ) եւ Սահակ Թորգոմեան (քարտուղար): Իսկ անկէ առաջ ալ, նոյն միութեան կենդանի ջիղերէն՝ Կարապետ Բաբակխանը: Միութիւնը կը պահէ իր գրադարանը, որ լաւագոյններէն մէկը կրնայ համարուիլ, համեմատաբար աւելի շատ ու ընտիր գիրքերու քանակով մը:

Մինչեւ հիմա կանոնաւոր կերպով ու ամէն տարի տօնուած է Վասպուրականի հերոսամարտը:

Յիշեալ հայրենակցականներէն դուրս կարելի է յիշել Ատանայի Հայր. Միութիւնը շուրջ 30-40 անդամով, նոյնքան ալ Սեբաստիոյ, Կիւրինի զոյգ միութիւնները 35-45 անդամներով, Սիսին՝ 35-40 անդամ, գրեթէ նոյնքան մըն ալ Կարակէօյի Հայր. Միութիւնը, Տէօրթ-Եօլ՝ 25-30, Խարբերդ 25-30, Եդեսիա՝ 25-30, Եվերեկ՝ 25-30, Արաբկիր՝ 20-25: Ասոնց վրայ աւելցնելով նաեւ Այնթապի ու Հաճընի երիտասարդները, կը ստանանք 900 հոգինոց կլոր գումար մը, որոնք այսպէս թէ այնպէս հանրային գործին բծուելով, ջանք կը թափեն աջակցիլ այս հեռաւոր ափերու հայ կեանքի բարգաւաճման ու եթէ կարելի է ըսել ազգապահպանման: Ի՞նչ խօսք որ բացասական տիպարներ գոյութիւն ունին, բայց անոնք չնչին փոքրամասնութիւն մը կը կազմեն: Գաղութի ստուար մեծամասնութիւնը հայրենասէր ու մեր տոհմիկ կենցաղի լաւագոյն պահպանիչներն ու ժառանգներն ըլլալով, դժուար կ'ենթարկուին պղտոր ու մութ հոսանքներու շողշողուն բայց՝ տկլոր «քաղաքականութեան»:

Ժամանակ մը Պուէնոս Այրէսի հանրային կեանքի մէջ իր անմիջական գործնական դերն ունէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը: Անխտիր կը մասնակցէին մեր բոլոր ազգային տօնատարութեանց ու հանդիսաւորութեանց՝ մէջն ըլլալով նաեւ Մայիս 28ը եւ Ապրիլեան եղեռնը: Հանդէսներու, թատրոններու ու երեկոյթ-ցերեկոյթներու զարդն էին անոնք: Բայց աստիճանաբար սկսան քաշուիլ հրապարակէն, ու մոռցուիլ շատերէն, շնորհիւ այն հակոտնեայ գործունէութեան որով Հ. Մ. Ը. Մ.ի որոշ հատուած մը կ'ուզէր, «քաղաքականութիւն» խաղալ ... Այսօր սակայն զգալով այս կործանիչ սխալը ու այն կորուստը որուն դէմ առ չէմ կանգնած են արդէն մեր այս երիտասարդները, նորէն քով քովի եկած, կ'ուզեն վերականգնել անցեալի լաւ ու գեղեցիկ գործունէութիւնը, այլ մանաւանդ այն լաւ անունը որ ձգած են: Ներկայիս նորէն խաղաղաշէտ մը վարձած են, ուր յայսուհետեւ տեղի պիտի ունենան վազքի, ցատկելու, պասքէթ-պոլի ինչպէս նաեւ ֆութպոլի խաղերը: Ասոնց սենեակ-ակումբ մը, իր փոքրիկ գրադարանովն ու Փինգ-Փոնգի սեղանով, ինչպէս նաեւ լքուած ճատրակը, որուն դժբախտաբար մեր երիտասարդները շատ քիչ ուշադրութիւն կը դարձնեն, թէեւ աշխարհիս լաւագոյն ու ընթացիկ խաղն է, խիստ օգտակար ուղեղի զարգացման համար:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուէնոս Այրէսի մասնաճիւղը իր շարքերուն մէջ ունի շուրջ 50 երիտասարդներ, որոնցմէ շատերը խոստմնալից են ու գիտակից իրենց պարտականութեան: Մեր միակ փափաքն է որ անոնք չտարուին առէկոսներով եւ թոյլ չտան որ միութիւնը անծանօթ ու անտարոյգ ազդեցութեանց ենթակայ ըլլայ: Անոնք կրկին պիտի յաջողին իրենց նախկին դիրքը վերականգնել, եթէ վերադառնան Հ. Մ. Ը. Մ.ին վայել ազգային ու շինարար աշխատանքները: Անոնք գործունէութեան լայն հող ու միջավայր ունին, եւ Պ. Այրէսի հանրութիւնն ալ սիրով ընդառաջ կ'երթայ իրենց ձեռնարկներուն:

Այս օրերուն աշխատանքներ կը թափուին Պ. Այրէսի մէջ կազմակերպել նաեւ հայ արիներու մասնաճիւղ մը կամ խմբակ մը: Եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը պէտք եղածին պէս աշխատած ըլլար, այս միութեան կարիքը մէջ տեղ չպիտի ելլէր: Կ'ըսուի թէ մօտ 17 անդամներ հաւաքեր են: Արժանթինի սկաուտական օրէնքին համաձայն օտարները իրաւունք չունին ազգային դրօշակ գործածելու, այլ միայն անոնք որ պաշտօնական տարազ կը կրեն:

Ինչպէս անցեալին, ներկայիս ալ հրապարակի ամէնէն կազմակերպուած երիտասարդական միութիւնը Զ. Ո. Մ.ը կը մնայ: Միշտ կարգապահ ու լրջախոհ: Ի հարկէ չկայ այն քանակը ինչ որ 5-6 տարի առաջ էր: Շատ մը երիտասարդներ արդէն ընտանիք կազմած ըլլալով կամայ ակամայ հեռացած են անոր անմիջական ու գործօն աշխատանքներէն: Ոմանք ալ իրենց առօրեայ աշխատանքներու բերումով այլ եւս ի վիճակի չեն մօտիկէն իրենց աջակցութիւնը բերելու: Բայց որակը միշտ կը մնայ նոյնը: Ու շնորհիւ առոր է որ, Պ. Այրէսի մասնաճիւղը իր վրայ առած է նաեւ Հարաւ. Ամերիկայի Զ. Ո. Մ. Շրջանային վարչութեան պատասխանատուութիւնը: Շնորհիւ այս մարմնի աշխատանքներուն է որ կարելի է եղած մասնաճիւղեր ստեղծել Մոնթէվիտէոյէ, ու Սան-Փաւլոյի մէջ: Շրջ. վարչութիւնը փորձեց նաեւ համանման մարմիններ ստեղծել Հիւս. Ամերիկայի մէջ, բայց այդ աշխատանքները զուր անցած են, քանի որ ցեղակրօններու հոսանքը ծաւալած է հոն: Զ.Ո.Մ.ը արդիւնաւոր գործունէութիւն մը ունի, իսկ իր բոլոր ձեռնարկները եղած են բարենպաստ, եւ միշտ ալ բաժին հանուած է հայ դպրոցներուն, հիւանդներուն եւն.: Ունին կոկիկ գրադարան մը ուրկէ կ'օգտուին ոչ միայն իրենք միայնակ, այլ նաեւ հետաքրքրուող հասարակութիւնը: Մոնթէվիտէոյի ու Սան-Փաւլոյի մասնաճիւղերը անմիջական ու սերտ կերպով կապուած են Պ. Այրէսի մասնաճիւղերու հետ եւ միասնաբար կը կատարեն իրենց հրապարակային ձեռնարկները: Նոյնքան օգտակար պիտի ըլլար այս երեւոյթը Պ. Այրէսի մէջ: Բայց մինչ այժմ չէ եղած: Երկուքի առիթ ունեցած չեն: Այնուամենայնիւ ԶՈՄը մեր հանրային կեանքի կարեւորագոյն ջիղերէն մէկը կը մնայ: Պ. Այրէսի մէջ շուրջ 50-60 զօմական կան, մինչդեռ ըստ երեւոյթին շրջանները այժմ աւելի թիւ կը կազմեն, մանաւանդ Պրազիլ, որ ամենակարճ ժամանակաշրջանին կրցաւ պատկառելի թիւով հայ երիտասարդներ հաւաքել իր շուրջ:

Թէեւ Հարաւ. Ամերիկայի համար նորութիւն մըն է Հ. Կ. Խաչը, բայց այն ապացոյցը որ ամենակարճ շրջանին կրցաւ պատկառելի թիւով անդամ-անդամուհիներ հաւաքել իր շուրջը, նշան է որ հայ կինն ալ իր առօրեայ կեցուածքէն դուրս կ'ուզէ մասնակից ըլլալ հանրային-ազգային կեանքին: Միութեան Հարաւ. Ամերիկայի մասնաճիւղի գլխաւոր վարչութիւնը կը գտնուի Պուէնոս Այրէսի մէջ, ուր մօտաւորապէս 220 անդամ-անդամուհիներ կը հաշուէն: Գլխաւորապէս կ'աշխատին օժանդակել անկարող դպրոցական մանուկներուն, իսկ անկէ դուրս ալ կ'իրագործեն իրենց բուն դերը, ձեռք երկարելով անկարողներուն, աղքատներուն, հիւանդներուն, մանաւանդ հիւանդներու, որոնք դժբախտաբար շատ են: Տարուէ տարի կ'աւելնայ մատաղ ու երիտասարդ հիւանդ հայրենակիցներու թիւը: Այս մարզին մէջ Հ. Կ. Խաչը իրապէս որ փրկարար դեր մը պիտի կրնայ կատարել:

Հարաւ. Ամերիկայի ու Պուէնոս Այրէսի համար ցաւալի խնդիր մըն է գեղարուեստական կեանքի խոր բացը: Շատ անգամ ամբողջ տարին կ'անցնի ու կանոնաւոր ներկայացում մը իսկ տեղի չունենար: Իր ժամանակին բաւական ոգեւորութիւն ստեղծեց դերասան Լեւոն Ցարուբ: Իսկ վերջին մեր շնորհալի դերասանապետ Զարիֆեանը եկաւ, բայց հակառակ իր ճիգերուն մինչեւ հիմա ալ չկրցաւ պահանջուած շարժումը ստեղծել: Պէտք է խոստովանիլ նաեւ որ այս շրջանի մեր հայրենակիցներու համար Շէքսփիր, Իպսէն կամ Մոլիէր անմարսելի նիւթեր են: Աւելի շուտ կը հետաքրքրուին ազգայնական, կամ թեթեւ ներկայացումներէ, քան նման արուեստի գոհարներէ: Մինչեւ հիմա սիրողներու կողմէ ներկայացուած «Արշին մալ ալան» կամ «Ուչ լինի նուշ լինի»ները լեցուն հանդիսատեսներ ունեցած են, մինչ Զարիֆեանի «Օթելլօ»ն կամ «Համլէթ»ը հազիւ փոքրաթիւ հանդիսատեսներու բազմութիւն ունեցած է: Ու երբեք մեղադրելի չէ, եթէ մեր մեծ արուեստագէտը ներկայիս ստիպուած է նման թեթեւ օփերէթներ բեմադրել, գոնէ ինքզինքը կարենալ պահելու համար: Այժմ կը գտնուի դրացի հանրապետութեան Մոնթէվիտէոյի մէջ ուր պատրաստած է «Անուշ Ղարիպ»ը: Ժամանակ մըն ալ մեր բեմերու վրայ փայլեցաւ տաղանդաւոր երիտասարդ մը՝ Կարօ Խաչիկեան, բայց իր անձնական ոդիսականին հետ, գիսաւոր աստղի մը նման չքացաւ մեր թատրոնի աշխարհէն:

Ս. ՖԻՐՈՒՆՑ

ՄԵՐ ՄԵԾ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՆ

—•—

Տիկին Զօրեանի մասին մինչեւ հիմա գրուածներուն նոր բան չէ որ պիտի աւելցնեմ, այլ կ'ուզեմ երախտագիտութեան խօսք մը ուղղել այդ մեծ մանկավարժին՝ իր յոբելեանին առթիւ:

Աշակերտական նստարանէն ի վեր, ես չեմ տեսած իմ վաղեմի ուսուցչուհին, որպէսզի զինքը այլ կերպ ճանչնալու բախտն ունենայի, հետեւաբար եղած յիշողութիւններս բոլորովին պատանեկան են եւ չեն կրնար ընդգրկել Տիկին Զօրեանի հանրային գործունէութեան ամբողջութիւնը:

Տիկին Զօրեանի անունը կ'արթնցնէ իմ մէջ կարգ մը թանկագին եւ քաղցր յուշեր, որոնք կապուած են նաեւ մեր ընտանեկան կեանքի հետ:

Զոյգ քոյր էինք մենք եւ տարբեր միջնակարգ դպրոցներ կը յաճախէինք — Թիֆլիսի Յովնանեան, Գայեանեան եւ ուսուցչական ընկերութեան դպրոցները: Տիկին Զօրեան այս բոլոր դպրոցներուն մէջ դասատու էր եւ ամէն տեղ արտակարգօրէն սիրուած եւ յարգուած:

Բանաստեղծի մը գրչին արժանի է այն սիրուն պատկերը, երբ մենք բոլորս, դպրոցներէն վերադարձած, մէկ սեղանի շուրջ մեր դասերը կը պատրաստէինք: Քանի՜ քանի՜ անգամ կը կրկնուէր այդտեղ Տիկ. Զօրեանի անունը ...

Մեծ էր Տիկ. Զօրեանի դերը դպրոցական կեանքին մէջ:

Իր աշխոյժ եւ կենդանի դասաւանդութեամբ, ան յարուցած կը պահէր աշակերտներու հետաքրքրութիւնը եւ մեծապէս կը խթանէր անոնց հարցասիրութիւնը: Մենք աշակերտներս գիտէինք, որ դասը թութակօրէն կրկնելով՝ գոհ չպիտի ընէինք մեր սիրելի ուսուցչուհին: Առոր համար ալ, հետեւելով անոր ցուցմունքներուն, կամ ջանացինք ըմբռնել երեւոյթներու պատճառական կապերը եւ անոնց ի յայտ գալու պայմանները:

Յովնանեան դպրոցին մէջ գոյութիւն ունէր թուանշանական դրութիւն մը, որ աշակերտին ուշադրութիւնը, դասը ըմբռնելէն աւելի, դէպի թուանշան մը կամ կէս մը կամ խաչ մը աւելի ունենալու սնափառութիւնը կը մղէր: Տիկ. Զօրեանը իր աշակերտներու համար կը գործածէր երկու նիշ — բաւարար՝ գիտցողներուն եւ թոյլ՝ չգիտցողներուն համար: Այդ շրջանի պայմաններու մէջ դիւրին չէր այս բարեփոխութիւնը, նոյն իսկ շատ մը եւրոպական դպրոցներու մէջ հաստատուած աւանդական կարգերուն դէմ կ'երթար: Սակայն Տիկ. Զօրեան իր ուժեղ կամքով կրցաւ իր տեսակէտը առաջ տանիլ:

Տիկ. Զօրեանի աշակերտներէն «թոյլ» նիշ առնողները շատ քիչ էին. ինչ որ լաւագոյն ապացոյցն է այն միտքին դէմ թէ, առանց թուանշաններու, անկարելի է խթանել աշակերտին ջանասիրութիւնը:

Կարգապահութիւնը օրինակելի էր միշտ Տիկ. Զօրեանի դասերու ժամանակ: Հինգերորդ դասարանին մէջ միայն 60 հոգի էինք եւ, հակառակ այս խճողման, անոր դասի ատեն ճանճի թռիչքն իսկ կրնար լսուիլ:

Այս արտակարգ կարգապահութիւնը կը բացատրուի նախ Տիկ. Զօրեանի ստեղծած կենդանի հետաքրքրութեամբ դէպի դասը եւ ապա՝ իր անձնաւորութեամբ որ ոչ միայն գուրգուրանք, այլ եւ ակնածալի յարգանք կը պարտադրէր իր հանդէպ:

Իր ուսուցչական գործունէութեան ընթացքին եւս մեր ուսուցչուհին առիթ չէր փախցներ խարազանելու տիրող սովորութիւններն ու բարքերը: Այսօրուան պէս կը յիշեմ, թէ ի՜նչ արդահատանքով կը խօսէր ան կարգ մը կիսակիրթ մայրերու մասին, որոնք օրուան նորոյթին հետեւելով կոտրատուած ռուսերէնով կը խօսէին իրենց զաւակներուն հետ: Նոյնքան անողոք էին Տիկ. Զօրեանի արտայայտութիւնները՝ նոյն [illegible] պայմանաւորուած սնափառութիւններու, ժամավաճառութիւններու եւ թեթեւամտութիւններու դէմ:

Տիկին Զօրեան իր անմրցելի գիտական պատրաստութիւնը, մանկավարժական հմտութիւնը եւ անկաշառ հանրային գործիչի սրտցաւութիւնը անվերապահօրէն ի սպաս դրաւ հայ մատաղ սերունդի համար:

Այս թարմ եւ կենսարար շունչին տակ հասակ նետած հայ աղջիկներն ու մանչերը անկասկած չմնացին մեր հանրային կեանքի մէջ: Սա Տիկ. Զօրեանի գերագոյն վարձատրութիւնն է: Անշուշտ թող այս յոբելեանական օրերուն Տիկ. Զօրեանը ունենայ եւ այն հոգեկան գոհացումը թէ իր աշակերտ-աշակերտուհիները անսահման երախտագիտութեամբ կը գիտակցին, որ իրենք շատ բան, շատ բան որ գեղեցիկ է, բարի, մարդկային եւ հայկական, կը պարտին իր տուած դաստիարակութեան:

Յարգանք իր մեծ անունին:

Յարգանք իր արդիւնաւէտ գործին:

Մ. ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 յունիս.— Թէ «Յառաջ»ի մէջ (թիւ 2820) եւ թէ առանձին թռուցիկով (3 յունիս 1935) «ազգ. կեդր. վարչութիւն» ստորագրութիւնը կրող գրութիւններ՝ կրօն. ընկերակցութեանս դէմ կը պարունակեն մեղադրական ակնարկներ՝ կաթող. պատուիրակ սրբազանին Մարսէյլի մէջ վարած բանակցութեանց շուրջ:

Ընկերակցութիւնս ակամայ պարտք կը զգայ ժխտել այդ անհիմն վերագրումները, որոնց հարկ չէ պատեր երկարօրէն ընդդիմախօսել, բաւականանալով ներկայ հակիրճ հերքումով, որ իր առաջին եւ վերջին խօսքը կը կազմէ, իր «[illegible]» դէմ ըլլալով զբաղիլ նման հրապարակութիւններով:

Վարչութիւն կրօն. ընկերակցութեան
Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց
Մայր-եկեղեցիի

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ եւ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

═•·•═

Իրիկուն մը, երբ Փիէտ Սթարովսքի իր բոլոր պարտականութիւնները կատարած եւ գործաւորի եւ զինուորի օրն աւարտած էր, փափաքեցաւ վերի թաղերը կարել անցնիլ, եւ այն լեռը մագլցիլ, որուն վրայ կը կոթնի քաղաքը: Ամայի փողոց մը դարձին, հեւիհեւ փախչող կին մը նշմարեց եւ շատ չանցած վրացական հագուստով տղամարդ մը տեսաւ, որ կը հետապնդէր զայն եւ անոր մէջքէն կը բռնէր: Այն ճերմակ քողը, որ երկու ծակերով բաց էր, աչքերուն տեղը, այն քողը, որ կը ծածկէր դէմքը եւ մանկամարդ աղջկան կուրծքն ի վար կ'իջնէր, նշմարել տուաւ այն կախարդական դէմքերէն մին, գեղեցկութեան տիպար, զոր ոսկիի գնով կը գնեն եւ զէնքով ձեռք կը ձգեն եւ կ'երթան Ասիոյ սէրայները լեցնելու: Հայուհին սրտաճմլիկ ճիչ մը արձակեց, յափշտակիչը զայն առնել տանելու վրայ էր, եւ Սթարովսքի, կարեկցութեան զգացումով զեղուն, քաշեց իր սուրը, եւ խոյացաւ զայն պաշտպանելու համար: Կիսափուլ կամարի մը տակ ձիով մը ուրիշ մարդ մը կեցած էր, ուր քաշքշելով կը տանէր յափշտակիչը՝ իր աւարը: Այս վերջինին ձեռքերէն մէկը մանկամարդ աղջկան բերանը կը սեղմէր եւ կը խեղդէր իր ճիչերը, միւսով՝ ծառային նշան կ'ընէր: Եւ երբ տեսաւ որ ռուս զինուորը իր վրայ կը յառաջանայ սուսերամերկ, վրացական դաշոյնը, որ կը փայլէր մէջքի գօտիին վրայ, քաշեց եւ աղջիկը ներկայացնելով իր պաշտպանեալին հարուածներուն, գոչեց հայերէն — «Ետ քաշուեցէք»: Սթարովսքի, չհամարձակելով զարնել, վախնալով որ իր հարուածները անոր վրայ իջնան, զոր կ'ուզէր ազատել, խստօրէն բռնեց այն բազուկը որ կը բռնէր եւ կը ճնշէր Հայուհին, եւ նոյն ատեն՝ իր ձախ ձեռքը զինեց իր ատաղձագործի տապարով: Մանկամարդ աղջիկը գետին տապալեցաւ, գրեթէ անկենդան, յափշտակիչը անձկագին երկարաձիգ ճիչ մը արձակեց, տեսակ մը ոռնում, որ կը ծառայէր հեռակայ հետեւորդներ կանչելու, եւ իր ահաւոր դաշոյնը ռուս զինուորին ճակատին դէմ փայլեցուց, բայց հարուածը գետ չառած՝ արդէն վրէժխնդիր տապարը Վրացիի ճակատին հասած էր որ ինկաւ արիւնաներկ: Ծառան իր տիրոջը մահէն սարսափահար, ձին հեծաւ եւ [illegible]: Սթարովսքի կանգուն մնաց յափշտակիչի արիւնոտ դիակին եւ մանկամարդ աղջկան անգոյն եւ պաղած մարմիններուն միջեւ:

Կը սպասուէր որ նոր կռիւի մըն ալ դիմագրէր, բայց ոչ մէկը երեւցաւ: Այն ատեն ժամանակ ունեցաւ զննելու իր հակառակորդին դէմքն ու հագուստները: Ան երկարահասակ էր եւ ազնուական: Մուշտակեայ գլխանոցը, զոր կը կրէր կռիւի միջոցին կիսովին անջատուած, յայտնի կը ցուցնէր այն արու եւ ահաւոր դիմագծութիւններէն մէկը, որուն վրայ կիրքի եւ կամքի աշխոյժը իր դրոշմ դրած է. այս մարդը ունէր բոլոր դիմագիծերը, որոնք առանձնապէս Կովկասի հորդաները կը բարացուցեն: Իր կիսաբաց ճակատէն արիւնը կը հոսէր, ահաւոր ճղձգութիւն մը կը ցնցէր իր անդամները: Այս անձկութեան մէջ, տակաւին վրէժխնդրութեան փափաք կը յայտնէր, ինքնաբեր վայրագութիւն մը, որ ներկայ մահուան կը յաղթանակէ եւ կարծես կը տիրապետէր իր ցաւին իսկ: Փիէտ լաւ չարժած ըլլալու գիտակցութիւնն ունէր, անհրաժեշտ գոհ մը, աւազակ մը եւ յափշտակիչ մը զգետնած էր միայն: Եւ սակայն իր առջեւ տարածուած դիակը, որ ակռայ կը կրճտէր, ահաւոր էր տեսնել, եւ որուն արիւնաներկ ճակատին վրայ լուսնին տժգոյն ճառագայթները կ'իջնային, կարծես զինուորին մտքին մէջ դժուարաւ վերլուծելի տպաւորութիւն մը գործեց: Զուր տեղը փորձեց աղջիկը ուշքի բերել, որ թեթեւակի իսկ վիրաւորուած էր իր անկումով, եւ նուաղումը կը տեւէր դեռ: Սթարովսքի իր բազուկներուն մէջ առաւ զայն եւ տարաւ, երբ կամաց կամաց ուշքի եկաւ: Սթարովսքի ձայներու եւ ոտքերու ժխոր մը կը լսէր, որ կը մօտենար, «Երթանք», ըսաւ մէկէն՝ մանկամարդ աղջկան, ըսէք ինծի, թէ ո՞վ էք, եւ ո՞ւրկէ կու գաք, տուներնիդ պիտի առաջնորդեմ ձեզի»: — «Աստուած ողորմի ինծի» գոչեց մանկամարդ աղջիկը, դողդոջուն ձայնով մը, չեմ ճանչնար այն քաղաքը, ուր երէկ հասած եմ՝ հօրս հետ: Քիչ առաջ զինքը աչքէս կորսնցուցի, այս աւերակ տուներուն մէջ, քիչ մը ետ մնացած էր, եւ աչքերովս զինքը կը փնտռէի, երբ այս մարդը եկաւ զիս բռնեց: Առաջին անգամ ձեռքէն փախայ, եւ ազատեցայ: Հետապնդեց զիս, եւ հեռացայ փախչելով՝ այն տեղէն՝ ուր հայրս կը մնար: Թող երանելին սուրբ Գրիգոր պաշտպանէ զիս»:

Հազիւ թէ արտասանած էր այս խօսքերը, երբ աւելի որոշ կերպով ձայներ լսեցին, որոնք հեռուէն կը գոչէին: «Շուշան, Շուշան, ո՞ւր ես»: Մանկամարդ աղջիկը ուրախութեան ճիչերով պատասխանեց, եւ իր պաշտպանին հետ ուղղուեցաւ դէպի այն կէտը՝ ուրկէ ձայները կը թուէին գալ: Շուշանի ծերունի հայրն էր, որ այս ամայի եւ աւերակ փողոցներուն մէջէն զինք երկար ատեն փնտռելէ յետոյ, վերջապէս հասած էր Սթարովսքիի եւ իր հակառակորդին միջեւ կռիւ մղուած վայրէն քիչ մը հեռուն: Մեր զինուորը, արիւնոտ տապարը ձեռքը, եւ զգեստները՝ անկարգ, ծերունիին աչքերուն երեւցաւ ոչ թէ ազատարարը իր աղջկան, այլ իբր աւազակ մը կամ մարդասպան մը, եւ ետ ետ քաշուեցաւ, սարսափահար: Յետոյ, ի տես իր միակ զաւկին, որ յուլօրէն իր դիրկը նետուեցաւ, նախատինքներ եւ անէծքներ տեղաց խեղճ Սթարովսքիին գլխուն, անոր հերոսութիւնը այնքան դէշ վարձատրելով: Երկար բարակ բացատրութիւն եւ Շուշանի վկայութիւնը եկան ծերունիին կասկածները փարատելու որ զինուորը պարկեշտ մարդ մը նկատէ: «Այս վայրը վտանգաւոր է, բաւ անոր Ռուսը, շուտով մեկնինք, յետոյ ամէն ինչ կը բացատրենք: Վկայ Սուրբ Աստուածածինը եւ նոյնիսկ երանելին Սուրբ Նիքոլան, (երանի թէ անոնց բարեխօսութիւնը փրկէ մեզ), զիս մեղադրելու ոչինչ ունիք: Բայց աճապարենք»:

(2)

Երբ կը փռնգտաք…

Վերջերս մեռաւ Էմիլ Նուրի, Փրրանսացի ծանօթ հրատարակչական տան հիմնադիրը, քաջահմուտ մատենագէտ մը, ինչպէս ներկայացուցաւ «Յառաջ»ի մէջ։ Էմիլ Նուրի ծանօթ է նաեւ գրական ծածկանունով մը, Փ. Սէնթիվ։ Այս անունով ստորագրած է բազմաթիւ բանասիրական եւ ազգագրական աշխատութիւններ,— Ֆրանսայի մէկ ուրիշ տպագրութիւնը ըլլալ կարծես, նոյնքան յամառ պրպտող մը, նոյնքան խոր ծանօթութիւններու ամբար մը։

Իր մէկ աշխատութիւնը նուիրուած է փռնգտալուն եւ յօրանջելուն, որոնց տրուած նշանակութիւնները կը հաւաքէ բժշկական ժողովրդագրութեան, կախարդական աւանդութիւններու մէջէն՝ գրեթէ սպառիչ ձեւով մը։

Այդ աշխատութենէն կը թարգմանենք այն աւանդութիւնները, որոնց կը հաւատային Անգլիացիները Եղիսաբեթ Թագուհիին օրով (1533—1603).—

1.— Երբ մարդ մը կը խօսի մէկու մը հետ որ եւ է խնդրի մը մասին եւ յանկարծ կը փռնգտայ երկու կամ չորս անգամ, թող ոտքի կանգնի անմիջապէս՝ եթէ նստած է, թող նստի քալել՝ եթէ ոտքի վրայ է, եւ յառաջանայ չիփ-չիտակ, առանց կանգ առնելու, եւ ձեռք իր գործին, որովհետեւ յաջողութիւն պիտի գտնէ։

2.— Երբ փռնգտայ աւելի քան չորս անգամ, թող տեղէն չշարժի, որովհետեւ պարզ չէ թէ յաջողութիւն պիտի գտնէ։

3.— Երբ կը փռնգտայ մէկ կամ երեք անգամ, թող չշարունակէ իր գործը, թող բոլորովին լքէ, որովհետեւ պիտի չյաջողի։

4.— Երբ երկու մարդ կը փռնգտան միաժամանակ, լաւ նշան է, թող շարունակեն ինչ գործի որ ձեռնարկած են, ծովու թէ ցամաքի վրայ, որովհետեւ պիտի յաջողին։

5.— Գիշեր ատեն, տան մէջ, բնառնիքին մէկ անդամին մէկ անգամ փռնգտալը նշան է բարեբախտութեան, բայց երբ երկու անգամ կը փռնգտայ, նշան է դժբախտութեան։

6.— Երբ մարդ մը երկու անգամ կը փռնգտայ երեք գիշեր շարունակ, նըշան է թէ մէկը պիտի մեռնի տունին մէջ կամ մեծ դժբախտութիւն մը պիտի պատահի։

7.— Երբ մարդ մը անկողնին մէջ կը փռնգտայ մէկ անգամ, նշան է առողջութեան կամ հարստութեան։

8.— Երբ մարդ մը երկուշաբթի առաւօտ, անկողինէն ելած ժամանակ, կը փռնգտայ մէկ անգամ, նշան է թէ յաջողութիւն եւ ուրախութիւն պիտի գտնէ այդ ամբողջ շաբթուն։ Բայց երբ երկու անգամ կը փռնգտայ, հակառակը պիտի պատահի։

9.— Երբ մարդ մը ձին կը կորսնցնէ եւ գտնելու դուրս ելած ատեն կը փռնգտայ, նշան է թէ պիտի գտնէ իր ձին, երբ երկու անգամ փռնգտայ, պիտի չգտնէ։

10.— Երբ մէկը ճաշին սկիզբը կը փռնգտայ մէկ անգամ, լաւ նշան է։

11.— Երբ կին մը, հիւանդ անկողին ինկած, կը փռնգտայ մէկ անգամ, նշան է թէ պիտի առողջանայ, իսկ երբ կը փռնգտայ երկու անգամ, նշան է թէ պիտի մեռնի։

12.— Հապա եթէ ձեր կատուն փռնգտայ հարսնիքի մը նախօրեակին, նըշան է թէ նորապսակները շատ երջանիկ պիտի ըլլան իրենց կեանքին մէջ։

** Սէնթիվ, ուրիշ բազմաթիւ ժողովուրդներու կարգին, կը յիշատակէ նաեւ Թրքական աւանդութիւն մը փռնգտալու մասին.—

Նասրէտտին Հոճա իր աշակերտներուն կը պատուիրէր որ, երբ ինք փռնգտայ, ծափ զարնեն եւ գոչեն.—

«Հայր օլա, հօճա»։ Օր մը, Նասրէտտին Հոճային դոյլը հորն ինկաւ։ Իմաստունը բաւ իր աշակերտներուն, որ հոր իջնեն եւ դոյլը հանեն։ Սակայն աշակերտները վախցան եւ հոր չիջան։ Այն ատեն Հոճան հանեց բդգեստները, չուան մը կապեց մէջքին եւ խնդրեց աշակերտներէն որ կամաց կամաց զինք իջեցնեն հորին մէջ։ Այդպէս ալ ըրին, եւ Հոճան գրկելով դոյլը կամաց կամաց վեր կ'ելլէր հորէն։ Երբ հորին բերանը հասեր էր, փռնգտաց։ Աշակերտները ձգեցին չըուանը, ծափ զարկին եւ աւանդական բարեմաղթութիւնը արտասանեցին.— «Հայր օլա, հօճա»։ Սակայն Հոճան ինկաւ հորին մէջ, քիթն ու բերանը վիրաւոր։ Երբ քիչ վերջ աշակերտները զինք դուրս հանեցին հորէն, Հոճան բսաւ.— «Տղաքս, յանցանքը իմս է, այս դէպքը կը նշանակէ որ ամէն բարեմաղթութիւն անպայման բախտաւոր չի դարձներ մարդը»։

ՓՐՈՖ. Ս. ՄՈՂԻԿԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

— • —

Ամերիկահայ թերթերէն ցաւով կ'իմանանք մահը բազմավաստակ մշակի մը, փրոֆ. Սարգիս Մողիկեանի, որ երրորդ եւ վերջին կենդանի անդամն էր Սանասարեան վարժարանի հաստատման տնչութեան։ Մահը տեղի ունեցած է մայիս 28ին, Բոչէսթըրի մէջ (Մ. Նահանգներ)։ Այս առթիւ իրազեկ մը հետեւեալ կենսագրական տեղեկութիւնները կը հրատարակէ «Պայքար»ի մէջ.—

Փրոֆ. Սարգիս Մողիկեան ծնած էր Խարբերդ քաղաքը, մօտ 83 տարիներ առաջ։ Ուշիմ եւ ուսումնասէր պատանի մը ըլլալուն՝ փոքրիկ հասակէն ընտրուած էր բարերար Մկրտիչ Սանասարեանի սաներէն մին, եւ ուրիշներու հետ ղրկուած էր Գերմանիա՝ ուսանելու։ Տասը տարիներ հոն ուսումն առնելէ եւ համալսարանական կրթութիւն մը ստանալէ յետոյ կը ղրկուի Կարին հոն հաստատելու համար Սանասարեան վարժարանը, իր ուրիշ երկու ընկերակիցներու՝ Յովսէփ Մատաթեանի եւ Գէորգ Աբուլեանի հետ։

Հոն կը դասախօսէր կրօնագիտութիւն, օտար լեզուներ (գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն), նոյնպէս երաժշտութիւն եւ դաշնակ։

Իր լեզուագիտութեան պատճառաւ ան միշտ թարգման կը հանդիսանար օտար այցելու դիւանագէտներու եւ տեղւոյն եւրոպական հիւպատոսներու։

Մողիկեան մեծ դեր խաղացած է պատերազմի վարժարանն ու ազգը վըտանգաւոր կորուստներէ, մանաւանդ 1895 եւ 96ի ջարդերու ատեն։ Կարին կը ջարդուէր, տեղական կառավարութիւնը մեծ կասկածի մէջ էր՝ որպէս թէ Սանասարեան վարժարանի եւ հայ եկեղեցւոյ մէջ զէնքեր պահուած ըլլային, թէ հայ յեղափոխականներ կազմակերպուած էին վարժարանի շէնքին մէջ՝ Թուրքերն դէմ յարձակողական դիրք բռնելու համար։ Այս կասկածներու տակ կը տեսնուէր որ վարժարանի մօտակայ բըլուրին վրայէն թնդանօթները ուղղուած էին շէնքին կողմը եւ ամէն վայրկեան վախ ի սիրտ կը սպասուէր թէ ռմբակոծութիւնը պիտի սկսի եւ վարժարանի շէնքն ու անոր յարակից եկեղեցին պիտի վնասուին։

Այն ատեններն էր որ Մողիկեան, իր հետ առնելով քանի մը ուրիշներ, վըտանգելով իր անձը, գաղտնապէս դիմում ըրաւ տեղւոյն ռուսական եւ անգլիական հիւպատոսներուն, բացատրեց անոնցմէ կառավարութեան կասկածները անհիմն էին եւ թէ իրենք պատրաստ են վարժարանին դաները բանալու՝ եթէ կ'ուզեն քննութիւն մը ընել։ Հիւպատոսներու միջամտութեամբ՝ Թուրք պաշտօնեաներ խուզարկութիւններ կատարեցին եւ բարեբախտաբար զէնք մը չկրցին գտնել։ Միջանկեալ ըսելու է սակայն, թէ արդէն ամէն կասկածելի բան պահուած կամ թաղուած էր։ Արդիւնքն այն եղաւ որ վարժարանի շէնքը դրուեցաւ կառավարութեան պաշտպանութեան տակ եւ դռները բաց կը մնային՝ զինուորներու հսկողութեամբ։ Թնդանօթները ետ դարձուեցան եւ այսպէսով ազատուեցան թէ վարժարանի շէնքը եւ թէ յարակից Հայ եկեղեցին՝ ուր հարիւրաւոր անձեր պատսպարուած էին։

Այս դէպքերէն ժամանակ մը վերջ, անգլիական պաշտօնեաներ ղրկուած էին Կարին, քննութիւն կատարելու եւ հաւաքելու ջարդերու իսկական պատճառը եւ պատասխանատուները։ Մողիկեան, իբր թարգման եւ միջնորդ, անոնց հարցումներուն պատասխանած էր.

— «Ջարդերը մանաւորապէս կազմակերպուած են եւ հրամանը Բ. Դունէն եկած է։ Շաքիր փաշա տարբեր քաղաքներ կը ղրկուի այդ նպատակին համար։ Հայերը բոլորովին անմեղ են այդ մասին»։

Այս յայտարարութիւնը անգլիական թերթերուն մէջ գրուեցաւ, բայց բարեբախտաբար իր անունը չէր յիշուած, իր խնդրանքին համաձայն։ Սակայն տեղական կառավարութիւնը կասկածեցաւ Մողիկեանի վրայ, անոր կեանքը վտանգուած էր, անտարակոյս պիտի աքսորուէր եթէ հիւպատոսներու բուռն միջամտութիւնը չըլլար։ Անիկա չէր կրցած զսպել ինքզինքը եւ չյայտնել ճշմարտութիւնը երբ առիթն իրեն ներկայացած էր։ Թէպէտ լաւ գիտէր թէ ի՛նչ մեծ վըտանգ կը սպառնար իր կեանքին։

Մողիկեան հաւատարմաբար ծառայեց իր սիրեցեալ վարժարանին ու իր ազգին՝ մօտաւորապէս 40 երկար տարիներ։ Թէեւ հանգստեան թոշակի կոչուած էր, բայց զարձեալ կը շարունակէր իր դասախօսութիւնները Նոր Սանասարեանի մէջ ալ, մինչեւ մեծ պատերազմի ծագումը։

Իր եւ ընտանիքին ազատումը կը պարտի առաւելապէս իր գերմանախօսութեան՝ որուն պէտք ունէին Թուրքերը այն ատեն, նոյնպէս եւ իր շինած գեղեցիկ շէնքին։ Ահա թէ ինչպէս.—

Մողիկեան, աջակցութեամբ իր աներոջ, Մկրտիչ Գալլաբեանի, Կարնոյ մէջ շինած էր փառաւոր շէնք մը զոր միշտ օտար հիւպատոսներ կը բաղձային վարձել։ Պատերազմի ատեն նոյն շէնքը վարձուած էր գերման հիւպատոսէն, շէնքին մէկ յարկաբաժինն ալ ինք կը բնակէր ընտանիքով։ Երբ տեղահանութիւնը վրայ հասաւ, ինք զանուեցաւ կերպով մը գերմանական պաշտպանութեան տակ նոյն շէնքին մէջ զանուելուն համար։ Մողիկեան օգուտ քաղեց այս եզական պատեհութենէն եւ իր ազգին օգտակար ըլլալու համար ոչ մէկ ջանք խընայեց։ Հիւպատոսին միջամտութեամբ ազատելով շատ մը անձերու եւ որբերու կեանքերը, բողոքներ ղրկելով գերմանական կառավարութեան, բացատրել տալով գործուած աղէտները։ Այս բոլորը դժբախտաբար շատ արդիւնք չունեցան սակայն։ Հակառակ կառավարական բուռն բողոքներուն, ինք երկար ատեն ազատ մնաց տեղահանութենէ։ Սակայն օր մը խարուելով երբ դուրս ելած էր, յանկարծ ձերբակալուեցաւ եւ ղրկուեցաւ Երզնկա։ Հոն իբր աքսոր մնաց ժամանակ մը, մինչեւ որ Ռուսերը գրաւեցին Կարինը եւ գերման հիւպատոսի խորհուրդով եւ պաշտպանութեամբ իր ընտանիքն ալ գնաց միացաւ իրեն։ Անկէ անցան Սըվազ, մինչեւ որ զինադադարը տեղի ունեցաւ։ Վերջէն Պոլիս երթալով Ամերիկա եկած էր ընտանեօք ուր կը բնակէր վերջի 13 տարիները։

Մողիկեան ճշմարիտ Հայ մըն էր, իր հայրենիքի սէրն այնչափ կը տանջէր զինքը որ չէր կրնար երջանկութիւն գտնել այս օտար երկրին մէջ։ Ան չէր կրնար երեւակայել թէ յաւէտ պիտի զրկուի իր հայրենիքէն։ Կը սիրէր հայկական ծէսերը, երգերը, սովորութիւնները, կ'երազէր հայրենիքի ջուրն ու հողը։ Իր մահուան անկողնին մէջ կը կանչէր Հայաստան անունը եւ վերջին անգամ իր սիրելի կնոջ հետ հայկական երգեր երգելով աւանդեց իր հոգին։

Մողիկեանի մահուամբ կը վերջանայ Սանասարեանի տեսուչներու վերջին շառաւիղը։ Անիկա թողուց իր ետին սգակիր կինը եւ երեք մանչ զաւակներ որոնք ներկայ էին թաղման։

ՅՈՎՍԷՓ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆՑԻ ՄԱՍԻՆ

— • —

Թէհրանի Ալիք» հետեւեալ տողերը կը գրէ Յովսէփ Միրզայեանի մահուան առթիւ (16 յունիս).

Յովսէփ Միրզայեանը, որպէս գրական դէմք, անշուշտ, օժտուած էր գրական տաղանդով, եւ թերեւս թողնէր աւելի հարուստ գրական ժառանգութիւն, եթէ իր ամբողջ էութեամբ չնետուէր հանրային քաղաքական կեանքի փոթորկալի ծովի մէջ…

Տիրապետելով մի շարք լեզուների (հայերէն, իրաներէն, անգլիերէն ու ֆրանսերէն), նա տուեց հայ գրականութեան մի քանի կարեւորագոյն թարգմանութիւններ։ Այսպէս, նրա թարգմանական գործին են պատկանում՝ Լերմոնտովի «Դեւը», Օմար Խայեամի չքնաղ քառեակները, Ֆերդովսու Շահնամէից չորս լաւագոյն հատուածներ եւն.։

Յովսէփ Միրզայեանի հանրային-քաղաքական գործունէութեան գնահատանքը, անշուշտ, մնում է պատմութեան։

Այսօր, նրա թարմ աճիւնի առջեւ, կարող ենք միայն ցաւով տալ, որ անջատուելով իր հոգուն ու մաքին հարազատ դաշնակցական հոսանքից, ի վիճակի չեղաւ ստեղծելու նոր գաղափարական շարժում եւ իր յետեւից տանել ժողովրդական զանգուածները։

Հանրային կեանքի մէջ իր ձեռք բերած ժողովրդականութեամբ եւ ազդեցութեամբ հանգուցեալը պարտական է իր ուժեղ անհատականութեան ու գրիչին։

Այն օրուանից, երբ նա եղաւ հարաւային իրանահայութեան պատգամաւոր խորհրդարանում, նրա առջեւ բացուեց գործունէութեան լայն ասպարէզ թէ իրանահայութեան եւ թէ իրանցիների շրջանակում։

Եւ տասնեակ տարիների ընթացքում նա բերել է իրանահայութեան հանրային կեանքի մէջ իր գործօն մասնակցութիւնը, երբեմն տեղի տալով բուռն պայքարի եւ յաճախ մընալով դժգոհ իր շրջապատից…

Հանգուցեալը գնահատելի աշխատանք է կատարել իրանական շրջաններում, ծանօթացնելով նրանց հայ գրականութեան, պատմութեան, մշակոյթի հետ եւ աշխատել երկու ցեղակից ժողովուրդների կուլտուրական մերձեցման։

ՄԱՄՈՒԼ

Բան չկայ գիտեր

— o —

«Մշակ», անկախ հայաթերթ, կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 յունիս).

— «Նախորդ խմբագրականով մը մատնանշեր էինք Խորհրդային Հայաստանի անհոգութիւնը ձեզագրի հարցին լուծման մասին։ Այս անգամ ալ կ'ուզենք անդրադառնալ ուրիշ անհոգութեան մը վրայ։

Ցաւով կը կարդանք թէ Խորհրդային Հայաստան հրատարակած է պատմութիւններ, ուսումնասիրութիւններ, քննադատութիւններ, երաժշտական գործեր եւ թարգմանութիւններ, բայց դեռ տեսած չենք զանոնք։

Ինչո՞ւ այս հրատարակութիւնները, զոր օրինակ, Դուրեանի, Թումանեանի, Մեծարենցի, Պարոնեանի, Սպենդիարեանի, Ռամանոս Մելիքեանի, Միքայէլ Միրզոյեանի, Տեյեմաք Աւետիսեանի, Վահան Թոթովենցի, Գրիգոր Սիւնիի, Կարօ Մուրզայի, Նիկողայոս Տիգրանեանի, Փրոֆ. Ցակոբեանի «Ուղեգրութիւն» հատորները, Ա. Յովհաննիսեանի «Լուսաւոր Արամեան»ը, Փրոֆ. Մանանդեանի «Հայաստանի հին ճարտարապետները», Խ. Սամուէլեանի «Հին Հայաստանի կուլտուրան», Փրոֆ. Օրբելիի «Հայաստանի արուեստի պատմութիւնը», Դ. Սիմոնեանի «Մ. Նալբանդեան»ը, եւայլն, եւայլն, չեն ղրկուիր արտասահման, մանաւանդ Ամերիկայի հայ թերթերուն։

Հայաստանի վարիչները ի՞նչպէս կ'ակնկալեն որ տարագիր հայութիւնը տեղեակ մնայ հայրենիքի մշակութային գործունէութեան եւ զարգացման ընթացքին։ Ինչպէ՞ս կ'ակնկալեն որ արտասահմանի հայ թերթերը կարենան տեղեակ պահել գաղութները Խորհ. Հայաստանի մտաւորական ու գիտական նուաճումներուն։

Խորհրդ. Հայաստանի վարիչները միշտ կը բողոքեն թէ տարագիր հայ գաղութները չեն հետաքրքրուիր հայրենիքի կեանքով, գրական ու գիտական աշխատասիրութիւններով։ Կը հետաքրքրուին բայց չեն կրնար վառ պահել իրենց հետաքրքրութիւնը՝ առանց ծանօթանալու այդ աշխատութեանց ինչ արժէք ներկայացնելուն։

Բոլշեւիկեան գաղափարի տարածումը երբեք չի հետաքրքրեր արտասահմանի հայութիւնը։ Հետեւաբար ջանքերը, զորս Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը կ'ընէ այդ ուղղութեամբ, ոչ միայն ապարդիւն պիտի մնան այլ նաեւ պիտի ուծացնեն տարագիր հայութեան սէրը։

Մենք ուրախ պիտի ըլլանք խրախոյս պահել մեր ընթերցողները Խորհրդ. Հայաստանի մտաւորական ու գեղարուեստական ջանքերուն մասին։ Բայց կարելի չէ յանձնարարել գիրք մը, առանց զայն կարդացած ըլլալու։ Կարելի չէ գնահատել գեղարուեստական առարկայ մը, առանց զայն տեսած ըլլալու։

Թող Խորհրդ. Հայաստան փաստ հայթայթէ՝ ղրկելով մեզի բոլոր իր հրատարակութիւններէն նմոյշներ, եւ մենք պիտի չզլանանք ներկայացնել զանոնք մեր ընթերցողներուն, իրազեկ պահելու Հայաստանի մէջ կատարուած գրական ու պատմական աշխատութիւններուն։

Երբ Հայաստանի կառավարութիւնը կատարէ իր պարտականութիւնը, արտասահմանի հայ մամուլը զօրավիգ պիտի հանդիսանայ անոր՝ տարածելու համար հայ գաղութներուն մէջ Հայաստանի մշակութային տեղեկութիւնները եւ լուրերը։

Երբեք պէտք չկայ Խորհրդ. Հայաստանի վերաշինական, արդիւնաբերական, գրական ու գեղարուեստական վերելքի մասին սփիւռքի հայութեան հաղորդուելիք լուրերը պայմանաւորել Խորհրդ. վարչութեան փրոփականդին հետ։

Հայրենաբաղձ եռեւ հայութիւն մը գոյութիւն ունի արտասահմանի մէջ որ անհուն զգացումներով կապուած է իր հայրենիքին եւ հպարտ կը զգայ անոր նուաճումներով եւ զարգացման յաջորդական քայլերով։ Նոյն այդ հայութիւնը կը փափաքի եւ կ'ակնկալէ որ տեղեակ պահուի Հայաստանի անցուդարձերուն։

Խորհրդ. Հայաստանի օրուան վարչութիւնը եւ անոր ցուցմունքներով գործող ամէն տեսակի մարմիններու պարտականութիւնն է հետաքրքրել գաղութահայութիւնը Հայաստանի վերելքով միայն»։

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՍՔԵՄԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐԸ

— • —

Մօրօահէյէթով ստացած մը Պատրիարքարան երթալով յանձնեց պաշտօնագիր մը որով պատրիարքը կ'արտօնուի սքեմ կրելու։

** Սքեմ կրելու արտօնագիր ստացած է նաեւ Հայ կաթոլիկներու Հոգեւոր Հովիւ Վահան արք. Քէօրիւեան։

** Փափա Էֆթիմ, որուն նոյնպէս կրօնական սքեմ կրելու արտօնութիւն տրուած է, յայտարարած է թէ շատ երախտապարտ է կառավարութեան՝ բայց պիտի շարունակէ աշխարհական տարազով պտտիլ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԵՍՆԱՊԻՆ

Այս պահուն այլեւս տարբեր մարդ մը, իր ներսէն կը խուսափէին շատ երազներ, զորս երիտասարդութիւնը կը շինէ, կը փրցնէ, կը վերականգնէ, կերտէ… ու բսաւ, «ո՞ր սիրտը, երբ մարդու սիրտ է, կրնայ դիմանալ ասանկ հառաչանքի»։

Վահան իր սրտին ձայնը կը լսէր։ Պատին ետեւէն եկող ձայնը, իր թաղը փնտռող թռչունին ավերսանքը, թաւերը այլ եւս անոր ցաւին թրթռումը չէին տար։ Դատապարտուած աղաղակները։ Կը ճանչնար։ Իրենց քաղաքին մէջ սրտի սասանկ վէրքերով յեցուն շատ պատմութիւններ կային, ամէնքն ալ, ամէնքն ալ այս մարդուն անձկութեան պէս բան մը, ամէնքն ալ տխուր էին։

Վահան պատին ետեւէն եկող հեծկլտուքը կը լսէր իր ներսը, ու ձեռքերը լարած, դողեց

— Դէպի տառապողները, դէպի տառապողները…

Ահ ի՞նչ անձնուրացութիւն։

Ա՞ս է արդեօք մեծութիւնը սրտերու, ուր աշխարհները իրենց լոյսերով կը ծփան, կը դառնան, եւ ուր անհունութիւնը կը սեղմուի հիւլէի մը մէջ։

×

Առտու էր։

Ժամը երկուքը զարկաւ։

Վահան չէր կրնար քնանալ։ Այդ անծանօթին ձայնը իր սենեակին մէջ մնացած, կուլար, կը դողար կարծես՝ ժխոր անտառի մը խորերէն հասնող ձայներուն պէս։

Վահան շատ յոգնած, գինով էր։ Հիմակ գիշերը անդունդի փոխուած, սուրբի մը պէս բռնած սիրտը, բոնած էր իր ձայնը ակռաներով, կը միրճէր խորութենէ խորութիւն։

Վահան կեանքի վիշտերուն անդունդը իջած, մէկիկ մէկիկ անոնք կ'երեւէին իրենց տխուր երեսներով։ Կը տեսնէր իր սրտին բոլոր փայլակները, որոնք աքսոր սերտերու նման կարմիր, լոյս կուտային անդունդին։ Այդ լոյսերը, անդունդին խորութիւններուն կ'առաջնորդէին զինքը, կը տեսնէր անդունդը, աշխարհը…

Շատ բան կը տեսնէր Վահան։

Տարիներ առաջ, հին, հին ժամանակներուն, կը պատմեն թէ, մարդոց ներսէն ճառագայթող լոյսերը ազուոր տեսարաններու լոյս կուտային, մարդիկ կը տեսնէին սրտէն ցոլացող երազներուն աշխարհը։

Ասո էր բուն աշխարհը, իր վեհափառութիւնով կատարեալ, որովհետեւ մարդկային սիրտերու կրակով վառուած, սիրտերով կը բարախէր, սիրտերու բաբախումը անոր բոլոր վայրկեանները կը կանոնաւորէր, կ'առաջնորդէր կեանքին։

Ու սիրահարներու պէս կը խնդային մարդիկ։ Արեւուն տակ երջանիկ էր ամէն բան։

Ծաղիկները այնքան աղուոր, դիրկ դիրկի կը ծիծաղէին կանանչներուն հետ։ Աչքերը անոնց շողող գոյներուն ճառագայթումը կը զգային, կը դինովնային անոնցմով։

Աղբիւրին ջուրերուն բերանը արեւով կ'անուշնար։ Կենդանիները, որոնք ուրախ զուարթ, լեռնէ լեռ, դաշտէ դաշտ կը պտտէին, կը զգային բոյրերով բանկած արեւուն հաճոյքը։

Ու երջանիկ էին մարդիկ իր արօրին քով մէկիկ մէկիկ քնացող մշակին նըման, թիթեռնիկներու ետեւէն վազող տղոց պէս։

Վահան նայեցաւ չորս դին, ու «ատոնք այն օրերուն էին»… մրմնջեց զառնութեամբ։

«Բայց հիմա՞կ… հիմա՞կ…

«Ի՞նչ է ուրեմն արեւը, երբ սրտի մը լոյսերը չի կրնար հալեցնել իր կրակներով…

«Ի՞նչ է արեւը, երբ կը տժգունի, իր բոցերը երբ կը թուլնան, կը կորսնցնեն իրենց արդարութիւնը՝ բռնկած սիրտի մը դիմաց։

«Այդ արեւը ի՞նչ է, որ դարերու մշուշները կարմրցուցեր, կեանք է տուեր լռութիւններուն, ի՞նչ է այդ արեւը, երբ չի կրնար հասնիլ կեանքի մը անդունդին, երբ սիրտի մը ձայնը, հովի մը պէս կը մարէ իր կըրակները, ի՞նչ է, ի՞նչ է այդ արեւը։

«Ու դարերէ ի վեր, մարդուն պատմութիւնը սկսած օրէն ի վեր, մարդը սկսաւ քեզ փնտռել, մինչեւ այսօր քեզ կը փնտռէ, ու այդքեներու զինովը գինովցած, կը կանչէ քեզի, կեա՞նք… կը կանչէ այն օրերու կեանքին, երբ մարդիկ աստուածներ էին։

«Ամէն տեղ, ամէն դէ քու անունդ անոնց բերնին մէջ, անոնց լեզուն կը թրթռայ «կեա՛նք»…

«Ու ամէն օր քու անունովդ կը բացուին անոնց աչքերը, որովհետեւ զուն սիրտերուն մէջ միայն կ'ապրիս, սիրտերը կը քաղցրացնես։ Վայրկեանները քեզմով կ'երիտասարդանան, քեզմով է որ օրերը կը թեթեւնան, ու արեւին պայծառութիւնը կ'երեւի երկրի վրայ։ Դարձեալ քեզմով է որ արեւը արիւնին մէջ բաբախող սիրտի մը պէս կը տաքնայ։

«Բայց… բայց դարերէ ի վեր, մարդիկ քեզ կը փնտռեն, ու իր տղան փնտռող մօր մը նման կը կանչեն քեզի։

«Քեզի կը կանչեն շրթունք շրթունքի տուած, թռչուններուն պէս, որոնք ծառի մը ճիւղերուն վրայ օրօրուն, կտուց կտուցի կ'երգեն, գրաւիչ լեզու մը կը խօսին։

«Դարերէ ի վեր մարդիկ կը կանչեն, այն օրերու հրաշալի կեանքին կը կանչեն, մաքուր, մաքուր, պատմութեան մէջ գեղեցկացած, սրբացած կեանքին կը կանչեն։

«Մեր մօտիկն ես դուն, մեր արիւնին մէջ, մեր միտքերուն խառնուած։ Դուն կը տաքցնես մեր ոսկորներուն ծուծը։ Բայց մարդիկ, չեն գիտեր ի՞նչ տեսակ խենթութիւնով գինովցած, արեւին կը նային, անհունութեան խորերը կը փնտռեն քեզ։

«Ու քեզի համար, ալ խենթութիւն չմնաց որ չընէին։ Իրարու արիւն խըմելու չափ գլուխնին տաքցած, աչքերնին ոլոր մոլոր, դիրար բզքտեցին՝ նման պատերազմի սուրին սուրինով իրարու փոր պատռող զինուորներուն։

«Բայց ատոնք բան չէին գեռ…

«Ի՞նչ էին իրարու վրայ դիզուած զոհերը։ Մէկուն աչքը պատռած, ուրիշի մը գլուխը բաժնուած երկուքի, ուրիշներ յօշոտուած, գրեթէ անճանաչելի իրենց մարդկային ձեւերուն մէջ, արիւնին կարմիրը փոշիի ու ծուխի խառնուած, սեւ, սեւ, սեւ…

«Այսպէս գիւղեր, քաղաքներ, ճամբաներ լեցուած մարդկային մարմնի կտորուանքներով, որոնցմէ սարսափած ու շուարուն, անօթի շուներն անգամ կը հեռանան, կը փախչին…

«Ոճրագործները, խենթերու գինովութեան անձնատուր, այս արիւնով ներկուած պատկերին առջեւ, կեր մը յոգնութիւն առնելու համար, հանդարտ ու երջանիկ, ոսկեզօծ գլանիկներ ծխեցին…

ԱՐՄԷՆ ԱՍՈՒՐ

(8)

կակչիլը։ Փիրէյն եւ Աղեքսանդրիայէն եկող ուղեւորներէն անոնք որ Իզմիր պիտի ելլեն, ցամաքի վրայ պիտի քննուին, Պոլիս ելլողներն ալ նաւուն մէջ պիտի քննուին որպէսզի ժամանակ չկորսուի։

Գերմանիա գաղթավայր պիտի պահանջէ

« Վերսայլի դաշնագրին անէծքը զրկեց մեզ գաղթավայրեր ունենալու իրաւունքէն, բայց Համբերութի՛ւն, Առաջնորդը իրարու եւեւէ կը լուծէ խնդիրները։ Գաղթավայրերու խնդիրը պիտի հասուննայ երբ Գերմանիա նորէն մեծնայ եւ զօրանայ Եւրոպայի մէջ »։

Այս ճառը խօսեցաւ Զօր. Էփ, նոր Գերմանիոյ նահանգապետներէն, նախկին պատերազմիկներու առջեւ։

Իսկ Տոքթ. Կէօպէլս, քարոզչութեանց նախարարը, աւելի կրակոտ ճառ մը խօսելով 130,000 ունկնդիրներու առջեւ, ըսաւ.

— « Երբ սերունդ մը որ պատերազմը կորսնցուցած է ամբողջ աշխարհի առջեւ, կը համարձակի վերահաստատել պարտաւորիչ զինուորութիւնը, հակառակ բովանդակ աշխարհի ազմուկին, կրնանք ըսել թէ այդ սերունդը պըտուկ մարդերէ չի բաղկանար։ Ֆրանսացիները կ'ըսեն.— « Մեր բանակը խաղաղութեան համար է, իսկ ձերինը պատերազմի»։ Աղամէն ի վեր բոլոր կազմակերպուած բանակները առաջադրուած են խաղաղութեան պահպանութեան համար։ Երբ աշխարհ կ'ըսէ — « Վերազինումը արգիլուած է», միտքս կուգայ Սաքսոնիոյ խեղճ թագաւորը, որ 1918ի յեղափոխութիւնը կը դիտէր իր պալատին պատուհանէն եւ կը մրմռար.— «Բայց այս բանը օրէնքի դէմ չէ՞»։

1919էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Գերմանիա այս տարի յունիս 28ի տարեդարձը (Վերսայլի դաշնագիր) տօնեց ոչ թէ իբրեւ ազգային սուգի օր, այլ իբրեւ օրը ազգային – ընկերվարութեան։ Եւ այս առթիւ էր որ Տոքթ. Կէօպէլս խօսեցաւ իր ճառը։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

60 « ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՕԴԱՆԱՒԵՐ » պիտի շինուին Մ. Նահանգներուն մէջ, ամենավերջին դրութեամբ։ 8,507,000 տոլար վարկ սահմանուած է այս օդանաւերու շինութեան համար։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին եւ ատոր համար ալ նոր օդանաւերը կը կոչուին «խորհրդաւոր»։

Պ. ՔԻԱՓ, Փարիզի ոստիկանութեան նախորդ վերատեսուչը (այժմ նախագահ Փարիզի Քաղաքապետական խորհուրդին), շաբաթ մը մենամարտեցաւ իր նախորդին՝ Պ. Կոտէնի հետ, որ վիրաւորիչ բաց նամակ մը ուղղած էր իրեն։ Պ. Կոտէն թեթեւապէս վիրաւորուեցաւ աջ սրունքէն։ Երկու հակառակորդները չհաշտուեցան։

ՁԻԱՐՇԱՒ – ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻ (Սուիփսթէյք) մեծ պարգեւները, երեքական միլիոն փրանք, շահեցան հետեւեալ թիւերը. 470,011 I, 076,366 E եւ 011,082 Y, շնորհիւ «Քրիւտիքէ» ձիուն։ 1,500,000ական փրանք շահեցան 102,009 U, 109,865 I եւ 194,000 I թիւերը, իսկ մէկ մէկ միլիոն՝ 294,895 A., 443,694 U. եւ 174,314 E. թիւերը։

Երեք միլիոնի մէկ պարգեւը ինկած է Թուլոնի սպանդանոցի 24 պաշտօնեաներուն։

ԳՈՐՏԵՐՈՒ ՍՊԱՌՈՒՄԸ արտակարգ չափերու հասած է Նիւ Եորքի հրապարակին վրայ։ Գիները չափազանց բարձրացած են։ Շահադէտներ առիթէն օգտուելով, կը յանձնարարեն գորտ հասցնել գիւղերու մէջ։

ԻՏԱԼԻՈՑ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ պիտի կատարուին յուլիսին եւ օգոստոսին, մասնակցութեամբ կէս միլիոն զինուորներու։ Օգոստոսի վերջին շաբթուն պիտի կատարուին մասնաւոր ռազմափորձեր, որոնց ներկայ պիտի ըլլան թագաւորը, Պ. Մուսոլինի եւ պետութեան բոլոր աստիճանաւորները։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ մասին հրատարակուած միջազգային տեղեկագիր մը կը հաստատէ թէ տագնապը զգալապէս աւելցած է մէկ տարիէն միւսը, հետեւեալ երկիրներուն մէջ.— Պուլկարիա, Ֆրանսա, Հունգարիա, Իրլանտա, Հոլանտա, Լեհաստան, Սպանիա, Զուիցերիա եւ Եուկոսլավիա։ Մ. Նահանգներուն մէջ կացութիւնը կայուն է, իսկ ուրիշ երկիրներու մէջ թեթեւ նուազում մը կը նշմարուի։

Ֆրանսայի մէջ յունիս 17էն 22ի շաբթուն պակսած են 4840 նպաստընկալ գործազուրկներ։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿԻ համագումարը փակելով իր նիստերը, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որով կ'առաջարկէ անյապաղ ամրացնել դրամները, իբրեւ անհրաժեշտ պայման տնտեսական վերականգնումի։

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ եղաւ իտալացի գործաւոր մը, բերնին մէջ պայթուցիկ նիւթ մը դնելով եւ բռնկցնելով։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ զինուորագրութեան վարչութիւնը յուլիս 1էն սկսաւ արձանագրել 47,000 նոր զինուորներ՝ բանակին եւ 11,000 հոգի՝ նաւատորմին համար, համաձայն վերջերս քուէարկուած օրինագծի մը։ 860 միլիոն տոլար սահմանուած է այս յաւելման համար։ Այս կարգադրութեամբ, Մ. Նահանգներու բանակը պիտի ունենայ 165,000 զինուոր, նաւատորմը՝ 16,000 հետեւակազօրք եւ 93,500 նաւազ։

14,000 ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՇՐՋԻԿՆԵՐ ճամբայ ելած են Նիւ Եորքէն, 25 շոգենաւերով, Ֆրանսա գալու համար։ Հինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամ է որ այսքան բազմաթիւ շրջիկներ նաւ կը նստին մէկ օրուան մէջ։

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ ՄԷՋ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ցնցումներ զգացուեցան յուլիս 1ի առտուն։ Ցնտոյ փոքրիկ մը պայթեցաւ տեղատարափ անձրեւներով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Շանաձնախումբի նիստը տեղի կ'ունենայ այս Չորեքշաբթի (3 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 3ե. Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը։

Միտքերու փոխանակութիւն ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻի դասախօսութեան շուրջ։

ԳԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 4ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան։

Շարունակութիւն նախորդ ժողովին։

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՋՕՐԵԱՆԻ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ 40ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Յուլիս 6ին, իրիկուան ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԺԷՕԿՐԱՖԻԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

184 Bld. St. Germain. Paris (6)

Մէթրօ՝ **St. Germain des Prés**

ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՊԻՏԻ ԺԱՄԱՆԷ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՏԻԿԻՆ ԵՂ. ՋՕՐԵԱՆ

Ատենախօսութիւններէ, ուղերձներէ եւ ՅՈԲԵԼԵԱՐԻՆ ԽՕՍՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ, ՏԻԿԻՆ Ա. ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ, **Mlle Lily Laskine**ի (տաւիղ), ՕՐ. Տ. ՋԱՌԱՓԵԱՆԻ (դաշնակ), **Mlle Nelly Gauthier**ի (ջութակ), ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆԻ (արտասանութիւն) եւ

ՍԻՓԱՆ Երգչախումբի

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ե. ՊԸՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տոմսերու համար դիմել ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան կամ Յոբելինական Յանձնաժողովին հետեւեալ հասցէով.—

Madame M. DJANCHIAN, 5, Rue Henri Duchène. Paris (15)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը խնդրուի մինչեւ հիմա ցրուած տոմսերուն վրայ ՍՐԲԱԳՐԵԼ, ցանդէսի օրը եւ վայրը համաձայն սոյն յայտարարութեան։

ՅՈԲ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՄՍԱԳՐԻ ՅՈՒՆԻՍԻ ԹԻՒԸ

Լոյս տեսաւ « Հայրենիք » ամսագրի 13րդ տարուան 8րդ (յունիս) թիւը հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

1. ՊԵՐՃՈՒՀԻ.— Օղակ մը շղթայէս։ 2. Լ. ԳԵՂՈՒՆԻ.— Կարօտի երգ։ 3. ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ.— Նէամի։ 4. Խ. ԹԱՇՃԵԱՆ.— ա) Երբ կը մեկնիմ եւ բ) Կենսագրութիւն։ 5. Ա. ԱՄՈՒՐԵԱՆ.— Անվերադարձ։ 6. ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ.— Հէքեաթ։ 7. ԱՌՆԱԿ.— Սէրը։ 8. Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ.— Յովհաննէս Թլկուրանցիի տաղերը։ 9. Ս. ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ.— ա) Մենութեան ժամերին եւ բ) Գարնան մրմունջները։ 10. ՀԱՅԿ ՕՀԱՆՆԵԱՆ.— Մի երգ եմ ուզում։ 11. ԱՆՆԻԿ.— Երկրիս վիշտը։ 12. ԼՈՒՍ.— Հարցականի ուղիներով։ 13. ԳՈՒՐԳԷՆ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ.— Պեղումները Առաջաւոր Ասիոյ մէջ։ 14. Վ. ԲԱՐԱՑԵԱՆ.— Մտածումներ Հ. Յ. Դ.ի եան երիտասարդ սերունդի մասին։ 15. Դ. ԱԶԱՏԵԱՆ.— Ցոյները հայոց պատմութեան մէջ։ 16. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ.— Սերովբէ վարդապետի կեանքը։ 17. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՑԸԵԱՆ.— Հայրենի յուշեր։ 18. Զ. ԱՒԱԼՈՎ.— Վրաստանի անկախութիւնը։ 19. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ.— Մարդը եւ իր սնունդը։ 20. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ.— Բագուի երկրորդ ընդհարումները։ 21. ՂԱԶԱՐ ՔՈՋԱՐԵԱՆ.— Հայդուկի մը յուշերէն։ 22. Ա. ԱԹԱՆ.— Հայ կեանքը (ամսական տեսութիւն)։ 23. Մ. Օ.— Ամերիկահայ կեանք (ամսական տեսութիւն)։ 24. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ.— Դիւան Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Տարեկան բաժնեգին 5 տոլար, վեցամսեայ 3 տոլար։

ՀԱՍՑԷ — Hairenik Monthly. 13 — 15 Shawmut St. Boston, Mass. (U. S. A.)։

ՀԱՅ ԳԵՂԶԿԱԿԱՆ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՕՍՈՒՆ ՖԻԼՄԸ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԲԱՑԱՌԱԲԱՐ ԵՒ ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԻԱՅՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.—

2 Յուլիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին

Mignon Palace. Place Voltaire, Métro Petits Ménagesի նիստ դիմացը Porte de Versaillesի գիծին վրայ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ.—

3 Յուլիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին

Cinéma de la Gare. Շոգեկառքի կայարանին դիմացը։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ԼԷ-ԿՈՆԷՍԻ ՄԷՋ.—

4 Յուլիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին

Casino d'Arnouville. Ave. de la Gare de Villiers le Bel.

ԳԻՆԵՐԸ 4 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

Ծ Ա Ն.— Մօտ օրէն պիտի ներկայացուի՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ, ԼԻՈՆԻ, ՎԱԼԱՆՍԻ, ՏԷՍԻՆԻ եւ ՎԻԷՆԻ մէջ։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ **(Bois de Boulogne)**

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 13էն 23

Բացօթեայ պար — Ընտիր նուագախումբ — Հաճելի անակնկալներ։

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք գիւրամատչելի գիներով։

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալոններ։

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni, Paris. Tél. Troc.** 03.18։ Ինչպէս նաեւ հանդիսավայրի մուտքին։

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք։ Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակագոյցի։

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 թիւ ճանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տէր եւ Տիկին Խոսրով Նալպանտեանի եւ իր ծանրն պարագաներուն, Ալիս Նալպանտեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Աւետիսեան

Էքս, 28 Յունիս 1935

Հ. Մ. Ը. Մ.

(Անգէնի հայ ծնողներուն)

Սկաուտ երէցներու Պատասխանատու վարիչ՝ Պ. Յարութիւն Քապաղեան նշանակուած է Անգէնի Գայլիկներու վարիչ։

Կը խնդրուի ծնողներէն լաւագոյն ընդունելութիւն ցոյց տալ եւ կամ դիմել իրեն

Mr. Dabaghian, 4, Rue de Chemin de Fer. Enghien-le-Bains.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Տեսնո՞ւմ էք այդ թշուառներին, դրանք նոյնպէս՝ հասարակութեան հիւանդոտ կազմուածքի արտադրած վէրքերն ու պալարներն են, որ կարել եւ այստեղ են ձգել, այն մաքրով, որ կազմուածքը բոլորովին չվարակուի. Բայց ո՞ւրտեղից առաջ եկան այդ վէրքերը, այդ թարախալից պալարները,— յայտնի բան է, նոյն կազմուածքի հիւանդոտ դրութիւնից։ Եթէ մարմինը առողջ լինէր, դրանք չէին լինի։ Քննեցէք դրանց իւրաքանչիւրի կեանքի պատմութիւնը եւ դուք կը տեսնէք, որ դրանց գործած յանցանքների արմատը դրած է եղել այն հողի մէջ, որից դրանք բուսել, աճել եւ զարգացել են։ Իւրաքանչիւրի յանցանքի ձեւը, տեսակը, որպիսութիւնը տեղային բնաւորութիւն ունի։ Եւ այդ կէտից նայելով, այդ թշուառների ամէն մէկի կեանքի պատմութիւնը՝ նոյն հասարակութիւնների մասաւոր, բարոյական եւ հոգեկան հիւանդութեան պատմութիւնն է, որոնց միջից դուրս են եկել դրանք։ Այստեղ, այդ արգելանոցի մէջ, կարելի է ուսումնասիրել այն բոլոր կրթական, տնտեսական եւ հասարակական պայմանները, որ առաջ են բերել այս տեսակ հրէշներ։

Վերջացնելով իւր խօսքը, նա կրկին դարձաւ դէպի ինձ հարցրեց.

— Հիմայ հասկցա՞ք թէ ով է մեղաւորը, որ դուք, ես եւ այդ բոլոր թշուառները այստեղ բերուեցան։

— Ճշմարիտն ասած, շատ փոքր հասկացայ,— պատասխանեցի ես, ամաչելով իմ տգիտութեան վրայ:— Դուք բոլորովին նոր բաներ էք խօսում։

Նրա սառն դէմքի վրայ երեւաց մի թեթեւ ժպիտ։

— Ձեզ այնպէս է թւում, ասաց նա,— Բայց իմ խօսքերը նոր չեն, խելացի մարդիկ այսպէս են մտածում։ Հիմայ ես կը խօսեմ ձեզ հետ աւելի պարզ կերպով, հէնց ձեր լեզուով, որ դուք հասկանաք։ Ես իբրեւ օրինակ կը վերառնեմ հէնց ձեր անձնաւորութիւնը, որովհետեւ դա աւելի մօտիկ եւ աւելի ծանօթ է ձեզ։ Ասացէք, խնդրեմ, դուք ինչո՞ւ սկսեցիք գողանալ, երբ ձեր պատանեկութեան հասակում ընկերացաք այն մանկահասակ որբերի հետ։

— Մենք քաղցած էինք մնում, այդ պատճառով գողանում էինք, որ սովից չմեռնենք։

— Շատ լաւ։ Բայց միթէ՞ չէիք կարող դուք, կամ այն մանկահասակ որբերը, ձեր աշխատանքով հաց վաստակել եւ չգողանալ։

— Մենք ոչինչ չէինք սովորած։

— Տեսնո՞ւմ էք, այստեղ կան պատճառներ, որ մարդուն անբարոյական են դարձնում, այն է՝ աշխատանքին անսովոր եւ անընդունակ լինելը։

Եւ նա սկսեց երկար բացատրել, թէ ինչ բան է հացի խնդիրը մարդկային հասարակութեան մէջ, թէ ինչո՞ւ մարդիկ հացի համար անբարոյական են դառնում, ասաց, որ ոչ միայն մի անհատը, գործելու անընդունակ լինելով եւ արդար աշխատանքի սովորած չլինելով, դառնում է գող, աւազակ, խարեբայ,— այլ մի ամբողջ ժողովուրդ կարող է այսպէս դառնալ, եթէ աշխատանքի սովորած չէ։ Նա օրինակ բերեց մի քանի ցեղեր, որ պարապում են աւազակութեամբ եւ կողոպտում են իրանց հարեւաններին։ Ես հարցրի.

— Կան մարդիկ։ Որոնք աշխատանքի սովոր են, որոնք ընդունակ են գործելու, բայց դարձեալ գողանում են, խաբում են եւ իրանց վաստակի մէջ անազնիւ միջոցների են դիմում, օրինակ, Պարսկաստանի խաչագողները եւ Հրեաները։

Նա պատասխանեց.

— Ասացէք խնդրեմ, ինչո՞ւ ոչ մի այլ բարեկարգ երկիր, այլ միայն Պարսկաստանը արտադրեց խաչագողներ։ Այդ խաբեբաները ուրիշ ոչինչ չեն, եթէ ոչ, Պարսիկների բռնակալութեան բնական արդիւնք։ Մահմէտական կրօնը ոգեշ է համարում նրանց. օրէնքի առջեւ հաւասար իրաւունքներ չեն վայելում, նրանց կայքը, նրանց կեանքը ապահով դրութեան մէջ չէ գտնւում, նրանց մշակութեան պտուղները, մահմէտականներից պիղծ համարուելով, չեն վաճառւում, եւ այսպէսով զրկւում են ապրուստի ամենահասարակ միջոցներից, որ մատակարարում է նրանց հողը, աւելացրէք դրանց վրայ Պարսիկների ճնշումը, հալածանքը, կամայականութիւնը, հարստահարութիւնը եւ ձեզ հասկանալի կը լինեն խաչագողների գոյութեան բուն պատճառները։ Ստրկութիւնը խաչագողների մէջ զարգացրեց նենգաւորութիւն, իսկ ճնշուած, հալածուած եւ հարստահարուած դրութիւնը նրանց անբարոյական դարձրեց։ Հալածանքը զարգացրեց այդ հալածեալների մէջ նոյնպէս հալածասիրութեան ոգի, իսկ հարստահարութիւնը անեցրեց նրանց մէջ անբարոյական բնազդումներ։ Վերջերից, այսինքն իրանից աւելի զօրաւորից, հարստահարուելով, սովորեցին նրանք հարստահարել իրանցից աւելի տկարներին։ Այսպիսի ճնշումը արտադրեց խաչագողներին։ Պարսիկները հարստահարում էին նրանց կոպիտ ուժով, իսկ նրանք սովորեցին հարստահարել Պարսիկներին՝ կամ իրանցից աւելի ազէտ մարդկանց մեղմ խորամանկութեամբ եւ զանազան սատանայական խաբեբայութիւններով։ Ազատ մրցութեան մէջ եւ իրաւունքների հաւասարութեան մէջ նրանք կարող էին ազնիւ կերպով մաքառել. Բայց որովհետեւ այդ իրաւունքները հաւասար չէին,— մի կողմում կանգնած էր բռնութիւնը, կոպիտ ուժը, իսկ միւս կողմում՝ անձայն հնազանդութիւնը,— այսպիսի յարաբերութեանց մէջ, շատ բնական է, որ մրցութեան համար նրանք կ'ընտրէին անազնիւ միջոցներ։ Մինչ այդ դրութեան մէջ են եղել եւ են Պարսկաստանի խաչագողները։ Այլեւս ինչո՞ւ ենք մեղադրում խաչագողներին, որ նրանք անբարոյական դարձան, երբ որ մահմէտական աշխարհը փչացրեց նրանց։

— Դուք օրինակ բերեցիք եւ Պարսկաստանի Հրեաներին,— առաջ տարաւ նա։— Չէ կարելի այդ ազգը անբարոյական կոչել, որ տուել է մարդկութեանը երկու ամենավսեմ եւ ամենաբարձր կրօնքներ, որոնք բարոյականութեան հիմունքն են կազմում

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

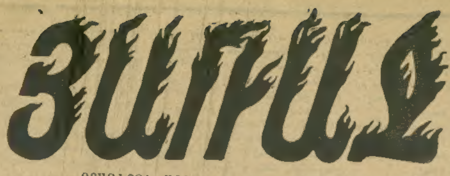

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ՍՐԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 3 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2847

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԵՒ Վ ՃՌԱԿԱՆ ՎԱՐԸ

— oo —

Պոլսոյ «Գուրուն» թերթը (նախկին «Վագըթ»), երկու անգամով հաղորդեց շատ կարեւոր տեղեկութիւն մը:

Ինչպէս կարդացին ընթերցողները, նոր օրէնքի մը համաձայն, այսուհետեւ Էվգաֆի տեսչութեան հակակշռին պիտի ենթարկուին փոքրամասնութեանց «վագըֆ»ները:

Այս ծառայութեան համար, Էվգաֆը պիտի ստանայ «շատ փոքր բաժին մը», 5 առ հարիւր:

Պատճառաբանութիւնն ալ շատ համոզիչ է.

— «Մինչեւ հիմա փոքրամասնութեանց վագըֆները կը յանձնուէին համայնքներու կողմէ ընտրուած միւթէվէլլիներու կողմէ, իսկ Էվգաֆի տեսչութիւնը չէր հետաքրքրուեր թէ մատակարարութիւնը աղէ՞կ է թէ գէշ է, թէ հասոյթները տեղին կը ծախսուի՞ն: Նոր օրէնքով կը փոխուի այս կացութիւնը»:

Թուրք թերթը ուրիշ բաներ ալ իմացեր է, անշուշտ քաղելով պաշտօնական աղբիւրէ.

— «Ինչպէս յայտնի է, փոքրամասնութեանց հաստատները դպրոց եւ եկեղեցի շինել տուած ատեն, տուներ եւ խանութներ ալ կը հիմնէին, իբրեւ եկամուտի աղբիւր եւ զանոնք վագըֆ կ'ընէին եկեղեցիներու եւ դպրոցներու անուան: Իւրաքանչիւր համայնքի պատրիարքը կը յանձնէր այս կալուածները, իբրեւ միւթէվէլլի: Իսկ այն վայրերուն մէջ ուր վագըֆներ շատ կային, կազմուած էին Կալուածոց Վարչութիւններ»:

Այս առթիւ յիշելով հայկական, յունական եւ «եահուտի» հաստատութեանց կարգ մը հարստութիւնները,— առոն, խանութ, ..ն, Թոգաթլեան եւն.— «Գուրուն» գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ թէ փոքրամասնութիւնները իրենց արդէն զգացած էին վա...ններու մատակարարութենէն: «Ահա թէ ինչու գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ այն լուրը որուն համաձայն բոլոր վագըֆները հակակշռի տակ պիտի առնուին»:

Իրականին մէջ, Թրքական իշխանութեան նպատակը ոչ կալուածներու լաւագոյն մատակարարութիւնն է, ոչ ալ հաշիւներու կանոնաւորութիւնը, այլ փոքրամասնութեանց վերջնական կողոպուտը:

Իր թաթին տակ առնելով անոնց անշարժ հարստութեանց մատակարարութիւնը, Էնկիւրի իր հիմնական քաղաքականութեան ուրիշ մէկ երեսն է որ կը բանայ:

Տարիներու ընթացքին, օդակները աստիճանաբար սեղմելով բարոյական գետնի վրայ, եւ ամէն իրաւունքէ զրկելով փոքրամասնութեանց վարիչ մարմինները, ան այժմ կը ձգտի փոխել անոնց նիւթական յենարանները:

Այս ծրագիրը շատոնց կը գործադրուէր, արդէն, «լեգալ» գոյքերու քաղաքականութեամբ:

Սանասարեան խանի կամ Բանկալթիի գերեզմանատան յափշտակութիւնը ոչ բացառիկ դէպք մըն էր, ոչ ալ կորսուած գաւառի մը տրամադրանական երթ: Շատ խոշոր պատառներ ըլլալով, այդ երկուքը գտան յանկեցան եւ յիշուեցան տարիներով. իսկ ուրիշ անհամար հարստութեանց ասպը ո՞վ յանց: (Հարցը Պոլսոյ մասին է. գաւառը քանի տարիէ ի վեր «մաքրուած» ըլլալով):

Արդ, ինչ որ պատահաբար կը կատարուէր իբրեւ ատար «լըքեալ» գոյքի, այսուհետեւ պիտի շարունակուի ծրագրեալ եւ տեւական, շնորհիւ նոր օրէնքին:

Էվգաֆի տեսչութիւնը միշտ իրաւունք պիտի ունենայ խրելու յետին մանրամասնութեանց մէջ, վիճելի համարելու այս կամ այն կալուածին սեփականութիւնը, եւ աստիճանաբար հալեցնելու փոքրամասնութեանց անշարժ, նոյն իսկ շարժուն հարստութիւնները:

Սկիզբէն իվեր, օրինապէս խախտա վիճակ ունեցած է ոչ-Թուրք հաստատութեանց սեփականութեան խնդիրը, որուն իշխանութեան կամքէն կախուած ըլլալով ամէն բան:

Նոր Թուրքիան անհագին ճամբայ կարեց Իթթիհատէն մինչեւ քամալականութիւն, եւ այժմ բոլոր գլխերն ունի իր ձեռքին մէջ, բառ օրինի չեղեալ հռչակելու համար ընկալեալ սովորութեամբ, նոյն իսկ օրէնքներով հաստատուած իրաւունքներ:

Նոր օրէնքը նոր եւ աւելի լայն դուռ մը կը բանայ, ատպարը ներսէն զարնելու համար:

Անոր շնորհիւ, Էվգաֆի տեսչութիւնը (պետութիւնը) ոչ միայն պիտի կրնայ «տուգել» վագըֆներու մատակարարութիւնը, այլեւ «ուղղութիւն տալ» անոնց եկամուտներուն գործածութեան:

Մանաւանդ որ, բոլոր փոքրամասնութեանց մէջ ալ կը վխտան հաւատարիմներուն հաւատարիմները ...

Ահա մէկ տարիէ ի վեր, կառավարութեան աջակցութեամբ, ամի մը արիկներ գրաւած են Ղալաթիոյ եկեղեցին եւ Կեդր. վարժարանը եւ բոլոր կալուածները, եւ իրենց ուզածին պէս կը խաղան եկամուտներուն հետ, բացարձակապէս մերժելով որ եւ է ազգային իշխանութիւն:

Ահա ուրիշ հայանուն արիկայ մը որ «լայիք» (աշխարհական) «Թուրք Քրիստոնեաներու Միութիւն» է կազմեր ...

Ուրիշ խօսքով, քամալականութիւնը պատրաստ ունի ոչ միայն արգակներով օրէնքներ՝ փոքրամասնութեանց ոտքն ու ձեռքը կապելու, անոնց հանրային կեանքը կզպանքի տակ առնելու համար, այլ եւ տասնեակներով յառաջապահներ, իւրաքանչիւր հասարակութեան մէջ:

Կը բաւէ որ այս կամ այն փոքրամասնութենէն հինգ — տասը «Թուրք — քրիստոնեաներ» աղդանշան մը արձակեն, որպէսզի «բարեկարգիչ» օրէնք մը եւս խմբագրուի, եթէ եղածները չեն բաւեր:

Նկատեցէք որ, կիրակի տարագի բացառիկ շնորհին մէջ, Էնկիւրի չմոռցաւ հանրածանօթ չուշրթն իսկ, Քէօքինի Փափա Էֆթիմը, զայն հաւասար բանելով օրթոտոքս պատրիարքին հետ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԱՒԱՆԸ ՄԻՆՉԵՒ ԱՇՈՒՆ

Յուլիս 1ի երեկոյեան, Քափէ Վոլթէրի սրահին մէջ, Հօկը թէյասեղան մը կազմակերպած էր ի պատիւ Ալազանի, որ Փարիզ եկած էր Գրողներու Միջազգային Համագումարին առթիւ: Օրուան հիւրը կարդաց զեկուցում մը Խ. Հայաստանի արուեստի ու գրականութեան մասին:

Զեկուցումէն վերջ եղան գրաւոր շարք մը հարցումներ, բոլորն ալ ներգաղթի մասին:

Ալազան պաշտօնապէս եւ յանուն Հայաստանի խորհ. կառավարութեան յայտարարեց, թէ այս տարի անպայման ներգաղթ կը կազմակերպուի եւ առաջին կարաւանը Հայաստան կը մեկնի մինչեւ աշուն: (*Տեղեկութիւն չունի թիւի եւ բուն թուականի մասին*):

«ԿԱՄ ԿՐՃԱՏԵԼ, ԿԱՄ ՆՈՐ ԴՐԱՄ ՏՊԵԼ»

Կարգ մը թերթեր ուշադրութիւն կ'ընծայեն վարչապետ Պ. Լավալի հետեւեալ յայտարարութեանց վրայ, որ եղած են Թուլուզի մէջ, բանախօսութեան մը առթիւ.

— Ելմտացոյցին բացը ընդհանրապէս կը հաշուեն 11 միլիառ ֆրանք. բայց իրականին մէջ շատ աւելի մեծ է եւ օրէ օր կ'աճի: Պետութիւնը գիտէ իր ծախքերը, բայց իր եկամուտները հետզհետէ աւելի անստոյգ կը դառնան: Ներկայ կացութիւնը միայն երկու ելք ունի,— կրճատել ծախքերը կամ նոր դրամ տպել: Ձեզ կրնար ըսել թէ ի՛նչ խնայողութիւններ ծրագրած են, եւ կանգ չպիտի առնեմ որ եւ է բանի առջեւ: Եթէ ժողովրդականութիւնս պիտի կորսնցնեմ, կ'ընդունիմ զայն իբրեւ իմ վարձատրութիւնս: Որ եւ է պատճառով գիս չպիտի շեղեցնէ իմ գտած շաւղէս, ո՛ր կողմէն ալ ըլլայ»:

Փարիզ վերադարձին, պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, Պ. Լավալ յայտարարեց.

— Գործի ձեռնարկած եմ, իմ աշխատակիցներուս հետ յօրինելու այն միջոցները որ անհրաժեշտ են երկրին փրկութեան համար: Կ'ուզեմ որ թոյլ տան աշխատիլ անդորրութեան եւ պայծառութեան մէջ: Ինչ որ կ'ըսուի հրատարակելի հրամանագիրներու մասին՝ կանխահաս է: Կը զգուշացնեմ հանրութիւնը այն պայքարներուն դէմ որոնք ամէն բանէ առաջ շահադիտական նպատակներ ունին: Ի հարկին չպիտի վարանիմ դադրեցնել զանոնք: Այն պահուն ուր միջոցներ ձեռք պիտի առնենք ազգային դրամին փրկութեան համար, անհրաժեշտ է որ բոլորն ալ համակերպին կարգապահութեան:

ԱՆԳԼԻԱ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ, ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՄԵՐԺԷ

Ինչո՞ւ ձախողեցաւ Հռոմի բանակցութիւնները

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, Պ. Իտըն շատ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ իր վերջին առաքելութեան մասին (Փարիզ եւ Հռոմ): Իր խօսքերէն բացորոշապէս երեւան կուգար թէ ձախողած էր թէ անգլօ-գերման համաձայնութեան եւ թէ հաբէշական հարցին մէջ: Սկսելով Փարիզի ճամբորդութենէն, Անգլիոյ անպաշտօն նախարարը յայտարարեց.

— «Կառավարութիւնը նախ կ'ուզէր օգտուիլ առաջին պատեհութենէն, լիուլի եւ անկեղծ բացատրութիւն մը տալու համար Ֆրանսական կառավարութեան՝ անգլօ-գերման նաւային համաձայնութեան մասին: Կ'ուզէր, նաեւ, Ֆրանսական կառավարութեան հետ քննել բոլոր միջոցները, փութացնելու համար բանակցութիւնները փետրուար 3ի զեկոյցով արծարծուած հարցերու մասին: Ես Ֆրանսայի վարչապետին հաղորդեցի անգլօ-գերման նաւային համաձայնութեան ամբողջ բովանդակութիւնը եւ բացատրեցի այն պարագաները որոնց մէջ բանակցութեան կատարուած եւ դաշնագիր կնքուած էր: Պ. Լավալ նոյնքան անկեղծութեամբ պարզեց Ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտը այս համաձայնութեան եւ անոր հետեւանքներու մասին: Այս խօսակցութեան ընթացքին հաստատուեցաւ թէ Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ սերտ գործակցութիւնը անհրաժեշտ է օդանաւային դաշինքին, Կեդր. Եւրոպայի դաշինքին եւ ցամաքային սպառազինութեանց հարցերուն կարգադրութեան համար: Այս խնդիրները միայն Անգլիան եւ Ֆրանսան չեն շահագրգռեր: Այժմ Ֆրանսական կառավարութեան հետ համախորհուրդ կը փնտռենք գործակցութեան այն ձեւը որ կրնայ կատարելապէս եւ արագօրէն գլուխ հանել փետրուար 3ի ծրագրին գործադրութիւնը, մասնակցութեամբ բոլոր երկիրներու: Այս խօսակցութիւններէն վերջ որ յետոյ շարունակուեցան Պ. Մուսոլինիի հետ, ուրախ եմ յայտնելու թէ համաձայնութիւն գոյացաւ շարունակելու Եւրոպայի խաղաղեցման գործը՝ համաձայն փետրուար 3ի զեկոյցին եւ Սթրէզայի բանաձեւին արամադրութեանց: Այժմ պատճառներ կան յուսալու թէ մօտերս պիտի վերսկսին բանակցութեանց յաւելեալ մեթոտը:

« Պ. Մուսոլինիի հետ խօսեցայ Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ վէճին առթիւ, յայտնելով Մեծն Բրիտանիոյ մտահոգութիւնը՝ դէպքերու ընթացքի մասին: Բացատրեցի թէ մենք եսասիրական շարժառիթներով չէ որ կը մօտենանք այս հարցին, այլ իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ըսի թէ բրիտանական քաղաքականութիւնը հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ եւ հետեւաբար մեր կառավարութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ այնպիսի դէպքերու հանդէպ որոնք կրնան ազդել Ազգաժողովի ապագային վրայ: Շեշտեցի թէ Անգլիոյ հանրային կարծիքը շատ վճռական գաղափարներ ունի այս մասին եւ թէ միայն հաւաքական ապահովութեամբ կրնանք պահպանել խաղաղութիւնը եւ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ Մեծն Բրիտանիա կրնայ կատարել իր դերը Եւրոպայի մէջ: Ցետոյ Պ. Մուսոլինիի ներկայացուցի հետեւեալ առաջարկները, իբրեւ փորձ, օգնելու համար վէճին վերջնական կարգադրութեան — Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է Հաբէշիստանի ընծայելու «նորանցք» մը անգլիական Սոմալիլէնտի մէջէն, որպէսզի այդ երկիրը ելք մը ունենայ դէպի ծով: Այս առաջարկին նպատակն էր դիւրացնել այն հողային եւ տնտեսական զիջումները զորս Իտալիա կրնար պահանջել Հաբէշիստանէն, վերջնական համաձայնութեան համար: Բացատրեցի թէ բրիտանական կառավարութիւնը որ եւ է փոխարինութիւն չի պահանջեր բացի արօտավայրի իրաւունքէ այն հողերուն վրայ կրնան Իտալիոյ ձգուիլ: Այս առաջարկը թեթեւութեամբ չէր եղած եւ միայն կացութեան ծանրութիւնը կրնար արդարացնել բրիտանական հող մը ուրիշին ձգել առանց որ եւ է փոխարինութեան: Շատ կը ցաւիմ որ Պ. Մուսոլինի չկրցաւ ընդունիլ այս առաջարկը՝ իբրեւ հիմ վէճին կարգադրութեան: Փարիզ վերադարձիս այս պարագան հաղորդեցի Պ. Լավալի»:

Պ. Իտընի զեկուցումէն վերջը, արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ բրիտանական առաջարկը չեղեալ կը համարուի այլեւս:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

— • —

« Զգայացունց » լուր մը՝ Մ. Նահանգներէն:

« Դուրեան յանձնախումբը», որ կազմուած էր եպիսկոպոսին սպանութենէն յետոյ, շատ խորհրդաւոր պարագաներու մէջ, իր հրաժարականը ներկայացուցած է «Ազգ. Կեդր. Վարչութեան» (թիւ 2):

Պիտի ըսէք թէ վշտացաւ եւ քաշուեցաւ, չդիմանալով աջէն եւ ձախէն տեղացող քննադատութեանց:

Զարաչար կը սխալիք: Դուրեան յանձնախումբը այդքան վախկոտ մարմին չէ, թէեւ կը սիրէր մութին մէջ գործել, տասնապատիկ աւելի մութ նպատակներու համար:

Յանձնախումբը պարզապէս վերջացած կը սեպէ իր պաշտօնը, եւ իր տեղեկագիրը «ներկայացուցած է այն միակ մարմնոյն որուն պարտական էր հաշիւ ներկայացնել»:

Ինծի եւ քեզի տրուած չէ բան մը գիտնալ ներկայացուած տեղեկագրի մասին:

Բայց, « Պայքար »ը մեզի օգնական:

Համաձայն ռամկավար պաշտօնաթերթին վկայութեան, Դուրեան յանձնախումբը իր պարտականութիւնը կատարած է «այս տեսակ մեծ դատերու յաջողութեան համար անհրաժեշտ եղող հսկայ գումարներու տեղ իր ձեռքին տակ ունենալով բաղդատաբար շատ համեստ գումար մը, որ Բանւորականներու եւ Դաշնակներու երեւակայած վաթսուն կամ ութսուն հազարը չէ, այլ միայն 24,000 տոլար»: (18 յունիս):

« *Պայքար* » կը վկայէ թէ «հաւաքուած գումարին տնօրինութիւնը, իր սենթերով ցոյց կուտայ որ Յանձնախումբը կանոնաւոր եւ մանրամասն հաշիւ պահած եւ իր բոլոր ծախքերը նշանակած է»:

Կրնայ ըլլալ: Բայց, ինչո՞ւ կը խուսափին հրատարակութեան տալ այդ հաշիւները:

Մանաւանդ որ, նոյն աղբիւրին վկայութեամբ, Յանձնախումբին «կատարած գործը կ'արդարացնէ եղած ծախքերը»:

Ես համոզուեցայ թէ իսկապէս կ'արդարացնէ՞: Կարդացէք եւ դուք ալ պիտի համոզուիք.

— *«Դուրեանի սպանութենէն վերջ Դաշնակ դաւադիրներ ծրագրած էին խուսափիլ եւ անյայտանալ, իրենց օձիքը ձեռք չտալու համար: Ցայտնի է որ բռնուած դաւադիրներէն զատ՝ ուրիշներ ալ կային որոնք կրցան անհետանալ, ինչպէս ցոյց կուտայ Եգիպտոս փախած էջմի պարագան: Ցանկանութիւնն ու դատարանը պէտք ունէին պարկեշտ քաղաքացիներու աջակցութեան, բռնելու համար ոճրագործները: Դուրեան Յանձնախումբը այս աջակցութիւնն ընծայեց իբրեւ ախոյեանը արդարութեան, իբրեւ պաշտպանը պարտաճանաչ հօտի մը զոր Դաշնակցութիւնը հալածեց ամիսներով եւ յետոյ սպաննել տուաւ, յուսալով որ դաւադիրներըկը պրծին: Երբ Դուրեան Յանձնախումբի աջակցութեամբ անոնք բռնուեցան, միեւնոյն դաւադիր խմբակը յայտարարեց որ «ամէն գնով պիտի ազատէ բաւ - տարկեալ անմեղ ընկերները»:*

Դեռ շատ աւելի ոգեւորիչ խոստովանութիւններ կ'ընէ ռամկավար օրկանը:

Այսօր գոհացէք այսքանով եւ ազատեցէք յանկայս.

— Կեցցե՛ն արդարութեան ասպետները, որ կրցան լեզու հանել նոյնիսկ խուլ-համր թշուառներ եւ ցնդած պառաւներ կամ ջառուկներ, իբրեւ «պաշտպան հայրենիքի, ազգի եւ եկեղեցիի»:

Միայն այս գործը յիուլի «կ'արդարացնէ եղած ծախքերը»:

ՎԱՀԷ

Մուսոլինի ինչու մերժեց առաջարկը

Իտալական կառավարութիւնը կիսապաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, բացատրելու համար այն պատճառները որոնց հիման վրայ մերժուեցան Պ. Իտընի առաջարկները: Իտալական տեսակէտով, եթէ Մուսոլինի ընդունէր որ դէպի ծով ելք մը տրուի Հաբէշիստանի, Զէյլայի ճամբով, փոխարէն սատանալով տնտեսական արտօնութիւններ, բոլորն ալ դժգոհ պիտի մնային: Նախ Իտալիան, քանի որ եղած զիջումները չեն գոհացներ ոչ իր ապահովութիւնը, ոչ ալ ծաւալումը: Ետոյ Ֆրանսան, որ այդ նաւահանգիստին (Զէյլա) Եթովպիոյ ձգուիլը պիտի համարէր մրցակցութիւն Ճիպութիի դէմ, եւ վերջապէս Մեծն Բրիտանիա ինք, որովհետեւ Պ. Իտընի առաջարկը կրնար վէճի ենթարկուիլ խորհրդարանին մէջ, վերջնական ձեւ առնելէ առաջ: Այս բոլոր պատճառներով, Մուսոլինի չէր կրնար ընդունիլ Պ. Իտընի առաջարկը:

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, զեկոյցը կ'եզրակացնէ.— Մեծն Բրիտանիա եթէ կ'ուզէ բացարձակապէս կանխել որ եւ է վէճ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն միջեւ, ուզէ չուզէ պիտի համակերպի Հաբէշիստանի միջազգային իրաւակարգի հիմնական փոփոխութեան մը:

Այս «գրաբար» բանաձեւը ուրիշ բան չի նշանակեր, եթէ ոչ Իտալիոյ հովանաւորութեան ենթարկել Հաբէշիստանը:

Իտալական զեկոյցին այս վերջին մասը անթելին կողմէ սխալ հասկցուելով, երէկ տեղի տուած էր այն լուրին թէ Իտալիա հրաժարած է Ազգերու Դաշնակցութենէն: Իտալիա միշտ այդ ուղղութեամբ կը մտածէ, սակայն լուրը կանխահաս է, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը տակաւին չէ ձեռնարկած վէճին քննութեան:

Լեհաստան եւ Գերմանիա

Լեհաստանի արտաքին նախարարը Պերլին կը հասնի այսօր, չորեքշաբթի: Մասնաւոր տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Հիթլէրի եւ Գերմանոյ արտաքին նախարարին հետ, Եւրոպայի քաղաքական կացութեան մասին: Կ'ըսուի թէ այս այցելութեան հրաւէրը ուղղուած է Գերմանիոյ կողմէ:

Փարիզի մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այս այցելութեան, որ մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ նաեւ Լոնտոնի մէջ:

Ցանուէն Խաղաղութեան...

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը որոշած է եօթ նոր զրահաւորներ շինել 1937 յունուարէն սկսեալ, իւրաքանչիւրը 35,000 թոն տարողութեամբ, լեցնելու համար քանի տարին լրացուցած նաւերու տեղը: Իսկ յառաջիկայ տարուան համար պիտի շինուին մէկ զրահաւոր, 12 թորփիլահալած եւ վեց սուզանաւ: Արդէն վարկ սահմանուած է 24 մարտանաւերու շինութեան համար, որոնք պիտի շինուին հետզհետէ, սկսելով 1935 դեկտեմբերէն:

Գերմանիոյ նախկին ռազմիկներ Ֆրանսայի մէջ

Պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Գերմանիայէն նախկին ռազմիկներ եկան Փարիզ, դաշնակից նախկին ռազմիկներու խորհրդաժողովին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները զաղտնի կը պահուին: Կ'ըսուի թէ երկու կողմերն ալ անկեղծօրէն յայտնած են իրենց տեսակէտները օրուան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԱՀԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐ

Յաճախ գրած ենք, որ համայնավարներու հաւաքական անտեսութեան քաղաքականութիւնը հիմնայատակ կործանեց Հայաստանի գիւղատնտեսութիւնը։ Խորհրդային վիճակագրութիւններով իսկ ցոյց տուած ենք, թէ ինչ վնասներ կրած է հայկական գիւղը առաջին հնգամեակի ընթացքին։

Յիշեցնենք որ առաջին հնգամեակի վերջին տարին 1932ին, գիւղատնտեսութեան բոլոր ճիւղերու մէջ, համեմատած հնգամեակի առաջին տարուան 1929ի հետ, բերքը նուազած է գրեթէ կէս առ կէս (44 առ հարիւր)։ Մեզի նոյնպէս յայտնի էր, որ անասուններու թուական մեծ կորուստ է եղած Հայաստանի մէջ։ Սակայն այն պատկերը, որ կը պարզուի ներկայիս, վեր էր նոյն իսկ մեր «հակահայաստանեան» Դաշնակցականներուս երեւակայութենէն։

Յունիսի սկիզբը Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է Հայաստանի անասնապահական հանրապետական խորհրդակցութիւն։ Զեկուցումներով հանդէս են եկած՝ Անդրկովկասի հողագործ. գործավար Բունիաթ Զատէն, գործ. գործավար Մամիկոնեանը, Հայկոմկուսի կենտկոմի գիւղբաժնի վարիչ Ենգիբարեանը, եւ Հայաստանի նոր վարչապետ Գուլոյեանը։ Բոլոր զեկուցանողներն ալ կը խոստովանին, որ Հայաստանի անասնապահութիւնը 1929էն սկսած «կատաստրոֆիկ դրութեան մէջ է գտնուել»։ Այս խնդրի վրայ առանձնապէս կանգ է առած Գուլոյեանը։

Այսպիսով, իրենք համայնավարները կը խոստովանին թէ 1929էն մինչեւ 1934 Հայաստանի անասնապահութիւնը ունեցած է անկման շրջան։ Եւ այդ հինգ տարիներու ընթացքին համայնավարները ոչ մէկ անգամ վիճակագրական տեղեկութիւններ չեն հրապարակած անասնապահութեան կացութեան մասին։ Առաջին անգամն է, որ Գուլոյեանը թուական տուեալներ կուտայ, այն ալ անոր համար, որ ցուցնէ թէ 1934ին անասուններու քանակական նուազումը կանգ է առած եւ սկսած է անասուններու աճում։ Սակայն, մեզ հետաքրքրողը վարչապետի միտումը չէ, այլ թիւերու լեզուն, որ աւելի քան պերճախօս է։

1926 դեկտեմբերին, Հայաստանի մէջ կատարուեցաւ ընդհանուր վիճակագրութիւն։ Վիճակագրութիւնը ցոյց տուաւ որ 1926ին Հայաստան ունէր՝ խոշոր եղջերաւոր անասուն՝ 781.083, մանր եղջերաւոր անասուն՝ 1.385.597, ձիեր՝ 28.538, էշ ու ջորի՝ 29.808 եւ խոզեր՝ 33.380։

1929 յունիս մէկին խոշոր եղջերաւոր անասուններու թիւը բարձրացած էր 892.000ի, իսկ մանր եղջերաւոր անասուններու թիւը 1.810.000ի։ Այսպիսով, երկու եւ կէս տարուան ընթացքին (1926 դեկտ. 1929 յունիս), խոշոր եղջ. անասունները ունեցած են յաւելում 110.917 եւ մանր եղջ. անասունները՝ 524.503 հատ։ Տարեկան միջին հաշուով՝ խոշոր եղջ. անասուններու յաւելում՝ 44.566, մանր եղջ. անասուններու յաւելում՝ 209.800։ Առոր դիմաց, ինչպէս համայնավար վարիչները իրենք կը խոստովանին, մինչեւ 1934 անասուններու առեկալի նուազում։ Մինչեւ 1934 յունուար, Հայաստանի մէջ մնացած են՝ խոշոր եղջ. անասուն 482.540 եւ մանր եղջ. անասուն՝ 609.100։ Այսպիսով, չորս ու կէս տարուան ընթացքին (1929 յունիս — 1934 յունուար), խոշոր եղջ. անասուններու թիւը նուազած է՝ 410.460ով եւ մանր եղջ. անասուններու թիւը՝ 1.200.900ով։ Տարեկան միջին նուազում՝ խոշոր եղջ. անասուններու համար՝ 91.213 եւ մանր եղջ. անասուններու համար՝ 266.889։

Միայն 1934ին է, որ անասուններու նուազումը կանգ կ'առնէ եւ կը սկսի թուական վերելք։ Այսպէս խոշոր եղջ. անասուններու թիւը 1934ին աւելցեր է 73.460ով եւ մանր եղջ. անասուններու՝ 107.900ով։ Մինչեւ 1935 յունուար, Հայաստան ունէր 556.000 գլուխ խոշոր եղջ. անասուն եւ 717.000 մանր եղջ. անասուն («Խ. Հ.», 10 յունիս)։

Թուական այս աճումին պէտք է մօտենալ վերապահութեամբ։ Թերեւս 600.000 ոչխարն ու այծը կրնան մէկ տարուան մէջ 100.000 աճում տալ, բայց կասկածելի է, որ 482.540 խոշոր եղջ. անասունները տան 73.460 գլուխ աճում։ Նախ որ 482.540 գլուխ անասուններու մէկ մասը եզներ են։ Երկրորդ, 1934ին չծնող (ամուլ) կովերու թիւը եղած է 18.7 առ հարիւր եւ երրորդ, նոյն թուականին նորածին հորթերու կորուստը եղած է 16–18 առ հարիւր։ Եւ վերջապէս Հայաստանի խորհուրդներու ութերորդ համագումարին մէջ, Հող. գործավար Մամիկոնեանը հետեւեալը կը յայտարարէր— «1933ի համեմատութեամբ, 1934ի խոշոր եղջ. անասուններուի թիւն աւելացել է 0.5 տոկոսով» («Խ.Հ.», 1935 յունուար 14)։ Կամ այն է, որ այդ կէս տոկոսի մատնանշումը տպագրական սխալ է, կամ դուրսէն մեծ թիւով անասուններ են գնած եւ կամ ներկայիս անպատկառօրէն սուտ կը խօսին։ Բայց ընդունինք որ իրօք մէկ տարուան մէջ 73.460ի աճում եղած է։

Եթէ կոլխոզային «քեալլագէօզութիւններ» տեղի չունենային եւ անասնաբուծութիւնը շարունակէր աճիլ 1926-1929ի չափով, ներկայիս 1935 յունիսին, Հայաստանը կ'ունենար մէկ միլիոն 159.396 գլուխ խոշոր եղջ. անասուն եւ երեք միլիոն 068.800 գլուխ մանր եղջ. անասուն։ Դեռ պէտք է աւելցնել, որ վեց տարիներու ընթացքին (1929-1935 յունիս), 1929ի եւ 30ի ծնած հորթերը մինչեւ 1935 առնուազն երկու ծին կ'ունենային, իսկ իւրաքանչիւր տարուան գառները եւ ուլերը յաջորդ տարին նոյնպէս սերունդ կ'արտադրէին։

Հայաստանի խորհրդային վարիչներու հաշուով, երկրորդ հնգամեակին, անասուններու քանակը տարեկան պիտի աւելնայ 20 առ հարիւր։ Ուրեմն 1937ի վերջը, Հայաստանի խոշոր եղջ. անասուններու թիւը պիտի ըլլայ 889.600 եւ մանր եղջ. անասուններու թիւը՝ 1.147.200 գլուխ։

Այն ինչ, իրականին մէջ, բնականոն աճման պայմաններուն տակ, երկրորդ հնգամեակի վերջին տարին, Հայաստանը պիտի ունենար՝ խոշոր եղջ. անասուն՝ 1.854.944 եւ մանր եղջ. անասուն 4.902.680 գլուխ։

Ուրեմն, շնորհիւ համայնավարներու յանցագործ քաղաքականութեան, Հայաստանը երկու հնգամեակներու ընթացքին (1928-1937), կը կորսնցնէ 965.344 գլուխ խոշոր եղջ. անասուն եւ 3.755.480 մանր եղջ. անասուն։

Ահա թէ ինչու Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը կը պայքարի խորհրդային վարչաձեւին դէմ, որ հակահայաստանեան ընթացք ունի։ Եւ իսկական հակահայաստանեաններ են նրանք, որ արտասահմանի մէջ կը պաշտպանեն այդ կործանարար քաղաքականութիւնը։

Գիւղատնտեսութեան անկման մէջ խորհրդային իշխանութեան յանցագործութիւնն աւելի կը մեծնայ, երբ նկատի առնենք Հայաստանի պայմանները անասնաբուծութեան համար։ Հայաստանը հարուստ է ալպեան արօտներով եւ խոտհարքներով։ Անոնց տարածութիւնն է մօտ մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար հեկտար։ Հետեւաբար անասնաբուծութեան բարգաւաճման հիմնական պայմանը գոյութիւն ունի։ Կը մնայ երկրի իշխանութիւնը հնարաւորութիւններ ստեղծէ ժողովրդի համար զարգացնելու իր անտեսութիւնը եւ մասնաւորապէս անասնաբուծական մասը։

Եւ Հայաստանը, որ անասնաբուծութեամբ պէտք է Խորհ. Միութեան մէջ առաջին տեղը բռնէր, այսօր ամենայետին շարքին վրայ է։

Իսկ թէ անասնաբուծութեան անկումը ինչ վնասներ կը հասցնէ երկրին, բաւական է գիտնալ, որ Հայաստանը ներկայիս ունի պահածոներու, կաշիի եւ կերպասեղէնի գործարաններ։ Ուրեմն մեր արդիւնաբերութիւնը պէտք ունի կաշիի, մսի ու բուրդի։

Բացի ատկէ, Հայաստանի լեռնային շրջաններու գիւղացին գլխաւորապէս անասնապահութեամբ կը ապրի։ Եւ անասուններու ահաւոր այդ անկումը ոչ միայն կը խորտակէ անոնց անտեսութիւնը, այլ եւ անօթութեան կը մատնէ այդ շրջաններու ժողովուրդը։

Բնականաբար, այդ բոլորը շատ զգալի չափով կ'ազդէ երկրի ամբողջ անտեսութեան զարգացման վրայ։

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՋՐՈՅՑ ՍՐՏԱԳԻՆ

Հիմա որ ապրիլ 11-24ի մէկ միլիոն նահատակներու յիշատակին յարգանքի, վերյիշումի եւ ուխտի հանդէսները վերջացան։

Հիմա, որ նահատակներու արեան փոխարէն հայ բազուկով, հայ արիւնով չահուած արդար եւ հայրենական ժառանգութեանց մէկ մասին տիրացման մեր յաղթանակի տօնը մայիս 28ի հանդէսները վերջացան, որոնց փառաւոր յաջողութիւնը շառաչուն ապտակը եղաւ տխմար եւ ապաշնորհ փոքրամանութեան մը,— երկու խօսք ունիմ ըսելու իմ վշտահար եւ խոցուած բայց անվհատ եւ խանդավառ երիտասարդ ընկերներուս։

Թող մեր երիտասարդութեան անվեհեր հովիւը, մեր երիտասարդներուս պոռթկումին եւ ցասումին համբերատար կնքահայրը՝ «Յառաջ» ներողամիտ գտնուի, եթէ կարգէն կը շեղիմ համեստ գրչով։

Ամէն անգամ որ համազգային տօնակատարութիւն մը տեղի կ'ունենայ — եւ այդ առթիւ թափուած ջանքերու, զոհողութիւններու չափը գիտէ միայն կազմակերպողը — կարգադիր յանձնախումբը միշտ ալ կ'ունենայ տրտունջներ, իրենց փայլուն հանդէսներէն, ձեռնարկներէն վերջ։

Կրկնուած իրողութիւն է որ պզտիկ ազգ ենք, սակայն մեր պահանջէն, մեր կարողութենէն շատ աւելի պահանջող եւ անկարող ենք, պարզապէս անոր համար որ բազմազոյն ենք եւ անփափկանկատ։ Կը փորձեն անտեսել, քննադատել, այսինչ կամ այն ինչ երեւելիս հոգինոց կազմակերպութիւնը, «միութիւնը», ժամերով քարոզ կը կարդան գլխուդ։ Կը սկսին թուել իրենց գիւղին - քաղաքին անցեալը, կամ անիրագործելի ծրագիրներէ կը ճառեն, թէ իր անունը պիտի անկէ հայրենի հողին վրայ, բազմահազար հայրենակիցներ պիտի զետեղէ հոն, կամ թէ միւսը պիտի սատարէ,— տարիներ են անցեր արդէն— պիտի օգնէ թշուառին, «պիտի» թումբ կանգնի այլասերումի եւ չգիտեմ ինչերո՞ւ «պիտի» հերոսաբար կուրծք տայ ...

Ձեմ ուրանար իւրաքանչիւրին գործի համար թափած եռանդը, նիւթական, առաւելապէս բարոյական զոհողութիւնները, սակայն ճի՞շդ չէ՞ որ եթէ այդ բոլոր աշխատութիւնները ի մի հաւաքուին, մէկ խողովակի մէջէն անցնին, այս չարչարուած ժողովուրդին բազմապատիկ աւելի օժանդակած կ'ըլլան։

Վերջապէս պէտք է ըմբռնենք որ միմիայն հայրենիքի անունով եղած ջանքերը միակ նպատակը, միակ բարութիւնը չեն։ Եթէ մէկը հայրենիքին օգնելու մէջ կը գտնէ հոգեկան բաւարարութիւնը, ինչո՞ւ պէտք է անտեսէ գաղութներու մէջ ցիրուցան, թշուառութեան մատնուած հայրենակիցներ եւ փոխադարձաբար։

Եթէ ես կ'ուզեմ յարգել յիշատակը մէկ միլիոն անկրկնելի նահատակներուն, ինչո՞ւ դուն գիս կը խծբծես, ինչո՞ւ չես ուզեր տարին գէթ մէկ անգամ քու ծնողքիդ, կնոջդ, մօրդ, քրոջդ, եղբօրդ, հօրդ, զաւկիդ սիրոյն զայն վերյիշել ու անգամ մը պինաթափ ըլլալ եղբօրդ դէմ։

Ու երբ այսքան արեան փոխարէն, վերատացանք վեցդարեան անկախութիւնը անհնարին զոհաբերութեամբ, երբ պատմական այս թուականը տարին գէթ մէկ անգամ կը սիրեմ պանծացնել ինչպէս կ'ընեն բոլոր ազգերը, դուն ինչո՞ւ ճամբուս վրայ քար կը նետես։

1918 մայիսին չէ՞ր որ ծնաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը։ Առաջ գոյութիւն ունէ՞ր, վերջապէս իր օրերուն բոլորս ալ չէի՞նք ուրախանար, չէի՞նք հպարտանար։ Միթէ անոր երկունքին խորհրդանիշը՝ Եռագոյնը ամէնուս սրտին մօտիկ չէ՞ր, մեր գուրգուրանքին, մեր պաշտամունքին առարկան չէ՞ր։ Բոլոր կազմակերպութիւններն ու կուսակցութիւնները ամէն օր ամէն ժամ, ամէն առթիւ չէի՞ն պարզեր զայն։

Հարցումնե՛ր բազմիցս կրկնուած։ Ուրեմն անգամ մըն ալ կրկնենք.

— Ո՞ւր կ'երթանք թէ առաջ։

Ընելիքը այն է որ, խանդավառ տղաք, քաղաքացիական եւ քաղաքական որոշ հասունութեան չէ հասած մեր ժողովուրդի մէկ մասը, մեծ մասը դժբախտաբար։

Եւ ահա թէ ինչո՞ւ միշտ ալ կ'ունենանք տրտունջներ ձեր սրբազան հանդէս - հաւաքոյթներէն յետոյ։

Ըստ իս, պէտք է անտեսել բոլոր չողչողուն, անճիղ, անարժէք միութեանց գոյութիւնը եւ համախմբել ընդունակները։ Անհրաժեշտ է պատրաստել ամբողջական ուժեր, դիմադրելու համար ձուլման։ Բացարձակապէս ձեր հաւաքոյթներուն չհրաւիրել այս կամ այն միութիւնը, եւ հոսանքը, երբ գիտէք որ դիմակ են դրած կամ ունին վարիչներ որոնք իրենց խելքին փչածը դուրս կուտան, կարծելով թէ գիւղը մարդ չկայ...

Կ. ՊՕԼԻԿԵԱՆ

1500ԱՄԵԱԿԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

ՊԷՅՐՈՒԹ (Յապաղած).— Ինչպէս հաղորդեր էինք, Պէյրութի Ֆրանսական Համալսարանին հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ս. Գրքի թարգմանութեան 1500ամեակի առթիւ յոբելինական հանդէս մը, հայ եւ օտար հոծ բազմութեան մը առջեւ։

Մենք ժամանակին չհաղորդեցինք այս հանդէսին մանրամասնութիւնները, որովհետեւ լսեր էինք թէ մօտ օրէն կաթողիկոսարանը, նախագահութեամբ Բարգէն աթոռակիցին, պիտի սարքէր օրուան պատշաճ փառաւոր հանդիսութիւններ թէ Նոր Մարաշի (հայկական մեծ շրջան մը) եւ թէ քաղաքին մէջ։ Եղած քաշքշուկներէն եւ յապաղումէն, կասկածներ ծագեցան մեր մտքին մէջ։

Իսկ մեր յիշած հանդէսին կը նախագահէր պատուական նուիրակ գերապայծառ Ձիանինի։ Բացման խօսքը օտարի մը համար զմայլելի այդ գործը դրուած էր Յիսուսեան հայրերու եւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մեծաւորին Հ. Սօթիէի վրայ որ վեր հանեց Ս. Գրքի թարգմանութեան կարեւորութիւնը, գրերու գիւտին պահանջը ու փառաբանեց հայ ստեղծագործ հանճարեղ միտքը։

Երկրորդ խօսողը Հ. Յովհ. Մըսըրլեան էր։ Հոս մեր շնորհաւորանքի տուրքը տալու համար ըսենք որ հայ գիտուն կղերականը որ ամբողջ տարուան ընթացքին համալսարանի արեւելեան գիտութեանց ամբիոնէն լսելի ըրեր էր հայագիտութեան շուրջ այնքան խնամքով պատրաստած իր դասախօսութիւնները, գովելի գաղափարն էր ունեցեր տօնելու Ս. Գրքի թարգմանութեան յոբելեանը, մանաւանդ այն հանդէսին կանչելով օտարներ։

Հ. Մըսըրլեան լուսապատկերով ներկաներուն ցուցուց հայկական մանրանկարներ, միեւնոյն ատեն տալով պէտք եղած տեղեկութիւնները (ֆրանսերէն)։ Արարատեան դաշտէն սկսած, տեսանք Արագածը, Վանայ լիճը, յետոյ քարտէսով՝ Նարեկայ վանքը եւ ուրիշ նշանաւոր վանքերը։ Ասոնցմէ վերջ ներկայացուց հայկական ձեռագիրներու կողքերուն եւ ներսի զարդանկարները, ծանրանալով անոնց ճարտարապետական ու նկարչական արուեստին վրայ, հանդիսականներուն ցուցուց եւ բացատրեց քրիստոնէութեան Հայաստան մուտքի ճամբաները (աղեղներով նշանակուած) եւ անոր տարածումը Հայաստանէն դուրս։

Հ. Մըսըրլեանէն ետք եկաւ Յովհ. արք. Նաւլեան, որ հայերէն գրուած ճառով մը մատնանշեց մեզ աւանդուած ժառանգը գաղութներուն մէջ եւ շեշտեց կարեւորութիւնը հայերէն լեզուի ուսուցման, անոր տարածման մասնաւոր ակումբներուն մէջ։ Սորվեցուցէք մեր պատմութիւնը, որպէս զի անոնք կարենան դիմանալ, ցոյց տուէք նաեւ մեր պատմութիւնը ամէն անոնց որ կը յանդգնին վարկաբեկել մեր ցեղին անունը»։

Այդ հրահանգիչ բանախօսութիւնը հրատարակուեցաւ հայ - հռոմէական Պատրիարքարանի պաշտօնաթերթին «Աւետիք» ամսագրին մէջ։ Շատ պիտի ուզէի որ «Յառաջ»ը արտատպէր, ի պէտս պղտոր ջուրերուն մէջ ձուկ որսացողներուն որոնք տակաւին ազգ, հայրենիք եւ կրօնք կամ յարանուանական դաւանանք իրարմէ զատելու կարողութիւն չունին կամ դիտմամբ չեն ուզեր ունենալ (ԹՄԲ.— Չենք ստացած)։

Անհաւասարիկ հանդէս մը երաժշտական տաղով, որ իր կարգապահութեամբ եւ լրջութեամբ լաւ տպաւորութիւն թողուց հայ եւ օտար հանդիսականներուն վրայ։ Գ. Կանաչեանի երգչախումբն ալ իր երաժշտական ու բանաստեղծական արուեստով շատ կուտար մթնոլորտին։

Տեղական թերթերը եւ մասնաւորապէս «Լա Սիրի» մանրամասնօրէն նկարագրեցին հանդէսը։

Կաթողիկոսարանի կամ Բարեգործականի նախաձեռնութեամբ սարքուելիք զոյգ հանդէսներուն առաջինը տեղի ունեցաւ մայիս 12ին Նոր Մարաշի եկեղեցիին մէջ։ Հակառակ շաբաթներով եղած ծանուցման, Բարգէն կաթողիկոս կը բացակայէր, բայց թէ հիւանդ է։ Կը նախագահէր առաջնորդը՝ Կարապետ եպիսկ.

Հանդէսին կարեւորութիւնը [illegible] անելով, կը կարծէինք թէ Գ. Կանաչեանի երգչախումբը պէտք [illegible] չուէր, մինչդեռ անոր տեղ [illegible] էր քաղաքիս բողոքականներու «Ձայնասփիւռ» կէս բունական միութեան մը երգչախումբը, բաղկացած 15 հոգիէ։

Ահա, Շահէ արք. (նոր առաջնորդութեան տիտղոսն ալ) իմ զալով գրաւոր ճառ մը կը կարդայ,— քննադատական բառեր, ածականներ, համանիշներ եւ խրթին քարձուածքներ, բացատրելու համար «հակիրճ խորհուրդը»։ Անշուշտ ժողովուրդը բան չհասկցաւ, մանաւանդ որ Նոր Մարաշի բնակիչներուն հարիւրին ութսունը հայերէն չի գիտեր։

Երկրորդ բանախօսն էր Վեր. Ենովք Կէօքճէօղեանը, նիւթ ունենալով «Հայաստան Ս.Գիրքին Հայոցը»։ Խօսեցաւ շատ սահուն հայերէնով մը, հասկնալի բոլորին։ Միայն կ'ուզէինք գիտնալ թէ 1500ամեակը միայն Ս. Գրքի տօնը չէ, այլ տօնը մեր 1500ամեայ մշակոյթին։

Միւս խօսողներն էին Գ. Ե. Տարօնեան եւ Տօքթ. Յ. Թոփճեան, «Ս. Մեսրոպի գործին Յաւիտենական Արժէքը», «Ս. Գրքի հայերէն թարգմանութեան 1500 ամեակը» նիւթերուն շուրջ։ Երկուքն ալ իրենց [illegible] մէջ էին, մանրամասնօրէն տուին այն ժամանակուան Հայաստանի ներքին, արտաքին վիճակը, Ս. Մեսրոպի եւ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱԶԳԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

Կամաց կամաց ծերունի հօրը յամառութիւնը տեղի տուաւ ճշմարտութեան առջեւ, գիտցաւ, թէ ինչպէս իր մէկ հատիկ աղջիկը ընդմիշտ իր ձեռքէն խլուելու վրայ էր, այն Լեզգի կամ Զէյբեկ պետերէն մէկուն կողմէն, որոնք կողոպուտով կ'ապրին եւ կը գողնան ամէն բան, մինչեւ իրենց կիները, բայց Սթարովաքի ինչքան արիութեամբ իր կեանքը վտանգած էր եւ ինչքան երախտապարտ ըլլալու էր անոր։

Գուշանլուցի Գուրգէն Գուրտիկ (այսպէս կը կոչուէր Շուշանի հայրը) հայ ազգականէ մըն էր, Թիֆլիսի մէջ օտարական, որ նախորդ օրը հասած էր եւ որ մետաքսի վաճառական մը, իր հայրենակիցը՝ Եօհա Շաթուր, զինքը հիւրընկալած էր։ Փիէռ, որ այս քաղաքին մէջ բաւական երկար բնակութիւն մը ըրած՝ տեղերուն բոլոր մանրամասնութեանց ընտանեցուած էր, Գուրգէնին անծանօթ, առաջնորդեց զայն Եօհա Շաթուրի բնակարանը, որ մեծ իջեւանին մօտն էր, եւ ծերունին զայն օրհնութիւններով եւ շնորհակալիքով ողողելէ յետոյ, իրմէ խնդրեց որ առանուէրին քով մնայ, երեկոյթը մէկտեղ անցընելու։ Ամէն ինչ որ հայրական սիրոյ ու արեւելեան երախտագիտութեան արտայայտութիւնը ունէին աւելի խօսուն եւ աւելի գորովալի՝ Սթարովաքիին շռայլեցին եւ երկու ծերունիները (մետաքսի վաճառականն ու Գուրգէն տարեկից էին) բացին իրենց քսակը երիտասարդ Ռուսին առջեւ։ Սեղանին վրայ պարզեցին ճոխ մուշտակները, գեղեցիկ մորթէ վերարկուներ, մետաքսեայ եւ ոսկեհուռ կերպասներ, եւ հրաւիրեցին զայն որ ինչ որ ուզէր ընտրէր, եւ զայն պահէր Գուրգէնի երախտագիտութեան իբր ապացոյց եւ իբր առհաւատչեայ իրենց բարեկամութեան։ Սթարովաքի երկար մազով վերարկու մը միայն ընդունեցաւ, խափուճչի կոչուած, Հայերու յատուկ զգեստեղէն, զոր կը հագնին բոլոր դասակարգերու մարդիկ։ «Հաւատաց Քրիստոսի, ըսաւ իրենց, պէտք կարծէի երեսէն իջնալ տուրք Աստուածածինին, եթէ ուզէի ծախել ձեզ, ինչ որ ըրած եմ ձեզի համար։ Ես չարժեցայ, այնպէս ինչպէս որ պարտաւոր էի, ձեր աղջիկը ազատելով։ Այն ռուս զինուորը, զոր կը տեսնէք, հարուստ չէ, չկրնար մերժել ձեր սեղանը նստիլ, եթէ կ'ուզէք զինքը հիւրընկալել, եւ այս խափուճչին պիտի պատսպարէ զինքը այս երկրին մէջ, յաճախ ինկող անձրեւին դէմ, բայց չեմ ուզեր ձեր դրամը։ Մէկէ աւելի ռուս տղայ կը ճանչնամ, որոնք գործածած են զայն, Վրաստանի գինի եւ վրացական աղջիկներ վճարելու համար, մին ձեզի կը գինովցնէ եւ միւսը՝ ձեզի Զէյբէկներու դաշոյնի նշաւակ կը դարձնէ, շատ վտանգաւոր բաներ, ինչպէս գիտէք, հայրիկներ, եւ որոնք շատ սովորական են Հայաստանի մէջ։ Այսպէս կ'ընդունիմ այս վերարկուն եւ ձեր բարեկամութիւնը կը խնդրեմ, եւ կ'աղաչեմ որ մնացեալը պահէք։ Թող որ ո՞վ գիտէ թէ դուք ինծմէ աւելի հարուստ էք։

— Տղա՛ս, պատասխանեց, լուրջ ազգականը, դուք փողերու թագաւորն էք եւ վեհանձնութեան մարգարիտը՝ փէկէշին զաւակներուն։ Ընդունեցէք, ինչ որ ձեզի կ'առաջարկեմ, ես ազգականէ մըն եմ միայն, եւ որովհետեւ քրիստոնեայ կամ մահմեդական կառավարիչները հարուստներուն համար ճշմարիտ պատուհասներ են, այս երկրին մէջ, միշտ ցոյց չենք տար մեր քսակին խորը անոնց որոնք պիտի ուզէին անկէ առնել, բայց ես տակաւին ի պահ ունիմ քանի մը ոսկի՝ մեծ պատահարներու համար։ Խնդրեմ, յանուն Հայաստանի բարի պաշտպանին, մի՛ մերժէք զիս, ինծի մեծ ցաւ պիտի պատճառէք։ Ասկէ շատ հեռուն կը բնակիմ։ Իմ ազարակս, Գար-Քիլիսէի մօտ, պզտիկ հովիտի մը մէջ կը գտնուի։ Եթէ երբեք այն կողմերը գաք, հրամեցէք մեր տունը։ Գուշանլուցի Գուրգէն Գուրտիկը ձեզի պիտի ցուցնէ, որ իր վրայ բարիքները չեն իյնար, ինչպէս ցորենհատը կ'իյնայ աւազուտ քարին վրայ։ Թիֆլիս քիչ ժամանակ պիտի մնամ։ Եկէք յաճախ տեսնել զիս իմ խօնարհ բարեկամիս քով, թող բոլոր սուրբերու օրհնութիւնը ձեզի հետ ըլլան, որ իմ մէկ հատէկ աղջիկս ինծի վերադարձուցիք։

Փիէռ, իրեն համար շատ փառաւոր այս դէպքի միջոցաւ խօնային տունը մուտք կը գործէր, խիստ բարեկամ Գուրգէնին եւ իր աղջկան համար, եւ հրաւէրէն օգուտ քաղեց։ Երբ իր զինուորական ծառայութենէն ազատ ժամանակ ունենար, մետաքսի վաճառականին տունը կ'երթար, ուր ամէնէն ջերմ ընդունելութիւնը կը սպասէր իրեն։ Արեւելքի Թուրքերը իրեն թոյլ չէին տար, Շուշանին խօսք ուղղելու, եւ մանկամարդ աղջիկը չէր կրնար առանց քողի երեւալ։ Բայց անգամ մը միայն տեսած էր զայն, եւ քանի մը բոպէ միայն անոր վարդագոյն այտերը, որոնց շառագոյնը՝ գեղձին կը յիշեցնէր տամուկ հուրքէ ճաճանչումը այս գեղանի աչքերով, այնքան շնորհքով գծուած թարմ բերանով, մաքուր բոցագոյն կարմրութեամբ զուգաւորուած։

Մանկամարդ Հայուհին իսկ առանց շահագրգռութեան եւ առանց հաճոյքի չէր կրնար տեսնել այն անձը որ զինքը ազատած էր։ Երկչոտ եւ պարզոգի կոյս մըն էր, եղնիկի պէս թեթեւ, փափուկ եւ երկչոտ, արուեստակութենէ զուրկ, եւ բոլորովին անծանօթ նախնական զգայութեանց որուն թարմացուցութիւնը աւելի յառաջացած քաղաքակրթութիւն մը կը չարափոխէ։ Սրահին մէկ անկիւնը, կանգուն, ուշադիր, նայուածքներ կը նետէր օտարականին վրայ, որոնց արտայայտութիւնը զինքը պարուրող քօղովը ծածկուած էր, երբեմն, անկասկած՝ գիտնալով, այս շարժումը հանդերձանքը քիչ մը կը բացուէր։ Իր աչքերը զինուորին աչքերուն հանդիպած էր, եւ անմիջապէս փայլակի մը պէս արագ, անհետացած էր։

Գուրգէն իր աղջկան հետ թողուց Թիֆլիսը եւ յաճախ կրկնեց Սթարովաքիին, թէ իր ներկայութիւնը Գուշանլուի մէջ Գուրգէն ընտանիքին համար ուրախութեան եւ երջանկութեան թուական մը պիտի ըլլար։ Մոսկովցի զինուորն ալ շատ չանցած փոխեց պահականոցը, կանոնաւոր կապաններու մէջ կարգուեցաւ, ուր ապստամբութեան պահանջները զինքը կը կանչէին, եւ մօտ տարի մը Շիրվանի մէջ մնալէն յետոյ, ի վերջոյ հրամանը ստացաւ իր զօրաբաժնին հետ, Գարաքիլիսէ երթալ, ազարակատիրոջ բնակութեան մօտ։

(3)

իրենններուն տքնաջան աշխատանքնե-րը, եւայլն, եւայլն։

Ինչպէս բոլոր, սոփկա առաջինն էր, եւ երկրորդը տեղի ունեցաւ յաջորդ կիրակի, քաղաքին Անկյօ Ամեջորը եկեղեցիին մէջ։ Նոյն բանաբերքը, միեւնոյն երգերն ու խօսքերը։ Քաղաքին մէջ ապրող 20.000 Հայերէն միայն (մենք հաշուեցինք) 600 հոգի եկած էին եւ միշտ մազ-մօրուք ճերմկցուցածներէն, այս անգամ քիչ մըն ալ բողոքականներ։

ՇԱՀՐՈՋ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ՊՐՈՒՔՍԷԼԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

Անցէ առաջ առիթն ունեցայ խօսելու Պրիւքսէլի ցուցահանդէսի մասին, որ յուսացուածէն շատ աւելի մեծ յաջողութիւն մը ունեցած է։ Միայն վերջին կիրակի օրուան ընթացքին, 215.000 այցելուներ արձանագրուած են, իսկ շաբաթ օրը՝ 132.000։

Ապրիլ 27էն, այսինքն ցուցահանդէսին բացումէն մինչեւ այսօր մօտաւորապէս վեց միլիոն մարդ մտած է ցուցահանդէսի շրջափակին մէջ։ Եւրոպայի, եւ թերեւս ամբողջ աշխարհի մէջ, միջազգային ոչ մէկ ցուցահանդէս այսքան փայլուն յաջողութիւն մը չէ ունեցած այցելուներու թիւի տեսակէտով, բաղդատաբար այսչափ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ։

Մտից բաժնետոմսերու սպառումը մինչեւ այսօր 180,000ի հասած է։ Եղած են օրեր, ուր խնդրանքներուն թիւը 4500ի բարձրացած է։ Ներկայիս այցելուներուն օրական միջինը 100.000 է։

Այս բացառիկ յաջողութիւնը արդիւնք կը նկատուի, ոչ միայն պէլճիքական արժեգրկման եւ ապրուստի աժանութեան, այլ մանաւանդ ցուցահանդէսին անթերի կազմակերպութեան եւ տեղացի օտար այցելուներուն կարեւոր մասնակցութեան։ Ցուցահանդէսին հասոյթը, այժմէն կարելի է ապահովուած նկատել, գոցելու համար եղած բոլոր ծախքերը։

Պարագան նոյնն է նաեւ ցուցահանդէսի շրջափակին մէջ գտնուած արճարաններուն, ճաշարաններուն եւ գրօսատեղիներուն համար։ Եթէ նկատի չառնենք զանազան ուտելիքներու եւ զուարճալիքներու յատուկ մանր մունր տաղաւարները, ինչպէս նաեւ «Հին Պրիւքսէլ»ի(*) բազմաթիւ արճարանները ու զբօսատեղիները, քանի մօտ այն խոշոր հաստատութիւնները, որոնք զետեղուած են ցուցահանդէսին ընդարձակ հողամասին վրայ, մինչեւ այսօր 26 միլիոն ֆրանքէն աւելի զուտ հասոյթ մը ապահոված են։

Ամառուան այս գեղեցիկ ու արեւոտ օրերուն մէջ, ցուցահանդէսը եղած է զուարթ ու հաճելի ժամադրավայր մը ուր ամէն ցեղի եւ ազգութեան պատկանող մարդիկ իրար կը խաչաձեւեն։ Զանազան կառավարութիւններու յատուկ շէնքերը երբեք այսքան շքեղ ու հոյակապ եղած չէին, եւ ոչ ալ այն բոլոր կանաչագեղ ու ծաղկազարդ ածուներն ու ցայտուն ջուրի աւազանները, որոնց կը հանդիպի մարդ

(*) Ցուցահանդէսին մէջ մասնաւոր թաղ մը յատկացուած է հին ոճով շինուած տուներու, որոնք հին Պրիւսէլ քաղաքը կը յիշեցնեն։

ամէն քայլափոխին։ Կայ նաեւ նկարչագեղ մեծ անտառ մը, իր գեղեցիկ լճակով, սաղարթագեղ ծառերով ու թանձրախիտ թուփերով, որոնք վերջին անձրեւներուն պատճառաւ արտակարգ թարմութիւն մը ստացած են։

Գիշերուան մթութեան մէջ ցուցահանդէսին համայնապատկերը աւելի հրապուրիչ ու դիւթական է։ Ելեկտրական խոշոր լամբարները իրենց վառ ու շողշողուն լոյսերը կը սփռեն ամէն կողմ։ Աւազաններու ու շատրուաններու մէջէն բարձրացող ցայտուն ջուրերը, ելեկտրական լոյսերու ազդեցութեան տակ, պայծառ ու երփներանգ ցոլքեր կ'արձակեն, ակնապարար ու հմայիչ տպաւորութիւն մը ձգելով դիտողին վրայ։ Կ'արժէ գիշեր առեն դիտել այդ սիրուն ու դիւթական տեսարանը։

Հակառակ ցուցահանդէսին եռ ու զեռին եւ խուռներամ բազմութեան, ամէն կողմ կը տիրէ նմանը չտեսնուած կանոնաւորութիւն, կարգապահութիւն եւ մաքրութիւն։

Տեղացիներու եւ օտարականներու խուժումը անշուշտ ունեցած է իր բարերար ազդեցութիւնը Պրիւքսէլի հրապարակին վրայ։ Մայրաքաղաքին արճարաններուն, զբօսարաններուն եւ պանդոկներուն մէջ խճողումը սովորականէն շատ աւելի եղած է եւ անոնց տէրերը լաւ դրամ կը շահին։

⁂ Աշխատանքի նախարարութեան կողմէ հաղորդուած նոր վիճակագրութեան մը համաձայն, Պելճիոյ մէջ գործազրկութիւնը զգալի նուազում մը կրած է 3-4 ամիսներէ ի վեր։ Յունիս 25ին գործազուրկներուն ընդհանուր թիւը իջած է 175.317ի, մինչդեռ անցեալ տարի միեւնոյն թուականին մօտաւորապէս 350.000ի կը հասնէր։

Տնտեսական տագնապէն ի վեր, այսպիսի յուրջ բարւոքում տեսնուած չէր Պելճիոյ մէջ։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՍԿԻ

ՀԱՅ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՑՈՅՑ ՄԸ ՎԱՌՆԱՅԻ ՄԷՋ

(ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Պուլկարական «Վառնենաքի Նովինի» թերթը, իր 3935 թիւով, «Հայաստանի ազատագրութեան 17րդ տարեդարձը» խորագրով յօդուածի մը մէջ, հետեւեալը կը գրէ Վառնայի շքեղ տօնակատարութեան մասին.—

— Վառնայի հայ գաղութը սիրուն ձեւով տօնեց Հայաստանի ազատագրութեան 17րդ տարեդարձը։

Առաւօտեան ժամը 10ին, ամբողջ հայ գաղութը, զինուորական նուագախումբի, պուլկար եւ հայ եռագոյններու եւ Մակեդոնիոյ ազատագրութեան Հայ - Մակեդոն - Ադրիանուպոլսեան կամաւորական զօրամասին մասնակցողներու առաջնորդութեամբ, ուղղուեցաւ դէպի Անծանօթ Զինուորի յիշատակարանը։

Ցոյցը ներշնչող էր։ Անոր շարքերուն մէջ կը գտնուէին Վառնայի գրեթէ բոլոր Հայերը,— այրեր, կիներ, երախաներ, սկաուտներ եւ մարդիկներ։

Անծանօթ Զինուորի յիշատակարանին առջեւ կանգնած էր զինուորական պատուոյ հարիւրեակ մը։

Ներկայ էին կայազօրի պետին ներկայացուցիչ փոխ - գնդապետ Փրժանով, պահեստի սպաներու եւ ենթասպաներու ներկայացուցիչները, մակեդոնական տարագրութեան ներկայացուցչուհի տիկին Սլավովա, Թրակիական տարագրութեան ներկայացուցիչ Տոքթ. Տրակովսկի եւ հոծ բազմութիւն։

Հայրենիքի համար ինկած հերոսներու յիշատակարանին վրայ ծաղկեպսակներ դրուելուն առթիւ, Տոքթ. Թաշճեան բացատրեց օրուան հանդէսին նշանակութիւնը։

Տասնըեօթը տարի առաջ, հայ հերոսական ժողովուրդը, վեց դարերու խաւար ստրկութենէն յետոյ, փշրեց բռնութեան շղթաները եւ ծածանել տուաւ իր հայրենիքին վրայ ազատագրութեան դրօշակը։

Տոքթ. Թաշճեան ընդգծեց նոյնպէս հայրենասիրութիւնը պուլկար զինուորին որ հիացուց պատճառեց աշխարհին եւ մեռաւ հայրենիքի համար, երբը չըթուսնքին։ Պուլկարներու հետ կողք կողքի, ռազմադաշտին վրայ նահատակուեցան Հայերը, կռուելով պուլկար դրօշին տակ եւ կատարելով իրենց պարտքը իրենց երկրորդ հայրենիքին՝ Պուլկարիոյ հանդէպ։

Այս ջերմ եւ գեղեցիկ խօսքերէն յետոյ, Տոքթ. Թաշճեան խօսք տուաւ պուլկար բանակի պահեստի բապայ եւ Հայաստանի բանակի զօրավար Գարեգին Նժդեհի։

Գ. Նժդեհ, նախ մէկ քանի խորիմաստ խօսքերով ընդգծեց մարդկային կեանքի իմաստը եւ պարտքը առ հայրենիք։

— Մարդկային ձգտումը դէպի յաւերժականը ղայն կը մղէ ուրախ մահուան, հայրենիքի եւ ազատութեան համար։ Հերոսներու համար մահ չկայ. անոնք յաւիտենական են, անմահ են։

Ի վերջոյ, հռետորը յայտնեց թէ, հայ ժողովուրդը կապուեցաւ պուլկար ժողովուրդի հետ տակաւին Ցար Ասպարուխի շրջանէն։ Պուլկարիա եւ Հայաստան հոգւով միացած են։ Անոնք հերոսական ցեղեր են։

Պուլկար հոգին մեծ է եւ զօրեղ։ Պուլկարը անմահ է, վասնզի ան ցոյց տուաւ թէ գիտէ մեռնիլ հայրենիքի համար եւ արիութեամբ պահել անոր ազատութիւնը։

Այս մարմարեայ յիշատակարանը, բառ ամէնէն վերջ Գ. Նժդեհ, խորհրդանշանն է պուլկար երկաթեայ կամքին, պուլկար յաւիտենականութեան։ Մենք,Հայերս, բարձր կը գնահատենք պուլկար ժողովուրդը եւ միշտ պատրաստ ենք պուլկար դրօշին տակ մեռնիլու Պուլկարիոյ համար...

Կեցցէ՛ սիրելի պուլկար ցար Պորիս Երրորդ։

Գ. Նժդեհի ճառը ուժգին տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ։

Գեղեցիկ էր այն վայրկեանը, երբ ծաղկեպսակ կը դրուէր նահատակ եւ հերոսական Անծանօթ Զինուորի յիշատակարանին վրայ։ Բոլորը յուզուած էին կ'արտասուէին։

Զինուորական նուագախումբը նուագեց մահուան քայլերգ, իսկ զինուորական հարիւրեակը պատիւ արուաւ։

Պաշտօնական անձեր շնորհաւորեցին հայ գաղութի ներկայացուցիչները։

Կէսօրէն վերջ, հայկական «Բաբկէն Սիւնի» ընթերցարանին մէջ, Գ. Կարօ Ղազարոսեան խօսեցաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարներու մասին։

Տօնակատարութեան արձագանգ եղած են նաեւ Վառնայի պուլկար միւս թերթերը։

Անկախութեան Տօնը Պ. Այրէսի մէջ

— o —

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, 6 յունիս (Յառաջ).— Յունիս 2, կիրակի կէս օրէն վերջ, Պուէնոս Այրէսի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէին կազմակերպութեամբ ու անմիջական մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ.-ի, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի, Հ. Կ. Խաչի, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ հայրենակցական Միութիւններու եւ դպրոցներու հաղարարձութեանց ,տօնուեցաւ Մայիս 28ի տարեդարձը ընդարձակ սրահի մը մէջ։

Նախ քան սկիզբը, սրահը լեցուած էր երկսեռ հայրենակիցներով, այնպէս որ հետզհետէ հասնող հանդիսականները հարկադրուեցան ոտքի մընալ խուռներամ հասարակութեան մէջ, որու թիւը 1500 կ'անցնէր։ Կը նշմարուէին միջնակայ արուարձաններու եւ շատ աւելի հեռու վայրերու հայրենակարօտ երիտասարդներ, որոնք ժամերով ճամբայ կտրած էին։

Օրուան նախագահ ընկ. Յ. Բարսեղեանի բացման խօսքէն վերջ, որով շեշտեց անկախութեան գաղափարի բարոյական արժէքը, նուագախումբը տեղական ու հայկական քայլերգը հնչեցուց, գորս ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս։

Բեմը կը ներկայացնէր բնութեան տեսարան մը, որուն մէջտեղ եռագոյնի ու Արժանթինեան դրօշի երկնամբարձ գրկախառնութեան մէջէն կ'երեւէին Հայաստանի Հանրապետութեան անմիջական կերտողներն ու ականաւոր դէմքերը, ապա ընկ. Հ. Օհանջանեանի դահլիճը ու քիչ մը անդին Պ. Այրէսի կոմիտէի պատրաստած եռագոյնը, որ ի մէջ այլոց քաղաքի հայ տուներու անմիջական զարդը կը կազմէ։

Հայ զինուորականներու ու հերոսներու կողքին, նշմարելի էին նաեւ տեղական ականաւոր դէմքեր, որոնք նոյն թափով ու զոհաբերութեամբ կերտած են հայրենիքի ազատութիւնը։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին տեղական ուժերը։ Գեղեցիկ ու կորովի շեշտով մը արտասանեց ընկ. Կ. Մոմճեան Ակնունիի «Դէպի երկիր»ը, նոյնքան լաւ արտասանութիւններ բրին Օր. Ալիս Արթահամեան, «Զարկ Կովկաս», ընկ. Խ. Խաչերեան։ Երգեցին Օր. Աշխէն Թիւֆէնկճեան եւ Նեա Քերովբեան։

Պ. Արտաշէս Յովհաննէսեան պարելով ժողովրդի սիրած «Շամիլիան», առիթ տուաւ որ գինք կանչեն, կրկին ու կրկին։ Ընկ. Սահակ Բարսեղեանի երեւումը իր թառով, կրկնապատկեց ոգեւորութիւնը։

Ցպաւորիչ եղաւ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի կազմակերպած կենդանի պատկերը, որով հինգ աղջիկներ, ամբողջապէս եռագոյն հագած, երկու օրիորդներու հետ, ուժի ու զաղափարի գրկախառնումով ,«Մխացեալ եւ անկախ Հայաստան»ը կը մարմնաւորէին, մինչ նուագախումբը կը հնչեցնէր քայլերգը։

ՄԱՄՈՒԼ

«ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՔԵՐԸ»

— o —

Պոլսոյ «Ակօսարար»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 յունիս).

— «Բարքերը այնքան այլանդակուած են որ, քեզմէ կը պահանջեն գրիչը բուրվառ դարձնել եւ ստոծուն օրը շարժել հանդիպածին առջեւ, իրբեւ խունկ գործածելով Հայկազեան բառարանին ամէնէն շողոմիչ խօսքերը։ Էջերդ պէտք է վերածես Պրոպատիկէի աւազանի մը, ուր մտնողը վայրկենապէս սրբանալու է, որքան ալ թաթախուած ըլլայ թերիներով կամ մեղքերով։ Տգէտը՝ արդէն իսկ ամենագէտ կը դառնայ, անբարոն՝ բարոյականի տիպար, ստախօսը՝ ճշմարտախօս, խաչագողը՝ առաքինի, զեղծանողը՝ պարկեշտ, թերեւսոլիկը՝ ծանրախոհ, եւն.։

Եւ այս խունկը պէտք է ծխել ամէն առեն, հարկին թէ յուղարկաւորութեան, անհատական ձեռնարկներու թէ հանրային պաշտօնավարութեան առթիւ։ Աւելին դեռ։ Ինքզ առիթներ ստեղծելու եւ յորձնաշուրթն փառաբանելու ես։

Այդ պարագային, քեզմէ «օծեալ ոսկորներ»,— ոչէն ձուլեն կը տեղան, նիւթով թէ պարանով, սկսեալ մէկ ոսկիէն մինչեւ գաւաթ մը օղի կամ զարեջուր, կամ պնակ մը կերակուր։

Իսկ եթէ ո եւ է ձեւով դուրսի շնարհը, մի վախնար, շանթաժի եկիր, սանկ կէս բերան մը հայհոյէ, եւ վստահ եղիր որ յաջորդ օրն իսկ «կ'իւդոտիս»։ Ի՞նչ փոյթ թէ անիրաւ ես, թէ անձնապէս իսկ դրամ կը պարտիս այն ժողովականին զոր կը խծբծես հրապարակաւ։

Հաւատա՛, ոչ'էն ձայն չեն հաներ, այլ ընդհակառակն կ'աշխատին ձայնդ կտրել, կրկին ողորմելով...։

Իսկ վա՛յ քեզի, եթէ փորձես անկեղծութեան ամենապարզ լարն անգամ թրթռացնել, եթէ մահացու մեղքը գործես հանրային շահը նկատի առնելու եւ ոչ թէ սեփական քսակը, եւ մանաւանդ սանկ թէ թեւ մը պատռելու վարագոյրը։ Օ՛, վայնասուն մըն է որ կը փրթի։ Աւելի ճիշդը՝ ախտավարակ պայքար մը որ ոչ աչք ունի, ոչ ալ օրէնք կամ սրբութիւն, այլ միայն մէկ ուխտ.— Ամէն գնով, նեքին թէ անձերին բոլոր զէնքերով խոցել դիմացինը, ժտիպել զայն որ ծալլէ մէկ կողմ դնէ «անկեղծութեան առաքինութիւնը» եւ դառնայ սաղմոսերգու ամէն կարգի ոչնչութեանց։

Միւս կողմէ, եթէ կայ աղմկոտ դասակարգ մը որ գիտէ դատել ու գնահատել, չկայ սակայն գէշը եթէ ոչ դատապարտելու, գոնէ չքաջալերելու բարոյական քաջութիւնը։ Այսպէս, կը պատահի որ ամէն տեսակէտով անխոցելի անձեր իսկ, ուղղակի թէ անուղղակի, նպաստեն կեղծաւորութեան զարգանալուն, կամ ձայն չհանելով կամ ձայն «կտրել» տալով...։ Մինչդեռ հանրային բարոյականի շահը կը պահանջէ ընդհակառակն մէջտեղ հանել այդ վէրքերը եւ դարմանել։

ՅԱՌԱՋ.— Այս պատկերը կրնայ տանապատկել արտասահմանի համար, սկսելով Փարիզէն...

Գեղարուեստական բաժնի այս սեղմ ու ամփոփ յայտագրէն զատ բեմ կ'ելլէին օրուան բանախօսները ընկ. Սմբատ Թորգոմեան, Բէն Վարդանեան եւ ճանչցուած հրապարակախօսներէն Տոքթ. Elias Meily բացատրելով անկախութեան գաղափարին բնական ու նուիրական իմաստը, եւ զայն իրագործելու համար հայ ժողովրդի բրած զոհաբերութիւնները, բանախօսները ցոյց տուին թէ ինչպէս հայ ժողովուրդը ճգնաժամային վայրկեաններուն իր նուիթականէն վերջ, գիտէ նաեւ տալ իր կեանքը յանուն իր ազատագրութեան, իր լեզուին եւ իր ազգային սրբազան աւանդութիւններուն պահպանման։

Նկատի ունենալով մանաւանդ մեր օրերու քաղաքական կեանքի գորշ կացութիւնը,եւ մեզ սպառնացող ներքին վտանգը, բանախօսները կոչ ըրին հասարակութեան ըլլալ աւելի քան արթուն եւ գիտակից, ու պատրաստ գոհութեամբ դիմագրաւելով օրուան բոլոր շարժումները, պատրաստ ու պատրաստուելով վարուան։

Ս. Ֆիրուզ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲՆԱԿՈՐՆԵՐ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՄԷՋ

Պրուն Գշլայէն կը գրեն թէ այնտեղ մնացող 200 Հայեր կը զբաղին երկրագործութեամբ։Անցէ առաջ Պոլիս մեկնող գաղթականներէն վերադարձողներ նոյնպէս մշակութեամբ կը պարապին։ Այս օրերս ալ վերադարձած են մայրեր իրենց զաւակներուն քով։ Ցանքին մէկ մասը փճացած է, ժամանակին անձրեւ տեղացած չըլլալուն հետեւանքով։

«ՄՐԳԱՍՏԱՆ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷՆ

— o —

ԽՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Քանի մը շաբաթ առաջ «Յառաջ»ի մէջ երեւցաւ «Մրգաստան»ի յայտարարութիւնը։ Քանի որ կարգալ գիտցող չափահաս մանուկ չունիմ, ահա մէկ տարուան «Մրգաստան» կը նուիրեմ Պոտոսյի դպրոցին։ Եթէ կ'ուզենք որ նոր սերունդը փրկենք, պէտք ուժ տանք մանկական թերթերու։

Միթէ Թրանսիլվանիոյ եւ էճհասանի գաղութները չկրցուեցա՞ն իրենց անհոգութեան պատճառաւ։

Ա. Պօյաճեան

ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԸ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

— • —

Սոֆիայի «Քամպանա» թերթի յունիս 25 թիւին մէջ, Սոֆիայի դատաւոր Նայտէն Մալէեւի ստորագրութեամբ պաշտօնական յայտարարութիւն մը տպուած է, որով հրապարակային աճուրդի կը հանուին Փալովայի Մեսրոպեան ճեմարանի շէնքերն ու պարապ գետինը, 3.434 քառ. մեթր տարածութեամբ։

Աճուրդի գործողութիւնը սկսած ըլլալով յունիս 28ին, պիտի վերջանայ յառաջիկայ յուլիս 13ին։

Պահանջատէրն է Միհրան Գէորգ Մուրատեան, որուն մօտ շէնքը գրաւի դրուած է 670 հազար լէվի, հիմնադիր տնօրէն Գէորգ Մեսրոպի կողմէ։

Աճուրդի գումարը կը սկսի 749.400 լէվով։ Շէնքը եւ հողամասը կը ծախուին ամբողջութեամբ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

«Մուխ մըն էր բարձրացողը, խունկի ծուխի պէս կապոյտ ու գալարուն, որ զոհաբերութեան սեղանին կը ծըխայ, քուլայ քուլայ, երկինք կը բարձրանայ...

«Ես քեզ շատ սիրեցի, ով մարդկային սէրով եփած կեանք...

«Ձեր գիտեր, շատ պզտիկ էի, երբ մայրս քանիներ կ'ըսէր, որոնք «Հայր մերն» մը քաղցրութիւնը ունէին, ու մօրկանս աչքերը կը դիտմանային, կ'անուշնար երեսի կարմիրը, վարդի պէս կը վառէր, կ'ազուորնար վարդի պէս...

«Այո, զաւակս, այո, սիրտիս կտորը, կ'ըսէր, դուն ալ անոր պէս պիտի ըլլաս, ու որպէսզի աս այուլեներդ պահեն իրենց մարգարիտները, սիրտդ խօսէ, ամէն առեն մի մոռնար ձեռքդ կուրծքիդ դնելու, կուրծքիդ տակն է աշխարհը...»

«Լաւ չեմ յիշեր այդ պատմութիւնը, բայց ամէն անգամ ձեռքս կուրծքիս դնելուս, մայրիկիս այս քանի մը խօսքերը կը յիշեմ, ու ամէն անգամ քեզ քիչ մը աւելի կը սիրեմ, որովհետեւ մայրիկիս ձայնը կը լսեմ, սրտիս ձայնին խառնուած, մայրիկիս ձայնը սրտիս ձայնին պէս կը լսեմ, ու

«Քեզ կը սիրեմ։

«Քեզ կը սիրեմ, մայրիկիս ձայնին պէս, քեզ կը սիրեմ ով իմ սրտիս ձայնը...

«Կուրծքիս տակն է աշխարհը...

«Այդ օրէն ի վեր, քեզ կուրծքիս ներքեւ կը զգամ...

«Մանաւանդ որ, մարդը իր մարդկային իրաւունքներէն զրկուած, քաոտ շունեերու նման կը ոտակին...»

Իր ներսը գալարող սէրը, արեւին պէս տաքուկ, տարիներ, տարիներ անդադար պատրաստուող ուժի մը զօրութիւնը զգաց Վահան, աւելի ի ջու սրտին խորը, մօտէն լսելու համար մօրը ձայնը, երբ կ'ըսէր՝ «կուրծքիդ տակն է աշխարհը», ու ձեռքը դրած կուրծքին, կարծես ականջին՝ աշխարհի ձայնը կը հասնէր, կը լսէր մարդկային աղաղակ մը...

X

Տրտմութիւնը երեսին վրայ, մութին խառնուած մառախուղին նման կը մնար։

Իրենց փախող երազին եռեւէն նայող մարդոց տրտմութիւնը կ'երեւէր իր բոլոր յատակութեամբ։

Վահանին տպաւորութիւնն էր աս, երբ հետեւեալ օրը, առաջին անգամ տեսաւ այս մարդը ու խօսեցաւ անոր հետ։

Սիրտը շատ լեցուն ըլլալու էր։

Այն աղբիւրներուն նման, որոնք լեցուած մինչեւ իրենց շրթունքները, կը պոռթկան յանկարծ ու կը վազեն գլգլանքով, հազիւ ծանօթացած, երբ գիշերուան վիճաբանութեան խօսքը եղաւ, տառեց գժուարութեան, սկսաւ պատմել, անանկ յուզումով որ մնացած առնէ մը ի վեր, եւրաքանչիւր բառին ծանրացած դուրս կուգար։

Երկու բարեկամներ էին։ Ինք յիսուն տարեկան, իսկ միւսը, Ցեկան ծովէֆը, ինչպէս կը կանչէին բոլոր իր ծանօթները՝ երեսուն տարեկան։

Երկուքն ալ ՆԷՀ էին։

Ցեկանը վեց ամիս առաջ եկած Փարիզ՝ երբ բժշկական ուսանող, Փարիզի նկարագրութիւնը կ'ընէր նամակի մը մէջ, երազով գրուած նամակ մը, աղուոր ապագայի մը համար մանրամասնութիւններով լեցուն, կը կանչէր զինքը Փարիզ, ու եթէ երջանիկ ըլլալ կ'ուզես, կ'աւելցնէր, ուրիշ բանի վրայ մի մտածեր, ու կը բացականչէր, «երջանկութիւն...»

Առանկ նամակէ մը հմայուած, լքած կինը տղաքը, եկած էր Փարիզ։

Խաբուած, խաբուած, խենթի պէս գրեթէ, տառապանքը աղջի օրէն բռնած էր։ Անգործ, առանց դրամի, քանի մը շաբաթ երկուքն ալ ասդին անդին սլքտալէն ետք, սկսած էր աշխատիլ։ Ու աշխատած էր տարիներ՝ Թրնոփ գործարանը իբր բանուոր, տեսակ մը բնանկիր։

Կ'աշխատէր։ Իր գործին ծանրութեան տարօրինակ պահած տեսակ մը հպարտութեամբ, ձայն չէր հանէր։

Կարծես մարմինը կը կէէր, կը պըտրկեոր, բան մը կը հասնէր իր ներսէն։ Ջէթը հասնելու վրայ եղող ճրագը, քիչ մը ուժով կ'երերցնես երբ, բոցը կը չառնայ, կը դանդաղուրի, լոյս կուտայ։

Տարիները կ'անցնէին։

Իր աշխատութիւնը միեւնոյնը, քալուածքը կը ծանրանար, շուշը թանձրացած, կը նեղուէր, մէջքը կը ծռէր քալած առեն։

Մինչդեռ տարիներ իրարու վրայ կը բարդուէին, իր տառապանքն ալ կ'անցնէր չափէն, ու իր բարեկամը կը կրկնէր, «քանի մը ամիս եւս, անկէց ետք երջանկութիւն, կառքով պիտի տանիմ քեզ Հայրենիք, մինչեւ Վարչակիրա»։

Իրենց պայմանն էր։ Իր դրամովը Ցեկանը բժիշկ պիտի ըլլար, անկէց ետք պիտի սկսէր կանոնաւոր կեանքը, նոր կեանքը։

Բայց այս քանի մը ամիսները կ'երկարէին, չէին լմննար, ամիսները իրարու կը յաջորդէին, տարիներ կ'ըլլային։

Եւ տասը տարի անցած էր։

Մինչդեռ Ցեկանը, բժշկութիւնը մոռցած, կեանքն ալ մոռցած, իր բարեկամին վաստկած դրամը կը մսխէր։

Ի՞նչ կ'ընէր։

Շուքի մը պատրանքը մոլորեցուցած զինքը, խելքը առած, յանձնուած հոգիով մարմինով, կը քալէր դէպի չըմնալիք անծանօթը։

Ու կորսուած այսպէս կեանքին մէջ, չես գիտեր ինչո՞ւ, ամէն առտու, կ'երթար բժշկական վարժարան, կը ստորագրէր ներկայութեան տետրակը, ու անապարանքով, դուրս կը սըպրդէր..

Օրեր, ամիսներ ու տարիներ միեւնոյն խաղը խաղաց։

Տարիները անցան։

Ամէն օր փողոցներուն անկիւնը, բան մը կը տեսնէր, փողոցի կեանքէն բան մը կը սորվէր, ու ամէն օր, իր բարեկամը կը խաբէր աւելի աղուոր, հանդարտութիւնով մը որ, այս տեսակ մարդոց գաղտնիքն է։

Բայց Փեթրուշքա ամէն դժուարութիւն, ամէն չարչարանք կը տանէր դժուարութեամբ, մտածելով որ օր մը, ճակատաբաց պիտի վերադառնար հայրենիք։ Իր բարեկամը իր շնորհիւ բժիշկ մը, ինք անոր ձեռքին տակ տարբեր մարդ մը... մարդ մը վերջապէս...

ԱՐՄԷՆ ԱՄՕՐ

(9)

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

հարցերու եւ խաղաղութեան պահպանման մասին: Մասնախումբ մը կազմուած է, որպէսզի բանաձեւէ այն սկզբունքները որոնց վրայ կրնան համաձայնիլ դաշնակից եւ գերման պատուիրակները:

Գերմանական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի Գերմանիոյ ազգային – ընկերվարական վեթերաններուն հառաջնորդը: Ներկայացուցիչներ ղրկած են Ֆրանսայի Մարտակցութեան եւ Գերման Սպաներու Դաշնակցութիւնը: Պատուիրակութիւնը լիազօրութիւն ստացած է Պ. Հիթլէրէն: Ֆրանսայի պատուիրակներն են նախկին նախարար Պ. Ռիվօլէ, երեսփոխան Պ. Ժան Կուա եւն.: Գերման եւ դաշնակից «նախկին»ները միասին ճաշեցին վերջին երկու օրերու ընթացքին:

900 ՄԶԿԻԹՆԵՐ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Յունական թերթերէն կ'արտատպենք հետեւեալ տեղեկութիւնը, որ ստուգման կը կարօտի.—

Էնկիւրիի կառավարութիւնը, կրթական նախարարի զեկուցումին վրայ որոշեց փակել 900 մզկիթներ, ամբողջ Թուրքիոյ մէջ, կիրարկելով տարիներէ ի վեր գործադրուող ծրագիրը, որով, Թուրքերը պէտք է ազատուին մահմէտականութեան ազդեցութենէն:

Փակուելիք մզկիթներուն մեծ մասը պիտի փլցուի, իսկ պատմական արժէք ներկայացնող մզկիթները պիտի վերածուին թանգարաններու, սինէմաներու, ծխախոտի մթերանոցներու, եւայլն:

Մինչեւ հիմա փակուած են 300 մզկիթներ:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարները յանձնուած են **21, Rue Edmond - Rostand** եւ որոնց փոխան յանձնումի ստացական տրուած է, պէտք է իրենց փաստաթուղթերը ներկայացնեն հետեւեալ կարգով.—

Չորեքշաբթի, 3 յուլիս ժամը 9 — 11, թիւ 7301 – 7400, ժամը 2 — 5 թիւ 7401 — 7500:

Հինգշաբթի, 4 յուլիս ժամը 9 — 11 թիւ 7501 — 7600, ժամը 2—5 թիւ 7601 — 7700:

Ուրբաթ, 5 յուլիս թղթածրարի յանձնում այն օտարականներուն համար, որոնց անունները կը սկսին **I, J, K, L,** տառերով:

Շաբաթ առտու (16 յուլիս) յանձնում տպագիր հարցարաններու, թղթածրարներու կազմութեան համար, այն օտարականներուն, որոնց անունը կը սկսի **M** տառով եւ որոնք տակաւին չեն յանձնած իրենց թղթածրարները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Վաղը, հինգշաբթի կը սկսի հեծելանիւի Ֆրանսայի 29րդ շրջանը, նախաձեռնութեամբ L'Auto թերթին: Հեռաւորութիւնն է 4338 քիլոմեթր, զոր հեծելանուորդները պիտի կտրեն 21 հանգրուանով:

Մրցումին կը մասնակցին 94 մրցորդներ, եօթ ազգերէ (Ֆրանսացի, Պելճիքացի, Իտալացի, Գերմանացի, Սպանիացի, Զուիցերիացի եւ աւստրիացի):

Այս 94 հեծելանուորդներէն 40 հոգի իրենց պատկանած ազգի Հեծելանիւի Դաշնակցութեան կողմէ անջատուելով յատկապէս ղրկուած են Ֆրանսա, մասնակցելու համար այս մրցումին:

Քառասուն անջատուածներէն զատ կան նաեւ 24 հեծելանուորդներ, որոնք նոյնպէս անջատուելով պիտի մրցին անհատապէս: Իսկ մնացեալ 30 հեծելանուորդները կը մասնակցին իբրեւ շրջիկ:

Առաջին հանգրուանն է Փարիզ – Լիլ 262 քիլոմեթր:

ՑԱՆԱՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ, որ բացուած էր յունիս 9ին, գումարուեցաւ, յուլիս 1ին: Երեսփոխանները երդում ըրին «սահմանադրական հանրապետութեան»: Արարողութենէն առաջ, վիճաբանութիւն մը ծագեցաւ Զօր. Մէթաքսասի եւ վարչապետին միջեւ: Ցետոյ համաձայնութիւն գոյացաւ թէ երեսփոխաններէն անոնք որ կուսակից են միապետութեան, իրենց խղճին դէմ գացած չեն ըլլար, երդում ընելով հանրապետութեան համար, որովհետեւ այդպիսի վարչաձեւի մէջ վեհապետը կրնայ ըլլալ նաեւ թագաւոր ...

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Աթէնքի քաղաքապետին տանը առջեւ, միայն նիւթական վնասներ պատճառելով: Կը կարծուի թէ նամրուած պաշտօնեայի մը վրէժխնդրական արարքն է:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ՎԷՃԵՐԸ ՍԱՍՏԿԱՑԱԾ ըլլալով, կ'ըսուի թէ Պ. Լուիզ պիտի հրաժարի կուսակցութեան ղեկավարութենէն: Պետական նախարարին դժգոհութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ նախորդ վարչապետ Պ. Տալատիէ, նոյնպէս արմատական, յարած է համայնավար – ընկերվարական միացեալ ճակատին եւ Քաշէնի ու Պլումի հետ պայքար կը մղէ ազգային դաշինքին դէմ:

27 ՕՐ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՕԴԻՆ ՄԷՋ սաւառնելէ յետոյ, երկուշաբթի օր Մէրիտընի մէջ (Մ. Նահանգներ) վար իջան ամերիկացի օդանաւորդ եղբայրներ Էլ եւ Ֆրէտ Քէյ: Թռիչքը տեւած է մինչ 27 օր 5 ժամ եւ 33 վայրկեան անընդհատ (653 ժամ): Նախապէս մրցանիշ մը շահած էին դարձեալ երկու եղբայրներ՝ Հընթըր, սաւառնելով (1930) 553 ժամ եւ 41 վայրկեան: Քանի մը շաբաթ վերջը նոր թռիչք մը փորձեցին ուրիշ երկու Ամերիկացիներ, Ճէքսըն եւ Օ'Բրայըն, հազար ժամ անընդհատ սաւառնելու մտադրութեամբ, բայց հազիւ 674 ժամ կրցան մնալ:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ԵՐԿՈՒ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ, երբ լուսանկարներ կ'առնէին արեւելեան սահմանագլուխին վրայ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի նիստը տեղի կ'ունենայ վաղը Չորեքշաբթի (3 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Հօպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Միութերու փոխանակութիւն ընկեր Ա. ԱՄՐՈՒՆԻի դասախօսութեան շուրջ:

ՊԱՆԸԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 4ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան:

Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

Գաւառ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ «Անկուսի» ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 4 Յուլիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց ընկերութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները հօգս. 1էն բուհատ:

Դրամական.— *Վեհ. Տիկին Ն. Գարամանճեանէ 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մ. Մարբեաններէ (Պրիւքսէլ) 2000 ֆրանք, Տիկին Սպարթալէ 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Սարեանէ, Պ. Ս. Վերտանեանէ 150ական ֆրանք, Պ. Ա. Բարսեղեանէ 120 ֆրանք, Արժանապատիւ Տէր Վ. քհնյ. Ժամկոչեանէ (Լիոն), Պ. Պ. Պետրոսեան եղբարք 100ական, Տիկին Ժանիքօ 50, Ռմն (Տիկին Ա. Ցարութիւնեանի միջոցաւ) 25 ֆրանք, Պ. Պոլատեան 20 ֆրանք, Պէյժարտինէր 10 ֆրանք:*

Իբր տարեկան բաժանորդագրութիւն.— *Տիկին Վ. Ճինօրի 500 Ֆր., ողբացեալ Մազուտ պէյ 300 ֆրանք, Պ. Լ. Թուղլաճեան 200 ֆրանք, Տիկին Վ. Եմէնիճեան 60 ֆրանք, Ռըթէլի բաժանորդներ 270 ֆրանք, Անգլիոյ եւ Փարիզի անդամուհիներ 486.50 Ֆր.:*

Նիւթեղէն.— *Տիկին Գավուքճեան 4 քիլօ չէօրէք, Պ. Լ. Եավրուեան (Մարսէյլ) 20 քիլօ թէյ, Պ. Ս. Թապիպեան 22 քիլօ շաքարեղէն, 35 քիլօ պիսկիւի, 70 քիլօ լուբիա, Պ. Իշգալացեան Վահէ 52 քիլօ լուբիա, 1 քիլօ չամիչ, 3 քիլօ սիսեռ, Պ. Իշգալացեան Հմայեակ 10 քիլօ ձիթապտուղ, Պ. Հապեան 60 քիլօ ձիթապտուղ, 10 քիլօ բակլա, Պ. Պ. Պետրոսեան եղբարք 75 քիլօ ձիթապտուղ, Պ. Պ. Զըրաշեան եղբարք 75 քիլօ արմաւ, Տիկին Սիսլեան Ա. 36 տուփ զուիցեր. պանիր, Տիկին Ի. Ֆրէնկեան եւ որդի 10 քիլօ շօքօլա, 10 քիլօ չէօրէկ, Պ. Ցովհաննէսեան Մ. 21 ժերսէ հագուստ եւ մանած, Պ. Քէշիշեան մէկ քանդակուած ափսէ:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (140)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց ինչո՞ւ բարոյական փչացան Հրեաները: Եթէ նրանց ազատ ասպարէզ տային գործելու, եթէ նրանց չըհալածէին, նրանք երբեք ստիպուած չէին լինի խաբեբայութեամբ ապրել: Հրեան ցեղական հարուստ ձիրքեր ունի, նա խելքի, խմանութեան, գիտութեան, ճարտարութեան եւ գեղարուեստի ասպարէզում հանդէս է բերել ամենանշանաւոր հանճարներ: Օրինակ, Գերմանիայում նրա գրութիւնը փոքր ի շատէ ապահով է եղել, եւ նա միշտ նշանաւոր եւ օգտակար է յայտնուել մարդկային գործունէութեան ամէն ճիւղերում: Իսկ մահմէտական աշխարհում նրան ճնշել են,— նա դարձել է վնասակար: Սխալ ենթադրութիւն փարաւոնների օրերից, աշխարհի երեսին ցիրուցան եղած այդ ազգը հալածւում է: Հալածանքը սովորեցրել նրան խաբեբայ լինել, խորամանկ լինել, նենգաւոր լինել: Այդ յատկութիւնները, որ տաղտ եկան նեղուած կեանքի անխուսափելի անհրաժեշտութիւնից, դարձան բնաւորութիւն եւ ժառանգաբար անցան սերունդից սերունդ: Միայն գժբախտ դրութեան բարեփոխութիւնը կարող էր մաքրել այդ վատ յատկութիւններ: Եւ որտեղ նրանց դրութիւնը բարեփոխուեցաւ, այնտեղ նրանք լաւացան: Իսկ Պարսկաստանում եւ առհասարակ մահմէտական աշխարհներում նրանց դրութիւնը դեռ իւր անմխիթարելի պայմանների մէջն է գտնւում: Նրանց կայքը յափշտակւում են, նրանց բարբարոսաբար չարչարւում են, նրանց ամէն կերպ հարստահարում են, նրանք էլ սովորեցին իրանց վրէժը՝ խելքով հարստահարել իրանցից աւելի միամիտներին: Այդ դէպքում խաչագողի նշանակութիւնը Հրէայից ոչինչով չէ զանազանւում, տարբերութիւնը միայն նրանց զօրծունէութեան եղանակի մէջն է:

— Հիմայ հասկացա՞ք, շարունակեց նա, որ մահմէտականութիւնը ինքն է մեղաւոր, որ պատրաստում է իւր միջից անպիտան մարդիկ: Եւ Պարսկաստանի նման երկիրը միայն կարող էր արտադրել խաչագողներ: Որպէս չէ կարելի մի վատ, անմշակ հողից առողջ եւ պտղաբեր բոյսեր սպասել, այնպէս էլ չէ կարելի մի անբարեկարգ երկրից սպասել լաւ մարդիկ: Վատ հողը կարելի է մշակել եւ պտղաբեր դարձնել,— նոյնպէս եւ մի անբարեկարգ երկիր, որպիսին է Պարսկաստանը, հասարակական կազմակերպութիւնը կարելի է այնպիսի պայմանների մէջ դնել, որ եթէ վատերը, անբարոյականները բոլորովին չըոչնչանան, գոնէ նրանց թիւը համեմատաբար շատ փոքր լինի:

Եւ նա երկար խօսում էր այն մասին թէ ինչ միջոցներ է հարկաւոր գործ դնել, որ աղքատութիւնը եւ մարդկանց չարութիւնը վերացուի, որ բոլոր մարդիկ լինեն կրթուած, բարի, գոհ եւ բախտաւոր: Այդ ամէնը բացատրում էր նա այնքան պարզ լեզուով, որ ես այժմ բոլորը հասկանում էի:

Այնուհետեւ ես համարեա ամէն գիշեր խօսում էի նրա հետ եւ շատ բաներ էի սովորում: Նրա հայեացքները, նրա կարծիքները բոլորովին տարբեր էին իմ մինչեւ այնօր լսածներից եւ սովորածներից: Օրինակ, մեր տէրտէրից շատ անգամ լսել էի թէ գողութիւնը մեղք է, եթէ գողանալու լինես, մեռնելուց յետոյ հոգիդ կը տանեն դժոխքի կրակի մէջ կ'այրեն: Բայց ես դժոխքի կրակից շատ չէի վախենում, որովհետեւ դեռ նորահաս երիտասարդ էի, մինչեւ մեռնելը շատ ժամանակ ունէի, կարող էի հազար անգամ գողանալ, թողութիւն ընդունել: Եւ այսպէս իմ գործը հեշտացած էր: Բայց թէ այս աշխարհի, ներկայ կեանքի համար գողութիւնը ի՞նչ վնաս ունէր,— տէրտէրը այդ մասին ոչինչ չէր խօսում, նա միայն սպառնում էր դժոխքի կրակով: Բայց Համբը, բացի դժոխքից, նաեւ ասում էր որ գողի համար հէնց այդ աշխարհը նմանապէս դժոխք է, եւ եթէ ես տանջուել դիմենայի, երբեք չէի գողանալ: Ես շատ էի գողացել, շատ էի խաբել, անհամար զուարճներ էի ձեռք բերել, բայց երբեք բախտաւոր չէի եղել:

«Քո անձնական բարիքը պէտք է որոնես ուրիշի բարիքի մէջ», ասում էր նա, «կը ցանկանայիր, որ ուրիշը անէ քեզ այն բանը, ինչ որ քեզ անախորժելի է, օրինակ, գողանայ քեզանից, խաբէ, հարստահարէ քեզ, անպատուէ քեզ, ճնշում գործ դնէ քեզ վրայ եւ այլն»: «Չէի ցանկանայ», պատասխանում էի ես: «Ուրեմն դու էլ չըպիտի անես ուրիշներին»: Ցետոյ հարցնում էր. «Դու կը ցանկանայի՞ր որ ուրիշները սիրէին քեզ, օգնէին քեզ, յարգէին քո մարդկային իրաւունքները, չհարստահարէին քեզ»: Կը ցանկանայի: «Ուրեմն դու էլ եւ միեւնոյն կերպով պէտք է վարուես ուրիշների հետ»: Նա ասում էր. «Մեր օգուտը ուրիշի օգտի մէջն է, վնասելով նրան, վնասում ենք մեզ»:

Բայց քաւոր Պետրոսը, իմ նախկին դաստիարակ, բոլորովին հակառակն էր խօսում, նա ասում էր. «Մենք մեր անձի համար ենք ապրում, մարդը պէտք է հոգ տանի իւր անձի եւ իւր բարօրութեան համար միայն, բայց երբ մի ուրիշը արգելք է լինում իմ բարօրութեանը, ես պէտք է աշխատեմ նրան ոչնչացնել որ իմ անձը լաւ ապրի»: Ես այժմ հասկանում էի թէ որ աստիճան անբարոյական նշանակութիւն ունէին այդ խօսքերը, թէ որքան վնասակար էին նրանք: Դիցուք թէ, ես իմ անձի բարօրութեան համար ոչնչացնէի մի ուրիշին, ինձանից աւելի տկարին. չէ՞ որ կը գտնուէր մէկը, ինձանից աւելի զօրեղը, նա էլ իւր բարօրութեան համար ինձ կ'ոչնչացնէր, եւ այսպէս, զօրեղը անզօրին ապառելով, մարդկային հասարակութեան մէջ կը տիրէր ընդհանուր անիրաւութիւն, ընդհանուր դժբախտութիւն:

Համբը միշտ իւր խօսքերի մէջ օրինակ էր առնում իմ անձը, կարծես, ես ամբողջ մարդկութեան ներկայացուցիչը լինէի: Ասում էր, քո անձը քեզ աւելի մօտ է, դու նրա հետ աւելի ծանօթ ես, եւ քո անձի օրինակով կարող ես դատել բոլոր մարդկանց վրայ: Ինձ երեւում էր, որ ես գրաւել էի նրա ուշադրութիւնը:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70

(ՍՐԹ ՍԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 4 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2848

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐԱԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

»»» · · «««

Առիթ ունեցանք բացատրելու թէ՝ վերջերս «քաղքենի» եղանակ մը եւս կը հնչէ խորհրդային աշխարհին մէջ,—ընտանիքի գաղափարը:

Մեր առաջին տեսութիւնը հիմնուած էր հեռագրական լուրերու վրայ, որոնք ինչքան ալ վաւերական ըլլային, չէին կրնար ամբողջական գաղափար տալ կատարուած վերագնահատման մասին:

Այժմ աչքի առջեւ ունինք «Պրավդա»յէն թարգմանուած գրութիւն մը, «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (15 յունիս):

Կէս-լուրջ, կէս-երգիծական այդ գրութիւնը վառ գոյներով կը պարզէ ոչ միայն հաստատուած կարգ ու սարքին ողբերգութիւնը, այլ եւ կը ներկայացնէ տարրական գիտելիքներ՝ ամուսնութեան, ամուսնալուծման, ընտանիքի եւ մօր մասին:

Ամէնէն մոլեռանդ հակայեղափոխականն իսկ չպիտի յաջողէր բոլշեւիկեան «նոր կենցաղը» ծաղրել այնքան սրամտօրէն եւ անգթօրէն, որքան այս գրութիւնը, որուն խորագիրն է «Մայրը»:

Թոյլ տուէք մեր աշխարհաբարին վերածել քանի մը հատուածներ.

— «Մի ժամանակ նոր կենցաղը կը փորձէին ստեղծել հաստատութեան գրասենեակին մէջ: Երեւան եկան մասնաւոր գրքոյկներ եւ ձեռնարկներ, որոնց մէջ սիրտ սառեցնող բարեխղճութեամբ շարադրուած էին նոր ծիսակատարութիւններու ձեւերը»:

Նախընտրելի է որ մնացեալը կարդաք մեր ուղղագրութեամբ, բայց իր բնագրով, իբրեւ աւելի հարազատ եւ ... պատկերալից.

— «Այս դեղատոմսով կարճ ժամանակից յետոյ խզգզվեց կոշմարային եբաժշտական պրոֆիլութեանյան միսսերիա՝ «Կարմիր կնունք» անուան տակ:

Նորածինին տանում էին տեղկոմի գրասենեակը: Այստեղ տեղի էր ունենում նուէրը յանձնելու հանդիսաւորութիւնը: Նուիրում էին միշտ միեւնոյն բանը,— կարմիր չթէ վերմակ: Բայց այդ վերմակի համար տեղկոմի նախագահն արդէն ռեվանշ (հատուցում) էր ձեռք բերում,— մանկան օրօրոցի առաջ նա երկու ժամ տեւող զեկուցում էր կարդում միջազգային դրութեան մասին:

Նորածինը բնականօրէն լաց էր լինում, սակայն փորձուած հռետորի համար դժուար բան չէր նրանից աւելի բարձր բղաւելը: Հասակաւորները ձանձրոյթով ծխում էին: Նուագախումբը յանախ տուշ էր նուագում: Զեկուցումը վերջանալուց յետոյ լացից բաւականին կապտած մանկան անուն էին տալիս,— տղային կոչում էին Դոբրոխիմ, իսկ աղջկան՝ Կուկալդա, յոյս ունենալով որ երեխաներն այդպէս կը կոչեն ամբողջ կեանքի ընթացքում»:

Նոյն սուր սլաքները՝ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման խեղկատակութեանց մասին:

— «Ամուսնանալը հեշտ է, իսկ բաժանուելն արդէն բոլորովին դժուար չէ: Անկեղծօրէն ասած, մեզանում բաժանուելն աւելի հեշտ է, քան ասենք թէ տնային գրքոյկում գրանցուելը կամ անհրաժեշտ տեղեկանք ստանալը կամ ամառանոց նուէր տեղափոխելը:

Սակայն չափազանց խելօք ու մարդավարի օրէնքն ամուսնալուծութեան մասին, ամենեւին նրա համար չէ գրուած, որպէս զի նրանից օգտուեն այնպէս ինչպէս տրամուէյից: Նստեցիր, վճարեցիր տասը կոպէկ, ման եկար քո քէյֆով, եւ վազիր միւս վակոնի յետեւից»:

Բայց միայն կծու հեգնութիւններ չէն որ կը հասին գրութեան մէջ, այլ եւ ... հասարակ մահկանացուներու յատուկ խրատներ:

Յօդուածագիրը կը պահանջէ որ հանրային կարծիքն ալ օգնէ օրէնքին: Բարեկամները պէտք է «երես դարձնեն», ընկերները պէտք է «ձեռք չտան» այն մարդուն որ տարին գրեթէ մէկ անգամ կը փոխէ իր կինը, որ կը լքէ կինն ու երախան եւն.:

Դեռ կան վիժման պարագաները, ու վերջապէս փառաբանութիւնը ընտանիքի գաղափարին, այլ մանաւանդ մօր.

— «Իւրաքանչիւր աղջկան մէջ պէտք է գնահատել ապագայ մայրը:

«Պէտք է մէկ երեխայի մօր մէջ գնահատել 8 երեխաներու ապագայ մայրը»:

Եւ երբ աւելցնենք թէ կը յանձնարարուի նաեւ «մասնաւոր, սպեցական հոգատարութեամբ վարուիլ կնոջ հանդէպ»,— կրնաք առանց դժուարութեան դատել վերագնահատման խորութիւնը:

Այլ եւս չենք հարցներ թէ այս բոլորը ինչով կը տարբերին հակայեղափոխական գիտելիքներէն, մինչեւ իսկ Փաշական եւ հիթլէրական քարոզներէն:

Այս հարցին մէջ ալ, նոյն հիմնական հոգն է որ կը զբաղեցնէ, մեզ.— Երեւանն ու իր վարիչները, ներսի եւ դուրսի Երեւանցիները պիտի բարեհաճի՞ն օգտուիլ իրենց վարպետներուն վերագնահատման այս փորձերէն, որոնց շատ աւելի կարօտ է մեր մինուճար հայրենիքը, իր միջավայրով եւ իրական պահանջներով:

Այս հարցին մէջ ալ, ինչպէս քաղաքական-տնտեսական ասպարէզին մէջ, իմաստակութիւնը, կոյրութիւնը եւ բթամտութիւնը ի վերջոյ տեղի պիտի տա՞ն առողջ դատողութեան առջեւ:

Քննական միտքը, վերլուծական ոգին ինչո՞վ կը հակասեն յեղափոխութեան շահերուն:

Լէնինը ինք տարիներ առաջ եւ գրաւորապէս չյիշեցո՞ւց թէ բոլորովին տարբեր երկիրներ են Հայաստանն ու Ռուսաստանը:

Միասնիկեանը չէ՞ր որ ձաղկեց ռուսական կաղապար գործին:

Իսկ բուն կեանքը, 1921էն ի վեր, շատ աւելի հրահանգիչ դասեր չսորվեցո՞ւց:

Քիչ մը թափ տուէք ձեր մտքին, փոխանակ «ֆորմուլ»ներ հոլովելու թութակի պէս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ելմտական վերականգնութեան մասին

»»» · · «««

Նախարարական խորհուրդին առջի օրուան նիստին մէջ, որոշուեցաւ խնայողութեանց վերաբերեալ հրամանագիրները պատրաստել մինչեւ յուլիս 16: Փաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց առաջին երկու հրամանագիրները որոնց մէկով կը ջնջուի միեւնոյն անձէն քանի մը պաշտօն վարելու դրութիւնը: Հանգստեան թոշակներու նախարարը ժողովին ներկայացուց հրամանագրի նախագիծ մը, որ կը տրամադրէ վերաքննութեան ենթարկել հանգստեան թոշակները, թէ կրճատումներ կատարելու եւ թէ զեղծումները խափանելու համար:

Որպէսզի կարելի ըլլայ փութացնել ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան գործը, նախարարական խորհուրդը որոշեց զագրեցնել հետեւեալ հաստատութեանց պաշտօնեաներուն տարեկան արձակուրդը.— պետական խորհուրդ, հաշուակալութեան դիւան, ելմտական ընդհանուր տեսչութիւն, վարչական ընդհ. տեսչութիւն, մէկ խօսքով՝ բոլոր վարչութեանց վերստուգման գրասենեակներ: Արձակուրդ չպիտի ստանան նաեւ բոլոր նախարարութեանց գրասենեակներու վարիչները, գնոր տնօրէնութիւն:

Իտալիոյ դժգոհութիւնը Անգլիոյ դէմ

—o—

Եթէ համաձայնութիւն չկայացուի, պատերազմը անխուսափելի է մինչեւ Սեպտ. 15

Գ. Իտընի զեկուցումը՝ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին առջեւ, ընդհանուր դժգոհութիւն պատճառեց Իտալիոյ մէջ: Կիսապաշտօնական մամուլն անգամ չի ծածկեր յառաջ եկած դառնութիւնը: Նախ բոլորն ալ կը բացատրեն թէ Իտալիա չէր կրնար ընդունիլ Անգլիոյ առաջարկները, որովհետեւ անոնք չէին կրնար ուեւէ ապահովութիւն մը ապահովել արեւելեան Ափրիկէի սահմանին վրայ: Եթովպիա պիտի մնար հանգիստ եւ անպատիժ եւ նոյն իսկ խրախուսուած՝ Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ, իբրեւ անոր գործակից: Ինչ կը վերաբերի Օկատէնի նահանգը Իտալիոյ ձգելու առաջարկին, արտաքին նախարարութեան օրկանը գիտել կուտայ թէ Հապէշիստանի ամէնէն ամուլ հողամասն է այդ, անարժէք՝ տնտեսական տեսակէտով: «Իտալիա պէտք եղածէն աւելի ունի անմշակելի անապատներ: Ան կը փնտռէ արդարօրէն աշխատանքի դաշտեր, եւ ոչ թէ անօգուտ եւ անկառավարելի տարածութիւններ»:

Կարգ մը թերթեր գիտել կուտան թէ Մեծն Բրիտանիա անընդունելի առաջարկներ ներկայացնելով կ՛ուզէ ժամանակ շահեցնել, որպէսզի Եթովպիա զօրացնէ իր պատրաստութիւնները՝ Իտալիոյ զինուորական ձեռնարկներուն դէմ: Այս առթիւ կ՛ըսուի թէ Անգլիոյ պատուիրակը առաջարկներ ներկայացուցած ատեն, կարծիք չէ հարցուցած հապէշական կառավարութեան, որ անընդունելի կը գտնէ զանոնք:

Հռոմի մէջ մասնաւոր կարեւորութիւն կուտան Լոնտոնի իտալական դեսպանին եւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին տեսակցութեան, ուր անգամ մը եւս պիտի պարզուի Մուսոլինիի տեսակէտը: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ պատերազմը անխուսափելի պիտի դառնայ, մինչեւ սեպտեմբեր 15. եթէ Մեծն Բրիտանիա չյաջողի կարգադրել վէճը, ուղղակի միջամտութեամբ կամ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ:

Մանջուրիոյ թաղոխը Ճափոնի դէմ

Թոքիոյի խորհրդային դեսպանը յուլիս 2ին ծանուցագիր մը յանձնեց ճափոնական կառավարութեան, բողոքելով սահմանային ութ դէպքերու դէմ, որոնց պատասխանատու կը համարուին ճափոնական նաւեր կամ զինուորներ: Դէպքերը պարզելէ յետոյ, բողոքագիրը կ՛ըսէ.— «Համոզուած ըլլալով որ այս իրողութիւնները կրնան ծանր հետեւանքներ ունենալ երկու երկիրներու յարաբերութեանց համար, խորհրդային կառավարութիւնը կ՛արտօնէ զիս բողոքել Մանջուրիոյ ճափոնական զինուորական իշխանութեանց ընթացքին դէմ, իշխանութիւններ որոնց պատասխանատուութիւնը կ՛իյնայ ճափոնական կառավարութեան վրայ: Միեւնոյն ատեն պարտաւոր եմ տեղեկացնելու ձեզ թէ խորհրդային իշխանութիւնը չի կրնար թոյլ տալ որ ճափոնական-մանջուրիական նաւեր մտնեն Խ. Միութեան ներքին ջուրերուն մէջ, եւ եթէ, հակառակ ամէն ազդարարութեան, այդպիսի նաւեր մտնեն խորհրդային ջուրերը, հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը պէտք է կրեն Մանջուրիոյ ճափոնական իշխանութիւնները: Խորհրդային կառավարութիւնը կը յուսայ թէ Ճափոն արագ եւ կորովի միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, խափանելու համար գրգռիչ դէպքերը»:

Ի՞նչ կ՛ուզեն Գերմանիա եւ Լեհաստան

Գնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, Պերլին հասաւ երէկ, չորեքշաբթի, եւ ընդունուեցաւ ջերմ ցոյցերով: Այցելութիւնը պիտի տեւէ երկու օր: Նախարարը պիտի տեսակցի Հիթլէրի, Զօր. Կէօրինկի եւ Կէօպէլսի հետ: Հակառակ խիստ գաղտնապահութեան, լաւատեղեակ շրջանակներէ կը հաստատեն թէ այցելութեան նպատակն է ծրագիր մը յօրինել, իբրեւ պատասխան Ֆրանսեւ-խորհրդային փոխադարձ աջակցութեան դաշինքին: Թէ Գերմանիա եւ թէ Լեհաստան տրամադիր կ՛երեւան ընդունելու ոչ-յարձակման եւ խորհրդակցական դաշինքներու դրութիւն մը արեւելեան Եւրոպայի մէջ, առանց փոխադարձ օգնութեան որ եւ է յանձնառութիւն ստանձնելու: Տարակոյս չկայ թէ Լեհաստան պիտի նախընտրէր որ Ֆրանսա Գերմանիոյ կողմն ըլլայ քան Խ. Միութեան:

Խորհրդակցութեան նիւթ պիտի դառնայ նաեւ Տանցիկի Ազատ Քաղաքին տնտեսական տագնապը, որ հասած է սնանկութեան եւ որուն հետեւանքով ծանր կորուստներ կրած են լեհական հաստատութիւնները:

ԱՅՆ ՕՏԱՐ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ որոնց աշխատանքի արտօնութեան պայմանաժամը կը լրանայ յունիս 30ին, պէտք է վերանորոգման համար դիմում կատարեն մինչեւ յուլիս 15, ներկայացնելով.— 1. Խնդրագիր մը դրոշմնաւոր թուղթի վրայ — 2. Աշխատանքի վկայական մը — 3. Ինքնութեան թուղթը. — 4. Տեղաւորման գրասենեակին կողմէ տրուած առաջին վկայագիրը (եթէ պատասխանի): Գրասենեակները անընդհատ բաց են ժամը 8 — 2.45:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԶԵԿՈՅՑ

—•—

Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնը ազուոր գրասենեակ մըն է, որ ունի ազուոր գրի մեքենայ մը,— կը տպէ ու կը տպէ:

Վերջերս երկու կարճ զեկոյցներ տպելով դրկած էր թերթերուն:

Առաջինը ահաւասիկ.

— Ներկայիս կը յայտարարենք որ այն յերիւրանքը թէ Միութիւնս Սելանիկէն հարիւր որբեր կը բերէ Ֆրանսա, երկրագործութեան մէջ աշխատցնելու համար, բացարձակապէս անհիմն է: Այդպիսի որոշում եւ հրահանգ երբեք տրուած չէ եւ չի կրնար տրուիլ, եթէ ուզուի իսկ, երբ Ֆրանսա գործազրկութեան հետեւանքով իր դուռները պինդ փակած է օտարներու առջեւ:

Այս անգամ քիչ մը մարդավարի հայերէնով գրուած այս զեկոյցը որո՞ւ պատասխանն է,— նշդուած չէ:

Վանէն հարցուցած էր նոյն այս էջին վրայ: Ես ալ ուզեցի հասկնալ թէ որո՞ւ ուղղուած է, ո՞վ է գրեր այն «յերիւրանքը» որ «բացարձակապէս անհիմն է» եղեր,—եթէ յերիւրանք է, արդէն անհիմն է, բառն ալ խօ՞սք է, փաստաբան էֆէնտի:

Պրպտեցի եւ գտայ:

ՆՐԿՈՒՆՔի վերջին թիւին մէջ հրատարակուած է Սելանիկեան թղթակցութիւն մը, ուր կ՛ըսուի թէ Բարեգործականը կ՛աշխատի հարիւր որբեր բերել Յունաստանէն Ֆրանսա: Այս թղթակցութեան պատմութիւնը շատ լաւ գիտէ Բարեգործականի էֆէնտին, սակայն չգիտնալ կը ձեւացնէ:

Ահա պատմութիւնը: ՆՐԿՈՒՆՔ, որբերու պատմութեան վերաբերեալ ամէն նիւթ ուզելով արձանագրել իր էջերուն մէջ, արտատպեր էր այդ թղթակցութիւնը, որ Սելանիկէն գրկուած է ՅՈՒՍԱԲԵՐի, ամէն երկու տարի առաջ: Որբերն են, որ իրենց պատմութիւնը կը գրեն,— հին դէպք մըն է որ կ՛արձանագրեն իրենց պատմագիրքին մէջ,— Բարեգործականը չէ հերքած այդ լուրը իր ժամանակին, ուրեմն յերիւրանք չէ, բայց չէ՞ որ զեկոյց պէտք է տալ մամուլին, կամ նիւթ՝ գրի մեքենային:

Բարեգործականի երկրորդ զեկոյցը շատ աւելի հետաքրքրական է.

— Որ եւ է թիւրիմացութեան մի անգամ ընդ միշտ առաջքը առնելու համար, կը յայտարարենք նաեւ որ Նանսէնեան Միջ. Օֆիսի կողմէ վերջերս մեր խնդրանքին վրայ Միութեանս տրամադրութեան տակ դրուած 10.000 զուից. ֆրանքի (50.000 ֆրանս. ֆրանք) նպաստագումարը սահմանուած ըլլալով Սուրիոյ, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ անգործ եւ չքաւոր ընտանիքներու ապրուստի միջոցներ հայթայթելու նպատակին, ըստ այնմ այդ շրջաններուն մէջ մեր մասնաժողովները այդ աշխատանքը կը կատարեն՝ յիշեալ օֆիսին ներկայացուցիչներուն հետ համախորհուրդ:

Պէտք է դիտել տալ թէ ազգը վստահութիւն ունի՞ Բարեգործականի բաշխումի արդարութեան վրայ: Եթէ Բարեգործականը գիտնար կատարել արդար բաշխումը, վրան թուխս նստած կտակներէն շատեր կ՛երթային Հայաստան, իսկ ուրիշ գումարներ՝ աղքատիկ դպրոցներէ ներս:

Բայց նեղսրտութի՛ւն, ժընեւէն տրուած այդ նպաստին մասին կազմակերպութիւններ կան, որ իրենց խօսքն ունին: Օրինակ Զօմը, որ եւ է թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, փոխանակ դիմելու Բարեգործականի, կը լսեմ որ ուղղակի պիտի դիմէ, մասնաւոր խողովակով մը, ժընեւ:

Ու վստահ եղէք, երբ ժընեւ գնահատէ Զօմունեաց ծրագիրը, աշխարհ ալ կը տեսնէ թէ Զօմունիք ի՞նչպէս լաւ կը գործածեն դրամը:

ԱՐԱԶ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

—•—

(ԶԵԿՈՅՑ 1935 ՅՈՒԼԻՍ 2Ի)

Հայ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովը, որ կը շարունակէ իր գումարումները ընդհանրապէս շաբաթը մէկ անգամ, յունիս 28ին իր 22րդ նիստը ունեցաւ Նուպարեան Մատենադարանին մէջ եւ զբաղեցաւ իր օրակարգին վրայ գտնուած հարցերով:

Նախորդ նիստերու մէջ տրուած որոշման համաձայն, չորս անձերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը, առաջնորդութեամբ երեսփոխան Պ. Մութէի, յունիս 27ի առաւօտը ընդունուեցաւ Աշխատանքի նոր նախարար Պ. Ֆրոսառի կողմէ եւ անոր ներկայացուց Միացեալ Յանձնաժողովին պատրաստած նոր յուշագիրը: Պատուիրակութիւնը, մատնանիշ ընելով հայ գաղթականներու ողբերգական եւ բացառիկ կացութիւնը, նախարարին ուշադրութեանը ներկայացուց հայ աշխատաւորներու ինքնութեան թուղթերու վերանորոգութեան առթիւ աշխատանքի իրաւունքի ջնջման պարագաներ, որոնք աղէտալի հետեւանքներ կ՛ունենան ընտանիքներուն համար, քանի որ, ոչ միայն կը զրկեն զանոնք իրենց օրապահիկը ճարելու հնարաւորութենէն, հապա նաեւ գործազրկութեան նպաստի իրաւունքէն եւ ընկերային ապահովագրութեանց համար մինչեւ հիմա իրենց վճարած դրամագլխէն, եւ բաց աստի, զիրենք կ՛ենթարկեն ինքնութեան 100 փրանքնոց թուղթ առնելու պարտաւորման: Պատուիրակութիւնը միանգամայն ի վեր հանեց թէ 10 առ 100ի օրէնքը կը շարունակուի անխտիր ի գործ դրուիլ հայ աշխատաւորներու համար, հայ աշխատաւորներու խմբովին արձակումները կը յաճախեն, եւ միւս կողմէ Մարսիլիոյ մէջ, բէպէտ վերջերս բարեացակամ մասնակի կարգադրութիւն մը եղած է, հայ գործազուրկները զրկուած կը մնան դեռ գործազրկութեան կանոնադրական նպաստէն: Նոյնպէս, նախարարին ուշադրութեանը յանձնեց այն հայ գաղթականները որոնք իրենց ինքնութեան թուղթերուն մէջ օտար երկրի մը հպատակ ցոյց տրուած են, մինչդեռ չեն իրօք:

Նախարարը ի պատասխանի յայտարարեց թէ նշանակուած դժուարութեանց մէջէն ելլելու միակ միջոցը այն է որ կիրարկուող կանոնադրութիւնները բացառութիւն ընեն քաղաքական ապաստանեալներուն համար ինչպէս են Հայերը, եւ այս ուղղութեամբ կարգադրութիւն եղած է որպէսզի Մարդու Իրաւունքի Պաշտպան Լիկան կամ Ֆրանսայի Աշխատաւորութեան Ընդհ. Միութիւնը, նկատի առնելով հայ աշխատաւորներուն քաղաքական ապաստանեալի հանգամանքը, հաստատեն անոնց համար մասնաւոր կարգադրութեան մը անհրաժեշտութիւնը: Մարսիլիոյ մասին, թէ նախարարը եւ թէ Պ. Մութէ, յայտնելով որ գործազրկութեան նպաստի հարցը կախում ունի Մարսէյլի քաղաքապետութենէն, խոստացան այդ գործին մասին յատկապէս խօսիլ Մարսիլիոյ քաղաքապետ Պ. Թասոյի: 10 առ 100ի օրէնքին գալով, այս սահմանն ալ զանազան արհեստներու համար պիտի վերաքննուի, իսկ Հայերը ընդհանրապէս իբր քաղաքական ապաստանեալներ պիտի նկատուին:

Պատուիրակութիւնը յետ ունկնդրութեան տեսակցութիւն մը ունեցաւ նաեւ դիւանապետ Պ. Շայեէի հետ, որուն իրաւասութեան մէջ կը գտնուի հայ աշխատաւորներու հարցը:

⁂ Աշխատանքի իրաւունքէն զրկուած հայ գաղթականներու արձանագրու—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՌՈՒՍԱՄՈԼՈՒԹԻՒՆ

—•—

Հայ կեանքի ախտերէն մէկն ալ ռուսամոլութիւնն է, որ այլանդակ ու ապանիչ չափեր ընդունած է մանաւանդ Կովկասի մէջ։

Համեմատաբար նոր է այս ախտը հայ կեանքին մէջ, ուր ան արմատ բռնած է ռուսական գրաւումէն յետոյ, շուրջ հարիւրամեակ մը առաջ։

Ճիշդ է, տակաւին Իսրայէլ Օրիի եւ Դաւիթ Բէկի օրերէն հայ քաղաքական միտքը իր խարխափումներուն մէջ կը բռնէր նաեւ Ռուսաստանի ճամբան եւ օգնութիւն կը յուսար ռուս ցարերէն ու բանակներէն, բայց, այդ խաւար ու տագնապալի շրջաններուն անգամ, երբ տակաւին հասուն չէր հայ քաղաքական միտքը, ոչ ալ յետագայ անբուռն ներուն զարհուրելի փորձառութիւնը կար, հայ մարդը բնաւ այն ռուսամոլը չէր, ինչ որ է այսօր։

19րդ դարու սկիզբէն, ռուսական հսկան շարժեցաւ դէպի Կովկաս եւ հայ հողերուն հետ գրաւեց նաեւ հայ արտերը։ Անհնչանակ չէ հայ վէնքի, բազուկի ու մտքի աջակցութիւնը օտար ազգերուն ու պետութիւններուն, բայց թերեւս ոչ ոքի այնքան լիառատ ու ինքնամոռաց զոհողութեամբ տրուած է այդ օգնութիւնը, որքան Ռուսին ու Ռուսաստանին։ Եւ նաեւ ոչ ոքի այնքան մոլեռանդ հաւատարմութեամբ ծառայած է Հայը ազգովին, եւ ոչ ոքի այնքան սրտաբացօրէն վստահած է իր բախտը, որքան Ռուսին ու Ռուսաստանին, հոգ չէ թէ միշտ ալ գիտակցելով որ այդ հաւատարմութեան ու վստահութեան համար զարհուրելիօրէն կը պատժուի — ինչպէս պատժուեցաւ յաճախ — այն բոլորէն, որոնք թշնամի են Ռուսին ու Ռուսաստանին։ Բայց հայկական բոլոր այդ աջակցութիւններուն, հաւատարմութիւններուն ու վստահութիւններուն հանդէպ, Ռուսն ու Ռուսաստանը ոչ միայն բնաւ չգործադրեցին իրենց հանդիսաւոր խոստումները, այլ եւ խաբեցին ու կեղծեցին շարունակ եւ, յաճախ ալ, ինչպէս ահա մեր օրերուն, ձեռք ձեռքի տուին մեր ժողովուրդի ու հայրենիքի թշնամիներուն։

Տակաւին Ներսէս Աշտարակեցիի օրերէն, Ռուսաստանը խաբեց մեզ ու գաւաճանեց մեր գոյութեան դէմ։ Ռուսական զէնքի յառաջխաղացման հայ կամաւորական գունդերը անձամբ եւ խաչով ու խաչվառով առաջնորդող Ներսէսի բաժինը աքսորը միայն եղաւ։ Տարբեր ճակատագիր չունեցան նաեւ բոլոր Ներսէսներու բոլոր յաջորդները, մինչեւ մեր օրերուն։ Որքան հաւատարմօրէն ծառայեց Հայը Ռուսաստանին, այնքան այս վերջինս արհամարհեց զայն ու անիրաւեց։ Եւ ռուսական ամբողջ քաղաքականութիւնը խտացաւ միակ նշանի մը մէջ — Հայաստանը առանց Հայերու։

Այդ նշանաբանի առարկական գործադրման ցայտուն ապացոյցներն էին ռուս բանակներու կեղծ նահանջները Հայաստանի պանդան ռազմաճակատներուն վրայ, անցեալ դարու սկիզբներէն մինչեւ 1915ի Վասպուրականի աղէտաւոր նահանջը։ Ապացոյցներ են նաեւ հայահալած քաղաքականութիւնը՝ եկեղեցական կալուածներու բազմիցս գրաւումով, հայ-թաթարական ընդհարումներու չդ-թայագրծումով, կովկասահայ մտաւորականութեան աքսորով, Դաւանկցութեան մեծաղղորդ դատով, հայ մշակութային ազգակներու քայքայումով, հայ մարտական խումբերը թրքական սահմանին վրայ կրակի բռնելով, հայ քաղաքական դատի լուծումը քանիցս ձախողեցնելով, հայ կամաւորական բանակներու լուծումով, հայկական ռազմաճակատը վերջին անգամ լքելով, Պրեստ Լիթովսկի դաշնագիրը ստորագրելով, Հայաստանի ժամուկ անկախութիւնը խորտակելով եւն. եւն.։

Սոսկալին, սակայն, ռուսական այս հայահալած քաղաքականութիւնը չէ այնքան, որքան այդ քաղաքականութեան բոլոր դառն դասերէն տակաւին մեր չխրատուիլը, մեր ռուսամոլութիւնը, որ կը թուի թէ անբուժելի ախտ մըն է այլ եւս։

Նոր ապացոյցը այդ ախտին՝ կուտայ Հայաստանի ժողովուրդը։

«Հայ աշակերտները, կը գրէ վերջերս «Մոսկուա Նիւզ» անգլ. թերթը, Հայաստանի մէջ կը սկսին ռուսերէն սորվիլ դպրոցական երրորդ տարուան մէջ, ամէն օր մէկ ժամ»…

Աւելին։ «Բազմաթիւ հայ ծնողներ, կը գրէ նոյն թերթը, կը նախընտրեն ուղարկել իրենց զաւակները ռուս դպրոցը»…

Եւ վերջապէս ալ աւելին։ Սկիզբէն ի վեր զուտ հայկական Լէնինականի մէջ (Ալեքսանդրապոլ) ռուս դպրոցներու աշակերտներուն «65 առ հարիւրը Հայեր են»…

Այս տողերը կարդալէ յետոյ, կը թուի թէ այլ եւս աւելորդ կը դառնայ որ եւ է մեկնաբանութիւն…

Խմբագրական «Ազատ Խօսք»ի

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ

—•—

Իտալացիները Էրիթրէա եւ Սոմալի ուղարկած են 6 կամ 7 զօրաբաժիններ, որոնք օժտուած են արդիական սպառազինութեամբ։ Անշուշտ, զինուորներու այս քանակը մեծ բան մը չէ, նոյն իսկ նկատի ունենալով տեղական իտալական ուժերը, կարելի է ըսել թէ՝ անիկա անբաւարար է Հիւսոմի համար՝ իր կամքը պարտադրելու Ատիս – Ապապայի։ Ճիշդ է որ Հապէշիստանը չունի մեծ թիւով բընակչութիւն, որ 6էն աւելի եւ 12 միլիոնէն պակաս կը նկատուի։ Ան չունի նաեւ մեծաթիւ բանակ մը՝ արդիական իմաստով։ Իբրեւ բանակ 400.000 կը հաշուէն իր կանոնաւոր զօրքը ։կամ և ցեղեր ու ցեղախումբեր, բայց, ընդհանրապէս, ան զուրկ է սպայակոյտէ, հրամանատարութենէ, թէքնիք միջոցներէ եւ տիրականող զէնքերէ։

Այս կայսրութեան տարածութիւնը երեք անգամ աւելի մեծ է քան Իտալիան։ Ունի մինչեւ 4620 մեթրի հասնող բարձրութիւններ, հասարակածային անտառներ, եւ, դէպի Էրիթրէայի եւ Սոմալիի սահմանները, ընդարձակ ամայութիւններ։

Այս հողամասերուն վրայ դժուար է կռիւ մղել եւրոպական բանակներու համար։ Հոն ոչ Նափոլէոնի, եւ ոչ ալ Հինտէնպուրկի գրութեամբ կարելի է պատերազմիլ։

Այդ գրութիւնները կրնան միայն զուր ճիգեր դառնալ ու նոյն իսկ ծանր կորուստներ պատճառել։ Իտալացիները Հապէշիստանի մէջ պատերազմելու ձեւը ճշդելու առեն նկատի պիտի ունենան իրենց փորձառութիւնը, զոր ձեռք ձգած են Ափրիկէի մէջ իրենց նախկին կռիւներէն։ Իտալիոյ սպայակոյտը իր դիւաններուն մէջ ամբարած ունի մեծ փորձառութիւն մը։ Ան նկատի ունի նաեւ Մեծն Բրիտանիոյ գաղթային պատերազմական պատմութիւնը։

Այն իրողութիւնը թէ Իտալացիները չեն ամապարեր զինուորական գործողութիւնները սկսելու,— քան մը որ արդիւնք է նաեւ կլիմայական պայմաններու,— եւ ամէն բանէ առաջ մեթոտիկ կերպով կը հաստատեն ամուր խարիսխներ՝ պաշտով ելքերու համար, յստակօրէն ցոյց կուտայ թէ իտալական զինուորական շրջանակները որքան լրջօրէն կ'ըմբռնեն իրենց գործին ծանրութիւնը։ Հարկ է հաւատալ որ այս ղեկավարները պատրանքներով չեն սնանիր ու երբեք չեն չփոթեր Հապէշիստանը Եւրոպայի հետ։

Իտալացիներու համար Հապէշիստանի մէջ պատերազմը պիտի ըլլայ, ամէն բանէ առաջ, կռիւ մը տարածութեան հետ, որ հետզհետէ կը յիշեցնէ Նափոլէոնի արշաւը դէպի Ռուսիա՝ 1812ին։ Ցեղայ՝ կռիւ զրկանքին դէմ, կլիմային եւ անսպասելի յարձակումներուն բնակչէ — բանակի մը կամ բանակ — բնակիչներու կողմէ, որ անընդունակ է մեծ կռիւ տալու, բայց առակ է, ընդհակառակն, երկար տոկալու եւ յամառօրէն նեղելու՝ ճակատէն, կողէն թէ ծոծրակէն՝ թափանցող բանակը։

Այս պայմաններուն մէջ, Իտալացիները չեն կրնար ցրուել իրենց ուժերը, քանի որ նման գործելակերպով մը անոնք մաս մաս հարուածուելու վըտանգին կ'ենթարկուին։ Միւս կողմէ անոնք չեն կրնար նաեւ մէկ ուղղութեամբ քալել։

Պատերազմիլ չի նշանակեր սեղ-բունջեր կիրարկել, այլ նպատակին հասնիլ։ Այդ նպատակները պէտք է խելօք կերպով ընտրուած ըլլան եւ մեծ հաւանութեամբ ճշդուած։ Ասկէ զատ, զինուորական արուեստը չարտօներ ուժերը բրտօրէն օգտագործել եւ զէնքերը յաղթել միայն մէկ կռիւի։ Դեռ Զ. դարուն, Մաւրիկ կայսրը (582—602) երբ հարց ծագեցաւ թէ ինչպէս պէտք է պատերազմիլ Պուլկարաց դէմ, որոնք Դանուբի հիւսիսը ամրացեր էին, յանձնարարեց ամէնէն առաջ հոգ տանիլ իրարմէ անջատել թշնամի բնակչութիւնները, մէկը մեկուսացնելով, միւսը նուէր ներով կաշառելով եւն.։ Այս անատեղեան Իտալացիները կը կիրարկեն անշուշտ իրենց քաղաքականութիւնը, քան մը որ իրենց թոյլ պիտի տայ, այս կամ այն ձեւով, սիրաշահիլ խոլամ բնակչութիւնները՝ Հարաւային եւ արեւելեան Հապէշիստանի մէջ, ու անկէ վերջ անոնք պիտի սկսին ուղղուիլ դէպի հիւսիս – արեւմուտք, ուր Հապէշները քրիստոնեայ են եւ ուր, թերեւս, հարկ պիտի ըլլայ շրջապատումի կռիւ մը տանիլ՝ պարտադրելու համար բնիկները որ հպատակին Հռոմի կամքին։

Միւս կողմէ, Եւրոպայի մէջ քաղաքական հաւասարակշռութեան պայմանները Իտալացիները կը մղեն պատերազմը մղել այնպիսի ձեւով մը, որ յաջողութիւնը ապահով ըլլայ առանց, սակայն, նկատելի ուժ սպառելու կռիւի մը մէջ, որ շատ հեռու է մայր հայրենիքէն։ Իտալիան կրնա՞յ գաղթային երկար պատերազմ մը մղել, որ, անտարակոյս, զգալի մաս մը պիտի խլէ իր ուժերէն եւ ուշադրութենէն։

Հոս տեղը չէ մանրամասնօրէն վերլուծել այդ պարագաները։ Բայց, պարզ է որ մեծ գործերը կ'ուզեն ամէն բանէ առաջ մեծ համբերութիւններ։

Հապէշիստանի մէջ պատերազմը հասարակ կռիւ մը պիտի չըլլայ կամ պատերազմական պարզ պտոյտ մը։ Իտալիա ստիպուած է կռիւ մը մղել մեծ դժուարութեանց դէմ՝ կարելի եղածին չափ փոքր ուժերով եւ միշտ նկատի ունենալով որ իր պարտութիւնը կրնայ ծանրապէս վարկաբեկել զինքը եւ կորսել իր հեղինակութիւնը՝ որպէս մեծ պետութիւն։ Իտալիա, կամայ ակամայ, պիտի տանի գաղթային երկար պատերազմ մը։ Այս տեսակէտէն, Ծայր. Արեւելքի մէջ Ճափոնի գործունէութիւնը,— ուր, այդ մեծ պետութիւնը, առանց ձեւականօրէն պատերազմի մէջ ըլլալու կը գտնուի տեւական զինուորական գործողութեան մէջ — աւելի բախտաւոր է եւ միշտ նոյն յաջողութիւնները կ'ապահովէ իրեն։

Հապէշիստանի մէջ կռիւը ինչ ձեւով ալ ծաւալի, ի վերջոյ անոր արդիւնքը այն պիտի ըլլայ որ իտալական մեծ բանակը սխտեմաթիք կերպով պիտի թափանցէ, իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է որ իրեն հետեւի աշխատաւորական բանակը ու ամէն օր շինէ 90 սանթիմ լայնքով երկաթուղի, ինչպէս նաեւ բեռնակառքերու յատուկ ճամբաներ։ Պաղպաղակ չպէկտոպեր, թեթեւ հրասայլեր, օդային ուժեր, անթել հեռագիր եւ այլ թէքնիք առաւելութիւններ կրնան այս պատերազմող եւ կառուցանող բանակներուն տալ մեծ ու ամբողջական ապահովութիւն մը՝ վերջնական յաղթանակին համար։

Օկատէն նահանգը, ուրկէ կը հոսին Ցէպի, Շէպէլի եւ Ճուպա գետերը, եւ որ կը ներկայացնէ Հապէշիստանի բարձր լեռները, որպէս շարունակութիւն Սոմալիի, ունի պատերազմի յարմարութիւններ։ Այս նահանգը, որ կը գտնուի իտալական Սոմալիի երկարութեան վրայ, կը բաղկանայ անապատներէ եւ ունի մշակումի յատուկ քիչ հողեր, ուր կը ցանուին սուրճ, ծխախոտ եւն.։ Ունի նաեւ ծըղախոտ, կենդաններ եւն.։ Այդ նահանգին մէջ կը բնակին խոլամներ եւ կռապաշտներ զորս կարելի է սիրաշահիլ անգլիական գրութեամբ, յարգելով տեղական բարքերն ու սովորութիւնները եւ զիջանողաբար, արագօրէն բարելաւելով բնակչութեան պայմանները, ինչ որ կարելի է միայն երկաթուղային եւ ինքնաշարժի միջոցաւ հաղորդակցութիւն հաստատելով։

Պատերազմելու այս ձեւը որ կը նըշանակէ սխտեմաթիք եւ անընդհատ գրաւել երկիրը բանակի մը կողմէ որ երկաթ է հագած եւ պատրաստ է ամէն բոպէ ընդունելու վճռական պատերազմ մը, կը համապատասխանէ Իտալիոյ իբրեւ մեծ պետութիւն, որ կը ձգտի իտալացի ժողովուրդին ապահովել հողամաս մը, ուր խեղճ կայ եւ հապէշ ժողովուրդին, ի՛ս Իտալացիներուն համար՝ գեռ հազար տարիներ։

Իրապէս, կռուելու այս ձեւը ամէնէն ղանդաղն է եւ կախում ունի գըրամի քանակէն ու աշխատաւորներու թիւէն, քան թէ զինուորներու շատութենէն. բայց, այդ կերպով կարելի է շատ ամուր ձեւով ոտք դնել ամէն մէկ գրաւուած հողին վրայ։ Աւելին. այսպէսով թշնամի կողմը ամէնատեւաց չափով կը զգայ իրի զգացումներ։

Դէպի Էրիթրէ երկարող ճակատը թոյլ կուտայ կռուի սովորական կերպերը աւելի շատ կիրարկելու։ Բայց, այդ ճակատին վրայ Իտալացիք պիտի հանդիպին բնակչութեան ամէնէն տոկուն մասին ինչպէս նաեւ հապէշ բանակի ամէնէն ուժեղ դիմադրութեան, ինչ որ անհրաժեշտ պիտի դարձնէ աւելի մեծ թիւով ուժեր շարժման մէջ դնել։ Այս պատճառաւ, Էրիթրէայէն յառաջացող գործողութիւնները, ուր Իտալացիք ունին Մասուրա – Ասմարա – Քէրէն՝ Ակորտաթ – Պի – շա երկաթուղագիծը եւ բաւական խճուղի կամ քամիոնի ճամբաներ՝ մինչեւ Հապէշիստանի սահմանը, պիտի ջանան, միւս կողմէ, օդային ուժերով ահաբեկել Տոնքալիա, Թիկրէ, Ամհարա եւ Շոա նահանգները, ինչ որ հոգեբանական յաւ արդիւնքներ պիտի պարգեւէ իրենց։ Բնական է որ Էրիթրէէն եկող ուժերը ուշ կամ կանուխ ձեռք կարկառեն Սոմալիէն գալիք ուժերուն։

Ընհեք, կրկին որ Հապէշիստանի մէջ մղուելիք կռիւը եւրոպական ոճով պիտի չըլլայ։

Հապէշ ցեղերը, հակառակ իրենց զինուորական ընդունակութեանց, շատ նախնական են, որպէսզի ի վիճակի ըլլան նման կռիւ մը տանելու։ Իտալացիները որեւէ շահ չունին, ունենալով պզտիկատակ բանակ մը իբրեւ շարժուն բերդ, փնտռելու թշնամիին գլխաւոր ուժերը՝ ճակատ ճակտի գալու համար։ Ուշ կամ կանուխ, այս վերջինները տեղի պիտի տան, որովհետեւ պիտի չկարենան սնանիլ ու կռուիլ բազմաթիւ թեթեւ հրասայլերու, արագահարուածներու եւ օդանաւերու դէմ զորս ունի յառաջող բանակը։

Այսպէս, փոքր բանակով բայց արհեստագիտական միջոցներով, դրամով ու ժամանակով, Իտալիա պիտի յաջողի ձեռք ձգել տիրականութիւն մը Հապէշիստանի վրայ, վեր վար ճիշդ այնպէս, ինչպէս Մեծն Բրիտանիան կը տիրակալէ աշխարհի շատ մը երկիրներուն…

Տ.

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ

—o—

Օրուան հոգերէն ու զանութիւններէն ձանձրացած, քայլերս ուղղեցի Սափրիչներու Ընկերակցութեան գրասենեակը։

Արդէն գրան առջեւն էի։

Խռնուած են բանուորներ, առանց սեռի, տարիքի եւ ազգի խտրութեան։

Հայերը, թէեւ սակաւ թիւ մը չեն կազմեր, սակայն դիմողներն ալ լուրջ ուշադրութեան արժանի են։

Այս առթիւ հարցուցի մը,— ո՞ւր մնաց Հայ Սափրիչներու Միութիւնը…

Ակնարկ մը։ Մուտքէն մինչեւ ներս երկարող միջանցքը լեցուն է։ Ինչպէս փողոցներու, սրճարաններու անկիւնը, նոյն խօսքն ալ հոս կը լսուի։

— Հակառակ բոլոր կանոնաւոր թուղթերուս, զարձեալ աշխատանքի իրաւունքէս զրկեցին։

— Դէչ աղէկ նպաստ մը կ'առնէի, ան ալ կտրեցին։

Ուրիշ մըն ալ աւելի ողբալի.

— Եղբայր, ի՞նչ ընեմ, մէկ չեմ, երկուք չեմ, խուցիս չորս պատերուն մէջ երեք հոգի հացին ճամբան կը նային։

Այսպիսիներու շարքը դեռ կ'երկարի։

Բազմութիւնը արմկելով ներս կը մտնեմ։ Սրահը, որ հազիւ 50 հոգի կը պարունակէ, հիմա թիւը 200 ալ կ'անցնի։

Ծուխէն ու շունչէն ապականած օդը, նախանձոտ ուղտի մը պէս փռուեր է։

Արդէն, ակնարկ մը բաւական է, այս խեղճերուն ներքին եւ արտաքին կեանքին վրայ գաղափար մը կազմելու։

Եւ սակայն, բոլորն ալ, կարծես, իրենց շունչը իրենց քաշած կը սպասեն պաշտօնեային, որ պիտի կարդայ գործին պայմանն ու քանակը։

Վերջապէս։

— Այսինչ փողոցին համար գործաւոր մը, կը ծանուցանէ պաշտօնեան։

Հայ մը անմիջապէս թեկնածու կը կանգնի։

— Ներողութիւն, պարոն, Ֆրանսացի կ'ուզեն։

Խեղճը ձեռքերը կուրծքին, յուզուած պատին կը կռթնի։

Գրեթէ լալով՝

— Հաւատա՛, ընկեր, այս առաւօտ գաւաթ մը սեւ սուրճով եմ անցուցեր։ Դարձեալ հոգ չեմ ըներ։ Բայց ինչպէս հոգ չընեմ, երբ ամէն անգամ որ տուն կը մտնեմ, պզտիկս զիս դիմաւորելով կ'ըսէ.

— Հայրիկ, շաքար բերի՞ր, կարմիր բերի՞ր… երեխուկս տարեկան է, ոչ «կայ»ն կը հասկնայ եւ ոչ ալ «չկան»։

Եւ այսպէս գործը կը լմննայ, բայց Ֆրանսացիներուն շարքը ոչ։

Աւելի առաջ կը շարժիմ։ Պաշտօնեային քովը, ոստիկանական գաղտնի գործակալ մը բոլոր նպաստի թուղթերը կը քննէ։

Իւրաքանչիւրը իրենը առնելով կը հեռանայ։ Իսկ մերժինները դեռ կը սպասեն ձեռնունայն։

— Ի՞նչ է պատահեր այսօր, ինչո՞ւ չեն տար մեր թուղթերը, կը փսփսան իրարու։

Վերջապէս կը սկսին կարդալ «ձախերու շարքը։

Դարմի՞րք։

Կը մօտենամ դռնապանին հասկնալու համար։

— Ինչո՞ւ Հայերու նպաստին թուղթերը զատեր էին միւսներէն։

— Նոր օրէնք մըն է այս։ Ան գործը որ կը ծանուցուի, ըլլայ գործացուցիչ թէ ոչ, օտարականը պարտի ընդունիլ, եթէ Ֆրանսացին մերժէ։

— Բայց ինչո՞ւ միայն Հայերունը զատուած էր։

— Ձեզ գիտեր, այդ միայն ռասիկանական պաշտօնեան գիտէ…

«Ցաւաչծի սուղ սիւնակներուն խըռնայելով, այսօր կ'ընդհատեմ շարքը։ Միայն պարագ կը սկսիմ յիշեցնել բոլոր նպաստ առնող հայ սափրիչներ-

---

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՑՈՒՉԻՆ

(Հարիւրամեայ գրուագ մը)

═•·•═

Բանակի կեանքը չի նպաստեր բնաւ սիրային երազանքներու։ Սթարովսքի անտած էր մեծ մասը իր ընկերներէն, որոնք խոնջէնքէն կամ ժանտախտի վարակումէն մեռեր էին։ Երկարատեւ մարտեր, Չէրքէզներու հետ արիւնուշտ ընդհարումներ, որոնք պաշտամայրերը կ'իջնէին, յանդգնութեամբ բանի մը տեղ չէին դներ ռուս բանակները, սարսափելի եւ շարունակական աշխատութիւններ, ի հարկէ երիտասարդ զինուորին երեւակայութեան մէջ սկարացուցած էին իր հերոսական արկածին՝ Վրացիին հետ ունեցած կռիւէն եւ Խօճա Շաթուրի տուած այցելութեանց յիշատակը։ Երբեմն սակայն, երբ զէնքով պաշտպանութիւն կ'ընէր, կամ վրանին տակ կը հանգչէր, առասպելային տեսիլք մը կ'երեւար իրեն, բայց հեռաւոր կախարդանքը, Շուշանի այս տարտամ յիշատակը, ոչ մէկ խոր հետք ձգեր էր Սթարովսքիի մէջ։ Իրեն համար այլ եւս կենդանի իրականութիւն մը չէր, իր անցեալը երազ մըն էր, կախարդիչ եւ ցնորական երազ մը։

Եւ սակայն երկարատեւ բնակութիւն մը ըրած չէր դեռ Պարաքիլիսէի մէջ, երբ իր ընկերներէն մէկը, Գուշանլուի անունը՝ արտասանեց, այս բառը Սթարովսքիի մօտ արթնցուց Թիֆլիսի իր արկածներուն եւ բարեկամ Գուրգէնին քիչ ու աղօտած զաղափարը։ «Այո, լաւ կը յիշեմ, մտովի կ'ըսէր ինքն իրեն։ Պարաքիլիսէի մօտ է, որ կը գտնուի իր ագարակը։ Ինծի ջերմապէս պարտաւորեց, որ երթամ զինքը տեսնեմ։ Մի՞թէ եմ դեռ։ Այս բարի ծերունին, որ այնքան լաւ ընդունելութիւն մը ըրաւ ինծի, ո՞ղջ է դեռ եւ իր աղջի՞կը, մեծցած ըլլալու է, որքան սիրուն էր, անտարակոյս հիմակ անիկա…»։ Հոս թմրուկին աղմուկը աղմտարդուն մեծնախոսութիւնը ընդհատեց, Աւստրիացի հովիւ մը աւելի մեկամաղձոտ, աւելի լուրջ մտածութեանց անձնատուր պիտի ըլլար։ Բայց երբ մարդ ինքնակալի մը զրօշին տակ կը ծառայէ, ընկերք ուրիշ բան մը ունի, եւ զօրահանդէսը որ կը կոչէր Սթարովսքին, իր անցը, անտարակոյս իրր չեմեղանք բաւական է ամէնէն պահանջկոտ ընթերցողութիւններուս մօտ։

Այս օրուան իրիկունը որ Գուրգէնի յիշատակը եկած էր ներկայանալ իր մտքին ,զօրակոչին ներկայ էր ,եւ զինուորներու եւ սպաներու վրայ որոնք կը շրջապատէին մեռնուշագիր նայուածք մը կը պտտցնէր, երբ սպաներու շարքերուն մէջ իր աչքերուն հանդիպեցաւ դէմք մը որ տարտամօրէն ճանչնալ կարծեց։ Որքան աւելի կը նայէր այս սպային, նոյնքան կը համոզուէր որ այլուր զայն տեսած ըլլար եւ աւելի նուազ կրնար յիշել թէ, ի՞նչ առթիւ, եւ ո՞ւրեղ։ Եւ սակայն անոր կերպարանքը նողկանք մը եւ ակամայ սարսափ մը կը ներշնչէր իրեն։ Զօրաւոր, մեծղի մարդ մըն էր, բազմաթիւ նշաններով զարդարուն, փարթամ հագուստներով, եւ ճակատը ծածկած՝ սեւ մուշտակէ գլխանոցով մը, իր աչքերուն վրայ քաշած։ Այս գլխանոցին արձակած ստուերը իր դէմքին մաս մը կը քողարկէր եւ անտարակոյս իր գիմագծութեան կը նըպաստէր մասլ եւ անհամբոյր գոյնի մը տալ, որ կ'աւելցնէր իր գիմագծերուն չեչոտուած նկարագիրը։ Մեր զինուորը կը ջանար մէկնաբանել իր յիշատակները և քիչ շատ ճիշդ գաղափար մը ունենալ այն ապաւորութեան մասին, զոր այս խիստ եւ կոկողակից դէմքին կերպարանքը իր մտքին մէջ կը թողուր։

Տեսակ մը խորհրդաւոր սարսափ մը կարծես կապուած էր այս այլանդակ անձին հետ։ Սթարովսքի կը զարմանար իր զգացած յուզումներուն մասին, առանձին գաղափար մը կը հետապնդէր զինքը։ Ա՞ն էր արդեօք… բայց ոչ, ի՞նչ հանդիպութիւն կրնար ըլլալ ռուս սպայի մը եւ վրացի աւազակի մը առջեւ։ Զինուորը, իրր արտացոց եւ քմածին, շատ չանցած պիտի մէկ կողմ նետէր իր երեւակայութեան այս քմայքը։ Եւ սակայն սպային սեւ եւ հրաբորբ աչքը սեւեռած էր իր վրայ՝ տարօրինակ արտայայտութեամբ մը։ Սթարովսքի ամբողջ գիշերը այս երեւոյթին վրայ մտածեց, որ խել մը յիշատակներ եւ տարտամ սարսափներ կ'արթնցնէր իր մտքին մէջ։

Մեր զինուորին շաբաթ մը արձակուրդ տուին, զոր փութաց օգտագործել Գուշանլու երթալու համար։ Այս գիւղը Պարաքիլիսէէն տասնվեց մղոն հեռու էր, նեղ կիրճի մը մէջ, զոր կը կտրէր կ'անցնէր առու մը եւ կ'երթար խառնել իր ջուրերը Պիմակիէ գետին ջուրերուն։ Հողը ժայռերով ցցուած է, որոնց մէջ կ'երեւան, անկանոն կերպով նետուած, չինականներու տուները իրենց փոքր պատշգամներով, որոնք շրջապատուած են կանանչաւէտ մեծղի թեղօններով, թլուբը որ կը տիրապետէ գիւղին, որուն վերեւ ամփիթատրի պէս կը բարձրանայ, եւ նայուածքներուն առջեւ կը պարզէ իր բուսականութեան փարթամութիւնը, որուն առատութիւնը եւ գեղեցկութիւնը պատուական մշակութիւն մը կ'աւելցնէ։ Խորքով, եւ երկու կողմերէն բարձրաբերձ լեռներով, զորս կը պսակեն թանձրախիտ անտառներ, կամ թաւշաման մարգանդ մը կը զարդէ, թէ մենաւոր եւ փայլուն, մռայլ եւ նըկարագեղ պատկերի մը շրջանակը կը կազմեն։

Սթարովսքի իրիկուան դէմ թողած էր Պարաքիլիսէն, եւ ճամբայ ինկած երեք կամ չորս ժամ յետոյ, հասած Գուշանլու։ Աշնանային գեղեցիկ գիշեր մը կիսովին կը լուսաւորէր արդէն հասուն հունձքերը եւ շրջակայ անտառները, անոյշ պայծառութիւն մը, դաշտանկարին վրայ տարածուելով, կը փայփայէր անոր շրջագիծերը, եւ անոր անհարթութիւնները կը մեղմէր։ Ճամբան դեռին ընթացքին հետեւելէ յետոյ, կը հեռանար եւ կը բարձրանար այն բլուրը որուն գագաթին կը գրաւէր գիւղը։ Քանի կը յառաջանար զինուորը, կը տեսնէր որ հովիտին խորքը կը ցածնար, վայրի երենոտներու կրկնակ ծառուղիով մը օծտուած՝ առուով, եւ իր պզտիկ պարտէզները, որոնց տանիքը կը պապար լուսնի ճաճանչներուն տակ։ Կածանը յաճախ կը դառնար կրանիթէ զանգուածներու շուրջը, ուրկէ հոսուն ակեր կ'իջնէին ժայռերուն մէջէն օձոլորելով, երթալ միանալու առուակին։ Սթարովսքի Ջրաբբիի մը մօտ հասաւ, ուր քանի մը ծաղկաւոր աղջիկներ ճերմակեղէն կը լուային, իր մօտենալուն՝ փախան անոնք, առաւ անոնց շրջազգեստները, որոնք կ'անհետանային եւ նորէն կ'երեւային, կորսուած անտառի մը բացատներուն մէջէն եւ ամէն ինչ լռեց։

(4)

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

— • —

«Նոր Երկիր» թերթի 30 եւ 40 թիւերու մէջ, ուն Ա. Բ. գրպարտու–թիւններով եւ խեղաթիւրումներով լի գրութիւն մըն է հրատարակած Տարօն – Տուրուբերան Հայրենակցական Միութեան Ամերիկայի Կեդր. Վար–չութեանց դէմ, ներկայացնելով զա–նոնք որպէս զեղծարար, անհատական եւ շահատակական նպատակներ հետա–պնդող եւ Միութեան դրամները կու–սակցական (իմա Դաշնակցական) նը–պատակներու համար մսխողներ։

Անշուշտ, չպիտի զիջանէինք պա–տասխանել այս անարդար եւ խայտա–ռակ վերագրումներուն, եթէ չըլլար արտասահմանի մեր միամիտ եւ գիւ–րահաւան հայրենակիցներու զան–գուածը, որ մօտէն տեղեակ չէ մեր ըրջանի գործունէութեան հետ։

Որպէսզի մեր Հայրենակիցները զոհ չերթան թիւրիմացութեանց եւ խա–ղալիկ չդառնան քանի մը արհեստով խառնակիչներու ձեռքը, Կեդր. Վար–չութիւնս անհրաժեշտ կը համարի սոյն պաշտօնական բացատրութիւնը տալ հրապարակաւ։

Տ. Տ. Հ. Միութիւնը Ամերիկայի մէջ կազմուած է 1917 թուականին։Ա–ռաջին Պատգամ. ժողովը գումարուած է՛ երկու տարի յետոյ, որ մշակած է կանոնագիր – ծրագիր մը, որու հա–մաձայն այս Միութիւնը կը հետապն–դէր կրթական եւ բարեսիրական նը–պատակներ իր բնագաւառի ժողովրդի համար։ Ետագային, 1926ին այս նը–պատակներու վրայ աւելցաւ Հայաս–տանի մէջ «Տարօնի Տուն» անունով գիւղ – արհեստանոց մը հիմնելու ծրագիրը, որ մինչեւ օրս ալ անգոր–ծադրելի է մնացած Հայաստանի պայ–մաններու պատճառով։ Բանզի մեր ծրագրած գիւղ – արհեստանոցը պէտք է լինէր Տարօն – Տուրուբերան–ցիներու սեփականութիւն եւ հոն մեր նորահաս սերունդը պիտի կրթուէր եւ դաստիարակուէր մեր պապերու ո–գիով, բան մը զոր չի թոյլատրեր Հա–յաստանի վարչակարգը։ Ու այս պատճառով ալ մեր յաջորդական Պատգամ. ժողովները լուռ թեամբ են անցած այդ նպատակի վրայէն։

Այս նպատակներու կողքին մեր Հայրենակցականը արձանագրած է եւ ներգաղթի քաղաքականութիւնը, որ կը սահմանափակուի միմիայն չքաւոր հայրենակիցներուն ճանապարհա–ծախս հայթայթելու պայմանով։Ներ–գաղթի համար Հայաստանի մէջ բնա–կարաններ եւ աւաններ կառուցանելու ծրագիր չունի այս Միութիւնը, եւ կը խորհինք, այդպէս ալ պիտի մնայ, որովհետեւ մեր նիւթական միջոցները շատ համեստ եւ սահմանափակ են եւ չեն բաւարարեր հսկայածախս աւան–ներ կառուցանելու գործին։

Եւ որպէսզի մօտաւոր գաղափար մը տանք մեր հայրենակիցներուն՝ մեր նիւթական կարողութեան եւ միջոց–ներու մասին, անմիջապէս ըսենք, որ այս միութեան հիմնադրութենէն մին–չեւ օրս մեր գանձի մէջ մտած է ոչ ա–ւելի քան 15 հազար տոլար, որու մեծ մասը ծախսուած է նպաստի եւ կր–թական գործերու համար եւ միայն մէկ չնչին մասը կը մնայ գանձին մէջ։

Ուրեմն, չուրջ 19 տարուան ընթաց–քին այս Միութիւնը հազիւ կրցած է գոյացնել 15 հազար տոլարի չնչին գումարը, եւ այն ալ նպաստաւոր, գործառու ժամանակաշրջանի մէջ։ Ալ երեւակայելու է, թէ այս տնտեսա–կան տագնապի օրերուն ի՞նչ պիտի ըլ–լայ այս Միութեան եկամուտը, որ միմիայն փոքրաթիւ աշխատաւոր Տա–րօնցիներու կամաւոր նուիրատուու–թեան վրայ է հիմնուած։

Անմտութիւն չէ՞ միթէ, այս խըղ–ճուկ միջոցներով Դոնքիշոտի ծը–րագիրներով առաջնորդուիլ, որ է Հայաստանի մէջ աւան կառուցանելու ցնորքը։

«Նոր Երկիր» թերթի անտեղեակ յօդուածագիրը ինչ որ 50 եւ 100 հա–զար տոլարներու պատմութիւն կ'ընէ, որ իբր թէ մեր գանձն են մտած, եւ ապա հասած են «Դաշնակցական Դա–նայեան կարաւան»։

Ողորմելի մարդ, որ առանց սուտ բան մը գիտնալու, ելեր առասպելա–կան պատմութիւններ կը հիւսէ եւ կը խորհի թէ նման զառանցանքներ ար–ժէք կը ներկայացնեն։ Նոյնպէս զա–ռանցանք եւ անխիղճ զրպարտութիւն է Կրանիթ Սիթիի, Տիթրոյիթի եւ Ֆրէզնոյի մեր հայրենակիցներուն վե–րագրուած չարաշահութիւնը, որ իբր թէ Միութեանս այդ հսկայ դրամները իւրացուցած են։

Մեր հաշիւները միշտ ալ պատգամ. ժողովներու քննութեան բովէն են ան–ցած եւ գտնուած են մաքուր եւ կա–նոնաւոր։ Եւ ոչ մէկ չարաշահութեան կամ զեղծարարութեան դէպք է պա–տահած այս Միութեան բովանդակ պատմութեան մէջ։

Բան մը լսած է «Նոր Երկիր»ի գրա–խօսը, բայց չգիտէ թէ ի՞նչ է։ Լաւ է որ մենք բացատրենք։ Տարիներ առաջ Ֆրէզնոյի մեր կեդր. վարչութիւնը՝ անհայտ կարգ մը աղդեցիկ հայրե–նակիցներու թելադրանքին, անխոհե–մութիւնը կ'ունենայ Միութեան գը–րամներէն մաս մը իբր փոխատուութիւն տալ տեղին հայրենակիցներէն ոմանց, որոնք յետագային տնտեսական տագ–նապի բերումով կը դժուարանան վը–ճարել իրենց պարտքը, որ մինչեւ հի–մա ալ կը հետապնդուի։ Ահա ամբողջ եղելութիւնը զոր յօդուածագիրը զեղ–ծարարութիւն կը համարի։ Աւօր ալ բուն պատասխանատուն այժմ Փարիզ ապաստանած մեր «հռչակաւոր» հայ–րենակիցն է, որ ամենաշատ նպաստա–ւորուած է մեր Միութենէն։ Եւ փո–խանակ երախտագիտութեան, ան այ–ժմ չինծու եւ չափազանցեալ լուրեր տարածելով կ'ուզէ մեր միաճակատ Միութիւնը երկպառակութեան մատ–նել։

Ապահովաբար այս կարգի սեւ աշ–խատանքներ չպիտի յաջողին, քանի որ իրենց խորքով անմաքուր են։ Կեղ–ծիքն ու զրպարտութիւնը անզօր են մեր Միութիւնը արատաւորելու եւ մեզ շեղելու մեր հայրենասիրական ճամբայէն, որ մեր պապերուն է ե–ղած։

Տարօն – Տուրուբերանի հայրենա–ակց ժողովուրդը յանձին իր հայրե–նակցական Միութեան այսօր ունի իր կուռ կազմակերպութիւնը, որ կ'ա–ռաջնորդէ զինքը Միացեալներու, Վարդաններու, Խորենացիներու, Սե–բոսներու, Հրայրներու եւ Գէորգ Չա–ւուշներու սուրբ ճանապարհով։

Տ. Տ. Հ. Միութեան Ամերիկայի
Կեդր. Վարչութիւն
(Կնիք)

17 յունիս 1935

բուն, որ չմերժեն իրենց տրուած մէկ կամ երկու օրուան գործը։ Այսպէս կը գրկուին այդ շնորհէն ալ։

Բացակայութիւնն ալ կրնայ նոյն–քան չարիք հասցնել։

Ո՞վ պիտի բուժէ այս վէրքը, որ հակառակ Հայերուս հանդէպ եղած բացառիկ խոստումներուն, օրէ օր կ'ուռի եւ արմատ կը կապէ ...

ՆԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁԲՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Թ. Հայաստան» կը գրէ.—

Հայաստան իր բարձրաբերձ լեռներով, ալպեան մարգագետիններով, պաղ աղբիւրներով, արագահոս գե–տերով եւ լեռնային բազմատեսակ հարստութիւններով ու բազմաթիւ հնութիւններով հսկայական կարելի–ութիւններ կը ստեղծէ զբօսաշրջիկնե–րու կազմակերպութեան։ Սակայն գը–րախտաբար լրիւ չեն օգտագործուեր այդ կարելիութիւնները։

Հինգ տարի է կազմուած է զբօսաշ–րջիկներու ընկերութիւնը, որ իր շար–քին մէջ ունի տակաւին 61.000 հոգի, կը նշանակէ թէ կազմակերպութիւնը չէ ծաւալած Հայաստանի մէջ։ Այս տարի կը յուսացուի որ ծաւալուն կազմակերպութեան մը ձեւն առնէ զբօսաշրջիկը։

Զբօսաշրջիկներու մէջ մասնաւոր տեղ մը կը գրաւէ լեռնագնացութիւ–նը, որ զարգացման ամէն կարելիու–թիւն ունի։ Հայաստան ունի Արագա–ծը (4096 մեթր բարձրութեամբ), Աղ–մաղանը (3573 մեթր), Մայմեխը (3098 մեթր), Լալվարը, Հատիսը եւ ուրիշ լեռներ։ Մինչեւ այժմ փոքրա–թիւ խումբեր միայն կրցած են բարձ–րանալ այդ լեռներուն վրայ։ Այս տա–րի լեռ պիտի բարձրանան 2000 հոգի։

Լեռնագնացը կը նպաստէ քաջու–թեան, կարգապահութեան, տոկու–նութեան, համատեղութեան։ Լեռներուն վարժուած, մթին ձորե–րուն ու ժայռերուն ծերպերուն մէջ չմոլորուող քաղաքացին ամէն յար–մարութիւն կրնայ ցոյց տալ նաեւ երկրին պաշտպանութեան համար, ծանօթ՝ իր երկրին, զօրացած՝ իր նկարագիրով։

Զբօսաշրջիկներու մասնակցողներուն սպասարկութեան համար, կայաններ հիմնուած են Լէնինականի, Երեւանի, Կիրովականի, Դիլիջանի, Քոլագի–րանի եւ Սեւանի մէջ։

∴ Սեւանի կղզին դրուած է Հայաս–տանի զբօսաշրջիկներու ընկերութեան վարչութեան տրամադրութեան տակ, օգտագործելու համար կղզին այս տարուընէ սկսեալ։ Մասնաւոր նաւեր պիտի դրուին զբօսաշրջիկներու տը–րամադրութեան տակ, հետեւեալ գի–ծով,— Ելենովկա – Նորաշէն – Սարի–տակ Բերդ – Հայրաւան – Նորադուզ–Շորժ – Ելենովկա։ Զբօսաշրջիկնե–րուն համար ստեղծուած են նաեւ ջրա–յին մարզախաղի եւ մարմնակրթու–թեան յարմարութիւններ։

∴ Վ. Գործունեան կը գրէ «Թ. Հա–յաստան»ի մէջ.—

Աշխատաւորները իրենց արձակուր–դը կ'անցընեն հանգստեան տուներու, առողջարաններու, ամառանոցներու մէջ եւ յաճախ աննպատակ։ Ար–ձակուրդը կը տրուի անոր համար, որ բանուորը վերանորոգէ իր ուժերը եւ կազդուրուած՝ անկէ մեծ եռանդով լծուի իր աշխատանքին։ Մինչդեռ երբ արձակուրդը կ'անցնի աննպատակ, աշխատաւորը կը կորսնցնէ իր ընդու–նակութիւնները։ Պէտք է ըսել, որ մեր հանգստեան տուները եւ առողջարա–նները չեն կրնար ընդունիլ բոլոր աշխատաւորները։

Այն առեն ի՞նչպէս օգտագործել արձակուրդը։

Պարզ է որ շնորհիւ զբօսաշրջիկներու կազմակերպութեան։ Բազմազան է իր գեղեցկութեամբ Հայաստանի բնու–թիւնը։ Եթէ հեռուները չերթանք, ահա Երեւանի մօտիկ գեղեցիկ են Շամիրամի (Հատիս) լերան լանջերը, աւելի քան հիասքանչ՝ Գեղամայ (Աղ–մաղան) լեռնալանջերը, Գառնը գետին ափերը, Մաղուխեանց անտառապատ լեռները, Լալուարը, Սեւանայ լիճը, Գառնի ձորը, ուր կարելի է լաւագոյն ձեւով անցընել արձակուրդը։

Կը բաւէ գիմել զբօսաշրջիկի ընկե–րութեան, եւ 5-10 հոգինոց խումբով մը երթալ հանգչիլ իրենց ուզած վայ–րը։

∴ Ա. Բարխուդարեան եւս կը խօ–սի անհատական կամ փոքրիկ խմբա–կան զբօսաշրջիկներու մասին եւ կոչ կ'ընէ աշխատաւորութեան ծանօթա–նալ Հայաստանի երկրին, պատմական յուշարձաններուն, բնական հարս–տութիւններուն։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Կիրովականի շրջանի Քոլագերան գիւղէն կը հաղորդեն, որ գիւղին շր–ջակայքը երեւան հանուած են քարա–ծուխի, երկաթի, պղինձի, ծծմբա–հրաքարի, չինաքարի, փիփրող կաւի հանքեր։

∴ Կատարուած քննութիւնները ցոյց տուին, որ Ալլահվերդիի, Շամ–շադինի եւ Իջեւանի շրջաններուն մէջ, ուր ժամանակին այնքան զարգացած էր այգեգործութիւնը, կարելի է պատ–րաստել սեղանի լաւ գինիներ, մինչ–դեռ Արարատեան շրջանի գինին անուշ է եւ չի կրնար իբրեւ սեղանի գինի գործածուիլ։

∴ Հայաստանի Կեդր. Դիւանը ձեռք ձգած է Յովհ. Թումանեանի, Պերճ Պռօշեանի, Վ. Փափազեանի, Ա. Մե–լիքեանի եւ Թորամանեանի անտիպ եւ արժէքաւոր նամակները։

Հ. Մ. Ը. Մ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳ

— o —

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի շրջանա–յին վարչութիւնը սկաուտական խում–բերու շրջանային պետ ընտրած է Պ. Վազգէն Անգըլէասեան ու իրեն աջա–կից ու փոխանորդ Պ. Մի՛հրան Քիւրք–ճեան.

Այս զոյգ ընտրութիւնը հաճոյքով վաւերացնելով կը լիազօրեմ նորըն–տիր շրջանային պետը սկաուտական ՇՐԳ. գործադիր մարմնոյ իր ընկերնե–րով կազմակերպելու եւ վարելու ամ–բողջ շրջանի Սկաուտական գործը

Ուստի բոլոր սկաուտներուն կը թե–լադրեմ Հ. Մ. Ը. Մ.եան ոգիով եւ սկաուտական կարգապահութեամբ հնազանդելու շրջանային պետի հրա–հանգներուն եւ մանաւանդ անվերա–պահ աջակցութիւն ընծայել իրեն ա–մէն առթիւ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու
Ազգ. պետ Գ. Ցակոբեան

ՊԱՄՓՈՒՆ

ԼՈՒՍԱՇՈՂ ԱՍՏՂԸ

— • —

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածու–թիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբ–բագրականի մը մէջ (20 յունիս).

— «Դեռ երէկ, մէկ երկու տարի առաջ, սիրելի, բայց պարզ ու Քաղցր բառ մըն էր։ Ցուցարարը կորսուած անկախութեան մը եւ արի ժողովուր–դի մը փշրուած երազներուն։ Ոչ պայ–քար անոր համար, ոչ փոքրիկ անոր շուրջ. բոլորին համար՝ անիկա, հայ–կական եռագոյնը, կը ներկայացնէր ազատատենչ հայութեան փառքի վեր–ջին խլեակը, հայրենիքի մէկ բեկորը, Հայոց անդառնալի փրկուած միակ ծաղիկը։

Այսօր, մէկ երկու տարի ետք, անի–կա, Հայկ. եռագոյնը, այս բոլորն է, բայց նաեւ ուրիշ բան։

Սիրելի է ան Նորէն. յուշաժողովը հայ հայրենիքի ու կորսուած մեր ան–կախութեան, մեր ամէնէն թանկագին ժառանգը վերջին Քամամանկին, որ իր մէջ կը խտացնէ դարերու մեր տագնապը, հոյսը ու կարօտը։

Բայց եռագոյնը, այսօր, այլեւս խաղաղ պատկեր մը չէ, այլեւս կարօ–տանքի ու ազգային անդորրերազանքի մը նշանը չէ։ Անիկա այսօր պայքարի ու փոթորիկի խորհրդանշան մըն է, երէկ ծաղիկ մը, այսօր մրրկածուփ դրօշակ մը։ Անոր մէջ հայրենիքէն բեկոր մը չէ որ կը տեսնենք, այլ բո–վանդակ հայրենիքը-հայրենիքի պատ–մական մէկ թուականը չէ որ կը ծրա–րենք անոր ծալքերուն, այլ հայ պատ–մութեան, հայ պատմագրութեան փո–թորկայոյզ բոլոր թուականները։

Միայն անցեալը չէ, որ կը կարդանք անոր վրայ, այլեւ վաղը, գալիքը, լուսեղէն գալիքը։

Վերջին տարիներու ուրացումի պայքարները փոխեցին ժամանակա–կից հայութեան կերպարանքը եւ անոր հետ, նաեւ, իր սրբութիւններուն ի–մաստն ու բովանդակութիւնը։

Դիտեցէք հանդիսաւորութիւններն ներս. կարդացէք զազուբէ զազուբ կատար–ուածոտնակատարութիւններու մասին Անկախութեան տարեդարձին առթիւ, եւ պիտի տեսնէք, թէ ինչ անհուն յե–ղաշրջում առաջ եկած է հայ հոգիին ու մտածման մէջ.

Եռագոյնը՝ այս տօնակատարու–թեանց ընթացքին, ազգային զարդ–դրօշակ մը չէ երբեք, այլ պայքարի խորհրդանշան մը, յանուն հայրենի–քի, զրահ մը՝ մեր ինքնութեան ու ինքնապաշտպանութեան պահպանման համար, կարօտի ու հայրենասիրու–թեան, ազատութեան ու անկախու–թեան այն խենդանի, յուսացնող Որ–շանակը՝ որ Հայը ազգ կը դարձնէ եւ տէր՝ իր անվիճելի իրաւունքներուն։

Եռագոյնը՝ այսօր Հայ Դատն է, որ չէ լուծուած դեռ եւ պիտի լուծուի անպայման, զաղափարը հայ հայրե–նիքին, որ պիտի կերտուի վաղը, իր փշրուած ու յօշտուած մասերուն միացումով։ Հայ մարդը կը զգայ ա–սիկա, ու կը պայքարի իր դրօշին հա–մար, որովհետեւ անոր յաղթանակը իր Դատին ու հայրենիքին յաղթանա–կը կը նկատէ. անոր պարտութիւնը՝ իր հայրենիքին ծիրումը, ուրացու–մը, չնջումը։ Ահա թէ ինչու հայ–րենասէր Հայը կը զոհէ ու կը զոհուի եռագոյնին համար, երբ պէտք է, ու երբ կը մեռնի՝ կ'ուզէ անով փաթթուած թաղուիլ, իբրեւ վերջին սփոփանքը տարագրութեան մէջ. իբրեւ հայրենիքի հողէն Քաղցր ու թանկագին ծղխար մը։

Եռագոյնը այսօր տարագիր հայրե–նիքն է հայութեան. անոր հալածա–կան խորհուրդը՝ որ միակ ու ամենա–խոր սփոփանքը կը կազմէ Հայուն, ո–գեկոչելով անոր մէջ անցեալի փառ–քը եւ ապագային ապագայի հանդէպ ցնդոյին խորունկ հաւատքը»։

Հայրենադարձներու Ցաւերը

— • —

Լ'Եօվրի մէջ կը կարդանք —

Երէկ փարիզեան դատարանի մը մէջ կը դատուէր հայ կին մը, այն ամբաս–տանութեամբ թէ չէ հնազանդած ար–տաքսումի հրամանին։

Այս կինը մայր է երեք զաւակնե–րու, որոնք Ֆրանսացի են։ Հետեւա–բար, Հայ կնոջ համար բարոյապէս եւ նիւթապէս բացարձակ անկարելիու–թիւն է առեղծուած հեռանալ Ֆրան–սայէն, որ հայրենիքն է իր զաւակ–ներուն։ Անկէ զատ, կինը որ եւ է կա–րելիութիւն չունի վիզա մը առնելու, որպէսզի մտնէ ուրիշ երկիր մը, կամ վերադառնայ այն երկիրը, ուր–կէ կուգայ.

Ահա թէ ինչու համար կ'արտաք–սուի Ֆրանսայէն։

Դժբախտ կինը կը բնակէր տան մը մէջ, դրացի ունենալով հայրենակից մը։ Իր այս հայրենակիցը շուն մը ունէր, գէշ շուն մը, որ օր մը կը խածնէ իր զաւակը։ Կինը փաստ մը կ'առնէ պաշտպանելու համար իր զա–ւակը եւ ծեծելու համար շունը։ Դրա–ցին վրայ կը հասնի, կը միջամտէ եւ երկու հայրենակիցները կը կռուին ի–րարու հետ։

Գործը դատարան կը հասնի։ Երեք

Պ. ՍԱՐԳԻՍ ԱԼԱՊԱՊԵԱՆ
եւ
ՕՐ. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
Ամուսնացած
Պուր – լա – Րէն, 30 յունիս 1935

Ֆրանսացի պաշտօններու մայրը ինք–նաբերաբար կը դատապարտուի, ո–րովհետեւ ոչ լեզու գիտէր, ոչ ալ փաստաբան ունէր։ Թեթեւ դատա–պարտութիւն մը, որ երբ ներքին նա–խարարին վաւերացման կ'ենթար–կուի, կը վերածուի արտաքսումի, ինչպէս բոլոր sursisով դատապար–տութիւնները։

Ոստիկանութիւնը, որ ծանօթ էր խնդրին, Ֆրանսա բնակութեան առ–ժամեայ արտօնութիւն կուտայ, սա–կայն երբ հայ կինը արտօնութիւնը նորոգելու համար նախարարութեան կը դիմէ, նախարարութիւնը հրաման կուտայ ձերբակալելու, այն ամբաս–տանութեամբ որ չէ հնազանդած ար–տաքսումի հրամանին եւ չէ հեռացած երկրէն

Դատարանը 15 օրուան բանտարկու–թեան դատապարտեց հայ կինը։ Ֆը–րանսական թերթը կը գանգատի որ կառավարութիւնը տակաւին վերջ չէ տուած այս անգութ կարգադրու–թիւններուն եւ արտաքսումի անհե–թեթ օրէնքին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՑՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Այս մտածումը շատ երազել կու–տար կանուխէն, կը գինովնար գրե–թէ, ու երբեմն սիրտը շատ բարձրա–ցած, երբ կ'արցունքոտէին աչքերը, ինքնաբերաբար կը մրմնջէր

— Ներողութիւն ... ներեցէք . .

Ու ձեռքերը լարած կը մնար։ Այս պահուն իր կինը, տղաքը ու սիրելի–ները աչքին առջեւ, կուլար, աչքերը կը յորդէին սրտին խորը բիւրեղացած արցունքներով։ Որովհետեւ, իր սէ–րը կարօտով ուժովցած, իր տղոց ու կնկանը սիրոյն համար, աւելի բան մը ընել կը ջանար, կ'աշխատէր սը–տանց։

— Ալ չեմ կրնար աշխատիլ, հի–ւանդ եմ, ուժ չմնաց վրաս, ըսաւ երբ օր մըն ալ։

Նոր ամիսներու անուններ տուաւ, շատ մօտ էին անոնք։

Ու չարունակեց աշխատիլ մինչեւ այն օրը, երբ արկածով վիրաւորուած ուժէն, ալ չկրցաւ աշխատիլ։ Անդա–մալոյծի պէս, տունը անկիւն մը քաշ–ուած մնաց։

Հարուածը ուժով էր։

Ամէն օր քիչ մը աւելի կը տկարա–նար, իրաւ իրաւ կը հատնէր, կը պը–տըկնար այս անգամ։ Ներսէն տաքու–թիւն մը, ամէն օր կը փախէր լոյսի պէս, կը կորսուէր։

Կը տքար։

Երբ գլուխը կախ, իր վիշտը չէր կրնար տանիլ, եղնիկի նման աչքերը յարած, կը հառաչէր.

— Բան մը կը ծանրանայ մարմնիս վրայ։ Ու գլուխը վեր առած առեն, մշուշով լեցուած կը տեսնէր մթնո–լորտը, աչքերը կը կորսուէին կա–պիճներուն մէջ։

Աս ի՞նչ կեանք։

Փլած էր սիրտը, փլած էր կեան–քը։

Երազները իրենց բոլոր գեղեցկու–թիւնով փախած, լեղի բան մը կը զգար ներսը, երբ յուզելով գրեթէ արհամարհանքով կը նայէր անոնց ե–տեւէն։ Երբեմն խնդուքի թեթեւ շուք մը կը քսուէր շրթունքներուն, ու վեր կը նայէր՝ բան մը խնդրելու արտա–յայտութեամբ։ Այն պահն ծաղրանքի պէս կ'երեւէին երազները բոլոր, ու կը կրկնէր,

— Կատակերգութիւն. կատակեր–գութիւն

Ու ձայնը կը կորսուէր, կոկոր–դին մէջ կը մնար. յետոյ աստիճան աստիճան մինչեւ սրտին յատակը կ'իջնէր

Ձայնը սրտին մէջ կը մնար։

Ցեկանը ձանձրոյթով կը հետեւէր այս տառապանքին, ու իր զուարթու–թիւնը պահած, սխուր պատմութիւն–ներ կ'ընէր, ու «ահա քեզի պէսներուն կեանքը», կ'ըսէր ու կը խնդար։

Ցաւահատութիւնը այս հիւանդին կոկորդին ինկած, սեղմած վիզը, չէր կրնար ամէն բան ըսել, անհունապէս կը չարչարուէր երբեմն քանի մը բառ արտայայտելու համար, ու կը նայէր պարտուած։

Այս լռութիւնը կ'ուտէր զինքը, այս լռութիւնը ահաւոր, սիրտը կը պա–տռէր։

Ու Ցեկանին նայած առեն, կը տեսնէր անոր երեսի բոլոր գիծերը, կը տեսնէր սարսափելի բան մը՝ որ աչքերուն մէջէն կը ճառագայթէր՝ ծուխի խառնուած բոցի նման։

Առանկ վայրկեանի մը, զայրոյթէն աչքերը մթնած, պոռաց անոր երեսն ի վեր,

— Սա՛ աչքերը, սա՛ աչքերը, կա–նաչ, կանաչ ...

Իրաւ ալ կանանչի խառնուրդ մը կար հոն, պղտոր, մութի պէս թանձր, երբ սեւեռած կը մնար մէկուն վրայ, ուրիշ գոյներ կ'անցնէին խորէն, ու իր բարեկամը շատ հեղ կը պոռար,

— Մարդու պէս նայէ .

Վահան օր մը շատ մօտէն նայեցաւ այդ աչքերուն։ Իրաւունք ունէր հի–ւանդը։ Սարսափելի բան մը կար հոն։ Շատ խորունկ ալ չէր, կը տեսնուէր մօտէն։ Կանանչի ու մուխոտ կապոյ–տի խառնուած, ծածկուած թափան–ցիկ քօղի մը տակ, կը տեսնուէր այդ սարսափը։

Հիւանդի մը աչքերն էին անոնք, որոնց ուղղելին կրակը ամէն վայր–կեան տաքութիւն մը կը ցոլացնէ ու կը խաղան անոնք, կը դառնան սա–բօրինակօրէն իրենք իրենց վրայ։

Հիմակ որ ստիպուած էր աշխատիլ, ապրելու ու հիւանդ բարեկամը ապ–րեցնելու համար, նոր կեանք մը սկսաւ, տեսակ մը ապաշխարութեան պէս գմնդակ

Տառապանքի չարունակելի ապաշ–խարութիւն մը իրենց կեանքը ... երկուքն ալ անակնկալներու առջեւ, մէկը իր արկածախնդրութեան դժոխ–քին մէջ, միւսն ալ խարուած, իր մէջ կլանքը կիցած, անկարելիին առջեւ, կը նայէր անցեալին։

Ցեկանն ալ կեանքէն դուրս եղած, չուարած, ի՞նչ կրնար ընել, իր բա–րեկամը հիւանդ մը ապիկար մը ...

Տարիներ անդադար փողոց փողոց թափառած, մոռցած կեանքը, սէ–րը մնացած կեանքին մակերեւոյթը, առանց պահիկ մը իջնելու կեանքին մէջ, ապրած էր, ապրած էր

Հիմա՞, հիմա՞ ...

Կ'ուզէր փախչիլ, հեռանալ, տեղ մը երթալ, մնալ միամինակ, ու երբ աշխատութեան վրայ կը մտածէր, կը վախնար ... որովհետեւ այս ան–գամ չէր կրնար խաբել, կեանքին հետ դէմ դիմաց, բանուած էր կեանքէն։

Իր ընկերը կը տքար։ Անոր նայած առեն, կ'ուզէր պոռալ, ճչալ չունի պէս։ Անոր հեծկլտուքները ջղապար մը կ'ընէին ղինքը, ու կանակը դար–ձուցած, բառ մը կար որ, կ'ուզէր թքնել անոր ճակատին, այդ ... ու մոյտոց,

— Սատկէ . .

Այլ եւս դէւը մտած իր մէջ, առե–լութեամբ երես կը դարձնէր։ Քէնը ծնաւ տարօրինակ, զարհուրելի։

Ինքզինքէն զարհուրած մարդ մը, այլ եւս տեղ մը չէր կրնար մնալ։ Ուր որ երթար, իր երազներուն զգայա–խաբութիւնները կը կրկնուէին, կը չատնային։

Ու միեւնոյն բանը հազար անգամ կրկնած, չէր մոռնար կրկնելու ամէն հեղ, թէ ինք յանցաւոր չէր այս դժ–բախտութիւններուն մէջ, յանցաւոր մը կար, անծանօթ, չես գիտեր ո՞վ։ Կար վերջապէս մէկը ... ուրիշ յան–ցաւորներ կային, խորհրդաւոր թշնա–միներ ... իր բարեկամը ...

Դեւը կը կռուէր իր մէջ, ու յանձ–նուած անոր, կը կռուէր իր երազնե–րուն, կը կռուէր ամէնուն հետ։

Հիմակ ուրիշ կռիւ մըն էր իր կեան–քը։

Բայց ի՞նչ կռիւ։ Անորոշ, անկա–յուն, յարափոփոխ։ Կը քսուէր իր շուքին, ստուերի մը հետ։

Տարօրինակ կռիւ։

Դեւ կար ներսը։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(10)

թիւը կը շարունակուի: Մինչեւ յունիս 27 արձանագրուած են ․փրանսերէ: այբուբենի մինչեւ Մ․ գիրը) 217 հոգի, հետեւեալ կերպով բաժնուած.—

Օտար հպատակ 40 հոգի (25 թուրք, 0 ռուսիացի, 3 իրանեան, 1 պուլ-կար, 1 եգիպտացի).— Ամուրի 82 հոգի, տանտէր 8 հոգի, այրը կամ կինը աշ-խատաւոր 21 հոգի, մէկ քանի տարիէ ի վեր գործազրկութեան նպաստ ստա-ցող 12 հոգի, բստ երեւոյթի սխալ կամ թերի տեղեկութեանց հիման վրայ 54 հոգի:

Աշխատանքի իրաւունքէն զրկուածները նորէն կը հրաւիրուին, իրենց շա-հուն համար, երթալ արձանագրուիլ 71, Ave. Kleber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Ինչպէս պիտի մատակարարեն «վագըֆ»ները

Խօսելով փոքրամասնութեանց վագֆներու մասին, Պոլսոյ Թուրքերէն «Թանը» Թօքաթլեան պանդոկը կը յիշէ իբրեւ ամէնէն հասութաբեր վագֆնե-րէն մէկը: Այս առթիւ գիտել կուտայ թէ վերջերս պակսած են հասոյթները եւ այս պատճառաւ մատակարարները պատուակալ կը պաշտօնավարեն.

« Նոր օրէնքը, կ'ըսէ, վեց ամիսէն պիտի գործադրուի. Պիտի կազմուի էվգաֆի վարչական ժողով մը որուն առաջին գործը պիտի ըլլայ կանոնագիր մը պատրաստել փոքրամասնութեանց վագֆներու մատակարարութեան մա-սին: Անգարայի եւ Իսթանպուլի մէջ մէկ մէկ դիւան պիտի հաստատուի եւ միւթէվէլլիները յայտագրով անոնց պիտի հաղորդեն իրենց հասոյթները, ծախքերը եւն.: Իբրեւ հակակշռի իրաւունք, էվգաֆի ընդհ. տնօրէնութիւնը հա-սոյթներուն հարիւրին 5ը պիտի առնէ»:

Հարուստ ածխահանք մը Վանի մէջ

Վանէն կը գրեն Սօն Փօսթաի.— *Հարուստ ածխահանք մը կայ որ մօտերս պիտի շահագործուի:*

Վանի մէջ պեղումներ կատարող հնագէտ Ամերիկացիները աշխատանքը դադրեցուցած են: Յաջորդ տարի դարձեալ պիտի գան:

Առեւտուրը Վանի մէջ մեծ մասով արծաթ դրամով կը կատարուի, իսկ անկէ շատ կը վնասուին պաշտօնեաներն ու գիւղացիները.

Երաշտէն վերջ եկած անձրեւը երկրագործները ուրախացուց. յետոյ յա-ջորդող կարկուտի տեղատարափը այս ուրախութիւնը անհետացուց: Կար-կուտը պարտէզները աւերեց եւ պտուղները թափեց. Այս տարի Վան գրեթէ բնաւ բերք չպիտի ունենայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՆԱՒԻ 8րդ շրջանի վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի շաբաթ, 20 յուլիս, ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ: Ամէն միջոց ձեռք առնուած է որպէսզի ձայնասփիւռը դիւրաւ հաղորդէ արդիւնքը: Պարգեւներու վճարումը պիտի կատարուի երկուշաբթի օր (22 յուլիս), թէ Մարսէյլի եւ թէ Փարիզի մէջ:

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ 5000 ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ գործադուլ հռչակեցին Լոնտոնի մէջ, իբրեւ բողոք կարգապահական պատիժի մը դէմ:

Պ. ԹԻԹՈՒԼԷՍՔՈՒ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, որ միեւնոյն ատեն նախագահն է Փոքր Համաձայնութեան, Լոնտոն գնաց, կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարելու համար անգլ. կառավարութեան հետ: Իր գլխաւոր նպատակն է ապահովել որ Մեծն Բրիտանիա անջատ համաձայնութիւններ չկնքէ, ինչպէս բրաւ Գերմանիոյ հետ, նաւային սպառազինութեանց մասին:

ԴԱՇՆԱԿԻՑ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ խորհրդաժողովը, որ բացուած էր Փարիզի մէջ, փակուեցաւ առջի օր: Ժողովը միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը, որ բարոյական եւ նիւթական զինաթափութիւնը լաւագոյն միջոցը կը հռչակէ, ապահովելու համար խաղաղութիւնը: Ժողովին փակումէն առաջ գերման եւ դաշնակից պատուիրակներ թափօր կազմելով գացին անծանօթ զինուորին դամբարանը, ուր Գերմանիոյ վետերաններուն ներկայացուցիչը ծաղկեպսակ մը դրաւ:

ԱՍՏՂԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ ՄԸ պիտի գումարուի Փարիզի մէջ, յուլիս 9էն 17: Բացման նիստին ներկայ պիտի ըլլայ հանրապետութեան նախագահը: Աստղագէտները մեծ հացկերոյթ մը պիտի սարքեն յուլիս 14ին, էյֆէլի աշտարակին վերնայարկը, աստեղազարդ երկնքին տակ:

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ նորէն քաղաքական ասպարէզը նետուեցաւ, բուռն ճառ մը խօսելով ազգ. դահլիճին դէմ: Խաղաղութեան հարցին առթիւ դիտել տուաւ թէ շատ մը տեսակէտներով կացութիւնը աւելի գէշ է քան 1914էն առաջ:

Այրի Տիկին Սաթենիկ Փաստրմաճեան, Օր. Աշխէն Նանարեան եւ Պ. Խաչիկ Փաստրմաճեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԳԱՅԵԱՆԷ ՆԱՃԱՐԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ յուլիս 2ին իր բնակարանին մէջ, Պիյանքուռ:

Թաղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 4 յուլիս, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, իր բնակարանին մէջ, 26 Rue Nationale, Billancourt, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Պիյեանքուռի (Avenue des Moulineaux) գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԷԼԸ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 4ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան:

Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

Կաւառ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ «Ակնունի» Ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը 4 Յուլիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ « Իշխան » Ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ « Ռոստոմ » Ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր » խումբի ընդհ. անդամական ժողովը 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ ընտրութիւն շրջ. ժողովի պատգամաւորի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԵՐԻ ՍԱՆՑԻՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1, Պուլվար տիւ Նօր. ԼԸ ՐԵՆՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 14էն 22:

կը ներկայացուի՝ «ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ ԱՌԱԻՕՏ» օբէրէթը

(Ռգեկոչում հայ մեծենական կեանքէ)

Նուագախումբ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՂԻԿ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Մրցանակաբաշխութիւն եւ շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխում:

ՃԱՇԱՐԱՆ — ՊԱՐ ՃՈՒԽ ԳԻՆԻ,

ԱՆՁՐԵՒԻ ԴԷՄ ՊԱՏՍՊԱՐՈՒԱԾ ՍՐԱՀ,

Մ Ո Ւ Տ Ք · 5 Ֆ Ր Ա Ն Ք

Հաղորդակ. միջոց.— Հանրակառք ՕՊԷՐԱԷՆ կամ ՃՕՐԼԷԷՆ 21A: ԿԱՐ ՏԸ Լ'ԷՍԹԷՆ ԿԱՐԿԱՆԻ գիծը, իջնել ՐԷՆՍԻ - ՊԱՎԻՅՅՕՆ՝

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մասնաճիւղի ֆայերէն դասընթացքի աշակերտներու ամավերջի հանդէսը 7 Յուլիս կիր., կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին:

Հրապարակային քննութիւն, երգ եւ արտասանութիւն:

կը ներկայացուին *«ԱՆՄԵՂՈՒԹԵԱՆ ՈՂԲԱՆԱԿԸ եւ ՄՈՌԱՑԿՈՏ ԶԱՐՄԱՅՐԸ*

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿՈՒՄԲ.– Այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Նուպարեան Մատենադարանի մէջ, *11*, Square Alboni. ու եւի կ'ունենայ Պ. Լ. ԿԻՒՄՈՒՇԽԱՆԵՐՏԵԱՆԻ դասախօսութիւնը *ՏԻԳՐԱՆ ԵՐԿԱԹի* մասին.

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

կազմակերպուած՝ *ՖՐ Կ ԽԱՉԻ ԱՆԻԼԸ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ Մ..ճիւղին կողմէ Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ պարտէզին վրայ*

Կը նախագահէ՝ Պ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Պ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ. պար. արտասանութիւն

ձոխ պիւֆէ մատչելի գինով

Հաղորդ. միջոցներ.— Եոգհեկառք Սէն Լազարէն եւ իջնել Արժանթէօյ Հանրակառք Թիւ *40*, առնել Փորթ Մայիօյէն եւ իջնել Արժանթէօյ՝ Արժանթէօյի կայարանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել ֆոնթէն Րօզէր, ուր կը սպասեն առաջնորդներ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

6 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Բ. Ա կուսակցութեան սրահին մէջ կը ներկայացուի *ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ* եւ Յ. Թումանեանի *«Մաքէկի Հէքեաթը»*

Երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Հայրենակիցներ, ձեր ներկայութեամբ քաջալերեցէք ձեր մանուկները.

Մուտք 2 ֆրանք

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻՆ*

7 Յուլիս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին

Հ. Յ. Դ. «ԲԱՐՍԵՂ - ՄԱՀՊԱՍ» Ակումբին մէջ

Արտասանութիւն, խմբերգ, պար եւ երկու մանկական ներկայացումներ:

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ *ՅԱՌԱՋ* ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ «Ա Շ Տ Ա Ր Ա Կ» սրճարանին մէջ,

34, Villa Rouveyrolle. Asnière (Seine).

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ *56, Rue Piat* (ՊԷԼՎԻԼ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԼՐԱԳՐԱՎԱՃԱՌԻՆ ՄՕՏ

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՀԱՅ ՆԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ հաւաքոյթը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 20.45ին Սալ տը Սօսիէթէ Աաթրօնօմիքի մէջ, 28, Րիւ Սէրփանթ. Մէթրօ Օտէօն: Կը դասախօսէ՝ Հայր Ս. Տէր Թովմասեան. Նիւթ՝ վենետիկի դերը Հայ գրական վերածնունդի մէջ.

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ արհեստակցական դասախօսութիւնը այսօր, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեան կեդրոնատեղին 7 Rue des Bernardins. (Paris 5). *Մէթրօ՝ Մօպէր Միւթիւալիթէ: Կը հրաւիրուին բոլոր արհեստակիցները:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԽԱԶԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նա որքան սառն էր, որքան ծանրա-միտ էր գէպի իւր ընկերները, այնքան եռանդոտ կերպով սկսեց հոգ տանել իմ զարգացման վրայ: Միանգամ ա-սաց ինձ.

— Մուրատ, դու այժմ գիտես (նա հիմայ ինձ հետ ղուով էր խօսում) թէ ինչ է պատճառը, որ մարդիկ անբա-րոյական եւ միեւնոյն ժամանակ ան-բախտ են գտնւում. դու գիտես նաեւ, որ մի մարդու անբախտութեան պատ-ճառները հասկանալու համար, պէտք է ծանօթանալ նրա կեանքի պատմու-թեան հետ: Եւ, այսպէս, մի ամբողջ ազգի անբախտութեան պատճառները հասկանալու համար, պէտք է նոյն-պէս ծանօթանալ նրա պատմութեան հետ: Որովհետեւ մի ազգ մարդկու-թեան մէջ, նոյն տեղն է բռնում ինչ որ անհատը հասարակութեան մէջ: Եւ նա ազգերի պատմութիւնից բացատ-րեց ինձ շատ կրթիչ բաներ:

Երկար նա խօսում էր կրօնքի, լե-զուի եւ գրականութեան մասին, բա-ցատրում էր, թէ մի ազգի գրակա-նութիւնը ինչ ուղղութիւն կարող է տալ նրա կեանքին եւ գործունէու-թեանը, բացատրում էր մեր նոր գը-րականութեան սխալ ընթացքը եւ նրա վնասակար ազդեցութիւնը ժողովրդի վրայ: Նրա առածները ինձ այն ա-տիճան գրաւեցին, որ ես վճռեցի, որ-քան կարելի է, լաւ սովորել Հայոց լեզուն: Իմ լեզուն առաջ շատ կոշտ եւ ռամկական էր: Թուրքերէն եւ պարս-կերէն բառերով լի էր իմ խօսակցու-թիւնը: Ես աշխատում էի այնուհետեւ բուն հայկական բառեր գործածել: Ես շատ շատ սովորեցի բառեր, օրի-նակ, մի գիշերուան մէջ սովորեցի այդ բոլոր բառերի նշանակութիւնը. անհատ, ընտանիք, ցեղ, ազգ, հայ-րենիք, պետութիւն, քաղաքակրթու-թիւն, լուսաւորութիւն եւ ուրիշ շատ բառեր: Նա ասում էր, որ այդ բա-ռերի վրայ ամբողջ գրքեր են գը-րուած, բայց նա մի քանի խօսքերով, բացատրում էր ինձ դրանց իմաստը: Ափսոս, որ Թոյլ չէր տրուած մեզ մօտ գիրք, թուղթ, գրիչ ունենալ, թէ չէ, ես շատ բան կը սովորէի նը-րանից.

« Գիտութիւնը եւ ուսումը միայն միջոցներ են մի ժողովրդի համար հասնել բարօրութեան, բայց ոչ բա-րօրութեան տարրեր», — ասում էր նա, եւ սկսում էր բացատրել, թէ ու-րիշ ինչ պայմանների մէջ պէտք է դրուած լինի ժողովրդի կեանքը, որ կարողանայ լինել նա բախտաւոր: Երկար ու երկար խօսում էր հողի ու նրա մշակութեան պայմանների մա-սին, արհեստների կատարելագոր-ծութեան մասին, գործատէրերի գործունէութեան մասին եւ այլն: Աշ-խատանքը նա աւելի բարձր էր դա-սում, քան ամէն ինչ: «Աշխատանքը կեանք է, ասում էր նա, իսկ անգոր-ծութիւնը՝ մեռելութիւն»

Նրա խօսակցութիւնը այնքան հաճե-լի էր, որ ես ժամերով լսում էի նրան եւ չէի կշտանում: Ոչ մի անմիտ բառ չէր դուրս թռչում նրա բերանից: Նա գիտէր Խիստ լուրջ եւ խորին կերպով վերաբերուել դէպի ամէն մի հարց: Ես իմ կեանքում առաջին անգամ տես-նում էի մի այնպիսի երիտասարդ, ո-րը անսահման բարութեան հետ ունէր եւ հմտութիւնների մեծ պաշար: Նա գիտէր մի քանի եւրոպական եւ ասիա-կան լեզուներ, եւ, որքան ասես, խե-լացի մարդ էր:

Իմ մասին նա ոչինչ չէր խօսում: Մի քանի անգամ հետաքրքրուեցայ նրա անցեալով, բայց ստանում էի միշտ անորոշ պատասխաններ:

— Դուք բարի եւ ազնիւ մարդ էք,— մի օր ասեցի նրան,— դուք չէիք կա-րող ինձ նման եղեռնագործ լինել, պատմեցէք, խնդրեմ, ի՞նչ յանցանքի համար աքսորեցին ձեզ:

— Այդ մի հարցրէք… պատասխա-նեց նա ոչ ուրախ յուզուած կերպով:

— Գոնէ ասեցէք դուք ո՞վ էք եւ ո՞ր տեղացի.

— Այդ եւս մի հարցրէք…:

Ո՞րպիսի սխուր գաղտնիք էր թաղ-նուած այն անբախտ երիտասարդի հոգւոյ մէջ: Ինչ էլ որ լինէր, ես համոզուած էի, որ նա ազնիւ մարդ էր, եւ նրա բարեկամութիւնը ինձ համար մեծ մխիթարութիւն էր հա-մարում: Այդ էր պատճառը, որ քա-ռոր Գէորգի երկրորդ նամակը ստա-նալուց յետոյ, ես ամենեւին չէի մտա-ծում օգուտ քաղել նրա օգնութիւնից եւ նրա ձեռքով ազատութիւն գտնել: Եկաւ Զատիկը, անցան զատկի տօները, բայց ես չգնացի եղեւինների ան-տառը, Կարմիր բլուրի մօտ: Նա, որ ինձ մոլորեցրել էր, նա, որ ինձ ցոյց էր տուել չար գործի չար ճանապարհ-ները, այժմ աշխատում էր փրկել ինձ: Բայց ինձ պէտք չէր փրկութիւ-նը նրա ձեռքից ընդունել: Ես արդէն բարոյապէս ինձ փրկուած էի համա-րում, սկսեալ այն օրից, որ իմ նոր դաստիարակի շնորհիւ մկրտուեցայ կրթութեան նոր աւազանի մէջ: Ես իմ շղթաների մէջ իմ անձը բախտաւոր էի համարում, որ միշտ կարող էի տես-նել նրան, միշտ կարող էի վայելել նրա բարեկամութիւնը եւ լսել նրա իմաստալից խրատները:

Աւաղ, կարճատեւ պատմութիւնը ինձ վրայ խիստ տխուր տպաւորութիւն թողեց: Նա սիրել էր մէկին, նրան նուիրել էր իւր անձը, իւր հոգեկան բոլոր քաղցր զգացմունքները: Նրա սիրոյ առարկան այլեւս չկար, բաժ-նւում էր շատ հեռու, ուրիշի աշխար-հում: Բայց այդ դժբախտ մարդը դեռ շարունակում էր սիրել նրան, դեռ նրան յիշելիս, նրա այրական դէմքը մռայլւում էր տխրութեան թախիծնե-րով: Ես նոյնպէս սիրում էի մէկին, բայց իմ սիրոյ առարկան գոնէ դեռ կենդանի էր, գոնէ դեռ մտածում էր իմ վրայ: Այժմ ո՞րտեղ էր անհայր, անմայր, անտուն, անտեղ եւ անօգնա-կան որբիկը…: Ես շատ անգամ պա-տմերում էի նրան եւ իմ սիրտը լլ-լւում էր անշիջանելի կրակով: Աքսո-րիս տրտմութիւնը չէր զօրում հանգ-ցնելու այդ կրակը: Դատապարտեալը մոռանում է ծնողներ, ազգականներ, բարեկամներ, մոռանում է իւր հայ-րենիքը, բայց սիրած կնոջ յիշատա-կը մնում է նրանից անբաժան: Սի-րած կնոջ կորուստը աւելի ծանրաց-նում է նրա շղթաները, աւելի պղտոր է տալիս իւր թշուառ դրութիւնը:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԽՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՐԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Սուրիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՅՈՒԼԻՍ VENDREDI 5 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2849

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌՕՐԵԱՆ ԵՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆԸ

»»»··«««

Օրուան հոգերու վերլուծման նուիրուած շարքի մը մէջ, Փարիզի ռամկավար օրկանը անուղղակի կը շօշափէ շատ կարեւոր խնդիր մը,—կուսակցութեանց պատասխանատուութիւնն ու պարտականութիւնը՝ սոյնպիսի հանգէպ․

— «Պարզ են գաղութներու հարցերը․ մինչդեռ տիրող քառսը, խանգարումները, անկերպարանութիւնը կարծել պիտի տային թէ ընկերային եւ քաղաքական ամենածանր կնճիռներ եւ պարարտ իշխանութիւններ ձեռք ձգելու մրցակցութիւններ կան։

Ֆրանսահայ գաղութը, օրինակի համար, ունի շատ պարզ հարց մը,— պէտք է օգնել օգնութեան կայաններուն եւ աշխատիլ ու ձեռք բերել ֆրանսական իշխանութեան առաւելագոյն բարեհաճակամութիւնը։

Խաղաղութեան մթնոլորտ մը եւ ներդաշնակ աշխատակցութեան կամեցողութիւն,— ահա ինչ որ կը պահանջուի եւ ահա ինչ բանի միայն տեղ կայ ներկայ իրականութեան մէջ»։

Եթէ այս բանաձեւը կը վերաբերի միայն Ֆրանսայի առօրեայ հոգերուն, չէր արժեր խմբագրականի վերածել։ Իսկ եթէ կը ձգտի գետին հարթել ընդհանուր գործակցութեան մը համար, անբաւական է, բլլալ հիմնաւորուած։

Օրուան հոգերը գործակցաբար հետապնդելու եղանակ մը գտնուած է արդէն,— Միացեալ Ցանձնաժողով, որ ճիշդ ու ճիշդ կը համապատասխանէ բանաձեւին,— «օգնել օգնութեան կայաններուն եւ աշխատիլ ու ձեռք բերել Ֆրանսական իշխանութեան առաւելագոյն բարեհաճակամութիւնը»։

Այսպէս կամ այնպէս, այդ յանձնախումբին մէջ ներկայացուցիչներ ունին զանազան հոսանքներ, որոց հատուածներ անունով։

Պատահաբար ծնած եւ սկիզբէն իսկ մասամբ, այդ մարմինը զգուշացաւ քաղաքական կուսակցութիւններէն, նախընտրելով գործ ունենալ անհատներու հետ։

Յանձնախումբը կը գոհացնէ՞ մեզ։

Ո՛չ։ Անոր կազմութենէն ի վեր, մենք օրը օրին առանց միբապահութեան մատնանշած ենք հիմնական թերութիւնները։

Արդ, այն ձեւով որ կազմուած է յանձնաժողովը, քաղաքական կուսակցութիւնները կրնա՞ն բան մը աւելցնել անոր վրայ։

Դարձեալ ոչ։ Յանձնաժողովը առաջին օրէն իսկ առժամեայ հռչակած ըլլալով ինքզինքը, իր գործելու մեթոտներն ալ դատապարտուած են մնալու առօրեայ։

Անոր համար է որ, միշտ կը յիշեցնենք թէ պարտաւոր է գոնէ ԻՐ ՍՏԱՆՁՆԱԾ ԳՈՐԾԵՐԸ ՎԱՐԵԼ ՏԻՐԱԲԱՐ, զատել հեղինակաւոր եւ բանուկ մեքենայ մը, ցնոր տնօրինութիւն։

Վարկը շատոնց բացուած է։ Կը մնայ արժեցնել, նոյն իսկ եթէ ամբան արձակուրդներուն հետ պիտի հալին բոլոր տրամադրութիւններն ու առաջադրութիւնները

Բայց, միայն առօրեայ հոգե՞ր ունին գաղութները։ Նոյն իսկ մեր գաղութը, Ֆրանսականը,

Եւ միայն այդ հոգերուն մէ՞ջ կ՚ամփոփուին քաղաքական կուսակցութեանց պատասխանատուութիւններն ու պարտականութիւնները։

Ֆրանսայի վրայ իսկ ամփոփուինք, պատասխանը ժխտական է։ Մանաւանդ Ֆրանսայի համար՝ շատ աւելի ժխտական։

Մինչ միւս գաղութները քիչ — շատ կազմակերպուած վիճակ ունին, Ֆրանսականը պատկերացարդ հաւաքածոյ մըն է համատարած ապիկարութեան եւ ընդվզեցուցիչ անիշխանութեան։

Ինչո՞ւ,— որովհետեւ կը պակսի «ներդաշնակ աշխատակցութեան կամեցողութիւնը»։

Ահա տարիներէ ի վեր կ՚աղաղակենք թէ տարրական պահանջ է կազմակերպել գաղութները,—եւ ամէնէն առաջ այս գաղութը— զօրացնելու համար անոնց դիմադրական կորովը։ Ինքնապաշտպանութի՛ւն։

Եւ, տարիներէ իվեր, մարդիկ յամառօրէն աչք ու ականջ կը փակեն այս պահանջին առջեւ, կարծել տալով թէ «ընկերային եւ քաղաքական ամենածանր կնճիռներ եւ պարարտ իշխանութիւններ ձեռք ձգելու մրցակցութիւններ կան»։

Նոյն ինքն ռամկավար կուսակցութիւնը, որ այժմ գործակցութեան երգը կ՚երգէ խմբագրական բեմէն, մնաց ամէնէն մոլեռանդ ախոյեանը՝ այս ճակատին վրայ,— բան մը չընել։

Ան չկրցաւ զանազանել երկու լրացուցիչ, այլ անջատ խնդիրներ,— Հայաստան եւ Արտասահման։ Այսինքն որոշ դիրք, պարտականութիւն՝ ե՛ւ մէկուն ե՛ւ միւսին հանդէպ։

Գրեթէ՝ կանխակալ կարծիքներու, ան կարծեց թէ ինչ որ կը կատարենք Արտասահմանի մէջ, մեր ինքնապաշտպանութեան համար, ուղղուած է Երեւանի դէմ։

Այս նախապաշարումը չփարատեցաւ նոյն իսկ 1932ին, երբ որոշ բանաձեւեր խմբագրուած եւ նշանագրուած էին Դաշնակցութեան հետ, բոլոր հարցերու մասին, իբրեւ արդիւնք ութ ամսուան բանակցութեանց։

Բան մը փոխուա՞ծ է այսօր,— չենք գիտեր։

Բայց գիտենք մէկ բան,— այս վիճակը չի կրնար շարունակուիլ այլ եւս։

Կը բաւէ աչք մը նետել օրուան իրականութեան վրայ, նախատեսելու համար գալիքը։

Երբ գաղութի մը հանրային կեանքը այնքան կ՚այլասերի որ առտուն կանուխ աքթնցող «Ազգ Թարհուրդ» կը թիէ, երբ հինգ հոգի իրարու լեզու չեն հասկնար, խուսաստ մարմին մը կազմելու եւ պետական նպաստը յանձնելու համար, երբ հատաբակ «ա- ֆէրիստ»ներ թղթածրար կը կազմեն «ազգ փրկելու» համար,— կը նշանակէ թէ շատ երկար տեւեց թմրութիւնը։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կ՚ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻ ՍՊԱՆՆԵԼ ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԸ

Մէկ միլիոն տրախմի պարգեւ սահմանելով

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն յուլիս 3 թուականով.— *Ցոյն երեսփոխան մը, Մոխոփուլոս, երէկ առաջարկեց պարգեւ մը սահմանել, սպաննել տալու համար Վենիզէլոսը, որ մահուան դատապարտուած է ի բացակայութեան։ Այդ առաջարկին համաձայն, կառավարութիւնը պէտք է յայտարարութեամբ մը մէկ միլիոն տրախմի պարգեւ եւ ներում խոստանայ ո եւ է յոյն փախստական դատապարտեալի որ կը գործադրէ մահավճիռը։*

⁂ *Կառավարութիւնը երեսփ. ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որուն համաձայն հանրաքուէ պիտի կատարուի, վարչաձեւի մասին։ Ժողովուրդէն պիտի խնդրուի քուէարկել ի նպաստ «ներկայ ժողովրդավար եւ խորհրդարանական դրութեան պահպանման կամ սահմանադրական միապետութեան մը հաստատման՝ խորհրդարանական կառավարութեան մը հսկողութեամբ»։ Այս վերջին բացատրութեամբ կ՚ուզեն ըսել թէ պիտի վերահաստատուի Յունաստանի արքայական տունը, որուն ներկայ ժառանգորդն է նախկին թագաւորը, Եօրկիոս (այժմ Լոնտոն)։ Հանրաքուէին թուականը եւ կատարման եղանակները պիտի հաղորդուին նախագահական հրամանագրով մը, քուէարկութենէն քառասուն օր առաջ։ Հրամանագիրը միեւնոյն ատեն պիտի նշանակէ քուէներու համեմատութիւնը՝ վարչաձեւի փոփոխութեան համար։*

ՆՈՅՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Վիէննայէն կը հեռագրեն թէ այն բանակցութիւնները որ կը կատարուէին վերադարձնելու համար Հապսպուրկներու անհատական ստացուածքները, արդէն վերջացած են եւ կը սպասուի օրինական ձեւակերպութեանց լրացման։ Բանակցութիւնները, որոնք շատ բարդ հանգամանք ունէին, տեւեցին աւելի քան մէկ տարի։

1919 *ապրիլ 3ին էր որ Աւստրիոյ Ազգ. ժողովը օրէնք մը քուէարկեց, երկրէն արտաքսելով կայսերական գերդաստանը եւ պետական սեփականութիւն հռչակելով անոնց ստացուածքները։ Այս դրուածը կ՚ընդգրկէր Հապսպուրկներու բոլոր անհատական հարստութիւնը, այնպէս որ, շատ շանցած բաղօքներ ներկայ եղան։ Երկար ատեն անլսելի մնացին այդ բողոքները, բայց երբ Աւստրիան ալ աջակողմեան տարրերու ձեռքն անցաւ, միջոցներ ձեռք առնուեցան, օրէնքը բարեփոխելու համար։ Կառավարութեան ցեկոյցին համաձայն, նոր օրէնք մը պիտի հրատարակուի, իբրեւ բարեփոխում, յառաջիկային ձգելով 1919ի օրէնքին ամբողջական ջնջումը։ Արտաքսուած արհիդուքսերէն երկուքը արդէն արտօնուած են Աւստրիա վերադառնալու, թէեւ օրէնքը ի զօրու է անոնց դէմ։*

Հապսպուրկներու անհատական ստացուածքները կը բաղկանան արժեթուղթերէ, անտառներէ, հողերէ, քանի մը դղեակներէ եւ գեղարուեստական գանձերէ Դժուար է գնահատել անոնց բուն արժէքը, քանի որ թաւալգլոր անկումներ ունեցաւ դրամը։ Կառավարութիւնը չպիտի վերադարձնէ գեղարուեստական առարկաները եւ թանգարանները, կայսերական պալատ եւ Շէօնպրունի դղեակը, որոնք պիտի մնան պետական սեփականութիւն։

Այս առթիւ կը յուզուի միապետութեան վերահաստատման խնդիրը, մանաւանդ որ, Իտալիոյ տրամադրութիւնները շատ նպաստաւոր են։ Հռոմի մէջ կը կարծեն թէ միապետութեան վերահաստատումը պիտի ամրապնդէ Աւստրիոյ դիրքը, դիմադրելու համար հիթլէրական փորձութեանց։

Վատիկանի մէջ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ կայսերական գերդաստանին վերադարձի արտօնութեան լուրը։

Անգլիա կ՚ուզէ որ Ֆրանսա զօրակցի յուծելու համար հապէշական խնդիրը

Բրիտանական դահլիճը երկու ժամ անընդհատ խորհրդակցեցաւ, առջի օր, ելք մը գտնելու համար հապէշական վէճին, քանի որ Մուսոլինի վճռապէս մերժած է Պ. Իտընի առաջարկները։ Ժողովէն վերջը որոշուեցաւ ստիպողաբար դիմել Ֆրանսական կառավարութեան եւ անոր գործակցութիւնը ապահովել։ Այս առթիւ պիտի հասկցնեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ապագան եւ առ հասարակ հաւաքական գործունէութեան դրութիւնը պիտի վտանգուին, եթէ կարելի չըլլայ միասնաբար լուծել հապէշական խնդիրը։ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան գոյութիւնն իսկ վտանգուած է, եթէ Մանչուրիոյ պատմութիւնը կրկնուի Հապէշիստանով։ Իտալիոյ զինուորական առաքումները եւ ուրիշ պատրաստութիւններ ցոյց կուտան թէ Մուսոլինի տրամադրութիւն չունի անսալու Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդներուն։ Անգլիա ալ այժմ որոշ առաջարկներ չունի, տնտեսական կամ ուրիշ պատժական տնօրինութիւններ ձեռք առնելու համար, այլ կ՚ուզէ ապահովել Ֆրանսայի աջակցութիւնը եւ արժեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը։ Լոնտոնի մէջ կ՚ընդունին թէ շատ ալ դիւրին չէ համոզել Ֆրանսական կառավարութիւնը, միասին գործելու համար, բայց գերագոյն փորձը պիտի կատարուի փրկելու համար հաւաքական գործունէութեան դրութիւնը, որ արտաքին քաղաքականութեան առանցքն է երկու երկիրներուն համար ալ։

Մինչ այս մինչ այն, Իտալիա կը շարունակէ զինուոր ղրկել արեւելեան Ափրիկէ, թնդանօթներով ու ամէն կարգի սպառազինութիւններով։ Իսկ թերթերու հրատարակութիւններէն կը հետեւի թէ Իտալիա գոհացում չպիտի առնէ, մինչեւ որ մանաւոր վարչաձեւ մը չհաստատուի Հապէշիստանի համար (ուրիշ խօսքով՝ հոգատարութիւն)։

Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի բանակցութիւններ

Գնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, Պերլին հասած օրն իսկ, աւանդական արարողութենէն յետոյ, ամբողջ երեք ժամ խօսակցեցաւ Հիթլէրի հետ։ Անկէ առաջ տեսնուած էր արտաքին նախարարին հետ։ Առ այժմ գաղտնի կը պահուին այս տեսակցութեանց մանրամասնութիւնները։ Կ՚ըսուի թէ Լեհաստանի արտաքին նախարարը ուզած է շօշափել Հիթլէրի տրամադրութիւնները, իբրեւ միջնորդ ծառայելու համար Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Անշուշտ շատ աւելի կարեւոր խնդիրներ քննուած են, մանաւանդ Խ. Միութեան հանդէպ։ Ամէն պարագայի մէջ, երեք ժամուան խօսակցութեան ընթացքին ոչ մէկ խնդիր անտեսուած է։ Գերմանական մամուլը այս առթիւ ալ կը կրկնէ թէ Եւրոպան խաղաղեցնելու ամէնէն ազդու միջոցն է համաձայնութիւններ կնքել պետութենէ պետութիւն, ինչպէս անգլօ-գերմանական նաւային պայմանագիրը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԲԱԺՆԵԼ «ՊԱՏԻՒԸ»

— • —

Ուրեմն, լսեցինք որ Դուրեան յանձնախումբը հրաժարեր է, լրացուցած ըլլալով իր պաշտօնը։

Լսեցինք նաեւ կարգ մը շահեկան տեղեկութիւններ, իր գործունէութեան մասին։

Այսպէս, յանձնախումբը հաւաքեր է «բաղդատաբար շատ համեստ գումար մը, որ Բանուորականներու եւ Դաշնակներու երեւակայած վաթսուն կամ ութսուն հազարը չէ, այլ միայն 24 հազար տոլար»։

Յետոյ, յանձնախումբին աջակցութեան շնորհիւ է որ դաւադիրները բռնուեցան։ (Պայքար, 18 յունիս)։

Ու վերջապէս համոզուեցանք թէ յանձնախումբին «կատարած գործը կ՚արդարացնէ եղած ծախքերը»։

Թոյլ տուէք լրացնել յանձնախումբին գործունէութեան պատկերը, միշտ հետեւողութեամբ նոյն վաւերական աղբիւրին՝ ռամկավար «Պայքար»ին․

— *«Արդարութիւնը իր յաղթանակը մինիայն կը պարտի Դուրեան Յանձնախումբին եւ անոր կողքին կեցող Հայրենիքի, ազգի եւ եկեղեցիի պաշտպան Հայութեան։ Դատը պաշտպանողներն ու արդարութեան յաղթանակն ապահովողները, յանցաւորները բռնել տուող, եւ անոնց դատապարտութիւնն անուրանալի, անժխտելի եւ անկողմնակալ վկայութիւններով յառաջ բերող Դուրեան Յանձնախումբն եղաւ, եւ ոչ թէ Դուրեանով եւ Հայ Եկեղեցիով երբեք չհետաքրքրուող Բանուորական Պոլշեւիկները որ առաջին վայրկեանէն իրենց բան գործ բրին ամէն տեսակ դրդումութիւն յառաջ բերել, ինքզինքնուն գործ մը տեսնողի երեւոյթը տալ՝ շատ պոռալով եւ հրապարակն աղմկելով, մինչդեռ ներքնապէս կը հետապնդէին չարչիական հաշիւներ, քանի մը հիմեւոյ աւելցնելու համար»։*

Խնդրեմ, քիչ մը շունչ առէք, մարսելու համար այս շքեղաշուք ճառախօսութիւնը։

Դեռ աւելի կարեւոր գաղտնիքներ պիտի լսէք․

— *« Այսօր ալ, ամբողջ դատավարութեան ընթացքին ամերիկեան դատարանին դէմ ամէն տեսակ յիմարական ցափսոսանքներ ընելէ վերջ, այս պարապ մարդիկ, որ ժողովրդային միամտութիւնը շահագործեցին, դեռ յիմարաբար կը յեղյեղեն թէ «Մասսաներու ճնշման տակ ամերիկեան դատարանը պատժեց Դաշնակները»։ Ո՞ւր էին իրենց աշխատաւորական Պոլշեւիկ «Մասսա»ները, երբ իրենք կը քարկոծէին «պուրժուա» արդարութիւնը։ Ի՞նչ դոհողութիւններ ըրին Պոլշեւիկ անզօր «Մասսա»ները ։ Իրե՞նք ինչ բանի համար գործածեցին այն դրամները զորս իրենց կազմած ժողովներուն մէջ հաւաքեցին իբրեւ թէ Դուրեանի դատին պաշտպանութեան համար»։*

Ու վերջապէս․

— *« Դաշնակցական մամուլին ամբողջ կատաղութիւնը Դուրեան Յանձնախումբին դէմ՝ ապացոյց է որ մեծ գործ կատարեց անիկա ոճրագործներու դատապարտութեան մէջ։ Եթէ այսօր Դուրեանի դահիճները կը տառապին բանտի մէջ, պանոնք հոն դրողը Բանուորական ցափսոսանքները չէին, այլ Դուրեան Յանձնախումբին ազդեցիկ աջակցութիւնն էր ամերիկեան դատարանին»։*

Այս բոլորը իմանալէ յետոյ, կրնա՞ք վճռել թէ ինչպէս որո՞ւ կը պատկանի «ոճրագործներու դատապարտութեան» նախաձեռնի պատիւը,— ռամկավար յանձնախումբի՞ն, «Բանուորական ցափսոսանքներ» ջո՞ւն թէ․․․ Մ․ Նահանգներու «պուրժուա» արդարադատութեան։

Ճիշդ լուծողին՝ մէկ տարեկան «Հայ – Բոյժ»։

ՎԱՀԷ

Այն ու ձախը դէմ դիմաց

Արմատականներու գործադիր կոմիտէի լիագումար նիստին մէջ, որ տեղի ունեցաւ առջի օր, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Պ. Էռիօ, ներքին խնդիրներու մասին։ Զարգելով հանրապետութեան դէմ սարքուած դաւերը, յայտարարեց․— «Անգամ մը եւս մեր կուսակցութիւնը կը ծառանայ այդ փորձերուն դէմ։ Հանրապետութիւնը Ֆրանսայի վերջնական վարչաձեւն է եւ մենք թոյլ չպիտի տանք որ դպչին անոր։ Մենք ոչ կրնանք թոյլատրել, ոչ ալ ըմբռնել բռնութեան կարգ մը պատրաստութիւններ, մենք չենք կրնար հասկնալ որ ինչպէս Ֆրանսացիներ կրնան ծանուցանել թէ ի հարկին ռազմական օդանաւերու պիտի վերածեն զբօսանքի յատուկ սաւառնակները, կռուելու համար իրենց հայրենակիցներուն դէմ, կամ պիտի ներկայացնեն հրեանդապահուհիներու խմբակցութիւններ որոնք սահմանուած են դարմանելու քաղաքացիական պատերազմի մը վիրաւորները, ինչպէս կը հաստատեն կարգ մը փաստաթուղթեր։ Կարճ խօսքով, արմատականները ոչ ներքին պատերազմ կ՚ուզեն, ոչ ալ արտաքին։

Պ. Էռիօ հաստատեց թէ կուսակցութիւնը պիտի մասնակցի յուլիս 14ի ցոյցերուն, պահելով սակայն իր անհատականութիւնը եւ եռագոյն դրօշը։ Յետոյ հաղորդեց թէ յառաջիկայ հոկտեմբերի պիտի հրաժարի կուսակցութեան նախագահութենէն։

⁂ *Սէնի նահանգային ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ բուռն արտայայտութիւններ եղան Ֆաշական գործունէութեան դէմ։ Աջակողմեան անդամ մը, որ «Մարդասպան Թրօշիւ» կը կոչուի ձախերուն կողմէ, յայտարարեց․— «Շատ չանցած փողոցին մէջ պիտի չափուինք այս խնդիրներուն համար»։ Միւսներն ալ տուին տուին։ Ի վերջոյ պարտաւանքի բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ Ֆաշական կազմակերպութեանց դէմ։*

⁂ *Ձախակողմեան կազմակերպութեանց հետապնդումներուն վրայ, Հուիյլի մէջ բռնուեցաւ բեռնակառք մը, որ ատրճանակներ, մետաղեայ գաւազաններ եւ դաշոյններ կը փոխադրէր «Ֆրանսական Համերաշխութեան» համար (աջակողմեան կազմակերպութիւն մը)։*

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՏՐԷ ՍԻԹՐՕԷՆ, Ֆրանսայի ինքնաշարժի արքան, որուն հաստատութիւնը սնանկութեան դուռը հասած էր վերջերս, մեռաւ առջի օր, բժշկական գործողութեան մը հետեւանքով։ 57 տարեկան էր եւ մեծ համբաւ ու հարստութիւն դիզած՝ շնորհիւ իր յանդգնութեան։ Զինուորական ծառայութենէն վերջն էր որ, 1919ին, շինեց առաջին ամօն ինքնաշարժը (հինգ ձի)։ Պատերազմի ընթացքին, ծրագիր մը ներկայացուց եւ յաջողեցաւ գործարան մը բանալ ժավէլի քարափին վրայ, օրական 55,000 ռումբ արտադրելով։ Չափազանց վառ երեւակայութիւն ունէր եւ մոլի էր շռնդալից «ռէքլամ»ներու։ Էյֆէլի աշտարակն անգամ վարձած էր, իր ազդերը ցուցադրելու համար ելեկտրական լոյսերով։

ԱՄԱՐԱՆՈՑ ՄԸ ՕԴԸ ԵԼԱՒ Վէզինէի մէջ (արուարձան)։ Տանտիրուհին, Օր. Մարթ Սօլ, նոր գացած էր տիրանալու կալուածին, երբ ահռելի պայթիւն մը տեղի ունեցաւ եւ ինքն ալ մահացաւ վէրքեր ստացաւ։ Կ՚ըսուի թէ նախկին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ «ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ»

ԱԼԼԱՀԱՊԱՏ, 12 յունիս.— Արդար զառնութեամբ ու ցասումով է որ գրի կ'առնեմ այս տողերը «Յառաջ»ին ուղարկելու համար: Վասնզի թէեւ վաղուց էր որ մտադիր էի որոշ տեղեկութիւններ տալ մեր գաղութի մասին, յարմար առիթը կը զուգադիպի նշանաւոր թուականի մը՝ Մայիս 28ի 17րդ տարեդարձին, որու տօնակատարութիւնը վտանգաւոր տեպուեցաւ ... կուսակցական բնոյթ ունենալուն պատճառով.

Խօսքս Հնդկահայ գաղութի փառաւոր անցեալի մասին չէ, մեզ շահագրգռողը ներկան է:

Շատոնց ի վեր արտաքին աշխարհը — միւս հայ գաղութները — լուր չունի այս տեղէն: Հազուադէպ է որ գրիչ շարժելու ընդունակ անհատ մը տրամադրութիւնը ունենայ այս կամ այն թերթին համառօտ տեղեկութիւն հաղորդելու: Եւ այս երկար տարիներու խոր լռութիւնը պէտք է վերագրել հնդկահայ գաղութի ներքին անմխիթար վիճակին: Ուծացումի ու այլասերումի կնիքը այնքան զօրեղ է այս գաղութին վրայ որ, հայութեան մօտաւոր թիւն իսկ դժուար է գրի առնել:

Ճիշդ է, կարելի է Հայոց եկեղեցին մէջ պրպտումներ կատարել, բաղդատել հին եւ նոր վիճակագրութեան տոմարներն ու ծննդեան ցուցակները, որով մօտաւոր գաղափար մը կը ստանայինք հնդկահայ գաղութի եւ մասնաւորապէս Կալկաթայի համբանքի մասին: Բայց կը ցաւիմ ըսել թէ այս միջոցն ալ վստահելի չէ, որովհետեւ դժուար է ճշդել թէ նոյնիսկ այդ եկեղեցւոյ տոմարներուն մէջ արձանագրուածները իրենք զիրենք Հայ կը համարի՞ն թէ ոչ:

Ի՞նչ պերճախօս ողբերգութիւն ... Եւ իբրեւ հետեւանք ամէն Հայ, անհատ թէ ընտանիք, կ'ապրի իրեն համար, անտրամադիր իր հարեւանի խօսքը լսելու եւ կամ աջակցելու որ եւ է ազգօգուտ ձեռնարկի: Արդէն անձնուէր հայրենակիցներ ալ չունինք որ նախաձեռնութիւն ստանձնեն այդպիսի պարագաներու մէջ: Ու մինչ ռուփիները թուխս են նստած օտար դրամատուններու մէջ, հայ ունեւորներու անունով, Իրանի Փէրիա եւ Ջարմահալ գաւառներու հայութիւնը մատնուած է անել կացութեան մը.— տաժանելի հիւանդութիւններ, մեծ թիւով զոհեր, ծայր աստիճանի աղքատութիւն ու չքաւորութիւն, եւ դեռ ինչպիսի թշուառութիւններ. .

Երախտապարտ ըլլանք Պ. Դաւիթ Ա. Դաւթեանի, որ նիւթապէս ապահովելով հանդերձ իր սեփական դպրոցի գոյութիւնը, ճիշդ 150,000 ռուփի (ներկայ հաշւով մօտ 825,000 ֆրանք) պատկառելի գումար մը նուիրեց Թէհրանի Հայոց Ազգային դպրոցին, ինչպէս նաեւ ուրիշ 100,000 ռուփի ալ տրամադրեց Ն.-Ջուղայի մէջ հիմնուելիք հոգեւոր դպրանոցին: Անցողակի յիշենք որ այս դպրանոցի հարցը սեղանի վրայ է աւելի քան երկու տարիէ ի վեր:

Բայց դեռ քանի քանի հարուստներ կան որոնք մէկտեղ գալով ու յիշեալ գումարներուն չափ նոյնքան ալ իրենք տրամադրելով Ջարմահալի ու Փէրիայի հայութեան, կրնային սրբել հազարաւոր անհատների արցունքը: Պ. Պ. Յարութիւն Յարութիւնեան, Պետրոս Կրէաեան, Գրիգոր Յարութիւնեան, Մաք Ջօն (Մկրտիչ Յովհաննէսեան) եւ ուրիշներ ի՞նչ պիտի խորհէին, եթէ ի վիճակի ըլլային այս տողերը կարդալու: Այո, եթէ միայն ի վիճակի ըլլային...

Արդեօ՞ք դրամն է որ կարճ կուգայ թէ հարկ եղած տրամադրութիւնը:

×

Եթէ լեզուն միակ միջոցն է բնորոշելու անհատի մը ազգութեան հանգամանքը, հնդկահայ գաղութին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ոչ Հայ կարելի է համարել ոչ Անգլիացի: Ի՞նչ կ'ըլլար եզրակացութիւնը այստեղի հայութեան մասին, եթէ լսէիք հետեւեալ նախադասութիւնը.

«էս տանկը բէյլվէյ կմպնաՌ ա բիլանգ անըւմ» (այս աւազանը կը պատկանի երկաթուղիի ընկերութեան): Եւ կամ.— «Այ տղայ վոՌ միՌիթ հկ այստեղ», (այ տղայ կամ զաւակս, մէկ վայրկեան լսէ զիս): Օրինակներ շատ կարելի էր բերել, ցոյց տալու համար թէ ինչպիսի չքնաղ լեզու է չինուեր գալոց սերունդին համար, եւ կամ ինչպէս «Յառաջ»ը պիտի ըսէր՝ « ի պէտս զարգացելոց»:

Հայ մանուկը հայկական դպրոց չի յաճախեր: Արդէն պէտք ալ չզգար հայերէն սորվելու, եւ ազգային ոգիով մեծնալու: Այն զոհերն գաղափարը թէ հայերէնը հաց չի տար, խոր արմատ է ձգած ամէնուն սրտին մէջ:

Տարիները կը յաջորդեն իրարու, կարգով կուգան եւ ու կ'անցնին, եւ ամբողջ Կալկաթայի գաղութին մէջ, որուն թիւը 700ի կը հասնի, չկայ մէկը որ ուզէ իր շուրջը հաւաքել երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, տօնելու համար Վարդանանցը, Ապրիլեան Սգատօնը, Մայիս 28ը եւ վերջապէս յիշատակը Աստուածատուր Մուրատխանեան եւ Մնացական Վարդանեանի որոնք հիմնադիրներն են Հ. Մ. Ճեմարանին:

Սակայն գաղութը (Կալկաթան) զուրկ չէ կեդրոնականեղէմքերէ, որոնց մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ «Մեծաշարքը», «անգլիագէտը», «գրաբարագէտը», «Թաղիականցի երկրպագու» Պ. Մեսրոպ Յ. Սեթեանցը, որ երդուեալ թշնամին է առհասարակ բոլոր գիւղացիներու եւ «Հոս-Հօտ»ներու: Այս աննկարագիր մարդը կը յարձակի Դաշնակցականներու վրայ, անխնայ լուտանքներ թափելով բոլորի հասցէին, միեւնոյն ժամանակ հակառակ է մեր կարմիր կռուողներու քաղաքականութեան եւ մոլի թրքատեաց, ինչ որ կարելի է համարել իր միակ առաքինի գիծը:

Երկրորդ դէմքն է Պ. Սիմոն Մխիկեան — Վանեցի— որ Կալկաթա կը գտնուի 1913էն ի վեր: Հայերէնի դասատու եւ նոյն ժամանակ փոխ տեսուչն է Հ. Մ. Ճեմարանի: Այս պաշտօններուն գլուխը գտնուելով, բնականաբար շատ աւելին կը սպասուէր իրմէ: Հակառակ իր պարտաճանաչութեան եւ որոշ չափով ալ դաստիարակ ըլլալուն, հարկ եղած ազդեցութիւնը չունի հայ շրջանակներու մէջ շնորհիւ իր անձնասիրութեան եւ մեկուսացման:

Այս երկու Հայերը սկիզբէն ի վեր երկու ճակատ կազմած եւ պայքարած են իրար դէմ, յանկարծ եւ հրապարակաւ: Հակամարտութիւնը կը շարունակուի մինչեւ մեր օրերը նոյն մոլեռանդութեամբ: Արդար ըլլալու համար յիշենք որ իրերակերութեան գլխաւոր պատասխանատուն եղած է նոյն տխրահռչակ Սեթեանցը, որուն իրական պատկերը բնորոշելու համար հարկ է էջեր վատնել:

Կայ նաեւ երրորդ մը, որ մերթ այս եւ մերթ այն կողմ հակելով, ի հարկին երկու խմբակներուն ալ աքացի կուտայ, վարագոյրի ետեւէն, առանց իր ճշգրիտ պատկերը ցոյց տալու:

×

Կալկաթայի Հայոց Մարդասիրական Ճեմարանը հիմնուած է 1821ին, ուրեմն 114 տարի առաջ: Իր այս երկարատեւ գոյութեան ընթացքին Ճեմարանը ունեցած է վերելքի ու վայրէջքի բազմաթիւ շրջաններ, ու այսօր կոր անցուցած իր նախկին համբաւն ու փառքը:

Առանձնապէս ողբերգական է այն իրողութիւնը որ իր բովանդակ կեանքի ընթացքին Ճեմարանը չի տուած մէկ հատիկ նշանաւոր դէմք: Նիւթապէս ապահով այս հաստատութիւնը կարծես սկիզբէն ի վեր, որոշած է հրապարակ հանել թերխաչ հայ պատանիներ, կիսատ-պռատ ուսումով, որոնք յետոյ իրենց բախտը կը փնտռեն ածխահանքերու մէջ, հնդկականեփի, ճենապճնարակի եւ այլ այսպիսի գործարաններու մէջ:

Ամենամեծ սխալը եղած է այն որ Ճեմարանը ոչ մէկ ատեն չէ ունեցած կարող եւ խղճամիտ տեսուչ մը:

Դեռ 1932ի սկիզբները երբ մեռաւ դպրոցի տեսուչը, իր տեղ կարգեց երիտասարդ եւ անփորձ Անգլիացի մը, որու բերնէն կաթի հոտ կուգար: Երկրորդական դպրոցէ մը արձակուած, այս պարոնը շունչը կ'առնէ Կալկաթայի Ճեմարանը եւ տեսն մը իբրեւ անգլիերէնի ուսուցիչ պաշտօնավարելով, կը դառնայ տեսուչ, սակայն երկու տարի պաշտօնավարելէ յետոյ կը ձգէ կ'երթայ:

Եւ ահա իրեն յաջորդած է նոր Անգլիացի մը, որուն համար կ'ըսեն թէ փորձուած մարդ է եւ իր պաշտօնին գիտակից

Ինչպէս յիշեցի, Ճեմարանը զուրկ է եղած հայ տեսուչներէ: Այս վերջին չորս տարուան ընթացքին հոգաբարձութիւնը ստիպուեցաւ երկու անգամ տեսուչ փոխել, բայց ոչ ոքի մտքէն անցաւ առաջարկել որ հայ դպրոցը հայ տեսուչ ունենայ: Կարող հայ մտաւորականնե՞ր կը պակսին հրապարակին վրայ, Սուրիայէն մինչեւ Փարիզ: Եւ երեւակայել որ դպրոցի տեսուչներէն մէկը կը ստանայ տարեկան աւելի քան 50,000 ֆրանք, բացի ուրիշ դիւրութիւններէ: Գալով ուսուցչական կազմին, դպրոցի վարչութիւնը ջանացած է ոչ թէ կարող անհատներ պաշտօնի կոչել, այլ դպրոցի սեմէն ներս առնել հանդիպած մարդը, պայմանաւ որ հաւանի իբրեւ թոշակ ընդունիլ ամենաչնչին ամսական 400–500 ֆրանք: Ի՞նչ կատակերգութիւն ... Որքան խղճալի է օտար տեսուչին թոշակը, նոյնքան վտիտ եւ ծիծաղելի ուսուցչին վարձքը: Եւ որովհետեւ ուսուցիչներն ալ անփորձ են եւ միջին կրթութեան տէր, ամենայն յօժարութեամբ կ'ընդունին այս չնչին ամսավճարը, ամէն առաւօտ ներս մտնելով դպրոցի սեմէն իբրեւ դաստիարակ եւ երեկոյեան դէմ դուրս ելլելով իբրեւ փրոֆէսէօր: Իսկ թէ ի՞նչ կը սորվեցնեն աշակերտներուն ամբողջ օրուան ընթացքին, ոչ ոք կը հետաքրքրուի:

Դպրոցի ներկայ ուսուցչական կազմին մէջ (թիւով 10–11) չկայ եւ ոչ մէկ պատրաստուած հայերէնի դասատու: Եթէ աշակերտը կրցաւ ինքնօգնութեամբ սորվիլ հայերէնը լաւ, եթէ ոչ որո՞ւ հոգ:

Աշակերտներու ներկայ թիւն է մօտ 86, մինչ եօթը տարի առաջ 160 էր: Այլ եւս չկայ իրանահայ մանուկներու այն բազմութիւնը, լեցնելու թափուր մնացած տեղերը: Նիւթական տեսակէտով դպրոցը ապահով է շնորհիւ Հայոց Ս. Նազարէթ եկեղեցիէն ժառանգած հարստութեան, զոր հնդկահայ մեծատուններ կտակած են վերջին 200 տարուան ընթացքին: Դեռ վերջերս Սըր Պալ Ջէյսըրի (Պ. Պօղոս Աստուածատուրեան) այրին մեռնելով ահագին գումար մը ձգեց եկեղեցիին: Ուրեմն միջոցները կան, բայց տրամադրութիւնը կը պակսի: Եւ խորհիլ որ ներկայիս որբերու ամբողջ բանակներ ունինք հողմահեծ ու թափառական աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ. Ինչո՞ւ անկարելի կը համարուի բարեփոխել Ճեմարանի ուսուցչական կազմը, արտասահմանէն հրաւիրելով երկու երեք պատրաստուած հայ ուսուցիչներ, նոյն ժամանակ Յունաստանէն, Սուրիայէն, եւ եթէ կարելի է Իրանէն հաւաքելով ընդունակ, բայց աղքատ տղաք:

Ես վերջացուցի: Սիրելի «Յառաջ», դուն որ միշտ պաշտպան ես եղեր հայ երիտասարդներու կոչերուն, ի՞նչ կը մտածես այս մասին: Գէթ մէկ անգամ զբաղէ մեր վիճակով, քու կրակոտ շունչդ խառնելով մեր աղեկտուր ճիչերուն:

ՀԱՅԿԱԿ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԵՐՈՍԸ
ՏԻԿԻՆ Ե. ՋՕՐԵԱՆ

— o —

Ժնեւ ... Քաղաքային պարտէզ եւ երկու զինուորների յուշարձաններ: Երախտագէտ հայրենիքը յաւերժացրել է «Համաշխարհային պատերազմում ընկած» իր հերոս զաւակների յիշատակը: Այդպէս է փորագրուած այդ յուշարձանների տակ:

Համաշխարհային պատերազմո՞ւմ: Բայց չէ՞ որ Զուիցերիան չէ մասնակցել այդ պատերազմին:

— Ո՛վ գիտէ, թերեւս սահմանապահներ են եղել այդ զինուորները եւ հիւանդացել են ցուրտ ձմրան պահակութիւն անելիս ու մեռել տանը կամ հիւանդանոցում փափուկ ու մաքուր անկողիններում: Բայց այդ միեւնոյն է: Զուիցերիայում հերոս դառնալու ու անմահանալու համար պէտք չկայ որ մարդիկ անպայման Գողգոթա բարձրանան: Երախտագէտ հայրենիքը վարձատրում է հանրային ամէնէն սովորական ծառայութիւններ եւ այդ առատաձեռն վարձքը նա տալիս է իր պարտաճանաչ զաւակներին ոչ միայն նրանց մահուանից յետոյ, այլ նաեւ կենդանութեան ժամանակ:

Ի՞նչ լաւ է այդպիսի մի հայրենիք ունենալ ... Ի՞նչ լաւ է ապրել այդպիսի մի երկրում ...

Ժնեւ ... Աղքատիկ մի բնակարան: Քառասուն տարուան հանրային փայլուն ծառայութեան բեռը շալակին, իր օրերն է անցկացնում աշխատանքի հերոսը՝ Տիկ. Ե. Զօրեանը: Նա Հայ է եւ այդ պատճառով էլ մնում ու համարւա թէ մոռացուած մարդկանցից: Բայց ճակատը բաց է ու գլուխը բարձր եւ չունի դառնութիւն էլ սրտում, որովհետեւ երբ քառասուն տարի առաջ նոյն այդ Ժընեւում նա տալիս էր իր որոշումը՝ ծառայել հայ ժողովրդին, գիտէր թէ ի՞նչ է իրեն սպասում: Եւ այսօր, ապրելով Ժընեւում ու տեսնելով դարհուրելի տարբերութիւնը զուիցերական կարգերի ու հայ կեանքի դաժան օրէնքների մէջ, նա չի գայթակղում, որովհետեւ եղել է գաղափարի զինուոր ու ծառայել է իր ժողովրդին առանց վարձքի ակնկալութեան:

Ոչ յոբելենական այս տօնակատարութիւնը, որին ձեռնարկել են Փարիզում ապրող նրա աշակերտուհիները եւ ոչ ալ «Յառաջ»ում լոյս տեսնող մեր յօդուածները որ եւ է ձեւով չեն կարող համարուել որպէս արժանի հատուցում մեր ուսուցչուհուն: Այս բոլորը պարտքի մի շատ չնչին մասն է, որ մենք ուզում ենք վերադարձնել նրան:

Տիկ. Ե. Զօրեանը իմ յիշողութեան մէջ մնացել է, որպէս ուսուցչուհի: Դպրոցից յետոյ ես նրան չեմ հանդիպել: Եւ ամէն անգամ երբ նրա մասին խօսք է լինում, իմ առաջ պատկերանում է Թիֆլիզի Յովնանեան վարժարանը, իմ աշակերտական տարիները եւ դպրոցական այն բոլոր յիշատակները, որոնք քաղցր են մեզանից իւրաքանչիւրի համար:

Բայց յիշելով իմ աշակերտական այդ տարիները եւ բնագիտութեան ուսուցչուհի Տիկ. Ե. Զօրեանին, իմ մէջ զարթնում է նաեւ մի ուրիշ զգացում, մի զգացում, որ ունենում են սովորաբար բացառիկ, հազուագիւտ բախտի արժանացած մարդիկ: Օրինակ, ի՞նչ է զգում մէկը, որ ճանաչել է Վիքթոր Հիւկոյին կամ աշակերտել է Պուշկինին. Ահա այդպիսի մի պարծանք, այդպիսի մի հպարտութիւն եմ զգում ես, երբ յիշում եմ որ Տիկ. Ե. Զօրեանի աշակերտուհին լինելու բախտն եմ ունեցել:

Եւ այս հասկանալի է: Տիկին Ե. Զօրեանը, որպէս ուսուցչուհի զբաղեցել է մեր կեանքում բացառիկ տեղ: Նրա նմանները շատ հազուագիւտ են եղել հայ դպրոցներում: Պետական օժանդակութիւնից զուրկ եւ, ընդհանրապէս, պետութիւնից զրկուած հայկական դպրոցները, որ պահւում էին հանրային կազմակերպութիւնների միջոցներով, չէին կարող ունենալ այնպիսի ուսուցչուհիներ, ինչպիսին էր Տիկին Զօրեանը, որ պատուաւոր տեղ կարող էր գրաւել եւրոպական որ եւ է երկրի ամէնէն բարեկարգ դպրոցում:

Հետաքրքրական է, որ նոյն իսկ Կովկասի դպրոցական հոգաբարձութիւնը, Թիֆլիզի բազմաթիւ ուսուցիչների միջից նկատեց Տիկին Ե. Զօրեանին եւ ամէնէն հրապուրիչ առաջարկներով փորձեց պետական դպրոցներ տանել նրան: Բայց Տիկինը մերժեց այդ առաջարկները ու շարունակեց իր բարձր կարողութիւնները նուիրաբերել միայն հայ դպրոցին:

Օրիորդաց դպրոցներում շատ աւելի, քան տղայոց, ընկերական մտերիմ յարաբերութիւններ են ստեղծւում վարժուհիների եւ աշակերտուհիների մէջ: Յովնանեան դպրոցում մենք էլ ունէինք այդպիսի վարժուհիներ: Բայց Տիկին Զօրեանը դրանցից չէր: Նա երբեք չեղաւ մեզ համար ընկերուհի եւ մնաց միշտ էլ ուսուցչի եւ եթէ կ'ա... դէք մեծաւորի դիրքում:

Այդ նրան շատ էր սազում: Ազնուական ծագումը, դաստիարակութիւնը, միջավայրն ու շրջապատը թո... դէլ էին իրենց որոշ կնիքը նրա բնաւորութեան վրայ, եւ մենք միշտ զգում էինք, որ մեր բնագիտութեան վարժուհին միւսների նման չի, որ կարծես թէ մի այլ աշխարհից է եկած.

Եւ նրա հանդէպ ունեցած մեր վերաբերմունքը բնորոշելու համար ճիշդ չէր լինի սէր բառը գործածել: Մենք նրան չէինք սիրում, որովհետեւ չէինք համարձակւում սիրել: Տիկ. Զօրեանին միայն յարգել, նրանից միայն ակնածել կարելի էր: Բայց նա նման չէր նաեւ այն ուսուցչուհիներին, որոնց մանկավարժութիւնը իշխանութիւն բանեցնելու ու պատիժներ մտցնելու մէջ էր կայանում: Այդ տեսակ ուսուցչուհիներ շատ կային ... նաւանդ Ռուսաց դպրոցներում, ... նրանց մանկավարժական սխալների արդիւնքը յայտնի է բոլորին: Տիկ. Զօրեանը մեզ ոչինչ չէր պարտադրում եւ թէեւ խիստ ու ազդեցիկ, գիտէր ... առարկաները մեզ սիրելի դարձնել ... գաղտնիքը եւ պէտք է ասեմ, որ նրա առարկայից թոյլ աշակերտներ չկային մեր դպրոցում:

Երբ ես դեռ աշակերտուհի էի ... չգիտէի գաղափարական գործի ու ... սարակ պաշտօնի մէջ եղած տարբերութիւնը, ինձ թւում էր, որ Տիկ. Զօրեանի այս յաջողութիւնը պէտք է բացատրել միայն նրա մանկավարժական հմտութեամբ, կամ ինչպէս մենք էինք ասում այն ժամանակ «որովհետեւ նա լաւ է դաս տալիս»: Եւ յետոյ ես հասկցայ, որ միայն այդ ... պատճառը: Նա ունէր ջերմ սէր դէպի իր գործը, նա գաղափարի զինուոր էր եւ ոչ թէ սովորական պաշտօնեայ: Ուսուցչութիւնը Հայոց դպրոցներում նրա համար ոչ դիրք ստեղծելու եւ ոչ էլ ապրուստ ճարելու համար էր, այլ միայն հանրային ծառայութիւն: Եթէ մենք այդ չէինք հասկանում այն ժամանակ, սակայն այդ զգում էինք եւ այդ պատճառով ... հմայուած էինք Տիկ. Զօրեանով:

Աշխատանքի հերոս, ուրիշ ... չեմ կարող տալ ես այն անձնան կնոջ, որ քառասուն տարի շարունակ գործել է հանրային կեանքում, այնինչ ... այնպիսի ասպարէզում, որտեղ աշխատանքը ինքնին որ հերոսութիւն էր.

Հ. ՔՕՇԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Խվէրէկէն Կեսարիոյ Պոլիս հասած երիտասարդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Խվէրէկ – Ֆէնէսէի մէջ մօտ 20... տնուոր Հայեր կան, որ մեծ մասամբ կը զբաղին այգեգործութեամբ ու հողագործութեամբ: Լաւ գիւղերու տէր են Պ. Պ. Պօղոս Կէօյպաշեան եւ Կիւլպէնկեան: Ֆէնէսէի եկեղեցին բաց է եւ ամէն օր աղօթողութեամբ կ'ըլլայ: Իսկ կիրակի օրերը պատարագ կը մատուցուի դպիրներով ու դպրապետով: Հինգ հոգիէ բաղկացած Թաղ. Խորհուրդ մը ունի, որ կ'աշխատի: Ժողովուրդը եկեղեցասէր է: Ունի հոգեւոր հովիւ:

Յիշեալ երիտասարդը այցելած է նաեւ Կեսարիոյ առաջն. փոխանորդ Սմբատ Ծ. Վ.ի, որուն հսկողութեան տակ որբանոց մը կայ, 15–20 որբերով: Կիւլպէնկեաններու բարերարութեամբ կը մատակարարուի որբանոցը:

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ եւ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

Հազիւ կովու մը խուլ բառաչը, որ կը կոչէր այն վարժ ձեռքը որ ամէն իրիկուն իր կաթը կը պարպէր, հազիւ հեռաւոր ձայնը գիւղացիներուն, որոնք անտառէն վերադառնալով, իրենց վերադարձը կը ծանուցանէին իրենց ընտանիքին, հազիւ թէ պահակ շան ընդհատ հաչոցը կը խռովէին համայնական լռութիւնը: Դրաւիչ տեսարան մըն էր անդորր չքեղութեան խաղաղութեամբ: Ռուս զինուորին ռազմիկ դաստիարակութիւնը իր սիրտը փակած չէր քաղցր եւ քնքոյշ բոլոր այն տպաւորութեանց, որոնցմով բնութիւնը կը թափանցէ միտք, եւ զորս ամէնէն կոշտ հոգիները կը զգան:

Ջրարբի պճլտուն ջուրերուն մօտ կանգնած, ակնապիշ կը դիտէր այս հանդարտ տեսարանը, երբ յանկարծ լեռներու բազմաձայն արձագանգը, սարսափահար ճիչեր կրկնելով, հծծիւններ, սպառնալիքներ եւ շատ մը ձիերու դոփիւնը, Սթարովսքին իր երազանքէն սթափեցուցին: Շատ չանցած նշմարեց բազմաթիւ ձիաւորներ, որոնք քառասմբակ կ'արշաւէին բացատին մէջէն: Իր պատրուգաւոր հրացանը լեցուց, եւ ուղղուեցաւ հասնելու այն կէտը, որ ձիաւորներու հետեւած ճամբան կը յանգէր գլխաւոր ճամբուն: Ամէն ինչ իրեն յիշեցուց Թիֆլիսի աւերակներու արկածը, արկած, որ երեք տարիներ առաջ Գուրգէնի հետ կը կապէր զինքը: Զուգադիպութիւնը աւելի աչքառու եղաւ, երբ տեսաւ կին մը, որ կ'ողորէր այս ձիաւորներէն մէկուն դէմ, եւ որուն անկարգ զգեստները, բացատին մացառներուն կառչելով, իր վազքը կը դանդաղեցնէին: Դարանակալ կեցաւ, լրտեսեց անոնց շարժումները եւ տղէն նշան կ'առնէր յափշտակիչին, երբ երկար ճիչ մը, անծանօթ զոհէն թռած հասաւ իրեն, որ յանուն ամենայն սրբոց օգնութիւն կը հայցէր: Ինքն է, ինքն իսկ է, կեցէ՛ր, գոչեց ձիուն սանձէն բռնելով, թող տուր այս աւարը, եթէ ոչ մեռած ես, եւ ձիաւորին կուրծքին վրայ կոթնցուց հրացանին փողը:

«Նորէ՞ն դուն, գոչեց այս վերջինը: Միշտ դուն, դժո՞խքը կը ղրկէ քեզ իմ ծրագիրներուս դէմ կենալու համար, ուր պիտի ղրկեմ քեզի: Խօս՛ւֆ, Մուրղո՛ւք, օգնութի՛ւն, օգնութի՛ւն, շան պէս փռեցէք սա թշուառականը»:

Երկու մարդեր վազեցին, որոնցմէ մին եաթաղանը զինուորին գլխուն վրայ ճօճեց, Սթարովսքի կայծակափայլակէն աւելի արագ, իր հրացանը պարպեց, մարդը մեռած ինկաւ, եւ յափշտակիչին ձին, սատկութեամբ կանգնելով, իր տէրը վար ձգեց, որ իր հեծկլտացող եւ կիսամեռ զոհուն հետ գրկած էր: Ռուսը խոյացաւ դէպի մանկամարդ աղջիկը, Շուշանն էր, զայն վերցուց, եւ ապահով եղաւ որ ողջ էր դեռ: Մխորէն արթնցած գիւղը, վազեց աղմուկին վայրը, տեսան լոյսը ջահերուն, որոնք կը մօտենան եւ գիւղացիներուն ռամկաձայնը գետին կը թնդացնէր. Սթարովսքի նորէն լեցուցած էր զէնքը, եւ յափշտակիչին ընկերները կծիկը գրած էին: «Անզգա՛մ, թշուառական գոչեց մուայլ եւ ահեղ ձայն մը, երկու անգամ իմ ճամբուս վրայ ելար, երկու անգամ կեանքս վտանգեցիր, երկու անգամ է որ աւարս ձեռքէս կը խլես: Պիտի ցուցնեմ քեզի»: Եւ երբ այս բառերը կ'արտասանէր, լուսինը զոր ամպ մը քօղարկեր էր, կարծես կը վերածնէր երկինքին մէջ, եւ աւազակին մերկ ճակատին վրայ կ'իյնար: Սթարովսքիի համար ինչ անակնկալ,— նոյն Վրացին էր, որուն հանդիպած էր Թիֆլիսի աւերակներուն մէջ, միեւնոյն տարազը, միեւնոյն դիմագծութիւնը, եւ ձախ քունքին վրայ խորունկ սպի մը, ակօս մը, զոր զինուորին սապարը բացած էր, եւ որ գոցուելով ահռելի գիծ մը կը նմանէր, խորապէս փորուած այս վայրի ճակատին վրայ:

Վրացին ձախ ձեռքով իր երիվարին բաշը բռնեց: Իր աջ թեւը, անկումի միջոցին, կոտրած էր, որ երբ անօգուտ թեւ, կը տատանէր մէջքէն ի վար: Այս էր պատճառը որ Սթարովսքի քիչ դիմադրութիւն զգացած էր իր կողմէն: Ձին քառատրոփ քշեց, թամբէն առընձանակ մը հանելով, պարպեց զայն Սթարովսքիի ուղղութեամբ: Այս վերջինը հարուածով մը պատսպարուեց, որ նոյնպէս պարապը գնաց, եւ շատ չանցած անտառներուն մէջ անհետանալով հետախոյզ կորսուեցաւ:

Մեր բարեկամին ճակտին գիրն էր, որ երկու անգամներ Շուշանը իր ծնունդի հօրը դարձնէր, եւ երկու անգամն ալ ինքն ազատարար՝ երբ յափշտակիչ նկատուէր: Ծնողքները զինքը շրջապատեցին, իր հրացանը դեռ կը մխար, իր հագուստները աւերանակք էին, իր տռեղական կեցուածքը, աղջիկը, զոր իր բազուկներուն մէջ առած էր, բոլոր ճշմարտանմանութիւնները վրան մեղսակցութիւն մը կը ծանրացնէին, ծեր Գուրգէնի ներկայութիւնը միայն վերջապէս փարատեց ամէն կասկած: Առաջնորդեցին, աւելի քաշքշելով տարին ծերունիին մօտ: Երախտագիտութեան արտայայտութիւնը սրտաճմլիկ եղաւ. երկու անգամ հրաշքով կ'ազատէր աղջիկը նոյն այն վտանգէն, զոր երեք տարի առաջ անցուցած էր: Շուշան արցունքներով ողողեց իր դէմքն ու պատկառելի մօրուքը:

«Սթարովսքին է, ձեր հինաւուրց բարեկամը, որ զիս ազատեց նորէն, ըսաւ իրեն: — Սթարովսքի, գիրկս եկուր, դուն ամէնէն քաջը եւ ամէնէն ազնիւն ես Քրիստոնեաներուն: ... Աստուծոյ եւ սուրբ Նիքոլայի օրհնութիւնները գլխուդ վրայ իջնան. Եկուր որ գրկեմ քեզի, աղջկանս հետ կը սիրեմ քեզ, եւ կ'օրհնեմ քեզի իբրեւ իր եղբայրը ... Բայց ի՞նչ է այս արիւնը, որ քեզ կը ծածկէ: — Վիրաւորուա՛ծ է, ըսաւ մանկամարդ ... դողդահար աղջիկը: Ջահերը մօտեցուցին եւ տեսան որ գնդակ մը ... ուսին թեւին քսուելով անոր արիւնը հոսեցուցած էր: Ագարակը մտան, ամէնէն գորովալի խնամքները շռայլեցին Սթարովսքիին եւ շատ չանցած պատահարներու ստիպողականութիւնը եւ անոնց տարօրինակութիւնը Ռուսին եւ մանկամարդ Հայուհիին միջեւ հաստատեցին այն թանկագին մտերմութիւնը, աւելի անմեղ եւ աւելի քաղցր քան սէրն իսկ. դաշնի համակրութեան կապեր, որոնք երկու սրտեր կը մօտեցնեն եւ զանոնք անգիտակցաբար կը միացնեն իրարու ... գինովցնող մօտութիւն, զոր արեւելեան բարքերը կ'անգիտանան եւ որ եւրոպական քաղաքակրթութեան ամէնէն մեծ հմայքը կը կազմէ:

(5)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԱՍԻԱ ՇՐՋ. ԿԵԴՐՈՆ

— • —

Ամասիա, որ շրջանային կամ գաւառային կեդրոն յայտարարուեցաւ վերջերս, տակաւին ինչպիսի գիւղ մըն է.

«Ժ. Հայաստան» կը գրէ (14 յունիս). —

Մինչեւ հիմա շրջանային այս կեդրոնը, Ամասիա, չունի վարսավիրային խանութ մը, այնպէս որ դուք Ամասիայի մէջ կը տեսնէք մարդիկ, որոնք շաբաթներով, նոյն իսկ ամիսներով չեն սափրուիր։

Ամասիայի նորակառոյց հանրակացարանը, որուն մէկ սենակին մէջ կը բնակին մեքենաշարժ արօրի վարիչները, երբեք չէ մաքրուած։ Սենեակին պատուհաններուն մէջ եւ տախտակամածին վրայ աղբը հաստ խաւ մը կազմած է։ Հանրակացարանը չունի երկաթեայ, նոյն իսկ փայտէ մահճակալ, այնպէս որ մեքենաշարժ արօրի վարիչները կը գիշերեն իրենց տեղէն հանուած դուռներու վրայ, իրաքանչիւրին վրայ երկու հոգի։

Բուական ընդարձակ եւ գեղեցիկ շէնք մըն է այս, բայց երբ ղուռը բանաս եւ երեք քայլ առնես, կը հանդիպիս աղբի կոյտերու։ Շէնքին ներքնայարկը կը գտնուի սենեակ մը, որ ժամանակին կ'օգտագործուէր իբրեւ մթերանոց, այժմ ... իբրեւ աղբանոց, ուրտեղէն գարշելի հոտ մը կուգայ։

Ահա գիւղին ճաշարանը։ Տարիներէ ի վեր մաքրութիւն չէ տեսած։ Մէկ կողմը ցախաւելը, անդին խալաթները (սփռոց), որոնք երկար ատենէ ի վեր լուացուած չըլլալով՝ կորսնցուցած են իրենց ճերմակ գոյնը։

Նորակառոյց կարգ մը ուրիշ շէնքերու մէջ ուր բնակութիւն հաստատած են մարդիկ, աղբը կուտակուած է այնքան, որ գարշահոտութիւնը կը տարածուի մինչեւ հեռուները։

Շրջանային կեդրոնը մինչեւ հիմա հիւրանոց չունի։ Երեւանէն եկողը, եթէ ծանօթ կամ բարեկամ չունի, ստիպուած է գիշերելու դուրսը։

⁂ Մոսկուայի մէջ հանքային նըմոյշներու ցուցահանդէսը, ուր մեծ ուշադրութիւն գրաւեցին Հայաստանի հանքերը, հաստատեց, որ Հայկական մարմարը, մանաւորապէս եղնգաքարը, լաւագոյնն է ամբողջ Ռուսիոյ մէջ։ Արտասահմանի մէջ մեծ պահանջ կայ այս տեսակ մարմարի։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Տարօնի Գոյամարտի խանդավառ տօնը

— • —

Հայրենակիցներ, ճիշդ քսան տարի առաջ էր որ մեր ցեղի դարաւոր թշնամին ժամանակը յարմար դատելով եւ օգտուելով պատերազմի առիթէն՝ իր ցեղի յատուկ գազանութեամբ ու ծեղասպանութեամբ անշնորհ եւ ազնիւ ջիւրտ խուժանին, ջանաց հայ անունը վերցնել Հայոց աշխարհէն։ Ժամանակին վինաթափ ընելով հայ ժողովուրդը, ան իր գիւային ծրագիրը գործադրեց կարգ մը շրջաններու մէջ, որոնց շարքին գոհուեցաւ եւ մեր եւ Հայոց հանճարի փառայեղ ծննդավայրը՝ Տարօնի աշխարհը, անհաւասար մարտնչումներէ յետոյ։

Հայրենակիցներ, զանազան հրաշքներու եւ կամ արկածներու բովէն անցած մնացորդներս այսօր դժբախտութիւնը ունինք գտնուելու գերխտտնեայ Եւր. հողին վրայ եւ տեւական մը ստրկական կեանք կ'անցընենք ու վերջապէս ճակատագրին ենթակայ, մեր ֆիզիքական ու բարոյական ամբողջ կուժեամբ։ Արդ, մեր բոլորիս պարտքն է տարին անգամ մը եւ մանաւանդ ամէն տարի այսօր՝ յուշերով ընթացքին յիշել եւ վերյիշել մեր երբեմնի այնքան փառաւոր եւ ապա այնքան տխուր անցեալը, ոչ միայն իբրեւ մարդկային պարտականութիւն, այլ եւ իբրեւ պատուական տարագրութեան փորձութեան դէմ։ Կոչ կ'ընենք բոլոր Տուրուբերանցի մեր հայրենակից եղբայրներուն, ըլլան իսկ մէկ անձ, մէկ տեղ, լծուիլ յարգանքի տօնին, ծունկի գալ մեր պաշտելի նահատակներու հոգիներու առջեւ որոնք ապահովաբար հանգիստ չունին եւ կը սաւառնին մեր գլխուն վերեւ հայրենիքի մէջ եւ հայրենիքէն դուրս։ Այսօր քննութեան օր է բոլորիս համար, եւ նուիրական յիշատակ մը պարտականութեան կը կանչէ մեզ ծունկերով մեր մոլորութիւնները։ Կոչ կ'ընենք բոլոր մեր մասնաճիւղերուն որ իւրաքանչիւրը իր ... սահմաններու մէջ պատշաճօրէն տօնէ եւ խաղաղ ցոյցի մը տպաւորութիւնը ի յայտ բերէ իր հաշա եւ աւանդապաշտ Տարօնցիի յատուկ կեցուածքով, մինչեւ որ հնչէ հայրենիք մեծ բաղձանալու հրաշալի զանգը։

Կեդր. Վարչութիւն Ֆրանսայի ‹Նիւ›

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ֆրանսերէն բանախօսութիւն հայկ. դատի մասին

>>>o<<<

ԼԻՈՆ, 29 յունիս (Ցապաղած). — Յունիս 27ին Գ. Թագապետարանի սրահին մէջ ֆրանսերէն լեզուով հրապարակային բանախօսութիւն մը կատարեց Գ. Գէնար Վ.աշէ, նիւթ ունենալով հայկական հարցը եւ գաղութները հետաքրքրող այժմէական խնդիրները։

Բանախօսութեան նպատակն էր առաւելապէս ֆրանսական շրջանակներուն ծանօթացնել մեր անցեալն ու ներկան։ Այս առթիւ մասնաւոր հրաւիրագիրներ ղրկուած էին բաւական թիւով պետական եւ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններու, բայց նախապատրաստական աշխատանքներու համար ժամանակը շատ կարճ ըլլալով, շատեր չկրցան ներկայ ըլլալ։ Հայերէն թռուցիկներ ալ հազիւ 4-5 ժամ առաջ հրապարակ եկած էին։ Հակառակ ատոր, սակայն մեր հայրենակիցներէն 250ի մօտ բազմութիւն մը, հեղձուցիչ տաքին, եկեր էին լսելու բանախօսները։ Ֆրանսացի հրաւիրեալներէն ներկայ էին քաղաքապետական խորհուրդի անդամ Գ. Գուլէն եւ Գ. Փէյա Գիւաժօ, Տիկ. Լամպէր եւ ուրիշներ։ Հայ գործարանատէրերէն Գ. Գ. Ալթունեան եւ Տէրվիշեան, որոնց լաւ ընդունելութիւն մը ըրին հիւրերուն։

Նախագահը՝ իրաւագէտ Գ. Շառլ Լամպէր, նախկին խորհրդական նախարարութեան եւ երեսփոխան Լիոնի, ժամը 9ին հաւաքոյթը բանալով խօսք տուաւ Գ. Վաշէի, որ մէկ ժամէն աւելի տեւող գրաւոր եւ գեղեցիկ բանախօսութեամբ մը փառաւորի պատմականն բրաւ հայկական դատին, բռնկած 60ական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը։ Այս առթիւ կարդաց զանազան պետութեանց վարիչներուն տուած խոստումները, եւայլն։ Իբրեւ եզրակացութիւն, ըսաւ — «Սրամանեւ Ազգերու Դաշնակցութեան տուած բոլոր որոշումները անգործադրելի կը մնան եւ մենք որ եւ է միջոց չունինք զանոնք գործադրել տալու, ատոր դարմանը կը գտնեմ միայն Ֆրանսայի մէջ. պէտք է կատարել փառաւորութիւն հանդէպ Ֆրանսայի։ Ստեղծել ... նպաստաւոր կարծիք մը, առանձնալու համար մեզի ի նպաստ յուշագիր մը քաղաքային օրինագրքի 11րդ յօդուածին որ կը արամադրէ — Օտարականը Ֆրանսայի մէջ պիտի վայելէ այն բոլոր իրաւունքները որոնք օտար երկրի մը մէջ կը տրուին Ֆրանսացիներուն։ Եւ որովհետեւ Հայերս փոխադարձութիւն չունինք, այդ շնորհը մեզի կրնայ տրուիլ Հանրապետութեան Նախագահին մէկ պարզ հրամանագրով, առանց նոր օրէնքի մը քուէարկութեան պէտք ունենալու, որպէսզի Հայերը կարենան իրենց գոյութիւնը պահել խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, զերծ ստրկութենէ եւ փարչական ... »

Յետոյ Գ. Լամպէր, յանուն Ֆրանսայի եւ հայ ունկնդիրներուն, իր շնորհակալութիւնը յայտնեց բանախօսին։ Ըսաւ թէ ինք շատ գոհ մնացած է այս բանախօսութենէն, թէ իրեն համար ասիկա աւելի դասախօսութիւն մըն էր, արժանի աւելի լայն շրջանակի մը մէջ կատարուելու, և շատ ուրախ պիտի ըլլար եթէ այս բանախօսութիւնը կատարուէր Փարիզի մէջ եւ ձայնասփիւռի առջեւ։ «Ինչպէս որ մենք՝ Ֆրանսացիներս Հայերու մասին գաղափար չունինք։ Օրինակ եթէ երբեւէ ժողովին մէջ դուք ընդունէիք Թուրքերու առաջարկը եւ իրենց ու Գերմանիոյ կողքին ըլլայիք՝ չպիտի կոտորուէիք անշուշտ եւ թերեւս պատերազմին բախտը տարբեր ըլլար։ Ձեզի խոստումներ շռայլուած են եւ դրժուած։ Ես պիտի աշխատիմ կարելին ընել ձեզի համար նպաստաւոր կարգադրութիւններ ձեռք բերելու եւ բարեացակամութեամբ վարուելու, ինչպէս ես էի որ 1927ին առաջին անգամ հպատակութեան օրէնքը քուէարկել տուի»։

Բանախօսութենէն վերջ, մտերմիկ շրջանակի մը մէջ Բաղ. Խորհուրդի անդամներն ու Տէր եւ Տիկ. Լամպէր նոյն պատրաստակամութիւնն յայտնեցին։ Գ. Լամպէր մինչեւ իսկ փափաքեցաւ որ նմանօրինակ բանախօսութիւն մը տեղի ունենայ քանի մը ամիս վերջ, եւ աւելի ընդարձակ սրահի մը մէջ, ուր իրենցմէ իւրաքանչիւրը 40-50 Ֆրանսացի պիտի բերէ իր հետ։

Ինչպէս կը տեսնուի, Ֆրանսական շրջանակներուն մէջ բարեկամեցողութիւնը չի պակսիր մեզի հանդէպ, մեր անփութութիւնն է որ մեզ զրկած է ... փորձանքներու կ'ենթարկէ։ Մէկը անհատաբար հրապարակ ելեր է եւ իր առջեւ գործունէութեան դաշտ կը գտնէ։ Միացեալ Յանձնախումբը գէթ այսօր՝ն ալ չէր կրնար ընել, կարող անձ մը գտած ըլլալով։ Վերջապէս Յանձնախումբը միայն թերթերու մէջ երեւցած հաղորդագրութիւններէն եւ իրեն ղրկուած քանի մը նամակներէ՞ն պիտի իմանայ այն ողբերգական կացութիւնը ուր կը գալարուի Ֆրանսահայ ժողովուրդը, մինչ անպատասխանատու մարդիկ դաւանները կ'աղմկեն ... մէջ խոստումներ շռայլելով...

Ա. Հարէնեան

Ց. Գ. — Դերասան Ց. Ղազարեան, որ երեք ամիսէ ի վեր Լիոնի Կոտնէ Գլանչ հիւանդանոցին մէջ կը դարմանուէր, վիրաբուժական գործողութեան մը շնորհիւ կատարելապէս առողջացած եւ տուն վերադարձած է։

Սիփանի պարահանդէսը

— • —

Սիփան Երգչախումբի նախորդ պարահանդէսի յաջողութենէն ոգեւորուած Վիքթոր Հիւկօ սրահի վարչութիւնը իր նոր սրահի (Bois de Boulogne) բացումը յանձնած էր Սիփանի։

Այսպէսով երրորդ պարահանդէսն էր որ կուտար երգչախումբը, մէկը միւսէն աւելի խանդավառ, մէկը միւսէն աւելի բազմամարդ։ Ինչպէս կ'արժէ շնորհաւորել կազմակերպիչները։ Հակառակ օրուան կիզիչ տաքին, փայլէ տես Գուռ տը Գուլոնեյէն նոր սրահը լեցուած էր։

Ժամը չորսին սկսաւ պարահանդէսը անընդհատ շարունակուելու համար մինչեւ կէս գիշեր։ Միջանկեալ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Արայ Պարթեւեանի երգեց «Հայկան ուռին», «Սով լինի», «Դալիլօ» «Ցուսացլ» եւ ուրիշ քիչ մը յետոյ, հայկական տարազներով երեւան կուգար Սիփանի պարող խումբը, պարելու համար քանի մը հայկական պարեր։

Գեղարուեստական բաժնի իր մասնակցութիւնը բերաւ երգիչ Գ. Քէչէճեան եւ իր երգած երկու երգով լաւ տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ։ Նախօրօք եւ եղեւին նոյնպէս Սիփանի անդամներէն Օր. Հախինեան եւ Գ. Միհրան Սարեան։

Կրկին սկսան եւրոպական պարերը եւ երիտասարդ զոյգեր անընդհատ կը դառնային, չուզելով բաժնուիլ այս տաք մթնոլորտէն։

Ահաւասիկ միութիւն մը, «Սիփան» երգչախումբ, որ տարիներէ ի վեր, միակ նպատակն ունեցած է տարածել եւ վառ պահել հայ երգը թէ օտարներու մէջ, (դեռ անցեալ կիրակի էր որ իր մասնակցութիւնը կը բերէր Ժարուէն տ'Աքլիմաթասիոնի մէջ ... օտարներու կողմէ) եւ թէ մեր մէջ։ Իր տարքած պարահանդէսներն ալ նըպատակ ունին այդ գաղափարին ծառայելու։ Պարահանդէսն միջոցաւ կարելի եղած է հաւաքել երիտասարդներ, գոնէ քանի մը ժամ լսելու համար հայ երգը, պարելու համար հայկական շրջանակի մէջ։

⁂ Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ Սիփանը պիտի մասնակցի Բարեգործականի դաշտապարահանդէսին։ (Կիրակի, 7 յուլիս)։

Թղթակից

ՍՏԱՑԱՆՔ

— — —

«ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ԹԱԳԱՒՈՐ», (Մանկական գրասեր «Մասիս» թիւ 10)։ Գին 10 լէյ։ Ընկերութիւնը ամէն ամսու 15ին եւ 30ին հրապարակ կը հանէ մէկ մէկ գիրք, 32 էջէ բաղկացեալ եւ պատկերազարդ։ Հասցէ՝ Bld. Maria, 8, Գուքրէշ, Ռումանիա։

МАМУЛ

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՂԲԱՅՐԸ ԵՂԲՕՐ ԴԷՄ

— • —

Պուքրէշի «Արազ»ի հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 յունիս).

— «Ապականած է այս պահուս հայ կեանքը գրեթէ ամէն հայ գաղութի մէջ։ Չար ոգի մը կը կրծէ հայութեան ... ու կը ջլատէ զայն։ Կը քայքայուինք օրէ օր, մինչ կը հրճուին անդին մեր թշնամիները՝ ձեռքի տակէ դաւեր սարքելով մեր իսկ ծոցին մէջ, շնորհիւ վարձկան թշուառականներու որոնք կը խառնակեն հայ կեանքը, վէճ ստեղծելով ամէն վայրկեան եւ գրգռելով եղբայրը եղբօր դէմ։

Հարուածը թշնամիէն է որ կուգայ, դժբախտաբար Հայու ձեռքով։ Ան սողոսկած է մեր ներսը, եւ կը կազմալուծէ մեզ անընդհատ։ Ան կը ցանէ իր մահացու սերմը ընտանիքներէն իսկ ներս, ոսոխ դարձնելով եղբայրը եղբօր, հայրը զաւկին։ Ճեղք մը բացուած է հայութեան ներսը եւ կը լայննայ երթալով։ Ընտանիքներու մէջ ալ չեն հասկնար իրարու լեզու, ու տասնեակ տարիներու բարեկամներ թշնամի կը դառնան մէկէն։

Փատերը կը վխտան մեր իսկ աչքին տակ։ Ցիշենք թարմ օրինակ մը միայն։ Ցայտնի ազգային մը, երեւանով լեցուած Արէնքի «Փրօլա» թերթին մէկ խմբագրականին առթիւ ուր կը փառաբանուէր հայ ժողովուրդի անկախութեան տօնը, թարգմանեց զայն ու խմբագրութեան բերաւ, որպէսզի իր հրենւաքին հաղորդակից ընէ մեր ընթերցողներն ալ։ Եւ ո՞վ հեգնութիւնը հայ ժողովուրդի ապրած ներկայ դառն վիճակին, — նոյն անձնաւորութեան մէկ հարազատ զաւակը, որ Արէնք կը բնակի, բողոք մը ստորագրած է, ուրիշ երկու ողորմելիներու հետ, նոյն այդ Փրօլա թերթին մէջ, ուրանալով հայ ազգային տօնը։ Երբ հոգեկան անդունդ մը կը բացուի այսպէս հայր ու զաւկի միջեւ, ո՞ւր կ'երթայ մեր ժողովուրդը ․

Պայքարը, որ տեղի ունեցաւ ամբողջ երեք ամիս մեր համայնքի ծոցին մէջ, նման շատ վէրքեր պարզեց մեր աչքին առջեւ։ Զգացինք թշնամի մատը որ կը գրգռէր կրքերը։ Դըրամները գորս մոխից ազգ.-ալօքը, չէր կրնար հայ սրտէ, Հայու վեհանձնութենէ բխիլ։ Թշնամին էր որ կրգրգռէր վէճերը՝ մութին մէջ հրճուելու համար սրտանց, խայտալով որ հայ եկեղեցւոյ բակին մէջ կը փորձեն զիրար բզկտել միեւնոյն ցեղին զաւակները, շատերը առանց գիտնալու թէ յանուն ինչի՞... Աղեխարշ պատկերներ քի՞չ ունեցանք մեր մէջ ալ, երբ երէկուան բարեկամները բռունցք կը ցցէին իրարու դէմ ու իրարու կը հայհոյէին երէկուան ընկերները։ Ո՞վ կրցաւ առանց ոխիրը նզովելու տեսնել եկեղեցւոյ բակի յունիս 16ի կռիւը, երբ երկու հարազատ եղբայրներ ուղղակի կը փորձէին զիրար բըզկտել։

Որքան ալ անըմբռնելի ըլլայ, խորհրդաւոր ձեռք մը կայ որ կը գործէ հայ կեանքի մէջ, եղբայրը ատելի դարձնելով եղբօրը, ընկերը ընկերոջ, հայրը զաւկին։ Անոր պտուղն են վէճերը որ կ'ալեկոծեն այս պահուս գաղութներու հայ կեանքը, ատելութիւնն ու կիրքը որոնք երթալով կը խորունկնան մեր մէջ։ Ամէնէն հասարակ հարցերը գորս կարելի պիտի ըլլար փոխադարձ երկու անուշ խօսքով լուծել՝ կրքոտ կռիւի կը փոխէ ան, ու թաղականական պարզ խնդիրներէն կը ստեղծէ անլուծելի թնճուկներ, մոլեգին պայքար, մինչեւ իսկ արիւնալի բախումներ։ Միակ նպատակ մը ունի ան, — խորտակել հայ ժողովուրդի դիմադրական կորովը գաղութներու մէջ, սպառել անոր ներքին ուժերը, քայքայել ամէն ներքին գործակցութիւն ... , որ հայ ժողովուրդը ... իր հոգեկան կորովը, իր վստահութիւնը դէպի իր ապագան, ու իր շահագրգռութիւնը դէպի իր նախնական դատը։

Ու մինչդեռ մենք զիրար կը բզկտենք ներքին վէճերով բռնկած այսպէս, ան կը քրքջայ մութին մէջ, երպայտ առելութեան այն սիրմին համար՝ զոր մեր ներսը ցանեց, ու այն խորխորատին համար՝ զոր մեր ծոցը բացաւ։

Իսկ միամիտները զանգուած մը կայ որ փախանակ արհամարհելու թշուառականները, որոնք օտար թոյնը կը ներարկեն մեր ներքին վէճերուն մէջ, ի պատուի՞ կը պահէ զանոնք»...

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ

— • —

Իրանի հանճարեղ բանաստեղծին՝ Ֆիրտուսիի մահուան հազարամեակին առիթով՝ «Յուսաբեր»ի խմբագրութիւնը որոշած է բացառիկ թիւ մը հանել, ամբողջութեամբ նուիրուած մեծ դիւցազներգակին եւ իր հայրենիքին։

Բացառիկը, որ ուսով լոյս պիտի տեսնէ, պիտի ունենայ 24 էջ, «Յուսաբեր»ի ձեւաչափով

Բացառիկը, որ շուտով լոյս պիտի տեսնէ, աշխատակցութիւնը հայ եւ օտարազգի գրիչներ, որոնց մէջ Ներսէս արք. Մելիք-Թանգեան, փրոֆ. Հանս Հայնրիխ Շէտէր, Հ. Օհանջանեան, փրոֆ. Ն. Ադոնց, Ց. Զ. Միրզաեան, Հ. Ներսէս Ակինեան, Աթա Օլլահ Խան Թուհի, Արզայ Նաւաբ Ալ Հաւէնի, Ղաեէմ Մուզամի, Աղայէ Մասուաի, Թուրէն, Բազի Օղ Զէման,Ն. Աղբալեան, Կ. Ց. Բասմաճեան, րժ. Ց. Տ. Սանփանեան, Բ. Թաշեան, Միրզա Ալի խան Դաշտի, Սաիտ Նաֆիս, Վաս. Նեմիրովիչ — Դանչենկոյ, Աղայէ Ռաշիտէ Եասէմի, Հայր Սիմոն Երէմեան, Ա. Աբեղեան, փրոֆ. Ա. Աբրահամեան, Դր. Արզայ Վահապ Էզամի, Գ. Մխիթարեան, Լ. Նազարեան, Շ. Միսաքեան, Վաշէ Արծրունի, Եր. Հայրապետեան, Արզայ Հուէյն Խան Օվրազ։ Հայ Մամուլը Ֆիրտուսիի մասին, եւայլն։

Բացառիկը զարդարուած է եօթանասուն ընտիր նկարներով (դէմքեր, «Շահնամէ»էն պատկերներ, Իրանի արուեստին վերաբերող գեղեցիկ նըմոյշներ, պատմական տեսարաններ)։

Բացառիկը ամբողջովին տպուած է սահմանափակ թիւով ընտիրագոյն թուղթի վրայ։

ՕՐ. ԱՇԽԷՆ ՔԷՕԼԼԷԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՕՑԱՃԵԱՆ
Նշանուած
Տէսին, 29 յունիս 1935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏՈՒԱՊԻՆ

Ու առանց հասկնալու, կը խորէր ինքզինքը Սուտը, հիմակ աւելի հզօր, ճշմարտութեան պէս գեղեցիկ, կեանքի բոլոր ձեւերուն խառնուած, սուրի պէս զարժած իր կեանքին կը սպառնար։ Ու համակերպած անոր, գլուխը կախ, մտիկ կ'ընէր, կը հաւտար իր սուտին, կը խորուէր ազու մը պէս, կը սիրէր իր սուտը։

Ու կ'աշխատէր, տեսակ մը պժգանքով, շուզելով աշխատիլ մը որ ...

Օր մըն ալ դժագրութեան թուղթ, տետրակ ու գունաւոր մատիտներ գնեց, տուփ մը կարկին, եռանկիւն ու սղղանկիւն քանակներ գնեց, ու կէս օրին եւ իրկունը զործէն վերադարձին, նստած սեղանին առջեւ, կը գծէր կ'աւրէր, նորէն կը գծէր, ու կարծես վերջին հնարքը գտած, ձեռքերը ետեւը կը շփէր, եւ ուրախ, շատ ուրախ, հաստատութեան վրայ կը խօսէր, կ'երազէր ...

Ցետոյ, կը կրկնէր՝ այո՛, ու խնդալով կը ճմռթկէր, կը պատռէր թերթ մը թուղթը, կը սկսէր ուրիշ մը։ Այս պահուն պէտք էր իր մեկնութիւնները մտիկ ընել։ Կը խօսէր, կը բացատրէր, երբ կը հասնէր գիծերու երկայնքին, բացատրութիւններն ալ կ'երկննային։ Ու

— Քանի մը օրէն կը տեսնէք, ըսելով, երբ եզրակացութիւն, գլուխը կ'երկնցնէր, կը խնդար բարձրաձայն, ու ծիծաղով մը կը գոցուէր խօսակցութիւնը.

Գծէլիքը, ամարծիքները ընկլիք գօտի մը, բամբին նայելով՝ կատաբելութիւն մը, եղական, խելքէ մաքէ դուրս բան մը. Այսպէս, ուղիղ եւ կոր գիծերու պատմութիւններ կ'ընէր, բաներ կ'ըսէր, շատ բան կ'ըսէր մարծես բոլոր բառերը աչքերուն առջեւ, կը կրկնէր.

— Ահա՛, գիտցա է, կը տեսնեմ գօտին ...

Մտածումի մը մէջ, երբ մարմինը անշարժ, գրեթէ աթոռին կպած, կը մնար սեղանին առջեւ, կարծես այդ գծելիք գօտին, օձի պէս պլլուած ոտքերուն ...

×

Անհասկնալի, խորհրդաւոր աշխատութիւն մը — լմնալիք չունէր։ Գիծերը գծերուն մէջ կը մտնէին, կը չառնային, կը կրկնուէին, ու ամէն օր կը վերսկսէր...

Ուրիշ գօտիներ գտած, կ'ընդօրինակէր, ամէն օր կը փոխէր, կը վերսկսէր։ Խելքը պլլուած գօտիին, ամէն վերսկսումի, կը ջանար նոր անուն մը տալ անոր, բառերը իրարու ետեւէ կը շարէր, երբեմն ցած, երբեմն ալ բարձրաձայն կը կրկնէր, կը պոռար, մտիկ կ'ընէր իր ձայնին շեշտերը։ Զուարթութիւնը երբ կը խառնուէր կեղծիքին, չէր կրնար բռնել իր ծիծաղը, կը խնդար խաժամճիկի պէս։

Ցեկանը այս տեսակ պահերը շատ կը սիրէր։ Չէր գիտեր ի՞նչ կը զգար։ Միայն թէ սրտի կորսուած ձայնի մը հանդիպած, ձայնը կը պոռար։

Վահան, տարօրինակ, գրեթէ բացարիկ տխուրի մը առջեւ, Ցեկանը նմանցուց մարդու մը որ պայծառ, արեւով կարմրած լոյսին մէջ, կը գոցէ աչքերը գոց, երբ խաւարը կը սկսի կը հանդիպի մութին, աչքերը կը բանայ, ամէն բան կը տեսնէ խաւարով ծածկուած։ Կը տեսնէ ինքզինքը մինակ։

×

Հիւանդը ձեռքը կուրծքին, երբ կը խօսէր արցունքոտ աչքերով, Ցեկանը գլուխը կախ, քանակին հետ կը խաղար, կամ կը գծէր խոշոր քիթով, մեծ բերանով մարդու մը գլուխը, կը գրոտէր, կը խօսէր գծած մարդուն հետ, կը կատակէր ու կը խնդար, մինչդեռ Փեթրուշքա — հիւանդին անունը — կ'ուզէր երթալ իր կնկան ու աղջ քով, ու հեկեկալին երբ կը շարունակէր իր խնդրանքը, շինած ծաղրանկարը փակցնելով պատին, կը հըռչակէր, «խօսէ այս մարդուն հետ»։ Ու տրամադրուած ծիծաղի մը հետ, շանթեր կը սլանային աչքերէն։

Ալ աւելի թունդ եղած, Փեթրուշքա կ'ուզէր բան մը ընել, ու բարկութեամբ, բռունցքի հարուածներ կուտար օդին, կը ցուցնէր բռունցքը՝ ուրախ մը կռնակին նման։ Ամէն մէկ շարժումին, աթոռը տախտակամածին կը զարնէր։ Այս պահուն, սպառնալիքը նկարի պէս կեանք առած, կը տեսնուէր աչքերով։

×

Արիւնոտ պատմութիւններ կարդալու մասնաւոր փափաք մը ունէր Ցեկանը։ Ցնցուած, չէր կրնար ինքզինքը բռնել, կը նայէր ամէնուն, կը տեսնուէր գոհունակութիւնը։

Այս պահուն դէմքի լուռ խօսուածք մը։ Ցետոյ թիզ մը լարելով բերանը, կը խնդար, ուրախ, ուրախ։

— Խնդալու բան չկայ այս ոճիրին մէջ, ըսաւ օր մը Փեթրուշքա։

— Ես կը խնդամ, որովհետեւ մեր կեանքը, քիչ մըն ալ պէտք է ըլլայ բարբարոս, պատասխանեց Ցեկանը։

— Ահ, կը հասկնամ, կը հասկնամ, յարեց Փեթրուշքա, կեանքը բարբարոսութիւնով սկսած, կ'ուզէք վերջացնել բարբարոսութիւնով։ Ու ձեռքի գաւաթը տախտակամածին զարկաւ։ Փսոր, փսոր,

— Վայրենի, պոռաց, Ցեկանը, ու քայլ մը առնել ուզած ատեն, անծանօթ ձեռք մը կարծես կը քաշէր ետեւէն, չէր թողուր։ Ու

— Վայրենի՛, կրկնեց Փեթրուշքա, ահա ձեր կատակերգութիւնը։ Խնդա՛, խնդա՛ կ'ըսեմ քեզի, հիմակ խնդա, ահա քեզի բարբարոս կատակերգութիւն մը։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(Վերջ)

«ԳԱՐԱԳԻԼԼԱ»Ն ԿԸ ԳՈՐԾԷ

«Նոր Օր»ի մէջ կը կարդանք (30 յունիս). —

Մայլըմեան եպիսկ. տխուր գործունէութեան ամօթալի էջ մը եւս աւելցուց Լանկաշայըր կրծքին, վերջը գլխին եւ գաւազանը ձեռքին։ Փիրէայի ընդհ. դատախազութեան եւ թէ ոստիկանութեան անձամբ ներկայանալով յանձնեց յուշագիր մը պահանջելով արգիլել Գոքինիոյ թաղ. խորհուրդի ընտրութիւնները եւ իր կողմէ նոր նշանակուած մարդոց յանձնումը եկեղեցիին ու դպրոցին։

Փոխանակ թոյլ տալու որ Գոքինիոյ ժողովուրդը քուէարկութեամբ իր կամքը յայտնէ, եպիսկոպոսը եւ իր չարագործ ընկերները Գոքինիոյ մէջ առեղծեցին թիւ 2 թաղ. խորհուրդ մը, համակիր պլօքին, ձեռք առնելու եկեղեցին եւ դպրոցը։ Եւ այս բոլորը կ'ուզուի պարտադրել ժողովուրդին, օտար իշխանութեան մը միջամտութիւնը հրաւիրելով։ Թող չմոռցուի այս արարքը որ չեպիսկոպոսը ինչպէս Լիփսամայի մէջ ըրաւ անցեալին, Գոքինիոյ մէջ ալ կ'ուզէ ոստիկաններու միջոցով բռնութեամբ կնիք եւ իշխանութիւն յանձն առնել։ Այս արարքը չի մոռցուիր։

նշանածը սարսած է դալը, վրէժ լուծելու համար:

ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻ համաժողով մը ծագած է Հռոմի մէջ, իբրեւ հետեւանք սաստիկ տաքերուն:

ՔՍԱՆ ՄՆՏՈՒԿ ՄՈՒԿ հասած Լոնտոնէն, փասթէօրեան հաստատութեան համար: Բոլոր տեսակներն ալ կը գտնուին այս .. տպրանքին մէջ:

Գ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ (կոմինթէրն), որ պիտի գումար-ուէր 1934 սեպտեմբերին եւ յետաձգուած էր 1935ի առաջին վեցամսեայն, պիտի գումարուի մօտերս: Շատ մը պատգամաւորներ Մոսկուա հասած են արդէն: Ֆրանսական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի Գ. Թորէզ: Ինչպէս նախորդ ժողովներուն, այս անգամ ալ դուռները փակ են թէ հանրութեան եւ թէ օտար մամուլին առջեւ:

«ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆ»ԻՆ մասնակցող հեծելանուորդները, 93 հոգի, Փարիզէն ճամբայ ելան հինգշաբթի առտու ժամը 7ին, անցնելով Ֆօպուր Մոնմարթրէն եւ էթուալէն: Ահագին բազմութիւն խռնուած էր ճամբուն վրայ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՓՐԻՎԱՅԻ «ՅԱՌԱՋ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

7 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 8էն 3ին, ՌԸՄԻՆԵԹԻ անտառին մէջ

կը խնդրուի Վալանսի եւ այլ վայրերու ընկերներէն նկատի առնել այդ օրը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

28 Յուլիս ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ կիրակին ՄԷՕԶՕՆԻ անտառին մէջ:

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի առնել այդ թուականը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, Գարծ — 800:
ՆԻԿՈՍԻԱ, Հայ. Ա. — Լուկէս անգլ.:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Կ. Թիւֆ — 100:
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Ս. Տէմ — 100:
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Խրիմ — 70:
ՔԸՐԸՔ ԽԱՆ, Մ. Մ — 50:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գարծ — 42:
ԹՐԱՆ, Վ. Զառ — 90:
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՐ ԱՐԺԱՆ, Օ. Կէր — 70:
ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ա. Կար — 35:
ԹԻՐԱՆԱ, Զաք — 100:
ՊԷԼԿՐԱՏ, Ս. Ժ — 200:
ՄԱՔԷԼ, Յովհ — 61.40:
ՊԻՒԼ, Տել — 250:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Լօր — 35:
ԱՓԹ, Ա. Թիւֆ — 70:
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅ, Թ. Գ — 35:
ԼԻՈՆ, Գարծ — 500:
ԼԻՈՆ, Զան — 100:
ԼԻՈՆ, Վարդ — 100:
ԼԻՈՆ, Գ. Պ. — 70:
ԼԻՈՆ, Ե. Գ. — 70:
ԼԷ ՄԻԼ, Խ. Ա. — 10:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Աւ. Խղք — 70:
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Ա. Յովհ — 70:
ՔԱՍԹԷԼՆՕՏԱՐԻ, Ս. Փէն — 100:
ԹԷՀՐԱՆ, Նիկ — 200:
ՍԷՆԹ ՕՊԱՆ, Յ. Չ — 70:
ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊ, Աղ — 30:
ԱՓԹ, Ա. Քէհ — 35:
ՌՕՄԱՆ, Գարծ — 112.50:
ՊԷՅՐՈՒԹ, Հայր Մ — 140:
ՊԻՒՅԵԱՆՔՈՒՐ, Վ. Սուր — 50.
ԿԱՐՏԱՆ, Գարծ — 147:
ՊԼԱՆ ՄԵՆԻԼ, Բար — 100:
ՓՐԷ ՍԷՆ ԺԵՐՎԷ, Իշխ. Ա. — 70:
ՓԱՐԻԶ, Լ. Նէր — 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Հայր. Ա. — 35:
ՓԱՐԻԶ (5), Տիկ. Գաղ — 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գարծ — 237.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵՈԶԿԱՏԻ Շրջ. Հայր. Միութեան Փարիզի եւ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղերու խառն ժողովը 7 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին 6 Պուլըվար Ռուսէնի Իսիի հայկ. սրճարանին մէջ: Զեկոյց ընդհ. հարցերու շուրջ: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍԻ «Թագմիկ» խումբի ժողովը, այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, ընկ. Խաչատուրեանի բնակարանին մէջ:

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ Միջազգային քաղաքական կացութեան մասին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընդհանրական ժողովը 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ ընտրութիւն շրջ. ժողովի պատգամաւորի:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտոք» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Գայլ»ը եւ «Գերի»ն խումբերու բոլոր ընկերները 7 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ
ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՋՕՐԵԱՆԻ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ 40 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ, Յուլիս 6ին, իրիկուան ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԺԷՕԿՐԱՖԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

184 Bld. St. Germain. Paris (6)

Մէթրօ՝ **St Germain des Prés**

ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՊԻՏԻ ԺԱՄԱՆԷ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՏԻԿԻՆ ԵՂ. ՋՕՐԵԱՆ

Առեւախօսութիւններէ, ուղերձներէ եւ ՅՈԲԵԼԵԱՐԻՆ ԽՕՍՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ,

Mlle Lily Laskineի (տաւիղ), ՕՐ. Տ. ՋԱՌԱՓԵԱՆԻ (դաշնակ),
Mlle Nelly Gauthierի (թաւջութակ), ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆԻ (արտասանութիւն) եւ

ՍԻՓԱՆ Երգչախումբի

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Տոմսերու համար դիմել ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան կամ Յոբելինական Յանձնաժողովին հետեւեալ հասցէով.—

Madame M. DJANCHIAN, 5, Rue Henri Duchène. Paris (15)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

կը խնդրուի մինչեւ հիմա ցրուած տոմսերուն վրայ ՍՐԲԱԳՐԵԼ հանդէսի օրը եւ վայրը համաձայն սոյն յայտարարութեան:

ՅՈԲ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԾԵՐԵԿՈՅԹ

ՖՐ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ. ԺԱՄԸ 15էն ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

*Palais du Bois de Boulogne*ի ՄԷՋ

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ. ՃՈԽ ՊԱՏՐԱՍՏԷԼԻ ՊԻՒՖԷ.

Գին 5 ֆրանք:

Դպրոցական հանդէս եւ ներկայացում

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

7 Յուլիս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի սրահին մէջ 13, Rue Pierre Curie

K Bicêtre Մէթրօ՝ Փորթ տ'Իթալի:

Կը խօսի՝ Գ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Աշակերտներու եւ աշակերտուհիներու կողմէ կը ներկայացուի՝ ԳԱՌՆՈՒԿԸ (ոտանաւոր թատերախաղ մէկ արար) եւ ԽԵՂՃՈՅ ԹՈՒՉԸ:

Դպրոցին երեխա աշակերտները պիտի պարեն հայկական պարեր

Երգ եւ արտասանութիւն:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

7 յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9ը

ՄՕՆԹԸՍԻՒ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ:

Ներկայ կ'ըլլայ Գ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին՝ նուագ, երգ եւ ժող. պարեր:

Երթեւեկութեան տոմսի գինն է 3 ֆրանք:

Հաղորդ. միջոց.— Մասնաւոր օթօքառներ կը մեկնին առաւօտուն փլաս կիյառէն ժամը 9ին, 10ին, 11ին, իսկ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին:

Վերադարձ՝ ժամը 7, 7.45, 8.30 եւ 9.15:

Յամը չունեցողները կրնան Բօն Լաֆայէթէն 9 թիւ հանրակառքը առնել եւ իջնել Մոնթիւսիի:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ՊԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulogne)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 15էն 23

ԽՄԲԵՐԳ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ **ՍԻՓԱՆ** ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ՝ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Բացօթեայ պար: — Ընտիր նուագախումբ: — Հաճելի անակնկալներ:

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք դիւրամատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալօններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni, Paris. Tél. Troc.** 03-18: Ինչպէս նաեւ հանդիսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱԻՈՐԻՉ 5 ֆրանք: Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի:

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 թիւ հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան քայն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին:

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած՝ ՖՐ Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԳԻ Ս. ճիւղին կողմէ Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ բարձունքին վրայ

կը նախագահէ՝ Գ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Գ. ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար, արտասանութիւն

ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով

Հաղորդ. միջոցներ.— Շոգեկառք Սէն-Լազարէն եւ իջնել Արժանթէօյ: Հանրակառք թիւ 40, առնել Փորթ Քլիշիէն եւ իջնել Արժանթէօյ: Արժանթէօյի կայարանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Ձօնթէնի բօսլէր, ուր կը սպասեն առաջնորդներ.

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մասնաճիւղի հայերէն դասընթացքի աշակերտներու ամավերջի հանդէսը 7 յուլիս կիր., կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին:

Հրապարակային քննութիւն, երգ եւ արտասանութիւն:

կը ներկայացուին՝ ԱՆՄԵՂՈՒԹԵԱՆ ՈՍԿԵԴԱՐԸ եւ ՄՈՌԱՑԿՈՏ ՋԱՐՄԱՑԸ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

6 Յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Ռ. Ա. սրահին մէջ

կը ներկայացուի ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ եւ Յ. Թումանեանի «Մագիկի Հէքեաթը»

երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Հայրենակիցներ, ձեր ներկայութեամբ քաջալերեցէք ձեր մանուկները:

Մուտք 2 ֆրանք.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ «ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈՑԻՆ

7 յուլիս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին

Հ. Յ. Դ. «ԲԱՐՍԵՂ - ՏԱՀՊԱԶ» Ակումբին մէջ

Արտասանութիւն, խմբերգ, պար եւ երկու մանկական ներկայացումներ

Մուտք՝ 3 ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1.2)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Առժամանակ Համբի բարեկամութիւնը ինձ մոռանալ տուեց Նէնէին, եւ սիրելի աղջկայ յիշատակը խիստ սակաւ էր խանգարեցնում իմ դժբախտ դրութեան րոպէները: Բայց դա երկար չտեւեց, ես կրկին անձնատուր եղայ այն սովորական հոգեմաշ թախծութեանը, որ Նէնէից բաժանուելուց յետոյ մշտապէս տանջում էր ինձ: Միանգամ Համբը գտաւ ինձ այդպիսի տրամադրութեան մէջ:

— Ի՞նչ է պատահել քեզ հետ, կարեկցութեամբ հարցրեց նա:

Ես նրանից թէեւ ծածուկ ոչինչ չունէի, բայց իմ կեանքի բոլոր անցքերը նրան պատմելու ժամանակ, ոչինչ չէի յիշել Նէնէի մասին: Այժմ ի՞նչպէս կարող էի թագցնել նրանից իմ սիրտը եւ նրան մաշող ցաւերը: Ես պատմեցի նրան բոլորը, ինչ որ յայտնի է ձեզ Նէնէի մասին, թէ որպէս գտայ նրան անտառում, այն բոպէում, երբ մի չարագործ պատրաստւում էր սպանել նրան որպէս ազատեցի նրա կեանքը եւ բերեցի քաւոր Գեւորգի մօտ, թէ որպէս այդ վերջին չարագործը նոյնպէս հրամայեց ինձ սպանել նրան, եւ որպէս ես խաբեցի նրան, յայտնելով թէ հրամանը կատարուած է, բայց աղջկան թագցրի իմ հօր խրճիթում, եւ վերջապէս, որպէս իմ վարմունքը ծնեցրեց անմեղ աղջկայ սրտում սէր դէպի ինձ, եւ այնուհետեւ նա չբաժանուեցաւ ինձանից եւ այն ժամանակ, երբ ես կալանաւորուել, բանտարկուեցայ եւ դատապարտուեցայ մշտական աքսորի:

Կնոջ սէրը, որպէս երեւում էր, շատ դգալի չէր Համբին, նա իւր կեանքում կամ երբեք չէր սիրել, կամ եթէ սիրել էր, կրակը վաղուց արդէն հանգել էր նրա սրտում: Այդ էր պատճառը որ նա խիստ սառնութեամբ լսեց իմ պատմութիւնը, վերջը նկատելով.

— Այդ պատմութեան մէջ ես գովում եմ ձեր առաքինութիւնը, դուք ազատել էք մի թշուառի կեանք:

— Բայց նրան կորցնելը այժմ իմ կեանքը տանելի է դարձրել:

— Այդ ես հասկանում եմ... այդպիսի հանգամանքներում մարդուս փրկում է մի բան միայն — աշխատանքը: Աշխատանքը մոռանալ է տալիս սրտի կսկիծները, որ պատճառ են եղել սիրոյ սխալներից

Նրա սառն փիլիսոփայութիւնը այժմ ինձ չէր գրաւում: Ես տուեցի խիստ յուսահատական պատասխան.

— Այժմ մահը, միայն մահը կարող է հանգստացնել ինձ, աշխատանքից ես ձանձրացել եմ, մանաւանդ այսպիսի ապարդիւն աշխատանքից:

— Ոչինչ աշխատանք ապարդիւն չէ, երբ մարդկութեանը որ եւ իցէ օգուտ է բերում:

— Մեր աշխատանքը ի՞նչ օգուտ է բերում:

— Երեւի դու մոռացել ես, որ մենք ամեն ինչ քեզ տուեցի, որ մեր օգուտը ուրիշի մէջն է, եւ նոյնը փոխադարձաբար: Եւ եթէ մենք ուղղակի կերպով չենք շահւում մեր աշխատանքից, կը շահուին, անտարակոյս մեզ նմանները, այսինքն՝ ուրիշ մարդիկ: Մենք փորում ենք լեռների սիրտը եւ այնտեղից դուրս ենք բերում պղինձ, երկաթ, ոսկի եւ արծաթ: Այդ մետաղներով բացւում են գործարաններ, կառուցանւում են արհեստանոցներ եւ այլ բարեգործական հիմնարկութիւններ: Նրանց մէջ ուտում են առնում, կրթւում են եւ լաւ մարդիկ են դառնում:

Ես այնքան գրաւուեցայ այդ վիճաբանութեամբ, որ մոռացայ Նէնէին, մոռացայ եւ նրա սէրը, որի առիթով սկսուել էր վիճաբանութիւնը: Համբը, իւր սառնարիւնութեան հակառակ, աւելի տաքացած էր: Նա ուղղից իմ աչքերի մէջ նայելով, ասաց.

— Դուք (երբ բարկանում էր նա, սկսում էր դուքով խօսել) մինչեւ մոռանում էք մեր անցեալ խօսակցութիւնները, որոնց մէջ մենք միշտ համաձայնուել ենք միմեանց հետ: Ես կրկին դառնում դէպի ձեր անձնաւորութիւնը եւ ձեր անձի օրինակով կը բացատրեմ իմ մտքերը: Ասացէք, խնդրեմ, եթէ ես այժմ մտադրութեամբ իմ քաղաքը ձեզ մօտ թողնէի, դուք ի՞նչպէս կը վարուէիք նրա հետ:

— Ես կը վեր առնէի, կը պահէի եւ կրկին ձեզ կը վերադարձնէի:

— Իսկ եթէ այդ պատահելու լինէր մի քանի տարի առաջ?

— Ձեզ կը սպանէի եւ կը խլէի ձեր քսակը:

— Այդ փոփոխութիւնը ո՞րտեղից ծագեց ձեր մէջ:

— Դուք ինձ սովորեցրիք, որ գողութիւնը վատ բան է:

— Հիմայ տեսնում էք, ես ձեզ սովորեցրի թէ գողութիւնը վատ բան է, չէ՞ որ այդ իմ օգտի համար արեցի, որովհետեւ դրանով ես ապահովացրի իմ քսակի դրութիւնը: Չէ՞ որ բոլոր վատ մարդիկ ձեզ նման են. նրանք էլ միեւնոյն ուղեղն, միեւնոյն նեարդային կազմուածքն ունեն, որպէս դուք: Եթէ մենք կը սովորեցնենք նրանց լաւ մարդիկ լինել, դրանով օգուտ կը բերենք մեզ — ինքներիս, որովհետեւ նրանք կը դադարեն մեզ չար գործելուց: Հիմա հասկանո՞ւմ էք, թէ ի՞նչ եղանակով ենք օգտւում մենք մեր դուրս փորած ոսկուց եւ արծաթից:

— Հասկանում եմ, նրանցով մարդիկ կրթութիւն են ստանում եւ դադարում են իրանց նման մարդկանց կողոպտել:

— Միայն կրթութիւնը չէ, ոսկին շատ լաւ բաներ կատարւում են մեր աշխատանքի արդիւնքով:— Եւ նա սկսեց երկար խօսել այդ առարկայի վրայ եւ իւր դատողութիւնները վերջացրեց հետեւեալ սատցուածքով. «Մէկը ամէնքի համար, ամէնքը մէկի համար»:

— Այժմ հասկացայ, պատասխանեցի ես, բայց ինչո՞ւ դու մեր միւս ընկերներին եւս չես սովորեցնում ինձ նման բարի լինել:

Նա դժուարացաւ պատասխանել, երկար չիմացաւ թիւններից յետոյ

— Այդ թողնենք... ասաց նա, խօսքը փոխելով, լսիր, Մուրատ, միայն բարի լինելով չէ որ մարդը կարող է ուրիշներին օգուտ բերել եւ ինքը բախտաւոր լինել: Մարդիկ հրեշտակներ չեն, որ միայն բարի լինելով կարողանան լաւ ապրել: Մարդը պէտք է գործէ, իսկ գործելու համար պէտք է մի բան սովորած լինի: Այդ մարդիկը — նա ցոյց տուեց դատապարտեալներին, — եթէ անբարոյականացան, եթէ դժբախտացան, գլխաւոր պատճառն այն էր որ ոչինչ հիմնաւոր բան սովորած չէին: Գոնէ այժմ սովորեցնէին:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 6 ՅՈՒԼԻՍ — SAMEDI 6 Juillet 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2850

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ՄԸ ԵՒ ԻՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Կ'ուզէինք երկու բառի մէջ խտացնել այսօրուան յոբելեարին՝ Տիկին Եղ. Զօրեանի արժանիքը,— գիտութիւն եւ սիրտ: Մէկ՝ ասպարէզին եւ իր պատկանած ժողովուրդին հանդէպ:

Արդարեւ, այն գրութիւնները որ երեւցան, այս առթիւ, «Յառաջ»ի մէջ եւ այլուր, ամէնէն աւելի կը ծանրանան այս երկու կէտերուն վրայ:

Ծնած՝ 1874ին, Շուշի, զաւակը՝ Ղարաբաղի երեւելիներէն երբեմն դեր – գնդապետ Իսահակ Մելիք – Շահնազարեան Սահակ աղայի, Եղիսաբէթ իր կրթութիւնը կը ստանայ ռուսական դպրոցի, այն ալ հարուստ միջավայրի մէջ:

Ինչպէս կը պատմէ «Վէմ», իր ընտանեկան շրջապատն ալ կը բաղկանար հարուստներէ, զինուորականներէ եւ պաշտօնեաներէ:

Եւ սակայն, մանկամարդ աղջիկը պատեհութիւն կը գտնէ յաճախելու հայկական շրջանակներ, կը ծանօթանայ Քրիստափորի եւ Զաւարեանի հետ, աւելի վերջը Ռոստոմի հետ (1892), երբ 19 տարեկան էր:

Յետոյ կը դառնայ ուսանող՝ Ժընեւի մէջ, հետեւելով համալսարանի բնագիտական բաժնին: Այնտեղ աւելի կը մտերմանայ Ռոստոմի, եւ կը նշանուի (1894), խոր զայրոյթ պատճառելով իր ծնողքին եւ ազգականներուն.

— «Ի՞նչպէս, Մելիք – Շահնազարեան ազնուական բնատնիքի զաւակը դառնայ կին մի աղքատ ու տկլոր յեղափոխականի, գիւղացիական ստոր ծագում ունեցող մէկի, որ նոյն իսկ ապրելու իրաւունքից զրկուած է Ռուսաստանում: Հակառակութիւնը խիստ վճռական էր. բայց Օր. Եղիսաբէթն ալ Մելիք – Շահնազարեան տոհմից էր: Նրա կամքն ալ կամք էր: Բախումը դարձաւ անխուսափելի. նրան զրկեցին օժիտից՝ կանքենցի գիւղից եւ մերժեցին ճանաչել նրանց ամուսնութիւնը:

Ժընեւում Օր. Եղիսաբէթ մասնակցում է հանրային կեանքին, Ռոստոմի հետ շարում է «Դրօշակ»ը, յօդուածներ է գրում, առ հասարակ օգնում է նրան: Միւս կողմից եռանդով հետեւում համալսարանական աշխատանքներին»: (Վէմ, 1934 նոյ.–դեկտ.):

Եւ այսպէս, պահելով իր անկախութիւնը, ամբողջութեամբ կը նուիրուի իր առաջադրած չափին, Ժընեւէն Թիֆլիս, Թիֆլիսէ, Նորէն Կովկասի մէջ եւ վերջապէս Ժընեւ (1923):

Իր նախընտրութիւնը կ'ըլլայ միշտ հայկական միջավայր Հայ դպրոցը իր բազմազան գժուարութիւններով, փոխան ռուսական կամ ուրիշ օտար հաստատութեանց փայլուն հեռանկարին:

Նկատի առնելով պայմանները, չպիտի կրնայինք ըսել թէ Տիկին Զօրեան կրցած է սերունդ մը արտադրել, այնպէս ինչպէս ոգեւորեց Միպիլը եւ ուրիշներ: Ինք տարբեր միջավայրի ծնունդ էր, իսկ իր կեանքը՝ միշտ ալեկոծ:

Եւ սակայն, այսպէս գնահատելի է իր քառասուն տարուան վաստակը, այնքան ապերախտ պայմաններու մէջ:

Քիչերու տրուած է դիմանալ այնքան փորձութեանց, կապ – ուելու համար ինքնուրոյն առաքելութեան մը,— «լաւ մարդիկ» հասցնել, ամէնէն օտարոտի կամ խռպան միջավայրին մէջ:

Անշուշտ իր արժանիքներուն գլխաւորն է նաեւ իր խորունկ հաւատքը՝ այս հալածական ժողովուրդի ճակատագրի մասին:

Այդ հաւատքն էր որ կը մղէր զինքը որ եւ է կերպով չխանգարել աքանչելի Ռոստոմին յեղափոխական եւ քաղաքական աշխատանքը եւ տարիներով ապատ ձգել զայն, ուզած տեղն երթալու, իր պարտականութիւնը կատարելու:

Դեռ վերջերս, գրոյցի մը ընթացքին, Ժընեւի մեր Թղթակիցը իր բերնէն կը քաղէր հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «Հայ խմորը անկոտրելի է, եւ մարդկութեան մէջ կը մնայ միշտ: Հայերս վտանգի պահուն իրար լաւ ենք բռնում, բայց խաղաղութեան ատեն վրիժառու ենք իրարու հանդէպ, չենք ուզում միասին գործել ... Հայը տոկուն է, աշխատասէր է եւ բարձր մշակոյթի ընդունակ:

Ահա թէ ինչպիսի դէմք մըն է որ կը մեծարուի այսօր:

Ողջունելով Տիկին Եղ. Զօրեանի քառասնամեայ գործունէութիւնը, մենք յարգած կ'ըլլանք ոչ միայն հանրային վաստակաւոր մը, այլ եւ հայ կնոջ անսպառ ճիգը՝ իբրեւ ազդակ ազգային վերածնութեան:

Եւ այս առթիւ, մենք խորին երախտագիտութեամբ կը յիշենք այն բազմաթիւ ուսուցչուհիներն ու վարժուհիները, որոնք մինչեւ այսօր ալ իրենց երակները կը քամեն, սերունդին եւ մշակոյթին պահպանման համար:

Ուսուցիչ ըլլալ, ուսուցիչ մնալ այս արմատախիլ վիճակին մէջ, որ եւ է ցամաքի վրայ, վառ պահելու համար կրակը,— անձնուիրութիւն մըն է որու մասին գաղափար չի կրնար ունենալ փողոցին անցորդը:

Եւ արդէն հասած ենք այնպիսի կացութեան մը, ուր ասպարէզը հետզհետէ կ'աղօտանայ, կը դեղնի:

Ի՞նչպէս կ'ըլլար եթէ արժէքներու գնահատման ճիգ մը փորձէինք, այս առթիւ,— դարձ մը դէպի գիտակցութիւն եւ գուրգուրանք:

Տիկին Զօրեանները եկան ու կ'երթան, «լի վաստակօք»: Իսկ ի՞նչպէս պիտի պահուի սերունդին մակարդակը, եթէ մենք թող տանք որ աւիշը քամուի եւ ինքն իր մէջ ծիւրի:

Պայման չէ որ յոբելեաններ սարքուին ամէն տեղ, որպէսզի բարեհաճինք մեր մեծարանքը յայտնել:

Անոնք որ ծառայեցին այս դաժան ասպարէզին մէջ— ուսուցչութիւն — ոչ յոբելեանի կը սպասէին, ոչ ալ երախտագիտութեան հրապարակային ցոյցերու:

Եւ քանինե՜ր կան որ նոյն իսկ պարզ յիշատակութենէ մը զրկուած են:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՈՒՌՆ ՀԱՐՑԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հապէշական հարցը միշտ կը յուզէ միտքերը

Հինգշաբթի օր բուռն հարցապնդումներ եղան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, հապէշական հարցին առթիւ: Քաւութեան նոխազն էր նախարարներուն բենիամինը, գաղթային նախարար Մաքտօնըլտ, որ պահ մը շատ նեղը մնալով, օգնութեան կանչեց Իտընը:

Գլխաւոր հարցը այն էր թէ ինչ երաշխաւորութեամբ հողային զիջումներ առաջարկուեցան Իտալիոյ, առանց խորհրդարանին կամ թագաւորին կամքը հարցնելու: Շատերը յուզուած էին մանաւանդ անոր համար որ հողային զիջումը կրնար կատարուած իրողութիւն դառնալ, եթէ Մուսոլինի ընդունած ըլլար: Հարցումներուն պատասխանած ատեն, երկու նախարարները միշտ կը պնդէին թէ եղած առաջարկը փորձ մըն էր, տրամադրութիւնները շօշափելու համար. բայց անօգուտ: Կառավարութեանը աւելի անախորժ կացութեան մը մատնուեցաւ, երբ կարգ մը երեսփոխաններ հարցուցին, թէ կարծիք հարցուա՞ծ է Եթովպիոյ ծովեզերք անցք. հողամասին բնակիչներուն: Գաղթային նախարարը ժխտական պատասխան տուաւ: «Հապա ի՞նչ պիտի պատահէր, եթէ այդ բնակիչները մերժէին նոր իշխանութեան տակ մտնել»: Պահպանողական երեսփոխան մը հարցուց.— «Նորէն Վեհափառութեան բարեհաճութիւնը հարցուա՞ծ է»: Երիտասարդ նախարարը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը երբեք տրամադրութիւն չէր ունեցած այս հողամասը յանձնելու առանց պայմանի: Միեւնոյն ատեն նախարարը խոստովանեցաւ թէ Եթովպիոյ ծովեզերք հողաշերտը պիտի ունենար 80 քիլոմեթր երկայնութիւն եւ 20 քիլոմեթր լայնութիւն եւ թէ Զէյլայի բնակչութիւնը միշտ կը փոխուի համաձայն եղանակին, բայց 7000էն աւելի չէ:

Իտալական մամուլին զայրոյթը

Իտալական մամուլը կը շարունակէ աւելի խոր դառնութեամբ քննադատել Անգլիոյ բռնած դիրքը՝ հապէշական հարցին մէջ: Հեղինակաւոր դէմք մը, Կայտա, խմբագրական մը գրելով «Ճիորնալէ տ'Իթալիա»յի մէջ, գիտել կու տայ թէ Մեծն Բրիտանիոյ նպատակն է ոչ թէ փրկել Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը, այլ իր ազդեցութեան տակ առնել Եթովպիան եւ յամրաբար գրաւել զայն: «Այսօր ո եւ է ողջամիտ Եւրոպացի չի կրնար հաւատալ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան պատիւը, կեանքը եւ հեղինակութիւնը ամբողջովին կախում ունի բարբարոս, անիշխանական եւ գերեվաճառ Եթովպիայէն: Իտալիա անտարբեր է նոյնիսկ վերացումին յիմարութեան՝ անտեսական պոյքոթի սպառնալիքին հանդէպ: Այդպիսի պոյքոթ մը պիտի ոչնչացնէ եւրոպական միութիւնը, բայց եթէ գործադրուի, Իտալիան զօրաւոր եւ պատրաստ պիտի գտնուի, որովհետեւ արդէն գիտէ որ անոր դժբախտ հետեւանքները պիտի կրեն ուրիշները: Ինչ՞ն է որ ամբողջ տասը տարի Մեծն Բրիտանիա երբեք մտքէն չանցուց Ժընեւի մէջ քննել Եթովպիոյ գերեվաճառութեան խնդիրը: Ինչո՞ւ համար չփորձեց պոյքոթ սարքել Ճափոնի դէմ, երբ Ճինաստան կը բողոքէր Ազգերու Դաշնակցութեան: Ինչո՞ւ համար Մեծն Բրիտանիա չմիջամտեց Ուրուկուէյի եւ Փարակուէյի պատերազմին: Ինչո՞ւ նաւային համաձայնութիւն մը կնքեց Գերմանիոյ հետ, քանի որ նախապէս միշտ կը յայտարարէր թէ հաւաքական ապահովութիւնը պէտք է կազմակերպուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Եւ հիմա ինչո՞ւ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը կ'առաջարկէ Եթովպիոյ համար»:

Ցօղուածագրին կարծիքով, Մեծն Բրիտանիա յաջողած է չէզոքացնել Ֆրանսական ազդեցութիւնը: Եթովպիոյ կայսրը թէեւ Ֆրանսերէն սորված է եւ Ֆրանսացի խորհրդականներ ունի, բայց իր որդին անգլիացի ուսուցիչ եւ խորհրդական կը պահէ եւ կառավարութեան վերատեսուչները Անգլիացիներ են:

⁂ Փարիզի մէջ տրամադրութիւն չի տեսնուիր վճռական դիրք բռնելու Անգլիոյ հետ եւ մանաւանդ պոյքոթ հռչակելու Իտալիոյ դէմ:

⁂ Հարվըրտատանի կայսրը Մ. Նահանգներու նախագահին դիմեց, բողոքելով Իտալիոյ դէմ եւ յիշեցնելով Քէլլօկ – Պրիան դաշինքին տրամադրութիւնները: Այս դիմումը անախորժ կացութեան մը կը մատնէ ամերիկեան կառավարութիւնը, քանի որ Մ. Նահանգները երկու անգամ, 1929ին եւ 1931ին միջամտեցին չինեւճափոնական վէճին (Մանչուրիա), նոյն դաշինքին հիման վրայ, սակայն ձախողեցան:

Գերմանիա եւ Լեհաստան աւելի սիրալիր

Գնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, որ Պերլին կը գտնուէր երկու օրէ ի վեր, մեկնեցաւ յուլիս 4ին: Երկու կողմերն ալ շատ գոհ կ'երեւան տեսակցութիւններէն: Գնդ. Պէք ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, յիշմապէս պաշտպանեց պետութենէ պետութիւն համաձայնութեանց դրութիւնը, որ այժմ հիմը կը կազմէ Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութեան: Նախաբարը բացատրեց թէ իր երկար խօսակցութիւնները Պ. Հիթլէրի եւ անոր գործակիցներուն հետ, կապ ունէին ոչ միայն զուտ լեհեւգերման յարաբերութեանց, այլեւ քաղաքական բոլոր խնդիրներու հետ: «Այս տեսակցութիւնները դրական քայլ մը կը կազմեն այն ճամբուն վրայ զոր երկու երկիրները գծեցին 1934 յունուար 26ի յայտարարութեամբ»: Լեհ նախարարին կարծիքով, պատմական դէպք մըն է այդ յարաբերութիւնը եւ կարեւոր քայլ մը Եւրոպայի խաղաղութեան համար: Այս առթիւ աւելցուց թէ Պերլին եկած էր Գերմանիոյ նախարարներուն քանիցս յայտնած բաղձանքին վրայ: Գերմանական մամուլը խօսելով այս այցելութեան վրայ, ջերմապէս կը գնահատէ Լեհաստանի բարեկամութեան արժէքը: Եղած հրապարակութիւններէն երեւան կուգայ որ շատ կարեւոր արդիւնքներ ձեռք բերուած են, թէեւ որոշ տեղեկութիւններ չկան: Զուտ լեհեւգերման հարցերու մասին, գնդ. Պէք յայտարարած է թէ մարաջախտ Փիլսուտսքիի կտակը երկիւղածօրէն պիտի պահուի եւ յանձն առած է շարունակել սերտ գործակցութիւն մը՝ Գերմանիոյ հետ:

Լեհական մամուլն ալ նոյնքան գոհ կ'երեւայ, շեշտելով թէ Լեհաստանի արտաքին քաղաքականութեան առաջին նպատակն է բարւոք յարաբերութիւններ մշակել իր դրացիներուն հետ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է տարեկան բարեկենդան մը սարքել, հետեւելով Վենետիկի եւ Նիսի:

Թուականն որոշուած է յուլիս 5—6ի գիշերը, տօնելու համար խորհրդային սահմանադրութեան լրացման տարեդարձը (1923):

Կարմիր թերթերը աւետելով նոր լուրը, կը յայտարարեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը այս ճակատին վրայ եւս պիտի մնայ անգերազանցելի:

— Բարեկենդանը մենք սարքելու ենք որ տեսնէք թէ ինչպէս կը սարքեն . .

Ի՞նչ խօսք որ բացարձակապէս իրաւունք ունին ե՛ւ յախորտալու, ե՛ւ պարծենալու ե՛ւ օրինակ հանդիսանալու ամբողջ աշխարհի առջեւ:

Վա՜յ անոր որ կը համարձակի առարկել կարդալ իրենց, մասնաւորապէս այս ճակատին վրայ:

Ցայտագրին ծանօթ չըլլալով, չեմ կրնար մանրամասնութիւններ հաղորդել, առաջին կարմիր Բարեկենդանի մասին:

Բայց, յուրջ պատճառներ ունիմ հաւատալու թէ անոր յյացուցիչ մասը պիտի կազմեն հետեւեալ սրամտական դէպքերը, թէ ոչ այսօր, գոնէ գալիք տարի —

1. Եղնէր փաշայի փախուստը Պոլսէն եւ ցեղ հրդեհելու թշնամութիւնը հայազգի Լեւոն Գալուստեանի տան մէջ (1918 — 1919), որպէսզի ազատ մնայ ձերբակալութենէ, կամ սպարեկէի մը զնդակէն:

2. Բաքուի արեւելեան համագումարը (1920), նախագահութեամբ Զինովիեւի, Ռատէքի, Էնվէրի եւ Նուրի փաշաներու եւ ուղեկցութեամբ Ազրպէյճանէն, Տաղստանէն, Ուզպէկներու եւ Խազախներու երկրէն, Պարսկաստանէն, Խիվայէն, Թուրքեստանէն, Տաճկաստանէն, Խրիմէն, Մոնկոլիայէն, Իրանէն, Աֆղանիստանէն, Գիլանէն եւ Հնդկաստանէն հասած յեղափոխական խաներու, պէկերու, հօճաներու, մոլլաներու եւ սէյիտներու:

3. Աֆղանիստանի փառիշահ Ամանուլլահի փառաւոր ընդունելութիւնը Մոսկուայի մէջ, առաջնորդութեամբ ժողովրդական «կոմիսար»ներու եւ կարմիր զօրամասերու:

4. Ըամէթ Ինէօնիւի եւ Սթալինի ողջագուրումը՝ Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, ի ներկայութեան մէկ միլիոն բանուորներու, զինուորներու եւ գիւղացիներու:

5. Սթալինի եւ Էնթէրնի խոյեմի շամբեան պարը միջնաբերդին մէջ, թառով, դափով եւ կանոնի փինոց: (Ներոյ երկուքը մէկ յանձինս կ'երգեն «Տէր պահէ թագաւորը» հիմնը Մեծն Բրիտանիոյ թագաւոր – կայսեր):

6. Սթալին երգչախումբի վարիչ, հնչեցնելու համար «Մարսէյէզ»ը ի պատիւ Պ. Լավալի, ընկերակցութեամբ Կալինինի (դաշնակ), Մոլոտովի (ջութակ), Վորոշիլովի (չեփող):

7. Սթալին, Աղասի Խանջեան եւ Յակոբ Ա. կաթողիկոս կը խմբեն դաշնագին եզրիածնի մէջ, կոնդակներու արտածման հնգամեայ մը հաստատելու եւ զաղութներ «հայրենիքային կարգալ» փրկելու համար:

8. Աշտարակի գիւղացիներուն զօրաշարժը՝ ի պաշտպանութիւն Սովետներու յեղափոխական կառավարութեան:

Ափսո՜ս որ չկրցայ տեսակցիլ Ալագանի հետ, աւելի վաւերական տեղեկութիւններ առնելու համար կարմիր կարնաւալի նախկնական սեկցիայի մասին ...

ՎԱՀԷ

ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԷԹ Ռ. ԶՕՐԵԱՆ

որ Ժընեւէն Փարիզ հասաւ երէկ եւ որուն մանկավարժական եւ հանրային գործունէութեան 40ամեակը կը տօնուի այսօր, շաբաթ:

Նանսէնեան Դրոշմաթուղթին հասոյթի բաշխումը

(ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՁԵԿՈՅՑ 1935 ՅՈՒԼԻՍ 4Ի)

Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու հասոյթին բաշխման յանձնաժողովը, որուն անդամներն են, Ֆրանսայի արտաքին գործոց նախարարութեան հաւանութեամբ, Պ. Պ. Բաշալեան, Բերբերեան Ռ., Եղիազարեան, Ինճիճեան, Խատիսեան եւ Զօպանեան, յունիս 27ին գումարուեցաւ Նանսէնեան Միջազգային օֆիսին Փարիզի պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Օֆիսին Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Պ. Փանի:

Նանսէնեան դրոշմաթուղթին Ֆրանսայի մէջ կիրարկութեան թուականէն (1934 մայիս) մինչեւ 1935ի առաջին եռամսեային վերջը հայկական բաժինը 57,484 ֆրանք արտադրած ըլլալով, յանձնաժողովը այդ գումարին բաշխումը կատարեց հետեւեալ հայկական կազմակերպութեանց վրայ.—

Մարսիլիոյ Հայ Տիկնանց Աղքատախնամ Ընկերութեան	17000
Փարիզի Հայոց Աղքատախնամ Ընկերութեան	15000
Լիոնի Հայոց Աղքատախնամ Ընկերութեան	9000
Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Պ.Կ.Խաչի Ոգն. Մասնաճիւղին	4180
Ֆրանսայի Հայ Կապոյտ Խաչին	3000
Հայ Դրօշներու Միութեան	2000
Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան	1500
Անպատ Ցղութեան Քոյրերու Որբանոցին	1500
Ռուսահայ Տիկնանց Միութեան	1500
Հայ Պատերազմիկ Սպաներու Միութեան	1500
Հայ Ուսանողական Միութեան	1000

Մարսիլիոյ եւ Լիոնի, ինչպէս նաեւ Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերութեանց սահմանուած գումարներէն պիտի օգտուին նաեւ այդ կեդրոններու շրջակայ քաղաքներուն մէջ գտնուող հայ կարօտեալները:

Պետական հրովարտակին համաձայն, որ հրատարակուեցաւ Ֆրանսայի պաշտօնաթերթին մէջ, Նանսէնեան Դրոշմաթուղթին հասոյթը պէտք է յատկացուի հայ չքաւորներու եւ հիւանդներու, առանց որեւէ բաժին հանելու վարչական ծախքերու: Նպաստընկալ մարմինները պարտաւոր են իրենց ստացած գումարներուն գործածութեան մասին հաշիւ տալու Նանսէնեան Դրոշմաթուղթի Յանձնաժողովին:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆՏԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Վերջին շաբթուն որոշ հետաքրքրութիւն շարժեց Ալազանի ներկայութիւնը Փարիզի մէջ, իբրեւ պատգամաւոր Գրողներու Միջազգային Համագումարին

Բնական էր այդ հետաքրքրութիւնը: Բանաստեղծը կուգար Հայաստանէն եւ մարդիկ կարօտն ունէին իր բերնէն քանի մը խօսք լսելու մեր հայրենիքի մասին: Թէեւ փարիզահայ գաղութը ամէն տարի առիթը կ'ունենայ լսելու Խ. Հայաստան այցելող կամ այնտեղէն եկող վերադարձող եւ անվերջ բանբերներ, սակայն այս անգամ կը յուսային տեղեկութիւններ առնել խորհրդային աշխարհի հարազատ ներկայացուցիչէն: Երկրորդ, գործադուրկ եւ անիրաւուած գաղթահայ աշխատաւորութեան մէկ յոյսը մնացած է ներգաղթը, ու — րեմն անհամբեր կը սպասուէր մխիթարական եւ յուսատու խօսքի մը՝ այդ ցաւերու մասին:

Ալազան Վասպուրականէն Երեւան ապաստանած որբերէն է, արհեստով գրաշար եւ կոչումով բանաստեղծ: 1921ին խումբ մը տպագրիչ բանուորներու հետ միասին կը ձերբակալուի ու մօտ երկու ամիս կը մնայ Չեկայի նկուղներու մէջ (մէկ ամիս միասին ենք անցուցած նոյն խուցին մէջ): Բանտէն դուրս գալով կ'անդամագրուի համայնավար կուսակցութեան եւ աստիճանաբար կը դառնայ օրուան իշխանաւորներու փաստահեղին: Տաղանդաւոր բանաստեղծ է եւ բաւական գործօն մասնակցութիւն է բերած խորհրդահայ գրական կեանքին: Միջնակարգ եւ բարձրագոյն կրթութիւն չէ առած, մտաւոր շատ սահմանափակ կարողութեան տէր է եւ չունի զարգացման այն խորութիւնը, որ կարենար միջազգային այնքան պատկառելի բեմէ մը արժանաւորապէս ներկայացնել մեր երկիրը: Այդ իսկ պատճառով, համագումարին առջեւ կարդացած իր զեկուցումը շատ խեղճուկ էր ու զուրկ որ ոչ մէկ հետաքրքրական միտք կամ ուշագրաւ արտայայտութիւն կը պարունակէ:

Սակայն, հայկական տեսակէտէն, ուշադրութեան արժանի են իր զեկուցման քանի մը կէտերը:

Իր զեկուցման առաջին մասին մէջ, Ալազան կ'առաջնորդուի այն տեսակէտով, թէ հակառակ ցարական Ռուսաստանի եւ սուլթանական Թուրքիոյ կողմէ մեր մշակոյթի եւ պլրոցներու դէմ սարքուած հալածական քաղաքականութեան, հայ ժողովուրդը կրցած է ոչ միայն պահպանել իր ազգային մշակոյթը, այլ եւ տալ շարք մը նշանաւոր ստեղծագործներ (Աբովեան, Պարոնեան, Թումանեան, Սունդուկեան, Շիրվանզադէ, Նալբանդեան, Իսահակեան, Յ. Յակոբեան, Տէրեան, Նար — Դոս, Դուրեան, Մեծարենց եւ ուրիշներ):

Ալազանի կարծիքով, այդ ստեղծագործներու «արժէքների իսկական գնահատումը կատարւում է միայն խորհրդային իշխանութեան պայմաններում»: Այս ճշմարտութիւնն ըմբռնած են նաեւ հայ մշակոյթի միւս աշխատաւորները (Մ. Սարեան, Փ. Թէրլէմէզեան, Հ. Աճառեան, Ալ. Թամանեան, Մ. Աբեղեան եւ ուրիշներ), որոնք փարած են խորհրդային իրաւակարգին եւ այժմ «մեծ եռանդով ու ազնուութեամբ աշխատում են մեր սոցիալիստական կուլտուրայի ճակատում»: Իսկ խորհրդային իշխանութեան ամրապնդման պատուաւոր գործին կը ծառայեն «այնպիսի մեծ ստեղծագործներ, ոպիսիք են՝ Ալ. Շիրվանզադէ, Աւ. Իսահակեան, առաւել հայ նշանաւոր գրող ակկ. Զ. Եսայեանը եւ բազմաթիւ ուրիշներ».

Խ. Հայաստանի գրականութիւնը արժանանալով Խ. Միութեան «170 միլիոն ժողովրդի ջերմ խրախուսական վերաբերմունքին», կը շարունակէ բիւրեղանալ ու բարգաւաճիլ: Միայն թէ «երկրից փախած հայ ֆաշիստներ — Դաշնակցականներն են, որոնք միացած համաշխարհային ամենասեւ ուժերին, կամենում են վարկաբեկել Խ. Հայաստանի սոցիալիստական խաղաղ աշխատանքը»: Եւ Հայաստանի խորհրդային գրականութիւնը «պայքարում է հայ ժողովրդի այդ թշնամիների դէմ» ...

Ի հարկէ, միայն թեթեւամիտ հայ համայնավարը կրնար այսքան լուրջ համագումարի մը մէջ այսպիսի անհեթեթ ու անլուրջ յայտարարութիւններ ընել: Խորհրդահայ բանաստեղծը չի ալ նկատեր թէ ինչպէս իր զեկուցման ոկիզբը յայտնած միտքը կը հակասէ վերջին արտայայտութեան

Եթէ Ալազան կ'ընդունի, որ ցարական եւ սուլթանական կառավարութիւնները «անտանելի հալածանքներ» կ'ենթարկէին հայ մշակոյթն ու դպրոցը, ապա ո՞վ էր պայքարողն այդ բռնակալութեանց դէմ եւ որո՞ւ պայքարին շնորհիւ էր, որ Խ. Հայաստանը ժառանգեց մշակութային այդ հարստութիւնը: Միթէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գլխաւորած ազգային-յեղափոխական շարժումը չէր, որ դիմադրուեց կարմիր սուլթանի եւ «ժողովուրդների բանտ ցարական Ռուսաստանի» մեր մշակոյթի եւ դպրոցներու հանդէպ տարած բոլոր գրոհներուն: Ինչո՞ւ փառքէն այդչափ խեղաթիւրել պատմութիւնը եւ Դաշնակցականները ներկայացնել իբրեւ հայ մշակոյթի «թշնամիներ»: Եթէ կուսակցամոլ այդ խմխմանքները խորհրդային գիւղական միտինկներու մէջ յարգի են, յամենայն դէպս ատոնց տեղը միջազգային գրողներու բեմը չէր: Ամօ՛թ է, ամօթ:

Երկրորդ, ինչո՞ւ Ալազանը հայ գրողներու ցանկին մէջ մոռացութեան է տուած Րաֆֆիի, Մուրացանի, Գամառ — Քաթիպայի, Թլկատինցի, Զօհրապի, Սիամանթոյի, Յովհ. Յովհաննիսեանի, Վարուժանի, Մ. Պէշիկթաշլեանի եւ Սիամանթոյի անունները: Շատ պարզ է: Որովհետեւ անոնք են հանդիսացած հայ ազգային-յեղափոխական պայքարի եւ գաղափարախօսութեան դրօշակիրները եւ անոնց հրահրած գաղափարներու կենսագործումով է, որ վառ ու յաղթական է մնացած հայկական մշակոյթը: Պատմական ճշմարտութիւններ կան որոնց խուսափանքն իսկ քաղաքացիական քաջութեան կը կարօտի ...

Երրորդ, Ալազան կը յայտարարէ, թէ հայ մշակութային ստեղծագործներու «արժէքների իսկական գնահատումը կատարւում է միայն խորհրդային իշխանութեան պայմաններում»:

Խորհրդային բանաստեղծի այս միտքը աւելի զուենացուցած է իր այն ճառին մէջ, զոր արտասանեց ի պատիւ իրեն տրուած թէյասեղանի ժամանակ: Ունկնդիրներն այն տպաւորութիւնը առացան, թէ ներկայիս հայ մշակոյթն իր գոյութիւնը կը պարտի միայն խորհ. իշխանութեան: Միայն խորհ. կառավարութիւնն էր, որ ստեղծեց հայ թատրոն ու գրականութիւն, նկարչութիւն ու երաժշտութիւն.

Նախ այն փաստը, որ համագումարին առջեւ հայ մշակոյթի աշխատաւորներու թուած անուններու մէջ չի յիշուիր մէկ հատիկ անուն իսկ, որ իր ստեղծագործութեամբ եկած ըլլար խորհ. վարչաձեւը հաստատուելէ վերջ. Յիշատակուած ստեղծագործներ բոլորն ալ մինչեւ պատերազմ անուն հանած եւ գնահատանքի արժանացած մարդիկ էին: Նոյնպէս նիւթապէս քիչ — շատ ապահով էին եւ ստեղծագործելու ամէն նպաստաւոր պայմաններ ունէին: Պ. Դուրեանի պարագան պէտք չկայ ընդհանրացնելու, որովհետեւ ան տարբեր ժամանակաշրջանի մէջ ծնունդ առաւ:

Եթէ ճիշդ է, որ միայն խորհ. իշխանութիւնը գիտէ գնահատել ու ստեղծագործելու հնարաւորութիւններ տալ, ապա ի՞նչ պատահեցաւ, որ խորհ. տիրապետութեան այս 15 տարիներու ընթացքին, հին գրագէտներէն եւ ոչ մէկը արժէքաւոր գործ մը չարտադրեց, որ դափնի մը աւելցնէր իրենց փառքին վրայ: Շիրվանզադէ, Լէօ, Թումանեան, Աւ. Իսահակեան, Զ. Եսայեան, Յ. Յովհաննիսեան, Յ. Յակոբեան եւ Նար-Դոս մեր ժամանակաշրջանին վայել ի՞նչ նոր գործ են տուած: Ձեմ կարծեր թէ ատոնց պարսաւագիրը գեղարուեստական գրականութիւն նկատուի ...

Եւ յետոյ, միթէ կարելի է անտեսել այն գերմարդկային ճիգերն ու անձնուէր աշխատանքը, որ կը տարուի գաղութներու մէջ յանուն հայ գրի ու դպրոցի: Եթէ Ալազան կը պարծենայ եւ Պ. Զօպանեան կը հիանայ, որ խորհ. կառավարութիւնը հրատարակած է Պարոնեանի երկերը եւ արեւմտահայ գրողներու հատընտիրը, ապա ի՞նչպէս չգնահատել ու չհիանալ այն գործին համար, որ կը կատարէ «Նահատակ Գրողներու Բարեկամներու Միութիւնը», արդէն հրապարակ նետելով ութ մեծադիր հատորներ:

Եւ եթէ, վերջապէս, խորհ. իշխանութիւնը կը հանդիսանայ միակ սատարողը հայ ազգային մշակոյթի, ապա ի՞նչով բացատրել այն երեւոյթը, որ տարիներ շարունակ հայ դպրոցներէն վտարուեցան մեր ազգային պատմութիւնն ու աշխարհագրութիւնը եւ 2—3 տարիներ առաջ անիմաստ ու զարհուրելի հալածանքի ենթարկուեցան այն գրողներն ու գիտնականները, որոնք ինչպէս Ալազանն ալ կը խոստովանի, ազնուօրէն կը ծառայէին Խ. Հայաստանի մշակութային գործին:

Ո՛չ, անարդար է Ալազանի յայտարարութիւնը: Իբրեւ Հայաստանի իշխանութիւն, խորհ. կառավարութիւնը պարտաւոր է հովանաւորել մեր մշակոյթը, սակայն միակը չէ, որ մտահոգ է հայկական մշակոյթի բարգաւաճման համար:

×

Թէյասեղանի ժամանակ Ալազանի արտասանած ճառը մեծ մասամբ կրկնութիւնն էր համագումարին տուած զեկուցման: Միայն թէ կուսակցական «պոլեմիկա» չըրաւ եւ աւելի երկար կանգ առաւ խորհրդահայ նոր գրողներու եւ արուեստագէտներու ստեղծագործութեանց վրայ: Անոնք որ հետեւած են Հայաստանի Խորհուրդներու Ցրդ համագումարի աշխատանքներուն (գումարուած Երեւան, յունուարին), աւելի մանրամասն ու փաստացի ծանօթ են այդ ամէնուն՝ կրթական գործավար Եղիազարեանի զեկուցման Միայն երկու ուշագրաւ դէպք պատահեցաւ:

Ալազան խօսելով հայ թատրոնի մասին, յայտարարեց, թէ մինչեւ խորհ. իրաւակարգի հաստատումը հայկական թատրոն գոյութիւն չունէր: Իսկ երբ Ալազանի ճառէն վերջ, նախագահ Աւ. Իսահակեան խօսք տրուաւ դերասան Շահխաթունիին, վերջինս մերժեց եւ սրահէն հեռացաւ:

Արդա՞ր էր վաստակաւոր դերասան Շահխաթունիի ցուցական բողոքը, որովհետեւ միւսներէն աւելի անոր յայտնի է, թէ իր եւ թէ նախորդ սերունդներու ի՛նչ տքնաջան աշխատանք են տարած հայ թատրոնի վերածնունդի գործին մէջ:

Ուրիշ յատկանշական պարագայ մը,— դերասան Գմբէթեանը դեղեցիկ արտասանութիւններ բրաւ: Ներկաները շատ փափաքեցան որ Չարենցի «Հայաստանը» արտասանէ, սակայն մերժեց: Երբ վերջը իրեն հարց տրուեցաւ, թէ ինչո՞ւ Չարենցէն չարտասանեց, հետեւեալ պատասխանը տուաւ.— «Ներկայիս Չարենցը այնտեղ յարգի չէ»:

Այս միամիտ պատասխանը շատ բնորոշ է խորհրդային կարգ ու սարքի տեսակէտէն: Որովհետեւ Չարենցը վերջերս ազգային տրամադրութիւններ է յայտնաբերած, ապա ուրեմն պէտք է հալածուի՝ անկախ իր տաղանդէն ու արժէքէն ...

Ալազանն ալ իր ճառին մէջ յանկարծ չյիշեց, թէ խորհրդային աշխարհին մէջ «ապաքաղաքական արուեստագէտ գոյութիւն չունի: Նրանք գիտեն ինչի են ծառայում եւ ո՞ւր են գնում»:

Շատ ճիշդ է, կը բաւէ որ նախ Ստալինի հրամանն առնեն ...

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹԱՏՐՈՆ

«ԾՈՎԱՀԷՆԸ»

Կը խոստովանիմ,— որոշ երկմտութեամբ մտայ «Պէշիկթաշլեան»ի սրահէն ներս, նկատի ունենալով խաղին տաղաչափուած ձեւը, Բագրատունիի կարողութեան հետ ներդաշնակութիւն պահելու դժուարութիւնը եւ հետեւանքները

Առաջին նախադասութիւններու փոխանակումէն յետոյ, անպատեհ մտածումները կը չքանային. Մինուլոտ մը կը ստեղծուէր իրական, յանկուցիչ. եւ տխրութիւնը բնման ...ը տակէց ու ճշմարիտ կը՝տանէին մեր Պօլսեցիներու մէջ ծովահէնքը, ...բոն մէջ կենդանիօրէն ապրող ծովին զիմաց:

Ներուն. Ծովի գոյն ... ... է մեծ հայրը, ծովի պաշտամունքին մոլեռանդ երիցագոյն.

Իր երազանքի ժամերը կ'անցնէր իր այրի հարսին, իր թոռնուհիին, եւ քարափին դէպի հորիզոնը սաւառնող յիշատակներուն միջեւ:

Սպասումի ժամեր նոյնպէս՝ սպասում իր նաւաստի տղուն, որ մեկնած է դէպ հեռու պատանի,տասնեակ տարիներէ ի վեր...

Ան պիտի գայ, պիտի գայ եւ ամուսնանայ իր գեղեցիկ թոռնուհիին հետ՝ որ իր երգերուն մէջ կ'երազէ գեղեցիկ նաւաստին վերադարձը:

Եւ օր մը, երբ այրի հարսը միհակ՝ ուռկանները կը հիւսէ, նաւաստի մը կը յայտնուի սենեակին մէջ: Տան տղուն ընկերն է եղած: Միասին նաւարկած, միասին կռուած Անգլիացիներուն դէմ՝ իբրեւ ծովահէն, ան եկած է իր ընկերոջ գոյքերուն եւ յիշատակներուն մէկ ծրարը բերել, յայտնելով որ ապահովաբար ան բռնուած, եւ կախուած է իբրեւ ծովահէն...

Այդ պարտականութեան կատարումէն յետոյ ան կ'ուզէ մեկնիլ, բայց ծերունին եւ թոռնուհին կը վերադառնան քարափի պտոյտէն. Հարսը պահ ժամանակ կ'ունենայ անիկեն մը պահել երիտասարդ ծովահէնը, եւ ատոկանին տակ ծածկել յիշատակներու ծրարը...

Իր յուզումը աններեւ է. մեծ հայրը եւ իր աղջիկը կը նկատեն. յուր ունի անչուշտ, բացակայէն լուր մը...

Մեծ հայրը դերադրգռուած կը հարցաքննէ իր հարսը՝ որ կը կակազէ... ինչպէ՞ս յայտնել որ այնքան սպասուած զաւակը կախեր են Անգլիացիները ... եւ յանկարծ թոռնուհին ուռկանին տակ կը տեսնէ յիշատակներու ծրարը, կը բանայ, համբոյր մը՝ մեծ հօր յիշատակը... եւ ծանօթ իրեր... իր տղան եկած է. տղան, իր նաւաստի տղան ողջ — առողջ, ո՞ւր է, ինչո՞ւ կը պահուի... եւ

Եւ հարսը ուրախութեան պրկումով լարուած ծերուկ սրտին լարերը կոպիտ հարուածով մը չփրցնելու համար, կը սպառուի ստել, աղջամ ծովահէնը իր թաքստոցէն հանել եւ բերել ծերուկին գիրկը, որ իր թեւերը կը բանայ, իր զաւկին հեռաւոր նմանութիւնները գտնելով երիտասարդ դարձած նաւաղին վրայ:

Ծովահէնը սակայն պատասխանողիր մըն է: Այդ խաբէութիւնը ծանր է իրեն: Սիրելով հանդերձ իր ընթացքի նշանածը, ան իր ընկերոջ հանդէպ տեսակ մը զաւածանութիւն կը համարէ իր կեղծ դիրքին օգտուիլ:

Անկեղծ խոստովանութիւն մը թէեւ կը վշտացնէ աղջիկը, բայց ան իր երազներուն իրականացումը լրացնող ծովահէնը կը սիրէ վճռապէս:

Նոր յայտնութիւն մը նոր դիմագիծ մը կուտայ խաղին: Տան խեղկան տղան կը յայտնուի յանկարծ: Երկու ընկերներ դէմ դիմաց են: Իրական տղան կը մեղադրէ ընկերը՝ իր զիրքը եւ նշանածը խլելու մտադրութեան համար: Ծովահէնը ի զուր կը փորձէ չքմեղել: Կը վռնտեն զայն, բայց աղջիկը ժամանակ կ'ունենայ անոր չըսելու թէ զինքը միայն կը սիրէ:

Այժմ իսկական տղան իր տունն է. Իր մեծ հօր կը պատմէ իր կեանքը: Հարստացած է, ոչ թէ ծովի վրայ, այլ լեռներուն մէջ ոսկիի հանքեր փնտռելով եւ գտնելով: Կը նկարագրէ հանքերը, հողին հետ պայքարը... Եւ մեծ հայրը — ծովին մարդը — աչքերը խոչոր բացած կը հարցնէ.

— Այդ լեռներէն ծովը կ'երեւա՞յ...

Ոչ, չերեւար: Ծովը հեռուն կը մնայ: Եւ ծերուկ նաւազին հոգիին մէջ ցէն նոյնպէս կը հեռանայ իր հոգի մասին դարձած զաւակին հանդէպ սրտուցած երազն ու խանդաղատանքը: Իրար չեն հասկնար այժմ. օտար են դրեթէ, եւ վերջին մնաք բարով այցի մը պահուն, ծովահէնը, Ռաւառտիթ, քրթմնջող ու ներող պապին հոգիին մէջ կը գրաւէ այն տեղը, որ իր երկրախոյզ զաւակը պարպած էր:

Մէկն առ երկու զաւակ ունի այժմ ծերուկ «ծովի գայլը»:

Նշանակելի եւ բազմաբիկ յաջողութեամբ տարուեցաւ բովանդակ խաղը գլխաւոր դերակատարներուն կողմէ, փարիզահայ թատրոնին երկար ու անհաւասար ճամբուն վրայ կազմելով տեսակ մը անկիւնաքար:

Փաստ է այլ եւս, որ խղճմտօրէն աշխատուած, պրպտուած, ըմբռնուած խաղարկութեան մը ընդունակ ուժեր չեն պակսիր, եթէ կարող եւ մասնագիտօրէն ձեռնհաս մէկը մտադրէ մօտենալ հայ թատրոնին, անոր վայել նախանձախնդրութեամբ

Բագրատունի իր վարած խումբով եւ իր խաղարկութեամբ՝ վերջերս արդանիլի միջակութեան մը փոսին մէջ հեռացնելով խրող թատրոնին վարկը բարձրացնելով, դրաւ զայն արուեստագէտ պատուանդանի մը վրայ:

Իր խաղը եւ կարողութիւնը ծանօթ էին ինծի տասնեակ տարիներէ ի վեր, եւ կասկած չունէի որ իր առաջին հայերէն դերակատարութիւնը հաւասար կ'ըլլար իր Ֆրանսական վերաբերողութիւններուն.

Ծերուկ նաւազի իր ստեղծած՝ տիպարը՝ մանաւորապէս տպաւորիչ իր դիմափոխութեան արուեստին խորունկ գիտութեամբ՝ պիտի մնայ վերջնական օրինակը:

Եզրի, ձայնի — բարկութեան աւելնէն տարուած պահերէն դատ — շարժումներուն չափի վերարտադրութիւնը յաճախ յիշել տուաւ փարիզեան բեմերու մԹնոլորտը, ըՈակսՈ, ամրուած, անայլայլ:

Իր շուրջը կը դառնային լաւ մարզուած իր խաղընկերները, որոնց մէջ նշանակելի եւ կարեւոր բաժին մը ունէր Պ. Գ. Տէրվիշեան (Ծովահէնը):

Երկրորդ՝ եւ շատ աւելի պատասխանատու դերն է՝ որ կը ստանձնէ երիտասարդ դերասանը, կատարելով գնահատելի յաջողութեամբ: Իր երկրախոյզ ընկերոջ հետ ընդհարումի տեսարանը խիստ ազդուիչ էր, եւ պատուաբեր:

Անկասկած «յայտնութիւն» բառը պէտք է գործածել Տիկին Մ. Փափազեանի համար — որ կարծեմ երկրորդ անգամ բեմ կը բարձրանայ:

Պէտք է շնորհաւորել Բագրատունին իր այդ «գիւտ»ին համար:

Իր սիրահարուած մանկամարդ աղջկան հոգեկան յուզումներուն արտայայտութիւնները գերազանցօրէն յուզիչ եղան, իրենց զգայումին ճշմարտութեամբ: Ամէն բոպէ ապրելով — եւ հոգեւին — իր դերը, Տիկին Փափազեան իր խաղին եւ երիտասարդ շնորհին միջոցաւ կրցաւ այդ խառնամբեր խաղին մէջ դնել թանկագին ծաղիկի մը բոյրը: Տիկինը կը միացնէ իր վրայ բեմական բոլոր առաւելութիւնները, ձայնի հաճելի երանգաւորումներ, յստակ առոգանութիւն, արտայայտելու հաղորդական ուժ:

Մօրը դերը ստանձնած էր Տիկին Լ. Գէորգեան, որ ծանօթ է իր խաղին նրբութեամբ եւ խղճմտութեամբ: Իր փորձ արուեստագէտի կարողութիւնը նշանակելի տարրերէն մէկը եղաւ խաղին անսայթաք ընթացքին, թէեւ երբեմն — հոգեբանական ճգնաժամերու պահուն — ցանկալի պիտի ըլլար աւելի ուժեղ ապրումներ:

Յայտնութիւն մը նոյնպէս Պ. Ա. Կլոբիկեան, որ վերջին պահուն բնտանձնած էր ոսկեխոյզ տղուն դերը: Իր վարժ, կենդանի, ուժեղ եւ ճիշդ խաղը տեսնելով անկարելի էր հաւատալ թէ կը գտնուինք սիրողի մը քանի մը օրուան աշխատանքին դիմաց.

Անշուշտ այս միաձոյլ ու ներդաշնակ խաղարկութեան գլխաւոր արժանիքը կը պարտինք Բագրատունիի ղեկավարութեան եւ ցուցմունքներուն:

Մեր սիրողները եւ դերասանները իրենց մէջ պահուած արժանիքներ եւ կարելիութիւններ ունին, զորս պէտք է «Հոգեխոյզ» մը լոյս աշխարհ բերէ: Բագրատունին այդ հոգեխոյզի եւ քանքարախոյզի դերը կատարած է:

Մեծապէս ցանկալի էր՝ որ Բագրատունի յառաջիկայ ձմրան շրջանին կրկին բեմադրէր՝ փարիզեան թատրոնի մը մէջ՝ «Ծովահէնը» իր նեղկայ դերակատարներով:

ՀՐ. ԱԼԵՆԱԿ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԾԱՒԱԼՈՒՄԸ ԴԷՊԻ ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Դէպի հիւսիս՝ ճափոնական ծաւալման դէմ ոկիզբի շրջանին, Չինաստան բաւական զօրաւոր ըլլալով, քիչ յոյս կը ներշնչէր Թոքիոյի վարիչներուն:

Չինաստան ունի 11.076.000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն մը ուր մօտաւորապէս 450 միլիոն մարդիկ կը բնակին: Անհուն թիւ ճափոնի համար: Բայց, այդ տարածութեան մեծ մասը Նանքինի կեդրոնի կառավարութենէն անկախ է: Ամբողջ Թիպէթը այնքան թշնամաբար տրամադրուած էր դէպի կեդրոնը, որ քսան հազար Թիպէթցիներ կը քալեն արեւմտեան նահանգներուն վրայ: Սին — Քիանկի, այսինքն չինական Թուրքեստանի մէջ քաղաքացիական պատերազմը իր ծայրեց չափերուն է հասած եւ երկու կողմերը կը նպաստաւորուին երբեմն Ռուսերէն եւ երբեմն անգլեւհնդիկներէն: Արտաքին Մոնկոլիան, որ այնքան լայն է որքան Միաց. Նահանգները, մէկ միլիոն հասնող պանդուած մը ունի որ մէկ վայրէն միւսը կը տեղափոխուի: Չինացիները ոչ մէկ հեղինակութիւն ունին: Ներքին Մոնկոլիան աւելի հարուստ է եւ աւելի շատ բնակիչ ունի: Ճափոնցիները կ'առնեն կէսէն աւելին որ միացած է Մանչուրիոյ պետութեան, իսկ միւս կէսը, ուր ռուսական ազդեցութիւնը բախումի մէջ է ճափոնական թափանցումին հետ, վեր վար հաւասար է Ֆրանսային: Չինացիները հոն եւս որ եւ է դեր չեն խաղար: Այս բոլոր արտաքին հողերը անջատ են Չինաստանէն, բայց իրական Չինաստանը, այն որ 80 նահանգներով կը բնորոշուի, 440 միլիոն բնակիչ ունի: Վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ այդ հողամասին վրայ կան 250,000 ճափոնցիներ: Պարզ է որ 80 նահանգները իրարու միացած չեն: Քաղաքացիական պատերազմը կը շարունակուի ամբողջ շրջանին մէջ, որ կ'երկարի միջին Եանկ — Ճէյի հարաւը: Քանթոնն ու իր նահանգը անկախ են: Արեւմուտքի ամբողջ շրջանը կը ղեկավարուի տեղական զինուորական վարիչներէ, իսկ Փէքինէն արեւմուտք քանի մը տարիէ ի վեր կ'իշխէ կառավարիչ Իէնկը, որուն հետ Նանքին կը բանակցի իբր օտար ուժի: Փէքինը կը կառավարուի քաղաքական խորհուրդի մը կողմէ, որուն կը նախագահէ Հուան Ֆան:

Եւրոպական պետութիւններն ու Մ. Նահանգները, որոնք 1900ի առեն — ները կը խորհէին բաժանել այս հսկայ կայսրութիւնը, խաղէն դուրս են այժմ: Ներկայիս հոն կան միայն երկու հակառակորդներ, որոնք կը փորձեն իրենց դրօշները պարզել Չինաստանի վրայ: Այդ ուժերն են ճափոնն ու Սովետները: Ճափոն կը փորձէ ուղղակի՝ իբրեւ պետութիւն եւ պետական միջոցներ ի գործ կը դնէ: Այսպէս զինուորներ, յրտեններ, տնտեսական պատերազմ, մանչուրեան իշխանութիւն:

Խ. Միութիւնը, իբրեւ գլխաւոր անգամ Գ. Միջազգայինի, գաղանի ու յեղափոխական միջոցներ կը կիրարկէ:

Մ'ր զարծելակերպը աւելի վճռական դուրս պիտի գայ:

Ճափոնի ուղիղ գործունէութիւնը, առաջին անհարկով, կը թուի թէ բաւական արդիւնաւոր կը դառնայ: Ան գրաւեց Փորէան, Փարթ Արթուրը, յետոյ Մանչուրիոյ հարաւային մասը, Քինու — Չէուն: Ան օգտագործեց պատերազմը, իր գերիշխանութիւնը տարածելու համար Չինաստանի վրայ: Ան օգտագործեց նաեւ ռուսական յեղափոխութիւնը՝ թափանցելու համար Սիպիր՝ մինչեւ Պայքալեան լիճը: Ձեռք գցած ամբողջ Մանչուրիոյ վրայ, չգոհացաւ այդքանով, առաւ Ճէհոլը, հասաւ մեծ պատին, սպառնաց Փէքինին եւ առեն մը զօրք հանեց նոյն իսկ Շանհայ: Ճափոն յանկարծ զօրք ղրկեց Լուսանէն՝ Ճէհոլի հարաւային մասը եւ ղանոնք յառաջուց Քալկանի գիծովը դէպի Տոլոյ — Նոր, արեւմուտք: Ներկայիս, Ճափոն Քալկանի մէջ ունի օդային հոյակապ խարիսխ մը, որով սպառնալիքի տակ կը մնայ առուտուրական հաղորդակցութիւնը: Ճափոն կը վերահսկէ Մոնկոլիոյ սահմանին մօտ Քալկան — Ուլկա առեւտրական գիծը, որ ճափոնական կը դառնայ մօտերս: Այժմ գրաւումը մը աւելի դիւրին է քան Թիմուրլէնկի օրով, երբ մոնկոլեան զանգեր մտան ճափոնի ծովեզերքը: Մոնկոլներու անցեալի պատերազմները յոգնեցուցած են այդ ցեղը: Չորս միլիոննոց այդ ժողովուրդը այժմ յաճախ որս կը դառնայ զանազան համաճարակներու:

Արեւելեան Մոնկոլիան միշտ կը ներկայացնէ անպաշտօն մասը Խորհ. Միութեան եւ Ուրին կը կոչուի «Ուլյան Պաթոռ Քոթօ» (կարմիր հերոսներու քաղաքը): Հոն միշտ կան սովետական զինուորներ՝ Քօզիչի հրամանին տակ:

Բայց այժմ ամէն տեղ ճափոնցիներ կան: Ինչպէս Մանչուրիոյ մէջ, անոնք կը ճամբորդեն նաեւ ամբողջ երկրին մէջ, կը հաստատեն բարեկամութիւններ, վաճառականի հագուստներ հագած կ'ուսումնասիրեն բոլոր զինուորական կարելիութիւնները, իսկ երկրաչափներ բնական հարստութիւններ կը փնտռեն: Կ'երեւի որ Ճափոն, առանց Եւրոպայի գիտութեան, ռուսական սահմանին վրայ ստեղծած է շարժուն ճակատ մը: Ան նոյն իսկ պատրաստ է բացայայտ գործողութեան մը՝ «ժառանգական թշնամիին՝ Ռուսիոյ դէմ»: Այսուհանդերձ, ծաղող արեւի կայսրութիւնը չի կրնար այդ ձեւի զինուորական ձեռնարկ մը նկատի ունենալ, երբ իր եռեւ կը տեսնէ թշնամի Չինաստան մը: Հարկ է, ուրեմն, համակցողութեան մը գալ անոր հետ: Ի՞նչ են տեսակէտները:

1924ին, երբ ամերիկեան ծերակոյտը օրէնք մը քուէարկէր ընդդէմ ճափոնական գաղթին, Թոքիօ ցաւ կը զգար իր այն մեծ սխալներուն համար, որոնց պատճառաւ կորսնցուցած էր Նանքինի վստահութիւնը: Բայց մանաւանդ Մանչուրիոյ պատերազմէն եւ Ճէհոլի գրաւումէն վերջ ճափոն

ԻՄ ՄԵԾ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀՈՒՆ

Տիկին Է. Զօրեանի

— o —

Դու վառեցիր անմար մի հուր
Միր ինգ, մատաղ սրտերի մէջ,
Եւ կռեցիր զէնքեր ամուր
Քո բորբոքած հրում անշէջ

Կեանքը դարձրած մի ռազմարեմ,
Մենք կռւում ենք քո զէնքերով.
Մենք կռւում ենք, որ մարդն անդէմ
Ապրի լոյսով, ծաղկի սիրով:

Ու պիտի տանք մեր փոքրերին
Իբրեւ աւանդ խօսքդ ազդու,
Որ նոքա էլ վառին, չայրին
Դէմ կինան միշտ, ինչպէս որ դու:

Դու ապրում ես, երբ որ մենք կանք,
Եւ կ'ապրես երբ մենք չենք լինի,
Քո լոյս կեանքը — համակ գրկանք
Անմահութեան դրոշմ ունի

ՄԻՆԱ

Դպրոցական ձանցէս

ՊՈԼԻՍ ՔՈԼԼԷՃ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան Անիէլ – Պօսա Քոլէճի ու Քոլէճի ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

Երկրաբան ճարտարագէտ Կարապետեան «Խորհ. Հայաստանի մէջ կը տորագրէ հետեւեալ ուսումնասիրութիւնը —

Հայաստան վերջին շրջաններու մէջ մարած հրաբուխներու երկիր է, այնպիսի հրաբուխներու, որոնք իրենց արտահոսած նիւթերով մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն գիտական եւ գործնական տեսակէտով: Այդ պատճառով ալ, անցեալ դարու վերջերէն սկսեալ գրաւած է միջազգային հռչակաւոր հետախոյզներու եւ երկրաբաններու ուշադրութիւնը:

Հրաբխային գլխաւոր կեդրոններէ արտավիժած զանազան լաւաները, որոնք վիմագրական այլաձեւութիւններու ամբողջ շարք մը կը ներկայացնեն իրենց զանազանութիւններով, մեծ հետաքրքրութեան արժանացած են: Սեւաքար (bazalte), անդեսաքար (andésite), կարծրաքար (trachyte), լիպարիտ (rhyolite) շարքեր, եւ անոնց այլաձեւութիւնները, ինչպէս նաեւ հողքար (tuf), լաւային հողքար, եղեգնաքար (obsidiane), չեչաքար (ponce), հրաբխային բազմատեսակ գոյացութիւններ՝ առատօրէն ...

...երկրաբանութեան մասին, այս նիւթերու ուսումնասիրութիւններէն զատ, Երկրաբանական Ուսումնարանը պիտի աշխատի

1.— Հետազօտել Հայաստանի երկրաբանական կառուցուածքը:

2.— Կազմել եւ հրատարակել Հայաստանի երկրաբանական քարտէսը, որ կրնայ առաջնորդ ծառայել օգտակար հանածոներու, ստորերկրեայ ջուրերու հետազօտութեան:

3. Հետազօտել երկրին հանքային հարստութիւնները:

4.— Հրատարակել Երկրաբանական Ուսումնարանի աշխատութիւնները գրքոյկներով կամ պարբերաթերթերով.

5.— Ուսումնասիրել Հայաստանի չալժաղրութիւնը

Այս գլխաւոր աշխատանքներուն կարգին, Ուսումնարանը պիտի զբաղի նաեւ հողագիտութեամբ, թանգարանի մը կազմութեամբ: 1937ին Մոս – ...

...

Յակոբ Ադամեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

Ծովային ջուր

...

ՑԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

— o —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 յունիս).

— «Վերջերս կրկին անհանգստացուցիչ լուրեր տարածուեցան այն մասին, թէ Ֆրանսա տեղահան պիտի ընէ հաստատուած 60,000 Հայերը եւ պիտի տեղաւորէ զանոնք Սուրիոյ խոբերը:

Ինչպէս յայտնի է, այս զրոյցները առաջ եկան առօրի գաղթականները Սուրիոյ մէջ ընդունելու եւ տեղաւորելու ծրագրին հետ մէկտեղ: Իբր թէ Լնկիւրի պահանջած է Ֆրանսայէն, որ ոչ միայն Ասորինրը, այլեւ Հայերը Թուրքիոյ սահմանէն առնուազն 100 քիլոմեթր հեռու վայրերու մէջ տեղաւորուին: Իբր թէ նոյնիսկ Ազէզի շրջանի մէջ ապրող 10,000 Հայեր արդէն հրահանգ ստացած են հեռանալու իրենց ներկայ տեղերէն եւ երթալու թրքական սահմանէն 100 քիլոմեթր հեռու:

Հակառակ անոր, որ այս լուրերը հաղորդուեցան նաեւ Սուրիոյ արաբական թերթերու կողմէ, բայց բարեբախտաբար չհաստատուեցան: Տպաւորութիւնը այն էր, թէ Թուրքերն են որ նման զրոյցներ տարածելով՝ ուզած են Հայերու մէջ խուճապ առաջացնել եւ զանոնք ինքնաբերաբար տեղահան ընել:

Պէտք է ըսել, թէ գրեթէ ամէն տարի յարմար առիթով մը նման անհանգստացուցիչ զրոյցներ հրապարակ կը նետուին եւ կը գրգռեն հայ հանրային միտքը, բայց միշտ ալ բարեբախտաբար անհիմն, չինծու դուրս կուգան: Այսուհանդերձ կասկած չկայ, որ Էնկիւրի կը ձգտի Սուրիոյ Հայերը հեռացնել իր սահմանին մօտ գտնուող բոլոր վայրերէն եւ ամ... ... ռիթէ կ'օգտուի՝ իր նպատակին հասնելու համար: Ըստ երեւոյթին, ամէն անգամ, որ Ֆրանսայի հետ որ եւ է քաղաքական կամ առեւտրական խնդրի մասին բանակցութիւններ կ'ըլլան, Էնկիւրի եթէ ոչ պաշտօնապէս, գէթ անպաշտօն կերպով փորձեր կ'ընէ Ֆրանսայէն կորզելու խոստում մը, որ Թուրքերու մղձաւանջը դարձած Հայերը պիտի հեռացուին Թուրքիոյ սահմանին մօտ եղող սուրիական հողերէն:

Սակայն, ինչպէս փորձը ցոյց կուտայ, Ֆրանսա տեղի չի տար եւ այդ կ'ընէ հարկաւ ոչ յանուն արդարութեան կամ Հայերը մասնաւորապէս սիրելուն համար, այլ պարզապէս այն պատճառով, որ Հայերը կը նկատէ իրեն համար օգտակար եւ վստահելի տարր մը Սուրիոյ մէջ եւ անոնց տեղահանութենէն Ֆրանսա ոչ միայն չպիտի շահի որ եւ է կերպով, այլ պիտի վնասուի, մանաւանդ որ տեղահանութիւնը պետական նոր ծախքերու ալ դուռ պիտի բանայ:

Նկատելի է, որ Թուրքերը մեծապէս կը հետաքրքրուին Սուրիոյ Հայերու ներքին կեանքով եւ նոյն իսկ ջանքեր կը թափեն անոնց մէկ մասին համակրանքը շահելու: Քէմալական թերթերը վերջերս վրդովուած էին, որ Հալէպի Դաշնակցականները յայտարարած են եղեր, թէ Հայերու համար ռեհիր է թուրքերէն խօսիլը: Թուրք թղթակից մը այդ առթիւ չարախնդութեամբ կ'ըսէր, որ իբր թէ Դաշնակցականներու յայտարարութիւնը «հակազդեցութիւն» է առաջ բերած Հալէպի Հայերու մէջ եւ թէ վերջինները «կը շարունակեն թուրքերէն խօսիլ եւ նոյն իսկ թուրքերէն նաեւ խօսիլ»:

Ժամանակ մը, ինչպէս յայտնի է, Թուրքերը փորձեցին Հայերու դէմ գրգռել Սուրիոյ Արաբները, բայց ձախողեցան: Որ եւ է կասկած չկայ, որ անոնք պիտի շարունակեն միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնել եւ նոյնանոր դաւեր պիտի նիւթեն Սուրիոյ Հայերու դէմ՝ իրենց նպատակին հասնելու համար»:

ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ յունիս 29ին ճամբայ ելաւ դէպի արեւելեան նահանգները, ընկերակցութեամբ արտաքին գործոց Բիւշտի Արասի եւ ... Ձարա, Քէմալիէ, Կարաբուրուն մէջ ...

— «Շատ լաւ լուրեր պիտի բերեմ ձեզի, ձեր տեսած եւ գիտցած վայրերը կ'երթամ, բոլորը առանձին առանձին պիտի յիշեմ»:

Վարչապետին կ'ընկերանան նաեւ երեսփոխաններ Թահսին եւ Պէքիր Քալէլի, ինչպէս եւ վարչապետութեան եւ արտաքին գործոց պաշտօնատար դիւանններու պետերը

ՄԱՐԶԱՆՔ

Ֆութպօլ

— • —

ՎԻԷՆ, 2 յուլիս (Յատուկ).— Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ...

...

Յ. Մաքսուեան

ՈՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱԶԳԵՐՈՎ

ԹՈՒՍ ՁԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՍԱԲԳ ՀԱՅՐԻԿԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

— • • • —

...

ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ անձամբ պիտի նախագահէ բարեգործականի կիրակի օրուան Պարտէզահանդէսին:

Հանդէսն ու ճաշին համար անհրաժեշտ պիտի շարժանկարուին:

Ժախակողմեան ճակատներու պատրաստութիւնը Յուլիս 14ի տօնին առթիւ

Այս տարի բացառիկ ցոյցեր պիտի կատարուին յուլիս 14ի առթիւ, նախաձեռնութեամբ «Ժողովրդական Ճակատ»ին, որուն կը մասնակցին ընկերվարականները, համայնավարները եւ արմատական ընկերվարականները: «Ազգային Ճակատ»ն ալ իր կարգին ցոյցեր կը կազմակերպէ: Այս պատրաստութեանց նպատակն է ուժերու զօրաշարժ մը կատարել, ի հարկին չափուելու համար: Կառավարութիւնը արտօնած է ցոյցերը, պայմանաւ որ երկու հոսանքները տարբեր կէտերու եւ տարբեր ժամերու մէջ համախմբուին, որպէսզի ընդհարումներ չպատահին: Այս հրամանը կէտ առ կէտ պիտի գործադրուի Փարիզի մէջ: Ազգային ճակատին ուժերը պիտի համախմբուին Էթուալի հրապարակին շրջակաները, իսկ ժողովրդական ճակատին ուժերը՝ Պասթիլի շրջակաները: Այս քաղաքական ցոյցերուն արժէքը մեծ է մանաւանդ անոր համար որ, ինչպէս գրած էինք երէկ, արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն առաւար մեծամասնութեամբ եւ Նոյնինքն Էռիոյի նախագահութեամբ որոշեց մասնակցիլ: Արդ, այս կուսակցութիւնը, որ ամենամեծը եւ ամէնէն լաւ կազմակերպուածն է և որ յատուկ տարիէ ի վեր ուղղութիւն կուտայ Ֆրանսայի հանրապետական շարժման, մինչեւ հիմա հաւասարակշռութիւնը կը պահէր աջին եւ ձախին միջեւ: Հիմա որ դիրք բռնած է ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն հետ, «փրկելու համար հանրապետութիւնը», շատեր սկսած են հրաժարիլ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի շրջանի առաջին հանգրուանին՝ Փարիզ – Լիլ մրցումը: Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ Վէզինէէն: Ճամբու ընթացքին հեծելանորդները շատ դժուարութեանց մատնուեցան: Լիլ առաջին անգամ մուտք գործեց խումբէն 53 երկվայրկեան առաջ պոկելով Ռոմէն Մաէս, 262 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ 23 վայրկեան 58 երկվայրկեանէն (ժամական, 35 քիլոմեթր 408 մեթր): Երկրորդ հանդիսացաւ նոյնպէս պոկելով ար Գալուալ, երրորդ՝ Ֆրանսացի Շարլ Փէլիսիէ:

Խումբին մէջ կը գտնուէին նաեւ երեք նշանաւոր «Էսներու Թագաւորներ», ֆրանսացի Վիէթթօ, իտալացի Գամուցցօ եւ սպանիացի Վէնսէն Թրիւէպա, որոնք առաջին հանգրուանին կը հասնին 74րդ (8 վայրկեան ուշ) իրենց ուժը վերապահելով յետներուն.

Երէկ, ուրբաթ, կտրեցին երկրորդ հանգրուանը՝ Լիլ – Շարլվիլ, 192 քիլոմեթր: Հ. Ս.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՆՕԹ ԵՐԳԻՉ Գ. ԱՐՄ. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ, որ Մ. Նահանգները կը գտնուէր աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, Փարիզ վերադարձաւ այս շաբթու: Թէեւ յոգնած, միշտ կը պահէ նոյն եռանդուն տրամադրութիւնները:

15 ԲԱՌԸ ԵՐԵՔ ՖՐԱՆՔԻ հեռագիրներ պիտի ընդունուին յուլիս 14էն ըսկսեալ եւ միայն երկու ամսուան համար, իբրեւ փորձ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Լէնինկրատի կեդրոնական կայարանին գանձապահը, Սոխաչեւսկի, որ 60.000 ռուբլի իւրացուցած էր երեք տարուան ընթացքին: Սվերտլովսկի դատարանն ալ մահուան դատապարտեց գործարանի մը խնայողական սնտուկին վարիչը, գանձապահը եւ անոր եղբայրը, որոնք գողցեր էին բանուորի մը արժեթուղթերն ու դրամը: Վերջապէս Ռոսթովի մէջ մահուան դատապարտուեցաւ պետական ծրագրի շրջանային տեսուչը, Լուխաչեվսկի, որ 80.000 ռուբլի գողցած եւ 300 վկայականներ շինած էր ճարտարագէտներու համար:

ՃՈՐ. ՔՈՆՏԻԼԻՍ, Յունաստանի պատերազմական նախարարը, Հռոմ պիտի երթայ այսօր, տեսակցելու համար Գ. Մուսոլինիի հետ: Յետոյ պիտի հանդիպի Պելկրատ: Կը կարծուի թէ այս այցելութիւնները կապ ունին միապետութեան վերահաստատման հետ:

ՀԱՆԳԻՍՏԵԱՆ ԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ հրամանագիրը հրատարակուեցաւ ուրբաթ օր: Առաջին առթիւ պիտի վերաքննուին 1. ժամանակաւոր կամ վերջնական թոշակները՝ որ կը տրուին հիւանդութեանց համար.— 2. Այրիներու, որբերու եւայլն թոշակները: 3. Վէրքերու կամ արկածներու համար սահմանուած թոշակները:

ԳԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԻ ոսկիի պահեստը աւելցած ըլլալով, գեղչի սակը 5 առ հարիւրէն զիջուեցաւ 4ի:

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ՆՇԱՆԱՒՈՐ ՔԻԹԸ ԽԱԾՆԵԼՈՎ կլլած ըլլալուն համար, մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր Հայկէ ուսանող մը, Հայկէլ: Ուսանողը վերաքննութեան դիմեց, եւ այս անգամ դատապարտուեցաւ երկու տարուան:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԿԱՅՍ. ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԻՆ աքսորի վճիռը ջնջելու որոշումը հաստատուեցաւ նախարարական խորհուրդին կողմէ եւ ազգ. ժողովին պիտի ներկայացուի յուլիս 9ին, վերջնական ձեւ տալու համար: Այս որոշումը եւ միապետութեան վերահաստատման հաւանականութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեցին Փոքր Համաձայնութեանց պետութեանց

ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ միացման համար նոր խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ յուլիս 4ին, երկու կողմի լիազօրներուն միջեւ: Խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակուին, կարգ մը կէտերու լուսաբանութենէն յետոյ:

ՎԷՋԻՆԷԻ ԱՄԱՐԱՆՈՑԻՆ պայթման պատասխանատուն կը համարուի, այժմ, նոյն ինքն տանտիրուհին, Օր. Մարթ Սօլ, որ չէնքը 1.375.000 ֆրանքի ապահովագրել յետոյ, պէնզին հաւաքած եւ կրակի տուած է եղեր: Դուրս ելլելու կը պատրաստուէր, երբ պայթիւնը տեղի ունեցաւ:

Հ Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբի ընդհանրական ժողովը 6 յուլիս, շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ ընտրութիւն շրջ. ժողովի պատգամաւորի:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտաք» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Կոփչա» եւ «Կերբին» խումբերու բոլոր ընկերները 7 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Շամոն-Սէն ժիւլիէնի Մանկապարտէզ–Նախակրթարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ 28 Յուլիս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» սրահին մէջ, 10 Bld. des Marguerittes:

Մանրամասնութիւնները վստ օրէն:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ այդ թուականը, չի խաչաձեւելու համար դպրոցական հանդէսը:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՃԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ՊԱՐՏԷԶԱՀԱՆԴԷՍԸ ՈՐ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՐ ՅՈՒԼԻՍ 7ին:

ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆԴԷՍ

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԵԹ ԶՕՐԵԱՆԻ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ 40 ԱՄԵԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

Այսօր Շաբաթ, իրիկուան ժամը 8.30ին

ՍԱԼ ԺԷՕԿՐԱՖԻԻ ՄԵԾ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

184 Bld. St. Germain. Paris (6)

Մեթրօ՝ **St. Germain des Prés**

ՀԱՆԴԷՍԻՆ ՊԻՏԻ ԺԱՄԱՆԷ ԺԸՆԵՒԷՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՐ ՏԻԿԻՆ ԵՂ. ԶՕՐԵԱՆ

Առեւտրական՝ թիւններէ, ուղերձներէ եւ ՅՈԲԵԼԵԱՐԻՆ ԽՕՍՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ՝

ՕՐ. ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ,

Mlle Lily Laskineի (տաւիղ), ՕՐ. Տ. ՋԱՌԱՓԵԱՆԻ (դաշնակ), **Mlle Nelly Gauthier**ի (ջութակ), ՕՐ. Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆԻ (արտասանութիւն) եւ

ՍԻՓԱՆ *Երգչախումբի*

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կը խնդրուի մինչեւ հիմա ցրուած տոմսերուն վրայ ՍԽԱԼ ՏՊՈՒԱԾ հանդէսի օրը եւ վայրը հաստատել այս յայտարարութեամբ

ՅՈԲ. ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԻԼԸ ՊՈՒԱ ԺՈԼՈՆԻ Մ. ճիւղին կողմէ*

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԻ բարձունքին վրայ

կը նախագահէ՝ Գ. ԳԱՌՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Գ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար, արտասանութիւն:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Հաղորդ. միջոցներ.— Լոգիկատ Սէն Լազարէն եւ իջնել Արժանթէյ: Հանրակառք Թիւ 40, սանձ փոլթ Քլիշիէն եւ իջնել Արժանթէյ: Արժանթէօյի կայարանէն առնել օթօպիւս եւ իջնել Զանթէն բալիէ, ուր կը սպասեն առաջնորդներ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՓՐԻՎԱՅԻ «ՅԱՌԱՋ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

7 Յուլիս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 3ին, ՌԸՄԻՆՈՅԻ անտառին մէջ

Կը խնդրուի Վալանսի եւ այլ վայրերու յնկերներէն նկատի ունենալ այդ օրը:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ*

7 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9ը

ՄՕՆԹԸՍԻՒ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ:

ներկայ կ'ըլլայ Գ. *ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ*

գեղարուեստական բաժին՝ նուագ, երգ եւ ժաղ-պար:

Երթուդարձի տոմսի գինն է 3 ֆրանք:

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մասնաճիւղի հայերէն դասընթացքի աշակերտներու ամավերջի հանդէսը 7 Յուլիս կիր., կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին:

Յայտագրական յատկութիւն, երգ եւ արտասանութիւն:

կը ներկայացուի՝ *ԱՆՄԵՂՈՒԹԵԱՆ ՈՍԿԵԴԱՐԸ ե ՄՈՌԱՑԿՈՏ ՋԱՐՄԱՑԸ*

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

6 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին Թ. Ա. սրահին մէջ

կը ներկայացուի *ՔԱՋ ՆԱԶԱՐԸ* եւ Յ. Թումանեանի *«Մոդիկի Հէքեաթը»*

Երգ, արտասանութիւն եւայլն:

Հայրենակիցներ ձեր ներկայութեամբ քաջալերեցէք ձեր մանուկները:

Մուտք 2 ֆրանք.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԱՓԱՂԵԱՆ եւ *ՍԷՐԹԼԵԱՆ* ընտանիքները եւ իրենց ազգականները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, եղբօր, աներոջ եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՏԱՓԱՂԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 27ին Լէոնին մէջ:

Լէոն, 2 Յուլիս 1935

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulo

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 13էն 23

ԽՄԲԵՐԳ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ***ՍԻՓԱՆ*** ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

ղեկավարութեամբ՝ **Պ. Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ**

Բացօթեայ պար — Ընտիր նուագախումբ — Հաճելի անակնկալնե

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք գիւրամատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալոններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alb** **Paris Tél. Troc.** 03-18: Ինչպէս նաեւ հանդիսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք: Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի:

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՕՒՑՈՒՄ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, [illegible] *թեան նուիրուած պիտի նկատուին:*

Դպրոցական հանդէս եւ նուէրաբաշխում

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

7 Յուլիս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ սրահին մէջ 13, Rue Pierre Curie K. Bicêtre. Մեթրօ՝ փորթ տ'իթալի:

Կը խօսի՝ Գ. ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Աշակերտներու եւ Աշակերտուհիներու կողմէ կը ներկայացուի՝ *ԳԱՌՆՈ* (Մանկական Թատերախաղ մէկ արար) եւ *ԽԵՂՃՈՅԻ ԹՈՒՂԸ*

Դպրոցին երկսեռ աշակերտները պիտի պարեն հայկական պարեր, երգ եւ արտասանութիւններ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ *«ԱՐԱՐԱՏ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ Ի ՆՊԱՍՏ ԴՊՐՈ*

7 Յուլիս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3.30ին

Հ. Յ. Դ. «ԲԱՐՍԵՂ - ՃԱՀԳԱՐ» Ակումբին մէջ

Արտասանութիւն, խմբերգ, պար եւ երկու մանկական ներկայացում

Մուտք՝ 3 ֆրանք

[redacted]SUEL (Ամսօրեայ Տեղեկատու)

de la Ligue de Défense Générale

159, Rue Lafayette, PARIS (10)

Հիմնադիր – Տնօրէն՝ **B.** [redacted]

Իրաւագիտական խորհրդական

Հեռագրական հասցէ՝ Ligdefgen – PARIS, *հեռաձայն* Nord 68-02

Պատիւ ունինք ծանուցանելու մեր ընթերցողներուն թէ «BULLETIN MENSUEL»ը հրապարակ կ'ելլէ ամէն ամսուան 15ին: ՅՈՒԼԻՍ 14ի տօներու առթիւ, յաջորդ թիւը հրապարակ կ'ելլէ ՅՈՒԼԻՍ 13ին, պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ:

կարեւոր յօդուած մը *ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ* համար տրուած խոստմանց իրաւագիտական արժէքի եւ խզման պարագային՝ պահանջուած հատուցմանց մասին.

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 1 Ֆր. 25:

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

	Մէկ տարի	Վեց ամիս
Ֆրանսա	15 Ֆր.	8 Ֆր.
Արտասահման	20 Ֆր.	12 Ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Կը վերյիշեցնենք մեր ընթերցողներուն թէ «Bulletin Mensuel»ը բոլորովին անկախ թերթ մըն է եւ մի նպատակն է՝ Հայերը ծանօթացնել Ֆրանսացիներու եւ օտարներու եւ պաշտպանել հայ գաղթականներուն տրուած իրաւունքները:

Կը ծախուի գլխաւոր լրագրավաճառներու եւ գրավաճառներու մօտ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (143)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ը.

ՍԳԻՏԱԿ ՏՆԱԿԸ

Դատապարտեալների Փիրմայի վրայ, գինետանոցից եւ զանազան արքունի շինուածքներից յետոյ, աւելի աչքի էր զարկում մի սպիտակ տնակ, որը շատ մօտ էր հիւանդանոցին: Այդ առանձնացած բնակարանը միայն երեք սենեակներ ունէր, փոքրիկ լուսամուտներով եւ լերդագոյն ներկած կտուրով: Մի կողմում գտնւում էր ծառերի կացարանը, որի մօտ էր խոհանոցը:

Երեւում էր որ վաղուց մարդիկ չէին բնակուել այստեղ: Բակի փոքրիկ պարտէզը, որ զարդարած էր մի քանի ծառերով, մնացել էր անմշակ, հովանոցը քայքայուել էր, փայտեայ վանդակապատը, շատ տեղ կոտրատուած էր, փտած սանդուղքից ցած էին թափուել մի քանի աստիճաններ:

Սենեակների ներքին դրութիւնը շատ նման էր փտատայի կացարանի, ուր ամէն դիւրերով եկած ճանապարհորդը իր բոլոր ծանրութիւնները խառնիխուռն թափած է լինում այս կողմ եւ այն կողմ, ուշադրութիւն չդարձնելով նրանց կարգի դնել, որովհետեւ առաւօտեան կրկին պէտք է ճանապարհ ընկնի, կրկին պէտք է նրանց կարգը խանգարուի:

Այժմեան բնակիչները նոյնպէս ճամբորդներ էին, նրանք իջեւանել էին այս տեղ հէնց նոյն գիշերը: Նրանց ծանրութիւնները նոյնպէս խառնիխուռն թափած էին այս կողմ եւ այն կողմ, ճանապարհի փոշին դեռ նստած էր նրանց վրայ: Բայց դրանք գնալու չէին, դրանք պէտք է մնային այդ բնակարանի մէջ:

Առաւօտ էր, խոնաւ, մառախլապատ առաւօտներից մէկը: Փոքրիկ բնակարանում դեռ քնած էին: Միայն սենեակներից մէկի դուռը կամաց բացուեցաւ եւ շէմքի վրայ յայտնուեցաւ մի բարձրահասակ օրիորդ: Նա նայեց իր շուրջը, հանդարտ քայլերով ցած իջաւ սանդուղքներից, անցաւ պարտէզի ատամնատներով պատած ճեմելիքը, անցաւ կիսաւեր հովանոցի մօտից և մերձեցաւ փայտեայ վանդակապատին: Այստեղից սկսեց նայել դէպի շրջակայքը: Գիշերով եկած լինելով, նա դեռ ոչինչ չէր տեսնել. այժմ առաւօտեան լուսով ցանկանում էր լաւ նայել այն աշխարհի վրայ, ուր դուցէ ընդերկար ապրելու էր լինէր մնալ:

Առաւօտեան թանձր մառախուղը հետզհետէ նօսրանում էր, բայց դեռ եւս աղօտ կերպով նկատւում էին հեռաւոր առարկաները: Օրիորդը նայում էր, խորին անձկանօք նայում էր եւ, կարծես, զայրանում էր, որ ոչինչ չէր տեսնում:

Նրան կարելի էր ոչ աղախին համարել եւ ոչ տան աղջիկ: Նա ոչ աղախինի անվստահ կայտառութիւնն ունէր եւ ոչ տան աղջկայ նազելի վստահութիւնը: Նա աւելի նման էր տանտիկնոջ մի հեռաւոր ազգականին, որ զրկուած էր ծնողներից, որին թէեւ սիրում են, փայփայում են, բայց զարմանալ զգում է, որ ինքը որբ է, որ իրան հացու համար են պահում:

(Շար.)

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՆՈՋԿԱՏԻ Շրջ. Հայր. Միութ Փարիզի եւ Իսի լէ Մուլինոյի նաճիւղերու խառն ժողովը 7 Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 6 Պուլվար Ռուտէնի Իսիի սրճարանին մէջ: Ձեւկայց ընկերու շուրջ: Կը հրաւիրուին հայրենակիցները անխտիր:

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլ Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ իրիկուն իր դպրոցին կարեւոր օրակարգ:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIA

17, Rue Bameane, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն.	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ .... ալիա	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ DIMANCHE 7 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2851 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓԸ

»»» «««

Իւրաքանչիւր Թղթարեր նոր փաստեր կը հաղորդէ Խ. Միութեան մէջ նշմարուած վերագնահատումներու մասին:

Ինչպէս բացատրեցինք զանազան առիթներով, հայրենիքի եւ հայրենասիրութեան գաղափարէն յետոյ, ընտանիքի հարցն է որ կ'արծարծուի հրապարակաւ, խորհրդային թերթերու եւ ժողովներու մէջ:

Այս առթիւ, քննութեան կ'ենթարկուին այնպիսի պարագաներ, որոնք առ նուազն «բուրժուական» պիտի համարուէին քանի մը տարի առաջ:

Անցեալ օր հատուածներ քաղեր էինք Մոսկուայի կեդրոնական օրկանէն՝ «Պրաւդա»յէն, համաձայն «Խ. Հայաստան»ի թարգմանութեան:

Հատուած մը եւս, անմիջապէս կապելու համար զայն կառավարութեան պաշտօնաթերթին, «Իզվեստիա»յի նոյնքան վրդովիչ յայտնութեանց.

— «Շատ յաճախ կինը վախենում է երեխայ ծնելուց, որովհետեւ նա չի հաւատում ամուսնուն: Ասենք, ի՞նչպէս էլ հաւատայ, երբ չարաճճին երրորդ անգամ է ամուսնանում: Նա կարող է փախչել եւ այժմ: Կը գնայ որ եւ է տեղ երկու շաբաթով՝ խախտուած առողջութիւնը վերականգնելու համար, կը վերադառնայ նոր կնոջ հետ եւ մրաջան կերպով կը ձեռնարկի սեննակում միջնապատ քաշելուն: Ո՛չ: Այսպիսի թռչկոտողի համար ոչ մի երեխայ չի ծնի: Այս յօդուածի հեղինակները եթէ կանայք լինէին, չէին ցանկանայ երեխաներ ունենալ այդպիսի տիպից»: («Խ. Հ.», 15 յունիս):

Արդ, այս վրդովիչ կացութեան թուաբանական պատկերն է որ կու տայ «Իզվեստիա», կիներու համագումարին առթիւ:

Համաձայն պաշտօնական աղբիւրներու, 1934ին ամուսնալուծումներու համեմատութիւնը եղած է 37 առ հարիւր, բաղդատելով ամուսնութեանց հետ, եւ նուազագոյնը 27 առ հարիւր՝ նոյն տարուան հոկտեմբերին: Իսկ այս տարուան առաջին հինգ ամիսներու ընթացքին այդ համեմատութիւնը բարձրացած էր 38 առ հարիւրի, առաւելագոյն 44ի հասնելով մայիսին: (4381 ամուսնութիւն, 2040 ամուսնալուծում):

Ահա ուրիշ վրդովիչ պարագայ մը, միշտ համաձայն խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթին: — Ամուսնալուծուած ամոլներու երբ երկու երրորդ զաւակներ ունին, բայց հայրը կը խուսափի անոնց սնուցման պարտականութենէն, եւ յաճախ կ'երթայ «նոր բոյն» շինելու: Տանէն մէկ հազիւ համաձայնութիւն կը գոյանայ ծնողներու միջեւ, եւ մեծ մասամբ պետութեան վրայ կ'իյնայ երախաներու հոգը:

Եւ կարմիր պաշտօնաթերթը կ'ողբայ.

— «Առանք այնքան ծանրակշիռ պարագաներ են որ կարելի չէ լռութեան մատնել: Թեթեւամտութիւնը՝ ընտանեկան գործերու մէջ, ոճիր մըն է, իսկ ապականութիւնը՝ նախատինք մը խորհրդային կարգ ու սարքի բարոյականին»:

Նորապէս ազդուած՝ այս ընդհանուր եւ սանձարձակ անբարոյականութենէն, «Իզվեստիա» կը փորձէ մեղմացուցիչ պարագաներ փնտռել, բացատրելով թէ երիտասարդներէն աւելի չափահասներուն՝ 30նոցներուն մէջ է որ ամէնէն աւելի յաճախադէպ են ամուսնալուծումները: Իսկ ասոնք ալ «անցեալին մէջ կը պատկանէին առեւտրական կամ մանր քաղքենի ընտանիքներու, պահելով անոնց հոգեբանութիւնը»:

Ուրիշ մեղմացուցիչ պարագայ մը,— շատ մը ամուսնալուծումներ հետեւանք են բնակարան գտնելու դժուարութեան:

Պաշտօնաթերթին այս չքմեղանքները շատ բան կը կորսնցնեն իրենց արժէքէն, քանի որ քիչ անդին կը պատմէ թէ կիներու համագումարին մէջ պատգամաւորները ամէն բանէ առաջ պահանջեցին միջոցներ ձեռք առնել, «վերահաստատելու համար ընտանեկան զգացումը երիտասարդ համայնավարներու ընտանիքներուն մէջ»:

Եւ յետոյ, ինքն է որ կ'առաջարկէ փոփոխել օրէնքը, որպէսզի կարելի չըլլայ ամուսնալուծում կատարել, երբ չէ ապահովուած զաւակներու ճակատագիրը: Մինչեւ իսկ պատիժներ կը պահանջէ զանցառուներուն դէմ:

Ամուսնալուծման հարցէն անբաժան է արհեստական վիժման խնդիրը, որ նոյնքան վրդովիչ համեմատութիւններ առած է եւ որուն դէմ նոյնպէս խիստ միջոցներ կը պահանջեն օրուան վարիչներն ու գրիչները:

×

Չէինք ուզեր յանկերգի մը վերածել մեր եզրակացութիւնը, վերագնահատման այս փորձերն ալ յանձնելով Երեւանի ուշադրութեան:

Օրը օրին արձանագրելով այս վերագնահատումներն ու հոլովումները, մեր պարտքն եղաւ հաստատել թէ նոյնիսկ խորհրդային երկնքի տակ, մարդիկ սկսեր են սարսափիլ իրենց իսկ ստեղծած իրականութեան պատկերէն:

Արդ, երբ այնքան քաւմնելի կը գտնեն զանազան թերիաչ մարզանքներու ելքը՝ Մոսկուայի մէջ, կրնայի՞ք նկարագրել նոյն փորձերուն ձգած աւերը՝ մեր խեղճուկ երկրին մէջ... Բոլոր տեսակէտներով:

Թո՛ղ ընտանեկանը, ենթադրելով թէ «նահապետական» առաքինութիւնները անեղծ կը մնան գոնէ գիւղերու մէջ: Իսկ ընկերային – քաղաքական կեանքի՞ մէջ:

Հապա գրականութեան եւ լեզուի անդաստանին մէջ կատարուած աւերումնե՞րը, որ կը շարունակուին սանձարձակ եւ անպատիժ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՇՏ ԱՆԼՈՅԾ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՄԵՐԺԵՑԻՆ ՄԻՋԱՄՏԵԼ.— ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒՍ ՉԷԶՈՔ ՄՆԱԼ ԿՈՒԶԷ.— ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԶԻՆՈՒՈՐ ՂՐԿԵԼ.— ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԵՐԿՈՒ ՏՂԱՔԸ ԿԱՄԱՒՈՐ.— «ՊԱՏԵՐԱԶՄ», ԿԸ ՊՈՌԱՆ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ:

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը պատասխանելով Եթովպիոյ կայսեր կոչին՝ նախապէս Բոլոգ-Քելլոգի ուխտին համաձայն, յայտարարեց թէ չեն կրնար միջամտել իտալա-հապէշական վէճին: Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ խնդիրը յայնորէն ուսումնասիրուած է, այս ժխտական պատասխանը տրուելէ առաջ: Ամերիկեան կառավարութեան կարծիքով, այս վէճը կ'իյնայ Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւասութեան տակ, հետեւաբար Մ. Նահանգները չեն կրնար միջամտել, անդամ չըլլալով այդ կազմակերպութեան: Մանաւանդ որ, արդէն իրաւարար ատեանի մը յանձնուած է խնդիրը:

⁂ Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Մուսոլինիի երկու տղաքը, Պրունօ եւ Վիթթորիօ, 17 եւ 19 տարեկան, կամաւոր արձանագրուեցան արեւելեան Ափրիկէի համար եւ ընդունուեցան իբրեւ զինուորական օդաչուներ: Դիմումը կատարած էին ոչ միայն օդանաւային նախարարութեան, այլեւ նոյն ինքն Մուսոլինիի, որ նախարարն է եւ որ անմիջապէս հաւանութիւն յայտնեց: Այս լուրը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց ամբողջ Իտալիոյ մէջ, ուր մամուլը գեռ կը շարունակէ ընդդիմանալ Անգլիոյ բռնած դիրքը

Ուրիշ երկու կարեւոր դէպքեր ալ պատահեցան միեւնոյն օրը.— 1. Նոր զինուորներ ճամբայ հանուեցան դէպի արեւելեան Ափրիկէ: Հաշիւ եղած է թէ 250,000 իտալական զինուոր կեդրոնացած պիտի ըլլայ այդ գաղթավայրին մէջ, երբ անձրեւները դադրին (սեպտեմբեր).— 2. Իտալիոյ ծովակալներու խորհուրդը, իր երրորդ եւ վերջին նիստէն վերջը, որուն կը նախագահէր Մուսոլինի, հետեւեալ կարճ զեկոյցը հրատարակեց.— «Կարգ մը միջոցներ որոշուեցան, աւելցնելու համար մեր նաւատորմին ուժը»:

Այս բոլոր դէպքերէն կը հետեւի թէ Մուսոլինի վճռած է հապէշական խնդիրը լուծել «վերջնապէս», այսինքն զինու զօրութեամբ: Այս առնչումը հաղորդուած էր Անգլիոյ անպաշտօն նախարարին՝ Իտընի եւ կը հաստատուի իտալական թերթերու զանազան հրատարակութիւններով, նոյնիսկ խորագիրներով: Կ'ըսուի թէ արդէն իսկ 120,000 իտալացի զինուորներ կեդրոնացած են Էրիթրէի եւ Սոմալիներու երկրին մէջ, Հապէշիստանի սահմանին վրայ, եւ նոյնքան ալ հասած պիտի ըլլայ մինչեւ Սեպտեմբեր: Յուլիս 5ին ցուցադրութիւններ կատարուեցան Հռոմի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, «պատերա՛զմ, պատերա՛զմ» աղաղակներով, երբ զինուորները կայարան կ'երթային:

Փէյթայի թերթերը կը գրեն թէ երկու հազար հնդկաստացի գործաւորներ կամաւոր գրուած են, Հապէշիստանի դէմ կռուելու համար, պայմանաւ որ կարենան իրենց առանձին ոճիրներով պահել իրենց ընտանիքները:

⁂ Այս շաբթու Լոնտոն կը սպասուի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարը, խորհրդակցելու համար իտալա-հապէշական վէճի մասին: Կ'ըսուի թէ կարգ մը առաջարկներ պիտի ներկայացնէ անգլ. կառավարութեան.

⁂ Գերմանական կառավարութիւնը հաղորդեց իտալական դեսպանին թէ բացարձակապէս չէզոք պիտի մնայ իտալա-հապէշական վէճին մէջ եւ թոյլ չպիտի տայ որ գերմանական տուներ զէնք հայթայթեն Եթովպիոյ:

ՆՈՐ ՀՈԳԵՐ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Հապսպուրկներու գերդաստանին Աւստրիա վերադարձի խնդիրը լուրջ մտահոգութեան մատնած է Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները (Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Չեխոսլովաքիա), քանի որ միեւնոյն ատեն կը խօսուի միապետութեան վերահաստատման մասին: Վերադարձի տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ շաբթու, երբ վերջնապէս քուէարկուած կ'ըլլայ նորման օրէնքը: Կ'ըսուի թէ առաջին առթիւ Աւստրիա պիտի վերադառնայ գահընկէց կայսրուհին, Զիթա, իր զաւկին՝ Օթօն արքայազնին հետ, որ գահաժառանգն է (23 տարեկան):

Արքայազնը, որ աքսորական է 17 տարիէ ի վեր եւ Պելճիքա կը գտնուի այժմ, հետեւեալ կարճ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Աւստրիա չպիտի վերադառնամ առանց բոլոր կուսակցութեանց հաւանութեան: Չեմ ուզեր որ թէ բանակցութիւններ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ»:

Մայր եւ որդի երբ վերադառնան, առաջին առթիւ պիտի վերստանան իրենց անհատական ստացուածքները, որոնք 500 միլիոն տոլար կը գնահատուէին երբեմն, իսկ այսօր մեծ բան չեն արժեր:

Տիրող մտահոգութիւնները փարատելու համար, Աւստրիոյ արտաքին նախարարը հետեւեալ զեկոյցը հաղորդեց մամուլին.

— «Երէկ յայտարարեցի դաշնակցային խորհուրդին մէջ թէ նոր օրէնքը որ եւ է կապ չունի միապետութեան վերահաստատման հետ: Պարտականութիւն կը սեպեմ կրկնել այդ յայտարարութիւնը: Բացարձակ է իմ կառավարութեան եւ իմ անկեղծութիւնը: Նոր Աւստրիան երբ յանձնառութիւն մը կը ստանձնէ, կը կատարէ: Մենք չպիտի կատարենք որ եւ է ձեռնարկ որ կրնայ վրդովել Եւրոպայի խաղաղութիւնը կամ վտանգել մեր աքանչելի յարաբերութիւններու օտար պետութեանց հետ:

Հակառակ այս հաւաստիքներուն, իրազեկներ կը պնդեն թէ իշխան Շթարէմպէրկի Հռոմ երթալը կապ ունի միապետութեան վերահաստատման հետ:

▬▬▬

ԿԱՏԱՂԱԲՈՒԹԵԱՆ առաջին պատուաստին յիսնամեակը տօնուեցաւ երէկ: 1885 յուլիս 6ին էր որ Փասթէօր կատաղութենէ փրկեց մարդ մը: Իր առաջին փորձը կատարած էր պզտիկ տղու մը վրայ:

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԻՆԿԱՒ ՏԱՆ ՄԸ ՎՐԱՅ, Պերլինի շրջակաները: Անմիջապէս կրակ առաւ եւ բոցերուն մէջ այրեցան օդանաւորդն ու հինգ ուղեւորները: Տունն ալ փլաւ եւ մոխիր դարձաւ: 65 տարեկան կին մը եւ տասը տարեկան թոռը մեռան երկրորդ յարկէն վար նետուած ատեն: Քանի մը հոգի ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան:

ՍՈՒԼԹԱՆԱԿԱՆ ՄՆԱՑՈՐԴ ՄԸ, Ապտիւլ Գատէր, որ նուաստութեամբ կ'ապրէր Փէյթայի մէջ, վերջերս Սոֆիա կը հասնի գործ փնտռելու համար: Անցագրին պայմանաժամը լրացած ըլլալով, 2000 լէվա կուտայ Պուլկարի մը, որպէսզի նորոգէ: Պուլկար միջնորդը չի յաջողիր, բայց դրամն ալ չի վերադարձներ: Ապտիւլ Գատէր դատարան կը դիմէ, բայց կը կորսնցնէ դատը: (ձիւմհուրիյէթ):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ

—•—

Յուլիս 14ի տօնը արտակարգ նշանակութիւն պիտի ունենայ այս տարի, դատելով օրուան լուրերէն:

Երկու հոսանքներ, ձախն ու աջը, վիթխարի ցոյցեր պիտի կատարեն: Պիտի չափուին իրարու հետ, իրենց թուականով, այլ մանաւանդ մարտական ուժերով:

Ձախերը արդէն կը նախատեսեն աւելի քան կէս միլիոն հետեւորդներ որոնց կրունկներուն տակ պիտի թնդան Փարիզի փողոցները:

Հաւանական է, քանի որ այս տարի բուն ձախերուն՝ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց պիտի գործակցին նաեւ արմատականները:

Աջերն ալ նոյնքան շունչով լուրեր կը հրատարակեն իրենց սպառազինութեան մասին:

Ուրեմն, առնուազն մէկ միլիոն ցուցարարներ փողոց պիտի թափին, հնչեցնելու համար իրենց նշանախօսքերը.

— Անկցի՛ն ֆաշականութիւնը, պատերազմը, հրամանագիր – օրէնքները, հա՛յց, աշխատա՛նք, ազատութիւն...

— Անկցի՛ն միջազգային ապազգային «մասոն»ները, «մեթէք»ները, Հրեաները, Քաշէնները, Պլումները...

Ընդհարումները կանխելու համար, քաղաքն ալ աջ եւ ձախ թեւերու, արեւելեան եւ արեւմտեան մասերու բաժնուած է:

Արդ, երէկ զարմանալի կոչ մը կարդացի արմատականներու գլխաւոր օրկանին մէջ:

— «Ժողովրդական երգե՞ր կ'ուզենք...

«Թող անմիջապէս գործի լծուին արուեստագէտներն ու պարզ քաղաքացիները.

«Փարիզի ժողովուրդը եւ Ֆրանսայի ժողովուրդը միշտ, ծանրակշիռ ժամերուն, վերապրած են այն անզուսպ հերոսութիւնը որ երգելով կը վանէ դժբախտութիւնը:

«Ժողովրդական երգե՛ր կ'ուզենք, ընթերցող բարեկամներ, գործի՛ կը սպասենք.

«Մի՛ մոռնաք որ Թուժէ տը Լիլ մէկ գիշերուան մէջ գրեց «Մարսէյեզ»ը, որ հանրապետական երգ մըն էր, ա՛յն ատեն»

Ե՛ս խայթուեցայ ե՛ւ լացի, կարդալով այս կոչը:

Հպարտացայ՝ խորհելով թէ գոնէ այս գետնին վրայ բախտաւոր ենք,— մեր ժողովրդական անդաստանն անմշակ երգերով:

Եւ լացի, յիշելով թէ Թուրքիայէն հեռանալէ տասը տարի վերջն ալ, «Շարգիսի» տիրաբար տեղաւորուած է նոյնիսկ նոր սերունդի սրտին մէջ:

Դեռ չեմ խօսիր ազգային – քաղաքական երգերու մասին, որոնք երկուքի բաժնած են «ազգ»ը... ՎԱՀԷ

Պ. ՇԱՀՎԷՐՏԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ Գ. Դ. Շահվէրտեան Մոսկուա գացած է այս օրերս, հրահանգներ ստանալու եւ Փարիզ գալու համար: Այս ճամբորդութիւնը կապ ունի շատ սահմանափակ ներգաղթի մը կարգադրութեանց հետ: Կը կարծուի թէ հազիւ 1200 — 1500 հոգի պիտի զատուին, Ֆրանսայէն եւ ուրիշ գաղութներէ, մինչեւ աշուն գրկուելու համար:

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Գրած էինք թէ յոյն երեսփոխան մը առաջարկած է մէկ միլիոն տրախմի պարգեւ սահմանել, սպաննելու համար Վենիզէլոսը, որ ի բացակայութեան մահուան դատապարտուեցաւ եւ այժմ Փարիզ կը բնակի:

«Թայմզ» ի թղթակիցը կը գրէ թէ Յունաստանի նախկին վարչապետը կ'ապրի խիստ հսկողութեան տակ: Բացի ֆրանսական ոստիկանութենէն, ունի անձնական գաղտնի պահակներ ալ, որոնք իրեն կը հետեւին ուր որ երթայ: Ոստիկանութիւնը մօտէն կը հսկէ բոլոր անոնց վրայ որ կը մօտենան Վենիզէլոսի: Անոր տունը մտնելու կ'արտօնուին միայն անոնք որոնց անունները կը գտնուին այցելուներու վաւերացեալ ցանկի մը մէջ: Մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի որպէսզի չկարենան մօտենալ այն յոյն փախստականները որոնք մասնակցած ըլլալով վերջին դաւադրութեան, կրնան իրենց դժբախտութեան պատասխանատու համարել Վենիզէլոսը: Երբ վերջերս Նափոլիէն անհետացաւ յոյն սպայ մը, ոստիկանութիւնը թոյլ չտուաւ որ իրեն անծանօթ ո եւ է մէկը մտնէ Վենիզէլոսի տունը, մինչեւ որ սպային տեղը գտնուեցաւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ուրբաթ օր տեղի ունեցաւ երկրորդ հանգրուանին՝ Լիլ – Շարլըվիլ մրցումը (192 քիլոմեթր): Մրցորդները մեկնեցան Լիլէն կէս օրին ժամը 12ին, կիզիչ արեւի մը տակ: Խումբէն չորս հոգի, որոնց գլուխը Անթոնէն Մաներ, խոյս տալով հասան Վալանսիէն: Ետ մնացած հեծելանուորդները կը հետապնդեն եւ հասնելով կը սկսի մենամարտը:

Առաջին հանգրուանին յաղթականը, Ռ. Մաէս որուն հեծելանիւը ճամբան կոտրած եւ 4 վայրկեանի յապաղում մը ունեցած էր, ժամական 42 քիլոմեթր արագութեամբ հասաւ խումբին, զարմանքի մատնելով կազմակերպիչները:

Առաջին անգամ Շարլըվիլ մտաւ ժողովրդական հեծելանուորդ Ֆրանսացի Շարլ Փէլիսիէ, 192 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 5 ժամ 32 վայրկեան 18 երկվայրկեանէն (ժամական 34 քիլոմեթր 667), երկրորդը՝ նոյնպէս Ֆրանսացի համաշխարհային նախկին ախոյեան եւ 1935ի Ֆրանսայի ախոյեան Ժորժ Սփիչէր, իսկ երրորդը՝ 1935 տարուան Իտալիոյ շրջանը շահող իտալացի Պէրկամաշի

Մրցումէն հրաժարեցան իտալացի հեծելանուորներ Մարթանօ եւ Ճիաքօպ, որոնք նախորդ տարիներուն շատ մեծ անուն հանած էին:

Երէկ շաբաթ պիտի կտրէին Շարլըվիլ – Մէց հանգրուանը: Ընդհ. դասաւորման գլուխն է պելճիքացի Ռ. Մաէս, երկրորդը Շարլ Փէլիսիէ: Հ. Ս.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ յառաջ կ'երթայ մեծ յաջողութեամբ, համաձայն Պոլսէն հասած հեռագրի մը: Կառավարութիւնը որոշած է ամէն գնով ճարել 30 միլիոն ոսկիի գումար մը, ինչպէս պահանջած էր Զօր. Ըսմէթ:

ԼՈՆՏՈՆԷՆ ՓԱՐԻԶ 50 ՎԱՅՐԿԵԱՆԷՆ հասաւ նոր օդանաւ մը, առջի օր: Երկու քաղաքներու հեռաւորութիւնն է 330 քիլոմեթր, եւ նախապէս կտրուած էր 56 վայրկեանէն: Նոր օդանաւը սեփականութիւնն է Ֆրանսայի օդանաւային նախարարութեան եւ օժտուած՝ անթելով:

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ պայքարը թուլցած կ'երեւայ Խ. Միութեան մէջ, դատելով թերթերու սպառումէն: Այսպէս, «Պէզպոժնիք», անաստուածներու կազմակերպութեան կեդր. օրկանը, որ 1932ին 200,000 օրինակ կը տպուէր, այժմ իջած է 100,000ի: «Անկրոն» հանդէսը 1931ին կը տպուէր 37,000 հատ, 1932ին՝ 20,000, 1933ին՝ 13,000, իսկ 1934ին՝ 12,000: Կարգ մը հակակրօնական հրատարակութիւններ ալ դադրած են, ընթերցող չգտնելով:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ երկաթուղիի ուղղակի հաղորդակցութիւններ վերահաստատելու համար ժողով մը պիտի գումարուի այսօր, 7 յուլիս, Օտեսայի մէջ:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Վիքթոր Հիւկոյի կեանքին եւ գրական ստեղծագործութեանց մէջ առաջնակարգ տեղ գրաւած է թատրոնը։ Թէեւ վիպային արուեստին կազմաւորումը թատրոնին տուած է անբնական եւ խաբուսիկ վերելք մը, սակայն Հիւկօ կը մնայ հսկայ մը նաեւ բեմին վրայ, որովհետեւ վիպային արուեստով Հիւկօ ուզեց կործանել կեղծ դասականներու խաթարող եւ ախտաւոր կուռքերը եւ յենած իր հսկայ տաղանդին եւ երեւակայութեան վրայ, եւ մանաւանդ իր բանաստեղծի թռիչքին եւ ազատախոհ ձգտումներուն վրայ, տուաւ այնպիսի թատերգութիւններ որոնք տակաւին կը մնան ժամանակի անողոք հպումէն անխախտ։ Անշուշտ Հիւկոյի թատերական գործերը ունեցան ընդհանրապէս վիպային ուսուցիչ բեմականութիւն մը։ Ներկայ ոգին կը ժխտէ այդ արուեստին վաւերական արժանիքը, սակայն նկատի պէտք է ունենանք իր ժամանակը եւ իր շրջանը։

Հիւկոյի տիպարները երբեմն խամաճիկներու չափ ծիծաղելի են, կը պատահի որ ցոյցնանանք ի լուր այնպիսի տրամախօսութիւններու, որոնք ոչ թէ անբրական այլ նոյնիսկ երախայական են, սակայն Հիւկոյի երեւակայութիւնը կախարդական բան մը ունի, իսկ իր տիպարներուն կենդանութիւնը կը զգանք մանաւանդ իր բանին հրաշագեղ քնարերգութիւնը եւ նուագային կշռոյթը լսելով, բան մը որ կը պակսէր ընդհանրապէս դասականներու գործերուն մէջ։ Անշուշտ այսքանը չի բաւեր, եւ հակառակ Հիւկոյի մշտահոս թռիչքին եւ զմայլելի բանաստեղծութեան, իր թատերական գործերը չեն արթնցուցած ամբոխին մէջ այն գերմարդկային ոգեւորութիւնը ինչպէս Շէյքսփիրի գործերը։ Հիւկօ քսանը հինգ տարեկանին հաւատացած էր Ֆրանսացի Շէյքսփիր մը ըլլալուն, մինչեւ իր Պիւրկրավի բեմ հանելը այդ հաւատքը անխախտ մնաց, եւ կարծողներ կան թէ Հիւկօ մինչեւ իր մահը այդ հաւատքին արդարացի գիտակցութեամբը հպարտացած է, արդէն իր Քրոմվէլի յառաջաբանին մէջ հիւանդագին հալածանքը ունի Շէյքսփիրի աստղին շողալը դիտելով միջազգային երկինքին վրայ։

Հիւկոյի համար թատերական գործ մը համազգական տեսարան մը եղած է, անոր մէջ եւ անոր շուրջ ապրած է իբրեւ գրագէտ մը որ մեծ հանդիսութեան մը կեդրոնաձիգ ուժը կը կազմէ, մեծ բանաստեղծ մը որ մեծ գեղակատար մը եղած է իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, խաղացած է իր դերը անկեղծ հաւատքով, ինչպէս խոկական արուեստագէտներ դերի խաղային բեմին վրայ, երեք յեղափոխութիւն, աքսոր եւ տառապանք, յաղթանակ եւ յաւիտենականութիւն, զինք դարձուցած էին մեծ դերասան մը։ Արդէն կեանքը կանուխէն ժպտած է Հիւկոյի, քսան տարեկանին հռչակաւոր անուանութիւն, փառք եւ առողջութիւն, 1845ին անմահներու փողանդին անդամ, դերկոմսի տիտղոս, ծերակուտական, ամէն ճակատի վրայ յաջողութիւն, բացառիկ կարողութիւն խօսելու եւ ճառելու։

Հիւկօ լայնածաւալ պայքար յուեց[?] — նայուն եւ իր ներքին ու մտային պահանջները սահմանափակ ըլլալուն, Ֆրանսական վիպային արուեստին զարգացման հիմքը բառերու վերանորոգումով միայն բացատրեց ու դարձաւ մեծ վարպետը վիպային դպրոցին եւ 1830էն 1840 գրեթէ միահեծան իշխեց իր պերճաբանութեան բառին կրթնած։ Սակայն թատրոնը Հիւկոյի մոգական բանաստեղծութիւններով զարդագեղ՝ շատ տուժեց իր խորքէն, այդքանը չէր բաւեր բեմին համար, վիպային ոգիով գրուած այդ շրջանի թատերական կտորներու բոլոր ախտերը եւ պակասները զգալի են Հիւկոյի գործերուն մէջ։

Պերճախօսութիւն՝ բանաստեղծի տարազով, Հիւկօ հրաշալի ժառանգէտ մըն էր խօսքին եւ արբագործեց, բիբլեդացուց[?], աստուածացուց բառը եւ բեմ հանեց նաեւ պատմութիւնը՝ բանաստեղծի թռիչքով, այնպէս որ իր բովանդակ թատրոնը դարձաւ բառերու հրաշագեղ ամպհոն մը, գաղափարները, ընկերութիւնը, նոյնիսկ Աստուածը բառերու շառաչունին մէջ հրացայտ սահմաններով լուսապսակից.

Car le mot c'est le verbe et le verbe c'est Dieu.

Եւ Հիւկոյի թատրոնը բառին անմահացումով ապրեցաւ եւ կ'ապրի որպէս արուեստ պերճախօսութեան (art rhétorique) եւ բանաստեղծութեան։

Վիքթոր Հիւկօ պայքար մղած է դասական վարպետներու դէմ, քննադատած է Քօրնէյլը, առած է Ռասինը, երբեք չէ հաւնած Վոլթէրին եւ ծառայած է իր ամբողջ ուժովը դասական ողբերգութեանց դէմ։ Նետուած է թատերական պայքարին մէջ այն հաւատքով թէ նոր արուեստի մը նախակարապետն է, եւ յաւիտենականութեան սիրահար՝ փնտռած է բեմին վրայ անհունական սահմանները իր ստեղծագործ երեւակայութեան, բեմ հանած է Քրոմվէլը 1827ին, որուն յառաջաբանը վիպային արուեստին մասին տեսակ մը մանիֆէսթ նկատուած է։ Ցետոյ Էրնանին 1830ին, Ռիւյ Պլաս 1838ին եւն. եւն.։

Հիւկօ այնքան տարուած էր վիպային խմացականութեան կարքէն[?] որ միամիտ խանդավառութեամբ փոխակերպած է պատմական դէպքեր ու դէմքեր.

Թատերական արուեստի տեսակէտով Հիւկօ մեղանչումներ շատ ունեցած է, եթէ անոր շատ մը գործերը միշտ կ'ապրին, որովհետեւ զմայլելի տաղանդաւորներ կան հոն, հրաժշտական կենսունակութեամբ թրթռուն կտորներ, մանաւանդ Էրնանիի մէջ, բայց միթէ այսքանը բաւակա՞ն է, թատրոնը անողոքելի պահանջներ ունի։ Բացի Կալիւսի երկու գիւտերէն, որ շատ քիչ անգամ խաղցուած է եւ արձակ գրուած, Հիւկոյի միւս բոլոր գործերուն մէջ, ինչպէս Ռիւյ Պլասի, Կրոմվէլի, Պիւրկրավի, Լուքրէս Պորճիայի, կը պակսին հոգեբանական կառուցուածք եւ իրական ապրումներու եւ տիպարներու համապատասխան թատերական մթնոլորտ։

Հիւկօ յանգերու, ոճի, պատկերներու հրաշալի աճպարար մը եղած է, իր ռոմանտիկները բեմին վրայ երազային բանաստեղծութիւններ կը մնան, սակայն թատրոնը բանաստեղծի յուզականութեան չափ պէտք ունի իրական տիպարներու, որոնք ոչ թէ ճառեն կամ յուզեն, այլ ապրին յաւիտենական հերոսներու բնական, մարդկայնօրէն ճիշդ կեանք։ Հիւկոյի սխալները եկած են այն բանէն որ ինք տղու մը կամ Աստուծոյ մը հոգին ունեցած է եւ աշխարհը իրեն երեւցած է իբրեւ անսահման դրախտավայր մը, եւ մարդկային կիրքերու, տառապանքներու եւ թշուառութեան վրայ հագցուցած է իր հրաշափառ եւ զգայացունց երեւակայութեան բեհեզը.

Արդեօք ուրիշ պատճառներ ալ կա՞ն որ Հիւկօ խնյակեղ կերպով նետուեցաւ թատերական ասպարէզ։ Հիւկօ մեծ դերասան մը եղած է իր կեանքին մէջ, խաղացած է ամէն ճակատի վրայ, զարմանալի պիտի ըլլար որ բեմը չհրապուրէր զինք, սիրած է ամէն ինչ որ բեմը կը բուրէր, սիրած է խանդավառ զգայականութեամբ գեղասանուհիներու ալեկոծ եւ կախարդական ժանեակները, Ժիւլիէթ Տրուէի կրքոտ աչքերը, անոր սիրահար գիրկընդխառնումները.

Elle allait et passait comme un oiseau de flamme,
Mettant sans le savoir le feu dans plus d'une âme.

Եթէ Ռասին մնաց կիրքերու խառնարան մը, Վոլթէր եւ Պօմարշէ գաղափարի տիտաններ, Մարիվօ զգացումներու իշխանը, Հիւկօ կը մնայ յաւիտենական հսկայ մը վիպային արուեստին որ անհատին տուաւ ինքնիրմէն հաճոյք առնելու, իր ներաշխարհը գեղազարդելու եւ պաշտպանելու դուրսէն եկած բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ վտանգներէն, Հիւկօ լաւատես առաջնորդ եղաւ, եւ կը մնայ հսկայ մը նաեւ բեմին վրայ որովհետեւ մշտահոս հեղեղի մը պէս, երբեմն պղտոր եւ յաճախ մաքուր ստեղծումներով ողողած է մարդկային հոգին եւ իր անխմանալի հանճարը, կեանքի անհաղթահարելի փոթորիկներուն մէջէն խաղացած է պայքարի եւ ճակատագրականութեան մեծ դերը։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՆԻՒԱՂ

Պատկերահանը.— Կը հաւնի՞ս լուսանկարիդ։

— Գէշ չէ։ Միայն թէ քիթը գործիս չի դար։

— Իմ ալ գործիս չէկաւ այդ քիթը, բայց ի՞նչ ընեմ, քուկդ է։

×

— Ինչո՞ւ նշանածիդ կը նուիրես ծանր ընծաներ, քիչ մը շաքար կամ փունջ մը ծաղիկ բաւական է, որովհետեւ սովոր է։

— Կը սխալիս, ծաղիկը կը թոռմի, շաքարը կը հատնի, մինչդեռ թանկագին ընծաները կը մնան ... ծախել ամուսնութենէն վերջ։

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ...

Երբ Թուրք կառավարութիւնը իր օրհասը կ'ապրէր եւ իր բանակները բոլոր ճակատներուն վրայ իրենց պարտութիւնը կ'ողբային, Էնվէր, ապարապետն ու վերին հրամանատարը, կատղած բորենիի մը նման, անճար, մէկ ճակատէն միւսը կը վազէր հեւասպառ.

Թայաքի մէջ ուր Սուրիոյ չորեքկալքի նեղ ու լայն գիծերը իրարու կը միանային, կեդրոն սպաներս, բոլորուած էինք սեղանին շուրջ։ Օրը երկու անգամ, պայմանադրական էր հաւաքուիլ հոն, օրուան անցուդարձերն ու լուրերը իրարմէ տեղեկանալու, ուր, զուարթ պատմութիւններ յաճախ անպակաս էին կեանքէն զրկուածներուս համար։

Մանրէաբան հրեայ բժիշկ մը, կայարանի հրամանատարը, կարգապահութեան սպան, հայ անասնաբոյժը եւ մթերանոցներու հայբիւրապետը։

Այն օրը, կատղած բորենիին անցքը տեղի ունեցած էր անշշուկ ու առանց ցոյցի, սակայն բանակներուն նահանջը, զանազան ռազմաճակատներուն ձախողանքը եւ ապարապետին կրած պարտութիւնները իրենց պատմութիւնը լաւ գիտցող Թուրքերուն համար, Էնվէրը, տեսակ մը արհամարհանքի առարկայ դարձուցած էին այլեւս։ Թէ ազատարար բանակին եւ ոչ ալ պալքան. պատերազմին, Պոլսին ու Էտիրնէին վերյրաւող հերոսը չէին տեսներ մարմնացած անոր մէջ։ Այլ՝ վեց դարերու կառավարութեան մը անկման միակ պատասխանատուն։ Ու Թուրքերը չէին քաշուեր պատմելու պատկերաւոր զրոյցներ, որոնց իմաստը հեգնիչ ու կատարեալ ցուցումն էր իրենց ընկրկումին։

Թուրք յաղթական գնացքին Վիէննայի պարիսպներուն առջեւ փշրուելէն ի վեր, անկումը երբեք այս առումանք հասած չէր։ Իր զինուորական փառքը, վերջին պալքանեան պատերազմի ցինակիցներուն առջեւ 15 օրուան ընթացքին անէանալը, երեկուան գերի ժողովուրդներէն, Զաթայճայի ամրութեանց առջեւ, կանգ առնող բանակներուն հետապնդականները որոնք Բիւզանդիոնի պարիսպները եւ Ցուսթինեանի հոյակապ տաճարին գմբէթը կ'ընդնշմարէին, հոն ուր առաջին անգամ կայսրը, ի տես այս հրաշակերտին — որուն իւրաքանչիւր սիւնը բերուած էր նախկին հեթանոս մեհեանէ մը — պոռացած էր բոցացած անհուն գոհունակութիւնը, «Սողոմոն, յաղթեցի քեզ»։ Թուրքը, դեռ մինչեւ հոս չէր մտնած այն ահաւոր վտանգն ու իրականութիւնը որ ազգերու անկում կը կոչուէր։

Ու հիմա, երբ ընդարձակածաւալ կայսրութիւնը հետզհետէ սկսաւ նեղնալ ու ամփոփուիլ, երբ թշնամին իր լուծը սկսաւ պարտադրել, հակառակ իր ասիական ու կրաւորական համակրութեան, ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղուած, նշմարեց մերկ իրականութիւնը եւ սկսաւ խլրտիլ։ Եւ սակայն, զուրկ ըմբռնելու բնական յատկութենէն, ան իբրեւ կատարեալ Արեւելցի ու ճակատագրապաշտ, իր մխիթարութիւնը կը փնտռէր խաղաղ արտայայտութեանց մէջ։

Եւ ասոնցմէ մէկն էր այն պատմութիւնը, որ հայբիւրապետը զրոյցի ձեւով ու հեգնանքով մեզի կը հաղորդէր։

Հազար ուղտերու տէր, հարուստ արաբ վաճառական մը որ Գահիրէէն մինչեւ Պասրա կ'երթեւեկէր, ճեղքելով ապառն ու անապատ, փոխանակելով արեւելքի բեհեզները հարաւի անուշահոտութեանց ու համեմներուն հետ, տարիքն անցեալ կ'ուխտէ մահէն առաջ, Մուհամմէտի սրբատեղիները՝ Մէքքէն ու Մետինէն տեսնել։

Ու կը սկսի բարեգործութիւններ ընել, ծանօթներէն եւ նոյն իսկ օտարներէն ներողութիւն խնդրել իր կատարած անիրաւ գործերուն համար։ Այսպէս, ամէնուն հալալ ընելէ վերջ, կ'որոշէ յաջորդ օրն իսկ ճամբայ ելլել։ Երբ լիալուսին գիշերով պատած երկիրին վրայ, [illegible] կ'ըմբոշխնէր յաւերժահարսներուն արբնիքներ, տեսաւ երազ մը որ ծնրադիր կ'աղօթէր։ Ցիշեց, թէ ինչպէս իր ուղտերը լուռ ու մունջ, կը ծալլուէին իր շուրջը, երբ ինք մի-այնակ կանգնած ու բազկատարած, անապատի կիզիչ աւազին վրայ կ'աղօթէր։ Մինչ, անդին, հորիզոնին վրայ ոսկեճաճանչ ու հրավառ գունտ արեւին, գոյներու տարափը կը տեղար անջրպետն ի վար։ Վերջալոյսին մէջէն, ան հիմա, իր ստուերը կը տեսնէր որ կ'երկարէր ու անհունին մէջ կ'աներեւութանար ...

Շնչասպառ ու քրտնաթոր, բեդուին կ'արթննայ, յիշելով որ հակառակ ամէնքին «մնացէք բարով» ըսելուն, մոռցած էր այն հեզ ու լռակեաց անասունները, որոնց կռնակէն իր անբաւ հարստութիւնն էր դիզած։ Անթարթի մը մէջ, վար կը խոյանայ, կը մտնէ բակէն ներս ուր ուղտերը հաւաքուած մրափելով կ'որոճային, իրենց գլուխը աւազին երկարած։

Կը կանգնի ճիշդ մէջտեղը իր հազար ուղտերուն ու կ'ըսէ.

— Ով իմ ուղտերս բարի, ես որ ձեր շնորհիւ վաղն իսկ մարգարէին սրբատեղիները ուխտի պիտի երթամ, կուզամ վերջին անգամ ձեզմէ հրաժեշտ առնել եւ յայտնել շնորհակալութիւնս ձեր մատուցած անթիւ ու անհամար ծառայութեանց համար։ Ձեր կռնակէն շահեցայ պատիւ ու հարստութիւն. եթէ ակամայ չարչարած ու զանակոծած եմ ձեզ, եթէ անօթի ու ծարաւ ձգած եմ ձեզ, եթէ անգութ ու անապորոյն եղած եմ ձեզ հանդէպ, ներեցէք ինծի։ Չի երթայ կայ, գալ չկայ։

Հազիւ աւարտած էր իր խօսքը եւ ահա ուղտերէն մին լեզու կ'ելլէ ու դանդաղութեամբ.

— Տէր, ճիշդ է որ դուն մեզ անօթի ու ծարաւ չձգեցիր, ճիշդ է որ դուն մեզ չզանակոծեցիր ու չտանջեցիր. իրաւ է որ դուն գթոտ ու ողորմած գտնուեցար մեզի հանդէպ մեր հետ անցուցած ձեր ամբողջ կեանքի ընթացքին, եւ, սակայն, բան մը կայ, բան մը անլուր ու անվայել որ մենք քեզ նման տիրոջ մը երբեք ներած չենք...

Մենք որ անասուններուն մէջէն ամէնէն համբերատարն ու խոնարհն ենք, մենք որ նոյնիսկ մեր քալած ատեն կը խուսափինք մեր ոտքին ձայնն իսկ հանելէ, մենք որ անապատները կը ճեղքենք պապակն ու ծարաւը առ ոչինչ համարելով, մենք որ մեր կռնակին բեռցուցած այնքան ծանր հակերուն առանց վնասելու եւ անտրտունջ կը տանինք, մենք չենք ներած քեզ այն անվայել վերաբերումը որ սկիզբէն ի վեր, մեզ նման պարկեշտ անասուններուն իբրեւ առաջնորդ կապած էք էշը։ Մենք չենք ներեր ձեզ որովհետեւ մեր առջեւէն կապելով այս յիմար աւանակը, Պասրայէն մինչեւ Գահիրէ կը տանիք եւ երբոր ներս կը մտնենք քաղաքներու մեծ դռներէն, ի տես քաղքին, իր ականջները տնկած, կը սկսի մենծաշարինգ զռալ ու իր պոչը խաղցնել։

Եւ, ի տես այս անլուր տեսարանին փողոցներուն մէջ հաւաքուած չարաճճի մանուկները, փողոցէ փողոց իրարու ձայն կուտան, լակոտներով, ոտնոցներով ու հայհոյելով մեր ետեւէն կը վազեն։ Ճամբաներուն վրայ հաւաքուած տառահակները նարինջի ու լեմոնի կեղեւ կը նետեն մեր ետեւէն եւ ժանգոտած թիթեղներ զարնելով, ի խնդիր եղուկին ծաղրի ու հեգնանքի առարկայ կ'ընեն մեզ։

Մենք, ափսոս է որ չենք ներեր ձեզ.

Ուղտապանը, մտածկոտ, ձեռքը մօրուքին, այլայլած ու կարկամելով, «իրաւունք ունիք, ուղտերս», կ'ըսէ։ Անկէ վերջ, կը յանձնարարէ եղբօրորդուն որ փոխանակ էշը ձեզ առաջնորդ կարգելու, թող յետոյն ընէ, վասնզի էշ մը անհրաժեշտ է միշտ ունենալ, ինչպէս ի վաղուց անտի սովորութիւն է։

Այսպէս, ազգեր կան, որ դարերէ ի վեր, կաղ էշերու առաջնորդութեամբ կը քալեն, անտրտունջ։ Ու երբ գերագոյն վայրկեանը կը ներկայանայ, անոնք կիտրոնի ու նարինջի կեղեւին եւ ժանգոտած թիթեղի զարկերուն կ'արժանանան։

Ց. ՏԷՐՈՒՆԻ

Այսպէս է իմ երկիրը...

Ապրիլ: Դեռ ձիւն է դա՛շտ ու լեռ. բայց վախազնեան արեւ վառ,
Ճերմակին տակ, ձեւ է տալիս մայր բնութեան ծիգին դալար:
Մաքրամաքո՞ւր, Հայաստանեան ջինջ օդին տակ պարզուկ կապած
Հի՛ր կակաչներ, ձիւնծաղիկներ ու անանուն հազիւ ծլած
Հազա՛ր բոյսեր, հազա՛ր գոյնով, անմահական, վեհ խոյանքով.
Ծակծկում են ձեան շերտը, որ համբուրեն գմայլանքով
Շողն արեւի, որ ոչ մի տեղ այդքան ուժեղ, չէ բեղնաւոր,
Ինչպէս չէ սէգ ու կորովի, ոչ մի երկրում ծերն ալեւոր:
Հոնքոլորը. մեծ ու պզտիկ բնութեան մէջ երգել գիտեն.
Երգ կը հասի սէ՛գ Մասիսէն, յուռթի դաշտէն, վարար գետէն,
Կ'երգեն ճազով. խրոխտ սազով, սէր – կարօտով եւ օրհնելով
Ակօսն արտի. սափորը մօր ու մշակի քրտինքը ծո՛վ.
Եւ քարայրում. եւ քարի տակ, եւ թփի տակ կայ թագնուած
Թէ՛ ոյտակալ. թէ՛ բարեբար հնադարեան մի վեհ Աստուած:
Ինչպէս չունեն չափ ու կշիռ նրա բարի գործերն արդար,
Նոյնպէս էլ նա՛. ցասման պահուն, լեռ կ'անէ պատառ պատառ:
Մի ձեռքով նա սար կը շինէ ու գլխին էլ ձիւնէ գդակ,
Միւս ձեռքով էլ կիրճեր մա՛ռ՛յլ, կիրճի մուտքին մի մեծ դղեակ,
Դղեակին մէջ կալանաւո՛ր, բայց փառաւոր մի արքայ վէս՝
Զգիտես թէ ո՞ր մին Աստուած, ո՞ր մին մարդն է կերտել այդպէս:
Մասիսի պէս հսկայ մատեան, էջերին մէջ Նոյեան տապան.
Քանի՜ դար է մրրիկների ծիգերն անզուսպ ի վո՛ւր անցան
Դարձրնելու մի էջ անգամ այդ մատեանէն խորախորհուրդ:
Մինչդեռ մի ծեր խորհնացի, ննջուշ մատով տուաւ յագուրդ
Իր ծարաւին, մե՛ր ծարաւին մեկնելով գիրքն անմեկնելի.
Այգի տնկեց տարայանջին, ու քուրմունքէն յո՛յժ խնկելի
Նոյր վերէն՝ կարօտն զգաց անմահ հուրի ու մարեցաւ:
Շինեց կամուրջ ու փուլ եկաւ. շինեց պալատ՝ քամին տարաւ.
Եթէ չրջես բեկորները կ'ասես որ դեռ հաստատուն են
Մռա՛յլ դէմքով. յճուած տեսքով երկար դարեր դեռ կ'ողջունեն:
Արքան շինեց բերդ ու դղեակ. իսկ հովիւը՝ եկեղեցի:
Մասիսն ասաց. «Ես օրհնեցի». Արագը թէ «Ակլատեցի»
Իսկ այսօր էլ Հայն ասում է. «Այդ երկիրը ե՛ս շինեցի»:

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«BOURRASQUE» (Marignan)

Միջներկրականի կապոյտ ալիքները ծեծող ալժերիական [illegible] կամուրջին վրայ։

Մարսէլ Պառոէ՝ համալսարանաւարտ, կը վերադառնայ իր հօր քով, կաշիմրուն հողի մարդ մը, որ աղքատ եկած Ալժէրիա, յամառ աշխատանքով տիրացած է ընդարձակ հողերու եւ մեծ հարստութեան։

Մարսէլ խանդավառանքով կը խօսի իր ճամբու ընկերուհիին հետ — Այսասա Պէն–Մօքթար, որ նոյնպէս կրթուած Փարիզ, իր հօր՝ Սփահիներու հրամանատար Պէն–Մօքթարի հետ կը վերադառնայ հայրենիք։

Գեղեցիկ ու ներդաշնակ զոյգ մը, հակառակ ցեղային տարբերութեան։

Այսասայի հօրեղբայրը՝ Քայիտ–Պէյ–Քատէմ եւ Փիէռ Պառոէ երկուքն տարիներու դրացիներ եւ եղբայրական կապով գրեթէ միացած բարեկամներ են եղած։

Բայց այդ բարեկամութեան ջինջ երկինքին վրայ ծառայելու մրրիկի մը նախանշանները կը յայտնուին՝ երբ Փիէռ Պառոէ իր զաւկին բերնէն կը լսէ Այսասայի հետ ամուսնանալու մտադրութիւնը։

Հակառակ տեղացիներուն հանդէպ ունեցած համակրութեան, եւ Պէյ–Քատէմի համար տածած եղբայրական զգացումին, Փիէռ Պառոէ կտրուկ կը մերժէ թէ իր տղուն առաջարկը եւ թէ Այսասայի հօրեղբօր Պէյ–Քատէմի միջամտութիւնը։

Մարսէլի մօր, Ժան Պառոէի աղաչանքները նոյնպէս ոչ մէկ արդիւնք կուտան։ Նախկին ագարակի պաշտօնեի եւ Պառոէի սիրուհին, իր օրինական ամուսնութենէն ի վեր, Ժան Պառոէ ոչ մէկ իրաւասութիւն կը վայելէ կալուածատէրին որոշումներուն մէջ։

Փիէռի յամառ ու տիրական նկարագիրը այդ միջամտութիւններուն առջեւ կը ծառանայ, մինչեւ իսկ օր մը իր տղուն ներկայութեան՝ աղջկան եկած Այսասային տունէն վռնտելու աստիճանին հասնելով։

Ու մրրիկը կը պայթի։

Մարսէլ ցցուած է իր հօր դէմ, ընդդիմադիր, բողոքը բերնին։

Պառոէ առաջին անգամ կը հանդիպի ընդդիմախօսութեան. իր բարկութիւնը ահաւոր է. կը վռնտէ տղան իր զաւակը։

Մրրիկը կը սաստկանայ յաւէժ Պառոէի եւ իր կնոջ միջեւ։

Ցասնեակ տարիներու համակերպումէն յետոյ Ժան Պառոէ յուսահատօրէն կը ցցուի իր ամուսնին դիմացը, մեղադրանքներու տարափով մը։ Պառոէ կատաղութենէն խելայեղ՝ կ'ապտակէ . .

Շանթն է որ կը պայթի Պառոէի գլխուն, գերագոյն վիրաւորանքի եւ խոստովանութեան մը ձեւին տակ, ցաւէն եւ յուսահատութենէն կիսախելագար մօր բերնէն.

— Մարսէլ իր սիրածին հետ պիտի ամուսնանայ, որովհետեւ անոր ցեղէն է ան... ան Պառոէ մը չէ ...

Նշաւակուած հայրը ոճրի փոթորիկ մը գանկին տակ կը սուրայ Պէյ–Քատէմի ապարանքը ... ան է իր կնոջ սիրահարը։

Ուրիշ ճամբով մը՝ կինը ուշաբերած ու նկատելով ահաւոր վտանգը, ինքնաշարժով մը կը կանխէ իր ամուսինին այցը Քայիտին մօտ։

Երկու նախկին սիրահարներուն արդարեւ Պէյ–Քատէմ Մարսէլի հայրն է — տեսակցութիւնը գերագանցօրէն յուզիչ է։

Պէյ–Քատէմ կ'ուզէ դիմագրաւել Պառոէի բարկութիւնը եւ քսաներեք տարիէ ի վեր վերջապէս մէկ անգամ ազատելու, որ շրջանին մէջ իր գեղեցկութեամբ, քաջութեամբ հիացում գրաւած երիտասարդը իր զաւակն է, սեղմել զայն կուրծքին անգամ մը, եւ իյնալ Պառոէի գնդակին տակ՝ եթէ հարկ է։

Բայց Ժանի պաղատանքները կը համոզեն զինք. կը խոստանայ դադրեցնել լռել, ուրանալ իր հայրական իրաւունքը, եւ հազիւ ճամբու դրած զայն, Պառոէ կը ցցուի իր սենեակին մէջ, կատաղի, ահարկու ...

Երկու հայր դէմ դիմաց։

Պէյ–Քատէմի արեւելեան տեղական հանդարտաբարոյութիւնը կը յաղթէ Պառոէի հոգեկան փոթորիկին։

— Իմ կարծիքով, կ'ըսէ ան, — կնոջդ խօսքերուն մէջ ոչ մէկ ճշմարտութիւն կայ ... շղթայազերծ կին մը կրնայ ամէնէն սոսկալի բաները հնարել, վրէժ լուծելու համար ...

Պառոէ սկսած է խորհրդածել՝ յաղթահարուած.

— Եւ յետոյ, կը շեշտէ Պէյ–Քատէմ, դուն Մարսէլը կրթեցիր եւ մեծցուցիր քու օրինակովդ. ամբողջ կեանքդ ճգնեցար անոր համար ... Քսաներեք տարի զայն քու զաւակդ կոչեցիր ... Մարսէլ զաւակդ է ... առանց տարակոյսի։

Պառոէ այժմ կը զգայ որ այս գայթակղութիւնը ստեղծելով վերջնապէս կը կորսնցնէր Մարսէլը, զոր կը սիրէ միշտ ...

Հանդարտած ու հոգեպէս վերանորոգուած՝ Պառոէ վերադարձած կը վերագտնէ իր կինը ու երկու խոցոտուած սրտեր փոխադարձ ներումի մը մէջ կը գտնեն մրրիկէն պահ մը ցնցուած նախկին հանդարտութիւնը։

Պառոէ հայրական թեւեր կը բանայ իր յարկէն վռնտած եւ մեկնելու պատրաստուող Մարսէլին, երկարօրէն սեղմելով զայն իր լայն կուրծքին, եւ իր շուրջը վախ ու սարսափ ազդող հողի մարդու, տիրոջ չոր աչքերէն առաջին անգամ ըլլալով հայրական արցունքներ կը կաթին ...

Ալֆօվէր՝ որ Պառոէի դերը ստեղծած է՝ գերազանցօրէն տպաւորիչ է եւ ուժեղ։ Այդ դերը ձեռնոցի մը նման կը դրկէ իր էութիւնը։ Իր յաղթ կազմը, բամբ ու տիրական ձայնը, կարուկ ու սաստ շարժումները անփոխարինելի Պառոէ մը կ'ընեն զայն։ Մեր տաղանդաւոր հայրենակիցը՝ Մաքսուտեան՝ կարճ դերի մը քանի մը շարժումներուն եւ բառերուն մէջ — ինչպէս միշտ — գիտցած է դնել իր կնիքը, մարմնաւորել գեղեցիկ կերպով Այսասայի հօր՝ Սփահիներու հրամանատար Պէն Մօքթարի տիպարը։

Բուլէթիյէա տիրական ու ազդեցիկ կերպով գծած է Քայիտին ճշգրիտ կենդանագիրը, երանգաւորումներու գեղեցիկ պէսպիսութեամբ։

Ժան Սէրվէի Մարսէլը գրաւիչ է։ Երիտասարդ արուեստագէտը իր ֆիզիքական գեղեցկութեան կը միացնէ նուրբ ճաշակ մը եւ արուեստի ըմբռնում, եւ հաճոյք մըն է զինքը լսել ու դիտել ժապաւէնի ընթացքին։

Ժէրմէն Ռուէր Բոժէռի – Ցրան – սէզէն՝ ստանձնած էր Ժանի դժուարին դերը։ Ամուսնին դէմ հոգեկան պոռթկումներու պահը իր խաղին ամենագեղեցիկ գրուագը եղաւ։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երգ աշխատանքի եւ սիրոյ

Դու մի աղջի՛կ ես արթուն, դու մի աղջիկ՝ եռանդուն,
Առուի նման կարկաչուն՝ դու մի աղջիկ ես անդուլ.
Ես մի տղայ՝ կոմերիտ, ես մի տղայ՝ խնդաժիրտ,
Մենք երկուսով ծրագրան ու եռանդուն կոմերիտ:

Երբ այգաբացն է շողում հարիզոնից կապուտակ,
Դուրս ենք գալիս միասին սարի մարմանդ հովի տակ.
Արտե՛րը մեր ծիրանի, արտե՛րը մեր արեւոտ,
Ու արտերում մեր անծիր մի շաղշողուն առաւօտ:

Եւ արտերում մեր հասուն գործում ես դու սիրասուն,
Գործում ես դու սիրասուն ու խուրձերին երգ ասում.
Ես էլ տեսա քո դիմաց, հունձ եմ անում քեզ նման,
Դու մի աղջիկ ես անդուլ, դու մի աղջիկ՝ անձնման:

Երգ ես ասում խուրձերին մեքենայի կանչի տակ,
Արտերի պէս խշխշուն՝ յայգերդ ցինց ու յստակ.
Ինձ հետ մրցման ես ելել՝ քո բրիգադով եռանդուն
Դու մի աղջիկ ես անդուլ՝ ոսկեզանգուր ծով արտում:

Քրտինքն արծաթ շիթերով երեսդ է ցինց ակօսում,
Արեւ ունես քո սրտում, յոյզերդ խուրձերն են հասում.
Ցոյզի խուրձեր քո սրտում, ցինց արտերի երգ ու մէր,
Մեքենայի կանչի տակ թափում ես դու ծով խուրձեր:

Թափում ես դու ծով խուրձեր ... յոյզիդ խուրձերն են եղյում.
Առուի նման կարկաչուն՝ յոյզիդ խուրձերը եռուն.
Երգ ես ասում խուրձերին, լսում եմ ես երգը քո,
Երգը ծփուն արտերի, բեղուն երգով ու բերքով:

Երգ ես ասում խուրձերին արտերի պէս դու յստակ,
Հունձք ենք անում միասին սարի մարմանդ հովի տակ.
Դու մի աղջիկ ես ժպտուն, ես մի տղայ՝ խնդաժիրտ,
Մենք երկուսով ծրագրան ու եռանդուն կոմերիտ:

ԱՐՄ. ՄՈՒՐՎԱԼԵԱՆ

(«Գրական Թերթ», Երեւան)

Ծիլեր

Դաշտերի անծայր փռուածքի վրայ
Գարունն իր այուան, խաս գորգն է հիւսել.
Օ՛, ծաղիկ, որքա՛ն ծիլեր են բուսել
Դաշտերի անծայր փռուածքի վրայ:
Դաշտերով մի զով զեփիւռ է վազում,
Զուլուած լեռների բաշշապատ լանջից,
Արեւի վճիտ ու ցինց ճաճանչից
Զով զեփիւռի տակ ծիլերն են նազում:

— Օ՛, ծիլե՛ր, ծիլե՛ր, ձեզ սէ՛ր, ձեզ բարե՛ւ,
Ձեզ պայծառ արե՛ւ, ձեզ կեա՛նք, ձեզ գարու՛ն,
Ձէ՞ որ դուք ձեր վառ հագու ամբարում
Իմաստուն անման խորհուրդն էք պահել:
Դուք կեանք էք մտնում մարտով մի յամառ
Ու արեւն է վառ ձեր կրծքին շողում,
Բայց գիտէ՞ք արդեօք որ այս բուխ հողում
Մեռան սերմերը ձեր անման համար:

Այսպէս է կեանքում,— մեռնում է մէկը,
Եւ նրա ուժերն են ներքեւից յառնում,
Ու միջտ ծնուողի կեանքի համերգը
Մեռնողի համար մահերգ է դառնում:
Ձեր արտում հիմա կայ մի ուժ ներքին,
Կայ անդուլն մահուան, կայ կեանքի բարձունք,
Այդ մահացման մէջ ո՛չ լաց, ո՛չ արցունք,
Այդ մահացման մէջ երկունքն է բերքի:

Ողջո՛յն ձեր բերքի արեւոտ երգին,
Ձեր անման համար ողջո՛յն, օ՛, ողջո՛յն,
Ես էլ մի վսեմ մղումով ներքին,
Քայլում եմ առաջ, փոխւում ու անում:

ՄԿՐՏԻՉ ԿՈՐԻՒՆ

(Նոյն թերթէն)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Սերովբէ վարժապետ

Գ. Թուրէն Բեբբերեան հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը ունի Սերովբէ Պատկանեանի մասին, ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագրին մէջ:

Ներսէս Աշտարակեցիի ժամանակակից, այս գոհար «վարժապետը», որ այնքան մեծ դեր կատարած է իր ուսուցչական գործունէութեամբ՝ սերունդ մը պատրաստելով Կովկասի մէջ, ինչպէս եւ իր լեզուական մաքրակրօնութեամբ՝ «մենաքաղաքային» մասին պաշտամունք ներշնչելով ամենուրեք, կը յայտնուի նաեւ իբրեւ փայլուն դէմք մը, ծծ. դարուն բոլոր մեր ազգային շարժման ճամբուն վրայ:

Թուամոլութիւնը, հին հիւանդութիւն, ժամանակաբար կը ճարակէր ռուսական զէնքի յաղթութենէն վերջ, Կովկասի մէջ: Ցարը յառաջխաղալով դէպի Հարաւ, իր կրունկը դրեր էր Արաքսի ափերուն վրայ: Ու մինչ հայ ժողովուրդը, իր միամիտ մտաւորականներով, վեղարաւոր կամ անվեղար, մեծ յոյսեր կը կապէր «խաչապաշտ» Ռուսին յաղթութիւններուն, հայ առեւտրական դասակարգը, մեր պատմութեան այդ շարժիններբ, ամէն ճիգ կը թափէին ռուսանալու, հայութենէն կտրուելու:

Այդ շրջանին է, որ Սերովբէ վարժապետ կը հայացնէ իր Թուրքերէն մականունը, Մինասեանի փոխարէն գրելով Պատկանեան, մինչ ուրիշներ Սարգիսեանը կը գրէին Սէրգէյեւ:

Գեղեցիկ է պատկերը, որ կուտայ Սերովբէի որդին, Գաբրիէլ, իր հօր մասին —

«Հայրս օտարատեաց չէր, բայց խիստ զգայնութիւն կը յայտնէր, երբ կը լսէր որ այս կամ այն Աստրախանցի հայ վաճառականը հայ անունը ռուս անունով փոխել է. Աղեքսանդր Տէր Պօղոսեանը դարձած էր Ալեքսէյ Փավլով, Բարթող Սարգիսեանը՝ Վասիլիյ Սէրգէյեւ, Մկրտիչ Տէրտէրեանը՝ Նիքիթ Փոփով, եւն.: Մայիս ամսի մէջ Վոլգա գետը բաւ առատութեան իր ափերէն կ'ելլէր ու հարիւր մղոններ իր ձախ ափի դաշտավայրերը կը հեղեղէր: Օր մըն ալ հանդուցեալ հայրս, Սերովբէ վարժապետ, ինծ ասաց. «Կը տեսնե՞ս, սա յուռթի մեծ Վոլգան, ամէն տարի առատ ողողումները առատով կը ծածկեն դիմացի դաշտավայրերն ու մարգագետինները, ու ետքը տաք ու շոգ յուլիսին Վոլգան պղտիկցած՝ ջրերը ետ կը քաշէ իր ափերին մէջ ու իր վաղած ճամբով կ'երթայ: Բայց ան իր անելիքը արել է, տարուէ տարի կամաց կամաց մահաշունչ աւազի բարակ շերտերով ցանել է մարգագետինները: Այսպէս ալ օտարը ... սկսած է հեղեղել ազգիս տափաստանները՝ մեր աւանդութիւնները, մեր լեզուն ... Այսպէս որ շարունակուի, ազգիս կանանչ արտերը եւ ծաղիկները շուտով պիտի թառմին անոր մահաշունչ աւազին տակ»:

Այսպէս եւ այսօր, գրեթէ ամէն տեղ, այլ մանաւանդ Կովկասի մէջ:

Գ. Ռ. Բերբերեան կը պարզէ անոր այդ հիւանդութիւնը, որ մեծ համեմատութիւններու էր հասեր ժԹ. դարու սկիզբը:

«Սերովբէի սիրտը խոցուած էր, որովհետեւ եթէ մի կողմից հայ դպրոցները հայ երախաներին հայութեան չէին մօտեցնում, միւս կողմից՝ արագ եւ մեծ հոսանքով նրանց ծնողքը, մանաւանդ հարստութիւն ձեռք բերող շերտերը օտարի ծոցն էին ընկնում: Երկու փառաւոր պատերազմներից յետոյ, Ռուսը կուռք էր դարձած հայ զանգուածների համար: Քաղաքներում ապրող Հայերը ամէն կերպ աշխատում էին ընդօրինակել Ռուսի խօսքը, Ռուսի ճաշակը, Ռուսի անունը: Շատ տեղ կոյր հետեւողութիւնը Ռուսին եւ աչքը դէպի Ռուսը շարունակուեցաւ երկար տարիներ եւ իր գերագոյն աղդեցութիւնն ունեցաւ ռուսահայութեան մտաւոր ու քաղաքական կեանքի վրայ:

Այդ տարիները պատմում էին թէ մի օր եկեղեցու բակում ակացիի հովանու տակ հաւաքուել էին «հասարակի մեծերը», եւ Սերովբէ վարժապետը այն միտքն էր յայտնել, որ Հայը իր ազգանունը թարգմանելով ռուսերէնի եւ կամ ջնջելով «եանց» վերջաւորութիւնը, թաքցնում է օտարից որ ինքը Հայ է:

Առանց մեր ժամանակի ուրացող-ներն են, ասել էր նա ու նայել ժամի հարուստ երեսփոխանին, որ Սարգիսեան ազգանունը թարգմանել էր Սերգէյեւի Երեսփոխանը համոզուած որ առիթը եկել է քէնը հանելու, ասել էր Միքայէլեանին.

— Հրամանքդ էլ ուրացած է, պատճառ որ Մինասեանը փոխած ես Պատկանեանով:

Սերովբէ վարժապետ, որ «ճիպոտի տակ մնացողներէն չէր», պատասխանել էր հեգնօրէն.

Մինասից - օգլուն Պատկանի փոխելով,
Կամի հարազատ ազգիս ծոցը մտնել,
Իսկ դու Սարգիսեանդ Սերգէյեւ անելով,
Կամիս օտարը ...ը համբուրել:

Ո՜րքան ճիշդ եւ այսօր Երեւանի հայ բոլշեւիկներուն եւ ռամկավարներուն համար:

Գիւղերէնու ճառանքը

Ձեզ մըն է այս, որ կ'ապրի Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ, բերեւ նշխարքը Նումիդիացիներուն, որոնք իրենց հոշտակաւոր այրուձիով յաճախ սարսափ կ'ազդէին հին Հռոմի: Կարթագինէի եւ Մաւրիտանիոյ միջեւ, Նումիդեան աշխարհի այս բնակիչները, Պէրպէրները, կ'ապրին հայրենի գունաւոր աւանդութիւններով: Այդ աւանդութիւններուն մէկ պատկերը ահա,— իրենց հարսնիքի արարողութիւնները:

Երբ ցորենը կը հասուննայ դաշտերուն մէջ, գարնան եղանակին, պէրպէր ժողովուրդը կը պատրաստուի գաշտային տօնի մը, որ կը սկսի կիրակի կամ չորեքշաբթի օր մը եւ կը տեւէ ամբողջ շաբաթ մը: Ամէն գիւղ կամ աւան, կամ վերջապէս ամէն վրանախումբ այս տօնը կը կատարէ իբրեւ նախապատրաստութիւն բեղնաւորութեան: Կ'ընտրեն ընդարձակ մարգագետին մը, ուր կը հաւաքուի ամբողջ ժողովուրդը: Այլ մանաւանդ հասունցած մանչերն ու աղջիկները, որոնց համար է գրեթէ գարնանային այդ տօնը: Արդարեւ այդ օրն է որ աղջիկներն ու տղաքը կ'ընտրեն իրենց նշանածը: Բոլորը հագուած են իրենց ամէնէն գեղեցիկ բդգեստները, պճնուած՝ ինչպէս կրնան: Երգիչները, նուագածուները, շրջուն վաճառորդները կը թնդացնեն օդը: Աղջիկները հինայ քսած իրենց ձեռքերուն եւ ոտքերուն, կը շրջին բազմութեան մէջ փնտռելով իրենց «սիրտին սիրածը»: Աղջիկներն են, որդարեւ, որ կ'ընտրեն իրենց նշանածը: Սակայն տղան իրաւունք ունի մերժելու՝ եթէ իրեն գիւր չի գար աղջիկը: Պէրպէր աղջիկը կը տարբերի ամազոն աղջիկներէն, որոնք ոչ միայն կ'ընտրեն իրենց նշանածը, այլ եւ կ'առեւանգեն՝ եթէ չյօժարի տղան:

Պէրպէր աղջիկը, իր նշանածը ընտրելէ վերջ, կը կանչէ մանչուկ մը, եւ կը պատուիրէ.— «Գնա՛ Հունգէյի տղուն ըսէ, որ կը սիրեմ եւ նշանածս ընտրած եմ զինք»: Եթէ տղան համաձայնի, իրարու մօտ կուգան խոնեցեալները եւ ձեռք ձեռքի տուած երեք անգամ շրջան կ'ընեն իրենց սուրբին վրանին շուրջ, ըսելով.— «Աստուած օրհնէ մեր պսակը եւ բեղնաւոր մեզ»: Երբեմն ճիւղեր կը հաւաքեն կը դիզեն եւ խարոյկ մը կը վառեն, մինչ նշանածները, ձեռք ձեռքի, շրջան կ'ընեն խարոյկին շուրջ՝ կրակին մէջ նետելով չաքար, անանուխ եւ սպանդ (harmale):

Ամուսնութիւնը տեղի կ'ունենայ երեք կամ եօթը օր վերջ:

Հարսնիքը կը տեւէ երեք օր: Ծախքերը կը ստանձնէ տղան: Աղջիկը որ եւ է օժիտ չի տար, սովորութիւն չէ: Ընդհակառակն տղան է, որ պարտաւոր է նշանածին տալ զգեստներ, հինայ եւ ոչխար մը: Հարսնիքին առաջին օրը հացկերոյթ մը կը տրուի, երբ ոչխարին սիրտը կը բաժնեն երկու նշանածները:

Երկրորդ օրը աղջիկը, ձի հեծած, կ'առաջնորդուի իր ծնողքին տունէն նշանածին տունը: Աջ ձեռքին մէջ կը կրէ եղէգ մը, որուն փաթթուած է կտոր կերպաս իր նշանածին փաթթոցին կերպասէն: Ետեւը կը նստի փեսինկերը, գրկած հարսնցուին մէջքէն:

Երբ ձամբայ կ'ելլէ հարսնեւորնե—րու թափորը, կիները եւ աղջիկները կ'երգեն —

Ահա կ'երթամ, ո՛վ իմ ծնողքներս,
Նստած՝ եզան մը վրայ ներմակ կոտրով,
Մնա՛ք խաղաղութեամբ, է՛յ սիւները
վրանին, որ սիրելիներս կը ծածկէ,
Կը մեկնիմ բայց երբեք պիտի չմոռնամ իմ ընտանիքս:
Ո՛վ Աստուած, ինչքա՛ն երկար կը թուի ճամբան, որ նշանածիս վրանը կ'երթայ:
Աղջի՛կ, թող քու քալուդ ըլլայ գեղեցիկ ինչպէս մարգագետինը.
Որ լեցուն է ծաղիկներով, եւ որուն մէջ կ'արածին եզներ եւ ոչխարներ,
Կամ ինչպէս պայծառ աղբիւրը, որ իր շուրջը կանանչ խոտով կը ծածկէ,
Քաղցր եղիր նշանածիդ հետ, աղջի՛կ,
ինչպէս գորգը, որուն վրայ պիտի պառկիք:

Հարսանեկան թափօրին շուրջ ձի կը խաղցնեն, քառատրոփ կ'արշաւեն ձիաւորողաքրկամ հրացան կը պարպեն: Իսկ համբաւաւոր նշանառուները ուղղակի նշան կ'առնեն այն եղէգին, զոր հարսնցուն բռնած է աջ ձեռքով:

Փեսային վրանին առջեւ, փեսինկերը ձիէն վար կ'իջեցնէ հարսնցուն: Մայրը կը դիմաւորէ զայն: Ցետոյ հարսնցուն, աջ կողմէն սկսելով, երեք անգամ շրջան կ'ընէ փեսային վրանին շուրջ, ձեռքովը զարնելով վրանին. Ներս մտնելէ առաջ հաւկիթ մը կը կոտրէ. Այն ատեն կեսուրը կը սկսի աղօթել եւ խնդրել վրանին պաշտպան ոգիներէն, որ պաշտպանէ նոր հարսը: Ցետոյ օջախին քարին վրայ կը լուայ հարսին ոտքին մատները, նախ կրակին մէջ թափելով խունկ, կարագ եւ շաքար՝ սրբագործելու համար օջախը: Ի վերջոյ նոր հարսը հոլած կարագի մէջ կը թաթխէ ձեռքը եւ նոյն ձեռքով կը սրբէ վրանին գլխաւոր գերանը, ի նշան քաղցրութեան եւ հնազանդութեան, որ կը պահանջուին իրմէ: Կոչնականները կ'աշխատին գողնալ հարսին վզնոցը, բայց փեսինկերը պահապան կեցած կը հսկէ՝ ձեռքը ողորկէ երկար զաւազան մը բռնած:

Այս անմեղ խաղին կը յաջորդէ ճաշը, որու գլխաւոր համադամը կը կազմէ արգանակը: Ցետոյ կը սկսին պարերը եւ զանազան խաղեր: Այդ պահուն կ'անհետանան հարսն ու փեսան, մինչ հարսնեւորները խարոյկներ կը վառեն վրաններուն առջեւ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ – ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան (խմբագիր Շ. Նարդունի), թիւ 10 (Յուլիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ. .

Կեղծ – պատկերներ (ՓՐՈՖ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ), հիւրդի մասին (ՏՈՔԹ. Բ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ), Մի՛ շփացնէք երախաները (ՏՈՔԹ. ԿԵՕՎՃԵԱՆ), Մի ներկէք ձեր շրթները (ՏՈՔԹ. Գ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ), Ո՞ր աստղին տակ ծնած էք (Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ), Զգուշացէք կայծակէն (ՏՈՔԹ. Ց. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ), Պատասխաններ հիւանդ բարեկամներու եւ գիտելիքներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք: Դիմել Dr. CH. AIVAZIAN, 17 Rue Damesme. PARIS.

Թուրքիոյ օդանաւային պատուաստները

Պոլսոյ թուրք թերթերը կը գրեն.—

Սաւառնակի միութեան թիւ 1 օժանդակը (Հաչկական) գիր մը դրկած է բոլոր Թաղ. Խորհուրդներուն, յանձնարարելով շարժիլ համաձայն Սաւառնակի միութեան Պոլսոյ կեդրոնի շրջաբերականին, գործ տալ իրենց գործունէութեան եւ արդիւնքը տեղեկագրել:

Միութեան շրջաբերականը կ'ըսէ թէ Անատոլեան Սենեակը թէեւ 8000 ցոյց կուտայ արձանագրուած առեւտրականներուն թիւը, բայց կան նաեւ չարձանագրուած անձեր որոնք նկատի առնուելու են նուիրատուութեան ժամանակ: Դարձեալ, Արհեստակցական միութիւնը 46.000 ցոյց կուտայ արձանագրուածներուն թիւը, մինչդեռ կան բազմաթիւ չարձանագրուածներ:

Այս տարի հինգ օր պիտի յատկացուի սաւառնակի տօնին, որ մինչեւ հիմա մէկ օր էր (օգոստ. 30): Այդ օրերու ընթացքին մասնաճիւղերը պէտք է հանգէսներ կազմակերպեն եւ նուէրներ ընդունին:

ԱԾՏԵՐԵՒՆԵՐՈՒ ՏԱԿ

Այծտերեւի, կանաչի ձեռք, Աստուածամօր թաթիկ ...

Այծտերեւներու կամարի մը տակ նստած եմ: Կ'անձրեւէ բոյրը սրբութեան, քնքշութեան եւ երկնառաք արբեցութեան:

Մարմարակերտ մենաստանի մը անկիւնէն կը ծփեն բարակ զմուռս: Աստուածամայրը իր գարգախորշ նէն ինծի կը նայի, ալեկոծելով բուրմունքը: Կը քաղցրանայ տառապանքի եւ խաչկլութեան հոտը:

Գլուխս կը կրթնցնեմ պատին, կը փակեմ աչքերս ու կը սրեմ հոտառութիւնս:

Այծտերեւի բոյրը քաղցր ալիքներով կը ջրվիժէ վրաս ու կ'ողողէ զիս երանութիւնով: Կարծես բաց է մենաստանի արքայութեան դուռը եւ դրախտին հոտը դուրս է յորդեր: Կը տեսնեմ գլխահակ անցքը երանելեաց:

Կը փակուի դուռը ու կը բացուի աշխարհ մը Մեղեդիական:

Կ'անցնիմ սիրոյ եւ երաժշտութեան երկրի մը եզերքէն: Դիւթական ափերէն ծառերու ճիւղերը ինկած են ջուրին վրայ: Լուսնի լոյս. Նաւակ մը՝ մէջը կիթառ: Գիշերին մէջ երգը կը ծաղկի լուսաւէտ թերթերով: Ծոցեր ու հրաանդաններ, պարաէզներ եւ երազական ուղիներ: Երգը կը բարձրանայ ու կ'իջնայ ջուրերուն վրայ: Սրտացին կանչ մը կը կրկնուի.

—Եկո՛ւր, եկո՛ւր, եկո՛ւր, եկո՛ւր...

Երգը կրակուած է ու կ'իջնայ տաներքներու վրայ, նոճաստանններու վրայ, երազներու մէջ ...

Լուսնի ցոլքերը, ջուրերը, տերեւները յուզուած են.

— Եկո՛ւր, եկո՛ւր, եկո՛ւր եկո՛ւր...

Գեղուհի մը կ'անցնի ծովուն մէջէն, ծառերուն մէջէն, հոգիիս մէջէն, երգին մէջէն ...

×

Հանդիսաւոր եմ քրմական տօնակատարութեան մը: Ոսկեղէն գաւազաններէն կ'ելլեն պարիկներ, կ'իջնեն բազմաստիճան սանդուղներէն ու հրապարակին վրայ կը բոլորեն խոլապար մը: Երկինքէն կը տեղայ այծտերեւ: Բաժակները վեր կը բռնեն որ լեցուի բոյրով: Աստիճաններու եւ պատուհաններու մէջ կանանչ հագուած գեղուհիներ իրենց ձեռքերով կը կազմեն այծտերեւի հսկայ տունկ մը:

Հրապարակին կեդրոնը աւազան մը կը բացուի. անոր մէջ կզզեակ մը կայ համակ այծտերեւի:

Բոյրի ալեկոծութիւն եւ բոյրի փոթորիկ: Ալիք ալիք ոտքերէս վեր կ'ելլեն անոնք, ալիք ալիք գլուխէս վար կը թափին, ալիք ալիք կը զարնուին, ալիք ալիք կը հոսին հոգիիս մէջ:

Ներաշխարհս կ'օրօրուի: Տառապանքս ու երանութիւնս իրար կը գրկեն ու կը համբուրուին:

Տառապանքս կը քնարահարէ ու երջանկութիւնը կը պարէ երգելով:

Ամբողջ մարմինս յանձնած եմ հովին ու արեւին՝ միայն հոտառութիւնս եւ միտքս է որ կը մնան այծտերեւներուն ներքեւ:

Ճերմակ հոտ մը, ճերմակ ճառագայթ մը, ճերմակ թիթեռնիկներ, ճերմակ ձուկեր ու ճերմակ աստղեր: Սպիտակ կզզիի մը մէջ եմ: Կոյսերը նստած են ճիւղերէն պատերուն տակ ու ձիւթ կը ծամեն: Պարիսպներէն ու աշտարակներէն վար կախուած են բիւրաւոր «Աստուածամօր թաթիկներ»:

Կղզին նաւու մը պէս կը ծփայ ու կ'առաջանայ ճերմակ ովկէանոսի մը վրայէն: Ճերմակ ծառերը իրեն առագաստ:

Հովը կ'արբենայ, ջուրերը կը խենթենան ու կը սիրաբանեն, ալիքները անձնատուր կ'ըլլան իրարու գիրկի մէջ:

Այծտերեւ ...

Ձեռակերտ ու նրբին ծաղիկ, նրբայոյզ հոգիով եւ սրբաբոյր շունչով, կը դեկավարէ այս ուղեւորութիւնը դէպի երազուած նաւահանգստանը:

Մեթի հոտ, մէջը երկինք խառնուած, մամի հոտ, մէջը Աստուածամայր խառնուած, մերդի հոտ, մէջը դրախտ խառնուած, ապա երազուած, աղօթացուած.— Ահա այս է այծտերեւի բոյրը:

Ուղեղիս բջիջները կը լիանան, կը յորդին նուրբ արբեցութիւնով, միտքս կ'ուռին տարաշխարհիկ պատկերներու բուրումներով:

Ծովը կը փախչի, կը հեռանայ:

Նաւահանգիստ մը, ովկիանոսի մը ծայրը, կը բանայ իր գիրկը մեր կղզիին: Այրեցեալ գօտիի ծառեր եւ գիւղական տուներ: Ծառերուն վրայ հրեշտակներ նստած են ու տնակներուն մէջ կ'ապրին Հայրապետներ:

Բոլորը կ'երկարեն իրենց ձեռքերը, անոնց մատներէն կը կաթի միւռոն, սաթի ցօղ եւ աստղի կաթիլ:

Կը նստցնեն զիս այծտերեւի մը տակ: Կոյս մը երկու մատներով կը փակէ աչքերս: Դժուարութեամբ կը շնչեմ: Միտքիս տեսողութիւնով կը դիտեմ այծտերեւի ծաղիկները: Անոնք կը նմանին սրբուհիներու ձեռքերու: Անոնք կ'օրհնեն զիս իրենց փափկասպիտակ ձեռքերով եւ կը թափեն բոյր մը գլուխէս վար:

Այծտերեւի տունկին մէջ պահուած է նաեւ Աստուածամայրը: Անիկա իր երկու ձեռքերը փոխած այծտերեւի, կը դպչի իմ տառապակոծ ու գինով գլուխս:

Ոտքի կ'ելլեմ ու կը համբուրեմ Աստուածամօր ձեռքը՝

Այծտերեւի՛ . .

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ
ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ
ԳԻՆԵՐԸ ՉԱՓԱՒՈՐ
ՄԵՐ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆԸ
ՆՈՐԵՆՔ
TAILOR
Georges Cherbetjian
TÉLÉPH. PROV.00.23
MÉTRO POISSONNIÈRE
94 RUE LAFAYETTE
PARIS

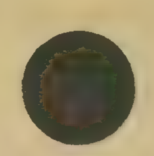

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն.	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ. այլն	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
9
ՅՈՒԼԻՍ
MARDI
9 Juillet
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2852

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԹՈՐԿԱԼԻՑ ՇԱԲԱԹԸ

Առաջին անգամ չէ որ քաղաքական խմորումներ, աջի եւ ձախի ընդհարումներ կը պատահին այս երկրին մէջ:

Կուսակցական կիրքերու եւ քաղաքական փոթորիկներու դասական հնոցն է Ֆրանսան, եւ մարդիկ շատոնց վարժուած են ամէնէն չոնդալից անակնկալներուն, որոնք նորոյթի պէս կուգան ու կ'անցնին.

Եւ սակայն, ապահովաբար առաջին անգամն է որ այսքան գրգռացին պատրաստութիւններ կը տեսնուին յուլիս 14ի տօնին առթիւ, նախաձեռնութեամբ երկու զօրաւոր հոսանքներու:

Աջի եւ ձախի կռիւ է նորէն: Ազգայնութեան պայքար, որուն շնորհիւ օրուան վարիչները կը յաջողին պահել հաւասարակշռութիւնը:

Եւ նորէն յանուն հանրապետութեան է որ կը մղուի պայքարը, չհաշուելով ազմկայարոյց փոքրամասնութիւն մը:

Բայց, նոյն իսկ այդ վիճակին մէջ, օրուան խլրտումներն ու կիրակի օրուան պատրաստութիւնները շատ կը տարբերին նախընթաց դէպքերէ:

1934 փետր. 6ի դէպքերէն ի վեր, երբ Ֆրանսացիներ Ֆրանսացիներու արիւնը թափեցին փողոցներու մէջ, եւ երբ կատղած բազմութիւն մը կը սպառնար խուժել դէպի խորհրդարան, Ֆրանսան կը գտնուի նոր կացութեան մը, աւելի ճիշդ՝ նոր փորձութեանց առջեւ:

Օրուան բանաձեւը,— Փաշականութիւն — արդէն միս ու ոսկոր դարձած, կը գործէ Հրեղէն Խաչերու, «Ֆրանսական Համերաշխութեան», «Հայրենասէր Երիտասարդներ»ու եւ «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի դրօշներուն տակ:

Այդ հոսանքներէն մէկն ու միւսը եւ անոնց մասնիկները անջատ գործելով հանդերձ, իրար կը լրացնեն, հաստատակաց փառքին առջեւ: Եւ, մէկ օրէն միւսը աւելի հաստ, ապառնալից լեզու կը գործածեն:

Դեռ վերջերս էր որ Պրինս ժան, «Ֆրանսական Համերաշխութեան» վարիչը, կը յայտարարէր, գրաւոր.

— «Կառավարելու համար անհրաժեշտ է զօրաւոր ըլլալ՝ կամ կարգ-կանոն, կամ անկարգութիւն, խաղաղութիւն կամ պատերազմ, ներսը թէ դուրսը: Արդ, հարկ է ոչնչացնել (սիւփրիմէ) առ նուազն երկու հարիւր ներկայացուցիչներ որոնք դաւաճանած են Ֆրանսային: Այո, մենք կը նախատեսենք, ի հարկին բռնի ուժով, ոչնչացումը «Իւմանիթէ»ի, միացեալ ճակատին եւ փրանմասոններու վտարումը Ֆրանսայէն: Ինչպէս գրած ենք մեր թերթին մէջ, մենք պիտի զգետնենք Լէօն Պլումը. Ես անձամբ կը ստանձնեմ ատոր պատասխանատուութիւնը: Կա՛մ մեզի հետ, կա՛մ մեզի դէմ:

Օրուան այս ժամուն, Հայրենասիրական Միութեան ոչ մէկ պետ չի հաւատար թէ կարելի է խուսափիլ քաղաքական պատերազմէ մը: Կռիւը պիտի պայթի, կասկած չկայ: Գալով մեզի, մենք փողոց պիտի իջնենք աղաղակելով «Ֆրանսան Ֆրանսացիներուն»:

Որքան ալ ճարտասանական թուին այս խօսքերը, եւ անոնք որ արտասանուած են Հրեղէն Խաչերու հրամանատարին՝ գնդ. տը լա Ռոքի կողմէ, կարելի չէ ժխտել թէ հարազատ խտացումն են որոշ տրամադրութեանց:

Արդ, վերջին մէկ տարուան փաստերը կ'ապացուցանեն թէ հետզհետէ կ'աճի եւ կը ծաւալի այդ հոգեբանութիւնը, անուղղ առնելով ներքին եւ արտաքին տագնապներէ:

Ֆաշականութիւնը կամ որ եւ է դիկտատուրա կը յաջողի՞ թէ ոչ,— այդ հարցը չէ որ կը զբաղեցնէ միտքերը, այլ երկու տարբեր հոսանքներու ծաւալման եւ ընդհարման վտանգը:

Անշուշտ այդ վտանգին գիտակցութիւնն է որ ոչ միայն սերտ մերձեցում հաստատեց աշխատաւորական շարժման երկու թեւերուն, ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ, այլ եւ ահա անոնց հետեւէն կը քաշէ արմատականներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը: (Թերթերը կը գրեն թէ Լիոնի մէջ, յուլիս 14ի ցոյցերուն պիտի մասնակցի նոյն ինքն Էռիօ, թէեւ շարժման վարիչն է Տալատիէ):

Ուրեմն, այս կուսակցութիւնը — արմատական — որ կը յաւակնի հաւասարակշռութեան նժարը պահել ափին մէջ — նոյնքան վտանգաւոր կը գտնէ կացութիւնը, որքան բուն ձախ թեւը՝ ընկերվարական – համայնավար:

Ուշագրաւ է որ, աջակողմեան չափաւոր թերթերն իսկ այլեւս չեն ծածկեր իրենց միտումները.

Եթէ Հրեղէն Խաչերը բաց կը տեղան, հետեւողութեամբ Մուսոլինիի կամ Հիթլէրի, աւելի խելօքներ նոյն տրամադրութիւնը կը յայտնեն տարբեր ուժգնութեամբ:

Իսկ ամէնէն կարեւորը, այլ եւս գաղտնիք չէն մասնաւորապէս Հրեղէն Խաչին զօրաշարժի ծրագիրներն ու ապառազինութիւնները.

Ձախակողմեան թերթերը կը շարունակեն պնդել թէ անոնք սերտ կապեր ունին պահեստի սպաներուն եւ աւելի զօրաւոր շրջանակներու հետ:

Ատոր համար է որ կը պահանջեն անոնց լուծումը: Կիրակի օրուան ցոյցն ալ կը ձգտի այդ գլխաւոր նպատակին,— ազդել հանրային կարծիքին եւ կառավարութեան վրայ, եւ լուծել տալ փաշական խումբերը:

Անշուշտ կառավարութիւնը կրնայ նոյն դիրքը բռնել իրենց հանդէպ, եթէ խլրտումը ծայրայեղութեան յանգի: Մանաւանդ որ, նախկին ռազմիկներու աջակողմեան զանգուածն ալ անհամբերութեան նշաններ կը ցուցնէ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՋԵՐՈՒ ԵՒ ՁԱԽԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հրեղէն Խաչերու ձռամանատար կը սպառնայ…

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՐԳԻԼԵԼ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԸ

Քանի կը մօտենայ յուլիս 14ը, այնքան կը թանձրանայ մթնոլորտը: Ամփոփենք վերջին քանի մը օրուան դէպքերը, գաղափար մը տալու համար եղած խմորումներուն վրայ

Գնդ. տը լա Ռոք, Հրեղէն Խաչերու եւ ազգային կամաւորներու հրամանատարը, որ Փաշականութեան միջէ ուժը կը համարուի Ֆրանսայի մէջ, կը շարունակէ իր «համախմբումներն» ու զօրաշարժները: Վերջին ցոյցը տեղի ունեցաւ կիրակի առտու, Թուլուզի մէջ (Հիւսիսային շրջան): Գնդապետը Փարիզէն Լիլ գնաց օդանաւով, եւ ուշադրաւ ճառ մը խօսեցաւ քանի մը հազար հետեւորդներու առջեւ: Ահա գլխաւոր մասերը.

— «Դէպքերը իրարու յաջորդեցին այնպէս ինչպէս նախատեսեր էինք: Իրարու յաջորդող կառավարութեանց երկիւղը եւ նախատեսելու անկարողութիւնը այնքան արագացուցին անկումի թափը որ, կրնանք ըսել.— «Գա՛նք առէք, մի՛ շարժիք. մենք կը ստանձնենք հրամանատարութիւնը»: Բարոյապէս մենք յաղթական ենք արդէն: Ատոր համոզուելու համար կը բաւէ կարդալ ժողովրդական ճակատին թերթերը: Այդ ճակատին վարիչները կ'երեւակայեն թէ գանգուած մը պիտի կազմեն, իշխանութեան հասնելու համար: Ընդհակառակն, այդ ճակատը կը կազմէ այն զանգուածը որ մեր շարքերուն մէջ պիտի բլլայ վաղը: Անոնք մեզի դէմ յարձակելով կ'ուզեն կանխահաս յարձակողականի մը մղել մեզ, իբրեւ խռովարարներ ցուցնել, մեր դէմ հանել ռամկավարութեան եւ զօրքին ուժը, որպէսզի իրենք ներկայանան իբրեւ պաշտպանները այն կարգուսարքին զոր պիտի փլցնեն վաղը: Ուրիշ ճամբով մը, անոնք կ'ուզեն իշխանութեան հասնիլ օրինականութեամբ: Օրինակութիւնը կը յարգեն թէ ապօրինութեան կը դիմեն,— մեր հոգը չէ: Մենք կատարելապէս գիտենք որ եթէ աւելի ծանրակշիռ դէպքեր պատահին քանի մը օրէն կամ քանի մը շաբաթէն, այդպիսի շարժում մը մեզի պատեհութիւն պիտի տայ անմիջական պարտութեան մը մատնելու զիրենք:

« Մենք բոլորս պէտք է համաձայն ըլլանք թէ մեր առաջին նպատակն է վերահաստատել բարեկարգութիւնը, ստանձնել հրամանատարութիւնը, հետացնել անկարգութեան տարրերը: Երբ մեր գաղափարները տիրապետեն, օգուտ մարդ մը կամ կուսակցութիւն մը չպիտի վայելէ: Անկարգութեան տարրերը հեռացնելու համար, մենք որոշ առեն մը արձակուրդ պիտի տանք փտած խորհրդարանականութեան եւ յաւեթեան պիտի դատապարտենք այն մութ ուժերը որ կը յաւակնին վարել մեր երկիրը: Մենք լաւութեան պիտի դատապարտենք բարձր սեղանաւորութիւնը որ երկու շուանի վրայ կը խաղայ, ցնորական գինակցութիւն մը կնքելով խորհրդային իշխանութեան հետ եւ մերձեցում փորձելով Գերմանիոյ հետ: Երբ մենք իշխանութեան հասնինք, աւելի պակաս նախարարներ պիտի ունենանք, բայց նաեւ աւելի պակաս գործաւորներ: Մենք պիտի վերականգնենք արհեստի աչկերտութիւնը, եւ մարդիկ այլ եւս չպիտի տեսնեն սա նողկալի տեսարանը.— 50.000 օտար որակեալ բանուորներու մուտքը Ֆրանսա, երբ 500.000 ֆրանսացի գործաւորներ կան: Մենք տուներ պիտի չինենք բանուորներուն համար: Ահա մեր ամիջական ընելիքը: Այս առաջին նպատակին հասնելէ վերջը միայն մենք ազատ պիտի ըլլանք վերադառնալու մեր նախասիրութեանց:

« ՎԱՂԸ, ՄԻՒՍ ՕՐԸ, ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ՕՐԷՆ, ԵՍ ԿՐՆԱՄ ԶՕՐԱՇԱՐԺԻ ՀՐԱՄԱՆ ՏԱԼ ՁԵԶԻ, ԸՆԴԴԷՄ Գ. Գ. ՊԼՈՒՄԻ, ՏԱԼԱՏԻԷԻ, ՔԱՇԷՆԻ ԵՒ ԸՆԿ. ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ: Շարունակեցէք կազմակերպուիլ, զինուորագրել եւ մանաւանդ հաւատալ ձեր ուժին: Ֆրանսացին միշտ կը ձգտի կատակծել ինքն իրմէ: Ես ինքս ամէն օր կը հաստատեմ թէ Հրեղէն Խաչի շարժումը շատ աւելի մեծ է քան կը կարծէի»:

Ձախակողմեան հոսանքներու կարգադրութիւնները

Կիրակի օր ժողով գումարեցին ձախակողմեան հոսանքներու ներկայացուցիչները, լրացնելու համար իրենց պատրաստութիւնները՝ յուլիս 14ի ցոյցին առթիւ: Ժողովին կը մասնակցէին 1143 պատուիրակներ՝ 96 կազմակերպութիւններէ: Բացման ճառին մէջ մասնաւորապէս շեշտուեցան հետեւեալ գաղափարները.

— «Այսօր չկան ընկերվարականներ, համայնավարներ կամ արմատականներ, այլ միայն մարդիկ որ կ'ուզեն խափանել Փաշականութեան ճամբան: Մեր մէջէն վանենք ինչ որ կը բաժնէ մեզ, պահենք ինչ որ իրարու կը միացնէ»:

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կը տրամադրէ.— Լուծել Փաշական կազմակերպութիւնները.— Ջնջել հրամանագիր օրէնքները.— Բողոքել թոշակներու կրճատման դէմ, պետական պաշտօնեաներու արձակման, երկամեայ զինուորութեան, ազատազինութեանց յաւելման, ապրուստի սղութեան դէմ.— Պահանջել ընդհ. ներում բոլոր անոնց համար որոնք պայքարած են հացի, խաղաղութեան եւ ազատութեան համար. Աժանցնել հացի, ելեկտրականութեան, փոխադրութեանց եւ ջուրի գիները. Հանրօգուտ շինութիւններ կատարել, իբրեւ դարման գործազրկութեան.— Ջնջել աշխատաւորներու եւ մանր արտադրիչներու վրայ ծանրացող տուրքերը: Բանաձեւը կը խօսի յանուն 500.000 աշխատաւորներու:

Նախկին ռազմիկներն ալ իրենց կարգին

Նախկին ռազմիկներու Ազգ. Միութեան խորհուրդը իր կարգին ժողով գումարելով, բողոքագիր մը ուղղեց ժամուլին: Միութիւնը կ'ըսէ թէ՝ խարապէս յուզուելով յուլիս 14ի ցոյցերուն առթիւ չէզոք դրոյցներէն, կառավարութեան եւ հանրային կարծիքին ուշադրութեան կը յանձնէ կացութեան պահանջները, կը խնդրէ վարչապետէն բացարձակ հրամաններ տալ, որպէսզի սարքուած թափօրները օրինական հանդամանք ունենան, ինչպէս վայել է ազգային տօնի մը: «Հետեւաբար եռագոյնէն դուրս որեւէ դրօշ չի կրնար թոյլատրուիլ: Եւ կառավարութիւնը, որ պահակն է օրէնքի եւ բարեկարգութեան, չի կրնար, այս պարագային, ՍՏԱՆՁՆԵԼ ԾԱՆՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԻԿ. Ե. ՋՕՐԵԱՆԻ ԽՕՍՔԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ գիշեր Սալ տը Ժէօկրաֆիի մէջ տօնուեցաւ Տիկին Ե. Ջօրեանի (ընկեր Ռոստոմի այրին) ուսուցչական եւ հանրային գործունէութեան 40ամեակը, խմբեալ բազմութեամբ եւ ջերմագին արտայայտութեամբ: Վայելուչ ձգելով հանդէսին նկարագրութիւնը, առայժմ կը հրատարակենք յոբելեարին ճառը, այնքան պարզ եւ սակայն խորիմաստ.

— «Մարդու կեանքի մէջ կան րոպէներ, երբ խօսքը կորցնում է իր արժէքը եւ անզօր է արտայայտել ներքին ապրումները ու իրական զգացմունքները:

Ձեր առջեւ կանգնած է մի պարզ աշխատաւոր, որ յանդգնութիւնն է ունեցել իր վրայ վերցնել մարդ պատրաստելու պատասխանատուութիւնը: Այդ աշխատաւորը ուսուցիչ է եղած:

Իմ կարծիքով, ուսուցիչը, փաստաբանը եւ քահանան իրենց անձնական կեանքի տէրը լինելու իրաւունքը չունեն: Ամէն մէ անխուսափելի նրանցից կարող է հաշիւ պահանջել մտքի, խօսքի եւ գործի: Որովհետեւ ուսուցիչը մարդ պատրաստելու պարտականութիւն ունի, փաստաբանը արդարութեան ուղեցոյց պիտի հանդիսանայ, իսկ քահանան աստուածային հանդարտեր ցոյց տալու է, մի ճանապարհ, որ մարդը կ'առաջնորդէ դէպի գերմարդկայինը՝ հոգեկան վեհ ու գեղեցիկ քաղցրութեանց: Երբ մէկը կը ստանձնէ նման ծանր պարտականութիւն, դուք իրաւունք ունիք հարց տալու, թէ ո՞վ էիր դու մեզ եւ ի՞նչ կը ներկայացնես մեզնից, ձեռնարկելով մարդ կերտելու եւ անոր ապագայն տալու պատասխանատու գործին:

Այդ հարցումին իմ կողմից կարող եմ հետեւեալը պատասխանել.— զարմանալի է, ես ամբողջ տեւողութեան ընթացքին ջանացել եմ երկու բարոյական չափանիշ՝ մէկը ինձ համար եւ միւսը աշակերտի համար: Կեանքիս ընթացքում ինչ որ բայց եմ տուած ինձ, նոյնը բայց եմ տուել նաեւ աշակերտիս եւ ինչ որ արգիլել եմ ինձ, նոյնը արգիլած եմ նաեւ նրանց: Ուրեմն հանգիստ խղճով կարող եմ ասել, որ աշակերտս առաջնորդել եմ այն ճանապարհով, որ նշմարել եմ գտած եւ աշխատել եմ նրանցից պատրաստել այնպիսի մարդիկ, որ իմ համոզմունքով արժանի լինեն մարդ համարուելու բարձր կոչմանը:

Բայց արդեօք գտա՞ծ եմ մարդկային կեանքի նշմարելի ուղին եւ ինչ՞ով եմ ըմբռնած մարդ էակի կոչումը: Երեսունհինգ ժամանակ քանի անգամ չի կանգնում, որ թէ մի իր շինած ժամացոյցը ուղիղ աշխատի, բայց եթէ վարպետ ինքն է յանձնուած լինել, որ կլիմայական պայմանների տակ կարող է ձեւափոխուել, դա ժամագործի յանցանքը չէ, թէեւ իր խիղճը հանգիստ է:

Ես ձեզ գոյց տուեցի, թէ ի՛նչ եմ աշխատել տալ իմ սաներին: Իսկ դրա փոխարէն, ի՞նչ են տուել ինձ իմ սաները

Ինձ վիճակուած է եղել փորձնական դաստիարակութեան ուսուցչուհի լինել այնպիսի դպրոցներում եւ դասարաններում, որ մեծամասնութիւն են կազմել թէ ռուս, թէ վրացի եւ թէ հայ աշակերտներ: Նրանց եմ նաեւ բարձր աշակերտների եւ դասաւանդած եմ զուտ հայկական դասարաններում: Ռուսաց լեզուի եմ եղած քաղաքներում եւ բակու եմ ունեցած, շնորհիւ միր գաւառական բարեկամների, ամբողջ 11 տարի լինել նաեւ գիւղական ուսուցչուհի: Հետեւաբար, առիթ եմ ունեցած հայ երեխայի ուսումնասիրել թէ քաղաքի միջավայրի մէջ եւ թէ գիւղում՝ բնութեան ծոցում — հոգին կապուած: Եւ դա իրաւունք է տալիս ինձ ձեզ ներկայացնել հայ աշակերտի արժանիքները.

Հայ աշակերտը հասկանում է ուշադրութեան կենդանի եւ դիւրութեամբ իւրացնում սովորածը: Հասկացածը եւ իւրացրածը միացնելով, նա վարպետօրէն կենսագործում է կեանքի մէջ: «Il comprend bien et il construit bien»: Մինչդեռ միւս ազգութիւնների պատկանող աշակերտները համադրելու այդ կարողութիւնից զուրկ են: Նրանք զարգանում են միակողմանի: Հայ երեխայի մէջ ես տեսնում եմ ձեռնտի (արհեստաւոր, artisan) եւ դա մեր հպարտութիւնն է:

Դարերի տառապանքն ու հալածանքը հայ մարդու մէջ չեն մեռցրել կենսունակութեան ոգին եւ նա սրբութեամբ պահպանել է իր հոգեկան գանձերը: Սքանչելի է հայկական խմորը եւ այժմ ձեզ եմ դիմում, ո՛վ հայ երիտասարդներ.—

Մնացէք Հայ եւ ոչ թէ այն պատճառով որ ձեր ուսուցիչը Հայ է կամ դուք հայկական ծնունդ ունիք,— այլ դրա համար արժէ Հայ մնալ:

Հայ խմորից կը պատրաստուին մարդիկ ու գաղափարներ, որոնք ողջ մարդկութեան սեփականութիւնն են դառնալու»:

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԶՐԿՈՒԱԾ ԵՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ

Երէկ առտու (երկուշաբթի) Միացեալ Ցանձնաժողովէն ստացանք հետեւեալ յայտարարութիւնը

Աշխատանքի իրաւունքէ մերժում ստացած հայ աշխատաւորներէն կը խնդրուի, որ երթան արձանագրուին Rue Jean Goujonի եւ Ave. Kleberի Հայ Գաղթականական պաշտօնատուններում, եթէ մինչեւ հիմա չեն արձանագրուած:

Անոնք որ արդէն արձանագրուած են, պէտք է որ նամակով այդ պաշտօնատուններուն հաղորդեն իրենց թղթածրարին (տօսիէ) թիւը:

Նոյնպէս կը խնդրուի Մարսիլիոյ, Լիոնի, Վիէնի, Տէսինի, Վալանսի եւ ուրիշ քաղաքներու ազգային իշխանութիւններէն կամ տեղական հայ մարմիններէն, որ իրենց ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած հայ աշխատաւորներու ցանկերը պատրաստեն եւ ղրկեն Միացեալ Ցանձնաժողովի ատենապետին, Գ. Եամէրեանի, 11, Square Alboni, Paris (16), նշանակելով թէ ինթական ո՞ր թուականին Ֆրանսա մտած է, ի՞նչ է տարիքը, արհեստը, Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակ ունի՞ թէ ոչ, ամուրի՞ է թէ ամուսնացած, եւ ի՞նչ է իր թղթածրարին թիւը:

Թէ Փարիզի մեր հայրենակիցները եւ թէ գաւառներու Ազգ. Մարմինները պէտք է փութացնեն այս տեղեկութիւնները, որոնք հետզհետէ պիտի ներկայացուին Աշխատանքի Նախարարութեան:

ԵՕԹ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԻ

Նիւ Եորքէն կը հաղորդեն «Հայրենիք»ին (21 յունիս).— Ալպընիի Վերաքննիչ Ատեանի գլխաւոր դատաւոր Ֆրէտէրիք Քրէյն ընթացք տուած է եօթ ընկերներու պաշտպան փաստաբաններու դիմումին եւ արտօնած է, որ անոնց գործը վերաքննուի Ալպընիի վճռին առեանին առջեւ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ վերաքննելու համար կազմուած յանձնաժողովը իր առաջին նիստը գումարեց յուլիս 7ին, նախագահութեամբ Սթալինի: Ցանձնաժողովը 12 մասնախումբեր կազմեց, նախապատրաստական աշխատութեանց համար:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

Ներկայիս տնտեսական ասպարէզին մէջ, Հիւս. Ամերիկայի գլխաւոր ու հիմնական մրցորդը Ճափոնն է։

Ծագող Արեգին երկիրը, օրը օրին աւելի մեծ ասպարէզներու կը տիրանայ գլխաւորաբար Հարաւ. Ամերիկայի լայնարձակ շուկաներու վրայ ուր մինչեւ այժմ միակ ու տիրական կը մնար Ուաշինկթընը, իր բիւրաւոր առեւտրա–տնտեսական հիմնարկութիւններով եւ գործակալութիւններով.

Ու մինչ Հիւս. Ամերիկան իր ամբողջ ուժն ու ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է ներքին կամ ուրիշ քաղաքականութեան վրայ, տիւ ու գիշեր առեւտրական սենեակներն ու մասնագէտներու հսկայ բանակ մը կը յանուած են ծրագիրներ որոճալով, անդին աստիճանաբար, բայց գործնական կերպով, իրենց համար տնտեսական նուաճումներ կ'ունենան Մեծն Բրիտանիան, Ֆրանսան, Գերմանիան, Իտալիան եւ գլխաւորաբար Ճափոնը։

Արժանթինի հանրապետութիւնը, որ մինչեւ հիմա Հիւս. Ամերիկայի լաւագոյն յաճախորդներէն մէկը կը համարուէր, եւ որ 1928ին, անկէ գնած է 210 միլիոնէն աւելի գիւղատնտեսական մեքենաներ, բեռնակիր կամ մարդատար օթօներ, ռատիոյի վերաբերեալ բազմաթիւ գործիքներ, եւն. անցեալ տարի, հազիւ 50.000.000 տոլարի գործառնութիւն մը ունեցաւ։

Պրազիլիա, որու սուրճը միլիոնաւոր քիլոներով կը սպառուի Հիւս. Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ, այսօր աւելի շատ ծախող է քան գնող։

Քոլոմպիան, որուն տնտեսական կարողութիւնը գրեթէ ամբողջապէս Հիւս. Ամերիկայէն կախուած է, վերջերս կազմուած վիճակագրութեան մը համաձայն, երկու անգամ աւելի ծախած է իր ապրանքները Միաց. Նահանգներուն քան թէ անկէ առած է։

Անցեալներուն Չիլիի հանրապետութիւնը միշտ ալ գերադասած է ամերիկեան ապրանքն ու շուկան, մինչ անցեալ տարուան վերջի հաշուեկշիռը տասը միլիոնէն անդին չէ անցած, հակառակ անոր որ նոյն ժամանակաշրջանին Հիւս. Ամերիկան երկու անգամ աւելի գնումներ կատարած է։

Եւ այսպէս բոլոր միւս լատին ամերիկեան մեծ ու պզտիկ հանրապետութիւնները, աւելի կամ նուազ չափով։

Վենեցուէլան, Փարակուայ, Փերու, Էքուատոր, Չիլի, Քոլոմպիան, Պրազիլիա, Արժանթին, այսօր իրենք զիրենք աւելի մօտ կը զգան Եւրոպային ու Ծայր. Արեւելքին, քան եղբայրակից Միաց. Նահանգներուն։

Չկայ անկիւն մը, առեւտրական կամ տնտեսական որ եւ է հաստատութիւն մը ուր ներգործած չըլլայ Ճափոնը։ Ճափոնական ապրանքը կարելի է տեսնել ու գտնել բոլոր խանութներու ու ցուցափեղկերուն մէջ։ Նիփոնի զաւակը, իր կարճլիկ հասակով շրջան կ'ընէ Փանամայէն մինչեւ հեռաւոր Հրոյ Երկիրը։ Ամէն տեղ, դեղին ցեղն է որ իր հեռաւոր եղբայրներու եւ քոյրերու աշխատանքը կ'առաջարկէ, միշտ աւելի նուազ գնով ու նպաստաւոր պայմաններով։ Ամէն տեսակ գործուածքներէն մինչեւ ճափոնական մետաքսը, յախճապակին, չինցիներու վերաբերեալ գեղեցկագոյն նմոյշներ, ելեկտրական գործիքներէն մինչեւ լամպարները, թուղթն ու գրենական այլ եւ այլ պիտոյքները։ Մէկ խօսքով այն ամէնը, ինչ որ անհրաժեշտ է առօրեայ գործածութեանց համար։ Կը ծախեն, կը մրցին, գերազանցելով ու չափոթութեան մատնելով եւրոպական ու ամերիկեան ամէն տեսակի մրցորդները։ Կը ծախեն ոչ միայն հարստութեան տենչէն մղուած, այլ նաեւ ցեղին ընդունակութիւնն ու ճկունութիւնը ցոյց տալու համար, ոչ միայն ոսկիին համար, այլ նաեւ Ծագող Արեգին փառքին ու յաւերժութեան համար...

Ամերիկեան գործուածքը այլ եւս ի վիճակի չէ ճափոնականին հետ մրցելու։ Իսկ բուն Ամերիկայի համար աւելի վտանգաւորն այն է որ Ճափոնը օրը օրին կը նուազեցնէ իր բամպակի գնման չափը, որ մինչեւ այժմ կ'ըլլար Թեքսասէն, Հարաւ. Քարոլինայէն կամ Ճորճիայէն։ Ցարաճուն չափով մը, այժմ յիշեալ գնումները Ճափոն կը կատարէ Պրազիլիայէն, Քոլոմպիայէն եւ Փերուէն, յետոյ նոյն հում նիւթը կրկին իրենց վերադարձնելով իբրեւ պատրաստ ապրանք մը։

Վերջերս Ճափոնցիները սկսած են չափուիլ նաեւ ծանր արդիւնաբերութեան միջավայրին մէջ, ուր իրենց մեքենաները համահաւասար կերպով մրցակից կը հանդիսանան ամերիկեաններուն։ Չիլիի վիճակագրութիւն մը ցոյց կու տայ թէ հոն այս արդիւնաբերութեան համար, Հարաւ. Ամերիկայի գլխաւոր կեդրոններէն Պ. Այրէսի եւ Սան Փաւլոյի մէջ մասնաւոր գործարաններ կան հիմնուած, ուրկէ օր օրին հրապարակ կը հանուին ամէնէն կատարելագործուած ու նորաձեւ օթօները։ Ասիկա նշան մըն է որ ճափոնական օթօն պիտի կրնայ իր միւս ապրանքներու նման, հրապարակէն քշել նաեւ ամերիկեան օթօն ու մնացեալ արդիւնաբերութիւնը։

Հարաւ. Ամերիկայի երաժշտական հրապարակն անգամ ողողուած է նիփոնական գործիքներով։ Առաւելապէս քրամօֆոնը։ Ինչպէս նաեւ ձայնարձակները, որոնց համար Ճափոնցիները կը յայտարարեն թէ ամենակարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ, այնպիսի պայմաններով ու արժէքով մը պիտի կրնան ծախել որ Եանքիները երբ եւ իցէ ի վիճակի պիտի չըլլան տոկալու։

Միւս կողմէն վաճառման գործողութեանց զուգընթաց, Ճափոն կ'աշխատի իր գնումներն ալ Հարաւ. Ամերիկայէն կատարել, ինչ որ խիստ կը նպաստէ իր առեւտրական գործառնութեանց։ Մանաւանդ որ իր երկիրը ծովածաւալ շուկայ մըն է հարաւ–ամերիկեան ամէն տեսակի հում նիւթերու արդիւնաբերութեանց համար։ Պրազիլիոյ ձգախէժը, Փերուի բամպակը, Չիլիի պղինձը, Պոլիվիոյ ցինկը, Արժանթինի բուրդն ու միսը։ Նոյն իսկ պրազիլիական սուրճը սպառելու համար։ Ճափոն երկրի ներսերը մասնաւոր փրոփականտ կ'ընէ։

Բոլոր ասոնք պարագաներ են որ կուգան աւելի սերտ ու անմիջական կապերով միացնելու այս հեռաւոր վայրերը Ծայր. Արեւելքին հետ, որու հետ եղած շահը աւելի է քան հին ու նոր աշխարհին։

Աւելի նպաստաւոր է որովհետեւ շնորհիւ իր տնտեսական, աշխարհագրական ու աշխատաւորական բազմաթիւ պայմաններուն, ճափոնական ապրանքը հրապարակի վրայ միշտ կարելի է աժան գնով գտնել։ Որովհետեւ ով չի գիտեր, որ Ճափոնի աշխատանքի պայմանները աշխարհիս աժանագոյնն է։ Աշխատավարձը հոն նուաստագոյնն է։ Փոխադրութեան միջոցները աւելի քան նպաստաւոր են ու պետութիւնը այս ուղղութեամբ մասնաւոր ջանքեր կը թափէ պէտք եղած դիւրութիւնները տալով։ Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ճափոնական դրամի արժէքը, որու շնորհիւ անիկա միջոցներ ունի պէտք եղած մրցումը տանելու, մինչ ներկայով ամերիկեան ապրանքն ու աշխատանքը, որոնք համեմատաբար շատ աւելի սուղ են, թէեւ աւելի տոկուն եւ որակով աւելի բարձր։ Ի՞նչ նշանակութիւն ունի որակը, երբ մարդիկ ներկայիս աւելի կը փնտռեն գինը։

Նոյն իսկ տոլարի քաղաքականութիւնը ի վիճակի չեղաւ որոշ բարեփոխութիւն մը առաջ բերելու ամերիկեւ-ճափոնական տնտեսական մրցման մէջ։ Անիկա զուցէ որոշ չափով կրցաւ օգտակար ըլլալ Անգլիոյ, Ֆրանսայի կամ Հոլանտայի վերաբերեալ եւ ոսկին տակաւին իր հիմնական արժէքը ունի, բայց երբեք Ճափոնի համար, որու դրամը աշխարհիս նուազագոյն սակ ներկայացնող արժէքներէն մէկն է։

Հապա նաեւ հիմնական դեր կը խաղայ այս կամ այն հանրապետութեան մաքսային օրէնքը, որ մինչեւ այժմ եղած է ի նպաստ Նիփոնի։ Իսկ հիմա արդէն լատին–ամերիկեան հանրապետութիւններէն շատերը օրինական պայմանագրութիւններով սկսած են ուղղակի կապուիլ Թոքիոյի հետ, յաճախ դրամի փոխարէն ապրանքի, հում նիւթի, եւ այլ արդիւնաբերութեանց փոխանակութիւններ կատարելով։

Վերջին ժամանակներս Ճափոնի դիւանագիտական ներկայացուցիչները եւ մասնաւոր անհատները կամ հիմնարկութիւնները սկսած են հողին ծաւալել ճափոն գաղթականները, որոնց աշխատանքը իբրեւ հում նիւթ անմիջապէս հայրենիք կը փոխադրուի շատ աւելի աժան գնով ու նպաստաւոր պայմաններով։ Իսկ Փերուի մէջ սկսած են արդէն իրենց մանարաններուն համար բաւական հսկայ արդիւնաբերութիւններ մշակել։ Ճափոնական մասնաւոր առեւտրական յանձնախումբեր քաղաքէ քաղաք կը պտտին տեղին վրայ ու անմիջապէս կապուելու համար նոյն երկրի տնտեսական կեանքին ու սակարաններուն հետ։

Այս է պատճառը այն մտահոգութեան զոր ցոյց կու տան Հիւս. Ամերիկայի Մ. Նահանգները։ Արտաքին նախարարը գիշեր ու ցերեկ աչք ու ականջ կարած կը հետեւի Սանթիակոյի (Չիլի) մէջ կնքուած առեւտրական համագումարին, Սան Փաւլոյի մէջ գործող ճափոն մասնագէտներու աշխատանքներուն կամ Լիմայի, Լա Փազի, Ասունսիոնի, Մոնթէվիտէոյի ներսեր տնտեսական ձեռնարկներուն, որոնց համար չի խնայեր ժամանակը մսխելով, հեռաձայնով կամ ռատիոյով իր երկրի տրամադրութիւնը յայտնելու։

Այսպէս թէ այնպէս Հիւս. Ամերիկան այժմ աւելի քան երբեք մտահոգ է Ճափոնի այս յառաջխաղացումէն ու տնտեսական խաղաղ նուաճումներէն, այն ալ Հարաւ. Ամերիկայի տակաւին կուսական շուկաներուն վրայ, որոնց բազմամիլիոն ժողովուրդները անսահման նիւթական ու տնտեսական օգուտներ կրնան հայթայթել այն երկիրներուն որոնց հետ աւելի սերտօրէն ու տնտեսական կապերով շաղկապուած են։

Այս մարզին մէջ առ այժմ դեռ առաջնորդն է Ճափոնը, ու այս հողին վրայ երկու երկիրները դեռ չափուելիք տեղեր ունին։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԱՌԱՋԱՐԿ

Գաղափարները, ինչպէս նաեւ ազգերը, կը յաղթանակեն պայքարելով։ Ու պայքարելով յաղթանակեց նաեւ Եռագոյնը։ Մայիս 28ի տարեդարձը այլեւս դադրած է պարզ տօնակատարութիւն ըլլալէ։ Տարուէ տարի կը ստուարանան տօնակատար բազմութիւնները եւ տարուէ տարի կը խորունկնայ հայութեան հոգիի մէջ զայն խորհրդաւորող մեծ գաղափարը։ Մէկ թէ միւս իմաստով — թէ գաղափարի տիրականութեան եւ թէ բազմութեանց ստուարացումին — անկախութեան տօնակատարութիւնը համազգային պատկառազդու ու մեծածաւալ ցոյցի մը կերպարանքը կ'առնէ։ Եւ այսպէս գաղթաշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ։ Եգիպտոսը — ձեզ օրինակ։ Ստոյգ է, որ Աղեքսանդրիոյ մեծագոյն թատերասրահը, «Ալհամպրան», ուր յունիս 15ին խռնուած էր աւելի քան 1500 հոգիէ բազմութիւն մը, այլեւս նեղ կուգայ Մայիս 28ի տօնակատարութեան։ Գալ տարի Աղեքսանդրիոյ մէջ պիտի ունենանք նուազագոյնը 2000 հոգի (ու թերեւս տօնակատարենք բացօթեայ, վրաններու տակ)։ Անվիճելի է, որ Գահիրէի գեղեցկագոյն թատերասրահը՝ «Էզպեքիէն» աւելի քան նեղ եկաւ Մայիս 28ի համար։ Գալ տարի մենք հսկայ բազմութիւն պիտի ունենանք նաեւ Գահիրէի տօնակատարութեան։ Ու համոզուած ենք, որ ճիշդ նոյնն է պատկերը նաեւ մեր միւս գաղութներուն մէջ։

Մայիս 28ի այս տպաւորիչ ու խորհրդաւոր յաղթանակը տեսնելով՝ պիտի ուզէինք անոր տօնակատարութեան առիթով քանի մը թելադրանքներ ընել։

Ցարդ մեր տօնակատարութիւնները հետեւեալ թերութիւններն ունէին.

Ա.— Կը տօնենք Մայիս 28ը՝ բացառաբար մէ՛կ ձեւով տօնելով.

Բ.— Կը տօնենք անկախութեան տօնը՝ հանդէսին գերազանցաբար մշակութային բովանդակութիւն տալով։

Գ.— Հազուադէպօրէն անկախութեան տօնը կը տօնենք ճիշդ օրին՝ Մայիս 28ին։

Անհրաժեշտ է այս երեք կէտերուն մէջ ալ որոշ սրբագրութիւններ կատարել։

Նախ մեր տօնին պարտադրաբար պէտք է հրաւիրուին թէ հիւրընկալ երկրի եւ թէ օտար պետութեանց ներկայացուցիչները։ Մայիս 28ը նաեւ այս տեսակէտով պիտի պահէ իր արժէքն ու քաղաքական կշիռը։ Ինչ որ կ'ընեն մեր ընկերները Յունաստանի մէջ, նոյնը — ու ալ աւելի մեծ ծաւալով — պիտի ընենք բոլոր մեր տօնակատարութեանց բոլոր վայրերուն մէջ։ Քաղցր է մեզի, երբ յոյն երկրի մեծապատիւ դիւանագիտական նախարարը կը նախագահէ մեր տօնին եւ անձամբ, ջերմ ու անկեղծ բառերով, կը շնորհաւորէ մեր քաղաքական վերածնունդեան անմեռ թուականը։ Նոյնքան քաղցր պիտի ըլլայ, երբ նոյն մեծարանքը ընծայեն մեզ ու մեր տօնին մեր միւս գաղութներու մէջ։ Այս թերացումը, որ մեզմէ կուգայ, յառաջիկայ տարուընէ պէտք է որ սրբագրուի։

Թերութիւններ ունին մեր հանդէսները նաեւ իրենց բովանդակութեամբ։ Մայիս 28ը կարծես փառաբանանք մը ըլլայ հայ մշակոյթին, — երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւայլն։ Եւ այս տեսակէտով մեր հանդէսները յաճախ այնքան պերճ են եւ այնքան բովանդակալից, որ բանախօսութիւնն իսկ (օրուան առիթով) կարծես աւելորդ կը դառնայ։ Նաեւ առանց բանախօսութեան կարծես մենք պիտի ունենայինք չքեղ ու տպաւորիչ տօնակատարութիւն մը, ամբողջութեամբ կապուած մեր մշակոյթին։ Մինչ մեզ կը թուի, որ բացառաբար Մայիս 28ին մեր տօնակատարութեանց պիտի տրուի գերազանցաբար քաղաքական բովանդակութիւն։ Պիտի ջանանք բեմին վրայ տալ պատկերը — դէթ իր գլխաւոր հանգրուաններով — քաղաքական այն ահեղ ու դարաւոր պայքարին, որ մղեցինք ազգովին՝ Մայիս 28ին հասնելու համար, — պատմական կարեւորագոյն աքթեր, դաշինքներ, պատերազմներ, դէմքեր եւայլն, եւ այլն։ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը իր մէջ պիտի խտացնէ այն քաղաքական կեանքը, որ ապրեցաւ մեր ժողովուրդը իր դարաւոր պատմութեան ճանապարհին՝ յուսաւոր օր մը Եռագոյնին տիրանալու համար. Եթէ մենք յաջողինք գլուխ հանել այս դժուարին գործը՝ լաւագոյնը մեծարած պիտի ըլլանք Մայիս 28ը, զուգահեռաբար ծառայելով նաեւ մեր ժողովուրդի քաղաքական դաստիարակութեան գործին։

Եւ, վերջապէս, պէտք է ջանալ ճիշդ օրին՝ Մայիս 28ին տօնել անկախութեան տարեդարձը, անոր տալով համազգային տօնակատարութեան կերպարանք (գոցելով վարժարանները, խանութները, դադրեցնելով գրասենեակներու աշխատութիւնները, մաղթանքներ կատարելով եկեղեցիներու մէջ, այդ օրը չհրատարակելով թերթերը եւայլն)։

Տօնին մեծութիւնը մեզ կը պարտադրէ լրջօրէն քննութեան առնել հարցը՝ ամիսներ առաջ պատրաստուելով անկախութեան տարեդարձի փառաւոր, մեծավայելուչ ու համազգային տօնակատարութեան։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՄՈՒԹ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՁԵՌՄԱՆԱՁԱՆ ԴԱՒԵՐԸ

Վարագոյրին ետեւ գործող անհատներէն մին է այս Ճիմ Զանգալեանը, վերակազմեալ ռամկավար պարոնը։ Զինուորական է եւ եղած է կամաւոր։ Յայտնի հակադաշնակ է՝ լեցուն թէ ատելութեամբ եւ թէ վրէժխնդրութեամբ։ Կը բնակի Ն. Եորքի մէջ եւ կը ծառայէ ամերիկեան յայտնի ընկերութեան մը մէջ։

Միշտ լռութեան եւ խորհրդաւորութեան մէջ կը գործէ թէեւ իր անունը յաճախ տպագրութեան չի յանձներ։ Մութին մէջ աշխատող տիպարներէն է ու բաւականաչափ ճարպիկ է ու վտանգաւոր։ Շատ չուտով համակրութիւն գրաւող է եւ խորամանկ։ Գոյութիւն ունէր Դուրեանի սպանութենէն առաջ, բայց համեմատաբար աւելի գործօն դեր առանձնացաւ սպանութենէն վերջ։ Հաւատացած ըլլալով թէ Դաշնակցութիւնն է կազմակերպողը Դուրեանի սպանութեան (եւ հոդ էր իր հիմնական սխալը), Պ. Զանգալեանը վճռեց ցոյց տալ իր բոլոր ընդունակութիւնները՝ Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարին մէջ. Վերջին երկու տարուան ընթացքին երեք շատ կարեւոր աշխատանքներ կապուած են իր անուան հետ, որոնց վրայ կ'արժէ քիչ մը ուշադրութիւն դարձնել։ Առաջինը՝ ինը ընկերներու դատավարութիւնն էր։ Շատերը չեն գիտեր թէ Ճիմ Զանգալեանը ճակատագրական դեր խաղաց այս վերջին տրամային մէջ, մանաւանդ վերջին երեկոն, երբ ճիւրիի անդամները առանձնացած էին՝ իրենց վճիռը տալու համար։ Դատարանական շէնքին դիմացը, փոքրիկ եւ աննշան ճաշարանի մը մէջ, երեկոյեան ժամը 3էն մինչեւ հետեւեալ առաւօտ այդ պարոնը նստած էր՝ ունենալով իր տրամադրութեան տակ, ինչպէս կ'ըսեն, Դուրեան յանձնախումբի անսպառ նիւթական աղբիւրները։ Հարցնել եւ արագ բանակցութիւններ տեղի կ'ունենային Դաշնակցութիւնը պաշտօնապէս մահուան դատապարտելու համար։ Իր կատարած այդ գործը անծանօթ մնաց շատերէն, բայց քիչերը գիտէին եւ կը հսկէին իր վրայ։ Պարոնն իր վրայ գրաւած յոյսերն արդարացուց, մեր ինը ընկերներու դատապարտութեամբ։ Վճիռը տրուած էր եւ հակառակորդները, ինչպէս գիտէք, ցնծութեան մէջ էին։ Ճ. Զանգալեանը բաւական խոշոր դեր կատարած էր՝ ինը ընկերներու դատապարտութեան գործին մէջ, առանց զգալու թէ քանի մը ամիս վերջ նահանգապետ Լիմընը՝ իր ստորագրութեամբ, ի դերեւ պիտի հանէր Զանգալեանի բոլոր ջանքերը։

1934 յուլիսին էր։ Պոսթընի մէջ տեղի կ'ունենար Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի շրջանի Պատգամ. Ժողովը։ Այդ ժողովին մէջ, Պ. Զանգալեան եւ իր ընկերները կը խորհէին թէ «շատ կարեւոր» խօսակցութիւններ կրնային տեղի ունենալ։ Անհրաժեշտ էր կերպով մը կապ պահպանել յեղափոխականներու այդ «գաղտնի» ժողովին հետ, նոր փաստեր հաւաքելու եւ բարձրագոյն դատական մարմնին վերաքննութեան համար եղած դիմումը վիժեցնելու համար։ Համախորհուրդ Պոսթընի ականաւոր ռամկավար փաստաբանի մը հետ, Պ. Ճ. Զ. ամէն կերպ ջանաց նոր «փաստեր» հաւաքել եւ դրացի շէնքէն ինքնախօսի կապ մը հաստատուեցաւ «Հայրենիք»ի շէնքին հետ։ Ժողովին մէջ, դատին շուրջ, շատ բան մը (մանաւանդ գաղտնիք) չկար խօսելու համար, բայց եւ այնպէս բոլոր պատգամաւորներն ալ զգոյշ էին եւ շատերը գիշերատեն, կը հսկէին շէնքին շուրջ։ Այդ հսկողութեան իբրեւ արդիւնք ռամկավար–բոլշեւիկեան գաղտնիքը երեւան հանուեցաւ եւ դաւադրութեանց մասնագէտ պարոնի այդ փորձն ալ ձախողեցաւ։

Ցաւահաստութիւնը Պ. Ճիմին համար չէ։ Եթէ վերոյիշեալ երկու փորձերուն մէջ անյաջող եղաւ, այդ չի նշանակեր թէ երրորդն ալ անյաջող պիտի անցնի։ Եւ իր բախտէն եւ կամ զուցէ իր կամքով, տեղի ունեցաւ Փրովիտէնսի մահափորձը։ Նոր առպարէզ մը՝ նիզակներ ճօճելու իր հակառակորդներուն դէմ։ Մարդասպանութեան փորձ կատարող Պ. Նազարեանը լեգէոնական եղած է, ինչպէս նաեւ ինքը՝ Զանգալեան։ Անհրաժեշտ էր նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն հասցնել կալ ահաբեկիչին։ Եւ ահա պաշտօնական թուղթեր, հրաւիրագիրներ ժողովի, լեգէոնականներուն — կազմակերպուիլ եւ որ գլխաւորն է, դրամ հաւաքել եւ ուղարկել Պ. Ճ. Զ.ի մեծաւորին՝ Mr. Fomellին.

Գիտէ՞ք եղեր Պ. Ճ. Զ.ի գործ առնող ամերիկացի պարոնը թէ իր անունը պիտի շահագործուի՝ մարդասպան մը պաշտպանելու համար — յայտնի չէ։ Գիտէ՞ք եղեր Պ. Ամերիկացին թէ «բազմաթիւ» գումարներ պիտի գան իր անունով՝ ազատելու համար ոճրագործ Նազարեանը — յայտնի չէ։ Մէկ բան պարզ է— որ Պ. Ֆոմէլի մօտ, երկար տարիներէ ի վեր, կ'աշխատի Պ. Ճ. Զ., յայտնի ռամկավարը եւ ատելավառ հակադաշնակցականը։ Դաւադիր պարոնի այս ջանքերն ալ ի դերեւ ելան, շնորհիւ հսկող աչքերու.

Ինչ որ հետաքրքրական է այդ պա՛րոնի մօտ, այդ այն է որ կը ջանայ միշտ ալ չէզոքութեան դիմակին տակ մնալ եւ կեղծ բարեխղճութիւնն՝ իբրեւ աժան ապրանք, ծախել շատերուն։ Իր վերջին գրութեան մէջ կը յայտնէ թէ Նազարեանը լեգէոնական է եւ իր զէնքի ընկերները պարտաւոր են պաշտպանել։ Բայց չէ՞ որ Մաթէոսեան ու Նշանեան ալ լեգէոնականներ եղած են։ Անոր ալ պատասխանը ունի — ջանացած են «գաղտնիքներ» կորզել երկու Դաշնակցականներէն՝ գիտնալու որ եթէ իրենք չեն սպանած հապա ովքե՞ր ըրած են։ Եւ որովհետեւ երկուքն ալ պատասխան տուած են թէ իրենք չեն գիտեր, պարոնն իր ընկերներով վճռած է ջանք թափել երկուքին ալ ազատելու մահուան վճիռէ։ Շատ պարզ է խեղկատակութիւնը — Դաշնակցականներն իրենց չգիտցած բաներու մասին լուր պիտի տային ապահովելու համար ռամկավարներու պաշտպանութիւնը։

Գիտեմ, շատ ալ չարժեր Պ. Ճ. Զ.ի վրայ ուշադրութիւն դարձնել, բայց անհրաժեշտ համարեցինք գրել անոր եւ իր գործունէութեան մասին, դիւրըմբռնելի դարձնելու համար հետեւեալ յօդուածը— մեր հակառակորդներու պայքարի նոր միջոցները։

ՀԱՅՈՐԴԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆՑ, ԵՒ ԱՐՁԱՆԱԳԻՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԵՐՈՒ։ (ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ)։ Արձանագրեց Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան։ 1935, տպ. Ա. Տէր Սահակեան, Հալէպ։

Ազգի մը անցեալին ուսումնասիրութիւնը կատարելու համար չի բաւեր միայն մագաղաթներ թերթել ու հին գիրքեր պրպտել, այլ արձաններ եւ արձանագրութիւններ քննել, դրամներ եւ գերեզմանաքարեր վերլուծել, եւն.։

Գերեզմանաքարերու ուսումնասիրութեան պէտքը շատոնց զգացուած է Եւրոպայի մէջ, ուր բազմաթիւ մենագրութիւններ հրատարակուած են այս ուղղութեամբ։ Մեր մէջ ալ բանասէրները ժամանակէ մը ի վեր այս կողմ դարձուցած են իրենց ուշադրութիւնը։ Յիշենք միայն վերջինները, — Տաթ. Թորգոմեան, Վահան Զարդարեան, Քիւրտեան եւ Հնասէր (Մանուկեան)։

Այժմ Հալէպի բազմարդիւն առաջնորդը՝ Արտաւազդ արք., իր «Հալէպի ազգ. գերեզմանատանց պատմութիւնով եւ «Հայերէն տապանաքարերու արձանագիրներով» քար մը եւս կը զետեղէ մեր պատմութեան անաւարտ շէնքին վրայ, որ կը կարօտի հոգատար ձեռքերու օգնութեան։

Այս աշխատութեան մէջ Արտաւազդ արք. քննած է Հալէպի «Սալիպէ Թաղի հին գերեզմանատան եւ Ակիպիէյի ազգ. գերեզմանատան հարիւրաւոր տապանաքարերը», որոնց հնութիւնը կը հասնի 1452? թուականը, եւ կու գայ մինչեւ մեր օրերը։

Հալէպի Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ պատմական հին մատրան մէջ թաղուած են Ազարիա Ջուղայեցի (1601), Պետրոս Կարկառեցի (1608) եւ Մկրտիչ Մարաշցի (1894) կաթողիկոսները, ինչպէս նաեւ Սարգիս արք. (1578), Թաշտաւուր Երամեցի արք. Չէլէպուեցի (1620), Մարկոս եպիսկ. (1837) եւ Յարութիւն եպ. Նեղեսիոյ (1848)։

Ուշագրաւութեան արժանի է, որ Ակիպիէյի ազգ. գերեզմանատան մէջ 1570էն առաջ թաղուած են խումբ մը Ջուղայեցիներ, որոնք առանձին թաղամաս մը կը կազմեն։ Ուրեմն՝ Ջուղայեցի գաղութ մը կար հոն։ Ակիպիէյի գերեզմանատան մէջ թաղուած է նաեւ ԺԷ. դարուն Հալէպի հայ մշակոյթին մէջ մեծագոյն տեղն ու ծառայութիւնն ունեցող Ուրֆացի «գրագիր» Աստուածատուր արուեստագէտ քահանան, որ վախճանած է 1683ին։ Անոր գործերը «ափուած են այժմ Հալէպի, Էջմիածնայ, Երուսաղէմի, Վենետիկի, Վիեննայի եւ այլ բազմաթիւ ձեռագրաց Մատենադարաններուն մէջ»։

Շնորհաւորելի է մեծաշխատ հեղինակը, իր այս թանկագին գործին համար, որուն հասոյթը պիտի յատկացուի «Ազգ. նոր գերեզմանատան շինութեան եւ բարեզարդման ծախուց»։

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

Դատաւորը.— Յանցանքդ ծանր է, որովհետեւ կարծեմ յիսուներորդն է։

Ոճրագործը.— Հա՛, յոբելեանս կատարեցէք եւ հանգչիմ, պարոն դատաւոր։

×

— Տիկի՛ն, քանի՞ տարեկան էք։

— Քսանհինգ գարուններ բոլորած եմ։

— Եթէ հաշուենք ամառնե՞րն ալ, աշուննե՞րն ալ ...

×

— Հայրի՛կ, ինչո՞ւ համար նաւերուն կնկան անուն կու տան սովորաբար ...

— Որովհետեւ կիներուն արդուզարդին պէս նաւերուն ... հանդերձանքն ալ շատ սուղի կը նստի կառավարութեանց։

×

Մարսիլիոյ մէջ, Անկցի նոր հարս մը, առաջին անգամ էր, որ հանրակառք կը նստէր կեսրոջը հետ։

Եւ ինչպէս սովորութիւն է, նոր հարսը կը սկսի մէկիկ մէկիկ համբուրել հանրակառքին մէջ կեսրոջը քով նստած մարդոց ձեռքը ...

ՍՄՍԵՂՈՒԿ ՀՈԳԻՆԵՐ

—•—

ՓԻՑՐՈՒԹ.— Գրեր էինք Անթիլիաս կաթողիկոսարանին կողմէ՝ Սուրբ Գրոց Թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ սարքուած յոբելենական հանդէսներուն մասին։ Նոյն թղթակցութեան մէջ ցաւով յայտնած էինք թէ զոյգ հանդէսներուն ալ կը բացակայէր Գ. Կանայեանի երգչախումբը։ Մենք խոստացած էինք որ եւ է կարծիք յայտնելէ այդ մասին, այսօր սակայն, երբ յոբելենական յանձնախումբին (կաթողիկոսարան – Բարեգործական) եւ Գ. Կանայեանին միջեւ տեղի ունեցած անցուդարձը ժողովուրդի սեփականութիւնն է դարձեր, այլ եւս պատճառ չեմ տեսներ լռելու։

Ամիսներ առաջ, յոբելենական յանձնախումբը կը խնդրէ Գ. Կանայեանէն որ իր երգչախումբը տրամադրէ հանդէսներուն։ Առաջին առթիւ, Գ. Կանայեան անձնական պատճառներով կը մերժէ դիմումը։ Սակայն, յետոյ կ'ընդունի։ Եւ կ'անցնի երգերու ընտրութեան։

Գ. Կանայեան կուտայ ցուցակը իր երգերուն որոնց առաջինը, առանց որ եւ է կանխամտածումի դրած է եղեր «Ցասում Նահատակաց»։ Յոբելենական յանձնախումբի նախագահը՝ Տքթ. Յ. Թոփճեան կը հակառակի, առարկելով թէ «Բամ Փորոտանը» պէտք է երգուի այդ երգին տեղ։ Գ. Կանայեան սիրով կ'ընդունի, պայմանաւ որ 400 ֆրանք աւելի վճարեն։ Նախագահը անյուշա խորհրդակցելով Անթիլիասի մեծերուն հետ, կը մերժէ։ Արդիւնքը այն կ'ըլլայ որ Գ. Կանայեանի այնքան գնահատուած երգչախումբին տեղ կը բերեն անանուն խեղճ ու կրակ երգչախումբ մը։

Այսքանը պատմութեան երեւոյթն է։ Անցնինք խորքին։ Առաջին հարց,— Յանձնախումբը ինչո՞ւ խայտառակ կերպով, այնքան ուժգնօրէն հակառակելով «Ցասում Նահատակաց»ին, ի վերջոյ կ'անտեսէ միակ արժէքաւոր երգչախումբը։ Այս վերաբերմունքին մէջ չէ՞ք նշմարեր մոլեռանդ հակառակութիւն մը։ Կասկած չկայ։

Յանձնախումբը, մերժելով կը մերժէ «Ցասում Նահատակաց», որովհետեւ անոր մէկ տողը կ'ըսէ.— Երթամք կոթողել դրօշակն եռագոյն։

Եւ սակայն ոչ մեր կրօնականներուն եւ ոչ ալ Բարեգործականի կուսակիցներուն գործին կուգայ։ Խորհրդածութիւնները կը թողունք ընթերցողներուն։ Այս առթիւ մեր շնորհաւորութիւնը հայ երգի վարպետին՝ Գ. Կանայեանին, որ կրցաւ քանի մը տասնեակ սուրիական ոսկիները (1400 ֆրանք) մերժելով հայկական խորհրդանշանը անգամ մը եւս բարձրացնել հոն ուր պէտք է մնայ։

Շահրազ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խաչ մը

—•—

Երեւանի Պետ. Թանգարանը վերջերս ձեռք ձգեց հնագիտական եւ ոսկերչական արուեստի տեսակէտով մեծարժէք ոսկիէ խաչ մը, որ գտնուած է պատմական Դուին քաղաքին մէջ։

Ներքին Դուին գիւղէն Հեղինար Թուղոյեան, բամպակի արտին մէջ, քաղհանի ժամանակ, հողին տակ կը գտնէ խաչ մը, զոր կը տանի Երեւան եւ կը յանձնէ Պատմ. Թանգարանին։ Պրպտում կատարելու համար տեղւոյն վրայ, Դուին կը ղրկուի Ս. Բարխուդարեանը, որու քննութիւններուն համաձայն, խաչը գտնուած է Թոփրաղ–Ղալա գիւղի մէկ արտին մէջ, որ քանի մը տարի առաջ յանձնուած էր Ներքին Դուինի հաւաքական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութեան։ Խաչը թաղուած տեղը կը գտնուի Ներքին Դուին գիւղէն դէպի հարաւ եւ Թոփրաղ–Ղալա գիւղէն դէպի արեւմուտք մէկ քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։

Պատմական այդ վայրին մէջ գտնուած խաչը զուտ ոսկիէ շինուած է (92 յարգի) եւ կը կշռէ 18.4 կրամ։ Վերջին թեւի ծայրը ագուցուած է յայն օղակով կանթ մը։ Թեւերուն մէջտեղը ագուցուած է ոսկիէ երեքական թերթէ հիւսուածք մը, որ վերէն վար ունի 11 հանգոյց, իսկ ձախէն դէպի աջ՝ 8 հանգոյց։ Խաչին 4 թեւերուն վերին երեսին վրայ, եզերքներէն, շղթայաձեւ շարուած են ոսկիէ մանրահատիկ գնդիկներ, որոնք խաչին ամէն մէկ թեւին երկու ծայրերը կը վերջանան հաւասարաչափ աւելի մեծահատիկ գնդիկներով։ Խաչին կեդրոնը, առանձին ոսկիէ շրջանակի մը մէջ զետեղուած է մութ կարմիր թանկագին քար մը, որուն վրայ նուրբ գիծերով փորագրուած է թռչուն մը։

Խաչը պատրաստուած է ձեւով, այնինքն ձուլածոյ չէ, վրայի զարդարանքները զօդուած են խաչին թեւերուն։

Այս խաչը քանի մը տեսակէտով հնագիտական մեծ արժէք կը ներկայացնէ։ Նախ պատրաստուած է հայ վարպետի մը ձեռքով եւ ոչ թէ առաքուած Բիւզանդիոնէն։ Ճշգութեամբ որոշել ժամանակը, կարելի չէ։ Բայց կասկած չկայ, որ շինուած է Բիւզանդիոնի հետ Հայաստանի ունեցած առեւտրական յարաբերութիւններէն առաջ։ Խաչին վրայի ոսկեթել հիւսուածքն ընդօրինակուած է այդ շրջանին վերաբերեալ ճարտարապետական կառուցուածքներու խոյակներուն վրայ քանդակուած բոյսերին յարմանման զարդ-մանրներէն։ Միւս կողմէ խաչին սիրտին վրայ քիչ մը թեք ագուցուած քարը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ Սասանեան շրջանի (Գ.–Դ. դար) կնիք մը, որ աւելի կանուխ պատրաստուած է քան խաչը, եւ նախապէս իբրեւ կնիք ագուցուած՝ մատանիի վրայ, յետոյ միայն գրուած խաչին վրայ իբրեւ զարդարանք։

Թէ այս գիւտը, եւ թէ Պատմ. Թանգարանի նմոյշները, Դուինէն բերուած, ցոյց կուտան որ տակաւին ի՜նչ թանկարժէք առարկաներ կան թաղուած Հայաստանի նախկին մայրաքաղաքին աւերակներուն մէջ։

Չեչաքարէ կղմինտր

—○—

Երեւանի բազմարուեստեան վարժարանի ճարտարապետներէն Արտէն Մանանդեան փորձեր կը կատարէ չեչաքարով կղմինտր պատրաստելու։ Այդ փորձերը շատ յաջող արդիւնք տուին, եւ բազմարուեստեան վարժարանի մասնագիտական յանձնախումբին գնահատութեան արժանացան։ Նոյն յանձնախումբին տեղեկագրին համաձայն, չեչաքարէ կղմինտրները կը գերազանցեն կաւէ եւ աւազէ պատրաստուած կղմինտրները, որովհետեւ

1.— Նախ շատ թեթեւ են։

2.— Ջուր չանցընելու տեսակէտով աւելի ապահով են։

3.— Աւելի աժան են։

Մասնաւոր քննութիւն կատարուած է Կոտայքի, Անիի, Լէնինականի չեչաքարերուն մասին, եւ հարկ տեսնուած է չեչաքարէ կղմինտր պատրաստելու երկու կայաններ սարքել Երեւանի եւ Լէնինականի մօտ։ Չեչաքարէ կղմինտր պատրաստելու հնարաւորութիւններ կան նաեւ Զանգեզուրի եւ Լոռիի մէջ։

Կղմինտրի պատրաստութիւնը կարելի է թէ մեքենաներով եւ թէ ձեռքով։

Բազմարուեստեան վարժարանի փորձագիտական բաժինը կ'աշխատի նաեւ հարթ տանիքներ շինել չեչաքարով։

Սեւանի ձուկերը

—•—

Այս տարի, գարունը կանուխ բացուելուն, Սեւանի ձկնորսական ընկերութիւնը առատ ձուկ կրցաւ հայթայթել։ Ապրիլին որսացուած է 348.9 կենդինար ձուկ, մասնաւորաբար իշխան, բախտակ, կողակ։ Մայիսին՝ 2164.9 կենդինար։ Յունիսի առաջին հինգ օրերուն՝ 674 կենդինար։

Սեւանի ձկնորսական ընկերութիւնը բանակցութիւն կը կատարէ առեւտրական կազմակերպութեանց հետ օդանաւով ձուկ հայթայթելու համար մինչեւ Երեւան, կամ մինչեւ Լէնինական։ Մինչեւ այժմ ձուկը կը փոխադրուի ինքնաշարժով, սակայն օդանաւով փոխադրութիւնը նախընտրելի է, որովհետեւ թէ աժան է եւ թէ արագ կը կատարուի։ Օդանաւերը կրնան թարմ ձուկը առնել Նորադուզի ձկնարանէն եւ անմիջապէս փոխադրել պահանջուած վայրը։ Ջուրէն հանուելէ կէս ժամ վերջ, իշխան ձուկը կրնայ ճամբորդել Երեւանի եւ Լէնինականի ճաշարանները։

Ներկայիս որսացուած ձուկին 50 առ հարիւրը շուկայ կը հանուի թարմ թարմ, իսկ մնացեալ մասը աղի մէջ կը դրուի։ Օրական միջին հաշուով Երեւան եւ Լէնինական կը փոխադրուի 7 թոն ձուկ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ռումանիայէն 30 հազար գաղթական

—•—

Այս տարի 30 հազար թուրք գաղթական պիտի տարուի Ռումանիայէն։ Մինչեւ հիմա թուրք հիւպատոսարանը արձանագրուած են 26.270 հոգի որոնցմէ 7262 հոգին անցեալ տարուընէ պատրաստ էին եւ իրենց ինչքերը ծախած են։ Միւսներն ալ այս տարուան քաղը ընելէ եւ ծախելէ վերջ այնան գաղթելու պատրաստ պիտի ըլլան։

Թուրքէն կառավարութիւնը յօժարած է հաւաքական անցագիր տալ գաղթականներուն, այսպէս մեծ ծախքէ մը ազատելով զանոնք։ Զորս շոգենաւեր կը գտնուին Թրակիոյ մարզպանութեան տրամադրութեան տակ, գաղթականները առաջին առթիւ Քոսթանցայէն փոխադրելու համար։ Գաղթականները մեծ մասով Սիլիսթրէ, Փազարճըգի եւ Քոսթանցայի շրջաններէն են։

Նաւկոչաւթայէն 200 գաղթականներ Պոլիս հասան եւ Ելազըգ պիտի ղրկուին։

ՊՈԼՍՈՅ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

180,000 ոսկի հատուցում կը պահանջէ Պատրիարքէն եւ գերեզմանատան երաշխաւորներէն

Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը իրաւական Դ. ատեանին առջեւ, նոր դատ մը բացած է պատրիարքին եւ Բանկալթիի գերեզմանատան դատին չորս երաշխաւորներուն դէմ։ Քաղաքապետութիւնը կ'առարկէ թէ, իր դէմ դատ բացուած ըլլալուն հետեւանքով, երեք տարի առաջ չկրցաւ ծախել գերեզմանատան հողը եւ ասկէ 180 000 ոսկիի վնաս կրած է, համաձայն փորձագէտներուն տեղեկագրին։ Հետեւաբար կը պահանջէ որ այդ հաշուին պատրիարքը 140.000 ոսկի, երաշխաւորները հաւաքաբար՝ 40.000 ոսկի վճարեն իրեն։

Դատարանը քաղաքապետութեան այս պահանջնագիրը ըստ օրինի հաղորդած է պատրիարքին եւ չորս երաշխաւորներուն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՍԵՂԱՆ

—○—

ՎԱԼԱՆՍ, 4 յուլիս.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէն, մասնակցութեամբ Փրիվայի «Յառաջ» եւ Ռոմանի «Անդրանիկ» խումբերուն սեղան մը սարքած էր ընկերներ Մ. Լէյլէկեանի եւ Նշան Սարգիսեանի մահավճռին բեկման առթիւ, Պէլս ճաշարանին մէջ։

Ճիշդ որոշեալ ժամուն բոլոր տրամադրելի սեղաններու շուրջ բոլորուած էին հայրենասէր եւ խանդավառ երիտասարդներ։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ Գ. Վարդան Շահպազեան (Լիոնէն) որ մեծ արամութեամբ կատարեց իր պաշտօնը։ Իր բացման ճառին մէջ ըսաւ.— «Այսօր ուրախութեամբ կ'ողջունենք մահուան վճռին բեկանումը եւ մեր ողջոյնը ղրկելով, կը պարպենք մեր բաժակները անմեղ կործիններու կենացը, հաւատալով արդարութեան վերջնական յաղթանակին»։ Ապա երգուեցաւ նաեւ «Մշակ բանուորը»։ Երգեցին ընկեր Գ. Գօյաճեան, Գ. Մինասեան, Օր. Ն. Մատթէոսեան եւ տիկին Թէքթէքեան։ Կոմիտէին կողմէ խօսեցաւ ընկ. Նշան Թէպոյեան, շեշտելով «Արմատացնենք մեր մէջ այն ոգին որ ի յայտ բերին Ամերիկայի մեր ընկերները, արհամարհելով բոլոր ստորին դաւերը որ կը նիւթուին դաժան ստրկամիտներու կողմէ»։

Գ. Մինասեանի «Ես իմ անուշ Հայաստանին» արտասանութենէն վերջ, խորոված նապաստակ մը աճուրդի դրուեցաւ որմէ գոյացաւ աւելի քան 300 ֆր.։ Խօսեցան նաեւ ընկերներ Յ. Տէր Սարգիսեան, Ս. Գիլալի, Ա. Գօյաճեան (Ռոման), Գր. Դանիէլեան (Փոն տ'Օզեն), ինչպէս նաեւ Փրիվայի ընկերներէն Մ. Ճիզմէճեան։ Մէկ ընդ մէջ ազգային յեղափոխական երգեր երգելով ուրախ բաժնուեցանք ժամադրուելով կիրակի (7 յուլիս), Փրիվայի «Յառաջ» խումբի կազմակերպած դաշտահանդէսին, Ֆլավիաքի (Արտէշ) մէջ։

Օշին Երանգունի

ՄԱՄՈՒԼ

Հին ցաւեր

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը գիտել կուտայ արդար դառնութեամբ (27 յունիս).

— «Հին ցաւ է հայկական ստորամոլութիւնը։

Խոնարհիլ օտարի առջեւ եւ սիրել զայն սեփական արժէքներու ստորագնահատման, ուրացման գնով. Սիրել զայն նուաստօրէն, ստրուկի մը պէս, կապկելով անոր նոյնիսկ յոռի սովորութիւնները եւ ազարտել իր ցեղային ոգին ու նկարագիրը։

Տխուր այս երեւոյթին ականատես էք գրեթէ ամէն տեղ։ Ու տխուր այս գիծը, մեր ազգային բոլոր անձրկոտելի առաքինութիւններու կարգին, սեւ թելի նման հիւսուած է մեր բովանդակ պատմութեան։

Ոչ թէ Վարդանեան, այլ Վարդանով կը սիրէ մականուանուիլ հայ մարդը նոյնիսկ Հայաստան աշխարհի, Երեւանի մէջ։ Իսկ, հեռաւոր Ամերիկայի մէջ, լեգէոն են արդէն հայ Ճոնները ու Ճաները, որոնք տակաւին կը պարծենան որ ամերիկացիին «խառնածը» են արդէն, իրենց սեփական անունն իսկ ուրանալով։

Լեգէոն է թիւը այսօր այն Հայերուն, որոնք Թուրքէն հալածական ու թրքախօս եղածին իրենց հայրազանները զոհած, ազատ արտասահմանի մէջ անգամ թուրքերէն կը խօսին, թուրքերէն կ'երգեն, նոյնիսկ Թուրքիան կ'երազեն… Ատոյց վիճակագրութիւն կը պակսի, բայց անկասկած է որ հայ հայրենիքէն դուրս, տարագիր հայութեան խոշոր մէկ մասը իր մայրենի լեզուով չի խօսիր, նոյնիսկ իր ընտանիքին մէջ։ Ու ողբերգութիւնը հոն է, որ չի խօսիր ոչ թէ իրերու հարկադրանքով, եւ կը խօսի ոչ թէ այն երկրի լեզուն, ուր ապաստան գտած է եւ հիւրընկալուած եւ որու բարիքները վայելելու համար ջան ունի այդ լեզուն խօսելու, այլ կը խօսի թուրք լեզուն, զարշանք պատճառելով գիտէ լաւ արեմակիցին ու օտարին, բայց քնած եւ երբեք չզգուելով խղճմտանքէն։

Օտարամոլ հայ մարդու համար միշտ նուազ արժէքաւոր են կամ բոլորովին արժէք չունին հայ դպրոցն ու մամուլը, արուեստն ու գրականութիւնը, մտաւորականն ու գործիչը, հայրենիքն ու մշակոյթը։ Ընդհանրապէս տգէտ ու եսական, այդ մարդիկը օտար վարժարաններ կը ղրկեն իրենց զաւակները, առանց նոյնիսկ մայրենի նախնական կրթութիւն մը ապահովելու անոնց։ Կը նախընտրեն օտար թերթ կարդալ, զոր չեն ալ հասկնար յաճախ։ Կը խուսափին հայկական հաւաքոյթներէ եւ սիրամարգի պէս պճնուած օտար շրջանակներու մէջ կ'ուզեն փայլիլ, հակառակ որ ծիծաղելի կ'ըլլան իրենց կեղծ ձեւերուն մէջ։ Կ'երկրպագեն օտար կեղծ կամ իրական համբաւներու, զորս չեն ճանչնար իրապէս։ Կը սիրեն ունկնդրել օտար երաժշտութիւն, զոր չեն ըմբռներ երբեք ու համ ալ չեն առներ իրօք։ Իրենց հետաքրքրութիւնը — որքան ունին — կը կեդրոնացնեն իրենց ազգութենէն ու ազգային կեանքէն դուրս օտար ու անհարազատ երեւոյթներու վրայ միայն, ու ամօթէն կը շառագունին յաճախ, երբ օտար բարեկամներ հարցում մը ուղղեն իրենց պատմութեան ու հայ կեանքի ամէնէն հանրածանօթ դէպքերու մասին ու… պատասխան չառնեն… Կը սիրեն քծնիլ օտարին առջեւ ու առիւծ կտրիլ հարազատին գլխուն։ Կը սիրեն իրենց ամենափոքրիկ վէճերն անգամ օտար դատարաններու առջեւ տանիլ ու յաղթանակներու գերագոյնը տարած ըլլալ կը կարծեն կամ գերագոյն երանութեան մէջ լողալ, երբ պատժել կամ վնասել տուած են իրենց հարազատ օտար ուժի մը միջոցաւ…

Օտարամոլութեան այս գիծը գարհուրելի ողբերգութեան վերածած է հայ կեանքը»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.ը Ռայաքի մէջ

—•—

ԶԱՀԼԷ, (Յառաջ).— Մօտաւորապէս տարի մը առաջ կարճ թղթակցութիւն մը ղրկած էի «Յառաջ»ին պարզելով Ռայաքի փոքրաթիւ, սակայն խանդավառ գաղութի հոգերը։

Այդ կարճ այցելութեան ժամանակ գրեր էի որ եռանդուն պատանիներու հոյլ մը կը գտնուէր հոն, անմշակ մնացած։ Եւ շեշտեր էի Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղի մը անհրաժեշտութիւնը։ Ուրախ եմ աւետելու որ արդէն իրականութիւն է այդ բաղձանքը։

Մօտ 20–25 երիտասարդներ ջերմօրէն կը նետուին այս ձեռնարկին մէջ, սահմանելով նաեւ համակիր շրջանակ մը եւ ապահովելով գաղութի գնահատանքը թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։ Մէկ ամսուան գործունէութիւնը ցոյց կուտայ թէ անոնք շատ լաւ ըմբռնած են միութեան ծրագիր–կանոնագիրը։ Մասնաճիւղը որոշած է պաշտպան կանգնիլ բոլոր կարեւոր տօներուն եւ ի հարկին նախաձեռնարկ ըլլալ եւ իբրեւ միութիւն հովանի ունենալ հալածական հայութեան խորհրդանշանը։

Հիմա Հ.Մ.Ը.Մ.ը գտնուելով լաւագոյն ձեռքերու մէջ, մեծ յոյսեր կը ներշնչէ բոլորին։ Արդէն ունեցաւ իր սեփական դաշտը եւ կազմուեցաւ ֆութպոլի Ա. խումբը, իր համազգեստով։ Խումբին մաս կը կազմէ նաեւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի վերջին մրցման ախոյեան բաջմարզիկն Օննիկ Գալըքճեան, հազիւ 17 տարեկան։

Ս. Յ. Ոհան

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ եւ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

=•·•=

Արմանքն ու զարմանքը Սթարովսքիի աչքերը կապկպած էին այն առթիւն, որ կատարեալ անակնկալ մըն էր, իրեն համար։ Հոդ՝ անշարժ էր իր սուրին առջեւ, որ իր գլխանոցը աչքերուն վրայ իջեցնելով անմիջապէս ապայակոյտին կայանը վերադարձաւ։ Սթարովսքի մնաց, ըսենք, իր մտածումներուն մէջ թաղուած։ Կը նախատեսէր իրեն վիճակուած ճակատագիրը, ռուս զինուորը մեքենայ մըն է զոր կտոր կտոր կ'ընեն, առանց խղճահարութեան։ Բարձրաստիճան սպայի մը ատելութեան առարկայ դառնալ, ամէն ինչ ըսել է, անպաշտպան՝ ամէնէն օտար եւ ամէնէն անգութ վրէժխնդրութեան նշաւակ ըլլալ։ Ստորակարգին եւ հրամայողին միջեւ որ եւ է կապ չկայ, մէկը թագաւոր է, միւսը ստրուկ։ Վտանգներու եւ փառքի այն յարակցութիւնը, որ Եւրոպայի բանակներուն մէջ բոլոր շարքերը ուժեղ համակրութեամբ մը կը միացնէ իրարու, Ռուսիոյ մէջ անծանօթ է, ուր քանի մը սպաներ ուզածնուն պէս շարժման մէջ կը դնեն կամ կը մեռցնեն այն մարդկային գործիքները՝ որոնց զինուոր անունը կուտանք։

Հա՞րկ էր որ Շուշանի դժբախտ սիրահարը երթար իր թշնամիին ով ըլլալը յայտնէր։ Իր պատմածներուն ոչ ոք պիտի հաւատար, ապացոյցները եւ վկաները կը պակսէին, սիրեց աւելի լռել եւ լուռ ու մունջ սպասել, ինչ որ իր ճակատին գիրը կը վերապահէ իրեն։ Բայց այնքան ահաւոր թշնամի մը շինած էր, որ իր հանգիստն իսկ նոյնքան վտանգաւոր էր իրեն համար, որքան բացէ ի բաց յանձնարարուած յարձակում մը, ինչ որ անդրոյն փորձառութիւն մը՝ շատ չանցած՝ պիտի սորվեցնէր։

Այն տեղեկութիւնները, զորս քաղեց խնդրոյ առարկայ սպայի մասին, չէին կրնար զինքը ապահովել։ Կախէթցի պետի մը տղան էր, հռչակաւոր իր աւազակութիւններով, եւ որուն ցեղը արիւնադանգ հռչակ մը ստացած էր իր յանդգնութեամբ եւ գործած վայրագութեամբ։ Ռուս կառավարութիւնը այս անհրկու պետը կը գործածէր քանի մը ընդդիմադիր հորդաներ, հրոսակ հպատակ դարձնելու, եւ իբր վարձք՝ հօրը մատուցած ծառայութեան, իր զաւակը ստացած էր բարձրագոյն աստիճան մը մոսկովեան զօրախումբերուն մէջ։ Սէն–Փեթերսպուրկի դահլիճին քաղաքականութիւնը այս կարգի միջոցները կ'օգտագործէր, որոնք իր ճամբան կը հարթէին վայրի ցեղերու կատարեալ նուաճման, որոնք այնքան խոչընդոտներ կը հանէին իր իշխանութեան տարածման։ Անհամբոյր, կեղծաւոր, աննուազական յանդգնութեան տէր, իր կամքին դատ ուրիշի անգիտակ, երբ սկզբունք իր կիրքերը ճանչցող, երիտասարդ Թէշինսքի (այս է անունը սպային) զինքը շրջապատողներուն այն տեսակ երկիւղ մը կը ներշնչէր ինչ որ ազատ ձգուած վայրի անասուն մը՝ քաղաքի մը բնակիչներուն։ Քաղաքակրթութեան շրջանակցած, բայց այնքան ճկուն, որքան յայտնի բնաւորութեան մը տէր, դիւրաւ հաշտուած էր կարգապահական եւ ընկերական արտաքին ձեւերուն հետ։ Իր անխորշելի արտաքինով, թաւշապատ եւ փայլուն մուշտակին տակ, վագրի աչքը կը կայծկլտար եւ լեղին կը ցուցնէր մահացու իր ճիրանը։

Սթարովսքի շուտով զգաց իր վտանգալից դրութիւնը, ուր ճակատագիրը եւ իր քաջութիւնը զինքը դրած էին։ Յանկարծ գաղտագողի հալածանք մը, որու մասին անոնք միայն կրնան գաղափար մը ունենալ, որոնք կը ճանչնան բանակները, եւ անոնց ներքին կազմակերպութիւնը, թունաւորեց բոլոր իր վայրկեանները, իր հանգիստը անկարելի ըրաւ, կեանքը վրդովեց, իր համբաւին վնասեց, իր պետերուն մօտ կասկածելի դարձուց զայն, ուրախութիւնը, առողջութիւնը եւ երջանկութիւնը խանգարեց։ Ամէն ինչ որ, երբ ստորակարգութիւն՝ տանելի, սիրտ խառնող եւ արկածալից էր, իրեն վիճակեցաւ, դաւաճան տեղեկագիրներ զինքը ամբաստանեցին, եւ յանցապարտ նկատեցին, կարգապահութեան դէմ իր ամէնէն թեթեւ սխալները խստօրէն պատժեցին, թակարդներ լարեցին իրեն դէմ, յանձնելով շրջապատողին զինքը։ Ամէն տեղ Թէշինսքիի ձեռքը տեսաւ, բայց անոր յամառ վրէժխնդրութիւնը չբաւականացաւ իր աչքերուն առջեւ ամէն տեսակ չարչարանք եւ ձանձրոյթ յարուցանելու։ Շատ չանցած՝ աւելի ծանր ամբաստանութիւններ արձակեցին խեղճ զինուորին դէմ։ Իր ունեցած յարաբերութիւնները Գուրգէն ընտանիքին հետ, երբ ոճիր նկատեցին, ամէնէն սուր զրոյցներ շրջան ընել տուին իրեն դէմ։ Քիչ առաջ իր ընկերները հոգի կուտային իրեն եւ իր պետերուն մօտ յարգանք կը վայելէր, տեսաւ որ անոնց կարծիքը խախտեր է, եւ ուրիշներու բարեկամութիւնը։ Այս հարուածները այնքան աւելի ահաւոր էին, որքան անոնք կը մեկնէին անծանօթ ձեռքէ մը։ Իր թշնամին այս չարակամ հետապնդումին, որ իր բնութիւնն իսկ կը յայտնէր, կը միացնէր այն խորամանկութիւնը եւ նենգամիտ հաշիւներ զորս բոլոր ճամբորդները գտած են վայրի ժողովուրդներուն մէջ։ Սթարովսքիի գնդապետը, որ մէկէ աւելի անգամներ առիթն ունեցած էր հիանալու այս երիտասարդին ուղղամտութեան, արիութեան, անկեղծութեան եւ պարկեշտութեան մասին, որ դեռ չէր հաւատ ընծայեր այն ամէն տեսակ աննպաստ ըսի–բասներուն, որոնք կը միտէին դաւաճանօրէն անոր նկարագիրը ծաղկելու եւ իր վարմունքը կասկածելի դարձնելու, այս յարգելի անձը զայն կը պաշտպանէր ամէնուն դէմ, բայց իր պաշտպանեալը չափազանց զօրաւոր կուսակցութեան մը հետ գործ ունէր։ Այս երկարատեւ չարչարանքին ենթարկէլէն յետոյ այս խեղճ զինուորը, եւ իր անուան ու իր անձին վրայ խել մը կասկածներ տարածայնելէն յետոյ, զայն մեղցնելու համար, դիմեց աւելի զօրաւոր միջոցներու։

Գարունը արդէն շատ յառաջացած էր, եւ զինուորական գործողութիւնները քանի մը ամիսներէ ի վեր ընդմիջուած, կը վերստանային իրենց յառաջխաղացումը։ Սթարովսքի իր հակառակորդին մեքենայութեանց եւ լրտեսութեան նշաւակ, համարձակած չէր Գուշանելու վերադառնալ։

(7)

ԹԻՒՆԸ ԸՆԴՀԱՐՄԱՆ ՄԸ ՈՐ ԿՐՆԱՅ ԱՆՎՐԷՊ ՄՆԱԼ, ԵԹԷ ՎՃՌԱԿԱՆ ԶԱՐԳԻԼՈՒԻ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԸ»։

Բանաձեւը կը խօսի նաեւ ուրիշ հարցերու մասին, պահանջելով ամուր պահել ազգային դրամը, եւ եռագոյն դրօշին տակ համախմբուիլ, բարեկարգելու համար պետական մեքենան։ Կը թելադրէ անմիջապէս հաստատել համեմատական ներկայացուցչութիւն, վերահաստատել պետութեան հեղինակութիւնը, փութացնել ընտրական օրէնքը եւն.։

⁂ Կարգ մը թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, ներքին նախարարը հաղորդած է ժախակողմեան ցուցարարներուն թէ կրնան միայն երկու դրօշ գործածել — մէկը եռագոյն— եւ 30 խորհրդանշաններ, որոնց վերտառութիւնները պէտք է իրեն ներկայացուին կանխաւ։

Ժողովրդական ճակատը յաղթանակ

Աթէնքի «Նոր Սրտէն կ'իմանանք թէ Քոքինիոյ (Պիրէոս) գաղթակայանին մէջ ալ քաղ. խորհուրդի ընտրութիւն կատարուելով, յաղթանակած է ժողովրդական ցանկը, հակառակ խառնակիչներու բոլոր դաւերուն։ Ընտրութեան առթիւ արձանագրուած էին 620 քաղեցիներ։ Բացարձակ մեծամասնութեամբ (496 — 483) ընտրուած են 12 ժողովրդական ընտրելիները։

Ցիէֆի եւ Լիփազմայի գաղթակայաններէն վերջ, երրորդ յաղթանակն է որ կը շահի ժողովրդական ճակատը։ Քոքինիա հակառակորդներուն միջնաբերդն էր։

Դաւադրական գործունէութիւնը Պուլկարիոյ մէջ

ՍՕՖԻԱ, 3 յուլիս (Յառաջ).— Վերջերս ոստիկանութիւնը երեւան հանեց պուլկար ապօրէն համայնավար կազմակերպութեան երեք ղեկավարները։ Դեռ ապրիլ 20էն ոստիկանութիւնը գտած էր անոնց հետքը։ Կալանաւորներէն մէկը հայ մըն է՝ Գաբրիէլ Սարգիս Գաբրիէլեան, Վառնայէն։ Անոնք առաջին հարցաքննութեան իսկ խոստովանութիւններ ըրած են։ Պուլկարը 1923ի տեղամ է եղած, Խուզովայի մէջ, կոմսոմոլին, եկած է Սոֆիա ու կապուած է համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին։ Այն ատեն իրեն պաշտօն տրուած էր բանալ Թուրքիոյ անցքը, ինչ որ կատարած է։ Բայց, երբ ոստիկանութիւնը պրպտումներ է կատարած, իր ընկերը նոյն թաքուն ճամբով փախած է Ռուսաստան։ Գաբրիէլեան անցեալին մէջ դատապարտուած է, պետութեան պաշտպանութեան օրէնքին համաձայն, 15 տարի բերդարգելութեան։ 7 տարի բանտ մնալէ վերջ, ազատ ձգուած է։

Ձեռք անցուած ծածկագիրերէն եւ փաստաթուղթերէն կը հասկցուի թէ Պուլկարիան բաժնուած էր 16 շրջաններու, որոնց ամէն մէկ ծածկանուններ կը կրէ ինչպէս, օրինակ, Սոֆիան՝ Քուպա, Պուրկազը՝ Մեքսիքօ, Վառնան՝ Քոբէա եւայլն։

«Մինչեւ ծայրը պիտի երթանք»

Շաբաթ օր Մուսոլինի Նափոլի (Նափոլի) գնաց, աչքէ անցնելու համար 5000 գինուորներ որոնք արեւելեան Ափրիկէ կ'երթային. Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը մտած են պայքարի մը մէջ որ մինչեւ վերջը յառաջ պիտի տարուի, ինչ որ ալ պատահի։ Եւ շարունակեց.

— «Իտալական բանակը միշտ ալ յաղթած է բնիկ ցեղերուն։ Առովան բացառութիւն մը եղաւ, իբրեւ հետեւանք խորհրդարանական կառավարութեանց համբակութեան, ինչպէս եւ անոր համար որ մեր 14.000 զինուորները ջախջախուեցան 100.000նոց բանակէ մը։ Այսօր բովանդակ Իտալիան իր զօրքին կռնակն է եւ թող գիտնան թէ մեր ամբողջ ժողովուրդը հանգիստ եւ անօգուտ կեանքէ մը կը նախընտրէ հերոսութիւնն ու վտանգը։ Իտալական ազգը ամբողջութեամբ պիտի մասնակցի պատմութեան այն փառաւոր էջերուն որ պիտի գրուին իր զաւակներուն կողմէ»։

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը Լոնտոն հասաւ երէկ, խորհրդակցելու համար Անգլիոյ նախարարներուն հետ, իտալեւհապէշական վէճի մասին։ Անգլ. կառավարութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ո՛ր աստիճան պիտի աջակցի, վէճը խաղաղութեամբ լուծելու համար։ Հեռուհետէ կը հաստատուի թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը տրամադիր չէ շատ յառաջ երթալու եւ Իտալիան պաղեցնելու։ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնն ալ որոշած բլլալով չէզոք մնալ, անգլ. կառավարութիւնը անելի մը մատնուած է։ Այս պայմաններուն մէջ, դժուար է հաւատալ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի կրնայ վճռական դեր կատարել կամ պատժական տնօրինութիւններ առնենալ։

350,000 զէրման նախկին ռազմիկներ կ'ողջունեն զինուորութեան վերահաստատումը

Կիրակի օր աւելի քան 350.000 նախկին ռազմիկներ համախմբուեցան Քոպլէնցի մէջ (Գերմանիա) շնորհակալութիւն յայտնելով Հիթլէրի պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատման առթիւ։ Օրուան ճառախօսները միեւնոյն ատեն խօսեցան խաղաղութեան մասին, յայտարարելով թէ զանազան երկիրներու նախկին ռազմիկներու մերձեցումը լաւագոյն միջոցն է ապահովելու խաղաղութիւնը։ Ընկերակցութեան նախագահը յայտարարեց թէ Գերմանիա երբեք չպիտի կրնար բանակ մը ունենալ, եթէ չըլլար նացի կուսակցութիւնը։ Յաջորդաբար խօսեցան նաեւ երեք զօրավարներ, (մէկը՝ Հիթլէրի ներկայացուցիչը), շեշտելով թէ միութեան կապը ամուր է Գերմանիոյ նախկին բանակին եւ նոր բանակին միջեւ։

Պատկառելի տեսարան մը կը ներկայացնէր նախկին ռազմիկներու թափօրը։ Շատերը դիրքերն ի բուռն քալեր էին, երկրին զանազան մասերէն։ Թափօրին վերեւ կը ծածանէին 20.000 կարմիր դրօշներ, կայսերական Գերմանիոյ երկաթեայ խաչանիշով։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է Յեսուեան՝ Նուէրները՝ ցամյամեան ընտանիք 100 ֆր., Գ. Գօզոս Գորգիկեանէ (Փարիզ) 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփանսընէ (Լումասիա) 100 ֆր., Տիկ. Աննա Փաստրմաճեանէ 50 ֆրանք։

Վարչութիւն

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէկինէ Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տապաղեան ընտանիքին իրենց հօր՝ Յակոբ Տապաղեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ երրորդ հանգրուանին՝ Շարլըվիլ—Մէց մրցումը (161 քիլոմեթր)։ Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ ժամը 12.30ին։ Ճամբու ընթացքին հեծելանուորդները այնպէս արագ կը քշէին իրենց հեծելանիւը որ, շատեր իրենց հեծելանիւով միասին վար իյնալով վտանգաւոր արկածներ պատահեցան։ Վիրաւորեալներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ երկու հռչակաւոր Ֆրանսացիներ՝ «Լեոնէրու Թագաւորը Ռընէ Վիէթթօ եւ Ռօժէ Լափէպի։ Անոնք տեղին վրայ դարմանուելով մեծ դժուարութեամբ շարունակեցին մրցումը։ (Առաջինը վիրաւորուած է գլուխէն, իսկ երկրորդը՝ ոտքերէն)։

Մէցի 17 քիլոմեթր մնացած երեք նշանաւոր ախոյեաններ՝ Ֆրանսացի Մօրիս Արչամպօ, պելճիքացի Տանէլ եւ իտալացի Ռաֆայէլ տի Փաքօ փախուստ տալով խումբէն կը հասնին Մէց առանձին եւ հոն հազարաւոր հանդիսատեսներու ներկայութեան տեղի կ'ունենայ ճակատագրական մրցումը (ըսփրինթ), եւ իտալացի տի Փաքօ կը հռչակուի յաղթական 161 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 4 ժամ, 29 վայրկեան, 7 երկվայրկեանէն (ժամական 35 քիլոմեթր 895)։

⁂ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ չորրորդ հանգրուանին՝ Մէց — Պէլֆօռ, (220 քիլոմեթր) մրցումը։ Հեծելանուորդները մեկնեցան առտուան ժամը 9.30ին. Մէցէն եօթը քիլոմեթր հեռու՝ Մօթիներ—լէ—Մէց եւ Ժիւ—օ—Արշ ճամբուն վրայ անծանօթներու կողմէ տեղաւորած էին շիշերու կտորներ եւ գամեր։ Ոստիկանութիւնը անմիջապէս լուր տուաւ կազմակերպիչ մարմնին որ ուղեգիծը փոխեց փոքր յապաղումով մը։ Այսպիսի դէպք պատահած էր Նիսի մէջ 1931ին։

Պէլֆօռ առաջին անգամ մտան տասը հեծելանուորդներ, բոլորն ալ օտար պելճիքացի, իտալացի եւ գերման, ուր յաղթական հռչակուեցաւ պելճիքացի Ժան Աէրց, 220 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ, 14 երկվայրկեանէն (ժամական 31 քիլոմեթր 411)։ Ընդհ. դասաւորման մէջ մեծ փոփոխութիւններ եղան։

Երէկ, երկուշաբթի պիտի կտրէին Պէլֆօռ — Էվիան ճամբան, 320 քիլոմեթր։ Այս հանգրուանը բաժնուած է երկուքի, առաջինը՝ Պէլֆօռ — Ժընեւ 262 քիլոմեթր խմբովին, իսկ երկրորդը՝ Ժընեւ — Էվիան 58 քիլոմեթր ժամական վազք առանձին, մէկ — մէկ վայրկեան յապաղումով։

Այս հանգրուանէն յետոյ կը սկսի բուն լեռներու մրցումները, ուր մեծ անակնկալներու կը սպասուի։ Հ. Ս.

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ խստացուց քաղաքական ապօրէն գործունէութեան դէմ հաստատուած օրէնքը, նոր հրամանագրով մը, որուն համաձայն ներքին նախարարը կրնայ ծանրացնել տուգանքը, մինչեւ վեց ամիս բանտարկել կամ հինգ տարի սահմանէն դուրս հանել անսաստողները։

ԳՈԼՍՈՆ ԿՈՒՍԱԿԱԼ Մուհիէտտին, որ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ Եւրոպայի մէջ, վերադառնալով յայտարարեր է թէ փողոցները պիտի բարեկարգէ, գամաւոր անցքեր պիտի հաստատէ, ծառեր տնկել պիտի տայ Վոսփորի մէջ եւն.։

Ի ՏՆԷ ԽՈՒԼ — ՀԱՄՐ երեխայ մը, (ինը տարեկան) սկսաւ լսել եւ խօսիլ Լոնտոնի մէջ, երկար դարմանումէ յետոյ։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՔԱՋ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ մը, հարիւրապետ Փիւժէ եւ իր ուղեւորը Կէնկօ, ջարդ ու փշուր եղան կիրակի օր, Անժէի մէջ, երբ իրենց օդանաւով կը մասնակցէին 12 ժամուան միջազգային արշաւի մը։ Մրցումը շահելու վրայ էին, երբ իրենց օդանաւը ծառերուն զարնուեցաւ։

107 ՏԱՐԵԿԱՆ ՊՈՒԼԿԱՐ ՄԸ անձնասպան եղաւ Սոֆիայի մէջ, հրապարակի մը վրայ, խորապէս յուսահատելով երկու հաւատարիմ բարեկամներու կորուստէն

350 ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ թռիչք մը կատարեցին Անգլիոյ մէջ, ի ներկայութեան Անգլիոյ Թագաւորին եւ հարիւր հազար բազմութեան։

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Պօմոն-Սիւր-Օազի Մանկապարտէզ-Նախակրթարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի կ'ունենայ 28 յուլիս կիրակի. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» սրահին մէջ, 10 Bld- des Marguerittes։

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէ նկատի ունենալ այս թուականը, չի խաչաձեւելու համար դպրոցական հանդէսը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նրա թուխ դէմքը, սեւ կրակոտ աչքերը, հարուստ, մթնագոյն գիսակները ամենեւին չէին համապատասխանում հեռաւոր հիւսիսին։ Նա եկած էր հարաւից, ջերմ, արեգնափէտ հարաւից, ուր արեւը միշտ պայծառ է, ուր դէմքերը ստանում են մուգ վարդի գոյն։ Բայց որքան լոյս և կեանք կար այն մթին աչքերի մէջ, որքան հրապոյրանք այն թախծալի դէմքի վրայ։ Նա ներկայացնում էր մի աչխոյժ, անսանձ բնաւորութիւն, սքօղած տխրութեան ամպերով, թաղուած դառն յուսահատութեան մէջ.

Նա շարունակում էր նայել։

Վերջապէս շողացին արեգակի առաջին ճառագայթները եւ երեւան հանեցին շրջակայ տեսարանները։ Ահա այնտեղ, հալոցների բարձր ծխաններից, թուխ ամպերինման, դուրս էր հոսում թանձր մուխը եւ նաձագնում էր դէպ նոր լուսաւորուած հորիզոնը։ Մարդիկ մրոտած հագուստով, մրոտած դէմքով, սեւ, որպէս ուրուական, թափառում էին ծխային մթնոլորտի մէջ։ Այդ տեսարանը սարսափ ազդեց օրիորդի վրայ։ Հալոցներից ոչ այնքան հեռու, հանքային քարերի կոյտերի մօտ, գետնի վրայ նստած էին նոյնպէս մաշկոտ դէմքեր։ Դրանք ծանր մուրճերով ջարդում էին, մանրում էին քարի մէջ թաղնուած մետաղը, եւ պատրաստում էին հալելու համար։ Օդը թնդում էր հարիւրաւոր կռանների հարուածներից։ Ոմանք փոքրիկ սայլակներով մանրած մետաղը քարշ էին տալիս, տանում էին ու ածում առանձին կոյտերի վրայ, որոնք բազմաթիւ բլրակների ձեւն էին ստացել։ Այդ բլրակներից մի քանիսը ծխում էին։ Անծուխը եւ ծծումբը այրւում էր նրանց մէջ, եւ ուտում, մաշում էր հանքային ավելորդ մասերը։ Օդը այնտեղ խեղդում էր ծծումբի կծու հոտով։

Այդ կողմում ամէն տարրկայ սեւ գոյն ունէր, կարծես ամէն ինչ սուգ էր զգեցած։ Մետաղի սեւ կեղեւով պատած էին ճանապարհները, սեւ փոշին ծածկել էր գործարանների կտուրները, սեւացած էին եւ ճնճղուկները, որ բոյն էին դրել այն շինուածքների ծածքի տակ։

Ամէն ինչ սեւ էր, ամէն ինչ մրոտած էր։ Միայն կրակն ու բոցը, որ բորբոքւում էր հալոցների մէջ, ներկայացնում էր մի սոսկալի հակապատկեր ընդհանուր նսեմութեան մէջ։ Այդ դժոխքում մարդիկ այրւում էին բայց չէին խորովւում։ Հալած մետաղը ծփում էր բովերի մէջ, որպէս հրեղէն լճակ։ Երկաթեայ երկայն շերեփներով վեր էին առնում բաց դեղնագոյն հեղուկը եւ ածում էին արուեստայ կաղապարների մէջ։ Քրտինքը յորդ վտակներով հոսում էր գործաւորների սարսափելի դէմքից, բայց խանձում էր նրանց կիսախարշ երեսները։

Օրիորդը դէմքը շուռ տուեց զարհուրելի տեսարանից.

Միւս տարրկաները չէին հեռաքշում նրան։ Ահա այնտեղ, պատուհանի դիմաց, կանաչազարդ բլուրի լանջում, տեսնւում էր զինուորի հասակէն կէսը, փէշերը վեր քաշած, բոպիկ ոտներով, ցեխը կոխ տալով, վերադառնում էր մերձակայ վտակից, եւ ուսի վրայ դրած լծակի երկու ծայրերից թիթեղեայ սաթիները քարշ տուած, ջուր էր բերում։

Այնտեղ պառաւը մրթմրթալով քշում էր դէպի դաշտը իւր մի հատիկ կովը։ Փոքր ինչ հեռու, մի առանձնակ տղայ, տանից անդրադարձութեր, մի այն չաղիկը հագին, նստած էր մերկ ձիու վրայ, եւ նոյնպէս մերկ ոտներով նրա կողքերը ծեծելով, բոլոր ուժով վազեցնում էր իւր նժոյգը մի տեղ, Առաջուան ոչ գիտէ, թէ դէպի ուր։ Բայց-դլխի մարդը ծածանում էին, սաստիկ չփուելով օդի հետ։ Մի կողմում սագերի սպիտակ երամը, իրանց լայն թաթիկների վրայ օրօրուելով, եւ մի առանձին բաւականութեամբ կչկչալով, դիմում էր դէպի մերձակայ ճահիճը։ Փողոցում դիւղացու մանկահասակ աղջիկը, մի քանի դրօշներ ափի մէջ պինդ բռնած, վազ էր տալիս դէպի մերձակայ գուրանը քաղելու փուշ գտնելու։ Նրան հանդիպեց մի դրագիր դեղին կօճակներով, ինչ որ տաւց, աղջիկը հայհոյեց նրան եւ փախաւ։

Ուրիշ ոչինչ չէր տեսնում օրիորդը, միայն այստեղ ու այնտեղ երեւում էին մաշկոտ շինուածքներ հազիւ նշմարելի լուսամուտներով, որոնք այնքան առանձնացած էին, կարծես, վախենում էին մօտենալ միմեանց։ Պահապան զինուորները, չափաւոր քայլերով, անցուդարձ էին անում դռների առջեւ։ Օրիորդի արտասուքով լցուած աչքերը յառած էին դէպի այդ կողմը։ Երկար նայում էր եւ, կարծես, աչքերով աշխատում էր ներս թափանցել այդ մաշկոտ շինուածքների հաստ պատերից։ Մանր, երկաթապատ դռներից մէկը բացուեցաւ եւ դրսում յայտնուեցաւ մի մոխրագոյն խումբ։ Շրջապատուած զինուորներով, խումբը շարժուեցաւ դէպի այն կողմը, ուր կանգնած էր սպիտակ տնակը։ Նրանք կրում էին բահեր, բրիչներ եւ փորելու զանազան գործիքներ։ Բայց ինչո՞ւ հակառակութեան նշան էին տանում այդ թշուառ բանուորները։ Օրիորդի սիրտը սկսեց բաբախել։ Նա պատրաստ էր վազել, գնալ, մերձենալ նրանց եւ մօտից, շատ մօտից նայել նրանց վրայ։ Բայց նրա ոտները չհնազանդուեցան, ծնկները դողացին, գլուխը պտտուեցաւ, աչքերի առջեւ մթնեց։ Նա թուլացաւ, ընկաւ պատուհանի վանդակապատի վրայ։ Մոխրագոյն խումբը հեռուից անցաւ։ Ուշաթափ օրիորդը ոչինչ չտեսաւ, միայն նրա ականջներին, որպէս երազի մէջ, զարկում էին ծանր շղթաների անհեթեթ հնչիւնները...։

Խորին ապշութեան մէջ նա ուշի եկաւ։ Անրջային տեսիլքը անցեր էր։ Նրա առջեւ նկարուեցան միեւնոյն ամբողջ տեսարանները։ Նա գանգատ, դողդոջուն քայլերով սկսեց դիմել դէպի այն սենեակը, որտեղից դուրս էր եկել։ Պարտէզի միջով անցնելու ժամանակ նրա շրջապատի ներքին եղը բռնուեցաւ վարդենու փշից եւ պատառուեցաւ։ Նա այն աստիճան յուզուած էր, որ ոչինչ չզգաց։ Սենեակի դրան մօտ հանդիպեց նրան պառաւը, հարցնելով.

— Պարոնները վե՞ր են կացել։

(Շար.)

17, Rue Damesme, PARIS (13).
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւ	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ... այլ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒԼԻՍ — MERCREDI 10 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2853 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ,— ՅՈՒԼԻՍ 10...

Քսանեօթ տարի առաջ այսօր, Օսմ. կայսրութիւնը անգամ մը եւս կը փրկուէր նոր դէպքով մը,— վերահաստատում սահմանադրութեան:

Բնականաբար, նոր կացութենէն կ'օգտուէին «բարեկարգիչ տարրեր»ն ալ, վայելելով տարրական ազատութիւններ, եւ զգալապէս ոտքի կանգնելով:

Իսկ ամէնէն աւելի կ'օգտուէր անշուշտ, տիրապետող տարրը, Թուրքը: Ընդոստ արթնցած իր դարաւոր քունէն, ան վերածնութեան, բացարձակ անկախութեան ծրագիրներ կ'որոճար:

Միչդ այդ կէտն էր որ չհասկցան այսպէս կոչուած փոքրամասնութիւնները, ընդհանուր գինարբուքի գոլորշիներուն մէջ:

Կամ երբ հասկցան, շատ ուշ էր արդէն:

Հայերս ազատած՝ արիւնազանգ բռնակալութեան մը շղթաներէն, անոնք իրենց քաղաքականութիւնը կը վարէին համաձայն օրուան հովերուն: Եւ անարգել թափ կուտային իրենց բոլոր տենչերուն, ցնծութեան շռնդալից արտայայտութիւններով:

Օրուան իշխանութիւնը, որքան ալ հաճութեամբ չդիտէր այդ պոռթկումները — մանաւանդ գաւառի մէջ — կը նախընտրէր զգուշանալ միջամտութիւններէ:

Ան չտեսնելու կամ չհասկնալու կը զարնէր, որպէսզի կարենայ լրացնել երկու հիմնական առաջադրութիւններ,— 1. ապահովել կայսրութեան հողային եւ քաղաքական ամբողջութիւնը.— 2. խմբել եւ կազմակերպել Թուրք ժողովուրդը, որ իր հպատակներէն ետ մնացած էր առնուազն յիսուն տարի:

Այդ օրէն ցանուեցան այն սերմերը, որ յետոյ պիտի յանգէին նորագոյն Թուրքիոյ կազմութեան, թէ քաղաքական եւ թէ ընկերային տեսակէտով:

Անշուշտ Իթթիհատի վարիչներուն միտքէն չէր անցներ Թուրքիոյ այսօրուան կարգ ու սարքը,— ջնջում սուլթան-խալիֆայութեան, հանրապետութիւն, լատինական այբուբեն եւ մնացեալ աննախընթաց յեղաշրջումները:

Բայց, անժխտելի է թէ 1908ի օսմ. սահմանադրութեան հնոցին մէջ թրծուեցաւ այն սերունդը, որ այսօր տիրաբար կը վարէ Թուրքիոյ ճակատագիրը:

Անհրաժեշտ չէ գիտական – պատմական վերլուծումներ կատարել, համոզուելու համար այս ճշմարտութեան:

Իթթիհատ – Թէրագգին էր որ, բիւրեղացնելով «Ժէօն Թիւրք»երու տենչերն ու տեսութիւնները, զանոնք վերածեց ընդհանուր հանգանակի մը:

Մենք անոր մակերեսը միայն տեսած եղանք օսմ. սահմանադրութեան շրջանին, բայց այդ մակերեսն իսկ իմաստալից էր, իբրեւ ժամանակի նշան:

Այդ շրջանէն կը սկսին, ինչպէս ուսանողական եւ երիտասարդական շարժումները, նոյնպէս Թուրք ազգային գրականութեան եւ համաթուրք մշակոյթի զարգացման ծրագրեալ աշխատանքները:

Դարձեալ, այդ օրերուն էր որ կ'արծարծուէր ինչպէս ազգի եւ հայրենիքի գաղափարը (վաթան), նոյնպէս օտար լուծը թօթափելու կամքը (քափիթիւլասիոնները, մենաշնորհներ եւն.):

«Օսմանցիական» քաղաքականութիւնը արդիւնք չէր, աւելի կամ պակաս զգուշութեամբ ձեւ ու մարմին տալու համար այս քաղաքականութեան: Ինչպէս որ համիսլամութեան բանաձեւն ալ արդելք չէր համաթուրանական շարժման, եւ ընդհակառակն կը հարթէր անոր ճամբան, կրօնական կախարդանքով.

Դժուար է ըսել թէ ո՛ւր պիտի յանգէր Իթթիհատը, եթէ պայթած չըլլար Մեծ Պատերազմը, կամ եթէ Թուրքիան մասնակցած չըլլար անոր:

Բայց, պատերազմէն վերջը, նոյն իսկ իր փլուզման պահուն, անոր գաղափարական աւանդներն էին որ հաւաքուեցան եւ նոր, աւելի բիւրեղացած հանգանակի մը վերածուեցան «Միլլիճի»ներուն կողմէ:

Մնաց որ, նոյն այդ ազգային շարժման վարիչները, անոր ամէնէն գործօն տարրերը նախկին իթթիհատականներ էին, աւելի կամ պակաս արմատական:

Դեռ այսօր ալ, անոնք որ տիրաբար կ'իշխեն Թուրքիոյ մէջ, իրենց քաղաքական մկրտութիւնը ստացած են Իթթիհատի աւազանէն:

Ըսել կ'ուզենք թէ սերունդի գաղափարական կապը չխզուեցաւ Թուրքիոյ մէջ, 1908էն ասդին, եւ քաղաքական – ընկերային խմորումը, տեսութեանց եւ առաջադրութեանց իրականացման ճիգը շարունակուեցաւ ու զարգացաւ անընդհատ, հակառակ աշխարհատարած փլուզումներուն.

Մէկ խօսքով, Յուլիս Տասը խոր հետք մը բացաւ Թուրքիոյ պատմութեան մէջ, կազմեց ճակատագրական անկիւնադարձ մը, — վերածնութիւն կամ կործանում:

Դէպքերու ընթացքը դէպի կործանում կը տանէր, թէ ներքին եւ թէ արտաքին պատճառներով: Սակայն յանգեցաւ անհաւատալի վերածնութեան մը, ի գին անհաշուելի կորուստներու, հողային թէ մարդկային:

Անկախ՝ բոլոր արտաքին ազդակներէն, կարելի չէ ուրանալ որ Թուրքը այդ վերածնութեան մէջ շատ բան կը պարտի Յուլիս 10ով սադրուած եւ յամառ գիտակցութեամբ յառաջ տարուած աշխատանքներուն:

Պիտի ուզէի՞ք բաղդատութիւն մըն ալ մեր մասին կատարել, սկսելով նոյն այդ յուլիս 10էն, եւ պահելով բոլոր համեմատութիւնները:

Բաղդատութիւն մը ոչ թէ ուժի կամ ճակատագրի, այլ պարզապէս քաղաքական դաստիարակութեան ... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ՞ ԻՐԱՒԱՐԱՐ ԱՏԵԱՆԷՆ

Այդ պարագային անխուսափելի կը դառնայ պատերազմը Հապէշիստանի դէմ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ իտալօ-հապէշական իրաւարար յանձնախումբին քաշքշուքները խոր դժգոհութիւն պատճառած են Իտալիոյ մէջ: Հապէշիստանի ներկայացուցիչները, որոնց մէկը Ֆրանսացի է, իսկ միւսը Ամերիկացի, ուզած են քննութեան ենթարկել սահմաններու խնդիրը, ինչ որ կը հակառակի Մայիս 25ին տրուած որոշման: Եթէ այսպէս շարունակուի, Իտալիա ետ պիտի քաշէ պատուիրակները: (Յանձնախումբը կը գումարուի Շէվէնինկէնի մէջ, Հոլանտա): Իրազեկները կը հաւաստեն թէ այդ պարագային Իտալիա հաշտարար միջոցները վերջացած համարելով, անմիջապէս պիտի ձեռնարկէ զինուորական գործողութեանց, բռնի գոհացնելու համար իր ազգային պատիւը: Ատ այժմ անելի մը յանգած են բանակցութիւնները, որոնց նպատակը պիտի ըլլար ջլել վերջին դէպքերու պատասխանատուութիւնները.

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ անգլ. կառավարութիւնը նկատի առնելով Մ. Նահանգներու մեկուսացումը եւ Ֆրանսայի վերապահ դիրքը, ինչպէս եւ բրիտանական խորհրդարանին մէջ եղած հարցապնդումները եւ մամուլին քննադատութիւնները, այլեւս անյոյս կը նկատէ որ եւ է փորձ՝ Ազգերու Դաշնակցութիւնը Իտալիոյ դէմ հանելու: Հանրային կարծիքին ալ համաձայն չէ որ անգլ. կառավարութիւնը յամառի ահաբեկել Իտալիան: Հետեւաբար, կառավարութեան կը մնայ լուալ ձեռքերը, փոխանակ ճնշում բանեցնելու: Այժմ կը փորձուի Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ ուղղակի բանակցութիւններ հաստատել Ֆրանսայի միջոցաւ:

Երկուշաբթի օր զանազան հարցումներ ուղղուեցան Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, խոստացուած հողային զիջումներու մասին: Արտաքին նախարարը յետաձգեց իր պատասխանը: Երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ 1923ին երբ Մեծն Բրիտանիա կը հաւանէր որ Եթովպիա ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, պայմաններէն մէկն էր ջնջել գերութիւնը եւ գերեվաճառութիւնը. մինչդեռ այդ բանը չէ եղած, որով Եթովպիա զրկած է իր յանձնառութիւնները, իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան: Արտաքին նախարարը պատասխանեց.— Դժուար է ըսել թէ Եթովպիա որ եւ է միջոց ձեռք առա՞ծ է թէ ոչ, գերեվաճառութիւնը ջնջելու համար, բայց կառավարութիւնը իր կարելին կ'ընէ:

Զօր. ՔՈՆՏԻԼԻՍ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Զօր. Քոնտիլիս, Յունաստանի պատերազմական նախարարը, Հռոմ հասաւ երկուշաբթի առտու, ընկերակցութեամբ երեսփոխան Մէրքիւրիսի եւ երեք բարձրաստիճան սպաներու: Այս այցելութեան հրաւէրը ուղղած էր Իտալիոյ պատերազմի կամաւորներու ընկերակցութիւնը, որուն վարիչները միեւնոյն ատեն վարիչներն են Հռոմի համալսարանի կոմիտէին (Ֆաշական քաղաքութեան պաշտօնական մարմինը արտասահմանի համար): Զօր. Քոնտիլիս երբեք չէ ծածկած իր համակրանքը Իտալիոյ արդի վարչաձեւի մասին, իսկ Երեսփոխան Մէրքիւրիս նոյնպէս է Յունաստանի Ֆաշական շարժման առաջնորդին. Ամէն պարագայի մէջ, մեծ արժէք ունի այս այցելութիւնը, մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ Զօր. Քոնտիլիս ալ յարեցաւ միապետական շարժման: Զօրավարը երէկ ընդունուեցաւ Պ. Մուսոլինիի կողմէ, մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդելով Յունաստանի կացութեան եւ միապետութեան վերահաստատման մասին: Հռոմի մէջ յայտնապէս գոհ են միապետութեան վերահաստատման ծրագրէն, որ մեծապէս պիտի ազդէ պալքանեան քաղաքականութեան վրայ, իտալական տեսակէտով:

*. Աթէնքի քաղաքապետը Լոնտոն պիտի երթայ, խորհրդակցելու համար նախկին թագաւորին Գէորգիոսի հետ

Միացեալ Յանձնախումբին Բ. ընդհ. ժողովը

Միացեալ Յանձնախումբի Բ. ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի իրիկուն, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ: Նախագահ Գ. Խմէրեան կարդաց Յանձնախումբի Մայիս 3-8 յուլիսի գործունէութեան համառօտ տեղեկագիրը եւ տուաւ կարգ մը բացատրութիւններ:

Մայիս 3էն ի վեր Միացեալ Յանձնախումբին վրայ աւելցած են Հայ Գրողներու Միութեան եւ Նախկին պատերազմիկ սպաներու Միութեան ներկայացուցիչները. իբրեւ ազատ խորհրդականի հանգամանքով փաստաբան Գ. Զարեհ Սրապեան: Մինչեւ այսօր պատասխան ստացած են Փարիզի եւ շրջականերու A—N սկզբնատառով աշխատաւորները, որոնցմէ 237 հոգի մերժուած են:

Անոնք որ զրկուած են աշխատանքի իրաւունքէ

Աշխատանքի իրաւունքէ մերժում ստացած հայ աշխատաւորներէն կը խնդրուի, որ երթան արձանագրուին Rue Jean Goujonի եւ Ave. Kleberի Հայ Գաղթականական պաշտօնատունները, եթէ մինչեւ հիմա չեն արձանագրուած:

Անոնք որ արդէն արձանագրուած են, պէտք է որ այս շաբթուան ընթացքին նամակով կամ անձամբ այդ պաշտօնատուններուն հաղորդեն իրենց թղթածրարին (տոսիէ) թիւը, որ նշանակուած է իրենց աշխատանքի վկայականին կամ պայմանագրութեան վրայ դրուած avis défavorableին քով: Մերժումներու առաջին ցանկը պիտի ներկայացուի յառաջիկայ երկուշաբթի:

Նոյնպէս կը խնդրուի Մարսիլիոյ, Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Վալանսի եւ ուրիշ քաղաքներու ազգային իշխանութիւններէն կամ տեղական հայ մարմիններէն, որ իրենց ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած հայ աշխատաւորներու ցանկերը պատրաստուին եւ ղրկեն Միաց. Յանձնաժողովի ատենապետին, Գ. Խմէրեանի, 11, Square Alboni, Paris (16), նշանակելով թէ ենթական ո՞ր թուականին Ֆրանսա մտած է, ի՞նչ է տարիքը, արհեստը, Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակ ունի՞ թէ ոչ, ամուրի՞ է թէ ամուսնացած, եւ ի՞նչ է իր թղթածրարին թիւը:

Թէ Փարիզի մեր հայրենակիցները եւ թէ գաւառներու Ազգ. Մարմինները պէտք է փութացնեն այս տեղեկութիւնները, որոնք հետզհետէ պիտի ներկայացուին Աշխատանքի Նախարարութեան:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ԵՐԿՈՒ ՉԻՆԱՑԻՆԵՐ, երբ տասը ֆրանքնոց կեղծ դրամներ կը ծախէին: Կը կարծուի թէ դրամները կեղծուած են Շանկայի մէջ:

«ՀԱՅՄԱԹԼՈՍ»ՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

«ԹԱՅՄԶ»Ի ԱՇԽԱՏԱԿԻՑԸ ԿԸ ՆԿԱՐԱԳՐԷ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ եւ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ ՉԱՐԻՔՆԵՐԸ

125-150,000 ՌՈՒՍ, 60-70.000 ՀԱՅ, 10-12000 ԳԵՐՄԱՆԱՑԻ, 5000 ՍԱՐՑԻ

«Թայմզ»ի աշխատակից մը կը գրէ Փարիզէն (8 յուլիս).—

Տօքթ. Նանսէնի նախաձեռնութեամբ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեամբ սկսուած գործը ի նպաստ ռուս եւ հայ գաղթականներու կը շարունակուի տակաւին: Շնորհիւ Նանսէնեան գրասենեակի ջանքերուն անոնցմէ շատեր տեղաւորուած են աշխարհի զանազան մասերուն մէջ եւ այժմ կը կազմեն հասարակութեան ինքնարոյս անդամներ: Դեռ շատ գործ կայ ընելիք: Դրամական միջոցները սահմանափակ են եւ ներկայ տնտեսական անկումը փակած է շատ մը դուռներ արտագաղթի համար: Խնդիրը եղերական նշանակութիւն ունի: Ֆրանսայի մէջ այսօր կան գաղթականներու բացորոշապէս սահմանուած չորս խմբակցութիւններ.— Ռուս, Հայ, Գերման եւ Սարցի: Ռուսերը կը կազմեն ամենամեծ խմբակցութիւնը,— 125 — 150,000, յետոյ կու գան Հայերը՝ 60 — 70000, կան 10 — 12000 Գերմանացիներ, որոնց հարիւրին 83ը Հրեաներ են եւ 5000 Սարցիներ:

Չի յուսացուիր որ գերման փախստականներուն մեծ մասը մնայ Ֆրանսա, ուր գրեթէ անկարելի է աշխատանքի անհրաժեշտ արտօնութիւնը ստանալ. Շատ քիչերը բաւարար դրամագլուխ ունին գործի ձեռնարկելու համար: Բազմաթիւ Գերմանացիներ արդէն գացած են Պաղեստին եւ այլուր եւ Գերման Տարագիրներու Տեսչութիւնը այժմ միջոցներ կ'ուսումնասիրէ արտագաղթ մը կազմակերպելու համար դէպի Հարաւային Ամերիկայի զանազան երկիրները: Ֆրանսական կառավարութեան ընդհանուր դիրքը անոնց հանդէպ որոշապէս կ'արտայայտուի ականաւոր ծերակուտականի մը կողմէ որ վերջերս ըսաւ թէ գերման փախստականները պէտք է Ֆրանսան նկատեն դուռ մը եւ ոչ թէ կառատուն մը (կարաժ):

Սարի գաղթականները, որոնք այժմ կ'ապրին Հարաւային Ֆրանսայի 16 զանազան կեդրոններուն մէջ, Թուլուզէն մինչեւ Պիրենեանները, լաւ կը խնամուին Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ: Արտագաղթը միակ լուծումն է այս գաղթականներուն համար եւ որոշուած է որ Նանսէնեան գրասենեակը զբաղի անոնց ապագայով, թէեւ ներկայիս տրամադրելի գումար չկայ իր ձեռքը:

Կարգ մը տարբեր ազդակներ նպաստեցին հայ եւ ռուս գաղթականներու ներկայ ծանր կացութեան. Քաղաքական դէպքեր—նախագահ Տումէրի սպանութիւնը 1932ին, որուն յաջորդեց Ալեքսանդր Թագաւորին սպանութիւնը անցեալ հոկտեմբերին— եւ գործազրկութեան յաւելումը անշուշտ մեծապէս պատճառ եղան հակառակ հոսանքի ստեղծման եւ օտար բանուորներու վրայ դրուած սահմանափակումներու: Այս սահմանափակումներու գործադրութենէն ի վեր գաղթականներու այս երկու խմբակցութիւնները իրենց պատմութեան ամէնէն դժուարին մէկը կ'անցընեն: Իրենց ներկայ կացութիւնը այնքան ծանր է որ, ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՇՈՒՏՈՎ ԴԱՐՄԱՆ ՄԸ ՉՏՐՈՒԻ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԻՆ, ԱՅՍ ԴԺԲԱԽՏՆԵՐԷՆ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐՆԵՐ ՅՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ՄԱՏՆՈՒԻՆ:

Այն գաղթականները որոնք Ֆրանսայի մէջ կը բնակին որոշ տարիներէ ի վեր, երկու գլխաւոր դժուարութիւններ ունին.—Աշխատանքի քարտին ջնջում եւ արտաքսման հրաման: Գործազրկութեան հետեւանքով վերջերս բաւական նոր քաղաքականութիւն մը կը գործադրուի բոլոր օտար բանուորներուն հանդէպ եւ շատ խիստ ստուգման կ'ենթարկուին անոնց արտօնագիրները: Անխուսափելի են ծանր դէպքեր: Թէեւ կան կարգ մը առանձնաշնորհեալ դասեր, ինչպէս Ֆրանսացի կիներու ամուսինները, Ֆրանսայի զաւակներու հայրերը եւ նախկին զինուորները, բայց իրականին մէջ, իշխանութիւնները շատ ալ խորութիւն չեն դներ գործադրուած ստուգման մէջ: Գործազրկութիւնը իբրեւ արդարացում կը համարուի փախստականներու արտօնագրի անօգուտ ջնջման համար:

Տասը առ հարիւրի դրութիւնը եւ 1935 փետրուար 6ի հրամանագիրը որ կը սահմանափակէ օտար բանուորներու տեղափոխութիւնը մէկ նահանգէն միւսը, ծանրապէս կը ճնշէ գաղթականներու աշխատանքը, գործ փնտռելու համար: Մինչեւ որ աւելի մարդկային քաղաքականութեան մը չյանգուի աշխատանքի արտօնագիրներու հարցին մէջ, մանաւանդ ամուսնացած եւ ընտանիքի տէր մարդոց համար, այդ դժբախտներուն տառապանքը պիտի աւելնայ: Զրկանքի եւ անօթութեան պատճառած յուսահատութեան մէջ եւ իրենց կացութեան բացարձակապէս անյոյս հանգամանքին բերումով, զարմանալի չպիտի ըլլայ եթէ անոնցմէ շատեր դիմեն ոճիրի կամ իրենց տառապանքէն ազատում փնտռեն ինքնասպանութեամբ:

1849 դեկտեմբեր 3ի այլեւս հանրածանօթ արտաքսումներու Ֆրանսական օրէնքը երբեք այնքան խստօրէն գործադրուած չէր որքան այսօր: Նախապէս սահմանուած պետութիւնը պաշտպանելու անբաղձալի օտարականներէ, անոր գործադրութիւնը այսօր յաճախ առաջ կը բերէ բոլորովին հակառակ արդիւնքը — այսինքն անբաղձալիներու ստեղծում պետութեան մէջ եւ պետութեան կողմէ:

1849ի օրէնքը լայն իրաւասութիւններ կու տայ Ներքին գործերու նախարարութեան՝ արտաքսումներու համար: Պարզ յայտարարութիւն մը ոստիկանութեան կողմէ թէ օտարական մը անբաղձալի է՝ յաճախ բաւարար կը համարուի արտաքսման հրամանագիր մը հանելու համար: Օտարական մը որ դատապարտուած է որ եւ է յանցանքի համար, որքան ալ աննշան, մեքենաբար կ'արտաքսուի: Այս դրութեան ամէնէն յոռի կողմը այն է որ անելի մը կը մատնէ տարաբախտները: Ան երբ կը ստանայ արտաքսման հրամանագիրը, անմիջապէս ետ կ'առնեն իր ինքնութեան եւ ուրիշ անձնական թուղթերը: Յետոյ կը ձերբակալուի հրամանին հնազանդած չըլլալուն համար, կը դատապարտուի եւ կը բանտարկուի: Երբ փախստական մը չի հնազանդիր արտաքսման հրամանին — եթէ պետութիւն չունի չի կրնար — կը ձերբակալուի, կը դատուի, կը դատապարտուի եւ կը բանտարկուի: Դատարանը նկատի չառներ այն պարագան թէ մարդը անկարող է երկրէն հեռանալու, իսկ վարչական իշխանութիւնները աւելի կը դժուարացնեն կացութիւնը, մերժելով ինքնութեան թուղթ եւ անցագիր: Այնպէս որ դատապարտեալին համար անկարելի է օրինապէս հեռանալ երկրէն: Պատիժը լրացնելէ յետոյ մարդը նորէն հրաման կը ստանայ հեռանալու, եւ երբ չի կրնար, նորէն կը դատուի եւ կը դատապար–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴՈՒՐԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ «ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆ»Ը

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Նիւ Եորքի Դուրեան Յանձնախումբը, որ այնքան չարաչուք դեր կատարեց ծանօթ դէպքերուն մէջ, իր հրաժարականը ներկայացուցած է այսօրէն «Ազգ. Վարչութեան»:

Հայրենիք խմբագրականներու շարքի մը մէջ երեւան կը հանէ այդ յանձնախումբին գործունէութեան ամբողջ կեղծիքը, սկսելով հաշիւներէն (Յունիս 19 եւ 20).—

Պաշտօնական յայտարարութիւնը, զոր հրատարակած է Դուրեան յանձնախումբը Գալֆայեան վարդապետի ստորագրութեամբ, կեղծիքներու գլուխ-գործոց մըն է, որ արժանի է հանրային մասնաւոր ուշադրութեան:

Նախ եւ առաջ՝ «Դուրեան յանձնախումբ»ը անամօթ կերպով կը կեղծէ, երբ կ'ըսէ թէ «հայ ժողովուրդը» «միակամ» «զօրավիգ կանգնած էր իրեն ետեւ»: Ամէն մարդ գիտէ, թէ ամերիկահայ գաղութի մէկ փոքր հատուածը միայն, որ համայնավարներէն եւ ռամկավարներէն մոլորուեցաւ, նիւթապէս եւ բարոյապէս օգնեց «Դուրեան յանձնախումբ»ին: Ամերիկահայ գաղութի ճնշող մեծամասնութիւնը, ազատատենչ եւ ազգայնական հատուածը, զզուանք միայն զգաց այդ յանձնախումբին հանդէպ, որ կեանքի կոչուած էր ոչ թէ արդարութիւն փնտռելու, այլ անմեղներ զրպարտելով ու պատժել տալով իր անասնական վրէժխնդրական կիրքերուն յագուրդ տալու համար:

Երկրորդ՝ Դուրեան յանձնախումբը կը կեղծէ, երբ կ'ըսէ թէ ոստիկանութիւնն ու դատարանը պէտք ունէին «պարկեշտ քաղաքացիներու աջակցութեան՝ օրէնքի անողոք թաթը չարագործներու ուսին վրայ դնելու համար»: Պարկեշտ քաղաքացիները պէտք չունէին երբեք Դուրեան յանձնախումբի կասկածելի նիւթական օգնութեան կամ բարոյական քաջալերութեան, որպէսզի խղճի մտօք իրենց քաղաքացիական պարտականութիւնները կատարէին ոստիկանութեան եւ դատարանի հանդէպ: Ինչպէս դէպքերը շատ որոշ կերպով ցոյց տուին, Դուրեան յանձնախումբը մէջտեղ ելած էր անպարկեշտ քաղաքացիներու ախտաւոր ծառայութիւնն օգտագործելու, զանոնք զրպարտութեանց ու կեղծ ցուցմունքներու մղելու, ամէն գնով ամբաստանել ու դատապարտել տալու համար Դաշնակցականները: Դուրեան յանձնախումբը կեանքի կոչուած էր ամբոխային գրգռութիւններ, փողոցային կռիւներ, հակադաշնակցական պայքար առաջ բերելու, կրքի, ատելութեան, զրպարտութեան, կեղծիքի ու դաւի այնպիսի թանձր մթնոլորտ մը ստեղծելու համար, որպէսզի մեծապէս դժուարանայ, նոյն իսկ անկարելի դառնայ ոստիկանութեան ու դատարանի գործը, արդարութեան գործը:

Երրորդ՝ Դուրեան յանձնախումբը կը կեղծէ, երբ կը հաւաստացնէ թէ իր տարի ու կէսուան չարաչուք գործունէութիւնը «ոչ մէկ թաքուն ծալք ունի»: Եթէ այդպէս ըլլար, ինչո՞ւ անընդհ. խօսքերով միայն պիտի կերտէր հանրութիւնը, ինչո՞ւ պիտի խուսափէր մանրակրկիտ հրապարակային հաշուետուութիւն ընելէ: Եթէ այդպէս ըլլար, ինչո՞ւ ան պիտի յամառէր իր անդամներու անուններն իսկ գաղտնի պահելու: Ո՞վ չի գիտեր թէ Դուրեան յանձնախումբի գործունէութիւնը ունեցած է շատ թաքուն ծալքեր, զորս ոչ մէկ պարագայի տակ կրնայ յանդգնիլ հրապարակ հանել:

Այդ դաւադիր պարոնները շատ լաւ կը հասկնան, որ եթէ թիւեր, անուններ եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ հրապարակ հանէին, անմիջապէս պիտի բռնուէին իրենց սուտին մէջ: Ատոր համար է, օրինակ, որ անոնք խուսափած են ոչ միայն իրենց ելքի, այսինքն՝ ծախքերու հաշիւը ներկայացնելէ հանրութեան այլ եւ նոյն իսկ իրենց մուտքի մանրամասնութիւնները տալէ:

Զարմանալի ուշագրաւ է, որ իբր ընդհանուր մուտք ցոյց տուած են 24.664 տոլար 15 սէնթ միայն. մինչդեռ տիրող կարծիքն այն է, թէ Դուրեան յանձնախումբի ձեռքն անցած է 60.000 տոլարի չափ գումար մը:

Տարբերութիւնը, ինչպէս կը տեսնուի շատ մեծ է: Այդպիսի խոշոր կեղծիք մը Դուրեան յանձնախումբը ապահովաբար չպիտի կրնար ընել, եթէ հարկադրուէր մի առ մի, քաղաքէ քաղաք թուելու, թէ ուրկէ՞ եւ որքա՞ն դրամ է ստացած:

Ըստ երեւոյթին, մարդիկ իրենց մուտքի գումարը դիտմամբ իջեցուցած են 24.664 տոլարի, որպէսզի կարենան ատոր համապատասխան ալ պատրաստել ոչ — թաքուն ծախքերու հաշիւ մը եւ հարկ եղած պարագային նոյն իսկ ներկայացնել կառավարութեան: Իսկ մնացած մօտ 35.000 տոլարի մուտքը ուրացած, ծածկած են, որպէսզի կարենան դիւրութեամբ պարտըկել թաքուն գործերը, զորս կատարած են այդ խոշոր գումարին միջոցով:

×

Կասկած չունինք, թէ Դուրեան յանձնախումբին «հրաժարական»ին առթիւ հրատարակուած «պաշտօնական յայտարարութիւն»ը մեծապէս զարմացուց ոչ միայն Դաշնակցական, այլ եւ «Ճակատական» ընթերցողները, երբ անոնք այդ «յայտարարութեան» մէջ յանկարծ կարդացին, որ «Դուրեանի դատը հետապնդելու համար» հաւաքուած ամբողջ գումարը եղած է միայն 24.664 տոլար 15 սէնթ:

Եւ ի՞նչպէս չզարմանային, երբ «Միացեալ Ճակատ»ի բոլոր ուժերը, ամէնէն պահպանողական ռամկավարներէն սկսած մինչեւ ամէնէն կարմիր համայնավարները, ամբողջ տարի մը ահագին աղմուկ հանելէ, ամբողջ ամերիկահայ գաղութը իրար անցընելէ, «ամէն տեղ» հրապարակային մեծ ժողովներ սարքելէ, իրենց ամէնէն մոլեռանդ գործիչները Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը ամիսներով պտըտցնելէ, հրապարակային եւ մասնաւոր, յայտնի եւ գաղտնի հաւաքոյթներու մէջ ամէն տեսակ հանգանակութիւններ ընելէ, իրենց հետեւորդներու կրքերն ու նախապաշարմունքները մինչեւ վերջին պատիճան գրգռելէ յետոյ, յաջողած են հաւաքել ընդամէնը միայն 24.664 տոլար: Մինչդեռ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը մէն-մինակ, առանց հրապարակային մեծ ժողովներու, առանց աղմուկի, առանց ամերիկահայ գաղութը իրար անցընելու շատ աւելի կարճ ժամանակուան մը մէջ կրցաւ հաւաքել աւելի քան 82.000 տոլար:

Արդ՝ ի՞նչպէս կ'ըլլայ, որ «հայ ժողովուրդը» կարեմէր խօսուած իր ռիւերի առաջնորդին եղերական մահուամբ, ոճրագործներու դէմ ալ լեցուած արդար զայրոյթով եւ միահաւանօրէն ու միակամ զօրավիգ կանգնած Դուրեան յանձնախումբին ետեւ» (ինչպէս որ կը հաւաստացնէ մեզ Գալֆայեան վարդապետի ստորագրութիւնը կրող «պաշտօնական յայտարարութիւն»ը) հազիւ կը հաւաքէ 24.664 տոլար, մինչդեռ «դաւադիր խմբակ մը», որուն դէմ է բառ իրենց՝ ամբողջ «հայ ժողովուրդը», դիւրութեամբ կը հաւաքէ աւելի քան 82.000 տոլար:

Երկուքէն մէկը — Կամ «Ճակատականները» պէտք է խոստովանին, որ իրենց հետ չէ եղած ու չէ ժողովուրդը եւ իրենք եղած են ու են Դաշնակցութեան դանդաղածին հետ համեմատած՝ պզտիկ փոքրամասնութիւն մը, հետեւաբար սուտ են եղած եւ են իրենց բոլոր յոխորտանքները հայ ժողովուրդը իրենց հետ ունենալու մասին, եւ կամ պէտք է խոստովանին, թէ իրենց հրատարակած 24.664 տոլարի թիւը կեղծիք մըն է, թէ իրենց հաւաքածը շատ աւելի մեծ է եւ թէ իրենք այդ կեղծիքը հարկադրուեր են ընել՝ հանրային հաշուետուութենէ խուսափելու եւ իրենց մութ գործերը հանրութենէն ծածկելու համար:

×

Որքան ալ մենք պզտիկ կարծիք մը ունինք «Միացեալ Ճակատ»ին թեւ ու թիկունք եղող ամբոխի թիւի մասին, որքան ալ կասկած չունինք, թէ այդ ամբոխը ամերիկահայ գաղութի փոքրամասնութիւնը միայն կը ներկայացնէ, այսուհանդերձ չենք կրնար երբեք հաւատալ, որ «Ճակատականներու» թափած գերագոյն ճիգերուն ամբողջ դրամական արդիւնքը միայն 24.664 տոլար է եղած, մանաւանդ երբ ի նկատի կ'ունենանք, որ «Ճակատականներու» բանակին մէջ էին ամերիկահայ հարուստները: Չէ՞ որ Դաշնակցութիւնը քանդելու անհնարին պատեհութենէն օգտուելու համար՝ «Ճակատականները» իրենց առաւելագոյն զոհողութիւնները ըրին եւ իրենց մամուլի մէջ ալ չծածկեցին այդ պարագան:

Մենք համոզուած ենք, որ «Ճակատականները» ինքզինքնին կը զրպարտեն չարաչար կերպով, երբ կ'ուզեն հաւատացնել, թէ Հայոց պատմութեան մէջ իրենց համար եղած ամէնէն նպաստաւոր հոգեբանական մէկ շրջանին մէջ իրենց գերագոյն անընթաց ջանքերուն ամբողջ արդիւնքը եղած է միայն 24.664 տոլար, այն առեն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իրեն համար ամէնէն աննպաստ մէկ շրջանի մը մէջ՝ առանց մեծ ճիգեր ընելու կրցաւ հաւաքել աւելի քան 82 հազար տոլար:

Անկասկած «Ճակատականները» երբեք այսքան չպիտի նուաստացնէին ինքզինքնին, երբեք այսքան ողորմելի գումարով մը չպիտի ներկայանային հանրութեան, եթէ հարկադրուած չըլլային այդ ընել՝ ծածկելու համար իրենց շատ մութ գործերը, որոնք լոյս աշխարհ տեսնելով կրնային մեծապէս վտանգել իրենց գոյութիւնը:

Յատկանշական չէ՞ միթէ, որ Դուրեան յանձնախումբը յամառ լռութիւն պահեց եւ որ եւ է հերքում չհրատարակեց ոչ Դաշնակցական եւ ոչ ալ համայնավար թերթերու դէմ, որոնք ամիսներ շարունակ զանազան առիթներով հաշիւ կը պահանջէին եւ կ'ըսէին թէ Դուրեան յանձնախումբին ձեռքն ինկած է աւելի քան 60.000 տոլ.: Եթէ իրականութիւնը այդ գումարէն այնքան պակաս ըլլար, ինչպէս որ այժմ կը պնդեն, այն առեն ինչո՞ւ այնքան երկար առեն լուռ մնացին, ինչո՞ւ այսքան երկար լռելէ յետոյ ալ ուրիշի մը միջոցով միայն կը յայտարարեն, թէ մինչեւ այժմ իրենց գաղտնի պահած եկամուտին ամբողջ գումարը եղած է 24.664 տոլար. ինչո՞ւ չեն ըսեր, թէ ո՞ր քաղաքէն եւ որո՞նցմէ՞ որքան դրամ են հանգանակած եւ մէկ խօսքով՝ ի՞նչպէս է եղեր, որ «Միացեալ Ճակատ»ի լեռը մուկ է ծնած:

Մինչեւ որ Դուրեան յանձնախումբը չհարկեցնէ հրատարակել մանրամասն հաշիւը քաղաքէ քաղաք այն բոլոր անձերուն, որոնք դրամ տուած են «Դուրեանի դատը հետապնդելու համար», գէթ այնպէս, ինչպէս որ ըրաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէն «Հայրենիք»ի մէջ, հայ հասարակութիւնը իրաւունք ունի բացարձակապէս չհաւատալու Գալֆայեան վարդապետի միջոցով Դուրեան յանձնախումբի հրատարակած «պաշտօնական յայտարարութեան»: Մինչեւ միանգամայն գոհացուցիչ հանրային հաշուետուութիւն մը իր առջեւ ունենալը ամէն պարկեշտ հայ մարդ իրաւունք ունի մնալու այն համոզման մէջ որ՝

Ա.— Դուրեան յանձնախումբի ձեռքը ինկած դրամը ոչ թէ 24.664 տոլար է, այլ առնէ շատ աւելի մեծ գումար մը:

Բ.— Դուրեան յանձնախումբը պակաս է ցոյց տուած իր եկամուտը, որպէսզի կարենայ ծածկել իր դաւադրական գործունէութեան թաքուն ծալքերը:

Գ.— Դուրեան յանձնախումբը իրապէս չափազանց շատ բան ունի թաքցնելու հանրութենէն, երբ չի քաշուիր ինքզինքը ծանրագոյն կասկածներու տակ դնելով՝ խուսափիլ հրապարակային մանրակրկիտ հաշուետուութենէ:

Դեռ կան ուրիշ ծանրակշիռ պարագաներ:

ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս, իբրեւ մէկ նշանը ժամանակին, գրեթէ միեւնոյն առեն լոյս տեսան երկու յօդուածներ, որոնք համագործակցողները կը հրաւիրէին դէպի միութիւն: Յօդուածներէն մին, որ կը կրէր «Լաւատեսութիւն» խորագիրը, լոյս տեսաւ «Ֆրանսայի համագործակցական»ին մէջ, իսկ միւսը «Վ.տոն՝ կեանքին» վերնագրով, զուիցերիական համագործակցական հրատարակութեան «Կենօսէնշաֆթ — Ֆոլքսպլաթ»ի մէջ:

Այս երկու յօդուածներուն հեղինակները արդարօրէն դիտել կուտան վերջին տարիներու ընթացքին յուսահատութեան տարածումը եւ սպառնութեանց յաճախակի դառնալը. եւ պիտի աւելցնէի,— յուսահատութիւնը, որ կարգ մը երկիրներու մէջ բնակչութեան լայն մասն է վարակած:

Վաղուան մութ հեռանկարները, գալիքը գնահատելու եւ նախատեսելու անկարելիութիւնը ստեղծեցին վախ մը կեանքէն, եւ վանեցին երբեմնի կենսուրախութիւնը:

Մարդկութիւնը կ'ապրի ոչ միայն տնտեսական, այլեւ բարոյական տագնապ մը: Մեր աչքերուն առջեւ կը մեռնի գոյութիւն ունեցող բաներու քանդումը: Մարդիկ կորսնցուցին իրենց երբեմնի հաւատքը. բայց չստեղծեցին նորը, առանց որուն կեանքը գոյութիւն չունի: Կրօնք, պահպանողականութիւն, ազատականութիւն եւ ընկերվարութիւն,— ամէն բան քանդուեցան: Քաղաքական կուսակցութիւնները դարձան բաւական բազմաթիւ, վարկաբեկուեցան ու կարգ մը վայրերու մէջ բռնի ուժով մեկուսացուեցան հանրային կեանքէն ... Ազգերը դեռ հոս կը հաւատան կախարդիչ ուժին արտաքին միջոցներու որոնցմով կրնան դարմանել իրենց թերիները.

Ժամանակակից փճացումին գլխաւոր պատճառն է ազգային եւ միջազգային համերաշխութեան քայքայումը: Ժամանակակից տագնապէն շատ տարիներ առաջ, Ֆրանսացի փիլիսոփայ եւ բանաստեղծ Կիւյօ կը գրէր.— «Թերեւս աշխարհի մէջ չկայ առանձնական տխրութիւն, ոչ ալ անձնական հրճուանք. ամէն ինչ կապուած է սիրոյ եւ տառապանքի խորունկ ու անտեսանելի ընդհանրականութեան հետ»:

Բանաստեղծը իրաւունք ունի,— տնտեսական անձնական երջանկութիւն, հարստութիւն, դիրք եւն., չեն կրնար գոյութիւն ունենալ՝ առանց բարեկեցութեան ամբողջ ազգին: Վերջին յեղափոխութիւնները որքա՞ն հոյակապ հարստութիւններ ու գահեր աւլեցին:

Հակառակ ատոր, ոչ ոք պէտք է ծայրայեղ յոռետեսութեան մատնուի: Մարդիկ միշտ հակամէտ են թերագնահատելու լաւ ժամանակներու մէջ իրենց կացութեան տեւականութիւնը եւ դիւրաւ յուսահատելու տագնապալի տարիներու ընթացքին: Անոնք կը մոռնան որ ամէն ինչ կը փոխուի: Յաջողութեան ժամանակաշրջանները կը փոխուին դժուարին ժամանակներու, ինչպէս տաքը կը փոխուի ցուրտի, լոյսը՝ մութի, մակընթացութիւնը՝ տեղատուութեան: Այս պարագան շատ գեղեցիկ կերպով արտայայտած է հայ բանաստեղծ Ջիւանին:

Ձախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ'երթան,
Վհատելու չէ վերջ կ'ունենան կուգան ու կ'երթան

Անկասկած պիտի անցնի եւ այսօրուան տագնապը: Ինծի կը թուի նոյն իսկ թէ պատերազմներու եւ յեղափոխութեանց քանդիչ ժամանակաշրջաններ այլ եւս վերջին է հասած ու արդէն իսկ կուգայ պատմութեան շինարարական, ստեղծագործական շրջանը որու ընթացքին անձերու եւ ազգերու համագործակցականը առաջնակարգ դեր պիտի կատարէ:

Վերոյիշեալ Ֆրանսերէն յօդուածին հեղինակը՝ Փ. Գուրժէն, ծպտեալ համագործակցողներու յուսատեսութիւնը զօրացնել, պէտք անուանի գրող Մէթէրլինկէն տող մը կը յիշէ — «Չկան գէշ դէպքեր, այլ միայն կան գէշ ընդունուած դէպքեր»: Այս չափազանցումը կը յիշեցնէ ստոյիկեաններու փիլիսոփայութիւնը եւ կեանքը հնադարեան փիլիսոփայ Եպիկուրի: Երբ Եպիկուր Հռոմ գերեվարեցաւ, իր չար տէրը ցուպով կոտրեց անոր ոտքը ու փիլիսոփան պահեց իր լաւ տրամադրութիւնը

Ամէն պարագայի, իրաւացի է այն աշխարհահայեացքը, որ երջանկութիւնը չի սպասեր արտաքինէն, այլ մարդոց կը սորվեցնէ գոհունակութիւն գտնել տրուած վայրկեանին մէջ, անտեսելով որ հոն եւս կան լաւ կողմեր

Ատոր հետ կապակցօրէն կը յիշեմ ժամանակակից գրող մը, որ պատերազմի ընթացքին, ընդհանուր քանդումին մէջ, իր մէջ տրամադրութիւն էր գտած սփոփելու տեղ մը կանանչ հողի հետ, որ փամփուշտներէն անվթար մնացած էր:

Այս մտածումը աւելի պայծառ արտայայտած է սերբ բանաստեղծ Զմայ Եովանովիչը՝ իր մէկ բանաստեղծութեան մէջ: Ան կը պատմէ տխուր ու մտախոհ տղեկի մը մասին, որ, յաճախ, արտասուաթոր աչքերով, կը հարցնէր թէ ինչո՞ւ աշխարհի մէջ չկան առանց փուշի վարդեր: Այդ տղան ունէր ուրախ ընկեր մը, որ միշտ կը գտնէր ամէն բանի մէջ միայն լաւը տեսնել ու յաճախ կ'ըսէր իր յուսահատ բարեկամին,— «Ի զուր կ'արտասուես: Հրճուէ որ փուշերու միջեւ եւս վարդեր կրնաս գտնել»:

Կը յիշեմ, նոյնպէս, որ համագործակցող մը ինծ պատմեց թէ ինչպէս յեղափոխութեան առեն իր գրպանէն թռուցած էին գիրքի մը վարձատրագինը: Ի վերջոյ փիլիսոփայօրէն դիտել տուաւ թէ, հակառակ նկատելի գումար մը կորսնցուցած ըլլալուն՝ զոր ստացած էր գրքին հրատարակիչէն, ինք չէր ցանկացած գողցողին տեղը եղած ըլլալ:

Գերման փիլիսոփայ Լայպնից հեղինակն է այն ծայրայեղօրէն լաւատես մտածումին թէ չարը այս աշխարհը կուգայ միայն բարիին ճամբան մաքրելու համար: Ատելութիւնը կրնայ փոխակերպուիլ սիրոյ: Գէշը սովորաբար կ'ընթանայ լաւին առջեւէն: Ասկէ եւ առածը թէ «որքան գէշ, այնքան լաւ»: Գէշ ժամանակները կրնան լաւ ժամանակներ բերել, կը բաւէ որ մարդկային կամքը չակաւանայ եւ ուղղուած ըլլայ հասնելու, ընդհանուր ճիգերով, բարքերու եւ նիւթական աւելի բարձր մակարդակի:

Բանաստեղծը կ'ըսէ.— «Նոր կեանքը կը ծաղկի աւերակներուն վրայ»:

Կեանքին տնտեսական եւ այլ պայմանները կախում ունին ոչ միայն արտաքին պատճառներէ, այլ եւ անոնք երեւան կուգան որպէս արդիւնքը մեր գործունէութեան: Դրամատիրութիւնը երեւան եկաւ ոչ այնքան տարերայնօրէն, որքան իբրեւ հետեւանք այն իրողութեան որ անջատ խմբակներ ու անձեր զայն գտան շատ յարմար: Համագործակցականը ծաւալեցաւ որպէս հակագործունէութիւն դրամատիրութեան՝ խումբ — խումբ մարդոց կողմէ, որոնք կամովին ու համերաշխաբար կապուած են իրարու:

Որպէսզի համագործակցականութիւնը յաղթանակէ, պէտք է ամրացուած ըլլայ ոչ միայն ընդհանուր ճիգերուն հիմերուն վրայ, այլ եւ՝ սիրոյ, հաւատքին եւ յոյսին վրայ: Սէրը կը մօտեցնէ մարդիկը, հաւատքը նեցուկ կ'ըլլայ կորովին եւ խանդավառութիւն կը ստեղծէ, իսկ յոյսը կը լուսաւորէ կեանքի ծանր ուղին:

Իտալացի ծանօթ գործիչ Մածծինի զանգուածները կը հրաւիրէ հաւատքի ու դաստիարակութեան՝ համագործակցականի ճամբով, իսկ երջանկութիւնը կը բացատրէ արեւին հետ, որ, երբեմն, իր ճառագայթներով կը ջերմացնէ յոգնած ճամբորդը եւ անոր ցոյց կուտայ ուղիղ ճամբան:

Իտէալը միշտ հեռու է. բայց ան կը ծառայէ իբրեւ ուղեցոյց աստղ՝ մարդկութեան համար: Ներկայիս ծանր ու փոխանցման ժամանակաշրջանին, համագործակցողները պէտք չէ որ կորսնցնեն իրենց հաւատքը՝ իրենց ուղիղ գործին նկատմամբ, որ շատ աւելի թեթեւ կերպով կը զգայ տագնապը, քան դրամատիրական հաստատութիւնները: Անոնք պէտք չէ որ կորսնցնեն աւելի լաւ ապագայի մը յոյսը եւ իրենց համագործակցական ոգին պէտք է ամուր ըլլայ:

Կեանքի նոր ձեւերու ստեղծման մէջ, պէտք է տիրապետէ ոգին, եւ ոչ թէ նիւթը:

Համագործակցականը կոչուած է ոգեւորելու երիտասարդ սերունդը:

ՓՐՕՖ. Վ. ՏՈՏՈՄԵԱՆՑ

ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՀՆՉԱԿԵԱՆՆԵՐԸ

Ինչպէս որ Զուիցերիոյ մէջ Գերմանացիք, Ֆրանսացիք եւ Իտալացիք կը կազմեն դաշնակցական պետութիւն մը, անանկ ալ Հայաստանի մէջ Դաշնակցականները, ռամկավարներն ու Հնչակեանները կը կազմեն դաշնակցական ազգութիւն մը, ազգային բոլոր հարցերու մէջ միաձայնութեան ինքնավար:

Ան օրուընէ երբ գոյութիւն ունին այս կուսակցութիւնները, տեսնուած չէ համազգային հարց մը, որ տեղէ մը ճամբայ ինկած՝ անարգել իր նպատակին դիմած ըլլայ:

Կուսակցութիւն մը ազգին համար բան մը կը շինէ, բայց անկարելի է որ այդ շինուած բանը գործադրութեան դրուի, ինչքան ալ օգտակար ըլլայ, ոչ, պէտք է միւս երկու կուսակցութիւններուն առջեւէն անցնի, անոնք ալ ձեռքերը շինուած բանին վրայ շփեն, որ վաւերական սեպուի:

Զինուորագրութիւնը այն միակ հարցն էր, որ սխալմամբ կը կարծէի թէ համազգային պիտի ըլլար ու բոլոր կուսակցութիւնները իրենց քիթերը վեր բռնելով, թող պիտի տային որ այս հարցն անարգել անցնէր իր գործին երթար:

Բայց այդպէս չեղաւ:

Երեւանի մէջ Թրքահայ զինուորագիր ատեան մը կայ, որուն անդամները, արեւմտահայ խորհուրդէն բխեալ, կազմուած էին Դաշնակցականներէ եւ ռամկավարներէ:

Ու Հնչակեաններ չկային:

Տէր, դու փրկեա զպատեւ...

Էֆէնտիմ, ատ Հնչակեանները որոնք գրպանի փուշի նման չըլլեն՝ չեն երեւար, հրապարակ իջան ու պահանջեցին զինուորական ատեանին մէջ տեղ մը:

— Տեղ չունինք, ըսին:

— Ինչո՞ւ:

— Վասնզի ձեր կուսակցութիւնը ընդամէնը 17 հոգիէ կը բաղկանայ:

Այս ըսելով, Հնչակեանները ետ դարձան ու պոռացին.

— Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու միացէք:

Միացան:

Ու դեռ 17էն բան մըն ալ պակաս դուրս եկաւ: Ասոր վրայ գացին եկան, եղածին բան մըն ալ դարկին, միրզպէս իրենց թիւը 17ի հասցնելով, տեղ պահանջեցին եւ... առացան.

×

Իսկ ես կը բողոքեմ:

Հայ ազգը երկու միլիոն է. 17ը երկու միլիոնին մէջ 117.710 անգամ կայ ու դեռ տասն ալ կ'աւելնայ: Եթէ տասն եւ եօթնոց կուսակցութիւն մը իրաւունք ունենայ տեղ մը պահանջելու, այն առեն զինուորագիր ատեանը պիտի բաղկանայ 117.710 անդամներէ եւ տասը փոխ անդամներէ: Թող տալով որ այսքանը միայն գրելով գրագիրն, նախ գրիչ չի բաւեր, երկրորդ՝ իբրեւ ճակատ մեկնողներ մեր դէմ պիտի ունենանք ծերեր, կանայք ու երախաներ... միայն:

Այս օրէնքին հիման վրայ ի՞նչ կ'... ուզ ինծ, որ վաղն իսկ երթամ ... րոջս, քեռիս, փեսայիս, քու... կիները ծեծեմ ու հինգ քոյրեր... հետ վաթսուննոց կուսակցութիւն... կազմեմ ու ատեանին առջեւ դալ... երկու տեղ պահանջեմ:

— Ա.,պիտի ըսէք խելքը գլխէն մա... չունիս:

— Մարդ չունին, քեզի ինչ. մար... չունիմ՝ ձող կը տնկեմ ատեանին մէ... կը դառնամ, տեղը խեա չէ՞, խնդիր... սկզբունքին վրա՞յ է թէ մարդուն:

×

Ի տես կուսակցութեան մը ... անձնուրաց աշխատասիրութեան, միտքս կուգայ հետեւեալ միջադէպը... որ վերջաբանի փոխարէն կ'ուզեմ պատմել:

Այգետէր մը երկու մշակ վարձե... լով, այգին փորելու կը ղրկէ: Կէսօ... րին այգին գալով, կը տեսնէ որ այգի... բնաւ փորուած չէ եւ մշակները իրա... մէ քանի մը քայլ հեռաւորութեամբ... կռնակնուն վրայ պառկած երկինք... նային:

— Ի՞նչ ես ըրեր այսօր, կը հարցն... այգետէրը՝ մօտենալով առաջին մշ... կին:

— Ոչինչ, կը պատասխանէ մշակը առանց ծածկելու:

— Դուն ի՞նչ ես ըրեր, կը հարցն... այգետէրը երկրորդ մշակին:

Սա, որ չէր լսած թէ ի՞նչ պատասխաներ էր իր ընկեր մշակը, կը պատասխանէ.

— Տէր, իսկ ես կ'օգնէի ընկերոջս.

ԼԵՌ ԿԱՄՍԱՐ

ԿԻՆԸ՝ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոնի Նիւզ Քրոնիքըլ կը գրէ... Թուրքիոյ հանրապետութիւնը չբ... կանացաւ միայն երիտասարդութեան համակրանքը շահելով: Ֆաշական կառավարութիւնները եւս ըրին այդ բանը: Բայց, Թուրքիա շահեցաւ նաեւ կիներու գործակցութիւնը: Թուրքիոյ մէջ բոլոր դռները կիներու առջեւ բացուած են: Կիները Թուրքիոյ մէջ քաղաքական, տնտեսական եւ այլ մարզերու վրայ, այրերու հաւասար իրաւունքներ կը վայելեն: Նոյն իսկ ես տեսայ որ շատ մը տեղեր, քաղաքապետութեան համար, կիները այրերէն կը նախընտրուէին: Մի՛ թէ ... պէտք ունի երիտասարդութիւնը: Ես տեսայ գիւղացական աղջիկներ, որոնք հասուն բանախօսի մը համարձակութեամբ, հինգ հազար հոգիի առջեւ ճառ կը խօսէին: Պոլսոյ մէջ փաստաբանուհիի մը հարցուցի թէ դատաւորները իրեն ցոյց կուտա՞ն այն յարգանքը, զոր կ'ընեն իր այր պաշտօնակիցներուն: Խօսակիցս զարմանքով նայեցաւ ինծի ու ըսաւ.— «Հարկաւ կը յարգեն, ինչո՞ւ չյարգեն»: Այս օրիորդը, որուն մեծ մայրը դեռ եւս ծածկուելով կ'ապրէր, իսկ մայրը հազիւ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր չարշաֆը նետած է կռնակէն, կը զարմանար որ կատարուած փոփոխութիւնները իրեն չափ բնական չեն դառներ: Թէեւ Անատոլուի ներքնամասերուն մէջ կիներու կէսէն աւելին դեռ եւս չարշաֆ կը կրեն. Բայց, անոնց մեծ մասը կը սպասեն կառավարութեան ազդանշանին՝ կռնակնուն նետելու համար այդ ծածկոցները. Այն թաղցի պարզունակ կնոջ մը հետ շոգեկառքի ճամբորդութիւն մը կատարեցի: Որովհետեւ մեր կառախումբին մէջ այրեր չկային, կինը իր քօղը վեր...

ցուց եւ իր ներսինը պարպեց բանով։

— Աստանարնակ կիները իրապէս երջանիկ են։ Լաւծիս համաձայն, այն ատեն կուսակալը արգիլեր է չարչափ գործածելը։ Երբ այլ եւս անոնք առանց չարչափի փողոց ելլեն, պէտք չտեսնուի թէ դրացիները իրենց հասցէին պէտք խօսին։ Գիտէ՞ք թէ չարչափ գործածելու մասին պնդողները ոչ թէ կիները, այլ այրերն են։ Անոնք կը մտահոգուին թէ ստիպուած պիտի ըլլան մեզի հագուստի դրամ տալ՝ երբ եւրոպական զգեստներ հագնինք»։ Այս խօսքերուն վրայ երկուքս ալ ծիծաղեցանք։ Իր մայրը, որ միասին կը ճամբորդէր, կը մնար լուռ։ Երկաթուղին նոր հաստատուած է այս շրջանին մէջ, որով, այս տարիքոտ կինը առաջին անգամ ըլլալով շոգեկառքով կը ճամբորդէր։ Մեր քովէն սահող՝ հետզհետ անտարբերէն չէր կրնար հեռացնել իր նայուածքը։ Քիչ վերջ ուրախութենէն ժպտեցաւ ու «այս արտակարգօրէն գեղեցիկ եւ նոր բաները մեզի շնորհեց Աթաթիւրքը, Ալլահը օգնէ իրեն» ըսաւ։ Այս կինը 1928ին, լատինական գրերու ընդունուելէն վերջ, երբ 45 տարեկան էր, գրել կարդալ է սորվեր։ Շատ մը այլ գործերու մէջ եղածին նման՝ այս խնդրին մէջ եւս Թուրքիոյ հանրապետութիւնը անհամբեր է եւ, առանց սպասելու նոր սերունդին, սկսած է երկու ծայրէն ալ։ Բոլոր քաղաքներուն մէջ գրել կարդալ կը սորվեցնեն։ Զինուորական պարտականութեան կանչուող ամէն մէկ երիտասարդ ստիպուած է գրել-կարդալու քննութիւն մը անցնել, եւ ի հարկին, դասեր առնել։ Թուրքիոյ մէջ ուսումը պարտադիր է եւ բոլոր դպրոցները, համալսարանն ալ միասին, ձրի են։ Այս ծրագրին գործադրութեան համար անհրաժեշտ ուսուցիչներուն եւ շէնքերուն պակասը տարիներ շարունակ զգալի եղան։ Այսօր եւս 7-12 տարեկան շատ մը տղաք կան, որոնց կը պակսի ուսման կարելիութիւնը։ Բայց, երկրին ամէն կողմը կը տեսնուի որ օր օրի դպրոցներ կը կանգնին։ Արուած գիւղերու տղոց համար շրջակայ լեռներուն վրայ գեղեցիկ վարժարաններ շինուած են։ Վստահ եմ որ շատ չուշանալ Թուրքիոյ բոլոր տղաքը պիտի ունենան ուսանելու հնարաւորութիւնը։ Այս գործը, եթէ ոչ ուրիշներ, գոնէ Թուրք պիւրոկրասին գլուխ պիտի հանէ, որ իր լրումին հասած է։ Մասամբ տնտեսական պատճառներով, նախնական եւ երկրորդական վարժարաններու մէջ ուսումը գործնական է։ Կեսարեան ամէնէն պահպանողական քաղաքներէն մէկն է, այդտեղ մայրերը 15էն վեր իրենց աղջիկները չեն ղրկեր հիւսուածեղէնի գործարանը, որովհետեւ այրերուն հետ պիտի աշխատին։ Երբ նկատի ունենանք այս պարագան, կ՚ըմբռնենք թէ այս շարժումը մեծ կարեւորութիւն ունի։ Բայց կառավարութիւնը որոշած է կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ քանդել այն բոլոր խոչընդոտները որոնք արգելք կ՚ըլլան երկրին ճարտարարուեստականացման եւ եւրոպականացման։ Ամէն տարի, գարնան, կը տօնուի «տղոց շաբաթը»։ Այդ շաբթուան ընթացքին կատարուած հանդիսութեանց մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն արիները որոնց թիւը, աղջիկ թէ մանչ, օրէ օր կ՚աւելնայ։ Իսկ փոքրիկ դպրոցականներն ալ կը հագնին սեւ կամ գորշ գոգնոցներ՝ սպիտակ ու մաքուր օձիքներով։ Տեղի կ՚ունենան մարզական մրցումներ, հայրեր ու մայրեր կը հրաւիրուին երաժշտահանդէսներուն, կատարողութիւններու եւն.։ Թուրքիոյ մէջ, այժմ, դպրոցը որոշ գիտելիքներ գոց ընել սորվելու վայր մը չէ, անիկա պիտի ըլլայ օճախ մը, որ տղուն պիտի սորվեցնէ թէ ինչ բան է կեանքն ու աշխատանքը։

Բոլոր այս փոփոխութիւնները բնականաբար իրենց ազդեցութիւնը պիտի ներգործեն նաեւ Թուրք կեանքէն ներս, որ մինչեւ այժմ ամէնէն ուժեղ կապերով սերտօրէն միացած կը մնար։ Այդ կապերը թուլցած չեն։

ՏԻԿ. ԶՕՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— օօ —

Շաբաթ երեկոյ Սալ Ժէօկրաֆիի գեղեցիկ սրահը լեցուն էր ընտիր հասարակութեամբ մը։ Եկած էին իրենց յարգանքի տուրքը տալու վաստակաւորի մը, քառասուն տարիներու բեղնաւոր գործունէութիւն մը ունեցած է Կովկասի, Պուլկարիոյ եւ Փրնսի մէջ, իբրեւ ուսուցիչ։

Ներկաները անհամբեր կը սպասեն յոբելեարին։ Շատերը առաջին անգամն է, որ պիտի տեսնեն վաստակաւոր ուսուցչուհին եւ մեծն Թոատոմի այրին։ Վերջապէս ժողովրդի բուռն ծափերու տակ բեմ կուգայ Տիկ. Զօրեան շրջապատուած յոբելենական յանձնախումբի անդամներով։

Միջահասակ, քիչ մը կորացած, յոգնածութեան կնիքը ճակտին, բայց դէմքի առոյգ ու կենսունակ արտայայտութեամբ, խելացի ու խորհմաստ հայեացքով եւ համեստ ու վճռական կեցուածքով։ Կամքի ու յամառ աշխատասիրութեան մարմնացումն է Տիկ. Զօրեան, որ թէեւ ներքուստ խորապէս կ՚ապրի ու կը յուզուի, սակայն արտաքնապէս ոչինչ կը ցուցնէր եւ փիլիսոփայական անտարբերութեամբ կը դիտէ չուրջը։ Միայն իր խօսած ատենն էր, որ հաղորդակից եղանք իր ներքին յոյզերուն։

Յոբելենական յանձնախումբի կողմէ ընկ. Զամալեան հանդէսը բացայայտարարելով.

— «Ինծի վրայ բացառիկ պատիւ է ընկել ներկայացնելու ձեզ Տիկ. Զօրեանը։ Նա յայտնի է իբրեւ ուսուցչուհի։ Նա ոչ միայն եղած է լաւ ուսուցչուհի եւ գիտուն մանկավարժ, այլեւ ամբողջ սիրտն ու հոգին է դրել գործի մէջ եւ այնպիսի ամուր կապերով են կապուել իրեն աշակերտները, որ տասնեակ տարիներ վերջը առանց յուզումի չի կարելի կարդալ այն նամակները, որ ստացել է յանձնախումբը աշխարհի չորս կողմերը ցրուած իր աշակերտներից։ Տիկ. Զօրեանը հանրային եւ յեղափոխական գործունէութեան զուգընթաց, կատարել է նաեւ մի աշխատանք, որ մեծերից պակաս կարեւորութիւն չունի։ Թափանցելով մատաղ հոգիների խորքը, նա ջանացել է նրանց ներշնչել այնպիսի գաղափարներ, որ նրանք լաւ մարդիկ դառնան։ Տիկ. Զօրեանին կարող ենք մատաղ սերունդի հոգիների կերտիչ անուանել։ Ահա թէ ինչո՞ւ ենք տօնում իր գործունէութեան 40ամեակը»։

Բուռն ծափերու տակ վերջացնելով իր խօսքը, նախագահը բեմ հրաւիրեց Պ. Արշ. Խանճեանեանը, որ գեղեցիկ ճառով մը ողջունեց յոբելեարը, վեր հանելով անոր բարձր արժանիքները. ի մէջ այլոց ըսաւ.

— «Որքան որ գիտեմ, երկրորդ հայ կինն է Տիկ. Զօրեան, ողբացեալ Սիպիլէն վերջ, որուն յոբելեանը կը տօնուի ժողովուրդին կողմէ։ Այս հաստատումը թող բաւէ բացատրելու որ բացառիկ դէմք մըն է յարգելի յոբելեարը։ Որովհետեւ, յարգելի տիկինը բնական գիտութեանց վարդապետի տիտղո՞ս ունի։ Որովհետեւ գիտական խոր հմտութի՞ւն ունի։ Ո՛չ։ Բայց անշուշտ, պատիւ մը ու փառք մըն է մեզի համար, որ յարգելի տիկինը հասած ըլլայ նման աստիճանի մը։ Բացառիկ, որովհետեւ ան եղաւ մեծ հայ ուսուցչուհի մը եւ մեծ հայ կին մը, որ իր մտքին ու սրտին հարստութիւնները, անշահախնդրօրէն ու առատաձեռնօրէն ի սպաս դրաւ իր ժողովուրդին, ամբողջ քառասուն տարի, բովանդակ կեանք մը ուրեմն։ Ան մերժեց ամեն պետութեան պաշտօնի մեծամեծ մատուցումները։ Գործեց միայն իր ազգին համար։ Մեր ժողովուրդը կը տօնէ Զօրեանները, բայց երբեք Մայըլ Արլէնները, որոնք չեն կրնար մեզ մխիթարել, երբ սա կամ նա առիթով, մեր ականջին կը փսփսան թէ կը ճանչնան իրենց ծագումը. Մենք հայ գործ կ՚ուզենք հայ մարդէն»։

Պ. Խանճեանեան, որ եօթ տարի յոբելեարին հետ պաշտօնակից եղած է Փրնէէն-Ժընեւի հայ դպրոցին մէջ, պատմեց այն ջերմ հոգածութիւնն ու մայրական գուրգուրանքը զոր ունեցած է Տիկ. Զօրեան հանդէպ գործին ու աշակերտներուն։ Ցեռոյ խօսեցաւ Տիկ. Զօրեանի գաղափարական ու յեղափոխական անձնաւորութեան մասին, (իբրեւ ամուսին Թոատոմի) եւ ցոյց տալու համար թէ Տիկ. Զօրեան որքան ամուր է կառչած ուսուցչական կոչումին, կարդաց Ժընեւէն իրեն գրած նամակին հետեւեալ հատուածը.— «Շաբաթը երկու անգամ գնում եմ Ֆուալյէ, առանց վարձատրութեան, որպէսզի մնամ աշակերտութեան հետ. այդ անում եմ ինձ համար, որովհետեւ առանց դասարանի իմ կեանքս կեանք չէ»։

Ֆիլիպէի դպրոցի նախկին սանուհիներու կողմէ յոբելեարը ողջունեց Տիկ. Սաթենիկ Տէր Դաւթեան։ Տիկինը զգածուած ու անկեղծ շեշտով մը պարզեց այն խոշոր դերը զոր կատարած է Տիկ. Զօրեան Պուլկարիոյ հայկական դպրոցին մէջ։ Պատմեց այն սիրոյ եւ ակնածանքի մասին, որ ունէին աշակերտները հանդէպ իրենց սիրելի ուսուցչուհիին։ «Տիկին Զօրեան ոչ միայն չոր գիտութիւններ կ՚աւանդէր, այլ եւ հոգիներ կը կերտէր»։

Օր. Հռ. Բօշեան կարդաց գրաւոր ուղերձ մը Թիֆլիսի Յովնանեան դպրոցի նախկին սանուհիներու կողմէ։ «Ձեր եւ ձեր գործի մասին ոչ թէ պերճախօս պատմելու, այլ սա հասարակ պատմելու պէտք չկայ, որովհետեւ ասուած է, թէ «Մեծութիւնը ինքնին կը խօսի»։ Ինչ վերաբերում է երախտագիտութեանց ու մեծարանքներին, դուք նաեւ դրա պէտքը չունիք, որովհետեւ ձեզ համար անհասնալի է վարձատրութիւնը հանրային աշխատանքի համար։ Ես բախտ եմ ունեցել մի քանի անգամ հանդիպելու եւ նոյն իսկ մօտիկից գիտելու կեանքը մի տարօրինակ մարդու, որին շատ անգամ հասկնալ ես չէի կարողանում։ Ես տեսել եմ նրան այդ մեծ յեղափոխականին, բազմաթիւ ձեռքին եւ գաղթականների համար պաշտպարաններ պատրաստելիս։ Այս եւ սրա նման գործերը մեր ժամանակի մարդկանց համար, դժուար է ըմբռնել։ Դուք, սիրելի Տիկ. Զօրեան, այս առեղծուածը լուծելու բանալին տալիս էք մեզ։ Դուք ձեր կեանքով ու գործով ցոյց էք տալիս, որ հայ կեանքում եղել է մի շրջան, երբ տեղի են ունեցել հրաշագործ ծնունդներ, երբ մեր հանրային գործի ասպարէզում աշխատել են քրիստոսանման մարդիկ։ Դուք մէկն էք այդ գործիչներից եւ այդ պատճառով ալ աւելորդ է ձեզ ուղղել երախտագիտական խօսքեր, աւելորդ է փորձել ձեզ համոզելու, թէ դուք արժանի էք մեծարանքների ու վարձատրութեան։ Աւելորդ է կրկնում եմ, որովհետեւ դուք, ինչպէս եւ Թոատոմը այդ հասկանալ անկարող էք»։

Ցանուն Փրնէէն-Ժընեւի ուղերձ մը կարդաց շրջանաւարտներէն Նուարդ Լուսպարոնեան, շեշտելով.

— «Մենք անհունօրէն երախտապարտ ենք ձեզ, ով մեր դաստիարակ ուսուցչուհին։ Այսպիսի երախտագիտութեան արտայայտութեամբ մենք կը խորհինք կատարել տարրական պարտականութիւն մը։ Ափսոս, գրիչս անզօր է նկարագրել այն արդիւնաւէտ ու բեղուն գործունէութիւնը զոր դուք ունեցաք տասնեակ մը տարիներէ աւելի Փրնէէնի եւ Ժընեւի զոյգ վարժարաններու սաներու պատրաստութեան եւ անոնց դաստիարակելու գործին մէջ։ Մկրտչէն ի վեր ձեր մանաւոր մտահոգութիւնը եղած է Հայորդիներու եւ Հայուհիներու տալ կարելի եղածին չափ ընդհանուր եւ կատարեալ դաստիարակութիւն մը՝ պատրաստելու համար լաւագոյն մարդիկ եւ մանաւանդ, լաւագոյն Հայեր»։

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան կողմէ գեղեցիկ ուղերձ մը կարդաց Տիկ. Տիրուհի Շ. Միսաքեան.

— «Այս հանդիսութիւնները, որոնք նուիրուած են գիտուն հայ կնոջ, հանրային աշխատաւոր հայ կնոջ, կրթական մշակ հայ կնոջ, երիցս նշանակելի են մեզի համար, երբ դարերով տառապած ենք այն ստորադասման պատճառով, որուն նշաւակ է դարձած հայ կինը։ Ան հազիւ կրցած է «վարժուհի» բառը ունենալ իբրեւ արտակարգ իր նուիրաբերումին, եւ եթէ ունեցած ենք քանի մը բացառիկ դէմքեր՝ արժանացած հանրային գնահատման, ունեցած ենք եւ բանակ մը համեստ ուսուցչուհիներու, անտեսուած ու մոռցուած անողոքաբար։ Եւ ահա անոնցմէ մէկը, կին մը, զինուած գիտութեամբ, ծանրաբեռնուած հանրային աշխատանքով, կքած ուսուցչական արդիւնաւոր տարիներու բեռին տակ, դուրս է եկած այդ բանակէն, իր վրէժը լուծելու իր քոյրերուն վրէժը եւ բանալու.— «Յաւիտեան չեն կրնար անտեսել մեզ, մենք ալ ունինք տաղանդ դժուարին գիտութիւններ իւրացնելու, մենք ալ ունինք ջիղ ու կորով հանրութիւնը հետաքրքրելու եւ շարժելու, մենք ալ ունինք նուիրում ու զոհաբերում անբուենթեր հասցնելու, ահա մեր կատարած գործը, քառասուն տարիներով։ Կարելի՞ է այլ եւս անտեսել ու չսել՝ ապրի՛ հայ կինը։ Այս բոլորը, սիրելի Տիկին, դուք բոլ տուիք այսօր եւ ձեր գիտութեամբ, աշխատանքով ու նուիրումով ոչ միայն ձեր անձը դարձուցիք յարգանքի արժանի, յոբելեանի արժանի,— այլ եւ հայ կինը անգամ մը եւս բարձրացուցիք իր խոնարհ անկիւնէն եւ ցոյց տուիք անոր իրական դէմքը հանրութեան։ Ձեր յոբելենական այս հանդէսն իսկ, ծառայութիւն մըն է մեզի, բոլոր կիներուս համար եւ մենք, ձեր երախտապարտ քոյրերը, Կ. Խաչի միջոցով ոչ միայն շնորհաւորութիւններ ունինք այսօր, այլ եւ շնորհակալութիւններ, որովհետեւ եթէ դուք այսօր հպարտ էք ձեր արդար քրտինքով մենք ալ հպարտ ենք ձեզմով»։

Վերջին խօսողն էր Տիկ. Էլ. Բիւզանդ՝ յոբելեարին նախկին աշակերտուհիներէն. Նուէր բերելով հայ կնոջ վիճակն ու դերը անցեալին մէջ եւ ներկայիս ու համեմատութեան ընելով, բանախօսը պատկերաւոր կերպով ցոյց տուաւ այն նուաճումները, որ կատարած է հայ կինը կրթական, հանրային ու աշխատանքի ասպարէզին մէջ. Ապա զգանալով Տիկ. Զօրեանը, յուզումով զոչեց.

«Դուք, սիրելի ուսուցչուհի, հանդիսանալով տիպար ներկայացուցիչը հայ կնոջ իբրեւ մայր, հանրային գործիչ ու գիտութեան սպասաւորկու, եղած էք մեր կեանքի ուղեցոյցը»

** Դաշարէն վերջ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, որ կազմակերպուած էր շատ խնամքով եւ մեծ հաճոյք պատճառեց թէ յարգելի յոբելեարին եւ թէ ներկաներուն։ Սիփան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Պարթեւեանի, երեք երգեր երգեց։ Նուագեցին Օր. Զառափեան դաշնակի, Օր. Կոթէճ Թաշճեանի եւ Օր. Լաքին ջութակի վրայ։ Օր. Հ. Գալստեան արտասանեց հատուած մը Տէքեանէն, իսկ Օր. Հայկանուշ Թորոսեան մենակատար ելեկտրականացուց իր երգերով, որոնք երկու անգամ կրկնուեցան ներկաներու բուռն պահանջին վրայ։

Կէս գիշերին մօտ էր, երբ բեմ ելաւ Տիկ. Զօրեան։ Կրթնած աթոռին, համարձակ դիտելով ներկաները, յուզուած ձայնով մը ան դիմեց ժողովուրդին ու հայ երիտասարդութեան՝ հաղորդելով անոր իր 40 տարիներու աշխատանքի ու փորձառութեան արդիւնքը։

— «Արժէ Հայ մնալ»։ (Տես երէկուան «Յառաջ»)։

ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՄԱՄՈՒԼ

Պոլսոյ դպրոցներուն խնդիրը

— • —

«Ազգարար» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ խմբագրականի մը մէջ (3 յուլիս).

— «Ազգ. վարժարանները շատ լուրջ տագնապ մը կ՚անցընեն այս միջոցին։

Տագնապ կար նաեւ երէկ, ինչպէս կը ցուցնեն պարտքի դէզերը գրեթէ ամէն կողմ։ Ուսուցիչներ կան որ 4—5 ամիսէ ի վեր թոշակ չեն առած եւ առնելու ալ յոյս չունին։

Բայց այս անգամուան անձկութենէն քիչ մը տարբեր հոտ կուգայ։ Կարծես փլուզումն է որ ծայր տուած է, շատ շարագուշակ նշաններով։ Այսպէս, ընդհանուր ազգանշանի մը պատասխանելու ձեւով, գրեթէ ամէն թաղ մկրատը ձեռք առած է, հասած տեղը կտրելու համար։ Եւ որովհետեւ տարիներու ընթացքին կարելի ամէն խնայողութիւն կատարուած է, մկրատը այս անգամ ոսկորին կը դպչի։

Տարբեր բացատրութիւն կարելի չէ տալ այն համաճարակին, որով ուսուցիչներ զանգուածօրէն կ՚արձակուին։ Արդարեւ, սխալ պիտի ըլլար ըսել թէ թաղային մարմինները այս արտակարգ միջոցին կը դիմեն պարզապէս անոր համար որ դժգոհ են իրենց ուսուցիչներէն եւ կ՚ուզեն նոր եւ աւելի կարող տարրեր պաշտօնի կոչել։ Որովհետեւ, ամէնէն ազնիւ թաղականն իսկ գիտէ որ սով կը տիրէ հրապարակին վրայ եւ հնարաւոր չէ արդէն մեծ փոփոխութիւններ կատարել։ Մանաւանդ որ այս ճամբէն քալող թաղերը մէկ չեն, այլ բազմաթիւ։ Ուրկէ՞ գտնել այդքան նոր ուժ, երբ գիտենք որ ասպարէզը կը նօսրանայ տարուէ տարի եւ պաշտօնէութիւն ունեցողը այլ ճիւղի մէջ կը փորձէ իր բախտը։ Մասնաւորաբար այր ուսուցիչներ մատի վրայ կը համրուին, այնքան հազուագիւտ դարձած են։

Պարզ է, ուրեմն, որ դրդապատճառը կրթական չէ։ Արդէն, ո՞վ կը հետաքրքրուի դպրոցով որ հետամուտ պիտի ըլլայ մակարդակի բարձրացման։ Ամէն ինչ յանձնուած է տնօրէններու, առանց որ եւ է պայմանի եւ հսկողութեան։ Այնպէս որ եթէ տնօրէնը կարող ու բարեխիղճ է, գործը կ՚ընթանայ. այլապէս կը կաղայ ու կը յղփի, եւ կամ օգտակար կ՚ըլլայ միայն տնօրէնին, զանձնալով անձնական վաստակ մը, որ սակայն անծախս է եւ միայն շահ կը բերէ։

Ոչ, գլխաւոր պատճառը նիւթական անձկութիւնն է. Ձգտելով դիմանալ պիւտճէի յարաճուն բացին, թաղային մարմինները կարծես կորսնցուցած են իրենց գլուխը եւ ամէն տեսակ միջոցի կը դիմեն, ելք մը գտնելու համար։ Եւ որովհետեւ կտրելիք ճիւղ չմնաց «ծախուցք» բաժնին մէջ, սկսած են մկրատել ուսուցչական թոշակները։ Այսպէս, թաղի մը բոլոր ուսուցչուհիներուն ծանուցուած է թէ գալ շրջանէն սկսեալ ամսական միայն... 20 ոսկի պիտի ստանան։ Ուրիշ թաղ մը, Գաթթայ, նոյնիսկ փակելու ելաւ վարժարանը։ Իրականին մէջ, նոյն գաղափարին վրայ կը գտնուի Գնալը, որ կղզիներուն մէջ միակն է իբրեւ դպրոց ունեցող։

Ասդին, խայտառակ վերջնապէս Ջնքեղ լիսէի կարգերը, իսկ Կեդրոնականի ճակատագիրը դրուած է լուրջ հարցականի մը առջեւ, քանի որ Սանասարեան աղբիւրը ցամքած է, իսկ Ղալաթիոյ թաղին համար կ՚ըսուի թէ 5000 ոսկիի մօտ պարտք ունի յիսնեայ տուրքերէ, կալուածական թէ ուսուցչական չահատուրք։»

ՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ այս տարուան Հռոմի առաջին մրցանակին թեկնածու հռչակուելով, երկրորդ առաջին մրցանիշը շահեցաւ 25 տարեկան Հայուհի մը, Օր. Իրէն Գալֆայեան.

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ եւ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

═ • • ═

Բայց գեղանի Շուշանի յիշատակն ու պատկերը, վերջապէս խռովութեան ներշնչած խորհուրդները յաղթանակեցին։ Երկօրեայ արձակուրդ մը խնդրեց, եւ զայն ստանալուն՝ գեղի գիւղը ճամբայ ինկաւ, երբ տասնեպետ մը եւ երեք զինուորներ եկան զինքը ձերբակալեցին, յայտարարելով թէ ամէնէն ծանրակշիռ ամբաստանութիւն մը կայ իր դէմ, որ կրնայ իր կեանքն արժել։

Երեւակայել զինուորին զգացած սարսափն ու այլայլութիւնը, երբ սակին զինքը իր զօրաբաժնի սպաներու ատեանին առջեւ, ձեռքերը կռնակէն կապած։ Մռայլ եւ հանդիսաւոր արտայայտութիւնը, որ կը տիրէր բոլոր դիմագծութիւններուն վրայ, ալ աւելի բազմապատկեց անմեղ Սթարովանի կրած սարսափը։ «Ամբաստանեալ էք, ըսաւ նախագահը, որ հաղորդակցութիւններ ունեցած էք թշնամիին հետ, եւ թելադրած Երեւանի սարդարը (պարսիկ զինուորական կառավարիչ) որ յանկարծակի վերագրաւէ Թաւրեզու պատկանող գիւղերը, գիւղեր զորս մեր զօրքերը առանց պահակազօրի թողած են, երեք օր առաջ։ Պատասխանեցէք. կը խոստովանի՞ք իրողութիւնը»։

Կայծակի հարուած մը աւելի թեթեւ պիտի գար Սթարովանի։ Ե՛ս, գոչեց, ես Փիլէս Սթարովանի, ե՛ս, որ այնքան անգամներ կռուած եմ Պարսիկներուն դէմ, ձեր աչքերուն տակ, իմ գնդապետս։ Ո՛վ կրնայ զիս այսպիսի ոճիրով մը ամբաստանել, ինչպէս կրնան համարձակիլ ատանկ բան մը վերագրել ինծի։ Յանուն Աստուծոյ, յանուն ամենայն սրբոց, անխալ է ասիկա, կ՚երդնում զայն, թող ամբաստանողը մէջտեղ գայ, ո՛վ որ ալ ըլլայ, ես իր զրպարտութիւնը մէջտեղ պիտի հանեմ։

— Դուք, յարեց նախագահը, ամէն ազատութիւն ունիք ինքզինքնիդ պաշտպանելու. կանչեցէք գնդապետ Թէչինսքին։

Այն ատեն ամբաստանողը երեւցաւ՝ իր «պահին դիմաց»։ Սթարովանի այս ահաւոր եւ մռայլ դէմքը տեսածին պէս, մէկէն գոյնը նետեց։ Զինուորական ատեանին անդամները նշմարեցին այս յանկարծական փոփոխութիւնը, որուն պատճառը ամբաստանեալին անսպաս եզրակացութեան յանգեցան։ Թէչինսքի վկայեց ատեանին առջեւ, «թէ նախորդ օրը, երբ պարսկական յառաջապահները հսկելու յանձնուած ջոկատին գլուխն էր, հեռուէն նշմարեց հայազգեստ տարազով մարդ մը, եւ թէ երկու ձիաւորներ ղրկել պարտք սեպած՝ մօտէն զննելու համար զայն, թէ այս կարծեցեալ հայը՝ ուրիշ մէկը չէր, բայց եթէ Երեւանի սարդարին կողմէ լրտես մը, որ պաշտօն ունէր գաղտնի տեղեկութիւններ առնելու մօտիկ բանակին շարժումներուն վրայ, թէ վերջապէս այս լրտեսը յոժար դիմադրութիւն մը ցոյց տուած էր ատոր զինուորներուն, թէ անկարելի եղած էր ողջ բռնել զայն, բայց թէ անոր մահէն ետքը, իր վրայ բազմաթիւ նամակներ գտած էին, որոնցմէ մէկը Փիլէս Սթարովանիի ուղղուած էր, եւ բացէ ի բաց ապացուցանող այս վերջինին յարաբերութիւնները թշնամիին հետ»։ Երբ ամէնքը լսեցին Թէչինսքիի վկայութիւնը, նամակները բերին, որոնք գրուած էին պարսկերէն լեզուով, եւ երբ հասցէ Սթարովանիի անունը կը կրէին եւ որոնց բովանդակութիւնը կը հաստատէր Թէչինսքիի վկայութիւնը։ Ի լրումն պէտքականութեան, նամակի աբէջ հատուած մը, յայտնօրէն անոնց որոնք ամբաստանութեան հիմ կը կազմէին, մեր դժբախտ զինուորին թուղթերուն մէջ գտան։ Հարկ չանսան փաստերու այս ճնշող զուգադիպութեան առջեւ ուշադրութեան առարկայ դարձնել իր աւելորդ միտումները եւ վկայութիւնը իր քանի մը ընկերներուն, որ եկած էին վկայելու իր անբասիր վարմունքը. աւելցուց թէ տեղին ունէր կասկածելու գնդապետ Թէչինսքիի մասին, որ ինքն իսկ նիւթած էր, զինքը կորսնցնելու համար, այն դաւադրութիւնը որուն զոհ էր, եւ այս մասին պատմութիւն ըրաւ այն երկու գեղջերուն, ուր հանդիպած էր Կախէթցի երիտասարդ սպային, Թիֆլիս եւ Գուշանին։ Այս պատմութիւնը փոխանակ Սթարովանիի դատին ծառայելու, անկեղծութեան տպաւորութեան ճիշդ հակառակը գործեց։ Անոր մէջ տեսան աւելորդ եւ յուսահատ ճիգ մը վրէժ լուծելու համար, զրպարտիչ ամբաստանութեամբ մը իր դէմ եղածին։ Սթարովանի իբր պաշտպան միայն իր իսկ գնդապետը ունեցաւ, փորձառու զինուորական մը, որ կը ճանչնար մարդիկը, եւ բաղդատելով Սթարովանիի բնաւորութիւնն ու նախընթացները իր հակառակորդին ունեցածներուն հետ, հեռի էր բաժնելէ ատեանին միւս անդամներուն համոզումը։ Խնդրեց անոնցմէ որ նկատի առնեն այս նոր կերպարանքը, որով դատը կը ներկայանար եւ յապաղել իրենց դատավճիռը։ Բայց ռուսական բանակը դժուարին դիրքի մը մէջ էր, եթէ հաղորդակցութիւններ հաստատուած ըլլային իր զինուորներուն եւ թշնամիին միջեւ, ձեռնարկին յաջողութիւնը անչնչելի պիտի ծառայէր։ Հարկ է որ, կ՚ըսէին, խիստ օրինակ տանք, եւ դաւաճանութիւնը իր իսկ ակին մէջ չորցնենք եւ Սթարովանի դատապարտուեցաւ հրացանի բռնուելու, հետեւեալ օրը։

Մահը զինուորին համար այնքան բնական գաղափար մըն է, որ Սթարովանի առանց սարսափի մտիկ ըրաւ իրեն արուած վճիռը։ Բայց արդարութեան զգացումը, որ միշտ տիրապետող է պարկեշտ մարդու հոգին մէջ, բայց իր ուղղամտութեան գիտակցութիւնը, որ այս անարդար դատապարտէն նախատակած կ՚ըլլար, իր կուրծքին մէջ կը պոռթկային եւ անտասամնէն նախատակած կ՚ըլլար, իր բարու կը յաջորդէին իր մտքին մէջ։ Իր թշնամին կը յաղթանակէր, եւ անտարակոյս Շուշան, անմեղ կոյսը, պիտի չուշանար իր աւարը դառնալու։ Այնպիսի խոր նողկանք մը կը համակէր տղամարդուն հոգին, որ իր յիշատակները, վախերը, անարգ մահուան մը ստուգութիւնը անհանգիստ կը չարչարէին։

(8)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենայով ու մելանով։

տուն։ Զարգացներ կան երբ արտաքսուած մարդ մը աւելի քան տասը տարի անցուցած է բանտին մէջ։

Մարդիկ կը դատապարտուին հակառակ պատժական օրինագիրքի 64րդ յօդուածին որ կը վերաբերի կամքէ անկախ պարագաներու (ֆոռս մաժէօր)։ Այսպէս պետութենէ զրկուած փախստականը որ արտաքսման հրաման ստացած է, կը մտնէ կախարդական շրջանակի մը մէջ, ուրկէ ազատում չկայ։

Ակներեւ են պետութեան կրած վնասները այսպիսի դրութենէ մը։ Այս կարգի բազմաթիւ մարդոց երկարատեւ բանտարկութիւնը բաւական ծախք կը պատճառէ երկրին։ Վերջերս ընդհանուր դատախազը յիշեց պարագան օտարականի մը որ 29 անգամ դատապարտուած էր արտաքսման հրամանի մը հակառակած չըլլալուն համար եւ 8 տարի 9 ամիս բանտարկուած էր, պետութեան արժելով 28368 ֆրանք։

Թէ շատ մը Ֆրանսացիներ իրենք ալ կ'ըմբռնեն այս դրութեան չարիքները, կ'երեւայ այն յօդուածներէն որոնք պարբերաբար լոյս կը տեսնեն մամուլին մէջ եւ այն ջանքերէն որ կը կատարուին երեսփ. ժողովին ընդունիլ տալու համար նոր օրինագիծ մը Ռուսերու, Հայերու եւ ուրիշ հայրենազուրկ գաղթականներու համար։

Եթէ նոյնիսկ այս օրինագիծը օրէնքի վերածուի, չպիտի լուծէ աշխատանքի արտօնագիրներու ջնջման պատճառած դժուարութիւնները եւ ոչ ալ պիտի փարատէ անօթութեան ուրուականը, ազնելով փախստականներուն ինքնաբաւ դառնալուն։

Գերմանիա սկսաւ նոր մարտանաւեր շինել

Բերլինէն կը հեռագրեն թէ ծովակալութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, գերմանական նաւատորմը վերակազմելու եւ անգլիականին 35 առ հարիւր համեմատութեան հասցնելու համար, համաձայն Լոնտոնի պայմանագրին։ Որոշուած է մինչեւ տարուան վերջը շինել հետեւեալ մարտանաւերը.— 1. Երկու զրահապատ յածանաւ, իւրաքանչիւրը 26.000 թոն տարողութեամբ.— 2. Երկու յածանաւ՝ իւրաքանչիւրը 10.000 թոն տարողութեամբ.— Գ. 16 թորփիլանաւ՝ 1625 թոննոց.— Դ. 28 սուզանաւ, 20ը 250, 6ը 500, երկուքը 750 թոն տարողութեամբ։

Այս շինութիւններէն դուրս, նաւային մասնագէտները ծրագիրներ կը յօրինեն, ուրիշ մարտանաւեր շինելու համար 1936ին։ Ամէն միջոց ձեռք առնուած է որպէսզի գերմանական նաւատորմը կարելի եղածին չափ շուտով հասնի 35 առ հարիւր համեմատութեան։

Դիւրութիւն՝ զինուորցու նպաստակներու

«Ժուռնալ»ի մէջ կը կարդանք.— Օտարական մը որ առնուազն երկու տարի բնակած է Ֆրանսայի մէջ եւ զինուորութիւն չէ ըրած իր ծննդավայրին մէջ, կրնայ եթէ ուզէ ֆրանսական հպատակ դառնալ, իր զինուորութիւնը կատարել մայր երկրի մէկ զօրամասին մէջ, առանց հարկադրուելու արձանագրուիլ օտար լեգէոնի մէջ։ Ասոր համար պէտք է ներկայանայ նախ զատական նախարարութեան եւ յայտնէ իր բաղձանքը։ Այն ատեն կրնայ հպատակ արձանագրուիլ շատ արագ եւ առանց օրինական ծախքերու, պայմանաւ որ յարմար դատուի զինուորագրութեան բժիշկին կողմէ եւ յանձն առնէ ծառայել առ նուազն երեք տարի։ Թեկնածուն պէտք չէ անցած ըլլայ 36 տարեկանը։

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած).— Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարները յանձնուած են 21 Rue Edmond - Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է ներկայանան անձամբ կամ փոխանորդի միջոցաւ, հետեւեալ կարգով.—

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 8 ՅՈՒԼԻՍ.— ժամը 8էն 11 թիւ 1էն 3000, ժամը 14էն 17 թիւ 3001էն 5880։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 9 ՅՈՒԼԻՍ.— ժամը 8—11 թիւ 5881էն 6300, ժամը 14—17 թիւ 6301 — 6877։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 10 ՅՈՒԼԻՍ.— ժամը 8—11 թիւ 6878—7200, ժամը 14—17 թիւ 7201—7499։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 11 ՅՈՒԼԻՍ.— ժամը 8—11 թիւ 7500—7600, ժամը 14—17 թիւ 7601—7700։

ՈՒՐԲԱԹ, 12 ՅՈՒԼԻՍ.— Թղթածրարները պէտք է յանձնեն այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին M. տառով։

ՇԱԲԱԹ, 13 ՅՈՒԼԻՍ (առտուն).— Յանձնում տպագիր հարցարաններու (թղթածրարներու կազմութեան համար) այն օտարականներուն որոնց մականունները կը սկսին N. տառով եւ որոնք դեռ չեն յանձնած իրենց թղթածրարը։

ԱՅՍՈՒՀԵՏԵՒ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՔՆՆՈՒԻՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐԸ ԱՅՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՈՐ ՉԵՆ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՕՐԸ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Երկուշաբթի օր հեծելանուորդները կտրեցին Ֆրանսայի շրջանին ամէնէն մեծ հանգրուանը՝ Պելֆոռ — Եվիան (320 քիլոմեթր)։ Այս տաժանելի արշաւը նոր կարգադրութեան բաժնուած էր երկուքի, առաջինը՝ Պելֆոռ — Ժընեւ (262 քիլոմեթր), ուր հեծելանուորդները մեկնեցան առաւօտեան ժամը 4.30ին, իսկ երկրորդը՝ Ժընեւ — Եվիան (58 քիլոմեթր)։

Երբ մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ, Պելֆոռէն տասը քիլոմեթր հեռու սկսած էր արդէն մենամարտը՝ Ֆրանսացի, պելճիքացի եւ իտալացի մրցորդներու միջեւ։

Առաջին կէս հանգրուանին 10 քիլոմեթր մնացած ֆրանսացի Մորիս Արչամպօ փախուստ տալով մինակ կը հասնի Ժընեւ, որոշուած ժամանակէն, խումբէն մէկ վայրկեան առաջ։ 262 քիլոմեթր ճամբան կտրած էր 8 ժամ 21 վայրկեան, 22 երկվայրկեան (ժամական 31 քիլոմեթր 354), իսկ երկրորդ կը հասնի պելճիքացի տը Գալուվէ։

Երկրորդ հանգրուանը՝ Ժընեւ — Եվիան մրցումը որ ժամական հաշիւով իրար հետապնդելու յատկացուած էր, կը շահի իտալացի Ռաֆաէլ տի Փազօ, 58 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 1 ժամ 37 վայրկեան 24 երկվայրկեանէն (ժամական 35 քիլոմեթր 728)։ Երկրորդ կը հանդիսանայ ֆրանսացի Անթօնէն Մանեը, 2 երկվայրկեանի տարբերութեամբ։

Մրցումը լքեցին երեք աշխարհահռչակ սպանիացի հեծելանուորդներ՝ Վէնսէն Թրուէյպա, Էզքուէրա եւ Գանարտօ, իսկ Ֆրանսացիներ՝ Ժանվիէ եւ Լըրուպ, իտալացի՝ Գոբալինի։

Երէկ, երեքշաբթի հեծելանուորդները հանգստացան Եվիանի մէջ, կտրելու համար Ալպեան լեռներու հանգրուանները։

Ընդհ. դասաւորման մէջ շատ մեծ փոփոխութիւններ եղած են եւ դեռ պիտի ըլլան, որովհետեւ ասկից վերջն է որ կը սկսի բուն մրցումը, խլելու համար «դեղին շապիկը», զոր մինչեւ հիմա կը կրէ պելճիքացի Ռ. Մաէս։ Հ. Ս.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան «Յառաջ»ի մէջ սպրդած են հետեւեալ սխալները. — 1. Խմբագրականին մէջ՝ «Ֆրանսական համերաշխութեան» վարիչին անունը պիտի ըլլայ ԺԱՆ — ՌԸՆՕ, (տպուած էր ՌԸՆՕ — ԺԱՆ) — 2. Բ. էջ, Ամերիկայի թղթակցութեան մէջ, Զանգալեան պիտի ըլլայ ՋԱՆԳԱԼԵԱՆ.— 3. Դ. էջ, Կ. Խաչի նուիրատուներուն մէջ, Տէր եւ Տիկ. Սաէֆանոյեն նուէրը՝ 500 լ.։

ԴՐԱՄ ՓԱԽՑՆԵԼՈՒ ամբաստանութեամբ ձերբակալուեցան 20 Պելժեր, որոնց իւր կիներ են, Գերմանիոյ սահմանագլուխին վրայ։ Բոլորն ալ բանտարկուեցան, բացի գլխաւորէն որ յաջողեցաւ փախչիլ։ Հոլանտական սահմանագլուխին վրայ եւս ձերբակալուեցան Սպանիացի մը եւ հոլանտացի ընտանիք մը։

ՐԷՈՒՖ ՊԷՅ, որ արտասահման կը բնակէր տասը տարիէ ի վեր, դատապարտուած ըլլալով քէմալական իշխանութեան կողմէ, Թուրքիա վերադարձաւ շնորհիւ ընդհ. ներման։ Աթաթիւրք (Մ. Քէմալ) իր 1927ի վեցօրեայ պատմական ճառին մէջ, որ նոր Թուրքիոյ աւետարանը կը կազմէ, նախկին վարչապետը հռչակած էր «ժողովուրդի թշնամի թիւ 1»։

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՕՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ, ներքին նախարար Պ. Փականոն երէկ նախարարական խորհուրդին ներկայացուց իր ծրագիրը, բարեկարգութեան պահպանման մասին։

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը ՑԵՏԱԶԳՈՒԱԾ է այս Ուրբաթ, (Յուլիս 12) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը։
Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (125)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Զգեստ։

— Սամովարը եփ է գալիս։

— Բերեցէք։

Նա մտաւ սենեակը։

Սպասաւորը մի քանի րոպէից յետոյ սամովարը ներս բերեց, դրեց սեղանին վրայ եւ լուռ դուրս գնաց։ Օրիորդի տրամադրութիւնը, կարծես, նրա վրայ եւս ճնշում էր գործում։

Նա բաց արեց յատակի վրայ ընկած անօթիկներից մէկը, միւսը, նայեց չամադանի մէջ, նայեց ճանապարհորդական զամբիւղի մէջ, որոնում էր, թէ որտեղ դրած է թէյը։ Շաքարն էլ անհետացել էր նրա աչքերից։ Ցեխոտութիւնը ձանձրացնում էր նրան։ Վերջապէս գտաւ միեւնոյն փոքրիկ անօթիկի մէջ, ուր տասն անգամ նայել էր։ Սկսեց թէյ պատրաստել։ Գործը փախչում էր նրանից. ձեռքերը չէին խոնարհւում. Ջուրը վաթւում էր, բաժակը ցած էր ընկնում, աղմուկ էր բարձրացնում։ Հազիւ հազ կարողացաւ նա տաք ջրով լցրած թէյամանը սամովարի վրայ դնել։ Գլուխը դարձեալ պտտւում էր։ Նա հեռացաւ, նստեց լուսամուտի պատուհանում եւ ձեռքը նեցուկ տալով գլխին, սկսեց անխորհուրդ կերպով նայել դէպի պարտէզը։ Արտասուքը հեղեղի նման թափւում էր նրա խոշոր աչքերից եւ զովացնում էր բորբոքուած սիրտը...

Կից սենեակում արդէն զարթել էին։ Մանկահասակ տիկինը վեր էր կացել, իսկ նրա երիտասարդ ամուսինը դեռ պառկած էր մահճակալի վրայ։

— Դէ վերկաց,— շտապեցնում էր նրան տիկինը, — վերկաց, լուացուիր, հագնուիր, դու այս առաւօտ պէտք է ներկայանաս քո մեծաւորին։

— Դա մի այնքան շտապելու գործ չէ,— պատասխանեց երիտասարդը, աւելի ամուր կերպով փաթաթուելով ամառուայ վերմակի մէջ։— Ես վաղն էլ կարող եմ ներկայանալ։

— Այստեղ մեծաւորները, երեւի, խիստ պահանջողներ են,— նկատեց տիկինը։

— Իսկ ես խիստ պահանջը հեշտութեամբ չեմ վճարում,— տաքացաւ ամուսինը։

Տիկինը, կարծես, ամուսնի յամառութիւնը պատժելու համար, վառեց մի բարակ պապիրոս, սկսեց ծխել ամուսնու աչք նկատելով, սկսեց տաղչել նրան.

— Թող տուր, ի սէր Աստուծոյ, քանի անգամ ասել եմ քեզ, որ թէյից առաջ չծխես։ Դու ամբողջ գիշերը անհանգիստ էիր, դարձեալ հազում էիր։

Տիկինը ուշադրութիւն չդարձրեց եւ, ամուսնուն աւելի չեղքացնելու համար, մօտեցաւ նրա մահճակալին, ընկաւ նրա կուրծքի վրայ, ասելով.

— Ես քո բժշկութեանը չեմ հաւատում, չեմ հաւատում։ Այդ միջոցին նա աւելի սաստկութեամբ ներս քաշեց պապիրոսի ծուխը եւ ապա իր գունաւոր շրթունքների միջից փչեց երիտասարդի խիտ մազերի վրայ, որոնք կորան մուխի մէջ։

— Այդ ի՞նչ երեխայութիւն է,— ասաց երիտասարդը, եւ գլուխը վեր բարձրացնելով, իր մանկահասակ կնոջ անմեղ չարութիւնը վարձատրեց ջերմ համբոյրներով։

Դրանք այն ամուսիններից էին, որ մինչեւ մահ, մինչեւ խորին ծերութիւն ապրում են իրանց ամուսնութեան մեղրամիսի մէջ։ Արդէն հինգ տարի էր, որ միասին էին ապրում, իսկ այսօր, կարծես, առագաստի առաջին գիշերուան առաւօտը լինէր նրանց համար։

Երիտասարդը բժիշկ էր։ Նա ընդունել էր ծառայութիւն կայսրութեան այդ հեռաւոր անկիւնում ոչ թէ այն նպատակով, որ ծառայութիւնը այդպիսի խուլ տեղերում առաւելութեամբ էր վարձատրւում, ոչ, այլ նա աւելի բարոյական վարձատրութիւն էր սպասում այստեղ։ Նրան մի առանձին բաւականութիւն էր պատճառում բժշկել դատապարտեալներին,— այդ հօր, մօր, բարեկամների խնամատարութիւնից զրկուած թշուառներին։

Նրա մանկահասակ կինը նոյն մարդասիրական զգացմունքն ունէր։ Նա այն բարեխիղճ ու ինքնալի կիներից էր, որոնց նմանները խիստ հազուադէպ են լինում ամուսնական կեանքում,— որոնք չեն ձգտում հաճոյանալ տղամարդին միմիայն կանացութեամբ, որոնք չեն բաւականանում օգնել նրան, բաժանել նրա հոգսերը, մի միայն խնայող, տնտես եւ լաւ տանտիկին լինելով,— այլ որոնք պաշտում են տղամարդի խաչալները, նպաստում են նրանց իրագործուելուն, վառ եւ մշտաբորբոք դրութեան մէջ են պահում նրա հոգին իւր բարձր, մարդասիրական գաղափարներով։

Այսպիսի լծորդութեան մէջ կինը դառնում է այն դիւրագոյն ոգին, որից միշտ ներշնչուած է լինում տղամարդը, այսպիսի լծորդութեան մէջ տղամարդի եռանդը երբեք չէ մեռնում։

Դեռ եւս օրիորդ էր նա, դեռ եւս նոր էր ծանօթացել իւր ապագայ ամուսնացուի հետ, սկսեց բժշկական գրքեր կարդալ, յաճախել հիւանդանոցները եւ ներկայ գտնուել անդամահատական գործողութիւններին։ Պատերազմի ժամանակ մտաւ նա «Գթութեան քոյրերի» հասարակութեան մէջ, եւ գնդակների ու ռումբերի տարափի ներքոյ՝ փաթաթում էր վիրաւոր զինուորների վէրքերը։ Այստեղ նա նորից հանդիպեց իւր ամուսնացուին, այստեղ սիրեց նրան եւ սիրուեցաւ։

Ոչ եկեղեցական եւ ոչ քաղաքական ամուսնութեամբ կապուած չէին նրանք։ Նրանց կապում էր միայն ձգտումների եւ գաղափարների համաձայնութիւնը։ Բնութիւնը նախապէս գլացաւ օրհնել նրանց ամուսնութիւնը այն շաղկապով, որ կոչւում է զաւակ.— զաւակներ չունեցան նրանք։ Զաւակը սիրոյ աւելի հաստատուն գրաւականն է ամուսինների մէջ, մանաւանդ այն դէպքում, երբ օրէնքը չէ կապում նրանց։

Հեռաւորքիր պատահարները պարգեւեցին նրանց մի զաւակ, թէեւ իրանց արիւնից չէր։ Դա այն օրիորդն էր, որ, միւս սենեակում նստած լաց էր լինում։ Օրիորդը պատկանում էր այն ցեղին, որ տուն, տեղ, հայրենիք չունի, որի հայրենիքը ամբողջ աշխարհն է, որը թափառում է ամէն տեղ։ Նա գնչու (ցիգան) էր. Նա բնութեան որդի էր։ Որպիսի ջերմ սիրով տիկինը ընդունեց իւր մօտ այդ վայրենի այծեամին, որպիսի եռանդով հոգատարութեամբ նա սկսեց կրթել նրան, ուղղել նրա վատ սովորութիւնները։

(Շար.)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն.	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ... տոլար	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 11 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2854

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ԺԽՈՐԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

Ինչո՞ւ այսքան իրարանցում եւ խժալուր կանչեր՝ Յուլիս 14ի տօնակատարութեան առթիւ։

Եւ ինչո՞ւ արտակարգ պատրաստութիւններ նոյն իսկ օրուան իշխանութեան կողմէ, ոչ միայն բարեկարգութիւնը պահպանելու, այլ եւ կարելի եղածին չափ հանդիսաւոր շուք տալու համար պաշտօնական տօնակատարութեան։

Երկար պիտի ըլլար մանրամասնել պատճառները, քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական։

Կը բաւէ ըսել թէ Ֆրանսան ալ կը կարօտի լուրջ վերանորոգման մը, ինչպէս իր դրացիները։ Եթէ կ'ուզէք, Ֆրանսան ալ կը տառապի բարոյական, հոգեբանական հիւանդութենէ մը, իբրեւ տրամաբանական հետեւանք մեծ պատերազմի փլուզումներուն։

Այդ հիւանդութիւնը Ֆաշականութեան յանգեցաւ Իտալիոյ մէջ, եւ նոյն հոսանքի նորագոյն ձեւին՝ հիթլէրականութեան՝ Գերմանիոյ մէջ։

Արդ, այս երկու հոսանքները հետեւանք էին ոչ միայն պատերազմի փլուզումներուն, այլ եւ ռուսական յեղափոխութեան փոթորիկներուն, որոնք թէեւ մեղմացած՝ միշտ կը պահեն իրենց սպառնագին հանգամանքը։

Թէեւ տարուբեր՝ այս ընդհանուր ալեկոծութեան մէջ, Ֆրանսա անհրաժեշտ ուժն ունէր — եւ ունի — պահելու համար իր հաւասարակշռութիւնը։

Բայց, այդ հակամարտ հոսանքները չէին կրնար անտարբեր ձգել այս երկրին ժողովրդական զանգուածները, որոնք միշտ ալ տրամադիր են բռնկելու ու փողոց իջնելու։

Այսպէս է որ, 1920էն իսկ, Ֆրանսան ունեցաւ իր համայնավարական կազմակերպութիւնը, ինչպէս, անոր զուգընթաց, ազգայնական ամէնէն թթու կազմակերպութիւնները։

Եւ, ուրիշներուն հետ, այս երկու թեւերը ուռեցան, տարածուեցան ոչ միայն քարոզչութեամբ ու տեսական մարզանքներով, այլ եւ գործնական գիտելիքներով։

Երկիրը աննախընթաց տագնապի մը մատնուած է տարիներէ ի վեր, եւ եթէ կարմիրները Մոսկուան կը ցուցնեն իբրեւ փարոս փրկութեան, միւսներն ալ Հռոմն ու Պերլինը կը մատնանշեն, միշտ նոյն մտահոգութեամբ։

Տարբեր մեկնակէտերէ քալելով, երկու թեւերը կը յանգին նոյն ելքին,— հիմնովին փոխել երկրին կարգ ու սարքը։

Անշուշտ բազմաթիւ նրբութիւններ կը պարունակէ այս բացատրութիւնը,— «հիմնովին փոխել»։

Եթէ մէկ թեւը խորհրդային իշխանութիւն կը պահանջէ, զանց բոլշեւիկներուն բերնով, միւս խոյաստրկէտ զանգուածը մէջտեղ կը դնէ առաձգական բանաձեւ մը,— վերահաստատում պետական հեղինակութեան։ Բանաձեւ մը, որ կրնայ նշանակել՝ ե՛ւ բարեկարգում, զօրացում գործադիր իշխանութեան, ե՛ւ Ֆաշական դիկտատուրա, ե՛ւ միապետութիւն։

Այս տեսակէտէն, ո՛րքան խօսուն են յորդորական կոչերը եւ Յուլիս 14ի առթիւ հրապարակ հանուած թռուցիկները

Ահաւասիկ հատ մը, ուղղուած՝ «Ֆրանսայի ժողովուրդին», յանուն Երիտասարդ Հայրենասէրներու կազմակերպութեան.

— «Ֆրանսացիներ, երեսուն տարիէ ի վեր, արմատական կուսակցութիւնը կը կառավարէ Ֆրանսան, ջախջախիչ մեծամասնութիւն ունենալով խորհրդարանին մէջ։ 1914ին, պատերազմէն երեք ամիս առաջ, անոր կուրամտութիւնը մեր երկրին զինաթափութիւնը կը պատրաստէր։ Տասը տարի վերջը, իր տխմարութիւնը սնանկութեան կ'առաջնորդէր մեզ եւ անկէ ալ տասը տարի վերջը, կը փլէր զայթակղութեանց տիղմին եւ խռովութեան արիւնին մէջ։

... Պասթիյ մը կայ որ պէտք է կործանի,— ան կը գտնուի Քոնքորտի կամուրջին ծայրը»։ (*Կ'ակնարկէ Երեսփ. ժողովին*)։

Եւ դեռ ի՜նչ բառեր ու բացատրութիւններ՝ «միլիոնատէր» Պլումի, «դաւաճան» Մարթիի, «գողերու, շահագործողներու, մարդասպաններու եւ բովանդակ Եւրոպայի արհեստով յեղափոխականներ»ու մասին, «որոնք համախմբուած են Փարիզի մէջ»։

Անդիէն գնդ. տը լա Ռոք, Հրեղէն Խաչերու հրամանատարը, որուն համար ձախերը կ'ըսեն թէ պատերազմէն խուսափած եւ առեւտրական գործերով զբաղած է, կը շարունակէ իր մարտական ուժերուն եւ պայքարի նշանախօսքերուն ցուցադրութիւնը։

Արդէն 320,000 հաշուելով իր կազմակերպութեան անդամներուն թիւը, գնդապետը ակնախտիղ հեռանկարներ կը պարզէ իր ծրագրով, որ «ոչ ձախին պիտի ծառայէ, ոչ ալ աջին գերի պիտի ըլլայ»։

Տարակոյս չկայ թէ աջակողմեան հոսանքները իրենք իրենց մէջ ալ համաձայն չեն, շատ մը հիմնական հարցերու մէջ։

Յաճախ ի խուռն հրապարակ նետելով իրենց շնդալից նշանախօսքերը, անոնք ընդդիմաբար կը հետեւին հինաւուրց սանձի մը,— գաղափարներու ընդհարումէն լոյս կը ծագի։

Կը թուի թէ գնդ. տը լա Ռոք Հիթլէրի հետքերուն վրայ կը քալէ ոչ միայն կազմակերպութեան եւ գործունէութեան մեթոտներով, այլ եւ քարոզչութեամբ։ Այսինքն մարզանքներ կը կատարէ, գտնելու համար իր վերջնական հանգամանքը։

Ի հարկէ «լոյս» մը պիտի ծագի այս բոլորէն, ապահովաբար դէպի աջ, քանի որ, արտաքին ազդակներն ալ աւելի շատ ուժ կու տան այդ հոգեբանութեան։

Ամէն պարագայի մէջ, ելքը պիտի ըլլայ վերանորոգման ճիգ մը՝ դէպի աւելի հեղինակաւոր պետութիւն։

Շ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ՕԳՈՍՏՈՍ 1ին

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ ԿԸ ԼՐԱՆԱՅ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԻՆ։

ՈՐՈՇԱԾ ԵՆՔ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒ ՄԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼ ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ, (8 էջ)։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՆԻՒԹԵՐԸ ՀԱՍՑՆԵԼ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 30։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Աջերն ու Ձախերը կազմ ու պատրաստ

Նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր վաւերացուց ներքին նախարարին կարգադրութիւնները՝ յուլիս 14ի ցոյցերուն առթիւ։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, սակայն նախարարը յայտնեց թէ անհրաժեշտ հրահանգները հաղորդուած են Փարիզի եւ գաւառի ոստիկանական վարչութեանց։

Բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, կիրակի օր շարժման մէջ պիտի դրուին բազմաթիւ ուժեր՝ ոստիկանական թէ զինուորական։ Իշխանութեան գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ թոյլ չտալ որ եւ է ընդհարում՝ աջ եւ ձախ հոսանքներու միջեւ։ Որոշուած է որ Հրեղէն Խաչերու թափօրը մինչեւ Էթուալի հրապարակը հասնելէ յետոյ քաշուի, Գուա տը Գուլոնի ուղղութեամբ։ Իսկ՝ «Ժողովրդական ճակատի» թափօրը Պասթիյլի առջեւ համախմբուելէ յետոյ, պիտի անցնի Վէնսէնի անտառը։ Որպէսզի արկածներ չպատահին թափօրներու ցրուումէն յետոյ, արտակարգ խնամքով հետեւանքով, հաւանական է որ Մեթրոյի երթեւեկը ընդհատուի պահ մը։ Այս նախատեսութեամբ, կը խորհուի 800 ... տրամադրել։ Դեռ վերջնապէս ճշդուած չեն այս խնդիրները։

«Ժողովրդական Ճակատը», որուն կը մասնակցին ընկերվարականները, համայնավարները եւ արմատականներու մեծ մասը, տենդագին աշխատանքներ կը կատարէ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։ Միեւնոյն ձեւով ցոյցեր պիտի կատարուին Փարիզի եւ առնուազն քառասուն նահանգական քաղաքներու մէջ։ Շատ մը վայրերու քաղաքապետութիւնները իրենք են որ կը կազմակերպեն ցոյցերը, ըլլալով ընկերվարական, արմատական կամ համայնավար։ Կազմակերպիչները խիստ միջոցներ ձեռք առած են, որպէսզի անկարգութիւններ չպատահին։ Բոլոր կարգադրութիւնները հաղորդուած են ոստիկանութեան։ Ժողովրդական ճակատին վարիչները կ'ըսեն թէ ցոյցերուն գլխաւոր նպատակն է ապացուցանել իրենց ուժը՝ ընդդէմ Ֆաշականութեան։

Դարձեալ աջակողմեան ճակատին, թերթերը շատ բան չեն գրեր մանաւանդ Հրեղէն Խաչի պատրաստութեանց մասին։ Ստոյգ է միայն որ այդ կազմակերպութեան Փարիզի եւ արուարձաններու անդամները կիրակի իրիկուն պիտի հաւաքուին Էթուալի հրապարակին վրայ, արծարծելու համար Անծանօթ Զինուորի գամբարանին բոցը

Անշուշտ համախմբումներ պիտի կատարուին նաեւ գաւառական քաղաքներու մէջ։

Կառավարութիւնն ալ, իր կարգին, որոշած է արտակարգ շուքով տօնել յուլիս 14ը։ Մանաւորապէս փայլուն հանգամանք պիտի ունենայ աւանդական զօրահանդէսը, որուն պիտի մասնակցին նաեւ 600 օդանաւեր։

Գնդ. տը լա Ռոք, Հրեղէն Խաչի հրամանատարը, որ շնդալից ճառ մը խօսած էր առջի օր, տեսակցութեան մը առթիւ յայտարարեց թէ իր կազմակերպութիւնը ունի 320,000 գործօն անդամներ, որոնք ծախքերը կը հոգան կանոնաւոր անդամավճարներով։ Այս առթիւ փորձեց ապացուցանել թէ իրենց համախմբումները բոլորովին օրինական են, թէ ստիպուած են ինքնաշարժ հեծանիւներ եւ սաւառնակներ գործածել անդամներու փոխադրութեան համար, որովհետեւ համախմբումներու վայրը եւ ժամը վերջին պահուն կը ծանուցուի, ձախակողմեան հոսանքներու հետ չընդհարելու համար... Եւ վերջապէս բացատրեց թէ Հրեղէն Խաչը հակառակ չէ խորհրդարանին, այլ կ'ուզէ որ ան միայն օրէնսդրական գործերով զբաղի, փոխանակ տիրապետելու գործադիր իշխանութեան վրայ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽԶՈՒԵՑԱՆ

Ընդհանուր մտահոգութիւն ապագայի մասին

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ իրաւարար յանձնախումբին աշխատանքները ընդհատուեցան յուլիս 9ին, կարելի չըլլալով հաշտեցնել երկու կողմերու տեսակէտները։ Իտալիոյ պատուիրակները կ'ուզէին որ յանձնախումբը քննէ միայն վերջին դէպքերը, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար, իսկ Հապէշիստանի ներկայացուցիչները կ'առաջարկէին ճշդել սահմանները։ Իտալացիները վճռապէս մերժեցին այս առաջարկը։ Այժմ անհամբեր կը սպասուի Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման։ Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի գումարուէր յուլիս 25ին, քննելու համար իրաւարար յանձնախումբին տեղեկագիրը։ Հիմա որ յանձնախումբը դադրեցուց իր աշխատանքները, չի գիտցուիր թէ ի՛նչ որոշում պիտի տրուի։ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը դեռ Լոնտոն կը գտնուի, եւ պիտի տեսակցի Անգլիոյ վարչապետին եւ ուրիշ նախարարներու հետ, ելք մը գտնելու համար։

Յանձնախումբին աշխատանքներու դադարման լուրը շատ գէշ տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ։

Իտալիոյ մէջ անտարբերութեամբ լսեցին այս բանակցութեանց խզումը, որոնք շատոնց նախատեսուած էին։ Կարելի է նոյնիսկ ըսել թէ Հռոմի քաղաքական շրջանակները աւելի գոհ քան թէ դժգոհ մնացին այս ելքէն, քանի որ Իտալիա այլեւս կը գտնէ իր գործերու ազատութիւնը արեւելեան Ափրիկէի մէջ։ Իրաւարարութեան եղանակը որքան ալ սահմանափակ ըլլար, կը կաշկանդէր իր քաղաքական կամ զինուորական գործունէութեան ազատութիւնը։ Այժմ իտալական կառավարութիւնը կրնայ անկախօրէն գործել թէ Եթովպիոյ եւ թէ միւս պետութեանց հանդէպ, գոհացնելու համար իր գաղթային տենչերը։ Հետզհետէ կը հաստատուի թէ Իտալիա զինուորական գործողութեանց պիտի ձեռնարկէ անձրեւներու եղանակէն անմիջապէս վերջը, այսինքն մինչեւ երկու ամիս, եթէ դիւանագիտական արտակարգ դէպք մը չպատահի։ Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը փորձէ ճնշում բանեցնել, Իտալիա անմիջապէս պիտի հրաժարի։

Մէկ խօսքով, Մուսոլինի որոշած է չփոխել իր դիրքը, մինչեւ որ կատարեալ գոհացում ստանայ։ Այդ կ'ապացուցանէ նոր զինուորներու առաքումը դէպի արեւելեան Ափրիկէ։ Յուլիս 9ին արքայական հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, որով նոր զինուորներ կը կանչուին դրօշի տակ։ Անոնք կը պատկանին 1909ի եւ 1910ի դասերուն եւ մեծ մասով մասնագէտներ են։

Իտալական մամուլը կը շարունակէ ծաղրել Անգլիոյ բռնած դիրքը։ Կարեւոր թերթ մը կ'ազդարարէ.— «Եթէ Մեծն Բրիտանիա խաղաղութեան համար կ'աշխատի, պէտք է ճանչնայ Իտալիոյ տեղը արեւուն տակ, որ կրնայ առնուիլ»։

Հակահրէական հոսանքը Գերմանիոյ մէջ

Պերլինէն կը գրեն թէ վերջերս նորէն սաստկանալ սկսած է հակահրէական հոսանքը։ Անցեալ շաբաթէն ի վեր հիթլէրական երիտասարդները բուռն ցոյցեր կը կատարեն Պերլինի զանազան թաղերուն մէջ, անարգելով հրեայ առեւտրականները եւ թռուցիկներ ցրուելով։ Կիրակի գիշեր բուն իսկ մայրաքաղաքին կեդրոնը, բազմաթիւ երիտասարդներ դիրք բռնելով փողոցներու անկիւնը, կը դիտէին անցորդներուն դէմքերը։ Անոնք որ զուտ արիական չէին երեւար, կը ստանային ազդեր, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Հրեա՛յ, այլեւս չենք ուզեր քեզ դուրսը տեսնել ժամը 22էն վերջը։ Հնազանդէ այս հրամանին, այլապէս վա՛յ ոսկորներուդ»։

Կը թուի թէ ոստիկանութեան յանձնարարուած է թոյլ չտալ որ բուռն ցոյցեր կատարուին գլխաւոր կեդրոններու մէջ։ Զրոյց կը շրջի թէ մօտերս կարգ մը նոր հրամանագիրներ պիտի հրատարակուին, պարտադրելով որ դաս մը գերման քաղաքացիներ ապացուցանեն իրենց արիական ծագումը։ Առաջին հրամանագրին համաձայն, բոլոր պետական պաշտօնեաները պարտաւոր պի–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՈՆՑ ԱՆՀԵԹԵԹ ԱՆԳԹՈՒԹԻՒՆԸ
եւ
ՄԵՐ ԱՆՀԵԹԵԹ ԱԳԻՒԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Փիէր Օտիա, որ ամէն օր տոմս մը ունի «Փարի – Միտի»ին մէջ, որամիտ կամիթ մը յաճախ թարգմանուած «Յառաջ»ի մէջ, երկուշաբթի օրուան թիւով եւ «անհեթեթ անգթութիւն» խորագրին տակ կը գրէ.—

Այսօր, ներո՜ղ ծիծաղը, կ'ուզեմ խօսիլ գրութեան հարցի մը մասին։

Պիտի ուզէի՞ք հաւատալ, եթէ իրապէս գրուէր թէ Ֆրանսա չափազանց բարբարոսութեան ցոյց կու տայ կարգ մը պարագաներու մէջ։ Բայց ահա խնդութիւնը։ Պատերազմէն վերջ մեր երկրին մէջ հիւրընկալուեցին ռուս եւ հայ տարագիրներ, որոնք, վտարուած եւ ապազգուած իրենց երկիրներէն, դարձան *Հայմաթլոս*, կամ եթէ կ'ուզէք՝ անուանենք «հայրենազուրկ»։ Եւ, արդէն, տեսնելով որ բացառիկ կացութեան մը մէջ կը գտնուին այս տարագիրները, իրենց տրուեցաւ «Նանսէնեան անձնագիր մը», որ կը հաստատէ թէ «հայրենիքէ զուրկ են»։

Այս տարագիրները, գործ հիւրընկալեցին. Ներկայիս կը գտնուին անել կացութեան մը մէջ։ Արդարեւ, ամէնէն անմիջական յանցանքը որ գործեն.— նոյնիսկ ակամայ արկած մը,— մեքենաբար կը դատապարտուին վտարման։ Տակաւին հազիւ ոտք դրած դրացի երկրի մը հողին վրայ, կը ձերբակալուին տեղական իշխանութեան կողմէ, ... բանտ կը դրուին որոշ ժամանակի մը, որպէսզի քիչ մը վերջը, յետոյ վերստին կը քշուին դէպի Ֆրանսա։ Եւ այսպէս, այս ձեւով, բռնաբարած են Ֆրանսայէն վտարման հրամանագիրը, կ'ենթարկուին նոր դատապարտութեան մը ու կը վտարուին։ Եւ այսպէս շարունակաբար, մինչեւ որ խեղճերը մատնուին յուսահատութեան կամ դիմեն անձնասպանութեան։ Դեռ աւելին,— այս տարագիրները, որոնց ընթացքը, վարքն ու բարքը անքննադատելի է, երբ կը զրկուին աշխատանքի իրաւունքէն, չեն կրնար ոչ իրենց օրապահիկը, եւ այնպէս, զուրկ երթալով որ եւ է միջոցէ, կը ճամբուին այն երկիրը որ կը մերժէ զիրենք եւ կը վերադարձնէ նորէն դէպի մեր սահմանը։

Պէտք է գիտնալ, որ այս ճամբուած կամ արտաքսուած տարագիրները յաճախ այստեղ կը թողուն իրենց կինն ու զաւակները, որոնք փրանսացի են։ Եւ այսքան ատեն անզգուշութեամբ մը, կառավարութիւնը երկուքի կը բաժնէ այս ընտանիքները եւ զանոնք կը մատնէ թշուառութեան։

Ընդունելի բա՞ն է, հանդուրժելի բա՞ն է այս։ Ֆրանսա տակաւին պիտի շարունակէ՞ տալ այսպիսի անհեթեթ (absurde) բարբարոսութեան մը օրինակը։ Մինչեւ հիմա կարելի եղաւ իրենց երկիրը զրկել բազմաթիւ օտար աշխատաւորներ, որոնք, առանց այս վերաբերումին, յոխորտանաս պիտի ուզէին մնալ մեր հողին վրայ։ Մարդկային եւ իմաստուն վերաբերում։ Անհրաժեշտ է ներկայիս հայ եւ ռուս տարագիրներուն, Նանսէնեան անցագիր կրողներուն համար իրաւական բանաւոր վիճակ մը հաստատել, (**un statut raisonnable**), գթութեամբ առաջնորդուած, մէկ խօսքով՝ արժանի Ֆրանսայի։

Ահա Ֆրանսացի օրագիր մը, որ ինքնաբերաբար իր ձայնը կը բարձրացնէ մեր դատին համար։

Կ'ըսենք ու կը կրկնենք,— դէկոյցներ պատրաստող եւ դիմումներ պատմող մեր «մեծերը» վերջապէս պիտի հրաժարի՞ն Պապը Ալի դիմողներու աւանդութիւններէն եւ պիտի ուզե՞ն կապ պահել մամուլին հետ։

Փիէր Օտիա, ծանօթ իր գրական քննադատութիւններով, հրապարակագրական յօդուածներով եւ երգիծական տոմսերով, շատեր կը համրէ իր նման՝ օժտուած նաեւ մարդկային ցաւի հաղորդականութեամբ։ Պէտք է հաղորդակցիլ այսպիսի ազնիւ գրիչներու եւ սիրտերու հետ։ Պէտք է կապ պահել ֆրանսական մամուլին հետ։

Այս երկրին բուն վարիչները պաշտօնատուներու մէջ չէ որ կը նստին, այլ մամուլին մէջ։

Մամուլն է որ կը վարէ երկիրը։

ԱՐԱՋ

ՄԻՀՐԱՆ ՍԸՎԱՋԼԸԻ ՄԱՀԸ

Ցաւով կ'իմանանք ռամկավար գործիչ Միհրան Սըվազլըի մահը, որ տեղի ունեցած է Ամերիկայի մէջ, կարճատեւ հիւանդութենէ մը յետոյ։

Ծնած՝ Իզմիրի մէջ, հանգուցեալ իրաւագէտը իր ուսումը աւարտած է Ֆրանսայի մէջ։ Անդամ էր վերակազմեալ հնչակեան կուսակցութեան կեդր. վարչութեան, որ ատեն մը կը գտնուէր Կիպրոսի մէջ։ 1908ին գնաց Ամերիկա, ուր անցուցած է իր հանրային գործունէութեան մեծ մասը։ Գիտէր անգլիերէն, յունարէն եւ ֆրանսերէն։ Գտնուած է նաեւ Փարիզ, մասնակցելով ազգ. պատուիրակութեան աշխատանքներուն, ինչպէս եւ ԱբԷՄՓ, տասը տարի առաջ։ 73 տարեկան էր։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԻՆ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՒԱՐԸ՝ ՊՈՀԵՄԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

․․ Հեռուէն բարձր ծխնելոյզներու գագաթները երկինքը կը մրկեն, արագիլի բոյնի ցախերուն նման։ Այս նշան է թէ ճարտարարուեստի քաղաք է մօտենք։ Փլզէն, աշխարհահռչակ գարեջուրի կեդրոն, որ տակառներու հետ մինչեւ կը ճամբորդէ տաք ու հարաւոտ երկիրներ, մինչեւ Եգիպտոս հեռաւոր Ամերիկա։ Ան հիւրընկալն է նաեւ երկաթի մեծ գործարանին, որուն լայն ու խոշոր ծխաններէն անդադար, անդադար ածուխ կը լափեն ու կրակ կը փախեն, օրն ի բուն ծուխ ու մուր տեղալով չէն քաղաքին վրայ։ Ան կ'արտադրէ կարծր մետաղէն ամէն բան, ամէն ինչ որ կ'ուզես ու կ'երազես, սկսած ասեղէն ու գամէն, գործիքներ, մեքենաներ, զէնք ու ծանր հրետանի, կամուրջներ ու զրահաւորի մասեր, որոնք ծով փոխադրելով քով քովի շարելը կը մնայ։ Քաղաքին մեծ պանդոկին մէջ դուն կը տեսնես տարաշխարհիկ հիւրեր, որոնք եկած են տեսնելու եւ գնելու։ Կը լսես Թուրքերէն ու կը հանդիպիս քաղաքային հագուստով Թուրք սպաներու։ Երբ իրիկունը գործարանի փողոցէն անցնիս, անկէ դուրս կը վխտան մարդի՛ք, մարդի՛ք, մարդի՛ք, որոնք կ'ըլլան ալիք, կ'ըլլան գետ ու կը յորդեցնեն պարիսպներու շրջակայքի մըտա փողոցները։ Ու ընկերվարական տեսան թերթեր ծախողներն ալ անկիւններ գրաւած ձեռքէ ձեռք կը տեղաւորեն պատուն թղթիկները, պայթելու առիթեան պոռալով։

Գ. Վարգի Լեօ, չքեղ հագուած արդիական տեսքով մարդ, որ քանի մը լեզուներ գիտէ, այդ գործարանին մատակարարն ու արեւելեան բաժնի ներկայացուցիչն է։ Կաշիէ պայուսակը ձեռքին, ան կը շրջի ծովերու եւ հովերու վրայ։ Երբեմն Նուբր ագուէս եւ յաճախ չար սատանայ, ծախելու, սպառելու, գո՛րծ, գո՛րծ շինելու։ Ան կը սիրէ աշխարհի բոլոր բովին ու կիսաքուն ժողովուրդները եւ զանոնք կը գովէ աչքերը գո՛ց ու բերանը բաց։ Ան կը շրջի այն կէտերուն վրայ որոնք հրաբխային կը թուին։ Վէճի սերմեր կը նետէ, յետոյ յարձակումի փողերէն դինովնալու համար։ Իր ի՞նչ մեղքը սակայն։ Եթէ ինք տուեր նատի ուրիշներ նոյնը պիտի ընեն։ Ան կ'ախորժի խօսքով բայց այլ եւս կը խրտչի իրականին մէջ Հայերէն, որոնք լաւ նշան կեցան եւրոպական դիւանագիտութեան խաղերուն, մինչեւ վերջին մարդը բնաջնջելու առթիճան։

Հարուստ թաղի մը մէջ հոկայ պալատ մը կը ծնէր եւ մենք, երկու կաղ Հայու լակոտ, հետաքրքրուեցանք անոր տէրը գտնել գո՛րծ, գո՛րծ ընելու, իրեն արեւելեան գորգեր ծախելու։ Գիտէինք իրեն ով ըլլալը։ Զինատան էր այդ պահուն, կինն ալ Հարաւային Ֆրանսայի ջերմուկները։ Գիտէինք նաեւ թէ ե՞րբ պիտի վերադառնայ եւ օրերը համրելով կը սպասէինք իրեն։ Պէտք էր անապաքէլ մրցորդներէն առաջ անցնելու համար։ Ուստի մենք պանդոկի մը մէջ իր սենեակին դուռը ափ առինք, Վարգի Լեօյ վարդագոյն հեռանկար ըրաւ մեզի. Անմիջապէս ինք մեզի եկաւ Նրբանցքին մէջ, փոխանակ մեզ ներս հրամցնելու բազմաբամբաւ պահանջին, մեր այցետոմսերը կարդալով.

— Օ՛, պարոններ, դուք Հա՞յ էք։

— Այո՛, պատասխանեցինք ուրախ։

— Հայերը կը սիրեմ եւ անոնցմէ շատ կ'ախորժիմ։ Շատ չըներ որ Պոլիս եւ Էնկիւրի էի ․․․ եւ կը ճանչնամ Հայերը։ Ինծի գորգ կ'ուզէք վաճառել։ Օ՛ շնորհակալ եմ, ի՜նչ յոգնութիւն։ Դժբախտաբար հեռս բերած եմ Զինաստանէն ու Թուրքիայէն։ Պարոններ, բարի երթաք, յաջողութիւն ձեզի։

Ու մեկնեցաւ։

Ու մենք, թէեւ կաղ վհուկներ, բայց հոս շուարեցանք եւ իրարու երես կը նայէինք։ Թոյն կը կաթէր Վարգի Լեօյան քթէն, բերնէն ու դէմքէն, թոյն, երբ աչքերը գոց եւ բերանը բաց մեզ կը շողոքորթէր։ Թերեւս Իթթիհատի գայլերը այդքան տհաճութիւն չցուցնէին մեզի հանդիպելու առեն։ Ան մտաւ իր որջը, մենք ամչցուած ու դեղձեցելով սանդուղներէն վար կը թափէինք։

— Աս ի՞նչ տարօրինակ համակիր ատելութիւն, ըսաւ ընկերս, վարանոտ ինծի նայելով, որմէ հոտածողիք կը վազէ։

— Քալէ՛, տղայ քալէ, դուն այլապէս պոչը խորոված աղուէս, հո՞ս պիտի անճրկիս։ Մեր փրկիչներն են ասոնք, Եւրոպացինե՛րը, որոնցմէ օգնութիւն եւ փրկութիւն կը սպասէինք եւ որոնք մեզի համար իրենց քունն ու հանգիստը կորսնցուցած կը կարծէինք, հաւատալով դիւրահաւան գործիչներու։ Ո՜ր ահա մեր դիակներուն վրայէն կամուրջներ կը նետեն Փոքր Ասիոյ այլ եւս դիւրին շահատաններուն։ Դեռ հոս եւ օրուան այս ժամո՞ւն ալ պիտի անճրկինք ըմբռնել ․․․ Եւրոպայի մէջ, մեր փրկիչներուն աչքին ու թուքին տակ։ Ոսկորի կայանին մէջ։ Հանքերու խորը։ Շուկայի հում նիւթ անոնց ձեռքը։ Լայն աշխարհի գոհհիկ պողոտաներուն վրայ։ Ովկիանոսներէն անդին։ Մինչեւ Պրազիլիա եւ Հրոյ Երկիր։ Ամէն ուր որ բախտը այլ եւս կը քշէ մեզ, առանց դադարի, գայլերու վոհմակէն մազապուրծ հօտի նման ․․․

×

Պռէքս։ Ածուխի քաղաք հիւսիսային Պոհեմիոյ մէջ։ Կծու հոտ մը հանքերու խորերէն ծորած կը լեցնէ օդը. իրիկունները մշուշը ծեր վհուկի պէս բիրին վրայ ծռած կը շրջի։ Երբեմն այնքան թանձր կ'ըլլայ ան որ մօտ աչքդ կողմն չես տեսներ։ Գիշերուհիներն ալ այդ պահերուն կը սկսին փողոցներէն ցեխի նման հոսիլ, ցեխի նման, որուն ամբոխը դունչը դրած կը ծծէ։ Հրապարակին վրայ, խարտեաշ ու կաթնագոյն մորթով գեղեցիկ Գերմանուհիներ սովորութիւն ունին շրջագայելու մերձակայքին, հինգ ժպիտներ պուտ ոսկիի նման սալայատակի քարերուն դարնելով։ Կ'ըսեն թէ քաղաքին գլխաւոր պողոտաներէն մէկուն վրայ պանդոկ մը անճնապան եղած է, հիւրերով, կարասիներով ու կապմածներով։ Այո՛, եւ սա տարօրինակ ձեւով որ հողն է մտեր։ Իջե՞ր, ցածցե՞ր, խրեր ու կորսուեր է հողին տակը, հանքահորի մը մէջ։

Գեղեցիկ է հոն, ու զով, շուրջը կանանչ բլուրներ մատերու նման ցըցուած։ Երբ աշուն գայ, մանաւանդ քաղաքին բոլորտիքը կը պճնուի ու կ'ազուսրնայ Փոքր Ասիոյ հայաքաղաքներուն պէս։ Ըլլայ Տիվրիկի բերդաթաղին նման, ըլլայ Ակնայ ու Բենկայի այգիներուն նման, ըլլայ Խուանակի ածուներուն եւ կամ Եւդոկիոյ եւ Ամասիոյ արուարձաններուն պէս։

Բայց եթէ այս բոլորը ձեզ չեն հետաքրքրեր, զարնենք հանգստեան կոչուած աւագ ուսուցիչ Անդրէասի դուռը։ Քաղաքին ընիկներէն է ան, ու կը բնակի Թատրոնին ետին։ Երբ այցելութեան նպատակը իրեն հաճելի թուեցաւ, խնդալով զիս ներս հրամցուց։

— Օ՛, այո՛, այո՛, կինս գիտէ, հիմա կուգայ։ Մարիա՛մ ․․․

Շէկ ու հայ գիւղական հացի գունդի պէս կլոր ու լեցուն, ի՜նչ անուշ կնիկ մըն է ան, որ տափիկ տափիկ պատելով սենեակէ սենեակ, կը ցուցնէ ինծի ծախու իրերը որոնք իր ճարտարագէտ տղան, որ հիմա Կեսարիա է, հետը բերած է։ Տղայ ալ ըսես սա՞նկ ըլլայ, ու անոնք հպարտ են իրմով, եւ կը նկարագրեն զայն ինծ։ Փլզէնի երկաթի գործարանին հաշուին, այնտեղ ելեկտրակայան մը կը շինէ ան։ Ու մայրիկը կը պատմէ գինե՜ր, գինե՜ր, հէքեաթի նման գինե՜ր որոնցմէ ախորժելով ձեռքերը կը շփէ աւագ ուսուցիչը, մինչդեռ իմ գլուխս կը դառնայ

Յանկարծ գետինն ինկած նշխար մը կը նշմարեմ, այն պահուն երբ իրենք փտած վարագոյր մը ինծի ցուցնելով են զբաղած։ Կը խոնարհիմ ու կը վերցնեմ զայն բազուկներուս վրայ։ Գլուխս կը թաւալի եւ երեսներս կը քսուին անոր։ Հոգիս ետ կ'երթայ, մեր դեղը, ակութին առջեւ, հի՜ն հի՜ն մանկութեան, երբ պապուս գերկը նստած կը խաղայի անոր կաշիէ գօտիին հետ, օղակէն անցընելով ու հանելով։ Առանց ճիշդ առանց մեծ բարձի մը կրթնած կ'ըլլար ան։

— Աս բարձը, աս բարձը, աս ալ այնտեղէն է, կ'ըսեմ, այնտեղէն, Փոքր Ասիայէն։

— Այո, աս ալ տղաս բերաւ։

— Եւ մէջինը խոտ է։ Մեր դաշտերուն, մեր քաղաքին։ Դուք չէք լեցուցած այս խոտը։

— Այո, այդպէս է, կը հաստատեն։

— Մերն է աս։ Աւա՜ղ ․․․ Պահ մը լռութիւն։

— Հայ եմ ես, Հա՛յ, ու քեզի պէս ուսուցիչ եղած։ Հայ, որ Թուրքերը ջարդեցին ձեր կայսեր եւ Գերմանիոյ կայսեր մեղսակից համաձայնութեամբ։ Եւ թերթերը հոս մէկ բառ չգրեցին այդ մասին։ Ու այս բարձը որ հոս է, Թուրքերը կողոպտած են մեր մեռելներէն ու ձեզի ծախած։ Այո՛, կ'ուզեմ ունենալ։

— Տղաս պատմեց որ քաղաքին կէսը աւերակ է եւ անբնակ է։ Տուները կործանած ու թափած են իրարու վրայ։ Մարդ չի մտներ հոն եւ մարդ չանցնիր անկէ սարսափէն։ Միայն վայրի բուեր գիշերները կ'ոռնան զարհուրելի ձայնով տանիքներուն վրայ ․․

Բայց այս բարձը, այս բարձր կ'ուզեմ ունենալ։ Չեն տար։ Իբրեւ անուշան՝ իր տղան անոր գին չէր գրեր ու հիմա պէտք է Կեսարիա գրել ու հարցնել։ Աչքերս կը դառնան։ Շուրջս կը նայիմ։ Ո՜ւր էք, հայրենի լեռներ, ուր այնքան արիւնով մկրտուեցաւ հոգիս։ Եւ ուր բարձն ալ շուտով խմս պիտի ըլլար եւ ուրիշ բաներ ալ ․

×

․․ Կը սիրեմ պտուղն ու բանջարեղէնը, երբ մանաւանդ անոնք հարաւէն գան։ Տարաշխարհիկ հիւրեր, որ անտուններու մէջ բանտուած կը ըլլան հիւսիս։ Ու հեռաւոր երկիրներու բոյրերով լեցուն, կը նուաղին ցուցափեղկերու ետին, գոյներու ճոխութեան մէջ։ Ոմանք խոշոր կ'ըլլան, կեղեւնին ճաթռտած ու հողի գոյն եւ ծայրերնին քանի մը տերեւ պինդ նստած, Գերմանացիի մը կնտռուած գլխուն առջեւը թաղուած մազի փունջի պէս, որուն մեր գեղը կուլիկ կ'ըսէինք։ Զայն կը կտրեն բարակ բարակ ու նորէն կէիսի վրայ բռնելով քեզի կուտան հոտոտ դրամի մը փոխարէն, որ ոչ աչքդ կը տեսնէ ոչ ալ բերանդ կը զգայ։

Ուրիշ մը նարինջայգի մըն է, կեղեւը բաց դեղին գոյն, որ կ'ըսեն թէ ստամոքս կը բուժէ, թէեւ ես դեռ արդիւնքը չտեսայ։ Ու տուփերուն մէջ խեղդուած թուզ արմաւ, պզտիկ խափշիկ տղայ մոմիային նման։ Ու խնձորն ու չոր պտուղները բերուած Քալիֆոռնիայի, որոնք Հայուն ձեռներէցութեան այնքան երախտապարտ ըլլալու են, մինչեւ պանանը, նուռն ու լիմոնը։ Կը սիրեմ հարաւը, իր գոյնն ու թոյրը։ Եւ իր բերքերը աքսորուած հիւսիս, որոնք տարագիր են եւ ինծի պէս առանց հայրենիքի։

Բայց այս բոլորէն հատ մը կայ որ հրէշի պէս վրաս յարձակելով կը հալածէ զիս։ Օ՛, քաղցր է ան պզտիկ աղջկան մը լեցուն համբոյրին պէս, ու կլոր եւ գոյնը կարմիր, անոր գողտրիկ կուրծքին ծայրին պէս։ Բայց չէ, չէ, ես կը խրտչիմ անկէ, կը սոսկամ, կուլամ, կը փախչիմ։ Ան կը խայթէ զիս։ Ան կը հալածէ ինծի տուփին մէջի բարակ թուղթի տակէն, ես ալ իրեն, մանաւանդ զինքը հիմա շահագործողներուն. Որովհետեւ զինքը արտադրող, գնահատելով նկարի առնող, իրեն հռչակ շինելով արտածող, ու զայն աշխարհի ճանչցնողները Հայեր էին։ Եւ դուք կրնաք զայն ուտե՞լ։ Կը սիրե՞ք Իզմիրի թուզը, տարագիր Հայեր։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

ԴՈՒՐԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք «Հայրենիք»ի մերկացումները Դուրեան յանձնախումբի գործունէութեան եւ հաշիւներու մասին։

Պատկերը լրացնելու համար, ստորեւ կ'արտատպենք Նիւ Եորքի հայ բոլշեւիկներու օրկան՝ Բանուորի մէկ խմբագրականը (20 յունիս)։ Կրնաք հասկնալ այս հրատարակութեան արժէքը, երբ ըսենք թէ ռամկավար, հնչակ, բոլշեւիկ բոլորը միասին էին հռչակաւոր «միացեալ ճակատ»ին մէջ, հակադաշնակցական խաչակրութեան ամէնէն կատաղի շրջանին.

Տեղացած Գալֆայեանի ատենադրութեամբ, «Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն»ի պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակեց «Պայքար»ի յունիս 16 թիւին մէջ, որ իբր թէ Դուրեան յանձնախումբի նիւթական եւ բարոյական գործառնութիւններու համարատուութիւնն էր։

Ըստ այս պաշտօնական յայտարարութեան, Դուրեան Յանձնախումբը մէկուկէս տարուան ընթացքին ստացած է միայն 24 664.15 տոլար։

Մենք շատ զօրաւոր պատճառներ ունինք կասկածելու ներկայացուած այս գումարի ստուգութեան մասին, երբ, մանաւանդ, Դուրեան Յանձնախումբը մանրամասնութիւններ չի տար թէ ո՞ր քաղաքէն ինչ գումարներ ստացած է։

Բայց առ այժմ թողունք այս կէտը։ Ընդունինք թէ ներկայացուած գումարը ճիշդ է։ Աւելի կամ պակաս չէ։ Հիմա տեսնենք թէ այս գումարը ի՞նչպէս գործածուած է։

Առաջնորդարանի պաշտօնական յայտարարութիւնը Դուրեան Յանձնախումբի ծախսային գրաձեւը հետեւեալ կէտերու մէջ կ'ամփոփէ.—

ա) Փաստաբաններու, բ) ամբաստանեալներու արագ ձերբակալման համար, գ) վկաներու պաշտպանութեան, ե) հրատարակութիւններ, եւն.։

Ահա այն գլխաւոր գործերը, որոնց վրայ ծախսուեր է 24 հազար տոլարէն աւելի գումարը.

Մէկ առ մէկ քննենք այս կէտերը տեսնելու համար թէ որքան վստահելի է տրուած նիւթական հաշուետուութիւնը.

1. Փաստաբաններ վարձելու հարցը, որ ամէնէն ծախսալից գործը ներկայացուած է, իրապէս անհիմն է։ Դուրեանի դատը՝ Ն. Եորքի նահանգին դատն էր։ Զայն պաշտպանողը եղաւ նահանգային դատախազը։ Եթէ անոր օգնականներ իսկ կային, անոնց համար հարկ եղած ծախքերը վճարեց եւ պարտաւոր էր վճարել կառավարութիւնը, ըստ օրէնքի տրամադրութեան։ Եթէ Դուրեան Յանձնախումբը իր կողմէ դրամ է վճարեր այս կամ այն փաստաբանին, այդ իր յանցանքն է։ Օրէնքով պարտաւոր չէր այդ բանը ընելու։ Դուրեան Յանձնախումբի անդամները անձնական շահերու ակնկալութեամբ դրամ են տուեր այս կամ այն փաստաբանին, եթէ իսկապէս ունեցեր են իրենց կողմէ վարձուած փաստաբաններ։

2. Ամբաստանեալներու արագ ձերբակալման կէտը շատ աւելի թափանցիկ է։ Տեռորիստներէն երկուքը, Լէյլէկեան եւ Սարգիսեան ոճիրի վայրին մէջ ձերբակալուեցան։ Իսկ միւս ամբաստանեալներէն մէկ քանի օրեր վերջն իսկ ձեռք տուին իրենց օժիտը։ Դուրեան Յանձնախումբը գոյութիւն չունէր այդ օրերուն։ Ան կազմուեցաւ շաբաթներ վերջ միայն։ Ուրեմն ի՞նչպէս կրնար ամբաստանեալներու արագ ձերբակալման աշխատանք տանիլ մարմին մը, որ տակաւին գոյութիւն չունէր։

3. Նոյնքան կեղծիք է վկաներու պաշտպանութեան մասին բռնածը։ Կառավարութիւնն ու ոստիկանութիւնը պարտաւոր էին Դուրեանի սպանութեան նման կարեւոր դատի մը վկաներուն ամէն պաշտպանութիւն եւ ապահովութիւն տալ։ Նոյն իսկ որ եւ է քաղաքացի իրաւունք ունի ոստիկանական պաշտպանութիւն ստանալ երբ հարկ ըլլայ։ Դոնէ օրէնքը այդպէս կը տրամադրէ։ Եթէ Դուրեան Յանձնաժողովը մտաւոր ծախքեր է ըրեր այս ուղղութեամբ, պարզապէս ուզեր է դատարկապորտներ կերակրել։

4. Հակադաշնակ պայքարներու մէջ ձերբակալուածներու պաշտպանութեան յաւակնութիւնը ուղղակի զաւեշտական է, որ ջարդ ու փշուր կ'ըլլայ անհերքելի իրականութիւններու առջեւ։

Հակադաշնակ պայքարներու առթիւ ձերբակալութիւններ եղան՝ Շիկակոյի, Պոսթընի եւ Նիւ Եորքի մէջ։ Այս ձերբակալուածներէն անոնք, որոնք միամտութիւնը ունեցան Դուրեան Յանձնախումբի պաշտպանութեան ապաւինելու, դառն յուսախաբութեան ենթարկուեցան։ Մենք կարող ենք յիշատակել անուններ, որոնք Դաշնակցութեան դէմ եղած ցոյցերուն ու պայքարներուն մէջ ձերբակալուեցան եւ Դուրեան Յանձնախումբը ոչ միայն չպաշտպանեց զանոնք, այլ իր սեմէն ներս անգամ չընդունեց։

1934 Թուականի ապրիլ 8ին տեղի ունեցած հոկայ ցոյցերը եւ արիւնալի բախումները, Պոսթընի եւ Շիքակոյի մէջ, բոլորին ծանօթ են։ Հարցուցէք Պոսթընի դաշնակ դոհերուն, թէ ո՞վ վճարեց տուգանքի այն գումարները, որոնց ենթարկուեցան իրենք։

Շիքակոյի մասին խօսիլն անգամ աւելորդ է, ուր Դուրեան Յանձնախումբի ռամկավար ղեկավարները կտրուկ կերպով մերժեցին որ եւ է օժանդակութիւն տալ ձերբակալուած հակադաշնակ տարրերու դատի պաշտպանութեան համար։

Թող ըսեն այս մարդիկը ուրեմն թէ հակադաշնակ պայքարի ո՞ր դոհերուն համար դրամ են ծախսեր, որ անամօթաբար կը յայտարարեն թէ՝ «գործուած ոճիրին պատճառած գերազգացութեան հետեւանքով տեղի ունեցած կռիւներու առթիւ, դատավարութեան միջոցին փաստաբաններ արձակուած է, երբ պահանջ ներկայացած է զանազան գաղութներէ»։ Հարցուցէք Նիւ Եորքաբնակ Թորոս Գաբոնեանին թէ Դուրեան Յանձնախումբը ի՞նչ պատասխանեց, երբ ինք անոր օժանդակութեան դիմեց իր ձերբակալուած տղուն։

5. Դուրեան Յանձնախումբի կողմէ եղած հրատարակութիւնները ոչ միայն ծախքերու դուռ չբացին, այլ եւ դարձան շահաբեր աղբիւրներ, որոնցմէ մինչեւ այսօր ալ կ'օգտուին իրենք։

Ահա Դուրեան Յանձնախումբի տուած նիւթական հաշուետուութեան գլխաւոր կէտերը, որոնք որեւէ կերպով չեն արդարացներ վատնուած գումարները։ Գումարներ, որոնց ճիշդ քանակը տակաւին անծանօթ կը մնայ ամերիկահայ աշխատաւորութեան

Առաջնորդարանի հաշիւը ամերիկահայ աշխատաւորութեան պահանջներուն չի բաւարարեր։ Դուրեան Յանձնախումբէն կը պահանջուի մանրամասն հաշուետուութիւն։ Այնպիսի հաշուետուութիւն մը, որ լրիւ կերպով լուսաբանէ թէ որ քաղաքէն ինչ դրամ եկաւ։ Ամբողջ դրամները ո՞ւր ծախսուեցան եւ ինչո՞ւ։

Այս բոլորը պէտք է արուի սենթ առ սենթ։

Առաջնորդարանը մեզի կ'ըսէ թէ «Դուրեան Յանձնախումբի այս տեղեկագրին կցուած է նաեւ նիւթական մանրամասն հաշուետուութիւնը»։

Եթէ այդպէս է, ինչո՞ւ նոյնութեամբ հրապարակ չի դրուիր այդ տեղեկագիրը

Ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը այս կը պահանջէ։

Ռամկավարներէն եւ անոնց արբանեակներէն կազմուած Դուրեան Յանձնախումբ կոչուած մարմնի մարդիկը թող չկարծեն թէ հարցը փակուած է ամերիկահայ աշխատաւորութեան համար։

Անոնք որոնք իրենց արիւն քրտինքով վաստկած սենթերն ու տոլարները տուին, կ'ուզեն եւ կը պահանջեն գիտնալ թէ ո՞ւր եւ ի՞նչպէս գործածուեցան այդ գումարները։

Դրամ տուող ինքն՝ ժողովուրդն էր, ոչ թէ Գալֆայեանի գլխաւորած առաջնորդարանը, որուն տրուած են Դուրեան Յանձնախումբի հաշիւները։

Ժողովրդապետութեան անունով խօսող ռամկավար փարիսեցի ղեկավարները մինչեւ ե՞րբ պիտի արհամարհեն ժողովրդական զանգուածներու տարրական իրաւունքները։

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԿԵԱՆՔԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ»

Ամերիկայէն եկած, յաւագոյն շարժանկարներու կարգին կ'արժէ դասել այս Ֆիլմը,— Կեանքի պատկերներ։

Ֆաննի Հրստրի վէպն է զոր Ճօն Սթալ վերածած է Ֆիլմի (Պէք Սթրիթի հեղինակն ու բեմադիրը)։

Իսկապէս յաջող է։ Մանաւանդ Ուօրրըն Ուիլեմի Գլոտէթ Գոլպէրի եւ սեւամորթ Ռօշէլ Փրտըրի խաղարկութիւնները կրկնապատկած են յաջողութիւնը։

Նիւթը առնուած է Ամերիկայի, սեւամորթներու քաշած տառապանքներէն, որոնք անվերջ կը շարունակուին, իբրեւ հետեւանք սեւ ցեղի դէմ մղուած կռիւներու։

Հեղինակը ուզած է ապացուցանել աշխարհի անարդարութիւնները եւ իսկապէս քարոզչական շարժանկար մըն է, յաջողապէս դասաւորուած։

Նիւթը կարելի է երկու բառով ամփոփել.—

Երկու մայրերու շուրջ է որ կը դառնայ, մէկը սպիտակամորթ (Գլոտէթ Գոլպէր), իսկ միւսը սեւամորթ կին մը (Ռօշէլ Հրտըրն)։ Երկուքն ալ ունին մէկ մէկ աղջիկ, գրեթէ տարեկից։ Ուրախ է Տիանը եւ գործի բերումով կրցած է հարստանալ Տալիլայի օգնութեամբ։

Սակայն այս վերջինը չունի այդ ուրախութիւնը, երանի կուտայ միւս կնկան, որ ամէն անգամ հաճոյքն ունի, գրկելու, սիրելու, շոյելու իր աղջիկը մինչ ինք՝ սեւամորթ կին մը, զրկուած է այդ բոլորէն։ Իր աղջիկը որ սպիտակամորթ ծնած է, ատելութիւն մը ունի իր հարազատ մօրը դէմ ու խեղճ մայրը իր սէրը կը գոհացնէր աղջկան ատելութեամբ։

Փոքր եղած ժամանակն ալ այդպէս էր աղջիկը։ Անգամ մը անձրեւոտ օրին, երբ Տալիլա անձրեւանոցն առած կ'երթար բերելու դպրոցէն, Ֆայոլան դասարանէն կը նշմարէ իր մայրը եւ դասագիրքը իր դէմքին առջեւ բռնած չուզեր մօրը նայիլ, չուզեր որ մայրը զինքը ճանչնայ։

Այժմ, երիտասարդ աղջիկ, կ… կը զգայ այդ ամօթը զոր տարիներ… վեր կրած էր։

Օր մըն ալ երկտողով մը կը տեղեկացնէն մօրը թէ Ֆայոլան մեկնած է…

Երկար թափառումներէ յետոյ Տալիլան կը գտնէ իր աղջիկը, խանութ… մը մէջ որ սիկար կը ծախէր։ Դու… կը բանայ, կը մօտենայ աղջկան… ժամանակ չունենար երկու բառ բա… լու։ Ֆայոլան նշմարելով այդ սեւ կ… նը, հարց կուտայ, թէ ո՞վ է, ի՞… կ'ուզէ, զինքը չի ճանչնար, … ինքը աղջիկն էր այդ սեւամորթ կն… կան որ իր դէմ կեցած էր խղճալ… կերպարանքով, մի՞թէ իր մայրն է… այդ կինը․․․ եւ դուրս խոյանալ… կուգար մօրը սենեակը ներողութի… խնդրելով եւ միաժամանակ ազդարա… րելով.

— Քեզի կ'աղաչեմ այսուհետեւ աղջիկդ կոչել զիս, չեմ ուզեր որ ա… կէ յետոյ գաս եւ զիս գտնես, չեմ … դեր որ նոյնիսկ փողոցին մէջ … հանդիպիս զիս բարեւես։

Տիանը չունէր այդ դժբախտութի… ները, կը խղճար այդ հէք կնկան … օրէ օր կը տկարանար եւ օր մըն … աղջկան պատկերը սրտին սեղմած, հոգին կ'աւանդէր։

Ֆայոլա իմանալով մօրը մահը, … րուն պատճառը գրեթէ ինքն էր … գայ դագաղին վրայ հեծկլտալ, … րողութիւն խնդրել, սակայն շատ … մնացած էր այլեւս Տալիլան։

Առոր կողքին ցոյց կուտայ Տի… կեանքը։ Արբունքի հասած, … ջիկը կը սիրահարուի, իր իսկ՝ Տի… ապագայ ամուսնոյն վրայ (… Ուիլեմ) սակայն չհանդուրժելով … բանին կը բաժնուէր մայրը իր սի… հարէն, աղջիկը չտառապեցնելու համար։

Ֆայոլայի տիպարներ չկա՞ն մեր … ալ, որոնք ի զուր կը կեղծեն ի… ինքնութիւնը։

Ն. ԳԱՍՊԱՐ…

ՓՐՈՖ. ՍՈՂԻԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Սանասարեանցի մը կը գրէ «Հայրենիք»ի մէջ, փրոֆ. Ս. Սողիկեանի մասին, որուն մահը հաղորդած էինք անցեալ շաբթու.—

Բնաւորութեամբ հեզ էր փրոֆ. Սողիկեան։ Ինքնամփոփ, մանկական ժպիտը շրթներուն։ Աչքիս առջեւ է ինքը — ալեխառն մօրուքը զուրկ յարդարանքէ, վերարկուին կոճակը յաճախ բաճկոնի օղակով կոճկուած, իր շուրջի անցուդարձերուն անտարբեր։ Տկլիկ մըն էր եւ որքան համեստ։ Իր պարապոյ ժամերուն ան բահ… բռնէր ձեռքը, իր տան փոքրիկ պարտէզին մէջ կը խնամէր իր ձեռքով տնկած ծաղիկները։

Առօրեայ կեանքի մէջ հանդարտ ու բարեհամբոյր, Սողիկեանը խիստ էր իր դասերու ժամանակ, դասարանը … եւ է կերպ խանգարողներուն հանդէպ։ Կը պատմէր յանցաւոր աշակերտ…, բայց վերջինս հազիւ դրան … հասած, երբ կ'ըսէինք՝ ներեցէք, Պ. Սողիկեան, անոր բարկացած դէմքը կը փոխուէր, կը գտնէր իր նախկին քաղցրութիւնը եւ մանկական ժպիտ մը աչքերուն մէջ, յանցաւորին կ'առաջարկէր դառնալ իր տեղը ու նստիլ։ Եւ այս կարգի միջադէպեր մեզ առիթ կ'ընծայէին մեր չսերտած դասը անգամ մը աչքէ անցընելու։

Կրօնի ուսուցիչ էր. դասի ժամանակ երբեմն այնքան կը նոյնանար ան իր դասաւանդած նիւթին, որ կարծես բոլորովին կը փոխուէր։ Այդ պահերուն ձայնը կարծես կը հալէր, ճերմակ յամառ պահեր կ'ունենար…

Սողիկեան ճշմարիտ հաւատացեալ մըն էր. շատ կը ցաւէր երբ թերահաւատութիւն կը տեսնէր աշակերտի մը մէջ։ Ամէն պակասութիւն կը ներէր պայմանով որ աշակերտը հաւատացեալ ըլլար։ Տօն օրերուն բոլոր աշակերտներով եկեղեցի կ'երթայինք, ու եթէ այնտեղ մեր ուսուցիչը պզտիկ անպարկեշտութիւն մը տեսնէր, կամ հաւատքի պակասի նշան, հետեւեալ օրը հաշուի կը նստէր անոր հեղինակին հետ։

Ամավերջի հանդէսներուն եւ ուսումնական դասարաններուն անոր ուղղած «Հուսկ բանքը» խնամքով պատրաստուած էին, հայրական ջերմութեան շեշտ մը ունէին անոնք։ Համեստ դաշնակահար էր ան եւ դաշնակի ուսուցիչ միանգամայն, թերեւս այդ է նաեւ պատճառը որ անոր խօսքը հաճելի էր եւ երաժշտական։

1920ին ուրիշ գաղթականներու կարգին մենք եւս Ռուսաստանէն Պոլիս անցանք, կը սպասէինք յարմար առիթ մը Հայաստան անցնելու համար։ Օր մը անյուսան արտաքինով ծերուկ մը

կնոջ մը հետ մտաւ այն տեղ, ուր ես կը մնայի: Ձայնէն ճանչցայ, իմ սիրելի Սողիկեանը եւ իր տիկինն էին: Քիչ մը խօսելէ վերջ ծխատուփը հանեց և սիկարէթով մը զիս հիւրասիրել ուզեց: Սողիկեանի ծխելը տարօրինակ թուեցաւ ինծի, ան չէր սիրեր ծխել եւ բուռն հակառակորդ մըն էր բոլոր ծխող-խմողներուն:

— Աս ի՞նչ փոփոխութիւն է, հարց տուի իրեն:— Իմ եւ ազգիս խաչելութիւնը մոռնալու համար, այժմ այս միջոցին կը դիմեմ, պատասխանեց, դառն ժպիտ մը դէմքին, ժպիտ մը որ արտասուաթաթաւ թերաւ աչքերէն: Անկէ յետոյ, փրոֆ. Սողիկեան Ամերիկա եկաւ եւ հաստատուեցաւ Նիւ Եորքի Բուլւաթըր քաղաքը:

Յիսուն տարի մեր կրթական ասպարէզին մէջ՝ սիրտ ու հոգի մաշեցուցած փրոֆ. Սողիկեանը փակած է իր աչքերը յաւիտենապէս: Որքան ուսանելի պիտի ըլլար ապրող նոր սերունդին համար, եթէ կարելի ըլլար Սողիկեանի եւ անոր ընկերներուն կրթական գործունէութեան ամբողջական պատկերը տալ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՀՃԱՏԵՆԴԻՆ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԸ ՋՐԱՅԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

— o —

Կ. Այվազեանի յօդուածէն (Խորհ. Հայաստան)

Եթէ նախապատերազմեան շրջանին՝ Հայաստանի մէջ ունէինք 120 հազար հեկտար ոռոգուած հող, այսօր ունինք 190 հազար հեկտար: Առաջին հնգամեակի ընթացքին Հայաստանի մէջ կատարուեցան հիմնական աշխատանքներ, ինչպէս Շիրակի, Հոկտեմբերի ջրանցքները, Այգրր լիճի ջրանցքները, եւայլն:

Ընդարձակ հողամասեր ոռոգելու նպատակով կատարուած այդ աշխատանքներուն հետ, Հայաստանի ջրային տնտեսութիւնը չէ մոռցած նաեւ պայքարը, որ կը մղուի ճահճատենդին դէմ: Ղամարլուի շրջանին մէջ ցամքեցուցինք 1200 հեկտար ճահճացած հողամասեր, ինչ որ մեծապէս նպաստեց ճահճատենդին նուազման: Համաձայն հնգամեայ ծրագրին, բամպակամշակութեան յատուկ շրջաններու մէջ աւարտեցին հետեւեալ ձեռնարկները.— Փոքր Հոկտ. ի ջրանցքը, Այգրր լճի ջրանցքը: Կազմեցինք նաեւ Կարասու — Զանգիբասարի ոռոգման նախագիծը: Երեք տարի առաջ մշակուած էր նաեւ Արազդայանի հողամասերուն ցամքեցումի եւ վերաշինութեան նախագիծը: Պէտք է գիտնալ, որ վերջին այս երկու շրջանները ճահճատենդի բոյներ են:

Երկրորդ հնգամեակի առաջին երկու տարիներու ջրային տնտեսութեան յատկացուած վարկը կը հասնի 18 միլիոն ռուբլի: Ըստ այդ ծրագրին, բացառիկ ուշադրութիւն կ'ընծայուի խոպան դաշտերու ոռոգման, որ բարդ հարց մըն է: Պէտք է գիտնալ, որ մեր խոպան դաշտերը կը գրաւեն մօտ 51 հազար հեկտար տարածութիւն, որուն 26 հազարը տակաւին իւրացուած չէ: Այս դաշտերուն ոռոգման ու մշակման համար աշխատելու ժամանակ, անհրաժեշտ է նաեւ ուշադրութիւն ընել որ այդ աշխատանքը չնպաստէ ճահճատենդի տարածման:

Այս մեծ խոպան դաշտերու մշակութեան համար պիտի տրուէր 14 միլիոն ռուբլի, սակայն տրուեցաւ միայն 4 ռուբլի, այնպէս որ ոչ միայն կարելի չեղաւ Աղհամզալուի եւ Սարունջիի ճահիճները ցամքեցնել (ճահճատենդի գլխաւոր օջախներ), այլեւ օգտագործել այդ հողամասերը:

Կ'աշխատինք խոպան դաշտագետիններու գլխաւոր ջրանցքը բանալ գէթ Երեւանի եւ Գառնի գետին միջեւ ինկած տարածութեան վրայ, որովհետեւ եթէ կիսատ մնայ այդ աշխատանքը, ճահիճ կը կազմուի չոր հողամասերու մէջ, Աղհամզալուի եւ այլ վայրերու մշակելի հողամասերուն վրայ: Մասնակի ճահճացում մը կայ արդէն Թաղալիւղին մէջ

Այս հարցը շատ բարդ է, որովհետեւ ոռոգման պարագային անհրաժեշտ է նոր հողեր տալ գիւղացիութեան:

Մեզ կը զբաղեցնէ նաեւ այն որ կարգ մը շրջաններու մէջ ճահիճներ կը կազմուին՝ երբ արդէն վերջացած է ցամաքեցումը: Ղամարլուի եւ Եուվայի միջեւ ինկած տարածութեան վրայ ահագին աշխատանք թափեցինք ցամքեցնելու համար ճահիճները, սակայն ցամքած տեղերը նորէն կը ճահճանան: Յանցանքը տեղական մարմիններունն է, որ չեն կրնար օգտագործել ոռոգման համար իրենց տրամադրուած ջուրը

Պէտք է գիտել, որ Փոքր Հոկտեմբերի ջրանցքին եւ խոպան դաշտագետիններու ոռոգման ծրագիրը չի լուծեր Հայաստանի մէջ ճահճատենդի դէմ բացուած պայքարը, քանի որ ճահճատենդին հիմնական պատճառը անխնայ ջուրի գործածութիւնն է, միւս կողմէ ճահճացած շրջաններն են, ինչպէս Արազդայանը, Կարասուն, Զանգիբասարը, Կուր — Արաքսը: Բարդ հարց մըն ալ այս, օրինակ՝ Կարասու — Զանգիբասարի ծրագիրը. Ջրի իւրաքանչիւր կաթիլի համար պայքարելով հանդերձ, մենք աշխատեր ենք Կարասուի եւ Զանգիբասարի ծրագրին իրագործման վրայ, մենք աշխատեր ենք գոյութիւն ունեցող ճահիճները ցամքեցնելու համար: Մեծ աշխատանք թափած ենք նոյնպէս Արազդայանի մէջ, տեղւոյն ճահիճները չորցնելու համար Քալիֆորնիայի մեթոտով: Սակայն ամենաբարդ հարցն է որ կը ներկայացնէ Արազդայանի ծրագիրը, որովհետեւ այդ շրջանին մէջ պէտք է աշխատիլ ոչ միայն ցամքեցնելու եւ ոռոգելու համար, այլ եւ բնակավայր ստեղծելու համար: Եթէ Արազդայանի մէջ ջրամբար չինենք, ճահճատենդի բոյն կը դարձնենք վայրը,— կամ Արազդայանը վերածել ջրամբարի, կամ պէտք է պայքարիլ ճահճատենդի դէմ, երկուքէն մէկը

Նուազ բարդ չէ Կարասու — Արազդայանի ծրագիրը:

Շատեր դիւրին կը կարծեն աշխատանքը, որ կը թափենք: Քանի՞ հեկտար հող ոռոգեցիք, կը հարցնեն մեզի, բայց մեր աշխատանքը չի կայանար միայն ոռոգման մէջ, այլ եւ գիտական բարդ խնդիրներու ուսումնասիրութեան մէջ, ինչպէս պարզեցինք վերը: Ահա Սեւանի հարցը, ահագին աշխատանք կատարած ենք Սեւանի ջուրին երեսը իջեցնելու հարցին մասին: Այդ հարցին մասին մեր քննութիւնները 3 հատորի կը հասնին: Այդ հատորները կազմուած են ակադեմական Լէվինսոն — Լեսինկի եւ այլ տասը փրոֆէսորներու մասնակցութեամբ: Թէ որքան կարեւոր գործ է այդ, կը բաւէ աւելցնել, որ գերմաներէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով գրուած ուսումնասիրութիւններ կան այդ հատորներուն մէջ:

Կարասու — Զանգիբասարի ճահիճները ցամքեցնելու համար, պէտք է ուսումնասիրել Արագածի բարձրաւանդակը: Այդ ծրագիրը արժէք կը ներկայացնէ ոչ միայն նոր հողամասեր ունենալու տեսակէտէն, այլ եւ, կարեւորն ալ այս է, շրջանը ճահճատենդէն ազատելու տեսակէտով: Ատոր համար հարկ եղաւ որ աշխատինք ամբողջ երեք տարի:

Ունինք նաեւ անմիջական աշխատանք մը,— Զանգի գետին ափերուն ամրացումը: Եթէ մենք չամրացնենք Զանգի գետին ափերը, Վաղարշապատի շրջանները կը զրկուին բամպակի իրենց հողերէն, աւելի դառն ճահճատենդը աւերը կը շարունակէ այդտեղերը

Կ'եզրակացնեմ.

1. Լաւ օգտագործել ոռոգման ջուրը. Անխնայ ջուր գործածելով ճահիճներ կը կազմուին եւ ճահճատենդը կը շարունակէ իր աւերը:

2. Աշխատիլ լուծել Կարասու — Զանգիբասարի հարցը, որպէսզի գործի ձեռնարկենք 1936ին: Առանց ատոր ճահճատենդը չանհետանար:

3. Վերջնապէս լուծել Արազդայանի հարցը:

Եթէ այս ամէնը կատարուի, երրորդ հնգամեակին վերջը ճահճատենդը բոլորովին կ'անհետանայ Հայաստանի մէջ: Իմ կարծիքս է այս, որովհետեւ դիւրին չէ գեղեցիկ խոստումներ ընել, երբ ունինք այնպիսի բարդ հարցեր, Կարասու — Զանգիբասարը եւ Արազդայանը, որոնք դժուար թէ աւարտին երկրորդ հնգամեակի ընթացքին:

ՁԱՅՆԻՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԻՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

ՎԻԷՆ, 7 յուլիս (Յառաջ).— Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ Տր. Հ. Կ. Խաչի դպրոցին տարեվերջի հանդէսը: Սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութեամբ մը: Աւելի քան 45 մանուկներ շարժման մէջ էին, հագած գոյնզգոյն հագուստներ, թիթեռնիկի պէս կը թռչէին սրահին մէջ: Ուսուցիչ Հ. Կ. Տէրմոյեան իւրաքանչիւրին մէկ մէկ պզտիկ բաժին հանած էր Հանդէսը բացուեցաւ խմբերգով մը ղեկավարութեամբ Պ. Աճարոն Տիգրանեանի, որ շաբաթներով փորձեր կատարելով սորվեցուցած էր վեց կտոր ազգային եւ գեղջկական երգեր: Կ. Խաչի կողմէ Հ. Կ. Տէրմոյեան քանի մը թելադրանքներ ըրաւ ծնողներուն մանուկներու հայեցի կրթութեան մասին: «Միայն դպրոց դալով չէ որ ձեր մանուկները հայերէն կրթութիւն պիտի առնեն: Դժբախտաբար պայմանները չափազանց անցմ են, միջավայրը շատ աննպաստ է, Կ. Խաչը իր բոլոր ներելի միջոցները ի գործ դրած է պայքարելու համար այլասերման դէմ. բայց այսքանը բաւական չէ, շաբաթը 3—4 իրիկուն եւ ընդամէնը քանի մը ժամ Հայ մօր մը պարտականութիւնն է իր պզտիկները վարժեցնել հայ լեզուին, պատմել ազգ. պատմութիւններ: Պէտք է ամէն գնով պահենք մեր մշակոյթը, եթէ այս օտարութեան մէջ պիտի մեռնինք, գէթ պատուով մեռնինք մնալով պատնէշի վրայ»: Յետոյ յանձնարարեց ծնողներուն որ իրենց մանուկները ժամանակին դպրոց ղրկեն: Ապա ներկայացուեցան երեք պզտիկ խաղեր, մէկը «Արփի» մանկական թերթէն, «Քաջ Նազարը» եւ Յ. Թումանեանի «Մաղիկի հէքեաթը» զոր թատերախաղի վերածած էր Հ. Տէրմոյեան: Յաջորդաբար լսեցինք բազմաթիւ երգեր ու արտասանութիւններ, բոլորն ալ հայրենաշունչ: Յիշեմ գլխաւորները.— Օր. Վ. Նալպանտեան (Կարօտ հայրենի), Օր. Վ. Սահակեան (մեներգ), Օր. Լիլի Մուրատեան, Ա. Գուլակեան, Օրիորդներ Գ. Մեքանաճեան եւ Հ. Փանոսեան (արտասանութիւն): Աճուրդի դրուեցաւ գեղեցիկ ձեռագործ մը զոր Կ. Խաչի մասնաճիւղին նուիրած էր Գ. Վաղարշակ Աւոյեան: Գոյացաւ կոկիկ գումար մը եւ ձեռագործը շահեցաւ փոքրիկն Մարգարիտ Ս. Գալուստեան, 10 ֆրանք եւս նուիրելով: Ներկաները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Կ'իմանամ թէ բացի բարոյական յաջողութենէն, նիւթական արդիւնքն ալ գոհացուցիչ եղած է:

Գարունի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սան մը եւս

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բալամաթայի (Բունատան) Հայ Կարմիր Խաչի Զաւարեան վարժարանի աշակերտք սաներէն մէկն ալ եւս որդեգրելով՝ կը ղրկեն յիսուն ֆրանք իբրեւ դպրոցական ծախք, որպէսզի միշտ ծաղկած մնայ հայ մեծաքանչ լեզուն:

Բ. Չիլինեան

ԽՄԲ.— Այս նուիրատուութեամբ, Յառաջի շնորհիւ հաւաքուած գումարը կը բարձրանայ 600 ֆրանքի: Այս գումարը ղրկելով Բալամաթայի Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին, կը խնդրենք որ որդեգրուած սաներուն անունները հաղորդուին Յառաջի միջոցաւ իրենց կնքահայրերուն

ՀԱՐԱԶԱՏ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԱՐՄԱՏՆԱՅ

Սվազի երեսփոխան եւ «Աքշամ»ի խմբագրապետ Նէճմէտտին Սատըգ այս խորագրով գրել կուտայ.

— «Շատեր վախի մատնուած են թուրք լեզուի նոր փոփոխութեան առջեւ: Ամէն կողմէ կը լսենք. «Օր մը պիտի հասնի՞նք այն վիճակին որ չհասկնանք դրութիւնները»

Կարգ մը օրինակներէ դատելով, կարելի չէ իրաւունք չտալ այս վախին: Մենք իսկ, որ լեզուական փորձով կը զբաղինք եւ ամէն օր կը գործածենք նոր բառերը, կը խոստովանինք թէ Անատոլու գործակալութեան ֆրանսերէն գեկոյցներուն կը դիմենք միջազգային լուրերը հասկնալու համար, որովհետեւ թուրքերէնէն բան մը չենք հասկնար: Անճարակ ձեռքերու մէջ եւ նոր բառերով, մեր լեզուն անհասկնալի վիճակի մը կը հասնի: Պէտք է առնել ատոր առաջքը»:

Յօդուածագիրը յետոյ կը թելադրէ գոհանալ մինչեւ հիմա հրատարակուած 200 նոր բառերով եւ զանոնք գործածելով լաւ մը մարսել:

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԺԲԱԽՏ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (30 յունիս).

— «Ամառ է: Վարժարանները փակեցին իրենց դռները: Հանգստի, արձակուրդի շրջանն է որ կը սկսի ուսուցչութեան եւ ուսանողութեան համար: Փակելով իր դռները, իւրաքանչիւր վարժարան, միաժամանակ կեանքի յորձանքին յանձնեց երկսեռ ընթացաւարտներու բազմութիւն մը, նախակրթարաններէն ու կիմնազիոններէն. Ոմանք — քիչերը, անշուշտ— անոնցմէ, որոնք նիւթական ձեռնտու պայմաններէ զրկուած չեն, պիտի շարունակեն իրենց ուսումը, կատարելագործելու համար զայն: Պիտի աշխատին աւելի շատցնել ու խորացնել իրենց ուսման պաշարը: Շատերը, սակայն, արդէն պիտի նետուին կեանքի ասպարէզը եւ վաղուընէ բակսեալ պիտի խորհին իրենց ապրուստի միջոցներուն մասին:

Երէկ անհոգ ու անտարբեր, դպրոցական պարտականութիւններ միայն ունէին անոնք իրենց ուսերուն վրայ եւ աշխարհը ճանչցեր էին կրթարաններու չորս պատերուն մէջ պարփակուած: Վաղը, արդէն, հոգերը պիտի բազմանան, երբ նոր կեանք մը պիտի սկսի իրենց համար եւ նոր բոլորովին տարբեր աշխարհի մէջ պիտի գտնեն իրենք զիրենք:

Քանի մը տարուընէր առաջ, երբ աշխարհը ընկերային քաղաքական ու տնտեսական տագնապներու ներկայ արհաւիրքը չէր ճանչցած եւ երբ աննախընթաց վերիվայրումներ չէին ցնցած իրերու բնականոն վիճակը, կեանքի մէջ յաջողելու, կամ ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ, ատաղձի մը կոթ ըլլալու պայմանները, այնքան ալ դժուար չէին: Որոշ չափով ուշիմութիւն, աշխատելու եռանդ եւ յարատեւութիւն ունենալէ վերջ, նորահաս երիտասարդը, ընդհանրապէս կը մտնէր արդէն յաջողութեան ճամբուն մէջ: Մինչդեռ այսօր, այդ բոլոր յատկութիւնները, ընդհանրապէս բացարձակ երաշխիք մը չեն կեանքի մէջ յաջողելու համար: Այսօրուան պայմանները շատ դժնդակ են, եթէ ոչ յուսահատական: Կեանքը փոխուած է եւ ապրուստը դժուարացած: Գործազրկութիւնն ու տնտեսական տագնապը կը տիրապետեն ամէնուրեք: Ու դպրոցաւարտ կամ կիսաւարտ երիտասարդներ զիրար կը հրմշտկեն պաշտօնատուներու եւ գործատեղիներու առջեւ, որ եւ է գործ ճարելու համար: Վաճառքի մատուցումը հաշիւ ու համրանք չունի, մինչդեռ խնդրանքի սով կայ:

Վիճակագրութիւն պատրաստող մը չէ գտնուած ցարդ, ստուգելու համար թէ ի՛նչ համեմատութիւն կը ներկայացնեն գործ գտած եւ գործազուրկ մնացած դպրոցաւարտները այս երկրին մէջ: Պատրաստուած ըլլալով հանդերձ սակայն այդպիսի վիճակագրութիւն մը, պատկերը աւելի քան յուսահատական է: Ամէն տարի, կիմնազիոններն ու կրթ. բարձրագոյն այլ հաստատութիւններ, հազարներով ընթացաւարտներ կը հանեն. Ու քանի տարիները կ'անցնին, մտաւորական գործազուրկներու թիւը կը շատնայ: Ճիգերու եւ տարիներու աշխատանքին շնորհիւ ձեռք ձգուած վկայականները կը ծալլուին ու դարակը կը դրուին: Քիչերն են որ համալսարաններու մէջ կը շարունակեն իրենց ուսումը, մասնագիտութիւն մը ձեռք ձգելու համար: Շատերը պաշտօնատուն եւ վաճառատունէ վաճառատուն կը դիմեն, պաշտօն մը ճարելու ակնկալութեամբ: Ու մեծ մասով կը ձախողին իրենց դիմումներուն մէջ: Դռները փակ են անոնց առջեւ: Գործ չկայ: Պաշտօնները կը պակսին: Առեւտրական կամ պետական հաստատութիւնները, ընդհանրապէս, ոչ միայն նոր պաշտօնեաներու պէտք չունին, այլ եւ եղածներն ալ կրճատելու կը նային:

Երբեմն, թափուր մնացած պաշտօնի մը համար եղած հրաւէրին հարիւրաւոր թեկնածուներ կը պատասխանեն: Ու բախտը, անոնցմէ միայն մէկուն կը ժպտի: Միւսները գլխիկոր կը վերադառնան: Այլ կերպ չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ գործազուրկ են ոչ միայն նորահաս երիտասարդները, այլ եւ անհամար չափահասներ: Ու տարուէ տարի, նոր հասնող եւ վարժարաններէն դուրս եկող երիտասարդներով, որոշ զարգացումի եւ մտային պաշարի տէր գործազուրկներու թիւը աւելի կը շատնայ, խորացնելով արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող տագնապը, աշխատաւորներու այս դասակարգին համար»:

Անոնք որ զրկուած են աշխատանքի իրաւունքէ

Աշխատանքի իրաւունքէ մերժուած առացած հայ աշխատաւորներէն կը խնդրուի, որ երթան արձանագրուին Rue Jean Goujonի եւ Ave. Kleberի Հայ Գաղթականական պաշտօնատուները, եթէ մինչեւ հիմա չեն արձանագրուած:

Անոնք որ արդէն արձանագրուած են, պէտք է որ այս շաբթուան ընթացքին նամակով կամ անձամբ այդ պաշտօնատուներուն հաղորդեն իրենց թղթածրարին (տօսիէ) թիւը, որ նշանակուած է իրենց աշխատանքի վկայականին կամ պայմանագրութեան վրայ դարնուած avis défavorableին քով: Մերժուածներու առաջին ցանկը պիտի ներկայացուի յառաջիկայ երկուշաբթի:

Նոյնպէս կը խնդրուի Մարսէյլոյ, Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Վալանսի եւ ուրիշ քաղաքներու ազգային իշխանութիւններէն կամ տեղական հայ մարմիններէն, որ իրենց ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած հայ աշխատաւորներու ցանկերը պատրաստեն եւ ղրկեն Միաց. Յանձնաժողովի ատենապետին, Պ. Խմէրեանի, 11, Square Alboni, Paris (16), նշանակելով թէ ենթական ո՞ր թուականին Ֆրանսա մտած է, ի՞նչ է տարիքը, արհեստը, Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակ ունի՞ թէ ոչ, ամուրի՞ է թէ ամուսնացած, եւ ի՞նչ է իր թղթածրարին թիւը:

Թէ Փարիզի մեր հայրենակիցները եւ թէ գաւառներու Ազգ. Մարմինները պէտք է փութացնեն այս տեղեկութիւնները, որոնք հետզհետէ պիտի ներկայացուին Աշխատանքի նախարարութեան:

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱԶԳԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

=•·•=

Հին պանդոկանոցի մը մէջ փակեցին, ձեռքերը կապած, եւ երեք պահակներու պաշտօն յանձնեցին որ կարգաւ պահեն զինք: Բաւական խարխլած փայտաշէն հիւղ մըն էր, որուն դուռը պալատակոյտին կոյանին հանդիպակաց էր, եւ որուն յետին մասը թեթեւ զառիվայրի եզերքն էր, որ գիւղին կը տիրապետէր: Քանի մը գրկաչափ ասդին մեծ ճամբայ մը բացուած էր Աղեաայի օրը կանխող գիշերը. Սթարովսքի լսած էր միայն իր պահակին ոտքերուն միաձայն աղմուկը, երբ սուր հով հարթ մը իր ականջին հասաւ. «Ձեռա» գոչեց զինուորը. Յետոյ իր ձայնը կարծես մեղմացաւ, եւ լսելի եղան խնդուքներ եւ փսփսացող ձայներու խառնուրդ մը: Սթարովսքի [illegible] այս գիշերային խօսակցութիւնը մտիկ ընել, որմէ բան մը չէր կրնար հասկնալ, երբ իր ուշադրութիւնը [illegible] ժխորէ մը [illegible] թափեցաւ: Բանտին միւս կողմէն, իրեն կը թուէր թէ դանդաղաշարժ եւ երկչոտ ձեռք մը կ'աշխատէր լուռ ու մունջ, դիւրաբեկ շէնքին հիմերը պեղել: Ի՞նչ կրնար ըլլալ մտադրութիւնը անոնց որոնք կը փորձէին այսպէս ներս մտնել իր տխուր ապաստարանին մէջ: Կ'անգիտանար զայն եւ իր փոյթը չէր ալ: Ի՞նչ ունէր վախնալու. իր մահուան ժամը առաջուց որոշուած էր: Թերեւս ալ այն տարտամ յոյսը, որ երբեք չէ լքեր մարդուն սիրտը, թոյլ տար Սթարովսքիին ընդդիմանալու՝ ազատելու անակնկալ միջոց մը: Լռեց: Ամբողջ ժամ մը միեւնոյն ժխորը շարունակուեցաւ: Յետոյ երեք հարուածներ զարկին պատը կազմող տախտակին վրայ, եւ ձայն մը, որ կարծես կուգար պատին մէջ բացուած ծակէ մը, մեղմաբար արտասանեց եւ շատ կամացուկ մը, հետեւեալ հայերէն լեզուով բառերը. «Մի՛ քնանար այս գիշեր, լուռ կեցիր. կէս գիշերէն երկու ժամ յետոյ, քեզի օգնութիւն պիտի հասնի»:

Յետոյ խոր լռութիւն տիրեց. պահակը փոխուեցաւ, եւ շատ չանցած՝ Սթարովսքի լսեց որ վերեւան մէկ կողմէ զուարթ մրմունջները, միւս կողմէ՝ այն տարբերկրեայ աղմուկը, որուն մասին խօսեցայ, քիչ մը վերը: Շուրջ ժամ մը յետոյ, Սթարովսքի տեսաւ որ հողին մէջ մխուած գերաններէն մին կը շարժի, եւ հողին մէկ մասը, իր ապաստարանին համբարատար աշխատութեամբ փորուած, քանի մը ոտքի լայնութեամբ ծակ մը կազմեց: Յովհաննէսն էր, Գուրգէնին տղան: Բայց նոր դժուարութիւն մը կար, ինչպէս ռուս զինուորը, որուն ձեռքերը կապուած էին, կրնար օգտուիլ Յովհաննէսին փեհաճ ճարպիկութենէն: Այս վերջինը մօտեց՝ տեղաւորել իր բարեկամը, առաջին, անգամ գլուխը ծակին կողմը, եւ այնպէս դուրս հանել զայն: Բայց ծակը անկանոն էր եւ նեղ, հողը քանդուելով կը խեղդէր խեղճ զինուորը եւ զայն կը կուրցնէր: Ցաւը մէկէ աւելի խուլ հառաչ, մէկէ աւելի ակամայ հեծծիւն պատճառեց իրեն. Այս դժնեայ աշխատանքը երկար տեւեց: Կիսովին հեղձամղձուկ եւ կասկարմիր՝ մեր հերոսը վերջապէս իր բանտին պատերէն դուրս էր: Բայց ինչքան նախազգուշութիւն ձեռք առնել պէտք էր դեռ, ինչքան խոնջէք, որուն պիտի ենթակայ ըլլային Տեղ տեղ դրուած պահակներ կը խափանէին իրենց ճամբան: Սողալով միայն կրնային յառաջանալ եւ Սթարովսքի, որուն ձեռքերը կապուած էին եւ գերի, վերջին ծայր տաժանքով մը կը կը քաշկռտուէր: Յովհաննէսը սփոփուեցաւ զայն իր ուսերուն վրայ առնել եւ այսպէս տանիլ, մերթ ոտքերով եւ ձեռքերով քալելով, եւ օգտագործելով հողին անհաւասարութիւնները, որ խուսափի պահակներու ուշադրութենէն:

Բայց այս այնքա՞ն վտանգաւոր եւ այնքան յոգնեցուցիչ ճամբէն յետոյ, որքան ուրախութիւն երբ հասան ծերունի Գուրգէնի տունը: Ինչ քաղցր հանգիստ ճաշակեց Սթարովսքի՝ այն միեւնոյն յարկին տակ ուր գտնուի Շուշանը կար: Պատմեցին իրեն թէ ինչպէս Յովհաննէս եւ իր երիտասարդ եղբայրը, ռուս պահակներու անհոգութենէն եւ հոյլական պատուական օղիին հանդէպ տածած ալ[illegible]րէն օգուտ քաղելով, յաջողած էին՝ մէկը պահապաններուն ուշադրութիւնը գրաւեցնելով, միւսը բանալով այն ծակը ուրկէ փախուստ տուած էին: Իրեն թաքստոց մը պատրաստեցին Գուրգէնի ագարակին մէջ, եւ որոշեցին որ մինչեւ նոր կարգադրութիւն մը ընել՝ դուրս չելլէ անկէ:

Այն երջանկութիւնը, զոր ողջնցած Սթարովսքի կը զգար իր մանկամարդ սիրականին տունը բնակելով, կը մոռցնէր իր դիրքին յատուկ բոլոր վախերն ու մտահոգութիւնները: Դժբախտ, եւ մահավճռի մը հարուածին տակ, ի՞նչպէս խուսափիլ Թուրքերու հետապնդումներէն, որոնք ամբողջ երկիրը կը ծածկէին եւ անոր բացարձակ տէրն էին: Գարոկաստա՞ն ապաստանիլ, իրեն վերապահուած ոճիրը խոստովանիլ էր: Գուշանի՞ն մնալ, Գուրգէնի կեանքն ու հարստութիւնը վտանգի ենթարկել էր: Երեք օրեր անցեր էին, եւ Սթարովսքի սեղմօրէն փակուած կը կենար փոքր ու ցած սրահին մէջ զոր իրեն բնակութեան վայր սահմանած էին, երբ Յովհաննէսը ուժգնաբար դուռը հրելով գոչեց. «Այս կողմը ձիաւոր մարդիկ կուգան: Կը լսէ՞ք ձիերու արշաւը եւ մեր շուներու հաչիւնը»: Աղջա Սթարովսքին բռաւ,— «Գողաքներ են, որ կուգան զիս փնտռելու: — Անոնք չեն կրնար գտնել ձեզի, ուր որ էք, յարգեց երիտասարդը, հանգիստ մնացէք»:

Շատ չանցած Յովհաննէս իր բարեկամին սենեակը դարձաւ, իր պառաւ մեծ մօրը օգնելով, Շուշանի հետ ընկերացած: «Պարսիկնե՛րը, Պարսիկները, գոչեց: Կորսուած ենք: Ձեզի կը յանձնեմ քոյրս եւ պառաւ մայրս: Թերեւս այստեղ զերծ մնան անոնց սատանայական խուժարկութենէն: Գոնէ դուք պիտի պաշտպանէք զանոնք»:

Իրօք խումբ մը պարսիկ աւազակներ էին, որոնք եկած էին գիւղը կողոպտելու Յովհաննէս երկու կիները ռուս զինուորին պաշտպանութեան յանձնելէն քիչ յետոյ, հրացաններու ձայնը լսուեցաւ եւ կարմրուկ աղօտ լոյս մը թափանցեց մեկուսացած նոյն յարկաբաժնին մէջ, զոր այս երեք անձերը կը գրաւէին: Գուրգէնի ագարակն էր, զոր աւազակները կը հրդեհէին: Սթարովսքի խոյացաւ երկու կիները իր հետ առնելով եւ վառած գերաններուն, հրախառն դոլարչիններուն թանձր ծուխին եւ պատերու բեկորներուն մէջէն դուրս ելաւ:

(9)

ոի ըլլան ապացուցանել թէ հրեայ նախահայրեր չունին, այլապէս հանդստեան պիտի կոչուին։ Նկատելով որ այս կարգի պաշտօնեաներ շատ կան դիւանատուններու եւ հիւպատոսարաններու մէջ, հաւանական է որ մեծ փոփոխութիւններ կատարուին ։ Ուրիշ հրամանագիր մը նոյն պայմանը պիտի դնէ շարժանկարի արուեստագէտներուն համար։ Արդէն իսկ վտարուած են շատ մը աստղեր, ինչպէս էմիլ Եանինկ եւ Գրիճիթ Հէլմ։

Մ. Նահանգներն ալ կ'անապարեն..

Մ. Նահանգներու ծովային նախարարը յայտարարեց թէ օգոստոս 7էն պիտի սկսի 24 նոր մարտանաւերու շինութիւնը, լեցնելու համար հինցած նաւերուն տեղը։ Այս քաղաքականութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ 1943, յանգելով 54 նոր մարտանաւերու շինութեան։

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (պաշտօնական) — Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարները յանձնուած են 21 Rue Edmond - Rostand. փոխան ընկալագրի, պէտք է ներկայանան անձամբ կամ փոխանորդի միջոցաւ, հետեւեալ կարգով.—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 11 ՅՈՒԼԻՍ — ժամը 8—11 թիւ 7500—7600, ժամը 14—17 թիւ 7601—7700։

ՈՒՐԲԱԹ, 12 ՅՈՒԼԻՍ — Թղթածրարները պէտք է յանձնեն այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին M. տառով։

ՇԱԲԱԹ, 13 ՅՈՒԼԻՍ (առտուն) — Յանձնում տպագիր հարցարաններու (թղթածրարներու կազմութեան համար) այն օտարականներուն որոնց մականունները կը սկսին N. տառով եւ որոնք դեռ չեն յանձնած իրենց թղթածրարը։

ԱՅՍՈՒՀԵՏԵՒ ՊԱՐԶԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՋՆՋՈՒԻՆ ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐԸ ԱՅՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՈՐ ՉԵՆ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ ՕՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երէկ, երեքշաբթի հեծելանուորդները իրենց առաջին հանգիստը անցուցին Ժընեւի մէջ, նաւարկելով Լեմանի լճին վրայ։ Չորեքշաբթի կտրեցին Ալպեան լեռներու առաջին հանգրուանը՝ էվիան – էքս – լէ – Պէն (207 քիլոմեթր), որ ամբողջովին լեռնային է։ Հեծելանուորդները մագլցելով է որ պիտի բարձրանան Լա Գլուս կոչուած բարձունքը որուն երկայնութիւնն է 1470 մեթր, ինչպէս եւ Արավիսի կիրճը որ ունի 1470 մեթր երկայնութիւն։ Նոյնպէս այսօր հինգշաբթի պիտի կտրեն էքս – լէ – Պէն Կրընոպլը հանգրուանը (229 քիլոմեթր)։

Այս երկու լեռնային հանգրուաններուն մէջ է որ «Լեռներու Թագաւորները»՝ Վիէթթօ եւ Գամուզօ պիտի թափեն իրենց գերագոյն ճիգը։ Ընդհ. դասաւորման մէջ շատ մեծ փոփոխութիւններու կը սպասուի։ Հ. Ս.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐՈՒ հրահանգ մը հրատարակուեցաւ Մոսկուայի կուսակցութեան պաշտօնաթերթին մէջ։ Այդ հրահանգին համաձայն, անբարոյականութիւն կը համարուի ծեծել իր կինը, գինովնալ կամ... կրօնական արարողութիւններ կատարել ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ մը սկսած է հանրիլ նախագահ Րուզվէլթի գլխուն։ Այն աստիճան որ, հարկ եղաւ տասը նոր քարտուղարներ վարձել, նամակները բանալու եւ կարգի դնելու համար։ Տեղատարափը սաստկացաւ մանաւանդ ծերակուտական Լօնկի մէկ ծրագրին շնորհիւ, որուն համաձայն իւրաքանչիւր Ամերիկացի գիւղական բնակարան մը եւ ցկեանս եկամուտ պիտի ստանայ։ Միայն այս հարցին առթիւ նախագահը ստացած է մէկուկէս միլիոն հեռագիր եւ 750,000 նամակ։

96 ՏԱՐԻՆ ԼՐԱՑՆԵԼՈՎ, հինգ միլիոն տոլար ապահովագին ստացաւ Ամերիկացի հռչակաւոր միլիոնատէրը, ճօն Րաքֆէլլըր, որուն «քաջագործութիւնները» ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։ Ծերունին ապահովագրուած էր 16 տարեկանին, եւ պայմանագիրը տարիքի վերջին սահման ընդունած էր 96 տարին։ Ուրեմն, ըստ օրինի Րաքֆէլլըր մեռած է...

ՖՐԱՆՔՕ-ԹՈՒՐՔ առեւտրական բանակցութիւնները սկսան Փարիզի մէջ, նախագահութեամբ առեւտրական նախարար Պ. ժորժ Պօնէի։ Թրքական պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի դեսպան Սուատ։ Պ. Պօնէ ողջունելով թրքական պատուիրակութիւնը, յայտնեց թէ Ֆրանսա կ'ուզէ համաձայնութեան մը յանգիլ, զարկ տալու համար երկու երկիրներու առեւտուրին։

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ» ՇՈԳԵՆԱՒԸ, որուն շուրջը այնքան աղմուկ հանուեցաւ դէպի Ամերիկա ճամբորդութեան առթիւ, հանգստեան պիտի կոչուի ձմեռը։ Երթեւեկը պիտի վերսկսի 1936ի գարնան, վարչական եւ նիւթական պատճառներով։

Ժողով եւ ձեռնարկներ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է այս Ուրբաթ (Յուլիս 12) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը։

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՊԱՆԷՕ ՔԱՃԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 13ին Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին 17, Rue Amelot, Փաչան։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Յուլիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Զարգարեան» Գրադարանին մէջ 181, Cours Lafayette։ Ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի «Զարգարեան» եւ «Մուրատ» խումբերը։

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՑԻ «Կարին» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Յուլիս 14, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Դաշ. գրադարանին մէջ։ Կը խնդրուի Սէն Փէէրի եւ Լիվանոսի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) «Զաւարեան» Ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը 13 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ Երջ. ժողովի քննութիւն։

Աւետաբաշխութեան Թարգմանութեան 1500ամեակը
ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
14 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՅԵՏՈՅ ԺԱՄԸ 2.30ին
ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
Նախագահութեամբ՝ ՎԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ԽՈՅԵԱՆԻ
Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
Գեղարուեստական բաժին.— Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Հայ Արիները իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն սիրուն խաղերով եւ անակնկալներով Նոյնպէս տեղւոյս Նորագիր Հայ Արիները իրենց երդման արարողութիւնը կը կատարեն։

Տոմսերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք

Հաղ.— Շոգեկառք՝ Գար տիւ Նորէն 13.30, 14.25, 14.45 իջնել Սեվրան։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1, Պուլվար տիւ Նոր. ԼԸ ՐԷՆՍԻ
ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 14էն 22։
Կը ներկայացուի՝ «ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԱՌԱՒՕՏ» օբերէթը
(Ոգեկոչում հայ մեհենական կեանքի)
Նուագչութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սաներէն կողմէ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՍԱՆՈՑ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
Մրցանակաբաշխութիւն եւ շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխում։
ՃԱՇԱՐԱՆ — ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ։
ԱՆՁՐԵՒԻ ԴԷՄ ՊԱՏՍՊԱՐՈՒԱԾ ՍՐԱՀ։

Հաղորդակց. միջոց.— Համրակառք ՍԷՆ-ՌԱԶԷՆ կամ ՎՈՐԷԶԷՆ 21A։ Կառ Տը Լ'ԷՍԹԷՆ ԿԱՐԿԱՆԻ գիծը, իջնել ՐԷՆՍԻ - ՊԱՎԻՅՕՆ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»

(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ ութ մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ Կը հրատարակուի ամէն հինգշաբթի, աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու, աշխարհի բոլոր մասերէն։ Պարբերաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու.

Գին՝ 2 ֆր.։ Տարեկան բաժնեգին՝ 80 ֆր., վեցամսեայ՝ 45 ֆր. (Ֆրանսա եւ գաղութներ).

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՔԷՕՅ, Հ. Եէմ — 35։
ՄՕՐՍԱՆ ՍԻՒՌ ՕՐԺ, Ա. Գ. — 35։
ՄՈՆՓԷԼԻԷ, Ճաւ. — 35։
ՎԱԼԱՆՍ, Կօչկ — 35։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 810։
ՏԷՍԻՆ, Գործ — 310։
ՏԷՍԻՆ, Եազտ — 75։
ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Պետր — 35
ՍԵՎՐԱՆ, Հ. Խոյ. Քհնյ — 70։
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Գ. Մ. — 140։
ՌՕԱՆ, Ե. Գ. — 35։
ՔՈԼՈՆՊ, Տիկ. Աչճ. — 70։
ԼԱ ՄԱՄՊՐՕԼ, Մ. Մարկ — 35։
ԱՎԻՆԵՈՆ, Խ. Հէքիմ — 35։
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Քաղ — 205։
ՄՈՆԻՍԹՐՈԼ, Մ. Աք — 70։
ԱՄԱՆ, Ա. Պէր — 37։
ՄՈՆԹՐԷՕՅ ՍՈՒ ՊՈՒԱ, Վ. Փամպ. — 105։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Մարսէյլի հայր. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները որպէս հանգանակ։ Պոսթոնէն (Ամերիկա) Կարնոյ Հայրենակ. միութենէն 100 տոլար, Տէսինի (Ֆրանսա) Բարձր Հայքի Հայր. միութենէն 500 ֆրանք, Ռուանէն հայրենակից Միսաք Թորոսեանէ 100 ֆրանք։ Վարչութիւն

BULLETIN MENSUEL (Ամսօրեայ Տեղեկատու)
de la Ligue de Défense Générale
159, Rue Lafayette, PARIS (10)
Հիմնադիր – Տնօրէն՝ B. WAHÉ
Իրաւագիտական խորհրդական
Հեռագրական հասցէ՝ Ligdefgen – PARIS, հեռաձայն Nord 68-02

Պատիւ ունինք ծանուցանելու մեր ընթերցողներուն թէ «BULLETIN MENSUEL»ը հրապարակ կ'ելլէ ամէն ամսուան 15ին։ Յուլիս 14ի տօներու առթիւ, յաջորդ թիւը հրապարակ կ'ելլէ Յուլիս 13ին, պատկերազարդ եւ ճոխ բովանդակութեամբ։

Կարեւոր յօդուած մը ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ համար տրուած խոստմանց իրաւագիտական արժէքի եւ խզման պարագային՝ պահանջուած հատուցմանց մասին։

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 1 ֆր. 25։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.–

	Մէկ տարի	Վեց ամիս
Ֆրանսա	15 ֆր.	8 ֆր.
Արտասահման	20 ֆր.	12 ֆր.

ԾԱՆՕԹ.— Կը վերյիշեցնենք մեր ընթերցողներուն որ «Bulletin Mensuel»ը բոլորովին անկախ թերթ մըն է եւ մեր նպատակն է՝ Հայերը ծանօթացնել Ֆրանսացիներու եւ օտարներու եւ պաշտպանել հայ գաղթականներուն տրուած իրաւունքները։

Կը ծախուի գլխաւոր լրագրավաճառներու եւ գրավաճառներու մօտ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ամէն անգամ երբ մի նոր փոփոխութիւն էր նկատում նրա մէջ դէպի աղնիւը եւ դէպի մարդավայելը, առաջինի կնոջ սիրտը լցւում էր անսահման բերկրութեամբ։ Նա իսկոյն վազում էր ամուսնի մօտ եւ պատմում էր որդեգրուհու նոր յառաջդիմութիւնը։ «Նրա մէջ թաքնուած ծիլեր եւ գեղեցիկ յատկութիւններ շատ կան»,— ասում էր ամուսինը, ոչ սակաւ ուրախանալով, եւ տիկնոջ յոյսերը աւելի հաւանականութիւն էին ստանում։ Շատ օրեր, ժամերով նստած, պարապում էր նրա հետ, սովորեցնում էր գրել, կարդալ եւ զանազան ձեռագործներ։ Շատ անգամ ինքը պառկած էր լինում դիւանի վրայ, նրան նստեցնում էր իւր մօտ, բարձր ձայնով կարդալ էր տալիս եւ մեծ բաւականութեամբ լսում էր։ Վերջին ժամանակներում սկսեց պարապել նրա հետ մուզիկայով եւ նկարչութեամբ. վերջինի մէջ թէեւ մի առանձին ընդունակութիւն չէր ցոյց տալիս նա, բայց երաժշտութեան մէջ չափազանց ընդունակ դտնուեցաւ. Նրա բնականից գեղեցիկ ձայնը, մշակուելով, զարգանալով, աքանչացնում էր լսողներին։

Տիկնոջ դաստիարակութեան ազդեցութիւնը արտափայլեցաւ նրա աշխատասէր աշակերտուհու ոչ միայն մտաւոր եւ հոգեկան զարգացման վրայ, այլեւ նրա բնաւորութեան եւ բարոյական յատկութիւնների վրայ։ Օրիորդը նոյնպէս սիրում էր իւր բարերարների հետ այցելել հիւանդներին. մանել աղքատ շինականների խրճիթը եւ իւր հացի վերջին պատառը բաժանել կարօտեալների հետ։

Նա մնաց անբաժան իւր խնամակալներից եւ այն բոլոր ժամանակներում, երբ նրանք պաշտօնի առիթով ստիպուած էին մի քաղաքից միւս քաղաք, մի գաւառից միւս գաւառ անցնել։ Իսկ երբ նրանք վճռեցին Սիրիը ամուսնացնել, այդ միջոցին նա աւելի ուրախ էր, աւելի բախտաւոր էր համարում իրան։ Ի՞նչ էր որ կապում էր խեղճ աղջկայ սիրտը հնաւոր հիւսիսի հետ. ի՞նչ էր որ քաշում էր նրան այդ կողմը։— Այդ գաղտնիքը յայտնի էր տիկնոջը, յայտնի էր եւ նրա ամուսնուն։ Ամէն անգամ, երբ ասում էին նրան. «Կը գնանք Սիրիը, կը տեսնենք նրան»,— խեղճ աղջիկը հրճուանքից աքանչանում էր, եւ ուրախութեան արտասուքը աչքերում, գրկում էր թէ տիկնոջը եւ թէ նրա ամուսնուն, համբուրում էր, անվերջ կերպով համբուրում էր, եւ թափում էր նրանց առջեւ իւր հոգու բոլոր շնորհակալութիւնները։ Թէ տիկինը եւ թէ նրա ամուսինը՝ երկուսն էլ սիրում էին նրան, սիրում էին հարազատ զաւակի նման։ Տիկինը սովորութիւն ունէր ասել. «Դա առաջ մի թանկագին, բայց անտաշ քար էր, ես ուրախ եմ, որ այդ դրութեան մէջ գտայ դրան, որովհետեւ իմ ցանկացած ձեւը (դրան) ես փայլը կարողացայ տալ»։

Իսկ այն առաւօտ ոչ սակաւ վշտացաւ նա, երբ դուրս գալով միւս սենեակը, գտաւ օրիորդին պառուհանում նստած եւ լաց լինելիս։ Նա մօտեցաւ եւ, փայփայելով նրա գեղեցիկ գլուխը, հարցրեց.

— Ի՞նչ է պատահել քեզ հետ, սիրելիս։

— Ոչինչ... պատասխանեց օրիորդը, վեր կացաւ տեղից եւ սկսեց սրբել աչքերից արտասուքը

— Դու քեզ վա՞տ ես զգում։

— Ոչ... գլուխս փոքր ինչ ցաւում է...

Տիկինը գրկեց նրան, ասելով.

— Հասկանում եմ... խեղճ աղջիկ, դու շատ տանջուեցար, երկար համբերեցիր... մի փոքր եւս համբերիր, այնուհետեւ վերջ կը դրուի քո արտասուքին...։

Թ.

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Աւելի քան մի ամբողջ տարի անցել էր այն օրից, որ ես ծանօթացայ Համրի հետ։ Այդ ժամանակամիջոցը պէտք է իմ կեանքի ամենագեղեցիկ եւ ամենաբախտաւոր մասը համարել ։ Ես նրանից շատ բան սովորեցայ, նրա ազդեցութեանը ներքոյ ես բոլորովին ուրիշ մարդ դարձայ։

Ես թէեւ բարոյապէս եւ մտաւորապէս զարգացնում էի, բայց իմ մարմնական զօրութիւնները օրըստօրէ թուլանում էին։ Ֆաժանական աշխատանքը հանքերի մէջ՝ խլատ մաշել էր ինձ։ Ինձ տարան հիւանդանոց։

Հիւանդանոցը աքսորականի համար մի դուռն է, որտեղից բացւում է ճանապարհ դէպի գերեզման։ Ես էլ ես ուրախ կը լինէի, եթէ ինձ վիճակուէր այդ ճանապարհով գնալ։ Կեանքը ձանձրացրել էր ինձ։

Կեանքը ձանձրալի է դառնում աւելի այն ժամանակ, երբ հասկանում ես նրա նպատակը եւ չես կարողանում ցանկացածդ կատարել։ Մինչեւ այնօր ես տգէտ, ոչինչ չէի հասկանում, այդ պատճառով էլ հանգիստ էի։ Բայց երբ շատ բան սովորեցայ, սկսեցի աւելի տանջուել։ Եթէ անասուններին բնութիւնը շատ խելք տուած լինէր, եթէ նրանք դպրոց մտնէին, աւելի պահանջող կը լինէին եւ երբեք չէին յօժարուի կատարել այն բարբարոսական ծառայութիւնները, որ մարդիկ նրանց անել են տալիս։

Հիւանդանոցը դատապարտեալի ամենասիրելի օթեւանն է։ Այստեղ նա աւելի հանգիստ է, այստեղ նրան մշտապէս չեն մտրակում, թէեւ երբեմն չարացած ֆելդշերը ծեծում է նրան, թէ ինչո՞ւ չէր կատարել իւր այն պատուէրը, ինչո՞ւ դեղը իւր ժամանակին ընդունել չէր անել,— այսուամենայնիւ, կրկնում եմ, հիւանդանոցը դատապարտեալի հանգստութեան տեղն է, եւ այդ է պատճառը, որ փափագում է, որ իւր հիւանդութիւնը երկարատեւ լինի, եւ աւելի բախտաւոր է համարում իրան, եթէ հիւանդութեան մահճը բոլորովին գերեզմանի կը փոխուի։

Բայց մեռնելը հեշտ բան չէ դատապարտեալի համար։ Օրէնքը մարդասիրական գեղեցիկ սկզբունքներ ունի։ Կախաղանի դատապարտուածը, բազմաթիւ անգամ, երբ պատժի նշանակած օրը հիւանդանում է, այդ պատիժը յետաձգում են, առողջացնում են, յետոյ են կախաղան բարձրացնում։ Աքսորականը նոյնպէս մի յայտնի ժամանակամիջոց ունի տաժանական աշխատանքների մէջ ճգնելու, պարտաւոր է իւր մեղքերը քաւելու։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, ևն	250 »	130 ֆրանք	
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ....ալիա...	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 12 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 12 Juillet 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ – 11e Année No 2855 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ՓՈՐՁԵՆՔ ԲԱՂԴԱՏԵԼ...

Օսմանեան Յուլիս 10ի տօնին՝ իրականին մէջ Յուլիս 24ին, կը փորձուինք բաղդատութիւն մը կատարել Թուրքերու եւ մեր միջեւ « Բաղդատութիւն մը ոչ թէ ուժի կամ հակառակի, այլ պարզապէս քաղաքական գաստիարակութեան... ».

Այդպիսի փորձեր որքան շատ կատարուին, օգտակար են թէ այսօրուան եւ թէ վաղուան համար Մանաւանդ որ, գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ ալ, նոյն մրցումին պատկերը կը նշմարուի,— անտարբերութիւն եւ կազմալուծում

Ըսինք թէ սերունդի գաղափարական կապը չխզուեցաւ Թուրքերու մէջ. 1908 Յուլիս 10էն ասդին՝ Քաղաքական-ընկերային խմորումները, հիմնական առաջադրութեանց իրագործման միջոցին չարունակուեցան ու զարգացան անընդհատ

Անշուշտ կարելի չէ համեմատել անոնց հասարակութիւն կազմութիւնը՝ մեր արմատախիլ եւ երերուն վիճակին հետ

Իր պատմութեան ամէնէն չարաչար շրջանին ալ, Թուրքը մնաց իր հողին վրայ Համախմբուեցաւ, ընդվզեցաւ կամ կուեցաւ իր երկրին մէջ, կռնակը ունենալով զօրաւոր պետութիւն մը, բանակ եւ ուրիշ ամէն կարգ ու սարք, անսպառ հարստութիւններ եւ հնարաւորութիւններ:

Ցեղայ, ունենալով երկիր եւ պետութիւն եւ հաստատուն բնակչութիւն, եւ գտնուելով երկու աշխարհներու ճամբուն վրայ, Թուրքը յաջորդէն օգտուեցաւ արտաքին բոլոր ազդակներէն, թէ պատութեան եւ թէ յաղթանակի օրերուն

Այսօր ալ, այդ առաւելութեան շնորհն է, որ կը վայելէ, մեծ պետութիւններ...

Անտարակոյս ըսած է սակայն, թէ կռնակ ունեցող ազգ մը...

Ի՞նչ կը կարենանք ընել մենք, որ ոչինչ ունինք...

Սակայն, ...

Ճ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞ՐՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՎԷՃԸ

ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ ԵԹՈՎՊԻԱ ԿԸ ԽՆԴՐԷ ՓՈԽԱՑՆԵԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ՆՈՐ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼԻԱՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Իտալական պաշտօնական զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ նոր դէպքեր պատահած են հապէշական սահմանին վրայ: Զեկոյցին համաձայն, յուլիս 6ին երբ Հարարի իտալական հիւպատոս Տիրէ Դաուա կ'երթար ինքնաշարժով, ճամբան հանդիպեցաւ խումբ մը Հապէշ զինուորներու որոնց կը հրամայէր սպայ մը Այս վերջինը ուզեց ձերբակալել հիւպատոսը, ատրճանակն խոսքեր արտասանելով եւ սպառնալից վերք մը բռնելով

Նոյն օրը կէսօրէն յետոյ, դարձեալ Հարարի մէջ, ուրիշ դէպք մը պատահեցաւ Հիւպատոսարանի զինուորներէն մէկը, որ նամակատուն կ'երթար, պաշարուելով, քարի եւ փայտի բռնուեցաւ քանի մը ոստիկաններու կողմէ, որոնց մէջ կը գտնուէին քաղաքապետական պահակներ եւ...

Այս երկու նոր դէպքերը զուգադիպելով իրաւարարական բանակցութեանց խզման հետ, աւելի կը ծանրացնեն կացութիւնը Ուրիշ խօսքով, անգամ մը եւս կը զօրանայ Իտալիոյ գիրքը, պատրաստելով զինուորական գործողութեանց ձեռնարկելու համար

Միւս կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը կը շարունակէ խորհրդակցիլ Անգլիոյ նախարարներուն հետ, եւ մը դիւանագիտական... Քարտուղարը տեսակցեցաւ նաեւ Լոնտոնի ֆրանսական եւ իտալական դեսպաններուն հետ: ...

... Անգլիոյ գաղտնիքը շատ կարեւոր նիստ մը գումարեց ... իսկ երեկ ժողովին մէջ, նորէն հարցադրումներ եղան հապէշական հարցին առթիւ: Արտաքին նախարարը երկար բացատրութիւններ տուաւ կացութեան եւ կառավարութեան դիրքի մասին

ՖՐԱՆՔԸ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԻ

Պ. Ժան Ֆապրի, Պանք տը Ֆրանսի կառավարիչը, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Փարիզի ամերիկեան ակումբին առջեւ, ելմտական քաղաքականութեան եւ ֆրանքի կացութեան մասին. Տեղական թերթերը մասնաւոր գոհունակութեամբ կը հրատարակեն այդ ճառը, որ սերտ կապ ունի օրուան հոգերուն հետ Աւստալիկ հիմնական մասերը.

Պանք տը Ֆրանսը անտարբեր չէ նոր գաղափարներու հանդէպ եւ իր կառավարիչը չի սահմանափակուիր միայն անցեալի հոյլեցուցութեամբ Բայց ոչ որ պիտի դատապարտէր աւանդութիւն մը որ դիմացած է յետ 135 տարի, պատերազմներու, յեղափոխութեանց, քաղաքական վարչաձեւի, ընկերային տագնապներու, քաղաքական եւ տնտեսական վերիվայրումներու մէջէն եւ պահպանած է դրամական բարեկարգութիւնը, հետեւելով հիմնադիրներու ծրագրին. Այդ աւանդութիւնը կը բխի Նափոլէոնի գրած սկզբունքներէն Ինչպէս յայտարարած ենք բազմաթիւ առիթներով, մենք համոզուած ենք թէ երկրի ներկայ վիճակին մէջ անարդար եւ անօգուտ պիտի ըլլայ մեր դրամին արժեզրկումը Մենք վճռած ենք Ֆրանքը պաշտպանել որ եւ է յարձակման դէմ Պաշտպանելով Ֆրանքը, պահելով անոր դիրքը հակառակ հրապուրիչ առաջարկներու, խորհուրդներու կամ ճնշումներու, մենք կը հաւատանք թէ մեր երկիրը միեւնոյն ատեն կը ծառայէ աշխարհի բարգաւաճման: Մեր ճիգերուն յաջողութիւնը պիտի դիւրացնէ աւելի լայն կարգադրութիւն մը.— Ընդհանուր ամրացում դրամին:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ Եանկցէ Քիանկ գետը յորդելով, ահագին վնաս պատճառեց: Ողողուած երկրամասը Ֆրանսայի տարածութեան կէսը կ'անցնի: Կը կարծուի թէ առնուազն 10,000 հոգի խեղդուած են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇԻՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

— • —

Հետզհետէ «զգայացունց» համեմատութիւններ կ'առնէ ռամկավարներու եւ բանուոր... պայքարը՝ Մ Նահանգ... մէջ

Շատ սարքը գիտէք բոլորդ ալ — Դուրեան յանձնախումբին հաշուեկշիռը:

Մէկ եւ կէս տարի առաջ, միտքին ճամբայ ելեր էին այս գործին համար.

Միտքին ալ թէ բոլորովին ... իւրենց համար, ... թաղուելու եւ ...

Գործախօսաբար ... խումբ մը ... խնամիները:

Եւ կազմուեցան երկու յանձնաժողովներ, մէկը կարմիր, միւսը՝ դեղին, — երկուքն ալ կանանց տոլար ժողվելու համար

Եւ կը ժողվէին, թէ կը վիճէին իրարու հետ, եւ թէ միասնաբար պատերազմ կը շարունակէին Դաշնակցութեան դէմ

Երբոր ... մարդ ... Հայաստանի Հայաստանի ...

Եւ ահաւասիկ ...

... 21.661 ...

... 60,000 տոլար ...

— Դեռ երկու ամիս առաջ էր, որ Ֆիլատելֆիոյ Դուրեան Յանձնախումբի անդամներէն մէկը ժողովի մը մէջ ըսաւ թէ կեցր. Մարմինը մինչեւ հիմա 60.000 տոլարէն աւելի հանգանակած է Իսկ հիմա այդ գումարը իջած է իր մէկ քառորդին: Բացայայտ է, որ Դուրեան Յանձնախումբի ռամկավար բաժնուս ղեկավարները այդ գումարը ամբողջութեամբ ծախսած են իրենց կուսակցական պրոպագանտին համար Ուրիշ ոչինչ

Այս քաղաքի Ս. Գր Լուս. Եկեղեցին ձեռք ձգելու համար ռամկավարները գաշնակ հոգաբարձութեան հետ դատ ունեցան եւ ունին դեռ Դատը վարող մարմինը ամբողջ կազմով ռամկավարներէ կը բաղկանայ Իրենց բրած մօտ աւելի հազար տոլարի դատի ծախսերը ... Դատավարութեան ընթացքին ունեցան չորս փաստաբաններ, մէկ գործակալ եւ գատավարութեան ժամանակ 2ն անգամէ աւելի հոս բերել տուին Վարդան Տիրան, Գայֆաճեան վարդապետ, Ամասիան եպիսկոպոսներ, Պօղոսեան Տիգրան Պոյաճեան եւ տասնէ աւելի ականատեսներ. Հակառակ այս բոլորին դատն ալ կորսնցուցին Հիմա նորէն փաստաբան բռնած դատը կը վարեն՝ այս անգամ ալ դաշնակ ...

Ֆիլատելֆիոյ ... դատը դեռ պիտի կորսնցնեն, ...

Զեմ գիտեր թէ պիտի կրնա՞մ օր օրին հանել այ. ...

ՎԱՀԷ

Աւստրիա նորէն նախկին իշխանազուններու

Աւստրիոյ դաշնակցային խորհրդարանը յուլիս 10ին միաձայնութեամբ քուէարկեց կառավարութեան օրինագիծը, որով կը ջնջուի Հապսպուրկեան գերդաստանին դէմ հաստատուած աքսորը: Օրէնքը, որ գործադրելի է յուլիս 11էն, կը բաղկանայ 7 յօդուածներէ. Առաջինով կը ջնջուի 1919 ապրիլ 3ի Բ. յօդուածը որով աքսորի դատապարտուած են նախկին կայսերական գերդաստանին անդամները Բ յօդուածով կառավարութիւնը արտօնութիւն կը ստանայ վերադարձնելու Հապսպուրկներու անձնական ստացուածքները, բացի զինական եւ գեղարուեստական հաւաքածուներէ, իսկ Գ ով կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ որոշել թէ ո՛ր ստացուածքները պիտի վերադարձուին եւ ինչ պայմաններով

Քաղաքին կը հասնի աքսորի դատապարտուած արքայազուներուն եւ արքայադուստրերուն թիւը Կը կարծուի թէ առ այժմ չպիտի վերադառնայ արքայազն Օթթօ, գահաժառանգը, սպասելով յարմար պատեհութեան մը

Զօր. Քանտիլիսի Հռոմ այցելութիւնը եւ Յունաստանի ներքին կացութիւնը

Զօր. Քոնտիլիս, Յունաստանի պատերազմական նախարարը Պելկրատ մեկնեցաւ Հռոմէն ուր կը գտնուէր երկու օրէ ի վեր Իտալական թերթերը կը գրեն թէ զօրավարը Պ Մուսոլինիի պարզելով իր երկրին կացութիւնը, խօսած է նաեւ միապետութեան վերահաստատման մասին: Արդէն ճամբորդութեան գլխաւոր նպատակն էր դրացի երկիրներու կարծիքը շօշափել, միապետութեան վերահաստատման մասին:

Յունաստանի Երեսփ. ժողովը յուլիս 10ին քուէարկեց օրէնք մը որուն համաձայն հանրաքուէ պիտի կազմակերպուի, միապետութեան վերահաստատման մասին: Թուականը եւ անհրաժեշտ մեծամասնութեան խնդիրը պիտի որոշուին կառավարութեան կողմէ, նոյեմբեր 15էն առաջ

Նախկին վարչապետ Պ. Փափանաստասիու, որ Մ. Նահանգները կ'երթայ մէկ ամսուան համար, հետեւեալ յայտարարութիւնները բրաւ Լոնտոնի մէջ — Եթէ արքայական ընտանիքը վերադառնայ, քաղաքացիական պատերազմը անխուսափելի է փոփոխութիւնը պիտի անհետանայ, որովհետեւ զայն՝ ոչ որ ... կը ... ֆաշականութեան համար. Եթէ հանրաքուէն ուղղամտօրէն կատարուի, հանրապետութիւնը երբեք չի պարտուիր Բայց մենք յարգ պատճառներ ունինք կասկածելու թէ քուէարկութիւնը պիտի խարդախուի: Հանրապետութիւնը վտանգի մէջ էր առեն մը: Վենիզելոս տեսաւ այդ վտանգը, սակայն իր գինեալ միջամտութիւնը ձախողեցաւ, որովհետեւ կանխահաս էր»

Այս առթիւ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Վենիզելոսի աստղը նորէն բարձրանալ սկսած է:

— • —

ԹԱՏՐՈՆՆԵՐՈՒ, ՍԻՆԷՄԱՆԵՐՈՒ եւ ուրիշ զբօսավայրերու տուրքերը պիտի կրճատուին 20–30 առ հարիւր (տեղ տեղ մինչեւ 50%), համաձայն նախարարական խորհուրդի որոշման: Մանրամասնութիւնները ճշդուելէ յետոյ, օրէնքը գործադրելի պիտի դառնայ յուլիս 17էն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՔՕՂԱՐԿՈՒԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Ցեաղջի» յուլիս 10ի թիւով երեւցաւ «Նիւզ Քրոնիքլ»ի մէկ յօդուածը «Նիւ Թուրքիոյ մէջ»։ Ինչպէս կ'երեւի, այդ թերթին աշխատակիցը նոր է դարձած Քեմալի երկրէն, շրջելով զանազան քաղաքներ։

Ընթերցողը նկատեց, թերեւս, թէ այս թերթը մէկն է այն օտար թերթերէն, որոնք ուղղակի կը ծառայեն Թուրքիոյ։ Ցեղաշրջական էնկիւրին, քարացած մտայնութիւններ փոխելու իր վճռական քայլերուն հետ՝ պէտք ունէր եւ արտաքին զօրեղ ազդակներու, արտասահմանեան կարծիքը եւս յեղաշրջելու համար Թուրքիոյ մասին։ Այդ ազդակներէն մէկն է «Նիւզ Քրոնիքլ»ի գրութիւնը։

Ուրեմն Թուրքիոյ բարեկամ մըն է որ կ'արտայայտուի եւ հետեւապէս ինչ որ կուտայ իբրեւ անկողմնակալ պատկեր, բացարձակ իրողութիւն է։ Մանաւանդ որ «Նիւզ Քրոնիքլ» երբ բացասական գիծ մը կ'ուզէ, կամ հարկադրուած է մատնանշել դարձուածքներու ապաւինած եւ կամ «մեղմացուցիչ» դէպք յանցանացներ կը փնտռէ։

Երկրորդ կարեւոր պարագան այն է որ «Նիւզ Քրոնիքլ»ի այդ յօդուածը արտատպած է Պոլսոյ Թուրքերէն «Թանը» (նախկին «Միլլիյէթ») իր 1 յուլիս 1935ի թիւով։ Ասիկա երկրորդ վաւերականութիւն մըն է ճշմարտութեան մասին այն տեղեկութիւններուն զորս անգլիերէն թերթը կուտայ։

Արդ, ի՞նչ կ'ըսէ «Նիւզ Քրոնիքլ»։

Նախ կը խօսի այն «նուաճումներու» մասին զորս էնկիւրի կատարած է Թուրք կնոջ համար։ «Թուրքիոյ մէջ ամէն դուռ բաց է կնոջ առջեւ»։ Այո, տարի մը առաջ այդ նուաճումը իր գերագոյն չափին հասաւ, երբ Թուրք կինը մտաւ նաեւ Ազգ. Ժողովէն ներս։ Բայց մի՞թէ ասիկա չափանիշ մըն է Թուրք կնոջ քաղաքացիական զարգացման համար։ Յօդուածագիրը կը խօսի անոր տրուած իրաւունքի մասին։ Կ'ըսէ թէ «յաճախ նոյն իսկ, առ ի քաջալերութիւն կը նախընտրուին կիները»։ Մենք գիտենք, նաեւ, որ մինչեւ դատաւոր կամ փաստաբան ըրին զանոնք եւ կամ ճառախօս՝ բեմէ բեմ։

Այս բոլորը գիտենք ու այս բոլորը ճիշդ են։ Բայց կրկին կը հարցնենք, մի՞թէ ատոնք չափանիշ են Թուրք կնոջ քաղաքացիական զարգացման։ Պատերազմէն առաջ չկայի՞ն Թրքուհիներ, որոնք ատենի բլլային օտ. խորհրդարանէն ներս մտնելու։ Չկայի՞ն Թուրք աղջիկներ, որոնց բերնին մէջ ֆրանսերէնը կամ անգլիերէնը մայրենի լեզուի մը չափ դիւրասահ բլլար։ Չկայի՞ն, վերջապէս Թրքուհիներ, ինչպէս Խալիտէ Էտիպ մը, որ Թուրք թէ օտար բեմերու վրայ յեղ... չարժէին։ Բայց, մենք երբեք բնաւ նարաց դմայլած չէինք «Թուրք կնոջ յառաջդիմութիւնը» գիտելով։ Ընդհակառակն կը շարունակէինք հեգնել ու «Զամժա»ն կամ «Այիշէ»ն իր մէջ ունէր, մեր շրթներուն վրայ, խոր թերահաւատութեան մը շեշտը։ Խոստովանինք, որ մենք երէկ կը չափազանցէինք մեր թերագնահատմանը մէջ, ինչպէս այսօր կը չափազանցենք մեր գերագնահատման մէջ։ Պոլիս ու Իզմիր կային Թուրք երիտասարդուհիներ, որոնք բաւրին բավանդակ իմաստով կանոնաւոր զարգացում ստացեր էին։ Եթէ ուշադրութիւն ընենք, կը նկատենք որ միջին տարիքի կիներ կան այսօր հրապարակի վրայ ու կիներ որոնք Թուրքիա այցելող Եւրոպացիներուն համար եւրոպական շրջանակ կը ստեղծեն։ Ատոնք յեղափոխութեա՞ն ծնունդն են. ո՛չ. կային, քեմալականութիւնը լոկ «քաղաքացիական քօղը» — եթէ կարելի է այսպէս ըսել — վերցուց անոնց երեսէն։ Թուրքիա ապրողները գիտեն, անշուշտ, որ պաշտօնատարներու դասակարգը, սկսած արքունի գերդաստաններէն մինչեւ պէյերն ու փաշաները, իրենց աղջիկներուն ըսկսեր էին տալ, դեռ 1908էն սկսած, եւրոպական կրթութիւն։ Եւ սակայն, անոնք, իրենց այն շրջանի այդ պատրաստութիւնը իբրեւ դասակարգային անհրաժեշտութիւն մը կ'ըմբռնեն եւ ընտանեկան — ընկերային շրջանակէն դուրս չէին գար։ Չմոռնանք, որ գինադադարին նոյն պատրաստուած Թուրք կինն էր որ «գրաւող բանակներու» ապայութիւնը սրբաց։

Իրականին մէջ, ուրեմն, Թուրք կնոջ քաղաքական գործունէութիւնը սկսած է աւելի կանուխ քան Քեմալը։ Կրկնենք յաճախ, որ ասիկա անժխտելի արժանիք մըն է իրեն համար. Մենք «բարոյախօսներ» եղանք։ Մեր սիրտը դող կը մտնէր, որ հայ կին մը կամ հայ աղջիկ մը կապ կը հաստատէ եւրոպացի սպայի մը հետ։ Շէյլ նայուածք, բամբասանք, հազգային արժանապատուութիւն… Ասիկա քաղաքական խակութիւն մըն էր — ընդունելով հանդերձ որ ան կը բխէր մաքուր ընտանեկան բարոյախնդրութենէ մը։ Բայց, քաղաքական կեանքը իր հարկադրանքները ունի ու մենք այսօր ազգովին ենթակայ ենք անկումի ու քայքայումի։

Անշուշտ, ես նպատակ չունիմ վճռի գնելու խնդիր մը, որու մասին վճիռ կարելի չէ տալ։ Բաներ կան, որոնք քիչ մըն ալ, եթէ կ'ուզէք, «ազգային խառնուածքի» արդիւնք են։ Ըստ կարգի մատնանշում մըն է, զոր ըրի։

Այս բնորոշումէն կամ ճշդումէն վերջ, պատճառ չունինք, անշուշտ, ճշդելու նաեւ որ, Քեմալ Աթաթիւրք քաղաքական կեանքին անպաշտօն մասնակից Թուրք կինը պաշտօնապէս նետեց ասպարէզ։ Ու տարիները, որոնք թաւալեցան, ի հարկէ որոշ կերպով զարկ տուին Թուրք կիներու քաղաքացիական դաստիարակման։

Բայց, անհրաժեշտ է ճշդում մը ընել նաեւ հոս։ Նկատելի եղաւ, թերեւս, որ «Թուրք կնոջ» չըսի, այլ «Թուրք կիներու»։ Վասնզի Թուրքիոյ մէջ կինը տարանջատ ու իրարու հակադիր երկու տարրեր կը բաղկանայ դեռ։ Հիմա աւելի շեշտուած է ան։

Մէջբերենք, կրկին «Նիւզ Քրոնիքլ»ի վկայութիւնը։ «Թէեւ Անատոլուի ներքին մասերուն մէջ կիներուն կէսէն աւելին այլ եւս չարշաֆ կը կրեն, բայց ատոնց մեծ մասը կը սպասեն կառավարութեան ազդանշանին՝ իրենց կոնակէն նետելու համար իրենց ծածկոցները»։ «Բայցեալին ասդիր մասը տուրքն է թերթին»։ Բայց այնքան վրան բաց է որ խաչած հաւն իսկ կը ծիծաղի։ Այդ ո՞ր «ազդանշանն» է, արդեօք եւ քանի՞ հեղ պէտք է ազդարարուի։ Կը յիշուի, չէ՞, որ հալքի տեղական ժողովներն ալ զբաղեցան այս տարի նախ քան համագումարը։ Զբաղեցաւ նաեւ Ազգ. Ժողովը։ Հալքի համագումարին եկած կին պատուիրակ մը սպառնաց հեռանալ, եթէ Ժողովը վճռական քայլեր չառնէ չարշաֆին դէմ։

Այսպէս, ուրեմն, չարշաֆը դեռ ծածկած է Թուրք կնոջ մեծ մասը։ Քօղը դեռ տիրական է հոն. բայց հրամանագրեր, թերթեր, նկարներ, երեսփոխանուհիներ եւ դատաւորուհիներ կը ծառայեն քօղարկելու այդ ճշմարտութիւնը։

Հասկնալի է անշուշտ, որ այսպիսի մեծ փոփոխութիւններ ժամանակի կը կարօտին։ Ասիկա միայն Թուրքիոյ յատուկ չէ։ Զանգուածները դժուար կը լքեն իրենց բարքերը, աւանդութիւնները եւ պաշտամունքները։ Ու ճիշդ հոս է արդէն թարախը մեր այն տեսակէտին թէ փոփոխութիւնները դեռ մակերեսային են ու չեն կրնար արմատական հանգամանք ստացած բլլալ. Տասնամեակներ վերջ կը փոխուի՞ն թէ յեղաշրջումի այս թափն ու տարրերը տեւապէս կը մնան։ Ծնչափ կրնաք հարթ, նոյն իսկ ասֆալթէ ճամբու մը վրայ դնել, լուսանկարել զայն ու ցոյց տալ ամէնքին, անիկա սակայն, միշտ շեղակի կամ հոս հոն պիտի ընթանայ։

Այդ խորշումը կը վկայէ, նորէն, «Նիւզ Քրոնիքլ»։ «Անատոլուի կիները իրապէս երջանիկ են, կուսակալը արգիլեր է չարշաֆ կրելը։ Երբ այլ եւս առանց չարշաֆի փողոց ելլեն, պիտի չնեղուին իրենց հասցէին եղած բամբասանքներէն»։

Թափանցիկ է, չէ՞ մատնանշումը։ Կը տեսնենք, ուրեմն, թէ Թուրքիոյ մէջ յառաջ եւ յարձակումի ենթակայ է այն կինը որ «կ'եւրոպականանայ»։ Եւ այն պատճառն որ լեզուի կամ բարոյական հարուածներուն տարափը կ'ապրի։ Ասիկա ցոյց կուտայ թէ՝ խուլ պայքար մը կը մղուի, ամբողջ երկրին մէջ, ի նպաստ կամ ի պաշտպանութիւն չարշաֆին։ Այդ պայքարը կը տանի զանգուածը, «մուժ ուժ մը», ինչպէս սովորութիւն է ըսել, որ իր կարգին, չարշաֆի տակ է։ Այդ պայքարին մէջ գլխաւոր դեր ունի, անշուշտ, ինքը՝ Թուրք կինը, «Անատոլուի կիներուն մեծ մասը», զոր հարուածել կարելի չէ։ Հօճա — տէրվիշ չէ որ «յետադիմական քարոզ խօսեցաւ» ըսեն ու ձերբակալեն։ Ո՞ր մէկը, երբ այս երկրին մէկ ծայրէն միւսը դեռ կը տիրէ ան։

«Գիտե՞ք որ չարշաֆ կրելու սովորութը աւելի շատ այրերէն կուգայ, եւ ոչ թէ կիներէն։ Անոնք կը մտահոգուին որ մեզի դրամ պէտք է տան, եթէ եւրոպական հագուստներ հագնինք … Այս խօսքին վրայ (Այնթապցի կնոջ ըսածին) երկուքս ալ ծիծաղեցանք»։

Անշո՜ւշտ։ Գիտի ծիծաղին «Նիւզ Քրոնիքլ»ի բոլոր ընթերցողները որոնք պուտ մը խելք ունին։ Աշխատակիցը կամ աշխատակցուհին ինք ալ ծիծաղած է, անշուշտ, իր գրածին վրայ։ Վասնզի ինք բոլորէս լաւ գիտէ թէ այրերու տարակուսելեան հիմքը այդ չէ։ Ընտանիքի հայրը պատնէշ մը բռած է չարշաֆը։ Եւ անոր եսեւ կ'ուզէ անվթար պահել ընտանիքը։ Զայն պաշտպանել նորութեան դէմ, որմէ կը հմորի կամ կը խրտչի ինք։ Կը կրկնենք նորէն,— երկու մտայնութեանց զօրեղ պայքարն է չարշաֆին մէկն ու միւս կողմերը։ Եւ հինն է որ նորին դէմ զայն դարձուցած է միակ կարելի զէնքը։ Բանակ, ոստիկանութիւն, օրէնք,— այդ բոլորը անզօր են անոր առջեւ։ Ու այրը, նետած բլլալով հանդերձ իր ֆէսը, պահած է իր կնոջ կամ աղջկան չարշաֆը։ Ու կինն է, առաւելապէս, որ անհուսաճելի բերդ մը դարձեր է, անընկճելի խոչընդոտ մը յեղաշրջման ուժեղ թափին առջեւ …

Չմոռնանք որ ան մեծ ազդակ է։ Եթէ քեմալականութիւնը պէտք տեսաւ «նուաճել» եւ զայն՝ երիտասարդութիւնը նուաճելէ վերջ, ապա ուրեմն ընդունեց որ ան մեծ դեր մը կրնայ կատարել։ Ինչ հարկ ճշդելու այդ դերը։ Ժողովուրդներու պատմութիւնը լի է օրինակներով։ Այդ դերը, սակայն, աւելի մեծ է երբ պահպանում մը ի խնդիր է։ «Անատոլուի կիներու մեծ մասը» այդ դերն է որ կը կատարէ։ Եւ իրեն կուռան ունի այրը։

«Բոլոր այս փոփոխութիւնները, կը վերջացնէ «Նիւզ Քրոնիքլ», բնականաբար ազդած են նաեւ Թուրք ընտանեկան կեանքին վրայ, որուն ներքին կապը մինչեւ այժմ շատ ամուր էր»։

Մեկնութեան կը կարօտի՞ն այս տողերը։ Ու պարզ չէ՞ թէ ինչ է պայքարին էութիւնը։

Բայց Լոնտոնի թերթին յօդուածը ունի ուրիշ հետաքրքրական կողմեր ալ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կառ տէ Նորի կայարանին մէջ դէպի Շանթիյի գացող շոգեկառքը լեցուած է ճամբորդներով։ Շատեր ոտքի վրայ մնացեր են։ Վերջին պահուն վակոնի մը բաժնեակէն ներս կը մտնէ վաթսունամեայ Հայուհի մը։ Բոլոր տեղերը գրաւուած են գպրոցական խումբ մը Ֆրանսացիներէ։ Անկիւն մը նստած է ծերունի Ֆրանսացի մը։

Հայ մայրիկը կը մնայ ոտքի։

Ճամբայ կ'ելլէ շոգեկառքը

Հայ մայրիկը կ'երերայ ու իր ձեռքի ծրարները կը ջանայ տեղաւորել։ Դպրոցականները անտարբեր կը խօսակցին, կը խնդան, կը շաղակրատեն։

Ծերունի Ֆրանսացին կ'օգնէ Հայուհիին գէշ ակնարկ մը նետելով դպրոցականներուն վրայ, որոնք կը շարունակեն իրենց չէնչող խօսակցութիւնները, ծիծաղներով եւ քրքիջներով։

Ծերունին ջղայնօրէն կը թօթվէ իր գլուխը ու կը շարունակէ գայրայթով նայիլ պատանիներուն

Երկաթուղին կ'արշաւէ, օրօրելով հայ մայրիկը։

Ֆրանսացիին համբերութիւնը կը սպառի ու զսպելով ազմկոց խումբին կ'ըսէ

Պարոններ, ձեզմէ մէկը թող բարեհաճի ոտքի ելլել եւ իր տեղը տալ այս կնոջ։

Տղաքը կը մրմռան ու կը պահեն իրենց տեղերը։

Ծերունին կ'աւելցնէ.

— Ձեզի է որ կ'ուղղեմ խօսքս, պարոններ։ Ձեզմէ մէկը թող ոտքի ելլէ ու տեղ տայ այս ծեր կնոջ։

Ու խօսքը ուղղելով իր քովի դասընկերոջ.

— Օրինակի համար դուն, ոտքի ելիր եւ տեղդ տուր։

Պատանին կը պատասխանէ.

— Ինչո՞ւ տեղս պիտի տամ ուրիշին։ Ես տեղիս համար վճարած եմ …

— Բայց ես յանուն ֆրանսական քաղաքավարութեան կը հրաւիրեմ քեզ որ ոտքի կ'անցնիս ու տեղդ տաս այս ծերունի մայրիկին։

Տղան կը պատասխանէ ու կ'ըսէ.

— Ես տեղս չեմ ելլեր։ Եթէ զուք այդքան կը մտածէք ծերունի կնոջ մասին, կրնաք ձեր տեղը տալ իրեն։

— Ֆրանսական բարեկրթութիւնը կը պահանջէ որ երիտասարդ մը իր տեղը տայ՝ ծերունիի մը կամ մանուկի մը …

Ընկերները մէջ կը մտնեն.

— Մենք չենք ճանչնար այդ տեսակ բարեկրթութիւն մը …

— Քաղաքավարութեան վարդապե՞տ է ինչ է …

— Ի՞նչ իրաւունքով կը խառնուիք ուրիշին …

— Մեր խօսակցութիւնը խանգարեց …

Կարեւորութիւն մի' տաք …

Ծերունին կը դառնայ վճռական.

— Պարո՛ն, քեզի կ'ըսեմ որ ոտքի ելլես …

— Պիտի չելլեմ …

Հայ մայրիկը մէջ կը մտնէ.

— Կ'աղաչեմ, սիրելի պարոն, ինծի համար խնդիր մի' հանէք … կէս ժամ թող ոտքի վրայ մնամ. ի՞նչ կարեւորութիւն ունի … շատ կ'աղաչեմ որ ինծի համար անհանգիստ չըլլաք …

Տղան կ'ըսէ.

— Մանաւանդ որ օտարական է. Մեր երկրին մէջ մենք չուտենք, անոնց տանք, մենք չնստինք, անոնց տեղ տանք …

Ծերունին ոտքի կը ցատկէ, կը բռնէ տղուն օձիքէն, կը քաշէ վեր ու գրեթէ բռնի Հայուհին կը նստեցնէ անոր տեղը։

Տղան լեզուագարութիւն կ'ընէ։ Ծերունին կը տաքնայ ու կ'ապտակէ։ Ընդերը կը բորբոքի։ Միւսները կը մխջամտեն։ Ահագին աղմուկ։ Ծերունին իր այցետոմսը կուտայ ու կ'ըսէ.

— Առէք այս այցետոմսս ու ձեր հօրը տուէք։ Կրնաք ինծի դէմ դատ բանալ։ Ուրախ պիտի բլլամ դատարանին մէջ ձեզի սորվեցնելով ֆրանսական բարեկրթութիւնը որ անտեսուած է նոր սերունդին կողմէ, խաթարելով մեր ցեղին ազնիւ նկարագիրը

Ու այսպէսով նստաւ Հայուհին։ Բայց ի՜նչ նստիլ։ Գրեթէ կրակի կամ փուշի վրայ.

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«Մուսայի»

(ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ)

ԽՄԲ.— Գրած էինք թէ Սուրիոյ երկու հայ երեսփոխանները, բժիշկ Աբր Հրաչ Փափազեան եւ Մովսէս Տէր Գալուստեան հիւսուածեղէնի ընկերութիւն մը կազմած են, գործ տալու համար Ճէպէլը Մուսայի տնտեսական զարգացման։

«Աղդակ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս ձեռնարկի մասին.—

— «Այս է անունը այն ընկերութեան, որ վերջերս կազմուեցաւ Հալէպի մէջ, նախաձեռնութեամբը Սուրիոյ երկու հայ երեսփոխաններուն։ Ընկերութիւնը արդէն վաւերացուած է Սուրիական պետութենէն եւ գործի ձեռնարկած անցնող ամսուան կէսէն սկսեալ։ Հրապարակ հանուած են 2000 բաժնեթուղթեր, ճակատ ոսկիանոց, կազմելու համար այս բաժնետիրական ընկերութեան դրամագլուխը՝ 12,000 ոսկի։

Մեծ մասը արդէն բաժնեթուղթերուն գնուած են Հալէպի մետաքսեղէնի վաճառականներուն կողմէ։ Վարչութիւնը, սակայն, աւելի ապահով բլլալու եւ լայն խաւերու մասնակցութիւնը ապահովելու համար, մասնաւոր միջոցներու դիմած է եւ Սուրիոյ ու Լիբանանի զանազան շրջաններուն մէջ բաժնետէրեր գտած։ Ու յիրաւի, ընկերութեան ծաւալման գլխաւոր ազդակն ալ պիտի բլլայ այդ փորձին յաջողութիւնը։

Քանի մը տողով կարելի է բացատրել Ուսայի կազմութեան նպատակը։

Ճէպէլ Մուսայի հայկական գիւղերու ապրուստին միակ միջոցը մինչեւ համաշխարհային պատերազմ եղած էր տեղական մետաքսի արտադրութիւնը։ Ամէն ընտանիք այդ շրջանի մէջ ունի իր թթենիի սեփական պարտէզը եւ շերամարուծութիւնը կազմած է անոր հասոյթի աղբիւրը։ Ամէն տարի գարնան, քանի մը ամիս ամբողջ գիւղացիները իրենց բնակարաններուն մէջ կը հիւրընկալեն շերամի հաւնտերը եւ այր ու կին, մանչ ու աղջիկ կը լծուին շերամապահութեան աշխատանքին։ Արտադրուած խոզակները կը ծախեն Անտիոքի վաճառականներուն՝ շատ աննշան գներով, որոնք իրենց կարգին կը փոխադրեն կեդրոն քաղաքներ՝ գործածելի վիճակի մը վերածելու համար զանոնք։ Այս կերպով գիւղացիները զոհ կը դառնան կրկնակ շահագործումներու, հիւսուածեղէնի գործարանի չգոյութեան պատճառաւ։

Համաշխարհային պատերազմէն վերջ մանաւանդ, մէկ կողմէ արուեստական մետաքսներու ողողումը մեր հրապարակները, միւս կողմէ մետաքսեղէնի առեւտրականներու անքարկ խիղճ վերաբերումն ու շահագործումները դրուեցան պատճառներուն շերամապահութեան հանդէպ հայ գիւղացիներու մէջ որոնք մեծ մասամբ ջարդի ենթարկեցին թթենիի ծառերը, սահմանափակելով շերամապահութիւնը։ Թթենիի հսկայ պարտէզներ փոխարինուեցան բանջարանոցներով եւ այլ պտղատու ծառերով։ Եւ տեսնուեցաւ որ այդ կերպով ալ գիւղացիութիւնը չի կրնար աւելի շահաւոր հասոյթ մը ապահովել։ Շատ մը գիւղերու արտադրած պտուղները, մասամբ փոխադրութեան դժուարութեան եւ մասամբ ալ սպառող հրապարակներու անբաւարարութեան պատճառաւ, փճանալու դատապարտուեցան։ Միակ նարինջի բերքն է որ ապահով մնաց փտանքէն։ Ամէն շրջան սակայն, զուրկ է նարինջի մշակութեան յարմարութիւններէն եւ սորվուած թթենիի տեղ նախապատուութիւնը տուած է զեղծի կամ թուզի տունկերուն, որոնք չեն կրցած հասոյթ ապահովել գիւղացիներուն։

Մետաքսի բերքին նուազումն ու արժեզրկումը, Սուէտիոյ շրջանի մեր պատուական եւ արի գիւղացին մատնեց անտեսական անօրինակ տագնապի մը։ Քանի մը տարիէ ի վեր մանաւանդ թշուառութիւնը այն աստիճանի հասած է որ շատեր կը լքեն իրենց տուներն ու գիւղերը եւ գործ փնտռելու համար կ'երթան հեռաւոր քաղաքներ։

Ահա այդ կացութեան դարման մը գտնելու եւ հայ գիւղացին տնտեսական ծանր կացութենէ ազատելու մտահոգութեամբ, Սուրիոյ հայ երեսփոխանները նախաձեռնարկ եղած են կազմութեանը հիւսուածեղէնի անանուն ընկերութեան մը, որուն առաջին գործը պիտի բլլայ հիմնել գործարան մը Գիթիասի մէջ եւ զարկ տալ Ճէպէլ Մուսայի հայկական շրջանի հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին։ Առաջին օրէն իսկ ձեռնարկը քաջալերութիւն գտած է ոչ միայն Հալէպի եւ Անտիոքի մետաքսեղէնի յայտնի հայ առեւտրականներուն կողմէ, այլեւ տեղացի մեծահարուստներ ուզած են գնել մեծ մաս մը հրապարակ հանուած բաժնեթուղթերուն, լաւ գիտնալով ձեռնարկին ապահովելիք նիւթական կարեւոր շահը։ Ընկերութեան հիմնադիրները խուսափած են մասնաւորներու սեփականութիւնը դարձնելէ ձեռնարկը եւ նախապատիւ համարած մեր ժողովուրդի լայն խաւերուն մասնակցութիւնը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՈՂԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Մոսկուա մերժեց բազմաթիւ «հանրապետութիւններու» կարգին՝ Հայաստանի կառավարութեան խնդրանքն ալ, որով արտօնութիւն կ'ուզուէր հող տալու գիւղացիներուն անհատական շահագործման համար (բանջարանոց, պարտէզ, եւայլն, որոնք Հայաստանի մէջ «տնամերձ հողամաս» կը կոչուին), ինչպէս նաեւ կարգ մը ուրիշ թոյլտուութիւններ։ Հաւաքական գիւղատնտեսութեան կանոնադրութեանց բարեփոխում մը վերջապէս։

Ահա Մոսկուայի պաշտօնական որոշումը այս մասին.—

Մերժնեցտ Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին եւ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին առաջարկը, որով կը պահանջուէր թոյլ տալ որ գիւղացիներուն տնամերձ հողամասեր տրուին ճարտարարուեստական մշակութեանց յատուկ հողամասերէն, ինչպէս նաեւ այն առաջարկը, որով կը պահանջուէր իրաւունք տալ հաւաքական գիւղատնտեսութեան ընդհ. ժողովին փոխելու տնամերձ հողամասերու բաշխման չափը։

Հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ մտած առաջին դասու գիւղացիներուն պատուիրուած է, անհատական շահագործումի համար, ունենալ մէկ ձի, զոր կարելի է փոխարինել մատղաշ գոմէշով, կամ 2 ջորիով, 2 ուղտով, երկրորդ դասու գիւղացիներուն՝ մէկ ձի, մէկ էշ, (էշը կարելի է փոխարինել ջորիով կամ ուղտով), երրորդ դասու գիւղացիներուն՝ ձի եւ 2 էշ. (էշերուն տեղ կարելի ունենալ ջորի կամ ուղտ)։

Մոսկուայի այս որոշումը հասնելէ վերջ, Հայաստանի կառավարութիւնը կը հրատարակէ հետեւեալ որոշումները, բխած՝ Մոսկուայի որոշումէն.—

Հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ մտած գիւղացիները, անհատական շահագործման համար, կրնան ունենալ տնամերձ հողամասեր (բանջարանոց, պարտէզ) հետեւեալ չափով (առանց հաշուելու բնակարաններու գրաւած հողը).

Ա.— Խոպան (չոռոգուած) հողամասերու մէջ.—

— 0,50 հեկտարէն մինչեւ 0,75 հեկտար Ամասիայի եւ Գորիսի շրջաններուն մէջ։

0,25 հեկտարէն մինչեւ 0,50 հեկտար Ապարանի, Ալլահվերդիի, Աշտարակի, Դիլիջանի, Բասարգեչարի, Վաղարշապատի, Վեդիի, Իջեւանի, Ղամարլուի, Ղափանի, Կոտայքի, Լենինականի, Մարտունիի, Նոր Բայազիտի, Ստեփանաւանի, Սիսիանի, Թալինի շրջաններուն մէջ։

0,25 հեկտարէն մինչեւ 0,40 հեկտար Ազիզբէկովի, Արթիկի, Ախթայի, Կիրովականի, Մեղրիի, Հոկտեմբերեան ու Շամշադինի շրջաններուն մէջ

Բ — Ոռոգուած հողամասերու մէջ —

— 0,25 հեկտարէն մինչեւ 0,30 հեկտար բոլոր շրջաններուն մէջ։

Անհատական շահագործման համար անասուններու տիրացման մասին.—

Վաղարշապատ, Ղամարլուի, Հոկտեմբերեան շրջանները ամբողջ Վեդիի բամպակամշակութեան շրջանի գիւղերը կը դասուին առաջին կարգը։ Այս դասու գիւղացիները կրնան ունենալ, անհատական շահագործման համար, մէկ կով կամ մատղաշ գոմէշ, 2 եզջիւրաւոր անասուն մէկ խոզ իր սերունդով, (եթէ հաւաքական գիւղատնտեսութեան վարչութիւնը արտօնէ՝ 2 խոզ), մինչեւ 10 ոչխար, միասին՝ այծ, անասնաբուծութեան համար ու ճագար, եւ մեղու մինչեւ 20 փեթակ։

Այս շրջաններու գիւղացիները, բացուցիչ կերպով եւ անհատական գործածութեան համար, կրնան ունենալ մէկ ձի կամ մատակ գոմէշ, 2 էշ կամ ջորի։

Արթիկի, Ազիզբէկովի, Ախթայի շրջանները, Ալլահվերդիի շրջանի դաշտային մասը, Աշտարակի, Դիլիջանի, Գորիսի, Միկոյեանի, Սիսիանի, Ղափանի, Լէնինականի, Շամշադինի, Իջեւանի, Կիրովականի, Կոտայքի, Թալինի, Մեղրիի շրջաններու առանց անասնաբուծական գիւղերուն պիտի դասուին երկրորդ կարգը։ Այս դասու գիւղացիները, անհատական գործածութեան համար, կրնան ունենալ 2 — 3 կով, ինչպէս նաեւ ձագերը 2 — 3 խոզ՝ ձագերով, 20 — 25 ոչխար այծով միասին, անսահման թիւով հաւ եւ մինչեւ 20 փեթակ մեղու։

Այս շրջաններու գիւղացիները անհատական գործածութեան համար իբրեւ լրացուցիչ կրնան ունենալ մէկ ձի եւ մէկ էշ, կամ մէկ ձի եւ մէկ ջորի։

Ամասիայի, Ապարանի, Բասարգեչարի, Նոր Բայազիտի, Մարտունիի, Ստեփանաւանի շրջանները, Վեդիի շրջանին լեռնային անասնաբուծական գիւղերը, Ազիզբէկովի շրջանին լեռնային անասնաբուծական գիւղերը, Ղափանի շրջանին լեռնային անասնաբուծական գիւղերը, Միկոյեանի շրջանին լեռնային անասնաբուծական գիւղերը, Ալլահվերդիի շրջանին լեռնային մասը, Մեղրիի շրջանին լեռնային անասնաբուծական գիւղերը պիտի դասուին երրորդ կարգը։ Այս դասու գիւղացիները անհատական գործածութեան համար պիտի կրնան ունենալ 4 — 5 կով կամ մատակ գոմէշ, ինչպէս եւ ձագեր, 30 — 40 ոչխար, այծով միասին, 2 — 3 խոզ իր սերունդով, անսահման թիւով հաւ ու ճագար եւ մինչեւ 20 փեթակ մեղու։

Անհատական գործածութեան համար իբրեւ լրացուցիչ կրնան ունենալ նաեւ մէկ ձի եւ 2 էշ, կամ մէկ ձի եւ 2 ջորի։

ՀԱՅՈՑ ՄԱՐԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

— o —

Նորք. Հայաստան կը գրէ.— Հայաստանի բժշկական գիտական ուսումնարանները ներկայիս կը զբաղին մարդաբանական քննութիւններով։ Մարդաբանական չափեր առնելով, կը փորձուի ճշդել Հայաստանի բնակչութեան կազմախօսական նկարագիրը, հասակը, որ մեծ կարեւորութիւն ունի բժշկութեան համար։ Վերջապէս կ'աշխատուի լուծել երկրի ժողովուրդին, մասնաւորաբար Հայոց ծագման հարցը, պարզելով թէ ինչպէս կազմուած է, Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ, մարդաբանական ներկայ տիպարը։ Այս նպատակով, անցեալ տարիներուն՝ մարդաբանական քննութիւններու (չափերու) ենթարկուած են աւելի քան 1200 նորակոչ զինուորներ եւ բազմաթիւ մանուկներ։ Ինչպէս գրեցինք ժամանակին, այս նպատակով 1934ին, Մոսկուայի մարդաբանական ուսումնարանի փրոֆէսորներէն Զինկեւիչի եւ Բաշկիրովի առաջնորդութեամբ, գիտական արշաւախումբ մը քննութիւններ կատարեց Լոռիի եւ Ղազախի շրջանին մէջ, աւելի քան 300 չափեր առնելով եւ արեան քննութիւն կատարելով։ Այս տարի, մարդաբանական ուսումնարանէն փրոֆ Բունակի առաջնորդութեամբ, աւելի խոր քննութիւններ պիտի կատարուին Զանգեզուրի եւ Մեղրիի շրջաններուն մէջ։ Այս վայրերուն մէջ կատարուած քննութիւնները պիտի լրացուին Նախիջեւանի Հանրապետութեան Ակուլիսի շրջանին մէջ կատարուած քննութիւններով, որով պիտի պարզուին գոկ կոչուած ցեղախումբի մարդաբանական բնորոշ գիծերը։

Այս նոր յանձնախումբը իր աշխատանքները կը սկսի յուլիսի վերջը։

ԴԱՄԲԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՊԵՂՈՒՄ

— • —

Նոյն թերթը կը գրէ.— Կիրովականի ճամբարին մէջ հողը փորելու ժամանակ երեւան հանուեցան քարէ դամբարաններ։ Գտնուած դամբարաններէն չորսը կը պարունակէին մէկական մարդկային կմախք, իսկ մէկուն մէջ թաղուած են 4 հոգի, մէկը երախայ որ կը գտնուի մօրը գրկին մէջ։ Դամբարաններէն երեքին մէջ մարդկային կմախքի հետ կայ նաեւ մէկական եզան կմախք՝ կուչ ծկած վիճակի մէջ, ինչ որ ենթադրել կուտայ հնագէտներուն թէ փաստ մըն է եզան պաշտամունքի։ Հաւաքական թաղումը ցոյց կուտայ որ պեղուած դամբարանները կը վերաբերին պատմութեան տոհմային շրջանին եւ պղինձի դարուն վերջին կամ երկաթի դարուն սկիզբին։

Հնագիտական յանձնախումբը այս վայրին մէջ երեւան հանեց նաեւ երկու կիկլոպեան ամրոցներ։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Կառավարութեան որոշումով, վերջերս, քաղաքակրթութեան պատմութեան նախկին թանգարանի վերահաստատումով Երեւանի մէջ կազմուեցաւ պետական պատմական թանգարան։

Թանգարանն ունի հնագիտական եւ ժողովրդագիտական բաժիններ։ Պատմական թանգարանի հիմնական նպատակն է ներկայացնել Հայաստանի պատմութիւնը համաձայն տնտեսական կազմակերպութեան, միաժամանակ ցոյց տալով ժողովուրդին նիստուկացը, բարքերը, սովորութիւնները, կենցաղը։ Այս առաջադրութեամբ, պատմական թանգարանը խարիսխ պիտի ծառայէ պատմութեան եւ գրականութեան ուսումնարանին։ Թանգարանին հետապնդած նպատակները գործնական կարեւորութիւն ունին, որովհետեւ պիտի նպաստէ մեր դպրոցներու Հայաստանի պատմութեան դասաւանդութեանց բարելաւման։

Պատմական թանգարանի տնօրէն նշանակուած է Ց. Զօրեան։

Մանր լուրեր

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան պատմութեան ուսումնարանը պատրաստեց Հայաստանի քաղաքացիական կռիւներու ժամանակագրութիւնը, մօտ 20 պրակ։ Շուտով կը յանձնուի տպագրութեան։

⁂ Երեւանի կենսաբանական ուսումնարանի բուսաբանական բաժինը մասնաւոր արշաւախումբ մը ղրկեց Միկոյեանի եւ Ազիզբէկովի շրջանները, ուսումնասիրելու համար տեղական բուսական աշխարհը, բոյսերու պատմութիւնը, եւն.։

⁂ Ճարտարապետ Գ. Քոչար կը պատրաստէ Ղամարլուի շրջանի Արտաշատ հաւաքական գիւղատնտեսութեան յատուկ գիւղին նոր նախագիծը։

⁂ Նոյն ճարտարապետը պատրաստեց նաեւ Ղամարլուի շրջանին Մարտիկեան գիւղին նոր յատակագիծը, որով հիմնովին կը փոխուի հին գիւղին ձեւը։ Յատակագիծը նկատի ունի 1100 տուն եւ գիւղին 10 տարուան աճումը։ Նոր գիւղը պիտի ունենայ ընդարձակ ծառաստան, հանգիստի եւ մշակոյթի պարտէզ, մարզարան, լողարան, բաղնիք, հիւանդանոց, թատրոն, դպրոց։ Տուները՝ մէկ յարկ երկու սենեակով կամ երկու յարկ երեք սենեակով։

⁂ Սեպտեմբեր 1ին Երեւանի մէջ կը բացուին երաժշտական կարճատեւ դասընթացքներ միջնակարգ դպրոցներու երգի եւ երաժշտութեան դասատուներու համար։ Պիտի դասաւանդուի երաժշտական գրականութիւն, գործնական եւ տեսական երաժշտութիւն, երաժշտութեան պատմութիւն, դաշնաւորում, եւն.։ Դասաւանդութիւնները Պետ. Երաժշտանոցի դասախօսներուն կողմէ։

⁂ Յունիս 24ին Երեւանի Պետ. Երաժշտանոցը տուաւ վեց շրջանաւարտ, չորսը դաշնակի բաժնէն, իսկ երկուքը լարային նուագարանի բաժնէն։ Առաջնութիւն շահողներ մրցանակ ստացան։

⁂ Քրտական մշակոյթը եւ Փոլքլորը ուսումնասիրելու նպատակով, Լէնինկրատէն Երեւան հասաւ եւ անմիջապէս Աբարանի շրջանը մեկնեցաւ փիլիսոփայութեան, լեզուագիտութեան եւ պատմութեան ճեմարանի գիտական արշաւախումբը։

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Այն ջերմ ընդունելութիւնը, որին արժանացաւ հռչակաւոր գերման գրող Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա լերան 40 օրերը» վէպը, դրդեց մեր բարեկամներից մէկին՝ քաջ գերմանագէտ եւ ռուսագէտ, ձեռնարկել այդ վէպի ռուսերէնի թարգմանութեան աշխատանքին։ Եւ մէկուկէս տարի տեւող քրտնաջան ու տոկուն աշխատանքի շնորհիւ յաջողեցաւ գրական անզուգական այդ գործը վերածել դասական ռուսերէնի՝ իր այդ աշխատանքը նուիրելով ազգին՝ առանց որ եւ է նիւթական շահի ակնկալութեան։

Այդ թարգմանութեան ծանօթ բարեկամների մէկ խումբ մեր ցեղին ծառայելու յատուկ ցանկութիւնից մղուած՝ որոշեցին լոյս ընծայել նրան — Եւրոպայում — պատշաճ հրատարակութեամբ։ Եւ այս նպատակի համար նրանցից իւրաքանչիւրը իր կարողութեան չափ տուեց որոշ գումար։ Սակայն առնուազն երկու հազար օրինակ գիրք ունենալու համար մեզ դեռ եւս պակասում է եօթը հազար ֆրանք, ընդամէնը եօթը հազար.

Հայրենակիցնե՛ր,

Այս երկտողով դիմում ենք ձեզ, Սփիւռքի սրտով հարուստ մեր ազգակիցներին, ունեւոր թէ աղքատ, կուսակցական թէ անկուսակցական եւ խնդրում փոխարինաբար տալ մեզ այդ չնչին գումարը՝ մեր այս ձեռնարկը շուտափոյթ ու լաւագոյն ձեւով գլուխ հանելու համար, պայմանով, որ գիրքը ծախելուց ստացուած եկամուտից առաջին հերթին պիտի վերադարձնենք այդ գումարը իրենց տէրերին մեր շնորհակալութիւններին հետ։

Մեր հասցէն իմանալ եւ մեզ օգնել ցանկացողներին խնդրում ենք դիմել այս կոչը հրատարակող թերթի խմբագրութեան

ՀՐԱՏ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Թուլուզի մէջ

ԹՈՒԼՈՒԶ, 9 յուլիս.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» խումբը քանի մը շաբաթ առաջ գործի ձեռնարկած էր, Տիկ. Զօրեանի յոբելեանին առթիւ։ Նիւթապէս մասնակցեցաւ ոչ միայն մեր փոքրաթիւ գաղութը, այլ եւ քանի մը ֆրանսացի ընկերներ եւ բարեկամներ։ Սարգիս Հովսէփեան, որ նիւթապէս թէ բարոյապէս միշտ կ'օգնէ ամէնուն, անգամ մը եւս իր առատաձեռնութիւնը ցոյց տուաւ։ Մասնաւոր շնորհակալութիւն իրեն եւ թէ միւս ընկերներու եւ հայրենակիցներուն։

⁂ Կիրակի օր տեղի ունեցան Թուլուզի քանի մը թաղերու պատկանող դպրոցներու տարեկան քննութիւնները։ 400 հոգիի մէջ առաջին հանդիսացաւ Օր. Ժանէթ Տէր Պօղոսեան չորս ճիւղերու մէջ։ Օրիորդը բոլոր ներկաներու գովասանքին արժանացաւ։ Քաղաքապետ Պ. Էլէն Փրէվօ, անձամբ շնորհաւորեց զինքը։ Այս յաջողութեան առթիւ զանազան պարգեւներէ զատ, օրիորդը կոկիկ գումար մը եւս պիտի ստանայ։

⁂ «Վարանդեան» խումբը որ քանի մը ամսուան կեանք ունի, դեռ որոշ գործունէութիւն մը չէ ունեցած, բացի ընկերական հաւաքոյթներէ։ Ընկերները քաղաքին զանազան մասերուն մէջ բաժնուած ըլլալով, խիստ դժուար է յաճախ իրարու քով գալ։ Բայց ընկերները անհատապէս միշտ բարձր կը պահեն Հ. Յ. Դ.-ի գաղափարը, պաշտպանելով գաղութին համակրանքը

Անդրանիկ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԶԳՈՅՇ ՉԱԿԵՐՏԱՒՈՐԷՆ

Անցեալ օր «Ապագայ» խմբագրականով մը կոչ կ'ուղղէր քասկները լայնօրէն բանալու, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ հայ սկաուտներու «Փարիզի մասնաճիւղ» կոչուած աւեղծուածին «զուլէլի» ձեռնարկին համար, այսինքն ֆութպոլիստներու Հայաստան երթուդարձի ծախքը հոգալ։

Այս առթիւ քանի մը հարցումներ.— «Փարիզի մասնաճիւղ»ը իր ո՞ր ուժին յենլով այդպիսի կարեւոր հանդիպում մը եւ սուղ ճամբորդութիւն մը ծրագրած է. երկրորդ, ո՞ւր է կարգապահութիւնը, ինչո՞ւ Ֆրանսայի շրջանային վարչութեան խօսքն անգամ չկայ այդ խիստ կարեւոր ձեռնարկի մասին։

Երրորդ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի եւ հայ սկաուտներու պաշտօնական օրկան «Հայ Սկաուտ»ի մէջ ինչո՞ւ պաշտօնական յայտարարութիւն մը չերեւցաւ։ Չորրորդ «Փարիզի մասնաճիւղ»ը F.F.F.A.ի իբր անդամ, անցեալ խաղաշրջանի (1934—35) ո՞ր դասակարգին կը պատկանի, առաջի՞ն թէ երկրորդ։ Հինգերորդ «մասնաճիւղ»ը ի՞նչ շուտ մոռցեր է այդ շրջանին 4րդ, 5րդ կարգի խումբին 0—12, 0—7, 0—5 իր պարտութիւնները։ Վեցերորդ, «Փարիզի մասնաճիւղ»ի ֆութպոլի կիսկատար եւ մօտաւորապէս 6րդ դասակարգին ինկած խումբի արհեստագիտական ո՞ր կարողութեան վստահելով, յիշեալ մասնաճիւղի «վարչութեան» պարոնները այդպիսի քայլ մը կ'առնեն, երբ տակին Վէյէն եւ Մարսէյլ կրնան վերոյիշեալ խումբին շատ դիւրութեամբ յաղթել, առանց խօսելու Յունաստանի, Սուրիոյ եւ այլ շրջաններու մասին, որոնց արհեստագիտութիւնն ու կարգապահութիւնը շատ հեռուէն կը գլեն կ'անցնին «Փարիզ»ը։ Դեռ չենք խօսիր ճանապարհածախսի 75 առ հարիւր նուազումի մասին։ Եօթներորդ, գիտէ՞ք թէ Փարիզ—Հայաստան 15 մարզիկներու ճանապարհածախսը երթուդարձով կ'արժէ մօտ 45.000 (քառասունհինգ հազար Ֆր.)։ «Փարիզի մասնաճիւղ»ը իր ո՞ր պիւտճէով, հաւաքներով թէ մնացա՞ծ պիւտճէով պիտի հոգայ այդ իշխանական գումարը։ Եւ իր ո՞ր արժանիքներուն համար, եւ ի՞նչ իրաւասութեամբ, եւ որո՞ւ հրամանով, այդպիսի բազմածախս որոշումներ ու ձեռնարկներ ընելու կ'ելլէ։ Այդ «վարչութեան պարոններ»ը որ տարիներէ ի վեր կը ճգնին Միութեան Փարիզի սկաուտական կանոնաւոր շարքերուն մէջ ալ թոյն սերմանել, արդեօք օր մը օրանց յիշեցի՞ն թէ հոս Փարիզի մէջ հազարի մօտ պատանիներ եւ երախաներ օրէ օր կը հիւծին մաքուր օդէն եւ արեւի կենսատու ճառագայթներէն զրկուելով, մինչ իրենք ելեր են 15 մարզիկներու ֆութպոլի մրցումին համար, հայ ժողովուրդէն 45 հազար ֆրանք կը պահանջեն, [illegible] օրկանն ալ օգնութեան կանչելով

Ահա ճիշդ եղանակն է հարիւրաւոր անբախտ պատանիներ օդափոխութեան ղրկելու, հարիւրաւոր մանուկներու օդ, արեւ, սնունդ եւ մօտէն թէ ֆիզիքական պաշար տալու։

Չակերտաւորներու ծախսելիք գումարին կէսովը միայն 200 պատանի կարելի է փրկել ու երջանկացնել։ Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւնը ո՞ր օրուան կը սպասէ, կարգ ու կանոն մտցնելու եւ միութեան շարքերը հականխելու համար։

Զգոյշ չակերտաւորներէն ...

Ժ. ՄԻՆԹԱՆՃԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՒՐԱԽԱԼԻ ՆՇԱՆՆԵՐ

>>>o<<<

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (22 յունիս).

— «Ներկայիս հայ իրականութեան մէջ երկու հոսանք կան — Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը՝ բխած հայ ժողովուրդէն եւ յենած անոր, եւ բոլշեւիզմը, որ խորթ է մեր ժողովուրդին եւ քաղաքական անցքերու բերումով կ'իշխէ անոր եւ անոր երկրին վրայ։

Այս երկու հոսանք կազմակերպութեանց պայքարին մէջ ասոնց կողքին պիտի ըլլան միւս բոլոր խմբակցութիւնները, որոնց մէջ եւ ռամկավարութիւնը։

Կամ Դաշնակցութեան հետ ընդդէմ բոլշեւիզմի կամ վերջինիս հետ՝ հակառակ Դաշնակցութեան եւ ազատատենչ հայութեան։

Ներկայիս մեր եւ միջազգային իրականութիւնը ուրիշ 2րդ, 3րդ եւ 10րդ միջանկեալ ուժեր չի կրնար մարսել։

Գաղթաշխարհի մէջ բոլշեւիկներու եւ անոնց հայ արբանեակներու ընդհանուր նահանջ կայ։

«Միացեալ ճակատ»ը, որ բոլշեւիզմի պարտիզանական բանակն է, բովանդակ գաղթաշխարհի մէջ, ամէն տեղ իր դիրքերը կը զիջի կամ ազգայնական հայութիւնը կը ստիպէ որ զիջին։

Հանրային, կրթական, եկեղեցական եւ այլ հիմնարկութիւններէն «Միացեալ ճակատականները» դուրս կը վտարուին կանոնաւոր աշխատանքով եւ օրինաւորապէս։

Մեր կեանքը կը մաքրուի թունաւոր միքրոպներէն։

«Միացեալ»ը կատարելապէս զինաթափ եղած է։

Առաջ՝ անոնց զէնքերէն մէկը ներգաղթն էր, որու մասին այժմ խօսիլը կը նշանակէ տղայամիտ ըլլալ։

Վերաշինութիւնն ալ փուճ հաւկիթ մըն էր։ Այդ գործին համար հաւաքուած հսկայ գումարները ոչ թէ ղրկուեցան Հայաստան, այլ մսխուեցան գաղութներու մէջ բոլշեւիկեան թերթ գիրք եւ գրականութիւն ստեղծելու եւ տարածելու։

Էջմիածինն ալ բաւական հատու զէնք մըն էր վարձկան բանակը սպառազինելու եւ մարտի մղելու։

Շուտով սակայն պարզուեցաւ, որ սրբապիղծ բոլշեւիզմը եկեղեցին եւ կրօնաւորին թշնամի ըլլալով հանդերձ՝ զանոնք կը գործածէ գաղութահայութիւնը պառակտելու։

Հայ ժողովուրդը թէեւ նիւթական եւ բարոյական ծանր վնասներով, բայց վերջապէս փորձով հասկցաւ, որ ինքը խաբուած է։ Անոր զգաստութեան պէտք է վերագրել գաղթաշխարհի համեմատաբար ներկայ խաղաղ կեանքը, զոր ան ձեռք բերաւ դառն փորձերէ յետոյ։ Ուրախալի նշաններ ...»։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ ԵՒ Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ

Վիքթոր Հիւկոյի մահուան յիսնամեակի հանդիսութեանց լայն մասնակցութիւն ունեցած են նաեւ Հայաստանի գրական մարմինները։

Այս առթիւ, «Գրական Թերթ»ը հրատարակած է քլիշէն Վիքթոր Հիւկոյի ձեռագիր մէկ նամակին ուղղուած Գաբրիէլ Սունդուկեանի, 16 Նոյ. 1869ին։ Նամակին բովանդակութիւնը հետեւեալն է.

«Անակնկալ գործով բացակայ էի։ Ձեր գրականութիւնը շատ լաւ կը գտնեմ։ Սիրով կ'ընդունիմ ձեր առաջարկը զոր ինծի ընելու փափաքը ունեցած էք։ Յաջողութեան մաղթանքներս կը ղրկեմ ձեզ։ Ընդունեցէք լաւագոյն զգացումներուս հաւաստիքը»։

Նամակին բնագիրը կը գտնուի Երեւանի պետական գրական թանգարանին։

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ՄԷՔԹՈՒՊՃԵԱՆ

Եւ

Պ. ՅԱԿՈԲ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

Ամուսնացած

30 Յունիս 1935 Քօմօթինի

ԹՈՒՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐ

Գրած էինք թէ «[illegible] Թուրք քրիստոնեաներ» անունով միութիւն մը կազմուած է Պոլսոյ մէջ։ Միութիւնը նամակով մը կը ծանուցանէ թէ իրենց վարչութեան նախագահն է Դաւիթ Սաատլ Երլմազ (Սաատլեան), ընդհ. քարտուղար՝ Թրիանտաֆիլօս Երլըրըմ, հաշուակալը՝ Լեւոն Արդուման, գանձապահը Արամ Սէրդէլ, անդամները՝ Տոքթ. Վենսան Գասար, Բարսեղ Ալպաճը եւ Պիմէն Զարդար։

1618 ՏՈՒՆԵՐ ԱՆԲՆԱԿԵԼԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Վենետիկի քաղաքապետութիւնը տեղեկագիր մը ուղղելով կառավարութեան, յայտնեց թէ քաղաքին 29 հազար տուներէն 1618ը անյարմար են բնակութեան։ Այս տուներուն 8544 բնակիչները այլուր պիտի փոխադրուին կարելի եղածին չափ շուտ։

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

o o

Ամէն մէկ քայլափոխին, յարկը կը փլէր գլխուն վրայ, ծուխը կը կուրցնէր զինքը, եւ մէկէ աւելի անգամ՝ իյնալու վրայ էր, կրկնակ բեռովը, հրդեհուած աւերակներու մէջտեղը։ Վերջապէս, սակայն, յաջողեցաւ դուրս ելլել այս փլատակներէն, բայց դուրսի օդի ազդեցութիւնը զինքն ընդարմացուց եւ բերանն ի վար գետին ինկաւ։ Երբ ինքզինքը գտաւ, ահաբեկութեամբ տեսաւ պառաւ Հանիին դիակը, զոր սարսափը, յոյզերը, հրդեհին խեղդող տաքութիւնը իր բազուկներուն մէջ սպաննած էին։ Բոցերը զինքը կը շրջապատէին, ձիաւորները կը փախչէին, ամէն կողմէ տանելով իրենց որսը կամ աւարը։ Քիչ մը հեռուն, գիւղացիի մը արիւնաշաղ մարմինը կը տարածուէր, զրկուած գլուխէն, զոր անշուշտ Պարսկաստանի Շահը Ռուսերու վրայ տարած իր յաղթութիւններուն, աւարներուն մէջ պատկերացած պիտի տեսնէ։ Բայց Շուշանը, ի՞նչ եղաւ։ Սթարովսքի ետին դարձաւ եւ տեսաւ երկու Պարսիկներ որոնք կին մը քաշքշելով կը տանէին, ճանչցաւ Շուշանի ձայնը, վառած գերանի կտոր մը առաւ եւ վազեց խելագարի մը պէս երկու ձիաւորներուն մօտ։ «Ահա կինը աւարի միակ բաժինն է զոր կը պահանջեմ, կ'ըսէր անոնցմէ մին.— Ձերն է կը պատասխանէր միւսը։ Այն որ Շուշանը կ'ուզէր ունենալ, նոյնինքն Թեչինոքին էր։

Սթարովսքի զայն ճանչցաւ պարսկական տարազին տակ, եւ անմիջապէս անոր դէմ նետուելով բռնած կրակ կտրած զէնքը, դէմքին զարկաւ։ Թեչինոքի կքեցաւ եւ այրող վայրը որ պէտք էր մեռցուցած ըլլար, իր ձախ աչքը միայն քերած էր եւ դարձած ինկած անոր աչքին վրայ։ «Հազար անէծք քու վրադ, գոչեց Կախեթցի պետը, բայց ես վրէժս լուծած եմ։ Քու սիրականդ իմ ձեռքս է, եւ ահա թէ ինչ կը ղրկեմ քեզի»։ Այս խօսքերը ըսած ատեն ատրճանակի հարուածը պարպեց զինուորին վրայ։ Բայց իր ընկերը արագ շարժումով Թեչինոքիի բազուկը վեր վերցնելով, հարուածին ուղղութիւնը փոխուեցաւ եւ գնդակը սուլեց միայն զինուորին գլխուն վերեւ. «Պահէ քու ատոցուածքդ, ըսաւ անոր, եւ մի դպչիր Շահին բանտարկեալներուն»։

Անմիջապէս Սթարովսքի, կաշկանդուած զինուորի մը ձիուն գաւակին վրայ նստեցուցին եւ տեսաւ որ Թեչինոքին դժբախտ Շուշանը կը տանէր, եւ պարսիկ ուղեկիցը ճամբայ ինկաւ։ Կարելի է երեւակայել այս դժբախտին անձկութիւնները, յոգնասպառ, պարտուած, չղթայուած, իր գարշելի թշնամիին կատարեալ յաղթանակին վկայ։ Բայց պատերազմին փոփոխութիւնները եւ անկարգ վիճակը ուր կը գտնուէր այս երկիրը, իրեն կը վերապահէին նոր դժբախտութիւններ, ձախողանքի նոր խաղեր։ Պարսիկ ասպատակներու նահանջը խառնաշփոթ էր, զանգուած եւ աւարնին իրենց հետ քշել տանելու անհրաժեշտութեան պատճառաւ դժուարացած էր։ Յաճախ ցուլեր, երինջներ, որոնք Հայաստանը Պարսկաստանէն անջատող լեռներու կածաններուն մէջ կը խառնուէին, մէկտեղ կը թաւալէին գահավէժներուն եւ անտառներուն մէջ։ Օր մը ճամբայ կարելէն յետոյ, երբ կը մտնէին բարձր սարին ծայրը թառած անտառակին մէջ, ձիաւոր մարդ մը երկար ճիչ մը արձակեց, պարսկական ջոկատին առաջին ձիաւորներուն վրայ ատրճանակի հարուած մը պարպեց եւ յետոյ մխրճեցաւ ծառերուն մէջ։ Պարսիկները ռուսական զօրակայանի մէջ ինկած էին, բռնկեցան Քոզաքներու զօրախումբէ մը, հանդիպում մը, որ կը սկսէր սարսափի մատնել մեր ասպատակները բայց յետոյ կարծեցին թէ գործ ունին միայն Լեզգիներու երկու կամ երեք ընկերներու հետ եւ սիրտ առնելով երկարաձիգ ճիչով մը թշնամիին կանչերուն պատասխանեցին։

Կը խաբուէին։ Ամէն կողմէ՝ Քոզաքներու երկայն նիզակները շողացին. Շատ չանցած, Պարսիկները անկարգօրէն փախուստի մատնուած, իրենց բանտարկեալները եւ աւարը յաղթականներու ձեռքը թողուցին։ Սթարովսքին [illegible] կեդրոնը տարին, որ մահուան դատապարտուած [illegible] էր, եւ այն որ իրեն վերապահուած ճակատագրէն փախուստ տուած էր, աւելի նեղ բանտի մը մէջ նետեցին ուր սպասեց միայն իր կեանքին եւ իր դժբախտութեանց վերջին րոպէին։

Երիտասարդ զինուորին կացութիւնը այսպէս էր, երբ յանկարծական դէպք մը, բախտի անակնկալ փոփոխութիւն, եկաւ շրջել դէպքերուն հանգամանքը, յաճախ գիտուածը աւելի վիպական է քան վիպասանին ստեղծագործութիւնները եւ ոչինչ չէ աւելի անհաւանական քան իրականը։ Մարդ մը, որ երկար ատենէ ի վեր կը սպասարկէր Թեչինոքիին, եւ որուն իբր կոյր գործիք ծառայած էր, պատերազմական առեւանգին առթիւ ներկայացաւ, երբ ժողով կը գումարէր երրորդ անգամ մըն ալ Սթարովսքիի դէմ արձակուած մահավճիռը վաւերացնելու համար։ Հան, յայտարարեց թէ իր տէրը, գնդապետ Թեչինոքի իրապէս յանցապարտ էր, նախորդ շաբթուն Գուշանելու գիւղը կողոպտած ըլլալով, թէ իր յարաբերութիւնները Երեւանի սարդարին հետ եւ վայրերու իր կատարեալ ծանօթութիւնը իր միջոցները դիւրացուցած էին, թէ իր գլխաւոր նպատակն էր մանկամարդ աղջիկ մը, Շուշան անունով, Գուրգէնի աղջիկը առեւանգել, զոր առաջին անգամ Թիֆլիս տեսած էր եւ թէ բազմաթիւ անգամներ առեւանգել փորձած էր, թէ Սթարովսքիի ուղղուած նամակները յերիւրածոյ են սարքուած անոր իսկ ձեռքով, որուն վկայութիւնը մերկ կ'ընէր, եւ թէ Թեչինոքի գանձը գրի առնել տուած է, վերջապէս թէ այս վերջինը խարդախօրէն ամբաստանած է ռուս զինուորը, որպէսզի Սթարովսքիէն առած երկու վէրքերուն վրէժը լուծէ, թէ Թեչինոքի, մերժած ըլլալով վկային այն գումարը զոր կը պահանջէր, զայրացած այն մեղադրանքներէն զորս այն միեւնոյն վկան կ'ուղղէր իրեն, կռնակէն ատրճանակի հարուած մը քաշած էր, եւ թէ Կախեթցի պետին չարամտութեան եւ վրէժխնդրութեան նշաւակ ըլլալով, պարտք համարած է իր վկայութիւնը ընել, եւ ինքզինք իսկ յանձնել դատաւորներու գթութեան»։

Սթարովսքի, ծերունի Գուրգէնը եւ երիտասարդ Կախեթցին դէմ դիմաց բերին եւ վկային հաւաստումներուն ճշմարտութիւնը շուտով ճանչցան։ Թեչինոքին բանտարկեալին տեղը առաւ եւ իր գլուխով վճարեց իր նենգութեանց վայրագութիւնն ու յանդգնութիւնը։ Վերջապէս Շուշան, զոր յափշտակիչը իր մեղսակիցներէն մէկուն խնամքին վստահած էր, սպասելով այն րոպէին, երբ կարենար իրագործել իր դիտաւորութիւնը, ամուսնացաւ երիտասարդ եւ կարիճ Սթարովսքիին հետ։ Քիչ ժամանակ յետոյ ալ բազուկը կտրեցաւ յառաջահաս կռիւի մը միջոցին, այժմ Թիֆլիս, հանգստացուած է իր կնոջ հետ, ուր իր այն տարօրինակ վտանգաւոր եւ նոյնիսկ բանաստեղծական արկածները պատմեց, որոնց իր հանգամանքը եւ պարզ զինուորի տիտղոսը կը թելէին ջիջ վիճակել իրեն. Ճշմարիտ ազնուութիւն, այնքան աւելի հաճոյալի, որքան անոր հերոսը ռամիկ է եւ թէ պատահարները վիպական են։ Սակայն եւ այնպէս այս պատմութիւնը յարմար թուեցաւ ճշգրիտ գաղափար մը տալու համար այս գեղեցիկ երկիրներու արդի վիճակի մասին, որուն վաղեմի քաղաքակրթութեան եւ զոր այսօր պարսկական բարբարոսութիւնն ու Թուրքերու անկատար քաղաքակրթութիւնը պատերազմի դաշտ ըրած են, որոնց համար կը մաքառին իրարու հետ։

Թարգմ. ԱՐՇԻՒՈՐԴԻ

(Revue Britannique), 1825

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԸ ԿԸ ՃԱՐՃԱՏԻ՞

Զախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ լուրջ պառակտում մը մատնուած է Հրեղէն Խաչը, որուն մաս կը կազմեն նաեւ «Ազգային Կամաւորները»: Արդէն իսկ հրաժարած են 6 յայտնի վարիչներ, առարկելով թէ գնդ. ար լա Ռոք «չարաչար գործածած է շատ մը կուսակիցներու վստահութիւնը»: Մանաւորապէս դժգոհ են երիտասարդները, որոնք դէպի ձախ կը հակին:

Մինչ այս մինչ այն, պատրաստութիւնները կը շարունակուին յուլիս 14ի ցոյցերուն առթիւ: Կ'ըսուի թէ վարչապետ Պ. Լավալ ճառ մը պիտի խօսի անթենով, ժողովուրդը հանդարտութեան հրաւիրելու համար:

«Փօփիւլէռ» կը բողոքէ որ Պ. Լավալ արտօնած է Հրեղէն Խաչի թափօրը եւ կը պահանջէ կամ գործել, կամ հրաժարիլ.

Հայ մը դատապարտուած Մարսէյլի մէջ

Էքսի եղեռնադատ ատեանը հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտեց Հայ մը, Գրիգոր Թաշճեան, 27 տարեկան, որ ծանրապէս վիրաւորած էր իր նշանածը, Եղիսաբէթ Յակոբեան: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ նշանտուքը կատարուած էր տասը տարի առաջ, երբ աղջիկը տասը տարեկան էր: Ծնողքն ալ հաւանութիւն տուած էր, ըստ աւանդական սովորութեան, բայց Եղիսաբէթ երբ 19 տարեկան եղաւ, չուզեց ամուսնանալ Գրիգորի հետ: Այն ատեն այս վերջինս ետ պահանջեց իր տուած գոհարեղէնները, ինչպէս եւ Պէյրութէն Ֆրանսա ճամբու ծախքը. Աղջիկը հաւանեցաւ եւ իր սենեակը գնաց, գոհարեղէնները եւ դրամը առնելու համար: Այդ պահուն Գրիգոր դաշոյնը քաշելով, երեք անգամ խրեց աղջկան կուրծքը, եւ փորձեց փախչիլ, բայց ականատեսներ ձերբակալեցին:

Դատավարութիւնը երկար տեւեց, որովհետեւ հարկ էր հայերէնէ ֆրանսերէնի եւ փոխադարձաբար թարգմանել բոլոր հարցումներն ու պատասխանները: Գրիգոր յայտարարեց թէ ինք զոհն է դժբախտ սիրոյ մը: Դատավարութեան ներկայ էր նաեւ նշանածը, որ հրաշքով ողջ մնացած է: Դատարանը նկատի առնելով մեղմացուցիչ պարագաները, սահմանեց միայն հինգ տարի բանտարկութիւն

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՐՈՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ վեցերորդ հանգրուանին՝ Էվիան – Էքս-լէ-Պէն (207 քիլոմեթր) դժուարին ու անտանելի մրցումը Ալպեան լեռներու մէջ. Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ առաւօտեան ժամը 10.30ին: Հեծելանուորդները առաջին քիլոմեթրէն իսկ սկսան իրար հետապնդել եւ մագլցելով լեռներու գագաթները բարձրանալ: Արավիսի գագաթը (1470 մեթր երկայնութիւն) առաջին անգամ բարձրացաւ Ֆրանսացի Ռընէ Վիէթթօ (Լեռներու Թագաւորը), երեք երկվայրկեան տարբերութեամբ իր ետեւը ունենալով իտալացի Պիրթօնին, որ հետապնդած ժամանակ ոտքը սահելով վար ինկաւ եւ հազիւ ազատեցաւ մահացու վտանգէ մը:

Էքս – լէ – Պէն առաջին անգամ մուտք կը գործէ Ռընէ Վիէթթօ, 207 քիլոմեթր դժուարին ճամբան կտրելով 6 ժամ 23 վայրկեան 42 երկվայրկեան (ժամական 32 քիլոմեթր 369): Իսկ չորս վայրկեան վերջ կը հասնին Ֆրանսացի Լը Կրէվէզ և Իտալացիներ՝ Պէրկամաշքի և Մօրէլլի 11 հեծելանուորդներով միասին որոնց մէջ Վիէթթօի հակառակորդը իտալացի Գամուզօ: Այս հանգրուանին Վիէթթօ, յաւելցուցած ամբողջ «Գօնիֆիկասիոն» վայրկեանները, կը խլէ իրր յաղթական: Եւ ընդհ. դասաւորման մէջ ուր 26րդ տեղը կը գրաւէր կ'անցնի 16րդ.

Մրցումին դժուարութեան չտոկալով լքեցին երեք հեծելանուորդներ որոնք ընդհ. դասաւորման մէջ լաւ տեղ կը գրաւէին, իտալացի՝ Ճէափրի, գերմանացի՝ Գիւրթ Շթօփէլ եւ սպանիացի՝ Ֆիքիւրաս:

Երէկ, հինգշաբթի կտրեցին Էքս – լէ – Պէն — Կրընոպլը (229 քիլոմեթր) հանգրուանը, որ ամբողջովին լեռնային է եւ որուն մէջ կը գտնուի Գալիպիէրի անցքը (2658 մեթր երկայնութեամբ.

«Դեղին Շապիկը» միշտ կը կրէ պելճիքացի Ռ. Մաէս: Հ. Ս.

ՋԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԳԵՐԱԴԻՑՆ ՊԱՏՈՒԱՆԴԱՆԸ» պրուեցաւ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահին, Պալին կողմէ, իբրեւ գերագոյն երախտագիտութեան փաստակամ ազգին, Լիւտոի վերջին փառաւոր տօնակատարութեանց առթիւ:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ վերջնապէս պիտի փակուի յուլիս 21ին, որովհետեւ անհրաժեշտ է Իտալիա փոխադրել գլուխ-գործոցները, աշնան եղանակին համար: Յուլիս 3ին 285,810 փրանք մուտք գոյացած էր Փըթի Փալէի ցուցահանդէսէն: Միջին հաշուով օրական 6000 այցելու:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ժամանման առթիւ, խորհրդային թերթերը նորէն կը ճառեն երկու երկիրներու բարեկամութեան մասին: Դեսպանին գլխաւոր ջանքը պիտի ըլլայ զարկ տալ տնտեսական յարաբերութեանց եւ մասնաւորապէս Թուրքիոյ ճարտարագործութեան: Կը յիշուի թէ 1931ին խորհրդային իշխանութիւնը 8 միլիոն տոլարի վարկ մը բացաւ, վճարելի քսան տարիէն: Այդ թուականէն ի վեր խորհրդային ճարտարագէտներ երեք շաքր գործարաններ բացած են Թուրքիոյ մէջ: Թուրքիոյ տնտեսական գործավարն ալ մօտերս Մոսկուա պիտի այցելէ մասնագէտներու հետ, եւ 15 օր պիտի մնայ, ուսումնասիրելու համար խորհրդային ճարտարագործութիւնը.

Փարիզ եւ շրջակայքներ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է այս Ուրբաթ (Յուլիս 12) երեկոյեան ժամը 8.30ին. 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը: Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն

ԳԱՆԵՒՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 13ին Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Բաշանու Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Յուլիս. Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին «Զարդարեան» Դրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի «Զարդարեան» եւ «Մուրատ» խումբերը:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Յուլիս 14, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Դաշ. դրադարանին մէջ: Կը խնդրուի Սէն Փիէրի եւ Լիվանոի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն: Կարեւոր օրակարգ:

ՎՈՄՐՆԻ (Մարսէյլ) «Ջաւարեան» Ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը 13 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի քննութիւն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր կարօ Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 14 Յուլիս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 7ի «Դրօշակ»ի տան մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» Ենթակոմիտէի հերթական ժողովը 13 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը 14 Յուլիս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին իր դրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակը

ՍԷՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

14 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 2.30ին

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ ՎԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ԽՈՅԵԱՆԻ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՐՇԱԿ ՃՕՊԱՆԵԱՆ եւ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական բաժին.— Երգ. արտասանութիւն եւլն.

Հայ Արիները իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն սիրուն խաղերով եւ անակնկալներով: Նոյնպէս տեղւոյս Նորագիր Հայ Արիները իրենց երդման արարողութիւնը կը կատարեն:

Մուտքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք

Հաղ.— Երդիկառք՝ Գար տիւ Նորէն 13.30, 14.35, 14.45 իջնել Սեվրան:

Այրի Տիկին Մարգրուհի Պառարճիկեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Կակոյեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Պառարճիկեան եւ զաւակունք, Այրի Տկին Անգինէ Տավուլճեան եւ աղջիկը՝ Սրբուհի, Տէր և Տիկին Յովհաննէս Փափազեան եւ զաւակը եւ իրենց պարագաները խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, քենկալին, հօրեղբօրորդւոյն, քեռորդւոյն եւ կնքահօր՝

ԲԺՐԶԱՂԱՄ ՏՕ ԻԿ ՊՂՏԱՐՃԻԿԵԱՆԻ

զառնաղէտ մահը յետ երկարատեւ հիւանդութեան: Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ալֆորվիլի հայոց եկեղեցիին մէջ (ուր տէ Պոռշէ), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբր այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Ոսկիան Յովհաննէսեան, Այրի Տիկին Սօֆի Ստեփանեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ստեփանեան եւ զաւակունք եւ պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աղջկան, թոռան եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

(Սէօլէօզցի)

զառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 10ին առաւօտեան ժամը 9ին, 12 տարեկան ծաղիկ հասակին յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին, իրենց բնակարանին մէջ, 13 Allée de Carrière, Իսի – լէ – Մուլինօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը կը փոխադրուի Իսի – լէ – Մուլինոյի գերեզմանատունը:

ՆԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով ներկայս իբր այդ նկատել

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Համազգային» Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տարեգիրքի մը հրատարակութեան, գրական – գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական բաժիններով: Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ Նոյեմբեր ամսու վերջերը:

Այս առթիւ կազմուած է յատուկ խմբագրական մարմին մը, նիւթերու կազմութեան, դասաւորութեան եւայլ յարակից աշխատանքներու համար:

Ներկայիս կոչ կ'ընենք մեր բարեկամներուն եւ համակիրներուն՝ բերելու իրենց աշխատակցութիւնը մեր այս նոր ձեռնարկին: Նիւթերը կարելի է ղրկել մեզ մինչեւ Յուլիսի վերջերը:

*Տարեգիրքի Գրական – Գեղարուեստ*ական *բաժինին մէջ պիտի գրախօսուին այն գիրքերը կամ պարբերական հրատարակութիւնները միայն, որոնք կ'ուղարկուին խմբագրութեան, մինչեւ սեպտեմբերի կէսերը: Ամէն առաքում ընել «Համազգային տարեգիրք» խմբագրութեան անունով: Ուրիշ ... ուան կատարուած ... եւ է ... նկատի չառնուիր եւ կը ... համար կորսուած:*

Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ ... մանափակ թիւով, փափաքողները ... նան այժմէն օրինակ մը ապահովել ... րենց համար, փոխարժէքը, 20 ... ղհ., ղրկելով մեզ կանխիկ:

Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով.—

Dr. H. Ohandjanian, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

Ցօղուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով. Almanach Hamazkaine, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»
ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՐՍՈՒԱԾ

Յու. կ. խաչի Լիոնի մասնաճիւղի կազմակերպած դաշտահանդէսին որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 7ին Կիրակի Ռ Մոնթէյիէյի անտառին մէջ, կորսուած է կնոջ ձեռքի պայուսակ մը. Իրիկուան ժամը 8.30—9 ատեններ պայուսակին մէջ կը գտնուին ցինկոց ինքնութեան եւ Ասիրանս Սօսիալի թուղթերը եւ 35-40 ֆր.: Գտնուողը գտնողէն կը խնդրուի դրամը պահել իրեն, իսկ ինքնութեան եւ Ասիրանս Սօսիալի թուղթերը անմիջապէս ղրկել ծանուցեալ հասցէին.— Guendjian, 45, Rue de Bonnel, Lyon.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լեզգեան ... Միութեան ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին 14 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 10ին ... տը Փոսի (Րիւ Գօլպէր): Բոլոր ... կերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Միութեան Պատ. նախագահ Պ. Ստ... թէլլեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ ժամանակամիջոցը պէտք է յըրացնէ նա: Եւ եթէ պատահում է նրան հիւանդանալ, աշխատում են առողջացնել, որ իւր ապաշխարանքը վերջացնէ.

Ես տարուեցայ հիւանդանոց: Ո՞րքան ժամանակ մնացի այնտեղ, ի՞նչ էր իմ հիւանդութիւնը,— չեմ յիշում այնքանը միայն չեմ մոռացել, որ ինձ առանձնացրել էին միւս հիւանդներից եւ գտնւում էի արֆով հիւանդների բաժնում: Առաջին անգամ երբ աչքս բաց արի, երբ փոքր ինչ ուշքի եկայ, ինձ մօտ գտայ հիւանդանոցի ծերունի պապաւորներից մէկին, որը կանգնած ինքն իրան մրմնջում էր.

— Ինչպէս ամուսինն է, այնպէս ալ տիկինն է, ինչպէս տիկինն է, այնպէս ալ աղախինն է: Աստուած է վկայ, լաւ մարդիկ են, այսպիսի մարդիկ մինչեւ այսօր չէ տեսել մեր հիւանդանոցը:

Արդեօք ո՞ւմն էին վերաբերում այդ խօսքերը,— ես ոչ հետաքրքրուեցայ եւ ոչ էլ հասկանալ կարողացայ, իսկ նա դեռ շարունակում էր մրմնջալ.

— Ինչ բարի աղջիկ է, որքան խընամքով նայում է հիւանդներին, կարծես, իւր եղբայրները եւ հօրեղբայրները լինեն:

— Ի՞նչ աղջիկ,— մեքենաբար հարցրի ես:

— Այն աղջիկը, որ հիմա այստեղ էր. չտեսա՞ր,— զարմանալով հարցրեց նա. - Այնօրից, որ դու պառկած ես, ճակատից թրջած քաթան ու սառոյց էր դնում: Ի՞նչպէս չէ տեսար.

Այդ միջոցին մի օրիորդ ղանդաղ քայլերով անցաւ կորեդորից եւ անհետացաւ մթութեան մէջ.

— Ահա այն աղջիկը,— ասաց ծերունին:— Ոմանք ասում են՝ մեր նոր բժշկապետի աղախինն է, ոմանք ասում են՝ նրա կնոջ ազգականն է: Ով որ էր լինի, Աստուած է վկայ, լաւ աղջիկ է: Իսկ բժշկապետը, կատարեալ հրեշտակ է. մեղք է նրան մարդ ասել: Կը մտնէ հիւանդանոցը, կը նստէ ամէն մի հիւանդի մօտ, կը խօսէ, կը հարցնէ, հանաքներ կ'անէ, սիրտ կը տայ, կը մխիթարէ: Ցերեկ կը վերկենայ, ամէն բանի վրայ կը նայէ, կը մտնէ խոհանոցը, կը մտնէ և այնտեղ, ուր մենք զզուանքով ենք մտնում: Իսկ տիկինը, կատարեալ հոգի է, օր չի լինի, որ հիւանդների համար թէյ, շաքար, սպիտակ պաքսիմաթ եւ զանազան քաղցրաւենիք չբերէ: Կը նայէ նրանց անկողիններին, կը նայէ սպիտակեղէններին, եւ վայ այն պապաւորին եթէ մի փոքր անմաքրութիւն տեսնէ: Բայց առաջուայ բժիշկները եւ նրանց տիկինները, Աստուած ազատէ, այսպէս չէին. շատ սակաւ անգամ էր պատահում, որ հիւանդանոցը ոտք կոխէին: Պատահում էր, գնում ես պարոն բժշկապետի մօտ, ասում ես. «Պարոն բժշկապետ, խնդրեմ մեռնելու վրայ եմ»... կամ կոպիտ կերպով կը պատասխանէր, թէ ժամանակ չունի, կամ եթէ չուզէր վշտացնել քեզ, ծիծաղելով կ'ասէր. «Թող հանգստանայ».

Ծերունի պապաւորի շատախօսութիւնը վերջ չունէր: Ես ձանձրացայ լսել նրան, թէեւ նրա խօսքերը զուրկ չէին չափազանց ջերմ եւ բարի ըղձացմունքներից: Բնութեան մի առանձին խաղը պէտք է համարել, որ երբեմն այսպիսի կոշտ կոպիտ, անկիրթ, ռամիկների մէջ գտնում է քնքոյշ սիրտ: Նա հին զինուոր էր: Դըրանք են թշուառ հիւանդների մխիթարիչները, դրանք են ազատում նըրանց սովից եւ ծարաւից.

Մի շաբաթ անցել էր վերոյիշեալ խօսակցութիւնից: Իմ առողջութիւնը օրըստօրէ դէպի լաւն էր գնում. ուշք ու միտքս համարեա վերադարձել էր, աչքերս այժմ համեմատաբար աւելի պարզ էին տեսնում, թէեւ դեռ սաստիկ թոյլ էի զգում ինձ: Մի օր նոյն օրիորդը ծերունի պապաւորի հետ մտաւ ինձ մօտ: Նա անցաւ, վերառեց իմ հիւանդութեան օրագրութեան թերթը, ուշադրութեամբ կարդաց, որ տեսնէ՝ ինչ փոփոխութիւն է արել իմ դրութիւնը

Քանի օր էր, որ նա ինձ մօտ չէր եկել: Ես նայում էի նրա վրայ, զննում էի հասակը, դէմքը, աչքերը, ձայնը, եւ մի զարմանալի նմանութիւն էի գտնում...: Կարծես, հասկանալով այդ, նա երեսը շուռ տուեց, սկսեց խօսել պապաւորի հետ: Որքան կ'ը նախմացած լինէր իմ տեսութիւնը, զարմանալ ես նրա երեսի վրայ նկատեցի մի նշան, որ ինձ շատ ծանօթ էր: Դա մի խալ էր, ուղիղ այն տեղում, ուր երկու յօնքերը աղեղնաձեւ գալով, միանում էին միմեանց հետ: Դա բնութեան մի առանձին հրաշալիքն էր, որ խիստ հազիւ է գտնւում կանանց դէմքի վրայ: Դա այն միջնակէտն էր, որ կենտրոնացնում է իւր մէջ դէմքի բոլոր գեղեցկութիւնը Նէնէն միայն ունէր Աստուծոյ այդ հազուագիւտ պարգեւը:

Նա կրկին երեսը դարձրեց դէպի ինձ, նայեց իմ վրայ եւ, մի քանի պատուէրներ տալով պապաւորին, պատրաստւում էր հեռանալ: Այո, նա էր, իմ սիրելի Նէնէն էր: Իմ մաշուած կուրծքից դուրս պրծաւ մի խուլ հառաչանք, ես խելագարի նման նետուեցայ եւ փորձ փորձեցի գրկել նրան: Ծերունի պապաւորը բռնեց ինձ: Նա իսկոյն հեռացաւ, ասելով.

— Այդ հիւանդը իւր խելքի առողջ դրութեան մէջ չէ...

Ես մնացի խորին ապշութեան մէջ, ... ի՞նչ էր այդ, երազ էր, ցնորք էր, ... խանգարուած երեւակայութեան պատրանք: Ի՞նչ էր այդ: Նէնէի գեղեցիկ դէմքն էր, նրա վառվռուն աչքերն էին, նրա ձայնը, բարձր հասակն էր, նրա արծաթի հնչիւններով ձայնն էր: Բայց մի՞թէ կրակոտ, պաղպաջուն աներկիւղ Նէնէն կարո՞ղ էր իրան այնպէս պղոյշ և սառնասիրտ պահել, Ո՞րտեղից յայտնուեցաւ նա: Եթէ նա լինէր, չէր կարող զսպել իրան, անպատճառ կը նետուէր, կը գրկէր ինձ եւ կ'ասէր. «Ահա ես գտայ քեզ, ... այստեղ կը մնամ, էլ քեզանից ... բաժանուիր»: Նա այսպէս կը վարուէր. Այսպէս վարուեցաւ նա եւ այն օրը, երբ ինձ վարում էին դէպի աքսոր: Նա չէր ուզում բաժանուել ինձանից, նրան բռնութեամբ բաժանեցին...

Ահա այդ մտածութիւնները պաշարեցին ինձ, գեղեցիկ տեսիլքը անցաւ յուշ յետոյ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Baudricourt, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն.	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ... ...միայն	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 13 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 13 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ · 11e Année No. 2856

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԵՔ ԺՈՂՈՎ՝ ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԷՆ ԿԱԶՄՈՒՈՐԻՉ

Ամերիկեան վերջին թղթարերը երէկ յանձնեց մէկ շարթուան «Հայրենիք», լեցուն՝ երեք Պատգամաւորական Ժողովներու նկարագրութիւններով։

Առաջինը՝ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Ուխտերու Երկրորդ Պատգամ. Ժողովն է, գումարուած յունիս 19ին, Պոսթըն, «Հայրենիք»ի ակումբին մէջ։

Երկրորդը՝ Հ. Կ. Խաչի 15րդ Պատգամ. Ժողովը, բացուած յունիս 26ին, նոյն ակումբին մէջ։

Իսկ երրորդը՝ Հ. Յ. Դ. 42րդ Պատգամ. Ժողովը, բացուած յունիս 29ին, դարձեալ նոյն ակումբին մէջ։

Կարդալով երեքին ալ բացման մանրամասնութիւնները, որոնք պիտի հրատարակուին առանձին, մեր առաջին տպաւորութիւնը պիտի ըլլայ խանդավառանք եւ սփոփանք։

Այդ երկու զգացումներն ալ խորապէս պիտի համակեն ձեզ մանաւանդ անոր համար որ, դեռ շատ ժամանակ չէ անցեր, ծանօթ ալեկոծութենէն ի վեր։

Հորիզոնը շատ մռայլ էր եւ մթնոլորտը անշնչելի երբ, անցեալ տարի այս ատեն, իրենց Պատգամ. Ժողովները կը գումարէին նոյն երեք հաստատութիւնները — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն, Հ. Կ. Խաչ եւ Ցեղակրօն Ուխտեր։

Բոլորովին տարբեր է կացութիւնը մէկ տարի վերջը, շնորհիւ ինքնապաշտպանութեան մեթոտիկ պայքարի մը, այլ մանաւանդ արդիւնաւոր, հանրօգուտ գործունէութեան մը։

«Հայրենիք» այսպէս կը խօսի այդ կազդուրիչ փոփոխութեան, Հ. Յ. Դ. Պատգամ. Ժողովին բացման առթիւ գրած խմբագրականին մէջ (2 յուլիս)։

— « Ինչպէս գաղութին, այնպէս ալ մեր կուսակցական զանգուածին տրամադրութեանց մէջ անցեալ տարուընէ ասդին խոշոր փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է։ Չկայ այլ եւս անցեալ տարուան ձգտուած վիճակը։ Ամփոփ, ներփակ, ճզմուած է ազատասէր հայութեան դէմ դաւող համայնավար-ռամկավար «միացեալ ճակատը»։ Ցարձակողական, պաշտպանողական դիրքերու մէջ են մտած Հ. Յ. Դաշնակցութեան մահացու հակառակորդները, որոնք իրենց ծանր պարտութենէն զգաստացած՝ երապարակով գինքբ կը խոյացած ամխնայ։ Չեն յուսալ-այլեւս պայքարի ասպարէզ կը կոր եւ յախուռն ու ամբարտաւան սպառնալիքները այն բայոր մաք սեմերուն, որոնք հով հովի եկած էին քայքայելու, քանդելու համար ազատասէր հայութեան միակ մարտական կազմակերպութիւնը։ Դադրած են փողոցային արհամարհելի կռիւները, սանձարձակ ցոյցերը Դաշնակցութեան դէմ։ Ո՞ւր է տխրահռչակ «Դուրեան Ցանձնախումբը», որ անօրինակ յանդգնութիւն ունէր «օրէնքի» միջոցով Դաշնակցութեան գերեզմանը փորելու։

Այսօր մեր Պատգամաւորական Ժողովը կը գումարուի այնպիսի պահու մը, երբ վերջնականապէս վիժած է Դաշնակցութեան դէմ նիւթուած անձնափոխութեան դաւը, երբ ջախջախուած է Դաշնակցութեան մահացու հարուած հասցնել յաւակնողներու բազուկը, երբ հակադաշնակցական խմբաւորումներու ուժերը կը սպառէ գիրար քակելու մէջ եւ երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ միայն ոչինչ վնաս չէ կրած իրեն դէմ մղուած կատաղի պայքարներէն, այլեւ շատ նկատելի չափերով զօրացած է թէ՛ բարոյապէս, թէ՛ նիւթապէս։ »

Անշուշտ այս փոփոխութեան մէջ վճռական դեր կատարեցին ինչպէս դաշնակցական շարքերուն ինքնավստահութիւնը, զոհաբերութիւնն ու կարգապահութիւնը, նոյնպէս համակիր բազմութեան մը քաղաքացիական քաջութիւնը։

■

Ուրեմն, երեք ժողովներն ալ բացուած են պայծառ եւ կրկնապատիկ աւելի կազդուրիչ պայմաններու մէջ։ Եւ երեքն ալ եղած են գոհունակ ունկնդիրները նորանոր նուաճումներու, բարոյական թէ նիւթական։

Այսպէս, Ցեղակրօն Ուխտերու կազմակերպութիւնը, որ դեռ երկու տարուան պատմութիւն ունի, արդէն արմատ բռնած, կը ծաւալի նոր, կիսովին անգլիացած սերունդին մէջ։

Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ կազմակերպութիւնը 29 Ուխտերէ կը բաղկանար անցեալ տարի, իսկ այժմ բարձրացած է 62ի։ Անդամներու թիւն ալ, որ 1500 էր, հասած է 2300ի։

Նոյնքան ուշագրաւ է Հ. Կ. Խաչի աճումը, հակառակ այնքան խոչընդոտներու եւ անպարկեշտ բանսարկութեանց։

Շատոնց անցած՝ երեք հազարի համրանքը, այդ կազմակերպութիւնը այլ եւս կը կազմէ տիրական ազդակ մը՝ մեր հանրային կեանքին մէջ։

Ինչպէս շեշտած է ատենապետուհին, իր բացման ճառին մէջ, Հ. Կ. Խաչը հպարտ է ոչ միայն իր կրթական, խնամատարական եւ ազատագրական աշխատանքներով, «այլ եւ այն բանով որ ինք առաջնորդեց հայ կինը խոհանոցէն դուրս, դէպի ժողովասրահները եւ հանրային գործունէութիւնը։ »

Իբրեւ աւելի շօշափելի փաստ մը՝ աճման եւ ուժի, յիշենք թէ Հ. Կ. Խաչին տարեկան 12–13.000 տոլարի նիւթացոյցը արդէն հասած է 20,000ի։

Ինչ կը վերաբերի Դաշնակցութեան, կարդացէք «Հայրենիք»ի վկայութիւնը։

Մենք անոր վրայ պիտի ուզէինք աւելցնել միայն մէկ բան,— Քանի կ'աճին մեր շարքերը, իրենց կարգին բազմապատկելով համակիրներու հոյլերը, այնքան կը ծանրանան մեր պարտականութիւններն ու պատասխանատուութիւնները։

Ուրեմն կրկնապատիկ եռանդ արժեցնելու ե՛ւ համայնք ե՛ւ համրանքը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՃԱՌԸ
Օրուան խնդիրներու մասին

ԱՄԷՆ ՋԱՆՔ ՊԻՏԻ ԹԱՓԵՆ ՈՐՊԷՍ ԶԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՉԾԱԳԻ

Սըր Սէմիւըլ Հօր, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ յուլիս 11ին, երեսփ. ժողովին առջեւ, իբրեւ պատասխան բազմաթիւ հարցապնդումներու։ Նախարարը շօշափեց օրուան բոլոր խնդիրները, Եւրոպայէն անցնելով Եթովպիա, Ճափոն, Մ. Նահանգները եւ յետոյ կանգ առնելով Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ. Առաջին խնդիրն էր Գերմանիոյ հետ կնքուած նաւային համաձայնութիւնը։ « Մենք կը պնդենք թէ այդ համաձայնութիւնը շահ մըն է ընդհանուր խաղաղութեան համար։ Գերմանիո՛յ առաջարկները այդպէս երեւցան մեզի առաջին օրէն իսկ։ Մեր նաւային մասնագէտները մեզի խորհուրդ տուին կնքել դաշինքը, ի շահ բրիտանական կայսրութեան։ Մենք եզական պատեհութիւն մը ունէինք ընելու զանոնք։ Յետոյ Գերմանիոյ ծովային զինաթափման *առաջին պատճառը,— Գերմանիոյ նաւային գինարշաւը։ Այս համաձայնութիւնը երբեք չի վնասեր Ֆրանսայի շահերուն. ընդհակառակն անոր շնորհիւ Ֆրանսա շատ աւելի նպաստաւոր դիրք մը կ'ունենայ քան 1914ին։ Հիմ բռնելով Ֆրանսայի նաւային ապառազինութեանց ներկայ մակարդակը, անգլօ-գերման դաշինքը այդ երկրին կ'ընծայէ 43 առ հարիւրի տեւական գերակշռութիւն մը, նախապատերազմեան 30 առ հարիւրի ստորադասութեան դէմ»։*

Ցետոյ խօսելով օդանաւային դաշինքի մասին, նախարարը բացատրեց թէ անոր էական պայմանն այն է որ հինգ շահակից պետութիւնները մասնակցին։ « Արդ, հինգ պետութեանց համար դիւրին չէ համաձայնիլ նոյնիսկ բանակցութեանց հիման վրայ»։ Այս առթիւ նախարարը բացատրեց թէ կարգ մը կառավարութիւններ, որոնց կարգին Ֆրանսան բոլորովին անբաժանելի համարելով խաղաղութիւնը, անկարելի կը գտնեն առանձին քննել անոր այս կամ այն պարագան։ «Բայց մինչեւ ո՞ր կէտը կարելի է ընդունիլ այն տեսութիւնը թէ խաղաղութիւնը միակ շէնք մըն է որուն մէկ մասը չի կրնար անջատուիլ միւսէն։ Կ'ընդունիմ թէ օդագնացութեան զարգացումը եւ արդի քաղաքականութեան հակումը նպաստած են իրար շաղկապելու այնպիսի խնդիրներ որոնք անկախ պիտի ըլլային տարբեր պարագաներու մէջ։ Հարկ է իրատես ըլլալ եւ ընդունիլ թէ շատ բան փոխուած է քանի տարիէ ի վեր»։

Կարգը եկած էր արեւելեան եւ դանուբեան դաշինքներու քննութեան « Մենք նոր յանձնառութիւններ չենք ստանձներ այդ դաշինքներու մասին, բայց ատիկա չի նշանակեր թէ խորապէս չենք հետաքրքրուիր սոյն հարցով։ Ստոյգ է որ եթէ թշնամութիւններ ծագին կեդրոնական կամ արեւելեան Եւրոպայի մէջ, յառաջ պիտի բերեն ընդհանուր բռնկում։ Այդ իսկ պատճառով, բրիտանական կառավարութիւնը կ'ուզէ որ կարելի եղածին չափ շուտով ոչ-յարձակման դաշնագիրներ կնքուին կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց միջեւ»։

Գործակցութեան ձայնէր Գերմանիոյ

Այնուհետ Սըր Ս. Հօր ծանրացաւ Գերմանիոյ դիրքին վրայ, որ սահմանուած է վճռական դեր կատարելու։ Նախապէս Գերմանիա կ'ընդդիմանար արեւելեան դաշինքին ստորագրութեան, բայց Սթրէզայի խորհրդակցութեան ատեն, Հիթլեր հաղորդած էր թէ կ'ընդունի միւս պետութեանց մասնակցութիւնը փոխադարձ աջակցութեան դաշինքներու, պայմանաւ որ ուրիշ բան չպահանջեն Գերմանիայէն բայց միայն ոչ-յարձակման եւ ամբաստանման դաշինքի մը ստորագրութիւնը։ Իր քաղաքական մեծ ճառին մէջ, Հիթլեր աւելի պարզաբանեց այս խօսքը, ըսելով թէ պատրաստ է ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքելու իր դրացիներուն հետ անջատ-անջատ եւ զանոնք լրացնելու որ եւ է տրամադրութեամբ որ կը ձգտի սահմանափակել ապագայ թշնամութիւնները։ Ֆրանսական կառավարութիւնը հաւանեցաւ բանակցութեանց հիմ ընդունիլ այս առաջարկները։ « Գերմանիոյ Առաջնորդը այսօր պատեհութիւն ունի իրական աջակցութիւն մը ընծայելու խաղաղութեան դատին, աջակցութիւն մը որ պիտի անհետացնէ մտահոգութեան պատճառները ոչ միայն կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի, այլեւ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Կը յուսամ Գերմանիոյ վարչապետը չվարանիլ »։

Խօսելով Աւստրիոյ մասին, նախարարը բացատրեց թէ՝ նկատի առնելով այդ երկրին ռազմագիտական եւ տնտեսական դիրքը, անոր ամբողջութեան կորուստը պիտի խախտէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Մեծն Բրիտանիա պիտի շարունակէ բարոյական աջակցութիւն մը ընծայել այդ արի ժողովուրդին ջանքերուն եւ ամրապնդել անոր անկախութիւնը։ « Անհաւատի պատճառ մը եւս, որպէսզի դանուբեան դաշինք մը ստորագրուի կեդրոնական Եւրոպայի մէջ»։

Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ վէճը

Սըր Ս. Հօր փառաբանելով Ազգերու Դաշնակցութեան դերը, «իբրեւ բանալին աշխարհի խաղաղութեան», շեշտեց.— « Մենք այնքան չենք խորհիր Ազգերու Դաշնակցութեան անցեալ յաջողութիւններուն եւ ձախողանքներուն վրայ, որքան այն դերին վրայ զոր պիտի կատարէ յառաջիկայ տասնըհինգ տարիներու ընթացքին։ Ցորչափ գոյութիւն ունի ազգաց կազմակերպութիւն մը, մենք պատրաստ ենք ստանձնելու հաւաքական պատասխանատուութեանց մեր բաժինը »։

Եւ անմիջապէս անցաւ իտալա-հապէշական վէճին, մանրամասնօրէն լուսաբանելով խնդիրը։ « Մենք միշտ յարգած ենք Իտալիոյ գաղթային ծաւալման տենչը. Մենք անցեալին մէջ գործնական ապացոյցներ տուած ենք մեր համակրանքի մասին ի նպաստ Իտալիոյ յոյսերուն։ 1928ին մենք անոր ձգեցինք Ժիւպէլանտը, եւ, վերջին բանակցութեանց ընթացքին, ջանացինք հողային զոհողութեամբ տալ Իտալիոյ, ներկայացնելով առաջարկ մը որ շատ քննադատուեցաւ։ ԲԱՅՑ ԻՏԱԼԻՈՅ ԾԱՒԱԼՄԱՆ ՊԷՏՔԸ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԴԷՄ ԵՂԱԾ ԿԱՐԳ ՄԸ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԻՄՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՉԵՆ ԿՐՆԱՐ ԱՐԴԱՐԱՑՆԵԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ։ Ուստի, պիտի շարունակեմ ջանքերս, ձեռք բերելու համար խաղաղ լուծում մը, 1906ի դաշնագրին հիման վրայ եւ կամ Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ։ Կը խնդրեմ ձեր միւսքէն վանել այն անհիմն զրոյցները, որոնց համաձայն մենք պահանջած ենք ֆրանսական կառավարութենէն մասնակցիլ Իտալիոյ պաշարման եւ առանձին ալ կը պատրաստուէինք ճնշողական միջոցներ ձեռք առնել ընդդէմ ազգի մը որ միշտ մեր բարեկամն է եղած »։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ՄԵՐԺԵ՞Ն ...

—•—

Ամերիկայի մէջ, Հնչակեաններն ունին «Շինարար» մարմին մը, որ իրեն նպատակ ընտրած է օգնել Հայաստանի, ի հեճուկս Հօկի։

Վերջերս կը գնեն հիւանդատար ինքնաշարժ մը, եւ կ'ուզեն Հայաստան ղրկել, իբրեւ նուէր Երեւանի պետական Էլիւանդանոցին։ Ու նոյն ճանց կը խնդրեն Նիւ-Եորքի Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութենէն։

Հայաստանէն, Կարմիր Խաչի Կեդր. Վարչութեան նախագահը, Մոլխասեան, հեռագրով կը պատասխանէ,— ի՞նչ պատասխանէ աղէկ.

Շնորհակալութի՞ւն, պատուանշա՞ն։

Ոչ եւ ոչ։ Պարզապէս կը մերժեն։

Ահա պատասխանը —

Մենք նուիրատուութիւններ կարող ենք ստանալ միմիայն ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ եւ կամ ՀՕԿի միջոցով։

Սակայն «Շինարար» մարմինը վստահութիւն չունի Հօկին ու խաչին վրայ, չուզեր կասկածելի ձեռքով ղրկել իր նուէրը։

Եթէ Հայաստան կարօտ է արտասահմանի օժանդակութեան,— ահա ինքնաշարժ։

Չէ՜, չուզեր.

Ժամանակ մը «Դաշնակցական» Կարմիր Խաչն ալ 500 տոլար ղրկեց Հայաստան,— մերժեցին։

Վառնայէն ներգաղթի կարաւանին օգնութեան հասնելու համար, Դաշնակցականները շոգենաւ տարին գաղթականներուն անհրաժեշտ պիտոյքներ,— մերժեցին։

Ի՞նչ կ'ուզէք որ ըսենք։

Կարօտ է, կը մերժէ։

Ծարաւ է, կը մերժէ։

Չէ՞ք յիշեր թրքական առածը.— Հա՛...

ԱՐԱՑ

Անգլիա եւ Ֆրանսա

Ցետոյ կրկին արդարացնելով Պ. Իտընի կողմէ եղած առաջարկները՝ Հռոմի մէջ, ծանրացաւ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ յարաբերութեանց վրայ։ «Ֆրանսա մեր վաղեմի եւ սերտ գործակիցն եղաւ յման երեսուն տարի։ Այս բարեկամութիւնը սկիզբէն կը հիմնուի ազատութեան հասարակաց տեսութեան վրայ, ինչ որ յաճախ կը մոռցուի կամ կը ստորագնահատուի, կը հիմնուի նաեւ հասարակաց շահերու հին խաւի մը վրայ. Մենք արեւմտեան Եւրոպայի գլխաւոր պատասխանատու պետութիւններն ենք 1919 կարգադրութեան համար (հաշտութեան դաշնագիր)։ Հետեւաբար, մենք երկուքս մասնաւորապէս շահագրգռուած ենք այդ կարգադրութեան փոփոխումներով, որ այսօր տեղի կ'ունենան ժամանակներու ճնշման տակ։ Մենք պարտաւորուած ենք սերտ գործակցութիւն հաստատելու տարիներու ընթացքին, հասարակաց շահու խորունկ պատճառներով եւ պիտի շարունակենք պահել այդ սերտ գործակցութիւնը»։

Վերջացնելով, նախարարը խօսեցաւ նաեւ Խ. Միութեան, Մ. Նահանգներու, Ճափոնի եւ ուրիշ պետութեանց հետ եղած յարաբերութիւններուն մասին. Ցետոյ տեղի ունեցան քննադատութիւններ եւ գնահատումներ, որոնց մասնակցեցան նախկին նախարարները,— Չէմպըրլէն, Լոյտ Ճորճ, Չըրչիլ եւն։

Մ. Նահանգներու մտահոգութիւնը

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն.— Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը յայտնեց իտալական կառավարութեան թէ մեծ մտահոգութեան պիտի մատնուին, եթէ իտալական կառավարութիւնը ձեռք առնէ այնպիսի միջոցներ որ կրնան իրական պատերազմի յանգիլ։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ արտաքին նախարարը բերանացի ալ Մ. Նահանգներու տեսակէտը յայտնած է իտալական դեսպանին, յանձնարարելով դիմել Ազգերու Դաշնակցութեան

⁂ Յուլիս 11ին Սիւէզ հասան կարգ մը Ամերիկացիներ, որոնք Ատտիս-Ապէպայէն հեռացեր էին իրենց դեսպանատան հրահանգով։ Բոլորն ալ կ'ըսեն թէ պատերազմը անխուսափելի է օգոստոսի վերջը։ Իրենց տեղեկութեանց համաձայն հարիւրի մօտ բողոքական միսիոնարներ եւս պիտի հեռանան։

⁂ Անգլիական կառավարութիւնը առժամապէս արգիլեց զէնքի եւ ռազմանիւթի արտածումը դէպի Հապէշիստան։

350 մուղէր պահուած էր...

Ոստիկանութիւնը աչքի օր Պրոքա փողոցին մէջ բռնեց 350 մուղէր հրացաններ որոնք պահուած էին շտեմարանի մը մէջ։ Տէրը յայտարարեց թէ արտածման առեւտուրով կը զբաղի։ Ոստիկանները ամբողջ երկու ժամ աշխատեցան, Թանկագին աւարը կարգի դնելու եւ փոխադրելու համար, մեծաքանակ փամփուշտի հետ։

Աջակողմեան թերթերը այս լուրը կ'արձանագրեն իբրեւ սովորական դէպք, իսկ ձախակողմեան մամուլը խորհրդաւոր հանգամանք մը կուտայ անոնց։ « Փոփիւլէր » կը գրէ թէ ոստիկանութիւնը բռնած է նաեւ երկու բեռնակառքեր, որոնք ինքնաշարժ ատրճանակներ կը փոխադրէին դաւաճէն, Հրեշէն Խաչին համար։

«Պուրճ Համուտ Հայաստան»

Պէյրութի «Էլ Նահար» թերթը կը գրէ թէ քաղաքապետութիւնը որոշած է վերջին պայմանաժամ մըն ալ տալ Քարանթինայի հիւղաւաններու բնակիչներուն, երկարաձգելով քանդումի ժամանակամիջոցը յառաջիկայ Սեպտեմբեր ամսուան։ Իսկ միւս շրջաններու մէջ գտնուող հիւղակները պիտի քանդուին Հոկտեմբերին։

« Էլ Նահար » կ'աւելցնէ.— Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթ. Տեղաւորման Յանձնախումբի ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէ շատ աշխատած է գոնէ տարի մը յետաձգել տալու համար որոշուած որոշումը, սակայն չէ յաջողած։ Հայերը այժմ սկսած են տեղաւորուիլ Պուրճ Համուտի շրջանին մէջ։ Քանի մը տարիէն ամբողջութեամբ Հայաստան պիտի դառնայ այդ շրջանը»։

Ասորիներու Տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Ասորի գաղթականներու առաջին կարաւան մը, բաղկացած 345 հոգիէ, անցած է Իրաքեան սահմանը Հիւս. Սուրիա հաստատուելու համար, Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման համաձայն։

Տեղաւորման աշխատանքները կարգադրուած են այնպիսի ձեւով մը որ կարելի ըլլայ յառաջիկայ աշունէն առաջ ասորի գաղթականները հաստատել իրենց յատկացուած վայրերուն վրայ։

Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթականական պատուիրակ Պ. Պիւրնիէ մեկնած է Հիւս. Սուրիա, տեղաւորման գործին հսկելու համար։

⁂ Մուսուլէն կը հեռագրեն « Թայմզ »ի — Երէկ, 10 յուլիս, 359 հոգինոց կարաւան մը մեկնեցաւ դէպի Սուրիա։ Ասով 1059ի կը հասնի տեղափոխուած Ասորիներու թիւը, սկսելով յունիս 29էն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՒԵՐԱԳԻՐ ՄԸ

«Յ. Հ.»ի յունիս 18ի թիւին մէջ տպուած է Ս. Միութեան Հող. գործավարութեան եւ Կեդր. Կոմիտէի գիւղատնտեսական բաժնին հետեւեալ որոշումը.—

«Մերժուեց Հայաստանի ժողկոմխորհի եւ կենտկոմի առաջարկը՝ թոյլ տալ անամերձ հողամասեր կարել տեխնիկական միակոյթներով բռնուած հողերից, ինչպէս եւ այն առաջարկը, որը կոլտնտեսութեան ընդհանուր ժողովին իրաւունք է տալիս փոխելու անամերձ հողամասերի համար սահմանուած նորմաները:

Կոլտնտեսականների տնտեսութիւններին թոյլատրուած է անձնապէս օգտագործելու համար լրացուցիչ կերպով ունենալ նոյնքան ձի, էշ ու ջորի, որքան սահմանուած է Ադրբէջանի շրջանների համար»:

Ինչպէս յայտնի է, սոյն տարուան փետրուարին հրատարակուեցաւ կոլխոզներու նոր կանոնագիրը, որով հաւաքական տնտեսութեանց անդամներուն իրաւունք կը տրուէր սեփական տնտեսութիւններ եւս ունենալ (մինչեւ մէկ հեկտար հողամաս եւ որոշ քանակութեամբ անասուններ): Հիմ ընդունելով ընդհանուր կանոնագիրը, շարք մը հանրապետութիւններ եւ շրջաններ դիմած են Կեդր. Կոմիտէին եւ կառավարութեան, առաջարկելով որոշ փոփոխութիւններու ենթարկել կանոնագիրը եւ յարմարցնել զայն տեղական պայմաններուն: Իր հերթին, դիմում է կատարած նաեւ Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը եւ կեդր. կոմիտէն, նպատակայարմար գտնելով կոլխոզականներուն անհատական օգտագործման համար հողամասեր յատկացնել նաեւ միակուլթեամբ բռնուած հողերէն եւ արտօնութիւն խնդրելով, որ անհատ կոլխոզականներու հողի օգտագործման ձեւը որոշէ ինքը՝ հաւաքական տնտեսութեան ընդհանուր ժողովը: Բացի ասկէ կը խնդրուէր Հայաստանի խորհ. կառավարութեան իրաւունք տալ երկրի որոշ մասերուն մէջ աւելցնել սեփական անասուններ պահելու քանակը:

Եւ ահա, Մոսկուան մերժելով առաջին երկու պահանջները, ընդառաջ է գացած միայն վերջինին: Այս որոշումը խիստ պէս պատմական վաւերագիր մըն է: Ահա թէ ինչու.—

Մենք միշտ արծարծած ենք այն տեսակէտը, թէ Հայաստանը, թէեւ ինքնավար երկիր մը կը համարուի, սակայն իրականին մէջ, զուրկ է ինքնուրոյն եւ անկախ գործելու ամէնէն տարրական իրաւունքներէ: Հայաստանի խորհր. կառավարութիւնը պարտաւոր է ենթարկուիլ կեդրոնէն եկած բոլոր որոշումներուն, առանց քննելու թէ այդ որոշումները որչափ կը համապատասխանեն երկրի իրական շահերուն ու պահանջներուն: Այս է պատճառը, որ Հայաստանի տնտեսութիւնը չի զարգանար համաչափ: Մեր երկիրը մէկ կողմէ գործադրելով Մոսկուայի մէջ կազմուած հնգամեայ ծրագիրները զարկ կուտայ արդիւնաբերութեան, միւս կողմէ քայքայման ու աւերածութեան կ'ենթարկէ գիւղատնտեսութիւնն ու անասնաբուծութիւնը: Իսկ որ եւ է երկրի տնտեսական վերելքը հնարաւոր է միայն այն պարագային երբ կը յառաջդիմէ տնտեսական բոլոր մարզերուն մէջ զուգընթաց ու համերաշխ եւ տնտեսութեան մէկ ճիւղը յենարան կ'ունենայ միւս ճիւղերը: Երբ տնտեսութեան մէկ մասը կը զարգանայ ի հաշիւ եւ ի վնաս միւս մասին, այդ ոչ թէ նուաճում է, այլ քայքայում: Տեսնենք օրինակով:

Հայաստանը եղած է գերազանցապէս գիւղացիական երկիր: Մինչեւ հնգամեայ ծրագիրներուն ձեռնարկելը, Հայաստանի տնտեսութիւնը կը զարգանար բնականոն պայմաններու մէջ: Գիւղատնտեսութիւնն ու անասնաբուծութիւնը հսկայական յառաջդիմութիւն էր ունեցած, իսկ արդիւնաբերութիւնն ալ կը զարգանար չափաւոր համաձայն երկրի իրական հնարաւորութիւններուն: Սակայն, երբ 1929ին Մոսկուայի մէջ կազմըւած ծրագիրներու ճնշման տակ ձեռնարկեցին երկրի ճարտարարուեստացման, մէկ անգամէն կացութիւնը փոխուեցաւ: Մէկ կողմէն երկրի մէջ աւելցան արդիւնաբերական ձեռնարկները, միւս կողմէ հողի բերքը ինկաւ 44 առ հարիւր եւ անասուններու թիւը նուազեցաւ 50—67 առ հարիւր: Եւ թէ այսօր հայ համայնավարները կը պարծենան, թէ Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան արտադրանքի 64 առ հարիւրը կը պատկանի արդիւնաբերական ճիւղին, — այդ հետեւանք է ոչ թէ այն բանի, որ արդիւնաբերութիւնը շատ է զարգացած, այլ որովհետեւ գիւղատնտեսութիւնը շատ ու շատ ետ է գացած:

Ի հարկէ, ոչ ոք դէմ չէ, որ Հայաստանն ունենայ հարուստ ու բարգաւաճ արդիւնաբերութիւն: Սակայն, երբ այդ ձեռք կը բերուի ի գին երկրի գիւղատնտեսութեան քայքայման ու քաղաքացիներու կիսամերկ ու անօթի մնալուն, այս տնտեսավարութիւն չէ: Որովհետեւ արդիւնաբերութեան արտադրանքի սպառողը նոյն գիւղացին ու քաղաքացին է: Իսկ վերջիններուս քայքայուած տնտեսութիւնն ու աղքատութիւնը չեն կրնար նպաստել արդիւնաբերութեան բարգաւաճման: Այդ է պատճառը որ Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը, ի վերջոյ միշտ տարին կը փակէ վնասով եւ չարաչարացնել արդիւնաբերութեան կլանած հսկայական գումարները: Ուրեմն համաչափ զարգացում տնտեսական բոլոր մարզերու մէջ եւ ժողովուրդի անհատական բարեկեցիկ վիճակ,—ահա միակ բանաւոր ուղին:

Դժբախտաբար, այդ հնարաւոր չէ, քանի որ Մոսկուան տիրաբար կը միջամտէ Հայաստանի ներքին գործերուն: Երբ Աշոտ Յովհաննիսեան, Լուկաշին, Սաքօ Համբարձումեան, Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ շատ ուրիշներ պաշտօնանկ եղան եւ երկրէն կ'արտաքսուին ճիշդ այն պատճառով, որ փորձեցին պահպանել Հայաստանի տնտեսական անկախութիւնը, կը նշանակէ թէ Հայաստանի համայնավար վարիչները նոյնպէս կը զգան գոյութիւն ունեցող վիճակի անհեթեթութիւնը: Սակայն, ինչ օգուտ, որ անզօր են ընդդէմ Ստալինի Նոյնը կ'ապացուցանէ նաեւ Մոսկուայի յունիս 18ի որոշումը:

Վերջին որոշումին մէջ ուշագրաւ է այն պարագան, որ Հայաստանի խորհ. կառավարութեան եւ Կեդր. Կոմիտէին որոշումը կը բեկանէ միութենական հողային գործավարութիւնը: Ուրեմն Մոսկուայի իւրաքանչիւր գործավարութիւն պարտ է միջամտելու Հայաստանի ներքին գործերուն եւ փոփոխելու հայկական իշխանութեան որոշումները: Մենք գիտենք, որ Ս. Միութեան սահմաններու մէջ գոյութիւն ունի մէկ ընդհանուր հողային գործավարութիւն, իսկ հանրապետական նոյնանման գործավարութիւններ կը հանդիսանան առաջինին մասնաճիւղեր: Սակայն, ցաւն այն է, որ դիմումը եղած է ոչ թէ Հայաստանի հողային գործավարութեան կողմէ, այլ կառավարութեան եւ Կեդր. Կոմիտէի: Իսկ մերժողը ոչ թէ միութենական կառավարութիւնն ու Կեդր. Կոմիտէն են, այլ հողային գործավարութիւնը:

Երկրորդ, Խ. Հայաստանի կառավարութիւնն ու Կ. Կ.ը յարմար տեսած են միակուլթեամբ բռնուած հողերէն կտրել եւ յատկացնել անհատ կոլխոզականներուն: Նոյնպէս նպատակայարմար են գտած կոլխոզականներու կողմէ անհատապէս օգտագործելի հողամասերու չափի որոշումը յանձնել հաւաքական տնտեսութիւններու ընդհանուր ժողովներուն: Այս վերջին առաջարկին մերժումը ցոյց կուտայ, որ Մոսկուան կը միջամտէ ոչ միայն Հայաստանի ներքին գործերուն, այլ եւ քիթը կը խոթէ նաեւ հայկական գիւղի սահմաններէն ներս:

Գալով առաջին մերժումին (միակուլթեան բոյսերով բռնուած հողերէն օգտուելու իրաւունքը), այդ յատկանշական է տարբեր տեսակէտով: Այդ մերժումը ցոյց կուտայ, թէ Մոսկուան թաթը ամուր դրած է Հայաստանի միակուլթային բոյսերու վրայ (բամպակ, ծխախոտ, չէրամ եւն.) եւ թոյլ չի տար, որ հայ գիւղացիները որ եւ է կերպ օգտուին այդ բարիքներէն, նոյն իսկ կոլխոզային կանոնագրի հիման վրայ: Եթէ ոչ, ինչո՞ւ Մոսկուան կը մերժէ այն, ինչ որ Խ. Հայաստանի բուն կառավարութիւնը կը գտնէ հնարաւոր: Ինչպէս որ Հայաստանի պղնձի ամբողջ արտադրանքը, նոյնպէս եւ միակուլթային բոյսերու ամբողջ բերքը կը բռնադրաւէ Ռուսաստանը:

Իսկ որոշումի վերջին — անասուններու վերաբերեալ — կէտը, տարօրինակ է իր արտայայտութեան ձեւի մէջ.— «Թոյլատրուած է նոյնքան, որքան սահմանուած է Ադրբէջանի համար»...

Նախ, տարօրինակ է խորականութիւնը Հայաստանի հետ միասին, կոլխոզային կանոնագրի փոփոխման դիմում բրած էր նաեւ Ադրբէջանը: Որոշ փոփոխութիւններով, Մոսկուան թոյլատրած է Ադրբէջանի իր յարմար գտած ձեւով գործադրել կանոնագիրը: Միայն Հայաստանն է, որ մերժուած է ստացած: Իսկ անասուններու հարցին մէջ, Հայաստանը պարտաւոր է քալել Ադրբէջանի պոչէն եւ վերջինէս աւելին ստանալու իրաւունքը չունի: Թէեւ Հայաստանը անասնաբուծական տարբեր հնարաւորութիւններ ունի եւ ինչպէս կը հաստատէ «Խորհ. Հայաստանի» զեկոյցը (20 յունիս), Հայաստանի արօտավայրերէն Ադրբէջանցի վաչկատունները են, որ կ'օգտուին:

Այո, Մոսկուայի քանի մը տողնոց որոշումը շատ երեւոյթներ կը լուսաբանէ՝ պատմական վաւերագիրներու շարքն անցնելով:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ

Ճափոնական տնտեսութիւնը, առաջին «ղեկավարուած տնտեսութիւնն» է: Ռուսական փորձէն և Ռուզվէլթի ձեռնարկներէն շատ առաջ, Ճափոն կառավարուած է գիտակտնօրէն ու անոր բարգաւաճումը տեւական ու լաւ կերպով նախաձգուած ծրագրով մը ընթացած է:

Հո՞ղ է այս ազգին վտանգաւոր ծաւալման գաղտնիքը, ազգ մը, որ հաստատուած բլլալով հանդերձ ոչ-արգաւանդ կղզիներու վրայ, ու զուրկ բնական հարստութիւններէ, յիսուն տարուան ընթացքին աշխարհի ամէնէն վտանգաւոր ազգը դարձաւ:

80 տարի առաջ, նախ Միաց. Նահանգները, իսկ յետոյ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա ստիպեցին Ճափոնը իրենց թնդանօթներուն ուժովը բանալ իր նաւահանգիստը, որ փակ էր 17րդ դարէն ի վեր, երբ յայտնուած էին սպիտակ միսիոնարները: Անոնք միջնադարեան Ճափոնի ստիպեցին ճարտարարուեստականանալ, գնել իրենց մեքենաները, թնդանօթները, պողպատեայ նաւերը: Բնական է որ Ճափոնը գլել անցնելով իր ուսուցիչները, կը կիրարկէ անոնց թէքնիքը եւ կը վնասէ անոնց շահերուն: Օմանց համար Ճափոնը «Մայր Արեւելքի Գերմանիան է», ուրիշներու համար «միակ կարգաւորեալ պետութիւնը», «գերամերիկանացած, գերմեքենականացած երկիրը»:

20րդ դարու սկիզբէն ի վեր կը խօսուի «դեղին վտանգի» մասին ու Թոքիոյի հետ բարեկամական դաշինքներ կը կնքուին: Նախ Անգլիան, յետոյ Ֆրանսան, այսօր Գերմանիան:

Դեղին վտանգին հին ուրուականը այլ եւս աչհաւորօրէն իրական է դարձած: Այժմ պայքար կը մղուի գեղին ու եւրոպական ճարտարարուեստին միջեւ: Միլիոնաւոր Ասիացիներու թշուառութիւնը նոյն թշուառութեան կը մղէ Լանքաշիրի, Ռուպէի եւ այլ վայրերու բանուորները, բայց, նման մանր խնդիրներու համար կարելի չէ քաղաքականութիւն փոխել: Ճափոնը սպիտակ պետութեանց համար դարձած է միջոց մը՝ փոխադարձաբար իրարու վնասելու: Միջոց մը՝ տնտեսական եւ քաղաքական ճնշումի համաձայն ներքին քաղաքականութեան կամ միջազգային խմբաւորումներու:

Առաջին երկիրը որ ոչ մէկ բան կը թողու պատահականութեան, որ կը ղեկավարէ իր տնտեսութիւնը, իր բնակչութեան աճումը եւ դանդաղումներու մասածումը,— Ճափոնն է: հասած է աշխարհի շատ մը շուկաներէն ճերմակները քշելու աստիճան: Ու այժմ կը սպառնայ խախտելու ամբողջ արեւմտեան տնտեսութեան հիմերը:

Իսկ Եւրոպան՝ բիւզանդական վէճերով զբաղած՝ կը չյաջողէ պաշտպանել ինքզինքը, զբաղելով պայմանաւորուեթեան ուխտերով ու իր ամբողջ ուժերը յատկացնելով քաղաքական հակամարտութեանց

Ծարական Ռուսաստանէն ետք առաջին մեծամասնական պետութիւնը: Աւտոկրատ Ճափոնէն ետք ճարտարարուեստական պետութիւն մը՝ անգլիական չափանիշով: Այսուհանդերձ, ոչինչ փոխուած է Մայր Արեւելքի մէջ: Երկու ժողովուրդներու միջեւ պայքարը այնքան անխուսափելի կը թուի, որքան էր 1904ին

Ճափոնական բարգաւաճման մէջ կարելի է գտնել առաջին պետական տնտեսութիւնը՝ արդիական ժամանակներուն, ու կարելի է հաւկնալ թէ ամէնալաւ ղեկավարեալ տնտեսութիւնը, ամէնալաւ ազգային յատակագիծը լոկ քանդումի, պատերազմի եւ քաղցի կը տանի, եթէ այդ յատակագիծը պատշաճեցուած չէ բոլոր միւս ծրագիրներուն ու բոլոր միւս տնտեսութեանց

Զա՛խ, թէ ա՛ջ:

Կ'երեւի թէ ասիկա շատ կարեւոր չէ քաղաքականութեան մէջ: Այսուհանդերձ, խօսքը տանք փաստերուն

Ու քիչ մը պատմութիւն ընենք նախ:

Ճափոնը,— վեց մեծ կղզիներ, որոնք դասաւորուած են 3500 քիլոմեթր երկարութեան վրայ՝ Քամչաթքայի հարաւային մասը կապելով Ֆորմոզա կղզիին հետ ու շրջապատուելով 4000 մանր կղզիներէ: Անհանդարտ երկիր, հրաբխային: Քիչ յարմարութիւններով հողամշակման համար, բայց չափաւոր կլիմայով, որ յատուկ է քաղաքակիրթ աշխարհին:

660 Թուականը (Ք.Ա.) պաշտօնական թուականն է Ճափոն առաջին կայսեր գահակալութեան. կայսրը եկած է արեւէն: Եթէ այս թուականը Երեւակայական է, այսուհանդերձ շատ հաւանական կը թուի, որ այժմու կայսր Հիրոհիթիի նախահայրերը ունեցած են կեդրոնական իշխանութիւն մը, երբ Եւրոպան դեռ եւս վայրենիներու բնակավայր մըն էր:

Միջին դարու մէկ քանի ճանապարհորդներու համաձայն, Ճափոն շատ հարուստ էր ոսկիով, որուն արտածումը արգիլուած էր եւ, իբրեւ հետեւանք ատոր, հոն կուտակուած էր հսկայ քանակութեամբ ոսկի: Երկիրը հարուստ էր նաեւ գանձերով: Այս զրոյցները բաւական էին որ գրգռեն արկածախնդիր Եւրոպացիները՝ երթալու եւ պրպտումներ ընելու Ճափոնի մէջ:

ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերուն ճերմակները կ'այցելեն Ճափոն, ու մասնաւորապէս 1549ի եւ 1612ի միջեւ Փորթուգալեան եւ սպանիական միսիոնարներ կը փորձեն հոն տարածել կաթողիկէութիւնը: Ճափոնցիք անմիջապէս կ'ըմբռնեն ւմերձաւորի սիրոյ այս առաքեալներուն վտանգը: Կը վռնտեն միսիոնարները եւ կը փակեն Ճափոնը՝ օտար ամէն տեսակի ազդեցութեանց առջեւ. ոչ մէկ Ճափոնացի իրաւունք չունի թողուլ երկիրը ու մահուամբ կը պատժուի ան, որ կը փորձէ ծովեզերքը ելլելու, բացի Չինացիներէն,— իսկ ասոնք միայն մեկուսի կղզիի մը Նակաշաքայի մէջ,— եւ Հոլանտացիներէն, որոնք հոն հաստատուած էին 1540էն ի վեր, իբրեւ առեւտրականներ

Երեք դար շարունակ Ճափոնի շըփումը ճերմակներուն հետ կը սահմանափակուի մէկ քանի անգէն միսիոնարներու մուտքով, որոնք շուտով կ'արտաքսուին:

1853ին, մառախլապատ առաւօտ մը, Ուրակա ծոցին ծովափնեայ պահակները կը նկատեն տորմիղ մը, որ կ'ուղղուի դէպի Ճափոնի սիրտը: Անոնք երկու շոգեշարժ երկյարկանի պատերազմանաւեր էին՝ 600 հոգիով: Բայց մէջուկին մէջ ահաւոր երեւոյթ մը ունէին: Ճափոնացիք երեւի տեսան զանոնք, կարծեցին թէ հարիւր նաւեր կը մօտենան, իսկ երբ լուրը կայսեր հասաւ, մարդոց թիւը բարձրացած էր 100.000ի:

Կայսրը պատուիրակութիւն մը զրկեց օտար նաւերուն մօտ: Պատուիրակութիւնը երբ կը տեսնէ նաւուն թնդանօթները, կ'արտօնէ որ Մաթիւ Ք. Փէռրին, հրամանատարը, ցամաք ելլէ եւ կայսեր ուղարկէ նամակ մը, որով ուզէ նաւահանգիստը բանալ: Ինչպէս նաեւ Միաց. Նահանգներու եւ Ճափոնի միջեւ առեւտրական դաշինք մը կնքել:

Եթէ իբրեւ պատասխան այդ նամակին, Ամերիկացիք ստիպուեցան քալուիլ դէպի Շիմոնոզէքի, Ֆրանսացիք շուշայան, սակայն, Ճափոնցիներուն հասկցնել, շնորհիւ իրենց արձակած թնդանօթներուն թէ Արեւմուտքը անթիւ բաներ ունի, զոր կարելի չէ սորվիլ քանի մը ամիսներու ընթացքին: Այդ շրջանին եկած էր տաւն ծովակալ Փութեակին, գիտելու համար Ամերիկացիները եւ ուզելու համար իրենց եւս առեւտրական տորմիղ մը: Ֆրանսական նաւը կը ռմբակոծէ երկու ճափոնական ամրոցներ եւ կ'այրէ զանոնք: Իէյիասի կայսրը կը մեռնի: Ու քահանաները կը սկսին անընդհատ աղօթել, որ հսկայ ալիք մը գայ կամ ծովային երկրաշարժ մը ու «բարբարոսները» քշէ տանի:

Բայց, աստուածներու օգնութիւնը չէր գար ու Ճափոն կ'ըմբռնէ, ի վերջոյ, որ օտարներու առջեւ ամէն մէկ ընդդիմութիւն անկարելի է, եթէ չգործածէ բուն իսկ անոնց միջոցները:

1854 փետր. 13ին կը ստորագրուի առաջին դաշնագիրը Ճափոնի եւ Մ. Նահանգներու միջեւ:

Անկէ քիչ վերջ Անգլիացիք Ճափոնցիներէն կը խլեն նման դաշնագիր մը: Ռուսիա, Ֆրանսա, Հոլանտա կը հետեւին միեւնոյն օրինակին:

Ճափոնցիները չեն դիմեր նուէրներու: Կայսրը չուզեր երեսնին տեսնել: Բայց անոնք կը բանան վարժարաններ՝ օտար լեզուներ սորվեցնելու համար: Ճափոնցիք կը սկսին իւրացնել անոնց թէքնիք ծանօթութիւնները, մեքենաները, գիտութիւնները եւ առեւտրական փորձառութիւնը: 1867ին կը մեռնի կայսր Քանօֆօս—Քամէյ ու գահ կը բարձրանայ երիտասարդ մը՝ Մուցուհիթօն, որ կը դառնայ փառապանծ Մէյժի Թէնիօն, հիմնադիրը նոր դարաշրջանին: Եւ ծայր կուտայ արդի պատմութիւնը Ճափոնի.

Նախորդ դարու կէսին, երբ Եւրոպացիք կը ռմբակոծէին Ճափոնի զանազան մասերը, այդ երկիրը ունէր 27 միլիոն բնակչութիւն: Այս թիւը, որուն 120 տարի առաջ հասած էր Ճափոն, չէր աճած, որովհետեւ հողը բերրի եւ նպաստաւոր չէր աճման: Ոսկիի մեծ հանքերու զրոյցը եւս հերքուած էր փաստերով: Ան ոչ երկաթ ունէր, ոչ ալ ուրիշ հանք: Գրեթէ բոլոր հանքային աւերը, զորս այժմ ունի, կը գտնուին Քորէայի, Մանչուրիոյ եւ Թարիանի մէջ

Ճափոն, իր նաւահանգիստը բանալու ստիպուելէ վերջ, հասկցաւ միայն մէկ միջոց կայ օտարներու պատկառ տիրակալութենէն ազա լու համար,— անցնիլ անոնց դպ ցէն, հաւասարիլ անոնց, գլել ան զանոնք: Կայսր Մէյժիի գահակալ թեան առաջին տարիներուն իսկ, փոնի ծրագիրը երկու բառերով մէ կայանար,— «Սանկիս Ռիիքօքի» կը նշանակէ «ազգը կառուցանել տարարուեստի վրայ»:

Այս ծրագիրը իրականացնելու համար, Ճափոն ունէր կարգ մը նպ տաւոր պարագաներ: Անգլիոյ ն իր կղզիացած դիրքը շատ նպաստ էր առեւտուրի: Ան սկսաւ իր ճար րարուեստը դար մը ուշ քան եւ պական երկիրները, ուրեմն, հն ւորութիւն ունէր չկրկնելու սխալները, եւ ի գործ դնելու լաւ ձեւուած կերպերը: Անկէ յետոյ կ անյաջողութիւնը ճերմակներուն, որ Ճափոնի տրամադրութեան տ դնեն իրենց բոլոր մասնագէտն մեքենաները եւայլն, յիմարօրէն ցելով իրարու հետ՝ իրենց ար տադրելու համար նոր շուկայ բորդ տուեալն էր մտայնութիւն նակչութեան, որ բնական, ան եւ կանոնաւոր վտանգներէն ազ էր թէ՝ անձնական շահը կը ընդհանուրին, հաւաքական առջեւ:

Ազգ մը, որ համբերատար է ժուած՝ դժնդակ կեանքի ու լու տրուած հրամաններուն, միանգամայն օժտուած ուժգնօր ճած պզտիկութեամբ, ազգ մը, ջապէս, որ ընդունակ է արագօր րածուելու կարգապահ բանակի ճարտարարուեստական աշխատ րէն յանկարծ կինուորի փոխակ պուելով — անշուշտ պիտի յաջող

ԳՐԳՅՍ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅ

Նոր կարգ ու սարք

—o—

ԽՄԲ.— «Հորիզոնի» խմբագիր ընկեր Կ. Գէորգեանը, որ վերջերս Սոֆիա գացած էր, յօդուածաշարքի մը մէջ հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ Պուլկարիոյ նոր կարգ ու սարքն ու տնտեսական վիճակը.—

Ինչպէս ծանօթ է, անցեալ տարուան Մայիսի 19էն ասդին, Պուլկարիան կը գտնուի դիկտատորական վարչաձեւի մը տակ, որուն ղեկավարութիւնը բռնադրած են զինուորականները:

Նոր շարժում մըն է ասիկա, որ հիմնովին բարեփոխած է Պուլկարիոյ քաղաքական ու ընկերային կարգուսարքը: Ձկայ այլեւս երէկուան խռովայոյզ Պուլկարիան, որ դարձած էր քաղաքական իրերամարտ կուսակցութեանց եւ խմբակցութեանց պայքարներուն թատերաբեմը, կամ եղբայրասպան կռիւներու երկիրը, ուր, մարդկային կեանքը, մանաւանդ Մակեդոնական կազմակերպութեան համար, հաւու մը արժէքը չունէր:

Ոչ այդ պայքարները կան այսօր, ոչ ալ համաճարակի մը չափ ծաւալուն եղբայրասպանութիւնները: Կուսակցութիւնները, քաղաքական եւ ընկերային ինչ պիտակ որ ալ կրեն, լուծուած են: Լուծուած է նմանապէս Մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութիւնը: Զինուորական ուժեղ թաթ մը կը պահէ իրերու այս գոյավիճակը, չէզոքացնելով մինչեւ անգամ օրէնքէ դուրս հռչակուած տարրերու գաղտնի եւ ապօրինի գործերը:

Մամուլը չի զբաղիր այլեւս ներքին քաղաքական վէճերով: Մակեդոնացիները վար դրած են իրենց զէնքերը: Ելլոյթներ կը փորձեն երբեմն միայն համայնավարները, որոնց դէմ ալ, սակայն, ձեռք առնուած են ամենախիստ միջոցները: Համայնավար պարզ քարոզչութիւնն անգամ մահուամբ կը պատժուի, մանաւանդ բանակին մէջ: Ու գործադրուած մահապատիժները հազուադէպ չեն: Մէկ խօսքով, ի հարկէ ի հեճուկս կուսակցականներու եւ Մակեդոնացիներու, կիրքերը դադրած են, եւ, զէթ արտաքնապէս կը տիրէ եթէ ոչ բնականոն, գոնէ խաղաղ վիճակ մը:

Մակեդոնական կազմակերպութեան լուծումով բարելաւուեցան նաեւ Պուլկարիոյ յարաբերութիւնները Եուկոսլավիոյ հետ, քանի որ մինչեւ այսօր, պուլկարեւեուկոսլաւ հակամարտութեանց գլխաւոր պատճառը՝ դեռ եւս անլոյծ նկատուած մակեդոնական հարցն էր եւ այդ հարցի լուծման համար աշխատող մակեդոնական յեղափոխական կազմակերպութիւնը: Այս վերջինը վերցած է այլեւս հրապարակէն, իսկ ինչ կը վերաբերի մակեդոնական հարցին, որ երկու պետութիւններու բազմներու ընթացքին ալ Պուլկա գլուխը կերաւ, գրեթէ լքուած բեւ քաղաքական առաջադրութ Քիչ չէ թիւը այն Պուլկարներուն, որոնք հաշտուած են մակեդոնական դաշտի ներկայ գոյավիճակին հետ, կը յայտարարեն թէ, Պուլկարիա այդ հողամասին համար Եուկոսլավիոյ հետ թշնամանալու մէջ շահ ունի: Այս տիրական գիծը մարուի եուկոսլաւական ներկայ չաձեւի վարիչներուն մշակած քին քաղաքականութեան մէջ: Ու է պատճառն ալ, որ մինչեւ տարի առաջ իրարու ծուռ նայող եւ իրա հետ թշնամացած Եուկոսլավիան Պուլկարիան, այս վերջինի հիմնա «Կօզի — Փասուին շնորհիւ, կրցան բարեկան կապերով միանալ իրար հետ, տարիէ մը ի վեր: Եւ այսօր փաստօրէն, Պալքաններու մէջ Պուլ կարիոյ միակ յենարանը կը հանդի նայ Եուկոսլավիան, որուն հետ կապերով եւս միանալու հետամտ ներ գոյութիւն ունին:

Զգիտցուիր թէ ինչ կ'ըլլան կարեւէնալով այս սերտ յարաբ րութեանց ուղղակի կամ անուղ հետեւանքները ապագային: Ա ուան համար իրողութիւնը այն է 19 Մայիս 1934ի պետական հարուա արմատապէս անմիջապէս պուլկար եուկոսլաւ մերձեցման այս փաստ հրաշքով մը հրապարակէն վերցնել շատ մը հիմնական վէճեր ու տարա կարծութիւններ: Այժմ, երկու կող մէն ալ կը ջանան ամրացնել ծուած այս բարեկամութիւնը, որ նորք էր մինչեւ երէկ եւ որ իրականութիւն դարձած է այս օր:

Վերադառնանք նորէն ներքին կատին:

Թէեւ, վարչաձեւի փոփոխութեան աւելի առաջացած կը թուի Պուլկարիոյ պետական օրկանիզմ սակայն, այդ փոփոխութիւնը ունի ցած է նաեւ իր անկասկած ազդեցութիւնը երկրին տնտեսական կեանքի վրայ: Գէթ այդպէս կը գտնեն ժող վրդական խաւերը, որոնք, տարիէ ի վեր, տնտեսական ծանր դժբախտութեանց ճանկերուն մէջ կը ճմլ կուբին:

Պուլկարիոյ մէջ, ներկայիս կը բէ գործերու ընդհանուր կայանութ թիւն մը: Դժգոհ են ամէնէն առաւել վաճառականները, առեւտուր չկայ ժողովուրդը աղքատացած է: Գիւղացին շատ քիչ քաղաք կ'իջնէ գնումներու համար: Իսկ իջնելու պարագային ալ քիչ բան կը գնէ, որովհետեւ դրամ չունի: Ցորենը, Պուլկարիոյ գլխաւոր բերքը թէեւ կուշտ կը պահէ գիւղացին, բայց հնարաւորութիւն չի տար անոր հասնելու իր միւս կարիքներուն: Պետութիւնը կը գնէ ցորենը աժան գնով, քիլօն 3 լեւա — գին մը որ աւելի պիտի իջնայ պահովարար, եթէ ցորենը ծախուի զատ շուկայի մէջ: Իսկ այդ 3 լեւ

անբաւարար է գիւղացիին ծախքերուն համար։

Գիւղացիական չքաւոր զանգուածի կողքին աղքատ է նաեւ պետական պաշտօնէութիւնը, որ կանոնաւոր կերպով չի կրնար գանձել իր թոշակները։ Ծախսած է Պուլկարիոյ եկամուտները, Ծախսած է Պուլկարիոյ եկամուտական հաւասարակշռութիւնը եւ պետութիւնը ահագին բաց ունի։ Չի կրնար գոցել իր ծախքերը։ Առաջ, առատ դրամ կար հրապարակի վրայ, ըրջանառութեան մէջ։ Այժմ չկայ։ Ամէն մարդ հաշիւով կը ծախսէ, որովհետեւ պակսած են հասոյթները, կեցած է առեւտուրը։

Այս կացութիւնը, ժողովուրդի կարծիքով, առաւելապէս ծանրացած է նոր վարչաձեւի հաստատումէն ի վեր։ Ճիշդ է որ կառավարութիւնը, վերանորոգչական ծրագրով մը կը յառաջանայ՝ քաղաքական, եկմտական ու տնտեսական մարզերու մէջ երկրին առողջացումը ապահովելու համար, բայց առկաւին, քաղաքական մարզէն զուրս միւս գետիններու վրայ շօշափելի արդիւնքներ ձեռք չէ կրցած բերել։

Կեանքը, այս պայմաններու ներքեւ, աժան է ի հարկէ, Պուլկարիոյ մէջ. Բայց սակայն կը նախընտրէին սղութիւնը, լաւ գործերով, քան թէ աժան կեանքը՝ այսօրուան տագնապով։ Ի՞նչ իմաստ ունի, օրինակ, լաւ պանիր գտնել քիլօն 16 լեւայի, երբ գնելու կարողութիւնը կը պակսի ժողովուրդին, եւ կամ, երբ պանիրին հետ միասին ուրիշ պահանջներ ալ բաւարարելու չափ բարեկեցիկ չէ անիկա։

Տնտեսական պատերազմը, որ մաքսային ճակատի վրայ կը մղուի Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, գծուարացուցած է հեյլէնեւպուլկար առեւտուրը Պուլկարին՝ քիլօն 14–15 լեւայի կերած միսը Յունաստան ներածելով կ'ուտենք հոս օժան 36 — 38 տրախմիի եւ փոխադարձաբար, օժան 36—38 տրախմիի մեր գնած ձէթը, Պուլկարիոյ մէջ կը ծախուի քիլօն 70—75ի, այն ալ հարիւրին 20—25 համեմատութեամբ այլ իւղի խառնուրդով։ Ձիթապտուղը եւ մանաւանդ չամիչը պերճանքի նիւթ դարձած են հոն։ Առաջինը կը ծախուի 60 լեւայի, իսկ երկրորդը — այն ալ ոչ ամենալաւը — 120 լեւայի…

Եթէ, տնտեսական փոխադարձ շահերով իրարու կապուած երկու երկիրները կարենային համաձայնութեան մը գալ գէթ տնտեսական գործակցութեան գետնին վրայ, ապուած ու նպաստաւորուած ալ պիտի ըլլային անշուշտ փոխադարձ։ Երկու երկիրներն ալ կրնան իրարու համար օգտաշատ շուկաներ դառնալ, եթէ մաքսային այժմու պատուարները վերնան եւ գիւրին հաղորդակցութեանց միջոցներ հաստատուին պուլկարական հողին վրայ, մինչեւ Տէտէաղաճ եւ Պեղի-կարող երկաթուղագծի մը շինութեամբ եւ պուլկարական ազատ գօտիի մը հիմնումով Սելանիկի նաւահանգստին մէջ։

Սրեւոյթները, սակայն, ցծրախտաբար ցոյց կուտան, թէ կանխահաս է այս ուղղութեամբ անմիջական ակնկալութիւններ ունենալ։ Իրերը, յայտնօրէն պիտի շարունակեն այսպէս ընթանալ մինչեւ այն օրը, երբ Պուլկարիան պիտի ուզէ հաւատալ՝ հելլէնեւպուլկար գործակցութեան հարցին մէջ Յունաստանի ունեցած տրամադրութեանց անկեղծութեան։

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ս. ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Հայաստանի Կոմունիստ Կուսակցութեան պատմութեան ուսումնարանը կը պատրաստուի կարճ ժամանակի մը մէջ տալ Ս. Շահումեանի գործերուն մատենացանկը, ուր պիտի արձանագրուին Շահումեանի յօդուածները, ճառերը, զեկոյցները, ինչպէս նաեւ իր մասին հայ մամուլին մէջ լոյս տեսած յուշերն ու յօդուածները։

Այս աշխատանքը կը կատարէ Թ. Դաշտոյեան։ Մատենացանկը կ'ընդգրկէ 1900–1918 շրջանը եւ պիտի կազմուի հինգ պրակէ։

ՏՕՆ ՈՒԺԻ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ.—

Յունիս 24ին Երեւանի քաղաքային մարզարանը փոխեր էր իր դիմագիծը։

Հակառակ անպատ եղանակին եւ փաչխառան հովին՝ մարզիկները, կազմ եւ պատրաստ, գրաւած են իրենց դիրքերը. Անոնք եկեր են մասնակցելու թեթեւ աթլեթիզմի Հայաստանեան մրցումներուն։

Նախ տողանցք մը, որուն կը մասնակցին բանուորական եւ արհեստակցական Միութեանց, Հայկական Զօրամասի եւ Սպարտակի մարզիկները, երկու սեռէ։ Թափօրին գլուխէն կը քալէ մարզախաղերու դասական մարմինը, 18 հոգի։

Նուագախումբը կը թնդացնէ մթնոլորտը, մինչ ճերմակ, կապոյտ եւ կարմիր շապիկ հագած՝ մարզիկները, ջղուտ մկաններով, առողջ արտայայտութեամբ, կը յառաջանան կարգապահ։

Ցետոյ կը սկսին մրցումները։

Եւ ահա մարզարանը կը ներկայացնէ տարբեր պատկեր մը.— Տեղ մը նիզակ կը նետեն, ուրիշ անկիւն մը գունդ կը բարձրացնեն, անդին կին մը սկաւառակ կը նետէ, ասդին բարձրութիւն կը ցատկեն, հեռուն վազքի մրցում։

Մրցումները, որ տեւեցին մինչեւ 27 յունիս, առաջին օրը (24 յունիս) տուին հետեւեալ արդիւնքը.—

100 մեթր վազք.— Առաջին՝ ուսանողուհի մը, Շեւտուրչենկո (Դինամօ խումբէն), 11 երկվայրկեան, երկրորդ՝ Սեդրակեան (Հայկ. Զօրամաս), 11,3 երկվայրկեան։

400 մեթր վազք.— Առաջին՝ Շեւտուրչենկո, 56,8 երկվայրկեան, երկրորդ՝ Բարխուդարեան, 57,1 երկվայրկեան.

500 մեթր վազք.— Առաջին՝ Մկրտչեան (Սպարտակ), երկրորդ՝ Ալեքսանեան։

Բարձրութիւն ցատկել.— Առաջին՝ Սաֆարեան, երկրորդ՝ Զօրեան, երրորդ՝ Փարոնեան։

Հեռաւորութիւն ցատկել (սիւ առած).— Առաջին՝ Սիրուշ Սարգսեան, երկրորդ՝ Ազարեկովա Օլիա (Դինամօ)

Սկաւառակ նետել.—Առաջին՝ Մխիթարեան Կլաւդիա, երկրորդ՝ Շեւտուրչենկօ

Նիզակ նետել (կիներ).— Առաջին՝ Խ. Մատինեան, երկրորդ՝ Ազարեկովա

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Ամրան արձակուրդի այս եղանակին, Հայաստանի կրթական գործավարութիւնը կազմակերպած է ուսուցիչներու վերապատրաստութեան դասընթացք մը, որուն պիտի հետեւին աւելի քան 200 ուսուցիչներ։ Այս դասընթացքին կազմակերպութեան յատկացուած է 100,000 ռուբլի։

Դիլիջանի մէջ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան դասընթացքը բացուեցաւ յունիս 25ին։ Կ'աւանդուին մասնաւորաբար պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն, հայ եւ թուրք ուսուցիչներու համար, թիւով 135, դասընթացքին տեւողութիւնը մէկուկէս ամիս։

Պատմութեան դասաւանդութիւնը կը կատարուի երկու կարգով.— Առաջին կարգ՝ միջնակարգ վարժարաններու ուսուցչութեան համար, նոր եւ նորագոյն շրջանի պատմութիւնը։ Երկրորդ կարգ՝ ոչ-լրիւ միջնակարգ վարժարաններու ուսուցչութեան համար, հին դար, միջին դար, յունական եւ հռովմէական պատմութիւն։

Կիրովականի մէջ յունիս 25ին բացուած է լեզուի եւ գրականութեան դասընթացք, 70 ուսուցիչներու համար։

Արարատի մէջ յունիս 20ին բացուած է ուրիշ դասընթացք մը 35 քիւրտ ուսուցիչներու համար.

Այս դասընթացքներուն կարեւորութիւնն է դասախօսներուն պակասը։ Դիլիջանի դասընթացքը տակաւին չունի Հայաստանի եւ Անդրկովկասի պատմութեան դասախօս, իսկ թրքական դասընթացքը՝ նմանօրինակ պատմութեան դասախօս։ Կիրովականի դասընթացքն ալ չունի գրականութեան դասախօս։

Հրաշալի՜ վերապատրաստութիւն։

Մանր լուրեր

Առողջական արշաւ մը պիտի կազմակերպուի, այս օրերուն, Երեւանի գրոսարշաւի ընկերութեան կողմէ գէպի Արագածի գագաթ։ Արշաւին կը մասնակցին 1000 հոգի։

⁂ Երիտասարդ երաժիշտ Ս. Խաչատրեան ձայնագրած է Պէպոյի երգը, որ պիտի երգուի «Պէպօ» շարժանկարին մէջ։ Այդ երգը կ'երգէ Պէպոն, ձուկ որսալու ժամանակ։ Երգը յուզական է եւ վարակող։ Ամէնքիւր անմիջապէս մէտքով կը հեռանայ ու կը խորասուզուի մռայլ անցեալին մէջ, երբ Զիմզիմովներէն հալածուած Պէպոները «հալալ աչխատանք էին անում» եւ կը նշաւակէին հիւծիկերուն.—

Վայ էն մարդուն, որն իր օրում
Խալխի դատած հացն է ուտում։

⁂ Երեւանի երաժիշտներուն նորագոյն գործերը լոյս պիտի ընծայուին յառաջիկայ նոյեմբերին։ Պետական Հրատարակչականը կ'աշխատի պատրաստութեան վրայ հայ երաժիշտներուն հետ, որոնցմէ յիշենք Խ. Քուչնարեան (Լէնինկրատ), Ա. Խաչատրեան (Մոսկուա), Ս. Բարխուդարեան, Ց. Սուքիասեան, Կ. Զաքարեան, Վ. Տալեան, Ա. Տիգրանեան, Ա. Մանուկեան։

⁂ Մոսկուայէն կը հեռագրեն Երեւանի թերթերուն թէ ծանրութիւն վերցնելու ողիմպիական մրցումներուն կը մասնակցէին տասնեւմէկ «հանրապետութիւններ», ինչպէս եւ Հայաստանի մարզիկները։ Ս. Համբարձումեանէն վերջ, որ կը մնայ միշտ ախոյեան, իր յաջողութիւններով փայլուն ասպագայ մը կը խոստանայ նաեւ Ղումաշեան։

⁂ Յունիս 23ին Երեւանի մարզարանին մէջ տեղի ունեցաւ Երեւանի եւ Բագուի պատանի ֆութպոլիստներու մրցումը։ Երեւան յաղթուեցաւ, որովհետեւ պատանեկան այս խումբը կազմուած էր դեռ երկու ամիս առաջ, մինչդեռ Բագուի խումբը կը գործէր 2 տարիէ ի վեր։

⁂ Յունիս ամսուն Երեւանի մէջ տօնուեցաւ ղերասան Կարատովի 25 ամեայ յոբելեանը։

⁂ Երեւանի թանգարանին մէջ բացուեցաւ արեւմտահայ նկարիչ-քանդակագործ Տ. Եսայեանի գործերուն յետմահու ցուցահանդէսը։ Ցուցահանդէսին մէջ կան 186 նկարներ, գծխաւորաբար բնանկարներ, կենդանանկարներ եւ էթիւտներ

ՏԻԿԻՆ Ե. ԶՕՐԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔԸ

Խմբագիր «Յառաջ»ի

Թոյլ տուէք ձեր թերթի միջոցաւ իմ խորին շնորհակալութիւններս արտայայտել այն մեծարանքի համար, որին արժանացրեց ինձ Փարիզի հայ ժողովուրդը՝ իմ մանկավարժական համեստ գործունէութեան քառասնամեակի առթիւ անցեալ շաբաթ օրուայ յոբելենական հանդէսը կազմակերպելով։

Ձերմ շնորհակալութեան զգացմունքներ ունեմ հանդէպ այն բոլոր հանրային կազմակերպութիւնների և անհատ հայրենակիցների, որոնք իրենց ներկայացուցիչների կամ հանդէսի Պ. նախագահի միջոցով իրենց ողջոյններն ու բարեմաղթութիւնները յայտնեցին

Անկեղծ շնորհակալութիւններս եմ յայտնում նաեւ այն արուեստագէտներին, որոնք սիրալիր պատրաստակամութեամբ իրենց յուզիչ երգն ու նուագն էին բերել այդ հանդէսին փայլ տալու համար։

Վերջապէս իմ սրտագին շնորհակալութիւններս եմ յայտնում Ցարեխեանց Ցանձնաժողովին ու հայ մամուլի օրգաններին, որոնք ջանք եւ էջեր չէին խնայել, որպէսզի հայ կրթական անդաստանի համեստ մշակներից մէկը հանրային գնահատումի արժանանայ։

Որ եւ է մէկի համեստութիւնը չըվիրաւորելու նկատումով՝ ոչ մի անուն չեմ յիշատակում։ Սակայն թող ներուի ինձ ասել, որ այս յուզիչ ձեռնարկի հետ կապուած բոլոր անունները ընդ միշտ քանդակուած կը մնան իմ սրտի ու մտքի մէջ։

Խորին յարգանօք
ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԶՕՐԵԱՆ

«ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ» ՄԸ ՆԵՐՔԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Վրաց մենշեւիկներու Փարիզի օրկանը, «Բրձոլիս Խմա», հետեւեալ տեղեկութիւնները առած է Վրաստանէն, ծանօթ գործիչ Ենուկիձէի վտարման առթիւ.—

Երբ պատերազմի վտանգը աւանդագին դարձաւ եւ համայնավարները դաշնակիցներ կը փնտռէին, միթէ ծագեցաւ ընկերվարականներու հետ ընդհանուր ճակատ կազմելու։ Սկիզբը այդ գաղափարին համամիտ եղան բոլորը. սակայն վերջը տարբեր կարծիքներ մէջտեղ եկան։ Մէկ մասը կը կարծէր թէ միացեալ ճակատ պէտք է կազմել միայն Արեւմուտքին մէջ, իսկ միւս մասն ալ կը պնդէր, թէ ընկերվարականներու հետ գործակցութիւն պէտք է հաստատել նաեւ Խորհ. Միութեան սահմաններէն ներս։ Այս վերջին հոսանքին գլուխը կը գտնուէր Ենուկիձէն։

Ենուկիձէն կը պահանջէր բանակցութիւններ սկսիլ եւ համաձայնութեան գալ ռուս եւ վրացի սոցիալդեմոկրատներու հետ։ Այս տեսակէտը կը պաշտպանէին շատերը եւ, գլխաւորաբար, հին բոլշեւիկները։ Սակայն Ստալին, Օրջոնիկիձէ, Կագանովիչ, Ակուլով եւ միւս ղեկավարները վճռապէս դէմ արտայայտուեցան, պահանջելով ոչ թէ համաձայնիլ, այլ խորտակել «ներքին թշնամին»։ Ենուկիձէն ստանձնելու վախնալու իր շուրջ համախմբեց կողմնակիցները եւ Կեգր. Գործադիր Կոմիտէի քարտուղարութիւնը դարձաւ այդ մտայնութեան բոյնը։ Այն ատեն Ստալին որոշեց ազատիլ Ենուկիձէէն։ Անոր տեղով «պատուաւոր պաշտօն»՝ նշանակեց Անդրկովկասի Կեդր. Գործադիր Կոմիտէի նախագահ։ Ենուկիձէն երբեք թիֆլիս չեկաւ եւ չենք գիտեր թէ ո՞ւր կը գտնուի ներկայիս»

ՄԱՄՈՒԼ

Խ. ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յուլիս).

— «Ռուսաստանի մէջ, Ջեկայի հովանաւորութեամբ եւ նիւթական աջակցութեամբ, կազմուած էր «կենդանի եկեղեցի», որու օրինակով Հայաստանի մէջ ալ կազմակերպուեցաւ Ազատ Եկեղեցի, գլխաւորութեամբ վտարեալ Բենիկ վարդապետի, Աշոտ եպիսկոպոսի եւ Մեյեան քահանայի, որոնք զինեցին ու ազմիւռ պայքար բացին էջմիածնի դէմ, Ջեկայի անմիջական գեկավարութեան տակ։ Այդ պայքարը երկար չտեւեց, բայց Ջեկան կրկին մասամբ մը հասաւ իր նպատակին, պառակտելով հայ եկեղեցին, խանգարելով անոր ներքին կեանքը եւ վարկաբեկելով հայ հոգեւորականութիւնը ժողովրդական զանգուածներուն աչքին։

Պառակտիչ այս աշխատանքներուն զուգընթաց, Ջեկան կազմակերպեց «անաստուածներու» միութիւններ, որոնք, խորհրդային իշխանութեան նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ, փողոցային մշտական ցոյցերով եւ անհամարկիչ գրականութեամբ, մոլեգին պայքար բացին կրօնքի, եկեղեցիի եւ հոգեւորականութեան դէմ, անարգելով ոչ միայն կրօնքի սպասաւորները, այլեւ հաւատացեալները։

Ինչպէս Ռուսաստանի, Հայաստանի մէջ ալ Ջեկան չյաջողեցաւ արմատախիլ ընել կրօնը ժողովրդական զանգուածներուն սրտէն ու մտքէն, բայց անտարակոյս, խիստ ծանր հարուած հասցուց եկեղեցիին ու եկեղեցականներուն.

Իր մերօրեայ հալածանքներով եւ տարածած ահ ու սարսափով, Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը ի վերջոյ տարաւ էջմիածինը հպատակելու իրեն եւ դառնալ տեսակ մը գործակից խորհրդային քաղաքականութեան։

Էջմիածնի այս գերէ անկում հպատակութեան եւ անպատիւ գործակցութեան դառն պտուղները կը ճաշակեն ոչ միայն հայ եկեղեցին ու հայ հաւատացեալը Հայաստանի մէջ, այլեւ հայ գաղթաշխարհը, ուր «ամենայն Հայոց կաթողիկոսի» կոնդակները եւ խորհրդային իշխանութեան սայլին լծուած անոր պաշտօնական ու անպաշտօն ներկայացուցիչները, արդէն սկսած են սուրբ ակել ամէն չափ ու սահման, ձայնն ու պառակտումը ճառել իւս խօսքովեւեւ ամէն տեղ։

Այլ սակայն, հակառակ էջմիածնի եւ հայ եկեղեցականութեան կարեւոր մէկ մասին այս ստրկական հպատակութեան, խորհրդային իշխանութիւնը ոչ մէկ վիճում բրաւ հայ եկեղեցին ու բնաւ չեղեցաւ հակակրօնական իր քաղաքականութենէն։ Այսօր, փաստօրէն, համաձայն խորհրդային օրէնսդրութեան, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը ջնջուած է։ Եկեղեցին ու եկեղեցականը՝ խորհրդային Ռուսիոյ մէջ՝ կը հալածուին ու օրէնքէ դուրս յայտարարուած են։ Եկեղեցին կամ էջմիածինը այլեւս իրաւական անձ չեն խորհրդային օրէնքին առջեւ։ Գոյութիւն կրնան ունենալ միայն կրօնական փոքրիկ համայնքներ։ Ու նման համայնք մըն ալ էջմիածինն է, բոլորովին զրկուած իր նախկին իրաւունքներէն, նիւթական միջոցներէն ու բարոյական հեղինակութենէն… Աւելին, հայ եկեղեցական շէնքերն անգամ վարձու կ'առնուին պետութենէն, վասնզի խորհրդային օրէնքով եկեղեցական համայնքները զրկուած են ընդհանուր սեփականութեան իրաւունքէն…»։

«Համազգային»

Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», Փարիզի մէջ կազմուած է «Համազգային»ի Մասնաճիւղ մը, փարիզեան աշխատանքները կատարելու եւ զարկ տալու համար Միութեան նպատակներուն։ Ցարդ այդ աշխատանքը կը կատարէր Կեդր. Մարմինը։ Այժմ Փարիզի Մասնաճիւղը կազմած է իր դիւանը հետեւեալ կերպով.— Նախագահ՝ Պ. Ռուբէն Թագլոսեան, ատենադպիր՝ Պ. Խորէն Գալուստեան, իսկ գանձապահ՝ Պ. Բէնօ Նաւասարեան Անդամներն են Օր. Աստղիկ Առաքելեան, Պ. Տիգրան Դաւիթեան եւ Պ. Դանիէլին Պարտասեան Մասնաճիւղին հասցէն է. Պ. Խորէն Գալուստեան, 42,Rue de la Jonquière, Paris (17).

⁂ Լիոնի մէջ 4 յունիսին տեղի ունեցած նոյն վայրին «Համազգային»ի Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը, եւ վերակազմած իր վարչութիւնը հետեւեալ կերպով.— Նախագահ՝ Պ. Սուքիաս Թիրեարեան, քարտուղար՝ Միսաք Ֆրունդլեան, եւ գանձապահ՝ Պ. Սահակ Կէնճեան։ Անդամներ՝ Պ.Պ. Սրապ Ցարութիւնեան եւ Աւետիս Սիմոնեան։ Հասցէն՝ քարտուղարութիւն, 154, Rue Vendôme, Lyon.

ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄԻՆ

ԳԵՂԻ ՋԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

Ձմրան ցուրտ ու բուքին վերջ, գարունը վրայ կը հասնի, բնութիւնը կ'այլափոխուի։

Խաղաղ ու ծիծաղկոտ պահ, կապոյտ երկինք, կանաչ արեւ թէ հարուստին եւ թէ աղքատին համար Օրը նոր, կեանքը նոր, գարնան եղանակին վայելքի առատուած արեւը երկնի սաւանին մէկ ծայրէն փրթեր գէպի հորիզոն մէկ, երկու. Թեւ բարձրացեր է, իր երիտասարդ ու զովասուն ճառագայթները՝ ձմրան սառնկութենէն քնացած աշտօր ու բարձրաբերձ լեռներու տեսարանը չարժանր կարի ցայտուն կեանքին կը վերածէն. Տեսարանը կը տիրանայ գարնան հրաշալի կեանքին. անոր դեռ երկչոտ ճառագայթները կը կենդանացնեն ամէն ինչ որ գզուելի եղանակէն ցրտահար՝ կը հեւային նոր օրերու յոյսերու արժանանալու կասկածոտ մտայնութեամբ։

Անոյշ է եւ հաճելի միանգամայն արեւածոր գարնան կեանքը, գաշտի մարդու կեանքն է ան, գիւղացիին յարութիւնն է երկար ու ծանր լռութենէ մը վերջ։

Մեր գիւղին դաշտային աշխատանքներէն շատ բան գիտցողներէն մէկն ալ ամբիոն ու կարճահասակ Միչօն էր։ Դաշտի գործին մէջ այլ եւս եփած այս գեղացին ջլապինդ մէջքին նայչուած գօտին միր կապելէն իրենց սխուին տանիքը կը բարձրանայ, չէ՞ որ հին օրերու մարդ է ու արտին ու լուծքին հոգերով ծանրաբեռն, օր առաջ գարնան գուսար բացուելուն կը սպասէ համբերութեան հոգին իր մէջ այլ եւս մնացած, նահապետական սրբազան սովորոյթով կը յիշէ արեւելք կենալը ու կը կանգնի անշարժ պատրաստ զինուորի նման, կը խաչակնքէ երեսը ու խոր հառաչանքով մը որ անշուշտ իր գոհունակութեան խանդավառ թարգմանն է, իր պէխին տակէն կը սկսի մրթմրթալ աաղօթքին փառք տալով։

— Հազար հեղ շնորհուր կապուտիկ Աստված, ալ ինչալլահ սեւ ձմեռ օրերը կ'անցնեն, թող լմնցուց.

Միչօն երեսը խաչակնքեց եւ սրտին խոր հառաչանքով Աստուած փառաբանելէ վերջ արեւմուտք տեսնելով աչքերը, արեւելքէն գարնան երկչոտ արեւ մը խոյանէր վազքով հորիզոն կը բարձրանար իր նիհար ու ստուգատուն ճառագայթներով, իսկ արեւմտաքէն թանձր ու մանիշագոյն ամպեր վար կը նայէին հեզանդի բարկութեամբ նոր անէծքի խօսք ընել տալու համար կենդաստու արեւին կարօտէն աւելի պէտքն զգացող դաշտի մարդ Միչոյին։ Այն պահուն երբ գեղացի Միչօն արեւմտեան կողմը յառեց իր աչքերը, զարմացաւ, վրդովմունքը բազմապատկուեցաւ իր մէջ, սեւ ամպերը մէկ մէկ հոկայ քարեր ըլլալով գլխուն վրայ ինկած ըլլային կարծես, այնպէս էր իր տրամադրութիւնը ի տես այդ բոլորին։

Գարնան օրերուն վերադարձնումի կանչուող գիւղացի Միչօն, հոգին ու ջուրին, քաղին ու բրիչին հետ խօսիլ կամ խօսեցնելու կամք ունէր։ Հոգին արդարութիւնը երգել, զուլալ ու մշտահոս ջուրին ընթացքը գիտել, գիւղացիին հոգեկան ապրումներուն ամէնէն հրճուախառն եւ գերագրական պահն է, անիկա կ'երգէ բոլորին փառքը, քանզի բնութիւնը գինք այդպէս խմորած է ու բառ այնմ յանձնած քրտինքով վաստկելու։ Եւ զուլալ ջուրը լմպելով երկինքի բարկութեան ներքեւ դաշտային ամենադաժան աշխատանքներէ խօսք չի տար, կը սիրէ արդարութիւնը, իր հոգին անով կը մրրկի, չի մոռնար ամէն ինչի բնականէն սահմանուած մեծութեան եւ արժանիքի դովքը հիւսելու։

Կը հրամցնեմ այս գեղջկական երգերը որոնք հարազատ հոգեկան ապրումներուն արտայայտութիւններն են յոգնաջան գիւղացի Միչոյին եւ դաշտի աշխատաւորներուն։

Գիւղացի Միչօն թմրած ձմրան զանգաղաքայլ անհետանալէն վերջ, կենսուրախ գարնան գովքը հիւսելու համար ապրեցաւ այս պահը երգելով գեղջուկի այս երգը.—

Հէյ գարուն, կանանչ գարուն
Կանանչ գարուն, զուարթ գարուն,
Ղուրպան ըլլիմ քո Աստուծուն
Որ մեզ կուտայ վերա (միշտ)գարուն։
Ա՜խ քո ինչ ազնիւ օրեր են
Ըս ինչ քէյֆի օրեր են
Օրեր անուշ ու զուարթ
Կ'երգէ. խաղայ ամէն մարդ։
Գարնան արեւն է բացուեր
Ծառ ու ծաղիկ կանչուեր,
Կարմրուկ վարդ ճերմակ բամպող
Մեր աչքերուն կուտան լոյս (լոյս)։
Գարնան անուշ հովուն զուգպան,
Բիւր անէծքներ անցուր ձմրան,
Կանանչ արեւով գարունը հասաւ
Արեւէն վախցող ձմեռն հեռացաւ։
Նորէն եկան գարնայ երկայն օրերը
Առնիմ սիրած եարս ելլիմ լեռները,
Վարդ քաղիմ կուրծքին շարեմ
Անուշ ու կուշտ համբուրեմ։
Հէ՜յ դու ծաղկաբեր գարուն
Մեռնիմ կանանչ արեւուդ
Նայիմ բարձր լեռներուն
Քաշեմ հոտը վարդերուն …։

Ու այս գեղջկական ապրումները կը բազմապատկուին խորութեամբ, որչափ օրերու անուշ պահերուն։ Միչօ հառաչանքը նորէն կը հրահրէ գիւղացիին հոգին զգայնիկ։ Ի՞նչ լաւ օրեր են, երջանիկ օրեր, կուգան ու կ'անցնին, երիտասարդ կուգան, յոգնած կը մեկնին, երջանիկ պահեր, ուրախութեան ժամեր, զարթօնքի տաղեր երգել կուտան գիւղացի Միչոյին, տաղեր սիրային ու տաղեր գեղջկական ուր մեր անհատնում ցաւերն ու խոր վէրքերն անվերջ հոն կը կայանան։

Ուրախութիւնը կը յորդի, պրծիլ չկայ, արեւ շատ, կեանք երջանկութիւն ներդաշնակօրէն կը խառնուին գարնան հեզեղուտ ցոլքերուն մէջ։

Տարուած այս կախարդիչ երջանկութենէն գեղի մարդը կ'երգէ տակաւին.

Հէ՜յ գարուն, զուարթ գարուն,
Հոգուդ մեռնիմ գեղի գարուն,
Առտու կանուխ նարնջին ալքուն,
Երկուք հիւսած իրենց ծամեր,
Գովք կարդան քեզ անուշ գարուն։
Առտու կանուխ նարնջին ալքուն
Գուցնց կապած դաշտ կ'իջնան
Ճնճղուկ, վարդ քաղելու
Խաղալ խնդալ տակն արեւուն։
Է՜լ գարուն է, գեղի գարուն,
Էլեր տանիքն են կայներ
Ճաշիլ ճամբայ ճող նարսնուկներ,
Իրենց զալոր ճուշ շրթներով
Գեղջկական կեանք սիրելով
Կ'ողջունեն մեզ ծաղկող գարուն։

(1)

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

250 սուրիացի կամաւորներ դէպի Եթովպիա հրամայարութեամբ թուրք սպայի մը

Սուրիական թերթերը կը գրեն.—

Վերջերս հաղորդուած ըլլալով թէ եթովպական կառավարութիւնը արեւելեցի կամաւորներ զինուորագրելու յանձնառու եղած է, մօտ երկու հարիւր յիսուն նախկին պատերազմիկներ դիմում կատարած են: Թրքական բանակի նախկին սպաներէն Մուհամմէտ Սըտքի պէյ 250 թեկնածուներու անունով դիմում կատարած է Գահիրէի եթովպական հիւպատոսին եւ յայտնած թէ ինք եւ իր ընկերները պատրաստ են իրենց ուժն ու կարողութիւնները տրամադրելու եթովպական դատին, ընդդէմ Իտալիոյ, Մուհամմէտ Սըտքի խնդրած է հիւպատոսէն որ զինուորագրութեան պայմանները հրատարակուին մամուլի միջոցաւ, կասկածներու տեղի չի տալու համար:

Կ'ըսուի թէ սուրիացի յայտնի օդանաւորդ Խայրէտտին էլ Լապպապիտի իմաց տուած է եթովպական կառավարութեան թէ պատրաստ է ծառայելու Եթովպիոյ օդանաւային ուժերուն մէջ, ընդդէմ Իտալիոյ:

Մուհամմէտ Սըտքի հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է.—Ես յարաբերութեան մտայ Գահիրէի եթովպական հիւպատոսին հետ եւ 250 նախկին պատերազմիկներու անունով ծառայութիւն առաջարկեցի: Երբ նպաստաւոր պատասխան մը ստանանք անմիջապէս պիտի մեկնինք Եթովպիա:

Երկու պատճառով մենք նախընտրեցինք Նէկուսի բանակին մէջ ծառայել:

Նախ մենք այս քայլը առնելու մղուեցանք ապրուստ մը գտնելու համար: Մեզմէ շատերը անգործ են եւ ապրուստի միջոցներէ բացարձակապէս զըր-կուած: Մենք համոզուած ենք նաեւ թէ Հապէշիստանի դատը արդար դատ մըն է: Ձեմ կարծեր որ հոգատար իշխանութիւնը ընդդիմանայ մեր ծրագրին գործադրութեան: Օրէնքը մեզի իրաւունք կուտայ երկրին մէջ թէ երկրէն դուրս ճամբորդելու: Մենք իբրեւ պարզ ճամբորդներ կը մեկնինք Պաղեստին, ուրկէ նաւ պիտի նստինք Եթովպիա մեկնելու համար: Հոգատար իշխանութիւնը չի կրնար արգիլել մեզի, գործադրելիներուս, որ մեր օրապահիկը շահինք

Սուրիոյ մարզպանին ընդհ. խարտուղարը
ՃԷՊԷԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Սուրիոյ մարզպանի ընդհ. քարտուղար Պ. Լակարտ յունիս 30ին այցելեց Ճէպէլ Մուսա, ընկերակցութեամբ Անտիոքի Թանգարանի տնօրէն Պ. Փրոստի եւ պտտեցաւ Սելեւկիոյ աւերակներն ու Վեսպասիանոսի եւ Տիտոսի հռչակաւոր փապուղին: Յետոյ անցնելով Ճէպէլ Մուսայի հայ գիւղերու մէջէն, կանգ առաւ Խըտըր պէկ, ուր ժողովուրդը համախմբուելով խանդավառ ընդունելութիւն մը ըրաւ իրեն: Խըտըր պէկի մուտքին առջեւ յաղթական կամար մը շինուած էր ուրկէ աւանդական «տավուլ զուռնա»յով, Պ. Լակարտ առաջնորդուեցաւ պատմական սօսիին տակ, գետակի ափը եւ հիւրասիրուեցաւ շամփանիայով ու պտուղներով: Անտիոքի երեսփոխան Մ. Տէր Գալուստեան բարեգալուստի մաղթանք ըրաւ հիւրին: Գիւղը ամբողջ զարդարուած էր Ֆրանսական եւ սուրիական դրօշակներով որոնց մէջ կը նշմարուէր նաեւ հայկական եռագոյնը:

Պ. Լակարտ, իր հետ ունենալով նաեւ Մ. Տէր Գալուստեանը անցաւ Գիթիաս, ուր պտոյտ մը կատարելէ վերջ մեկնեցաւ Անտիոք:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Հինգշաբթի օր հեծելանւորդները կտրեցին Էքս – լէ – Պէն — Կրընոպլը հանգրուանը (229 քիլոմեթր): Մրցորդները մեկնեցան առտուան ժամը 8.30ին կիզիչ արեւին տակ: Այս հանգրուանը որ ամբողջովին լեռնային էր եւ ժայռոտ, շատ յոգնեցուց հեծելանւորդները: Էքս – լէ Պէնէն 30 քիլոմեթր անդին սկսաւ մենամարտը: Նիսցի Րուսսի (շրջիկ հեծելանւորդ) կը սկսի փախչիլ, երկու վայրկեանի չափ ետ ձգելով ամբողջ խումբը: Իտալացի Գամուցցօ (Լեոնիերու Թագաւորը) կարծելով թէ փախչողը իր հակառակորդը Վիէթթօն է, եւ չմտածելով անոր առջի օրուան (Էվիան – Էքս – լէ – Պէն հանգրուանին) տարած յաղթանակը, կը սկսի ինքն ալ վազել, լեռներէն վեր մագլցելով հեծելանիւ ուսին: Տաժանելի եւ վտանգաւոր հետապնդումէ մը յետոյ վերջապէս կը հասնի եսուէն եւ ահա մենամարտ մը երկուքին միջեւ, գրաւելու համար Գալիպիէրի անցքը որ ունի 2568 մեթր երկայնութիւնն: Ֆրանսացին կը յաջողի շահիլ այս դժուարին անցքը:

Գամուցցօ զատուելով անցքէն միս մինակ ճամբան կը շարունակէ եւ Կրընոպլ կը մտնէ առանձին 3 վայրկեան 30 երկվայրկեան առաջ, 229 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ, 33 վայրկեան, 13 երկվայրկեանէն: Իսկ երկրորդ կը հանդիսանայ իտալացի Մօրէլլի, երրորդ՝ Րուսսի, չորրորդ Պէրկամաչի:

Ընդհ. դասաւորման մէջ շատ մեծ փոփոխութիւններ եղան: Գամուցցօ, որ 18րդ տեղը կը գրաւէր, անցաւ 4րդ իր առջին ունենալով Իտալացիներ՝ Պէրկամաչին եւ Մօրէլլին 4 եւ 2 վայրկեան տարբերութեամբ: «Դեղին Շապիկը» միշտ կը կրէ պելճիքացի Ռ. Մաէս: Ասկէց վերջ ճակատագրական պայքարը պիտի մղուի իտալացի եւ պելճիքացի հեծելանւորդներու միջեւ, խլելու համար Շապիկը: Ասոնցմէ յետոյ կուգայ Ֆրանսացի համաշխարհային նախկին ախոյեան Ժորժ Սփէչէր, որ անգամ մը շահած ըլլալով վարժ է ճամբաներուն:

Այս հանգրուանին մրցումը Ֆրանսացիներուն համար սեւ օր մը եղաւ, երբ ձայնասփիւռները հաղորդեցին ժողովրդական ախոյեան հեծելանւորդ Ֆրանսացի Անթոնէն Մանիի անցուցած մեծ վտանգը: Մրցորդը ժայռերուն վրայ ինկաւ եւ ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, ստիպուեցաւ հրաժարիլ: Շատ հաւանական էր որ շահէր շրջանը, որովհետեւ ընդհ. դասաւորման մէջ առաջինէն 4 վայրկեան տարբերութիւն ունէր: Մրցումը լքեցին նաեւ Ֆրանսացի Տանէլ, իտալացի՝ Վիննոյի, սպանիացի՝ Սփառա, Գրօզ եւ Ֆիլիպ (շրջիկ)

Երէկ, ուրբաթ կտրեցին Կրընոպլը – Գափ (102 քիլոմեթր) լեռնային ճամբան: Իսկ այսօր պիտի կտրեն Գափ – Տինեը (227 քիլոմեթր) ամբողջովին լեռնային: Հ. Ս.

ՏԻԿԻՆ Ե. ՋՕՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԹՈՒԼՈՒԶ. 10 Յուլիս.— Հանգանակութեան մասնակցած են.—

Ս. Հայրապետեան 30 ֆր., Գալպագեան, Օ. Գասպարեան, Z. Benbassate 20ական ֆր., Յ. Պալեան 15 ֆր., Ա. Թէրզիպաշեան, Հ. Մարգարեան, Զ. Տարագճեան, Խաչատուր Մ Մանուկեան, Գ. Ճրճրեան, Տիկ Ա. Արզարեան, Կ. Այվազեան, Հ. Իգմիրլեան, Հ. Մելքոնեան, Mme. F. Caudubois, Mme. Roque, Պ. Ժ. Տէր Պօղոսեան, Հ. Սալմաստեան 10ական ֆր., Պ. Տէր Պօղոսեան, Բ. Տէր Պօղոսեան, Շ. Պէնիատեան, Տիկ. Բաչաճեան, Գր. Գաճաքճեան, Ա. Արզարեան փոքրիկ Այվազեան, Mr. J Augé, Mr. Denys, փոքրիկ Թագւորեան, Ռ., Ռ. 5ական ֆր., փոքրիկ Գ. Արզարեան, Mr. Nissim 3ական ֆր, Mr. Carger, Mr. Alcala, Mr. Blondy, Խոմէրեան, Գ. Տէրէնտէրեան 2ական ֆր.:

Ընդհ. գումար՝ 341 ֆրանք:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Լէգէոնական Միութեան ընկերները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին 14 Յուլիս Կիրակի կէսօրէ առաջ ժամը 10ին Գաբ ար Փալէ (Րիւ Գօլպէր): Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայ կ'ըլլայ Միութեան Պատ. նախագահ Պ. Տիրան Թէքէեան:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 13ին Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին 17, Րիւ Ամբէր, Քաշան: Օրակարգ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՇԱՎԻԼԻ Արդութեան խումբի ժողովը Երկուշաբթի 15 Յուլիս երեկոյեան ժամը 8.30ին կայարանի դիմացի սրճարանը: Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Զարդարեան Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ շրջանի «Զարդարեան» եւ «Մուրատ» խումբերը:

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կարին» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Յուլիս 14, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Դաշ. գրադարանին մէջ: Կը խնդրուի Սէն Փիէրի եւ Լիվանսի ընկերներէն ներկայ ըլլալ որոշեալ ժամուն: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՄՊՈՒՌ Մարսէյլ «Զաւարեան» ենթակոմիտէին ընկերական ընդհ. ժողովը 13 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Երջ. ժողովի քննութիւն:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները 14 Յուլիս Կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 7ի «Դրօշակ»ի տան մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» ենթակոմիտէի հերթական ժողովը 13 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը 14 Յուլիս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին իր գրասենեակին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ Վարանդեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին Երկուշաբթի 15 Յուլիս երեկոյեան ժամը 9ին Mon Caféի ներքնասրահը:

— oo —

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ կատարուեցան Պուլկարիոյ մէջ, իբրեւ մեղսակից հանրապետական խլրտումներու: Ամբաստանեալներուն մեծ մասը նախկին վարչապետ Կէորկիեւի մարդիկն են: Կան նաեւ Մակեդոնացիներ:

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վերջին պահուն լուսաբանութիւն մը ստացանք Պ. Ա. Իսահակեանի կողմէ, ի պատիւ Այազանի տրուած թէյասեղանին առթիւ: Պիտի հրատարակենք փակուան թիւով

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց միթէ չէ՞ր կարող պատահել, որ Նէնէն այնքան տարուայ մէջ փոխուած լինէր: Բաւական տարիներ էին անցել այն օրից, որ անջատուած էինք միմեանցից: Միթէ չէ՞ր կարող պատահել, որ այն, թէեւ կիսավայրենի, բայց աչխոյժ եւ ձիրքերով հարուստ բնաւորութիւնը, մի առաքինի հոգու ազդեցութեան ներքոյ, մեղմանար, ազնուանար եւ բարի կրթութիւն ստանար: Ես նոյնպէս մի վայրագ եղեռնագործ էի: Բայց ինչպէս փոխուեցայ: Համբը ինձ բոլորովին այլ մարդ դարձրեց: Միթէ միեւնոյնը չէ՞ր կարող պատահել եւ Նէնէի հետ: Ծերունի սպասաւորի ասելով, նա գտնւում էր բժշկապետի, ընտանիքի մէջ: Գուցէ այդ ընտանիքը ազդել էր նրա վրայ, գուցէ հէնց նրանց հետ էր եկել, եթէ ոչ, ո՞վ կը բերէր նրան Սիբիր:

Վերջին ենթադրութիւնը ինձ աւելի հաւանական էր թւում: Բայց ես դեռ չէի տեսել այդ բժշկապետին եւ ոչ նրա կնոջը, թէեւ շատ անգամ այցելել էին ինձ մօտ: Ես այդ միջոցներում յիշողութիւնս կորցրած եմ եղել:

Խաչագողի արհեստը թողել էր իմ մէջ մի առանձին սրամտութիւն, այն է՝ չուտով ըմբռնել ամենանուրբ ակնարկութիւնները եւ իսկոյն յարմարուել հանգամանքների հետ: Ես յիշեցի այն խորհրդաւոր խօսքերը, որ նա հեռանալու ժամանակ ասաց. «Այդ հիւանդը իւր խելքի առողջ դրութեան մէջ չէ»...: Այդ խօսքերով կամեցաւ ծածկել նա, որ ես ճանաչեցի նրան, որ իմ եւ նրա մէջ եղել են հին յարաբերութիւններ: Այդ խօսքերով կամեցաւ արդարացնել իմ հոգու ստատիկ յուզմունքը, որը համարեց նա՝ իբր իմ ուղեղի անառողջ դրութեան արտայայտութիւն:

Ես տարակոյս չունէի, որ նա դարձեալ կ'այցելէ ինձ, եւ մի քանի օր շարունակ սպասում էի նրան: Մի անգամ նախասենեակից լսում եմ հետեւեալ խօսակցութիւնը

— Այժմ ի՞նչ դրութեան մէջ է հիւանդը:

— Բաւական հանգիստ է:

— Խեղճ տղայ... նա դեռ շատ ջահել է...:

— Եւ պատուական մարդ է:

— Երկիւղ չկա՞յ նրա մօտ մտնելու:

— Զգուշութիւնը վատ բան չէ:

— Ուրեմն կապեցէք նրան:

Ծերունի սպասաւորը ներս մտաւ, ինձ կաշկանդեց: Քանի րոպէից յետոյ ներս մտաւ եւ նոյն օրիորդը: Այդ Նէնէն էր, իսկ եւ իսկ Նէնէն:

Այժմ ես իմ կատարեալ զգաստութեան մէջն էի, ոչ իբրեւ կեղծ խելագար, այլ իսկապէս ինձ տիրեց մի տեսակ խելագարութիւն: Ես մոռացայ բոլոր այն պայմանները, որով նա սկզբից նախազգուշացրել էր ինձ: Ես ամէն բան մոռացայ եւ միայն տեսնում էի իմ առջեւ սիրելի աղջկան, որին նուիրել էի իմ սրտի ամենաջերմ զգացմունքները,— տեսնում էի, եւ կատաղութիւնը տիրում էր ինձ, թէ ինչո՞ւ ես չէի կարող գրկել նրան, ինչո՞ւ չէի կարող ասել. «Ահա մենք դարձեալ գտանք միմեանց, այլեւս միասին եւ կեանք վայելենք»...: Եթէ առաջուայ ուժս կորցրած չլինէի, ես տեղատարափ կը կտրատէի այն շղթաները, որոնցմով կապուած էին իմ ձեռքերն ու ոտները, եւ նրան կը սեղմէի իմ կուրծքին, ասելով, «մենք այլեւս չենք բաժանուի միմեանցից»...: Բայց ես միայն գոռում էի, գոչում էի, աղաչում էի արձակել ինձ, սպառնալիքներ էի կարդում, այս կողմ ու այն կողմ էի նետւում, խնդրում էի Նէնէից, որ գոնէ ինքը մօտենայ ինձ: Նա քաշուեցաւ դէպի դուռը ասելով.

— Խղճալի դրութիւնը ամենեւին չէ փոխուել...:

— Նա միայն ձեզ տեսնելու ժամանակ այդպէս անհանգիստ է լինում... նկատեց ծերունի սպասաւորը:

— Այդ իրաւ է... պատասխանեց օրիորդը առանց շփոթուելու:— Խելագարները զանազան տեսակ ցնորքներ ունին. գա, երեւի, իմ մէջ գտնում է նմանութիւն մի որ եւ է ցէ կնոջ, որի հետ կապեր է ունեցել:

— Ճշմարիտ է, խելագարները զանազան տեսակ ցնորքներ ունին,— համաձայնուեցաւ ծերունի սպասաւորը.— Մենք ունենք մէկը, որ ամէն անգամ ինձ տեսնելիս, յարձակւում է իմ վրայ, որ կտրէ ինձ: Միւս սպասաւորները նրա մօտ մտնելու ժամանակ հանգիստ է: Նա միշտ երեւակայում է մի ինչ որ ընկերին, որ նրան մատնել է, եւ իմ մէջ նրա նմանութիւնն է գտնում:

Օրիորդը կռացաւ եւ հազիւ լսելի ձայնով ասաց ծերունու ականջին.

— Տեսէք, եթէ ես այժմ երեսս ծածկեմ եւ մօտենամ նրան, նա այլեւս ոչինչ չի անի:

Ես, իրաւ, որ այժմ հանգիստ էի, հասկանում էի նրա գիտաւորութիւնը, հասկանում էի, որ իմ անխոհեմ վարմունքով մատնում էի նրան: Նա երեսի քօղը ցած ձգեց եւ կամաց մօտեցաւ փոքրիկ սեղանին, որ դրած էր իմ գլխի մօտ: Նրա վրայ մի ամանի մէջ ջուր էր դրած եւ մի կտոր հաց: Նա վերառեց ջրի ամանը, հոտոտեց եւ, դառնալով դէպի սպասաւորը, ասաց.

— Այդ ջուրը բոլորովին թարմ չէ, պէտք է փոխել:

— Կը փոխեմ, օրիորդ,— պատասխանեց ծերունին:

— Այս րոպէիս փոխեցէք:

Ծերունին վերառեց ամանը եւ [դուրս] ելաւ:

Նա չրթունքը մօտեցրեց իմ [ականջին] թունքներին եւ հազիւ լսելի [ձայնով] ասաց.

— Կարդա այդ տոմսակը եւ ուղարկի ինձ...:

Նա դրեց իմ բարձի տակին մի [փոք]րիկ կտոր: Կողիցորից լսելի եղաւ ծերունի սպասաւորի ծանր քայլերի ձայ[նը]: Նէնէն հեռացաւ ինձանից եւ նստեց դրանը: Ծերունին բերեց ջուրը, դրեց իւր տեղում:

Նա կրկին անգամ նայեց իմ երեսին եւ հեռացաւ: Ախ, որքան սրտաշարժ խօսքեր կային այդ լուռ նայուածքի մէջ... Դրսից լսելի եղաւ նրա ձայ[ն]ուէրը սպասաւորին.

— Հիմա կարող էք արձակել նրան, միայն ոտները կապած պահեցէք:

Ծերունին ներս մտաւ, բաց արեց իմ ձեռքերն ու ոտները, եւ դուրս գնաց, իւր ետեւից դուռը կողպելով

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameseme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ալիա	200 փրանք	100 փրանք	-

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՅՈՒԼԻՍ DIMANCHE 14 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2860

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒ ՏԱՒԱԼՈՒՄԸ ՏՕՆ ՕՐՈՎ

Մարտական ուժերու, եթէ ոչ ժանիքներու ցուցադրութեան օր մը պիտի ըլլայ այսօրուան տօնը, Յուլիս 14։

Մարտական ուժ՝ երեք ուղղութեամբ,— Աջ թեւ, ձախ թեւ եւ կառավարութիւն։

Արդարեւ, կառավարութիւնն ալ կ'ուզէ չափել իր ուժերը եւ իր հեղինակութիւնը պարտադրել բոլորին, պատմական շրջանի մը մէջ, ուր այնքան խռոված են հոգիները։

Փարիզի մէջ, կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն ոչ միայն ոստիկանութեան բոլոր գասերը եւ հանրապետական պահակները, այլ եւ ամբողջ քաղաքապահ զօրքը։

Աջակողմեան թերթ մը մասնաւոր գոհունակութեամբ կը յիշէ վերջին պարագան, գրելով.

— « Պատերազմական նախարարը փոխանակ ծածկելու յուլիս 14ի փառատօնի բանակը, փոխանակ Մեծ եւ Փոքր Պալատներու միջեւ խեղդելու Մառնի եւ Վէռտէօնի դրօշները, առաւօտ Փարիզի ամբողջ պահ ... մը շարել պիտի տայ Էթուալէն մինչեւ Քանքորտ, մինչ օդանաւային երիտասարդ բանակը, որ վերակազմուեցաւ Զօր. Տէնէնի կողմէ, պիտի տարածէ իր թեւերը։ Հրեղէն Խաչերը, «Աքսիօն Ֆրանսէզ»ը, Հայրենասէր Երիտասարդներու Միութիւնները եւ «Սօլիտարիթէ Ֆրանսէզ»ը հրաւիրած են իրենց հետեւորդները՝ գալ ծափահարել մեր զինուորները, յաղթապանծ պայազատ — յին երկայնքը

Կէս օրէն յետոյ, բանակը չպիտի միջամտէ քաղաքացիական կարգադրութեանց։ Այդ իր գործը չէ։ Բայց պատերազմական նախարարը, անշուշտ միտքը բերելով մարաջախտ Լիօթէի աւանդական խօսքը, առանց իր ուժը պիտի ցուցնէ, որպէսզի իրեն չի պէտք չունենայ »։

Ահա թէ ինչ հոգեբանութիւն կը մշակեն աջերը, օգտուելով օրուան մթնոլորտէն։

Ամուր թաթի, բռունցքի տիրապետութեան երգն է որ կ'երգեն անոնք, ընդդէմ մասնական եւ միջազգային հոսանքներուն։

Այդ երգը երգած ատեն, անոնք ոչ միայն կը փառաբանեն բանակն ու նախկին ռազմիկները, այլեւ չնչալից մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն ազգայնական կազմակերպութեանց, մասնաւորապէս Հրեղէն Խաչերու ուժին եւ զօրացման մասին։

Գնդ. տը Լա Ռօքի բերնէն թռած թիւ մը, — 320.000 անդամ — արդէն գարձեր է աւետաբեր պատգամ ապագայ յաղթանակներու...

Ամփոփուելով օրուան տօնին վրայ, դիտելի է որ երկու կողմերն ալ, աջ թէ ձախ, այս տարի կը փորձեն մասնաւոր բովանդակութիւն մը գնել յուլիս 14 ին մէջ։

Այս տեսակէտէն, շատ աւելի ուշագրաւ է «Ժողովրդական Ճակատ»ին (ձախ) դիրքը։

Այն օրէն ի վեր որ միասին կը գործեն ընկերվարականներն ու համայնավարները — տարին լրացաւ արդէն — աւելի ամփոփ, յստակ եւ թանձրացեալ ուղղութիւններ կ'երեւան իրենց քաղաքական պայքարներուն մէջ։

Այս ոգին նորէն չեշտուեցաւ յուլիս 14ի տօնին առթիւ արձակուած նշանախօսքերու մէջ։

Ի հարկէ հիմնական տարբերութիւններ կան, միշտ, ձախակողմեան գանգուածի երկու գլխաւոր թեւերուն, ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ։

Բայց, չեշտի եւ երանգի տարբերութիւններ երբեմն կը խառնուին յաճախ, երբ կարգը կուգայ գործնական պայքարներու։

Իրենց կազմած ճակատին անունն անգամ — «ժողովրդական» — ինքնին կը նշանակէ աւելի լայն եւ հասուն ուղեգիծ։

Երկու հոսանքներուն օրկանները աւելի շատ «ժողովուրդ»ին է որ կը խօսին, քան «պրոլետարիատ»ին։ Գոնէ յուլիս 14ի առթիւ։

Լէօն Պլում «Ճշմարիտ Ֆրանսա»ն կը ներկայացնէր երէկ, փառաբանելով ժողովուրդն ու հայրենասիրութիւնը.

— « Ի՜նչ սքանչելի ժողովուրդ։ Ի՜նչ վէս հպարտութեամբ պիտի դիտենք մենք զայն վաղը... Ան արժանի էր իր նուաճած ազատութեանց եւ գիտցաւ պահել զանոնք, որովհետեւ արժանի էր անոնց։ Երբ պատմութեան վրայ կը նայիմ այս երեւէն, հայրենասիրութիւնը իսկապէս աւելի դիւրին է մեզի քան ուրիշներուն համար։ Որովհետեւ ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը հպարտութիւնն է այն մեծագործութեանց զորս կատարած են մեր նախահայրերը մեզմէ առաջ, առանց զարծը երկայնաձգելու եռանդն ու կամքն է...

... Վաղը եռագոյն դրօշը, Վալմիի եռագոյնը, պիտի ծածանի կարմիր դրօշին հետ քով քովի։ «Մարսէյէզ»ը, այն որ երգուեցաւ օգոստոս 10ին, պիտի հնչէ «Էնթէրնասիոնալ»ին հետ միաժամանակ։ Եւ միեւնոյն ատեն պիտի թնդան երկու պատմական պոռչանքները. — Կեցցէ՜ Ազգը. եւ կեցցէ՜ Յեղափոխութիւնը »։

Թերեւս ճարտասանական համարուին այս կանչերը։ Հարցը այն է որ, յետպատերազմեան, այսպէս կոչուած ֆաշական ալիքներու մակընթացութեան դիմաց, ձախակողմեան հոսանքներն ալ երբեմն կ'ամփոփեն իրենց առագաստները։ Կը նախընտրեն կանգ առնել իրական գետնի վրայ, կանխելու համար աւելի ծանր վտանգներ։

Անոնց համար՝ այսօր մեծագոյն երջանկութիւնն է միացեալ ճակատին իրականացումը, որուն փառքը անգամ մը եւս պիտի թնդացնեն այսօր, Ֆրանսայի բոլոր պողոտաներուն վրայ։

Արդարեւ, ուժերու ծաւալման եւ բազմաթիւ յաղթանակեան գերագոյն փորձ մըն է որ պիտի կատարուի այսօր, ի նախատեսութիւն ապագայ դէպքերու։

Անշուշտ իմաստ մը ունի Գառպիսի խօսքը.— « 1935 յուլիս 14ը Ֆրանսայի մէջ պիտի ըլլայ ոչ միայն Պաստիլի գրաւման տարեդարձը, այլ եւ Ժողովրդական Ճակատի գերիշխան օրը »։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՑՈՅՑԵՐ ԱՅՍՕՐ, ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ԱՌԹԻՒ

Անխռով պիտի անցնին այն օտարականները որ կը մասնակցին ցոյցերուն

Հակառակ զանազան ժամավախութեանց, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ խաղաղութեամբ պիտի վերջանան յուլիս 14ի ցոյցերը, որոնց համար արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին շաբաթներէ ի վեր։ Բոլոր հոսանքներն ալ հանդարտութեան կոչեր ուղղած են իրենց հետեւորդներուն, որպէսզի բարեկարգութիւնը չխանգարուի։ «Ժողովրդական Ճակատ»ը մանրամասն ուղեցոյց մը կազմած է, հակաֆաշական վիթխարի թափօրին կանոնաւորութեան համար։ Միւս կուսակցութիւններն ու խմբակցութիւններն ալ անհրաժեշտ հրահանգները ուղղած են։ Արմատական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը կը յանձնարարէ քալել ազգային դրօշին ետեւէն, կազմելով զանգուածային թափօր մը, խաղաղութեամբ, բարեկարգութեամբ եւ արժանաւորութեամբ։

Նախկին ռազմիկներու ազգ. միութեան Փարիզի վարչութիւնը վստահ ըլլալով թէ բարեկարգութիւնը պիտի պահպանուի «եւ ազգային տօնը չպիտի խանգարուի հակահայրենասիրական ցոյցերով», կը պահանջէ իր անդամներէն յուլիս 14ը տօնել ծափահարելով բանակը, որ, իրենց համար, խորհրդանշանն է հանրապետութեան եւ Ֆրանսայի»։ Յայտարարութիւնը կ'աւելցնէ թէ նախկին ռազմիկները հանդարտ պիտի մնան, «ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ ՊԱՏՐԱՍՏ՝ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՒ ԻՐԵՆՑ ՊԵՏԵՐՈՒ ԿՈՉԻՆ, ԵԹԷ ԿԱՐՄԻՐ ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱՆ ՓՈՐՁԷ ԲՌՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿՈՎ ՄԸ ՊԱՐՏԱԴՐԵԼ ԻՐ ՈՒԺԸ»։

Ներքին ապահովութիւնը կ'ուզուէր պաշտօնական ցնկ...եւ մը Ներքին նախարարը հրահանգած է ԱՆՅԱՊԱՂ ԱՐՏԱՔՍԵԼ այն օտարականները որ կը մասնակցին քաղաքական ցոյցերու, հրապարակին վրայ։

Վեց հարիւր օդանաւ, 50,000 զինուոր

Պաշտօնական տօնակատարութիւնը չարաթ իրիկուն սկսած ըլլալով, պիտի տեւէ մինչեւ երկուշաբթի։ Տօնակատարութիւնը իր գագաթնակէտին պիտի հասնի այսօր, կիրակի, առաւօտ եւ կէսօրէն յետոյ։ Տարիներէ ի վեր չտեսնուած պատկառելի զօրահանդէս մը պիտի կատարուի Փարիզի մէջ, Յաղթական Կամարին շուրջը։ Միեւնոյն ատեն վեց հարիւր օդանաւեր պիտի սաւառնին քաղաքին վրայ։

Քաղաքական ցոյցերը պիտի սկսին կէս օրէն յետոյ։ Ձախակողմեան հոսանքներու թափորը պիտի կազմուի քաղաքին արեւելեան կողմը, Պաստիյէն մինչեւ Փօռթ Վէնսէն, իսկ աջակողմեանը՝ գլխաւորութեամբ Հրեղէն Խաչի, արեւմտեան կողմը եւ քիչ մը աւելի ուշ, արծարծելու համար Անծանօթ զինուորի դամբարանին մշտնջենական բոցը։

Վերջին օրերս մանր մունր ընդհարումներ պատահեցան երկրին զանազան մասերուն մէջ, հակառակորդ հոսանքներու միջեւ։ Հինգշաբթի գիշեր Վալանսիէնի մէջ ընդհարեցան Հրեղէն Խաչի հետեւորդներն ու ձախերը։ Այս առթիւ ծանրապէս վիրաւորուեցաւ քաղաքական խորհուրդի անդամ մը։

Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ երիտասարդ հայրենասէրները թռուցիկներ պիտի ցրուեն օդանաւերով։

Օդանաւային նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ բազմաթիւ թռիչքներ պիտի կատարուին քաղաքին վրայ, առաւօտ եւ իրիկուան դէմ, եւ թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է որպէսզի ընդհարումներ չպատահին օդին մէջ կամ գետնի վրայ. Ասոր համար, ժամը 6էն 24 մասնաւորներու արգիլուած է թռիչքներ կատարել կարգ մը կէտերու վրայ։

Ռումանիոյ թագաւորին եւ Եուկոսլավիոյ խնամակալին տեսակցութիւնը

Եւրոպայի քաղաքական շրջանակները շատ մեծ կարեւորութիւն կուտան Ռումանիոյ Կարոլ թագաւորին եւ Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանին տեսակցութեան, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 12ին, Պուքրէշ, Սինայայի ամարանոցին մէջ։ Թէեւ ո եւ է նախարար չէր ընկերանար խնամակալ իշխանին, ինչպէս կ'ըլլայ պաշտօնական այցելութեանց ատեն, բայց երկու վեհապետները լայնօրէն խօսեցան քաղաքական հարցերու մասին։ Խօսակցութեանց ներկայ էր Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Թիթուլէսքու։ Կը հաւաստեն թէ տեսակցութիւնը խոր ազդեցութիւն պիտի ունենայ Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան քաղաքականութեան վրայ։ Օրակարգի ամէնէն կարեւոր խնդիրներն են եղած չեխոսլովաք-հունգարական դաշինքը եւ Հապսպուրկեան գերդաստանին աքսորի վճիռին ջնջումը։ Պուքրէշէն լոնտոն հասած հեռագիրներու համաձայն, թագաւորն ու խնամակալ իշխանը համաձայնած են թէ Հապսպուրկեան իշխանի մը վերահաստատումը Աւստրիոյ մէջ՝ պատերազմի պատճառ պիտի նկատուի։ Ռումանիոյ եւ Եուկոսլավիոյ վարիչները չեն ծածկեր իրենց մտահոգութիւնը՝ այս մասին։ Կացութիւնը փափուկ է մանաւանդ անոր համար որ Փոքր Համաձայնութեան երրորդ անդամը՝ Չեխոսլովաքիա կը նախընտրէ որ Հապսպուրկեան իշխան մը Աւստրիոյ թագաւոր հռչակուի, քան թէ Աւստրիա Գերմանիոյ միանայ.

Իշխան Փօլ Կարոլ թագաւորին հիւր պիտի մնայ մինչեւ երկուշաբթի, յետոյ պիտի վերադառնայ Պուքրէշ։ Այս առթիւ պիտի տեսակցի Յունաստանի պատերազմական նախարարին՝ Զօր. Քոնտիլիսի հետ, որ Պուքրէշ հասաւ երէկ, խորհրդակցելու համար միապետութեան վերահաստատման մասին (Իշխան Փօլի կինը՝ Օլկա, անդամ է Յունաստանի արքայական գերդաստանին)։

Պելժիան եւ ճանչցաւ Խ. Միութիւնը

Յուլիս 12ին վերահաստատուեցան Պելժիոյ եւ Խ. Միութեան դիւանագիտական յարաբերութիւնները, նամակներու փոխանակութեամբ, ընդմէջ Փարիզի պելժիական եւ խորհրդային դեսպաններուն։ Պելժիական դեսպանը իր գրած նամակին մէջ կը չեշտէ.— « Մեր երկու երկիրներուն դիւանագիտական յարաբերութեանց վերահաստատումը յաջողութեամբ պիտի նպաստէ մեր երկու երկիրներուն տնտեսական գործառնութեանց զարգացման»։ Նոյն գաղափարները կը յայտնէ խորհրդային դեսպանը, իր պատասխանին մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԹՈՒՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐ »

Երբ առաջին անգամ լսեցի թէ «Աշխարհական Թուրք Քրիստոնեաներու Միութիւն» մը կազմուեր է Պոլսոյ մէջ, երբեք մտքէս չանցաւ թէ Հայերը կրնան մեծամասնութիւն կազմել կամ նախաձեռնութիւն առնենալ։

Մինչդեռ կը հաստատուի թէ՝ հիմնադիրներն ալ, վարչութիւնն ալ Հայեր են, երեւելի թէ անհրաժեշտ։

Այսպէս, նոր Միութեան հիմնադիր — նախագահն է՝ ոմն Դաւիթ Սավուլեան, որ անունն ալ տաճկցուցեր եւ վերածեր է Դաւիթ Սավուլ Եըլմազի, ընդհ. խաչուակալը՝ Լեւոն Արզումանն, գանձապահը՝ Արամ Սէրգէլ, անդամները՝ Տօքթ. Վէնսան Գասապ (Վիչէն Գասապեան), Բարսեղ Ապաճի եւ Պիմէն Զարդար (ծանօթ գրավաճառը)։

Այս խօթը հօգինաց վարչութեան մէջ կը գտնուի մէկ Յոյն, ընդհ. քարտուղար Թրիանտաֆիլօս, որ իբրեւ մականուն ընտրած է Եըլտըրըմ։

Ուրեմն պատմութիւնը պիտի արձանագրէ որ, ինչպէս շատ մը «մի - սիա»ներու մէջ, այս նակատին վրայ եւս առաջնութեան մրցանիշը կոտրեցին Հայերը։

Չէ՞ որ այս քանն ալ հիմ բանեց։ 1934 սեպտեմբերին, հռչակաւոր Տօքթ. Վիչէն Գասապեանը նամակ մը կը հրատարակէր Պոլսոյ «Վագըթ»ին մէջ (այժմ «Գուրուն»), «Հա՞յ թէ թուրք քրիստոնեայ լուսաւորչականներ » խորագրին տակ։

Ուրախութեամբ իմանալով որ 8–10 հայ երեսփոխներ դիմում կատարած են, օգնանու մը նուիրելու համար, այս համբաւաւոր սրիկան դիտել կուտար.

— « Սակայն փափաքելի էր որ այս ձեռնարկը կատարողներուն « Հայ հայրենակից» չըսուելով, եթէ երբեք գատորոշութեան մը պէտք կայ, « Թուրք քրիստոնեայ լուսաւորչականներ » (Թիւրք խրէվէ կրէկօրիէն-լէր) ըսուէր»

Միեւնոյն ատեն կը յորդորէր որ հայրերն ու մայրերը «հոգի տան, իրենց զաւակները թուրք դպրոցներու մէջ մեծցնելու եւ կարդացնելու համար »։

Զաֆազանց պերճախօս էր իր բագոքը, այս առթիւ.

— « Այս շրջանին մէջ ի՞նչ բան է մասնաւոր վարժարան» (փոքրամասնութեանց դպրոցներ)։

Մինչ տօքթորը կը շարունակէր իր առաքելութիւնը, պիրանեակներ ալ ծարելով, 1935 մարտին, Աֆիոնի Խ - րեափոխան պայ Պերն Թիւրքէրն (Քէլէքեան) էր որ, իր ընտրութեան առթիւ, կամացուկ մը կը սահեցնէր նոր բանաձեւը.

— « Ես այն համոզումն ունիմ որ դարերէ ի վեր այս երկրին մէջ գտնուող եւ ՀԱՅ ԱՆՈՒՆԸ ԿՐՈՂ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԹՈՒՐՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ» եւայլն։

Ըսելով - ըսելով պատրիարքն ու ազգ. վարչութիւնն ալ խելքի եկրին։

Ատենէ մը ի վեր, երկուքն ալ իրենց գեկոյցներուն մէջ կը գրեն «Թուրք Հայեր »։

Ինչպէս կ'երեւայ տակաւին լաւ չեն սորված իրենց դասը։

Բայց, ո՞ր օրուան համար է նոր թարը, «Թուրք քրիստոնեաներու միութիւնը», իբրեւ մայրմնացեալ փափաքին։

Վարչութեան անդամներուն մականունները իսկ շանթեր են.—

Դաւիթ Սավուլ Եըլմազ, Արամ Սէրգէլ, Վէնսէն Գասապ, Բարսեղ Ապաճի, Թրիանտաֆիլ Եըլտըրըմ...

ՎԱՀԷ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Բարեգործականի դրասենեակէն ստացանք հետեւեալ գեկոյցը, յուլիս 11 թուականով.—

Ինչպէս մեր վերջին գեկոյցներով յայտնած էինք, պէտք եղած դիմումները կատարեցինք փութացնելու համար ներգաղթի գործողութիւնները, եւ արդէն եկէք յայտնելու որ Երեւանէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ կառավարութիւնը որոշած է վերսկսիլ ներգաղթը։

Թէեւ որոշուած չէ ներգաղթողներու թիւը եւ թուականը, բայց կը կարծենք որ առաջին խումբը պիտի բաղկանայ 1200 աշխատաւոր գաղթականներէ, գլխաւորապէս Հայաստանի մէջ աւաններ եւ Նուպարաշէնի մէջ բազմամասեր կառուցանող հայրենակցականներու ցանկերուն համաձայն։ Քաղ. Շահվերտեան այս անգամ եւս ներգաղթի լիազօր նշանակուած ըլլալով, մօտերս կ'աւ- գեւորուի Եւրոպա։

Հետեւաբար ներգաղթի մանրամասնութիւնները պիտի ծանուցանին յետագային, լիազօրին հետ խորհրդակցութիւններ կատարուելէ վերջ։

Միութեանս կեդր. վարչութիւնը այդ բարեհաջ կարգադրութեան մէջ տեսնելով նոր խումբերու եւս ներգաղթի հաւանականութիւնը, եւ Հայաստանի կառավարութեան գործը դիւրացնելու մտածումով որոշում կայացուց, առաջին խումբին մասնակցող չքաւոր ներգաղթողներու ծախքերը հոգալով հանդերձ, յառաջիկային համար եւս իր սովորական հասոյթներուն մէկ մասը այդ կենսական նպատակին յատկացնել, եւ առ այդ ի հարկին իր ձեռնարկները եւս պակսեցնել, ինչպէս նաեւ նոր թափով մը հետապնդել ներգաղթի հանգանակութիւնը որ կանգ առած էր։

Մահ Պ. Երուանդ Աղաթօնի

Նիւէն մեզի կը հաղորդեն մահը Պ. Երուանդ Աղաթօնի, որ անկողին գամուած էր տարիներէ ի վեր։

Հանգուցեալը ծանօթ էր իբրեւ քաջ հողագէտ եւ հիմնադիր Բարեգործական Միութեան։ Եղած է հողագործական քննիչ՝ Թուրքիոյ մէջ, յետոյ անցած է Եգիպտոս, ուր շինեց իր դիրքն եւ հարստութիւնը։

Թունդ ազնուապետական եւ մոլեռանդ հակադաշնակցական, Բարեգործականի եւ հանրային կեանքի մէջ ալ այդ ոգին կ'արծարծէր գրչով եւ գործով, մանաւանդ վերջին տարիներուն։ Հրատարակած է կարգ մը հողագիտական գրքոյկներ, եւ կարեւոր գումարներ նուիրած՝ Բարեգործականին։ Ութսունը անցած էր, եւ բնիկ Բալուցի։

Անկէնի ջերմուկներուն բացումը

Ուրբաթ օր տեղի ունեցաւ Անկէնի վերաշինեալ ջերմուկներուն բացումը։ Ներկայ էր նաեւ Հանրապետութեան նախագահը։ 14,500,000 Ֆր. ծախսուած է վերաշինութեան համար, որուն շնորհիւ այցելուները պիտի կրնան մեծապէս օգտուիլ հանքային ջուրերէն։ Տասներկու աղբիւրներ կը գտնուին Անկէնի հովիտին մէջ։ Ջուրերը ծծմբային - կրային են, 10 — 14 աստիճան տաքութեամբ։ Ծնունդին համեմատութիւնը կը տարբերի համաձայն աղբիւրին։ Վաթսուն խուցեր շինուած են նոր շէնքին մէջ, որ օժտուած է արդիական բոլոր յարմարութիւններով։ 1773էն ի վեր ծանօթ են Անկէնի ջուրին բուժիչ յատկութիւնները, որոնք նոյն տարին երեւան հանուեցան հայր Քաթի կողմէ եւ Գիտութեանց Ակադեմիային հաղորդուեցան 1776ին։ Բուն ջերմուկը բացուեցաւ 1821ին, ունենալով նշանաւոր այցելուներ։ Մեծ անկում կրեց վերջին պատերազմին, եւ այժմ յոյս կայ որ շատ աւելի ժողովրդականութիւն վայելէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Լավկան գարունէ մը վերջ, ամպրոպային ամառ մը։

Արեւին գոլը կը մտնէ Թոքերուդ մէջ ու կարծես պիտի խեղդէ քեզ։ Թթուածինը կը նուազի։ Կը դժուարանայ շնչառութիւնը։ Եւ թմրութիւն մը, ու խռովք մը։

— Այս գիշեր փոթորիկ կայ...

Իլիա Էրէնպուրկ, իբրեւ պատգամաւոր Գրողներու Միջազգային Համագումարին, երբ կը նստի թղթակցութիւն մը գրելու Իզվեստիային, նեղուած՝ Փարիզի յանկարծական տաքէն եւ ծանր մթնոլորտէն, կը գրէ.

— Այս գիշեր փոթորիկ կայ...

Եւ անմիջապէս կ'աւելցնէ, թէ ուրիշ փոթորիկ մը եւս կը պատրաստուի ընկերային կեանքի հորիզոնին վրայ։ Այդ փոթորիկին սպառնալիքն էր որ Փարիզ հաւաքեց աշխարհի մտաւորականները, — գրողները։

Արդարեւ 38 երկիրներէ (բաց ոմանց՝ 14 երկիրներէ) 230 պատգամաւորներ հասեր էին Փարիզ, Յունիսի վերջը, խորհրդակցելու «Մշակոյթի պաշտպանութեան մասին»։

Համագումարը տեւեց 5 օր (21-25 Յունիս)։

Կուտանք օրակարգները, որ քննութեան առնուեցան 11 նիստերու մէջ։

21 Յունիս, կէս օրէ վերջ. — Բացում (Անտրէ Ժիտ)։

21 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9. Կը նախագահեն Անտրէ Ժիտ եւ Անտրէ Մալրօ։ Օրակարգ՝ Մշակութային ժառանգութիւն։

Զեկոյցներ՝ Ֆորսթըր (Անգլիա), Գրեխթ (Գերմանիա), Քիշ (Գերմանիա), Ա. Թոլսթոյ (Ռուսիա), Փ. Ղէնոա (Ֆրանսա), Լուի Արակոն (Ֆրանսա), Լուպպոլ (Ռուսիա), Քասու (Ֆրանսա)։

Վիճաբանութիւն։

22 Յունիս, կէս օրէ վերջ. — Կը նախագահեն Ռալլօ Ֆրէնք եւ Լուի Արակոն։ Օրակարգ՝ Գրողին դերը ընկերութեան մէջ։ Զեկոյցներ՝ Հըքսլի (Անգլիա), Սթրէչի (Անգլիա), Անտէրսըն-Նեքսօ (Տանիմարքա), Քարէն Միքայէլիս (Տանիմարքա), Իվանով (Ռուսիա), Ա. Բէր (Գերմանիա), Թոլլըր (Գերմանիա), Փ. Ապրահամ (Ֆրանսա)։

Վիճաբանութիւն։

22 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9. — Կը նախագահեն Հայնրիխ Ման և Ժան Ռիշար Պլոք։ Օրակարգ՝ Անհատը։ Զեկոյցներ՝ Անտրէ Ժիտ (Ֆրանսա), Գրոտ (Գերմանիա), Իլիա Էրէնպուրկ (Ռուսիա), Անտրէ Մալրօ (Ֆրանսա), Մուսիլ (Աւստրիա), Քրըվէլ (Ֆրանսա), Թէպրաաք (Հոլանտա)։

Վիճաբանութիւն։

23 Յունիս, կէսօրէ ետք. — Կը նախագահեն Հ. Պարպիւս եւ Փ. Նիզան։ Օրակարգ՝ Մարդասիրութիւն (humanisme)։ Զեկոյցներ՝ Ուալտօ Ֆրէնք (Միացեալ-Նահանգներ), Թ. Սէնտէր (Սպանիա), Տիւպուան (Ֆրանսա), Եագուպ Գատրի (Թուրքիա), Լիւք Տիւրթէն (Ֆրանսա), Պեխէր (Գերմանիա), Ֆրիտման (Ֆրանսա)։

Վիճաբանութիւն։

23 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9. — Կը նախագահեն Ֆորսթըր եւ Կէէննօ։ Օրակարգ՝ Ազգ եւ մշակոյթ։ Զեկոյցներ՝ Պարպիւս (Ֆրանսա), Ռէփ Ֆոքս (Անգլիա), Միխայլէնկօ (Ռուսիա), Կոլտ (Միացեալ-Նահանգներ), Սէկըրս (Գերմանիա), Ա. Շանսոն (Ֆրանսա), Տաբիձէ (Վրաստան), Ցարա (Ֆրանսա)։

Վիճաբանութիւն։

24 Յունիս, կէսօրէ ետք. — Կը նախագահեն Անտէրսըն-Նեքսօ և Կիյոու։ Օրակարգ՝ Ստեղծագործութեան վիճաբանութեանց։

24 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9. — Կը նախագահեն Սֆորցա եւ Մուսինաք։ Օրակարգ՝ Ստեղծագործութեան հարցերը եւ մտածման արժանապատւութիւնը։ Զեկոյցներ՝ Հայնրիխ Ման (Գերմանիա), Ֆէօխտվանկէր (Գերմանիա), Տիխոնով (Ռուսիա), Մուսինաք (Ֆրանսա), Լահուտի (Ռուսիա), Կէկէն-Տրէյֆիւս (Ֆրանսա), Նէզվալ (Չեխոսլովաքիա), Լընորման (Ֆրանսա)։

Վիճաբանութիւն։

25 Յունիս, առաւօտեան ժամը 10. — Կը նախագահէ Անտրէ Մալրօ։ Օրակարգ՝ Կազմակերպական հարցեր։

25 Յունիս, կէսօրէ ետք. — Կը նախագահէ Եագուպ Գատրի։ Օրակարգ՝ Շարունակութիւն երկուշաբթի օրուան վիճաբանութեանց։ Զեկոյցներ՝ Փուլայլ (Ֆրանսա), Հոմ (Գերմանիա), Կիրշոն (Ռուսիա), Ուհսէ (Գերմանիա), Սիաօ (Չինաստան), Կանտորովից (Գերմանիա), Քլաուս Ման (Գերմանիա), Վայնէրթ (Գերմանիա), Եֆ Լաստ (Հոլանտա), Տիկ. Մակտըլէն Փազ (Ֆրանսա)։

25 Յունիս, երեկոյեան ժամը 9ին. Կը նախագահեն Ա. Թոլսթոյ եւ Ա. Շանսոն։ Օրակարգ՝ Մշակոյթի պաշտպանութիւնը։ Զեկոյցներ՝ Անտրէ Ժիտ (Ֆրանսա), Մաքսիմ Կորքի (Ռուսիա), Պարպիւս (Ֆրանսա), Մալրօ (Ֆրանսա), Կէէննօ (Ֆրանսա), Բաբէլ (Ռուսիա), Թոլլըր (Գերմանիա), Տոպլին (Գերմանիա)։

Փակում. — Անտրէ Մալրօ։

×

Մաքսիմ Կորքի էր չեկած, իսկ Քրըվէլ մեռաւ վերջերս։ Անոնց զեկոյցները կարդացուեցան գիւանին կողմէ։ Ռոմէն Ռոլան ողջոյնի գրութիւն մը ղրկած էր։

Բոլոր զեկոյցները, գրաւոր, պատրաստուած էին առաջուընէ, կարելիութիւն տալու համար թարգմանելու։ Այսուհանդերձ գիւանը չկրցաւ արագ կատարել իր գործը եւ ժամուլին տալ ընդհանուր զեկոյց մը։ Այնպէս որ պարբերաթերթերը, յուսահատ, իրենց լրաբերներուն տպաւորութենէն զատ, հրատարակեցին այն ճառերը միայն, որոնք ինկան իրենց ձեռքին տակ։ Մեծ պարբերականները տակաւին չեն արտայայտուած համագումարին աշխատանքներուն մասին։

Հաւաքած եմ ճառերուն մեծ մասը, այլ մանաւանդ գլխաւորները։ Պիտի ներկայացնեմ զանոնք՝ միացնելով մեր քննադատութիւնները։

Թէ ճառերուն եւ թէ վիճաբանութիւններուն ընթացքին ծագեցան հարցեր, որոնց մասին կարելի է գրել հատորներ։ Իմ նպատակս պիտի ըլլայ համագումարին ընդհանուր մտահոգութիւններուն մէջէն դուրս հանել եւ ներկայացնել կարգ մը խմբակցութիւններ, այլ մանաւանդ վի-

ԲԱԺԱԿԱՃԱՌ

— • —

Գիւղական փոքրիկ դրախտի մը մէջ, նստեր ենք հիւղակին առջեւ։ Կէս օր է։ Նոր է աւարտեր սեղանը։ Ումպ առ ումպ կը խմենք անուշահամ ըմպելին ու կը խօսինք։

Պարտէզը կը յորդի ծաղիկներով ու երաժշտութիւնը կը խառնուի բոյրերուն։

Արեւը կը հնչեցնէ իր բիւրաւոր եւ լուսեղէն զանգակները։ Անոր կուրծքէն հեղեղի պէս կը վազէ տաք արիւնը։

Երաժշտութիւնը կը հրամցնէ մեզի հին երգեր, սիրերգներ, ցայգերգներ ու վիպերգներ։ Հին երգերը հին գինիներու պէս են։

Պարիկ մը մեր միտքին եւ սիրտին կը փաթթէ արբեցութեան նուրբ շղարշներ։

Մեր աչքերը մերթ կը փայլին ու մերթ կը նուաղին։

Հոգիս պտոյտի է ելեր մարմնոյս մէջ։ Ան մերթ շրթունքներուս վրայ է, մերթ ուղեղիս մէջ, մերթ աչքերուս, մերթ ալ մատներուս։ Թռչունի մը նման կը փայփայեմ հոգիս։ Կապոյտ է ան երբ աչքերուս մէջ է ու սպիտակ երբ մարմնոյս մէջ։ Վարդագոյն է մատներուս մէջ եւ արեան գոյն ունի շրթունքներուս վրայ։ Եւ վիրաւոր է։ Նետ մը մխուած է անոր մէջ։ Ոսկի նետ մը, սիրելի նետ մը, տաք նետ մը որ կը կոտտացնէ զինքը։ Իր երջանկութիւնը իր վէրքէն կուգայ եւ տառապանքը իր ապրելէն։

Կը լուամ իր վէրքը աչքերուս արցունքներուն մէջ, կ'օծեմ իր խօսքերը վարդերու անուշահոտութեամբ ու կը բանտարկեմ զինքը սրտիս խորունկ լճակին մէջ ու կ'երգեմ ներքին երաժշտութիւնով.

— Օրօ՜ր, հոգիս, քնացիր։ Սիրտս քեզի կախօրրան, օրօ՜ր։ Այս խոր վէրքով թաղմացար, օրօ՜ր։ Հուրը մտար մանկացար, օրօ՜ր Գինի խմեմ քու կեանքիդ, օրօ՜ր։

Սեղանին շուրջը խօսակցութիւնները կը քաշքշուին։ Հին վիպերգ մը յուզում կը մաղէ ներկաներուն մէջ։ Ամբողջ պարտէզը օրօրի մէջ է։ Կ'օրօրուին լոյսերը, բոյրերը, գոյները եւ հոգիները։

Ցած ձայնով կը կրկնեմ հոգիիս.

— Ցառապանքէդ հետ փաթթուած քնացիր մէկիկ մէկիկ։ Երջանկութիւնը աստղի մը պէս կը նայի կախօրրանիդ։ Հեռու չար աչքերէ, հեռու չար խօսքերէ, ընկղմէ թմրութեան եւ քունին մէջ, օրօր ու շորօր։

Կը լեցուին բաժակները։

Մէկը ոտքի կը կանգնի ու կ'ըսէ բաժակաճառ.

— Կ'առաջարկեմ խմել լոյսին համար։ Լոյսը արիւնն է Աստուծոյ։ Ան պտուղն է արքայութեան որ երկնքի գոտիներէն կը թափի առ մեզ։ Լոյսը երկնային նուագահանդէսներու այիքն է որ կը հասնի երկրին եւ կը ստեղծէ նոր դաշնակութիւններ։ Լոյսը կազմուած է հրեշտակներու նայուածքներէն։ Լոյսը տիեզերքին հոգին է եւ աշխարհի ստինքը։ Լոյսը մայրն է բոլոր գեղեցկութեանց, բոլոր բարիքներուն։ Կը պաշտեմ լոյսը իբրեւ աստուածութեան տեսանելի մասն ու մասունքը։ Կը վերածագէի մէջս հոգին մեր արեւապաշտ պապերուն։ Հոգիս մեհեանն է լոյսին։ Ան իր բոլոր գոյներով կը պարէ մէջս ու կ'երգէ իր զուարթութեան վիպերգը։ Ան կը մտնէ երակներուս մէջ ու կը վառէ արեանս ճրագները։ Լոյսը մանանայի պէս է բերնիս վրայ, պսակի պէս է գլխուս շուրջ եւ աղջկան պէս է գրկիս մէջ։ Կը խմեմ այս փոքրիկ բաժակը լոյսին համար, իր փայլին համար, իր ջերմութեան համար։ Անիկա Ցիսուսի մերկ հոգին է, մերկ մարմինէն վազող արիւնն է, հոգին արիւնն է։ Լոյսն է որ կ'եփէ մեր իմաստութիւնը։ Լոյսն է որ կը քարքայէ մահը ու միշտ նոր ճամբայ կը բանայ կեանքին։ Կեցցէ՜ լոյսը։

Ծաղիկները կը քնանան խաղաղութեան մէջ, անույշ երազներով։ Վարդենի մը կը ներհէ պատին կռթնած։ Ուրիշ մը ամբողջովին տարածուեր է կամարի մը վրայ։ Այծտերեւին իր թաթիկներով վանդակապատէն վեր է բարձրացեր։

Ծառագայթ մը կը պարէ սեղանին վրայ ու կը խմէ կաթիլ մը իմ բաժակիս ըմպելիէն։

Հին վիպերգ մը կը պեղէ մեր յիշողութիւնը եւ երեւան կը հանէ հին յուզումներ, հին օրեր, հին պատկերներ։

Այս եղանակով կը յիշեմ կարգով պտոյտ մը Միջերկրականի կղզիներէն մէկուն մէջ։ Կառքը կ'ելլէր զարձզարձիկ ճամբաներէ մը։ Ծովը կ'երկէր։ Հոգիս մէջս գինի կը պատրաստէր ու կը խմէր։ Հսկայ ծառերու տակէ կ'անցնէինք։ Սիրերգը ճամբուն վրայ կը սաւառէր։ Մէջտեղ կ'ելլէն այդ երազական կղզին տեսիլները, իր գեղջուկ դէմքերով եւ կենդանիներով։

Հին վիպերգը կ'աւարտի։ Կը կրկնուի ոգիիս մէջ։

Արեւը մեր գլուխներուն վրայ է կանգներ ու կը դիտէ մեր արբեցումը։

Եղբայր մը ոտքի կ'ելլէ, նոր բաժակաճառով։

— Կը խմեմ այս բաժակը ներքին լոյսին համար։ Այն լոյսը որ կը բխի հոգիին հանքերէն, սրտին կղզիներէն եւ միտքին բարձունքներէն։ Այն ներքին լոյսին համար որ մեզ խաչելէ վերջ կը հասցնէ երկինքին։ Որ կ'եփէ մեր էութիւնը եւ ողջակէզ կ'ընէ քաղցր խարոյկի վրայ։ Ան է որ կուտայ մեզի կեանքի բոյրը եւ մահուան համը։ Առանց այդ կրակոտ լոյսին ոչ մէկ զարուն կը ծաղկի ներաշխարհին մէջ։ Անիկա շունչն է հրեշտակներուն, եւ ցոլացումը բովանդակ աստղերուն։ Այդ լոյսին մէջ է որ յարատեւ կ'երթեւեկենք դժոխքէն Արքայութիւն եւ Արքայութենէն մինչեւ եօթներորդ երկինք։ Միածնի նման լոյս մըն է ան, մեր հոգին կ'անցնի անոր բոլոր երանգներէն ու կը պայծառակերպուի։

Այդ լոյսը կ'ազնուացնէ մեզ, կը սրբէ մեզ, ընծայելով աստղերու յոգնութիւնը եւ մկրտութիւն։

Երգի պէս լոյս մըն է։ Ան ունի յաճախ տառապանքի եղանակներ ու մերթ ալ ուրախութեան մեղեդիներ։ Անոր կչռոյթին ներքեւ խմատով լեցուն կը սահի նաւակը կեանքին։

Իմ սիրտս լուսամանն է այդ լոյսին։ Եւ Սէրն է այդ լոյսը։

Կը խմեմ այս բաժակս այդ լոյսով լուսաւորուածներուն կեանքին։

×

Վարդերը իրար կը համբուրէին։ Մանուշակները կը խայտային խութենէ, լոյսը կը պատարագէր։

Հոգիս դեռ կ'ունկնդրէր հին վիպերգը եւ երկրորդ բաժակաճառը։

Մատանիիս վրայ արցունքի մարգրիտ մը կը փայլէր։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷՐ ՍՏԱԼԻՆ

«Դաշնակցական բանակը զոհ գնաց Համաձայնականներու խոռվարարութեան»

Ձեռ գիտեր ինչո՞ւ, «Նորհ. Հայաստան» (26 յունիս) կը հրատարակէ Ստալինի յայտարարութիւնները, որոնք լոյս տեսած են «Փրավտայ»ի մէջ 13 նոյեմբեր 1920ին։ Երբ «Նորհ. Հայաստան» կը հրատարակէ Ստալինի այս յայտարարութիւնը իբրեւ առաջին յօդուած, պէտք է ենթադրել, որ «Փրավտա» կրկին տպած է, այս օրերուս, եւ հեռագրով տուն տուած կովկասեան «հանրապետութեանց» օրկաններուն։

Հետաքրքրական այդ չէ, սակայն։

Ստալին, 1920ի վերջերը, հարաւէն կը վերադառնար Մոսկուա։ Կարմիր մայրաքաղաքին առաջին օրաթերթին կողմէ տեսակցութիւն մը կը խնդրուի Ստալինէն, որ ընդհանուր ակնարկ մը կը նետէ քաղաքական հորիզոնին վրայ։ Համբակ քաղաքագէտի իր այդ ակնարկին մէջ, շատ հետաքրքրական է շեշտը, որ կուտայ հայկական դէպքերու գնահատութեան։

Ստալին կը պարզէ այն խաղերը, զորս Դաշնակցները կը կատարէին՝ տիրանալու համար Կովկասին։ Թէ ինչպէս Ֆրանսացի եւ անգլիացի աշխարհակալները զաւեր կը լարէին, ժողովուրդները իրարու դէմ կը հանէին, արիւնհեղութիւններ կը սարքէին, մարդկային սպանդանոցներ կը կազմակերպէին՝ շահեր ապահովելու համար իրենց։

Դէպքերը եւ իրողութիւնները վերլուծելու իր այս փորձին մէջ, Ստալին ակնարկը կը յառէ հայկական հորիզոնին։

Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ ըրգալի չափով նուազեցան Համաձայնականներու յաջողութեան յոյսերը Վրանկէլը ջախջախուելէ վերջ։ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԿԱՍԿԱԾ ՉԿԱՑ ՈՐ ԶՈՀ ԳՆԱՑ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՌՈՎԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ, (պրովոկացիա), ԱՆՈՆՔ ՔԸՍ - ՔԸՍ ԸՐԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎՐԱՅ ԵՒ ԽԱՅՏԱՌԱԿՕՐԷՆ ԼՔԵՑԻՆ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՑՕՇԱՌԷ ԶԱՅՆ։ Հազիւ թէ կարելի է տարակուսիլ, որ Հայաստանի համար փրկութեան այլ ելք չէ մնացած, բայց եթէ դաշնակցիլ խորհրդային Ռուսիոյ հետ։

Վերջապէս Թուրքիան։ Անտարակոյս իր վախճանին կը մօտենայ Սեւրի դաշնագրին շրջանը, որ խմբագրուած է ի վնաս Թուրքիոյ եւ ընդդէմ քեմալականներուն։ Քեմալականներու կռիւը Համաձայնականներու դէմ, եւ այդ ուղղութեամբ անգլիական գաղթավայրերու մէջ զօրացած շարժումը մէկ կողմէ, Վրանկէլի ջախջախումը եւ Վենիզէլոսի անկումը Յունաստանի մէջ միւս կողմէ, կը կարենային Համաձայնականները զգալի չափով մեղմացնել իրենց հակառակութիւնը քեմալականներու դէմ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՒԵՐՈՒՄԸ ՔԵՄԱԼԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔՈՎ՝ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՑԱՐՁԱԿ ՋԷՋՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ Թրակիան եւ Իզմիրը հասցնելու Թուրքիոյ վերադարձնելու յարգը Համաձայնականներու գործակցութիւնը Սուլթանին եւ քեմալականներուն միջեւ բանակցութեան եւ Պոլսոյ պաշտօնին լարերը, — այս բոլորը խաղ մըն է, որ կը հաստատէ Համաձայնականները լիզօրէն կ'ուզեն խաթնել սիրաշահիլ քեմալականները ու թերեւս քեմալականներուն մէջ բռնաշրջումը կատարել պիտի ... ինչո՞վ կը վերջանայ Համաձայնականներու սիրաշահումը, ո՞րքան առաջ կ'երթան քեմալականները իրենց յեղաշրջման մէջ, դժուար ըսել։ Բայց եւ այնպէս, պարզ է յաջողութիւն որ գաղթավայրերու ազատագրութեան պայքարը, որ դեռ քանի մը տարի առաջ, պիտի բանայ հակառակ ամէն բանի եւ սիա, իբրեւ դրօշակիր այդ պայքարի, պիտի օժանդակէ, իր բոլոր ուժերով եւ միջոցներով, այդ պայքարին կողմնակիցներուն։ Եւ այդ պայքարը յաղթութիւն պիտի պարգեւէ քեմալականներուն, եթէ անոնք չըլլան նշանաւոր ժողովուրդներու ազատագրութեան գործին, կամ եթէ քեմալականները՝ եթէ անոնք գտնուին Համաձայնականներու բանակին մէջ։

Արտատպեցինք Ստալինի յայտարարութիւնները նախ իբրեւ պատմական փաստ, երկրորդ իբրեւ պատասխան Երեւանի մեր հաջաններուն, որոնք երբ հարկ ըլլայ խօսիլ վերջին շրջանի դէպքերուն մասին, անպայման պիտի հայհոյեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան՝ տուրք մը տալու ձեւով իրենց մեծերուն։ Բայց տեսէք թէ իրենց մեծը (եւ տէրը) ի՜նչ զուսպ լեզու կը գործածէ Դաշնակցական կառավարութեան մասին, ամբողջ մեղքը բարդելով եւրոպական աշխարհակալութեան վրայ, առանց մոռնալու Թուրքերու յօշոտումի ընդունակութիւնները։

Մինչդեռ մեր նորեկ Երեւանցիներուն համար մահացու մեղք է խօսիլ Թուրքերու ջարդարարութեան մասին, այնքան որ սովորութիւն դարձուցած են ներկայացնել Հայը Հայուն ջարդարար։

Ստալինի այս մեղմ լեզուն զ... կ'ըլլա՞յ Երեւանի պզտիկ մարդոց... չենք գիտեր, միայն թէ հարկ կը տեսնենք սրբագրել Ստալինի տեսակէտը։ — Այո՛, Եւրոպացին քըս-քըս ըրաւ Թուրքը յօշոտեց, բայց եւ այնպէս ծախ զարնող մըն ալ կար, — կարմիր Ռուսիան էր ան։ Ցարական Ռուսիոյ շահս փեսան։

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Արցախի կամ Ղարաբաղի Վարանդա գաւառի Պլեթա սարի լանջին թառած Քեաթուկ գիւղում 1872 թուին ծնուեց Միքայէլ Ցովհաննիսեանը. այդ գիւղը հեռու չէ պատմական Ասկերանից։ Ցետագայում Միքայէլ իր դրական ազգանունը փոխ առաւ իր իսկ բնագաւառ Վարանդայից եւ կոչուեցաւ Վարանդեան։ Իր նախնական, ապա եւ միջնակարգ կրթութիւնը ստացել է Շուշում, ուր աւարտել է ռէալական դպրոցը եւ նոյն տարին ուսարտական յաջող քննութիւն է տուել Արցախի թեմական դպրոցում, այնքան արդէն տիրապետում էր հայերէն լեզուին։ Սա ինքնին մի հազուագիւտ երեւոյթ է Կովկասահայ իրականութեան մէջ, միաժամանակ խիստ բնորոշ է Վարանդեանի նկարագիրը ճանաչելու տեսակէտից։ Միքայէլը շատ բախտաւոր էր ուսման կողմից, ո՛րովհետեւ նրա քեռին էր յայտնի հարուստ Միքայէլ Արամեանը, որի հաշուով նա ուղեւորուեց Եւրոպա ուսանելու, եւ լի ու լի յագուրդ ստացաւ եւրոպական համալսարանների գիտութեան աղբիւրից՝ հետեւելով ընկերային գիտութեանց բաժնին։ Նա աւարտել է Ժընեւի համալսարանը։ Նրա շրջանի ուսանողների մէջ էին նաեւ Գարեգին Խաժակը, պրոֆեսոր Վահան Տոտոմեանցը, Լեւոն Աթաբէկեանը եւ ուրիշները։ Ժընեւի համալսարանն աւարտելուց յետոյ՝ Վարանդեանն անցնում է Գերմանիա, ուր շարունակում է հետեւել զարձեալ ընկերային գիտութիւններին եւ աշխատակցում է գերմանական ընկերվարական թերթերին, մասնաւորապէս Կարլ Կաուցկու թերթին։ Վարանդեանը Գերմանիայից տեղափոխւում է Ֆրանսա, ուր Սորբոնի համալսարանի դասախօսութեանց է հետեւում եւ լայն ծանօթութիւնների տէր է դառնում։ Փարիզում նա աշխատակցում է Ժան Ժոռէսի Հիւմանիթէ թերթին։ Իր համալսարանական գիտութեան եւ մտաւոր զարգացման կողմից նոյնպէս Վարանդեանը բացառիկ տեղ է գրաւում մեր հայկական իրականութեան մէջ. Վարանդեանը լաւ գիտէր ֆրանսերէն, գերմաներէն, ռուսերէն, իտալերէն, յուներէն եւ անգլիերէն։ Այդ լեզուներով նա ազատ գրում էր, կարդում եւ խօսում։ Իսկ մայրենի լեզուով իր գրած երկերը հայ երկտասարդութեան շատ սիրած եւ փնտրած գրքերն են. նրա ոճը մշակուած է, ինքնուրոյն, լեզուն թեւաւոր է, երեւակայութիւնը հարուստ, միտքը ճոխ ու գրաւիչ։

Ընկերային գիտութիւններով այդքան օժտուած այդ երիտասարդը 1893 թուից մտնում է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ մէկէն ուշադրութիւն է գրաւում իր հրապարակախօսական տաղանդով եւ գիտական պատրաստութեամբ։ 1896ից բռնկած նա հանդիսանում է «Դրօշակ»ի խմբագրութեան միայուն անդամը եւ թերթի սիւներից մէկը՝ ի շարս Քրիստափոր Միքայէլեանի, Ակնունու, Ռոստոմի, Ահարոնեանի, Խաժակի, Զաւարեանի, Վռամեանի եւ այլոց։

Համաժամ ընկեր Եզոր Տէր Աստիքեանի, որ այդ ժամանակ ուսանող էր Ժընեւում, Միքայէլ Վարանդեանը «Դրօշակ»ի խմբագրատանը աշխատում էր Քրիստափորի անձնական. նա ունէր մի փոքրիկ թառ, որի վրայ երբեմն շատ մելամաղձոտ ձայնով ու մեղմօրէն նուագում էր սիգեան եւ այլ արեւելեան եղանակներ, ժպիտը դէմքին, հայեացքն ուղղած միւրա եւ Սալեֆ լեռներին, որոնք Ժընեւի մօտ են։ Նա խուսափում էր ուրիշների մօտ նուագելուց, ուստի եւ շատ քիչերին է յաջողուել լսել նրա մեղեդիները թառի վրայ... Ամէնքն ակնածում էին Վարանդեանից. նա կարծես պատդամախօս քուրմ էր, բայց ապրում էր շատ համեստ, նոյն իսկ ինքն էր պատրաստում իր ազքատիկ ճաշը եւ յաճախ բաւականանում էր լոկ ձուածեղով։ Նա ունէր կրծքի հիւանդութիւն, դժուար էր շնչում. անշուշտ այդ էր պատճառը, որ խուսափում էր ժխորից եւ բազմամարդ սրահներից. միայն հարկադրուած դէպքերում էր նա մեղանչում այդ կանոնի դէմ. ինքն իր մէջ ամփոփուած, իր խոհերի հետ հրկիզուած էր մեն-մենակ, առանց տրտնջալու, եւ ներքուստ այրւում էր, խորապէս ապրում իր ազգի ցաւերն ու հոգերը. անձնական վշտերը գրեթէ չէին զբաղեցնում նրան. նա միշտ գերադասում էր առանձնութիւնը. այդ կողմից Ակնունու հակապատկերն էր։ Վարանդեանը չէր ծխում, չէր խմում, հագուստը տարիներով չէր փոխում, բայց միշտ մաքուր էր պահում. այդպիսի կենցաղ նա վարում էր նրա համար, որ թոյլ չտայ իրեն ո՛ր եւ է շռայլութիւն, քանի որ նա յեղափոխական էր։ Ժընեւում ապրում էր մի շատ յարգուած զուիցերական ընտանիքում. այդ ընտանիքը պարծենում էր, որ մէօսիէօ Միշէլը իրենց տանն է ապրում։ Հայ-րենէր գերմանուհի Իկէ Ֆրապանը, որ այդ ժամանակները Ժընեւումն էր, մեծ յարգանք էր տածում դէպի Վարանդեանը։ Վարանդեանն ամէն օր ժամերով զրաղւում էր ընթերցանութեամբ եւ գրական աշխատութիւններով։ Ժոռէսը, Գեդը, Վանդեր-վելդը, Պլեխանովը, Կաուցկին, Բեբելը, ականաւոր եւրոպացի շատ ընկերվարական գործիչներ, այլ եւ ռուս յեղափոխական առաջնորդները՝ Պլեխանով, Լենին, Տրոցկի, Մարտով, Չերնով եւ ուրիշներ մեծ յարգանքով էին վերաբերւում Վարանդեանին...

1915 թուին, երբ նա Կովկաս էր, իրազեկ զարձաւ Թուրքիոյ Հայոց բնաջնջման սարսափներին, իմացաւ Վանի տեւական հանձը, ուղղակի հալ ու մաշ եղաւ. նա երանի տալով նրանց, որ աչքով տեսան երկիրը։ Նա չխառւ էր, և հակառակորդ թէ համախոհ անխտիր յարգում էին մտքի եւ գրչի այդ հերոսին, կուսակցական տեսարանին։

Ինքս անձամբ բախտ եմ ունեցել 1907 թուին ունկնդրելու ամբողջ շարունակ Միքայէլ Վարանդեանին, երբ նա Ներսէսեան դպրոցի լրացուցիչ երգ դասարանում դասախօսում էր հասարակագիտութիւն (սոսիոլոժի), այդ թուին, կարծեմ 42 նախկին թեմականաւարտներ, առաքելական վայրերի շրջանաւարտներ, Ահարոնեանի տեսչութեան օրով, ուսանում էինք Թիֆլիսում, դասախօսում էին Վարանդեան, Խաժակ, Սիրական Տիգրանեան, Յովհաննէս Տէր-Միքայելեան եւ ուրիշները, ի՞նչ ասել կ'ուզէ, որ խաժակը հիանալի հռետոր էր եւ համոզիչ, իսկ Վարանդեանը գրաւիչ էր ոչ միայն իր խորունկ մտքերով, այլ եւ կիրթ շարժ ու ձեւով։

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(1)

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԻԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ի՞նչ կ'ըսեն ինձ ափերն ազուո՛ր սա լճին,
Երբ կը հրճուին աստղերն եւ հեզ լուսընկան՝
Երկինքի՛ն մէջ, եւ երբ խանդով մը խորին
Սոխակն ամբիծ կը հծծէ սէ՛րն իր բուրեան
Առանձնութեան մէջ անզին:
Խօսքեր փոքրիկ. եւ վարանմա՛ն պէս երկչոտ
Նուրբ յուզումներ կը զգուեն սի՛րտս երկար.
Մինչ շողահոծ հովերն ալեակին նուաղկոտ
Կ'առթէ հոգւոյս տենչանքներու սիւքավար
Մանրիկ յոյզե՛ր արեւոտ:
Ի՞նչ է պահն այս. այս վայրկեանները հեւհեւուն,
Որ կը ստեղծեն մտքիս համար մենակեաց՝
Աշխա՛րհ մ'ուրիշ, ուր ագիներ յոյլ խնդուն
Մարգերու մէջ կը շրջին խո՛ր եւ սիրուած
Կշռոյթներո՛վ վէտվէտուն:
Ո՛րքան զով է թափանցիկ օ՛դն այս անդորր,
Այս լճին հասնող համբոյրի դողն յակինթեայ՝
Ո՛րը ափերէն, եւ ո՛րքան ջերմ է ու խո՛ր
Գորովն անհուն գիշերներուն մէջ ամայ
Շրջող լուսնի՛ն [illegible]
Խաղա՛ղ գիշեր. ի՞նչ պերճաշուք ես ու վե՛հ
Լճի՛ն վըրայ. երկինքի՛ն մէջ, հոգւո՛յս մօտ...
Դուն կ'առթես մեզ մոռացման պահ մը գնէտ,
Ու կը լլկես խորունկ վէրքերն արիւնոտ՝
Կեանքին թշուա՛ռ եւ դժնէ:
Կու տաս մեզ դուն, ո՛վ մեծ գիշեր, մրափման՝
Ազնի՞ւ թեւեր, ու հաւատքն իսկ որ երբե՛ք
Իմ հոգւոյս մէջ չիջաւ թափով մ'անսահման՝
Կ'ողողէ՝ զիս, ինչպէս նուա՛գն այս բեկբեկ
Արտասուախի՛ն հեշտալի:
Նկա՛ր դուն ինձ, բարի ոգի՛դ գիշերուան
Թաւիլ մառագ՝ քրմաբիս լո՛յս լայներուն...
Պիտ՝ այստեղ ես շոյեմ խոնարհ եւ բուրեան
[illegible] թրթռուն՝
[illegible]
Ու երգի՛լ քեզ, իմ երգերուս երկիւղած
Ցանէն ծաղկող ամպլյցանքո՛վն անբասար.
Ու ըզգալ միշտ շրթներուս դէմ բոցաբծարծ
Ցօղին արծաթ ճակտիդ դողի՛ն հովմավար՝
Լուսնալոյսին դէ՛մ դիմաց...:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄՐԱՊԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Նիւ Եօրք Թայմզ կիրակնօրեայ արուեստի բաժնին մէջ (9 յունիս) կը հրատարակէ գրոյց մը, զոր Ֆրէնք Նիւկէնթի կ'ունենայ Ռուբէն Մամուլեանի հետ, բնական գոյներով շարժանկարի պատրաստութեան մասին: Մամուլեանի լուսանկարն ալ միասին:

Խօսելով գոյներու թողած տպաւորութեան մասին, Մամուլեան կ'ըսէ.

— Եթէ արիւնը կանաչ ըլլար, յուզում պիտի չպատճառէր: Նոյնպէս գոյներն ալ ունին իրենց հոգեբանական արտայայտութիւնները: Մութ կապոյտը արժանապատուութեան տպաւորութիւն կը թողու, իսկ հարբեցողը կը գրգռէ յիշողութիւնը:

Ահա գոյներու այս տպաւորութիւնն է, որ մեծ դեր կը խաղայ թատրոնի մը բեմին կամ շարժանկարի մը պաստառին վրայ: Սխալ գոյնի գլխանիւ, սխալ գոյնի տեսարան մը մէջ դնելով, կը փճացնէք գրասանը ճիշդ ինչպէս եթէ գանուէր գէշ դերի մը մէջ:

Այս համոզումով, Մամուլեան ջերմօրէն կը ջատագովէ գունաւոր շարժանկարը. — «Գոյներու յառաջդիմութիւնը պիտի հասնի ազդեցական արուեստի կատարելութեան, որովհետեւ գոյները կը տպաւորեն եւ կը թելադրեն իրենք իրենցմէ»:

Նիւկէնթի չի մոռնար նկարագրել Մամուլեանի դիմագիծը. միաժամանակ կուտայ այն մանրամասնութիւնը, զոր տաղանդաւոր Հայը պատմած է իրեն: Պէքի Շարփ շարժանկարին պատրաստութեան ժամանակ, կը պատմէ Մամուլեան, ինծի պատահեցան այնպիսի դէպքեր, զորս պիտի չմոռնամ երբեք: Երկու անգամ ծխեցի զօրաւոր սիկարներ, որոնք կարծես պիտի խեղդէին զիս: Դարձեալ այդ ժապաւէնին պատրաստութեան ժամանակ, դերասանուհիներէն երկուքը ծննդաբերութիւն ունեցան եւ երկու անգամ ալ հրդեհ ծագեցաւ: Եւ տակաւին աշխատաւորներէն ոմանք հիւանդացան:

Պէքի Շարփ գունաւոր շարժանկար մըն է, այս է պատճառը, որ կարմիր գոյնը անջնջելի դրոշմուած է իր յիշողութեան մէջ:

Ըստ Մամուլեան կ'ուզէ բացատրել թէ շարժանկարը զգայարանական բարդ լծորդութիւն մը կը ստեղծէ.

— Այլեւս վերջն եկած է սեւ ու ճերմակ շարժանկարին, տարակոյս չունիմ որ ապագայ ժապաւէններու մեծ մասը գոյներով պիտի պատրաստուի: Գուցէ անմիջապէս տեղի չունենայ այդ, գուցէ երեք կամ չորս տարի առնէ: Բայց մեծ յեղափոխութիւն մը պիտի կատարուի շարժանկարին մէջ: Չեմ կարծեր որ սեւ ու ճերմակը անհետանայ ամբողջովին: Որոշ նիւթերու համար, ան պիտի ըլլայ խաղալ միջոցը ոչ միայն լուրերու, այլ եւ լրիւ մեծութեամբ կամ կարճ նկարներու համար.

Թոմաս Մասարիկ

Չեխերը տօնեցին, այս տարուան սկիզբը, Եւրոպայի այս իմաստունին՝ Թոմաս Մասարիկի ծննդեան տարեդարձը, — Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան նախագահը 85 տարեկան է հիմա:

Էմիլ Լուդվիկ, որ ծանօթ է նշանաւոր անձերու իր կենսագրութիւններով, երբ կը խօսի Մասարիկի մասին, կը գրէ. — Բոլոր կենսագրութիւններուն մէջ, որոնք կը ներկայացնեն արդի դարաշրջանին մեծագոյն էջերը, ոչ մէկը զիս գրաւած է այնքան, որքան պատմութիւնը կայսերական կառավարի մը որդւոյն, որ ի վերջոյ, կայսերական գահակի մը մէջ բազմած, կը կառավարէ նոյն կայսեր ժողովուրդին մէկ մասը, առանց ուրանալու մարդկային բարոյականի իր նախկին ըմբռնումները:

Հետաքրքրական է կարդալ այդ կենսագրութիւնը

Կարլ Կապէկ կը հրատարակէ Զրոյցներ Մասարիկի հետ, ինչպէս Էքքէրման կը հրատարակէր զրոյցներ Կէօթէի հետ: Այդ զրոյցներուն հատուներուն ակդրնական էջերէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը, ուր Մասարիկ իր բերնով կը պատմէ իր կեանքը.

— Մայրս վրաս աւելի մեծ ազդեցութիւն կը թողու քան հայրս: Հայրս պարզամիտ էր, մայրս էր որ «տան գլխաւորը» կը կազմէր:

Խելացի եւ սուր միտքով կին մըն էր: Եօր փորձառութիւն ունէր, երկար ատեն ապրած ըլլալով «բարձր շրջանակներու մէջ»... երբեւ սպասուհի

Կեանքը, որ անցուց ազնուականներու տուներուն մէջ, իրեն ներշնչած էր զաւակներն ալ տեսնել բարձր, ընկերային կարգերու վերին աստիճաններուն վրայ, որովհետեւ տեսած էր թէ հասարակ ժողովուրդը, աշխատաւորներն ու սպասաւորները, ի՛նչ թշուառութիւններու մէջ կ'ապրէին: Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ուզէր որ մենք «պարոն» կոչուէինք: Եթէ ես դպրոց տեսայ, շնորհիւ իրեն էր:

Հայրս Սլովակ մըն էր, նորա ծնած էր եւ այդպէս ալ մնաց հոգիով: Բաղդատելով մօրմէ կրած ազդեցութեանս հետ, հայրս իրական ազդեցութիւն մը չունէր վրաս: Կարդալ-գրել չէր գիտեր, սակայն կը թողուր որ մայրս մեզի կարդալ սորվեցնէ, ու չէր ալ ամչնար ինք ալ մեզի հետ սորվելով: Միայն թէ ինչ որ կ'ուզէր ինք ալ սորվիլ, կ'ուզէր որ օգտակար ու գործնական բաներ ըլլային: «Ինչի՞ կը ծառայէ այս, ի՞նչ օգուտ ունի այս» կը հարցնէր յաճախ: Հաւատացեալ չէր, բայց շատ կը վախնար դժոխքէն, ատոր համար եկեղեցի կ'երթար, երբեմն, կիրակի օրերը: Յաճախ Փրակա կ'երթար, բայց դռնապաններու եւ կառապաններու կեանքէն զատ ուրիշ բանով չէր հետաքրքրուեր:

Հայրս եղաւ պատճառ, որ ես զգացի հօրական, տարապարհակ աշխատանքի դառնութիւնները: Հայրս կ'աշխատէր բայց միշտ հարկադրանքով, իր տէրոջ առջեւ գլխարկը կը հանէր, թէեւ չէր սիրեր իր տէրը.

Ընկերային այս անհաւասարութիւնները խորապէս դրոշմուած էին մանուկ հոգւոյս մէջ: Որպէսզի դպրոց երթայի, հայրս պարտաւոր էր արտօնութիւն խնդրել իր տէրոջմէ: Երբ ազնուականները դղեակ կուգային որսորդութեան համար, իրենց մուշտակները կը ձգէին մեր մօտ, որպէս զի պահպանեն կենայինք: Աղուէն վերջ, մեծապատիւ պարոնները կը ճաշէին դղեակին մէջ, ճաշին աւելցուքները կը նետէին գիւղացիներուն առջեւ: Ու խեղճ գիւղացիները կռիւ կ'ընէին իրարու հետ, տիրանալու համար ճաշի աւելցուքին: Օր մը, գիւղացիներուն նետուեցաւ ճաշի աւելցուք մը, որ կարծեմ դդմաճ (մաճառնի) էր: Գիւղացիները չէին գիտեր թէ ի՛նչ է, «որդ» կ'անուանէին բայց եւ այնպէս իրարու հետ կը կռուէին, ճիշդ ինչպէս կենդանիները, խլելու համար իրարու ձեռքէ: Բոլոր այս թշուառութիւնները եւ անհաւասարութիւնները պատճառ եղան որ մէջս կազմուի ժողովրդավար կարգերու հաւատքը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ժորժ Սիւարէզ Թանի մէջ կ'ողբայ հրապարակագրութեան անկումը

Կար ժամանակ մը, երբ մամուլը կ'ապրէր հակակշիռի տակ. Երբ վերցաւ այդ հակակշիռը, գրելու ծայրայեղ ազատութենէն ծնաւ նորօրինակ բռնապետութիւն մը, որ իր ազդեցութեան տակ է առած հանրային կարծիքը: Եւ այս՝ տարիներէ ի վեր:

1883ին Վալտէք-Ռուսօ, ճառի մը մէջ, այսպէս կ'արտայայտուէր մամուլի մասին. —

«Ինչ որ ունինք այսօր, մամուլի ազատութենէ աւելի՝ իրաւունքի չարաշահում մըն է սակաւաթիւ քաղաքացիներու կողմէ: Մամուլի ազատութիւնը գոյութիւն ունի միայն երբեւ ճարտարարուեստ, առաւել կամ նուազ չափով շահաբեր, որ կը գտնուի քանի մը մասնագէտներու ձեռքը: Իւրաքանչիւրը կը գործէ, կը շարժի, կը ճառէ, կը գրէ տարօրինակ հեղինակութիւն մը տալով ինքզինքին: Կը սպառնայ, կը յանդիմանէ, կը պարսաւէ, քառորդ ժամու մէջ սովորական գրասեղանի մը անկիւնէն կը լուծէ ամէնէն հրատապ հարցերը: Մտիկ ըրէք, հանրային կարծիք կը ներկայացնեն ասոնք»:

Եւ Սիւարէզ կ'աւելցնէ որ Վալտէք-Ռուսոյէն ի վեր ոչինչ փոխուած է, ընդհակառակն մամուլի անկումը կը շարունակուի ու կը ծանրանայ: Ոմանք հրապարակագրութիւնը զէնք դարձուցած են իրենց անձնական վրէժխնդրութեանց, կը գրեն ու կը քննադատեն առանց տեսակէտ ունենալու, առանց մտաւորական պայքար ունենալու, նոյն իսկ առանց նկարագիր ունենալու, — տեսնուած է որ անոնք պոռչի պէս կապուին ամէն թերթի՝ կը բաւէ որ իրենց տեղ տրուի մաղձ թափելու: Ոմանք ալ հրապարակագրութիւնը շուկայ դարձուցած են ու կ'ապրին շանթաժով կամ կաշ արձաններու փառաբանութիւնը գրելով:

Սիւարէզ կ'աւելցնէ որ ժամանակին մենամարտի սպառնալիքը հակակշիռ մը ստեղծած էր հրապարակագիրներու սանձարձակ ու խելայեղ ազատութեան վրայ՝ գրիչ շարժելու: Վերջապէս պատուոյ ատեաններ կային եւ դատական հետապնդումներ: Սակայն հիմա ոչ ոք կը մենամարտի, ոչ իսկ կնիքի պատմութիւններու համար: Եւ ոչ ոք կարեւորութիւն կ'ընծայէ պատուոյ ատեաններուն: Գալով դատարաններուն, — այնքան դիւրի՛ն է հիմա ճամարտակել եւ բառերու հետ խաղալը դատարաններու մէջ:

Հրապարակագրութիւնը քաղութէններու ձեռքն ինկած է, աւա՛ղ:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Լուսաբանութիւն մը

Ֆրանսայի Հօկերի վարչութեան կողմէ՝ ի պատիւ բանաստեղծ Ալազանին տրուած թէյասեղանի մասին ձեր թղթակից Աշոտ Արծրունու յօդուածը իրականութեան չի համապատասխանում: Նա գրում է («Յառաջ» յուլ. 6ի համարում).—«Իսկ երբ Ալազանի ճառէն յետոյ նախագահ Աւ. Իսահակեան խօսք տուաւ [illegible] Շահխաթունիին, վերջինս մերժեց եւ [illegible] հեռացաւ»:

Ձեր թղթակիցը ցանկացել է Գ. Շահխաթունիին վերագրել վրդովմունքի, ընդվզումի մի «հերոսական» ժեստ...

Ես սպասում էի, որ Գ. Շահխաթունին բողոքէր այդ յերիւրանքի դէմ, սակայն զարմանում եմ, որ մինչեւ այսօր լռեց նա: Հարկ եմ տեսնում վերականգնել իրականութիւնը:

Թէյասեղանին ներկայ էին շատ արուեստագէտներ, որոնց խնդրեցի հանդէս գալ: Բնականաբար չէի կարող անտեսել տաղանդաւոր արտիստ Շահխաթունիին, չկամենալով վիրաւորել իմ հին յաւ բարեկամին, գիտենալով որ նա ինքնամոռացութեան հասնելու չափ զգայուն է:

Մանաւանդ որ Գ. Շահխաթունին տարիների ընթացքին ինձ հետ ունեցած զրոյցներով համոզել է ինձ, որ ինքը Ս. Հայաստանի եւ Հօկերի բարեկամ է, որը եւ ապացուցել է գործով, օրինակի համար, ի նպաստ Հօկերի կազմած թատերախաղերին իր ձրի, անշահախնդիր մասնակցութեամբ, («Աւազակներին», «Առաքել Ազային»), Հօկերի կազմած թատերական ժողովներին մասնակցելով, Հօկերի պարահանդէսներին, հանդէսներին, եւ այլն, եւ այլն:

Այս բոլորը նկատի ունենալով խօսք տուի Գ. Շահխաթունիին, բայց դժբախտաբար նա այդ ժամանակ ներկայ չէր, ինչպէս պատասխանեցին հանդիսականները:

Սակայն թէյասեղանից յետոյ, երբ հաւաքուած էինք սրճարանում — բանաստեղծ Ալազանը, նկարիչ Երուանդ Քոչարը իր տիկնոջ հետ, դերասաններ օր. Անուշ, Լեւոն Յարութ, Կիւրեղ Սրապեան եւ ուրիշներ, Գ. Շահխաթունին եկաւ մեզ մօտ, որտեղին ողջունեց Ալազանին եւ յան

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Տեսայ եմ, պատուհասեալներու սահմանին կից, Զէյթունի Կանչի բերդի նման պարսպապատ գիւղաքաղաք մը. անոր ամէն պատուհաններէն կրակը ջուրի պէս կը հոսէր: Բերդի վերին աշտարակէն՝ կմախացած մեռել մը անդադար ինքզինքը պահակէ՞ վար կը նետէր:

Առաջնորդս՝ ինծի կը հարցնէր.

— Կը տեսնե՞ս այդ մարդը, որուն ետեւէն ինկած է թագակիր պերճազգեստ ուրուական մը:

— Այո՛, սակայն ո՞վ է փախչողը եւ անոր ետեւէն ինկողը:

— Փախչողը՝ Զէյթունցի մանիչ Գրիգորն է, անոր դաւաճանութեամբն էր որ կը վերջանար մեր հայ հայրենիքի, մեր Հայաստանի անկախութիւնը. այդ մանիչը միշտ կը հալածուի այդ թագակիր ուրուականէն:

— Ո՞վ է այդ ուրուականը:

— Լուսինեան Լեւոնն է, մեր վերջին թագաւորը:

— Իսկ այն խիզախ կի՞նը որ պարսատիկով, դաւաճան Գրիգորին նշան կ'առնէ...

— Զարմանուհին է, Ռուբինեանց Հեթում սպարապետին տիկինը:

— Ի՞նչ հաշիւ ունի Գրիգորին հետ:

— Մեռելներն ալ վրիժառու են. ուրեմն մտիկ ըրէ. այս քու տեսած պատուհասեալներէն, այն որ Գրիգոր անունը կը կրէ, Զարմանուհին վրէժխնդրութեամբ անոր ետեւէն կ'իյնայ եւ զայն կը հալածէ: Վասն զի Գրիգոր անունով դաւաճան մը սպաննած է իր ամուսինը:

Ես դիտեցի այդ քաջարի կինը, իրաւցնէ ան դիւցազնուհի մը կը թուէր, անբեկնելի դիւցազնական մեռելներու հետ կը կռուէր, կը քաշէր անոնց միսը եւ դիակը կրակի լճին մէջ կը նետէր:

Հարցուցի առաջնորդիս թէ իրաւցնէ այդ կինը պէտք չէ՞ր դասել դիւցազններու շարքին մէջ: Ան հաստատելով իմ բառս, պատասխանեց.

— Իրաւացի է դիտողութիւնդ. այդ հոյակապ Զարմանուհին Ռուբէնեան իշխանութեան կործանումէն վերջը, երեք հարիւր քաջորդի լեռնականներ համախմբելով՝ Կապանի ամրոցէն կը հալածէր Թուրքերը եւ վախճանէն հինգ տարի երբեւ թագուհի կ'իշխէր Զէյթունի վրայ:

×

Պատուհասեալներու արուարձանին մէջ խղճալի էին աղբիւրի մը չուրջ դարձող մեռելները: Անոնց լեզուն չորցած դուրս կ'իյնար:

Ես կը դիտէի որ աղբիւրը կը վազէր, սակայն երբ ծարաւի մեռելներէն մէկը բերանը կը դնէր ծորակին, ջուրը հոսելէ կը դադրէր:

Ես ապշահար կը դիտէի այդ տեսարանը. իսկ Հրազդան խնդալով կ'ըսէր ինծի.

— Տես, Աստուած որքա՜ն արդար է. այդ դատապարտեալները մարդ աշխարհի մէջ մեծատուն հարուստներ էին. անոնք իրենց արտերուն ջուրը կը թափէին անպէտ փոսերուն մէջ, եւ չէին թողուր որ իրենց սահմանակից աղքատները ոռոգէին իրենց դաշտերը այդ աւելորդ ջուրովը:

Այդ անիծածներու արուարձանէն հեռանալով, մենք կը գտնուէինք դրախտի նման գեղեցիկ բուրաստանի մը մէջ. ամէն կողմ արծաթէ տերեւներով ուռենիներու շուքին տակ կը տեսնէինք մարմարէ աւազաններ, ջուրը հալած ոսկիի նման ծոր ծոր կը ծորէր:

— Գիտե՞ս, ըսաւ առաջնորդս, նաբահաս մեռեալները՝ հարուստ թէ աղքատ, առանց որեւէ խտրութեան, եթէ իրենց կեանքին մէջ՝ ժամանակին նիւթապէս կամ բարոյապէս աղքատներուն օգտակար եղած են, հոս որ կու գան ու կը խմեն այս ջուրէն, իսկոյն իրենց ափին մէջ ջուրը ոսկի կը դառնայ, եւ իրենք այդ ոսկին վարը աղքատներուն երդիքներուն վրայ կը թափեն...

Մինչ ես սքանչելիկ կը զարմանայի. ահա՛ յանկարծ դիմացս կ'ելլէր Սմբատ Բիւրատ, եւ կ'ըսէր ինծի.

— Խարտեաշ, ինչո՞ւ կը զարմանաս. չե՞ս յիշեր մեր Հայաստանի Անտոռյոլ գետի ափունքը գտնուած Իսկի աղբիւրեկը (ոսկի աղբիւրիկ), որուն անմահական ջուրը խմող նորապսակները ինչպէ՞ս տառ տառ ոսկի կը շահէին...

×

Զմայլած կը դիտէի ծովակին շուրջ հսկայ ժայռերը, բազմաթիւ մեռելներ՝ երկար պարեգօտով ամէնուն ոտքը ծածկուած, այր եւ կին հաւասարապէս երկար մազերով: Անոնք ժայռերուն բարձունքէն խումբ խումբ կուգային, անձայն, առանց երգի ժայռերուն ետեւը կ'անցնէին: Ամէն մէկ խումբ իրեն յատուկ անզուարթ դէմքով գուարթեան մը առաջնորդ ունէր:

Հրազդան ձեռքս քաշելով զիս կ'առաջնորդէր՝ ագռաւի փետուրին պէս սեւ գետի մը եզերքը, որուն անդին ափունքին վրայ շարուած մեռելներու ցոլքը կը ծփար գետին պաղպաջուն երեսը:

Յանկարծ վայնասուն մը կը պայթէր. մենք երկուքս լարուած ուշադրութեամբ ականջ դրինք. փոթորկող աղաղակը կը հասնէր ամպածրար ժայռերու տարօրոտ դիզուած մեռելներու փոհմակէն:

Ես սահմռկած կը դողդղայի, իսկ առաջնորդս խնդալով զիս կը հանգստացնէր, եւ ձեռքս բռնած խուժանին մօտ կը տանէր: Հոն երկու հոգի դիւահարած կը պոռային.

— «Խզեսցուք զկապանս նոցա, եւ ընկեսցուք ի մէնջ զլուծ նոցա»:

Առաջնորդս իմ զարմանքիս ու հարցումիս կը պատասխանէր.

— Այդ երկու դիւահարները քեզ անծանօթ չեն. գիտնալու ես որ անոնք ալ Զէյթունի մեր եկեղեցիներուն եւ վարժարաններուն մէջ ամէնէն սիրուած տիրացուները եւ ուսուցիչներն են. շատերուն ծանօթ նըշանաւոր «խալֆաները»՝ Խաչերը ու Թորոսը, որոնք սերունդներ դաստիարակեր են:

— Ո՛հ, ես չէի գիտեր որ դիւահարեալներն ալ՝ դաստիարակներ կրնան ըլլալ...

Առաջնորդս զարմանալ մօրուքը բռնած կը սկսէր խնդալ. եւ այդ միջոցին այն երկու դաստիարակ խալֆաները կը քաշքշէին երիտասարդ մեռելները եւ անոնց ներքնաշապիկը վերէն վար կը պատռէին, սաղմոսելով «Խզեսցուք զկապանս նոցա...»:

×

Քիչ մը անդին ես տեսայ ընդարձակ քարայր մը, վարժապետի պէս մէկը, գետին նստած, աշակերտներուն դաս կ'աւանդէր: Անոր կուրծքին վրայ «Եկաւ» գրուած էր, իսկ քամակին վրայ «Գնաց»: Այդ խեղճ ուսուցիչը լարուած մարդու մը պէս քամակը կամ կուրծքը ցոյց կու տար երբ աշակերտ մը դռնէն դուրս կ'ելլէր կամ ներս կը մտնէր:

Հարցուցի առաջնորդիս.

— Ի՞նչ զարմանալի բան, հոս այս վարժարանին մէջ ձմերուկ ալ կը ծախեն...

— Համբերէ քի՛չ մը:

Ու քիչ վերջը ես տեսայ որ բլուր մը ձեւացնող ձմերուկները աշակերտ մեռելներուն բաժնուեցան: Ուսուցիչն ալ նոյնպէս մեծ ձմերուկ մը բռնած՝ աշխարհագրութեան դաս կու տար: Ձմերուկներուն վրայ գծուած էր վերին Սիոնի քարտէսը:

Դաստիարակութեան այս նոր միջոցը էջմիածնէն Մարաշ մտցուցեր է Սերովբէ ծ. վարդապետը որ իր գիտը կ'առնէ կը բերէ հոս վերին Երուսաղէմ:

×

Մենք անցանք տատասկով եզերուած երկար ճամբաներէն: Արքայութեան սահմաններէն շատ հեռացած էինք: Վայնասուն մը կը պայթէր. պատուհասեալներու խլացուցիչ պոռչտուքը կը գրաւէր ուշադրութիւնս:

Ես կանգ կ'առնէի երբ քովէս կ'անցնէր մեռել մը, որ գրաստի պէս դանդաղօրէն ոտքերը կը շարժէր. գլուխը ծուռ, ոտքերը ծուռ, բազուկները կարծես կախուած: Ան իր վզէն անցուցած էր ծանր ու հաստ՝ երկաթէ կոչնակ մը. ու երբ իր քովէն պատուհասեալ Հայ մը կ'անցնէր, իր ձեռքի երկաթէ մուրճովը կը հնչեցնէր կոչնակը.

Հարցուցի, տեղեկացայ որ ան Կիլիկեցի Հայերը քարկոծող Զալհաճ օղլու Թուրքն էր: Ան իսլամ կառավարութենէն վարձատրուած, պաշտօն ունէր եկեղեցիէ եկեղեցի վազվզելով հալածել կոչնակահար ժամկոչները:

Պատուհասեալներու մէջ տեսայ անձ մը մինչեւ վիզը արիւնի մէջ ընկղմած, քիթը կախ այնքա՛ն երկայն որ կը քսուէր ոտքի մատուըներուն: Պատուհասեալները գետնամած կը համբուրէին անոր դարշապարը:

Ես սոսկացի, քստմնելի էր այդ տեսարանը:

Առաջնորդս ինծի ըսաւ.

— Միտքդ պահէ այդ դէմքը. եւ եկուր ետեւէս:

Ոտքերս կապարի պէս ծանրացած, չէի կրնար վերցնել: Հետեւեցայ առաջնորդիս. սակայն երբեմն գլուխս ետ դարձնելով կը տեսնէի այդ ճիւաղը. ես կը տեսնէի որ իրեն պէս գարշելի դեւեր՝ գանկեր կը թխէին անոր կլափէն ներս:

Այդ գաղիր հրէշէն հարիւր քայլ հեռացած էինք, յանկարծակի խումբ խումբ դատապարտեալներ մեր ետեւէն պաղատագին կը պոռային.

— Ճար մը գտէք, մեզ ազատեցէք պատուհասեալներու պատուհաս այս հրէշէն:

— Հրազդան, ըսի, եթէ չեմ սխալիր, Հայեր են այս պաղատողները:

— Այո՛, Հայուն օճախը մարող դաւաճաններ...

— Իսկ այն մեծ քիթ հրէ՞շը...

— Չը ճանչցա՞ր, հրէշներու հրէշ, թագակիր Համիդը...

Քիչ վերջը, Արքայութեան հիւսիսային դռնէն՝ հրեղէն վառք մը դուրս ելլելով մեր առջեւէն կ'անցնէր:

Առաջնորդս զմայլած, բարեւ արուաւ մէջը եղողներուն եւ ինծի ըսաւ.

— Տե՛ս, մէկը Ներսէս եպս. Դանիէլեանն է:

— «Կաթիլ մը Ջուրծի հեղինա՞կը:

— Այո՛, Խրիմեան Հայրիկէն «Սասնկան վարդապետ» կոչուած սիրուած գրագէտը, յարգուած յեղափոխական վարդապետը:

— Իսկ քովի՞նը:

— «Դրօշակ»ի գրաշար Անտոնը, Գօչ մականունեալ:

— Հոս ի՞նչ գործ ունին:

— Այս երկուքը ամէն տարի Յուլիս 9ին, կուգան այս կողմերը եւ Եըլտըզի «դժոխային մեքենային» փորձը կը կրկնեն...

ՇԱՏՐՈՒԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՔԷՆ ՄԵՌԱՆ.— Նիւ Եորքի մէջ տաքութիւնը 91 աստիճանի հասաւ (Ֆարէնհայթ) յուլիս 12ին։ Մինչեւ այդ օրը ամբողջ երկրին մէջ տաքէն մեռած էին 91 հոգի։

Փարիզի մէջ ալ երկու օրէ ի վեր սաստկացած է տաքը, հասնելով 33 աստիճանի (շուքին մէջ)։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ չաբաթական տեղեկագրին համաձայն, յուլիս 6ին նպաստընկալ գործազուրկներու ընդհ. թիւն էր 393,469, որոնց 84,120ը կին։ Անցեալ շաբթուան վրայ պակսած են 9450 հոգի։

7000 ՌՈՒՍ, ՍԵՐԲ ԵՒ ՉԵԽ «ՍՕՔՕԼՆԵՐ» Սօֆիա երթալով, մասնակցեցան պուլկար «եունաքներու» (մարզիկ) միութեան Ցրդ համագումարին։ Այս առթիւ բոլորը մէկ թափոր մը կազմեցին Գորիս Թագաւորին առջեւ։ Մարզականէն զատ, քաղաքական արժէք ալ ունի այս դէպքը, մանաւանդ Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ յարաբերութեանց տեսակէտով։ Մարզիկներուն 6000ը Եուկոսլավիայէն, նոյնիսկ սերպիական Մակեդոնիայէն գացած էին։

731,000 ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ ամուսնացած են 1934ին։ Այս ամուսնութեանց 401,000ը դիւրացած են շնորհիւ պետական փոխառութեան, որուն շնորհիւ նշանածները կրնան կահ կարասի եւ առանին պիտանիք գնել։

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱՅ ՏՐԷՅՖԻՒՍ, որուն դատը այնքան փոթորիկներ յարոյց Ֆրանսայի մէջ եւ որուն գոյութիւնն իսկ մոռցուած էր, մեռաւ առջի օր։ Իր ժամանակակիցները պիտի յիշեն թէ Տրէյֆիւս 1894ին ամբաստանուեցաւ իբրեւ հեղինակը գաղտնի նամակի մը, որ գաղտնիքներ կը հաղորդէ թշնամի պետութեան մը։ Հարիւրապետը դատապարտուելով աքսորուեցաւ Սատանայի կղզին, բայց չատ չանցած վերաքննութեան պայքար մը սկսաւ, որ տարիներ տեւեց։ Այս առթիւ էր որ Զօլան գրեց իր հռչակաւոր «Կ'ամբաստանեմ»ը։ Տրէյֆիւսի անմեղութիւնը հռչակուեցաւ 1906ին։ Ծնած էր 1859ին, հրէական ընտանիքէ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ուրբաթ օր հեծելանուորդները կտրեցին Կրընոպլը – Գափ (102 քիլոմեթր) լեռնային հանգրուանը։ Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ կէս օրուան ժամը 1.45ին, եւ հեծելանուորդները անտանելի վիճակի մը ենթարկուեցան նեղացուցիչ օդին պատճառաւ։

Ճամբու ընթացքին Լավրէյի քարձունքը առաջին անգամ հասաւ Նիսցի փոքրիկ Բուօզի որ իբր շըջիկ կը մասնակցի մրցումին։ Յաղթականը չահեցաւ բոլոր «պօնիֆիքասիօն»ները եւ պարգեւները, ինչպէս եւ 1935 տարուան «Լեռներու Թագաւոր» տիտղոսը։

Գափի 25 քիլոմեթր մնացած Իտալացիներ՝ Գերկամաշի եւ Մօրէլլի, պելճիքացիներ՝ Ժան Աէրց եւ Վէրվաէք կը սկսին հետապնդել Բուօզին եւ կը յաջողին բռնել։ Այս մենամարտին մէջ Գերկամաշիի հեծելանիւը կոտրելով եւ ինք ալ վար իյնալով նորոգութեան համար ճիշդ հինգ վայրկեան կը կորսնցնէ։ (Ըստ օրինի ո եւ է մէկը իրեն օգնելու իրաւունք չունի)։

Առաջին անգամ Գափ կը հասնին երեք հեծելանուորդներ՝ Պելճիքացիներ՝ Ժան Աէրց եւ Վէրվաէք, Ֆրանսացի Բուօզի, ու մարզադաշտին մէջ տեղի կ'ունենայ հետաքրքրական մրցումը։ Ժան Աէրց «սփրինտ»ով յաղթական կը հռչակուի 102 քիլոմեթր ճամբան կտրած ըլլալով 3 ժամ, 24 վայրկեան, 7 երկվայրկեանէն, երկրորդ Բուօզի, երրորդ՝ Վէրվաէք։ Ժօրժ Սփէչէր մէկ վայրկեան 27 երկվայրկեան ուշ, հասնելով, ընդհ. դասաւորման մէջ 5րդէն անցաւ 4րդ։ Եթէ ճամբու ընթացքին որ եւ է արկած չպատահի, ապահով կը համարուի անոր վերջնական յաղթութիւնը, ինչպէս 1933ին։

Իտալիոյ մարզական թերթը՝ «Գորիէրա Տէլլա Սփորթ» 5000 լիրի պարգեւ մը յատկացուցած է Իտալիոյ 1935 շրջանին յաղթականին Գերկամաշիի, եթէ Ֆրանսայի շրջանն ալ շահի։

Հեծելանուորդները Փարիզէն մեկնած ատեն 93 հոգի էին, մինչեւ Գափ մնացած են 66 հոգի։ Եւ դեռ չէ սկսած Պիրէնեան լեռներուն դժուարին մրցումը

Երէկ շաբաթ պիտի կտրէին Գափ – Տինեը (220 քիլոմեթր) հանգրուանը, մագլցելով Վարսի (2115 մեթր) եւ տ'Ալօսի (2250 մեթր) դժուարին անցքերը։

Իսկ այսօր, կիրակի Տինեը – Նիս (156 քիլոմեթր) — Հ. Ս.

Ց.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակայքը

ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ նիստը տեղի պիտի ունենայ այս Չորեքշաբթի (Յուլիս 17), երեկոյեան ժամը 8.30ին Avenue des Gobelins*ի սրճարանի վերնայարկը։*

ՇԱՎԻՐԻ Արդութեան *խումբի ժողովը Երկուշաբթի 15 Յուլիս երեկոյեան ժամը 8.30ին կայարանի դիմացի սրճարանը։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տիկ. Սուլթան Գէորգեանի, որ իր բրոջ Եղսիկ Ալլայի յիշատակին 50 Ֆր. նուիրեց Մասնաճիւղիս։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Փարիզի ամենալաւ ամառանոցներէն մէկուն մէջ հայ ընտանիք մը, մատչելի գիներով ամառնային ամիսներուն կ'ընդունի 10-15 տարեկան պատանի մը, որուն կը տրամադրուի շատ օդաւուն սենեակ եւ սնունդ. Պայմաններու համար դիմել V. Papassian, Cité Jardin, Plessis-Robinson (Seine).

Փոխ տ'Օրլէանէն ուղղակի օթօպիւս FP.

դիմանեց ինծ, որ ես նախօրօք իրեն չեմ յայտնել սրպէսզի պատրաստուէր որ նա իմ խօսք տալու պահին սրահի ներքին յարկի սրճարանումն է եղել, որովհետեւ ամբողջ ճաշի տեւողութեան ոտքի վրայ է եղել, յոգնել է, եւ վիրաւորուած է որ իրեն տեղ չէն տւել նստելու…

Եւ ապա Ալազանին. «Մատաղ լինեմ ձեր աչքերին, որ պիտի գնաք Հայաստանը տեսնէք» :Եւ յետոյ հրաւիրեց Ալազանին օթոյով ուղեկցել մինչեւ հիւրանոցը եւ միասին մեկնեցին։

Այս բոլորի մէջ ես տեսնում եմ միայն իմ սիրելի բարեկամ Շահխաթունիի քաղաքավար եւ յարգալից վարմունքը դէպի Ալազանը և ո՛չ թէ այն, ինչ որ ձեր թղթակիցը ցանկացել է տեսնել։

Աւ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

11 յուլիսի, 1935

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Ցառաջի ցրուիչ Գ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես իսկոյն վերստի բարձի տակում թողած տոմսակը եւ սկսեցի կարդալ։ Նրա բովանդակութիւնը խիստ կարճ էր, երկու տող միայն, բայց այդ երկու տողը պարունակում էր իւր մէջ ինձ համար անսահման բախտաւորութիւն։

«Մուրատ, կիրակի գիշերը, երկու ժամին, սպասիր ինձ, ես քեզ մօտ կը լինեմ։ Նէնէ»։

Հարիւր անգամ կարդացի այդ երկու տողը, հարիւր անգամ շրթունքիս վրայ սեղմեցի, բայց զարմանալ չէի կշտանում։ Նրանից, այդ անշունչ թղթի կտորից, փափագում էի առնել սրտիս կարօտը։ Նրա մատներն էին գրել. Նրա սիրտն էր դրած նրա մէջ։ Բայց ո՞վ սովորեցրեց նրան գրելը…։

Հիւանդանոցի այն մասը, ուր այժմ գետեղուած էի ես, բաժանուած էր միւս մասերից. այստեղ պահւում էին միայն խելագարները եւ վարակիչ ախտերով հիւանդները։

Նէնէն այլեւս չյայտնուեցաւ։ Մինչեւ կիրակի դեռ եւս չորս օր կար։ Այդ չորս օրը աւելի երկարաձիգ էր թւում ինձ, քան թէ չորս տարի։ Բայց աքսորականը սովորում է սպասել։ Ես խորին անձկանօք սպասում էի։

Բժշկապետը նոյնպէս չէր յայտնըւում, երեւի նա ինձ բոլորովին առողջացած էր համարում։ Միայն երբեմն մտնում էր ծերունի սպասաւորը եւ իւր չատախօսութիւններով զբաղեցնում էր ինձ։ Այդ բարեխիղճ ծերունին այնքան երկար տարի ծառայել էր հիւանդանոցում, որ համարեա կէս–բժիշկ էր դարձել։ Նա ծաղրում էր Ֆելդշերների կատարած յիմարութիւնները, ծաղրում էր գեղարարի տգիտութիւնը, թէ ինչպէս նա շատ անգամ խառնում է դեղերը եւ թոյնը հասարակ քինայի փոխարէն է տալիս։ Պատմում էր զանազան դէպքեր, որ տեղի էին ունեցել կամ դեղերը խառնելուց, կամ նրանց չափն ու քանակը չհասկանալուց։ Ուրախանում էր, որ նոր բժշկապետը առաջարկել է փոխել այդ բոլոր «անպիտաններին» եւ կառավարութիւն ունի նոր կարգեր մտցնել հիւանդանոցի մէջ։ Նա հիացած էր նոր բժշկապետով եւ միշտ կրկնում էր միեւնոյն խօսքերը նրա անձնուէր եւ մանկահասակ օրիորդի մասին։

Վերջապէս, եկաւ կիրակին։ Ես սարսափելով մտածում էի, թէ ինչպէս պէտք է անցկացնեմ այդ օրը, թէ ինչպէս պէտք է սպասեմ մինչեւ գիշերուայ ժամի երկուսը։ Իսկ այնօր, որպէս կարծում էի, ինձ համար այնքան ծանր չանցաւ։ Համբը թոյլտուութիւն էր խնդրել ինձ տեսնելու եկաւ եւ ժամերով մնաց ինձ մօտ։ Թէեւ այժմ նրա փիլիսոփայութիւնները շատ հետաքրքրական չէին ինձ համար, բայց, այնուամենայնիւ, նրա այցելութիւնը բաւական մխիթարեց ինձ։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւ.	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ. ալիա	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 17 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2858

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓԱՐԻԶԸ ԵՐԿՈՒ ԹԵՒԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Ֆրանսայի ժամանակակից պատմութեան մէջ մասնաւոր տեղ մը պիտի գրաւէ 1935 յուլիս 14ը, իր արտակարգ եւ դղրդագին ցոյցերով:

Արտակարգ եւ դղրդագին անոր համար որ, ոչ միայն փողոցը թնդաց, այլեւ պետական կարգուսարքն ալ փողոց իջաւ, տեսակ մը ռազմափորձ կատարելու համար:

Թողո՛ւնք պետութիւնը եւ նկատի առնենք այն երկու թեւերը որոնք փողոց իջեր էին, շաբաթներու պատրաստութենէն յետոյ

Կարելի է ըսել թէ թեւերէն մէկը — աջը — այսպէս կամ այնպէս նոյնացած էր կառավարութեան հետ: Միւսն էր — «Ժողովրդական ճակատ»ը — որ Փարիզն ու գաւառը կը թնդացնէր իր ամբողջ կերպարանքով:

Անոնք որ առիթ ունեցան տեսնելու կիրակի օրուան երկու թափօրները, բնազդաբար կը շշնջէին.— Ի՛նչ սքանչելի կարգապահութիւն...

Արդարեւ, երկու կողմերն ալ ամէն միջոց խորհեր էին, որպէսզի անխախտ մնայ բարեկարգութիւնը

Եւ իրողութիւն է թէ ոչ եւ է դէպք չպատահեցաւ, հակառակ խռովայոյզ մթնոլորտի մը

Առանց թուանշաններուն հետ խաղալու, եթէ կէս միլիոն մարդ հաշուենք «Ժողովրդական ճակատ»էն եւ 50,000 ալ Հրեղէն Խաչէն, իբրեւ մասնակից թափօրի կամ իբրեւ հանդիսատես, դիւրին է պատկերացնել թէ ո՛ւր կրնար յանգիլ ոեւէ անհոգութիւն կամ կրքոտ շարժում:

Ժողովրդական թափօրին մէջ, մինչ խմբակցութիւններն ու պատուիրակութիւնները կը քալէին հատուած — հատուած, իւրաքանչիւրին մէջէն յանկարծ ինքնաշարժ մը կ'երեւար, պաշտօնական ներկայացուցիչներով եւ կազմակերպիչներով

Անոնց գլխաւոր հոգն էր՝ կրկին եւ կրկին ապահովել բարեկարգութիւնը:

Եւ նկատեցէք որ թափօրին մասնակցողները, այր թէ կին, պահէ պահ կը ցցէին իրենց բռունցքները, իբրեւ խորհրդանշան պայքարի եւ բողոքի: Արդ, անոնք որ ճամբուն վրայ խռնուած, կը դիտէին անցքը, անպատճառ համակիրներ չէին:

Ըսել կ'ուզենք թէ լուցկի մը, կայծ մը բաւական էր, կրակ ցանելու համար:

Նոյն բարեկարգութիւնը՝ Հրեղէն Խաչի թափօրին առթիւ:

Պայթուցիկ նի՞ւթ կը պակսէր Շանզ' Էլիզէի պողոտաներուն վրայ, Քոնքորտէն մինչեւ Էթուալի Յաղթական Կամարը, երբ ունեւորներու բազմութիւնը «Ֆրանսական Ֆրանսան» կը փառաբանէր, ազնուապետական ապարանքներու եւ շքեղաշուք հաստատութեանց պատշգամներէն, անոնց պատերուն տակ:

Մանաւանդ որ, մարդիկ խտրութիւն չէին դներ իրենց խանդավառութեան կանչերուն մէջ:

Մանկամարդ աղջիկներ, նոյն իսկ պառաւներ կոկորդ կը պատռէին ի պատիւ «խաչ»երուն եւ անոնց հրամանատարին, որ նշանաւոր անծանօթ մըն էր քանի մը տարի առաջ: Իսկ աջակողմեան մամուլին մունետիկները մասնաւոր եռանդով մը կը սարփողէին «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի բացառիկ թիւը, որ կրկին եւ կրկին կը շեշտէր. «կամ կործանում, կա՛մ թագաւոր». եւ «Լը Նասիոնալ»ը, ուր Երիտասարդ Հայրենասէրներու կազմակերպութեան վարիչը կ'առաջարկէր Յուլիս 14ի փոխարէն ազգային տօն հռչակել Մառնի ճակատամարտին տարեդարձը ...

Ահաւասիկ մեծ ժողովուրդի մը զաւակները, ծփուն՝ երկու խռովայոյզ թեւերու վրայ, բայց ի՛նչքան լուրջ՝ իրենց շարժումներուն մէջ:

Մի՛ ըսէք թէ կառավարական ուժն էր որ չափ ու սահման պահել տուաւ: Ոչ եւ է ոստիկում՝ բաւական էր խորտակելու բոլոր շղթաները:

Քաղաքական գիտակցութեան, լրջութեան եւ ինքնավստահութեան նոյնքան պերճ պատկեր մը կը ներկայացնէր «Ժողովրդական ճակատ»ի ժողովին եւ թափօրին բովանդակութիւնը:

Ինչպէս կիրակի առտուան միթինկին մէջ, որուն բազմութիւնը 8-10,000 կը հաշուեն, նոյնպէս իրիկուան վիթխարի, անհամար թափօրին մէջ քով քովի կը ծածանէին կարմիր դրօշն ու ֆրանսական եռագոյնը:

Եւ, երկու պարագաներուն մէջ ալ, նոյն խանդավառութեամբ կ'երգուէին «Մարսէյեզ»ն ու «Էնթէրնասիոնալ»ը:

Քանի հակամարտ գործիչներ — ականաւոր դէմքեր — ճառ խօսեցան առտուան միթինկին մէջ, եւ մէկուն խօսածը լրացումն էր միւսին, պահելով հանդերձ տեսակէտի բոլոր նրբութիւնները

Օրինակ մը՝ շատերու մէջէն: Խօսողն է Ժաք Տիւքլօ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը.

— «Մեր դրօշը կարմիրն է. այն դրօշը որ ծածանեցաւ 1792ին, 1793ին եւ 1794ին . . Բայց մենք որ կը պայքարինք կարմիր դրօշին ծալքերուն տակ, ուրախ ենք մեր կողքին տեսնելով ազատութեան ռազմիկներ՝ եռագոյն դրօշով զոր մեր նախահայրերը խորհրդանշան դարձուցին ֆրանսական յեղափոխութեան. Մենք եռագոյն դրօշին մէջ կը տեսնենք խորհրդանշանը անցեալի պայքարներուն, իսկ կարմիր դրօշին մէջ՝ խորհրդանշանը ապագայ պայքարներու եւ յաղթանակներու»:

Բարի եղէք այս երկու պարագաները բաղդատել մեր առօրեայ պատմութեան հետ . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՔ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԵԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

23 Հրամանագիր-Օրէնքներ այսօր իսկ

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻԱՐ ՖՐԱՆՔԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Երէկ, երեքշաբթի, Նախարարական խորհուրդը երեք անգամ նիստ գումարեց, առաջինը՝ ժամը 9.30ին, երկրորդը՝ 2.45ին, նախագահութեամբ վարչապետ Փ. Լավալի, իսկ երրորդը՝ ժամը 6ին, Էլիզէի պալատին մէջ, նախագահութեամբ Հանրապետութեան Նախագահին: Օրակարգի նիւթերն էին 23 հրամանագիր-օրէնքներ, որոնք պաշտօնաթերթին մէջ պիտի հրատարակուին այսօր իսկ, չորեքշաբթի: Հրամանագիրներէն 15ը կը վերաբերին ընդհանուր ելմտացոյցին, հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար, իսկ միւսները՝ տնտեսական տնօրինութեանց, ապրուստը աժանցնելու եւ տնտեսական գործունէութեան զարկ տալու համար:

Ելմտացոյցի բացը, որ 2636 միլիոն ֆրանք էր 1930 — 31ին, քրոնիկ հանգամանք մը առաւ, յաջորդաբար բարձրանալով 5508, 6017, 7034, 6418 միլիոնի, իսկ 1935ի բացը կը հաշուեն 12 — 16 միլիառ, ինչ որ ահաւոր գումար մըն է: Կարելի չէ այս բացը գոցել փոխառութեամբ, մանաւանդ որ տոկոսն ալ շատ ծանր է: Անկէ զատ, հանրային պարտքը որ 260 միլիառ էր 1930ին, այժմ 330 միլիառը կ'անցնի, այսինքն հարիւրին 25 աւելցած է: Հարիւրին 5 տոկոս հաշուելով, տարեկան կ'ընէ 3 միլիառ 500 միլիոն, այսինքն մարդ գլուխ 90 ֆրանք:

Կացութեան բոլոր հանգամանքները նկատի առնելով, կառավարութիւնը կ'առաջարկէ առ նուազն 10 առ հարիւր զեղչ մը կատարել ընդհանուր ելմտացոյցին վրայ, որ 47 միլիառի կը հասնի: Ուրիշ խնայողութիւններ կամ սրբագրութիւններ ալ կատարելով, կը յուսացուի 10 միլիառ ֆրանք ճարել:

Գալով ապրուստի սղութեան, կը խորհուի կրճատել մանաւանդ ելեկտրականութեան եւ կազի գիները, աժանցնել գրամը, եւ դուռները աւելի լայն բանալ օտար արտադրութեանց առջեւ, անշուշտ պայման դնելով որ կարգ մը երկիրներ աւելցնեն իրենց փոխանակութիւնները:

ԻՏԱԼԻԱ ՏԵՂԻ ՏԱԼՈՒ ՄԻՏՔ ՉՈՒՆԻ

Նոր զօրաբաժին Արեւելեան Ափրիկէի մէջ

Մուսոլինի իբրեւ պատերազմական նախարար հրամայեց զէնքի տակ առնել մէկ զօրաբաժին՝ կանոնաւոր բանակէն եւ մէկ զօրաբաժին ալ՝ քաղաքապահ գունդէն (սեւ շապիկաւոր): Ասով տասը զօրաբաժնի կը բարձրանայ արեւելեան Ափրիկէի համար պատրաստուած զօրքին թիւը: Անկէ զատ հրամայուած է սեւ շապիկաւորներու հինգերորդ զօրաբաժին մը կազմել որ պիտի կոչուի «Փետրուար 1»: Հրամայուած է նաեւ զէնքի տակ առնել 1909ի, 1910ի եւ 1912ի մասնագէտները:

Իսկ ծովային նախարարը հրամայեց անմիջապէս ձեռնարկել 10 սուզանաւերու շինութեան: Բոլորը մէկ պատրաստ պիտի ըլլան Փաշիստ 14րդ տարուան առաջին ամիսներուն: (14րդ տարին կը սկսի 1935 հոկտեմբեր 28ին):

Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 81,500 իտալական զինուորներ անցած են Սուէզի ջրանցքէն, մարտէն յունիս, իսկ իբր 15,000 ալ յուլիսի սկիզբը: Մասոուայի քարափները խճողուած են ամէն տեսակ մթերքներով: Բազմաթիւ նաւեր կը սպասեն նաւահանգիստին առջեւ, պարպելու համար իրենց բեռները, որոնց մէջ կը գտնուին հրասայլեր, օդանաւեր, թնդանօթներ, ջորիներ, ձիեր եւն.: Մասոուա աշխարհի ամէնէն տաք նաւահանգիստներէն մէկն ըլլալով, չափազանց կը նեղուի ջուրի պակասէն: Զինուորները օրական միայն մէկուկէս լիտր ջուրի իրաւունք ունին: Այժմ ծովի ջուրը կը թորեն: Միեւնոյն ատեն շոգենաւեր ղրկուած են Փորթ-Սուտան, ջուր գնելու համար որ նոյնպէս պիտի զտուի: Փութոյ անդուլութեամբ ճամբաներ կը շինուին լեռնաշղթային վրայ, ինչպէս եւ ջրամբարներ, պահեստի ջուր ամբարելու համար: Յունիս ամսուան ընթացքին, արեւելեան Ափրիկէ ղրկուած իտալացի բանուորները Իտալիա՝ իրենց ընտանիքներուն ղրկած են 4ուկէս միլիոն լիր. իսկ զօրաբաժնի սեւ շապիկաւորները՝ 2,600,000 լիր:

Շահակից կառավարութիւնները կը շարունակեն բանակցիլ, ելք մը գտնելու համար: Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Իտալիա հետեւեալ չորս պահանջները դրած է — 1. Սահմանագլուխի սրբագրութիւն.— 2. Տնտեսական արտօնութիւններ.— 3. Երկաթուղի մը շինել Էրիթրէի եւ իտալական Սոմալիի միջեւ.— 4. Իտալացի խորհրդականներ նշանակել Հաբէշական կառավարութեան մօտ, ինչպէս կան Անգլիացիներ՝ Եգիպտոսի մէջ: Մեծ դժուարութիւններ չեն սպասուիր առաջին երկու կէտերուն համար, սակայն Հաբէշական կառավարութիւնը տրամադիր չէ [illegible] երկու կէտերուն վրայ, իսկ չափազանց վերապահ է Իտալացի խորհրդականներու մասին:

Միւս կողմէ Իտալիա հակառակ ըլլալով իրաւարարութեան նոր փորձի մը, կացութիւնը անյոյս կը համարուի Ժընեւի մէջ:

Մուսոլինի ռազմադա՞շտ կ'երթայ

Հռոմի կիսապաշտօնական շրջանակներուն մէջ զրոյց կը շրջի թէ Մուսոլինի ի հարկին անձամբ արեւելեան Ափրիկէ պիտի երթայ, զօրքը աչքէ անցնելու կամ դէպի պատերազմ առաջնորդելու համար:

Զէնքի տակ առնուած նոր զօրաբաժինը կը բաղկանայ 20,000 կանոնաւոր զինուորներէ, իսկ Փաշիստ զօրաբաժինը՝ 12,000 կամաւորներէ: Հասած եւ ճամբայ ելած զինուորները միասին հաշուելով, արեւելեան Ափրիկէի իտալական ուժը կը բաղկանայ 220,000 զինուորէ: Մուսոլինի հրամայած է կազմ եւ պատրաստ պահել մայր երկրի 600,000 զինուորները, ամառնային ռազմափորձերուն համար, որոնք պիտի սկսին օգոստոսին, Պոլծանոյի եւ Ուտինէի շրջականները (Աւստրիոյ սահմանին մօտ):

« ՅԱՌԱՋ » ԼՈՅՍ ՉՏԵՍԱՒ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ՀԱՆԳԻՍՏ ՍՏԱՑԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ.

ՃԻՊՈՒԹԻ ՀԱՍԱՆ քանի մը հարիւր անգլիացի, իտալացի եւ ամերիկացի հպատակներ, որոնք Եթովպիա կը բնակէին տարիներէ ի վեր: Շատերը կը պատմեն թէ Իտալիա որոշած է պատերազմ հռչակել օգոստոսի վերջը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՆԻ ՀՈԳԻ ԷԻՆ

Կիրակի օրուան ցոյցերու նկարագրութեան առթիւ, տեղական թերթերը վէճի բռնուած են երկու թափօրներու համրանքի մասին:

Անշո՛ւշտ իւրաքանչիւր հասանք իր ակնոցով կը կատարէ գումարումն ու բազմապատկութիւնը:

Այսպէս, համայնավար Իւմանիթէն եւ ընկերվարական Փօփիւլէռը աւելի քան կէս միլիոն կը հաշուեն «Ժողովրդական ճակատ»ի ցուցարարներուն թիւը, իսկ հազիւ 17,000 — 20 հազար հոգի՝ Հրեղէն Խաչի հետեւորդներուն թիւը: (Իւմանիթէ կը գրէ 17,700, — ի՞նչպէս համրեց)·

Աջակողմեան թերթերէն մէկը առաջին թափօրին կէս միլիոնը կը զեղչէ 150,000ի, Հրեղէն Խաչի ցուցարարները բարձրացնելով 50,000ի:

Ուրիշ աջակողմեան մը, աւելի բարեխիղճ երեւալու նիգով, առաջինը կը վերածէ 125,000ի, երկրորդը՝ 25 հազարի:

Երրորդ մը՝ կարմիրը կը դարձնէ 100 — 110,000, դեղինը՝ (Հրեղէն Խաչ) 52,000, ճամբուն երկայնքին ալ 120,000 ծափահարող շարելով:

« Լա Լիպէռթէ », թունդ յետադիմական, հազիւ 55,000 բանուորական համրեր է, իսկ արքայական «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը ոչ իսկ 50,000:

« Ֆիկարօ » 120,000 կը շնորհէ «Ժողովրդական ճակատ»ին, հաշուելով սովորական հետաքրքիրներն ալ, համաձայն ներքին նախարարութեան վիճակագրութեան: Իսկ Հրեղէն Խաչին համար կ'ըսէ թէ «բազմաթիւ անդամներու հրահանգուած էր իրենց տեղերը մնալ, կազմ եւ պատրաստ՝ ու եւ է ապահովութեան»

« Տէյա » հազիւ 120,000 կը գտնէ բանուորական բազմութիւնը, «մէջն ըլլալով կիներն ու մանուկները, որոնցմէ շատերը գաւառէն եկած էին»: Իսկ Հրեղէն Խաչը՝ 50,000:

Վսեմաշուք «Թան»ը աւելի վարպետ հաշիւ մը կը ներկայացնէ:

Քսանըհինգ հազար ցուցնելով ազգային ճակատի ցուցարարներուն թիւը, կ'ըսէ թէ ոստիկանական պաշտօնեաները 85,000 կը հաշուեն «ժողովրդական ճակատ»ին բազմութիւնը, իսկ թափօրին կազմակերպիչները՝ առ նուազն 400,000:

« Ուրիշ ականատեսներ կը հաշուեն թէ բուն թափօրը տեւեց հինգ ժամ, ուրեմն ժամը 15,000 մարդ հաշուելով, գումարը կ'ընէ 75,000»:

Ականատես մըն ալ ես, թէ՛ մէկ եւ թէ՛ միւս թափօրին:

Բայց, խնդրեմ, չըլլէք վկայութեան կոչէք.

Բանուորական թափօրը սկսած էր շարժիլ ժամը 3—3.30ին: Ես Պասթիլի յիշատակարանին առջեւ հասայ ժամը 4.30ին եւ կեցայ մինչեւ 5.20, երբ հակաֆաշական փաստաբանները կ'անցնէին: Ու գետը կը հոսէր անընդհատ:

Գետնուղին մտնելով, անցայ «Արեւմտեան կողմն աշխարհի»— Էթուալ:

Ժամը 6ն էր, երբ երեւցաւ Հրեղէն Խաչի թափօրը, որ կը յառաջանար դէպի Յաղթական Կամարը: Ժամը 7.30ին վերջին «զօրամասերը» կ'անցնէին Անծանօթ Զինուորին դամբարանէն:

Հիմա դո՛ւք հաշուեցէք թէ քանի՛ հոգի էին մէկն ու միւսը:

Եթէ թուաբանութիւնը չբանի, օգնութեան կանչեցէք ձեր... համակրանքը, կարմիր կամ դեղին:

ՎԱՀԷ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿԸ

Ստացանք « ՅՈՒՍԱԲԵՐ »ի բացառիկ թիւը, նուիրուած՝ Ֆիրդուսիի հազարամեակին: Բաղկացած՝ 28 էջերէ — եօթը թիւ «Յուսաբեր» — տպուած՝ ընտիր թուղթի վրայ եւ զարդարուած՝ բազմաթիւ պատկերներով, այս հրատարակութիւնը կը կազմէ աննախընթաց նորութիւն մը հայ լրագրութեան պատմութեան մէջ: Աշխատակիցները կէս առ կէս Իրանցիներ են: Շուտով կը հաղորդենք լուսաբանիչ մանրամասնութիւններ՝ բովանդակութեան մասին:

Որոշ քանակութեամբ ղրկուած ըլլալով Փարիզ, պիտի ծախուի հատը հինգ ֆրանքի:

ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՒ ԱՋ ՈՒ ՁԱԽ ԹԵՒԵՐՈՒ ԹԱՓՕՐՆԵՐԸ

Կիրակի օր արտակարգ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ յուլիս 14ը, թէ կառավարութեան եւ թէ քաղաքական հոսանքներու կողմէ:

Կառավարութիւնը սովորականէն աւելի զինուոր թափած էր Էթուալի հրապարակը, բոլոր գունդերով եւ ամէն տեսակ զէնքերու ցուցադրութեամբ: Աննախընթաց դէպք մըն էր 600 օդանաւերու թռիչքը եօթ սիւներով, հրամանատարութեամբ Զօր. Վույմէնի, մինչ վարը, Յաղթական Կամարին առջեւ տեղի կ'ունենային պաշտօնական արարողութիւնները: Հանրապետութեան նախագահը կարգ մը պատուանշաններ բաշխեց այս առթիւ: Զօրահանդէսը իր նպատակին հասաւ իբրեւ փայլուն ցուցադրութիւն մը զինուորական ուժի եւ կարգապահութեան

Կէսօրէն յետոյ տեղի ունեցան «Ժողովրդական ճակատ»ի եւ Հրեղէն Խաչ »ի կազմած թափօրները, կատարեալ բարեկարգութեամբ: Խաղաղութիւնը չխանգարուեցաւ ոչ Փարիզի, ոչ ալ գաւառի մէջ: Անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած էին ոչ միայն պետական իշխանութիւնները, այլ մանաւանդ կազմակերպիչները իրենք: Երկու ցոյցերն ալ մեծ տպաւորութիւն գործեցին, բայց մասնաւորապէս պատկառելի էր « Ժողովրդական ճակատ »ին թափօրը, թէ բովանդակութեամբ եւ թէ տեւողութեամբ: Թափօրին համար կեդրոնական ժամադրավայր նշանակուած էր Պասթիլի հրապարակը: Համախմբումը սկսաւ կէսօրէն յետոյ ժամը 2ին, թափօրը հրապարակէն դէպի Վէնսէնի անտառը ուղղուիլ սկսաւ ժամը 3.30ին, վերջանալով ժամը 8.30ին: Թափօրին կը մասնակցէին ընկերվարականներու, համայնավարներու, արմատականներու եւ ուրիշ ձախակողմեան տարրերու գլխաւոր դէմքերը,— Լէօն Պլում, Փօլ Ֆօռ, Քաշէն, Պառպիւս, նախկին նախարարներ Ֆրօ, Տալատիէ, Քօ եւ ուրիշ բազմաթիւ առաջնորդներ: Թափօրին մաս կը կազմէին անհամար խմբակցութիւններ եւ միութիւններ, (բացի քաղաքական կուսակցութիւններէն), Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու գլխաւոր թեւերը՝ ընկերվարական եւ համայնավար, պետական պաշտօնեաներ, օտար տարագիրներ, իրաւագէտներ, մտաւորականներ, գրագէտներ, բժիշկներ, նախկին ռազմիկներ, պատուիրակութիւններ՝ գաւառներէն, կիներ, մանուկներ եւայլն: Ձախակողմեան թերթերը 400 — 500,000 կը հաշուեն մասնակցողներուն թիւը, իսկ աջակողմեան մամուլը կը ճգնի նուազեցնել արժէքը (տես « Օրը Օրին »ը):

Բազմաթիւ վերտառութեանց մէջ աչքի կը զարնէին հետեւեալ նշանախօսքերը.

— Յանուն ժողովրդապետական ազատութեանց.— կործանելու համար բոլոր Պասթիլները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԷԼՃԻՔԱՅԷՆ

ՏԻՊԱՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Մէրքսփլասի մէջ, որ Անվերսի նահանգին մաս կազմող պզտիկ թաղապետութիւն մըն է, գոյութիւն ունի թափառաշրջիկներու յատուկ ապաստանարան մը, որ իր տեսակին մէջ եզակն է, եւ իբր տիպար հաստատութիւն՝ կրնայ օրինակ ծառայել ուրիշ երկիրներու։

Հարիւրաւոր հեկտար տարածութիւն ունեցող ընդարձակ հողամասի մը վրայ շինուած է հսկայ գաղթակայանը, ուր 1700 հոգի կը պատսպարուին, եւ որոնց վրայ կը հսկեն 300ի մօտ պահապաններ։

„Այդ թափառաշրջիկները կը կազմեն Պելճիքոյ բնակչութեան անբաղձալի տարրերը, անգործ անտուն, անտէր, գինեմոլ, մուրացիկ ու աստանդական, որոնք ամէն անկէ հաւաքուելով, դրուած են յիշեալ ապաստանարանին մէջ, եւ ենթակայ խիստ հսկողութեան։

Ապաստանարանին մէջ գտնուող խուցերուն, ննջարաններուն, ճաշարաններուն եւ սրահներուն մէջ կը տիրէ նմանը չտեսնուած հանդարտութիւն, կանոնաւորութիւն ու մաքրութիւն։ Իւրաքանչիւր պատսպարեալ ունի իրեն սեփական աշխատութիւնը։ Կան փայտի, տապակի, երկաթեղէնի, փսիաթի, հիւսուածի, սանդալի, ազնիւ պզտիկ գործարաններ, տպարան մը, եւն., որոնց մէջ օրուան որոշ ժամերուն կ'աշխատին պատսպարեալները, համեստ վճարումի մը փոխարէն։

Աշխատութեան տեւողութիւնը օրական 8 ժամ է։ Աշխատանքի ժամերէն դուրս, պատսպարեալները կրնան իրենց ուզածին պէս զբօսնուլ, խաղալ, ցատքել, ֆութպոլ խաղալ, լողալ, ընթերցում ընել, եւն.։ Կերակուրները շատ մաքուր ու խնամուած են, եւ անոնց տեսակները ամէն օր կը փոխուին։ Մասնաւոր սրահներու մէջ դրըուած են ճաշնափիւռ գործիքներ։ Կան նաեւ լսարաններ, ուր բարոյական դասախօսութիւններ եւ օգտակար բանախօսութիւններ կը տրուին լուսապատկերներով, ազնուացնելու համար բարոյականը եւ բարձրացնելու անոնց մտաւորական մակարդակը։

Ասոնց վրայ աւելցուցէք նաեւ ագարակ-դպրոց մը, մասնագէտ անասնաբոյժներու ու հողագէտներու հսկողութեան տակ, ուր կը սորվին արջառներ, ոչխարներ, այծեր, խոզեր, եւն. բուծանել, ինչպէս նաեւ պատրաստել կաթ, պանիր, կարագ, եւայլն։

Բարեկամ օրագրողներու ընկերակցութեամբ ժամեր ամբողջ առիթն ունեցանք աչքէ անցընելու գաղթակայանին զանազան մասերը, ընդարձակ խոհանոցները, առողջապահական կազմածները (ամէն պատսպարեալ պարտաւոր է շաբաթը անգամ մը լոգանք առնել), դգաստարար սանաթորիոմները, ուր հիւանդ մեծ ոճրագործները կը փոխադրուին, ջուրերու ցամաք սրահը, հիւանդանոցը, ուր կուսակրօն հիւանդապահուհիներ կը հսկեն հիւանդներուն վրայ եւ մայրական խնամք կը տանին։ Հիւանդանոցը օժտուած է կարող ու հմուտ բըժիշկներու խմբակցութեամբ մը, որոնք օրն ի բուն պէտք եղած դեղն ու դարմանը կը հայթայթեն հիւանդներուն, եւ կը ջանան բուժել անոնց ֆիզիքական ու հոգեկան տկարութիւնները։

Պատսպարեալներէն շատեր, երբ կը մեկնին գաղթակայանէն, մեծապէս օգտուած կ'ըլլան իրենց ստացած կրթութենէն ու դաստիարակութենէն, եւ երախտագիտութեամբ կը վերյիշեն հոն անցուցած օրերնին։

Այդ պզտիկ քաղաքին մէջ, որ շրջապատուած է ծիրուն ծառուղիներով ու պարտէզներով, կը ցցուի խոշոր ու ընդարձակ եկեղեցի մը, ուր երեք քահանաներ ամէն օր եկեղեցական պաշտամունք կը կատարեն, եւ որոնց կրնան ներկայ գտնուիլ պատսպարեալները

Ասոնք առտուան ժամը 6ին կ'ելլեն իրենց անկողիներէն եւ իրիկուան ժամը 10ին կը մտնեն անկողին։ Ամառը կը հագնին կտաւէ թեթեւ համազգեստ մը, իսկ ցուրտ եղանակին՝ բուրդէ հաստ հագուստներ։

Խուցերը օդաւէտ են, ամէն պատսպարեալ իր ճաշակին համաձայն կրնայ զարդարել իր խցիկը։

Երբ մէկը մեկնի գաղթակայանէն, պարտաւոր է իր շահած դրամին մէկ մասը ձգել գաղթակայանի սնտուկին, իսկ մնացեալ մասը կը յատկացուի ընկերային մասնաւոր գրասենեակի մը, որ կը հետաքրքրուի մեկնող պատսպարեալներու կեանքով, եւ ի հարկին անոնց դրամական օգնութիւն կ'ընծայէ, գոհացնելու համար անոնց անհրաժեշտ կարիքները։ Դիւրին է հասկնալ այս վերջին տնօրինութեան նպատակը։ Զի՞ որ դրամի առատութիւնը յաճախ մարդը սխալ ճամբաներու կ'առաջնորդէ։

Գալով անդրադարձեալներուն, անոնք պարտաւոր են հետեւիլ մասնաւոր դասընթացքներու

Երբեմն բարի վարք ցոյց տուող պատսպարեալներուն արձակուրդ կը շնորհուի, որուն պայմանաժամը լրանալուն պէս, անոնք ամենայն հլութեամբ վերստին փարախ կը մտնեն։ Արդարեւ, գաղթակայանին մէջ կը տիրէ օրինակելի կարգապահութիւն մը. հոն աշխատութիւնը պարտաւորիչ է, բարոյականի սկզբունքները խստօրէն կը գործադրուին, առանց սակայն ճնշում բանեցնելու կամ դրսողական միջոցներ կիրարկելու։

Պատերուն վրայ ամէն կողմ կը տեսնուին բարութեան, գթութեան, առաքինութեան ու պարկեշտութեան մասին խօսքեր ու առածներ, որպէսզի պատսպարեալները զանոնք կարդան եւ իրենց միտքին մէջ դրոշմուի բարոյական այդ սկզբունքները, ու երբ յառաջիկային արտօնուին մեկնիլ ապաստանարանէն, բռնեն այնմ որոշեն իրենց նոր կեանքի ուղեգիծը։

Ահա մէկ երկու բառով մեր կրած տպաւորութիւնը Մէրքսփլասի եզական ու տիպար հաստատութեան մասին, որ պատիւ կը բերէ Պելժ կառավարութեան, եւ բարոյական ու ընկերային տեսակէտով կոչուած է մեծ ու անըստգտանելի ծառայութիւններ մատուցանելու բախտազուրկ ու դըժբախտ արարածներու, որոնք ախտաժին ժառանգականութեամբ, կամ չըքաւորութենէ մղուած, եւ կամ գէշ միջավայրի մէջ ապրելով՝ բախտին չար բերումով կ'իյնան մեղկութեան, ծուլութեան ու մոլութեան տիղմին մէջ, եւ վատախտարակ ու թշուառ կեանք մը կ'անցընեն։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՕՍԿԻ

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ 42ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք, յունիս 29ին «Հայրենիք»ի ակումբի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ.Յ.Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի 42րդ Պատգամաւորական Ժողովի հրապարակային հանդիսաւոր բացումը։

Շրջաններէն եկած պատգամաւորներու հետ ժողովի բացումին ներկայ ըլլալու փութացած էր հոծ բազմութիւն մը ընկերներու եւ համակիրներու, որոնց համար նեղ եկաւ «Հայրենիք»ի սրահը

Ժողովը յանուն Հ. Յ. Դաշնակցութեան բացաւ ընկ. տոքթ. Լ. Տագըլեան, որ ողջունելով պատգամաւորները, ըսաւ ի միջի այլոց. «Եկած ենք այս Պատգամաւորական ժողովին մենք մեզի հաշիւ տալու թէ ի՞նչ ըրած ենք անցնող տարուան ընթացքին։ Մեր հաշուեկշիռը ցոյց պիտի տայ, որ մեր կուսակցութիւնը աճած է քանակով եւ նիւթական միջոցներով։ Թիւի եւ նիւթականի աճումը չէ սակայն, որ մեզի գոհունակութիւն կը պատճառէ, այլ բարոյական այն ուժը, որ ամբարուած է մեր կուսակցութեան մէջ։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բարոյական նկարագիրներ կերտող կազմակերպութիւն է, որ ինքզինք դրած է ի սպաս հայ ժողովուրդի, եւ ով այդ կազմակերպութեան հետ է, ան հայ ժողովուրդին հետ է»։

Բացման իր հակիրճ խօսքէն ետք ատենապետ ընկերը խօսելու հրաւիրեց «Հայրենիք»ներու խմբագրապետ ընկեր Ռ. Դարբինեան, որ ըսաւ հետեւեալը.

— «Եթէ յետադարձ հայեացք մը նետենք եւ համեմատենք այսօրուան կացութիւնը տարի մը առաջ գոյութիւն ունեցող կացութեան հետ, մենք զգալի փոփոխութիւն կը տեսնենք։ Անցեալ տարուան հետ համեմատած այսօր մեր շուրջը մթնոլորտը աւելի մաքրուած է։ Մենք կրցանք խորտակել մեր հակառակորդներու կազմակերպած դաւը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ. ի՞նչն էր որ օգնեց մեզ հասնիլ այդ արդիւնքին։ Նախ եւ առաջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ հմայքը։ Հմայքը այն կուսակցութեան, որ տուած է մեր ժողովուրդին հերոսներ, որ ստեղծած է Հայաստանի Հանրապետութիւնը։ Մեր յաջողութեան երկրորդ ազդակը մեր շուրջը բոլորուած ամէն մէկ հայրենասէր Հայու այն խորունկ գիտակցութիւնն էր թէ, ինք կը պայքարի արդար դատի մը համար, իր ազգային խաչալի, իր ազգային դրօշին համար։

Երրորդ ազդակն էր այն գեղեցիկ կարգապահութիւնը, որ միշտ ալ մեր կազմակերպութեան յատկանշական գիծերէն մին եղած է։

Չորրորդը՝ ղեկավարութեան սրանչելի ոգին, զոր յայտնաբերեցին մեր շարքերը եւ մեր համակիրները։ Թէեւ մեր դաւադիր հակառակորդներու համար պայմանները նպաստաւոր էին հարուածելու մեր կազմակերպութիւնը, սակայն անոնց միացեալ ուժերը չկրցին հրապարակ հանել նիւթական այն միջոցները, զորս կրցաւ հանել մեր կազմակերպութիւնը մինակ։

Մեր հակառակորդներու ղեկավարութեան ապիկարութիւնը ալ նուազ դեր կատարեց մեր յաջողութեան մէջ։ Ճիշդ է, որ մեր հակառակորդներու ղեկավարները այս անգամ ոչ միայն աւելի նենգամիտ, այլ եւ աւելի խելացի գտնուեցան քան ուրիշ առիթներով, բայց այդ յաւելեալ խելքն ալ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ պակաս կ'ուգայ

Միամտութիւն կ'ըլլար սակայն, խորհիլ թէ դաւադիր հակառակորդը վերջնականապէս պարտուած է։ Ան պարտուած է, բայց ջախջախուած չէ։ Մեր հակառակորդները պառակտուած են իրենց մէջ, բայց կը մնան միացած երբ խնդիրը վերաբերի Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ մղելիք պայքարին։

Վտանգը մեծ չէր ըլլար, եթէ Հայաստանի մէջ օտար իշխանութիւն նստած չըլլար։ Քանի այդ իշխանութիւնը Հայաստանի մէջ է, ան պիտի շարունակէ շահագործել այդ պարագան, մանաւանդ որ անոր ազդեցութեան տակ է Էջմիածինը, որու միջոցաւ շատ բան կարող է ընել։

Այդ օտար իշխանութիւնն է որ մեր կեանքի մէջ ներքին ճակատ կը ստեղծէ։ Այդ ներքին ճակատը մէկ մասն է արտաքին ճակատի։ Այդ ներքին ճակատի միջոցաւ է որ արտաքին թշնամին կռիւ կը մղէ մեր դէմ։

Օտար իշխանութիւն առաջ ալ եղած է Հայաստանի մէջ, բայց այդ օտար իշխանութիւնը, օրինակ ցարականը, չէր կրնար օգտուիլ Հայերէ կազմուած խմբակցութիւններէ, առաջ տանելու համար իր քաղաքական գործը, մինչ այժմ, Հայերէ կազմուած ամբողջ խմբակցութիւններ կան, որոնք գործիք են ներկայիս Հայաստանի մէջ նստած օտար իշխանութեան ձեռքը

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պիտի շարունակէ հարուածել օտարի ձեռք գործիք դարձած հայկական այդ կազմակերպութիւնները, մինչեւ որ անոնք այլեւս յաւակնութիւն չունենան ղեկավարելու հայ կեանքը։

Այս կարեւոր խնդիրներն են, որ դրուած են մեր Պատգ. Ժողովին առջեւ։ Այդ խնդիրներու յաջող լուծումէն է կախուած մեր մեծ նպատակի յաղթանակը»։

Տիկին Զապէլ Սերոբեան յանուն Հ. Կ. Խաչի գեղեցիկ եւ ներշնչուած ուղերձով մը ողջունեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան 42րդ Պատգ. Ժողովը։

— «Ի՞նչ լաւ է, զգալ աստուածութեան բագինները քալող ուխտաւորի համար զգալ թէ նոյն ճամբու վրայ ինք պիտի հանդիպի ուրիշ ուխտաւորներու, նոյնքան խանդավառ, նոյնքան ջերմեռանդ եւ յոգնատանջ։ Մենք կը հասնինք բագինին Անահիտի, ոսկեծին, ոսկեմատ Անահիտին, զգաստութեան եւ իմաստութեան մօր հոյակապ բագինին։

Դուք կը հասնիք բագինին Վահագնի, ուժի, գեղեցկութեան եւ վսեմ առնականութեան աստուածութեան բագինին։ Եւ կ'երգենք փառքը ուխտին, հաւատքին եւ յաղթանակին։

Եւ ահա յանուն այդ ուխտաւորներու որ կը քալեն ձեր ուղիէն, ես կու գամ ջերմօրէն ողջունելու ձեր ընթացքը դէպի բագինները աստուածութեան»։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ցեղակրօն Ուխտերու Կեդր. Վարչութեան կողմէ ողջոյնի խօսք ըսաւ ընկ. Յ. Մանտալեան, որ համեմատեց Ցեղակրօն կազմակերպութիւնը այլ նման երիտասարդական կազմակերպութիւններու հետ հայ կեանքի մէջ։—

— «Իր ծաւալով եւ բովանդակութեամբ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն կազմակերպութիւնը ամէնէն զօրաւորն է հայ երիտասարդներու բոլոր կազմակերպութիւններու մէջ։

Քանի մը օր առաջ նոյն այս սրահին մէջ իրենց Պատգ. Ժողովն ունեցան Ցեղակրօն Ուխտերը։

Տեսնելու էիք այն խանդավառութիւնը, որ անոնք հրապարակ բերին եւ այն ահագին աշխատանքը, զոր կատարեցին։

Այդ շարժումը մաքուր է եւ գաղափարական։ Դուք թոյլ չպիտի տաք որ այդ շարժման մէջ մտնէ որեւէ տարր, որ կրնայ պղտորել մաքուր, ջինջ հոսանքը։

Յանուն Ամերիկայի եւ Գանատայի Հ. Յ. Դ Ցեղակրօն Ուխտերու կ'ողջունեմ այս Պատգ. Ժողովը»։

Ընկ. Ճ. Նարկիզեան քանի մը բառով յանուն Հ. Յ. Դ. Ուս. Միութեան ողջունեց Պատգ. Ժողովը։

— «Հ.Յ.Դ. Ուսանողական Միութեան անդամները, ըսաւ ընկ. Նարկիզեան, թէեւ այստեղ ծնած եւ այստեղ մեծցած, բայց իրենց ազգային կոչումին գիտակից, կ'ուզեն սորվիլ հայ լեզուն եւ հայ պատմութիւնը, իրենց բաժին մասնակցութիւնը բերելու համար մեր ազգային խաչալի հետապնդման գործին մէջ»։

Ատենապետ ընկեր տոքթ. Լ. Տագըլեան ողջոյնի վերջին խօսքը տուաւ շրջանիս գործիչ ընկ. Գ. Իփէքեանին։

— «Ամէն անգամ, երբ կը բացուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատգ. Ժողովը Ամերիկայի մէջ, մեր ընկերներու եւ բարեկամներու հայեացքները, սփիւռքի բոլոր կողմերէն, կ'ուղղուին Ամերիկա. ամէնքը կը սպասեն լսելու թէ ինչ պիտի ըսէ Ամերիկայի մեր սքանչելի կազմակերպութիւնը։ Եւ մանաւանդ այս վերջին տարիները, երբ անցանք ընդ հուր, ընդ սուր եւ ընդ ջուր։

Ներքին ճակատի վրայ վտանգը դեռ չէ անցած, իսկ արտաքին ճակատի վրայ մարտահրաւէրը երբեք չէ դադրած հնչելէ։ Պէտք մաղթէի որ, ծանր պարտականութեան գիտակցութեամբ մօտենայինք հարցերուն, թէ ներքին թշնամիներ ունինք, այդ միշտ ալ ունեցած ենք — այդ մեզ երբեք չի կրնար ընկճել։ Ունեցած ենք եւ արտաքին, զօրաւոր թշնամիներ, բայց այդ եւս չի վախցներ։ Մենք դիմադրաւեր ենք եւ չափեր ենք մեր ուժերը մեր գաղափարականութեան ուժով եւ ոչ թէ մեր նիւթական եւ ֆիզիքական միջոցներով։ Եւ երբ միակամ, միասիրտ նայինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան առջեւ դրուած հարցերուն, մենք կը լուծենք այդ խնդիրները յաւագոյն կերպով։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հերոսական ոգին մեզի միշտ կը ցուցնէ շիտակ ճամբան»։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ
« ԷՔՕԼ ՏԸ ՌՕՇ »Ի ՄԷՋ

Ասկէ հինգ տարի առաջ Հայ Ա[illegible]ները առիթը ունեցան, առաջին անգամ ըլլալով այցելել Էքօլ տը Ռ[illegible] ինչ որ միջազգային եղբայրական կապ մը հաստատեց։ Հինգ [illegible] վերջ երկրորդ հրաւէր մը ստացանք, որուն շատ սիրով պատասխանեցինք թէեւ նոր վերադարձած էինք Անգ[illegible]այէն.

Յուլիս 6ին ժամը 5.30ի շոգեկառքով տասնեակ մը հայ արիներ [illegible]նակցութեամբ Զօր. Կորկանեան[illegible] Միութեան ընդհ. պետին եւ Գործադիր Խորհուրդին կը մեկնինք դէպի Վ[illegible]նէօյլ, ուր կը գտնուի այս նշանաւոր դպրոցը.

Ժամը [illegible]30ին հասանք արդէն. [illegible]յարանը կը սպասէին չորս Ֆրանսացի սկաուտներ եւ կոմս Հանրի Մարթի իր ընտանեօք, որուն կողքին [illegible]գնցինք մեր հագոյնը եւ այդ[illegible] առաջնորդուեցաւ զօրավարը [illegible] դպրոց, իսկ մենք ալ քալելով [illegible] վայրկեանէն հասանք։

Երեկոյեան մեծ բանակումի [illegible] մը սարքած էին մեր սիրելի [illegible] սկաուտները, որուն շուրջ առն[illegible]նած էին կոմս Հանրի Մարթի եւ Կորկանեան։ Տղոց շատ զուարճ խաղերէն յետոյ կոմսը ճառով [illegible] տղոց պարզեց հայ ժողովուրդին տառապանքն եւ յատկութիւնները [illegible] ըսաւ. «Եկաւ մի յուսահատիք, [illegible] գայ օր մը ուր Հայն ալ տէրը [illegible] լայ իր հայրենիքին»։ Յաջորդ [illegible]ւօտ (կիրակի) եկեղեցին գացինք, [illegible] տոյ ժամը տասնէն մինչեւ կէսօր [illegible] ցելեցինք բոլոր շէնքերը, դասարաններն ու մարզադաշտը։ Ներկայ[illegible]ղանք մարզական մրցումներու [illegible] ախոյեանին մրցանակը զօր. Կորկանեան տուաւ։

Կէսօրին Գործադիր Խորհուրդը [illegible]չի հրաւիրուեցաւ։ Ժամը 3ին [illegible] ունեցան մրցումներ որոնց ախոյեան հանդիսացաւ Փըեէօ Միշըլըէն [illegible]զան։ Անոր մրցանակն ալ զօրավար [illegible] տուաւ։ Երեկոյեան բոլորս ալ ճաշի հրաւիրուած էինք։ Ժամը 9ին հանդիսասրահի մը մէջ ներկայացումներ [illegible] ունեցան, որոնց ընթացքին մեր տղաք ալ փայլեցան հայկական պարերով, երգերով եւ մարզանքներով։

Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 8[illegible] շոգեկառքով Փարիզ վերադարձ[illegible] լաւ յիշատակներ ձգելով։

« Էքօլ տէ Ռօշ » Ֆրանսայի ամե[illegible]նամեծ եւ ամենակարեւոր գիշերօթիկ դպրոցներէն մէկն է, հիմնուած սկաուտական հիմերու վրայ։ Ունի 3[illegible] աշակերտ։ Տեղ չըլլալով յաճախ նոր աշակերտներ կը մերժուին։ Հիմնուած է 1899ին Պ. Տէմօլէնի կողմէ։ Ներկայ երկու տնօրէններն են Պ. Պէ[illegible]թիէ, (Ֆրանսայի չէզոք սկաուտներու նախագահը) եւ կոմս Հան[illegible] Մարթի, անդամ Միջազգային Գ[illegible]սնեակի

Մինչ կոմս Հանրի Մարթի [illegible] սրահին մէջ, հիմնադիրի արձանին դիմաց, բացատրութիւններ կուտար, ամէնքս ալ խորապէս յուզուեցանք, երբ ըսաւ.

— «Այս դպրոցին հիմնադիր Տէմօլէնի մեծ հայրը Մարսիլիա հաստատուած հայ վաճառական մըն էր»

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ
(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Ինչպէս ճշտօրէն նրան նկարագրում է ընկեր Ե. Ն., նա բարձրահասակ էր, լայն ճակատով, գլուխը վեհօրէն բարձր բռնած, մազերը սպիտակած, դէմքը սովորաբար խոժոռ, բայց բարի, երբեմն կիսաժպտուն, արծուի կլոր քթով, կեցուածքը հպարտ, յօնքերը թաւ, աչքերը խոհուն, զննող ու վերլուծող, իսկ խորաթափանց հայեացքը սեւեռուն միշտ դէպի առաջ, դէպի մտքի լայն եւ ընդարձակ հորիզոններ...

Նրա դասախօսութիւնների մէջ կենդանանում եւ մեր առջեւ ներկայանում էին Սէն Սիմօնը, Ֆուրիէն, Օգիւստ Կօնտը, Պրուդոնը, Մալթուսը, Սպենսըրը, Լասսալը, Կարլ Մարքսը եւ այլն։ Առաւել հետաքրքրական էին նրա այն դասախօսութիւնները, որոնք նուիրուած էին Մարքսի, բարեխիղճ քննադատ էր. նա ամէն ինչ չէր սեւացնում, ինչպէս քննադատներից ոմանք, նախ վեր էր հանում դրական կողմերը, ապա թւում էր բացասականները. անկողմնակալ եւ շիտակ հրապարակագիր էր, նոյնքան էլ մաքուր քաղաքական գործիչ...

1901 թուից մինչեւ 1912 թիւը Վարանդեանը եղել է Արեւմտեան Բիւրոյի անդամ. 1905—1907 թուերին նա Թիֆլիսում խմբագրել է «Յառաջ» թերթը, իսկ 1913 — 1916 թուերին նոյն քաղաքում «Հորիզոն»ը։ Վարանդեանը 1897 թուին մէկուկէս ամսով բանտարկուել է Ռումանիայում։ Հայկական Դատի պաշտպանութիւնը արեւմտեան երկիրների մէջ և պրոպագանդի գործը ծանրացած էր գլխաւորապէս Վարանդեանի վրայ. նա Պիէռ Քիյառի, Լօնկէի եւ ուրիշների հետ միասին խմբագրել է «Պրօ Արմենիա» թերթը։

Շուէյցարիայի Ընկերվարական Միջազգային համաժողովում եւ նրանից յետոյ Գործադիր Մարմնի եւ համագումարների մէջ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը ներկայացրել է միշտ Վարանդեանը, իսկ Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան շրջանին մինչեւ 1921 թիւը Հռոմի հայկական դեսպանն էր։ Նա մասնակցել է կուսակցութեան գրեթէ բոլոր Ընդհանուր Ժողովներին։ Մեծ եռանդով աշխատակցում էր կուսակցական թերթերին՝ Միքայէլ Յովհաննիսեան, Միքայէլ Վարանդեան եւ Էգօ ստորագրութիւններով, բայց աւելի հանրածանօթ է իբր Վարանդեան։ Նրա առանձին գրքով լոյս տեսած երկերն են՝ Հայրենիքի Գաղափարը, Բողոքը Նորագոյն Պատմութեան մէջ, Հոսանքները. Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը և իր հակառակորդները, Վերածնուող Հայրենիքը, Կովկասեան Վանդէան, Գորդեան Հանգոյցը, Փիլիսոփայ-Սոցիոլոգ, Սոցիալիզմը եւ Սոցիալիստական շարժումը, Հայ ազատագրական շարժման Նախապատմութիւնը (երկու հատոր), Սիմոն Զաւարեան, Մուրատ, Բանաստեղծ հրապարակախօսը՝ Ա.Ահարոնեան, Համաժողովրդական բանակ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը (Ա. հատոր) եւ այլն։ Ունի նաեւ Ֆրանսերէն հրատարակութիւններ, ապա հայերէն լեզուով դարձաւ Անգոստ Բեբել եւ Համայնավարութիւնը ու համաշխարհային յեղափոխութիւնը։ Թերթերում գրած նրա հրաշունչ յօդուածները կարող են կազմել բազմաթիւ հատորներ եւ մենք կ'ունենանք մի պատկառելի գրադարան։

Ծնուած Վարանդեանը մենաւոր էր իր խառնուածքով եւ առանձնութեան սիրահար, բայց օր օրին ապրեց մեր ահաւոր կեանքի փոթորկալից գրուագները, ապրեց խորապէս, գրի առաւ այդ բոլորը, յուզուեց, պայքարեց, վերջն էլ փոթորկի ենթարկուած կաղնու պէս տապալուեց, տակաւին 62 տարեկան հասակում։

1900ական թուականներին Վարանդեանը ամուսնացել է Շուշում շատ յայտնի Ն. Խանդամիրեանի աղջկան հետ, որի անունն էր Մարիամ. վերջինս նոյնպէս ուսանում էր Ժընեւում. պատերազմի տարիներին կինը թոքախտից մեռաւ, իսկ ինքը որքան աշխատեց պառաւ մօրը փրկել, տանել Եւրոպա, իր մօտ, չկրցաւ, քանի որ խորհրդային երկրում հնարաւոր չգտան, որ յայտնի հարուստ, վերջը սովամահութեան ենթարկուած Արամեանի հարազատ քոյրը, որ է մեր Միքայէլ Վարանդեանի մայրը՝ փոխադրուի իր որդու մօտ։ Եւ արհաւիրքներ տեսած մայրը Թիֆլիսի յիմարանոցում կնքեց իր մահկանացուն։ Վարանդեանը կարողացաւ միայն մի յօդուածով կրակ ու բոց տեղալ իր հարազատ մօր համար խենթանալու պայմաններ ստեղծողների հասցէին. անշուշտ «երկրի տէրերը» կարդացին այդ ահաւոր նամակը եւ պահ մը ցնցուեցին, անարգ ժպիտը դէմքներին...

Վարանդեանն իբր գրականագէտ ունէր մշակուած եւ ներդաշնակ լեզու. նա խուսափում էր անմէջ բառակոյտերից, բայց բառերի գեղեցկութեան ճաշակն ունէր. մի քանի անգամ նա սրբագրում էր իր ձեռագիրները, որոնք առհասարակ մատիտով էին գրւում։ Երբ նա Ֆրանսայում սկսեց գրել արեւմտահայ բարբառով, աւելի էր խուսափում օտար բառեր գործածելուց. Վարանդեանը իր հայերէն ոճի զարգացման համար յաճախ դիմում էր մեր հին մատենագիրներին, այլ եւ կարդում էր օտար եւ հայերէն գրական երկեր, իսկ իր լեզուի ներշնչման աղբիւրներն էին հանդիսանում Րաֆֆին, Խրիմեանը, Նարպէյն ու Մերենցը եւ ուրիշները։

Հայկական թախծոտ երգերի եւ երիտասարդական պարզ միջավայրի կարօտն ունէր Վարանդեանը, ինչպէս պատմել էր «Յառաջ»ը,— 1911 թուին, Պոլսում, մի սարալանջի վրայ, միացաւ մի խումբ երիտասարդների եւ աղջիկների, գիշերը լուսացրեց «Րաֆֆի» լսարանում, սրտի բազմութեան հետ, ուր ոչ միայն ունկնդրեց, այլ եւ երգեց անմահ Կոմիտասի երգերը։ Տարիներ յետոյ 1931ին, նոյն կարօտը մղեց նրան գիշերը լուսացնելու Փարիզի «[illegible]»ի սրահում, կուսակցութեան օրուան առթիւ, հակառակ իր հիւանդ վիճակին եւ ծխի զոլորշիներին, որոնք խիստ վնաս էին նրա առողջութեան համար։ Մարմնով տկար Վարանդեանը իր ոգեւորութեան սնունդը ստանում էր երկրի մէջ մարտնչող հերոսների կենդանի գործերից։ Նա մեծ հմտութեամբ կարողանում էր հիպնոսել իր ընթերցողներին՝ մղելով նրանց դէպի զոհաբերութիւն եւ անձնազոհութիւն...

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Գարուն Տէմոլեան, որուն պզտիկ տղան արդէն Ֆրանսացի դարձած, Տէմոլեանը Տէմոլէնի փոխած էր։ Տակաւին քանի՛ այսպիսի Տէմոլէններ կան աշխարհի չորս կողմը...

Բ. Յարչեան

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

Կիրակի օր, 7 յուլիս, տեղի ունեցաւ Սեվրի Մուրատեան Վարժարանի մրցանակաբաշխութեան հանդէսը։ Տարեշրջան մը եւս եւ անցեալ տարուան առաջին ինը շրջանաւարտներու շարքերը կը կրկնապատկուին, ինը Մուրատեան սաներ անոր տոհմային լուսաւոր դաստիարակութեամբ ու գիտութեամբ։

Հանդէսն անցաւ կոկիկ եւ խնամուած իր ամէն մանրամասնութիւններուն մէջ։

Ուսուցիչներու եւ ճառերու յաջորդեց ուսումնապետ Վեր. Հօր 1934-35 դպրոցական տարեշրջանի ուսումնական տեղեկագիր եւ մրցանակաբաշխութիւնը։ Աշակերտներէն Հայկ Սողոմոնեան, Արմէն Տապաղեան, Գօղոս Օհանեան, Ցակոբիկ Մովսէսեան, Նիքոլա Էլիանօզով, Ժիրայր Տէր-Թովմասեան, Անդրէ Գաբրիէլեան արտասանութիւններով, վարժարանին երգչախումբը երգերով մասնաւոր փայլ մը բերին հանդէսին։ Ջերմապէս գնահատուեցան նոյնպէս աշակերտներէն Գեւորգ Համբարձումեան (թաւջութակ), Ժիրայր Տէր-Թովմասեան (ջութակ) եւ Վահէ Ծինկէօզեան (ջութակ)։

Մխիթարեան Հայրերու նոր յաջողութեամբ մը կը փակուի Մուրատեան Վարժարանին այս տարեշրջանը։ Պետական քննութիւններու ներկայացող ինը շրջանաւարտ աշակերտներէն հինգը յաջողութեամբ պսակուած կը տեսնեն իրենց աշխատութիւնը։ Համեմատութիւն մը որ շատ դժուարաւ կարելի է գտնել տեղական բարձրագոյն եւ նոյն իսկ դպրոցական հաստատութիւններու աշակերտութեան մէջ։ Ֆրանսայի պետական պաշտօնաթերթին յուլիս 11 թիւին մէջ հպարտութեամբ կը կարդանք անոնց անուններ. Ժիրայր Տէր-Թովմասեան «շատ լաւ», Լեւոն Զատիկեան «լաւ», Անտոն Փութաքեան, Արթին Տէվլէթեան եւ Ենովք Լաչինեան «բաւական լաւ» չափանիշերով։ «Բաւական լաւ» չափանիշէն վերջ կան տակաւին երկու աստիճան, որոնք բաւական են պետական քննութիւններէն անցնելու համար որպէսզի համոզուինք թէ Մուրատեան աշակերտներու յաջողութիւնը պատիւ կը բերէ ոչ միայն իրենց Վարժարանին այլ եւ գաղութին։ Անոնք իրենց յաջողութեամբ պանծացուցած են օտար քննիչ յանձնախումբին առջեւ իրենց ցեղային յատկութիւնները, մինչդեռ նոյն յանձնախումբին ներկայացող քանի մը տասնեակ Ֆրանսացի աշակերտներու մէջ միայն մէկ հոգի յաջողած է «բաւական լաւ» չափանիշը առնել։

Խ. Մ. Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

— o —

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻի Դպրոցասէր Տիկնանց մանկապարտէզին հանդէսը տեղի ունեցաւ 7 յուլիսին, կիրակի, Ցովհաննէսեանի սրահին մէջ։ Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը։ Կը բացակայէին միայն կարգ մը չակերտաւոր հայրենասէրներ։ Հանդէսը բացուեցաւ երկսեռ աշակերտութեան «Ո՜վ մեծասքանչ» խմբերգով։ Նախագահ Տ. Գահվէճեան պարզեց թէ դպրոցին համար ինչ աշխատանք տարուած է և. գիտի սարուի, որպէսզի մանուկներու կրթութիւնը աւելի հիմնական դառնայ։ Եւ հրաւիրեց ներկաները աւելի ոյժ տալ նոր սերունդին փրկութեան գործին։ Ցետոյ կարգով բեմ ելան աւելի քան յիսուն աշակերտ-աշակերտուհիներ, 4էն 13 տարեկան։ Ուսուցչուհիները, Օր. Եղիսաբէթ եւ Օր. Աննիկ իրարանցիւր փոքրիկին մէկ մէկ բաժին հանած էին. արտասանեցին 30 փոքրիկներ։ 20 հոգինոց երգչախումբ մը կազմուած էր փոքրիկներէ, դեկավարութեամբ դպրոցիս վարժուհիներուն, որոնք շաբաթներով փորձեր կատարած էին։ Տղաքը երգեցին շատ յաջող կերպով ազգային եւ գեղջկական երգեր։ Ապա ներկայացուեցաւ «Խաղնուկը» (հեղինակ՝ Վրթանէս Փափազեան), առնուած դպրոցական կեանքէ։ 14 փոքրիկներ բեմին վրայ յաջողութեամբ ներկայացուցին խաղը։ Երկրորդ ներկայացումն էր «Ճէչնի թուղթը», Դպրոցասէրի Տիկնանց Ընկերութեան սանուհիներու կողմէ։ Օրուան ատենախօսը, Պ. Խորէն Գալուստեան պարզեց մեր ընելիքը գաղութներու մէջ, փոքրիկներու պահպանութեան համար։ Նոյնպէս խօսեցաւ Տիկ. Ա. Մինասեան Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան ներկայացուցիչը որ գովելով թաղին կրթասէրներու եռանդը եւ փոքրիկներու աշխատասիրութիւնը, կոչ ըրաւ ծնողներուն, որ իրենք եւս միանան այս նուիրական գործին, որովհետեւ փոքրիկներու կրթութիւնը ամէնէն աւելի կախում ունի մայրերէն։ Բանախօսութենէն վերջ 8 փոքրիկ օրիորդներ պարեցին գեղջկական պարեր հայկական տարազով։

Անուրջի գրուեցաւ գետին փոսեռ, ...ին մօրթ մը եւ բարձրացաւ 227 ֆրանքի։ Ծախեցաւ Պ. Իբրասանեան, 10 ֆրանք եւս նուիրելով։ Ահա դպրոցական հանդէս մը որ բացի բարոյական շահէն նիւթական շահ մըն ալ ապահովեց։

Դպրոցը կը մատակարարուի թաղին կողմէն ընտրուած վարչութեան մը միջոցաւ։ Ունի 70 աշակերտ վճարովի, 5 աշակերտ անվարձ։ Կը դասաւանդեն երկու վարժուհիներ, նշանակուած՝ Դպրոցասէրի կողմէն, ստանալով ամսական 200 ֆրք.։ Դպրոցի պիւտճէն կը կազմուի աշակերտներու ամսավճարներով որ կը գանձուին հետեւեալ ձեւով.— մէկ զաւակ ունեցողէն 4 ֆր. ամիսը, երկուքը 7 ֆր., երեքը 9 ֆրք։ Ամսական մուտքն է 400 ֆրանք, իսկ ելքը՝ 300 ֆրանք։ Ամէն ամիս 100 ֆրանք բաց կը մնայ որ կը փակուի հանդէսներով։ Եթէ միջոցները ներեն, կարելի է ընդարձակել դպրոցը, պահելով 130—150 աշակերտ։ Զքաւորութեան պատճառով շատեր իրենց պզտիկները չեն ղրկեր։ Ղրկողներն իսկ յաճախ մէկ-երկու ամիս ղադար կուտան։

Ներկայ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՕԿԻՆ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒՄԸ

— o —

ԼԻՈՆ, 11 յուլիս. — Ինչպէս կը նախատեսուէր, Հօկի մասնաճիւղին մէջ տեղի ունեցաւ երկրորդ քայքայում մը։ Աղմկալի ժողովէ մը վերջ անդամներուն մեծամասնութիւնը հրաժարած է։ Հայրենիքի սէրը եւ Հայաստան երթալու փափաքը շատերը մղած էր արձանագրուելու Հօկի շարքերէն ներս։ Իրենց բամբին իրենք իսկ չհաւատացող Հօկի «պարագլուխները» սկսան չահագործել իրենց դիմող հասարակութեան միամտութիւնը։ Սակայն մեղրալուսինը երկար չտեւեց. Հօկի շարքերէն ներս մտնողները հասկցան իրենց խաբուած ըլլալը, ու ժողովի մը ընթացքին անարգական խօսքեր փոխանակելէ վերջ, տեղի ունեցաւ անխուսափելի քայքայումը։ Անոնք որ կ'անտեսէին Դաշնակցականներու զգուշութեան հրաւէրները, թող հիմա իրենց նիւթական ու բարոյական կորուստներուն հաշիւը իրենք պահանջեն։

Մ. Տէր Գէորգեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՀԵՏ

— o —

ՊՈՒԹՕ, 10 յուլիս (Յառաջ). — «Արարատ» Միութիւնը կազմակերպած էր հանդէս մը ի նպաստ դպրոցին, որուն ղեկավարները բոլորն ալ դպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիներէ կը բաղկանային։

Ինչ հաճելի պահ է, երբ ներկայ կ'ըլլաս հանդէսի՝ որուն ղեկավարները կը կազմեն միայն մանուկները, իրար գերազանցելու նախանձախնդրութեամբ։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ-Շահպազ» ակումբին մէջ, կիրակի ... յուլիս կէսօրէ վերջ Հայկական տաքին, ժամը 3.30ին երկսեռ բազմութիւն մը փութացած էր սրահը, լսելու համար երգերն ու արտասանութիւնները։ Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը զետեղուած էին զոյգ եռագոյնները։ Բացման խօսքը կատարեց Կ. Տօնէրեան, որմէ վերջ աշակերտները երգեցին «Բամ Փորոտանը», մանկական եւ գեղջկական երգեր, երկու ձայնով։

Կրթական աշխատանքներու շուրջ խօսեցաւ Տիկ. Ա. Փէնիրեան, յիշեցնելով թէ որքան որ դպրոցի մէջ հայերէն կ'ուսանուի, բայց անհրաժեշտ է որ ծնողներն ալ հսկեն իրենց զաւակներուն վրայ, որովհետեւ ցեղին խարիսխը կը կազմէ նոր սերունդը։ Որքան տարածենք մեր մայրենի լեզուն, այնքան կ'ուշացնենք ձուլումը. եւ պահպանած կ'ըլլանք մեր մշակոյթը»։ Աշակերտները եւ աշակերտուհիները յաջորդաբար լաւ արտասանութիւններ ըրին, իւրաքանչիւրը իր աստիճանի համապատասխան։ Զափահասները երկու մանկական փոքր ներկայացումներ կատարեցին յաջողապէս։

Փոքր դադարէ մը վերջ, չէչ մը չամփանեա աճուրդի դրուեցաւ. քառորդ ժամուան մէջ գոյացաւ 266ֆր.։ Հանդէսի վերջին մասը կը բաղկանար հայկական պարերէ։ Երբ դպրոցի չափահասները, աղջիկ եւ տղայ, հայկական տարազով բեմը ելեւցան ներկաներու ուրախութիւնը սահման չունէր։ Մանուկները պարեցին երեք անգամ առանձին հայկական պարեր. ժողովուրդն այնքան խանդավառուած էր որ, պարերը կրկնել տուին։ Մուտքով միայն ընդհանուր հասոյթ գոյացաւ 422 ֆր.։

Կ'արժէ յիշել թէ ուսուցչուհի Տիկ. Ա. Փէնարիկեան շաբաթներ առաջ լծուած էր աշխատանքի, հանդէսին յաջողութեան համար, իրեն օգնական ունենալով մասնաւորապէս պարերու համար՝ Տիկ. Զ. Սեւակ։

Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ

Թղթակից

«ՄԱՍԻՍ»Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ, 9 յուլիս. — «Մասիս» մարզական Միութեան առաջին դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի Պ. Եօթնեղբայրներու պարտէզի մէջ։ Առտուն կանուխ մարզիկները գործի վրայ են. Ժողովուրդը խումբ խումբ կը դիմէ հանդիսավայրը։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Զ. Ռ. Մ. Եան նուագախումբը, Զարօնեանի «Արաքս» մարզական միութիւնը եւ տեղւոյս «Վահան Խորէնի» թատերախումբը։

Պ. Ն. Սարգիսեան հանդէսը բանալով, բացատրեց թէ այն երիտասարդները որոնք կորուած են հայկ. շրջանակէն, այսօր արտասանութիւններ կ'ընեն ու կ'երգեն։ Նուագախումբը ընկերակցութեամբ մարզիկներու երգչախումբին նուագեց «Բամ Փորոտանը»։ Մէջ ընդ մէջ երգեր եւ արտասանութիւններ հանդիսականներու համակրանքին արժանացան. մասնաւորապէս եօթը ամիսէ ի վեր կազմուած այս միութեան մէջ տղաքներ կան որ հայերէնը դժուար կ'արտասանէին, այսօր կ'երգեն, եւ շնորհիւ իր ժամանակ շրջապատին եւ ղեկավար Պ. Ա. Այճեանի ջանքերուն օրէ օր յառաջ կ'երթան։ Այսօր գործօն անդամներու թիւն է վաթսուն, պատւոյ անդամները տասներկու։ Բոլոր մրցումներու մէջ պատուով դուրս եկած են։ Երկրորդ անգամն է որ հրապարակ կուգան եւ կը գնահատուին թաղեցիներէն։ Գովելի էր իրենց կարգապահութիւնը։ Կարգադիր յանձնախումբի անդամներէն Պ. Պ. Յար. Ճէվիզեան, Ե. Գազալեան, Ս. Խաչերեան, Ա. Դարբինեան, Գ. Բարսեղեան, Ն. Գալիկեան, Ա. Անասեան, Հ. Գալիկեան, Գ. Գէօչկիւթիւրեան, Յ. Գանթարճեան, Օն. Փանոսեան, Փ. Սոլաքեան, Կ. Գարթեւեան, Գ. Գոզուպեան որոնք ղեկավարութեամբ Պ. Յակ. Ճէվիզեանի մինչեւ վերջ իրենց պարտականութեան գլուխ կեցան։ Արտասանեցին Պ. Պ. Յ. Սէքսանեան, իսկ «Արաքս»ի տղաքներէն Յարութիւն եւ Լեւոն։ Կար. Գէրկէրեան արտասանեց «Մեր հողն ենք ուզում», արժանանալով ջերմ ծափերու։ Այս տղան գրեթէ հայերէնի անտեղեակ էր, եւ առաջին անգամ հրապարակ կուգայ։ Նմանապէս երգեց Պ. Կ. Գասեհճեան։

Ամէնէն վերջ խօսք առաւ «Մասիս»ի վարիչ Պ. Ա. Այճեան, պարզելով վարչութեան բարոյական եւ նիւթական աշխատանքները։ Մասնաւորապէս բացատրեց թէ Միութիւնը զուտ մարզական է եւ չէզոք ու հրաւիրեց քաջալերել ձեռնարկները։ Անուրջէն գոյացաւ 348 ֆրանք։ «Վահան Խորէնի» թատերախումբը իր զաւեշտ ներկայացումով հանդիսականները ½ ժամ խնդացուց։ Գեղարուեստական բաժնէն յետոյ նուագի ընկերակցութեամբ պարեցին եւրոպական եւ հայկական պարեր, մինչեւ ժամը 9։ Մարզիկները նոյն կարգապահութեամբ վերադարձան «Կիլիկիա» սրահը եւ մինչեւ ուշ ատեն երգեցին ու զուարճացան։

Խէչօ

ՄԱՄՈՒԼ

ՑԱՒ Ի ՍԻՐՏ ...

— • —

«Աստղարէգ» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 յունիս).

— «Անցեալ տարուան վերջերը Էջմիածնի հայրապետութիւնը «սրբատառ» կոնդակով մը Սուրբ Գրոց թարգմանութեան 1500ամեայ յոբելեան կը հռչակէր 1935 թուականը։

Հայրապետը առանձին պաշտօնագրով մը կը հրահանգէր Երուսաղէմի Թորգոմ Պատրիարքին՝ իր նախագահութեամբ կազմելու կեդր. Յանձնախումբը, պատշաճօրէն ընթացք տալու յոբելենական հանդիսութիւններուն հայ գաղութներու մէջ։

Իր առնին արտասահմանի հայ մամուլը այս տօնը նկատեց կրօնականէ աւելի՝ ազգային տօն մը, քանի որ հայ տառերու գիւտով եւ Սուրբ Գրոց հայ լեզուի թարգմանութեամբ, սկիզբը կը դրուէր հայ գրականութեան եւ մշակոյթին, այլ խօսքով Հայաստանի վերածնունդին։

Համաձայն Հայրապետական կոնդակի հրահանգներուն, սփիւռքի հայութիւնը սկսաւ տօնել մշակոյթի 1500ամեակը։ Այս մարզին մէջ պակաս եռանդ ցոյց չեն տար նաեւ հայ կաթոլիկ հաստատութիւններն ու համայնքները։

Հայրապետի կոնդակի թուականէն մինչեւ հիմա անցած ութ ամիսներու պատմութիւնը մեզի ցոյց կուտայ, թէ յոբելեանի առթիւ բացարձակ լռութիւն կը պահեն երկու մեծ կեդրոններ, — Էջմիածինը եւ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանը։ Երկու երկիրներ կան, ուր բնաւ խօսքը չըլլար այս տօնակատարութեան մասին, — Հայաստան եւ Թուրքիա։

Մեզի համար հասկնալի եւ բացատրելի է թէ ինչո՛ւ լուռ կը մնայ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանը եւ ինչո՛ւ յոբելեանը չի տօնուիր Թուրքիոյ մէջ։ Բայց մեզի բնաւ հասկնալի չէ թէ ինչո՞ւ միեւնոյն լռութիւնը նաեւ Երեւանի եւ Էջմիածնի մէջ, ուր մեր դէմ եղողը ո՛չ թէ մեր մշակոյթին, լեզուին ու գրականութեան, նոյնիսկ մեր գոյութեան թշնամի Թուրքիան է, այլ Հայաստանի կառավարութիւնը եւ յոբելեանը հռչակող Հայրապետութիւնը, որ, ի դէպ, կ'ըսուի թէ «լիակատար ազատութիւն ունի» իր գործերուն մէջ։

Սկիզբէն միամտութիւնը ունէինք ենթադրելու, որ Էջմիածնի Հայրապետութիւնը որոշած է տօնել այս յոբելեանը Հայաստանի բովանդակ տարածութեան վրայ, սկսեալ Էջմիածնէն եւ իբրեւ հոգեկան մխիթարութիւն, կոնդակով մը կը յանձնարարէր սփիւռքի հայութեան մասնակից դառնալու յոբելենական տօնակատարութիւններուն։ Սակայն, ինչպէս տուեալ փաստերը ցոյց կուտան, մենք սխալած ենք եղեր։ Յանձնարարուած է յոբելեանը տօնել գաղութներուն մէջ, բայց ոչ Հայաստանի մէջ...։ Ճիշդ այնպէս, ինչպէս Էջմիածնի նորոգութեան հանգանակութիւնը բացուած է սփիւռքի հայութեան մէջ, բայց ոչ Հայաստանի մէջ։

Երեւանի խորհրդ. կառավարութիւնը անցեալ տարի մեծ շուքով տօնեց Թուրքիոյ Հանրապետութեան տասնամեակը։ Երեւանի մամուլը այդ առթիւ գրեց բազմաթիւ յօդուածներ եւ հրատարակեց ջարդարար փաշաներու նկարներ։ Կը թուի թէ մեր լեզուի ու մշակոյթի փառապանծ տօնը անոնց համար նուազ արժէք ունի քան Թուրք Հանրապետութեան տասնամեակի տօնը։

Երեւանի Հայաստան մամուլին մէջ աննշան ակնարկ մը անգամ չենք տեսներ մեր նուիրական տօնի մասին։

Այս երեւոյթը մեզի դառնօրէն կը հասցնէ այն տխուր եզրակացութեան, որ իր սեւ արարքին մէջ Հայաստանի «կառավարութիւն»ը բնաւ չի տարբերիր Թուրք կառավարութենէն։ Ու առանց սաստին տակն է որ Էջմիածինը եւ Պոլսոյ Պատրիարքարանը լուռ կը մնան այս տօնին առթիւ։

Այս երկու կառավարութիւններուն տարբերութիւնը այն է որ մինչ Թուրքը բացէն կը հակառակի, միւսը կը ծածկէ, կը կեղծէ »։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

ԴԷՊԻ ՊԱՂԵՍՏԻՆ

Պ. Իցհաք Կրինբաում, Իրէական Ենթադրի գործակալութեան վարիչը, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ Պուքրէշի մէջ.

— «Ներգաղթը կը շարունակուի դէպի Պաղեստին, հանդիպելով որոշ դժուարութիւններու. սակայն ի վիճակի եմ յայտարարելու, որ 1935 տարուան առաջին հինգ ամսուան ընթացքին ներգաղթողներու թիւը բարձրացած է եւ կը շարունակուի բարձրանալ, հասնելով 2500 հոգիի, որով, ամբողջ տարուան ընթացքին պիտի հասնի 60.000ի. Վստահ ենք որ ներգաղթողներու տարեկան թիւը յառաջիկային պիտի հասցնենք հարիւր հազարի »։

Պաղեստինի հրէական ստանին՝ Թէլ-Ավիվի ամերիկեան տնտեսական կոմիտէն դիմումներ ստացած է 1935 տարուան ընթացքին արտասահմանէն 350 հրեայ դրամատէրերէ, — որոնցմէ 268ը 1,023,000 անգլ. ոսկի դրամագլուխով, — որոնք կը փափաքին անմիջապէս երթալ հաստատուիլ Պաղեստինի մէջ, 150ը արդիւնաբերական ձեռնարկներու համար, 66ը շինարարութիւններու, 56ը վաճառականութեան, իսկ 26ը երկրագործութեան։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

— o —

Մարսիլիոյ մեր հայրենակիցները անզօր եւ շատ խեղճ վիճակի մէջ են, ոմանք ծանրաբեռնուած բազմանդամ ընտանիքի հոգերով։

Փարիզի «Բարձր Հայքի» հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը այս կացութեան հանդէպ չկրնալով անտարբեր մնալ, պարտք սեպեց հանգանակութեան ձեռնարկել իր հայրենակիցներու մէջ։

Ու այս վարչութիւնս պարտք կը սեպէ նաեւ հրապարակային կոչ ուղղել բոլոր հայրենակիցներուն որ իւրաքանչիւրը իր կարողութեան չափով մասնակցի այս եղբայրական օգնութեան։

(Կնիք)

ԳԵՂԻ ՋԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

Եղանակին համեմատ օրերու կեանքը հանոյքով կը պսակուի, գեղացին գարնան այս կեանքէն արբեցած չի կրնար իր ուրախութիւնը պահել, հոգին անսահման հրճուանքի խաղալիկ է եւ հանապազ ենթակայ, կը խօսի, կ'երգէ.—

Այս ինչ աշխարհ է, գառուծի աշխարհ
Ալ վրաւուս բռնս ձմեռը երկար,
Ղարպաճ բոդ ըլիմ' ըն ազկէկ
Առավուծին
Ոռ մեգ ազզ հուցուց գարնան արեւին։

Որքան կ'երգէ գարնան հաճոյքը, այնքան աւելի կը ստանայ եւ կը զգայ իր վերադարթումին դիծն ու սաստը, վասնզի եղանակը երիտասարդական է եւ համայնէ, եւ գեղացին կեանքին համակ անոր մէջ կը մարմնանայ։

Ահա ուրիշ երգ մը որ գեղջկական սէրը կ'արտայայտէ մաքրամաքուր վայելչութեամբ. —

Արեւն ինկաւ տըյըրներն (տանիք)
Տեսայ եարիս աչուըներն (աչքերը)
Խըտիմ գարնան ցրիկը,
Եյըմ վերի ազբիրը
Աչկըրնուն վերեւ սեւաֆաչ գիծ-յօնքեր
Պօյէն (հասակ) կախ սեւոտակ մազեր։
Եարս աղուոր վարդ շրթներով
Կը խօսի նա հազար նազով
Գարնան անուշ արեւին տակ
Պազ (համբոյր) կուտայ միշտ էլ
սիրով.
Նոր յօյսերով եւ վառ սիրով
Ինչ որ ըննէ երկնքի տակ
Լոյս ու խաղաղ կ'իջնենք տնակ
Պահելով մեր սէրն անկեղծ անյատակ։

Կանաչաբոյր այս օրերուն գեղջկական երգերու պատճառած խանդավառութիւնը տիրական է եւ կ'ապրի յաւէրժական, ու գեղացի աղջիկ կամ հարս բաժնեկից այս անմեկնելի ուրախութեան, կը տանի իր հոգին խառնելու անոր մշտատեւութեան։

Խօսքը գեղացի հարսնուկին է, որ կ'երգէ անարատ սէրի զգացումներէն դրդուած.—

Լեցնեմ ուսիս կժիկը,
Լուամ պազէն կարմրած
Այտերն իմ երիտասարդ,
Նստիմ աղբրին քովիկը,
Վրլամ եարիս մէնտիլը,
Երբ եարս գայ աղբիրը
Վրայ հասնիմ պազ մի առնիմ,
Սնփաչ վարդ մը մեր ածուէն
Փրցնեմ շուտով կուրծքին զարնեմ
Գարնան ժպտուն արեւին տակ
Թաց մէնտիլը գլխուն մըյնեմ (փռեմ)
Հազար նազար գինէ տուն ճամբիմ։

Ինչպէս կ'երեւի, գեղջկուհին իր սիրոյ խօսքը կ'ընէ չափազանց պարզ ու համեստ արտայայտութիւնով. ան կախարդական ձեւերու եռեւէն ըլլալու կամեցողութիւն չունի, բնատուր գեղեցկութիւնը բաւ է հրապուրելու եւ իրար կապելու գեղջուկներն հաւատուոր.

Օրերու կեանքը նորութիւն է. եթերին բաց կապոյտ գոյնը խաղաղութեան նշան է դաշտի գործերուն մէջ քրտինք հոսեցնող մարդուն համար։ Անիկա իր ուրախութիւնը չի կրնար ծածկել այս առթիւ ու փառք կը ցայտեցնէ հոգւոյն խորերէն.

— Փա՜ռք Տէրոջ, հազար հեղ շուքրօ, անթմէլի (անհատնում) փառք. չէ՛, չէ՛ ալ գարնան գուռը բացուեցաւ, խերով բարով հասանք. է՜հ ալ շապկընուս մէջ կրնանք պծլտալ. ու այսպէս խօսքերու շարանը կ'երկարեն գեղացիք, այլեւս կռնակնին սկսած է տաքնալ, գոհ այս վիճակէն կ'օրհնեն Աստուած անդադար։

Ներսի տուներէն դուրս կը քաշուին այլեւս։ Եղանակին սիրահար գեղացիները տանիքներուն ցուիքներուն վրայ պպզելով իրարու կը խօսին գանազան եւ անակնկալ նիւթերու շուրջ։

Այժմ նիւթին գլխաւոր առարկան կարճ Խչօն է։ Դրացի տանիքին վրայ նստող գեղացի մը ձմրան պաղէն լեզուն խածած՝ կը խօսի մատերը խածնելով.

— Տօ՛ ձմեռվա ըռ պաղերուն, Աստված հեռու ինէ (ընէ), տանէ չի բերէ, շուն կ'ոռնար, թուքը կը պզէր (կը սառէր) գետին չի հասած, ըռ օրերուն պիէ (իսկ) Խչօն՝ տատուններ մութնուլուսուն շարոխները (տրեխ) հագած կապքի կ'երթար, պախերէն լուլա՛ լուլա՛ պուզեր (սառ) կը կախուէին, ընէ նորէն եա չէր կենար, լաւ կոքաւ բռնող էր, վա՛յ վա՛յ...

Որպէս լրացուցիչ, միւս կողմէն կը յարէ Թէպոյենց Արօն որ գիւղին ուսախութիւնը ապահովուած էր, երբ ան իր ողորմելի բերանը հեղ մը բանար.

— Հըմը ձուկի երթալը չէք ըսեր հանըմ, տա՛ լոզվոր է լակոտը (լակոտ՝ ընդհանրապէս կը գործածեն պզտիկներուն, բայց Թէպօ Արօն միջակ մարդոց նոյն բառը գործածելը իրեն բարի սովորութիւն ըրած էր), գեղին տղաքը անոր չափ լողալ չեն գիտեր, ըսի մանկըվորնուն հացը կռնըկին կապելով ջուրը կ'անցնի յադալով, չիտակը ըսինք նը, Խչօն գործու մարդ է, խորոզկնչուն կ'ելլայ, տավրուն տակը հայելէ (նայիլ) վերջ ձուկի կ'երթայ, տա՛ հեղ մըլ կը տեսնանք որ վըրի կապոտ շալվարը բերնէ բերան ձուկ քըբաած (սեղմելով լեցնել) շալկեր գեղ կուգայ ու իրենց ներսի տան երդիքէն վար կը պարպէ։ Է՜հ, չէ՛, Թէյենց Խըչօն ըլ պակաս լոզվոր չէ, շատ քնուտ ըլլալուն համար Խչոյին հետ չի կրնար չափուիլ.

Թէյենց Աբկօն իր պարթեւ հասակով՝ իրենց սխոտի տանիքին քոսոտ ցուիքին վրայ պպզած, կը հաստատէր լեցուն պխերով Թէպօ Արօին ըսածները եւ ան ալ երկու խօսք աւուր պատշաճի կը յանձնէ ցուիքներուն վրայ նստող գիւղացիներուն։

Երկու տող ալ անկէ.—

— Իրաւ, իրա՛ւ տա՛, ըռ տարի ձմեռը շատ ուժով պաղ եղաւ, աբա՛ր, ընանկ պէրպլի (սոսկալի) եղաւ որ գեղացիք չի կրցան շապկընուն մէջ պծլտալ, հըմը ձօնը. հէ՛յ չէք ըսեր, վայ որ ձօն իջաւ, վա՛յ պապամ հա՛յ, ալ մեր կալ տըլլընին քերելէն թելերուն ու պաղը երկրումայ ձմեռն ալ անցաւ, ըռ ինչ օրերու մնացինք սովրնից պադնիմ, չէ՜ նը Աստուած մեր գլխուն սեւ տ'իջեցնէ. օ՛յ օ՛յ օ՛յ, չիտակը, չի քաշւիլք է հա՛

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(2)

ԳԱՅԼՆ ՈՒ ԱՐՋԸ

Էնկիւրիէէն կը հեռագրեն Մոսկուայի թերթերուն թէ Իզմիրի քաղաքապետութիւնը որոշած է այս քաղաքին փողոցներէն մին անուանել Վորոշիլովի անունով, իբրեւ փաստ Թուրք եւ ռուսական բարեկամութեան.

Գայլն ու արջը, երկար տարիներ իրար հալածելէ վերջ, իրար կը համբուրեն հիմա։

— Հաց բոլորին, գիւղացիները պէտք է վայելեն իրենց տաժանքին պտուղը: Աշխատանք երիտասարդութեան:

— Երիտասարդութիւնը կ'ուզէ ապրիլ աշխատանքի, խաղաղութեան եւ ազատութեան մէջ:

— Զիք անցք փաշականութեան:

Անհագին նշանաբանին պատակի մը վրայ արձանագրուած էր հետեւեալ երդումը.—

«Յանուն ազատութեան եւ բանուորական ու գիւղացիական բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ խմբակցութիւններուն,

Յանուն Ֆրանսայի ժողովուրդին որ այսօր համախմբուած է երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ, մենք, 1935 յուլիս 14ի ժողովրդական համախմբումի լիազօր ներկայացուցիչները կամ անդամները, տոգորուած աշխատաւորներուն հաց, երիտասարդութեան աշխատանք եւ աշխարհի խաղաղութիւն տալու միեւնոյն կամքով, հանդիսաւորապէս կ'երդնունք միացեալ մնալ, խռովարար կազմակերպութիւնները զինաթափ ընելու եւ լուծելու, ժողովրդավարական ազատութիւնները պաշտպանելու եւ ընդլայնելու եւ մարդկային խաղաղութիւնը ապահովելու համար»:

Այս երդումը բոլորին կողմէ կը կատարուէր յեղափոխութեան զոհերէն Բօտէնի յիշատակարանին առջեւ (1851).

Թափօրէն առաջ, ատուան միթինկ մը գումարուեցաւ Պըֆալոյի մարզարանին մէջ, ուր կրակոտ ճառեր խօսեցան բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները, յանուն խաղաղութեան եւ ազատութեան:

Հրեղէն Խաչի Թափօրը, որ սկսաւ իրիկուան ժամը 5ին, Շան զ'Էլիզէի պողոտային վրայ, կը փայլէր իր զինուորական կարգապահութեամբ: Ամբողջ պողոտային երկայնքը խռնուած էր բոլորովին տարբեր հասարակութիւն մը, որ անդադար կ'աղաղակէր.— «Կեցցէ՛ Ֆրանսան, կեցցէ՛ ազգային ճակատը, կեցցէ՛ տը լա Ռօք»:

Անծանօթ զինուորի դամբարանին բոցը արծարծելէ յետոյ, Թափօրը ուղղուեցաւ դէպի Բուլոնեի անտառը, ուր գնդ. տը լա Ռօք ճառ մը խօսեցաւ, յատկապէս շեշտելով.

— «Մեր ցոյցը խորհրդանշանն է ազգային հաշտութեան: Մենք այդ հաշտութիւնը կ'ուզենք ոչ թէ 1 կուսակցութեան կամ 1 մարդու, այլ բովանդակ Ֆրանսայի համար: Այստեղ կ'երդնում թոյլ չտալ որ Հրեղէն Խաչի յաղթանակը կապուի ո եւ է մէկուն կողմէ: Մենք հաստատեցինք թէ այսպիսի ցոյց մը շատ աւելի օգտակար է ազգային դրամին եւ երկրին պաշտպանութեան համար քան որ եւ է օրէնք եւ հրամանագիր»:

Մեծ խռովութիւններ Իռլանտայի մէջ

Շաբաթ եւ կիրակի ծանր խռովութիւններ պատահեցան Պէլֆասթի մէջ (Հիւսիսային Իռլանտա): Շաբաթ գիշեր հիւանդանոցները բաց մնացին եւ հարկ եղաւ կրկնապատկել բժիշկներու թիւը: Յուլիս 12էն մինչեւ 14 սպաննուած էին վեց հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 100: Շաբաթ գիշեր կացութիւնը այնքան ծանր հանգամանք առած էր որ ոստիկանապետը հարկադրուեցաւ բանակին օգնութեան դիմել: Յաջորդ օրը կարելի եղաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը, բայց ամբոխները շարունակեցին կռուիլ: Բազմաթիւ խանութներ աւարի տրուեցան: Զինուորները գնդացիրներ տեղաւորեցին ռազմագիտական կէտերու վրայ եւ ուրիշ աղդու միջոցներ ձեռք առին: Քաղաքին գլխաւոր պողոտաները պաշտպանուած են զրահապատ ինքնաշարժներով եւ հրասայլերով: Տակաւին չէ ճշդուած թէ դաւադիրները ինչպէս կրցեր էին զէնք ճարել, կրակ տեղալով անցորդներուն եւ ոստիկաններուն վրայ: Որոշուեցաւ ամենախիստ միջոցներու դիմել, որ եւ է նոր շարժում խափանելու համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏՈՔԹ. ՇՈՒՇՆԻԿ ծանր արկածի մը հանդիպեցաւ շաբաթ օր, երբ ինքնաշարժով կը ճամբորդէր կնոջը հետ: Շարժավարը ինքզինքը կորսնցուցած ըլլալով, ինքնաշարժը ծառի մը զարնուեցաւ: Տոքթ. Շուշնիկ կառքէն դուրս նետուեցաւ առանց մեծ վնաս կրելու, տիկինը վայրկենապէս մեռաւ, իսկ շարժավարը ծանր վէրքեր ստացաւ:

ՊՈԼՍՈՅ ԿՈՒՍԱԿԱԼ ՄՈՒՀԻՏՏԻՆ Իւստիւնտաղ դատի քաշուեցաւ, իբրեւ պատասխանատու մեծ դրամատան մը սնանկութեան:

ԴՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ՄԸ սկսած է Յունաստանի մէջ, իբրեւ հետեւանք միապետութեան վերահաստատման միտումներու: Առաջին անգամ Վոլոյի մէջ 2700 բանուորներ գործադուլ հռչակած ըլլալով, կազմակերպիչ կոմիտէին անդամները անմիջապէս դատուեցան: Երկու անդամներ եւ կին մը ամայի կղզիներ աքսորուեցան, միւսները բանտարկուեցան: Աթէնքի եւ Սալոնիկի մէջ ալ գործադուլներ պատահեցան: «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ հալածանքը ստատկացած է համայնավար կուսակցութեան դէմ, որուն օրկանին չորս խմբագիրները բանտարկուած են, իսկ թերթը դատի կանչուած է:

ԼԵՆԻՆԻ ԵՒ ՍՏԱԼԻՆԻ ԿՈԹՈՂՆԵՐՈՒՆ բացումը պիտի կատարուի մօտերս Պէյուքքա լերան երկու կատարներուն վրայ: Լենինականցիներու կարաւան մը, որ կը բաղկանայ 28 կարմիր սպաներէ, 10 գիտուններէ եւ հարիւր չափ հետեւորդներէ, պիտի փորձէ լեռն ի վեր բարձրանալ: Կարաւանին պիտի ընկերանան երկու օդանաւեր, ամբողջ վերելքին շարժանկարը քաշելով: Արշաւախումբին հրամանատարը պիտի ըլլայ Տօլկին, որ 1920ին պարտութեան մատնեց սպիտակ Ռուսները, նոյն վայրին մէջ:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԻՋԵՒ առեւտրական դաշնագիր մը կնքուեցաւ յուլիս 13ին, շատ կարեւոր տրամադրութիւններով: Իրազեկները կը հաւաստեն թէ այս դաշնագրին շնորհիւ երկու երկիրներուն առեւտուրին արժէքը պիտի եռապատկուի գոնէ մէկ տարի, մինչեւ 1936 յուլիս 13: Դաշնագրին համաձայն Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը կը խոստանայ 30 միլիոն տոլարի գնում կատարել յառաջիկայ մէկ տարուան ընթացքին: Կը կարծուի թէ մասնաւորապէս պիտի գնէ մանկանէզ, որուն հայթայթիչն էր Պրազիլիա եւ կանեփ, զոր կը ստանար Պելժիայէն:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԲՈՒՌՆ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան հիւսիսային Պուլկարիոյ մէջ, յուլիս 13ի առտուն: Սոֆիան ալ ցնցուեցաւ:

25,000 ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ Իրաքէն Սուրիա փոխադրութեան ծրագրին վերջնապէս հաւանութիւն յայտնեց Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը: Փոխադրութիւնը սկսած է արդէն, եւ պիտի շարունակուի մինչեւ Սեպտեմբեր:

ԿԱՐԼ ԿԱՈՒՑԿԻ, ընկերվարական հռչակաւոր տեսաբանը, որ 81 տարեկան է, չեհական հպատակ ընդունուեցաւ, կորսնցուցած ըլլալով գերմանական հպատակութիւնը:

ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐՈՒ ՑԱՆՑ ՄԸ կազմել սկսած են Գերմանիոյ մէջ, նոր մաքրագործումներ կատարելու համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ 9րդ հանդրուանին Գափ – Տինեը (227 քիլոմեթր) մրցումը: Այս հանդրուանին մէջ կը գտնուէին Վարսի (2115) եւ տ'Ալլօսի (2250 մեթր) բարձունքները: Գափէն հեծելանւորդները մեկնեցան առաւօտեան ժամը 7ին: 25 քիլոմեթր անդին կատաղի պայքարի մը բռնուած էին երեք համաշխարհային «Էռոններու Թագաւորներ», Ֆրանսացի Ռընէ Վիէթթօ, իտալացի Գամուցօ եւ պելճիքացի՝ Ֆէլիքսէն Վէրվաէք: Ի վերջոյ երկու գերուար բարձունքները գրաւեց պելճիքացի Ֆէրվաէք:

Իսկ Տինեը՝ որոշուած վայրը կը հասնէին երեքը միասին իրարու ձեռք չըձգելով, բայց «սփրինտ»ի մէջ Ռընէ Վիէթթօ յաղթական կը հռչակուէր 227 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 8 ժամ 1 վայրկեան 27 երկվայրկեանէն (ժամական 28 քիլոմեթր 289), երկրորդ՝ Գամուցօ, երրորդ՝ Վէրվաէք: Չորրորդ կը հասնէր Ժորժ Սփէչէր երեք վայրկեան յապաղումով: Անցեալ տարի մինչեւ այն հանդրուանը չահած էր նորէն Վիէթթօն:

❊ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Տինեը – Նիս (156 քիլոմեթր) հանդրուանին մրցումը: Զորս հեծելանւորդներ մէկը՝ պելճիքացի, երեքը՝ Ֆրանսացի խումբէն խուսափեցան եւ ժամական 35 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով հասան Նիս որոշեալ վայրը: Ուր պելճիքացի Ժան Աէրց «սփրինտ»ի մէջ ջախջախիչ պարտութեան մատնելով Ֆրանսացիները հռչակուեցաւ յաղթական 156 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 4 ժամ 22 վայրկեան 35 երկվայրկեանէն: Երկրորդ եկաւ Ռօժէ Լափէպի, երրորդ՝ Ռուզի եւ չորրորդ Լը Կրէվէզ: Այս վերջինը դաշտին մէջ յաղթականին դէմ խարդախութեան դիմած ըլլալով տուգանքի դատապարտուեցաւ: Հեծելանւորդները երկուշաբթի օր հանգստացան Նիսի մէջ, կտրելու համար Պուգլըի եւ Սօսփէլի դժուարին բարձունքները:

❊ Սպանիացի հեծելանւորդներէն Սէտաա, որ էզա – լէ – Պէն — Նվիան հանդրուանին մրցումին մէջ ծանրապէս վիրաւորուած էր, մեռաւ Կրընոպլըի մէջ, վիրաբուժական ծանր գործողութենէ մը վերջ: Յուղարկաւորութեան ներկայ պիտի ըլլայ առողջապահական նախարար Գ. Էրնէսթ Լաֆօն: Հ. Ս.

ԲԱՆՈՒՈՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 Յուլիս.— Ազգ. Կեդր. Վարչութեանս եկած երկրորդ Նամակով մը՝ Արուէշէն 60 գործաւորուհիներ եւ 30 գործաւորներ կ'ուզուին:Կիները մետաքսի գործարանին մէջ ժամը 1 ֆր 10, իսկ այրերը ջուրի ճամբայ շինելու պիտի աշխատին 20էն 25 ֆրանք օրավարձքով:

Բնակարան եւ լոյս ձրի կը տրամադրուի:

Գործ կը տրուի այն այր մարդոց, որոնց կ'ընկերանան երկու գործաւորուհիներ. կ'ընդունուին նաեւ 13-15 տարեկան տղաք կամ աղջիկներ, մետաքսի գործի համար:

Օրինաւոր անցագրով ջրանսա եկողները, որոնց ինքնութեան թուղթը 100 ֆրանքնոց է, աշխատելու իրաւունքը կը խոստացուի ստանալ գործարանատիրոջ կողմէ:

Արձանագրութեան համար դիմել 3, rue Venture Հայոց Առաջնորդարանը, ժամը 9—12 եւ 3—6, միասին բերելով ինքնութեան բոլոր թուղթերը.

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ԽՄԲ.— *Այս յայտարարութիւնը ստացանք ուշ, երեքշաբթի. հրատարակելով հանդերձ, տեղեակ չենք թէ ցանկը փակուա՞ծ է:*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Ա. ՔԻԹԱՊ.— Ուշ ստացած ըլլալով չհրատարակեցինք, ինչպէս այս անգամ ալ:

Ց.

Պատիւ եւ սատանաները

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ (Յուլիս 19) երեկոյեան ժամը 8.30ին. 32, Ave. Gobelins *սրճարանի վերնայարկը:*

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ նիստը տեղի պիտի ունենայ այս Չորեքշաբթի (Յուլիս 17), երեկոյեան ժամը 8.30ին Avenue des Gobelins*ի սրճարանի վերնայարկը:*

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Պրագարանին մէջ 181. Գուր Լաֆայէթ:

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 Յուլիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Երջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ց. Դ. Վիէնի կոմիտէն իր շրջանի բոլոր ընկերներուն կողմէ խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Ո. Լուսարեւեանի, Տէր եւ Տիկին Ա. Լուսարեւեանի, Տէր եւ Տիկին Ընկ. Հ. Լուսարեւեանի եւ իրենց բոլոր պարագաներուն իրենց տիկնոջ, աղջկան, քրոջ՝

ՏիԿ. ՔԱՋՈՒՀԻ ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆԻ

դառնակսկիծ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունիս 24ին, Լիոնի «Կրանժ – Պլանշ» հիւանդանոցին մէջ:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Յուլիս 18ի Հինգշաբթի իրիկունը, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, ժամը ճիշդ 9.15ին, Գ. Խ. ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ կը խօսի *Եթովպիոյ Հայոց մասին*:

Նոյն իրիկունը ժամը 8.30ին, նոյն տեղը կը գումարուի Ակումբի արտակարգ ընդհ. ժողովը: Եթէ նոյն ժամուն մեծամասնութիւն չգոյանայ երկրորդ նիստը տեղի կ'ունենայ նոյն օրը, նոյն տեղը, ժամը 10ին:

Կը խնդրուի բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ:

Բանախօսութեան մուտքը ազատ է.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԷԶՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ՅՈՒԼԻՍ 21ԻՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Հրապարակային մրցում ընթերցանութեան, ուղղագրութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ մը:

Ըմբշամարտի մեծ մրցում Մարսէյլի մէջ

18 *ՅՈՒԼԻՍ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ* 9ին

ԱՐԷՆ ՏԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

(Arène de Marseille) Rond Point du Prado.

ՇԱՐԼ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ 102 քիլօ, 1 մեդր 78 (Խարբերդ - Չմշկածագցի) ազատ ձեւով կռուող պիտի պայքարի ԳԱՐԱ ԱՀՄԵՏի հետ (103 քիլօ):

Շ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ամերիկայի ախոյեանը յաղթած է աշխարհի ախոյեան ՉԻԳԻՍՔՕին, գերմանացի ԺԱԳ ՈՒՐԱՃԱՍին, հոլանտացի ՀԱՎՐԷ ՔԻՆԹԸՎԱՕՆի ռուս ՊԱՊԱՈՒԼԻՆի եւյլն. եւյլն.:

Կը մրցին նաեւ՝ *ԺԱԳ ՇԷՐԻ* ամերիկացի, համաշխարհային ախոյեան 106 քիլօ, ընդդէմ *ՓԻԼ ԿՕՐՆԸ* Անգլիոյ ախոյեան, 102 քիլօ:

ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԵՐԵՔ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ.

Գիները են.— 5, 8, 10, 15 եւ 20 ֆրանք.

Տոմսերը կը ծախուին երեքշաբթիէն սկսեալ FELIO գլխարկավաճառատունը. 3, Plac du Change եւ 13, րիւ տէ ցօմինիքէն տերիկեանի ՅԱՌԱՋ Գրատունը, իսկ ներկայացման օրը կիշէն:

Հաղ. միջոց — Առնել հանրակառք թիւ 82 եւ բոլոր Ռօն Բուան տը Փրատօ գացող հանրակառքերը: Վերադարձի համար մասնաւոր հանրակառքի սպասարկութիւն:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Համբը ինձ մօտ եղած միջոցին նորա մասւ բժշկապետը: Նրան ես ճանաչեցի, թէեւ այժմ փոքրիկ մօրուք ունէր: Զարմանալի բան է կեանքի մէջ դէպքերի հանդիպումը: Այդ երիտասարդին ես պատահել էի իմ կեանքում մի քանի անգամ: Երբ ես կալանաւորուեցայ, երբ ինձ տարան քննիչի մօտ հարցափորձ անելու, այդ երիտասարդը, իբրեւ քաղաքային բժիշկ, այնտեղ ներկայ էր: Երբ դատարանում քննում էին իմ գործը, եւ ես մանրամասնաբար պատմում էի դատաւորներին իմ կեանքի պատմութիւնը, որպէսզի նրանց կարեկցութիւնը եւ բարոյական համոզմունքը շարժեմ իմ անմեղութեան վրայ — այդ երիտասարդը դարձեալ այնտեղ էր: Երբ ինձ աքսորի դատապարտեցին, եւ տարափոխիկ ջանահարութիւնից յետոյ, դիշատուած մարմնով ընկած էի բերդի հիւանդանոցում, — այդ երիտասարդն էր ինձ բժշկում: Նա գիտէր իմ կեանքի բոլոր պատմութիւնը, նա հետաքրքրուած էր այդ զարմանալի պատմութիւնով: Նա գիտէր, թէ որպէս հակառակ իմ կամքի, անխուսափելի հանգամանքները ձգեցին ինձ յարագործութեան մէջ: Եւ այդ գտնուել էր նրա կարեկցութիւնը դէպի իմ թշուառութիւնը:

Նա նախածանօթ էր եւ Նէնէի հետ: Նա գիտէր այդ անբախտ աղջկայ պատմութիւնը իւր բոլոր մանրամասնութիւններով: Նրա միջնորդութեամբ Նէնէն առաջին անգամ մտաւ ինձ մօտ բանտը: Նրա բարերարութեամբ յանձնեցի ես անուէր, անօգնական աղջկան, այն ժամանակ, երբ մի քանի օրից յետոյ ինձ պէտք է վարէին դէպի աքսոր: Նա էր, որ բանտում մխիթարեց ինձ այդ խօսքերով. «յոյս ունեցէք, որ մի ժամանակ կը տեսնէք նրան»....

Այժմ ամէն ինչ ինձ համար պարզ էր: Յիշեալ խօսքերը ասաց նա մի քանի տարի առաջ, եւ ես այս գիշեր պիտի տեսնէի Նէնէին: Այժմ ես գիտէի, որ երիտասարդը հէնց այն ժամանակ, երբ ես անջատուեցայ Նէնէից, առել էր նրան իւր խնամակալութեան ներքոյ, եւ յետոյ, պաշտօնով այստեղ գալով, բերել էր իւր հետ:

Ձնայելով այդ բոլոր հին յարաբերութիւններին, բժշկապետը ծանօթութիւն չտուեց ինձ: Նա երկար խօսում էր Համբի հետ, առանց ինձ վրայ ուշադրութիւն դարձնելու: Նրանց խօսակցութիւնը ես չէի հասկանում, որովհետեւ խօսում էին գերմաներէն լեզուով: Այդ լեզուն ես չը գիտէի:

Բժշկապետի գնալուց յետոյ Համբը աւելի ուրախ տրամադրութեան մէջ էր գտնւում: Այդ մարդը այն բնաւորութիւններից էր, որ հազիւ կ'ուրախանար, եւ եթէ ուրախ էր, այդ կը նշանակէր, որ մի նշանաւոր բան կայ:

Ի՞նչ կար, ի՞նչ խօսեցին, ի՞նչ էր, որ ուրախացնում էր այդ մշտատխուր երիտասարդին, — այդ մասին նա ոչինչ չի յայտնեց: Ես էլ իմ կողմից չհարցրի պատճառը: Նրա ներկայութիւնը, որ սկզբում այնքան մխիթարում էր ինձ, այժմ ծանրացաւ դարձաւ: Ես ցանկանում էի միայնակ մնալ եւ յագենալու չափ մտածել Նէնէի վրայ: Ես չէի ներում, որ մի ուրիշի ներկայութիւնը խանգարէր այդ գեղեցիկ մտածութիւնները:

Համբը երկար չնստեց, նա գնաց եւ ինձ ձեռք տալու միջոցին՝ ասաց այդ միթին խօսքերը.

— Հանգիստ կացէք, շուտով ձեզ փրկութիւն կը լինի...:

Ես ուշադրութիւն չդարձրի այդ խօսքերի նշանակութեան վրայ, կարծեցի, թէ իմ հիւանդութիւնից փրկուելու մասին էր խօսքը: Բայց այժմ ես չէի ցանկանում առողջանալ հիւանդութիւնից. այժմ ինձ խիստ ծանր էր թողնել հիւանդանոցը: Ես կամենում էի միշտ այնտեղ մնալ եւ առիթ ունենալ տեսնելու Նէնէին:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Թատրոն սրահները

Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ:

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, եւն.	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ ..... ալիա	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒԼԻՍ JEUDI 18 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2859

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱԽՏԱՆՇԱ՞Ն ԹԷ ՆՈՐ ԱԶԴԱՆՇԱՆ

Տեղական թերթ մը տխուր տեղեկութիւններ կը հաղորդէր յուլիս 16 թուականով, հետեւեալ խորագրին տակ,— «Հայկական հանդէս մը խանգարուած Սեւանի մէջ»։

Իր պատմութեան համաձայն, տօնակատարութեան առեն, ժամը 6ին, անհատ մը կը խուժէ սրահին մէջ, տեղի տալով անկարգութեան մը որ կը յանգի խռովութեան։

«Տղաքը ներս ձգելով մարդիկը փողոց ելան եւ ընդհանուր խռովութիւն մը ծագեցաւ, որու ընթացքին տասը հոգի թեթեւապէս վիրաւորուեցան։ Դրացիներ դիմեցին Սեւանի ոստիկանազօրքին, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար։ Այս վերջինները դեռ իրենց զօրանոցը չէին վերադարձած, երբ խռովութիւնը վերսկսաւ։ Ստիպուեցան երկրորդ անգամ իրարմէ զատել կռուողները։ Քանի մը հոգի դատի պիտի քաշուին, իբրեւ փողոցի մէջ աղմուկ յարուցանող»։

Ցուցեցինք արձանագրել դէպքը, սպասելով սեփական տեղեկութեանց, որոնք չուշացան։

Եւ, դժբախտաբար հաստատուեցաւ Ֆրանսերէն թերթին տեղեկութիւնը։

Ինչպէս յայտարարուած էր թերթերու մէջ, կիրակի օր Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակը պիտի տօնուէր Սեւանի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայ Կրթ. Միութեան եւ նախագահութեամբ Վահան քահանայ Թոյեանի։

Բանախօսներէն մէկը, Պ. Արշակ Չօպանեան, գրաւոր կը ղրկէ իր ճառը, իրեն յատուկ պատճառներով. իսկ միւսը, ընկեր Հ. Սամուէլ, անձամբ կ'երթայ եւ կը խօսի։

Հակառակ օդին տաքութեան, սրահը լեցուած էր բազմութեամբ եւ ամէն ինչ լաւ կ'երթար։ Դուրսը ութ հոգի կը սկսին մօտիկ եւ կասկածելի շարժուձեւեր փորձել։

Հանդէսին կազմակերպիչները չարը խափանելու համար զգաստութեան հրաւէր կ'ուղղեն։ Բայց կռիւր ծայր կուտայ եւ խառնակիչները իրենց իսկ անխելքութեան հետեւանքով շատ ծանր գասս մը կ'առնեն։ Այդ պահուն ոստիկանները եկած ըլլալով, կարգը կը վերահաստատուի։ Սակայն խառնակիչները փոխանակ երեսի ջուրով տուն քաշուելու, կ'երթան օգնութեան կը կանչեն Ֆրանսացի համայնավարներ, իբրեւ ... «ֆաշիստ» ներկայացնելով հանդէսին կազմակերպիչները։ Ֆրանսացիները կուգան, բայց բոլորովին ուրիշ բան կը տեսնեն, զարմանք յայտնելով։ Այդ պահուն նորէն խլրտում ծագած ըլլալով, ոստիկան-զինուորները կուգան եւ չորս հոգի ձերբակալելով կը տանին։

Ահա դէպքը, ինչպէս ինչպէս հաղորդեցին մեզի եւ. տեսնել, եւ ընթացակցեցիչ։ Տխուր՝ ինչպէս ո՛ր եւ է կռիւ, եւ ընթացացուցիչ՝ իբրեւ երեւոյթ։

Եւ մեզի բաւ թէ օրուան հերոսները Հօկի մարդիկն են, ինչպէս կ'ապացուցանէ իրենց կապը՝ Ֆրանսացի համայնավարներուն հետ։

Անշուշտ իրենց դասը առած եղան նոյն այդ հովանաւորներէն, որոնք որքան ալ անծանօթ ըլլան հայկական անցուդարձին, չեն կրնար չլսել տրամադրութեան եւ ճշմարտութեան ձայնը։

Իսկ այս դասը տրուած եղաւ ճիշդ այն օրը, երբ «Ժողովրդական ճակատ»ը,— համայնավար, ընկերվարական եւ արմատական — հոյակապ թափօր մը կը կազմէր յանուն ժողովրդապետական ազատութեանց։ Երբ կարմիրներուն կարմիրը եւ երէկուան «ազգային դաւաճան»ը թեւ թեւի, կող կողի կը ճառէին, կ'երգէին, եղբայրակցութեան եւ միացեալ գործունէութեան հանդիսաւոր ուխտեր կը կնքէին։

Երեւի բաւ լոյսը Սեւանէն պիտի ծագի ...

Բայց, նորէն ո՞վ թունաւորեց այս անխելք եւ անկարգ տղաքներուն միտքը։

Անոնք ինքնաբերաբա՞ր կ'երան այս ապուրը — հանդէս խանգարել, այն ալ Աստուածաշունչի Թարգմանութեան հանդէ՞ս։

Հին ախտանշա՞նն է որ կը կրկնուի, թէ նոր ազդանշան մը տրուած է, իբրեւ արդիւնք Հօկի վերջին համագումարին։

Մօտաւորապէս մէկ տարիէ ի վեր, գրեթէ դադրած էին այս կարգի յոռութիւնները, եւ բոլորս ալ ուրախ էինք։ Եթէ ուրիշ որ եւ է միածում չօգնէր, միայն վերջին վեց ամիսներու հակօտար տրամադրութիւնները եւ բացառիկ օրէնքները բաւական էին, յետին բարեմիտը զգաստացնելու։

Դժբախտաբար, Սեւանի պարագան կը խախտէ մեր լաւատեսութիւնը։

Կը թուի թէ նորանոր փորձանքներ պէտք է պատահին, որպէսզի կարգ մը մարդիկ եւ օրկաններ իրենց խելքը տուն կանչեն։

Այդ փորձանքներուն պատասխանատուութիւնը կը սահմանէ՞ն անոնք որ հանդէս խանգարելը արհեստի վերածեր են։

Ի վերջոյ ի՞նչ կը նշանակէ հանդէս խանգարել, երբ իւրաքանչիւր հոսանք ազատ է իր ուզած ժամուն սրահ վարձելու, ժողովուրդ հաւաքելու եւ ճառ կարդալու։

Եթէ չափուելու պայքար է որ կը մղուի, պարզապէս տգիտութիւն եւ վայրենութիւն կը նշանակէ։

Չափուելու համար լաւագոյն մեթոտը գործն է։

Գործօղին ասպարէզ չի պակսիր որ եւ է տեղ, եւ մանաւանդ այս գաղութին մէջ, ուր այնքան պահանջներ լքութեան եւ աշխատանքի կը սպասեն։

Եւ յետոյ, չափուելու որ եւ է փորձ կատարած առեն, մի՛ մոռնաք թէ ոչ ձեր տունն էք, ոչ ալ «մէյտան» խաղալու օրեր են։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ 14 ԺԱՄ ԱՆԸՆԴՀԱՏ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԵԼՈՎ ՀԱՍՏԱՏԵՑ 29 ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ ՕՐԷՆՔՆԵՐ

100ին 10ի զեղչ թոշակներու եւ պետ. ծախսերու

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ ՏԱՍԸ ՍԱՆԹԻՄ ԱԺԱՆՑԱՒ 100ԻՆ 10 ԶԵՂՉ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐՁՔԻՆ ՎՐԱՅ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, նախարարական խորհուրդը անընդհատ նիստ գումարեց երեքշաբթի օր, վերջնապէս վաւերացնելու համար հրամանագիր-օրէնքները։ Ժողովը, որ սկսած էր առտուան ժամը 9ին, արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, տեւեց մինչեւ գիշեր։ Նախարարները իրենց ճաշն ալ պաշտօնատան մէջ ըրին, որպէսզի ժամանակ չկորսուի։ Ժողովին անսովոր տեւողութիւնը տեղի տուաւ զանազան զրոյցներու. Սակայն համաձայնութիւն գոյացաւ եւ նախարարներըէլիզէի պալատը գացին, գիշերուան ժամը 11.50ին, ստորագրել տալու համար հրամանագիրները, որոնք անմիջապէս հրատարակուեցան պաշտօնաթերթին մէջ։ Այս օրէնքները նոյնութեամբ ի զօրու են մինչեւ հոկտ., որ ատեն խորհրդարանին քննութեան պիտի ենթարկուին.

Հրատարակուած հրամանագիր – օրէնքներու թիւն է 29, որոնց մեծագոյն մասը կը վերաբերի ելմտացոյցին հաւասարակշռութեան, իսկ մէկ մասն ալ՝ տնտեսական ուժանացման։ Ահա գլխաւոր տրամադրութիւնները —

3 առ հարիւր զեղչ 5000էն 8000 ֆրանք թոշակներու վրայ։ 5 առ հարիւր զեղչ 8000էն 10,000ի վրայ։ 10 առ հարիւր 10,000էն վեր թոշակներու վրայ։

Պետական միւս բոլոր վճարումները պիտի կրճատուին 10 առ հարիւր։

Այս կրճատումներով պիտի խնայուի 7 միլիոն ֆրանք։ Ուրիշ կրճատումներ ալ կատարուելով տեղական ծախքերու վրայ (նահանգային եւ քաղաքապետական) խնայողութեանց գումարը պիտի հասնի 10 միլիարի։

Սղութեան առանցնելու համար տրուած է շատ կարեւոր որոշում մը 10 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԶԵՂՉ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԲՈԼՈՐ ՎԱՐՁՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ.

Նոյն մտահոգութեամբ, ՊԻՏԻ ԶԵՂՉՈՒԻՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱԶԻ ԳԻՆԵՐԸ, 5 — 15 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ՊԻՏԻ ԶԵՂՉՈՒԻ ԱԾՈՒԽԻՆ ԳԻՆԸ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՏԵՍԱԿԻՆ, ԵՒ ՀԱՑԻՆ ՔԻԼՕՆ ՏԱՍԸ ՍԱՆԹԻՄ ՊԱԿԱՍ ՊԻՏԻ ԾԱԽՈՒԻ ԱՅՍՕՐ ԻՍԿ (ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ).

Բազմանդամ ընտանիքներու համար տուրքերու նոր կրճատումներ պիտի ըլլան սկսելով երրորդ զաւակէն։

50 առ հարիւր յաւելում պիտի կատարուի 80.000 ֆրանքէն վեր եղած եկամուտներու տուրքին վրայ, իսկ 25 առ հարիւր՝ ոսկեղէնութիւններու շինութիւններէն գոյացած շահուն վրայ։ Արժեթուղթերու շահաբաժնի տուրքն ալ 17էն 24ի պիտի բարձրանայ, անուանական արժէքը մնալով 12 առ հարիւր։

Ինչպէս կը տեսնուի, նոր տուրքեր չեն հաստատուած, բայց կարգ մը եկամուտներու կամ բացառիկ հասոյթներու տուրքերը աւելցած են։

Ելմտացոյցին եւ երկաթուղիներու բնդհ. բացը հաշուելով 11 միլիոն ֆրանք, կը յուսան այս հրամանագիրներով ճարել 10 միլիառ 959 միլիոն։

Տրցուեցներ վերակալ, ամուսնանոց ձախել

Հրամանագիր – օրէնքներուն լուրը հոգիէ հրատարակուած, դժգոհութիւններ ծայր տուին մասնաւորապէս ձախերու եւ նախկին ռազմիկներու շրջանակէն։ Դեռ ուրբաթ օրուընէ, նախկին ռազմիկներու միութիւնը գիմում կատարած էր վարչապետին, ուշադրութեան յանձնելով կարգ մը դիտողութիւններ։ Համաձայնութիւնը ամէն հաւանական տուած էր թէ կարելի եղած հոգածութիւնը ցոյց պիտի տրուի պատերազմի զոհերուն. Կ'բսուի թէ այսօր – վաղը միթինկ մը պիտի գումարուի, բողոքելու համար կարգ մը տրամադրութեանց դէմ

Հրամանագիրներու բովանդակութեան ծանօթանալէ առաջ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը իր խորին վրդովումը կը յայտնէր պետական պաշտօնեաներու թոշակներուն կրճատման առթիւ։

Ընկերվարական եւ համայնավար օրկանները երէկ լայնանիստ խորագիրներով եւ սուր արտայայտութիւններով կը դատապարտէին հրատարակուած օրէնքները, զանոնք կոչելով «անարդար եւ դաժան»։ «Փօփիւլէռ» չորս սիւնակի վրայ գրած էր հետեւեալ խորագիրները.— «Լավալի կառավարութիւնը ազգին դէմ»։— «Թոշակաւորները եւ նախկին ռազմիկները չարաչար կը տուժեն, բայց դրամագլուխները ազատ կը մնան» եւայլն։ Իսկ «Իւմանիթէ» կ'աղաղակէր— «Թշուառութեան հրամանագիրները ստորագրուեցան, անկեցի՜ն թշուառութեան հրամանագիրները»։

Այս առթիւ կ'ըսեն թէ փոթորկալի տեսարաններ պարզուած են նախարարական խորհուրդին մէջ, թէ Պ. Էռիօ «որոշ դիմադրութիւն ցոյց տուած, սակայն չէ յաջողած»։ Նախկին վարչապետը միջամտած է մանր պաշտօնեաներու համար, Պ. Ֆրոսար՝ ի նպաստ գործաւորներու, հանգստեան կոչուածներու եւ հանքագործներու եւայլն։

Իտալիոյ երեք հիմնական պահանջները

Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա հետեւեալ երեք հիմնական բաները կը պահանջէ Եթովպիայէն.— 1.— Հաստատուն իտալական գրօշին դէմ եղած անարգանքներուն համար.— 2. Ապահովութիւններ, որպէսզի չկրկնուին այդպիսի դէպքեր.— 3. Դիւրութիւն Իտալիոյ ծաւալման համար։ Իտալիա չի գոհանար մասնակի կարգադրութիւններով, այլ կը պահանջէ «ամբողջական, շօշափելի եւ վերջնական լուծում»։ Հողային ծաւալման համար, Իտալիա կը պահանջէ ոչ թէ «աւազոտ տարածութիւններ, այլ մշակելի հողեր»։ Ան կրնար Ազգերու Դաշնակցութեան դիմել, պահանջելով հողատարութեանց վերաքննութիւնը ի նպաստ իրեն, բայց չուզեց խանգարել միւսներուն շահած գիրքերը։ Ան նախընտրեց իր ուշադրութիւնը դարձնել դէպի բարբարոս, գերեվաճառ երկիր մը, եւ ոչ թէ ուրիշներու աշխատանքով արդէն քաղաքակրթուած երկիր մը։ Իսկ ասոր համար ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը պէտք է երախտապարտ ըլլայ Իտալիոյ»։

«Փօփոլօ տ'Իթալիա» անստորագիր գրութիւն մը հրատարակեց որ կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԻԿՕ ԵՒ ՍԱՆԴՐՈՒԿԵԱՆ

Երեւանի «Գրական Թերթ»ը վերջերս արտատպեց Վիկթոր Հիւկոյի մէկ նամակը, Սունդուկեանի ուղղեալ։

Ցաւոք եւս, (ինչպէս արտասահմանի բոլոր թերթերը) արտատպեցինք այդ նամակը՝ առնելով Գրական Թերթէն։

Անշուշտ հայերէն չէր գրուած այդ նամակը։ Հիւկոյի լեզուէն հայերէնի թարգմանուած էր Գրական Թերթին կողմէ։ Ուշադրութիւնս գրաւեց, այդ նամակին մէջ, սա խօսքը.— «Ձեր գրականութիւնը գտնում եմ շատ լաւ»։ Հիւկոն է որ կ'ըսէ Սունդուկեանի։

Ի՞նչ, ուրեմն Վիքթոր Հիւկօն, որուն համար կ'ըսեն թէ կտակի կարդացող մըն էր, կարդացեր էր նաեւ հայ գրականութեան լաւագոյն դէմքերը, անոնց կարգին՝ Սունդուկեանը։ Ինչպէ՞ս մէջ արդեօք, ընագիրը ես չեմ հասկնար յանախ, Հիւկօ՞ն պիտի հասկնայ։ Պէտք է ենթադրել որ Ջիմզիմովներու եւ Պէպօներու լեզուն փրանսերէնի թարգմանուած է եւ Հիւկօ, կարդալով, սքանչացած։

Իրականութիւնը պարզուեցաւ, երբ ձեռքս անցաւ Հիւկոյի նամակին բնագիրը։ Դժբախտաբար ամէն նախադասութիւն չի կարդացուիր բնագիրին մէջ որ կը տպէ Գրական Թերթը, (պէտք է, ինչպէս Հայաստանի թերթերուն բոլոր պատկերները)։ Այսուհանդերձ արոշ կը կարդացուի այն փրանսերէն նախադասութիւնը, որ թարգմանուած է այսպէս.— Ձեր գրականութիւնը գտնում եմ շատ լաւ։

Ահաւասիկ այդ փրանսերէն նախադասութիւնը.— (Ընկլէ յետոյ թէ բացակայ էի), à mon retour, je trouve votre lettre excellente.

Նախակրթարանի աշակերտներն անգամ կրնան չիտակ թարգմանել այս խօսքը.— Վերադարձիս ստացայ ձեր պատուական նամակը։ Ուրկէ՞ ուր, կարմիր աղբար. Հիւկոյի բերանը կը դնեն թէ Սունդուկեանի գրականութեան վրայ կը սքանչանայ։ Էկօ՞ն է բառը (Հիւկոյին կնքայի էկօ անունը, իբրեւ խորհրդանշան անոր ամբարտաւանութեան)։ Ի՞նչ պատիւ Սունդուկեանի։

Ամէն բան այսպէ՞ս կը թարգմանեն Կովկասի մէջ։ Արդարեւ վերջերս «Նորք. Հայաստան» շարունակ բնանդատութիւններ կը տպէ ռուսերէնէ, գերմաներէնէ եւ փրանսերէնէ կատարուած թարգմանութիւններու մասին։ Քանի մը տարի առաջ, գրող մը ֆրանսերէն Սիմոն Ցակոբեանը, որ Եւրոպա ապրած մարդ, պէտք էր լաւ թարգմանէր ֆրանսերէնը, մինչդեռ յղփներ էր Ջալան։

Ո՛չ, կարծեմ հարցումս պէտք է ձեւեմ այսպէս.—

Ամէն բան այսպէ՞ս է Երեւանի մէջ, թերխաշ ուղեղով եւ պատասխանատուութեան անգիտակցութեամբ։

ԱՐԱԶ

Վերջապէ՛ս, 30,000 ֆրանքը պիտի բաշխուի

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցառաջ) — Ինչպէս ծանօթ է, նախանգային ընդհ. ժողովը, քանի մը ամիս առաջ, առժամեայ նպաստ մը քուէարկած էր գործազուրկ հայ բանուորներու համար։ Մինչեւ հիմա կարելի չէր եղած սոյն գումարը ստանալ, պարզ այն պատճառով, որ ամէն գլխէ ձայն մը կ'ելլէր։ «Դրամը ես պիտի բաժնեմ, դուն պիտի բաժնես»ի կռիւ կար։

Նահանգապետի փոխանորդը, անցեալ շաբաթ իր քով կը կանչէ Մարսէյլի 12 ազգ. միութեանց ներկայացուցիչները, նպաստի բաշխման գործը կարգադրելու համար։

Սակայն հոս ալ ականատես կ'ըլլանք անվայել տեսարաններու, մինչեւ որ նահանգապետութեան ներկայացուցիչը կը պոռթկայ.

— «Ամօթ է, մէկ կողմէ կը ցեղի զաւակներ էք, եւ չէք կրնար իրար հասկնալ։ Անօթիներ ունիք, փոխանակ անոնց ձեռք երկարելու իրար կը բամբասէք։ Երէ կ'ուզէք որ 30,000 ֆր.ը ակամայ նահանգապետարանի սեփականութիւնը դառնայ (որ ձեզի համար քուէարկուեց, ի գին մեծ զոհողութիւններու), շարունակեցէք ձեր բամբասանքները։ Այսօր, ի պաշտօնէ կը յայտարարեմ,— կարելի չէ երկարել այս վիճակը, այսօր պէտք է որ հոս կազմուի բաշխումի մարմինը»։

Նահանգապետարանի փոխանորդը, կ'ըսէ թէ քանի որ նախորդ 10,000 ֆրանքը բաշխեց Ցովիկեանի օֆիսը, նոյ գումարն ալ պէտք է նոյն օֆիսը բաշխէ, պայմանաւ որ, ներկայ 12 միութեանց մէջէն վերստուգիչ մարմին մը կազմուի բաղկացած հինգ հոգիէ, որպէսզի հսկէ բաշխումի վրայ, եւ առանց անոր գիտութեան Ցովիկեան չկարենայ բան մը ընել։ Եւ ընտրութիւն կատարուելով, կը կազմուի վերստուգիչ մարմինը հինգ հոգիէ նախագահութեամբ վեր. Ղազարոսեանի եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչին։

Այս վերջին կարգադրութիւնը հաճելի չի գար մեր անճարակ փառատենչին որ քիթ–բերան կ'ընէ, մոռնալով նահանգապետի փոխանորդին տուած դասը։— Հրաչեայ

Անգլիական վիթխարի նաւահանդէսը

ՃՈՐՃ Ե. ԱՉՔԷ Կ'ԱՆՑԸՆԷ 160 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ

Ուժերու ցուցադրութեան համաճարակ մը վարակած է բոլոր «մեծ»երը։ Յուլիս 16ին, Փորթսմութի բացերը, Անգլիոյ թագաւորը աչքէ անցուց 160 մարտանաւեր, որոնք յատկապէս համախմբուած էին Ատլանտեանի, Միջերկրականի եւ ուրիշ վայրերու տորմիղներէն։ Կարելի է ըսել թէ հարաւային Անգլիոյ ամբողջ ժողովուրդը ոտքի ելած էր, այս նաւահանդէսին առթիւ։ Աւելի քան երկու միլիոն մարդ խռնուած էր նաւահանգիստին շրջակաները։ 25 նաւեր իբրեւ ամպիոն կը ծառայէին բախտաւորներուն։ Հազարաւորներ գիշերը լուսցուցեր էին, տեղ գտնելու համար։ Միայն Լոնտոնէն 30,000 հոգի գացած էին 60 մասնաւոր շոգեկառքերով։ 160 մարտանաւերէն զատ 1200 առեւտրական նաւեր եւ հարիւրաւոր ձկնորսանաւեր եւ առագաստանաւեր իրենց կարգին փայլ կուտային նաւահանդէսին։ Օդը այնքան տաք էր որ հազարաւոր այրեր եւ կիներ հանգիստութեանց կը հետեւէին ծովային լոգանքի տարազներով։

Այս առթիւ մասնագէտներ հաստատեցին թէ Մեծն Բրիտանիոյ ծովային ուժը զգալապէս տկարացած է պատերազմէն ի վեր։ Մարտանաւերէն շատերը հինցած են, 25 տարին լրացուցած ըլլալով։ 1914ին ալ նաւահանդէս մը կատարուեցաւ այս միեւնոյն վայրին մէջ եւ այն ատեն 50 մարտանաւ աւելի կը գտնուէր։

Թագաւորը գիշերը անցուց ծովակալ — նաւուն մէջ. իսկ յաջորդ օրը մարտանաւերը ծովուն բացերը ելան, ամառնային մեծ ռազմափորձերը կատարելու համար։

ՎՐԻՊԱԿ.— ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՍԽԱԼԻ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ, «ՅԱՌԱՋ»Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ (14 ՅՈՒԼԻՍ) ՏՊՈՒԱԾ ԷՐ 2860։ ԵՐԷԿ ՇՏԿՈՒԵՑԱՒ ԱՅԴ ՍԽԱԼԸ, ՈՐՈՎ ՅՈՒԼԻՍ 14Ի ԹԻՒ 2860Ը ՊԷՏՔ Է ԿԱՐԴԱԼ ԹԻՒ 2857։

ԴՈՒՐԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿԵՂԾԻՔՆ ՈՒ ԴԱՒԵՐԸ

ԽՄԲ.— «Հայրենիք» երէք խմբագրականներ եւս գրի առած է, պարզելով տխրահռչակ Դուրեան յանձնախումբին դատապարտական գործունէութեան ծալքերը:

Ստորեւ կ'ամփոփենք վերջին երկուքին հիմնական մասերը, լրացնելու համար պատկերը.—

Իր «պաշտօնական յայտարարութեան» հաշուետուութեան երեւոյթ տալու եւ այդ կերպով հանրութեան աչքին փոշի փչելու համար, Դուրեան յանձնախումբը պէտք է տեսած քանի մը ընդհանուր խօսքեր ըսելու այն մասին, թէ ի՛նչ տեսակի գործերու վրայ է ինք ծախսած իր ձեռքն ինկած 24,664 տոլար 15 սէնթը:

«Օրէնքի շաւիղով ընթանալու համար», յանձնախումբը վարձած է «ականաւոր փաստաբան» մը եւ «ուրիշ օգնական փաստաբաններ», իբր «խորհրդականներ»:

Սակայն, ի՛նչ պէտք կար մասնաւոր փաստաբաններ վարձելու, երբ Նիւ Եորքի սպանութիւնը քննելու, սպանիչները գտնելու, դատելու եւ պատժելու գործը արդէն կը կատարէին ոստիկանութիւնն ու դատախազի օֆիսը, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունէին բոլոր նիւթական եւ բարոյական միջոցները՝ իրենց պաշտօնը լաւագոյն կերպով կատարելու համար: Իսկ եթէ Դուրեան յանձնախումբը այնքան նախանձախնդիր էր օրէնքի գործադրութեան եւ պէտք ունէր իրաւական խորհուրդներու եւ թելադրութիւններու, կրնար ստանալ զանոնք դատախազի պաշտօնատունէն ու ատոր համար կարիք չունէր «ականաւոր» փաստաբան կամ օգնականներ վարձելու եւ անոնց վրայ դրամ վատնելու: Մենք վստահ ենք, թէ Դուրեան յանձնախումբը փաստաբաններ չպիտի ուզէր վարձել, եթէ միայն իր ձգտումն ըլլար օրէնքի գործադրութիւնը կամ արդարութեան հաստատումը: Մարդիկ փաստաբաններու օգնութեան պէտք ունէին, որպէսզի աւելի անպատիժ կերպով կարենային հետապնդել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ նիւթած իրենց դաւերը:

Դուրեան յանձնախումբը կը յայտնէ, թէ դրամ ծախսած է նաեւ՝ օգնելու համար ոստիկանութեան, որ արագ ձերբակալուին ամբաստանեալները:

Դարձեալ այդ ծախքերը ընելու պէտքը չկար, քանի որ ոստիկանութեան պարտականութիւնն է ամբաստանեալները ձերբակալել անհրաժեշտ արագութեամբ:

Ծախքի իբր ուրիշ գլուխ մըն ալ այն է եղեր, որ Դուրեան յանձնախումբը իր նիւթած դաւին ուժ տալու վկաներու «կեանքի ապահովութեան համար» պէտք է տեսած վարձելու մասնաւոր պահապաններ: Սակայն, նախ եւ առաջ վկաներու կեանքին ոչ ոք կը սպառնար եւ հետեւաբար մասնաւոր վճարեալ պահապաններու պէտք չկար երբեք: Ցետոյ, վկաներու կեանքի ապահովութեան պաշտպանութիւնը ոստիկանութեան գործն է եւ ոստիկանութիւնը կ'ընէր այդ արդէն ու մասնաւոր վարձկան օգնականներու պէտք չունէր: Վերջապէս, Դուրեան յանձնախումբը ուրկէ՞ գիտէր, թէ այն վկաները, որոնց պաշտպանութեան համար ինք դրամ կը ծախսէր, պարկեշտ եւ խղճամիտ վկաներ էին ու կեղծ ցուցմունքներ պիտի չտային. Ու երբ կասկածելի մարդոց վրայ դրամ կը ծախսէր, մի՞թէ պարզ չէ, որ ան օրէնքի ու արդարութեան դէմ կը շարժէր եւ իր մասնաւոր չարաշուք նպատակները կը հետապնդէր:

Դուրեան յանձնախումբի ընդհանուր կերպով յիշատակած ծախքի չորրորդ գլուխին կը հասնինք, թէ ան «թելադրած է վկաներուն՝ ընդհանուր դատախազութեան յանձնել անուններն այն անձերուն, որոնք իրենց դիմելով յանձնած են ճշմարիտ վկայութիւններ փոխել տալ»: Սակայն, ինչպէս յայտնի է, ամբաստանեալներուն հակառակ ցոյց տուող բոլոր վկաներն ալ առաջին անգամ ոստիկանութեան մօտ նպաստաւոր կամ անվնաս ցուցմունքներ էին բրած եւ յետոյ միայն փոխած էին զանոնք: Դուրեան յանձնախումբը չի պարզեր, թէ ինք ի՛նչ դեր է կատարած այդ սկզբնական փոփոխութեան մէջ: Ապա Դուրեան յանձնախումբը չի բացատրեր նաեւ, թէ ինք ուրկէ՞ գիտէր, թէ որո՞նք էին ճշմարիտ վկայութիւններ տուողները եւ թէ ինչո՞ւ այնքան բուռն կերպով կ'աշխատէր որ ամբաստանեալներուն հակառակ վկայութիւնները կրկին չփոխուին:

Թէ որքան տխուր է եղած Դուրեան յանձնախումբի դերը այդ խնդիրներուն մէջ, անգամ մը եւս երեւցաւ այն ատեն, երբ ան փորձեց երկու անձեր զրպարտել եւ դատի յանձնել այն ամբաստանութեամբ, որ անոնք իբր թէ կաշառքով յանձնած էին փոխել տալ ամբաստանեալներուն հակառակ «ճշմարիտ վկայութիւնները»: Ցայտնի է, թէ ինչով վերջացաւ այդ փորձը. դատարանը անպարտ արձակեց այդ երկու զրպարտուած անձերն ալ:

Այնուհետեւ, Դուրեան յանձնախումբը ծախքի՞ թէ եկամուտի աղբիւր է դարձուցած «հրապարակային ժողովներ եւ Դուրեան շարժանկարը»՝ իբր թէ նպատակ ունենալով «արթնցնել ժողովուրդը», որպէսզի ան «թեւ ու թիկունք կանգնի դատական իշխանութեան»: Սակայն, առաջին, նախ, անարգանք մըն է՝ ուղղուած ամերիկահայ գաղութին, քանի որ վերջինս երբեք նման միջոցներու պէտք չունէր երբեք ոչ արտայայտուելու եւ ոչ ալ թեւ ու թիկունք կանգնելու համար դատական իշխանութեան: Իրողութիւնը այն է, որ Դուրեան յանձնախումբի նպատակը ոչ թէ այդ է եղած, այլ այն, որ գրգռէ «ժողովուրդը» դատական իշխանութեան առջեւ զրպարտութիւններ ընելու Դաշնակցութեան դէմ, ամէն գնով Դաշնակցութեան վզին փաթթելու համար Նիւ Եորքի սպանութիւնը:

Ծախքի իբր վեցերորդ գլուխ ներկայացուած է այն, որ Դուրեան յանձնախումբը փաստաբաններ է տրամադրած «գործուած ոճիրին պատճառած գերագրգռութեան հետեւանքով տեղի ունեցող կռիւներուն առթիւ»: Սակայն, հոս «պաշտօնական յայտարարութիւնը» խօսք չէ ըրած այն մասին, ա) որ ոճիրէն հոգարաբար աւելի «գերագրգռութիւն առաջ բերողը եղած է ինքը՝ Դուրեան յանձնախումբը. բ) որ փողոցային կռիւներ հրահրողը եղած է դարձեալ ինքը՝ Դուրեան յանձնախումբը. գ) որ այդ կռիւներէն վնասուող «ճակատականներուն» օգնելու ծախքն ալ բնականաբար պիտի առանձնէր Դուրեան յանձնախումբը:

Դուրեան յանձնախումբի ծախքերուն իբր վերջին գլուխ ցոյց են տրուած անոր հրատարակած պրոշիւրներն ու մէկ գիրքը: Սակայն, այս հրատարակութիւններն ալ ոչ մէկ օգտակար, շինիչ նպատակի ծառայած են. անոնք եղած են չափազանց գրգռիչ եւ վնասակար, որովհետեւ ջանացած են նախապաշարել հասարակութիւնը, մոլորեցնել հանրային միտքը, բորբոքել հանրային կրքերը, որպէսզի կարենան Դուրեանի սպանութիւնը քաղաքական դրամագլուխ մը դարձնել ազատատենչ հայութեան եւ մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Կասկած չկայ, որ ոչ միայն յիշատակուած այս ծախքերու բոլոր գլուխներն ալ կը պարունակեն թաքուն էջեր, այլ կան նաեւ ամբողջ թաքուն գլուխներ, որոնց յիշատակութիւնն անգամ չէ յանդգնած ընել Դուրեան յանձնախումբը:

Ինչպէս կը տեսնուի, Դուրեան յանձնախումբի մատնանշած ծախքերէն եւ ոչ մէկը անհրաժեշտ է եղած կամ օգտակար նպատակի մըն է ծառայած: Բոլորն ալ բացարձակապէս վնասակար եւ քայքայիչ բնոյթ են ունեցած: Դուրեան յանձնախումբը պարզապէս Դուրեանի սպանութիւնը պատրուակ էր դարձուցած՝ խարդաւանութեամբ դրամ կորզելու համար հասարակութենէն, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենար մութին մէջ դաւեր նիւթել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, զայն օրէնքէ դուրս հռչակել տալ եւ անոր մահացու հարուած հասցնել:

Սակայն, հակառակ իրենց գործած բոլոր սատանութիւններուն, չարաչար ձախողեցան եւ յուսախաբ եղան: Ցուսախաբութենէ մղուած՝ «Վասուած» նոյն դերին մէջ մտան եւ գործել տուին Փրովիտենսի ծանօթ ոճիրը, որով իրենց օձիքը ձգեցին ոստիկանութեան ձեռքը:

Իրենց ներկայ «հրաժարականը» ուրիշ բան մը չէ, բայց եթէ իրենց օձիքը ազատելու փորձ մը:

Գալֆայեան վարդապետի ստորագրութեամբ հրատարակուած «պաշտօնական յայտարարութիւնը» կը հաւաստացնէ, թէ Դուրեան յանձնախումբը իբր թէ «ճակատական» այսպէս կոչուած «Ազգ. Կեդր. Վարչութեան» ներկայացուցած է «նիւթական մանրամասն հաշուետուութիւն մը»:

Աւելորդ է ըսել թէ՝ եթէ այդ հաշուետուութիւնը մութ գործերու վերաբերեալ եւ օրէնքի հակառակ ծախքեր չպարունակէր, Դուրեան յանձնախումբը չպիտի վարանէր երբեք բաց ճակատով հրապարակ գալու ամբողջ հայ հասարակութեան առջեւ եւ լիակատար թուերով ու անուններով տալու իր մուտքի եւ ելքի բոլոր մանրամասնութիւնները: Ինչպէս կ'երեւի «պաշտօնական յայտարարութենէն», Դուրեան յանձնախումբը չէ յանդգնած նոյնիսկ ճշգրիտ հաշուետուութիւն մը ընելու «ճակատականներու» «Ազգային Կեդր. Վարչութեան» եւ ցոյց տուած է բացարձակապէս շինծու ծախքեր, պահելով իրական ծախքերը ծածկելու համար:

Ուշագրաւ է, որ այդ շինծու ծախքերէն մէկ քանին փութացած է արդէն մատնանշել Նիւ Եորքի հայաստան համայնավար թերթը իր յունիս 20ի խմբագրականով: Համայնավարները Դուրեան յանձնախումբի զինակիցներն էին, հետեւաբար անոնց խօսքը այս խնդրին մէջ մեծապէս շահեկան է:

Ինչպէս կը տեսնուի Դուրեան յանձնախումբի նախկին (մասամբ եւ ներկայ) զինակից համայնավարներու մերկացումներէն, Դուրեան յանձնախումբը կեղծած է գրեթէ բոլոր այն ծախքերը, զորս ընդհանուր խօսքերով մատնանշած էր իր «պաշտօնական յայտարարութեան» մէջ:

Այս մերկացումները աւելի եւս ուժ կուտան մեր յայտնած այն կարծիքին, թէ Գալֆայեան վարդապետի ստորագրութեամբ լոյս տեսած Դուրեան յանձնախումբի «պաշտօնական յայտարարութիւնը» կեղծիքի գլուխգործոց մըն է, որ աւելի եւս խորհրդաւոր, չարաշուք կասկածներու առարկայ կը դարձնէ այդ տխրահռչակ դաւադրական մարմնի ամբողջ գործունէութիւնը:

Դուրեան յանձնախումբը թող միամիտ չըլլայ խորհելու, թէ կրնայ խուսափիլ հանրային պատասխանատուութենէ՝ գոհանալով այնքան տղայական ու վրան-բաց կեղծիքներ հրամցնելով հանրութեան: Հայ հասարակութիւնը, որ չարաչար խաբուելով դրամ է տուած Դուրեան յանձնախումբին, չի կրնար այլեւս խաբուիլ Դուրեան յանձնախումբի շինծու գրութիւններով, որոնք ոչ միայն ոչինչ չեն պարզեր, այլեւ աւելի մեծ չափով ու կասկածներ կը յարուցանեն:

Ո եւ է տարակոյս չկայ, որ Դուրեան յանձնախումբը հասարակութենէն կորզած դրամները չէ ծառայեցուցած բուն նպատակին, այլ ծախսուած է շատ մութ եւ ազգավնաս գործերու վրայ:

Հայ հասարակութիւնը չի կրնար բաց ձգել եւ պէտք չէ բաց ձգէ այդ դաւադիրներուն օձիքը: Հակառակ ամէն կողմէ եղած բուռն պահանջներուն, անոնք կը շարունակեն մնալ մութին մէջ եւ իրենց հրատարակած «հրաժարական»ով ոչ թէ վերջ կուտան իրենց գոյութեան, այլ նոր խաղ մը կը խաղան, որպէսզի նոր դիմակներու տակ կարենան աւելի ապահով կերպով նոր դաւեր նիւթել ազատատենչ հայութեան եւ մասնաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

ՃԱՓՈՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԵԼՔԸ

Ռուսիոյ վրայ ճափոնական յաղթանակէն վերջ (1905), Եւրոպա եւ Ամերիկա սկսան զարմանալ Ճափոնի արագ ու աճաւոր չափերով ընդլայնման: Ու երբ 1931-32ին սկսաւ տնտեսական յարձակումը Ճափոնի, Ամերիկացիք, Անգլիացիք եւ Գերմանացիք սկսան ընդդէմ ճշգրութիւնը, ամենամանրամասն ծրագրերն ու համադրեալ գործունէութիւնը, արանցմով ողողուած են համաշխարհային շուկաները, լեցուելով ճափոնական ապրանքներով: Անոնք կը զարմանան բաշխումի կատարելութեան, մասցի քարոզչութեան եւ այն տեւականութեան վրայ, որ վտանգաւոր յանձնառութեանց մէջ իսկ կը յաջողի: Գրեթէ բոլոր դիտողները կ'ապշին այն ճշգրութեան համար, որով կ'աշխատին դրամատուններն եւ ճարտարարուեստի տուները, ղեկավարներն ու բանուորները, դիւանագէտներն ու առեւտրականները՝ ճափոնական արտադրումը իրական մորաիկ մը վերածելու համար ճարտարարուեստականացած աշխարհի գլխուն: Այս բոլորին մէջ ոչինչ կար, սակայն տարօրինակ: Ճափոնական տնտեսութիւնը վտանգաւոր է, որովհետեւ ղեկավարուած է: Ճափոնական ճարտարարուեստականացման տարօրինակ արագութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ տրամաբանական արդիւնքը այն փաստին թէ՝ ճարտարարուեստականացումը ճշգրուած յատակագիծով մը նախաձեռնութիւնն է եղած կառավարութեան, այսինքն՝ կեդրոնական ուժի մը, եւ ոչ թէ, ինչպէս է Եւրոպայի մէջ, իրենց միջեւ պայքարող մասնաւոր շահերու, որոնք բազմազան ուղղութիւններու կը մղեն գործը:

Դրամատուններն ու նախարարները, գործատէրերն ու հանքերը, քաղաքական կուսակցութիւնները եւ ճափոնական թերթերը կը գործակցին իրարու հրաշալիօրէն եւ կատարեալ ներդաշնակութեամբ, ճիշդ այնպէս ինչպէս սիրտը, գնդերները, ուղեղը եւ ստամոքսը՝ մարդկային մարմնին մէջ: Անոնք կը կազմեն ընդհանուր օրկանիզմ մը: Անոնք նախապէս պատկանէին պետութեան, որ զանոնք կը կառավարէր անձամբ: Այսօր անոնք կը պատկանին միայն երկու գերդաստաններու: Այս երկու գերդաստաններու գլուխները, երկու այրեր, կը վերահսկեն եւ կը ղեկավարեն երկրին գլխաւոր ճարտարարուեստները. Անոնք պետերն են Միցուի եւ Միցուպիշի գերդաստաններուն:

Ճափոնի գործերը յստակ են, ծանօթ, որովհետեւ մէկ ուղեղէ ծնին, քանի որ Ճափոնի մէջ բազմաթիւ վարիչներ չկան, ինչպէս է պարագան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, ուր պետերը գրեթէ երբեք մոռնար իրենց անձնական շահերը, որոնք միմեանց հակառակ են ու ... ական պայքարի մէջ՝ իրարու ... Բայց երկու ամենակարող գերդաստանները, որոնց երբեմն մրցակցին հանդերձ, կը գործեն իբրեւ մէկ մարդ, երբ պէտք է նոր շուկաներ ... բխել, կամ երբ խնդիրը կը վերաբերի ճափոնական ընդլայնումին:

Առաջին բամպակեղէնի գործարանը, Ճափոնի մէջ, 1862ին, առաջին մետաքսեղէնի գործարանը՝ 1870ին եւ մէկ երկու այլ նիւթերու գործարաններ հիմնած է Միցուի ընտանիքը: Բոլոր ազնուական ընտանիքներուն միջեւ, Միցուի ընտանիքն է միայն որ դրամ եւ առեւտրական փորձառութիւն ունի: Միայն այդ ընտանիքի անդամները առեւտրականներ կ'ըլլային: Ազնուական բոլոր ընտանիքները իրենց զաւակները պաշտօնեաներ, սպաներ կ'ընէին: Միցուիները առեւտրական էին ու առեւտրական են մինչեւ այսօր: Ու երբ Մէյժի կայսրը ճարտարարուեստականացուց երկիրը, անոնք աւելի շատ դրամ ունէին քան միւս ազնուական ընտանիքները, ինչպէս նաեւ երկարուն տարուան փորձառութիւն:

Անոնք ստեղծած էին նոյնիսկ դրամատնային դրութիւն մը Ճափոնի մէջ, բայց, նման ուրիշ ընտանիքներու, անկարող եղած էին թողուլ Ճափոնը, Ճափոնը բանտ մըն էր եղած իրենց համար, նման միւս բոլոր Ճափոնցիներուն: Ու բոլորին կը պակսէր թէքնիք ծանօթութիւնը. Երկիրը ճարտարարուեստականացնելու համար հարկաւոր էին, ամէնէն առաջ, մասնագէտներ, երկրաչափներ, կազմակերպիչներ:

Ճափոն երբեք կուրօրէն ընդօրինակած չէ եւրոպականը: Կայսր Մէյժի տեսած է առաւելութիւնը պետական համադրեալ տնտեսութեան մը: Իր ... ու իր բոլոր խորհրդականները ... բան միայն նկատի առած են,— ... տութիւնը», եւ ոչ թէ հաճոյքը ...

Շատ բնականաբար, հող, այլեւ պետութիւնը, ճարտարարուեստի ... կցրնաւորութեան խաղ, կրնայ կարգաւորել տնտեսական կազմը, ... ներ ոչ ազնուական ընտանիքները ընդդիմութիւնը, ոչ Միցուին, ... Սացումայինը, ոչ բանուորներուն եւ ոչ գիւղացիներուն, ինչպէս եւրո...

ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Վարանդեանը մարտնչող հայութեան արթուն պահակն էր. նա հերոսների եւ դիւցազնապաշտութեան նոր գուսանն էր: Իսկ ընկերային հարցերի մէջ անվիճելի հեղինակութիւն էր: Հակառակորդները կարող էին չսիրել նրան, բայց անպայման ակնածում էին նրանից: Համազգային այն յուզիչ թաղումը, որ կազմակերպեց Մարսէյլի հայ գաղութը, ապացոյց է Վարանդեանի վայելած լայն ժողովրդականութեան. երախտապարտութիւնը նրան պաշտամունքով յուղարկաւորեց: Հայ հերոսների անմահ դուսանը կատարեց այն աքանչելի դերը հայ մտաւորական սերունդի համար, ինչ որ արին Գողթան երգիչները եւ հայ աշուղները մեր ժողովրդի համար: Միքայէլ Վարանդեանը ջերմապէս հաւատում էր հայ ազատագրական շարժման յաղթանակին. նա միշտ ապրում էր գաղափարների եւ երազների աշխարհում. նա ռոմանտիկ էր, փիլիսոփայ, բառիս լաւագոյն առումով: Մեր քաղաքական եւ ազգային պարտութիւնների հանդէպ նա չէր ուզում ընկճուել եւ շարունակում էր տակաւին մտորել ու երազել ... Վարանդեանը մէկէն ըմբռնեց, որ ազատագրական գաղափարով ոգեւորուած մի յետամնաց ժողովրդի մէջ, որպիսին է հայ ազգը, ուր գրագէտները 30-40 տարի առաջ խիստ սակաւաթիւ էին, ի զուր եւ անպտուղ աշխատանք կը լինէր յեղափոխութիւնը չոր տեսութիւններով հիմնաւորել, ընկերային-տնտեսական սկզբունքները գիտականօրէն դասակարգել, գործօնները եւ ազդակները առարկայօրէն դրսեւորել. Նա լաւ հասկացաւ, որ մեր յետամնաց ասիական պայմաններում գաղափարներ պատրաստելու համար պէտք է առ այժմ ընթանալ «սրտի ճանապարհով», այսինքն պէտք է զգացմունքն օժանդակէ մտքի հրահրումին: Այդ էր պատճառը, որ Վարանդեանը յաջողութիւն եւ ժողովրդականութիւն գտաւ, այլ հետեւանք կը ստացուէր, եթէ նա հանդիսանար լոկ չոր ու ցամաք տեսաբան, գիտական տուեալներով ծանրաբեռնուած: Նրա խօսքը հատու էր եւ բարոյական ուժ ունէր, որ բխում էր Վարանդեանի ամբողջ էութիւնից. Նա ջերմօրէն հաւատում էր իր բոլոր գրածներին եւ խօսածներին եւ այդ անկեղծ հաւատքի թափով նա վարակում եւ համակում էր իր ունկնդիրներին եւ ընթերցողներին: Ոչ թէ միայն հայ ազգի լաւագոյնն էր գնահատում Վարանդեանին, այլ եւ բոլոր ազգերի ընկերվարական պետերը, որոնք լսել էին Վարանդեանին պատեհ դէպքերում, նրանք շփուելով Վարանդեանի հետ, դարձել էին հայկական դատի պաշտպաններ, հայասէրներ: Ֆրանսական ընկերվարութեան պետերից յատկապէս Թրենոտէյը, որ վերջերս վախճանուեց, եւ իտալական մեծագոյն գործիչ Լուծզաթթին խորունկ յարգանք ունէին Վարանդեանի հանդէպ եւ գնահատում էին նրա գիտութիւնն ու խոր համոզումները:

Վարանդեանին այսպէս է բնորոշում մեր պետական ականաւոր գործիչ Ալեքսանդր Խատիսեանը: —«Անխոնջ քարոզիչ հայկական հարցի՝ պատերազմից առաջ, սպասաւորութիւն մանուկ հանրապետութեան՝ անկախութեան շրջանում. կորովի հրաւէր՝ տարագրութեան տանջալից օրերին եւ հաւատ դէպի ապագան — ահա Վարանդեանի կեանքը: Այս կեանքի պատմութիւնն է հայկական հարցի վերջին 40 տարիների ընթացքին: Ինչ եւ պատահի յետագային, Վարանդեանը միշտ կ'ապրի Հայաստանի պատմութեան մէջ, իբրեւ հայկական պետականութեան կերտողներից մէկը»

Սխալ չէ Վահան Համբարձումեանը, երբ ասում է որ «Վարանդեանը հայ հոգւոյն եւրոպական թարգմանն էր. նա մեր հերոսերգուն էր. ռազմական-մարտական մեր ուժերը անոր գրչի տակ կ'աստուածանային, դիւցազնական, առասպելական դէմքեր կը դառնային եւ ոգեւորական խոյանքներու կը մղուէին, արհամարհելով կեանքն ու իր խաբուսիկ վայելքները» ..

Ըստ Շաւարշ Միսաքեանի՝ «Միքայէլ Վարանդեանը ինքն իր մէջ ներդաշնակութիւն մը կը կազմէր երեք ցայտուն արժանիքներով: 1. Իբրեւ յեղափոխական հրապարակագիր եւ հեղինակ. 2. Իբրեւ ընկերվարական տեսաբան. 3. Իբրեւ խանդավառ ջահակիր մը մշակոյթի: Այդ երեք արժանիքներուն մէջ Վարանդեան եղաւ ոչ միայն տիրական, այլ եւ ինքնուրոյն ... «Յեղափոխական հրապարակագրութեան մէջ,— ասում է դարձեալ Շ. Մ.— Վարանդեան խորապէս ազդուած էր 60-80ական թըւականներու ոչ միայն շարժումներէն, այլ եւ ոգիէն, մթնոլորտէն: Իր հատորները կը վկայեն թէ որքա՛ն անկեղծ պաշտամունք ունէր Րաֆֆիներու, Նալբանդեաններու, Խրիմեաններու, Սրուանձտեաններու, ինչպէս Իտալիոյ եւ Ռուսաստանի ազատագրական շարժումներու «փոթորկահոյզ մարգարէներուն եւ յառաջապահներուն հանդէպ»:

«Իր խաղաղասէր բնաւորութեամբ, մեղմ խառնուածքով — գրում է «Հայրենիք»ի խմբագիր Ռուբէն Դարբինեան — իր հոգեկան արիստոկրատիկ հակումներով Մ. Վարանդեանը ծնած չէր երբեք արիւնալի յեղափոխական շարժման մը գաղափարախօսն ըլլալու: Անիկա աւելի ընդունակ էր դառնալու խաղաղ բարեշրջումի նուիրուած մըշակ մը. օրինակելի գիտնական մը, համալսարանի փայլուն փրոֆէսոր մը կամ արուեստի եւ գեղեցիկ գրականութեան հազուագիւտ քննադատ մը: Սակայն հայ կեանքի դժնդակ պայմանները հարկադրեցին զայն շատ մը ուրիշ հայ մտաւորականներու պէս ընտրելու ոչ թէ այն կոչումը կամ ճանապարհը, որուն համար ինք ծնուած էր եւ ընդունակ, այլ այն կոչումն ու ճանապարհը, որուն հետեւելու կը մղէին զինքը իր բազմաչարչար ժողովրդին աղաղակող կարիքները... Ու չափազանց զգայուն խղճի ու սրտի տէր հայ մտաւորական մը ըլլալով՝ Մ. Վարանդեան բնականաբար չէր կրնար իր ազգասիրական պարտականութիւնը աւելի լաւ կատարել, քան ինքզինքը նուիրելով համաբողբոջ հայ յեղափոխական շարժման, որ իրեն պէս փայլուն մտքի մշակներ կը պահանջէր հերոսներու հետ միասին: Եթէ Մ. Վարանդեան իր կեանքը, իր տաղանդն ու գիտութիւնը չուզէր նուիրել իր ազգին, այլ ապրէր իր անձին համար եւ փնտռէր գերազանցապէս իր անձնական հանգիստն ու վայելքը, տարակոյս չկայ, որ իր փայլուն եւ բազմակողմանի ընդունակութիւններով, բազմաթիւ լեզուներու իր հազուագիւտ գիտութեամբ, իր բացառիկ գիտական պատրաստութեամբ պիտի յաջողէր ունենալ խիստ հանգստաւէտ կեանք մը եւ հաւանաբար պիտի կարենար ապրիլ շատ աւելի երկար: Բայց ան կապեց իր կեանքը խռովայոյզ հայ յեղափոխական շարժման հետ, որ իրեն տուաւ զրկանքներով, անվերջ տառապանքներով լեցուն կեանք մը, որ իրեն պատճառեց ուժերու տենդային, անհաշիւ մսխում եւ առնուազն 10-15 տարի աւելի շուտ սպառեց, մաշեցուց զինքը: Միք. Վարանդեանի հետ միասին կարծես գերեզման կ'իջնէ հայ յեղափոխութեան երկրորդ ռոմանթիկ շրջանը իր եւրոպական հերոսական դէմքերով եւ մեծ երազներով. Ճիշդ է, մեծ պատերազմն էր, որ թաղեց այդ շրջանը, եւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումով ու անկումով հայ յեղափոխութիւնը նոր փուլի մէջ մտաւ: Սակայն կը թուէր, թէ Մ. Վարանդեան եթէ ոչ մինակ, գէթ ամէնէն յատկանշական կենդանի ներկայացուցիչն էր այդ ռոմանթիկ շրջանին, յետպատերազմեան տարիներուն ալ: Կը թուէր թէ Մ. Վարանդեանի միջոցով տակաւին ապրող հայ յեղափոխական ռոմանթիզմը դեռ կը շարունակէր իր ճառագայթներով լուսաւորել ժամանակ առ ժամանակ մեր այնքան փոթորկուած իրականութեան անդունդները, խոր եւ մութ ծալքերը: Մ. Վարանդեան գեղեցիկ երազի մը գեղեցիկ խորհրդանշանն էր անկասկած: Իր նմանը չունինք այլ եւս: Ատոր համար ալ իր կորուստը անդարմանելի է:

Իր թարմ շիրիմին առջեւ անսասան երախտագիտութեամբ կը խոնարհենք մեր գլուխը: Կը խոնարհինք այն խորունկ, անզրդուելի հաւատքով, թէ այն թանկագին նուիրաբերումը, զոր ըրաւ մեր հանգուցեալ ընկերը, ապարդիւն չանցաւ, եւ գալ օրը, որուն ան այնքան ջերմեռանդութեամբ ծառայեց ամբողջ 40 տարի, պիտի պսակուի վերջնական յաղթանակով: Մեր մեծ յեղափոխական գաղափարախօս ընկերոջ թարմ շիրիմին առջեւ մեզի հետ միասին ամբողջ դատատենչ եւ հայրենակարօտ հայութիւնը կը նորոգէ իր սրբազան ուխտը՝ որ գերագոյն զոհողութիւններով պիտի շարունակէ ծառայել հայկական մեծ դատին, իրագործելու համար այն երազը, որուն համար իրեն հետ միասին ապրեցան, գործեցին եւ մեռան գրչի եւ զէնքի մեր բոլոր մեծ վարպետները»:

Եւ երախտագէտ սերունդները չեն մոռնալ այդ Արցախի մեծ զաւակին նուիրական գաղափարները եւ այդ գաղափարներն արծարծող Վարանդեանին:

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

պական անհատապաշտները երբեւան կը բերեն կառավարութեան. կողմէ ամէն մէկ առեւտրական կամ ճարտարարուեստական միջամտութեան առթիւ.

Ճափոնի մէջ անանական շահերու ներկայացուցիչները միշտ ղիջած են ընդհանուր շահուն առջեւ։

Եւրոպայի մէջ, օտար երկիրներ ուսումնասիրութիւնը դրեթէ միշտ թողուած է մասնաւոր նախաձեռնութեան.

Ճափոն կը տեսնէ թէ հոն եկող Ամերիկացիները, Անգլիացիները, Ֆրանսացիները եւ Թուսերը կ'աշխատին առանց ծրագրի, կը սպառեն իրենց ուժերը՝ զուգահեռ ճիգերով։ Երբ հարկ կ'ըլլայ ուսումնասիրել արհեստական մեթոտները, անպայման առաձնաշնորհեալ ընտանիքներ չեն որ կը ղրկեն իրենց զաւակները արտասահման, այլ՝ Ճափոն պետութիւնը, որ հարցը կը դնէ իր առջեւ ու զայն կը լուծէ ուսումնասիրող յանձնախումբերու, ընտրեալ անձերու միջոցաւ, որոնք առաւ են եւ վստահելի, ազգէն լիազօրուած ափ մը մարդիկ, ղեկավարուած միայն մէկ ուղեղէ՝ կայսրէն, ու կ'աշխատին, կը փարեն, կը սորվին յանուն բոլորին։

Ճափոնցիները Եւրոպան կը ճանչնան իրենց ամենայաւ ղրկուածներուն՝ հայրենիքու մէջէն ընտրուածներու միջոցաւ, որոնք աչքի զարկած են իրենց անշահախնդրութեամբ եւ պատուախնդրութեամբ։ Պետութիւնը կը վճարէ անոնց ծախքերը։

Պետութիւն է, որ ամէնէն առաջ կ'օգտուի անոնց տեսածներէն. Մինչ եւրոպական ճարտարարուեստը ամբողջ դար մը անշուշտ կը մնայ, ճափոնականը գեռ սկիզբէն իսկ այնքան միջազգային է որ բոլոր արտադրութիւնները կը համադրէ, կ'ընդօրինակէ համաշխարհային յատակագիծ մը, կ'օգտուի ամբողջ յառաջդիմութենէն։

Եւրոպայի մէջ, 1870էն առաջ, ճարտարարուեստի տէրերը, դրամատէրները եւ նախաձեռնողները կը մղեն պետութեան քաղաքականութիւնը եւ կը մղեն զայն հետեւելու տնտեսական արդիական մեթոտին. Ճափոնի մէջ կառավարութիւնը, կայսրը, պետութիւնն են որ կը ստեղծեն ճարտարարուեստի բոլոր ճիւղերը եւ հաղորդակցութեան դրութիւնը։ Պետութիւնը պարտաւոր է ընելու ամէն բան, որովհետեւ հոն չկայ ուրիշ ձեռնհաս օրկանիզմ։

Եւրոպայի մէջ տնտեսագէտներն ու փորձագէտները երբեմն նոր ճամբաներ են ցոյց տուած. Կառավարութիւնները պատրաստած են ծրագիրներ։ Բայց ոչ ոք հետեւած է անոնց, երբ պէտք է եղած իրենց ամենափոքր իրաւունքէն հրաժարիլ։

Ճափոնի մէջ պէտք է եղած որ ընտրութիւն մը ընեն կլլիացման եւ ճարտարարուեստականացման միջեւ։ Եւ ամէն գնով ընթացած են ընտրուած ճամբէն։ Անիկա պարզ հաշուարութիւն մըն է, որ անհրաժեշտ է ճափոնական տնտեսութեան կեդրոնացումը, ուժը եւ էութիւնը ըմբռնելու համար։

Մինչ Եւրոպա տոփուած է ամէն բան պատասխանատուութեան թողուլ, ճափոն կը գործէ ըստ ծրագրի. Մինչ Եւրոպայի ճարտարարուեստական նուաճումները գործն են, 19րդ դարու վերջաւորութենէն սկսած, խումբ մը դրամատէրներու, արհեստաւորներու, երկրաչափներու, շահագէտներու եւ յանձնաժողովներու, որոնք իրարու մասին լսել չէին ուզեր, մինչ Եւրոպայի մէջ անթիւ գործարաններ ամենամեծ գաղտնապահութեամբ կը փնտռէին ձեւը միեւնոյն մեքենան լաւացնելու, Ճափոնի մէջ մէկ ճիգ միայն կայ, — պետութեան ճիգը, որ կ'ուսումնասիրէ, որ կը գնէ, որ կը բաշխէ բոլոր միջոցները՝ արտադրութեան համար։

Առանց այդ անունը կրելու, կայսեր խորհրդականները դարձած են ծրագրային յանձնախումբի անդամները, որոնք կ'ուսումնասիրեն մանրամասնութիւնները, երկրին պէտքերը այնքան լաւ, որքան սովետներու ծրագրային յանձնախումբը այսօր կ'ուսումնասիրէ ռուսական տնտեսութիւնը։

Այս երկու յանձնախումբերուն հաշիւներն ու փիլիսոփայական խաւերները բոլորովին տարբեր են իրարմէ. Բայց գործնական հետեւանքները միեւնոյնն են։

Ինչպէս այժմու Ռուսիոյ մէջ բոլոր գործարանները կը պատկանին պետութեան, նոյնպէս 1870էն ի վեր Ճափոնի բոլոր գործարանները կը պատկանին պետութեան։ Ռուսերը այժմ քիչ դրամ ունին. Այդպէս էին նաեւ Ճափոնցիները՝ երէկ, անոնք կը ստեղծէին միայն անհրաժեշտը, կ'ուսումնասիրէին՝ ամենալայն կերպով՝ ամէն մէկ գործ ու անկէ վերջ էր որ պետութիւնը ձեռնամուխ կ'ըլլար անոր։

Երկաթուղի, ելեկտրական հեռագիր, չոգենաւեր, չինութեան, պղպեղի, լուցկիի, կղմինտրի, քարիւղի արտադրութեան, ելեկտրականութեան եւն. գործերը նախաձեռնած է պետութիւնը։ Նոյնիսկ Սացումայի գործարանները, ինչպէս նաեւ Միցուբիշի եւ ուրիշ ազնուականներու պատկանածները գործնականապէս սեփականութիւնն են պետութեան, որովհետեւ պետութիւնն է որ գրկած է մասնագէտները եւ բացած է վարկը։

Գաւառներու մէջ զարգացնելու համար ճարտարարուեստը, կայսր Մէյժի հրամայած է որ պետութիւնը մեծ թիւով ամենակատարեալ մեքենաներ գնէ, ինչպէս նաեւ բամպակի ներկման գործիքներ, ելեկտրական գետեղումներ կատարէ ու տրամադրէ տեղական ճարտարարուեստի տէրերուն։

Բարածուխի, պղինձի, երկաթի հանքերը, ինչպէս նաեւ հաղորդակցութեան ճամբաները կը պատկանին պետութեան։ Անոնք կը ղեկավարուին մասնագէտներէ, որոց իր ծախքով արտասահման է ուղարկած պետութիւնը։

Իսկ երբ այդ մասնագէտները իրենց կարգին տուած են բաւականաչափ երկրաչափներ, տնօրէններ եւ փրոֆէսէօրներ, կառավարութիւնը սկսած է դանդաղօրէն քաշուիլ ճարտարարուեստի տնօրինական ղեկավարութենէն։

ԳՐԳՏՈՂ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

Ռումանիոյ

ԹԵՄ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՄԸ

— • —

Հակառակ Պուքրէշի Հօկին եւ խառնիճաղանճ պլօքի մը բոլոր դաւերուն, Ռումանիոյ դաւանութեանց նախարարութիւնը վաւերացուցած է նորընտիր թեմական խորհուրդը։ Այս առթիւ «Արազ»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (7 յուլիս). —

Եղաւ ինչ որ նախատեսեր էինք։ Դաւանութեանց նախարարութիւնը անդրադարձաւ իր յունիս 28ի որոշման սրով վճռելի խնդիրները յառաջիկայ թեմ. պատգ. ժողովի տնօրինութեան կը ձգէր եւ կը հրահանգէր մինչեւ թեմ. պատգ. ժողով պահպանել գոյավիճակը ըլլալ թեմին, ըլլայ Պուքրէշի համայնքին մէջ։ Դաւանութեանց նախարարութեան այս որոշումը՝ թէեւ իրերու օրինական կացութեան մէջ ոչ եւ է բան չէր փոխեր, բայց առիթ կուտար բնականոն վիճակի մը ստեղծումը առեն մը եւս յետաձգելու, հիմնապէս անհամապատասխան ըլլալով սակայն իրերու ճշգրիտ կացութեան։

Կարելի չէր որ նախարարութիւնը չանդրադառնար այդ որոշման, քանի որ ան կը թելադրէր պահպանել գոյավիճակը թեմին մէջ, մինչդեռ հին թեմական խորհուրդը, որուն պէտք էր վերադառնար իշխանութիւնը, իրականին մէջ գոյութիւն չունէր այլեւս։

Բայց պատմենք նախ վերջին քանի մը օրուան անցքերը։

Թեմական Առաջնորդ Յուսիկ Արք. ստանալով դաւանութեանց նախարարութեան յունիս 28ի պաշտօնագիրը՝ փորձ մը ըրաւ վերստին կեանք տալու հին թեմական խորհուրդին, նոյնիսկ նիստի հրաւիրելով զայն կիրակի, 30 յունիսին։ Յիծաղելի էր փորձը, որովհետեւ թեմական խորհուրդի 9 անդամներէն 6ը հրաժարած էին վաղուց, իսկ 5 փոխանդամներէն կը մնար միայն մէկը, Պ. Օննիկ Նալպանտեան, որ եւս իր հրաժարականը ներկայացուցած էր շաբաթ օր։

Այնպէս որ Յուսիկ արք. ստիպուեցաւ երեքշաբթի 2 յուլիս, ներկայանալ Դաւանութեանց նախարարութեան, յայտնելու համար գրաւոր եւ բերանացի կերպով թէ հին թեմական խորհուրդը գոյութիւն չունի որպէսզի կարելի ըլլայ անով պահպանել գոյավիճակը թեմին մէջ։

Միւս կողմէ նորընտիր թեմական խորհուրդը եւս յիշատակագիր մը ներկայացուց դաւանութեանց նախարարութեան, յայտնելով այն փորձերը որ եղած յունիս 17ի թեմ. պատգ. ժողովը ձախողեցնելու համար նոյն իսկ այսօրուան բողոքողներուն կողմէ՝ որոնք ժողովասրահի նրբանցքներուն մէջ երեւալով հանդերձ պահ մը, ժողովի չեկան որպէսզի մեծամասնութիւն չունենայ ան, եւ ի վերջոյ փաստելով թէ հակառակ անոնց մեքենայութեանց ժողովը մեծամասնութիւն ունեցաւ, քանի որ Խնձ. Պ. Սօլոմոն ոչ մէկ վայրկեան չէ կորսնցուցած թեմական պատգամաւորի իր հանգամանքը։ Թեմական խորհուրդի յիշատակագիրը կ'աւելցնէր ի վերջոյ թէ բողոքողներու առարկութիւնները քննելու իրաւասութիւն ունեցող միակ մարմինը թեմ. պատգ. ժողովն է, բայց մինչեւ անոր վճիռը յունիս 17ին ընտրուած թեմական խորհուրդն է որ պէտք է մնայ պաշտօնի վրայ, եւ գործէ թեմական կանոնադրութեան սահմաններուն մէջ։

Դաւանութեանց նախարարութեան իրաւագէտներու խորհուրդը հիմնաւոր գտնելով այս առարկութիւնները, որոշեց որ մինչեւ թեմ. պատգ. ժողով նորընտիր թեմական խորհուրդը պաշտօնի անցնի։ Արդարեւ նոյն օրն իսկ խմբագրուեցաւ եւ թեմական խորհուրդին յղուեցաւ Դաւանութեանց նախարարութեան պաշտօնագիրը։

Համաձայն սոյն պաշտօնագրին, Դաւանութեանց նախարարութիւնը հիմ ընդունելով մեր թեմին ինքնավարութեան սկզբունքը, յառաջիկայ թեմ պատգ ժողովին է որ կը ձգէ ճշդել թէ Պ. Խնձ. Սօլոմոն կը պահէ՞ իր պատգամաւորի հանգամանքը եւ թէ հետեւաբար օրինական կազմ ունէ՞ր յունիս 17ի թեմ. պատգամաւորական ժողովը։ Մինչեւ այդ նորընտիր թեմական խորհուրդն է որ պաշտօնի կ'անցնի, եւ ի զօրու են ու կը մնան իր տուած ու տալիք որոշումները, ու անոնց դէմ որ եւ է բողոք կը ներկայացուի յառաջիկայ թեմական պատգ. ժողովին։

Ուրեմն ի զուր վատնուեցան Հօկի եւ պլօքի սարքած խարդաւանքները, անոր թացուած թռուցիկները, եւ անոր հեռագրական աւետիսները գաւառի ու արտասահմանի իր լրատուներուն։

Թեմական Առաջնորդ Յուսիկ արք. Զօհրապեան չորեքշաբթի առտու, 3 յուլիս, նորընտիր թեմ. խորհուրդին փոխանցեց կնիքն ու անհրաժեշտ թղթածրարները, համապատասխան արժանապրութեամբ մը։

Նորէն նեղուցներու խնդիրը

— • —

Սօֆիայի Զօրա թերթը խմբագրական մը մէջ կը գրէ (7 յունիս 1935)։

Չափազանց թանկագին է աշխարհագրական դիրքը Պուլկարիոյ, որ կը գտնուի Սեւոյ ծովերուն առջեւ։ Գիտենք թէ ինչ ճիգ թափեց Գերմանիան համաշխարհային պատերազմին, իրեն ապահովելու համար Պերլին — Պաղտատ գիծը, որ կ'անցնի Սոֆիայէ։ Միւս կողմէ՝ Պուլկարիան կը գտնուի Նեղուցներուն առջեւ, ուրկէ կ'անցնի ծովային ճամբան՝ փակ Սեւ ծովէն — որ կը թրջէ նաեւ մեր արեւելեան եզերքները եւս — դէպի տաք ծովերն ու ովկէանոսները։

Այսօր եւս Նեղուցներու վարչաձեւի հարցը արծ է ու հրատապ դարձած։ Թուրքիա, կրթնած Ռուսիոյ, կ'ուզէ զանոնք ամրացնել. Մինչ ուրիշներ թոյլ չեն տար՝ հիմնուելով հաշտութեան դաշնագրին վրայ, որ ստեղծած է, անոր երկու եզերքներուն վրայ, ապազինական գօտիներ։ Անգլիա, որ ամէնէն ուժեղ ծովայինուժն ունի, հակառակ է Նեղուցներու ամրացման, որպէսզի անոնց դրացի պետութեանց վրայ պահէ իր հեղինակութիւնը։ Արեւելեան հարցը, որուն պատճառ էին Նեղուցները, այսօր եւս ուժգնօրէն ցնցող է եւ լեցուն՝ հրատապ դէպքերով, որոնք կրնան տեղի ունենալ մօտիկ ապագային։ Այս բոլորէն զատ Պուլկարիա ճամբուն վրան է նաեւ Եգէականին, Հիւսիսէն եւ Հարաւէն։

Դիրքը, զոր կը գրաւէ Պուլկարիան, իրեն կուտայ չափազանց փափուկ կացութիւն մը։ Ու ինքը կը պարտադրէ ունենալ պետական կազմակերպութիւն եւ ազգային միասնականութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՄԵՐԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱԿԻՆ ՏԱԿ

— • —

Վերջին ընտրութիւններէն յետոյ, համերաշխութեան փորձ մը կատարուած էր Աթէնքի մէջ։ Դժբախտաբար այդ փորձն ալ ձախողած է։ Այս առթիւ «Նոր Օր» դիտել կուտայ խմբագրականով մը (10 յուլիս)։

— «Առաջնորդը նոր քարոզ մը խօսած է Սինկրուի դարադարձի հանդէսին։ Նախատինք ու անէծք հակառակորդներու հասցէին։ Անվայելչ որակումներ ու զարշելի զրպարտութիւններ՝ առաջնորդին բերնին մէջ պարունած են։

Հանդէսէն առաջ, բարեմիտ ազգայիններ առաջնորդին թելադրած են որ խօսի միայն օրուան հանդէսի մասին, ազգային անցուդարձերու վրայ չծանրանալով։

— Այս մարդը հիւանդութիւն ունի, բառս մեզի Սինկրուցի ազգային մը։ Առիթ չի փախցներ հոգիին մաղձը թափելու համար։ Մարդ կը զարմանայ, տեսնելով եպիսկոպոսական աստիճան եւ ժողովուրդը հովուելու պաշտօն ունեցող այս եկեղեցականին քինախնդիր արտայայտութիւնները։ Մինչեւ ուր ինկած է մեր եկեղեցականութիւնը։

Հիմակ հաշուի նստինք։

Ցիքսի թաղային ընտրութիւններէն անմիջապէս յետոյ, ապօրէն կեդր. վարչութիւնը, առաջնորդը եւ կիրքերը մեղմացնելու համար, համերաշխական քայլեր առաւ։ Եւ ցոյց տալու համար որ ժողովուրդին կամքը յարգել կ'ուզէ, ընդհանուր ընտրութիւններու հրահանգ տուաւ։

Վարչութեան առած այս քայլերուն զուգրնթաց, հրապարակ իջան համերաշխականները, ժողով գումարեցին եւ յանձնախումբի մը միջոցաւ միջամտեցին Վարչութեան մօտ, որպէսզի ընտրութիւնները կատարուին կողմերուն համաձայնութեամբ եւ գոյութիւն ունեցող օրէնքներու հիման վրայ։

Առաջնորդը յայտարարած է թէ բոլորովին համաձայն է որ տագնապը համերաշխութեամբ լուծուի եւ ժողովուրդը ազատ քուէարկութեամբ յայտնէ իր կամքը։

Տօսքէն գործի անցնելով, կողմերուն փաստաբանները Թօքէնիոյ ատեանաւոր մէջ ստորագրեցին համաձայնագիր մը, թաղային ընտրութիւններու մասին։

Համերաշխութեան խօսքերը եւ գործերը մինչեւ շարաթ զրադեցուցին ժողովուրդը, որ անհամբեր կը սպասէր Վարչութեան վերջնական կարգադրութիւններուն։

Շաբաթ օր սակայն, ջուրերը պղտորեցան։ «Համերաշխասէր» վարչութիւնը չկրցաւ ինքզինքը պարտադրել Թօքէնիոյ իր համախոհներուն, որոնք, տակաւին մելանը չչորցած կ'ուզէին պատռել համաձայնագիրը։

Միւս կողմէ, առաջնորդը հանդիսաւոր Կիրակի առտու Սինկրուի մէջ գրգռիչ քարոզ մը խօսեցաւ, կիրքերը բորբոքելով եւ թունաւոր մթնոլորտ ստեղծելով։ Այս կերպով, նոր ապացոյց տուաւ որ իր մօտ անկեղծութիւնը կը պակսի եւ խաբեբայութիւններով կ'ուզէ ժողովուրդը օրօրել։

Մենք՝ որ կը տեսնենք ու կը լսենք այս անախորժ անցուդարձերը, բնականաբար չենք կրնար ձեռնածալ նստիլ եւ կատաղութեան նոպայէ բռնուածները անվնաս վիճակի մէջ դնելու համար միջոցներ չխորհիլ։ Ցոյց տալու համար թէ համերաշխութեան դէմ չենք, լաւագէս գիտնալով մէկտեղ որ մեր հակառակորդներուն մօտ պարկեշտութիւնը եւ պատիւը կը պակսի, ընդառաջ գացինք աջէն ձախէն եղած հրաւէրներուն, որպէսզի գաղութը օր առաջ հանդարտի եւ ալեկոծութիւնը վերջ գտնէ։

Ինչպէս կը տեսնենք, մեր հակառակորդները պատուոյ խօսքի եւ պարկեշտութեան մասին տարբեր գաղափար ունին։ Անոնց համար պատիւը ծախու ապրանք եւ սակարկութեան նիւթ է։ Կարելի է այսօր խօսք տալ եւ վաղը դրժել։

Բարոյական այս անկումին ի տես, ի՞նչ կը խորհին ընել համերաշխականները։ Կը պահանջենք որ հրապարակաւ իրենց կարծիքը յայտնեն եւ ելք մը ցոյց տան»։

Նոր սերունդ

— • —

ԺԸՆԵՒ, 12 յուլիս (Յառաջ). — Այս տարի ալ Ժընեւի բարձրագոյն վարժարանները տուին իրենց շրջանաւարտները, որոնց մէջ պատուաւոր տեղ մը կը գրաւեն նաեւ քանի մը հայ ուսանողներ.

Ժընեւի քոլէժը աւարտեցին յաջողութեամբ եւ ստացան իրենց պաշօն կամ պաքալօրէան Վիգէն Գարմէն անգլիերէնի մրցանակով, Զարեհ Տիրատուրեան եւ Աշոտ Խուպէսէրեան։ Իսկ արուեստի վարժարանէն շրջանաւարտ եղան Կարպիս Սարգիսեան, Գուրգէն Թաթարեան։

Գեղարուեստից վարժարանէն բարձրագոյն կարգին առաջնութիւնը շահեցաւ դարձեալ Կարապետ Այտանեանը։

Ուսուցական դպրոցը յաջողութեամբ աւարտած են այս տարի Աստուր Փէնիրճեան եւ Ասրինէ Տէրենց։

Աղջկանց երկրորդ. վարժարանի հինգերորդ կարգի երկու հայ աշակերտուհիները Մարգարիտ Կարապետեան եւ Ալիս Խաչխաչեան երկրորդ հանդիսացան։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՕՐ. ՃԱՄԳԱՉ, դաշնակի ուսուցիչ, (61, Rue de Flandre, Փարիզ), այս տարի եւս կոչուեցաւ մասնակցելու «Musica» երաժշտանոցին տարեվերջի քննութեանց ժիւրիին։

ԳԻՂԻ ՋԷՆ (ՋԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

(Հատուածներ)

=•·•=

Ձմրան ըռ պաղերուն եա տան (դէռ) անկողինիս մէջ բաղին ընդին կը գտնեմ քնուտ դլուխով ու դեռ լուսը հազար փախցնեմ, նորէն կը յարձակին ու նորէն կը խաթեն, մէկէն անկողնիս ձէն մը կ'ելնայ, ինչ ըլլի լաւ, ալ վով (ով) կայ, Ծչօն է, առտուանց մութնուլուսուն եկեր տըլըրնին կը քերէ, Ասլան հեռու ինէ, բուծը ամէն ձախէն կը փէչէ, բայց Ծչոյին հիչ հոգը չէ, մէկ դիէն կ'իստրէ (մաքրել) եւ մէկ դիէն ալ ցախատելով կ'աւլէ։ Տնաւրաղի զաւակ (կը մրթմնջէ մեկուսի) Ասլան գիտէ դիչերն ըլ քուն չունիս կնկայ մինչ քընտող երիկներու պէս թէզ (շուտ) մը ընկողնէն դուրս դործի կ'ելլայ, ի՜նչ թէվուր (տեսակ) մարդ է, չիտակը խելքն չի պառկիր, չեմ գիտեր …

Թէյինց Սըկոյին խաղտոտ ձայնը կը խլացնէ մասնաւորապէս թէյօ Աբօն, որ իրենց բէժիլէկ բուխերիկին կաթնած սկանջը տուած էր դեղացող ըրբոյններուն, լսելու համար լաւն ու վատը, Աբօն է, Սըկոյին բառերը մասամբ անտեղի կը գտնէ, եւ ինչ որ ալ ըլլայ մատ մալէզին չի թալխել նը քունը չի գար, մէկ խօսքով թէյօ Աբօն անհամբեր՝ կրկին խօսք առնելով կը սկսի աջ ու ձախէն գեղացի Ծչոյին գործու մարդ ըլլալու մասին աւելի գովասանքով արտայայտել ինքզինքը։

Հեզնական ղայրոյթի ազդեցութեան կատակաբան Աբօն կ'աւելցնէ.

— Տօ՛ Սըկօ, դուն չիտակ մարդ չես, հանըր, կերվայ քի պէյնը (ուղեղը) թարզ (թանձր) է Ոսկերչանց Մղտես առուն պէս խելքով բան մը չի պառկիր, նըվ ազէկ Ասլանը որ կը սիրես նը դէմ դէմ մի խօսիր, գեղին մէջ ունինք չունինք Ծչօ մի ունինք էն մարդը իրաւ որ գործի մարդ է, ամա ձմեռ դաղար չունի, չի խոնճենար, իրաւ որ խօսք մի կայ որ կ'ըսեն — Շան միս է կերեր, գայլի փինչ է կծեր …

Թէյօ Աբօն, գեղին զուռն ու կլոր մարդը խօսքը կը վերջացնէ անհաշուութեամբ ու գեղացիք բոլորն ալ ցուրտերուն վրայէն կուզան թէյօենց հասակով նշանաւոր բուխերիկին տակ ու գետին կը փռուին, գիւղական զրոյցը բաւական տաք կ'ընթանայ, խօսքը Տաչծի Կարապետինն է, ան գեղին ծերերէն է, մազ ու գլուխ ճերմկցուցած է բնութեան անորակելի գեղեցկութեան ներքեւ, հասած մարդ է, անիկա Ծչոյին (իր տղան) գործունեայ ըլլալ կամ չըլլալու մասին չէ որ պիտի խօսի, այլ պիտի ըսէ այն ինչ որ գեղացիին ապագան հետաքրքրող կրնայ ըլլալ։ Իր կէս կանգուն թաշկինակը գոյնզգոյն թելերով հիւսուած գօտիէն հանելով՝ դողդողալեն մատներով քիթն ու գեղնած պեխերը մաքրելէ վերջ ուշի ուշով իրեն խօսքին սպասողներուն երկու խօսք կ'ըսէ օրհնեալ բերանը բաց - խփելով —

— Հէ՜յ, տղաք, կերվայ քի ըս տարի հըլըրղնին (աշխատանքը) մըսաւ, բանիկ ցուրտ ձմեռ հիչ չէր տեսած, չոր պաղը չորցուց ամէն ինչ, դուք ի՞նչ կ'ըսէք, եթէ վերի Տէրը բան մի չընէ, չաղա չօլուխներս անօթի ծարաւ տի ջարդուին.

Տաչծի Կարօն այսպէս յարեւէ յետոյ յուսահատ երեւոյթ մը առաւ իր տխուր դէմքը, հոգին վրդովեցաւ ու ինքզինքէն դուրս ու ներս անէծք կարդաց քթին տակէն մըթմըթալով, — Ցէյէկ տանդ ու օճաղըդ աւրի, փոշմանայ, անոր վրայ նստիս ու հանգ ու անվերջ անէծքներ։

Սըկօն՝ ալեւոր Տաչծուն մեծ խորհուրդին, նկատելով անոր յուսահատական երեւոյթներէ ազդուելը, անմիջապէս կը ջանայ քաջալերանքի երկու զրոյց ընել, չէ որ Տաչծին կեանքի տուրքի գումարը մեծ մասամբ վճարած էր եւ հոգեկան անդորրութիւնը այլ եւս անգամ մը վրդովուած էր ու ան ամէն ինչ յուսահատ հոգեբանութեամբ կը վերլուծէր։ Թէյենց Սըկօն միջակ մարդ, կեանքի ճահէլ օրերուն անհաւասար երջանկութեան ծոցին մէջ տապկուող պարտ կը համարի զրուցել Կարոյին ու կ'ըսէ —

— Զէ խնամ Կարօ չէ, բան չի կայ ճանըմ, հեզ մի վարը մեր արտերը ինէր ու նայէ, կը կանչուած ամէն կողմ կանանչ արտեր ու կանանչ ծառեր արեւին տակ աչքդ կը խոխացնեն, չէ խնամի չէ ըս տարի կանչըրնին շատ լաւ են փառք Աստծու։

— Թէյօյենց բժժիլիկ ու լայնափոր բխերիկին բոլորտիքը՝ արեւին գաղուն մըշըխին տակ երկար պըպըղելէ (նստելէ) եւ զրուցելէ վերջ, գեղացի միջակ եւ հասած մարդիկ կը սարդնուին իւրաքանչիւրը ճամբայ մը ձեռք առնելով։ Իսկ քիչ մը ճահիլները որ ջուրերնին դեռ վեր կ'ելլէ, Մանուշենց Աւետոյին հետ խօսքի բռնուեր էին, քիչ մը ուշ բաժնուեցան իրարմէ, որովհետեւ Աւետօն շատ ըլլարճաւէր չաղուածքով ու պարթեւ հասակով ջաղացպանն էր գիւղին, խաչին լօռը կաթի գերդմնին վրայ։

Արդէն ճահիլներէն շատ առաջ, ճերմակ գլուխները որ այլ եւս գործէ քաշուածներ են, տանիքնուն վրէն տորոլըրալէն քայլ կը փոխեն ու տուն կը հասնին։ Օրուան զապուն արեւը հորիզոնէն կախ դէպի մար մտնելու կ'աշխատի, երկնքի սաւանը արիւնոտ վիճակ կը ստանայ, լեռներու կատարները բարձրաբերձ արիւնաներկ քօղով կը ծածկուին, տեսարանը զարհուրանք կը սփռէ. արեւի մայրամուտի պահը վշտերու բորբոքման պահն ըլլալ կը թուի, երկինք ու երկիր արիւնով իրարու կը միաձուլուին ողջագուրուելու։ Ու ահա քիչ յետոյ բնականոն վիճակը կը փարատէ ամէնը ու տիրական խաղաղութիւն կը շնորհէ լերան ու սարին, դաշտին ու ծառ ծաղիկին եւ սառնցնէ վեր երկնքի սաւանին։

X

Նոր օրերու նոր կեանքի սեմին ենք, Ալ գարուն է։ Ձմրան թմրած մթնոլորտը գգուելի՝ իր վերջին շունչը կը փչէ ու իր յաջորդով կը սկսի նոր օր, նոր կեանք, կանանչ արեւը կը փայլի ջինջ կապուտակ երկնակամարին վրայ, գիւղի արեւ է, ընկէք չկայ, կենսատու է եւ հմայիչ, մեղմ զեփիւռը կը սուրայ, մերկացած բարտիներու եւ այլ ծառերու ճիւղերը կը շարժին անօսափելին։ Բնութեան քաղցրաբոյր ծաղկաստանին մէջ ամէն ինչ խաղաղ զարթնած զգլխուածք եւ թմրած հոգիներու վերազարթնումը կը ցնծերգեն։ Խունկերամ ճնճղուկներ նորափթիթ ծառ — ծաղիկներու կատարին թառած եւ կամ կանչուած արտերու մէջ նստած, իրենց ներդաշնակ ճիւճիւները կ'երկարեն ու գիրենք դիտող հոգիները կը հմայեն։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(3)

վերագրուի Գ. Մուսոլինիի։ Այս գրութեամբ, յօդուածագիրը գիտել տալով թէ 1936 յունուար 1ին Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի տեղաւորուի իր նոր պալատին մէջ, հեգնութիւններ կը սահեցնէ եւ կ'եզրակացնէ թէ մինչեւ այդ օրը կամ Եթովպիա այլ եւս անդամ չպիտի մնայ եւ կամ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի մեռնի իր գլխաւոր անդամներուն հեռացումով. Ըսել կ'ուզէ թէ Իտալիան ալ պիտի քաշուի)։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ այս տարի 35 հազար գաղթականներ պիտի զետեղուին Թրակիոյ մէջ։ Անցեալ տարի 22 հազար տեղաւորուած էր։

** Գաղթականներու զետեղման յանձնաժողովը Անգարայի մէջ նիստ գումարեց ներքին գործավարին նախագահութեամբ։ Կը մասնակցէր նաեւ Պուքրէշի դեսպան Համտուլլահ Սուպհի որ յայտնեց թէ Ռումանիայէն եկող գաղթականներու կալուածներու հարցը դեռ անլոյծ կը մնայ։

** Ռումանիայէն եկած գաղթականներու առաջին խումբը Գավագներու առջեւ գարանթինայի շրջանը լրացնելէ վերջ, Ջանագգալէ (Տարտանէլ) ղրկուեցաւ, ուր իրենց համար պատրաստուած տուները պիտի բնակին։

Երկրորդ կարաւան մը, 700 հոգի նոյնպէս Ջանագգալէ ղրկուեցաւ։

Այս շաբթուան ընթացքին Ռումանիայէն դեռ 2000 Թուրքեր պիտի հասնին որոնց մէկ մասը Ջանագգալէի, մնացեալն ալ Թէքիրտաղի մէջ պիտի տեղաւորուին

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յատուկ)․— Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond - Rostand փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդի միջոցաւ ներկայանան հետեւեալ օրերը.—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 18 յուլիս.— Ժամը 8—11 թիւ 8101—8200, ժամը 14էն 17 թիւ 8200—8300։

ՈՒՐԲԱԹ, 19 յուլիս.— Իրենց թղթածրարը պիտի յանձնեն այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին N. տառով։

ՇԱԲԱԹ, 20 յուլիս.— Տպագիր հարցարաններ պիտի յանձնուին կազմելու համար թղթածրարները այն օտարականներուն որոնց մականունները կը սկսին O տառով եւ որոնք չեն յանձնած իրենց թղթածրարը։

Առանց այլեւայլի պիտի ջնջուին թղթածրարները այն օտարականներուն որոնք չեն ներկայանար որոշուած օրը։

ՀԱՅՐ ԵՒ ՈՐԴԻ ԱՂՋԻԿԸ ԼԼԿԵՑԻՆ, ՍԻՒՆԻՆ ԿԱՊԵՑԻՆ ԵՒ ՄՐՐԹԵՑԻՆ

Թուրք թերթերը կը գրեն (եւրոպական թերթերն ալ փութացեր են արտատպել, իբրեւ... անսովոր դէպք).—

Զօրումի Սունկուրլու գաւառակին Մէհմէտպէյլի գիւղին մէջ, 50 տարեկան Նուրի կ'ուզէ իր տղան՝ Հաճին կարգել Ֆաթմայի հետ, բայց աղջկան հայրը կը մերժէ։ Ասոր վրայ, հայր ու տղայ Ֆաթման համոզելով տունէն կը հանեն եւ հոն անոր պատիւը բռնաբարելէ յետոյ, գաղանային անգթութեամբ մը զայն սիւնին կը կապեն եւ տապարով կտոր կտոր կ'ընեն հէք աղջկան մարմինը։ Երկու հրէշները յետոյ մարմնին բոլոր կտորները, միս ու ոսկոր պարկի մը մէջ լեցնելով աղբակոյտ մը կը կարգադրեն որ կասկածները աղջկան հօրը վրայ ծանրանան։ Եւ սակայն, իրողութիւնը մէջտեղ ելած է եւ երկու հրէշները ձերբակալուած են։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՍՄԷԹ ԻՆԷՕՆԻՒ շարունակելով իր ճամբորդութիւնը արեւելեան նահանգներուն մէջ, Վանէն Մուշ անցաւ յուլիս 12ին։

ԶՕՐ. ՔՕՆՏԻԼԻՍ իր ճամբորդութիւնը լրացուցած ըլլալով, Աթէնք վերադարձաւ։ Իսկ Աթէնքի քաղաքապետը Լոնտոն մեկնեցաւ, նախկին թագաւոր Եօրկիոսի յայտնելու համար ժողովուրդին տրամադրութիւնները միապետութեան վերահաստատման մասին

103 ՏԱՐԵԿԱՆ հասակին մէջ մեռաւ Տոքթ. Կէնեօ, բժշկական Ակադեմիային երիցագոյն անդամը, որ գիրք մը գրած է «հարիւր տարի ապրելու» հարցին վրայ։ Ունի նաեւ շատ շահեկան յուշեր 1856 եւ 1871 թուականներէն։

78 ՏԱՐԵԿԱՆ ԹՐՔՈՒՀԻ մը ամուսնացաւ Պոլսոյ մէջ, յուլիս 16ին, 28 տարեկան երիտասարդի մը հետ։ Այս ... անթառամ այրին, որ 50.000 ոսկի ունի, մինչեւ հիմա կարգուած է ինը երիտասարդներու հետ, որոնք իրարու ետեւէ մեռած են, ամուսնանալէ քանի մը ամիս վերջը

ՊՕԼՍՈՅ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ պատերազմ հրատարակեց մուրացիկներուն դէմ, որոնք կը վխտան փողոցներու մէջ. Մասնաւոր գործակալներ հետապնդում պիտի կատարեն մանաւանդ կիներու դէմ որոնք մանուկներ կը շահագործեն, գութ շարժելու համար։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ՀԱԿԱՀՐԵԱՅԱԿԱՆ բուռն ցոյցեր պատահեցան, կիրակի օր։ Կառավարութիւնը երկու պաշտօնական զեկոյցներ հրատարակեց, յայտարարելով թէ անպատասխանատու տարրերու գործն է այդ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԳԷՏ ՄԸ, Ալեքսանդր Վիրգէն, առջի օր անձնեալ դատախազած առեն, յանկարծ յայտարարեց.— «Ձեզի համար խօսեցայ, ձեզի որ դաւաճանեցիք ինծի»։ Ետոյ ատրճանակ մը պայթեցաւ եւ լռութիւն։ Գրագէտը անձնասպան եղած էր, իսկ խօսքերը ուղղուած էին անհաւատարիմ կնոջը։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ մը, որ նաւահանգիստին մասնակցելու կ'երթար, վար իյնալով բռնկեցաւ։ Երկու հոգի մեռան, հինգ հոգի վիրաւորուեցան։ Ուղեւորներէն մէկն էր Գ. Կիւլպէնկեան։ (Զկրցանք ճշդել թէ ո՞րը)։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ գործիքները Մարսէյլ հասան յուլիս 13ին։ Ինչպէս յայտնի է, ութերորդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի այդ քաղաքին մէջ, յուլիս 20ին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երկուշաբթի օրուան դադարէն յետոյ մրցորդները (Նիսի մէջ) երեքշաբթի օր կտրեցին Նիս — Գան հանգրուանը (126 քիլոմեթր)։

Այս անգամ մենամարտը տեղի կ'ունենար իտալացի եւ պելճիքացի երկու հեծելանուորդներուն՝ Գամուզոյի եւ Ռոմէն Մաէսի միջեւ, որոնք պաշտպանուած իրենց ընկերներէն կը բարձրանային լեռներու գագաթները։ Այս հանգրուանին յաղթութիւնը իրենց համար ճակատագրական էր, որովհետեւ յաղթականը պիտի ստանար «պօնիֆիքասիօն» եւ ընդհ. դասաւորման մէջ կէտի առաւելութիւն։

Առաջին անգամ Գան հասաւ պելճիքացի Ռ. Մաէս 126 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 4 ժամ, 24 վայրկեան 53 երկվայրկեան (ժամական 28 քիլոմեթր 540), երկրորդ՝ իր եղբայրը Սիլվէ Մաէս, որուն կը պարտի իր յաղթութիւնը, ճամբու ընթացքին։ Երրորդ Գամուզօ եւ չորրորդ Թէանի (իտալացի)։ Հինգերորդ նորէն իտալացի Մօրէլլի 3 վայրկեան յապաղումով, իսկ 6րդ Սփէշէր առաջինէն 4 վայրկեան վերջ։

Երէկ, չորեքշաբթի պիտի կտրէին Գան — Մարսէյլ (195 քիլոմեթր) հանգրուանը։ Հ. Ս.

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 20 Յուլիս, Շաբաթ իրիկուն. ժամը 9ին մանկապարտէզի սրահին մէջ կարեւոր օրակարգ՝ բոլոր անդամ եւ անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը վաղը Ուրբաթ Հայ Ցաւփրիչներու սրահին մէջ. 7, րիւ տէ Պէյնարտէն, մեթրօ՝ Մօպէր։ Կը հրաւիրուին անդամները ստիպողաբար, կարեւոր օրակարգ։

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Հ. Կ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 103 ֆր. 50 ս., ծանգանակուած Սարգիս Աղապապեանի հարսնիքին մէջ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ Երզրումի Գարահիսան գիւղացի եղբայրս՝ Աղեկ Չէրտէրեան (գիւղին մէջ կը կոչուէր Եղեայ), հօր անունը՝ Գալուստ։ 1912ին կը գտնուէր Պոլիս։

Կը փնտռեմ նաեւ հօրաքոյրս՝ Թուշիկ Չէրտէրեան, ազգիկը՝ Մարիցայ, տղան՝ Լուդվիկ։ Իմացնել իր եղբօր՝ Կարապետ Չէրտէրեանի՝

Chez Mr. Martel à Chespusac, par Landes (Haute Loire) France:

Կը խնդրուի Եգիպտահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

Բ.

Հ. Դ

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏՈՍԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ (Յուլիս 19) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը։

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն

ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ԱՆԻԷՌԻ «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԿ.Ի ԺՈՂՈՎԸ։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 20 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը խօսի ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 Յուլիս. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան Դպրոցին» մէջ 181, Cour Lafayette։

Այրի Տիկին Շուշան Թերզեան եւ աղջիկը, Այրի Տիկին Զըմօ Ցակոբեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թերզեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Սուլթան Թերզեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Զօլաքեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Զօլաքեան եւ զաւակունք ու պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, որդւոյն, հօրեղբօրորդւոյն, փեսային, տալքրոջ, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԳՐԻԳՈՐԻԿ ԹԵՐԶԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ յուլիս 15ին, Արժանթէօյի հիւանդանոցին մէջ, 40 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին իր բնակարանին մէջ, 54 Allée de la Seine, Իսի լէ Մուլինօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Իսի լէ Մուլինոյի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՅՈՒԼԻՍ VENDREDI 19 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2860

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

« ՄԵԾ ԱՊԱՇԽԱՐԱՆՔԸ »

Այս բառը գործածուեցաւ տեղական թերթերու մէջ,29 (այժմ 30) հրամանագիր – օրէնքներու հրատարակութեան առթիւ։

«Մեծ ապաշխարանք»՝ անոր համար որ, այդ բացառիկ օրէնքներուն հետեւանքով, նոր զոհողութեանց կ՚ենթարկուին բոլոր Ֆրանսացիները։

Անշուշտ այս առթիւ ալ շատ խոր է տեսակէտներու տարբերութիւնը

Եւ արդէն բանավէճն սկսած է, վարիչ խաւերուն եւ ենթականերուն միջեւ, աջին ու ձախին միջեւ։ Նոյն իսկ բողոքի միթինկներ ծրագրուած են, այսօր իսկ, ժողովասրահներու եւ փողոցներու մէջ։

Վարիչ խաւերը կը հաւատեն թէ ուզած են զոհողութիւն պարտադրել բոլորին անխտիր, փրկելու համար ազգային դրամը։

Իսկ դժգոհները, եւ մասնաւորապէս աշխատաւոր բազմութեանց ներկայացուցիչները բոլորովին տարբեր բան կ՚ըսեն, նախատեսելով նորագոյն չարիքներ։

Անոնց թերթերուն խորագիրներն իսկ մարտակոչեր են.

— «Ամէնէն ուժգին բողոքները կը բարձրանան թշուառութեան եւ անարդարութեան այս քաղաքականութեան դէմ»։

—« Լավալ անձնախմբեաց յարձակում մը կը կատարէ աշխատաւոր բազմութեանց կեանքի պայմաններուն դէմ»։

— «Կործանում՝ խնայողութեամբ. փրանքը աւելի քան վտանգուած.— Ձախողութեանց հաւասարութեան կեղծիքը։

— «Երէկ հրատարակուած 29 հրամանագիր – օրէնքները մեծապէս պիտի կրճատեն ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը»։

— «Անոնց հետեւանքով աւելի պիտի ծանրանան տագնապը եւ գործազրկութիւնը»։

Իբրեւ նմոյշ՝ այս քանի մը հատուածները, ապացուցանելու համար ներքին խմորման խորութիւնը։

Եթէ մէկ թեւը կ՚ուզէ պարտադրել, միւսը բոլոր միջոցները կը փորձէ, զանգուածային ըմբոստացում եւ դիմադրութիւն կազմակերպելու համար։

Եւ սակայն,— ահա ինչ որ կ՚ուզէինք ուշադրութեան յանձնել «մեծ ապաշխարանք»ին առթիւ, հարցը փոխադրելով հայկական գետնի վրայ։

Եւ սակայն,— մարդիկ ի վերջոյ կը համակերպին։

Անոնք ամուր կը մնան իրենց տեսակէտներուն վրայ։ Կը պայքարին անվհատ. կը փորձեն օրինական բոլոր միջոցները, մամուլէն մինչեւ ժողովասրահները եւ մինչեւ խորհրդարան։ Երբեմն ալ փողոց կ՚իջնեն, եթէ բացառիկ արգելք դրուած չըլլայ։

Եւ սակայն,— ի վերջոյ տեղ մը կը կենան։

Կ՚ըմբռնեն եւ տեղի կուտան։ Ակռայ կը կծոտեն, բայց ջուրը պատէն վեր չեն հաներ։ Մէկ խօսքով, պատասխանատուութիւններ կը սահմանեն իրենց կարգին, զանազանելով ցանկալին ու կարելին, յոռին եւ յոռեգոյնը։

Փարիզի քաղքենի թերթերը ուրիշ բան ըսել կ՚ուզեն, «մեծ ապաշխարանք» անուանելով ժողովուրդին պարտադրուած բացառիկ զոհողութիւնները։

Առանց բառերուն հետ խաղալու, տարակոյս չկայ թէ նոր եւ դաժան փորձի մը կ՚ենթարկուի այս երկրին ժողովուրդը, մանաւորապէս չունեւոր, աշխատաւոր զանգուածը։

Արդ, նկատեցէք թէ ան ի՛նչպէս կը պահէ, կը ճգնի պահել իր պաղարիւնը եւ հաւասարակշռութիւնը, պահելով հանդերձ իր բողոքելու իրաւունքը։

Այսքանը, ինքնին, ապաշխարանք մը չէ՞, Յուլիս 14ի ժողովրդական խրախճանքներէն եւ դղրդագին ցոյցերէն անմիջապէս վերջը ...

Դուք պիտի կրնայի՞ք այդպիսի փորձ մը պահանջել մեզմէ, շարժուձեւ մը հասուն գիտակցութեան եւ հաւասարակշռութեան։ Գէթ այս օրերուն, երբ անստուգութեան մղձաւանջը թառած է մեր գլխուն, մասնաւորապէս այս գաղութին մէջ։

Թերեւս ճիշդ չէ այդ շարժուձեւը կոչել «ապաշխարանք»։

Այն ինչ որ կը քաշեն տարագիր բազմութիւնները, տարիներէ ի վեր, ինքնին մեծագոյն ապաշխարանքն է, սկիզբը յայտնի, իսկ վախճանը անծանօթ։

Քաւութիւնը արդէն բնական վիճակ է դարձեր բոլորիս համար, քաղաքական թէ տնտեսական տեսակէտով։

Միայն մէկ տարբերութեամբ,— ինչ որ ուրիշը, օտարը կը պարտադրէ, գլխու վրայ կ՚ընդունինք, իսկ ինչ որ մեր սեփական շահերէն եւ գիտակցութենէն կը բխի, ջուրին կուտանք։

Այսպէս, բոլորս ալ կը խոստովանինք թէ գաղութները խոշորապէս կը կարօտին խաղաղութեան, մեթոտիկ աշխատանքի, կազմակերպութեան եւ ինքնապաշտպանութեան։

Ուրեմն, պարտականութիւններ կ՚իյնան բոլորիս վրայ։

Արդ, ի՞նչպէս կը կատարենք այդ պարտականութիւնները։ Մէկուն կատարածը միւսին հաստատո՞ւմն է թէ ժխտումը, լրացո՞ւմը թէ քանդումը։

Թոյլ տուէք որ աւելի բացորոշ ձեւակերպենք, թելադրելով ... Նոր ապաշխարանք մը։

Յայտնութիւններ չէ որ գրի պիտի առնենք. այլ շատ սովորական երեւոյթներ եւ իրողութիւններ։ Ամենօրեայ փաստեր, որոնք միեւնոյն ձեւով կը կրկնուին բոլոր գաղութներուն մէջ, յանգելով նոյն ելքին,— անելի։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՃԱՌԸ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Մեծ ապաշխարանք» բոլորին փրկելու համար փրանքը

ՊԱՐՏԱԴՐՈՒԱԾ ԶԵՂՉԵՐՈՒՆ ԵՆԹԱԿԱՅ ԵՆ 800,000 ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐ

Վարչապետ Պ. Լավալ չորեքշաբթի իրիկուն ճառ մը խօսեցաւ ձայնարձակով, 29 հրամանագիր – օրէնքներու մասին։ Բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ իր դրասենեակին առջեւ, ուր ներկայ էին նաեւ ներքին եւ հողագործական նախարարները։ Ահաւասիկ ճառին հիմնական մասերը.

— Կառավարութիւնը ծանրակշիռ որոշումներ տուաւ, զանոնք անհրաժեշտ համարելով երկրին փրկութեան համար։ Կը յիշէք թէ ինչ պարագաներու մէջ կազմուեցաւ կառավարութիւնը։ Յունիս 7ին, յաջորդական տագնապներէ յետոյ, մենք խորհրդարանին ներկայանալով, յայտարարեցինք թէ վճռած ենք պաշտպանել ազգային ժառանգութիւնը, որ բացառիկ վտանգի մը ենթարկուած էր։ Խորհրդարանը շնորհեց մեզի տալ բացառիկ իրաւասութիւններ, որպէսզի կարենանք պահել մեր դրամին ամբողջական արժէքը։ Ես կ՚ուզեմ ձեզի խօսիլ պարզ եւ ուղղակի։ Երկրին ելմտացոյցը կը ներկայացնէ բաց մը որ անդադար կը ծանրանայ։ Երկաթուղիներուն բացը իր կարգին կ՚աւելցնէ մեր դժուարութիւնները։ Վերջապէս, նահանգներն ու համայնքները կը ներկայացնեն ելմտական կացութիւն մը որ յաճախ աւելի դէշ է քան պետութեան վիճակը։ Մինչեւ հիմա փորձուեցաւ փոխառութեամբ գոհացնել այս կացութեան պահանջները։ Հինգ տարուան մէջ պետութեան պարտքը 260 միլիառէն բարձրացաւ 340 միլիառի։ Անհրաժեշտ չէ մասնագէտ կամ տնտեսագէտ ըլլալ, հասկնալու համար թէ մարդ երբ իր ունեցածէն աւելին կը ծախսէ՝ դէպի սնանկութիւն կ՚երթայ։ Ինչ որ ճիշդ է անհատին համար, ճիշդ է նաեւ հանրութեան համար։

Կիրակի օր դուք արժանաւորութեամբ եւ բերկրութեամբ տօնեցիք հանրապետութեան և մեր ազատութեանց տօնը։ Զանոնք կրնանք պահել միայն մեր ելեւմուտքին անկախութեամբ։ Առանց առողջ ելեւմուտքի չկայ ազատ սեփականութիւն, եւ երբ վտանգուած է պետութեան ազատութիւնը, ձեր բոլոր ազատութիւնները կ՚անհետանան։ Երբ կառավարութիւնները քաջութիւն չեն ունենար, հետեւանքը կ՚ըլլայ տնտեսական անկարգութիւն, քաղաքական խառնակութիւն եւ ներքին յեղափոխութիւններ։ Իսկ երբ անոնք յամառ են եւ վստահ, արագօրէն կը շտկուի երկրին վիճակը։ Քաջութիւն պէտք է գործելու համար ներկայ պարագաներուն մէջ։ Թուլնալ՝ կը նշանակէ դէպի կործանում առաջնորդել Ֆրանսան։ Ոմանք դրամի արժեզրկում կ՚առաջարկեն, ուրիշներ նոր թղթադրամ հանել։ Առաջինները կը մոռնան կամ անգիտանալ կը ձեւացնեն թէ մեր դրամը արդէն կորսնցուցած է իր արժէքին 4/5ը, իսկ միւսները մեզի կ՚առաջարկեն կեղծ դրամ շինել։ Մենք նախընտրեցինք ուրիշ միջոցներ։ Մեր ստորագրած հրամանագիրները ծանր զոհողութիւններ կը պահանջեն։ Բացի աղքատութեան կարօտներէն, գործազուրկներէն եւ հանգստեան կոչուած քաղաքացիներէն, անոնք զոհողութեան կ՚ենթարկեն բոլոր Ֆրանսացիները։ Մեր կարգ մը որոշումները յանդուգն պիտի երեւան ձեզի։ Արդարեւ այդպէս են եւ մենք զանոնք առած ենք ամենաբիրտ անհրաժեշտութեանց հարկադրանքին տակ։ Անոնք այնքան լայնատարած խնայողութիւն մը կը ներկայացնեն որ վերջնապէս դիւրաւ կ՚ըլլայ մեր ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը։

Ձեզ ուղեր վերլուծել 29 հրամանագիր – օրէնքները։ Անոնք իրենց թիւով եւ կարեւորութեամբ կ՚ապացուցանեն կառավարութեան կամքը՝ գլուխ հանելու համար ձեր սպասած վերականգնումութիւնը։ Դուք ձեր հանդարտութեամբ, պաղարիւնով եւ վերականգնումութեան մասնակցելու կամքով պիտի դիւրացնէք մեր շատ փափուկ եւ ծանր գործը։ Մեր դրամին ամրութիւնը, ձեր ելեւմուտքին ապահովութիւնը, ներքին բարեկարգութեան պահպանումը ինծի կու տան անհրաժեշտ հեղինակութիւնը խօսելու յանուն Ֆրանսայի՝ միջազգային բանակցութեանց մէջ։ Այսուհետեւ ես աւելի ազատ պիտի ըլլամ գործելու համար »։

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ Հրամանագիր - Օրէնքներու մասին

Երէկ հրատարակեր էինք 29 հրամանագիր – օրէնքներուն այն կէտերը որոնք անմիջական կապ ունին օրուան կեանքին եւ մեր հոգերուն հետ։

Բնակարաններու վարձքի հարիւրին 10 կրճատման առթիւ, կարգ մը թերթեր գրած էին «10,000 ֆրանքէն վեր»։ Այս տեղեկութիւնը սխալ է եւ անմիջապէս հերքուեցաւ դատական նախարարութեան կողմէ։ Այս բացառիկ եւ առժամեայ զեղչը կը վերաբերի բոլոր տեսակի շէնքերուն, սենեակներուն, յարկաբաժիններուն որ յատկացուած են բնակութեան — կահաւորուած թէ ոչ—կամ առեւտրական գործերու, առանց նկատի առնելու վարձքին գումարը։ Այս նոր գիներուն վրայ որ եւ է յաւելում, ինչ ձեւով ալ ըլլայ, տեղի պիտի տայ 1926 ապրիլ 1ի օրէնքին 13րդ յօդուածին գործադրութեան, (փոփոխուած 1929 յունիս 29ի օրէնքով)։

Նոր օրէնքին գործադրութեան յաջորդող վեց ամիսներու միջոցին, առեւտրական ճարտարագործական կամ արհեստագործական վարձակալութեանց տէրերը կամ անոնց ներկայացուցիչները, որոնք պայմանագրութիւններ կնքած են 1935 յուլիս 15էն առաջ, կրնան վերաքննութեան դիմել վարձքի համար, համաձայն 1933 յուլիս 12ի օրէնքին տրամադրութեանց։

Հրատարակուած օրէնքներուն հետեւանքները (հարիւրին 10 կրճատում) պիտի կրեն 800.000 պետական պաշտօնեաներ, 500,000 երկաթուղիի բանուորներ եւ պաշտօնեաներ, մէկ միլիոն հանգստեան թոշակաւորներ, ինչպէս եւ 7 միլիոն քաղաքացիներ որոնք պետական արժեթուղթեր ունին։ Իւրաքանչիւր Ֆրանսացի որ պետական արժեթուղթ ունի, 100 ֆրանքի փոխարէն պիտի ստանայ 76 ֆրանք։

Ելեկտրականութեան եւ կազի գիներուն կրճատումը պիտի ըլլայ 10 առ հարիւր կամ աւելի, համաձայն իւրաքանչիւր քաղաքապետութեան գնահատման։ Նոյնպէս ածուխի գինը։

Նոր հրամանագիրներով, կառավարութիւնը 7,063,000,000 ֆրանք պիտի խնայէ պետական ելմտացոյցէն, 1.385.000.000 ֆրանք՝ նահանգային եւ թաղապետական պիւտճէներէն, 1.066.000.000 ֆրանք՝ երկաթուղիներէն եւայլն, համագումար 10 միլիառ 959 միլիոն ֆրանք։

Բոլոր ցոյցերը արգիլուած

Ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն ուժգնօրէն քննադատել նոր օրէնքները, ազդարարելով թէ անոնք պիտի պակսեցնեն ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը, պիտի ծանրացնեն տագնապը եւն.։ Այս առթիւ կը հրաւիրեն կազմակերպուած տրամադրութիւն ցուցնել։ Պետական պաշտօնեաներու միութիւնը բողոքի միթինկ մը սարքած է այսօր, ուրբաթ, իրիկուան ժամը 6.30ին, Օփերայի հրապարակին վրայ։ Նոյն կոչը ուղղուած է նաեւ գաւառի միութեանց։ Նախկին ռազմիկներու եւ պատերազմի զոհերու Ազգ. Դաշնակցութիւնն ալ միթինկ մը սարքած է դարձեալ այսօր, ուրբաթ, իրիկուան ժամը 8.30ին, Սալ Պիւլիէի մէջ։ Սկզբունքով ընդունուած է ցոյցեր կատարել նաեւ փողոցներու մէջ։

Կառավարութիւնը որոշեց արգիլել հրապարակային բոլոր ցոյցերը, որպէսզի կարենայ հանդարտօրէն աշխատիլ։ Ներքին նախարարը հրահանգեց գաւառական իշխանութեանց՝ խստիւ գործադրել այս արգելքը։

Կը թուի թէ ամէնէն ուժգին դիմադրութիւնը պիտի փորձեն նախկին ռազմիկները, որոնց թիւը երեք միլիոնի կը հասնի։ Բացի թոշակներու 10 առ հարիւր կրճատումէն, նոր օրէնքներով այս ռազմիկները կը զրկուին կարգ մը պարգեւներէ եւ հատուցումներէ։ Նախկին ռազմիկներու ամենամեծ դաշնակցութեան գործադիր մարմինը բացառիկ ժողով պիտի գումարէ երկուշաբթի օր։

— oo —

ՉԱՆԿԸՐԻԻ ՄԷՋ (Թուրքիոյ ծանօթ աքսորավայրը) շոգեշարժ մեքենայ մը արկածի մը հանդիպելով, մեքենավարն ու օգնականը մեռան։

100.000 ՉԻՆԱՑԻՆԵՐ խեղդուած են Եանկցէ եւ Դեղին գետերու յորդումէն։ Աւելի քան 500.000 հոգի ալ անպատսպար կը մնան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՈՆԵԱՆ ԵՒ ԷՆԿԻՒՐԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

— • —

Բոլորդ ալ քիչ – շատ բան գիտէք զզուելի մոլութեան մը՝ թրքախօսութեան մասին։

Բայց, գրաւի կուգամ որ այս մէկը ձեր միտքէն չէր անցներ։

Ես ալ նոր իմացայ, եւ զարմանքէս քարացայ

Ռամկավարներու Ամերիկայի օրկանն է որ կը պատմէ (Պայքար, 23 յունիս 1935)։

— Մեր Լօս Անճըլէսի Թրքախօս ազգայիններու թիւը մասնաւորապէս կը հասնի հազարի, ըլլան անոնք Այնթապցի, Մարաշցի՝ իրենց շրջակայքով։ Մեր այս յարգելի ազգայինները մեծաւ մասամբ նիւթապէս բարեկեցիկ են ամէն մարզի մէջ՝ ունին կարող մասնագէտներ, արհեստաւորներ եւ կալուածատէրեր »։

Թերեւս մտածէք.— թէեւ թրքախօս, այս մարդիկը անշուշտ իրենց ազգակցութիւնը կ՚ըզգան իրենց հանրային կեանքին։

Թղթակիցը ուրիշ բան կ՚ըսէ.

— « Սակայն այս հայրենակիցները գաղութիս հայութենէն շատ մեկուսացեալ եւ կղզիացեալ կ՚ապրին, իրենց բոլոր հանրային ձեռնարկները կը կատարեն իրենք իրենց մէջ եւ իբարմով միայն կը հետաքրքրուին։ Ազգային – քաղաքական գործերը զիրենք շատ քիչ կը հետաքրքրեն »։

Եւ պակէսի չկարծուի թէ ուծացեր, օտարացեր են, թղթակիցը պարզաբանութիւն կը սեպէ «յաւսաբանել».

— « Պատճառը շատ պարզ եւ որոշ է։ Այնթապցի կամ Մարաշցի հայրենակիցները միշտ նախապատուութիւն տուած են Թուրքերէն լեզուին, իրենց ընտանեկան, անհատական, հանրային խօսակցութիւնները Թուրք լեզուով են մեծամասնութեամբ։ ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՏԵՆ, ԵԹԷ ՈՒԶԵՆ ՇԱՏ ՍԱՀՈՒՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿՐՆԱՆ ԽՕՍԻԼ. շատ չնչին բացառութիւն մը կայ որ հայագէտ չէ. բայց իրենց Թուրքերէնի նախասիրութեան համար կղզիացեալ կ՚ապրին »։

Ուրեմն, հայերէն գիտէ, բայց չի խօսիր, Հայ է, բայց կապ չունի միւս Հայերուն հետ. օտարացած չէ, բայց «իր պատեանէն դուրս չելլեր, շատ չնչին բացառութեամբ, կարելի չէ որ եւ է վերաշինացի կամ յօգուտ Հայաստանի տոմսակ ծախել կամ գանձութիւն պահանջել»։

Բոլոր մեղմացուցիչ պարագաները ջուրը ձգուած շաքարի պէս կը հալին, երբ կը կարդամ շարունակութիւնը.

— « Մեր Այնթապցի եւ Մարաշցի հայրենակիցներու ցաւալի տկարութիւնը աւելի կը շեշտուի, երբ հոս ծնած մանուկները կա՛մ Թուրքերէն կը խօսին եւ կամ անգլերէն, մանաւանդ այս դեռատի եւ սիրուն մանուկներուն ծնողները եթէ ուզեն հայերէն ալ կրնան սորվեցնել»։

Եւ ահաւասիկ աղն ու պղպեղը, որ անշուշտ մատ խածնել պիտի տայ վաթսունը անցած Կեսարացիներուն կամ Աֆիոնցիներուն.

— «Անցեալ օր Այնթապցի Կրթասիրաց մէկ դաշտահանդէսին հանդիպեցայ։ Կարծես թէ Գոնեա կամ Էնկիւրի կ՚ապրէինք, խումբ խումբ գեղատի օրիորդներ եւ մանկամարդ Տիկիններ Թուրքերէնով իրարու հետ կը խօսէին, երիտասարդ օրիորդ մը իր փոքրիկ եղբայրը Թուրքերէնով կը կանչէր իր քովը, նոյնպէս կայտառ, վայելչագեղ երիտասարդներ վայելչօրէն հագուած Թուրքերէն լեզուով կը կատակէին։ Դժբախտութիւնը հոն է որ երբ դիտողութիւն ընես, կը վիրաւորուին, եւ շատ ալ դիւրազգած են »։

Եթէ այսօրուան Թուրքիան «լայիք» չըլլար (աշխարհական), ապահովաբար հոճա մը կը ղրկէր Լօս Անճէլըս։

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՔՕՂԱՐԿՈՒԱԾ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երկրորդ պարագան, որ ուշադրութիւն կը գրաւէ՝ «Նիւզ Քրոնիքլ»ի յօդուածին մէջ, կրթական հարցի մասին եղած արագ ակնարկութիւնն է.

«Այս կինը, 45 տարեկանին, լատին գրերու խրացումէն յետոյ, գրել կարդալ սորված է։ Մինչեւ այն ատեն, այս երկրին մէջ գրեթէ ընդհանուր երեւոյթ էր կարդալ գրել չգիտնալը. յեղափոխութիւնը այս թերին մեծ տարբերութիւններով սրբագրած է։ Շատ մը ուրիշ խնդիրներու մէջ եղածին նման, Թուրք հանրապետութիւնը այս գործին մէջ եւս անհամբեր է եւ առանց սպասելու նոր սերունդի հասակառութեան՝ կը սկսի երկու ծայրերէն։ Բոլոր քաղաքներուն մէջ ձրի գիշերային դպրոցներ տարիքոտներուն գրել կարդալ կը սորվեցնեն։ Թուրքիոյ մէջ ուսումը պարտադիր է եւ, համալսարանն ալ միասին, բոլոր վարժարանները անվճար են։ Տարիներ շարունակ զգացուեցաւ պակասը այս ծրագիրը իրականացնելու համար անհրաժեշտ ուսուցիչներուն։ Դեռ այսօր եւս շատ մը տղաք կան որոնք 7—12 տարիքին միջեւ են եւ ուսանելու հնարաւորութենէ զուրկ են... Մասամբ տնտեսական պատճառներով, բոլոր լիսէներու եւ նախակրթարաններու մէջ միօրինակ կրթութիւն մը չի կիրարկուիր»։

Շատ նոր բան չկայ այս տողերուն մէջ։ Բայց, կարեւոր է այն տեսակէտէն, որ հինը կը կրկնէ. ուրեմն դեռ կը կրկնուի նախկին տարիներու վիճակը։

Լատինական տառերու կիրարկման հետ, Քամալ անձամբ սկսաւ հանրային դասերու։ Գրեթէ բոլոր քաղաքներու մէջ գրել կարդալ սորվեցնելու յատուկ ձրի դասընթացքներ հաստատուեցան։ Չմոռնանք, սակայն, որ գրել կարդալը զարգացում չէ։ Նոյն իսկ լեզու գիտնալ չի նշանակեր։ Բոլոր երկիրներու բոլոր ցրուիչներուն համար նախապայման է գրել – կարդալ գիտնալը՝ քանի մը լեզուով, բայց, անոնց մեծ մասը տգէտ մարդիկ են։ Մնաց որ դեռ մինչեւ այսօր ճշգրիտ վիճակագրութիւն մը չկայ թէ բնակչութեան ինչ տոկոսը կրցաւ քով քովի դրուած երկու բառերը կարդալ։

Ճշդենք ե՛ւ ուրիշ պարագայ մը։ Կարդալ – գրելը իմաստ ու արժէք ունի ընկերային – հաւաքական տեսակէտով, երբ գործածութեան կը դրուի։ Ատոր առաջին կիրառը լրագիրն ու գիրքն է։ Արդ, գրել կարդալ սորված Թուրք ժողովուրդը կը կարդա՞յ։ Ո՛չ, կ'ըսեն թիւերն ու ճշգրիտ տեղեկութիւնները՝ քաղուած նոյն իսկ Թրքական աղբիւրէ։ Գիրքերու մասին բաւական առաջ գրած ու թարգմանած ենք մեր թերթի Թուրքիա բաժնին մէջ։ Վերջերս արտայայտուեցանք նաեւ մամուլի մասին (60.000 ամբողջ սպառումը)։

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ ձեւի կիրարկումը մնացած է առանց արդիւնքի, ինչ որ կը նուազեցնէ այս դաշտին վրայ յեղափոխութեան մեծաշրջումին կերպով արտայայտած «յաջողութեան» արժէքը։ Ընդունելով հանդերձ, որ բան մը փոխուած է եւ այս գետնին վրայ, ու գիրը աւելի ծանօթ է այժմ ժողովուրդին՝ քան առաջ, խոյս տանք հանուած աղմուկին տպաւորիչ երեւոյթէն, եւ իրողութիւնները տեսնենք իրենց իսկութեան մէջ։

Երկրորդը դպրոցական տարիք ունեցողներու կրթութեան խնդիրն է։ Ասիկա մեծագոյն վէրքերէն մին է Թուրքիոյ։ Այդ երկիրը տգէտ է։ Մենք մինչեւ այսօր չունինք նաեւ վիճակագրութիւն մը, որ մեզի ցոյց տար թէ բնակչութեան ինչ տոկոսը գոնէ նախակրթութիւն մը տեսած է։ Կարելի չէ ժխտել թէ վերջին տասը տարիներու ընթացքին ճիգ թափուեցաւ այդ ուղղութեամբ։ Բայց, այդ ճիգի բնորոշումին մէջ եւս հարկ է նկատի ունենալ քանի մը կարեւոր երեւոյթներ.

Առաջին,— սիստեմը պակսեցաւ կրթութիւնը իր նախապայմանները ունի. ծրագիր, ուսուցչութիւն, շէնք, նիւթեր, դասագիրք

Թուրքիան այս բոլորէն ալ զուրկ մնաց։ Երբ կը խօսինք կամ կը խորհինք Թուրքիոյ մասին, օրինակ չառնենք Պոլիսը։ Ոչ ալ Էնկիւրին ու Իզմիրը։ Թուրք թերթերը մինչեւ այսօր կը պոռպռան թէ «տարին կ'անցնի ու տպագրուած գրքերը չեն գար», «շէնքեր չկան», «ուսուցիչներ չեն ուզեր Պոլսէն հեռանալ», «պատրաստուած ուսուցիչներ չունինք» եւն. Իսկ «Նիւզ Քրոնիքլ» կը խոստովանի ամէնէն կարեւորը,— կրթական միօրինակութեան պակասը ... Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա։ Օրէնքներ քուէարկել, ճառեր արտասանել, քաղաքակրթութենէ խօսիլ, կտրուկ հրամաններ արձակել, ակադեմի հիմնել եւ սերունդ հասցնելու ճգնիլ, եւ, հակառակ անցնող 13 տարիներուն, դեռ կրթական միօրինակութիւն չունենալ։

Կրթական հարցը դեռ տարիներով կը մնայ ու պիտի մնայ այս վիճակին մէջ, որովհետեւ կառավարութիւնը եթէ կը ցանկայ իսկ զայն բարեկարգել, պետութիւնը տէրը չէ անոր։ Ատոր գլխաւոր փաստը այն է, որ ամէն մէկ վայրի դպրոցի հոգը թողուած է տեղւոյն քաղաքապետութեան։ Այդ քաղաքապետութիւնը քառասուն հոգ ունի եւ քառասուն ծրագիր։ Ու մենք գիտենք որ Պոլսէն նոյն գործող ուսուցիչներ դառնօրէն կը գանգատէին իրենց համագումարին մէջ թէ 5—6 ամիս ամսական չեն առնար։ Ասիկա ցոյց կու տայ թէ կրթական գործը թողուած է երկրորդական գծի վրայ։

Երկրորդ,— քաղաքական նկատումը գերադասուեցաւ հիմնական կրթութենէն։ Իրենց ամբողջ ճիգը եղաւ «ուսեցնել»։ Քէմալ, Ըսմէթ Ինէօնիւ, Թուրք,— ահա գլխաւոր նշանաբանը։ Ոչ ոք պիտի ժխտէր ատոր առաւել կողմը։ Բայց անիկա պէտք էր հիմնուէր ծրագրեալ ու առողջ ուսման մը վրայ։ Մինչեւ աշիրէթներուն տղաքը կրթելու ծրագիրն իսկ լոկ այս ձգտումին կը պարտի իր գոյութիւնը։ Սխալած չենք ըլլար նոյն իսկ եթէ ըսենք թէ կրթական խնդրին մէջ երեւան բերուած յեղափոխական թափը մեծ մասով թրքացումի եւ յանձնապաստան մեծամտութեան մը ձգտող շարժում է։ Կը յիշուի, ապահովաբար, որ համալսարանի մասին անգամ դեռ վերջնական կարգադրութիւն մը չըրին։ Քանի քանի ծրագիրներ փոխեցին։ Ու քանի քանի փրոֆէսօրներ եկան արտասահմանէն.

Իսկ «Նիւզ Քրոնիքլ»ի այն տեղեկութիւնը թէ մեծ թիւով մանուկներ ուսման հնարաւորութենէ զուրկ կը մնան, կը վերաբերի ի հարկէ գաւառներուն։ Չգիտենք, սակայն, թէ անգլիերէն լեզուի յօդուածագիրը երկրին որ շրջաններն է եղած։ Բայց որովհետեւ կը խօսի Անթապէն երկաթուղիի իր տեսակցութենէն, ապահովաբար Կիլիկեան – Ատալեան շրջաններն է պտտած։ Եթէ համեմատաբար լաւ այդ շրջանին մէջ մեծ թիւ մը տղաք ուսման հնարաւորութենէն զուրկ են, ապա ուրեմն ի՞նչ է վիճակը այն տղոց որոնք կը բնակին միւս նահանգներուն մէջ՝ Կեսարիայէն մինչեւ Կարս.

Կարճ՝ Թուրքիոյ մէջ կրթութիւնը դեռ կը կաղայ։ Կարելի է ըսել, նոյն իսկ,— նկատի առնելով ամբողջ երկիրը,— դեռ... պաղտաշ է՝ ծոլապատիկ։ Պետութիւնը հնարաւորութիւն չունի լայն պիւտճէ յատկացնելու։ Իսկ երկիր մը որ յեղափոխութիւն կ'ընէ, ճարտարարուեստական, կենցաղային եւ այլ մեծ փոփոխութիւններ կը կիրարկէ, վարչաձեւ կը հիմնէ ու նոյն իսկ պետական – ընկերային «նոր» գաղափարաբանութենէ կը ճառէ, բայց համապատասխան առիթներով չի բարձրացներ՝ կրթականօրէն՝ իր նորահաս սերունդի նկատելի տոկոսը, կանգնած կ'ըլլայ խախուտ գետնի վրայ, եւ ծառայած կ'ըլլայ, առաւելապէս, ռէժիմին եւ ոչ թէ երկրին ու պետութեան։

Ուրիշ ձեւի կատակերգութիւն մըն է «լեզուի յեղափոխութիւնը»։ Այս բառը չափազանց ածանցած ըլլալ կը թուի Թուրքիոյ մէջ։ Ժողով, մասնախումբ, ճառ, յօդուած, չընդմիջող յայտարարութիւններ այս մասին եւս, ու ահա արդիւնքը,— Ավլոյի երեսփոխան Նէճմէտտին Սատըգը, որ «Աքշամ»ի խմբագրապետն է միանգամայն, կը գրէր քանի մը օր առաջ.— «Շատեր վախի մատնուած են Թուրք լեզուի նոր փոփոխութեան առջեւ. Ամէն կողմէ կը լսենք՝ «օր մը պիտի հասնինք այն վիճակին, որ չհասկնանք գրութիւնները»։ Կարգ մը օրինակներէ դատելով, կարելի չէ իրաւունք չտալ այս վախին։ Մենք իսկ, որ լեզուական գործով կը զբաղինք եւ ամէն օր կը գործածենք նոր բառեր, կը խոստովանինք թէ Անատոլուի գործակալութեան Ֆրանսերէն պիւլթէններուն կը դիմենք միջազգային լուրեր հասկնալու համար, որովհետեւ Թուրքերէնէն բան մը չենք հասկնար։ Անճարակ ձեռքերու մէջ եւ նոր բառերով, մեր լեզուն անհասկնալի վիճակի մը կը հասնի։ Պէտք է առնել ատոր առաջքը»։

Ահա ձեւի «յեղափոխական գործ» մը եւս ... Այդ դժգոհութիւնն ու լեզուի աղաւաղումը օր առաւօտի հասած պէտք է ըլլայ, որ «Աքշամ»ի նման թերթի մը խմբագրապետը այսքան բացայայտօրէն դէմ արտայայտուի անոր՝ մէկ ջուրով լուալով այս առթիւ եղած բոլոր մեծախօսութիւններն ու հրամանները։ Բայց որովհետեւ սկսած են, հարկ է բան մը ցոյց տալ։ Ու Ն. Սատըգ կը յանձնարարէ, ի վերջոյ, «գոհանալ 200 բառերով». Այդ երկու հարիւր բառերն ալ դժուար թէ արմատանան ամբողջովին։ Հանրութիւնը պիտի ընտելանայ, անշուշտ, անոնցմէ մէկ մասին,— ուլուս, իշպաքան, սէօյլէ եւն., որոնք ամէն օր կը գործածուին։ Բայց այն բոլոր բայանուն բառերը զորս առանց որոշ կանոններու շինած են, չեն կարող դիմանալ ու կը փլին։ Արդէն, Թուրքիոյ մէջ շատ քիչ բան արմատապէս փոխուած է։ Անցեալ օր ձեռքս հասաւ Թրքական անցագիր մը։ Քառուշէ կնիքով հետեւեալը կնքուած էր՝ «վէ պիւթիւն էճնէպի մէմլէքէթլէր իչին թիւրքիալը ··· էֆէնտիէ ··· փոլիս միւտիրլիւկիւնտէն ··· թարիխինտէ վէրիլմիշ տիր»։

Պայ, պայան, եւ 1935 մայիսին մէջ դեռ «էֆէնտի»ն ի զօրու է։

Ինչպէս կ'երեւի, կեանքը հոն եւս աւելի զօրեղ է, քան յեղափոխական թափը։ Ու ժամանակը, որ գիտէ ե՛ւ շինել եւ քանդել, շատ բան ունի թափելիք եւ Թրքական յեղափոխութեան գոյնզգոյն ջնարակներէն.

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ» ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս կիրակի, Փարիզի հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» Միութիւնը ի նպաստ իր վարժարանին կազմակերպած է ընտանեկան դաշտահանդէս մը, Պանէօ, Կարինեանի պարտէզին մէջ։

Վեց տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի վարժարանը։ Անկէ անցած են հարիւրաւոր Արմէններ եւ Արմէնուհիներ, սորվելով գրել - կարդալ

Պիտի ըլլայ նուագ եւ կատակերգութիւն։

Ինչ որ սակայն ամէնէն շահեկանն է եւ հետաքրքրականը՝ աշակերտներն ու աշակերտուհիներմրցումը պիտի կատարեն ընթերցանութեան, ուղղագրութեան, եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան։

Վարժարանին ընթերցանութեան գիրքերն են «Միածանն» Ա. տարի, «Միածանն» Բ. տարի եւ «Լուսաբեր» բարձրագոյն դասընթացք

Տեղւոյն վրայ պիտի կազմուի յանձնախումբ մը որ ըստ բախտի պիտի որոշէ երեք կամ երկու էջ իբր ընթերցում։ Ու ժամացոյցով պիտի հետեւին աշակերտութեան։ Անսխալ եւ արագ կարդալու մրցումն է այս։

Աշակերտները սորված են 500 խիստ գործածական բառեր։ Անոնցմով նախադասութիւններ պիտի կազմուին որոնք գրի պիտի առնուին աշակերտներուն կողմէ։ Երկու էջ ուղղագրութեան մէջ պիտի գիտուի փոքրիկներուն կարողութիւնը։ Տետրակները անմիջապէս սրբագրուելով՝ արդիւնքը պիտի հաղորդուի հասարակութեան։

Երրորդ մրցումն է Հայաստանի աշխարհագրութիւնը։ Աշակերտները պիտի ըսեն թէ Հայաստանի մօտաւոր ծովերը որո՛նք են, որո՛նք են տասներկու գլխաւոր գետերը եւ ո՞ւր կը թափին, որոնք ենք տասներկու լիճերը, անոնցմէ ոմանց կրկնակ անունները, անոնց մէջ գտնուող կղզիները, անոնց խորութիւնները եւ անոնց ձուկերը։ Հայաստանի գրեթէ բոլոր լեռները։ Գլխաւոր լեռներուն բարձրութիւններուն չափը։ Արարատի մասին մասնաւոր տեղեկութիւններ։ Ներկայ Հայաստանին գալով, անոր տարածութիւնը, բնակչութեան թիւը, քանի գլխաւոր քաղաքներու անունները, իր կենդանիները, թռչունները, ձուկերը։ Թէ ի՛նչ հանքեր ունի, ի՛նչ պտուղներ, ի՛նչ բերքեր, ի՛նչ արտադրութիւններ։

Կը կարծենք որ հայ ծնողքներուն հաճոյք մը պիտի ըլլայ, լսել ու տեսնել մեր Հայկակներուն եւ Հայկուհիներուն առաջդիմութիւնները, ցեղային ճամբուն վրայ։

Ուրեմն իրապէս կ'արժէ որ այս կիրակի Հայերը խումբ առ խումբ երթան ու քաջալերեն «Յառաջդիմասիրաց»ի օրինակելի գործը։

Այդ գործը կը պահպանուի մինչեւ այսօր ժողովուրդին ազնիւ գիտակցութեամբ, հեռու ամէն կարգի աղմուկներէ։

Յաջորդ շրջանին համար որոշուած է ուժ տալ Հայոց պատմութեան, շարադրութեան եւ հայ գրականութեան։

Աշակերտներու կողմէ կը կարդացուին հէքեաթներ ու պատմուածքներ, հայ եւ օտար գրողներէ։

Դպրոցին հինգշաբթիօրեայ հանգամանքը նկատի առնելով, կիրարկուած են նոր մէթոտներ, կարելի եղածին չափ օգտագործելու համար միօրեայ դասաւանդութիւնները, չորս դասարաններէ կազմուած դպրոցին։

×

Այնտեղ պիտի գտնեն հայ ոգին, հայ գիրերը մոգական լապտերներու նման կախուած վերէն։

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԷՅՐՈՒԹ, (Յառաջ) — Յունիս 23-ին, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 5ին, տեղի ունեցաւ Պէյրութի Հայ Ճեմարանին ամավերջի հանդէսը վարժարանին սրահին մէջ։ Միջոց ժամանակին, այս տարուան շրջանաւարտները երեւցան բեմին վրայ։

Հանդէսը սկսաւ «Մեր հայրենիքով» որ երգուեցաւ ճեմարանի երգչախումբին կողմէ եւ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ բեմ եկաւ, ընկ. Լեւոն Շանթ ու կարդաց խնամքով ու մանրամասնօրէն պատրաստուած տեղեկագիր մը։

Ընկ. Շանթ, իր զեկուցումէն վերջ հանրութեան ներկայացուց ճեմարանի առաջին հունձքը, ութ երիտասարդ ու խանդավառ սրբ տղաք որոնք կուգան հայ ժողովուրդին ծառայելու։ Այդ շրջանաւարտներն են,— Գրական Ճիւղէն.— Գ. Գ. Գառնիկ Բանեան, Մանուկ Տէօվլէթեան, Կարապետ Թաթուլեան, Փիլիպպոս Դիրանեան, Մուշեղ Ճէնտէրճեան. Գիտական Ճիւղէն.— Գ. Գ. Գառնիկ Թօփալեան, Հրանտ Մուրատեան, Գուրգէն Ցանճեան։

Ընկ. Շանթէն յետոյ, բեմ բարձրացաւ ճեմարանի միւս վարիչը ընկ. Նիկոլ Աղբալեան որ իր խօսքը շրջանաւարտներուն ուղղելով մօտաւորապէս հետեւեալը խօսեցաւ.

— «Գիտէք եւ պիտի իմանաք որ Հայ Ճեմարանը աշխարհիկ ճեմարան է իր ծրագրով եւ իր նպատակներն ալ աշխարհիկ են։ Այն միութիւնները որ կ'օժանդակեն, անոնք ալ աշխարհիկ ընկերութիւններ են, աշխարհիկ նպատակներով։ Ասիկա հաստատութեան ազգային երեւոյթն է, այսինքն հայկական եւ ատոր համար է որ Հայ ճեմարան կոչուած է ու Հայը շեշտուած է։ Նպատակն է հայ աշակերտներէն, սաներէն, հայ հին ու նոր լեզուի, պատմութեան, գրականութեան համար յենարաններ պատրաստել։ Ուրեմն այս հաստատութիւնը հիմնուած է մեր ազգին աշխարհիկ հոգերը հոգացող գործիչներ պատրաստելու։ Այդ հոգերն են տնտեսական, քաղաքական եւ ազգային հարցերը։ Այս երեք շահերուն գիտակցելու, կազմակերպելու եւ պաշտպանելու համար հաստատուած է ահա Հայ Ճեմարանը։ Այս հաստատութեան հիմունքը բարեգործական նպատակ հետապնդել չէ, [illegible] քան ուսանողին ուսում ջամբելու համար, նպատակը բարիք գործել, այլ ազգային, քաղաքական գործ կատարել է։ Ուրեմն այն միութիւնները որ կ'օժանդակեն բարեգործութիւն չէ որ կ'ընեն այլ քաղաքական գործ։ Ինչպէս որ առեւտրական հաստատութիւններ, դրամատուներու մէջ իրենց դրամները կը դնեն անոնցմէ շահ մը սպասելով, այնպէս ալ [illegible] իբրեւ դրամագլուխ դրուած է [illegible] ազգային օգտագործուելու համար [illegible] գործերուն մէջ։ Թէ մեզի օժանդակող միութիւնները, եւ թէ մենք, վարիչներս, կրցած ենք ապահովել գործիչներ որոնք ունենան որոշ մտահոգութիւն պաշտպանելու հայ աշխարհիկ շահերը։ Ուստի եթէ կ'ուզէք որ, այս ընկերութիւնը հասած ըլլայ իր նպատակին եւ նաեւ Ճեմարանը իր գոյութիւնը արժեցնէ — աշխատեցէք [illegible] բացական գաղափարներու [illegible] չիյնաք, միջազգային հոգերով [illegible] ուիք, այլ գործեցէք մեր ազգային քաղաքական անդաստանին մէջ։ Ո[illegible] րովհետեւ Հայեր, առանց ձեզ ճանչնալու, ձեզ օգնութեան ձեռք երկարեն, հայկական ծովամոյն մշակոյթին յենարաններ հաստատելու, եւ ատ այդ հիմնուած է Ճեմարանը։ Պէտք է աշխատիք ձեր կարողութեան չափով, ձեր եւ ձեր միջավայրին ազգային պատիւը պահպանելով։ Մի կարծէք որ ձեր ուսումը լրացաւ։ Այսուհետեւ սորվելիք միայն գիտութեան տարերքը, հիմա է որ ձեզ նոր ասպարէզ կայ, սորվելու, աշխատելու, ձեր ունեցածը աւելցնելու միշտ նորութեանց հետեւելով։ Մեր կեանքի խնդիրները եւ ուրիշներուն ալ լուծելու համար անհրաժեշտ է գիտական լայն պատրաստութիւն, այս է ձեր առաջին պարտականութիւնը։ Պէտք է նետուիք հայկական կեանքին մէջ առանց ձեզ խնայելու, պէտք է միշտ յառաջ նետուիք իրարու քով [illegible] ծակցելով։ Կրնայ նոյն իսկ պատահիլ որ նեղ պայմաններու մէջ ձեզ կարիք ունենանք, մի մոռնաք նաեւ ձեր հաստատութիւնը։

Ներկաները, ձեր ծնողներն ու բարեկամները, այս պահուս տարբեր յոյսեր կը սնուցանեն ձեր հանդէպ՝ անոնք ձեր մէջ նեցուկներ կը փնտռեն, իսկ հասարակութիւնն ալ նեցուկներ՝ մեր ազգային գոյութեան պահպանման համար։ Ինչպէս լուծել Արդեօք Աստուծոյն ծառայե՞լ թէ մամոնային։ Դուք պէտք է լուծէք այս հարցը։ Մենք ալ ունինք բարձր [illegible] հեթանոսներ, որոնցմէն զգար, [illegible] հատեր Հայոց ազգին արժէքները [illegible] դուք ալ պէտք է երթաք ու [illegible] դառնաք յանուն ազգին, ազգային մշակոյթին Մեր վարդապետութիւնը Քրիստոսին պէս տիեզերական չունի արքայութիւն, դժոխք եւ [illegible] այլ մշակոյթ ու քաղաքական կեանք Դուք անձամբ պիտի տաք օրինակ որպէսզի ուրիշները ձեզի հետեւին [illegible]

ՄԵ՞ՐԿ ՊԱՐԵՑ... ԹԷ ԼՈՒՍՆԻ ԾՈՂ ՀԱԳԱԾ ԷՐ

Շան զ'էլիզէ։

Փարիզի ամէնէն փարթամ թաղամասը, ուր կը գտնուի «Պաղտատ»։

Այսպէս կը կոչուի զբօսատունը, որուն պարուհին, Ժօն Ուորնըր համբաւի հասաւ յանկարծ իր «հովահարի պարով»

Ծաղկատի աղջիկ մը ամերիկացի, եղնիկի պէս,— ինչպէս կ'ըսէ երգը հայկական,— որ, մերկ, ամբողջովին մերկ, իր մարմին բոցը պարոյցուց զբօսատան մէջ։

Մէկ հոգի միայն, միայն մէկ հոգի գայթակղեցաւ

Նիհար մարդ մը, ոսկոր կապած այլ ոչ ճգնակեաց, խստակրօն Գօվրա, որ նախագահն է Ապածնութեան դէմ պայքարի ընկերութեան, - յաճախ արձագանգ տուած ենք իր դասախօսութիւններուն, ջերմ պաշտպան՝ Մուսոլինիի եւ Հիթլէրի տեսակէտներուն, բնակչութեան աճման եւ ընտանեկան բարոյականի պահպանութեան հարցերուն մէջ,— դատարան կը դիմէ եւ կ'ամբաստանէ

1.— Ժօն Ուորնըր, որ մերկ պարած է։

2.— Ֆլօռէն, Պաղտատ զբօսատան տէրը, որ ... մերկ պարած չէ անշուշտ, բայց մերկ պարելու մղած է ծաղկատի աղջիկ մը։

Խուռն բազմութիւն մը դատարանին մէջ։

Նախագահը կը խնդրէ բոլորէն, որոնք ոտքի կանգնած են՝ գիտելու համար ջէյլանի պէս աղջիկը։

– Եթէ ամէն մարդ նստի իր տեղը, ամէն մարդ ալ կը տեսնէ ինչ որ կ'ուզէ տեսնել ..

Ու կը նստին։ Ահա աղջիկը, սակայն մերկ չէ՞ր ան։ Սեւ շրջազգեստը, երկնոտի գոյն, կը փաթթուէր անոր ձուկի պէս խայտացող մարմնին ծածկելով ծոծրակէն մինչեւ ոտքերը։ Շուշանի պէս ճերմակ ձանձակները փունջ մը կուրծքին վրայ եւ վիզին շուրջ։ Մազերը, յարդի գոյն կայծկլտուն

Անմեղուկ աղջիկ մը, որ նախ կ'ամչնայ, յետոյ կը կարմրի ի տես բազմութեան, որ իրեն կը նայի ագահ նայուածքով մը, երբեմն անպատկառ։

— Օրիորդ, կ'ըսէ նախագահը, ձեզ կ'ամբաստանեն թէ մերկ կը պարէք զբօսատուներու մէջ՝ խաթարելով հանրային բարոյականը։

— Այո՛, տէ՛ր նախագահ, կը պարեմ, որովհետեւ արուեստագէտ-պարուհի մըն եմ...

— Արտօնուած է բոլոր պարուհիներուն պարել, բայց ոչ մերկանալ։ Կ'ըսուի թէ դուք երեք տեսակ պար կը պարէք,— հովահարով պար մը, ոստկուհիին պարը եւ աղիւսական պար մը։ Պարի այդ երեք տեսակները առանձնաւորումներ ունին որոնց համաձայն կատարելութեան կը հասցնէք ձեր մերկութիւնը

— Այո՛, պարոն նախագահ, կը խօսի Պ. Գօվրա, Ժօն Ուորնըր ոչ միայն կատարելութեան հասցուցած էր իր մերկութիւնը, այլեւ գայթակղութիւնը։ Երեւակայեցէք որ ան մերկացաւ ամէնուն աչքին առջեւ, մարմինը ծեփուած էր ոսկեայ փոշիով մը, որ թէեւ պատրանքը կուտար մարմարեայ արձանի մը, սակայն եթէ արձանները գայթակղեցուցիչ չեն, պատճառն այն է որ անոնք անկենդան են, մինչդեռ Ժօն Ուորնըրի մերկութիւնը կը բաբախէր, կրակ կը ցայտէր եւ կը գայթակղեցնէր։ Ի՞նչպէս կարելի է ուրանալ թէ մերկ չէր, կը վկայեմ որ մերկ էր ինչպէս որդ մը, դեռ ի՞նչպէս ըսեմ, մե՛րկ էր, մե՛րկ էր։ Եւ պէտք է գիտնալ, որ մերկութիւնը կը գայթակղեցնէ նոր սերունդը, եւ այսպէս երկիրը կ'առաջնորդէ անբարոյութեան, կը քայքայուի ընտանիքը, բնակչութիւնը կը նուազի։

— Կարճ կապեցէք, պարոն բարոյախօս, կ'ընդմիջէ դատախազը, կարճ կապեցէք եւ ինծի ալ ժամանակ ձգեցէք խօսելու։ Եթէ շարունակէք այսպէս, ես ե՞րբ պիտի խօսիմ։

Ընդհանուր ծիծաղ։

— Թոյլ տուէք, պարոն դատախազ, մէջ կ'իյնայ պաշտպան փաստաբանը, որ խօսի պարոնը, ան շատ տարին անցին զարկաւ գլուխը որ իր վարդապետութիւնը բացատրէ մեզի, այսօր իր կեանքին ամէնէն երջանիկ օրն է, թոյլ տուէք որ խօսի։

Ընդհանուր ծիծաղ։

— Կարճ կապեցէք, պարոն, կը միջամտէ նախագահը, խօսքն ուղղելով Գօվրայի։

Բայց Գօվրա կը շարունակէ ճառը։

— Մուսոլինի քաղաքականութիւն մը ունի ծնունդները աւելցնելու, Հիթլէր եւս նոյն գեղեցիկ նպատակը կը հետապնդէ, իսկ մե՞նք...

— Ձեզմէ մէկը որ եւ է հարցում կ'ուզէ՞ ուղղել այս վկային, կը հարցնէ նախագահը

— Պ. Նախագահ, ձայն կ'առնէ պաշտպան փաստաբանը, կը խնդրեմ, թող ոչ ոք խօսի, լաւ է որ պահ մը ամփոփուինք եւ լուռ խորհրդածենք Հիթլէրի փառաբանութեան վրայ ...

Ընդհանուր ծիծաղ։

Կը հրաւիրուին պաշտպան կողմին վկաները։ Ամէնէն առաջ գրագէտ Ֆըրանսիս Քարքօ.

— Հաճոյք մըն է ինծի գալ այստեղ պաշտպանել արուեստ մը, որ կ'ամբաստանուի քաղքենի բարոյականի մը անունով։ Սպանիայէն կուգամ, այնտեղ տեսայ աղջիկներ, որոնք կը պարէին աւելի բաց։

Նախագահ.— Հարցը Սպանիոյ պարուհիներու մասին չէ։ Դուք տեսա՞ք որ Ժօն Ուորնըր կը պարէր բոլորովին մերկ, այստեղ, Փարիզի մէջ.

Քարքօ.— Ո՛չ։

Նախագահ.— Այն ատեն ի՞նչ ըսելու եկած էք հոս։

Քարքօ.— Ըսելու թէ չեմ տեսած Ժօն Ուորնըրի մերկ պարելը։

Ուրիշ վկայ մը, կենդանաբանութեան փրոֆէսէօր, կը ներկայանայ եւ կը խօսի ոչ անշուշտ... կենդանիներու մասին, այլ այն մասին թէ

— Ժօն Ուորնըրի պարին մէջ ոչինչ կար գայթակղալից։

Նախագահ.— Ձեր կարծիքը չհարցուցինք։ Կ'ուզենք իմանալ թէ Ժօն Ուորնըր ծածկոց դրա՞ծ էր հոն ուր բարոյական կարգապահութիւնը կը պահանջէ ծածկոց մը դնել անպայման։

Փրոֆ.— Ըսին թէ ծածկոց մը դրած էր, սակայն ես ուշադրութիւն չըրի, արդէն աչքիս ալ չզարկաւ։

Վկայութեան կը կանչուի նշանաւոր օդանաւորդը, Քոսթ։

— Զբօսատուն գացած չէի ճշդելու համար թէ Ժօն Ուորնըր ծածկոց դրա՞ծ էր թէ ոչ, զիս կը հետաքրքրէր արուեստը միայն։ Իրապէս չարժէր զբաղիլ ծածկոցի խնդիրով մը, ան ալ դատարանի մէջ։

(Մնացեալը յաջորդով)

Քրիստոս կ՚ըսէ «Դուք էք աշխարհի աղը», իսկ մենք կ՚ըսենք,— Դուք ալ տաղանդն էք մեր աշխարհիկ, քաղաքական կեանքին։ Ձեր գործերով կրնաք արդարացնել մեր գոյութիւնը, մեր զոհողութիւնները, հանրութեան հետաքրքրութիւնը ու ճեմարանին ապագան։ Որքան լաւ ծառայէք, այնքան աւելի անհրաժեշտ պիտի նկատուի ճեմարանի գոյութիւնը եւ ատոր համար ոչ թէ յոյս ունիմ այլ վստահութիւն։ Յաջողութիւն ձեզ»։

ՇԱՀՐՈՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի շրջանի 42րդ պատգմ. ժողովը, որուն բացման մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք չորեքշաբթի օր, վերջացաւ յուլիս 7ին, ութ օր տեւելէ յետոյ։

Ժողովը իր գոհունակութիւնը յայտնեց անցնող կուսակցական տարուան ընթացքին կեդր. կոմիտէի կատարած աշխատանքի համար։

Պատգմ. ժողովի փակման առթիւ պատգամաւոր ընկերներուն ուղեւորուած ճառեր ուղղեցին դիւանին կողմէ ընկերներ Վարդգէս Աճարոնեան եւ Է. Պաշլաւ եւ պատգամաւոր ընկերներ՝ տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան, գործիչ ընկեր Դ. Բիքկիեան, տոքթ. Ս. Արզումեան, Զ. Մաթիկեան, Ասատուր, տոքթ. Ա. Բարսեղեան, Ս. Մանուկեան եւ Պապայեան եւ ուրիշներ։

Ժողովէն յետոյ Նորվուտի մէջ, հարթ դաշտավայրի մը վրայ եւ գեղեցիկ լճակին, տեղի ունեցաւ մեծ դաշտահանդէս մը, ու թէեւ օդը ամպոտ ու մառախլապատ, բայց աւելի քան 2500 հոգի լեցուած էին հանդիսավայրը՝ լսելու համար Դաշնակցութեան խօսքը շրջանիս Պատգմ. ժողովի փակման առթիւ։

Հանդէսին ատենապետեց ընկ. տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան, որ ներկաներուն հաղորդեց Պատգմ. ժողովի որոշումները։ Եթէ պէտք են նոր զոհողութիւններ, ըսաւ ընկ. ատենապետը, Պատգմ. Ժողովը վստահ է որ հայ ժողովուրդը պիտի ընէ՝ մինչեւ որ վերջանան բռնակալանման հայ ժողովուրդի քաղաքական խռովքները։

Խօսեցաւ ընկեր Վարդգէս Աճարոնեան, որ ըսաւ մօտաւորապէս.

— Մի ըսէք, հայրենակիցներ, թէ ի՞նչ կրնան ընել բուռ մը Հայեր, որոնք ցրուած են աշխարհի զանազան կողմերը։ Ժողովուրդներ իրենց ազատութիւնը կը գտնեն ոչ միայն երկրի մէջ ապրող իրենց զաւակներու զոհաբերութեամբ, այլեւ ամէն կողմ ցրուած բեկորներու ջանքերու շնորհիւ։ Իրլանտան, այլ մանաւանդ Պաղեստինը պիտի չկրնային ազատիլ, եթէ օգնութեան չհասնէին անոնց տարագիր զաւակները։ Հայ ժողովուրդը ունի հայրենիք, որ պիտի ազատուի նաեւ դուրսի հայութեան անոր ընձեռելիք օգնութեան շնորհիւ։ Երբ մէկ օր վերջնականապէս անկախ ու ազատ դառնայ մեր հայրենիքը, այդ օրը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իբրեւ հաւատարիմ պահակը մեր ժողովուրդին, անոր ապարանքին կը յանձնէ այդ հայրենիքը եւ անոր պաշտպանութիւնը եւ ինքը, իր դերը կատարած, կը քաշուի մէկ կողմ։

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր ընկեր Զատիկ Մաթիկեան, որ ըսաւ.

— Յանդգնութիւն էր երբ 1890 թուի սկիզբը խումբ մը գաղափարապաշտ հայ մտաւորականներ հիմը դրին Դաշնակցութեան, յանդգնութիւն էր, երբ տարիներ առաջ քանի մը տասնեակ Հայեր լեռները ապաստանեցան թշնամիի հարուածներուն հարուածով պատասխանելու համար, յանդգնութիւն էր, երբ պատերազմի ժամանակ եւ պատերազմէն յետոյ հայ ժողովուրդի այդ զաւակները ծառացան թշնամիին դէմ ի խնդիր մեր ազատութեան. Այսօր ալ, երբ շատերու մէջ հաւատքն է մեռած, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ մնալ նոյն յանդուգն հաւատաւորը՝ աչքերը յառած հորիզոնին, որ եթէ այսօր կը թուի ամանց թէ մութ է ու մռայլ, մօտաւոր ապագային սակայն պիտի դառնայ պայծառ, լուսաւոր։ Մեր Պատգմ. Ժողովը, յանդուգն ինչպէս իր նախորդները, եկաւ այս հաւատքը անգամ մը եւս շեշտելու։

Վերջին խօսքը եղաւ ընկեր Գասպար Իփէկեանի։

— Զարմանալի կազդուրիչ էր այն մթնոլորտը, որուն մէջ գործեցինք ամբողջ շաբաթ մը մեր պատգամաւոր ընկերներուն հետ միասին։ Ամէն անգամ որ մեր շրջանները իրենց տարեկան մեծ ժողովները կը գումարեն, նկատի կ՚ունենան ոչ միայն իրենց անցեալ գործունէութիւնը, այլեւ կը մշակեն ուղեգիծ յառաջայի համար։

Վերջին մեր Պատգմ. Ժողովը ուրախութեամբ նկատեց որ մեր ներքին պայքարը չափազանց թուլցած, տկարացած է։ Բայց այդ բաւական չէ մեզ համար. մեր մտահոգութեան առարկայ եղաւ այն պարագան թէ ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ խելքի բերել մեր մոլորուած եղբայրները։ Եթէ մենք ատենք ու հարուածենք նոյն սխալ ընողները, մենք աշխատած ենք ու այսօր ալ կ՚աշխատինք նաեւ զանոնք ուղղութեան բերել։ Դժուար է պայքարիլ արտաքին թշնամիի վրայ, բայց աւելի դժուար է՝ երբ մեր ծոցին մէջ կը փոխադրուի ան։ Ներքին պայքարը պէտք է թուլացնել, պէտք է աշխատիլ զայն բոլորովին վերցնել։

Մենք մտածեցինք նաեւ այն միջոցներու մասին, որոնք պիտի դիւրացնեն արտաքին ճակատի վրայ մեր պայքարը յաջողութեամբ յառաջ մղելու. իսկ ատոր համար անհրաժեշտ է նախ եւ առաջ օտարներուն ցոյց տալ թէ մենք ինչպիսի ժողովուրդ ենք եւ ինչ կ՚ուզենք։

Յուզիչ էր այն մթնոլորտը, որ տիրեց մեր մէջ ամբողջ Պատգմ. Ժողովի ընթացքին։ Եւ առիթս ամէնէն պերճախօս ապացոյցն է, որ Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ կենդանի ու վառ է Քրիստափորներու ոգին։ Մաղթենք որ այդ ոգին տարածուի ամբողջ հայ ժողովուրդին մէջ։

ՏԻԹՐՈՅԹ, 7 յուլիս.— Հ. Յ. Դ. կոմիտէներու նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած դաշտահանդէսը անցաւ աննախընթացօրէն բազմամարդ ու փառաւոր։ Ներկայ էին աւելի քան 5000 Հայեր։ Խօսեցան ընկեր Կարապետ Թանտրճեան եւ Հայր Ղեւոնդ վարդապետ Մարգուկեան։ Ժողովուրդը խորապէս յուզուած հետեւեցաւ բանախօսութիւններուն եւ Դրօշակի օրհնութեան արարողութեան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՏԻԿ. ԶՕՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

... Խմբագիր «Յառաջ»ի,

Թոյլ տուէք ձեր թերթին միջոցաւ մեր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել բոլոր այն կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որոնք իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին, նիւթապէս թէ բարոյապէս, Տիկ. Զօրեանի յոբելեանի գործին։

Այս առթիւ պարտք կը համարինք յայտարարել որ մինչեւ օրս յանձնաժողովս ստացած է հետեւեալ նուէրները յոգուտ յոբելեարին—

	Ֆրանք
Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութենէն (100 տոլար)	1500
Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութենէն	500
Հ. Կ. եւ Հ. Համազգային Միութեան Ֆրանս. Կ. Վարչ.	345
Հին Ջուղայի Հ. Կ. Խաչի Վարչութենէն	250
Զափահաս Որբ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղէն	255
Հ. Յ. Դ. Իսի–լէ–Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի խումբերէն	880
Հ. Յ. Դ. Գանեօ–Քաշանի «Արծիւ» ենթ.	435
Հ. Յ. Դ. Տրակինեանի «Զաթօ–Շէրօ» խումբէն եւ համակիրներէն	150
Հ. Յ. Դ. Սարսէյի կոմ.ի խումբերէն	345
Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէէն եւ համակիրներէն	255
Հ. Յ. Դ. Փոն տ'Օպնայի Կորիւն խումբէն	165
Հ. Յ. Դ. Տէսինի ենթ.	225
Հ. Յ. Դ. Թուլուզի «Վարանդեան» խումբէն	332
Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէէն	105
Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէէն	200
Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի «Սարգիս Մինասեան» կոմիտէէն	200
Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէի Օրթէյի խումբէն	75
Հ. Յ. Դ. Կրընօպլի կոմիտէի միջոցաւ	65
Բժ. Ս. Մանուկեանի միջոցաւ Լանսանի համակիրներէն վեց անգլիական	448
Տիկ. Տամյամեանի միջոցաւ Քլամարի համակիրներէն	300
Տիկ. Տէր Դաւթեանի միջոցաւ կարգ մը համակիրներէ	105
Տիկ. Ա. Շարպարոնեանի միջոցաւ Փարիզի համակիրներէն	95
Տիկ. Մ. Յակոբեանի միջոցաւ (երկու հոգի)	45
Գ. Դրաստամատ Կանայեանէ (Դրօ)	200
Գ. Լ. Կարկանեանէ	200
Իշխան Բ. Արղութեանէ	100
Գ. Մ. Քալանթարեանէ	100
Ամն	100
	8150

Ստացուած կարգ մը նուէրներ ստացուելէ վերջ, յանձնաժողովը իր վերջնական հաշուեկշիռը կը յայտարարէ ձեր թերթին միջոցաւ։

Կանխայայտ շնորհակալութիւններով՝ Յանձնաժողովի նախագահ՝ Ա. Ջամալեան, քարտուղար՝ Հ. Քօչեան, գանձապահ՝ Մ. Ջանիկեան

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՑԱՆՑԸ

Հ. Կ. Խաչի 14րդ պատգմ. ժողովին առթիւ, որ գումարուեցաւ Պոսթընի մէջ, հետեւեալ զեկուցումը տրուեցաւ մասնաճիւղերու մասին.—

Ա.— Հարաւային եւ Հիւս. Ամերիկաներու մէջ Կ. Խաչը ունի 91 մասնաճիւղեր՝ 3162 անդամներով.

Բ.— Միայն 38 մասնաճիւղեր իրենց բանտարկեալներու օգնութեան գործին տուած են 5.348.45 տոլար։ Կ. Խաչի մնացեալ մասնաճիւղերու անդամուհիները անհատաբար բերած են իրենց մասնակցութիւնը օգնութեան գործին.

Գ.— Անցեալ տարուան ընթացքին 93 կարմիր խաչուհիներ հայերէն կարդալ–գրել սորված են մասնաճիւղերու մէջ։

Դ.— Կ. Խաչը ունի 25 դպրոցներ Ամերիկայի մէջ՝ 1020 աշակերտներով։ Դպրոցներու ծախքերը հոգացած են մասնաճիւղերը։

Ե.— Կ. Խաչը ունի 37 Արծուիկներու մասնաճիւղեր Ամերիկայի մէջ՝ 984 անդամներով։ Անցեալ տարի Կ. Խաչը հրատարակած է Արծուիկներու համար գիրք մը։

Ինչ կը վերաբերի արտասահմանի, համառօտ տեղեկագիր՝

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շրջանը ունի 20 Կ. Խաչի մասնաճիւղեր՝ 745 անդամներով։

ՌՈՒՄԱՆԻԱ 3 մասնաճիւղ՝ 200 անդամներով։

ՊՈՒԼՂԱՐԻԱ 14 մասնաճիւղ՝ 1016 անդամներով

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 8 մասնաճիւղ 446 անդամներով։ Այստեղ է Զաւարեան վարժարանը, ուր կան 118 աղջիկ եւ 122 տղայ աշակերտներ։

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ–ԹՐԱԿԻԱ՝ 6 մասնաճիւղեր՝ 386 անդամներով։

ՍՈՒՐԻԱ՝ անցեալ տարի Կ. Խ. Կեդր. Վարչութիւնը ղրկած է 2000 տոլար այս շրջանի կրթական գործին համար։ Այս տարի այդ շրջանը ունեցած է իր առաջին պատգմ. ժողովը։

Պէյրութի ճեմարանը այս տարի կուտայ 8 շրջանաւարտներ, որոնցմէ վեցը Կ. Խ.ի սաներ են։

ՄԻՋԱԳԵՏՔ ունի 8 մասնաճիւղեր՝ 293 անդամներով։

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ, 4 մասնաճիւղեր 200 անդամներով

ԵԳԻՊՏՈՍ, 5 մասնաճիւղեր՝ 200 անդամներով։

Կ. Խաչի անդամներու ընդհ. թիւն է 8.629.

Անցեալ տարի Կ. Խաչը ունեցաւ ընդհ. մուտք $17.694.85, ելք՝ $13.692.20։ Պատրաստ դրամ ունի $4002.65.

Անցեալ տարուան սկիզբը Կ. Խ. պատրաստ գումար ունէր իր գանձին մէջ $2.599.37, որ աւելցած է իր անցած տարուան ընդհ. մուտքին վրայ։

ՀԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային Հայաստանի Պատմութեան գրականութեան Ուսումնարանի յուշարձաններու պահպանութեան բաժինը ծրագրած է այս տարի կազմակերպել շարք մը գիտական արշաւախումբեր։

Այսպէս 3 ամիս տեւողութեամբ գիտական արշաւախումբեր պիտի մեկնին Միկոյեանի, Ալլահվերդիի, Սիսիանի, Գորիսի, Ղափանի, Դիլիջանի եւ Շամշադինի շրջանները։ Այս արշաւախումբերուն պարտականութիւն պիտի տրուի կատարել պատմական յուշարձաններու չափագրութիւնը, լուսանկարումը, դրոշմատպումը (estampage), արձանագրութեանց վերծանումը, շրջանային թանգարաններու կազմակերպութիւն եւն.։

Առաջին արշաւախումբը ճամբայ ելաւ արդէն յուլիս 7ին։

Այս արշաւախումբերէն զատ թռուցիկ (?) արշաւախումբեր պիտի կազմակերպուին 5—10 օրուան տեւողութեամբ, առաջինը դէպի Արագած, ուրկէ Երեւան պիտի բերուի վիմական կարեւոր հնութիւն մը, ասկէ զատ պիտի կատարուի այծագրերու լուսանկարումը, չափագրումը եւ դրոշմատպումը. Երկրորդ նման արշաւախումբ մը պիտի մեկնի Ամասիոյ շրջանի Քէֆլի գիւղը,— տաճարի–հոյ (?) բնակավայր մը, որ պիտի ուսումնասիրուի եւ չափագրուի։ Երրորդ արշաւախումբը պիտի մեկնի Ալլահվերդիի շրջանը, Շամլուղի հանքային հողերը (?), կատարելու համար այնտեղ պեղումներ հին գամբարաններու մէջ։

Այս գիտական արշաւախումբերէն զատ, ծրագրուած է նախնական պեղումներ կատարել Երեւանի Թոփրակ-կալա կոչուած վայրին մէջ։

** Մարտունի շրջանին Ներքին Ադիեաման գիւղին մէջ տեղացիք գտեր են Թ.–ԺԳ. դարաշրջանի երկու կարեւոր հնութիւններ։ Ցանցառօրէնները (?) պատասխանատուութեան կանչուած են։

ՄԱՄՈՒԼ

«ԻՐԵՆՑ ԼԱՐԱԾ ԹԱԿԱՐԴԻՆ ՄԷՋ ԻՆԿԱԾ ԵՆ»

Գրած էինք թէ Երեւանի Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը մերժած է ընդունիլ Ամերիկայի հնչակեաններուն մէկ նուէրը, հիւանդատար ինքնաշարժ մը (ամբուլանս)։

«Բանուոր», Ամերիկայի հայ բոլշեւիկներին օրգանը, որ կատաղի պայքար կը մղէ Հնչակեաններուն դէմ, ահա թէ ինչպէս կը ներկայացնէ խնդիրը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 յուլիս)։

— «Հնչակեան ղեկավարներէն Սիրվարդ կոչուած պարոնը Խորհ. Հայաստանէն իր վերադարձին ժամանակ յայտարարեց թէ՝ իրենց «Շինարարական Մարմինը» մեծ ընդունելութիւն գտած է կառավարութեան կողմէ եւ նոյն իսկ ընկ. Ս. Տէր Գաբրիէլեան, ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդի նախորդ նախագահը, առանձին գնահատանքով խօսած է անոր մասին։

Մենք, ի հարկէ, իր ժամանակին մերկացուցինք այս յայտարարութեան ետեւ թաքնուած կեղծիքը եւ զգուշացուցինք ամերիկահայ աշխատաւորութիւնն ու նոյն իսկ հնչակեան շարքայինները, որ չիյնան հնչակեան ղեկավարներու լարած նոր թակարդին մէջ։ Սակայն «Շինարարական Մարմին» ասպետները, այսուամենայնիւ, շարունակեցին իրենց գործունէութիւնը եւ ժողովրդական հանգանակութիւններ ըրին՝ ուղղակի Հայաստան նյութաբանով (?)։

Կարմիր Խաչի Կեդր. Կոմիտէի նամակին մէջ զրուած «Շինարարական Մարմին» հեռագրի բովանդակութիւնը ցոյց կուտայ որ Հնչակեան ղեկավարները ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը խաբել ուզեր, փորձած են խաբել նաեւ Կարմիր Խաչի Կեդր. Կոմիտէն «Էմպուլէնս մը գնած» ըլլալու առասպելով։ Այս սուտը խօսած են անոնք, որպէսզի կարող ըլլան Խորհ. Հայաստանի կառավարական օրգաններէն բարեկամութեան վկայական մը ձեռք բերելով ամրացնել իրենց դիրքը, աւելի սանձարձակ շարունակելու համար իրենց թշնամութիւնը Հօկին եւ Գ. Հ. Կ. Խաչին դէմ, որոնք արտասահմանի եւ մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ Խորհ. Հայաստանի վստահութիւնը վայելող միակ հասարակական կազմակերպութիւններն են։

Սակայն, հնչակեան ղեկավարները այժմ ինկած են իրենց իսկ լարած թակարդին մէջ։ Մինչ անոնք կ՚աշխատէին «Շինարարական Մարմին» միջոցաւ դարձնել կռուելու Հօկին եւ Գ. Հ. Կ. Խաչին դէմ, Հայաստանի Կարմիր Խաչի Կեդր. Կոմիտէն հրահանգ կուտայ իր Ամերիկայի հաստատութիւնին, որ «Շինարարական Մարմին» «գնած» էմպուլէնսը Հայաստան ղրկելու գործը ստանձնէ եթէ այս վերջինը «նպատակայարմար» կը գտնէ ընել այդ։

Ուրեմն Գ. Հ. Կ. Խաչը այժմ իրաւունք ունի ոչ միայն էմպուլէնսի գնումը ընելու, այլ եւ «Շինարարական Մարմին» հաշիւները քննելու եւ հնչակեան ղեկավարներէն պահանջելու, որ հաւաքուած դրամը անպայման իր նպատակին գործածեն։

Ի՞նչ եղաւ ետքը ամիս առաջ գնուած էմպուլէնսը, որ Իւնիոն Սքուէրի մէջ ալ ցուցադրուեցաւ։ Ո՞րքան դրամ հաւաքեց «Շինարարական Մարմին», որ ամբողջ տարի մը հրապարակը աղմկեց։

Ահա հարցեր, որոնց պարտաւոր են պատասխանել հնչակեան ղեկավարները։

Փախուստի ճամբայ չկայ։ Հայաստանի անունով հաւաքուած դրամները իրենց նպատակին պիտի գործածուին։

«Սովետական Հայաստան» կեդրոնի հերոսները պէտք է գործադրեն ուղղակի Հայաստանէն եկած հրահանգը»։

Թուրքիոյ օդանաւային պատրաստութիւնները

Թուրք կիները մեծ ժողով մը գումարելով Թաքսիմի յիշատակարանին առջեւ, որոշեցին օդանաւ մը նուիրել կառավարութեան։

** «Օդանաւային Ֆոնդի» գիտակից անդամներուն թիւ 1 յանձնաժողովը (հայկական) սկսաւ տարեկան անդամավճարներ արձանագրել։ Պայմ. պատրաստը պիտի վճարէ տարեկան 50 ոսկի, կարգ մը վաճառականներ՝ 100ական եւ 50ական, ուրիշներ՝ 20ական եւն։

ՍՏԱՑՈՒԱԾ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ. բարձրագոյն դասընթացք։ Պատկերազարդ եւ քարտէսաւոր։ Ազգ. դպրոցներու համար։ Կազմեց՝ Վարդան Գէորգեան։ Մատենաշար «Ջահակիր» թիւ 17։ Տպ. Պէյրութ, 1935։ Գին 9 ֆրանք։ Հասցէ՝ Vartan Kévorkian, B. P. 409, Beyrouth (Liban).

ԳԻՂԻ ՁԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

(Հատուածներ)

Գետափներէն դորաներու անտասան (?) կրկնուող եւ ջուրերուն գարնանային բարկութիւնը նոր գիծ մը կ՚աւելցնեն բնութեան սքանչելութեան վրայ։

Հի՜, օրեր, երջանիկ օրեր, զուարթ պահեր, զարթնումի վայելչութեան օրեր, կը տեսնես անմէջ (?) եւ երբեմն ցանկալի երազներով յղփացած հոգիներ, գարնան կենսուրախ արեւին կուգան, իրենց կուրծքերը նիհար՝ մեղմ ու քաղցրաբարոյ հովով կազդուրելու, փառքեր երգելու գեղ նոր լուսաւոր արեւի խաղաղութեան ներքեւ։

Ծառերը կը ծածկեն իրենց ամօթը՝ մերկութիւնը, գարնան շնորհաւոր երկինքին տակ, այլ եւս հպարտ են անոնք, ու անվեհեր կեցուածքով մը կ՚ողջունեն հաճելի եղանակը։ Ամէն դի անմահ՝ բայց յարափոփոխ կանաչութիւն կայ, հոգիներ կը հրճուին, մարդիկ ուրախաչէն արտմաղբերութեամբ կը ցնծերգեն եղանակին եռուզեռը։

Ու այժմ ես, բնաշխարհի կեանքին ու հոգեկան ապրումներուս հարազատ թարգմանն հանդիսացող այս հաճելի վերիվայրումները գրի կ՚առնեմ, հոգւոյս մէջ անթեղուած հայրենի արօրաղան երակը կը բոցավառի, կը տապէ զիս, կը հալի՛մ, կը հալիմ այս անուշ կեանքը մտաբերելով եւ ուրախ եմ որ այդ հուրով կ՚այրիմ քանզի վստահ եմ թէ անիկա է որ հոգեկան ապրումներուս աւելի զօրաւոր աւիւն կուտայ ու անիկա միայն պիտի ըլլայ հոգեկան մխիթարանքս ու ապաւէնս։ Այժմ հեռու է շա՜տ հեռու է ինծմէ այս գեղջկական կեանքը, քէնոտած է, կ՚երեւակայեմ, աչքերս յառած դէպի հայրենի աշխարհ, կը յուզուիմ եւ կ՚ընկճուիմ մտասուզուած խորախորհուրդ պատկերներու կեանքը տարուբերելով աչքիս առջեւ։

... Այո՛, այո՛, ես ալ, ես ալ մասնա՛կ այդ օրերուն, գեղի անուշ, անուշ օրերուն, թող կուրծքս տայի անոնց շղթերուն (?), լսէի ձայնը գեղի ցուրտերուն թառող թռչնակներուն, ըմպէի ջուրը անյատ, էն պաղ աղբերակներուն, ու այս բազմագոյն ծիծաղկոտ կեանքէն վերջ միրաւոր հոգիս հրճուէր պահ մը գեղի շողակաթ արեւուն տակ, ի՞նչ փոյթ պիտի ըլլար, եթէ վերջին շունչս փչէի։

Նորէն մտածող այն օրերուն։ Զարթնումի օրեր, երջանիկ պահեր, գաւաղ (?) նախիրին կը սպասեն, գեղին նախրապանը ճահիճ ճամբով տղայ, գեղ նոր պէնիր մտնած վերի աղբիւրին քով կը կենայ հացին ծրարը կռնակէն կապած։ Այդ տասնեօթնան (?) անարեւ երկինքին տակ քանի մը անգամ սուր ձայներ կը ձգէ որ գեղացիք աւուրը դուրս հանեն ու նախիրին յանձնեն։

Նախրապանին ձայնը շատ սուր է ու գիլ, կը լսուի ամէն տեղ, բակերու դռները կը բացուին ճռնչալէն, կենդանիները բակերէն դուրս փողոցներու կամ թրքրփաներու կռնակէն կը քալեն դէպի նախիր։ Մշակները կը ցատկուտեն, ուլերը մանր ու արագաշարժ քայլերով կը հորտան անվախ, էշերը, կամաց կամաց շարժելով կը յառաջանան դէպի աղբիւր, գոմէշները դանդաղաքայլ լողին ընդէն պատերուն քսուելով ձիերուն եւ խենթ ջորիներուն ճամբայ կուտան որ առաջ կը վազեն, էշերը յամառ կը զռան ու երկար կը զռան խոշոր ականջնին տնկելով ու բերաննին մեծ բացած պարապին տակով։

Դաշտի մարդ նախրապանը կ՚ամբողջացնէ իր նախիրը ու դէպի դաշտ կ՚առաջնորդէ զայն։ Անիկա կ՚երգէ ու կը խօսի իր սիրելի նախիրին հետ, իր հոգեկան զգացումներու արդար վայրոյթը իր հովուերգութիւնն է, կ՚երգէ բնութեան անտեսանելի ալիքներուն մէջ ու կը հրճուի։

Կենդանիները նախիրին խառնելէ առաջ եւ թէ վերջ, հաւերը կը գրաւեն փողոցները, կուտ կը փնտռեն աստ ու անդ, աքաղաղները կարմրակատար՝ թրքրփաներուն կատարը թառած երկար ու սուր կուկուլիկոներ կը տեղացնեն հրամայական շեշտով իրենց սոտրապաններուն։ Այն սուր ու երկարաշունչ ճիչերէն վերջ կ՚արթննան գեղին ծերերը՝ ճերմակ գլուխները ծռած կէսլեղկով պառառները (?)։ Արագիլները իրենց ներդաշնակ կափկափներով երկարաւուն, հապա շուները անճոռնի՝ լայն հաչիւններով միջոցը ձայնով կը լեցնեն գիւղը թնդացնելու տարիքեան. ջուրը կը հասի, նեղլիկ առուակը կը գլգլայ, գուլայ ջուրը կը հոսի արագ, կը խառնուի վարի աղբիւրի պզտիկ ու նեղ առուին որ յորդառատ կը միանան ու կը ջրեն կուռ ու նորածիլ ածուները։ Զէ որ գարուն է, այլ եւս ձիւնը արեւէն կը խորշի, կը հալի շուտով, ջուրերը կ՚առատանան, կանաչութիւնը կը տիրէ ամէն դի, արտ, պարտէզ, այգի, լեռ ձոր ու ասոր հաճ հաւասար։ Մօտակայ կալերու եւ արտերու թումբերու վրայ նորածիլ խոտերը, ճնճղուկները հասակ կը նետեն, աղուոր բանջար կը հանի հօրթ արածող լակոտներու համար։

Գարնան գալը գեղացիին կեանքի վերածնունդն է. Այս սիրելի եղանակը հասնելուն պէս անխոնջ գիւղացին ոտքի է եւ իր գեղջկական զգացումներով խանդավառ, բնութեան բազմապիսի հրաշալիքներուն ներքեւ հաճելի գարնան գովքը կը հիւսէ։

Ալ բակերը չկայ, լայնանիստ դաշտեր կը կանչուին ուղածի պէս, պարապ արտեր շատ կան գարնանացանին համար, գեղին մէջէն ամէնէն կանուխ լուծքի եզները Խչօն է, գարին ցանելու պատրաստութեան եռուէն են, սերմնացանը սկսելէ երեք օր վերջ գեղացիները իրենց նահապետական բարի սովորութիւնը չեն անտեսեր։ Այն է որ խոշոր կոմաներ (հաց) կը պատրաստեն ու դաշտ կը տանին արօրին վրայ կոտրելու որ հունձքին պէրքէթը շատնայ, որ բուէար (?) տանելուծ ողջ մնան։ Կոման դաշտին մէջ չեն ուտեր, երբ իրիկուան լուծքէն տուն դառնան ճամբան հանդիպողին ինչպէս նաեւ գեղին մէջ կը բաժնեն։

Կոման խոշոր հաց մըն է, գեղացիները յաճախ կը պատրաստեն այս հացէն եւ մասնաւորապէս ձմեռները, խոշոր խոնչայի (սեղան) մը վրայ դնելով տանտիկինը երկար ու սուր դանակով կը սկսի երբեմն ջաղացքի քարի չափ խոշորութիւն ունեցող հացին փոքր բաժնել ու լեցնել խոշոր ամանի մը մէջ, ու յետոյ փշրել որ շատ իւղ ծծէ, կը թողու որ պաղի ու յետոյ փշրուածը կը լեցնէ իր տեղը, իւղը վրայէն կը պատցնէ լաւ մը ջրելով։ Դդալով չափազանց դժուար կ՚ուտուի, այլ մատներու ծայրով գունդ գունդ շինելով կը ղրկեն ստամոքսին։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(4)

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը Իտալօ-Հապէշական վէճին առթիւ

Ազգ. Դաշնակցութեան Խորհուրդը նիստի հրաւիրուած է յուլիս 25էն օգոստոս 2, քննելու համար Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ ծանօթ վէճը: Ժողովին նախագահը, Պ. Լիթվինով, անհրաժեշտ կարգադրութիւնները պիտի ընէ այս առթիւ: Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, որ Փարիզ կը գտնուի, այս որոշումը տուաւ խորհրդակցելով Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց հետ: Մասնաւորապէս վերջինը կ'ուզէ նոր պատեհութիւն մը տալ իտալական կառավարութեան, որպէսզի ամբողջութեամբ ներկայացնէ իր տրտունջները՝ Եթովպիոյ դէմ. Այս առթիւ, Իտալիա կրնայ պահանջել որ Եթովպիա վտարուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, իբրեւ անընդունակ, ինչպէս եւ հոգատարութիւն մը հաստատել այդ երկրին վրայ: Անգլիա պատրաստ է որոշ զիջումներ ընելու, տնտեսական գետնի վրայ:

Ֆրանսայի ծովային ուժը կրկնապատկուած

Յուլիս 17ին Սէն Նազէրի առջեւ ծովը իջեցուցին նոր յածանաւ մը, «Մարսէյյէզ»: Արարողութեան կը նախագահէր ծովային նախարարը, Պ. Փիէթրի, որ այս առթիւ ճառ մը խօսելով շեշտեց.— 1921ին Ֆրանսա ունէր միայն 300.000 թոն մարտանաւ, մեծ մասը հինցած եւ անպէտ: 1935ին, հաշուելով շինուելիք մարտանաւերն ալ, ունի 700.000 թոն: Ֆրանսայի սուզանաւերու տորմիղը այժմ ամէնէն զօրաւորն է աշխարհի մէջ, թէ տարողութեամբ եւ թէ իբրեւ չափ: Իր թորփիլանաւերն ու թորփիլահալածները ամէնէն արագընթացներն են աշխարհի մէջ: Սակայն ժամանակ է որ աւելի մեծ զրահաւորներ եւ յածանաւեր շինուին: Ֆրանսա գաղթային երկրորդ մեծ կայսրութիւնն ունի, հետեւաբար իր ծովային սպառազինութիւնները կ'արդարանան նոյն անտարկելի փաստերով զորս Անգլիա մէջտեղ կը դնէ արդարացնելու համար իր հզօր նաւատորմը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

800 000 ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ զինուորական մարզանքներ պիտի կատարեն 15 օրէն, Մոսկուայի արուարձաններուն մէջ, արտակարգ պատրաստութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՎ

Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ շրջանին 12րդ հանգրուանին մրցումը, Գան — Մարսէյլ (195 քիլոմեթր): Մրցումի ազդանշանը տրուեցաւ ժամը 10.30ին: Փախադարձ հետապնդումը սկսաւ առաջին վայրկեանին: Ֆրանսացի Ժուլու Մէրվիէլ առիթէն օգտուելով խումբէն կը զատուի եւ 7 վայրկեանի չափ ճամբան կը շարունակէ խելայեղ, խլելու համար Մարսէյլի դափնին: Բայց Էրիէս կոչուած վայրին մէջ քիչ մը կանգ կ'առնէ ջուր խմելու համար: Ցեառյ նորէն գլուխը ծռած կը քշէ հեծելանիւը եւ Լա Լօնտ ճամբուն վրայ փայտ բռնած կառքի մը զարնուելով ծանրապէս կը վիրաւորուի գլուխէն եւ ոտքերէն: Վիճակը յուսահատական է:

Այս երկրորդ դէպքն է որ տեղի կ'ունենայ շրջանը սկսելէն ի վեր:

Յաջորդ մրցակիցները, Ֆրանսացի Շառլ Փէլիսիէ եւ պելճիքացի Օնորէ Կրանիէ տեսնելով հանդերձ դէպքը, իրենց ճամբան կը շարունակեն դէպի Մարսէյլ, իրարու ետեւէ հասնելով: Շառլ Փիլիսիէ (Շառլօ) «սփրինտ»ի մէջ յաղթելով կը հռչակուի յաղթական: 195 քիլոմեթր ճամբան կտրած էր 6 ժամ 3 վայրկեան 2 երկվայրկեանէն (ժամ. 32 քիլոմեթր 228): Առնուազն 20 վ. յետոյ դաշտ մուտք կը գործեն Զորսերը՝ Ռ. Մաէս, Գամուզօ, Սփէշէր եւ Մօրէլի: Շաբաթ օր կը սկսի Պիրէնեան լեռներու արշաւը: Այստեղ պիտի որոշուի թէ ո՞վ յաղթական մուտք պիտի գործէ Փարիզ:

Երէկ, հինգշաբթի պիտի կտրէին Մարսէյլ—Նիմ—Մօնփէլիէ (168 քիլոմեթր): Այս հանգրուանը բաժնուած է երկու մրցումի մէկ օրուան մէջ, մին Մարսէյլ — Նիմ, եւ միւսը՝ Նիմ — Մօնփէլիէ ժամական հաշուով, ուր հեծելանուորդները պիտի մեկնին հինգական վայրկեան յապաղումով: Հ. Ս.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓԱՐԻԶԻ «ԷԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ (Յուլիս 19) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը:

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 20 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Կը խօսի ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

Դաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 19 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Cour Lafayette:

ՓՐԻՎԱՅԻ ցառաջ խումբի ընկերները ժողի կը հրաւիրուին 20 Յուլիս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 7.30ին Շալամանի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն արտակարգ ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 21 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 9ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Տամլամեան եւ զաւակունք, Տոքթ. եւ Տիկին Խ. Տամլամեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ավշարեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Մարիամ Յ. Տամլամեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Կիւլիւմիա Կ. Տամլամեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Հայկուհի Ն. Տամլամեան եւ զաւակը (Եգիպտոս), Այրի Տիկին Եսթեր Ս. Տամլամեան (Ռումանիա) եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Տէմիրճեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Նազէն Ս. Տէմիրճեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Հայկ Արէլեան եւ զաւակը, ինչպէս նաեւ Էքմէքճեան, Քէսիքպաշեան, Գազանճեան, Նազաշճեան, Պախթիարեան, Մուրատեան, Գույումճեան, Հայթայեան, Խիլիճեան, Ս. Պօղոսեան, Եազըճեան, Ճամուգեան, Պուլաթեան, Եէտիքպաշեան, Նեսեան, Թէրզիպաշեան, Զինարեան, Զինեան, Քիրազեան, Կիւրինեան, Ավշարեան, Տիլաֆեան, Սահակեան, Արէլեան, Վարդանեան, Սամուէլեան ընտանիքները եւ բոլոր ազգականները եւ բարեկամները ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԵԹ Դ. ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

(Ծնեալ Տէմիրճեան, 1849)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 18ին Քլամառի մէջ:

Ցուցարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, շաբաթ 20 յուլիս, առաւօտեան ժամը 10.15ին իր բնակարանին մէջ, 4, Rue Lazare Carnot, Clamart?

Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Քլամառի գերեզմանատան մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել:

Հաղորդ. միջոցներ.— Օթօպիւս թիւ 89 Օթէլ Տը Վիլէն եւ Փորթ տը Վէրսայլէն եւ իջնել La Fourche, շոգեկառք՝ Մօնփառնասի կայարանէն եւ իջնել Քլամառ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԷԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅԵՌԱՆԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ՅՈՒԼԻՍ 21ԻՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

Հրապարակային մրցում ընթերցանութեան, ուղղագրութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան.

Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ մը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Յավիրի Մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 20 Յուլիս, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին Մանկապարտէզի սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամ եւ անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

Զ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի մասնաճիւղին ժողովը վաղը Ուրբաթ Հայ Ցափիլեաններու սրահին մէջ, 7, rue de Pierre Le Grand (?) Մօսքէ: Կը հրաւիրուին անդամները ստիպողաբար, կարեւոր օրակարգ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 21 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ավօնիւ տ'Իթալիի սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը 21 Յուլիս, Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին կը խնդրուի բոլոր անդամներէն անպայման ներկայ գտնուիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնն է որ կը յայտնենք ազգականներուն, Մարսէյլի, Լիոնի, Ժնեւի, Վիէնի, Փարիզի, Արոնէյի մեր բարեկամներուն, Հ. Յ. Դ. կոմիտէին, Ը. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, Կէմերէ ի Հայր. Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Վիէնի մասնաճիւղին եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագրով կամ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին մեր սիրելի տիկնոջ, աղջկան եւ քրոջ՝

ՔԱՋՈՒՀԻԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Սգացողներ

Ոսկեան Լուսարեւեան եւ Լուսարեւեան Ընտանիք

Վիէն, 16 Յուլիս 1935

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նիկոմիդիոյ բազմերախտ Առաջ. Տ. Ստեփաննոս Ս. Արքեպսկ. Յովակիմեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Կազմակերպութեամբ Լիոնի Իզմիտցիներու Իրեղբայրակցութեան Միութեան կողմէ, Յուլիս 21 Կիրակի, Լիոնի Հայ Մատրան մէջ: Նախագահութեամբ Նախորդ Հոգեւոր Հովիւ Տ. Անանիա Ծ. Վրդ. Հաբէշեանի: Կը խօսի Պ ՍԻՐ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ:

ՀՐԱՒԷՐ

Բարձր-Հայքի Հայր. Միութիւնս ազդուած Մարսէյլի գաղութին մէջ տիրող ճանրային կեանքի քաոսային դրութենէն, որոշեց Միջհայրենակցական ժողով մը գումարելու նախաձեռնարկ ըլլալ եւ առ այդ ժողովի կը հրաւիրէ նախանգամանութենէն վաւերացուած բոլոր Հայրենակցական Միութիւնները 21 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 8ին, 23 Bld. du Gomier, Bar Petit Poucetի ներքնասրահը, խորհրդակցելու համար մեր գաղութը հետաքրքրող հրատապ հարցերու շուրջ:

Օրակարգը կը կազմուի ժողովին մէջ: կը խնդրուի ներկայանալ ժամուն վաւերագրով:

Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան Մարսէյլի Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (131)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ժ.

ՆԵՆԷԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Կան այնպիսի դրութիւններ, որ մարդ բոլորական զուարճութեան համար կորցնում է իւր ամբողջ ապագան եւ մինչեւ անգամ կեանքը, բայց դարձեալ չէ հրաժարւում իրան գրկել ցանկացած վայելքից: Այսպիսի վըտանգաւոր ձեռնարկութիւններից մէկըն էր Նենէի գիշերային այցելութիւնը: Ես անհամբերութեամբ սպասում էի նրան, սպասում էի, թէ ե՞րբ կը զարկէ գիշերուայ երկու ժամը:

Վերջապէս, իմ օթեւանի դուռը կամաց բացուեցաւ, ծերունի սպասաւորը նրան ներս հրեց եւ հեռացաւ, ասելով:

— Որքան կամենում էք, խօսեցէք, բայց ձայնը մի բարձրացնէք:

Ինձ դժուար է նկարագրել այն սրբազան տեսարանը, որ տեղի ունեցաւ մեր տեսակցութեան առաջին րոպէներում: Այո, դժուար է նկարագրել այն բոլոր լացը, արտասուքը, այն անսահման ուրախութիւնը, այն հոգեկան սաստիկ մրրիկը, որ փոթորկում էր մեր սրտերը՝ մեր գրկախառնութեան լուռ ցնծութեան մէջ: Մեր մէջ խօսում էր հոգին, սիրտը, ճախրում էին եւ թրթռում էին, վաղուց նիրհած, թախծալի զգացմունքները: Իսկ լեզուն բառեր չէր գտնում արտի թարգման լինելու:

Դառնապարտելի ակըն անգամ իւր ոտներին չղթայ է կրում: Նա սիրում է՝ արտասուելով, նա սիրած կնոջը գրկում է սարսափելով: Նա սիրում է առանց սիրելու իրաւունք ունենալու: Սէրը նրա համար մի յանցանք է: Նոյն յանցանքի մէջն էինք գտնւում ես եւ Նենէն:

— Ի՞նչպէս յայտնուեցար այստեղ, ի՞նչպէս եկար,— եղաւ իմ առաջին հարցմունքը, երբ Նենէն, իմ ձեռքը առնելով իւր ափի մէջ, նստեց իմ մահճակալի վրայ, իմ կշտին:

— Ես քեզ այն ժամանակ տեսայ, որ կը գամ, եւ որտեղ էլ լինես դու, կը գտնեմ քեզ,— ասաց նա, սեղմուելով իմ կուրծքի վրայ.— Տեսնո՞ւմ ես, եկայ ու գտայ քեզ:

— Ախ, որքան տանջուած կը լինես, որքան նեղութիւններ կրած կը լինես, Նենէ.

— Այդ բոլորը ես մոռանում եմ քո գրկի մէջ: Իմ կրած չարչարանքները ոչինչ են այդ մխիթարութեան առջեւ, որ այժմ վայելում եմ:

Ես հիացման մէջ էի գտնւում: Մի՞թէ այդ քաջասիրտ, նազելի արարածը առաջուայ կիսավայրենի Նենէն էր:

Մի աստուածային շունչը այսպէս վերամարգեց, այսպէս ազնուացրեց նրա բնաւորութիւնը:

— Դու ո՞ւմ մօտ ես ապրում,— հարցրի նրանից:

— Բժշկապետի տանը: Նրա ամուսինը մի պատուական կին է, սաստիկ սիրում է ինձ: Գիտե՞ս, Մուրատ, նա ինձ սովորեցրեց գրել, կարդալ, ես շատ գրքեր եմ կարդացել:

— Նրանք գիտե՞ն, որ դու հիմայ այստեղ ես:

— Գիտեն: Բժշկապետը ինքը պատուիրել էր ծերունի սպասաւորին, որ ինձ ներս թողնէ: Ես նրան շատ խնդրեցի, սկզբում չէր յօժարւում, ասում էր՝ քո այցելութիւնը վատ ազդեցութիւն բանէ՝ հիւանդի առողջութեան վրայ, բայց երբ երկար աղաչեցի, յօժարուեցաւ:

Ինձ աւելի հետաքրքրում էին Նենէի հետ պատահած անցքերը, սկսեալ այն օրից, որ ես անջատուեցայ նրանից: Ես խնդրեցի պատմել բոլորը: Նա խիստ դժուարութեամբ յանձն առեց պատմել, ասելով, որ իւր հետ պատահած արկածների մէջ կային այնքան զզուելի ու տխուր դէպքեր, որ չէր ցանկանայ՝ ես լսէի:

— Այսուամենայնիւ, ես պէտք է գիտենամ բոլորը:

— Որեմն կը պատմեմ:

Նա այսպէս սկսեց իւր պատմութիւնը:

— Դու յիշո՞ւմ ես, Մուրատ, քո կալանաւորուելուց յետոյ, ես մի անգամ միայն կարողացայ տեսնուել քեզ հետ, այն եւս բերդի մէջ: Այնուհետեւ ես ամէն օր գալիս էի, կանգնում էի բերդի դրան մօտ, լաց էի լինում, աղաչում էի, բայց ինձ ներս չէին թողնում: — «Գնա՛ աղջիկը... տեսէք գիժ աղջիկը»... ասում էին ու ինձ հալածում էին: Երբ խաւարը պատում էր, երբ չար մարդիկ այլեւս չէին երեւում, ես դարձեալ մօտենում էի բերդին, պատում էի նրա շուրջը, եւ գիշերային լռութիւնը ամփոփում էր իմ հառաչանքներով: Միայն առաւօտեան լոյսը ինձ հեռացնում էր այնտեղից: Անցան օրեր, անցան շաբաթներ, անցան ամիսներ: Մի առաւօտ բերդի դրան պահապան զինուորը ասաց ինձ.— «Խեղճ աղջիկ, այն որ դու փնտռում ես, էլ այստեղ չէ»: — «Ապա ո՞րտեղ է»: Հարցրի ես սարսափելով: — «Տարան»... պատասխանեց նա կարճեա, ինքն էլ տխրելով, չդիտեմ իմ վրայ, թէ քեզ վրայ:— «Որտեղ տարան», հարցրի ես, աւելի մօտենալով նրան:— «Սիբիր»...: Ես խելագարի նման սկսեցի վազ տալ: Չգիտէի, թէ որ կողմը գընամ: Նոյն զինուորը ետեւից ձայն տուեց.— «Բանեցէք փոստայի մեծ ճանապարհը»:

— Վերջապէս, ես հասայ: Մի խումբ աքսորեալների հետ քեզ վարում էին: Ինձ թոյլ չտուին մօտենալ քեզ: Որքան խնդրեցի, որքան աղաչեցի, դարձեալ թոյլ չտուին: Ես կատաղեցայ, խելքս գլխիցս թռաւ, աչքերիս առջեւ մթնեց. Չգիտեմ ինչ արեցի, ի՞նչ պատահեց ինձ հետ, միայն այսքանը յիշում եմ, երբ աչքերս բաց արի, ինձ գտայ քաղաքային գժատան մէջ: Երբ խելքս գլուխս եկաւ, ես տեսայ միւսներին իմ կողքերին, որի տանը այժմ ապրում եմ: Նա եկած էր ինձ նայելու: Ես բռնեցի նրա ձեռքից եւ արտասուալից աչքերով ասեցի նրան.— «Պարոն բժշկապետ, ես գիժ չեմ, ի զուր չար մարդիկ ինձ գիժ կոչում, ինչու են բերել ինձ գժատունը»: Բժշկապետը կարեկցութեամբ ասաց ինձ.— «Խեղճ աղջիկ, ես գիտեմ, որ դու գիժ չես, միայն խորհուրդ եմ տալիս, որ առժամանակ գժատանը մնաս»:— «Ինչո՞ւ»,— հարցրի ես զարմացած: — «Այդ միայն կարող է օգնել քեզ»,— պատասխանեց նա հանգիստ ձայնով:— «Ի՞նչ բանից»— հարցրի ես աւելի վրդովուելով:— «Սիբիրից»...: Ես սկսեցի ծիծաղել:— «Ես էլ հէնց այդ եմ ուզում, որ ինձ ուղարկեն Սիբիր, այնտեղ կը տեսնեմ նրան»...: «Մո՞ւրը»,— հարցրեց նա:— «Այն աքսորեալին, որ քանի օր առաջ տարան»,— պատասխանեցի ես:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆՐԹՆԻՆԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ...	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 20 ՅՈՒԼԻՍ
20 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ 11e Année No. 2861

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՀԸ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԷՋ

Արուեստը հայրենիք չունի. արուեստը ազգութիւն չի ճանչնար. արուեստը միջազգային է եւ կը պատկանի համայն մարդկութեան:

Այս տեսակէտը, որ երկար ատեն իմաստութեան վերջին խօսքը կը նկատուէր, ուրեմն եւ կ'ընդունուէր իբրեւ անառարկելի ճշմարտութիւն, հիմա այլ եւս սկսած է տեղի տալ լուրջ քննադատութեանց առջեւ: Ցեղաբանական եւ հոգեբանական նորագոյն ուսումնասիրութիւնները հետզհետէ երեւան կը հանեն, որ ազգային պահը ամէնէն ներոյժ կերպով կը շեշտուի ոգեկան մարդի, բ–ակ է՝ նաեւ մշակոյթի եւ արուեստի մէջ: Իսկ արուեստի ճիւղերէն՝ մասնաւորաբար երաժշտութեան մէջ, որ հոգիի լեզուն է, հասկնալի ամէն մարդու:

Գիտութիւն եւ արուեստ իբրեւ կը պատկանին ամբողջ մարդկութեան: Բայց անկէ եզրակացնել, թէ անոնք ազգութիւն չեն ճանչնար, կը նշանակէ գործել այն աւանդական սխալը, որ յառաջ կուգայ երեւոյթներու պատճառին եւ ազդեցութեան չփոթումէն:

Արուեստը համամարդկային է իր ներգործութեամբ, այսինքն՝ ըմբռնելի է որ եւ է ազգի պատկանող աւելի կամ նուազ զգայուն անհատներու, կ'ազդէ անոնց մաքին ու սրտին վրայ: Բայց այդպէս ըլլալէ առաջ արուեստ իր ծագումով եւ էութեամբ զուտ ազգային է:

Արդարեւ, արուեստը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ արտայայտութիւնը այն յուզումներու եւ ապրումներու, որոնք յառաջ կուգան արուեստագէտին մէջ արտաքին երեւոյթներու եւ դէպքերու ազդեցութեան տակ: Բայց արուեստագէտը — բանաստեղծ թէ երաժիշտ, ճարտարապետ թէ նկարիչ — երկինքէն ինկած գերբնական էակ մը չէ, այլ մարդ մը, որ կը պատկանի մէկ կամ միւս ցեղին, մէկ կամ միւս ազգին: Եւ որովհետեւ ցեղ մը կը տարբերի ուրիշ ցեղերէ իր ուրոյն յատկութիւններով, զորս մենք մէկ խօսքով ոգի կը կոչենք, ապա ուրեմն մէկ կամ միւս ցեղին պատկանող ամէն մէկ անհատ իր մէջ կը կրէ ընդհանուր ցեղային ոգիի մէկ մասնիկը, անշուշտ, եթէ միայն վատասերած չէ եւ կորսնցուցած ոչ միայն ամէն ցեղային, այլ եւ մարդկային յատկութիւն:

Եւ որովհետեւ ամէն գործ, եթէ իսկական արուեստի երկ մըն է, իր վրայ ունի արուեստագէտի ոգեկան կնիքը, պարզ է, որ ամէն մէկ անհատական ստեղծագործութիւն անխուսափելիօրէն ներշնչուած է ցեղային – ազգային ոգիով:

Ուրեմն, ամէն արուեստ հաստատուն է միայն ազգային արմատներով ու անոնցմէ է որ կը սնանի: Եւ միայն այդ արուեստն է, որ կրնայ արժանի ըլլալ իր անուան:

Եւ քանի որ միայն իսկական արուեստի գործերն են, որ կը յարատեւեն եւ կը գնահատուին նաեւ իրենց ազգային սահմաններէն դուրս, ապա միայն ազգային ոգիին հարազատ արուեստն է, որ մէկ ազգէն կ'անցնի միւսին եւ կը դառնայ միջազգային, այսինքն՝ կ'ընդունուի եւ կը գնահատուի ամբողջ մարդկութենէն:

Այսպէս, ուրեմն, իսկական արուեստը ծագումով ազգային է, հակառակ պարագային ան արուեստ չէր ըլլար, այլ կեղծ ու պատիր իմաստակութիւն: Իսկ իր ազդեցութեամբ, իր ներգործութեամբ ան միջազգային է, վասնզի կ'ըմբռնուի եւ կը սիրուի բոլոր զգայուն մարդոցմէ, ինչ ազգութեան ալ որ պատկանին անոնք:

Անկէ է ահա, որ՝ ծագած է այն թիւր ըմբռնումը, թէ արուեստը ազգ չի ճանչնար:

Այդ կողմէն ամէնէն յատկանշականը երաժշտութիւնն է: Ամէն ժողովուրդ ունի իր երգերը. եւ լսելով այդ երգերէն մէկը, վարժ ականջը կրնայ իսկոյն տարբերել, թէ ո՛ր ժողովուրդին կը պատկանի ան: Եւ որովհետեւ այսօրուան մշակուած երաժշտութիւնը բոլոր երկիրներու մէջ ծագած է ժողովրդական երգերէ, ապա կը նշանակէ, որ ան ալ կը կրէ իր ժողովուրդի ոգին: Ոչ միայն Շուպերթ ու Վակներ, այլ եւ Մոցարթ ու Պեթհովէն գերազանցապէս ազգային են. ու անոնք մեծ են ոչ թէ անոր համար, որ միջազգային են, այլ դարձած համամարդկային պաշտամունքի առարկայ, որովհետեւ իրենց հանճարը աճեցաւ հարազատ գետնին մէջ եւ սնաւ ցեղային ոգիին աւիշով:

Նոյնը պէտք է ըսել արուեստի միւս ճիւղերու մասին. համամարդկային ըլլալէ առաջ Շէյքսփիր անգլիացի է, Տանթէ՝ իտալացի եւ Կէօթէ՝ գերմանացի: Ատով է, որ անոնք մեծ եղան, ու մենք կրնանք բաղդատել զանոնք իրարու հետ ոչ թէ իրենց ներքին նմանութեամբ, որ չկայ, այլ իրենց մեծութեամբ, զոր իւրաքանչիւրը կը պարտի իր ցեղին ոգիով ներշնչուած հանճարին:

Այո՛, ցեղային–ազգային պահին կը պատկանի վճռական նշանակութիւնը նաեւ արուեստին մէջ:

Այդ իմացութիւնն է, որ պէտք է խրացնենք մանաւանդ մենք, հայերս, մեր ցեղին վճռական այս ծանր օրերուն. այդպէս միայն կրնանք պահել մեր ոգեկան բարձրութիւնը: Անապատ ու անպարտելի ույժ պէտք է հաղորդէ մեզ այն գիտակցութիւնը, որ տակաւին ողջ է մեր ցեղային ոգին, որ տակաւին ի վիճակի է յայտնուելու իր գերագոյն կարողականութեամբ եւ հրաշքներ գործելու: Պէտք է միայն գիտնալ պահպանել զայն ամէն վտանգէ: Եւ հոն, ուր մեզ տրուած չէ դիմել սուրի ուժին, մեր մշակոյթի ուժովն է՝ որ մենք պէտք է պաշտպանենք հայութեան ոգեկան պատուանը ընդդէմ բոլոր ներքին եւ արտաքին թշնամիներու, ընդդէմ ամէն տարակուսանքի եւ յուսալքման:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹԵՐ ԵՒ ԴԷՄ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած փողոցի ցոյցերը խափանելու համար

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՋԵՂՋԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս մամուլը, նոյնպէս հանրային կարծիքը երկու մասի բաժնուած է, հրամանագիր – օրէնքներուն գործադրութեան առթիւ: Քաղքենի թերթերը կը պաշտպանեն կառավարութեան քաղաքականութիւնը, իսկ ձախակողմեան հոսանքները կը շարունակեն անխնայ քննադատել եւ պայքար կազմակերպել: Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները պաշտօնական կոչ մը ուղղած էին երէկ,— «Անկցի՜ն թշուառութեան հրամանագիր – օրէնքները», եւ կը հրաւիրէին բողոքի ժողովներ սարքել: Պետական պաշտօնեաներու դաշնակցութիւնն ալ բողոքի ցոյցի մը հրաւիրած էր իր անդամները երէկ, ուրբաթ իրիկուան ժամը 6.30 — 8.30, Օփերայի հրապարակին վրայ, հակառակ դրուած արգելքին: Ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը երկրորդ անգամ ազդարարեց թէ արգիլուած է ցոյցեր սարքել փողոցին մէջ: Այս արգելքը գործադրելու համար, շարժման մէջ դրուած էին ոստիկանութիւնը, հանրապետական եւ շրջուն պահակները, որոնք բռնած էին ռազմագիտական կէտերը:

Մինչ այս մինչ այն, հրամանագիրներու գործադրութիւնը յառաջ կը տարուի ամէն ուղղութեամբ: Այս առթիւ շատ մը թիւրիմացութիւններ ծագած ըլլալով, օրը օրին լուսաբանութիւններ կը հաղորդուին մամուլին:

Այսպէս, կը հաստատուի թէ հարիւրին 10 կրճատման ենթակայ են նաեւ նախարարները, երեսփոխանները ու ծերակուտականները: Կրճատումը կը վերաբերի պետութեան կողմէ եղած բոլոր վճարումներուն, բացի գործադրկութեան եւ օգնութեան համար սահմանուած գումարներէն, ինչպէս եւ անկար նաւաստիներու եւ հանքագործներու անուէրին եղած նպաստներէն:

Գանք որ Ֆրանսը հարիւրին 4էն Յուկէս առ հարիւրի իջեցուց գեղչի սակը, հարիւրին 6էն 5 առ հարիւրի՝ արժեթուղթերու վրայ եղած փոխառութեանց սակը:

Սէնի բժիշկներու սէնտիքային վարչական խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց հարիւրին 10 կրճատել բժիշկներու այցեգինը: Այս առթիւ յոյս կը յայտնէ թէ ուրիշ արհեստներու մէջ ալ նոյն կրճատումները պիտի կատարուին:

Թերթերը կը գրեն թէ ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ԵՒՆ. ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 10 ԿՐՃԱՏՈՒՄԸ Ի ԶՕՐՈՒ Է ՅՈՒԼԻՍ 15Ի ԵՌԱՄՍԵԱՅԻՆ ՀԱՄԱՐ ԱԼ: Թէեւ օրէնքը հրատարակուեցաւ յուլիս 17ին, սակայն պաշտօնեաներու թոշակներու կրճատումը անմիջապէս գործադրելի ըլլալով, տրամաբանական չէ երեք ամիս յետաձգել բնակարանի վարձքերու կրճատումը եւ աւելորդ զրկանք պատճառել: Կը սպասուի նոր հրահանգի մը հրատարակութեան:

Արժեթուղթերու շահաբաժնի կրճատման առթիւ ձեռնհաս իշխանութիւնը կը տեղեկացնէ թէ բոլորն ալ ենթակայ են, Ֆրանսական հպատակ ըլլան թէ օտար: Կառավարական, քաղաքապետական կամ երկաթուղիներու այն արժեթուղթերը որոնք արտասահմանի մէջ հանուած եւ Փարիզի սակարանին մէջ արձանագրուած չեն, ազատ կը մնան տակաւին հարիւրին 10 կրճատումէն: Իսկ արտասահմանի մէջ հանուած բայց Փարիզի սակարանին մէջ արձանագրուած արժեթուղթերը նոյնպէս ազատ կը մնան կրճատումէ, պայմանաւ որ ունեցողները ապացուցանեն թէ յուլիս 17էն առաջ գնած են:

Ելեկտրական ընկերութիւնը 1 ֆր. 749էն 1 ֆր. 551ի գեղչեց սովորական լոյսի գինը, գործադրելի յուլիս 18էն:

Կը հաւաստեն թէ շաքարի գինն ալ զգալապէս պիտի աժաննայ, կառավարական հրահանգով:

Ելմտական նախարարը շեշտելով հրամանագիր – օրէնքներուն առիպողութիւնը, յայտարարեց թէ ուրիշ ճար չկայ, եթէ ոչ կա՛մ ծախքերը կրճատել եւ կամ կորսել դրամին գինը: «Մնաց որ, չէինք կրնար անտեսել Ֆրանսայի միջազգային դերը: Մեր երկիրը յաճախ կը վարկաբեկուի արտասահմանի մէջ: Մեր ելեւմուտքը վերականգնելու եւ մեր դրամը բացարձակապէս ապահով հիման մը վրայ դնելու կերպով մը յայտնելով, մեր երկիրը ամէնուն պիտի ցուցնէ իր ճշմարիտ դիմագիծը»

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ԿՈՉԸ ԻՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

«Լաւ է ազատ մեռնիլ քան իբրեւ ստրուկ ապրիլ»

Հայլէ Սէլասիէ, Եթովպիոյ կայսրը, որ կը համարուի «Արքայից Արքայ» յուլիս 18ին ճառ մը խօսեցաւ «աշխարհի ամէնէն հին գահէն», զօրահանդէսի մը առթիւ: Կայսրը հրապարակաւ ճաղկեց Իտալիոյ յարձակողական քաղաքականութիւնը եւ գործակցութեան կոչ մը ուղղեց բոլորին, այր թէ կին: Ահա ճառին գլխաւոր մասերը.

«Զինուորներ, հետեւեցէք ձեր նախահայրերու օրինակին: Շատ աւելի լաւ է ազատ մեռնիլ քան իբրեւ ստրուկ ապրիլ: Ձեր վեհապետը ձեզի հետ պիտի ըլլայ եւ չպիտի վարանի թափել իր արիւնը Եթովպիոյ եւ անոր անկախութեան համար: Աստուած մեր վահանը պիտի ըլլայ: Միացած՝ Աստուծոյ, մեր ամրոցներն ու վահանները վստահութեամբ պիտի դիմադրեն իտալական արշաւանքին: Ձեր վեհապետը իր տրամադրութեան տակ ունի արդի ռազմագիտութեան բոլոր մեթոտները: Մենք աղքատ ենք, բայց պիտի ցուցնենք աշխարհի թէ ժողովուրդ մը ինչպէս կրնայ մեռնիլ իր անկախութեան եւ գերիշխանութեան համար: Մի՛ ողբաք, մի՛ լաք երբ կ'իյնաք, որովհետեւ ան որ իր հայրենիքին համար կը մեռնի, երջանիկ է: Մեր կիները պէտք է հերոսութիւն ցուցնեն քաջալերելով մեր զինուորները: Քառասուն տարիէ ի վեր Իտալիա կ'ուզէ նուաճել Եթովպիան: Անցեալ օգոստոսէն ի վեր զօրացած են իր պատրաստութիւնները: Եթէ խաղաղ լուծում մը չգտնուի, Եթովպիոյ իր ճակատագիրը պիտի յանձնէ Աստուծոյ եւ մինչեւ վերջին զինուորը պիտի կռուի իր գոյութեան համար: Մենք ջերմօրէն փարած ենք խաղաղութեան: Դիմած ենք Ազգերու Դաշնակցութեան, որպէսզի Իտալիոյ յարգել տայ այն ստորագրութիւնը զոր դրաւ 1928ի դաշնագրին տակ»:

⁂ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Իտալիա եւ Եթովպիա կարեւոր գնումներ կը կատարեն Մ. Նահանգներուն մէջ, մասնաւորապէս ինքնաշարժ կառքեր, մեքենաներ, դեղեր եւն.:

⁂ Եթովպիոյ կայսրը հաղորդեց թէ թշնամական արարք պիտի համարի, եթէ Եգիպտոսի կառավարութիւնը թոյլ տայ որ իտալական օդանաւեր սաւառնին եգիպտական հողին վրայ:

⁂ Կ'ըսուի թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը թելադրած է կարգադրել որ Իտալիա այն իրաւունքները վայելէ Եթովպիոյ մէջ ինչ որ Անգլիա Եգիպտոսի մէջ, սակայն այս առաջարկը ընդունելի չէ Անգլիոյ համար, իսկ անբաւական կը համարուի Իտալիոյ կողմէ:

⁂ Մուսոլինի հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն 5 լիրէ կը բարձրանայ զինուորներուն օրականը՝ Էրիթրէի մէջ, իսկ 6 լիրէ՝ Սոմալիներու երկրին մէջ:

Եթովպիոյ կայսրը պատգամագիր մը ուղղեց խորհրդարանին, շեշտելով. «Հապէշիստան ոչ մէկուն կը սպառնայ, բայց պիտի կռուի մինչեւ վերջին զինուորը, իր անկախութիւնը պաշտպանելու համար: Իտալիոյ պատերազմական պատրաստութիւնները կը շարունակուին անընդհատ եւ Մուսոլինի ինք կը բոցավառէ իր զինուորներուն ոգին, ցնորական յոյսեր ներշնչելով անոնց: Պատերազմի սպառնալիքը հետզհետէ բացայայտ կը դառնայ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի՞ՆՉ ՊԱՏԿԵՐ Է ԱՅՍ

Ուրեմն, բոլորդ ալ իմացաք թէ Լոս Անճելէսի մէջ կը գտնուին հազարի չափ թրքախօս հայեր, «Այնթապցի, Մարաշցի՝ իրենց շրջակայքով», որոնք կը փայլին հետեւեալ առաքինութիւններով.—

1. «Մեկուսացեալ են կղզիացեալ կ'ապրին», եւ չեն հետաքրքրուիր ազգային – քաղաքական խնդիրներով:

2. «Միշտ նախապատուութիւն տուած են թուրքերէն լեզուին»: Հայերէն գիտեն, բայց չեն խօսիր:

3. Ամերիկա ծնած մանուկներն անգամ կա՛մ թուրքերէն կը խօսին, կամ անգլերէն: Մանկամարդ կիներ, աղջիկներ նոյնպէս: «Կայտառ երիտասարդներ վայելչօրէն հագուած թուրքերէն լեզուով կը կատակէին»:

Լսեցէք մնացեալն ալ, շատ աւելի պատկերաւոր.

— «Իսկ պատ. Փափազեան կամ պատ. Բէճէլեան, որոնք պերճախօս հայագէտներ են, միշտ իրենց ժողովներուն թուրքերէնով կը խօսին: Երբեք պիտի չկրնամ մոռնալ ցաւս երբ պատ. Բէճէլեան թուրքերէն լեզուով կատարեց թաղումը Մարաշցի պատուական մայրիկի մը: Անոնք իրենց բոլոր արարողութիւնները, մկրտութիւն, պսակ, թաղում եւ հրապարակային ժողովներու բանախօսութիւնները թուրքերէնով կ'ընեն, թէեւ մեծամասնութիւնը հայերէն գիտէ»: («Պայքար», 23 յունիս):

Ուրիշ «առաքինութիւն» մը եւս, նոյնքան պերճախօս.

— «Անոնք յարանուանական հարցերու մէջ 50 - 60 տարիներ ետ գացած են: Ներս մեծ հակակրութիւն մը կայ լուսաւորչականի եւ բողոքականի միջեւ: Կարծես Չինացիներ եւ Ճափոնցիներ եղած ըլլային»:

Այս բոլորը լսելէ յետոյ, չէ՞ք փորձուիր հարցնել.—

Հապա ի՞նչ կը բանին Մ. Նահանգներու եւ Գալիֆորնիոյ գոյնզգոյն կազմակերպութիւնները, մանաւանդ Հայրենակցականները ու «Հայաստանեաններ», իրենց այնքան շռնդալից յանձնառութիւններով եւ ծրագիրներով:

Մասնաւորապէս Կիլիկեցիներու նոր սերունդը ի՞նչպէս կը հանդուրժէ այս անպատիւ կացութեան, — թուրքերէն խօսիլ, թուրքերէն ճառել, արարողութիւններ, նոյնիսկ թաղում մը թուրքերէն կատարել, Ամերիկայի մէջ ծնած մանուկներուն անգամ թուրքերէն սորվեցնել.

Ապահովաբար այդ Մարաշցիները ու Այնթապցիները մեծ մասով Թուրքիայէն ելած են 40–50 տարի առաջ:

Եթէ նոյն իսկ 1920–21ին ելած ըլլան, ինչո՞վ կ'արդարացնեն այս զարշելի մոլութիւնը, սերունդէ սերունդ:

Ո՞վ կը հակակշռէ, ո՞վ կը սպառնայ: Եւ կամ, որո՞ւ խաթրէ պատճառել կ'ուզեն:

— Իսկ այս գրածներդ որո՞ւ համար են, քանի որ մարդիկը հայերէն չեն խօսիր...

ՎԱՀԷ

Սերպօ-պուլկար մերձեցումը կը շեշտուի

ՍՕՖԻԱ, 15 յուլիս (Յառաջ) — Պուլկարօ-սերպ մերձեցումը օրէ օր աւելի շօշափելի կը դառնայ: Վերջին 5—6 ամսուան ընթացքին Սոֆիա – Պելկրատ ճամբան անվերջ երթեւեկեցին զանազան միութիւններ, երգչախումբեր, գրագէտներու կամ արուեստագէտներու խումբեր եւայլն: Երկու կառավարութեանց աւելի քան բարեկամական փոխյարաբերութենէն զատ, երկու ժողովուրդները սրտագին, չափազանց ջերմ վերաբերում մը ցոյց կուտան իրարու հանդէպ: Այս մերձեցման զօրավիգ է նաեւ մամուլը:

Երիտասարդական կազմակերպութեանց գումարումը, որ վերջին երեք օրերը տեղի ունեցան Սոֆիայի մէջ, աւելի եւս շեշտեցին ստեղծուած եղբայրական կապը: Բազմահազար «եունաքցներ» հաւաքուեցան, իրենց պաշտօնական տարազներով ու դրօշներով, Սոֆիա. Բազմաթիւ «սօքօլ»ներ եկան նաեւ Եուկոսլավիայէն եւ Չեխիայէն: Սոֆիան տօնական օրեր ապրեցաւ: Հանդիսութեանց բացումը կատարեց ցարը՝ անձամբ: Մարզական – երիտասարդական հանդիպումէ մը շատ վեր՝ երկու ժողովուրդներու միջեւ այլեւս իրականացած սերտ եղբայրակցութեան արտայայտութիւնն էր ան: Պուլկարիոյ ներքին նախարար զօր. Աթանասով, որ նախագահն էր «եունաքցներուն», օրեր առաջ, գլուխն անցնելով պատուիրակութեան մը, գնաց Եուկոսլավիա՝ «հրաւիրելու հիւրերը»: Զինքը պատուեցին ամբողջ երկիրը ու անօրինակ ընդունելութիւն մը ըրին եւ նոյնքան ջերմ ընդունելութեան արժանացան Սերպերը՝ հոս. Զափազանց ուշագրաւ էր ու վարակիչ այն պարագան, որ երկու երկիրներու երիտասարդական այդ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, հանդիսութեանց պահուն կ'ողջագուրէին իրար, մինչ բազմահազար ամբոխը կը թնդացնէր օդը:

Այս բոլորը անշուշտ ուշի ուշով կը դիտուին Թուրք կառավարութեան կողմէ: Սոֆիայի Թուրք դեսպանը արձակուրդով մէկ ամսուան համար մեկնած էր Վառնա: Բայց, երկու օր վերջ, թերթերը գրեցին թէ վերադարձած է Սոֆիա, երբ այս հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենային:

Բուռն պայքար Կաթոլիկներուն դէմ

Զօր. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը եւ Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան գերագոյն պետը, երկար հրամանագիր մը հրատարակեց կաթոլիկ եկեղեցիին դէմ, հրահանգելով «օրինական բոլոր միջոցները գործադրել, խորտակելու համար անոր քաղաքական ազդեցութիւնը»: Հրամանագիրը կ'ըսէ թէ ազգային – ընկերվարական պետութիւնը կ'երաշխաւորէ բոլոր եկեղեցիներուն պաշտպանութիւնը, մէջն ըլլալով կաթոլիկութիւնը. բայց պիտի հետապնդուին այն եկեղեցականները որ յարաշար կը գործածեն իրենց եկեղեցական հանգամանքը, քաղաքական նպատակներու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԿԱՐՄԻՐ ՊԻՂԱՏՈՍԸ

«Խորհ. Հայաստանի» յունիս 26ի թիւին մէջ տպուած է Ստալինի մէկ զրոյցը, զոր ունեցած է «Պրաւդա» թերթի աշխատակցին հետ՝ 1920 նոյ. 13ին:

Նոյն տարուան աշնան Ստալինը պաշտօնով կը ղրկուի հարաւային Ռուսաստան եւ ապա վերադառնալով Մոսկուա, կը հաղորդէ իր տպաւորութիւնները Կովկասի կացութեան մասին:

«Կովկասի կարեւոր նշանակութիւնը յեղափոխութեան համար,— ըսած է Ստալին, որոշւում է ոչ միայն նրանով, որ նա հանդիսանում է հումքի, վառելանիւթի ու պարենամթերքի աղբիւր, այլ եւ Եւրոպայի ու Ասիայի միջեւ, մասնաւորապէս Ռուսաստանի եւ Թիւրքիայի միջեւ իր ունեցած դիրքով եւ տնտեսական ու ռազմական կարեւորագոյն ճանապարհների առկայութեամբ: Այդ բոլորը հաշուի է առնում Անտանտը (Համաձայնական պետութիւնները) որ տիրապետելով այժմ Կ. Պոլսին, Սեւ ծովի այդ բանալուն, կ'ուզէր պահպանել ուղղակի ճանապարհը դէպի արեւելք Անդրկովկասի վրայով: Վերջ ի վերջոյ ո՞վ կը հաստատուի Կովկասում, ո՞վ կ'օգտուի նաւթից եւ դէպի Ասիայի խորքերը տանող կարեւորագոյն ճանապարհներից, յեղափոխութի՞ւնը, թէ Անտանտը — այս է ամբողջ հարցը»:

Ստալինի համար կովկասեան հարց գոյութիւն չունի: Կայ միայն պայքար Ռուսաստանի եւ Դաշնակիցներու (աւելի ճիշդ Անգլիոյ) միջեւ եւ Կովկասն այդ մենամարտի կռուախնձորներէն մէկն է: Եթէ Պոլիսը կը հանդիսանայ Սեւ ծովի բանալին, Կովկասն այն հանգրուանն է, որ կը կապէ հանգոյցը դէպի Արեւելք տանող ճանապարհներու: Գովելի անկեղծութեամբ Ստալին կը յայտարարէ թէ կովկասեան ժողովուրդներու ազատագրումը չէ, որ կը մղէ Խորհ. Ռուսաստանը յառաջանալ դէպի հարաւ, այլ քարիւղը, պարէնը եւ ռազմական ծրագիրները:

Այդ շրջանին՝ 1920ի աշնան, դէպքերու ընթացքը կը դասաւորուէր ի վնաս դաշնակիցներու: Վրանգէլի բանակը պարտութեան էր մատնուած, Դաղստանի եւ Տէրէկի շրջանին մէջ խորհրդային վարչաձեւ հաստատուած, Յունաստանի մէջ տապալուած էր Վենիզէլոսը, քէմալական շարժումը կը ծաւալէր, իսկ Ազրբէջանն ալ «հաւատ իր անկախութեան եւ կամաւոր դաշինք կնքեց Ռուսաստանի ժողովուրդների հետ: Հազիւ թէ կարիք կայ ապացուցանելու, որ Ազրբէջանին եւ Բագուի նաւթին մէկնուած Անտանտի գիշատիչ ճանկերը միմիայն զզուանք կ'առաջացնեն Ազրբէջանի աշխատաւորների մէջ» ...

Դաշնակիցներուն իբրեւ յենարան Կովկասի մէջ մնացած են Վրաստանը եւ Հայաստանն իրենց «բուրժուական կառավարութիւններով»:

Սակայն, «Վրաստանի տնտեսական ու պարենային կատաստրոֆիկ կացութիւնը մի փաստ է, որն արձանագրում են նոյն իսկ ներկայ Վրաստանի պարագլուխները: Վրաստանը, որը խճուել է Անտանտի թակարդում եւ այդ պատճառով զրկուել է ինչպէս Բագուի նաւթից, այնպէս էլ Կուբանի հացից, Վրաստանը, որը դարձել է Անգլիայի եւ Ֆրանսայի իմպերիալիստական գործողութիւնների հիմնական պատուանդան եւ այդ պատճառով ժամանակաւոր յարաբերութիւններ է հաստատել Խորհ. Ռուսաստանի հետ, այդ Վրաստանն այժմ ապրում է իր կեանքի վերջին օրերը»:

Իսկ Հայաստանի համար Ստալինը հետեւեալը կը յայտարարէ, ինչպէս հաղորդուած էր կիրակի օրուան «Յառաջ»ով.

— «Դաշնակեան բանակն անկասկած զոհ գնաց Անտանտի պրովոկացիային, որը քըս-քըս արեց նրան Թիւրքիայի վրայ եւ խայտառակօրէն լքեց, որ Թիւրքիան յօշոտի նրան: Հազիւ թէ կարելի է տարակուսել, որ Հայաստանին փրկութեան ոչ մի հնարաւորութիւն չի մնացել, բացի մէկից՝ Խորհ. Ռուսաստանի հետ դաշն կնքելուց: Այդ հանգամանքն անտարակոյս դաս կը հանդիսանայ այն բոլոր ժողովուրդների համար, որոնց բուրժուական կառավարութիւնները չեն դադարում ստորաքարշութիւններ անել Անտանտի առջեւ, ու նախ եւ առաջ Վրաստանի համար»:

Վերջին ամիսներու ընթացքին քանի մը անգամ առիթ ունեցանք գրելու Լէնինի արեւելեան քաղաքականութեան եւ թիւրք–խորհրդային յարաբերութիւններու մասին: Կրկնութիւններ չընելու համար միայն չեշտենք, որ հայ ժողովրդի եւ Հայաստանի հանդէպ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան առաջին իսկ օրէն Լէնինը եղաւ կատարեալ Մաքիավէլ մը: Ռուս համայնավարներու աննկարագիր, կեղծ ու խարդախ քաղաքականութիւնը անբուժելի հարուած հասցուցին հայկական դատին եւ մեծագոյն չարիք պատճառեցին տառապած հայութեան:

Եթէ փորձենք մէկ ընդհանուր բնորոշում տալ համայնավարներու այդ քաղաքականութեան, հետեւեալ պատկերը կը ստացուի.—

Խորհրդային իշխանութեան արեւելեան քաղաքականութիւնը Հայաստանի կապակցութեամբ՝ մաքիավէլական, համայնավարներու վերաբերմունքը հանդէպ Հայաստանի ինքնորոշման՝ փարիսեցիական, Հայաստանի հանրապետութեան անկման գործին մէջ՝ Պիղատոսի դերով:

Խօսինք օրինակներով.—

1. 1917 մայիսին, Ռուսաստանի ժամանակաւոր Կառավարութեան օրով, խորհուրդներու առաջին համագումարին մէջ, Լէնինը քննադատելով Միլիւկով — Քէրէնսկիի ազգային քաղաքականութիւնը, կը պահանջէր Հայաստանի ազատագրումը:

Միւս կողմէ, նոյն տարուան սեպտեմբերին գրած յօդուածի մը մէջ, Լէնին կը պահանջէ անմիջապէս հաշտութիւն կնքել եւ կ'առաջադրէ պահպանել Թուրքիոյ սահմաններու անձեռնմխելիութիւնը

2. Գալով իշխանութեան գլուխ, 1917 նոյ. 24ին հրատարակած հրովարտակով մը խորհ. կառավարութիւնը ջնջուած կը յայտարարէ ցարական Ռուսաստանի եւ Պարսկաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրները: Ի մէջ այլոց, հրովարտակին մէջ կը չեշտուի նաեւ հետեւեալը՝ «յայտարարում ենք, որ Թուրքիոյ անդամահատման եւ Հայաստանի անջատման դաշնագիրը ոչնչացուած ու պատռուած է»:

Իսկ 1917 դեկտ. 30ին ուրիշ հրովարտակով մը հայ ժողովուրդին կը տրուի ինքնորոշման իրաւունք՝ մինչեւ բացարձակ անկախութիւն: Սակայն, միաժամանակ կը հրամայէին ռուս զօրքին պարպել Թրքահայաստանի գրաւած վայրերը:

3. Համայնավարներն իրենք զիրենք կը համարին ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրման դրօշակիրներ եւ կը յայտարարեն թէ՝ ամէն ազգ ինքը պէտք է տնօրինէ իր ճակատագիրը:

Սակայն, այդ տեսակէտն արգելք չի հանդիսանար, որ խորհ. կառավարութիւնը 1918 մարտ 3ին Բրեստ-Լիտովսկի մէջ Թուրքերու հետ ի հաշիւ Հայաստանի դաշնագիր կնքէ եւ Թուրքիոյ յանձնէ ոչ միայն Թրքահայաստանի վիլայէթները, այլ եւ Կարսն ու Արտահանը:

4. Բագուի հերոսամարտի օրերուն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը գործակցի Շահումեանի հետ եւ Բագուի Ազգ. Խորհուրդը բանակցութիւններ կը վարէ Ռուսաստանի խորհ. կառավարութեան հետ հետեւեալ առաջարկներով,— Կազմակերպել հայկական զօրամասեր, օժանդակել զանոնք նիւթական միջոցներով ու ռազմամթերքով, ճանչնալ Ազգ. Խորհուրդի իրաւասութիւնը, ի հարկին թոյլ տալ Անգլիացիներու մուտքը Բագու եւ, առհասարակ, օժանդակել Կովկասի ինքնապաշտպանութեան գործին

Ընդառաջ երթալով Հայերու ցանկութեան, սակայն, Ստալին յանուն Լէնինի կը հեռագրէ Շահումեանին, որ Խորհ. Ռուսաստանի սահմանները պիտի հասնին մինչեւ Գանձակ, Բագուն պէտք է պաշտպանել Թիւրքիայէն, իսկ պարտութեան պարագային այրել նաւթահանքերն ու հեռանալ Բագուէն

Հակառակ խորհրդային այս խարդախ քաղաքականութեան, ստեղծուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Սակայն, հերոսական շրջան անցընելով, իր գոյութիւնը պահպանեց միայն երկուքուկէս տարի: Հայաստանի հանրապետութիւնը զոհ գնաց Խորհ. Ռուսաստանի հակահայ քաղաքականութեան

Ստալինի զրոյցը կը վերաբերի հայկական Հանրապետութեան անկման շրջանին: Գարաբէքիր փաշայի բանակը գրաւած էր Կարսը եւ Ալէքսանդրապոլը եւ հայկական զօրքը ցոյց կուտար վերջին՝ Ջաջուռի դիմադրութիւնը: Քէմալականներու յարձակումը Հայաստանի վրայ Ստալին կը ներկայացնէ իբրեւ հետեւանք դաշնակիցներու «պրովոկացիային» եւ իբրեւ թէ հայկական բանակն է նախայարձակը: Ստալին Պիղատոսի նման ձեռքերը կը լուայ եւ Ռուսաստանին կը վերագրէ հայ ժողովրդի փրկչի դերը՝ «Հայաստանին փրկութեան ոչ մի հնարաւորութիւն չի մնացել, բացի մէկից՝ Խ. Ռուսաստանի հետ դաշն կնքելուց»:

Պատմութիւնը սակայն ուրիշ բան կ'ըսէ:

1920 ապրիլին Ազրբէջանի խորհրդայնանալէն առաջ, Հայաստանի կառավարութիւնը Մոսկուա ուղարկեց Լ. Շանթի պատուիրակութիւնը՝ բանակցութիւններ վարելու Ռուսաստանի խորհ. կառավարութեան հետ: Հայկական գլխաւոր պայմանները հետեւեալներն էին.— Խ. Ռուսիան պէտք է ճանչնայ Հայաստանի անկախութիւնը ներկայ սահմաններով՝ մէջը առնելով նաեւ Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը, սկզբունքով պէտք է ընդունի Թրքահայկական հողերու կցումը Հայաստանին եւ պէտք չէ միջամտէ Հայաստանի ներքին գործերուն:

Չիչերին կ'ընդունի հայկական առաջարկները եւ յունիսի կէսերուն դաշնագիրը պիտի ստորագրուէր: Սակայն, ճիշդ այդ ժամանակ յանկարծ կը փոխուի խորհ. կառավարութեան ընթացքը եւ Մոսկուա ձգձգելով դաշնագրին ստորագրութիւնը, կ'առաջարկէ բանակցութիւններու շարունակութիւնը փոխադրել Երեւան:

Հայերը ակամայ կը համաձայնին, Լ. Շանթի պատուիրակութիւնը կը վերադառնայ Հայաստան եւ բանակցութիւնները կը շարունակուին նոյն պատուիրակութեան եւ Խ. Ռուսիոյ ներկայացուցիչ Լեգրանի միջեւ Երեւանի մէջ: Հոկտ. 13ին, հայ-թրքական պատերազմէն երեք շաբաթ վերջը, Լեգրան կը ներկայացնէ շարք մը պայմաններ, որոնց շարքին՝ հրաժարիլ Սեւրի դաշնագրէն, թոյլ տալ ռուսական զօրքերուն Հայաստանի վրայով անցնիլ Թիւրքիա՝ միանալու Քէմալի բանակին եւ Հայաստանի ու դրացիներու միջեւ եղած սահմանավէճերը լուծել Խ. Ռուսաստանի միջնորդութեամբ:

Մերժելով Սեւրի վերաբերող կէտը, Հայաստանի կառավարութիւնը որոշ փոփոխութիւններով կ'ընդունի միւս պայմանները: Համաձայնութեան գալէ վերջ Լեգրան կը մեկնի Բագու՝ Մոսկուայի հաւանութիւնն առնելու եւ այլ եւս դաշնագրի մասին խօսք չի լսուիր, մինչեւ որ նոյեմբեր 30ին Լեգրանը վերջնագրով մը կը պահանջէ Հայաստանի խորհրդայնացումը:

Այսպիսով, հակառակ Ստալինի պնդումին, Հայաստանը ոչ միայն խաղալիկ չէր դաշնակիցներու ձեռքին, այլ եւ բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէր խորհ. Ռուսաստանի հետ եւ անոր աջակցութեան կը դիմէր: Եւ ընաւ «Դաշնակներու բուրժուական կառավարութեանը» մեղքը չէ, որ խորհրդային դիւանագիտութիւնն այս անգամ ալ ցոյց տուաւ իր մաքիավէլական, փարիսեցի եւ պիղատոսեան դէմքը. Մէկ կողմէ Չիչերին կ'ընդունէր Լ. Շանթի առաջարկները, իսկ միւս կողմէ նոյն ժամանակ համաձայնութեան կուգար քէմալականներու հետ եւ կը նախապատրաստէր Գարաբէքիրի արշաւանքը

Ստալինի զրոյցը երեք կարեւոր կէտեր կը պարունակէ: Առաջին այն, որ Ազրբէջան «կամաւոր կերպով խորհրդային վարչաձեւ ընդունեց», երկրորդ, որ Մոսկուան իր արեւելեան քաղաքականութեան մէջ կը յենու Մուսթաֆա Քէմալին վրայ եւ երրորդ, որ «իր վախճանին է մօտենում Սեւրի պայմանագրի շրջանը»:

Յայտնի է, որ զինադադարէն ըսկսած, Մոսկուան բանակցութիւններ կը վարէր Թուրքերու հետ՝ անոնց աջակցութիւնն ընդդէմ Անգլիոյ ապահովելու համար: Առանց խտրութիւն դնելու, համայնավարները դաշն կնքեցին թէ ջարդարարներ Թալէաթ, Էնվէր եւ Ճէմալ փաշաներու եւ թէ Հայաստանի հանրապետութեան նոր թշնամի՝ Քէմալ փաշայի հետ: Այդ ընկերակցութեամբ, Թուրքերու տարած աշխատանքի հետեւանքով, միացաւ նաեւ Ազրբէջանը: Թիւրքի նպատակը մէկ էր,— իրարու ձեռք երկարել Հայաստանի հանրապետութեան աւերակներու վրայ: Եւ վերջ ի վերջոյ հասան իրենց նպատակին:

Ստալինը կոկորդիլոսի արցունքներ կը թափէ ի տես «Հայաստանի աւերման ու յօշոտման քէմալականներու ձեռքով», մոռնալով որ այդ աւերիչ ու արիւնոտ ձեռքը իրենք ուղղեցին դէպի Հայաստան: Ստալինի պիղատոսեան դիմակը պատռելու համար մենք ունինք նոր վկայ մը, Թուրքիոյ նախկին կրթական գործավար պայ Հիքմէթը, որ այս տարի ապրիլին թրքական յեղափոխութեան դասընթացքին մէջ հետեւեալը յայտնեց.

«Ազգ. Մեծ Ժողովը Սեւրի դաշնագրին ստորագրութենէն 20 օր առաջ գումարուած էր: Արտաքին գործերու տեսակէտով առաջին գործը եղաւ շփում ստեղծել ռուս կառավարութեան հետ: Ռուս կառավարութիւնը սա երկու պայմաններէն մէկը պէտք է ընդունէր.— Կամ Հայերուն արժէք տալ, կամ Թուրք կառավարութեան բարեկամութիւնը շահիլ: Ի վերջոյ, ծանրախոհ ռուս պետական մարդիկը, հայկական շրջանակներէն հրաժարելով, մեր ազգային կառավարութիւնը ճանչցան» ...

Բոլորովին պարզ է որ եթէ Ստալինի ոճը գործածենք, ոչ թէ «Անտանտը քըս–քըս արեց Դաշնակեան բանակը Թիւրքիոյ վրայ», այլ Ստալին-Լէնինը քըս-քըս ըրին Գարաբէքիրի բանակը Հայաստանի վրայ ու իրենք ալ ամէն կերպ օգնեցին, որ Հայաստանը «յօշոտուի ու աւերածութեան ենթարկուի»: Այս մասին ալ բերենք բոլշեւիկ պատմաբան Բորեանի վկայութիւնը, որ անդրադառնալով 1921 հոկտ. 13ի Կարսի դաշնագրին, կը գրէ.

— «Պատմութեան մէջ չտեսնուած այդ ծանր հաշտութիւնը պարտադրուեցաւ այն աշխատաւոր հայ ժողովրդին, որ յաղթելով յեղափոխական պատերազմի մէջ, ամէն միջոց գործադրած է պարտութեան մատնելու Դաշնակցական կառավարութեանը եւ աջակցած է բոլշեւիկեան Թիւրքիայի յաղթանակն ապահովելուն: Հայաստանի աշխատաւոր զանգուածները կը յուսային, թէ «Թիւրքիոյ եղբայրական աշխատաւոր ժողովուրդը» եւ անոր կառավարութիւնը պատուաւոր եւ եղբայրական հաշտութիւն կը կնքեն Խորհ. Հայաստանի հետ» («Հայաստանը, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ Խ. Միութիւնը» Բ. հատոր, էջ 163):

Հայ աշխատաւոր զանգուածները այդպիսի պատրանքներ չեն տածած Թուրքիոյ հանդէպ: Սակայն կը յուսային որ ռուս աշխատաւոր կառավարութիւնն աւելի ազնիւ ու արդար վերաբերում կ'ունենայ հայ աշխատաւոր զանգուածներուն հանդէպ:

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

« Հայրենիք »ի աշխատակիցներէն Մ. Վրդյր խեռունեայ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով յօդուածի մը մէջ, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 42րդ պատգամ. ժողովին գումարման առթիւ.—

Ամէն տեղ, ուր հայկական գաղութներ կան, երկար տարիներ վեր Դաշնակցութիւնը ունեցած է կազմակերպութիւն: Ամերիկեան գաղութներուն մէջ հնագոյններէն ուր Դաշնակցութիւնը անցեալ դարու 90ական թուականներու կէսերէն ամուր հիմերը դրած է, որոնց վրայ բարձրացած է ինքը, որ հակառակ աջէն ու ձախէն փչող քամիներու եւ մեծ փոթորիկներու, կը մնայ միշտ ամուր ու անսասան, ինչպէս հաստատուն կաղնին դաշտին մէջ կամ ապառաժներէն ծեծուող ժայռի զանգուած մը լայնարձակ ծովուն մէջ.

Ինչպէս բնութեան, նոյնպէս կեանքի մէջ տեղի չեն ունենար ոստումներ: Յառաջդիմութիւնը քայլ առ քայլ կատարուած մըն է: Համեստ կազմակերպութիւն մըն էր Դաշնակցութիւնը իր սկզբնաւորութեան մէջ, բայց ունենալով առողջ հիմեր, ջամբուած ըլլալով գաղափարական տարրերէ, մայրենի ժողովուրդին առնելը զինքը օգնող միակ ուժը ըլլալով, ան հետզհետէ առաջ գնաց, ծաւալեցաւ եւ դարձաւ Ամերիկայի կազմակերպութիւն: Եթէ մենք երբ օրինակ վերցնենք Ամերիկան, կը տեսնենք թէ ինչպիսի աճում ունեցած ան տարիներու ընթացքին:

✕

Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի առաջին Պատգամ. ժողովը գումարուած է 1896 դեկտեմբերին՝ Լովէլի մէջ: Ընդամէնը այս ժողովին ներկայ եղած են ինը պատգամաւորներ, որոնք ներկայացուցած են Լովէլի, Լօրէնսի, Փրովիտընսի, Նէշուէի, Հէվըրհիլի, Հէմրնտի, Ֆոլրիվըրի, Լինի եւ Ֆիչպըրկի կոմիտէները: Նիւ Եորքը, ուր այսօր հարիւրներով ընկերներ ունինք, նիւթապէս անկարող ըլլալով, նամակով մը միայն մասնակցած է ժողովին: Բոստոնը նոր կազմուած, դեռ չէր ալ վաւերացուած ժողովին կարենալ մասնակցելու համար:

Այն օրերուն կազմակերպութեան տարեկան եկամուտը ողորմելի գումար մը եղած է: Պատգամաւորներ Լովէլի ժողովին մէջ միայն կ'որոշեն որ այսուհետեւ ամէն ընկեր ամսական 25 սէնթ վճարելու է, հոգալու համար ոչ միայն տեղական, այլեւ քիչ մըն ալ ընդհանուր կազմակերպական ծախսերը: Թերթ չունէինք: Եւ Ամերիկայի շրջանի առաջին պատգամ. ժողովը կ'որոշէ պարբերաբար թռուցիկներ հրատարակել: Բայց այսքան փոքրիկ կազմ եւ ողորմելի, չըսելու համար ծիծաղելի, նիւթական եկամուտ ունեցող կազմակերպութիւն մը կ'որոշէ որ ամէն ընկեր հետզհետէ ըլլայ զինուելու զինավարժութիւն, կազմակերպութիւնը եւս ջանայ բոլոր գործող յեղափոխական ուժերը միացնելու եւ երկրին օգնութեան հասնելու:

✕

Ահիկա մեր երէկն էր: 1896էն մինչեւ այսօր ինչ ահարկու տագնապներ անցուցինք մէկը միւսի ետեւէն, որքան փոթորիկներ պայթեցան մեր գլ

ՄԵ՞ՐԿ ՊԱՐԵՑ... ԹԷ ԼՈՒՍՆԻ ՇՈՂ ՀԱԳԱԾ ԷՐ

Նախագահ.— Մենք կը դատենք պատժական օրինագիրքին 330րդ յօդուածով:

Յաջորդ վկան է նշանաւոր նկարիչ Մորիս Վլամէնք:

— Ես կը վկայեմ իբրեւ արուեստագէտ.

Նախագահ.— Մենք այստեղ հաւաքուած չենք քննելու պարին գեղարուեստական նկարագիրը, այլ ճշդելու թէ Ժոն Ուօրնըր մերկ կը պարէ՞ր...

Վլամէնք.— Ինծի համար, գեղանի կնոջ մը մերկութիւնը փառաբանութիւնն է կեանքին, արեւին, կենդանութեան: Այսպէս է եղած ի սկզբանէ:

Նախագահ.— Ուրեմն ձեզ չի՞ գայթակղեցներ մերկութիւնը:

Վլամէնք.— Ամենեւին:

Դատախազը.— Ձեր այդ խոստովանութեան առթիւ ես ալ խոստովանութիւն մը ընեմ,— մերկութիւնը զիս ալ չի գայթակղեցներ: (Ընդհանուր ծիծաղ):

Վկայութեան կը կանչուին տակաւին դրողներ, նոյնիսկ պարուհիին քարտուղարը, որ կը յայտարարէ.

— Ժոն Ուօրնըր կը կրէր ծածկոց մը մորթի գոյն, բայց այնքան փակած ու յարմարած մորթին՝ որ գրեթէ դժուար էր զատորոշել ծածկոցը մորթէն:

Պարուհին ինքնաշարժի մեքենավարը կը վկայէ թէ իր տիրուհին չափազանց պարկեշտ աղջիկ մըն է: Դատարանը որ եւ է ծանր վկայութիւն չի գտներ աղջկան անցեալին մասին: Նախագահը կ'աշխատի ճշդում մը կատարել

— Մեզ կը հետաքրքրէ միայն մէկ պարագայ: Հրապարակաւ, բազմութեան մը առջեւ մերկանալու պարագան:

Փաստ.— Լա՛ւ, այն ատեն դատեցէք նաեւ բոլոր այն արուեստագէտուհիները, որոնք կը մերկանան եւ անկողին կը մտնեն վօդվիլներու երրորդ արարին մէջ:

Նախ.— Տեսնուած չէ որ անոնք անկողին մտնեն բոլորովին մերկ (ընդհանուր ծիծաղ):

Փաստ.— Արուեստի հարցերու մէջ ոչ ոք կը նայի մերկութեան:

Նախ.— Ձեր «Պաղտատ» զբօսատան վարիչները արուեստագէտներ չեն սակայն, այլ վաճառականներ...:

Վկայութեան կը կանչուի Տիկ. Թիբայնա.

— Շատ պարկեշտ գտայ Ժոն Ուօրնըրի պարը: Աւելի պարկեշտ քան բոլոր պարերը, զորս տեսեր եմ ամբողջ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ: Այս առթիւ՝ պարագայ մը: Վերջերս շատ կը գանգատին, որ զբօսաշրջիկներ չեն գար Ֆրանսա: Իբրեւ անխոնջ ճամբորդող մը, թոյլ տուէք բացատրեմ պատճառը: Ամերիկայի եւ Անգլիոյ մէջ յաճախ կ'ըսուի թէ ձանձրանալի է Փարիզի կեանքը, թէ բարոյական կապանքներ շատ կան այստեղ, թէ Ֆրանսա փոխած է իր դիմագիծը ...

Դատախազը.— Ի՞նչ, կ'ուզէք ըսել թէ Ֆրանսա պէտք է որ մերկ պարուհիի մը դիմագի՞ծն առնէ (ընդհանուր ծիծաղ), կամ թէ Ժոն Ուօրնըր կ'ուզէր Ֆրանսայի տալ իր բուն դիմագի՞ծը (ընդհանուր ծիծաղ):

Տիկ. Թիբ.— Ոչ անշուշտ ձեր ակնարկած դիմագիծը, այլ սակայն ազատութեան դիմագիծը, որ նուազ անբարոյ է քան այն շարժանկարները, որոնք արտօնուած են այստեղ... (Ծափահարութիւն):

Փաստ.— Կը ցաւիմ՝ տեսնելով որ իմ երկրիս դատարանները կը զբաղին դատով մը որ չի կրնար աւելի ծիծաղելի ըլլալ...

Նախ.— Շատ անգութ կ'արտայայտուիք հանդէպ երկրին կարգապահական իշխանութեան...

Դատախազը.— Իմ մասիս՝ ես խօսք չունիմ (Ընդհ. ծիծաղ):

Փաստ.— Առնուազն երկու հարիւր պարուհիներ տեսած եմ, որոնք կը պարեն մերկանալով՝ առանց գայթակղեցնելու...

Նախ.— Մենք կանչուած ենք դատելու ոչ թէ այդ երկու հարիւր պարուհիները, այլ միայն այս պարուհին..

Փաստ.— Ինծի կը մնայ ցաւիլ ձեր վրայ (Ընդհ. ծիծաղ): Դատարանը աւելի լաւ կ'ընէր, եթէ զբաղէր ուրիշ խնդրով մը (Դարձեալ ծիծաղ):

Նախագահը, այստեղ, «օդը թարմացնելու» համար, դադար մը կուտայ՝ հրամայելով պարպել սրահը:

Քիչ վերջ կը վերսկսի դատավարութիւնը: Հակառակ տաքին, ժողովուրդը խուռներամ կը թափի ներս, չուզելով զրկուիլ դատէ մը, որ կը զուարճացնէր զինք: Փարիզի ժողովուրդը շատ կը սիրէ ծիծաղը եւ սրամտութիւնը.

Խօսքը տրուած է դատախազին, որ կը պարզէ իր տեսակէտները, թէ դէմ չէ մերկութեան, կը բաւէ որ չի գայթակղեցներ: Հարցը սակայն մերկութիւնը չէ, Ժոն Ուօրնըր «հարուստի քմահաճ մըն է, որ կը պատարագէ 200 ֆրանքով», ուրեմն նուազ պահանջկոտ քան Սալոմէն:

Պարուհին զարմանքով կը նայի դատախազին: Կարծես ըսել ուզէր.— Ես ի՞նչ ըրի որ... Մազերը, յարդի գոյն, կը կայծկլտան, քանի գլուխը կը դարձնէ մէկ մը դատախազին, մէկ մը նախագահին:

— Ճիշդ է որ, կը շարունակէ դատախազը, շնորհալի պարուհին հանդերձանք մը ունէր, այնքան թափանցիկ, որքան լուսնին լոյսը, բայց երբեք բաւական գայթակղութիւն չարթնցնելու: Հետեւաբար կը պահանջեմ պատիժ մը, գէթ սկզբունքի համար:

Քիչ յետոյ հարցաքննութիւնը եւ պաշտպանութիւնը «Պաղտատ» զբօսատան վարիչին, Ֆլօանին:

Ֆլօտ.— Ես ոչ պարեցի, ոչ ալ մերկացայ (ընդհ. ծիծաղ):

Նախ.— Մենք ձեզ կը դատենք իբրեւ մեղսակից եւ մղիչը մերկ պարելու:

Փաստ.— (Ձեռքին մէջ շարժելով պարուհիին ծածկոցը): Ահա ծածկոցը որով պարեց Ժոն Ուօրնըր: Ասոր համա՞ր է այսքան աղմուկը: Պարոններ պարուհին մերկ չէ պարած, պարկեշտ, երբեք յանցաւոր չէ: Յետոյ, պահանջելու համար որ պարուհիները ծածկեն իրենց մերկութիւնը, պայման է որ մենք ալ մեզ ծածկենք ծիծաղելիութեամբ (ընդհանուր քրքիջ):

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հայաստանի կրթական գործավարութիւնը երաժշտական վարժարան մը բացած է Երեւանի մէջ, երաժշտական ընդունակութիւն ունեցող պատանիներու համար:

Վարժարանը ունի 100 աշակերտ, որոնց 50ը կ'ուսանին դաշնակի, 25ը ջութակի դասարանին մէջ, մնացեալներն ալ նախապատրաստական դասարան կը գտնուին:

խին: Հայ ժողովուրդը տեսաւ եւ լաւ եւ աննախընթացօրէն ծանր օրեր: Բայց հակառակ այս բոլորին, Դաշնակցութիւնը, ինչպէս ամէն տեղ, Ամերիկայի մէջ եւս ծաւալեցաւ եւ դարձաւ բառիս իսկական նշանակութեամբ ժողովրդական կազմակերպութիւն:

Ամերիկայի մէջ այսօր, թերեւս չկայ քաղաք մը, ուր Դաշնակցութիւնը չունենայ իր կազմակերպութիւնը, ուր գոնէ քանի մը ընկերներ խմբուած չըլլան մեր դրօշակին շուրջ: Ահա եւ նորահաս երիտասարդութիւնը, յանձին Ցեղակրօն Ուխտերու, որ կը քալեն հիներու ետեւէն, պատրաստ ամէն վայրկեան իրենց ուսերուն վրայ վերցնելու գործի ամբողջ ծանրութիւնը:

1896ին թերթ չունէինք, կը մտածէինք ժողովուրդին հետ խօսիլ թռուցիկներով միայն: «Հայրենիք»ի առաջին թիւը լոյս տեսաւ 1899 մայիսին միայն: Փոքրածաւալ շաբաթաթերթ մըն էր ան, որ հետզհետէ օրաթերթ դարձաւ:

Այսօր ունինք նաեւ ամսագիր եւ շաբաթաթերթ, որոնք ո եւ է թերթէ աւելի ունին լայն տարածում: իսկ կուսակցութեան նկամուտը ոչ թէ հարիւրներ է, այլ՝ տասնեակ հազարներ:

Անթիլիասի դպրեվանքին հանդէսը

—•—

ՊԷՅՐՈՒԹ Դպրոցական տարին վերջացաւ: Ազգային բոլոր վարժարանները իրարու ետեւէ կը կատարեն իրենց ամավերջի հանդէսները: Մենք մտադիր չենք Պէյրութէն մինչեւ Փարիզ այս հանդէսներուն արձագանգ տալու, բայց կ'ուզենք բացառութեան կարգին դասել Լիբանանի այն երկու հաստատութիւնները — Ճեմարանն ու դպրեվանքը — որոնք, զուգադիպութեամբ մը բացուեցան նոյն թուականին, հետապնդելով միեւնոյն նպատակը՝ տարբեր ճամբաներով,— այն է հայութեան մշակներ, գործիչներ հասցնել, մին կրօնական, միւսը աշխարհիկ, մին պահպանողական, միւսը հայրենասիրական:

Ճեմարանի մասին գրած ըլլալով, այսօր կ'ուզեմ ամփոփել դպրեվանքի հանդէսը:

Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը այս երկու հաստատութիւններն ալ այս տարի կուտան իրենց անդրանիկ հրջանաւարտները:

Յունիս 15, շաբաթ եւ կիրակի 16, երկու օր յաջորդաբար տեղի ունեցան հանդիսութիւնները՝ Անթիլիասի մէջ: Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ երկու սարկաւագներու (շրջանաւարտներէն) քահանայական օծումը, որոնք յաջորդ օրը, կիրակի պատարագ ձեռնադրուեցան:

Միշտ նկատեր ենք, որ կրօնական հանդէսներուն կիները մեծամասնութիւն կը կազմեն: Այս անգամ, կիրակի, Կաթողիկոսարանին շրջափակը կիներով լեցուած էր: Կիներով խճողուեր էին նաեւ նախկին որբանոցին երրորդ յարկին սրահը ուր տեղի պիտի ունենար վկայականի բաշխման հանդէսը: Շատեր ներս չէին կրնար մտնել որովհետեւ «ժամանուրդ» տոմս չունէին: Ցողնարեկ ժողովուրդը Պէյրութէն մինչեւ Անթիլիաս ե-կեր է ծախսելով, նեղուելով եւ ահա դուրսը, բակը կը ձգուէր, ներս չէն առներ: Մինչդեռ ոչ միայն «երեւելի»ներուն, այլ եւ բոլոր հող գանուողներուն կրկնապատիկը մարդ կ'առնէր: Արդ այն սրահն է ուր երբեմն մինչեւ 1500 տղայ հաւաքուեր է, գիշերներն ալ 500 որբ քնացեր է:

Սրահը բաւականին լեցուած է: Կը յառաջանամ մինչեւ առաջին գիծը՝ աթոռներուն ուր նստեր են Պ. Պ. Տաշճեան, Լէյլէկեան (երեսփոխան), Ալթունեան, Մովսէսեան, Տօքթ. Թօփճեան եւ մէկ երկու գրամատներ եւ նպարավաճառներ: Քիչ վերջ, ժողովուրդին մէջէն անցնելով, առանձին, կուգայ եւ բեմին շարուած աթոռներէն մէկուն վրայ կը բազմի Հալէպի առաջնորդ Սիւրմէեան արք. աջ ու ձախ բարեւներ բաժնելով:

Եկան միւս վեղարաւորներն ալ առաջնորդութեամբ Սահակ հայրապետին. Ներկայ էր նաեւ Ամերիկեան համալսարանի տնօրէն Տօքթ. Տաճ: Բաբգէն կաթողիկոս անհանգստութեան պատճառով կը բացակայէր, որով բացումը կատարեց Սարաճեան եպիսկ., իսկ Շահէ արք. խրատական ճառ մը կարդաց 16 շրջանաւարտներուն: Կը սպասէինք որ արք.ը իբրեւ վերատեսուչ ներկայացնէր դպրեվանքին հինգ տարուան նիւթական ու բարոյական զեկուցումը: Այս մասին ոչ մէկ խօսք, միայն յիշեց թէ Ամերիկայէն Գալֆայեան, Կիւլպէնկեան, Քիւրքճեան 50.000 տոլար նուիրած են ... չխուսի հազար տոլա՞ր եւ այս միայն երեք հոգի: Միւս աղբիւրները եւ ծախքերը ա՛լ մի հարցնէք: Իր ճառէն կ'ուզենք ընդգծել հետեւեալ տողերը, թէեւ նորութիւն չէին մեզի համար.— «Մտաւորական չէ այն, որ ծածուկ ու գաղտուկ անկիւնը նստած խէթ աչքերով կը նայի եկեղեցիին եւ անոր պետերուն ... եւ ան ուսուցիչն ու կղերը որոնք արդէն հոսանքի կը հետեւին, երկուքն ալ կը դաւաճանեն»:

Երրորդ ուղերձը կարդաց Եղիշէ արք. Կարօեան, որմէ ետք խօսքը տրուեցաւ Տօքթ. Տաճին որ պատկերացնելով Հայուն տառապանքը եւ շրջանաւարտներուն ուղղելով խօսքը, յորդորեց որ իրենց նախնիքներուն պէս քաջ հովիւներ դառնան:

Այս ամէնէն ետք խօսք առաւ ծերունազարդ հայրապետը ու բառ առ բառ ըսաւ.— «Բարի արարէք յաւիտեան սիրով, բարիք գործեցէք ուր որ ալ ըլլաք, որու որ հանդիպիք: Դրօշակ չունենանք ոչ կարմիր, ոչ եռագոյն, այլ սեւ լաթ մը զոր Պօղոս առաքեալ պարծանքով պիտի կրէր»:

Այսքան...

Նոյն հայրապետը սակայն, նոր տարուան սեմին, երբ դպրեվանքին սաները իրեն ամանորի այցելեր էին, ըսած էր.

— «Ուր որ երթաք, ուր որ գտնուիք, մի մոռնաք որ դուք Հայ էք: Հայ մնացէք եւ մի ըլլաք անոնց պէս որոնք իրենց ազգային դրօշակը կը կոխկրտեն, մի նմանիք անոնց որոնք կ'անպատուեն ձեր դրօշակը, որովհետեւ ան ձեր պատիւն է եւ իրական խորհրդանիշը ազգասիրական զգացումներուն: Սիրեցէք ձեր ազգը, ձեր եկեղեցին եւ ձեր մայրենի լեզուն»:

Ի՞նչպէս հաշտեցնենք այս երկու հակասական գաղափարները: Ներողութի՞ւն թէ դրդում:

Եզրակացութիւնը կը թողում ընթերցողներուն:

ՇԱՀՐԱԶ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՏԽՐԱՍԻԱԼ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐԸ»

—•—

Այս խորագրին տակ, երգիծական տոմս մը գրած է Լեո – Կամսար («Խորհ. Հայաստան», 30 յունիս).—

Ըսէք կ'աղաչեմ

Եթէ ձեր պլուզի գօտին սխալ կոճկած ըլլաք, կը քակէք եւ կ'ուղղէ՞ք թէ ոչ:

Եթէ ձեզի Գասպար կանչեն, կը դառնա՞ք «ներողութիւն, անունս Վաշակ է»:

Կամ, յարգելի տիկիններ, ինչո՞ւ մինակ մնալուն պէս կը նայիք ձեր պայուսակի հայելին, կ'ուղղէք սխալ մազերնիդ ու յօնքերնիդ.

Ձեր պախարակեր, գիտէ՞ք, Օրէնքն այդ կը պահանջէ. Սխալը պէտք է ուղղել:

Միայն ես կ'ուզէի, որ այդ օրէնքը հայերէն լեզուի վրայ նոյնպէս տարածուէր եւ խանութներու կամ ապրանքի ցուցանակները գրուէին [illegible]:

Դուն իրաւունք ունի՞ս մօրուքդ գէշ կտրելուն համար բարկանալ այն սափրիչին վրայ, որ իր խանութին վրայ «վարսաւէր» է գրած:

Իսկ սափրիչներէն 90 տոկոսը «վարսաւէր» է: Այսինքն մազերը աւերող:

Ենթադրենք, կտոր մը կերպաս ունիմ, ի՞նչպէս գլխարկ կարողին կարելու տանիմ, երբ իր խանութի ցուցանակին վրայ «գլխարկ»ը Քով գրած է:

Անուան մէջ երկու սխալ գործող մը էութեան մէջ մէկ սխալ չի՞ գործեր:

Կը գործէ անշուշտ:

Ես ի՞նչ սրտով մտնեմ այն խանութը գնում կատարելու, երբ ինծմէ «կը խնդրուի կանխ պահպանել» (կ'ուզէ կարգ պահել):

Հինգ բուրինոց ժամացոյց մը գնելու համար խանութէն, պէտք է կառա՞ն ըլլամ, ի՞նչ է:

Այս դեռ բաւական չէ: Դեռ «յաջախորդ» ալ պիտի ըլլամ: Ըսէք խնդրեմ, այսքան տառասխալով ծախուած ժամացոյց մը կրնա՞յ ճիշդ ցոյց տալ ժամերը:

Ըսենք թէ կոլեկտիվի անդամ եմ: Կրնա՞մ ժողովի «հրաւէրն» ընդունիլ, երբ այդ ժողովէն վերջ «ձմերերու փոխանակութիւնը» տեղի պիտի ունենայ.

Ինչքան ալ ուշադիր համբերել ըլլաս, կրնա՞ս իմանալ դրամիդ ճիշդ քանակն այն գանձատան առջեւ, ուր գրուած է «նախքան հեռանալը դրամը ստուգել»:

Սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ խանութներու ցուցանակները ընդհանրական դասագիրքեր են լեզու սորվողներուն համար:

Տարբերութիւնը դպրոցներու դասագիրքերէն այն է միայն, որ Պետական Հրատարակչականը հեղինակի բաւանելը չի վճարեր խանութի աշխատաւորներուն, թէեւ բոլորն ալ իրաւունք ունին պահանջելու:

Օտարականները ցուցանակով կը սորվին նոր լեզուն:

Եւ կը յիշե՞ք, ժամանակ մը «կորիր անգրագիտութիւնը» պաստառներուն վրայ անգրագիտութիւնն իրօք որ կորսուեցաւ:

Դուն մի բաներ թէ գացեր էր խանութներուն ճակատները տեղ գրաւելու:

Միշդ ինչպէս ղանապաններէ փողոցի փոշին կը հանեն անցորդին գլխուն կը նստեցնեն:

Եւ իրօք պահուըտելու ամէնէն յարմար վայրը մարդուս աչքն է:

«Աչք մտած» գործակատարը ինչ որ ընէ, խանութին վարիչը չի տեսներ:

Արդ, ժամանակը չէ՞ արդեօք անգրագիտութիւնը հոնկէ ալ վտարելու: Այո՛, ժամանակն է.

ԳՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

—•—

Քաղաքակրթութեան թանգարանի վերակազմութեան հետ Երեւանի մէջ հիմը դրուեցաւ նաեւ գրական թանգարանի մը, որուն հիմնական նպատակը պիտի ըլլայ հաւաքել եւ կեդրոնացնել հայ գրականութեան վերաբերեալ դիւանաթուղթերը եւ զանազան նիւթեր, ցուցադրել եւ ուսումնասիրել բոլորը: Երբ դեռ գրական թանգարանը քաղաքակրթութեան թանգարանի բաժին մըն էր միայն, այնտեղ կուտակուած էին արդէն մեծ քանակութեամբ նիւթեր: Հաւաքման այդ աշխատանքը կը շարունակուի ներկայիս: Վերջերս թանգարանը ձեռք ձգեց Մելիք Աղամալեաններու դիւանաթուղթերուն մնացորդները, որոնց մէջէն երեւան եկաւ Խ. Աբովեանի մէկ տետրակը, տակաւին անտիպ եւ անծանօթ երկու տառնաւորներու հետ:

Թանգարանը մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ ուսումնասիրական աշխատանքներու եւ գրական փաստաթուղթերու հրատարակութեան վրայ,— այդ մասին շատ քիչ բան կատարուած է մինչեւ այժմ Հայաստանի մէջ: Մեծ ուշադրութիւն կը դարձնէ նաեւ ցուցադրութեան վրայ, գրականութիւնը եւ պատմութիւնը ծանօթացնելու համար ժողովուրդին: Ցուցադրութիւնը պիտի կատարուի մեթոտիկ եւ գեղարուեստական ձեւով: Գրական թանգարանը կից է գրականութեան եւ պատմութեան ուսումնարանին, այսպէս ուժ տալով անոր աշխատանքներուն

Թանգարանը տեղ գրաւած է Մշակոյթի Տան երկրորդ յարկը, ընդամէնը երկու սենեակ, ինչ որ փոքր է:

Անհրաժեշտ է սեփական շէնք մը հիմնել:

ԱՐԱԳԱԾԻ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆԸ

•

Անդրկովկասի մէջ երկուք են բարձր լեռնային երկրա – բնագիտական կայանները, մէկը Կազբեկի վրայ, միւսը Արագածի վրայ:

Արագածի երկրաբնագիտական կայանը կը կատարէ օդերեւութաբանական ուսումնասիրութիւններ եւ կը քննէ մթնոլորտային բարձր գօտիներու կլիմայական պայմանները, կուտայ եղանակին նախագուշակութիւնը:

Կայանը կը գտնուի Արագած լերան 3.250 մեթր բարձրութեան վրայ, ունի 2 դիտարան, մէկը կայանէն բարձր՝ 3800 մեթրի վրայ, միւսը աւելի վար՝ 2.800 մեթրի վրայ:

Արագածի լեռնային կայանին կարեւորութիւնը մեծ է գիտական տեսակէտով: Այս կայանին շնորհիւ կարելի է պարզել ջրաբաշխութեան կապուած բազմաթիւ խնդիրներ, ինչպէս նաեւ ձիւնհալքէն յառաջացող հեղեղներու հարցը եւն.: Կարեւոր է նաեւ անձրեւի, բարեխառնութեան փոփոխութեան ուսումնասիրութիւնը ըստ բարձրութեան: Օդագիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար ջրածին կը պակսի, ուստի տեղւոյն վրայ ջրածին պատրաստելու յատուկ գործիքներ պիտի հայթայթուին:

Այս տարի օդերեւութաբանական դասընթացքներ պիտի կազմակերպուին.

ԴԻՒԱՆ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

Մոսկուայէն Մուշեղ Աղայեան Երեւան դրկած է Մոսկուայի Հայկական երաժշտութեան դիւանը, որու մէջ կան արժէքաւոր երաժշտական տեսաբանական անտիպ յօդուածներ եւ այլ ձեռագիրներ (երաժշտական ստեղծագործութիւններ): Ատոնց մէջ Կոմիտասի Լոյսն. Սպենդիարեանի, Մ. Միրզոյեանի, Ռ. Մելիքեանի, Ցարօ Ստեփանեանի, Կարօ Զաքարեանի, Արամ Խաչատուրեանի, Եղիշէ Բաղդասարեանի, Կարա – Մուրզայի եւ ուրիշներու կարգ մը գործերը, ինչպէս նաեւ երաժիշտ Սարգիս Մուրատեանի Շուշն ու կատուն, Աշոտ Մանուկեանի Ջանի վերջը մանկական օփերաները: Երաժիշտներու միութիւնը կ'աշխատի դասաւորել այս նիւթերը եւ որոշ մասեր յանձնել տպագրութեան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

⁂ Ուիլեմ Սարոյեան Ամերիկացի հայ երիտասարդ գրողը, որմէ թարգմանութիւններ տուինք, ներկայիս կը գտնուի Երեւան:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ Ի ԳԱՂՏՆԻ ԿԸ ՊԱՀԵՆ

—•—

«Ցուսարեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, տխրահռչակ Դուրբինի՝ Ցանձնախումբի հրաժարականին առթիւ (10 յուլիս).

— «Սքեմակիր շարագործի խորհրդաւոր սպանութեան յաջորդող շաբաթներուն, բոլորովին «անակնկալաբար», խառօրէն գաղտնի ժողովի մը մէջ եւ գաղտնի պայմաններու տակ, մասնակցութեամբը գաղտնի խորհրդականներու, ընտրուեցաւ գաղտնի մարմին մը, «Դուրֆրնտ» անունով: Այս մարմինը, զինուած նիւթական գաղտնի միջոցներով, անցաւ իր գաղտնի գործունէութեան եւ մնաց գաղտնի մինչեւ իր հրաժարականի օրը, մինչեւ այսօր:

Գա՛հ մը ենթադրենք, թէ սկզբնական շրջանին, երբ տակաւին աւարտած չէր շարագործի դատը, կարիք կար գաղտնի մնալու: Այս վերապահութիւնը կ'ընենք հիմ առնելով «Դուրֆրնտ»ի յայտարարութիւնը իր կատարած գործի մասին,— աջակցիլ ոստիկանութեան եւ դատարանին: Գիտենք, որ ոստիկանական յատուկ մեթոտ — մասնիչ եւ լրտես — յաճախ գաղտնի կը մնան՝ յաջողապէս իրենց վստահուած քա՛րծր եւ առաքինի՜ գործերը կատարելու համար: Բայց «Դուրֆրնտ»ը բոլոր պայմաններու տակ ամբողջովին ոստիկանական ատեան չէ, այլ հանրային մարմին մը՝ յատկական որոշ պարտաւորութիւններով: «Դուրֆրնտ»ի այս կոչումի մասին «Պայքար» կը խօսի հիացումո՛վ եւ խանդավառութեամ՛բ. «կուսակցութեան» պաշտօնական բերանը կը յայտարարէ, որ «արդարութիւնը» շարագործի դատին մէջ յաղթանակած է միմիայն «Դուրֆրնտ»ի ընծայաբերած աջակցութեանը շնորհիւ ոստիկանութեան եւ դատարանին: «Պայքար» ամէնէն վսեմ ածականները կը շռայլէ Ցանձնախումբի հասցէին՝ մեզմէ երախտագիտութիւն, յարգանք եւ ակր ածկալելով անոր հանդէպ.

Բայց տարօրինակն այն է, որ «Պայքար» վերասին գաղտնի կը պահէ ո՛չ միայն «Դուրֆրնտ»ի կատարած գործերը, ոչ միայն անոր վատնած գումարները (որմէ ի՛նչ առած եւ ո՛ւր ծախսած է), այլ եւ անոր կազմը:

Եւ այսպէս, խորհրդաւոր մարմին մը, որուն դերը այնքան նշանակալից եղաւ շարագործի դատին մէջ, գաղտնի ծնաւ, գաղտնի ապրեցաւ եւ գաղտնի մեռաւ ...

Անհնար է հաշտուիլ մեր ցեղի ապահովութեան եւ բարոյականին դէմ նիւթուած այս ոճիրին հետ:

Ի՛նչ արդարներու պաշտպանութեան գործին մէջ անուն առ անուն յայտնի է, թէ ո՛վ եւ ի՛նչ ըրաւ, ո՛վ եւ ի՛նչ զոհեց, ո՛վ, ո՛ւր եւ ի՛նչ ցուցմունք տուաւ.

Ու նկատեցէք, Դաշնակցութիւնը այս ամէնը կ'ընէր հրապարակով, երբ սպանութիւնը իրեն կը վերագրուէր. մինչ «Դուրֆրնտ»ը գաղտնի մնաց մինչեւ վերջ՝ երբ դատական եւ ոստիկանական ատեաններէն եւ ոչ մէկը իրեն եւ ոչ մէկ մեղք կը վերագրէր:

«Մեղաւորը» հրապարակի վրայ է, մինչ «անմեղը»՝ անթափանց վարագոյրի տակ:

Անհնար է այս նենգ խաղերուն հանդուրժել:

«Դուրֆրնտ»ը իր լրիւ կազմով հրապարակ պէտք է գայ եւ իր գործի լրիւ հաշիւը ներկայացնէ հայ ժողովուրդին:

Այսքանը պէտք է որ ըլլայ»:

ԹՐՔՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ԺԱՌԵՆ...

—•—

Պոլսոյ Թրքուհիները միթինկ մը գումարեցին յուլիս 13ին, Թաքսիմի հրապարակը: Այս առթիւ կրակոտ ճառեր խօսուեցան:

Սաւառնակի Միութեան կնոջական ճիւղի նախագահ Հազգիէ խմին Գուրալ ըսաւ. «Մեր այսօրուան հաւաքոյթին նպատակն է, անգամ մըն ալ մեր գոյութիւնը ցուցնել աշխարհի: Մենք կիներս առաջին գիծին վրայ պիտի գտնուինք օդային վտանգին դիմաց: Չենք կրնար մեր մեծցուցած եւ մեծցնելիք զաւակները, ինչպէս նաեւ մեզ մեծցուցած մեր ծնողները եւ այս հողը անպաշտպան թողուլ սաւառնակներու յարձակման առջեւ: Եւ Աթաթիւրքի քաջ եւ կորովի պայմաններ, կոչ կ'ուղղեմ ձեր բարձր գիտակցութեան: Մենք չպիտի քաշուինք մեզի ինկած պարտականութենէն եւ շինուելիք սաւառնակներուն մէջ պիտի ունենանք նաեւ Աթաթիւրքի կիներուն սաւառնակը»:

Ցեւոյ խօսեցաւ բանաստեղծուհի Մէյլիհա Ածիլ Ալէօղլու, ի մէջ այլոց ըսելով. «Երբ մենք ազգին լրիւ մնջիկ կ'աշխատինք, չենք կրնար թոյլ տալ որ դեռ մը մեր վրայ յարձակի եւ մեզ կտոր կտոր ընէ, մեր արեան վերջին կաթիլը խմելու համար: Մենք զաւակներն ենք ազգի մը որ գիտէ ապրիլ առանց լոյս վառելու, առանց խը-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳԻՂԻ ՋԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

(Հատուածներ)

—•·•—

Սիրելի ընթերցող, այս կոմայի՞ն միայն ուսեալոն եղանակը տխրամակ էրդարտի՞ք, չէ՞, չիտակը խոստովանէ, եթէ օր մը հայրենիք երթանք, կը չինենք ու կը ճաշակենք: Անո՛ւշ... Եչօն կռնակի պայ կը, «կռնա, կոմայ» կ'ըսէ ու կը դառնայ:

Հանոցը իր հովը փչած է Եչոյին ներսը, կ'երգէ ուրախ, կը կատակէ կնկան հետ, պահանջկոտ է, կ'ուզէ որ իր կինն ալ իրեն նման չարքաշ ըլլայ.

Աղջի խուզիս նզօ (Նազի)
Այվա զարդն է
Կանչուանք գալուն
Ես դուրսկան ըլիմ
Սրվ, լաւ օրեյուն,
Տէ՛ լաւ ճոչիկ տավլուն,
Ա՛յ հոգիս խուշիս
Հերիք օլրրտնս (պտտիլ)
Տավրքնուն խոտ տար,
Ծրարս հաց լեցուր
Աղտրս տաքցուր
Ջարտես բէր հագցուր
Ոբ դաշտը երթամ
Ցանքը եղին տամ:

Այլ եւս զաղաղ չունի դաշտի մարդ Եչօն: Իր շուքին շալուկին ետեւէն է, մինչեւ իսկ «խոնճանոցքակելու» ժամանակ չունի, իր կինը Նզօն իրեն պէս գործէ վարող չէ, քարը սիրէ՝ ջուր կը հանէ, հերիք է որ ամպ ու արեւ ու փոթորիկ անցնի ու զոռացեր են գլխուն վրայ: Առտուն կանուխ դուրս կը նետէ ինքզինքը անկողնէն, գոմէշները լծելու կը տանի վերի աղբիւրը, կենդանիները ջրել եւ լուծնելէ վերջ տուն կը դառնայ որ դեռ դիմին կտրիճները քուն կը քաշեն: Աղբիւրէն վերադարձին երբեմն ձայնը հաչոցը կը տեսնէ որ թթխմոր փոքրիկ աքաղաղները եւ հաւերը կը կանչէ երկար բարակ ճռճռներով,— խն'ղն պատասխ, հաւերն իսկ անհնազանդ են ու չեն անսար քու մարած ձայնիդ: Կը մտնենայ թթխմորին ու կը սկսի ներս քշել շարաճճիները:

X

Կենսուրախ եւ աշխատասէր օրերէն վերջ կան նաեւ տաղտկալի օրեր գիւղական եղանակին մէջ: Արեւ է ամէն կողմ, լեռներ ու դաշտեր արեւով կը հրապարտան եւ անով կ'ոռոգուին եւ առանց անձրեւ որ կը սկսի բարակ մաղուիլ, դժգոհութիւն չկայ, բայց է անձրեւ երբ կամաց կամաց թանձրանայ, քըչուր քըչուր մաղուի, իսկ ստանանալու պարագային դեղագին կը վհատի, ամէն ինչի համար անձրեւ ունի մտահոգութիւն, անձրեւ կամ կարկուտի բարկութիւնը մեղմացնելու համար նահապետական բարի սովորութիւն մը ունին որ ժառանգական է, այն է որ անձրեւի կամ կարկուտի սոսկալի տեղալու պարագային խաչ երկաթ կոչուած երկաթի կտոր մը կը նետեն գետին, ու բնութիւնը երկաթէն վախնալով կարծես կը մեղմացնէ իր անսանձ ընթացքը: Ու այսպէս արեւ բարի օր մը Մանուշենց Աւետօն գեղին ջաղացպանը՝ դէպի ջաղացք կը շտկուի, առանց գլխուն հրնամաչ տոպրակ մը առնելու, տակաւին անձրեւ մը կը սկսի մաղուիլ, երկինքը բարկութեան տակ հագած երկրի մարդոց ջուր կը ղրկէ, անծեք լալու համար: Եղօն ջաղացպանը կը թրջէ, չի յանդգնիր վերի ջաղացքները այցելել, հապա չէի չիտակ վար ի ջաղացքը կը տեղուի:

ԱՒԵՏՕՆ ԵՒ ՋԱՂԱՑՔԸ

Կանաչութիւնով սանդխազարդուած բլրակի մը կողին կը նստի գիւղը, ծառերու կատարները կը շքաւորեն տնակները, տանիքներու տափարակութիւնը խոշոր կալի մը ձեւը կուտան հեռուէն դիտողին, արեւը բըլրակին ծայրէն կանաչազարդ ճառագայթները կը նետէ ազուորիկ բուխերիկներուն վրայ, հասուն ջուրին պէս կը յառաջանայ ու կ'արեւաւորէ ամէն դի, բնութիւնը հիացմունք եւ ծիծաղկոտ տեսարան կը ցուցադրէ առաւօտեան զով ժամուն: Երկինք ու աշխարհ խնդալկորէն արթնցած այս անուշաբոյր պահէն իբրեւ գգուելու կ'երգէն կարծես հեթանոսական դարու աստուածներու նման:

Հայրենի երկիր, անուշ բնապաշտ, բնութեան գեղեցկութեան օրրան գիւղն իմ սիրելի, խաղաղօրէն թառած այդ բլրակին ուրախութեան արցունք կուլայ, իր մենակութեան մէջ: Գարթեւ հասակով Աւետոյին ջաղացքը կը գտնուի անմիջապէս գիւղին վար՝ բարաներով եւ փշատեններով շրջապատուած դաշտավայրի բոլորակը եւ մշտահոս գետի մը լայնկէկ ափին խոշոր թումբի կուշտին:

Նուռնաշիկ տնակ մը գիւղի կեանքին քէնոտած եկած նստած է այս թմբին վրայ, չորս կողմը կանաչութիւն, կեանք ու երազ, մարդ ու աշխարհ տնակին մօտ եւ հեռու, քիչ մը վար ջուրը գարնան բարկութենէն առոյգ եւ ուռճացած կը փրփրայ ու տրտմակը իր մենակութեան մէջ անբեկիւղ երկինքի տակ կը սպասէ իր տիրոջ եւ յաճախորդի: Իսկ վերը խիտ ծառերու կամար սաղարթներու լայնանիստ տարածութեան մէջ աղքատիկ ջաղացքը հպարտօրէն կ'ապրի անզրրրութեան մէջ:

Ջաղացքին ձախ կողմը նեղլիկ ճամբայ մը կը տանի կանանչ ամպերով բռնաւորուած թթենի ծառերու հայլ եւ անվերջանալի շարքին, զառիվեր է ու ուղին գրեթէ անանցանելի, իսկ աջ կողմը գիւղին ժամուն բակէն վար մինակուկ ու մելամաղձոտ ճամբի աղբիւրն է, նեղսար վաղքով: Եղն ու լալկան պատուարութիւն մը կը թողու դիտողին վրայ, զարտերը աչքը հաւատն են, իսկ անոնց բուրգերը վազքը կ'ընդհատեն: Եղն աղբրակ վիրաւոր ճնճղուկի նման կը կաղայ, կ'ոստոստէ ու կ'իյնայ իր գլխուն վրայ: Քիչ մը հեռու ճռիկին ճամբուն վըրայ թուղի ծառեր, որոնք կը շքաւորեն եղնարօնները եւ հօտաղները:

Ջհետանամ ոչ Աւետոյէն եւ ոչ ալ աչքին լոյսին չափ իրեն սիրելի դարձած ջաղացքէն: Հեղ մըն ալ եթէ ըսեմ «խայլին լոյս կաթի մեր ջաղցպան Աւետոյի գերեզմանին վրայ», մեղք գործած չեմ ըլլար...

Ջաղացքը իր քոսոտ կառուցուածքով համեստ է, ունի տափարակ դուռ մը կղպանք – բանալիով, ցուիքները փետրաթափ կ'երեւին, վերը քանի մը մեթր խորութիւն ունեցող ջրամբարը նեհար կազմով կռթնած է մէկ երկու գերի ջուր հոսող առուին: Ջուրը սանձարձակ կը վազէ փրփրալէն վերի ծառերուն արմատները ճերմկցնելով, իսկ վարէն ցան ու ցրիւ դուրս կը փախի, անիւի բարկութենէն ծեծուած:

Ջաղացքին ներսը աղալու համար բերուած պարկեր իրարու վրայ դիզուած քարին տակէն ակամայ անցնելու մտահոգութեամբ առիքը կը համբուրեն, պարկերուն մօտ վառարան մը, պզտիկ ծխնելույզով որ երբեմն ալ արեւ կը զօղնայ:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(5)

Ցնցող խռովութիւններ Իրանի մէջ

Խռովութիւններ ծագած են Մէշէտի մէջ (Իրան), իբրեւ հետեւանք եւրոպական տարազի գործածութեան: Իրանի հեռագրական գործակալութիւնը կ'ըսէ թէ յուլիս 11ին չէյխ Պահլուլ ամբոխը հաւաքեց քարոզ տալու պատրուակով, բայց քննադատեց նոր գլխարկի եւ հագուստի գործածութիւնը: Ոստիկանութիւնը չյաջողելով խոյս հասկցնել, որոշեց բազմութիւնը ցրուել: Այս առթիւ հարուածներ փոխանակուեցան եւ քանի մը հոգի սպաննուեցան, ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան: Զօրքը միջամտելով, կարգ մը խռովարարներ ձերբակալուեցան, իսկ չէյխը փախաւ:

Աքսորուած է Հրեայ տիրէլ

Սաքսոնիոյ մէջ ձերբակալուեցան 14 կիներ եւ երիտասարդ մը, որոնք «անպատուաբեր» յարաբերութիւններ ունեցած էին Հրեաներու հետ: Այս դէպքը հանրութեան հաղորդուեցաւ պաշտօնական զեկոյցով մը: Ամբաստանեալ Հրեաներէն անոնք որ օտարահպատակ են, արտաքսուեցան, իսկ միւսները կեդրոնացման բանակատեղի փոխադրուեցան:

⁂ Գրէսլաուի մէջ ալ եօթ աղջիկներ ձերբակալուեցան, Հրեաներու հետ յարաբերութիւն ունեցած ըլլալով:

⁂ Գերման գրողներու ընկերակցութեան նախագահը կը ծանուցանէ թէ 1627 հրէածին Գերմանացիներ րոնի հրաժարած են, կորսնցնելով ապրուստի ամէն միջոց: Կ'ըսուի թէ 1500 նոր դիմումներ մերժուած են, թեկնածուները զուտ արիական համարուած չըլլալով:

ՅԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

50 ՖՐԱՆՔ տուգանքի դատապարտուեցաւ Օր. Ճօն Ուորնըր, ամերիկացի պարուհին, որուն պատմութիւնը կարդացիք երկրորդ էջին մէջ: Զբօսատան տնօրէնն ալ 500 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ, ատղարարութեան մէջ ճշգած չըլլալով ներկայացուելիք տեսարանին բովանդակութիւնը…

ԿՈՄԻՆՏԷՐՆԻ (Գ. Միջազգային) 7րդ համագումարը, որ քանի մը անգամ յետաձգուեցաւ, կը բացուի քանի մը օրէն: Ֆրանսայէն պիտի մասնակցին քսան պատգամաւորներ: Կ'ըսուի թէ 400 պատուիրակներ պիտի մասնակցին 59 տարբեր երկիրներէ: Շատերը Մոսկուա հասած են արդէն:

37 ԿԻՆ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐ յաջողութեամբ անցուցին իրենց արհեստագիտական քննութիւնները իբրեւ զինուորական օդաչու եւ շուտով պիտի բնդունուին Խ. Միութեան զինուորական օդագնացութեան մէջ:

ՍՕՑԻԱԼԵԱՆ պաշտօնաթերթ կը հերքէն այն լուրը թէ դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Փորիս Թագաւորին դէմ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Հինգշաբթի օրուան Մարսէյլ – Նիմ — Մօնփէլիէ (168 քիլոմեթր) հանգրուանին մրցումը տեղի ունեցաւ շատ հետաքրքրական պայմաններու մէջ, ուրովհետեւ բաժնուած էր երկու մասի, առաջինը՝ Մարսէյլ — Նիմ (112 քիլոմեթր) միկնուժ խմբովին, իսկ երկրորդը՝ Նիմ — Մօնփէլիէ (56 քիլոմեթր) ժամական հաշուով: Առաջին հանգրուանին մրցումը շահեցաւ 1935ի Իտալիոյ Շրջանին յաղթականը՝ Վասքօ Պէրկամաշի, որ ասկէ առաջ գլուխէն ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, շատերը կը կարծէին թէ պիտի լքէ մրցումը:

Բայց ճիշդ հակառակը պատահեցաւ եւ այս հանգրուանին տարաւ այնպիսի ջախջախիչ յաղթանակ մը որ զարմանքի մատնեց ամբողջ մարզասէրները: Պէրկամաշի երեք վայրկեան առաջ հասած էր որոշուած վայրը, 112 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 4 ժամ 9 վայրկեան 16 երկվայրկեանէն (ժամական 26 քիլոմեթր 959): Երկրորդ հանդիսացաւ Պելճիքացի Վէլիքսէն Ձէրվանք:

Իսկ երկրորդ մրցումը Նիմ — Մօնփէլիէ (56 քիլոմեթր) շահեցաւ Ֆրանսայի 1935 ախոյեան եւ համաշխարհային նախկին ախոյեան Մորիս Արշամպօ, այս հեռաւորութիւնը կտրելով 1 ժամ 16 վայրկեան 4 երկվայրկեանէն (ժամական 44 քիլոմեթր 171):

Երէկ, ուրբաթ, պիտի կտրէին Մօնփէլիէ — Նարպօն — Փէրփինեան (166 քիլոմեթր): Այս հանգրուանին մրցումն ալ բաժնուած է երկու մասի:

Իսկ այսօր Շաբաթ կը սկսի Պիրէնեան լեռներու մրցումը, Փէրփինեան — Լուշօն (320 քիլոմեթր), որ մահու եւ կենաց խնդիր մըն է մրցորդներուն համար: Հ. Մ.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԽՄԲ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 20 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։
Կը խօսի ընկ. Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ:

Գաւառ

ՓՐԻՎԱՅԻ ցառաջ խումբի ընկերները ժողի կը հրաւիրուին 20 Յուլիս Շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 7.30ին Շալամոնի մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն արտակարգ ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 21 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ առաջ ժամը 9ին «Յառաջ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

…մեկլու եւ առանց ուտելու. բայց անօթի, ծարաւ եւ մերկ եղած ատենն ալ յարգանքով կ'ողջունէ իր դրօշը:

Օտարին վտանգի առջեւ կը գանգուինք եւ մեր պարտականութիւնն է հիմակուընէ պատրաստուիլ: Այս պարտականութիւնը կը վերաբերի այս հողին վրայ ապրող բոլոր անձերուն եւ ծօրճիստանը չի զատեր Ահմէտէն, ոչ ալ Թախամեանը Մօրիսէն: Ռումբերը Թուրք հողին վրայ պիտի նետուին եւ Թուրք հայրենակիցներ պիտի մեռցնեն: Չեմ կրնար երեւակայել մէկ հատիկ հայրենակից որ խուսափի իր պարտականութենէն: Եթէ կան այդպիսիներ, եթէ կան մարդիկ որ իրենց դրամը պիտի պահեն արկղերու մէջ, անոնք այս հայրենիքի հարազատ զաւակները չեն, անոնք մեր բուն թշնամիներն են:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 20 Յուլիս, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին Մանկապարտէզի սրահին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր անդամ եւ անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 21 Յուլիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր Միութեան ընդհ. ժողովը 21 Յուլիս Կիրակի երեկոյ [illegible] ժամը [illegible] [illegible] կը խնդրուի [illegible] [illegible] օրակարգ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկերուհի տիկ. Մարգրիտ Պատալեանին եւ պարագաներուն, իրենց սիրելի ամուսնոյն եւ ազգականին՝ Բարսամ Պատալեանի դժբախտ մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆրանք կը յատկացնէ չքաւորներու:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ Ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին — ըստ՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը

Պարգեւները ստանալու համար պէտք է դիմել Կ. Կոմիտէին տեղական մարմնի խողովակով, ղրկելով շահող տոմսը, եւ հաղորդել նաեւ շահողին անունը մականունը եւ հասցէն:

1323, 551, 1649, 312, 829, 2431, 405, 1708, 2134, 1081, 1316, 514, 109, 2798, 2732, 1242, 2788, 1231, 2653, 1253, 1534, 2410:

«Հայ Յ. Դ. Պատմութիւն» Մ. Վարանդեանի գիրքը կը շահին հետեւեալ թիւերը — 1950, 1738, 1704, 510, 701, 2130, 646, 1065, 634, եւ 1414:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» Ս. Վրացեանի՝ թիւ 2241, «Նահատակ Գրողներու Ժառանգը» (9 գիրք)՝ 2697, 753: «Յառաջ» օրաթերթ (մէկ տարեկան)՝ 2348, «Հայրենիք» ամսագիր (մէկ տարեկան)՝ 771: «Վէմ» երկամսեայ հանդէս (մէկ տարեկան)՝ 2772:

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նիկոմիդիոյ քաղաքացիներ Առաջ. Տ. Ստեփաննոս Ս. Արքեպսկ. Յովակիմեանի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Կազմակերպուած՝ Լիոնի Իզմիտցիներու Իրերօգնութեան Միութեան կողմէ. Յուլիս 21 Կիրակի, Լիոնի Հայ Մատրան մէջ: Նախագահութեամբ՝ նախորդ հոգեւոր հովիւ Տ. Անանիա Ծ. Վրդ. Հաբէշեանի: կը խօսի՝ Գ. ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ:

ՎԱՂԱՆՍԱՐՆԱԿ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

Մեր Միութիւնը որ գոյութիւն ունի 1925էն ի վեր, բացառիկ ժողովի կը հրաւիրէ Յուլիս 25ին երեկոյեան ժամը 8.30ին: Անդամ եւ ոչ-անդամ բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ. Ազգ. Մատուռին մէջ 7, բիւ Գայլուսագոր Գարօ.

ՀՐԱՒԷՐ

Բարձր-Հայքի Հայր. Միութիւնս ազդուած Մարսէյլի գաղութին մէջ տիրող հանրային կեանքի քաոսային դրութենէն, որոշեց Միջհայրենակցական ժողով մը գումարելու նախաձեռնարկ ըլլալ եւ առ այդ ժողովի կը հրաւիրէ նաhանգապետութենէն վաւերացուած բոլոր Հայրենակցական Միութիւնները 21 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 9ին, 23 Bld. du Gomier, Bar Petit Poucetի ներքնասրահը, խորհրդակցելու համար մեր գաղութը հետաքրքրող հրատապ հարցերու շուրջ:

Օրակարգը կը կազմուի ժողովին մէջ: կը խնդրուի ներկայանալ Պետ. վաւերագրով:

Բարձր-Հայքի Հայր. Միութեան
Մարսէյլի Վարչութիւն

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
4 Օգոստոս Կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ
եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան տասնեւերդ տարեդարձի առթիւ
Նկատի ունենալ այդ Թուականը:

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի Տարեկան Դաշտապարահանդէսը
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՌՈԲԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԷԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ ՅՈՒԹԱՋԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ
ՅՈՒԼԻՍ 21ԻՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ
Հրապարակային մրցում ընթերցանութեան, ուղղագրութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:
Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ մը:
Տղաներու մասնակցութեան համար մուտք՝ 2.50 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԷՆՍԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ եւ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ ԵՐԿՍԵՌ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
21 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
Cartoucherieի օդասուն պարտէզին մէջ, (Route Sabotier.
մէթրօ՝ ԸԱՏՕ ՎԷՆՍԷՆԷՆ 10 վայրկեան հեռու:
Պարի համար մասնաւոր սրահ: կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը:
Ճաշը միասին բերել: Խմիչները տեղւոյն վրայ ժողովրդական գիներով:
Մուտք այրերու՝ 5 ֆրանք, կիներու՝ 3 ֆրանք:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (132)

ԽԱԶԱՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

«Դուք, պարոն բժշկապետ, կարծեմ ճանաչում էք նրան, դուք բժշկում էիք նրան»:— «Այո, ճանաչում եմ»… պատասխանեց նա,— «Ես միանգամ խնդրեցի բերդապահից, քեզ թոյլ տուէք նրա մօտ բանտը մտնել, յիշո՞ւմ ես», հարցրեց նա:— «Այո, յիշում եմ, ես մինչեւ այսօր դեռ չեմ յայտնել ձեզ իմ շնորհակալութիւնը»: Այդ խօսքերի հետ բռնեցի նրա ձեռքը եւ ամուր կերպով սեղմեցի:

— «Ես այն աքսորեալին սիրում եմ, ես անկարող եմ չսիրել նրան»,— ասացի ես, չթողնելով բժշկապետի ձեռքը: —«Նա իմ կեանքը ազատել է մի սարսափելի սպանութիւնից, ի՞նչպէս չսիրել նրան»:— Յետոյ պատմեցի, թէ որպէս ծնողներից որբ մնալով, իբրեւ անտէր, անպաշտպան մի աղջիկ, սկսեցի թափառական կեանք վարել, միակ արհեստը, որ ուսուցել էր ինձ իմ մայրը, էր կախարդութիւնը,

եւ մարդկանց բախտը գուշակում էի, նրանք ինձ հաց ու մի քանի դրոշներ էին տալիս: Պատմեցի, թէ որպէս յափշտակուեցայ աւազակներից, եւ որպէս նրանք ինձ երկար չարչարելուց յետոյ, վերջը կամենում էին սպաննել, իսկ դու ազատեցիր ինձ: Մի խօսքով, պատմեցի բոլորը, ինչ որ մինչեւ այն օրը պատահել էր ինձ հետ: Բժշկապետը հետաքրքրութեամբ լսելուց յետոյ, ասաց ինձ — «Այդ բոլորը ես գիտեմ, այն աքսորեալը պատմել է ինձ»:

— Դո՞ւք պատմե՞լ էիք նրան, Մուրատ,— հարցրեց Նէնէն, կտրելով իւր խօսքի թելը եւ դիմելով ինձ:

— Այո, պատմել էի այն ժամանակ, երբ ես բանտումն էի: Ես խնդրեցի նրանցից, որ քեզ առնէ իւր պաշտպանութեան ներքոյ, եւ նա խոստացաւ իմ խնդիրքը, եւ որպէս երեւում է, կատարեց բարի մարդը:

— Այո, կատարեց,— կրկնեց Նէնէն մի առանձին զգացմունքով:— Ախ, ի՞նչով կարող ենք փոխարինել այդ ազնիւ երիտասարդի երախտիքը… Նա գիտութիւն ունի դեռ եւս շատ լաւութիւններ անելու մեզ…:

Նէնէն ուրախութեան արտասուքը սրբելով իւր աչքերից, շարունակեց.

— Ես հարցրի բժշկապետից, թէ ի՞նչ էր պատճառը, որ ինձ բերել էին պժատունը: Նա ասաց, որ այն դատապարտեալին, այսինքն քեզ, դէպի աքսոր վարելու ժամանակ, ես խելագարի նման յարձակուել էի պահապան զինուորների վրայ, խլել էի մէկի ձեռքից հրացանը եւ արձակել էի: Թէեւ ոչ ոքին վնաս չէի հասցրել, բայց իմ վարմունքը օրէնքով համարուում էր ծանր յանցանք. Այդ յանցանքը աւելի խստութեամբ էր պատժւում էլ խաւարապէս այն պատճառով, որ կատարել էր քեզ յափշտակելու նպատակով,— «Իսկ երբ գործողութիւնը կատարուած է ուղեղի անառողջ դրութեան մէջ» — աւելացրեց բժշկապետը,— «պատիժը մեղմացնում են»: Ես պատասխանեցի.— «Ամենեւին չեմ ցանկանում, որ իմ պատիժը մեղմացնեն: Ես շատ ուրախ կը լինեմ, եթէ ինձ կ'ուղարկեն Սիբիր: Այնտեղ կը տեսնեմ նրան, այնտեղ տարան նրան, թող ես էլ նրա մօտ լինեմ»:

— «Խեղճ աղջիկ,— ասաց բժշկապետը.— Դու դեռ այնքան անփորձ ես, որ չգիտես, թէ ի՞նչպէս են վարւում աքսորեալների հետ: Խելագարութիւնը միայն կարող է փրկել քեզ»…: Ես զարմանալ պնդեցի, թէ երբեք չեմ ասի, որ ցնորուած եմ եղել այն պահին, երբ կը խոստովանում, որ կամենում էի ազատել սիրելիիս, եւ այդ նպատակով յարձակուեցի զորքերի վրայ, Բժշկապետը, թէեւ չկարողացաւ ինձ համոզել, բայց գործեց իւր ազնիւ խորհուրդներ տալով, աւելացրեց, որ իմ վարմունքը իսկապէս «մինչեւ խելագարութեան հասած» սիրոյ ցնորք եղել եւ աւելի ոչինչ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 21 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No 2862

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅԼԱՆԴԱԿ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ըսինք թէ ինչ որ օտարը կը պարտադրէ, գլխու վրայ կ'ընդունինք, իսկ ինչ որ մեր սեփական շահերն ու գիտակցութենէն կը բխի, ջուրին կուտանք։

Կրնայինք անհամար օրինակներ յիշել, ապացուցանելու համար այս հաստատ ճշմարտութիւնը։

Օրինակ, Հայկական Դատը,— այն որ կը կոչուի Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան՝ Դաշնակցութեան բանաձեւով, իսկ «Անկարելի Երազներ» եւ «Մեծ Տենչեր»՝ բառ առ բառ ամբողջ ուսեալ...

Դաշնակցութիւնը ամբողջ գրականութիւն մը ստեղծած է, այս բանաձեւին մշակման եւ ժողովրդականացման համար, եւ իր քաղաքական – յեղափոխական աշխատանքն ալ յառաջ կը տանի այդ ուղղութեամբ։

Սերտեցէք դաշնակցական որ եւ է ուզեցիծ, բանաձեւ կամ գործնական ձեռնարկ, եւ դուք պիտի տեսնէք հիմնական, տիրական միտքը՝ բոլորին վերեւ,— միացնել հողերը, ամբողջացնել հայրենիքը, ազատ եւ ժողովրդավար կարգուսարքով, համաձայն այս ժողովուրդի հարազատ շահերուն եւ արդիական պահանջներուն։

Անշուշտ ժամանակները նպաստաւոր չեն, գործնական, շօշափելի նուաճումներ կատարելու համար։ Սակայն, որոշ է ճամբան։ Բանաձեւն ալ՝ միս ու ոսկոր դարձած։

Որո՞ւնն է մեղքը, եթէ բութ անհասկացողութիւններ, յաճախ ալ ընդհարումներ կը պատահին այս ճամբուն վրայ, ուրիշ հոսանքներու եւ յատկապէս ռամկավարներու հետ։

Դեռ վերջերս, Ամերիկայի ռամկավարներու օրկանը ցնծութեամբ կ'աւետէր, իրենց երիտասարդական ակումբներու համագումարին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունիս 7ին.

— «Ամէնէն մխիթարական, ամէնէն սրտապնդող եւ ամէնէն գոհունակ իրողութիւնը ցուցադրուեցաւ կիրակի օրուան կէսօրէ վերջ գումարուած նիստին մէջ, որուն այնքան անհամբերօրէն կը սպասէր երէցներու հանդիսատես բազմութիւնը։

Առիկա մեր ազգային պատմական բանագրութեան հողային իրաւունքի խնդիրն էր, որուն այնքան ձեռնհասօրէն մօտեցաւ Երիտասարդաց Ակումբներու Պատգամ. ժողովը։

Մեր երիտասարդ ընկեր-ընկերուհիները 95 ստկոսով հոս ծնած ու մեծցած, դաստիարակուած տեղական կրթութեամբ ու սնած այս երկրին մշակոյթով, անաղարտ պահած են ազգային գիտակցութիւնը, իրենց մտքին մէջ զօրաւոր տեղ մը գրաւած է մեր պատմական իրաւունքներուն տիրանալու պահանջը։

«Չենք կրնար հրաժարիլ այն հողամասէն, որ պատմականօրէն մեր պապերուն արդար սեփականութիւնը եղած է»։

Դարձեալ նոյն պաշտօնաթերթը կը շեշտէր ուրիշ առիթով մը, իր խմբագրական խօսքն ուղղելով Երեւանի վարիչներուն (Պայքար, 28 յունիս).

— «Ուրիշ շատ կարեւոր իրականութիւն մը, զոր պէտք չէ որ մտահան ընեն Հայաստանի վարիչները, սա է թէ արտասահմանի հայութեան համար ընկերային ու տնտեսական բոլոր խնդիրներէն գերազանց արժէք ունի Թուրքիոյ Հայոց Ազգային Դատը։ Մենք անտեղեակ չենք այն քաղաքական ստիպողականութենէն, որոնք կը հարկադրեն Մոսկուան սերտ ու բարեկամական յարաբերութիւններ պահել Էնկիւրիի հետ։ Գիտենք թէ Երեւան չի կրնար ու պէտք չէ որ Մոսկուայէ տարբեր ուղղութեան հետեւի, ոչ ալ մտքէ կ'անցընենք որ խորհրդային կառավարութիւնը մեր դատին ու իրաւունքներուն պաշտպանութեան յարմարցնէ իր արտաքին քաղաքականութիւնը։ Միայն կ'ակնկալենք որ խորհրդային պետական մարդիկ, մանաւանդ մեզի արենակից եղողներ, որոնք շահագործեալներուն պաշտպանութիւնը կ'ընեն ընդդէմ շահագործողներու, չմոռնան թէ Թուրքիոյ մշակ ու արհեստաւոր հայութիւնը, ոչ միայն տնտեսապէս չարաչար կը շահագործուէր, այլ քաղաքականապէս ալ կը հարստահարուէր անհանդուրժելի բռնութեան տակ, որով կատարեալ իրաւունք ունէր ըմբոստանալու եւ իր ազատութիւնը պահանջելու ու հետապնդելու, ինչպէս որ ալ ըրաւ»։

Արդ, բաղդատեցէք այս արտայայտութիւնները՝ միեւնոյն կուսակցութեան առօրեայ, գործնական քաղաքականութեան հետ։

«Թուրքիոյ Հայոց ազգային դատ»,— եւ սակայն խափանարար դերը, առ նուազն կրաւորական դիմադրութիւն բոլոր այն միտքերուն եւ ձեռնարկներուն դէմ որ կը ծառայեն գոնէ այդ հարցը արծարծելու, արժեցնելու համար։

«Բռնագրաւեալ հողային իրաւունքներ»,— եւ սակայն յայտնի կամ գաղտնի պայքար, խեղկատակ դերք՝ Մայիս 28ի հանդէպ։

«Ըմբոստանալու եւ պայքարելու իրաւունք» — բայց եւ զէտնաքարշ հպատակութիւն բոլոր այն ուժերուն որ կը հալածեն եւ ապաշխարողը,— խորհրդանշանը «անկորնչելի» կամ պատմական իրաւունքներուն։

Եւ այսպէս բազմաթիւ հակասութիւններ խօսքի ու գործի, ծրագրի եւ գործնական քաղաքականութեան։

Իսկ այլանդակ երեւոյթներ ու դէպքեր բոլոր գաղութներուն մէջ, երբեւ ուղղակի կամ անուղղակի հետեւանք այդ կողմի հակասութեանց։

Սեղանի վրայ դիզուած վէճերէն ու հարցերէն ո՛րն ալ առնէք, անոր տակը, վրան, մէջը կամ բոլորտիքը պիտի գտնէք հետքը, դրոշմը, կնիքը այս այլանդակ ողբերգութեան։

Բարեհաճեցէք հարցնել այս պարոններուն,— Հապա ինչո՞ւ կը կը ծափահարէք այն բոլոր տմարդութիւններն ու լրբութիւնները որ կը կատարուին ազգային յիշատակներու եւ արժէքներու դէմ, վերջարուոր կամ անվերջ թշուառականներու կողմէ, այս կամ այն գաղութին մէջ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՒՐԲԱԹ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՅՑԸ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ-ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Գլխաւոր պողոտաները պաշտպանուած էին Հազարաւոր ձեռնոց եւ ձեռնակ ոստիկաններով

Տասներկու հազա՞ր, խառն հազա՞ր թէ յիսուն հազար

ԲԱՐԵԲԱԽՏԱԲԱՐ ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՄԲ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Հակառակ ներքին գործերու նախարարութեան արգելքին եւ ոստիկանութեան կրկին սպառնալիքներուն, ուրբաթ իրիկուն տեղի ունեցաւ պետական պաշտօնեաներու միացեալ դաշնակցութեան սարքած հրապարակային ցոյցը, Օփերայի հրապարակին վրայ։ Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, թէ համախմբումը արգիլելու եւ թէ բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Ցոյցը տեւեց ժամը 6էն 8.30, անշուշտ ոչ ծրագրուած եղանակով, բայց եւ այնպէս պատկառելի։ Հազարաւոր սաղաւարտակիր հանրապետական եւ շրջուն պահակներ, հետեւակ եւ ձիաւոր, զինուած՝ հրացաններով, ատրճանակներով եւ թուրերով, բռնած էին դէպի Օփերայի հրապարակը տանող բոլոր փողոցները, որպէսզի վիժեցնեն ծրագրուած համախմբումը։ Ժամը 5էն սկսեալ անմատչելի դարձած էր Օփերայի հրապարակը, մինչ բազմութիւնը գետի պէս կը հոսէր դէպի մեծ պողոտաներն ու փողոցները — Թիփոլի, Լաֆայէթ, Հաւսման, Արբիւ, Օպէր, Շոսէ տ'Անթէն, Պուլվառ Օսման, Պուլվառ տէ Գափիւսին, Քլիշի, Փուասոնիէռ, Սէն-Լազարի կայարանը եւն.։ Ոստիկանները գիրք բռնած էին ոչ միայն կայարանին շրջակաները, այլ եւ ...ներուն վրայ, մինչեւ կառախումբերուն կեցած տեղը։ Երթեւեկը դադրած էր դէպի Օփերայի հրապարակը, ոչ միայն անցորդներուն, այլեւ մեթրոյի, հանրակառքի եւ ինքնաշարժերու համար։ Ոստիկանական վերատեսչութիւնը նախ 20.000 կը հաշուէր ցուցարարներուն թիւը. յետոյ 12.000ի իջեցուց, իսկ ցոյցին կազմակերպիչները պաշտօնապէս կը ծանուցանեն 50.000, որոնց մեծագոյն մասը պետական պաշտօնեաներ էին,— թղթատարական, հեռագրատան, հանրակառքի, ծխախոտի գործարաններու, երկաթուղիներու ... եւ ուրիշներ, նախկին ռազմիկներ, ..., ... Այսպէս կը գործէր կիներու, գործոն ժամանակցութիւնը։ Ցոյցերուն գլխաւոր ղեկավարներն էին ընկերվարականներն ու համայնավարները, եւ բողոքի բոլոր արտայայտութեանց վերեւ միշտ կը հնչէր «Էնթէրնասիոնալը»։ Մասնաւոր հրահանգներ տրուած էին, որպէսզի ցուցարարները պահեն իրենց պաղարիւնը եւ անարգական կամ յարձակողական դիրք չբռնեն։ Այս կարգապահութեան շնորհիւ, ծանր միջադէպեր չծագեցան, թէեւ ...ներ եւ մասնակի կռիւներ անխուսափելի էին։ Ոստիկանութիւնն ալ իր կարգին կը զգուշանար ծայրայեղութիւններէ։ Երբ ցրուելու բոլոր հրամանները ապարդիւն կ'անցնէին, հեծեալ պահակները յանկարծ մայթերուն վրայ խուժելով, կը ճեղքէին եւ կը ցրէին բազմութիւնը, առանց որ եւ է հարուած իջեցնելու։ Կալլրի Լաֆայէթի առջեւէն մինչեւ Փրէնթանի անկիւնը, երկու կողմի մայթերը, ինչպէս եւ ուրիշ խճողուած փողոցներ մաքրուեցան այս ձեւով։ Հանրակառքերու երթեւեկը կանգ առած էր եւ ցուցարարներ ցատկելով կառքերուն վրայ, ճառեր կը խօսէին բուռն ծափերու մէջ։ Հեծեալ եւ հետեւակ ոստիկաններ խումբ խումբ մօտեցան բեռնատար կառքի, բազմութիւնը ցրուելու եւ ճամբայ բանալու համար։ Բոլոր փողոցներուն մէջ ամէնէն շատ կը լսուէին հետեւեալ բացագանչութիւնները.

Անկցի՛ Լավալ, թող հրաժարի։

— Մեր թոշակները, մեր հանգստեան թոշակները։

Ամէն անգամ որ ոստիկանները կը յառաջանային, բազմութիւնը գանոնք պաշարելով բարձրաձայն կ'աղաղակէր.

— Ոստիկանները մեզի հետ են, ոստիկանութիւնը մեզի հետ է... Մեր թոշակները, ձե՛ր թոշակները։

Տեղ-տեղ կը լսուէր կարմիր նշանաբանը.— «Խորհրդային իշխանութիւն ամէն տեղ ...»։

Ցոյցերու ընթացքին ձերբակալուեցան մօտ 1200 քաղաքացիներ, որոնց մեծագոյն մասը արձակուեցաւ առժամեայ առաջադրելուն վերջը։ Ցոյցին ուժգնութիւնը զգալի էր մանաւանդ Կալլրի Լաֆայէթի առջեւ, Շոսէ տ'Անթէնի յարակից փողոցներուն մէջ, ուր աւելի քան հինգ հազար հոգի խռնուած կ'աղաղակէին բռունցքները բարձրացնելով եւ կը փորձէին դէպի Օփերա յառաջանալ։ Բայց, հակառակ տիրող գրգռութեան եւ հրմշտուքներուն, ոչ իսկ ապակի մը կոտրեցաւ շրջակայ խանութներէն։ Ոստիկանութեան վերատեսուչը, որ իր օգնականներուն հետ անձամբ կը վարէր գործողութիւնները, ժամը 7.40էն սկսաւ նօսրացնել ոստիկանները եւ հետզհետէ վերահաստատուեցաւ քաղաքին առօրեական կեանքը։ Զբօսարաններու եւ սրճարաններու փակուած փեղկերը իրարու ետեւէ բացուեցան, եւ ցուցարարներու փոխարէն սկսան երեւալ Օփերայի ազնուաշո՜ւք յաճախորդները, դիտելու համար «...» եւ Ժիւլիէթի 819րդ ներկայացումը. Օփերայի բացումէն կէս ժամ վերջը ամէն ինչ վերահաստատուած էր։

Կեդրոնի ազդանշանին համաձայն, ցոյցեր կատարուեցան նաեւ գաւառներու մէջ, հակառակ նահանգապետներու դրած արգելքին։ Պրէսթի մէջ 4000 նաւարանի բանուորներ ցոյցեր սարքեցին աշխատանքի նախարարին առջեւ եւ թափօր մը կազմեցին, «Էնթէրնասիոնալը» երգելով։ 150 ոստիկաններ փորձեցին միջամտել, սակայն ձախողելով, ճարահատ արտօնեցին թափօրը.

20,000 նախկին ռազմիկներու ժողովը

Միեւնոյն գիշերը նախկին ռազմիկներու միութիւնը վիթխարի միթինկ մը սարքած էր Սալ Պիւլիէի մէջ։ Զախսկողմեան թերթերը աւելի քան քսան հազար կը հաշուեն մասնակցողներուն թիւը։ Մեծագոյն մասը դուրսը մնացած ըլլալով, կը գոհանար բացագանչութիւններ արձակելով եւ «Էնթէրնասիոնալը» երգելով։ Ժողովին կը նախագահէր Պ. Ռիվոլէ, միութեան ընդհ. քարտուղարը, որ եղած է նաեւ հանգստեան թոշակներու նախարար։ Իսկ բարեկարգութեան անձամբ կը հսկէր ոստիկանութեան վերատեսուչը։

Բազմաթիւ ունկնդիրներ չէին ուզեր լսել Պ. Ռիվոլէն եւ հայհոյանքներ կ'արձակէին։ Համայնավար ներկայացուցիչը միջամտելով, հանդարտութեան յորդոր կարդաց։ «Դուք թերեւս 12.000 հոգի էք այս սրահին մէջ։ Զեզմէ 15.000 հոգի չեն կրցած տեղ գտնել։ Այս թիւերը խօսուն են փաստ ... իւան յաղթանակին համար։ Պահեցէք ձեր ուժը, յառաջիկայ ցորաշարժին համար։ Մենք բոլորս միասին պիտի կրնանք նահանջի մատնել կառավարութիւնը»։

Ուրիշներ ալ խօսեցան, մինչ բազմութիւնը կը մռնչէր, պահանջելով փողոց թափիլ եւ աւելի կտրուկ միջոցներու դիմել։ Կազմակերպիչները մեծ դժուարութեամբ քաշեցին, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, խոստանալով նոր ցոյց մը սարքել յառաջիկային։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞ՐՆ Է ԻՐԵՆՑ ԴՐՕՇԸ

Ընկերս վրդովումով կը պատմէր հետեւեալը.—

Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ դիմում կը կատարուի Բարեգործականի Փարիզի մասնաճիւղին։ Դիմումը կը ղրկուի կեդրոն։ Դիմումին բովանդակութիւնը.— Նպաստ մը տալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի։

Բարեգործականի վարիչ-պատուիրակը, իր ստորագրութեան տակ, կը պատասխանէ.— Նկատելով որ Հ. Մ. Ը. Մ. կը գտնուի «ազդեցութեան» մը տակ, նկատելով որ Հ. Մ. Ը. Մ. դրօշի նման խնդիրներու մէջ դիրք բռնած է, Բարեգործականի կողմէ որ եւ է նպաստ չի կրնար տրուիլ։ Եւ յետգրութեամբ մը.— Արդէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին 4000 ֆր. տրուած է, ֆութպոլի խումբի մը Հայաստան մեկնումին առթիւ։

Կարդացէք եւ զարգացէք։

Մեր կողմէ քանի մը հարցումներ.

1.— Ծի՞շդ է այս լուրը։

2.— Այն առեն, Բարեգործականը, իր կանոնագրին ո՞ր յօդուածին կամ ընդհ. ժողովի ո՞ր բանաձեւին հետեւելով, «ազդեցութեան» մը տակ կը գտնուի (բսել կ'ուզենք՝ կուսակցութեան մը ձեռքը կը գտնուի)։

Հարկ չկայ, սակայն, որ պատասխանուի մեզի։

Շարունակենք պատմել մեր գիտցածները.

Բարեգործականը, կարծես ռամկավար կուսակցութեան վերին մարմնին ըլլալ, պաշը կապեց ռամկավարներուն պաշին եւ Նիւ-Եորքի մէջ հայ կղերականի մը սպանութենէն անմիջապէս վերջ «Զարթօնք» կազմած, պայքար հռչակեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ դաշնակցական մամուլին դէմ, ճիշդ ինչպէս Միացեալ-Նահանգներու հայ բաղձեալը, որ, կը յիշէք անշուշտ, կը յայտարարէր թերթով թէ պէտք ունէր միայն ռամկավար ներուն կռնակը։

Բարեգործականը դրժեց իր երդումը գեղջուկ չդրկելու դաշնակցական թերթերուն, այն օրէն ի վեր՝ երբ պառակտեցաւ «Զարթօնք»ը եւ «Հօկ»ն ու «Բանուոր»ը սկսան նիզակ ճօճել ռամկավարներուն դէմ։

Այս խայտառակ խաղերը չե՞ն ընդվզեցներ ձեզ։

Ի՞նչ է, ազա — Բարեգործական, աբեղ կը խաղի՞ կէթ Հ. Մ. Ը. Մ.ը եռագոյն պարզէ։ Լա՛ւ, հայկական դրօշը չես ճանչնար, քու դրօ՞շդ որն է։

Կարմիր մախի՞կը թէ «անձեռնմխելի» կտակներու տոպրակը։

ԱՐԱՋ

Յ. Գ.— Ժամանակին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ բաւական խառնակութիւններ եղան դուրսէն տրուած գումարի մը զօրութեամբ։ Երբ գումարը հատաւ, խռովութիւնները մարեցան։ Բարեգործականը կրնայ հիմա եւս գումար մը խաղցնել անծանօթ ձեռքին պէս, եւ Հայաստան ֆութպոլի խումբ մը ղրկելու պատրուակով՝ ժամանակ մը բոփ-բամնել հիւսել թերթերու մէջ։ Այդ գումարն ալ կը հատնի, վստահ ենք, միայն վստահ չենք որ ֆութպոլի խումբ մը կ'երթայ Հայաստան։

Այս առթիւ «լոյս» մըն ալ Մարսէյլէն.— Քանի մը օրէ ի վեր այստեղ կը գտնուի ծանօթ խլուրդը Մ. Մալումեան, յրացնելու համար Փարիզի «շրջատուրում»ը։ Ինքն իր գլխուն կնիք մը շինելով եւ «վարչութիւն» ընտրելով, փողոց ինկած է, դուռնէ դուռ ման կուգայ, մի քիչ փող հանգանակելու համար։ Հաւատարիմներու ժողովի մը մէջ, այս մարդուկը կ'ազդարարէ.— «Ընկերներ, ամէն գնով յաջողցնենք հանգանակութեան խնդիրը, անգամ մը որ Հայաստան երթամ, վերադարձիս — երդո՛ւմ պատույս վրայ — պիտի քանդեմ Հ. Մ. Ը. Մ. կոչուած դաշնակ բոյները»։

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Միապետականները կ'անհամբերեն

Զօր. Քոնտիլիս, Յունաստանի պատերազմական նախարարը եւ Պ. Թէոթոքիս, երկրագործական նախարարը, հրաժարական տուին յուլիս 19ին։ Առաջ վրայ վարչապետ Պ. Ցալտարիս ժողովի հրաւիրեց նախարարները եւ յայտնեց թէ դահլիճը ստիպուած է հրաժարիլ։ Բոլոր նախարարները հաւանեցան, եւ հաւաքական հրաժարականը ներկայացուեցաւ հանրապետութեան նախագահին, որ դարձեալ Ցալտարիսի յանձնեց վերակազմել դահլիճը։

Այս տագնապին պատճառը այն է որ Զօր. Քոնտիլիս պահանջած է անմիջապէս հրաժարեցնել դահլիճին հանրապետական անդամները, իսկ Պ. Ցալտարիս մերժած է, յայտարարելով.— «Վճռած եմ բացարձակապէս չեզոք դիրք մը բռնել յառաջիկայ հանրաքուէին հանդէպ որ պիտի լուծէ միապետութեան վերահաստատման խնդիրը։

Իրազեկներ կը հաւատեն թէ անխուսափելի կը համարուի պետական հարուած մը, անմիջապէս վերահաստատելու համար Եօրկիոս թագաւորը, առանց սպասելու հանրաքուէին, որ պիտի կատարուի նոյեմբերին։ Պ. Ցալտարիս յաջողեցաւ վերակազմել դահլիճը, որուն մաս կը կազմէ դարձեալ Զօր. Քոնտիլիս։ Կացութիւնը ծանր ըլլալով, կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է։ Աթէնքի միապետական օրկանը կ'ըսէ թէ բանակին, նաւատորմին եւ օդանաւային ուժերու հրամանատարներուն մեծամասնութիւնը պահանջած է Զօր. Քոնտիլիսէն գիտաւորաբար հաշուել եւ տասնհինգ խնամակալութիւնը, վարչապետ անուանել Պ. Թէոթոքիսը եւ անմիջապէս Յունաստան հրաւիրել Եօրկիոս թագաւորը։

Օրէ օր անակնկալի մը կը սպասուի, մանաւանդ որ Զօր. Քոնտիլիս Հռոմի եւ Պելկրատի համբողջութեան առեն ապահոված է Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հաւանութիւնը, միապետութեան վերահաստատման մասին։

25,000 Ասորիներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Ինչպէս գրած էինք, հետզհետէ Սուրիա կը փոխադրուին Իրաքի Ասորիները, տեղաւորուելու համար Խապուրի շրջանին մէջ։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը եւ Ֆրանսական կառավարութիւնը համաձայնած են 25,000 Ասորիներու տեղաւորման համար, մասնաւոր ծրագիր մը մշակելով։ Արդէն իսկ 3500 Ասորիներ տեղաւորուած են վերին Խապուրի գիւղերուն մէջ, շնորհիւ Իրաքի կառավարութեան կողմէ տրամադրուած գումարներու։ (Իրաք խոստացած է 625,000 տոլար)։ Ծրագրուած 25,000 Ասորիներու տեղաւորման համար կը նախատեսուի չորս միլիոն տոլար ծախք։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը դիմած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՂՁԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Այս վերնագրին տակ, Գ. Շաւարշ Միսաքեան, երկու խմբագրականով պատասխանած է «Գրական Թերթ» յօդուածիս։ (19 մայիս, 5 յունիս, «Յառաջ»)։ Այս վերնագիրը կը պահեմ, որովհետեւ եթէ այդ պատասխաններուն մէջ բաղձանքները նուազ էին, բայց եւ թիւրիմացութիւնները շատ են։

Գ. Միսաքեանի առաջին յօդուածը «Մտաւորականութիւն» բառին թիւրիմացութեան արդիւնքն էր։ Ես ըսած էի.— «Մտաւորականութիւնը կ'անհետանայ մեր մէջէն» եւ աւելցուցած.— «Ոչ միայն անհետացած մտաւորականներուն տեղ նոր սերունդ մը չլեցուց, այլ հոսանքը դէպի մտաւորականութիւն կասեցաւ»։

Իսկ Գ. Միսաքեան, չեմ գիտեր ինչպէս, հասկցած է «գրական սերունդ», ինչ որ անշուշտ բնաւ նոյն բանը չէ, եւ ատոր վրայ հիւսած իր պատասխանը։

Կան գրագէտներ որոնք բնաւ մտաւորականներ չեն։ Իսկ մանաւանդ կան բազմաթիւ մտաւորականներ, որոնք բնաւ գրագէտներ չեն։ Եւ մեր ազգին տարուած, անհետացած սերունդին մէջ, եթէ կային մեր լաւագոյն գրագէտներէն տասնեակ մը, բայց եւ մնացածը մտաւորականներու ամբողջ գեղեցիկ շարք մըն էր, իտէալով բաբախուն, եւ կը կրկնեմ որ այդ անհետացած ընտրեալ մտաւորականութեան տեղ նոր մը չլեցուցաւ, այլ «հոսանքը դէպի մտաւորականութիւն՝ կասեցաւ»։

Իսկ գալով արդի գրական սերունդին, որուն մէկ փայլուն գովքը եւ պաշտպանողականը ընել ստիպուած կը զգայ ինքզինքը Գ. Միսաքեան, ես չէ որ պիտի ժխտեմ եւ չգնահատեմ այս վերջին տասնեակ մը տարիներուն մէջ երեւցած մէկ քանի գրական գեղեցիկ տաղանդները մեր մէջ։

Եւ արդէն յօդուածիս առաջին մասը յատկացուցած էի ախտաճալով որ այդ գրական նոր սերունդը կարծես կը լռէ, եւ փնտռած էի «Մենքի մխիթարող շարժումը ...

×

Գ. Միսաքեանի երկրորդ յօդուածին թիւրիմացութիւնը յառաջ եկած է «ազգին նոր բարձր մտաւորականութիւն մը ստեղծելու» գործին մէջ Բարեգործականին անունը տալէս։

Երբոր ըսած եմ «Բարեգործականը պէտք էր ստանձնէր այդ գործը», ըսել ուզած եմ անշուշտ պարզապէս որ «մեր ազգին կարեւոր միլիոնատէրներէն մէկը, Բարեգործականը», պէտք էր իր ոսկիները դուրս հանէր եւ գործածէր բարձր մշակոյթի գործին ի նպաստ.

Յօդուածիս այդ մասը արդէն ամբողջութեամբ նուիրած էի բացատրելու թէ ինչպէս Բարեգործականը իբր թէ ընդ առաջ երթալով իր կրթական ծրագրին, խեղճ ու կրակ, աչք խաւրող եւ տարտամ, չափազանց նախնական ծրագիր մը կը ցանցնէր ազգին անդին։ Եւ թէ «պէտք էր գիտնար հաւաքել եւ օգտուիլ մեր ազգին ցանցնուած, բայց եւ ուժգնօրէն գոյութիւն ունեցող մտաւոր ույժերէն, եւ անոնց յանձնէր ազգին նոր բարձր մտաւորականութիւն մը վերստեղծելու անհրաժեշտ եւ դժուարին պաշտօնը»։

Դժբախտաբար Բարեգործականն իր իսկ ույժերով եւ ծրագիրներով կրթական գործ մը կարենալ վարելուն եւ լաւագոյն ձեւով մը յաջողցնելուն մէջ, «Յառաջ»ի յարգելի խմբագրին ինծի բարեմտօրէն վերագրած յոյսերը եւ պատրանքները ունենալէ շատ հեռու եմ .

Ոչ։ Ես պարզապէս ակնարկած եմ Բարեգործականին կուտակուած ոսկիներուն, որոնք պէտք էին գործածուիլ ոչ միայն կրթութեան, այլ եւ բարձր մշակոյթի։ Եւ այդ, սկսելով ուսուցչանոցէն, որուն մէկ ուրուականը երկու տարիէ ի վեր կը ջանան Կիպրոս հեռաւոր կղզիին դագաղթը ոտքի կեցնել, եւ որ կենալիք ոտքեր չունենալուն, շարունակ գլխիվայր կուգայ, եւ ինքն իր վրայ դառնալով, դառնալով կը գահավիժի ...։

Եւ ինչո՞ւ Գ. Միսաքեան այնքան կ'արհամարհէ դրամը։ Եթէ ինք իտէալիստ դարու մը զաւակն է, ես ալ իտէալիստի մը աղջիկը, բայց եւ յայտնի է որ այդ ժամանակը շատոնց անցաւ։

Անցան այն օրերը երբ Ռեթէոս Պէրպէրեան առանց որ եւ է դրամագլուխի կը յանդգնէր հիմնել իր վարժարանը, եւ միմիայն անոր միտքին լոյսէն առաջնորդուած, քիչ յետոյ, Գոլէջը եւ զաւառը կը դիմէին խումբ խումբ անոր կրթարանը։

Այսօր ծնողքները, իրենց զաւակները վարժարան մը դնելէ առաջ, կը պրպտեն անոր գանձը եւ հասոյթները, այնպէս ինչպէս իրենց դրամը դրամատան մը վստահած ատեննին. Եւ հայ դպրոցներուն հիմերը խարխուլ գտնելուն համար է միայն, շատ յաճախ, որ կը զարնեն կառավարութենէն կամ գիտակից բարեգործներով լրջօրէն պաշտպանուած օտար վարժարանները։

Այսօր յաջողութիւնը կը ծագի եւ կը գիմանայ միայն հոն ուր ոսկի թափուած է։ Եւ ինչո՞ւ ոսկի չթափէ Բարեգործականը ..

Եւ ի՞նչպէս հանդուրժենք այն աղգային գայթակղութեան, երբ Գահիրէ քաղաքի մէջ, դրամական ամենագոյգն օգնութիւն մը մերժելով անոր, իր աչքին առջեւ ստիպուեցաւ իր դռները փակել, այլ եւս ազգային հաստատութիւն մը դարձած, եւ իր վաթսունամեակի նախօրեակին հասած՝ Պէրպէրեան վարժարանը։

×

Բայց ո՞ր մեռնող, կամ ողջութեանը փառք ու պատիւ տեսնել ուզող հայ հարուստը չէ որ իր ունեցած.երբեմն շատ մեծ հարստութիւնը չի տար Բարեգործականին։

Հոն, հարստութիւն գնելու լաւագոյն տեղն է, իրա՛ւ ալ։ Որովհետեւ այդպէսով թէ բարեգործի պսակ կը կրէ տուողը, եւ թէ մյաս հայ հարուստը գիտէ թէ իրեն չափ եւ իրմէն աւելի լաւ պիտի պահէ Բարեգործականը իր ոսկիները, եւ մարդու օգուտ ունենալէ հեռու, կամ անշշան dosebով

Եւ իրաւ ալ ի՞նչ անձնական նախանձախնդրութեամբ եւ գուրգուրանքով պահակ շարուած են անոր գանձին շուրջ, անոր մեծ ու պզտիկ վարիչները ...

Յայտնի է որ անոնց խօսքը եւ գէնքը մէկ հատ մըն է ազգին ամէնէն կարեւոր եւ անհրաժեշտ պէտքերուն առջեւ.— Տրուած դրամներուն ան- ձեռնմխելիութիւնը։

Բայց նախ որ անոնց մեծ տոկոսները պէտք էին լաւագոյն ձեւով մը օգտագործուիլ։ Եւ յետոյ, իրաւ ալ, նուիրատուութեան ի՞նչ զարմանալի եւ հայկական կերպ ... եւ ի՞նչ հիանալի պատրուակ անկամ վարիչներուն ձեռքը ...

Բայց,—գիտնալով հանդերձ որ սակաւ երազատեսի քմայք մը մնալու դատապարտուած է, ես պիտի ուզէի որ մեր ազգին այս վիճակին մէջ, ուր հայկական դատին փոփոխականէն բաւական, մինչեւ ներգաղթը, կրթութիւնը եւ բարձր մշակոյթը լայն գըրամի կը կարօտին, Բարեգործականի վարիչներէն մէկը հանճարը ունենար, անդրշիրիմեան բոլոր անէծքները իր վրայ կուտակելով, կոտրելու անպէտ տեղը սպասող ոսկիներուն այդ անձեռնմխելիութիւնը, եւ լայնօրէն ի սպաս դնէր այդ գանձը այս այնքան հարուստ ու այնքան ողորմելի հայ ազգին պէտքերուն. ...

Կը սպասենք այս նորակերպ հերոսին ...

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՀԱՐԻՒՐ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

ՖՕՆ ՄՈԼԹՔԷԻ ՊՏՈՅՏԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՄԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆՈՎ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ ՄԸ.— «ՀԱՅԵՐԸ ԿԱՐԵԼԻ Է ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԹՈՒՐՔԵՐ ԱՆՈՒԱՆԵԼ».— ԿԻՆԵՐ ԵՒ ԱՂՋԻԿՆԵՐ՝ ՔՈՂԱՐԿՈՒԱԾ.— ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂԱՆ ԲԱՐԵՒԻ՝ ՀՕՐԸ ԱՌՋԵՒ.— ՄԻԱՅՆ ՀԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ԿՐՆԱՅ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ՄՈԼԹՔԷԻ ԿԵԱՆՔԸ.— ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ՔՍԱՆ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐ ԿԸ ԲԱՆՏԱՐԿԷ ՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ.— ԹՈՄԱՐԶԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ ՊԻՏԻ ԳԱՂԹԷԻՆ, ԵԹԷ ...

Ձեռքս անցաւ շատ մանրամասն եւ հետաքրքրական նամականին Ֆօն Մոլթքէի՝ Մերձաւոր Արեւելքի աշխարհագրին, որ 1835ին, ուրեմն ճիշդ հարիւր տարի առաջ, առնուած է Թուրք բանակին մէջ իբր առաջին գերմանացի սպան եւ որ յետագային դարձաւ նշանաւոր ազարապետը 1870–71ի Ֆրանքօ-գերման պատերազմի եւ աջ բազուկը Պիսմարքի։ (Գիրքը հրատարակուած է 1841ին)։

Հին Բիւզանդիոնը եւ Թուրք մայրաքաղաքը տեսնելու մտադրութեամբ Մոլթքէ կ'այցելէ Պոլիս, ընկերովի եւ առիթ կ'ունենայ ատեալելու, փրուսիական ներկայացուցչին ընկերակցութեամբ, այն ատեն սէրասքէր (պատերազմական նախարար), բայց իրապէս Թուրքիոյ տէր ու տիրական Խիւսրէվ փաշայի հետ եւ անոր խնդրանքով կը մտնէ Թուրք բանակին մէջ։

Պոլսոյ մէջ կը բնակի Խիւսրէվ փաշայի թարգմանին տունը։ Թարգմանը Հայ մըն է Արնավուտ գիւղի մէջ։ Թողունք որ Մոլթքէ 9 փետր. 1836ի իր նամակով ըսէ թէ ինչ տեսաւ հոն.

— «Աէրասքէրին փափաքով հիմա կը գտնուիմ անոր առաջին թարգմանին տունը. Իմ տանտէրս հարուստ եւ երեւելի Հայ մըն է։ Մարտիրաքի (փոքր Մարթին) կը կոչուի։ Հակառակ հրամանին թէ «շատ պէտք է աշխատինք», ամէն ինչ կ'ընենք բացի թարգմանութենէ։ Երբ Փոքր Մարթինին կ'առաջարկեմ ծխամորճ մը քաշել կամ Թրիք-Թրաք խաղալ, ամէն ատեն պատրաստ է, բայց երբ թարգմանութեան մասին խօսիմ, արդէն զբաղած է ուրիշ գործով։ Հետաքրքրական է ակնարկ մը նետել հայ ընտանիքի մը տունէն ներս։ Այս Հայերը կարելի է քրիստոնեայ Թուրքեր անուանել. այնքան իւրացուցած են սովորութիւններն եւ նոյն իսկ լեզուն տիրող ժողովուրդին։ Մինչ Յոյները շատ աւելի պահած են իրենց առանձնայատկութիւնները։ Հայերու քրիստոնեայ կրօնքը կ'արտօնէ մէկ կին ունենալ բնականաբար, բայց այս կինը նոյնքան անտեսանելի է որքան Թուրք կինը։ Երբ հայ կիները փողոց ելլեն, նոյնպէս միայն աչքերը եւ քիթին վերի մասը առանց քօղի են։ Քանի մը օր արդէն այս տան մէջ էի առանց կնիկմարդու մը հանդիպելու։ Առաջին անգամ երեւցաւ ծեր տիկին Մ., որ շատ գրաւիչ բան մը չունէր եւ ամէնէն վերջը, որովհետեւ ես մասնաւորապէս յարգուած «միսաֆիր» մըն էի միայն, իրարու ետեւէ երեւցան աղուոր աղջիկներ։ Դժբախտաբար անոնցմէ ոչ մէկը Ֆրանսերէն կը խօսի։ Փաշայի մը հետ թարգմանով խօսիլ կ'ըլլայ, բայց մանկամարդ կիներու հետ, ծանր կուգայ թարգմանով խօսիլ։ Եւրոպացիի մը վրայ բացառիկ ազդեցութիւն կը թողու, երբ տան աղջիկները կը հիւրասիրեն, սուրճ կը բերեն, ձեռնածայ կը կենան առջեւդ, մինչեւ որ նստելու հրաման չըլլայ։

Մեծ տուն մըն է այս, որուն կը հայի Վոսփորի ջուրերը եւ որուն նաւամատոյցին վրայ նայող սենեակը կը բնակիմ ես։ Կոնակը տուած է լեռան մը, այնպէս մը որ երրորդ յարկէն կրնաս պարտէզ ելլել։ Ամբողջ տան մէջ չկայ վառարան։ Շատ-շատ կրակարան մը (մանղալ) կը բերեն սենեակ. մարդիկ կը նստին ծալապատիկ եւ երեք կամ չորս մուշտակներով եւ իրենց հոգը չէ թէ դուռ կամ պատուհան բաց կայ։ Ձրէնկի իմ անյարմար հագուստներով, վնասուողը ես կ'ըլլամ։ Իմ մխիթարութիւնս սակայն թոնիրն է որ կը գտնուի մեծ սրահին մէջ։ Թոնիրը սեղան մըն է, որուն վըրայ շատ մեծ ծածկոց մը կայ փռուած մինչեւ գետինը, տակը կայ կըրակարան մը եւ չուրջը ցածլիկ բազմոց մը։ Երբ մարդ սրունքը այս սեղանին տակ դնէ եւ վրայի ծածկոցն ալ մինչեւ քիթը քաշէ, կրնայ դիմանալ ցուրտին։ Ամբողջ ընտանիքը իրարու քով կը սեղմուի հոս,«էգտար թէն», «տօմինօ» կամ «Թրիք-Թրաք» կը խաղան. որը կը ծխէ, որը կը մըրափէ, մեծագոյն մասը բան մը չըներ. վերջապէս ամէն մարդ կ'ընէ իր ուզած բանը։ Այսպէս կը նստինք մինչեւ առտուան ժամը երկուքը։ Բոլորովին աղատ այս պահուն իսկ Հայերուն մէջ խիստ ձեւականութիւն մը կայ. երբ հայրը ներս կը մտնէ զաւակները ոտքի կ'ելլեն, թէեւ ասոնք ալ յիսուն տարեկան են։ Նոյնպէս երբ մայրը ներս մտնէ։ Փոքր եղբայրը չի ծխեր մինչեւ որ աւելի տարիքոտը անոր չհրամցնէ։ Կիները սակայն ոտքի կ'ելլեն ամէն մարդու առջեւ։ Քանի նոր հիւր ներս մտնէ, սուրճ կը հրամցուի ամէնուն եւ այսպէս օրուան մէջ երբեմն քսան անգամ։ Մէջ ընդ մէջ կը հանեն պահածոյ անուշեղէն. եւ ապանէջիւրը լեզուն գդալ մը կ'առնէ անկէ եւ վրայէն ալ գաւաթ մը ջուր կը խմէ. սովորութիւն է ամէնուն ալ «անուշ ըլլայ», (աֆիէթ օլսուն) ըսել եւ ձեռքի շարժում մը ընել կուրծքէն դէպի ճակատ։ Օրուան մէջ կանոնաւորապէս երեք անգամ կը ճաշեն, առտուան ժամը 9էն 10, երբ դեռ զով է եւ իրիկուան արեւը մարը մտած ատեն երբ դարձեալ զով կ'ըլլայ։ Կերակուրները թրքական են, ոչխարի միս եւ բրինձ կը կազմեն ճաշին հիմը եւ իրարու կը յաջորդեն շատ մը ամաններով կերակուրներ, վրայէն անուշեղէն։ Գինին Հայերուն արտօնուած է անշուշտ։ Ինչ որ ես շատ պիտի գովեմ՝ փոքր ամաններով պաղ կերակուրներն են որոնցմէ կարելի է առնել մէջընդմէջ, ինչպէս ոստրէ, ուլանդեղ, խաւիար, պանիր, ձիթապտուղ, սեր, սոխ, կանաչ պղպեղ, աղցան եւն.»։

×

Նամականին մէջ կը հանդիպինք յիշատակութեան Հայազգի երգիչնուագածուներու, նոյն իսկ պալատին մէջ, ինչ որ ցոյց կուտայ հայ աշուղներու նպաստը Թուրք երաժշտութեան։

Նկատի ունենալով որ Անատոլուի մէջ ճամբորդելը ապահով չէր, Ֆօն Մոլթքէի ուսումնասիրական ճամբորդութեան պաշտպանութիւնը վերին հրամանով պէտք էր ստանձնէին տեղական իշխանաւորները։

Այսպէս Տէվէլուէն Մալաթիա երթալու համար հաճի Ալի փաշայէն թուղթ ունէր Տէվէլուի Միւսէլլիմին ուղղուած, որուն մէջ Միւսէլլիմը պատասխանատու կը համարուի եթէ Մոլթքէի բան մը պատահի։ Բայց Տէվէլուի Միւսէլլիմը կը յայտարարէ որ Մոլթքէի ուզած ուղղութեամբ ճամբորդութեան պատասխանատուութիւնը ինք չի կրնար ստանձնել, Ավշար ցեղի հող բնակութեան պատճառով։ Բայց եթէ Թոմարզայի Հայ եպիսկոպոսին դիմուէր, ան միակը կրնար ամէնէն լաւ յանձնարարականը տալ Ավշարներուն դէմ. ուրեմն մինչեւ Թոմարզայի ապահովութիւնը կրնար ստանձնել ինք.

—«Հոս զարմացայ Միւսէլլիմէ մը (որ իսլամ մըն է) հայ եպիսկոպոսի մը մասին (որ կեավուր մըն է) այսպէս խօսք լսելու եւ որոշեցի անոր առաջարկը ընդունիլ։ Թարգմանս,որ Հայ մըն էր, հայերէն գլուխ-գործոց յանձնարարական գրութիւն մը պատրաստեց, բստ որու փատրիշահէն եւ Տէվէլուի Միւսէլլիմէն զատ ուրիշ մեծ մարդ չկար ամբողջ կայսրութեան մէջ քան ես եւ Միւսէլլիմը որ կնքեց այդ թուղթը. Մինչեւ Թոմարզա գիս պաշտպանող խումբը կարծեմ 15—16 հոգիէ կը բաղկանար, բայց բախտը չունեցայ ամբողջ խումբը միասին մէկ շարքի վրայ տեսնելու եւ միշտ բան մը կը պակսէր իրենց վրայ, կայծքարը կամ զինածողը. իմ այս խումբիս հետ ըլլալը անտիմալի սաստելութիւն մըն էր բաղդատմամբ ինծի ընկերացող նախկին խումբերուն, որովհետեւ եթէ ստիպուէինք ետ քաշուիլ, պէտք էր որ անոնց յետին ծածկոյթ պաշտպանէին. յառաջ երթալու ատեն ալ անոնք անշուշտ շատ ետ պիտի մնային եւ կը կարծեմ թէ անոնք նոյն ժամուն Տէվէլու հասան, երբ ես Թոմարզա կը մտնէի ... Այս վայրը լայն տափաստան մըն է որ արտերով եւ մարգերով ծածկուած է։ Քաղաքին առջեւ կը տեսնուին բիւզանդական գեղեցիկ եկեղեցիի մը աւերակները, զոր Թուրքերը կործանած էին, բայց միւս կողմէ կը բարձրանայ ուրիշ քարաշէն եկեղեցի մը եւ զանգակատուն մը քաղաքին մէջ։ Եպիսկոպոսը դեռ անցեալ տարի վերջացուցած է այս շինութիւնը։ Երբ մենք ձիով կ'անցնէինք քաղաքին մէջէն, կանայք նեպի կը նայէին այնքան վստահութեամբ որ իրենց դիրենք ապահով կը զգային իրենց հովիւին հովանի պաշտպանութեան տակ, ընդդէմ այն ճնշումներուն որ մերինին նման այցելութիւն մը իր հետ կը բերէր սովորաբար։ Եպիսկոպոսը վերջերս Ավշարներու դէմ կռիւ մը մղած էր եւ քսան չափ աւազակներ բանտարկած իր վանքին մէջ։ Ես սկսայ երեւակայել այս եկեղեցականը նմանցնելով զայն Քէօլնի Քուրֆիւրստին (հոգեւոր եւ աշխարհական իրաւունք ունեցող արքեպիսկոպոս)։ Թարգմանը ինծմէ առաջ գացած էր գլուխ-գործոց գրութիւնը ձեռքը, որպէսզի եթէ անոր մէջ դեռ բան պակաս էր, բերանացի լրացնէր։ Զիս առաջնորդեցին մայրի բացուածքէ մը ներս, ուր մէկ քանի տնակներ պատով մը պաշտպանուած էին։ Այս էր վանքը եւ եպիսկոպոսին ապարանքը։ Բակին մէջ ընդունեց զիս կարճահասակ եւ լաւ սնած մարդուկ մը, այս էր եպիսկոպոսը։ Սափրած, խնկոտ եւ ծխամորճով հիւրասիրութիւն ըրաւ. հարցուցի իմ բարեհաճութիւնը լաւ թէ ուրիշէ էր իր աշխարհական զօրութիւնը։

Անկէ առաջ տարի առաջ Թոմարզայի ժողովուրդը որոշում տուած էր գաղթել, թրքական իշխանութեան անտանելի ճնշումներէն ազատելու համար։ Այն ատեն եպիսկոպոսը մէջ կ'իյնայ, կը համոզէ մնալ եւ ինք կը ստանձնէ «Իլթիզամը», այսինքն տուրքերու հաւաքումը։ Բայց որովհետեւ Հայերէ զատ բազմաթիւ մահմէտականներ կը բնակին այս վայրերը, ձեւականութիւնը պահելու համար կը նշանակուի վոյվոտ մը (վերակացու) որ սակայն ամբողջապէս եպիսկոպոսէն կախում ունի։

Եպիսկոպոսը ինծի պատմեց դարձեալ թէ Ավշարներէն վախնալու պէտք չկար, թէ անոնք, ինչպէս ամէն ուրիշ ժողովուրդ, միայն աւազակներէ չեն բաղկանար, անշուշտ շատ վարանոտներ կան անոնց մէջ, բայց ասոնք նոյնքան թշնամի են իրենց ցեղին որքան օտարներու եւ թէ ինքը արդէն կը հալածէ զանոնք։ Մնաց որ Ավշարները արդէն պահուըտ Զուգուր Օվա (Ատանայի դաշտ) քաշուած են։»

Ֆօն Մոլթքէ այսպէս կը շարունակէ իր ճանապարհորդութիւնը Կիւրէկ (Աղարակ) եւ Ալպիսթան (Էլ Պուսթան), հայ եպիսկոպոսին յանձնարարութիւնը միշտ գրպանը։

Գ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՔԵՆԱՎԱՐԸ

Նայում եմ քո աչքերին, մեքենավար ախպար,
Այնտեղ որքան կրակներ, յայգեր կան ինձ հարազատ։

Թովում է քո աչքերի խորութիւնը հեռաւոր,
Ինչպէս վճիտ աղբիւրն է կանչում մարդուն վիրաւոր։

Քո հայեացքի գծերով,— ուղեփակն է արդէն բաց,—
Խոյանում է հայեացքս, արդէն գնացք սրընթաց։

Քո աչքերի գծերով թափանցում եմ հոգիդ ցիրդ,
Ուր բացւում է մի աշխարհի տեսիլքի պէս խմայիչ։

Այդ աշխարհում, օ՛, որքան հարստութիւն, որքան գանձ,
Որքա՜ն հուրեր մշտարծարծ, որքա՜ն կեանք կայ կուտակուած

Այդ գանձերից մէկը թող հիմա հանեմ ասպարէզ,
Որպէս զուգեմ նրանով ու այդ երգն էլ ձօնեմ քեզ ..
... ..

Ահա օրերն հեռաւոր տագնապների խոհւում . .
Համատարած խաւարում ի՞նչ յոյսեր են երեւում։

Երկու պողպատ գծերի վրայ մի վեհ խստութեամբ
Զրահապատ գնացքն է տես կանգնել ապստամբ։

Նրա աչքերն են կիսում խաւարն ամբողջ շրջակայ,
Ուր մի հզօր պոռթկումի, ըմբոստութեան շունչը կայ։

Նրա աչքերը, որպէս ազդանշան բնդվզման,
Գոռում են խիստ խաւարին սկիզբն ահեղ փլուզման։

Ու պոռթկում են դուրս ահա բանակները աքնութեան,
Որ մահամերձ մեր երկրին ազատութիւն ու կեանք տան։

Ու ծաղկում է Մայիսը կրակներով բիւրաւոր՝
Կրծքի վրայ մեր երկրի, որ ինկած էր վիրաւոր։

Ու հիւսիսի Այգը մեծ, հաղթամրցեան շունչը տաք
Ջերմացնում է մեր կեանքը, ոսկէ անմար արեգակ .

Զրահապատ գնացքը, որ ոլանում է ազատ,
Դու ես վարում, ապստամբ մեքենավար ախպարդ։

Ես քո հոգու մէջ գտայ այն օրերի մեծազօր
Ըմբոստութեան կրակը, որ վառւում է մինչ այսօր։

Այդ կրակով շողշողայ թող հոգեբուխ երգն իմ այս,
Որ ես քեզ եմ նուիրում, մեքենավար ախպարս։

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑ

(«Խ.Հ.»)

ՆՇԽԱՐ ՄԸ

ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ Է

Ձիւներն հատ – հատ երկինքէն վար կը թափին,
Բայց երբ կ'իջնեն, մեղմիւ կ'առնեն ընկերին.
Դո՛ւն ալ, ես ալ, թոյլ էակներ ջրի պէս,
Պիտի հալինք՝ թէ չմիանանք ամբողջապէս։
Մենք մեն մինակ ի՞նչ կրնանք, մենք առանձին՝ ոչինչ ենք,
Բայց երբ մէկ ենք, միասին, լեռ ու դաշտը կը ծածկենք։

Անձրեւ կուգայ, ջրի փաքրիկ կաթիլներ,
Մէկտեղ կ'իջնեն եւ կը հանեն մեծ ձայներ.
Կ'ասեն՝ ի՞նչն է աւելի թոյլ քան թէ ջուր.
Բայց միութեան չի դիմանար նոյն իսկ հուր։
Մենք մեն մինակ ի՞նչ կրնանք, մենք առանձին ոչինչ ենք։
Բայց երբ մէկ ենք, միասին, մեծ մեծ գետեր կը կազմենք։

Շատ տկար են ծիծեռնակներ, բայց խմբով,
Կը ճամբորդեն զարհուրեն առանց ապահով.
Երբ գիշակեր թռչուն տեսնեն, խմբովին,
Մեծ աղմուկով կը փախցնեն թշնամին։
Այդ աղմուկը մեզի կ'ասէ. մենք մինակ ենք, տկար ենք,
Բայց երբ մէկ ենք, միասին, մենք արծիւն ալ կը վանենք։

Բնականէն տրուած է այս մեծ օրէնքն,
Որ տկարներ, թէեւ չունին ոյժ եւ զէնք,
Միանալով կը զօրանան, կը կռուին,
Եւ միութեան չի դիմանար թշնամին։
Ու կը կրկնեն՝ ձիւն ու անձրեւ, տերեւ, թռչուն,
«Միացէ՛ք, միութիւնն է զօրութիւն»։

ՄԿՐՏԻՉ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս ոտանաւորը, որ կը պատկանի «Արմենիա»ի խմբագիր եւ ծանօթ գործիչ հանգուցեալ Մկրտիչ Փորթուգալեանի, «Աղատ Խօսք»ի յանձնած է Փրոֆ. Վ. Տոտոմեանց։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՊՈՒԼՂԱՐՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ»

La Revue de France-ի մէջ, Հ. Լափորթ հետաքրքրական յօդուած մը ունի Պուլկարներու մասին։

Լափորթ նախ կը գրէ թէ պուլկար ժողովուրդը հավին գիւղացի է եւ աշխատող իր աշխատութիւնը...

[illegible]

...եր չափաւոր ժողովուրդը ներկայիս կը գրագի ոչ թէ այդ երազով, այլ աշխոյժ մտաւորութեամբ։

Լակեր Ստալին

Շատեր գրած են Ստալինի մասին, — բարեկամներ ու թշնամիներ՝ աշխատած են ներկայացնել զայն ինչպէս որ է։ Պէտք է անմիջապէս արձանագրել թէ իր բարեկամներն իսկ որոնք վերապահութիւն կը դնեն իրենց գնահատութեան մէջ եւ ոչ...

[illegible]

Իսկ Ստալինի մասին մը ճակատին եռեւ որ եւ է գաղափար կամ մտածում չնախատէր, բայց եթէ միայն, նախ, կոյր հնազանդութիւն մը իր պետին։ Ինչպէս պատանին զոյց կը սորվի իր Քրիստոնէականը, այնպէս եւս Ստալին կ՚աշխատի գոց սորվիլ Կարլ Մարքսի կարգ մը նախադասութիւնները։ Երկար ատեն՝ այդ եղաւ կրթութիւնը, որով կրնայ պարծիլ։

Լենինի կ՚ապրի դիրքերու մէջ։ Գրադարանի մուտք մը, բաց երեւոյթին։ Ընկերական մը, ցնորքներու մէջ մոլորած։

Միւսը, իր ծաղկաւոր գէմքով, իր մռայլ աչքերով, կարծր ու սեւ մազերով, որոնք գրեթէ կը հասնին իր յօնքերուն (այնքան փոքր է ճակատը), կատարեալ բարբարոս մըն է, Օ...

[illegible]

...տեսագիտութիւնն ալ աճա կը մատնէ նոյն տագնապին։

Ինչպէս մակարոյծ մը հիւանդ ծառի մը վրայ։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ) — Պ. Անդրանիկ Ցարուքինեան յունիսի վերջերը աւարտեց Պերլինի ճարտարապետական բարձրագոյն վարժարանի մեքենաշինական ճիւղը, տանելով ճարտարագէտի վկայական։ Հիմնադիր անդամ է «Հայ Երիտասարդ» միութեան։

ՍԵՆԹ-ՊԷՕՎ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թերեւս օգուտ չունի խօսիլ այս հարցին մասին, — չէ՞ որ, մեր մէջ, գրական քննադատութիւնով կը զբաղի գրեթէ ամէն գրիչ — բոնող։ Այսպէս չէ, սակայն, Ֆրանսացիներուն մօտ։ Էմիլ Անրիօ, ակադեմականներու թեան մը մէջ զոր կը նուիրէ Սէնթ-Պէօվի, ցոյց կուտայ թէ գրական քննադատութիւնն...

[illegible]

«ՎՃՌԱԾ ԵՆՔ ԿՈՒՐԾՆԵԼ ԱՅՆ ԱՁԲԵՐԸ ՈՐ ԿԸ ՏՆԿՈՒԻՆ ԹՐԱԿԻՈՅ ՎՐԱՅ»

Պուլկար գիտուն գործիչ մը, Տէր-Ասէն Գոժինով, գրքոյկ մը հրատարակած է, պաշտպանելով Պուլկարիոյ խրատնեղենը՝ Թրակիոյ վրայ։ Այս հրատարակութիւնը մեծապէս գրգռած է թուրք մամուլը, ո...

[illegible]

կազի ծովեզերքները չե՞ն բաւեր, որ Միջերկրականի մասին կը պոռայ։ Դուք հողագործ-հովիւ ազգ մըն էք, եթէ չատ բացուիք, ծովախոհ կը բռնուիք…

Պուլկարիոյ մէջ չմշակուած հող չէ մնացած եղեր, պուլկար երկրագործները գրաւելու պիտի վերածեն եղեր Թրակիան զոր Թուրքերը անապատ դարձուցած են եղեր։

[illegible]

...այն էր, որ նրանք առանց երկիւղի հենենում էին կաղաքնեոի՝ ջրելու համար դեռը բերուած մերկապարանոց, ամենի ձիերի կռնակը եւ մտնում գետի ամենախորունկ տեղերը։ Ջմեռն էլ իր խաղերն ունէր։ Ցուրտը նրանց համար չէր։

ԻԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՁԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

— Լոբխմելիքով… Լազարով…

— Տղայ, շան յակոռներ, տուն եկէք, գիշեր եղաւ

— Լոբիմելիքով, Լազարով…

[illegible]

քրոջ պէս՝ խնամում էին նախ իրենց անընտանիք հայրենակիցներին, իրենց եղբայրներին։

Տղամարդիկ մեծ մասամբ աշխատում էին պետական — դինուորական...

[illegible]

(1)

պետութեանց եւ մարդասիրական հաստատութեանց, ճարելու համար այս գումարը։

Մինչեւ հիմա եղած տեղատուութիւններու շնորհիւ, բոլորովին պարպուած է Մուսուլի գաղթակայանը։

Անձնասպան եղաւ բանտին մէջ

Տիկին Մարթ Հանօ, «Կազէթ տիւ Ֆրան»ի գլխաւոր վարիչը, որ այնքան հեղինակութիւն կը վայելէր սեղանատրական շրջանակներու մէջ, եւ որուն դէմ շարք մը դատեր բացուեցան 1928էն սկսեալ, մեռաւ Ֆրէնի բանտին մէջ։ Ստուգուեցաւ թէ թունաւորած է ինքզինքը, յուլիս 14ին, քնաբեր դեղ մը կլլելով մեծ քանակութեամբ։ 49 տարեկան էր, հնարամիտ եւ յանդուգն տիպար մը։ 1928ին երբ թերթը խորտակուեցաւ, Տիկին Հանօ երկու տարի բանտարկութեան եւ 3000 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ։ Վերաքննութեան դիմեց, միեւնոյն ատեն շարունակելով իր պայքարը ուրիշ թերթով մը, «Ֆօրս»։ Իր լեզուն այնքան յարձակողական էր որ նորէն դատի քաշուեցաւ եւ այս անգամ դատապարտուեցաւ երեք տարի բանտարկութեան եւ 5000 ֆրանք տուգանքի։ Ձերբակալուած էր փետրուար 20ին, բայց մինչ կ'ըսէր թէ չպիտի լրացնէ պատիժը։ Ասպարէզը սկսած էր 1908ին, անուշահոտութիւն մը հնարելով։ Նախ երաժշտական, յետոյ… սեղանաւորական քրոնիկներ կը գրէր։ 1926ին էր որ, երբ հիմնեց իր թերթը, սկսաւ միլիոնատէրի կեանք մը վարել։ Նախ շքեղ հացկերոյթ մը սարքեց, հրաւիրելով Ֆրանսայի 10—12 յայտնի դէմքերը, յետոյ փայլուն երեկոյթ մը Տովիլի մէջ, 300.000 ֆրանք ծախսելով։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «ԹՐԱՎԸԼԸՐՍ» դրամատունը փակուած էր հինգշաբթի օր, առանց որ եւ է բացատրութեան։ Յաջորդ օրն ալ բացուած չըլլալով, հաստատուեցաւ թէ տնօրէնը՝ Գ. Բօյս Նայտէքէր, փախած է կնոջը եւ երկու աղջիկներուն հետ. Անհետացած է նաեւ եղբայրը։ Անուանական դրամագլուխն էր 2,500,000 ֆրանք, մասնագիտութիւնը՝ սակարանական գործողութիւններ Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի վրայ։ Տնօրէնը, որ կը հետապնդուի իբրեւ գողծարար, շքեղ յարկաբաժին մը բռնած էր Փարիզի մէջ, տարեկան 100,000 ֆր. վարձքով։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ, որ ահագին յաջողութիւն գտաւ երկու ամսուան ընթացքին, վերջնապէս կը փակուի այսօր, կիրակի։ Ամէն փորձ կատարուեցաւ երկարաձգելու համար, բայց ապարդիւն. Բացումէն ի վեր աւելի քան 500,000 հոգի այցելած են։ Հասոյթը եղած է հինգ միլիոն ֆրանք։

ԳԵՐՄԱՆԻ ՌԱՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉԸ պաշտօնանկ եղաւ եւ յաջորդ նշանակուեցաւ Թումդ Հիթլէրական մը, Հէլտորֆ, որ ծանօթ է իբրեւ չէզոքուած հակահրէական։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ուրբաթ օր տեղի ունեցաւ 14րդ հանգրուանին մրցումը եւ հեծելանւորդները կտրեցին Մօնփէլիէ — Փէրփինեան հանգրուանը (195 քիլոմեթր) որ նոյնպէս երկու մասի բաժնուած էր, մին խմբովին, միւսը ժամական հաշուով հետապնդում։

Առաջին մրցումը Մօնփէլիէ — Նարպօն (103 քիլոմեթր) շատ հետաքրքրական եղաւ։ Առաջին անգամն էր որ բոլոր հեծելանւորդները (53 հոգի) միասին մուտք գործելով որոշեալ վայրը, յաղթականը պիտի որոշուէր «սփրինտ»ի մէջ

Այս հանգրուանին առաջին մրցումին Մօնփէլիէ — Նարպօն (103 քիլոմեթր) շահեցաւ Ֆրանսացի Ռընէ Կրէվէզ, կտրելով 3 ժամ 55 վայրկեան 12 երկվայրկեանէն (ժամական 26 քիլոմեթր 275), երկրորդ՝ պելճիքացի Ժան Աէրց։ Իսկ երկրորդ մրցումը՝ Նարպոն — Փէրփինեան (63 քիլոմեթր) ժամական հաշիւով իբար հետապնդել մրցումը որ վտանգաւոր եւ յոգնեցուցիչ է, դարձեալ շահեցաւ Ֆրանսացի Մօրիս Արչամպօ, այս հեռաւորութիւնը կտրելով 1 ժամ 39 վայրկեան 12 երկվայրկեանէն (ժամական 38 քիլոմեթր 130)։ Երկրորդ՝ կը հանդիսանայ «Դեղին Շապիկ»աւորը, պելճիքացի Ռոմէն Մաէս մուտք գործելով 1.50 վայրկեան յապաղումով։

Ընդհ. դասաւորման մէջ իտալացի Գամուցօ իր տեղը կորսնցնելով տուաւ Սփէչէրի, 5 վայրկեան վերջ ժամանելուն պատճառաւ.

Երէկ, Շաբաթ պիտի կտրէին Պիրէնեան լեռներու ամէնէն դժուար եւ մահացու հանգրուանը՝ Փէրփինեան — Լուշօն (325 քիլոմեթր), ուր կը գտնուին երեք դժուարին բարձունքներ։ Այս հանգրուանէն վերջ է որ յայտնի պիտի ըլլայ թէ՝ «Դեղին Շապիկը» ո՞վ հագնելու իրաւունք ունի մինչեւ Փարիզ, Փարք տէ Փրէնս։

Իսկ այսօր կիրակի այս յոգնեցուցիչ մրցումէն յետոյ հանգիստ որոշուած է Լուշօնի մէջ։ Հ. Ս.

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՍԷՎՐԱՆ, 19 յուլիս. — Զարմանքով կարդացի «Ապագայ» թերթի 19 յուլիսի (ուրբաթ) թիւին մէջ Գ. Գեւորգեան ստորագրութեամբ եւ «Սէվրանի պառակտութիւնը» վերնագրով յօդուած մը որ կ'ըսէր — Բարդութիւններ ծայր տալ սկսան երբ 1934ին ընտրուած վարչութիւնը Համազգայինի մասնաճիւղ մը կազմեց»… Միութեան այս վարչութիւնը որ նոյն ատեն Համազգայինի ալ վարչութիւնն է…»։ Բացարձակապէս սխալ, քանի որ Կրթական Միութեան 1934ի վարչութեան անդամներէն ԵՐԵՔԸ մինչեւ այսօր ալ Համազգայինի անդամներ չեն, մնացած ԵՐԿՈՒՔԸ՝ մինչեւ այսօր Համազգայինի վարչութեան անդամ չեն եղած։

Անմիջապէս վարը գրուած էր թէ՝ երկու Սէվրանցիներ խմբապետութեան պաշտօնէն պատճառաւ…կլլում պատճառը ազգայինի…
Երկու Սէվրանցիներ խմբագրատուն գալով պատմեցին երկուշաբթիի դէպքը։ Կը ցաւիմ որ իրողութիւնը խեղաթիւրուած է։ Ճշմարտութիւնը հետեւեալն է —

Ժամը 3ին հանդէսը սկսած էր։ Ժամը 5ին օրուան բանախօսը բեմ բարձրացած երբ կը խօսէր՝ հակառակորդներէն մէկը գալով սրահին դրան առջեւ սպառնական եւ յարձակողական ակնարկներ կը նետէ հանդիսականներուն վրայ։ Կարգադիր յանձնախումբի անդամներէն մէկը քաղաքավարութեամբ ներս կը հրաւիրէ զինքը, բայց ան կը մերժէ։ Հետզհետէ կարգով կը հասնին իր ընկերները, թիւով ՆՕԹ ՀՈԳԻ։ Ասոնց մէկը հինգ վայրկեանի համար արտօնութիւն կ'ուզէ բեմէն խօսելու Կ'աղչարարուի այսմուկ չյարուցանել եւ սպասել բանախօսութեան աւարտման։ Անմիջապէս միւս ընկերը կ'աւելցնէ.

— «Ընդհ. Ժողով ընելու կը վախնաք՝ հանդէս ընելու չէ՞ք վախնար՝ (անչուշտ սպառնական) Հաշիւ կ'ուզենք, այս դրամները ինչ կ'ըլլան, մենք հանդէս չենք եկած՝ հաշիւ պահանջելու եկած ենք։

Այդ պահուն ներս Առաւօտ…շուն…ի Թարգմանութեան 1500ամեակը կը տօնուէր… Երկին կարգի հրաւիրուեցան։ Առոր վրայ սկսան պոռալ կանչել «մատնիչներ, դաւաճաններ»։ Երբ տեսնուեցաւ որ հանդէսին անկարգութիւնը պիտի խանգարուի, սրահին դուռները փակուեցան, եւ բակին մէջ ծեծկռուքը սկսաւ, ոչ թէ «գերադանց» ուժով։ Դրացիներ անմիջապէս ոստիկանութեան տեղեկացուցած ըլլալով, չորսը ձերբակալուեցան, իսկ երեքը խոյս տուին։ Բայց տասը վայրկեան չանցած խումբ մը տեղացի հայրենակիցներով վերադարձան։ Վերջինները սպառնացին։

— «Ժողովուրդը սրահէն դուրս թող ելլէ, հոս Փաշիստներ կան, մենք անոնց հետ հաշիւ ունինք»։

Այդ միջոցին երկու ոստիկաններ հասած էին եւ հանդէսը լրացած ըլլալով հանդիսականները ցրուեցան։ Գիշերը մինչեւ ուշ ատեն «Փաշիստ» բառը հոլովուեցաւ Սէվրանի փողոցներուն մէջ։

Հանդէսին խանգարումը կանխամտածուած էր մէկ երկու շաբաթէ ի վեր։ Օրուան հերոսներէն մէկը, որ գինէն քացախ դարձած «Հօկ»եան մըն է, աջ ու ձախ կը յայտարարէր — Հանդէսին մի երթաք, կռիւ պիտի ըլլայ, կին ու պզտիկներ թող չերթան, արիւն պիտի թափի եւայլն։

Բացարձակապէս կը հերքեմ թէ մեր կողմէ մարդիկ իբր հաշտարար ներկայացուած ըլլան ոստիկանութեան։

Երջանիկ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ տիկին Միհրան Պախթիյարեան՝ Այրի Տիկ. Եղիսաբէթ Ղ. Յամլամեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրեն 50 ֆր. Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ 50 ֆր. Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին։

Կը խնդրուի ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով

×

Գ. Սերովբէ Պախթիյարեան ընտանիքը՝ Այրի Տիկ. Եղիսաբէթ Ղ. Յամլամեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրեն 50 ֆր. Փարիզի Ազգասիրական Ընկերութեան եւ 50 ֆր. Ֆ. Կ. Խաչի։

Կը խնդրուի ստանալ «Յառաջ»ի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով։

Տէր եւ տիկին Հրանտ-Սամուէլ 50 ֆր կը նուիրեն Հ. Յ. Դ. վեթերաններու ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի, Այրի Տիկ. Եղիսաբէթ Ղ. Յամլամեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Նուզան Թերզեան եւ աղջիկը եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն աւէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ԳԱՌՆԻԿ ԹԵՐԶԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Dameme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
23
ՅՈՒԼԻՍ
MARDI
23 Juillet
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2863

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՊԱՏԻՒ «ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ»Ը

Մինչ կը պատրաստուէինք մեր նկատողութիւնները բանաձեւել Սեւանի տխուր դէպքի մասին, տեղական թերթերու մէջ երեւցաւ Հօկի Ֆրանսայի Կեդր. Վարչութեան «Պաշտօնական յայտարարութիւնը»:

Կարելի չէր երեւակայել աւելի անխելք եւ անկիրթ «պաշտօնական» մը, իբրեւ հերքում կամ լուսաբանութիւն:

Երեւան կուգայ որ մարդիկ ոչ իսկ իրենց կարդացած խմբագրականին ոգին հասկցեր են:

Եւ որովհետեւ կանխակալ կարծիքը, կիրքը եւ թոյնը շատոնց տուն-տեղ են եղած իրենց գլուխներուն մէջ, իրարու ետեւէ շարած են բառեր ու բացատրութիւններ, իրենց պաղպաղուր բառերով՝ «հերթական բողոքասխոններ», որոնք այլ եւս գանելի դարձած են:

Ինչպէս ուրիշ առիթներու մէջ, այս անգամ ալ որ եւ է պատասխանի անարժան պիտի համարէինք այդ յայտարարութիւնը, եթէ անոր մէջ չնշմարուէր միշտ անմեղ ձեւանալու եւ ուրիշները սեւցնելու մարմաջը:

✱

Անոնք որ կարդացին յուլիս 18ի խմբագրականը, պիտի յիշեն թէ՝ անոր կէսը յատկացուած էր դէպքին պատմութեան, «այնպէս ինչպէս հաղորդեցին մեզի»:

Հօկի վերաբերեալ մասն ալ արձանագրուած էր նոյն ձեւով,— «Եւ մեզի ըսին թէ օրուան հերոսները Հօկի մարդիկն են, ինչպէս կ'ապացուցանէ իրենց կապը՝ Ֆրանսացի համայնավարներուն հետ»:

Արդ, ճի՞շդ է այս պատմութիւնը:

Մեր նորագոյն ստուգումները թէր ու դէմ աղբիւրներէ՝ հաստատեցին երկու իրողութիւններ.—

1. Կռիւ յարուցանողներէն երկուքը Հօկի անդամ են եղած:
2. Իսկապէս դիմում կատարուած է Ֆրանսացի համայնավարներու:

Առաջին պարագան մեծ արժէք չունի մեզի համար: Կրնան իրենք իրենց գլխուն գացած ըլլալ իբրեւ Կրթ. Միութեան անդամ: Իսկ երկրո՞րդը:

ՈՒՎ ԿԱՆՉԵՑ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ, ՊԱՅՔԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅ «ՖԱՇԻՍՏ»ՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ:

Նոր չէ այս բանաձեւը.— «Հայ ֆաշիստ», ուրիշ խօսքով Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

Եւ Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը ի զուր սուտ խենդ կը ձեւանայ:

Գիտենք որ մէկ տարիէ ի վեր նոր հրահանգ տրուած են Երեւանէն, եւ այժմ կը ջանան իրենց պատեանին մէջ քաշուիլ: Եւ սակայն, տարիներու ընթացքին իրենց գլխուն վերեւ կամ իրենց միջոցաւ, բերանացի եւ գրաւոր ցանուած թոյնը այնքան արմատ ձգած է որ, դեռ երկար ժամանակ պիտի անցնի, մինչեւ կատարեալ զգաստացում:

Բոլորովին շուարած եւ աչքերը դարձած, Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը կուլայ կ'ողբայ թէ «Յառաջ»ը կասկած կը հրաւիրէ Հօկին վրայ:

Մինչդեռ, եթէ ուշադրութեամբ կարդար իր իսկ մատնանշած պարբերութեան յաջորդ հատուածը, պիտի ըմբռնէր թէ ո՛ր աստիճան հեգնութեամբ արտայայտուած էինք այդ մասին, յիշելով «ժողովրդական ճակատ»ի ցոյցը:

Բայց, ասոնք բոլորը մանրամասնութիւններ են:

Հիմնականը այն է որ, Հօկը, իր հակադաշնակցական մոլեռանդութեան մէջ, կը մոռնայ իր կատարած քաջագործութիւնները զանազան դիմակներու տակ, եւ կ'ուզէ վարկ շահիլ միշտ իբրեւ զոհ ներկայանալով:

Նոյն «մոլեգնած թշնամութիւն»ն է որ գրի առնել եւ տպել կուտայ բաներ որոնք որ եւ է կապ չունին ոչ Սեւանի դէպքին, ոչ ալ մեր գրածին հետ:

Մենք հրապարակաւ հարցումներ ուղղած էինք, հիմնուելով մեզի հաղորդուած պատմութեան մը վրայ, իսկ Հօկը ինքն իր գլխուն հէքեաթներ կը հիւսէ:

Կը ստուգուի որ յուլիս 15ի կռիւը պարզապէս հետեւանք է միեւնոյն Միութեան անդամներուն միջեւ ծագած վէճի մը, որ կրնար որ եւ է առեն յուզուիլ, բայց ոչ հանդէսի մը պահուն:

Արդ, բանավէճը կռիւի կը յանգի — դժբախտաբար — եւ կողմերէն մէկը կ'երթայ օգնութեան կը կանչէ Ֆրանսացի համայնավարներ:

Այս դէպքը ի՞նչպէս կը բացատրէ Հօկի Կեդր. Վարչութիւնը: Միայն այս կէտին լուսաբանութիւնը տասը հերքում կ'արժէ: Եթէ միւս կողմն ալ մատնանշումներ կատարած է, մենք չենք որ պիտի վարանինք դատապարտել:

Աւելի ընդլայնելով հարցումը,— վերջապէս ե՞րբ կանգ պիտի առնէ օտարը մեր ներքին գործերուն խառնելու բթամտութիւնը, որ զարգացաւ այս ափերուն վրայ, կռուելու համար «հայկական ֆաշիզմ»ին դէմ:

Նոյնութեամբ իրենց վերադարձնելով «Պաշտօնական Յայտարարութեան» բոլոր գռեհկութիւնները, եւ ամբողջ հարցը ամփոփելով ընկոյզի մը մէջ, մենք իրաւունք ունինք բացատրութիւն պահանջելու Հօկէն եւ իր շրջապատէն:

Որովհետեւ, Սեւանի պարագան առաջինը չէ: Եւ ամէնէն առաջ իրենց կ'իյնայ փարատել որ եւ է կասկած:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ՞ Է

Անգլիական նոր առաջարկները Իտալիոյ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՈՐ ԵՒ Է ԹԵՒԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Կացութիւնը ոչ միայն անորոշ է, այլեւ մէկ օրէն միւսը աւելի կը ծանրանայ, հաբէշական ճակատին վրայ: Ատտիս – Ապէպայի իտալական դեսպանը առջի օր ուժգին բողոքագիր մը յանձնեց, Եթովպիոյ կայսեր ճառին դէմ: Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ Մուսոլինի անձամբ ուսումնասիրած է այդ ճառին բնագիրը, այնպէս ինչպէս ղրկուած էր իտալական դեսպանին կողմէ: Կ'ըսուի թէ բնագիրը շատ աւելի ռազմաշունչ է քան մամուլին հրատարակածը: Այնպէս որ, կացութիւնը շատ ծանր կը նկատուի Հռոմի մէջ:

Եթովպիոյ կայսրը նոր յայտարարութիւն մը ուղղեց մամուլին, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Անհրաժեշտ կը համարենք վճռապէս ազդարարել թէ պիտի մերժենք որ եւ է կարգադրութիւն որ կը տրամադրէ իտալական թեւարկութիւն կամ հոգատարութիւն կամ ուրիշ որ եւ է բան որ կրնայ վնասել մեր ժողովուրդին անկախութեան, գերիշխանութեան եւ ազատութեան»:

Պարզելով վերջին դէպքերը, կայսրը գանգատեցաւ թէ կարգ մը պետութիւններ արգիլած են զէնք եւ ռազմանիւթ ղրկել ժողովուրդի մը որ ուրիշ բան չուզեր բայց եթէ խաղաղութիւն: Յետոյ շարունակեց.

— «Եթովպիա վճռած է պաշտպանել իր ազատութիւնը ազգի մը դէմ որ կ'արհամարհէ իր յանձնառութիւնները եւ բացէ ի բաց կը նախընտրէ պատերազմը, իր ծաւալման համար: Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը պատժական տնօրինութիւններ կը տրամադրէ այդպիսի ազգերու դէմ եւ ոչ թէ Եթովպիոյ դէմ որ կը յարգէ իր բոլոր յանձնառութիւնները, եւ որ սակայն վճռած է պաշտպանել իր հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական անկախութիւնը: Մենք վստահութեամբ կը սպասենք յուլիս 25ի թուականին եւ Ազգերու Դաշնակցութեան որոշման: Մենք վստահ ենք թէ մեր դատը արդար է եւ հետեւաբար պէտք է յաղթէ»:

⁂ Հռոմի լաւատեղեակ շրջանակներէն կը հաւաստեն թէ անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները այս շաբթու տեսակցութիւն մը պիտի ունենան Պ. Մուսոլինիի հետ, եւ այս առթիւ կարգ մը առաջարկներ պիտի ներկայացնեն, վէճը խաղաղութեամբ լուծելու համար: Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այդ առաջարկներու մասին, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ գլխաւոր կէտերը հետեւեալներն են.— 1. Վերջնապէս ճշդել Եթովպիոյ եւ հիւսիսային-արեւելեան Ափրիկէի իտալական սահմանագիծը.— 2. Եթովպիոյ մէջ կարգ մը տնտեսական մենաշնորհներ տալ Իտալիոյ.— 3. Երկաթուղի մը շինել հաբէշական հողին մէջէն, միացնելու համար Էրիթրէն եւ Իտալական Սոմալին.— 4. Կարգ մը իտալացի խորհրդականներ նշանակել հաբէշական կառավարութեան մօտ:

Կը կարծուի թէ այս առաջարկներով կարելի պիտի ըլլայ պայծառացնել մթնոլորտը

⁂ «Օպզըրվըր», Լոնտոնի կիրակնօրեայ օրկանը որ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ քաղաքական շրջանակներու մէջ, իր խմբագրականին բերնով կը յայտարարէ թէ «հրաշք մը միայն կրնայ խափանել պատերազմը»: Թերթը հաւատք չունի Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութեան վրայ. իսկ շահակից պետութիւններէն ոչ մէկը պիտի կրնայ զէնքի զօրութեամբ ընդդիմանալ Իտալիոյ, առանց կայծեր բռնկեցնելու կեդրոնական Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ, ինչ որ կրնայ ընդհանուր բռնկում յառաջ բերել»:

Իտալական կարեւոր թերթ մըն ալ, «Փոփոլօ տ'Իթալիա», անխուսափելի կը նկատէ պատերազմը, երկար պատճառաբանութիւններով: Գլխաւոր պատճառներն այն են որ Եթովպիա չափազանց յղփացած է հին փառքերով, եւ կը կարծէ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կամ Անգլիա պիտի պաշտպանեն զինքը:

⁂ Եթովպիոյ կայսեր վերջին ճառը հայրենասիրական ալիք մը բարձրացուցած է ամբողջ երկրին մէջ: Հայրենասիրական միութիւն մը կազմուեցաւ, որ 173 մասնաճիւղեր ունի: Նախագահն է ականաւոր եկեղեցական մը, իսկ անդամները կը բաղկանան ընկերութեան բոլոր դասակարգերէն: Հաբէշ երիտասարդութիւնը շաբաթը երկու անգամ ժողով կը գումարէ մայրաքաղաքին մէջ: Երիտասարդները հագած են մոխրագոյն համազգեստ: Իրենց գլխանոցներուն վրայ կարուած է ժապաւէն մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.— «Մեր հայրենեաց»: Բազմաթիւ քարոզիչներ ղրկուած են երկրին ամէն կողմը, հրահանգներ տալու համար:

Պապին բողոքը հիթլերականներուն դէմ

Կիրակի օր Գերմանիոյ բոլոր կաթոլիկ եկեղեցիներուն մէջ կարդացուեցաւ Պապին մէկ յայտարարութիւնը, ճիշդ այն պահուն երբ դատական նախարարը կը հրամայէր խստօրէն գործադրել պատժական օրէնքը՝ կաթոլիկներու քաղաքական գործունէութեան դէմ: Ոստիկանութիւնը լուր ունէր թէ յայտարարութիւն մը պիտի կարդացուի եկեղեցիներու մէջ, սակայն չուզեց միջամտել եւ միայն արգիլեց անոր հրատարակութիւնը թերթերու մէջ: Յայտարարութիւնը մեծ մասով կը բաղկանար Վատիկանի պաշտօնաթերթին մէկ խմբագրականէն, որ կը յիշեցնէ թէ Հիթլեր դրժած է 1933ին տուած խոստումը, թէ կաթոլիկները իրաւունք ունին ընկերակցութիւններ կազմելու, ամլացման օրէնքին դէմ պայքարելու եւն.: «Քանի որ ամլացման օրէնքը հակառակ է մեր սկզբունքներուն, մենք իրաւունք ունինք ընդդիմանալու անոր»:

Դատական նախարարին հրահանգով, բանտարկութեան պիտի դատապարտուին այն քահանաները եւ միւս եկեղեցականները որոնք իրենց պաշտօնի կատարման առեն պաշտօնագիրներ կը ցրուեն, քննադատելով պետութեան գործերը:

Միւս կողմէ հետզհետէ կը սաստկանայ հակահրէական շարժումը:

ԱԶԱՏ ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ համար ցոյցեր կատարուեցան շաբաթ օր, Զաղրէպի մէջ, խրուաթական գոյներով: Բազմութիւնը ապակի չձգեց այն տուներուն մէջ որոնք խրուաթական դրօշ չէին պարզած: Ցուցարարները կ'աղաղակէին. — «Ազատ Խրուաթիան կ'ուզենք, խրուաթական Տալմաթիան եւ Պոսնան կ'ուզենք»: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՁԳՁԳԵՆ

Կ'իմանամ թէ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը որոշեր է այս տարի Անդրանիկի մահուան տարեդարձը տօնել Սեպտեմբերի 1ին կիրակին:

Առիթէն օգտուելով, անգամ մը եւս կը հարցնեմ, առ որ անկ է.

— Ինչո՞ւ կը ձգձգուի յուշարձանին շինութիւնը:

Առաջին անգամ,— հինգ տարին լըրացաւ — այս էջին վրայ եւ այս գըլուխին տակ էր որ կ'ուղղէինք միեւնոյն հարցումը:

Այնուհետեւ հանդէսներ սարքուեցան, դրամ հաւաքուեցաւ եւ կը հաւատայինք թէ այսօր-վաղը հերոսը կ'ունենայ վայելուչ յուշարձան մը:

Այդ օրէն ի վեր, ամէն տարի այսպէս կամ այնպէս կը կատարուի մահուան տարեդարձը, միեւնոյն անշուք հողակոյտին վրայ, որ կը բաղկանայ սովորական քարէ մը եւ փայտի մը կըտոր տախտակէ:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, արդէն պատրաստ կը գտնուի 8 – 10,000 ֆրանք:

Ո՞ր օրուան համար պահեր են այդ գումարը:

Եթէ նոր գումարներու կը սպասեն, տարակոյս չկայ թէ յուսախաբութեան պիտի մատնուին.

Իմ կարծիքով, եղած գումարը հանգիստ կը բաւէ վայելուչ յիշատակարան մը շինելու համար:

Քարի տեսակ չի պակսիր: Իսկ աշխատաւորի պայմանները երբեք աւելի նպաստաւոր եղած չեն որքան այսօր:

Լաւ անուանուած քար մը, վերեւն ալ՝ հերոսի կիսանդրին՝ իր կոչով,— «Գործս կէս մնաց» — իբրեւ խորհրդանշան:

Ես պիտի առաջարկէի համաձայնիլ այս ծրագրին վրայ, եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, ամէն բան վերջացնել մինչեւ օգոստոս 30:

Որով, ոչ միայն մահուան տարեդարձը տօնուած կ'ըլլայ, այլեւ յուշարձանին բացումը կը կատարուի:

Չեմ գիտեր թէ որո՞ւ ձեռքն է յիշեցնել եւ իրագործել այս գործը:

Ամէն պարագայի մէջ, ես պարտք սեպեցի յիշեցնել առ որ անկ է:

Շատ երկար տեւեց մեր խղճմտութեան ցուցադրութիւնը՝ Փէր Լաշէզի շիրմութեան մէջ:

Եթէ ուրիշ տարբեր մասի ծայրով բռնած են գործը կամ նախընտրելի կը նկատեն *խառնաշ-խառնաշի* քաղաքականութիւնը, գոնէ Շ. Գարահիսարցիները ու որբերը թող արժանապատւութեան խնդիր դարձնեն եւ ժամ առաջ գլուխ հանեն այս ձեռնարկը:

ՎԱՀԷ

Միապետական հոսանքը Յունաստանի մէջ

Աթէնքի քաղաքապետը Լոնտոն հասնելով, լման վեց ժամ խօսակցեցաւ Եօրկիոս Թագաւորին հետ: Քաղաքապետը, որուն կ'ընկերանան երկու իրաւագէտ խորհրդականներ, նախկին թագաւորին ներկայացուց հանրաքուէի կարգադրութեան մանրամասնութիւնները: Կ'ըսուի թէ Եօրկիոս օդանաւ մը վարձած է, ի հարկին Աթէնք երթալու եւ գահը գրաւելու համար, եթէ պետական հարուած մը փորձուի: Մեծ յոյսեր դրուած են Զօր. Քօնտիլիսի վրայ, որ դիկտատուրա պիտի հաստատէ, թագաւորին ժամանումէն անմիջապէս վերջը: Բանակէն հազարի չափ հանրապետական սպաներ հեռացած ըլլալով, մնացեալին մեծամասնութիւնը արքայական է, իսկ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը հանրապետական:

Քըրք-Քիլիսէ զինուորական շրջան

Պոլսէն «Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ Քըրքքիլիսէ քաղաքը (այժմ Քըրքլար էլի), ինչպէս եւ շրջակաները, մինչեւ 16 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, զինուորական շրջան հռչակուած է: Միայն իսլամ Թուրքերը կրնան մտնել այդ շրջանին մէջ: Այս վերջիններէն զատ ո՛վ որ կ'ուզէ մտնել, պէտք է նախապէս մասնաւոր արտօնութիւն առնէ եւ ոստիկան զօրքի հսկողութեան տակ դրուի:

Կը նշանակէ թէ Թուրքիա ամէն գնով յառաջ կը տանի Թրակիոյ վերազինումը

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐՈՒԱՆ ՑՈՅՑԵՐՈՒՆ հետեւանքով ձերբակալուած էին 1537 հոգի, մեծ մասը պետական պաշտօնեաներ: Բոլորն ալ արձակուեցան բացի վեց Ֆրանսացիներէ որոնք անարգած էին ոստիկանութիւնը: Իսկ 18 օտարականներ պիտի արտաքսուին:

ՊՈԼՍՈՅ ՅՈՅՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ միջամտութիւնը խնդրուած է, Հունգարիոյ օրթոտոքս եկեղեցին անկախ թեմի վերածելու համար: Սերպիոյ եւ Ռումանիոյ պատրիարքութիւնները կ'ընդդիմանան այս ծրագրին:

ԵՐԿՐԷՆ ՀԵՌԱՆԱԼՈՒ հրաման տրուեցան երկու պուլկար երեւելիներ, գնդ. Վէլչեւ, որ 1934 մայիս 19ի պետական հարուածը կազմակերպած էր եւ Զօր. Վոլքով, որ երկար ատեն պատերազմական նախարար, յետոյ Հռոմի դեսպան եղած է:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ փակուեցաւ կիրակի օր, շատ փայլուն յաջողութեամբ: Երկու ամսուան ընթացքին այցելած են 700,000 հոգի, որոնց 650,000ը վճարած են 5,000,000 ֆրանք մուտք: Ծախուած գրքոյկներուն եւ լուսանկարներուն մուտքը եղած է 2,500,000 ֆրանք: Վերջին օրը այցելած են մօտ 50,000 հոգի: Վարչապետ Պ. Լավալ հեռագրով շնորհակալութիւն յայտնեց Պ. Մուսոլինիի:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ համայնավար թեւը այսօր, երեքշաբթի ժողովի հրաւիրած է ընկերվարական սէնտիքան, ինչպէս եւ պաշտօնեաներու եւ նախկին ռազմիկներու զանազան միութիւններ, ընդհանուր գործակցութիւն հաստատելու համար ամբողջ երկրին մէջ, ընդդէմ հրամանագիր – օրէնքներու:

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, որ ճամբայ ելած էր Միլանէն, վար իյնալով ջախջախուեցաւ Զուիցերիոյ մէջ: Տասը ուղեւորները եւ երեք վարիչները մեռան:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ վրդովիչ համեմատութիւններ առած են Պէլֆասթի մէջ (Իրլանտա), հակառակ բողոքական եւ կաթոլիկ իշխանութեանց յորդորներուն: Առջի օր մարդ մը եւս սպաննուեցաւ, տասնի բարձրացնելով զոհերուն թիւը: Վախ կայ որ պայքարը տարածուի ամբողջ Իրլանտայի մէջ:

ՏԵՂԱԿԱԼ ՉԷՄԲՐԼԷՆ, Անգլիոյ արտաքին գործերու նախկին նախարարին 27 տարեկան տղան, որ գերի բռնուած էր Հինտի մէջ, ազատ արձակուեցաւ երկար բանակցութիւններէ յետոյ:

ՄԱՌՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ տարեդարձին առթիւ, Հանրապետութեան նախագահը յիշատակարան մը բացաւ Պրէնի մէջ, ընկերակցութեամբ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարդոց միջեւ տնտեսական գործակցութիւնը կը սկսի աշխարհի ըսկիզբէն: Նախնական մարդիկ իրարու օգնած են: Մէկը որսի է գացած, միւսը նետեր է պատրաստած, երրորդը հողն է մշակած, իսկ չորրորդը հիւղ է շինած ու այսպէս, բոլորը օգնած են իրարու: Անոնք փոխադարձաբար բաշխած են իրարու միջեւ իրենց աշխատանքին արդիւնքները: Ուրեմն, անոնք ըմբռնած ու վայելած են գործակցութեան օգուտները:

Մենք, արդիականներս, որ աւելի խոհուն, փորձառու եւ մշակուած ենք, մի՞թէ կրնանք հրաժարիլ գործակցութենէն:

Մարդոց պէտքերը որքան բազմանան ու որքան տեսակաւորուին, գործակցութիւնը այնքան անհրաժեշտ կը դառնայ: Առանց ատոր անկարելի պիտի ըլլար յառաջդիմութիւնը: Ուրեմն անբացատրելի կը մնայ թէ մարդիկ ինչո՞ւ տեւապէս կը պայքարին իրարու հետ, կամ, այլ խօսքով, տնտեսական պայքարը ինչո՞ւ գոյութիւն ունի, երբ ի սկզբանէ աշխարհի գործակցութեան պէտքը զգացուեր է: Բայց մի՞թէ չեն գործակցիր մարդիկ այժմ:

Պարզ բաղդատութիւն մը մեզի ցոյց պիտի տայ թէ որքան մեծ ծաւալ առած է գործակցութիւնը մարդոց միջեւ:

Առնենք, օրինակ, հեծելանիւ մը: Եթէ զայն գործածողը չօգտուէր հարիւրաւոր ուրիշներու գործակցութենէն, ստիպուած էր տարիներ շարունակ առանձինն աշխատիլ շինելու համար հեծելանիւը: Եւ թերեւս պիտի չյաջողէր՝ եթէ ամբողջ կեանքն իսկ յատկացնէր միայն այդ գործին: Որովհետեւ ան առանձինն պիտի պատրաստէր ինչ որ պէտք է այդ գործիքին համար,— պողպատ, նիքէլ, ճըղախէժ, մորթ, բամպակ, եղջիւր եւն. Ու նաեւ իւղ, ածուխ, քարիւղ, պորաքս, որոնք անհրաժեշտ են շինած ատեն: Ասոնք ձեռք ձգելու համար անհրաժեշտ են փոխադրական մեծ միջոցներ,— ցամաքային եւ ծովային: Մետաղները ցեխելու համար պէտք են մեքենաներ: Իսկ հեծելանիւը լոյս հանելու համար՝ հանքագործներ, նաւաստիներ, բեռնակիրներ, կառապաններ, մեքենագէտներ, մասնիկները շինող բանուորներ եւն., ամբողջ շարժման մէջ են:

Եթէ, ուրեմն, մէկը ստիպուած ըլլար այս բոլորին գործը առանձինն կատարել, չպիտի կրնար շուկայ հանել իր հեծելանիւը այն գինով ինչ գինով որ այժմ կը ծախուի: Եթէ ան աժան է այժմ, պատճառը այն է որ արդիւնքն է մարդոց գործակցութեան: Գործակցութիւն մը, զոր կը կատարեն մարդիկ, յաճախ իրարմէ շատ հեռու վայրերու մէջ եւ գիրար բնաւ չճանչնալով:

Այստեղ, ուրեմն, երեւան կուգայ աշխատանքի բաժանումը: Այս վերջինը որքան մեծ ըլլայ, արտադրութեանց գիները այնքան նուազ կ'ըլլան:

Այժմ կը խօսուի, սակայն, գերարտադրութեան եւ գնելու կարողութեան նուազման մասին:

Այս երկուքը միասնաբար չեն կըրնար գոյութիւն ունենալ: Բացատրենք թէ ինչու: Եթէ գերարտադրութիւն կայ, ապա ուրեմն գիները պէտք է անհամեմատ իյնան: Իսկ երբ գիները այդքան իյնան, ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը իր բնականոն կամ համեմատական վիճակը կը պահէ: Ան քիչ դրամ ունի, բայց որովհետեւ գիները ինկած են, կրնայ շատ բան առնել այդ դրամով:

Այժմ իրականին մէջ, գերարտադրութիւն չկայ: Այլ՝ միայն եւ միայն գնելու կարողութեան նուազում մը: Կարելի՞ է բարձրացնել այդ կարողութիւնը: Տարիները եւ կեանքը ցոյց կուտան որ կարելի չէ: Ուրե՞մն: Կը մնայ հետեւեալ միջոցը,— արտադրել— այնպէս մը որ արտադրութիւնը գնելու յարմար ըլլայ, կամ համապատասխանէ իր գինով ժողովուրդի գնելու այժմու կարողութեանը: Բաւական խօսուեցաւ ճափոնական վաճառամարտի մասին: Ի՞նչ կը նշանակէր ան: Որ ճափոնական ապրանքները շատ կը ծախուին: Այսինքն՝ այդ ապրանքները պակաս կ'արժեն ու մարդիկ ի վիճակի կ'ըլլան զանոնք գնելու: Մենք կը տեսնենք, սակայն, որ արտադրողները տրամադիր չեն գիները նուազեցնելու: Ընդհակառակն անոնք կը ջանան բարձր պահել: Արտադրութիւնը իբրեւ նպատակ ունի փոխանակումը (բացի այն պարագային, երբ սեփական պէտքի համար կ'արտադրուի): Բայց, որպէսզի փոխանակում տեղի ունենայ, առնուազն երկու հոգի անհրաժեշտ են: Որքան շատ է սպառողներու թիւը, այնքան շատ է փոխանակումը: Երբ փոխանակումի համաձայնութիւններ կը կնքուին, երկու կողմերն ալ շահ կամ օգուտ կը տեսնեն, այլապէս չեն կնքեր: Ապա, ուրեմն, ինչո՞ւ չինական պատեր կը քաշուին ներկայիս ու փոխանակումի շատ քիչեր տրամադիր են: Փոխանակում կ'ըլլայ եւ միեւնոյն երկրին մէջ բնակող երկու անհատներու միջեւ: Այս վերջինը միշտ ազատ է: Բայց կը հարցնէինք, ինչո՞ւ առաջինին համար կան մաքսային արգելքներ, որոնք այժմ աւելի մեծ են: Եւ ինչո՞ւ այս պարագային փոխանակումը բաժներ են երկու մասի ու կ'ըսեն,— ներածում, արտածում:

Պատճառը այն է որ ամէն պետութիւն իր առեւտրական հաշուեկշիռը ունի, ամէնքը անխտիր կը ջանան որ պահեն ներածումին ու արտածումին հաւասարակշռութիւնը:

Անոնք որ դէմ են այս մաքսային դրութեան, կ'ըսեն թէ մարդիկ կուրացած են այդ հաւասարակշռութենէն:

Տնտեսական ամբողջ կեանքը, կ'ըսեն անոնք, կը նմանի մարդկային կազմին: Երբ կենսատու արիւնը դադրի շրջան ընելէ, մարմինը կը մեռնի, եթէ շրջանառութիւնը տկարանայ, նոյն համեմատութեամբ կը տկարանայ նաեւ մարմինը: Նոյնն է, նաեւ, կ'աւելցնեն անոնք, մարդկային կազմը: Անոր արիւնը հարստութիւնն է, որ արտադրութիւններ կուտայ: Այդ արտադրութիւնները պէտք է շրջաբերուին ազատօրէն եւ, իրենց արագ փոխանակումին շնորհիւ մարդիկ հարստանան: Տնտեսական գոյութիւնը կարելի է պահել լոկ փոխանակումով, ինչ որ գործակցութիւնն է, իսկ առանց այս վերջինին՝ կեանքը կը դառնայ առնուազն անմխիթար:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ԻՆՉ ՈՐ ՑԱՆԵՍ ԱՅՆ ԿԸ ՀՆՁԵՍ

×

Վերջերս Լէոն Տրոցկիի կինը աշխարհի ընկերվարականներուն եւ աշխատաւորութեան կոչ մը ուղղեց՝ խնդրելով օգնութեան հասնիլ իր զաւկին, որ ձերբակալուած է Մոսկուայի մէջ Չեկայի կողմէ, թէեւ ոչ մէկ քաղաքական գործով զբաղած է:

Ամերիկայի ընկերվարական Ժան Փաուրզ, Տը Նիւ Լիտըր ընկերվարական շաբաթաթերթին յունիս 29ի թիւով Տիկին Տրոցկիի ուղղած է հետեւեալ բաց նամակը:—

Տիկին, մենք կը միացնենք մեր ձայնը ձեր ջերմ եւ ուժգին կոչին ձեր որդւոյն ազատութեան համար: Համաձայն ձեր հաւաստումին ան որեւէ յանցանք գործած չէ: Իրականին մէջ ան նոյնիսկ քաղաքական գործով ըզբաղած չէ: Անոր հետաքրքրութիւնն ու նախասիրութիւնը բացարձակապէս գիտական են: Իր ընտրած ասպարէզին մէջ ան լաւ կերպով ծառայած է սովետ կառավարութեան եւ ռուս ժողովուրդի շահերուն: Եւ սակայն, որովհետեւ ան որդին է Լ. Տրոցկիի, իբրեւ քաղաքական պատանդ ձերբակալուած է Ստալինի հրամանով:

Որ աւելի գէշ ճակատագիր մը կրնայ անոր բաժին իյնալ՝ բացայայտ է ոչ միայն ձեր կոչէն, այլ եւ փորձառութենէն Ռուսիոյ մէջ գտնուող միլիոնաւոր ուրիշներու մասին, որոնք կոմունիստ դիկտատորութեան սկիզբէն ի վեր կորսնցուցած են իրենց կեանքը եւ ազատութիւնը այնպիսի պատճառներով, որոնք աւելի զօրաւոր չեն քան այն պատճառները, որոնք կը վերաբերին ձեր որդւոյն խնդրին:

Սակայն, ինչո՞ւ հարցը կը սահմանափակէք ձեր որդիով, ամուսինով եւ իր քաղաքական ընկերակիցներով: Բաւական ծանօթ էք Ռուսիոյ կացութեան՝ գիտնալու թէ խնդիրը չի սահմանափակուիր Տրոցկիով, իր ընտանիքով եւ իր քաղաքական բարեկամներով: Դուք պէտք է գիտնաք թէ՝ այն սկզբունքն ու գործելակերպը, որով ձերբակալուած է ձեր որդին, աքսորուած ու հալածուած ու նախատուած ձեր ամուսինը սովետ կառավարութեան կողմէ պատասխանատու բռնելով զայն Կիրովի սպանութեան համար եւ կապելով զայն ենթադրական Սպիտակ պահակներու դաւադրութեանց, մասն ու բաժին եղած են կոմունիստ դիկտատորութեան իր ծագման օրերէն սկսած: Ի՞նչ խօսք, որ դուք, ձեր կոչով, կ'ուզէք տարբեր կերպով ներկայացնել զայն, բայց իրողութիւններն ու պատմութիւնը կը հերքեն ձեզ:

Դուք այժմ ձեր ամուսնոյն հետ կը բնակիք Նորվեկիոյ մէջ, ազատ երկիր մը, որ կը կառավարուի «եղկելի ընկերվարականներէ», զորս ձեր ամուսինը այնքան անգթօրէն նախատած է, եւ որոնք ապաստան տուին ձեզ, երբ այն ռեժիմը, որու հաստատման մէջ այնքան նշանակելի գործ կատարեց Լէօն Տրոցկին, դուրս վտարեց եւ օրէնքէ դուրս հռչակեց զայն իբրեւ ժողովուրդին թշնամի մը»:

Ձեր այս անձնական վշտի պահուն պատշաճ պիտի չըլլա՞ր եթէ մտածէիք ի մասին հարիւր հազարաւոր անմեղներու, որոնք ենթարկուած են նոյն բռնութեան եւ անարդարութեանց, կը հալին ու կը մաշին բանտերու եւ հեռաւոր աքսորավայրերու մէջ մի միայն այն պատճառով, որ անոնք դիկտատորութեան համար առարկելի տեսակէտներ կը սնուցանեն: Մեր խօսքը անթիւ ընկերվարականներու, կոմունիստներու, ազատականներու, բանուորներու, գիւղացիներու մասին է, որոնց ոճիրը եղած է մի միայն այն, որ անոնք համարձակած են անկախ մտածում ունենալ, խորհիլ իրենց համար եւ մերժած են կուրօրէն հետեւիլ հրամաններուն դիկտատորութեան, որուն հաստատման համար ձեր ամուսինը այնքան կարեւոր աշխատանք կատարեց:

Ձեր որդւոյն ի նպաստ ուղղած կոչը զօրացնելու ձեր ճիգին մէջ դուք վըկայութեան կը կոչէք Լէնինի եւ Տրոցկիի վերաբերումը հանդէպ քաղաքական հակառակորդներու, եւ իբր օրինակ կը յիշէք Սոցիալ Յեղափոխականներու դատավարութիւնը, որ տեղի ունեցաւ 1922ին: Դուք կը հակադրէք Լէնինի եւ Տրոցկիի այդ դատավարութեան մէջ ցոյց տուած ընթացքը այն ընթացքին, զոր Ստալին ցոյց կուտայ ձեր որդւոյն պարագային:

Այս հաւաստումով, տիկին, անհաւատալի չափով տկարացուցած էք ձեր կոչը: Իրականութիւնն այն է, որ դուք կորսնցուցած էք ձեր բարոյական իրաւունքը ձեր կոչն ուղղելու մարդկութեան պարկեշտ կարծիքին: Իբրեւ մայր մը եւ մարդկային էակ մը դուք կը պահէք ձեր բնական իրաւունքը աղաչելու ի նպաստ ձեր որդւոյն եւ խօսելու, բայց իբրեւ ատախօս կոմունիստ մը, դուք չէք ներկայանար ատեան՝ մաքուր ձեռքերով:

Ճշմարտութիւնն այն է որ Ընկերվարական Միջազգայինի եւ այն ատեն գոյութիւն ունեցող Վիէննայի Միջազգայինի պահանջին վրայ՝ Լէնին ու Տրոցկի թոյլ տուին Վանտէրվէլտի, Քուրթ Ռոզենֆէլտի եւ Կարլ Լիբկնեխտի եղբօր Թէոդոր Լիբկնեխտի, որ Մոսկուա երթան Սոցիալ Յեղափոխականները պաշտպանելու բացայայտ նպատակով: Այս թոյլտւութիւնը տեղի ունեցաւ համաձայն պայմանագրութեան մը, որ կնքուեցաւ Պերլինի մէջ, երկու Ընկերվարական Միջազգայնականի ներկայացուցիչներուն միջեւ: Սակայն, ընկերվարական փաստաբանները հարկադրուեցան լքել դատը, որովհետեւ Լէնին եւ Տրոցկի թոյլ չտուին անոնց որ ներկայացնեն պաշտպանութիւն մը եւ թոյլ չտուին որ ամբաստանեալները պաշտպանէին իրենք զիրենք համաձայն քաղաքակիրթ դատավարութեան:

Մեր ձեռքին տակ ունինք փաստաթուղթ մը, որ վճռապէս կը հակասէ ձեր հաւաստումներուն: Այդ այն տեղեկագիրն է, որ ձեր յիշած ընկերվարական փաստաբանները ներկայացուցին բոլոր երկիրներու ընկերվարական կուսակցութեանց, երբ անոնք հարկադրուած հեռացան Մոսկուայէն, որովհետեւ Լէնին եւ Տրոցկի խոստմնադրուժ եղան: Պէտք չունինք մէջբերելու ամբողջ փաստաթուղթը: Հետեւեալ մանրամասնութիւնները բաւական պիտի ըլլան:

«Դատաւորը, որով կը կատարուէր դատավարութիւնը, չգոհացուց մեր ակնկալութիւնները: Առաջին վայրկեանէն իսկ բացայայտ դարձաւ որ, հակառակ Պերլինի մէջ տրուած խոստումներուն, ամբաստանեալները բերուած էին ոչ թէ իրենց դատաւորներուն առջեւ, այլ իրենց քաղաքական թշնամիներուն, որոնց նպատակն էր դատապարտել զանոնք պետական պատճառներով եւ նկատումներով: Մասնաւորապէս նշանակելի էր այն յայտարարութիւնը, զոր նախագահ դատաւորն ըրաւ անմիջապէս որ դատավարութիւնը բացուեցաւ, այսինքն թէ՝ այս դատարանը դասակարգային ատեան մըն էր, եւ ան գիտակցաբար երեւան բերէր դասակարգային արդարութիւն: Դատավարութեան բացումէն առաջ, Կիրիլենկօն ինքը (Գերագոյն Ատեանի նախագահը), հրապարակային ժողովներու մէջ, անձնապէս կը պահանջէր որ դատապարտուին ամբաստանեալները:

Երբ Մոսկուա հասանք, մեզ դիմաւորեցին նախապէս կազմակերպուած ցոյցերով: Ցուցարարները կը կրէին նշանաբանատախտակներ եւ դրօշակներ, որոնց վրայ գրուած էին մեզ նախատող խօսքեր: Կը սպառնային ու կը հայհոյէին մեզ, եւ կը պահանջէին որ բանտարկուինք մենք: Կառավարութիւնը դիմեց այն ծայրայեղօրէն սուտ հաւաստումին թէ՝ ցուցարարներու ցոյց տուած վերաբերումը մեզ հանդէպ կը ցոլացնէ Մոսկուայի ամբողջ բանուորութեան տրամադրութիւնը եւ այս պատրուակով կառավարութիւնը փոխադրեց մեզ տեղ մը, որ շոգիկառքով երկու ժամ հեռու էր Մոսկուայէն, եւ մեզ շրջապատեց պահապաններով, որոնց նպատակն էր լրտեսել մեզ: Այս պատճառով մենք զգացինք թէ բանտարկեալներ էինք Մոսկուայի մէջ, եւ իրապէս էինք:

Երկու վկաներ ձերբակալուեցան դատավարութեան նախօրեակին, եւ խուզարկուեցան ռուս փաստաբաններէն մէկուն բնակարանին մէջ ու գրաւուեցան պաշտպանութեան համար հաւաքուած նիւթերու մէկ մասը»:

Ձեր յիշած ընկերվարական փաստաբաններուն այս տեղեկագիրը միայն մէկ փոքր մասն է պատկերին, տիկին: Մենք տեղ չունինք ուրիշներ յիշելու, թէեւ անոնց մէջ գտնուին աւելի ցնցող ու [illegible] մանրամասնութիւններ:

Մենք կրնայինք մէջ բերել խորհրդային մամուլէն Լէնինի եւ Տրոցկիի այն յայտարարութիւնները, որոնցմով անոնք կը դատապարտէին ամբաստանեալները դատավարութենէն առաջ եւ կը պահանջէին անոնց ջնջումը: Տրոցկին անձնապէս կը վարէր մին այն թշնամական ցոյցերէն, որոնց մասին խօսեցան ընկերվարական փաստաբանները: Անոնք խորհրդային ատեանին յայտարարեցին թէ չէին կրնար մասնակցիլ կատակերգութեան եւ մեկնեցան Մոսկուայէն, որովհետեւ դատավարութեան ընթացքը գոհացուցիչ չէր իրենց եւ Լէնին ու Տրոցկի դրժեցին իրենց խոստումը թէ՝ ամբաստանեալները պիտի դատուէին արդար ու անաչառ կերպով: Եւ անոնք այսպէս հաղորդեցին իրենց տեղեկագրով, որով անոնք իրենց յարգանքն յայտնեցին ամբաստանեալներուն, իրենց ցոյց տուած կորովին համար, եւ հռչակեցին անոնց անմեղութիւնը:

Ամբաստանեալներէն 12ը դատապարտուեցան մահուան եւ միայն Արեւմտեան Եւրոպայի պրոլետարիա[illegible] զայրոյթն էր որ արգիլեց Լէնին[illegible] Տրոցկին մահավճիռները գործադր[illegible]: Մահավճիռները փոխուեցան բանտարկութեան:

Իր ինքնակենսագրութեան 313 էջին վրայ ձեր ամուսինը պարզ[illegible] յատակ կերպով կը խոստովանի ամբաստանեալներու հանդէպ ունեց[illegible] իր անգթութիւնն ու անխղճութիւնը, յատկութիւններ, զորս ան ցուցաբ[illegible] իր ամբողջ կեանքին ընթացքին իբ[illegible] Սովետ Միութեան եւ ռազմական գ[illegible]ծավար: Այստեղ, անկեղծօրէն ան [illegible] խոստովանի թէ ինքն էր որ թելադ[illegible] Լէնինի թէ՝ Միջազգային Ընկերվ[illegible] ներկայացուցիչներու [illegible] մէ անմեղ հռչակուած Սոցիալ Յե[illegible] փոխականները «վար դրուեցան իբրեւ պատանդներ»: Անոնց [illegible] իր ընտրած՝ կենդանի մահն էր:

Լէնին անմիջապէս եւ ուրախութեամբ ընդառաջ գնաց այս առաջարկին՝ ըսելով. «Շատ ճիշդ է, [illegible] միջոց չկայ», կը գրէ Տրոցկի:

«Ինչպէս կը տեսնէք, տիկին, [illegible] անձը որ յղացաւ կոմունիստ դիկտատորութեան ներքեւ քաղաքական պատանդներ պահելու գաղափարը [illegible] էր ձեր որդւոյն:

«Ահա այն արդարութիւնը, որ [illegible] տրուեցաւ քաղաքական հակառակորդներու, երբ Լէոն Տրոցկի էր իշխանութեան գլուխ: Մենք պիտի [illegible]չենք միայն թէ ինչ վայրենի եւ [illegible]բիրտ կերպով, 1921ին [illegible] Տրոցկին ճզմեց ըմբոստութիւնը [illegible]րոնշտատի նաւաստիներուն, որոնք բոլորն ալ կոմունիստներ էին եւ որոնք նախապէս Տրոցկիի կողմէ կոչուած էին «Ռուսական յեղափոխութեան հպարտութիւնն ու գեղեցկութիւնը», եւ որոնց միակ ոճիրը [illegible] պահանջն էր թէ պէտք էր ռամկավարացնել սովետ ռէժիմը:

Բաւական շատ խօսեցանք ցոյց տալու ձեզ, տիկին, թէ ո՛չ դուք, ո՛չ ձեր ամուսինը, իրաւունք ունիք [illegible]սելու յանուն մարդկութեան եւ քաղաքական պարկեշտութեան: Սակայն իբրեւ մայր մը, եւ մենք պիտի հա[illegible] ձեզ, սակայն, օրինակ մը բերէք Լէնինի եւ Տրոցկիի ընթացքին անոր հետեւելու համար:

Ռուսիոյ մէջ գոյութիւն ունեցող դիկտատորութեան ամէն կերպով կը [illegible] այն սկզբունքները, զորս ան[illegible] Լէնին ու Տրոցկի: Անոնցմէ է որ Ստալին սորվեցաւ եւ զարգացուց գրպարտութիւնը, նկարագրի խորտակումը եւ բարբարոս անգթութիւնը — ամէն վայրենի դիկտատորութեանց այս գործիքները — ընդդէմ քաղաքական հակառակորդներու:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՕԴԱՅԻՆ ՎՏԱՆԳԻՆ ԴԷ[illegible]

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ բազմաթիւ անդամագրութիւններ եւ նուիրատուութիւններ կ'ըլլան: Իզմիր[illegible] Բամպակէ կերպասներու Ան[illegible] ընկերութեան վարչական ժողովի նախագահ Պ. Հաքքի Ժիրօ նուիրած է 10 հազար ոսկի եւ խոստացած է ամէն տարի ալ վճարել 2000 ոսկի: [illegible] ընկերութեան բոլոր գործաւորները իրենց վարձքին հարիւրին 20ը տալու յանձնառու եղած են:

Սթամպուլի կուսակալութեան կա[illegible]ուած բոլոր պաշտօնատուներու պաշտօնեաներն ալ իրենց ամսականին հարիւրին 2ը տալու յանձնառու եղած են:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

»»»··«««

Մեր տունը գտնւում էր գարեջրի գործարանի մօտ, քարափի կէս բարձունքի վրայ: Ունէր գետին նայող մի ընդարձակ պատշգամ, որտեղէն ես դիտում էի մանուկների անվերջ խաղերը, նախանձելով նրանց անսահման ազատութեանը:

Ես էլ նրանց պէս մի մանուկ էի, բայց չունէի նրանց ազատութիւնը. Պատշգամի դուռը մեծ մասամբ փակ էր լինում իմ առջեւ. բացի այդ, կար խստաբարոյ մօրս եւ մեծ քրոջս արգելքը.

Երբեմն փախուստը միայն ինձ տանում էր գետափ՝ երկու եղբայրների մօտ խաղի ու դուարճութեան. բայց այդ երկար չէր տեւում. քոյրս ու մայրս նկատում էին, տուն կանչում, յանդիմանում, թէ աղջկան ամօթ է փողոցում, տղաների հետ խաղալը. փակում էին սենեակում, ուր պիտի զբաղուէի իմ խամաճիկներով, կամ օրօրէի ծծկեր քրոջս օրօրոցը, որ հաւասարապէս ձանձրալի էր ինձ համար:

Թէեւ ունէի նաեւ ինձմէ մի երկու տարով մեծ քոյր, բայց նա դպրոց էր գնում, տունն եղած ժամանակն էլ ինձ խաղընկեր չէր, նա սիրում էր գիրք ու կար, իսկ ես խաղ: Խաղալ մանաւանդ դուրսը, գետափին, ուր այնքան հետաքրքիր բաներ կային:

Երբեմն մայրս Լորիս-Մելիքովին ու Լազարովին կանչում էր մեր տուն կերակրում էր, անուշեղէն ու շաքարեղէն տալիս եւ ձգում, որ միասին խաղանք:

Նրանց չէին հետաքրքրում իմ խըծիկներս ու խաղալիկներս, նեղ էր նրանց համար մեր սենեակն ու պատշգամը, ակնածում էին մանաւանդ մեծ քրոջս, որ միշտ սենեակում միշտ կարդում էր եւ չէր սիրում, որ մեր աղմուկով իրեն խանգարենք:

Վանդակն ինկած թռչունների պէս՝ նրանք շուտով տխրում էին, լռում:

Մայրս, հոգով միշտ բարի, հասկանում էր նրանց, ու թողնում, որ դառնան իրենց ազատութեան:

Ջանան հօրքուրն էլ մեր տան մշտական այցելուն էր, սիրուած ու յարգուած ոչ միայն մօրս ու քոյրերիս կողմէն, այլ նաեւ հօրս եւ եղբայրներիս կողմէն: Ջանան հօրքուր էր նա թէ մեծի, թէ փոքրի համար. թէ ինչո՞ւ, չգիտեմ:

×

— Լորիս-Մելիքո՜վ, Լազարո՜վ
Տղայ, շան լակոտներ...

Այդ ձայնն աւելի իմ սրտին էր խօսում, ինձ կանչում, քան իր զաւակներին:

«Ջանան հօրքուրը տուն է եկել» ...

Ու յաճախ՝ անտեսելով մօրս ու մեծ քրոջս արգելքին, իր զաւակներէն առաջ ես էի նետւում քարափի զառիվերը եւ մտնում Ջանան հօրքուրի տունը:

— Եկա՛յ, Ջանան հօրքուր:

— Վայ բարով եկա՛ր, հոգուս բալէ, աղջիկս: Քեզի պէս մէկը Աստուած ինձ տուած ըլնէր:

Չէին ուշանում նաեւ Լորիս-Մելիքովն ու Լազարովը: Գալիս էին շէկնած ու քրտնած, չուստերն ու գուլպաները թաց, վրայ-գլուխ ցեխոտ ու պատռուած:

— Ա՜խ, տափը մանիք, ես ի՞նչ հալ է, պիտի սպանէք ինձ:

Բարկանում էր Ջանան հօրքուրը ու հանում երեխաների թաց հագուստները: Շատ էր յանդիմանում մանաւանդ մեծին:

— Լորիս-Մելիքով, բոյդ չափիմ, ծօ՛, ահագին ադամարդ ես, շուտով բոյդ բոյիս կը հասնի, գոնէ անուանդ ամաչիր, է՛... Ու Լորիս-Մելիքովը չհասկանալով թէ ինչո՞ւ պիտի անունէն ամաչէ, հնազանդ, թոյլ էր տալիս, որ մայրը մի քիչ կոպտօրէն քաշէ, հանէ թաց չուստերն ու գուլպաները:

Այդ փոքրիկները մեծ մասամբ հագնւում էին ուրիշների տուած հագուստներ, երբեմն մեծ, երբեմն փոքր, բայց այդ չէր խանգարում, որ նրանք, [illegible] երբ նոր էին դուրս գալիս տնէն, ունենային մաքուր եւ վայելուչ տեսք. Ջանան հօրքուրը գիտէր կարկել, կարկատել, հինը նոր անել: Ջանան հօրքուրը՝ թափած իր բարկութեան վերջին բաժակը՝ փոխւում էր մի բարի մօր: [illegible] բաց էր անում հետը բերած կապոցը, որի մէջ ինչե՛ր, ինչե՛ր էին լինում, էլ միս, էլ պանիր, գաթայ, հալւայ, պտուղներ, անուշեղէններ... Ամէն մէկէն մի երկու պատառ անշուշտ տրւած իր յաճախորդների կողմէն:

Այդպէս, զանազան խրատներով ու պատմութիւններով նա բաժին էր անում ունեցածը զաւակների մէջ: Ես էլ ստանում էի իմ բաժինը:

Օ՜, այնպէս համեղ էին լինում այդ պատառները, մի քիչ փակած պտուղները, գաթայի փշրանքները:

Աշնան եւ ձմրան ցուրտ օրերին, մանաւանդ շաբաթ եւ կիրակի օրերը, Ջանան հօրքուրի մօտ էին հաւաքւում իր դրացիները, նաեւ դրսէն եկած մարդեր:

Նստում էին տաք քուրսու շուրջը, ոտքերը տալիս տաքին, քուրսու ծածկոցը քաշում ծնկներին, ծխում էին ու խօսում:

Քուրսի՛, ինձ համար հրաշալի մի բան. մեր տանը չկար, մենք վառարան էինք վառում:

Յաճախ ես էլ տեղ էի բռնում քուրսու շուրջը՝ Լորիս-Մելիքովի եւ Լազարովի կողքին:

Ի՜նչ լաւ էր քուրսու չոր տաքը, որ ոտքերէս մինչեւ ականջներս երանութեամբ էր համակուած: Երբեմն թոնրի խորքէն հարիսայի կամ խաշի անուշ վիվկոյն էր լսւում եւ կերակուրի անուշ հոտը ախորժակս գրգռում: Սակայն այդ բոլորը չէր խանգարում, որ ես ուշադրութեամբ, շունչս պահած հետեւէի քուրսու շուրջը տեղի ունեցող խօսակցութեան:

Ինչե՛ր, ինչե՛ր չլսեցի ես այդ պարզունակ յարկի տակ, ի՛նչ զարմանալի հէքեաթներ, թագաւոր ու թագուհի, մութ աշխարհներ, ոսկեղէն քաղաքներ, անապատներ ու ովասիսներ, զրնգացող կարաւաններ, շարքեր, առիւծներ ու վագրեր, հազարան բլբուլներ, հուրի-փէրիներ թռչող խալիներ, չարը, նենգը անխնայ պատժող թակէչ կոճղեր: Հապա Սասունցի Դաւի՞թը, ինձ համար ամէնէն հետաքրքրականը:

Հապա զուլումի աշխարհի պատմութիւնները, ջարդ ու թալան, հրկիզում, առեւանգում, ծեծ ու տանջանք, զուլո՜ւմ, զուլո՜ւմ...

Հապա հայդուկների պատմութիւնները, Արաբօ, Ցունօ, Սերոբ, Անդրանիկ, Թանասօր եւ դեռ ինչե՛ր, ինչե՛ր...

(2)

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ԴՊՐՈՑԸ

—•—

Եղած հրաւէրի մը համաձայն ներկայ կ՚ըլլամ Պուլվար Օտտոյի ազգ. դպրոցի տարեկան քննութեանց։

Է՛, ափսոս բան է գրի ու գրականութեան սիրահար երիտասարդի մը համար երթալ տեսնելու Հայկակներն ու Հայկուհիները, որոնք հայերէն կը ճառողեն, հայերէն կ՚երգեն ու հայերէն կ՚արտասանեն

Սակայն, հոս փակագիծ մը։

Նախանցեալ տարի, երբ «Յառաջ»ի համար քննական պտոյտի ելած էի շրջաններուն մէջ, տարբեր էր պատկերը եւ բոլոր համեմատութիւնները պահելով հանդերձ, մխիթարական։

Սակայն այս տարի այլ է պատկերը Դպրոցին վայրը փոխուած է։ Կ՚ուզէ՞ք որ ձեզի նկարագրեմ «Ազգ. վարժարանը», որպէսզի անգամ մը եւս տեսնէք թէ աշխատաւոր, համեստ տարրերը այս ժողովուրդին ինչ հրաշքներ կը գործեն, կաթիլ կաթիլ, սակայն միշտ հաստատակամ ու համեւողական։

Նախանցեալ տարի, ազգ. վարժարանի նախորդ տնօրէն ընկ. Ազգինեին հետ այցելութեան եկած էինք ներկայ դպրոցին։

Համեմատաբար քիչ մը խոշոր արքահ, կը ծառայէր իբրեւ կառատուն (կառատ) եւ մեքենաներու նորոգութեան։

Պատերը սեւ, առաստաղը մութ, իսկ գետինը խորտուբորդ։ Հոս ու հոն օճախներ, քարեր, երկաթի կտորներ։

Ահա այս էր պատկերը նախանցեալ տարի։

Սակայն այսօ՛ր ...

Նախորդ դպրոցական վայրը ձգած հոս եկած են։ Պատերը ճերմկած են, գետինը սալայատակուած, եւ փայտի ու տախտակի կտորներով առաստաղ մըն ալ շինուած։

Իսկ անկիւնը խորան մը, կիրակիէ կիրակի եկեղեցական արարողութեանց համար։

Վերջապէս աղքատութիւն մը որ պատերէն վար կը թափի. ծիծղ մեր տարագիր կեանքի անկայուն կնիքը վրան։

Տնտեսական տագնապը այս շրջանին մէջ աւերներ գործած է։ Կարելի է ըսել որ ամէնէն անբախտ շրջանը Մարսէյլի մէջ Պուլվար Օտտօն է։

Մխնեցոյցներու քաղաք մըն է այս շրջանը։ Եւ բոլոր բնակիչները կապուած էին այս կամ այն գործարանին։ Հիմա որ օտար հպատակութիւն ունեցող անձանց չ՚ընդունուիր օրէնքը գործադրել կամ աշխատանքի արտօնագիր չտալ, բոլորն ալ փողոցն են։

Երբ այս է պատկերը բնակչութեան, ուղղակի կամ անուղղակի պիտի չազդուէ՞ր նաեւ կրթական գործը։ Այո, դժբախտաբար

Դպրոցի աշակերտներուն թիւը նախանցեալ տարուան կէսն իսկ չկայ։ Ոմանք նիւթական անձկութեան պատճառով կը ղրկեն իրենց զաւակները Ֆրանսական դպրոցները որոնք ձրի են։ Իսկ ուրիշներ ալ հալա ձաքա տնտեսութիւնը կ՚ունենան ըսել.

— Ի՞նչ պէտք հայ դպրոց, երախաս ի՞նչ կրնայ սորվիլ հոն ... Ֆրանսականը կը բաւէ։

Ներկայ աշակերտութեան թիւն է 60, 25ը աղջիկ, 35 մանչ։ Աշակերտներէն կը գանձուի 15 Ֆր. ամսական։ Իսկ երբ ծնող մը երկու կամ երեք զաւակ ունենայ, այս երկուքին կամ երեքին համար կը գանձուի միայն 17 Ֆրանք։

Դասերը կ՚աւանդուին մէկ սրահին մէջ. կան երեք բաժանումներ՝ Ա. կարգ, Բ. կարգ եւ Գ. կարգ, բացման խեղճ ու կրակ գրասեղաններու առջեւ։

Կը դասաւանդուին հայերէն, Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, թուաբանութիւն, իրագիտութիւն, Ֆրանսերէն ու կրօն։

Ա. կարգի հայերէն դասագիրքն է «Թանգարան» (առաջին), Բ. կարգինը «Լուսաբեր» (երրորդ), իսկ Գ. կարգինը «Լուսաբեր» 5րդ։

Այս երեք կարգերուն ընդհ. միջինն է Ա. կարգ —7, Բ. կարգ—7 եւ Գ. կարգ ութուկէս։

Ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ Տիկ. Քիպրիթճեանէ եւ Տիկ. Քէօսէեանէ. Առաջինը ծանօթ է գաղութին, իսկ Տիկ. Քէօսէեանը շրջանաւարտ Տարտանէլի Ազգ. վարժարանէն եւ երկար ժամանակէ ի վեր ուսուցչուհի, տէրն է իր ասպարէզին։

ԴՊՐՈՑԻՆ ՄՈՒՏՔԸ.—40 աշակերտ վճարովի բազմապատկելով 15 Ֆր. թոշակ կ՚ունենանք 600 Ֆրանք։

Բացարձակ մուտք 600 Ֆր.։

ԵԼՔԸ.— 900 Ֆր. երկու ուսուցչուհիներուն եւ 150 Ֆր. տնտեսուհիին՝ գումար 1050 Ֆր.։

Ուրեմն ամէն ամիս 450 Ֆր.ի բաց մը կայ։

Ուսուցչուհիները արժանիքէ ամսական չեն գանձեր կամովին, իբրեւ օրինակ զոհաբերութեան եւ պարտականութեան գիտակցութեան։

Դպրոցը Թաղականութեան հոգածութեան տակ է։ Եւ յաճախ ինքը կը գոցէ բացերը. Այն յամառութիւնը կրթական գործի հանդէպ, որ կը ցուցնեն թէ Թաղականութիւնը եւ թէ ուսուցչուհիները, վեր է ամէն գնահատանքէ։

Սրահին համար Թաղականութիւնը 2500 Ֆր. վարձք վճարած է տարեկան եւ 250 Ֆր. ամսական ալ քահանային։

Մարսէյլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը 600 Ֆրանք նուիրած է դպրոցին։ Իսկ Բարեգործականն ալ եղած հազար բերան աղաչանքներէն վերջ, բարեհաճած է նուիրել 800 Ֆրանք։

Որով մինչեւ այս ամառ վերջը, ելքն ու մուտքը փակուած են։

Սակայն յառաջիկայ ամիսներուն համար մխիթարական չենք տեսներ պատկերը։ Պատահական միջամտութեան չէ որ կարելի պիտի ըլլայ փրկել այս դպրոցը։

Երկու ուսուցչուհիներն ալ խնդրեցին ինծմէ «Հայ Գանձ Հնչեցնելը «Յառաջ»ի մէջ։ Պէտք է որ Բարեգործականն ու Հ. Կ. Խաչը տարեկան նպաստ մը բաշխեն

Այլապէս յառաջիկայ տարուան համար ոչ դպրոց կը մնայ, եւ ոչ ալ աշակերտութիւն

Դպրոցի Գ. կարգի քննութեանց ներկայ ըլլալով եւ անձամբ քննելով աշակերտները, որոնք հինգ հոգի են, այն համոզումը գոյացուցի թէ երկու ուսուցչուհիները կատարած են իրենց պարտքը խղճմտօրէն, աշակերտներն ալ իւրացուցած են իրենց դասերը.

Նոյնը կրնամ ըսել նաեւ Հայոց պատմութեան համար։

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՔԱՄԱԼԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

—•—

Պոլսոյ «Թանը» (Մելլիէթ) կը փորձէ պարզել քամալականութիւնը իբրեւ տեսութիւն.—

Թուրքիոյ նոր վարչաձեւը կարելի չէ բացատրել 18րդ եւ մանաւանդ 19րդ դարու դրութիւններով։ Որովհետեւ այդ դրութիւնները կարծես իրենք զիրենք կորսնցուցած են ազատականութեան նորոյթին մէջ, տնտեսական, ընկերային, քաղաքական եւ այլ մարզերու վրայ ..

Քսաներորդ դարը աւար ոչ թէ ժողովրդապետութիւն, այլ խմբերու ազատութիւն կ՚ըսէ։

Այսպիսի անսանձ ազատութեան մը, մանաւանդ տնտեսական մարզին մէջ, ճշգրիտ բնորոշումը սա է — «Թողուցէք, ո՛վ մարդիկ։ Զօրաւորնե՛ր, խեղդեցէք տկարները»։ Քամալականութիւնը ապարէզ չի տար առոր։ Ան կ՚ըսէ թէ՝ ամէն բան պէտք է ըլլայ համաձայն ազգային գերիշխանութեան եւ ընկերային օգուտներու։

Նոր Թուրք վարչաձեւը կարելի չէ բացատրել նաեւ համայնավարական սկզբունքներով։

Որովհետեւ,

Ա.— Համայնավարութիւնը միջազգային է։

Բ.— Համայնավարութիւնը տնտեսական մարզին մէջ անհատին չի տար գործունէութեան իրաւունք։ Նոյն իսկ կը դրժէ զայն։

Մարդը, ըստ այդ դրութեան, տնտեսական գործիք մըն է։

Գ.— Համայնավարութիւնը միայն ընկերային իրաւունքներ կը ճանչնայ։

Դ.— Համայնավարութիւնը կ՚ըն—դունի դասակարգային կռիւը։

Ե.— Համայնավարութիւնը կ՚իրագործէ դիկտատուրան։

Իսկ քամալականութիւնը՝

Ա.— Ազգայնական է։

Բ.— Տնտես. մարզի մէջ կը ճանչնայ անհատին գործունէութեան իրաւունքը։ Ի հարկին այս իրաւունքը կուտայ նաեւ պետութեան։ Կամ անհատն ու պետութիւնը ընկեր կ՚ըլլան։

Քամալականութիւնը ընկերութեան չտա մը իրաւունքները ճանչնալով հանդերձ, տնտեսական մարզին մէջ անհատը չի մոռնար, ինչ որ, ըստ իս, իր գլխաւոր ուժերէն մին է։

Որովհետեւ,— անհատը իրականութիւն մըն է։ Ըսել թէ «Միայն ընկերութիւնը գոյութիւն ունի», ճշմարտութիւնը չճանչնալ է։ Այն դրութիւնները որոնք չեն ճանչնար իրականութիւնները, իրենք զիրենք կը խաբեն։

Այս հայեցողութեամբ ալ քամալականութիւնը խաբուած չէ։ Ըստ իս, ան ամէնէն աւելի գերիվեր մնացած է։

Կարելի՞ է մերժել անհատը։ Կարելի՞ է անոր առջեւ փակել գործի մարզը։

Գ.— Քամալականութիւնը միայն ընկերային իրաւունքներու չի կառչիր։ Ըստ անոր՝ անհատը ընկերութեան եւ ընկերութիւնը անհատի համար է։ Մէկը ամէնքին ու ամէնքը մէկին համար։

Դ.— Քամալականութիւնը չընդունիր պրոլետարիատի դիկտատուրան։ Ան փոխան դիկտատուրայի, կ՚իրագործէ ազգային գերիշխանութիւնը։

Քամալականութիւնը ազգային գերիշխանութիւն ունի։ Ամբողջ՝ ազգն է իշխողը։ Եւ ոչ թէ որ եւ է դասակարգ։

Որովհետեւ,

Քամալականութիւնը դասակարգ չի ճանչնար։ Ան լոկ աշխատանքի բաժանումը կ՚ընդունէ։

Ըստ անոր կեանքը աշխատանքի բաժանում մըն է, հոն՝ ամէն ոք իր դերը ունի, սա պայմանով որ՝ չըն— դունի որ մարդը մարդուն կողմէ օգտագործուի։ Ան «դասակարգային մաքառումը» չի նկատեր կեանքին միակ օրէնք։ Ու ամէն բան անով չի բացատրեր։ Անտես չառնելով հանդերձ անոր կարեւորութիւնը, կը հաստատէ այն անհրաժեշտութեան թէ՝ կեանքի էութիւններէն է նաեւ անոր բարոյական կողմը։

Տնտեսական կեանքին մէջ արդար բաշխումը իր սկզբունքներէն մին է։

Մարդոց վարդապետութիւնը ունի նաեւ կեղրոնացման օրէնք մը։ Գիտենք որ ասիկա կը նշանակէ,— մեծ դրամագլուխը փոքրերը կուլ կուտայ եւ կ՚ոչնչացնէ։ Եւ, այս ուղղութեամբ, Թուքուն ուժի մը ձեւով, ան թէ անհատները եւ թէ պետութիւնը իրեն կը կապէ եւ կ՚առնէ զանոնք իր հրամանին ներքեւ։

Քամալականութիւնը առար առաջքը կ՚առնէ պետական միջամտութեամբ։ Ճիշդ այնպէս ինչպէս՝ մարդուն կողմէ մարդուն շահագործումը կ՚արգիլէ։

Ոմանք Ֆաշականութեամբ բացատրեցին քամալականութիւնը։

Ոմանք ալ Հիթլէրականութեան կը նմանցնեն։

Այդ ալ անկարելի է։

Ֆաշականութեան գլխաւոր սկզբունքներն են՝ ա) յարձակողականութիւն, աշխարհակալութիւն, բ) կրօնականութիւն, գ) միգապետութիւն։

Քամալականութիւնը այս բոլորը կը մերժէ։

Կրօնքը պետական գործ մը չէ. զայն կը ճանչնայ իբրեւ անհատին խղճին հետ կապ ունեցող պարագայ մը։ Եւ, այս ձեւին տակ, զայն կը հովանաւորէ։

Քամալականութիւնը՝ ոչ թէ յարձակողականութիւնը, այլ անկախութիւնը բոլոր ազգերու իրաւունքը կը նկատէ։

Ֆաշականութիւնը բացայայտօրէն կը մերժէ ժողովրդապետութիւնը, ազգային գերիշխանութիւնը։

Իսկ քամալականութեան գլխաւոր սկզբունքն է ազգային գերիշխանութիւնը։

Քամալականութիւնը գերման ազգային ընկերվարականութենէն կ՚անջատուի սա գլխաւոր կէտին մէջ, որ կ՚ուզէ անպայման պետականացնել մեծ ձեռնարկութիւնները։

Քամալականութիւնը մեծ ձեռնարկութիւնները կրնայ թողուլ անհատներու, արդիւնաբերութիւնը զեկավարելով։

Ուրեմն,— մենք ի՞նչ ենք, ո՞վ ենք, որո՞ւ կը նմանինք։

Մենք արդիական կեանքին մէջ առնուած ենք։

Մենք կը բացատրուինք արդի կեանքին գիտութիւններովը։

Եւ, առաջին ազգային ժողովին մէջ Աթաթիւրքին կողմէ մեզ չհասկցողներուն ըսածին նման, «Մենք մեզի կը նմանինք»։

Վաղը՝ քամալականութեանն է։ Անպատճառ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԸ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

═•═

Աբէճեի «Նոր Օր»ը Խեռեւեան խորհրդածութիւններ կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յուլիս).

— «Ազգը միայն ֆիզիքական արժէք չէ, այլ եւ բարոյական։ Աւելի բարոյական, քան ֆիզիքական արժէք։ Ազգերու մեծութիւնը անոնց քանակական ամման մէջ չէ, այլ անոնց քաղաքակրթական ընդունակութիւններու խորութեան։

Օրինակ՝ փոքրիկ Հելլադան, որ բազմադարեան լուսաւոր ջահն եղած է գրականութեան, արուեստի եւ գիտութեան, ազգերու պատմութեան մէջ գրաւելով առաջին տեղը։

Հին Հելլադան մեծ չէր ոչ տարածութեամբ, ոչ ալ համբաւով։ Իր ամբողջութեան մէջ ներդաշնակ ալ չէր։ Իշխանապետութիւններու բաժանուած, վէճն ու կռիւը անպակաս եղած է անոր կեանքին մէջ։ Մերթ Աթէնքն արշաւած է Սպարտայի վրայ, մերթ ալ վերջինը առաջինին վրայ։

Մեծ տարածութիւն, մեծ համբաւ եւ ներքին ներդաշնակութիւն չունենալը պատճառ եղած չեն որ Հելլադա համաշխարհային մշակոյթի պատմութեան մէջ յաւագոյն տեղը գրաւէ։

Հազար հազար տարիներ անցած են, բայց տակաւին, առաջուան մազնէ—սականութեամբ, Պարթենոնը իրեն կը քաշէ հիացողները աշխարհի չորս ծագերուն։ Համերոս եւ Էսքիլէսը հիմակ աւելի հաճոյքով կը կարդացուին եւ անոնց չունչն ու հոգեկան կրակը կը փոխանցուի դարէ դար։

Այս օրինակը ցոյց կուտայ թէ աշխարհի վրայ բիրտ ուժը յաւիտենական կեանք չունի։ Որոշ շրջաններուն եւ որոշ պարագաներու տակ ուժը կը պահէ ազգը, զայն կը պաշտպանէ արտաքին վտանգներու դէմ, բայց չապահովեր անոր տեւողութիւնը, եթէ բիրտ ուժին հետ ազգը քաղաքակրթական արժէքներ հրապարակ չբերէ։

Միջազգային բնտանիքին մէջ յաճախ Իրանը հիացումով կը յիշուի, ոչ թէ իր արքաներուն մեծագործութիւններուն եւ փայլուն յաղթանակներուն, այլ Հաֆիզը, Սաադին եւ Ֆիրդուսին տուած ըլլալուն համար։

Ջէնքի յաղթութիւնը դժուար կը տեւէ դարերուն եւ կը խանդավառէ միայն այն ժողովուրդը, որուն ազգային պատմութեան մէջ արձանագրուած է։ Իսկ մտքի եւ հոգիի նըւաճումները տիեզերական նշանակութիւն ունենալով, կը դերեն մարդը, առանց ազգի խտրութեան։

Ուրեմն, ազգը աւելի բարոյական արժէք է, քան ֆիզիքական։

Այս անվիճելի ճշմարտութիւնը կարծես մեզի համար չէ։ Ինչպէս ուրիշ ճշմարտութիւններու, այս մէկին առջեւ ալ կեցած ենք գոց աչքերով։ Ուշինչ չենք ըներ մեր մշակութային արժէքները գնահատելու, գրականութիւնն ու գիտութիւնը ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ տարածելու համար։ Կ՚ապրինք օրը օրին, հեւ ի հեւ։ Մեր տեսողութեան հորիզոնը նեղցած է։ Հազիւ կրնանք մտածել վաղուան մասին։ Տաչեցի պէս, մեր ազգը կը տատանի ժամերու կոհակներուն վրայ, վտանգին սարսափը միշտ հոգիին մէջ։

Ո՞վ կը մտածէ գիրքի մասին։ Ի՞նչ է պէտք գրականութիւնը։ Մեզի պէս փոքր ու օրուան հոգերու մէջ խեղդուած ազգերու համար պերճանք են անոնք։ Ժամավաճառութիւն կամ կամ աններելի շռայլանք։ Այսպէս կը տրամաբանէ ոչ միայն առեւտրականը այլ եւ աշխատաւոր եւ արհեստաւոր Հայը։

Հեկայական կորով եւ նիւթական միջոցներ կը վատնենք կուսակցական պայքարներու մէջ, ակումբի եւ բանկայի սին խնդիրներու համար, բայց մէկ ժամ իսկ չենք յատկացներ մշակութային աշխատանքներու։

Կուսակցական պայքարներն ալ անհրաժեշտութիւն են, գաղափարներու բախման կապակցութեամբ, բայց եթէ անոնք պատճառ պիտի ըլլան որ մոռնանք մեր ազգի փառքին ու տեւողութեան նպաստող աշխատանքները, այդ պարագային, այդ պայքարները կը դառնան վնասակար, դահճի անկումի ճամբան հարթելով։

Մեր խօսքը ուղղուած է աւելի երիտասարդութեան քան հիններուն։ Ի՞նչի բացած է իր մտքի եւ հոգիի պատուհանները։ Ինչո՞վ զբաղուած է իր ցեղը պաշտպանելու համար բազմաթիւ վտանգներէն։ Դժբախտութիւն է հաստատել թէ հայ երիտասարդութիւնը մէկիկ մէկիկ կը քնանայ։ Կամ ժամանակը կը սպանէ չարժանկարի սրահներու եւ ապետներու մէջ։ Մինչ ուրիշ ազգերու երիտասարդութիւնը ճիգ կ՚ընէ լոյսի ակօսներ բանալ, ազգային մշակոյթին ծառայելը նպատակ առաջադրելով

Ժամանակն է որ հայ երիտասարդը ցնցուի, թօթափէ մեղկութեան փոշիները, հրաժարի առօրեայ անկոմանդակ վայելքներէն, նուիրուելու համար ցեղային մշակութային չար-ժումներու, որոնք ազգին ապագան կը պատրաստեն»։

ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

—•—

ՖԻԼԻՊԷ, 15 յուլիս (Յառաջ) — Սոֆիայի մէջ «Թրակիա» համագործակցական դրամատան մը գոյութիւնը ծանօթ է արդէն։ Նախագահը Փրոֆ. Վ. Տատմեանց ու տնօրէնը Գ. Ա. Հալըճեան, օգտուելով «Արարատ» սրահ. համագործակցականի մը գոյութենէն, անոր կողքին ստեղծեցին նաեւ դրամատուն մը։ Երէկ, կիրակի, «Նափրէտ»ի սրահին մէջ, ուր երկսեռ բազմութիւն մը յեցուցած էր, բացումը տեղի ունեցաւ։ Նոր դրամատան տնօրէնը՝ Պ. Մարտիկ Յարութիւնեան, բացումը կատարելով, ըսաւ թէ այլ եւս իրականութիւն մը կարելի է նկատել Ֆիլիպէի մէջ հայ համ. վարկային հաստատութիւնը։ Անիկա ստեղծուեցաւ ջանքերովը Սոֆիայի «Թրակիա»ին, յանուն որուն ներկայ են նաեւ Փրոֆ. Վ. Տատմեանց եւ Պ. Ա. Հալըճեան։ Խօսեցաւ նաեւ Պ. Ա. Հալըճեան։ Ան նախ բացատրեց թէ ի՞նչ է վարկային համագործակցականը եւ ի՞նչ մեծ դեր կը խաղայ ներկայ տնտես. տագնապի օրերուն։ Վաճառական ազգակիցներ, բայց, որոնք չեն գնահատած վարկային հաստատութենէն ստացուած վարկին նախապատուութիւնը ու հաշուական առաւելութիւնները, մինչեւ այժմ ալ Banque վարկ կը ստանան մեծ վաճառականներէն, ինչ որ պատճառ կ՚ըլլայ իրենց յետամնացութեան։ Յետոյ տուաւ մասնագիտական ծանօթութիւններ։ Աւելցուց թէ «Արարատը» «Թրակիա»ի ճիւղը չէ, այլ քոյր հաստատութիւն մը, որուն վարկ պիտի բանան իրենք եւ նեցուկ պիտի ըլլան։ Կը խորհուի պուլկարահայ ուրիշ քաղաքներու մէջ եւս հիմնել հայ համագ. դրամատուներ ու յետոյ ամէնքէն կազմել հայ համագ. դրամատանց միութիւն մը։ Այս հաստատութիւնը դրամական զոհողութիւն չի պահեր ժողովուրդէն, այլ հաւատք եւ վստահութիւն։ Պ. Հալըճեանի չահեկան բանախօսութիւնը յուսադրիչ դարձաւ, երբ տուաւ «Թրակիա» դրամատան մասին թուական տեղեկութիւններ։ Հիմնուեցաւ չորս տարի առաջ, ըսաւ, համեստ դրամագլուխով մը։ Այսօր

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳԻՂԻ ՋԷՆ (ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԻ)

(Հատուածներ)

═•·•═

Քիչ մը վար քարտուղը, ու դարձող քարն ու փոշին ու Աւետոյին կեանքին թելը, ցորենը հասա հասա կը վազէ, քարը կ՚ուտէ, փոշին վուրս կուգայ ու ահա փոշեկոյտը՝ ալիւր ու յետոյ բաղարջ։ Հացէն առաջ բաղարջ բանելու քաղցրացումները մինչեւ որ պատրաստուած ալիւրէն բաղարջ շինեն ու ճաշակեն, տիրուն չեն յանձներ։

Բարէ առատօս մը զարնան, անձրեւոտ օր մը, որ ալ եւս անձրեւը սկսած էր հրէշի բարկութեամբ ծեծել դաշտ ու արտ եւ ինչպէս նաեւ գիւղին հեռու բլրակի մը ոտքերուն թառած Աւետոյին ջաղացքը, երեւակայեցէք թէ որքան թթուած ու զայրացած կարելի էր տեսնել Աւետոն։ Ինք տունը, ջաղացքը միմիակ անձրեւէն կը ծեծուի, բայց անգիտակ այն բոլորին ներսի տան մէջ գետին փռուած զառնազան գործերով կը զբաղէր։ Ցանկարծ Հերգօն որ դուրսը Միքրաքինց Թըքըփոսին վրայէն իրենց հարթերը ներս բերելու փութացեր էր, վազելով կը պոռայ անոր.

— Ամո՛ւ, ամո՛ւ, ամո՛ւ, կ՚աղաղակէր Հերգօն առանց խօսքը երկարելու կամ ըմբռնելու, որովհետեւ խելքը պակաս միջակ աղջիկ մըն էր .. Աւետոն ձեռքին գործը մէկդի ձգած — ի՞նչ կայ, ի՞նչ կայ Հերգօ։

— Ամո՛ւ, ամո՛ւ, ընդէս արգեւ մը կուգայ որ ...

Աւետոն մէկ քայլով դուրս կը նետէ գինքը, ինչ տեսնէ լաւ, ամպերը սեւ շուներու կատաղութեամբ եւ սեւ օձերու գիկզակ ընթացքով դէպի աշխարհ կուգան, պայթելու մեր գլխին, ջուր է անշուշտ, արիւն չէ, երկինքն է որ պիտի պարպուի երկար ու բարակ, ու Աւետոն ձեռքը ծոցը մըտնցող ազքատներու նման չուարած իր ջաղացքին հոգը առած կը մաղկտուի։ Կը քալէ ու կը հասնի ջաղացք ջրաթաթախ վիճակի մէջ։ Իր մասին չի մտածեր, ջաղացքն ալ անձրեւահար ու տղաւոր պառաւի մը պէս չար կած մինակութեան մէջ կը սպասէ իր տիրոջ։ Նախորդ օրը տանիքը լողած չըլլալուն համար, անձրեւը մինչեւ ներս ալ փախած է, առիքէն ջուրը կը կաթի, պարկերը կը թրջին, քիչ անդին քարը պարապին կը դառնայ, լողփայտը կորսնցուցած է կը մնայ, չի գտներ։ Երկար իրարանցում մը Աւետոյին սրտին մէջ, կը փոթորկի իր էութիւնը, կը զայրանայ, ու չուարած վիճակի մէջ նախ կը կեցնէ քարը որ քարը՝ քարը չուտէ։ Այս իրարանցման վրայ ջաղացքին ջրամբարն ալ կը վտանգուի անձրեւէ հեղեղուա ու ողողատ ջուրին պատճառաւ։ Անձրեւը կը սաստկանայ, մութը վրայ կը հասնի Աւետոյին հալումաշ սիրտը ճանկռոտելով։ Ցուտահասած իր վիճակէն, մութի ապշեցութեան եւ անձրեւին պատճառած տագտուկին ներքեւ երանութիւններու շարքէն կը սկսի խօսիլ, ինչու որ նախորդ օրը նոյն պահուն քանի մը Քիւրտեր իրենց աղօն ընելու համար ցորեն բերած էին չաղակով, եթէ մինչեւոյնը պատահէր այդ օրը, Աւետոն մտածմամբ պիտի ուրախանար, որովհետեւ Քիւրտերը իրեն պիտի օգնէին անպատճառ ու իր գործը թեթեւցած կ՚ըլլար։

Այս հովերով տարուած Աւետոն մինուճար ու վայնաչար կը չակռտէ խուշոր քարերով լեցուած ջրամբարը, ծռած տեղէն շակելու տեղն աչք մը կը պտտցնէ գետակին վրայ, ինչ տեսնէ աղէկ. գետակը վերէն վար, բերնէ բերան, մինչեւ Քէյինց թթերուն տակ, հեղեղէն քշուած փայտեր ջուրին երեսը կը լողան ու պար բռնող հարսներու պէս ետ ու առաջ կը քալեն առանց կենալու։ Հեղեղը զօրաւոր է, քիչ կը մնայ որ ջաղացքին քըթին հասնի։ Աւետոն մէս մինակ է, ինչ ընելը չի գիտեր, սիրտը կը նեղուի ու ինք ընկճուած կը զգայ ինքզինքը։

Այժմ բաւական երկար աշխատանքէ վերջ մաքրած ջրամբարը ներս առած ջուրը կանոնաւորապէս դուրս կուտայ, այնպէս որ քարը շէթըը շէխեր կը դառնայ եւ բարակ աղօնը կը պատրաստուի։ Անձրեւը կտրածի պէս է, վար կ՚իջնէ, շատ չի կրթեր, ու ամէն բան գրեթէ իր կարգին վրայ է։ Հոս հոգեկան ուրախութիւն մը կ՚արթննայ ջաղացպանին հոգւոյն մէջ, այլայլուած կեանքը նոր գոյն նոր թափ կ՚առնէ, հիմա աղէկ իլէ պահմանուտ է։ Պահ մը անձրեւէն ուռած գըտան ամէն վրայ կը կանգնի աչքերը կը տնկէ դէպի Փշրտացող ջուր։ Ամպերու սեւութեան ներքեւ շրջակայ գիւղերը ջուրէն անդին չեն տեսնուիր, մշուշ կայ եւ թանձր մշուշ։ Աւետոյին վրան — գլուխը ջուրի մէջ է, ու այս վիճակէն զո՜հ՝ վար կ՚առնէ իր թելահիւս գլխարկը որ նուէր տրուած էր նոր փեսայութեան օրը, ծնրադիր Եհովան կը փառաբանէ։ Միզիը կը հանդարտի, մութը տիրականօրէն կը պատէ ամէն անկիւն, երկար կը պտտէ գրան վրայ, ու ահա երկինքը աստղիկներու կարաւաններով նոր հարսնուկ մը դուրս կը բերեն, նազելի հարսնուկ մը։ Լուսինը կը տարածէ լոյսը գետին վրայ, ջուրը կը ծփծփայ ալիքները իրար կը հրմշտկեն, փայտերը իրարու վրայ կը հեծնեն հեղեղէն կառչած ու լուսինն արծաթափայլ կը դիտէ աշխարհի բաները հեռուէ՜ն, հեռուէն խորհրդաւոր լռութեան մը մէջ նստած։ Աւետոն կը ցնծայ ի տես լուսնի պայծառութեան, անձրեւահար ծառ—ծաղիկներ իրենց դժբախտութիւնը կուլան արծաթածոր լուսինին։

Հէ՜յ լուսին, գեղի լուսին, պլուրներու կատարէն մօրգատայեա չը — դէպ արծաթելով կը լուսաւորես արծաթօրէն, ջաղացքն Աւետոյին, երկչոտ նայուածքդ փափկութիւն մը կը սահեցնէ գիշերուան գլխուղի մը վրայ, լուռ ու մունջ աստղերու. Հոյլերուն հետ երկնաւանը կը լուսաւորես, աշխարհի մթութիւնը կը պայծառացնես, հոգիներ կը հրճուին քեզմով։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(6)

պատերազմական նախարարին։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, յորդոր կար – դաց նորքին համերաշխութեան եւ չեչտեց Ֆրանսայի խաղաղասիրութիւնը։ «Չկայ ժողովուրդ մը որ Ֆրանսացիին չափ սիրէ խաղաղութիւնը, պայման – նաւ որ ապատութեան զոհողութիւնը չըլլայ անոր գինը»։

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձ – նուած է 21 Rue Edmond - Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդով ներկայանան հետեւեալ կարգով.—

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 22 ՅՈՒԼԻՍ, ժամը 8էն 11, թիւ 8301 - 8400, ժամը 14 — 17, թիւ 8401 — 8500.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 23 ՅՈՒԼԻՍ, ժամը 8—11 թիւ 8501 8600, ժամը 14 — 17 թիւ 8601 — 8700։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 24 ՅՈՒԼԻՍ.— ժամը 8—11 թիւ 8701 — 8800, ժամը 14— 17 թիւ 8801 — 8900։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 26 ՅՈՒԼԻՍ — ժամը 8 — 11 թիւ 8901 — 9000, ժամը 14 — 17 թիւ 9001 — 9100։

ՈՒՐԲԱԹ, 26 ՅՈՒԼԻՍ — ժամը 8 — 11 թիւ 9101 — 9200, ժամը 14 — 17 թիւ 9201 — 9300։

Առանց այլ եւ այլի կը ջնջուի թղթածրարը այն օտարականին որ չի ներ– կայանար նշանակուած օրը։

Ազգային Վիճակահանութեան պարգեւները

Ինչպէս գրած էինք, Ազգ. պարգեւախաղի 8րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Մարսէյլի մէջ, շաբաթ գիշեր։

Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 0,252,025 թիւը։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 0,318,246, 0,458,939, 0,127,668, 0,021,233, 0,556,130, 0,448,771։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500000 ֆրանք.— 1,145,189, 1,066,258, 0,002,066, 1,189,959, 0,364,344, 0,028,752։

5971 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 ֆրանք։

4626 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000.

7723 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք։

4783 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 ֆրանք։

432 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 ֆրանք։

28 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։

3 վերջացող թիւերը շահեցան 100 ֆրանք։

ԾԱՆՕԹ.— «Յառաջ»ի միջոցաւ ծախուած թիւերէն մէկը որ կը վերջա– նայ 28ով, շահած է 1000 ֆրանք, իսկ ուրիշ երկու թիւեր ալ որ 3ով կը վեր – ջանան, հարիւրական ֆրանք (1/10րդ)։

ԸՄԲԻՇ Ճ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՅԱՂԹԵՑ ԳԱՐԱ ԱՀՄԷՏԻ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.— Յուլիս 18ին տեղի ունեցաւ ըմբշա – մարտի մրցումը՝ ամերիկահայ ախոյեան Ճ. Մանուկեանի եւ Թուրք ըմբիշ Գարա Ահմէտի միջեւ։ Հայ ըմբիշը փառաւոր յաղթանակ մը տարաւ։ Ման – րամասնութիւնները յաջորդով։ Տեղական թերթերը գովեստով կը խօսին Ճ. Մանուկեանի մասին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ Պիրէնեան լեռներու 14րդ հանգրուանին՝ Փէր– փինեան — Լուշոն (325 քիլոմեթր) դժուարին ու յոգնեցուցիչ մրցումը։

Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ առաւօտեան ժամը 5ին, եւ հեծելան – ւորները առաջին վայրկեաններէն իսկ սկսան իրար հետապնդելով լեռներէն վեր բարձրանալ։ Փէրփինեանէն 75 քիլոմեթր հազիւ զատուած երկու նշանաւոր Պելճիքացիներ՝ Սիլվէր Մաէս եւ Ֆէլիքսէն Վէրվաէք, փախուստ տալով 20 վայրկեանի չափ կը յառաջանան, եւ կը գրաւեն երկու դժուարին բարձունք– ներ։

Իտալացի Գամուսօ, որ իր ամբողջ յոյսը այս հանգրուանին վրայ դրած էր իր ոխերիմ թշնամիին՝ Ռոմէն Մաէսի յաղթելով պիտի յափշտակէր «Դեղին Շապիկը», կը սկսի կատաղօրէն հետապնդել եւ մօտենալ անոնց, բայց ճամբուն վրայ կեցող սրճեմայի օթոյի մը զարնուելով, ծանրապէս կը վիրա– ւորուի ոտքերէն եւ կը փոխադրուի հիւանդանոց։

Երկու Պելճիքացիները այլեւս իրենց գիրենք ապահով զգալով, 250 քիլոմեթր ճամբայ առանձին կ'երթան եւ 20 վայրկեան տարբերութեամբ կը հասնին ա– րոշեալ վայրը, ուր աւտօնին մէջ Սիլվէր Մաէս («Դեղին Շապիկ»աւորին եղբայրը) կը յաղթէ Վէրֆաէքի, կը հռչակուի յաղթական։ 325 քիլոմեթր ճամբան կտրած էր 11 ժամ 39 վայրկեան 23 երկվայրկեանէն (ժամական 27 քիլոմեթր 881)։ Անոնցմէ 13 վայրկեան վերջ կուգայ գերմանացի Թիէրպախ։ Իսկ առաջիններէն 20 վայրկեան վերջ դաշտ հասած են Ռ. Մաէս, Մորէլլի, Վիէթթօ եւ Արչամպօ։

Ընդհ. դասաւորման մէջ շատ մեծ փոփոխութիւններ եղան։

Այս հանգրուանին մրցումը լքեցին չորս Իտալացիներ՝ Պէրկամաշի, Գամուսօ, Ճիակօպ եւ Րինալտի, պելճիքացի՝ Հարտիկէս.

Մրցորդները կիրակի օր հանգիստ ըրին Լուշոնի մէջ։ Իսկ երէկ, երկու – շաբթի պիտի կտրէին Պիրէնեան լեռներու վերջին հանգրուանը՝ Լուշոն — Փօ (194 քիլոմեթր), ամբողջ լեռնային եւ որուն մէջ կը գտնուի չորս դժուարին բարձունքներ։

Այսօր երեքշաբթի վերջին հանգիստն է որ պիտի ընեն Փօյի մէջ։ Հ. Ս.

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Loterie NATIONALE

9ՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր. (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ)։

Իւրաքանչիւր 1,10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք։
Տպգր. ծախք 1 »

11 ֆրանք։

Դա– ռա՛ն ապսպրանքի համար դրկել 2 ֆրանք աւելի։
Արտասահմանի » » » 4 » »
(Յանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ **«HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)**

Կ. ԿՈՄԻՏԷԻ պարգեւաբաշխութե – նէն շահած են հետեւեալ թիւերը։ Պարգեւները առնալու համար պէտք է դիմել Կ.Կոմիտէին տեղական մարմ– նի խորհրդակով, դրկելով շահող տոմ– սը, եւ հաղորդել նաեւ շահողին անու– նը մականունը եւ հասցէն։

1323, 551, 1649, 312, 829, 2431, 405, 1708, 2134, 1081, 1316, 514, 109, 2798, 2732, 1242, 2788, 1231, 2653, 1253, 1534, 2410

«Հայ Յ. Դ. Պատմութիւն» Մ. Վարանդեանի գիրքը կը շահին հե – տեւեալ թիւերը.— 1950, 1738, 1704, 510, 701, 2130, 646, 1065, 634, եւ 1414։ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» Ս. Վրացեանի՝ թիւ 2241, «Նահա – տակ Գրողներու մատենաշար (9 գիրք)՝ 2697, 753։ «Յառաջ» օրա – թերթ (մէկ տարեկան)՝ 2348, «Հայ– րենիք» ամսագիր (մէկ տարեկան)՝ 771։ «Վէմ» երկամսեայ հանդէս (մէկ տարեկան)՝ 2772։

միլիոններու գործառնութիւն ունի, հրաւիրուած է պուլկ. զրամատանց միութեան կեդրոնէն՝ իրենց անդա – մակցիլ եւ մէկ միլիոն լեվայի բաց վարկ, իսկ կէս միլիոն ալ փոխադրու– թեան վարկ տրուած է իրեն։

Ի վերջոյ խօսեցաւ Փրոֆ. Վ. Տօ– տոմեանց։ Ան օրինակ բերաւ Իտա – լացիներու Սան Ֆրանչիսկօս աւրբը, զոր Իտալիոյ ժողովուրդը կ'ոգեկո – չէ, ամէն անգամ որ տագնապներ ապրի։ Սփիւռքի մեր կեանքին մէջ, տնտեսական մեր համագործակցու – թիւնը, ըսաւ, պիտի բարելաւէ մեր տնճուկ վիճակը։ Օրինակ առնենք մեզմէ փոքր ազգերէն, Ֆիններէն են. որոնք այս շարժման շնորհիւ բարձր մշակոյթի հասած են, մշակուելով նաեւ նկարագրով։

Կարդացուեցաւ համակրանքի եւ քաջալերութեան մէկ նամակը թեմին առաջնորդ Փէյտահճեան արք.ի։

1935էն ի վեր, ոչ մէկ անդամական ժողով գումարած է, բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն ընելու համար։ Նոյնիսկ եթ կազմը չէ ներ – կայացուցած ընդհ. ժողովի եւ հա – կառակ 47 ստորագրութիւններու եւ կանոնագիր ծրագրի տրամադրու – թեան յամառած է ընդհ. ժողով չգու– մարել գանազան պատրուակներով. Միութեան վարչութիւնը կ'որոշէ յուլիս 15ին, հանդէս սարքել։ Քանի մը ընկերներ, բոլորս ալ միութեան անդամ, գացինք հանդէսին վայրը, որպէսզի ներկայ ըլլանք, եւ արտա – յայտուինք Կարգադիր յանձնախում– բի անդամներէն Պ. Թ. Նալպանտեա – նի դիմելով մեր փափաքը յայտնեցինք եւ ինքն ալ խոստացաւ արտօնել որ մեզմէ մէկը խօսի բանախօսութենէն վերջ։ Իսկ երկու պարոններ բացար– ձակապէս մերժեցին, եւ սկսան սպառ– նական արտայայտութիւններ ցուցը – նել։ Ես չկրցայ վրդովումս զսպել։ Այս խնդիրը առիթ տուաւ որ խումբով վրաս յարձակին եւ զիս զգետնեն։ Ինծի ընկերացող ընկերներս, թիւով 6, տեսնելով որ վտանգի մէջ եմ, օ– գնեցին միջամտել, բայց նոյն յարձա– կումին ենթարկուեցան ստանալով ա– դիւսի հարուածներ։ Երկուստեք վի – րաւորուեցանք։ Մեր եօթը հոգիէն հինգը ոչ Հօկի կը պատկանին եւ ոչ ալ որ եւ է կազմակերպութեան մը։Իսկ երկու հոգին Հօկի անդամ են։Կռիւը պարտէզին մէջ պատահեցաւ, եւ մեզ– մէ ոչ ոք սրահէն ներս մտաւ։

Օննիկ Լօրէնեան

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— o —

ՍԷՎՐԱՆ.— Ստորագրեալս, հիմ – նադիր տեղւոյս «Արաքս» մարզականի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն եւ գայլիկներուն խումբին եւ առաջնորդ խմբապետ, Սէվրանի Կրթական Մի – ութեան հիմնադիրներէն եմ եւ անդամ առաջին վարչութեան։ Տարիներ շա– րունակ ջանքերս ի սպաս դրած եմ այն երեք միութեանց յառաջաց – ման, եւ մանուկ սերունդի մարմնա – կան եւ մտաւոր զարգացման։ Վար – չութիւնը, որընտրուած է 27 յունուար

Դաշտահանդէս Շավիլի անտառին մէջ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
4 Օգոստոս կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ
եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆԻ մահուան տասնհրորդ տարեդարձի առթիւ
Նկատի ունենալ այդ Թուականը

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1, Պուլըվար տիւ Նօր. ԼԸ Րէնսի
ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 14էն 22։
կը ներկայացուի «ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ ԱՌԱԽՕՏ» օպերէթը
(Ոգեկոչում հայ մեծինական կեանքէ)
Երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ մը բժարանին սանուհին երաժ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԾԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ
Մրցանակաբաշխութիւն եւ շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխ
ՃԱՇԿԱՆՏ — ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ.
ԱՆՁՐԵՒԻ ԴԷՄ ՊԱՏՍՊԱՐՈՒԱԾ ՍՐԱՀ.
Հաղորդկց. միջոց.— Հանրակառք ՕԲԷՐԱՆ կամ ԺՕՐԼԷՍԷՆ 21A։
Լ'ԷՍԹԷՆ ԿԱՐԿԱՆԻ գիծը, իջնել ՐԷՆՍԻ - ՊԱՎԻԼՕՆ

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի
Տարեկան Դաշտապարահանդէսը
ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՌՈՊԷՆՍՕՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 - 71
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

«Վ Է Մ»

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Յ. Զաւրեան՝ «Կովկասի միակուսային պատմութիւնը»։ Կ. Վ. Յո... «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը»։ Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագր... թեան անցեալից»։ Դրօ՝ «Մի ջատուած յուշերից» Ա. Մանուէլեան՝ «... սաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»։ Շ. Նարդունի՝ «Նչմ... հայ եւ Թուրք այսուր գրականութեան ջամեմատ. ուսումնասիրութեան... Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը» Հայաստանի խորհ... արձանագրութիւնը.— Հին Թուղթեր.— Անցեալը — կեանք եւ մշակոյթ... Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղալեան՝ Ս. Վ.։ ՆՇՈՒԷԼՈՒԹՆ... «Վ. Եպսկ. Մանկունի, Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ Նկարներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեա... նին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

ՓՈՐԹ ԾԻԹԱԼԻԻ գպրոցի հան– դէսին մէջ արտասանութիւններ կա տարեցին հետեւեալ փոքրիկները.—

Մարի Աճէչեան, Ս. Յարութիւն– եան, Լ. և Ռ. Նաճարեաններ, Մ. Թորոսեան, Ս. Էմիրեան, Ա. Յարու– թիւնեան, Ս. Պօղոսեան, Փ. Քրէ վիւեան, Ա. Պագրճեան, Լ. Քուլթիկ– եան, Օ. Համբարձումեան, Ս. Խի– թարեան, Շ. Յարութիւնեան, Ն. Ա– յանեան, Պ. Մինասեան, Ռ. Մա– րաշեան, Ե. Գոճապաշեան, Լ. Պօ– ղոսեան, Ա. Յարութիւնեան, Ս. և Փ. Պաղտասարեաններ, Վ. Դահվէճեան, Գ. Դաւիթեան, Ս. Յարութիւնեան, Ս. Գրիգորեան, Յ. Ներկարարեան, Շ. Յովհաննէսեան, Թ. Մուրատեան Պարողները հետեւեալներն են.— Աղ. Համբարձումեան, Ա. Թորոս– եան, Ա. Յարութիւնեան, Ս. Գրի– գորեան, Վ.Դահվէճեան, Փ. Պաղտա– սարեան, Ա. Պոչըճեան։

Իսկ «Պատնուկը» ներկայացուց... հետեւեալները.—

Կարապետ Դաւիթեան՝ Յոսէ... Աղնիւ Թորոսեան՝ Ընդհ. Քննիչ, ... գիւղիկ Դաւիթեան՝ Վարժուհի ... Աղաւնի Համբարձումեան՝ Վարժու... Բ., և աշակերտներ՝

Աղաւնի Յարութիւնեան, Հա... բարձում Համբարձումեան, Մարգ... Թորոսեան, Գէորգ Այանեան, Վա... սենիկ Դահվէճեան, Սիրանոյշ Գրի... գորեան, Անտոն Պօղոսեան, Սրբու... հի Թորոսեան, Սիրանոյշ Աշէքեա... Ստեփան Հայրապետեան՝ Դպրո... ծառան։

Տիկ. Եղիսաբէթ Գ. Տամլամեանի մահուան առթիւ Այրի տիկ. Ս. Եէ– րինեան եւ զաւակները փոխան ծաղ– կեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրեն Բ. Կ խաչի Փարիզի մասնաճիւղին.

ՔՐԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷԻ շահող թիւե... են,— 1886էն 8ա.323, 1903էն 76731... թիւերը 50.000ական ֆրանք, 1911... 10.473 թիւն ալ 100.000 ֆրանք։

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Գ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ «ԱՇՏԱՐԱԿ» սրճարանին մէջ։
34, Villa Rouveyrolle. Asnière (Seine).

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
51. Rue Mr. le Prince. Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65.
Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր։
Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։
Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (133)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Բայց ես բժշկապետին չհաւա – տացի, թէեւ նա ինձ զանազան խոստ– մունքներ արեց եւ զանազան յոյսեր տուեց։ Ես հաստատ մնացի իմ կամքի մէջ, եւ երբ առաջին անգամ տարան ինձ դատարանը, ես պարզ ասացի դա– տաւորներին. — «Պարոն դատաւոր – ներ, ես խելագար աղջիկ չեմ, ես շատ խելացի աղջիկ եմ։ Խելագարութիւնը չէր, որի պատճառով ես յարձակուեմ գործեցի զինուորների վրայ։ Ես սի – րում էի նրան, այն երիտասարդին, ո– րին դուք Սիրիր ուղարկեցիք։ Ես կա– մենում էի ազատել իմ սիրելիին։ Ոչ, պարոն դատաւորներ, դուք մի հաւա– տացէք, որ ես խելագարուած եմ ե – ղել։ Ես միշտ խելացի էի, ինչպէս այժմ։ Այդ յանցանքները ես գործել եմ իմ առողջ դատողութիւնով։ Ինձ եւս աքսորեցէք Սիբիր, ես ցանկանում եմ սիրելիիս հետ միասին լինել»։— Բայց դատաւորները ինձ չհաւատա – ցին։ Ես շատ բարկացայ, երբ իմ վճի– ռը կարդացին։ Փոխանակ Սիբիր ու – ղարկելու, վճռել էին՝ երեք ամիս նս– տացնել ապաշխարութեան տան մէջ թէեւ ես վճռից դժգոհ չմնացի, այնու – ամենայնիւ, ինձ տարան այնտեղ։

— Բայց գիտե՞ս, Մուրատ, իմ սը– խալն ինչումն էր, հարցրեց Նէնէն դառնալով դէպի ինձ։— Ես չպէտք է ասէի, թէ խելացի աղջիկ եմ եւ ամէն ինչ գործել եմ իմ կամքով, իմ յօժա– րութեամբ։ Ես պէտք է ասէի, թէ խե– լագարուած եմ եղել, չեմ հասկացել, թէ ինչ եմ գործել։ Ես պէտք է ալ – խատէի արդարացնել իմ վարմունքը եւ խնդրել, որ ինձ չի պատժեն։ Այն ժամանակ կը մտածէին, որ ես գիտու– թեամբ եմ գործել եւ իմ ցանկացած պատիժը կը նշանակէին։ Ինձ կ'ու – ղարկէին Սիբիր։ Բայց դատարանի մէջ, երբ աշխատում ես քեզ արդար ցոյց տալ, մեղաւոր են համարում։ Իսկ երբ ուզում ես քեզ դիմ ցոյց տալ, խելացի են համարում, եւ ընդհակա– ռակն։

— Ապաշխարութեան տան մէջ ե – ղած ժամանակս,— շարունակեց Նէ – նէն,— բժշկապետը մի քանի անգամ այցելեց ինձ։ Այնտեղ ես առաջին ան– գամ ծանօթացայ նրա կնոջ հետ։ Նա ինձ համար զանազան բաներ էր բե – րում եւ ամէն կերպով հոգ էր տա – նում, որ ես հանգիստ լինեմ։ Թէ այր եւ թէ կին խոստանում էին, որ իմ ապաշխարութեան ամիսները վերջա– նալուց յետոյ, ինձ կ'ընդունեն իրանց զաւակի նման։

Բայց ես իմ վրայ չէի մտածում, ես միշտ քեզ վրայ էի մտածում։ Այդ էր պատճառը, հէնց որ վերջացաւ ե– րեք ամիսը, ես փախայ այնտեղից, որ բժշկապետի տնից ազատուեմ։ Առանց որ եւ իցէ պատրաստութեան, ես ճա– նապարհ ընկայ քեզ մօտ գալու հա – մար։ Սիբիր, այդ անունը կրկնելով, շարունակում էի իմ ճանապարհը։ Միտս աւելաւ էր պատահում, որ ես մի որ եւ իցէ բնակութեան հասնէի։ Ըստ մեծի մասին անօթի էի կացնում բացօթեայ։ Մարդիկ, տեսնելով իմ պատառոտած հագուստը, խառնուած ծամերը, ցրտից եւ արեւից սեւացած դէմքը, ասում էին՝ «դա խաղուկ է», եւ ինձ օթեւան չէին տալիս։

Նէնէի նկարագրութիւնները ինձ սարսափեցնում էին։ Որքան տանջուել էր, որքան չարչարուել էր խեղճ աղ– ջիկը մի կտորած, աշխարհից կար – ուած դատապարտեալի համար։ Մի– թէ՞ ես արժան էի այդքան զոհաբե – րութեանց։ Ես խնդրեցի նրանից՝ հա– մառօտել իւր պատմութիւնը եւ միայն այն ասել, թէ ի՞նչպէս կրկին հանդի– պեց բժշկապետին։

— Ես չեմ ձանձրանում, այլ ափսո– սում եմ… իմ սիրտը լցւում է ցաւե– րով…

— Շուտով կ'ուրախացնեմ քեզ… ասաց նա եւ շարունակեց.

— Միանգամ, երեկոյեան պահուն, հասնում եմ մի գիւղ։ Գիւղացիները հաւաքուած էին գինետան առջեւ, զա– նազան զուարճախօսութիւններ էին անում։ Ես հարցրի նրանցից.

— «Ո՞ր ճանապարհն է տանում դէ– պի Սիբիր»։

Նրանք զարմացած նայեցին իմ վը– րայ։

— «Սիբի՞ր,— հարցրեց մէկը ծի – ծաղելով։

— Այո, Սիբիր։ Հեռո՞ւ է։

— Այդ սատանայական սեւ մագերդ կը ոլորտակին մինչեւ այնտեղ կը հաս– նես։

— Ցոյց տուեցէք ինձ ճանապարհը, — կրկնեցի ես։

— Ահա ճանապարհը, գնա, գուցէ առաւօտեան կը հասնես։

— Ցոյց տուեցէք ինձ ճանապար – հը, կրկնեցի ես։

— Ահա ճանապարհը, գնա, գուցէ առաւօտեան կը հասնես,— ասաց մի ուրիշը, աւելի լրբաբար ծիծաղելով։

— Ըթէ գայլերը չպատառոտեն,— նկատեց մի այլը։

— Մի ծաղրէք ինձ, բարի մարդիկ, ես Սիբիր եմ գնում,— աղաչեցի նը– րանց։

— Դա խելագար է,— ասաց մէկը։

— Ոչ, անպատճառ անառակ դեւե– րից մէկը կը լինի. տեսէք, ինչպէս վառվռում են աչքերը,— ասաց միւ – սը։— Նայեցէք մազերին։

Բոլորը խաչակնքեցին։

— Ոսկերիչը արիւն է հոսում, խեղճ աղջիկ,— նկատեց մի պառաւ կին։— Երեւի փուշերը ծակոտել են։

— Դուք չէ՞ք հասկանում, ես Սի– բիր եմ գնում,— գոյժերգած կերպով ձայն տուի ես։— Ցոյց տուեցէք ինձ ճանապարհը։

— Կորէք, թող սատանան տանի ձեզ,— ասացին ինձ եւ երեսները շուռ տուին։

Ես բռնեցի առաջին պատահած ճանապարհը եւ հեռացայ։ Դեռ գիւղից չէի դուրս եկել։

— Մուրացկան, մուրացկան,— ձայն տուեց մի երեխայ։

— Ես Սիբիր եմ գնում… պատաս– խանեցի նրան։

Ես անցնում էի փոստայի կէչեանի առջեւից։ Այդ միջոցին ուղեւորի սայլակը, փոշու ամպերի մէջ ծածկուած փոթորիկի նման հասաւ կէչեանը։ Սայլակի միջից դուրս նետուեցաւ մի պարոն, վազեց իմ ետեւից, եւ թեւքից բռնելով, ասաց.

— «Վերջապէս գտայ քեզ…»։

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»
Փարիզի եւ Եւրոպայի Յառաջի ցրուիչ
Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 24 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ – 11e Année No 2864

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՃԵՂՔ՝ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԴԻՄԱԿՈՎ

Կը թուի թէ բոլորովին զուարճալիք չէ «աշխարհական Թուրք քրիստոնեաներու Միութիւնը», որ վերջերս կազմուեցաւ Պոլսոյ մէջ, նախաձեռնութեամբ կարգ մը ապուշներու:

Ինչպէս կ'երեւար իրենց առաջին յայտարարութենէն, Միութեան վարչութիւնը ունի եօթը անդամ, որոնց վեցը Հայեր են, եւ միայն մէկը Յոյն:

Միութիւնը իր առաջին ժողովը գումարած է յուլիս 14ին, Հալքէվիի մէջ: Ինչպէս կը հաղորդեն Թուրք թերթերը, ժողովին մասնակցած են «միութեան անդամներ, փոքրամասնութեանց վարժարաններու փոխանորդ մարմինները, տնօրէնները, ուսուցիչները, կարգ մը փաստաբաններ, բժիշկներ, առեւտրականներ»:

Միութեան անդամներէն ոմն Դաւիթ Սավուղ Երլմազ, պարզելով իրենց նպատակը, յայտարարած է.

— «Մեր առաջին ձգտումն է իրական Թուրք հայրենակից հասցնել ... Ամէն մէկ անհատէ կը սպասենք նախ Թրքութիւնը փառք մը նկատել եւ այդ զգացումով ապրիլ»:

Այս խեղճուկրակ ամփոփումը ամբողջական գաղափար չի տար Միութեան ծրագրի եւ գործունէութեան մասին: Եւ յետոյ, ուրիշներ ալ խօսած են, ինչպէս կը յիշէ Թուրք թերթը:

Անշուշտ Միութիւնը օր մը իր սեփական «Տեղեկատու»ն ալ պիտի ունենայ, որպէսզի կարենայ լայնօրէն տարածել իր տեսութիւններն ու ծառայութիւնները, ի լուր Թրքութեան:

Բայց անհրաժեշտ չէ մանրամասնութեանց սպասել, իմանալու համար այս պղտոր մարդոց քաղաքականութիւնը:

Իրենց բերնով արտասանուած որ եւ է խօսք, իրենց միջոցաւ կատարուած որ եւ է արարք ուրիշ իմաստ կամ ելք չեն կրնար ունենալ, եթէ ոչ նոր ճեղքեր բանալ փոքրամասնութեանց ներքին կեանքին մէջ:

Յոյները ունին իրենց Փափա Էֆթիմը, իբրեւ հոգեւոր պետ «Թուրք օրթոտոքս քրիստոնեաներու».

Մի զարմանաք, եթէ Հայերն ալ ունենան իրենց Էֆթիմը:

Ճիշդ է որ Պոլսոյ պատրիարքները չատոնց իրենց պատեանին մէջ քաշուած, միայն կրօնական գործերով կը զբաղին:

Անոնք նոյն իսկ իրաւունք չունեցան կարծիք մը, բողոքանք մը յայտնելու, կղերականներու նոր տարազի մասին:

Բայց Էնկիւրին գոհ չէ տակաւին: Ան պատրիարքներու եւ Պատրիարքարաններու չուքին ալ չի հանդուրժեր:

Անցեալ տարի, երբ վերջնապէս կը չէզոքացնէին պատրիարքները, ճանչնալով միայն փոքրամասնութեանց աշխարհական վարչութիւնները (Քաղաք. Ժողով), հաղորդուեցաւ թէ նոր կանոնագիր մը պիտի խմբագրուի ոչ-Թուրք համայնքներու համար:

Թերթերը քանի մը չաբաթ խօսեցան այս մասին, այն տպաւորութիւնը ձգելով թէ այսօր-վաղը կը հրատարակուի կազմուած կանոնագիրը:

Եւ մինչեւ այսօր կը սպասեն:

Ինչո՞ւ այս ձգձգումը: Ապահովաբար անոր համար որ, փոքրամասնութեանց մէջ կան բազմաթիւ «Թուրք-քրիստոնեաներ», որոնք ինքնաբերաբար կը դիւրացնեն կառավարութեան գործը:

Աւելի բաց խօսելով, կառավարութիւնը չատոնց մշակած, խմբագրած է բոլոր ծրագիրները, վերջնապէս կազմալուծելու եւ իր անմիջական իշխանութեան տակ առնելու համար փոքրամասնութեանց բոլոր հաստատութիւններն ու հարստութիւնները:

Օրինակ, դեռ վերջերս կը խօսուէր «Վագըֆ»ներու նոր օրէնքի մասին, որուն շնորհիւ կառավարութիւնը պիտի դառնայ իրական վարիչը այդ կալուածներուն:

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրէնքներ:

Արդ, քեմալականութիւնը երբեմն մէկ անգամէն կը հրատարակէ իր օրէնքները, երբեմն ալ անոր միտքերը արծարծել կու տայ թերթերուն:

Այսպիսի առիթներու մէջ է որ իրենց արժէք ծառայութիւնը կը մատուցանեն «աշխարհական Թուրք քրիստոնեաները», ազատօրէն արտայայտուելով Թուրք մամուլին մէջ, կամ ժողովներ սարքելով, միութիւններ կազմելով, աշխարհականութիւն եւ արդիականութիւն խաղալով:

Յոյն Փափա Էֆթիմը յաջողեցաւ քանի մը եկեղեցիներ եւ ազգապատկան հաստատութիւններ գրաւել Ղալաթիոյ մէջ, եւ նոր համայնք մը ստեղծել, անկախ Պատրիարքարանէն:

Նոյն Ղալաթիոյ սալաչաքներէն հաւաքուած քանի մը հայ սրիկաներ ոստիկանութեան աջակցութեամբ գրաւեցին Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, Կեդր. վարժարանը եւ մնացեալ բոլոր հարստութիւնները, եւ տիրաբար կը վարեն զանոնք, դրամներն ալ իրենց ուզածին պէս բաժնելով:

Ղալաթիոյ եկեղեցին մասնաւոր խնամակալութիւն մը ունէր, տարիներէ իվեր: Յափշտակիչները զայն քշելէ յետոյ, Տնտես. Խորհուրդն ալ վռնտեցին, եւ չեն ճանչնար ազգային որ եւ է իշխանութիւն:

Ո՞վ կ'արգիլէ որ վաղը իրենց մասնաւոր պատրիարքն ալ ընտրեն, իբրեւ «Թուրք լուսաւորչական» համայնք, հովանաւորութեամբ կամ աջակցութեամբ «Թուրք քրիստոնեաներու Միութեան»:

Նոր չէ որ պիտի սորվինք թէ՝ Թուրքը երբ վճռական հարուած մը կը պատրաստէ, նախ ներսէն փորել կու տայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ԱՐՏ. ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ճաշկերոյթ եւ բարեկամական արտայայտութիւններ

ՍԱՐԸ ՂԱՄԸՇ, 18 (Անատոլուի գործակալութիւն).— Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ, Արտաքին գործավար Թ. Րիւշտիւ Արաս եւ ընկերակիցները երէկ առաւօտ Իկտիրէն մեկնելով գացին Գարագալէ եւ այցելեցին Սարտարապատի ամբարտակը, ուր Արաս գետին հունը սահմանը կը կազմէ:

Խորհրդային Հայաստանի վարչապետը ներկայիս բացակայ ըլլալով Երեւանէն, պատուիրակութիւն մը՝ բաղկացած փոխ վարչապետէն, Հայաստանի մէջ Խորհրդային Միութեան դիւանագիտական լիազօրէն, Հայկ. կառավարութեան Երկրագործական գործավարէն, Ջրաբաշխական ճիւղի պետէն եւ սահմանապահ գունդի հրամանատարէն եւ բազմաբուսեան վարժարանի դասախօսներէն ճարտարագէտի մը,— սահմանին վրայ այցելեց Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւի եւ զայն հրաւիրեց իր ընկերակիցներով անցնելու սահմանը:

Այս հրաւէրին վրայ, մեր վարչապետը ընկերներով մտաւ հայկական հողը եւ իր հիւրընկալներուն հետ երկարօրէն տեսակցեցաւ Սարտարապատի ամբարտակին գործունէութեան մասին, չատ մանրամասն բացատրութիւններ ստանալով: Բոլորը միասին առաւ նախաճաշը բերին այս առթիւ պատրաստուած սրահին մէջ:

Ընդունելութիւնը չատ սրտագին եղաւ: Խօսակցութիւնները չատ նպաստաւոր դարձուածք մը առին եւ չօշափեցին բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները ընդմէջ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի Հանրապետութեան որ մաս կը կազմէ Խորհրդային Միութեան, որուն այնքան մտերմօրէն կապուած է մեր երկիրը: Գովասանքով խօսուեցաւ երկու բարեկամ պետութեանց մեծ պետերու մասին եւ մաղթանքներ փոխանակուեցան Թուրք եւ սովիէթական ազգերու բարօրութեան եւ երջանկութեան համար: Մասնաւորաբար գովուեցաւ երկու հարեւան երկիրներու հետապնդած խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը: Այս յանդարտասարտ տեսակցութիւնը առիթ տուաւ չատ ջերմ ցոյցերու:

Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ յետոյ մեկնեցաւ Կաղզուան եւ ճաշէն յետոյ վերադարձաւ Սարըղամըշ:

Թուրքերէն «Թանի Թըթակէցն» ալ հետեւեալը կը հաղորդէ.—

ՍԱՐԸՂԱՄԸՇ, 18.— Վարչապետ Ինէօնիւ, Թէվֆիք Արաս եւ ընկերակիցները Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ դիմաւորուեցան մեր բարեկամութիւնը զօրացնող գեղեցիկ ընդունելութեամբ մը: Իմացած ըլլալով որ Ինէօնիւ սահմաններուն մօտիկը կը գտնուի, բարեկամ Հանրապետութեան մեծերը փափկանկատութիւնը ունեցան զայն հրաւիրելու իրենց հողը: Պատուիրակութիւն մը ընդառաջ եկաւ Ինէօնիւին եւ բոլորը միասին այցելեցին հարեւան հողին վրայ գտնուող Սարտարապատի ամբարտակը եւ մանրամասն տեղեկութիւններ ստացան ջրանցքին ինչպէս բանելու մասին:

Տեսակցութեանց ընթացքին յարգանքով յիշուեցան երկու բարեկամ Հանրապետութեանց մեծ ղեկավարները եւ այս սրտագին հանդիպման մէջ բարձրացուած բաժակներով անգամ մըն ալ երեւան եկան բարեկամ երկիրներու մերձեցումը եւ փոխադարձ երջանկութեան փափաքները:

Այս այցելութիւնը անգամ մըն ալ հաստատեց թէ Սովիէթները եւ Թուրքերը որքան կապուած են խաղաղութեան քաղաքականութեան:

ԽՄԲ.— Տեղական թերթերէն միայն «Իւմանիթէ»ն երէկ համառօտ հեռագիր մը հրատարակած էր այս մասին, որ կը վերջանար հետեւեալ բառերով.— «Թուրք մամուլը յայտ տեղ կու տայ այս այցելութեան, յիշատակելով թէ ան անգամ մը եւս կը հաստատէ թուրքօ-խորհրդային բարեկամութիւնը, որ գոհունակութեամբ ընդունուած է ամբողջ երկրին կողմէ»:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՄԷՋ

ԷՐԶՐՈՒՄ, 18 յուլիս (Ա.Գ.).— Վարչապետ երէկ Իգտիրէն մեկնեցաւ եւ Կաղզուանի մէջ կէսօրուան ճաշը ընելէ յետոյ Սարըղամըշ եւ Հոնգիչերէ: Այս առաւօտ Սարըղամըշէն Էրզրում մեկնեցաւ եւ կէսօրուան ճաշը ըրաւ Էրզրում Գարաքէօսէ ճամբուն վրայ գտնուող Վէլի Պապայի մէջ: Ինէօնիւ ժամը 15.50ին Հասանգալէ եկաւ եւ 45 վայրկեան մնալով ջերմուկները, տեղեկութիւններ ստացաւ անոնց մասին.

Հասանգալէցիները որոնք վարչապետին դէմքը տեսնելու համար օրերէ ի վեր կը սպասէին անոր ճամբան, այսօր բոլորը միասին ճամբայ ելան եւ սրտագին դիմաւորութիւն մը ըրին: Ինէօնիւ, ընկերակից մեծերու հետ ժամը 14.45ին պատուեց Էրզրումը եւ դիմաւորուեցաւ բոլոր քաղաքացիներու կողմէ

Վարչապետ Կարսի դուռնէն սկսեալ 10 վայրկեան հետիոտնութեամբ ճամբան հետիոտն կտրեց, եւ իր քաղցր լեզուով չոյեց զինուորները եւ ժողովուրդը, ըսելով. «Մէրհապա ընկերներ, ի՞նչպէս էք»: Յետոյ ինքնաշարժով գնաց կուսակալին ապարանքը: Ընկերակիցներն ալ գացին զանազան վայրեր:

Յարգելի հիւրը վաղն ալ հոս պիտի մնայ եւ հոս պիտի գիշերէ: Յաջորդ օրը Թորթումի ճամբով Կարս պիտի երթայ: Էրզրումցիները տեղական ապրանքներէ չատ արժէքաւոր նուէրներ տուին վարչապետին:

Կասկածելի հայ երիտասարդ մը Պոլսոյ մէջ

« Սօն Փօսթա » կը գրէ այս վերնագրով.— Ընդհ. դատախազութիւնը երէկ ձերբակալման որոշում տուաւ հայ երիտասարդի մը մասին: Եղած տեղեկութեան համաձայն, այդ երիտասարդը որ կ'աշխատէր Բերա՝ սափրիչի մը մօտ, ոստիկանութեան կողմէ կասկածելի կը նկատուէր իբրեւ լրտես, եւ Ա. ճիւղի պաշտօնեաները հետապնդելով կը բռնեն զայն ու ինքնութեան թուղթը կը հարցնեն:

Երիտասարդը կը ցուցնէ Աթէնքի դեսպանատունէն Քօչօ անունով առնուած անցագիր մը, մինչդեռ ոստիկանութիւնը աւելի առաջ հաստատած էր որ անոր անունը Մալխաս է եւ որպէս թէ ուսումի համար Քորֆու ղրկուած է հայ տղոց պաշտպան միութեան կողմէ, որ զինադադարին կազմուած էր Անգլիացիներու հովանաւորութեամբ:

Առաջին հարցաքննիչ Պայ Րամազան ձեռք առած է խնդիրը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ

Պոլսական թերթ մը վերջերս կը հարցնէր թէ Պոլսոյ եկեղեցական իշխանութիւնը ինչո՞ւ չի տօներ Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակը:

Առիթէն օգտուելով, ես ալ հարցնեմ,— Իսկ Էջմիածի՞նը:

«Եթէ Էջմիածինն ալ զգուշանալու պատճառներ ունի, այն ատեն ինչո՞ւ Պոլսոյ մեղքը կ'առնենք»:

Արդ, Պոլիսը յուլիս 11ին տօնեց 1500ամեակը, ինչպէս հաղորդեցին թերթերը:

Յարմարելով տեղական պայմաններուն, պատրիարքը մայր եկեղեցի կ'երթայ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ: Յետոյ ընդունելութիւն մը կը կատարուի Պատրիարքարանի մէջ, ուր պատրիարքը կը յորդորէ սիրել հայ գիրը, լեզուն եւ գրականութիւնը:

Ու վերջապէս, պատրիարքին կը ներկայանան մայր վարժարանի աշակերտները, որոնք միեւնոյն յորդորը կը լսեն — սիրել մայրենի լեզուն: «Սքանչելի, մեծավայելուչ եւ նախ լեզու մըն է հայերէնը եւ մեր մեծագոյն փառքը»:

Ուրեմն, Պոլիսն ալ կատարեց իր պարտքը, հակառակ բոլոր անյարմարութեանց:

Իսկ Էջմիածի՞նը: Հապա Երեւա՞նը:

Ահա տարին կը լրանայ կոնդակին եւ կաթող. Ռուխրանկին առաքումէն ի վեր: Գործնական արք. 1500ամեակը յիշեցուց նոյնիսկ Լոնտոնի սփիւռ մը եկեղեցիներուն, եւ հիմա Մանչեսթըրը զգացած է, նոյն պարտքը կատարելու համար:

Ու այսպէս պիտի շարունակէ ամէն տեղ, մինչեւ որ... ես կ'ըսեմ:

Ինչպէս կաթողիկոսը իր կոնդակին մէջ, նոյնպէս Ռուխրանկը իր քարոզներով ամէնէն առաջ յիշեցին 1500ամեակին քրիստոնէական, կրօնական հանգամանքը:

Արդ, ինչո՞ւ չեն արժեցներ:

Պապն ալ յոբելեան տարիներ Քրիստոսի մահուան 1900ամեակին առթիւ, եւ ամբողջ աշխարհ մը թափեցաւ Հռոմ, յետոյ, փակման առթիւ, ուխտագնացութիւն մը տեղի ունեցաւ Լուրտի մէջ:

Ինչո՞ւ Էջմիածինը իմէ չի կանգներ 1500ամեակին գլուխը, ուխտագնացութիւն մըն ալ սարքելով, հաւատացեալներու համար:

Նոյնիսկ Երեւանը շատ աւելի պիտի օգտուէր այս առիթէն, քան «Ինտուրիստ»էն, որ այցելու կը մուրայ ամէն տարի:

Վ.ԱՀԷ

ԻՏԱԼԻԱ ԱՄԲՈՂՋ ՈՒԺԸ ՏՈՒԱԾ Է ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆՑ

Բուռն պայքար Ճափոնի դէմ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻԼ

Իտալական կառավարութիւնը ծանրակշիռ որոշում մը եւս տուաւ, Հապէշական տագնապին առթիւ: Պաշտօնաթերթը հրամանագիր մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ «ստիպողական ըլլալով դրամ գտնել արտաքին բացառիկ վճարումներու համար», առժամապէս կը կախակայուի 1927 դեկտեմբեր 21ի հրամանագիր-օրէնքին 4րդ յօդուածին գործադրութիւնը: Ուրիշ խօսքով, չպիտի պահուի 40 առ հարիւր ոսկեդրամ երաշխաւորութիւն պահելու օրէնքը, որ կը գործադրուէր 1927էն ի վեր: Այս առթիւ կը ստուգուի թէ ոսկիի արտահոսում ուշագրաւ համեմատութիւններ առած էր վերջերս:

Այս որոշումն ալ կ'ապացուցանէ թէ Մուսոլինի վճռած է ամէն միջոց փորձել, յառաջ տանելու համար իր ծրագիրները՝ արեւելեան Ափրիկէի մէջ:

Միւս կողմէ, իտալական մամուլը բուռն պայքար մը բացած է Ճափոնի դէմ, Հապէշական հարցին առթիւ: Հռոմի ճափոնական դեսպանը անցեալ չաբթու հաղորդած էր թէ իր կառավարութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ Հապէշական վէճին առթիւ որ կրնայ թշնամութեանց յանգիլ. Ճափոնի արտաքին նախարարը հերքեց այս յայտարարութիւնը, բայց դեսպանը պնդեց թէ ինք շարժած է համաձայն իր կառավարութենէն ստացած հրահանգին: Այս առթիւ աւելցուց թէ Ճափոն քաղաքական շահեր չունի Հապէշիստանի մէջ, ոչ ալ որ եւ է յանձնառութիւն, բայց կ'ուզէ պահել իր առեւտրական շահերը:

Դեսպանին այս նոր յայտարարութիւնը մեծ գայրոյթ պատճառեց իտալական մամուլին: Բոլոր թերթերն ալ ծուռն յօդուածներ կը հրատարակեն Ճափոնի դէմ, ամբաստանելով թէ երկդիմի քաղաքականութիւն մը կը հետեւի եւ կ'ուզէ գունաւոր ցեղերու խաչակրութիւն մը կազմակերպել սպիտակ ցեղին դէմ: «Մէսաճէրօ» կ'ըսէ «Թշնամին» խորագրով խմբագրականի մը մէջ.— «Ճափոն թշնամին է ամբողջ սպիտակ ցեղին: Ան դարերով առեղծուածութեամբ շարժած է սպիտակ ցեղին դէմ եւ այժմ կը շահագործէ մեծ պետութեանց միջեւ ծագած պառակտումը, երազելով նոյն իսկ համաշխարհային գերակայութիւն հաստատել, Եւրոպան նուաճելէ յետոյ Ռուսիոյ ճամբով: Այսօր սպիտակ ցեղերուն համար բուն խնդիրն է ընդդիմանալ գունաւոր ցեղերու ճնշումին, ցեղեր որոնք տասնըմէկ անգամ աւելի բազմաթիւ են քան ճերմակները:

Իսկ «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա» կ'ամբաստանէ թէ Ճափոն դէպի Ափրիկէ կը մտնենայ Կարմիր ծովէն, միեւնոյն ատեն Հնդկաստանի դուռները ծեծելով Ջինաստանէն, «տնտեսական լայնատարած յարձակողական մը հաստատելու համար Եւրոպայի դէմ»: «Թէվէրէ» Ճափոնի վերջին պատմութիւնը կը կոչէ «աւազակութեան, անգթութեան, անպատկառութեան պատմութիւն մը» եւ կ'ըսէ թէ Իտալացիները այժմ գիտեն որ «վնասակար դեղին վտանգ մը կը յառաջանայ Ճափոնէն»:

Իսկ Թոքիոյի մէջ բազմաթիւ հրապարակութիւններ եղած են, որոնք խստօրէն կը քննադատեն Իտալիոյ բռնած դիրքը: Իտալական դեսպանատունը բողոքած ըլլալով մասնաւորապէս Ամերիկացիի մը գրութեան դէմ, ճափոնական կառավարութիւնը պատասխանեց թէ չի կրնար ճնշել մամուլին վրայ:

*** Բրիտանական դահլիճը նոր նիստ մը գումարելով, որոշեց Հապէշական վէճին վերջնական կարգադրութիւնը յանձնել Ազգերու Դաշնակցութեան: Այս որոշումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Ֆրանսայի, Փարիզի անգլիական դեսպանին միջոցաւ, որ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ: Երէկ Փարիզ հասաւ Պ. Լիթվինով, եւ իբրեւ նախագահ արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, ոչ աւելի ուշ քան յուլիս 30: Այժմ կը սպասուի որ Ֆրանսան ալ ճշդէ իր դիրքը. Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա նոյնիսկ աչք առած է Իտալիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Կոմիտէութեան Հայաստանի համայ–նավար կուսակցութեան կեդր. կոմի–տէին զեկոյցը՝ երկրին առողջապա–հութեան մասին.—

Հայաստանի քաղաքներուն ու գիւ–ղերուն մէջ, որոնք առաջ գրեթէ զուրկ էին բժշկական օգնութենէ, ծա–ւալուն աշխատանքներ կը կատարուին առողջապահական եւ նախազգուշա–կան գետնի վրայ: Այս վերջին տարի–ներուն, մասնաւորաբար կուսակցու–թեան 17րդ համագումարէն ասդին, բարելաւուած է արդիւնաբերական ձեռնարկներու բանուորներուն եւ գիւղատնտեսական կազմակերպու–թեանց աշխատաւորներուն բժշկական սպասարկութեան գործը: Խորհրդա–յին իշխանութենէն առաջ Հայաստա–նի քաղաքներուն մէջ գոյութիւն ու–նէին 6 հիւանդանոցներ 217 մահճա–կալով, ներկայիս՝ 27 հիւանդանոց–ներ 1500 մահճակալով: Իսկ գիւղե–րուն մէջ, խորհրդային իշխանութե–նէն առաջ ոչ մէկ հիւանդանոց կար, իսկ 36էն բարձրացաւ 300ի, իսկ գիւղե–հակալով եւ 193 բուժարան:

Քաղաքներու մէջ բժիշկներուն թի–ւը 36էն բարձրացաւ 300ի, իսկ գիւղե–րուն մէջ՝ 8էն 315ի:

Հետզհետէ կը ծաւալի նաեւ առող–ջապահական եւ բնաբուժական կա–յաններու շինարարութիւնը, 1000 մահճակալի ծրագրով:

Առողջապահական պիւտճէն 1922ին 313 հազար րուբլի էր, 1935ին՝ 25 միլիոն:

Պէտք է ընդունիլ, սակայն, որ ժո–ղովրդական տնտեսութեան աճումին հետ բաղդատելով, առողջապահական կազմակերպութիւնը ետ է տակա–ւին գիւղերու մէջ, գոհացուցիչ չէ հիւանդանոցներու շինութեան աշխա–տանքը, եւ միշտ կը պակսին բժիշկ–ները:

Ահա թերութիւնները բժշկական եւ առողջապահական ճակատին վրայ.

1.— Գիւղերու մէջ առողջապահա–կան շինարարութիւնները թերի են, բժիշկները կը պակսին, առողջապա–հական կազմակերպութիւնները լաւ չեն աշխատիր, հայթայթուած չեն ա–նոնց գործիքները:

2.— Առողջապահական հսկողու–թիւնը, անհանդուրժելի ըլլալու աս–տիճան, թերի է, ոչ ալ գոհացուցիչ է կարգ մը կազմակերպութեանց պայ–քարը սուր համաճարակներու դէմ:

3.— Մանկաբարձութեան օգնութիւնը, մանուկներու եւ կիներու հիւանդու–թեան քննութիւնը գոհացուցիչ չէ մասնաւորաբար գիւղերու մէջ, երա–խաներու յատուկ բժշկական եւ նա–խազգուշական սպասարկութիւնը կը բացակայի.

4.— Բժշկական ուսումնական հաս–տատութիւնները եւ դասախօսութիւն–ները ապահովուած չեն մասնագէտնե–րով եւ անհրաժեշտ պայմաններով, այնպէս որ թերի է բժշկական ուսու–մը եւ բժշկական վարժարանի շրջա–նաւարտները անբաւական իրենց ո–րակով:

Նկատի առնելով այս թերութիւն–ները, Կեդր. Կոմիտէն հրահանգ կու տայ առողջապահական գործավարու–թեան.

1.— Արդիւնաբերական բոլոր կա–յաններուն մէջ հիմնել առողջապահա–կան սպասարկութեան յատուկ շէնքեր եւ պայքար մղել նուազեցնելու հաշ–մար հիւանդներու թիւը:

2.— Գիւղերու մէջ, բժշկական սպասարկութիւնը բարելաւելու նպա–տակով, 1936ին մահճակալներուն թի–ւը աւելցնել 100 նոր մահճակալներով, ստեղծել բժշկական 18 նոր կայան–ներ, վենեռական 5 կայաններ, ակ–նաբուժական 3 ջոկատներ, ատամնա–բուժական 10 կայաններ:

3.— Մարտունիի, Սիսիանի, Սոտ–փանաւանի կիսաւարտ հիւանդանոց–ներուն շինութիւնը վերջացնել 1935–ին, եւ գալ տարուընէ սկսեալ ձեռ–նարկել հիւանդանոց շինելու Ամա–սիայի, Միկոյեանի, Ազիզբեկովի, Ախտայի եւ Դիլիջանի մէջ:

4.— Երեւանի մէջ հիմնել, 1935ին, արեան ներարկումի տուն մը՝ անմի–ջական վիրաբուժութեան բաժինով: Մասնագէտներ գտնել շտապ օգնու–թեան կայանին համար, ինքնաշարժ հայթայթել Երեւանի, Լէնինականի, Կիրովականի շտապ օգնութեան կա–յաններուն:

5.— Գալ տարի, արուեստական ձե–ւով ichtyol, urotropine, éphédrine, camphre պատրաստելու մասին վերջնա–կան տեղեկագիր մը ներկայացնել: Դեղօրայքի եւ հիւանդապահական ա–ռարկաներու ապառման դիւրութիւն–ներ տալ ժողովուրդին:

6.— Շրջան առ շրջան վերակազմել առողջապահական հսկողութիւնը:

7.— Գալ տարուան պիւտճէն պատ–րաստելու ժամանակ, հիւանդանոց–ներու եւ մեծ բուժարաններու տալ նիւթական յաւելումներ:

8.— Բարելաւել բժշկական սպասար–կութեան որակը, հիւանդանոցներու պարենաւորումը, մշակել հիւանդա–նոցներու յատուկ բանջարանոցներ եւ ագարակներ.

9.— Մինչեւ 1937ի վերջը շողաքն–նութեան յատուկ սարքաւորումով եւ աշխատանոցային կահոյքով օժտել Արթիկի, Ղամարլուի, Վաղարշապա–տի, Նոր–Բայազիտի, Ստեփանա–ւանի, Ամասիայի, Միկոյեանի, Դի–լիջանի շրջանային հիւանդանոցները:

10.— Որպէսզի բժիշկները ամրա–նան գիւղին մէջ, բանջարանոցի հող տալ անոնց եւ արտօնութիւն՝ կով եւ հաւ պահելու:

11.— Զօրացնել ջերմախտի դէմ պայքարը:

12.— Պատասխանատու համարել որ եւ է հիմնարկութիւն կամ կազմա–կերպութիւն հանրային առողջապա–հութեան թերացման մէջ (Երեւանի բակերու մէջ եւայլն):

13 Գալ տարուընէ սկսեալ աւել–ցնել առողջապահական տեսուչներուն թիւը, հիմնել 100 պահեստի մահճա–կալով վարակիչ ախտերու յատուկ հիւանդանոց, աւարտել Երեւանի հա–կանեխական կայանին շինութիւնը, ծաղկախտի դէմ պատուաստ կատա–րողներուն թիւը բարձրացնել 60ի, հիմնել միջշրջանային 3 համաճա–րակային կայաններ Լէնինականի, Կի–րովականի, Նոր–Բայազիտի մէջ:

14.— Ճճիներու հիւանդութեանց դէմ կանոնաւոր պայքար մը մղելու համար, քաղաքներու եւ անասնապա–հական կայաններու հիւանդանոցնե–րուն մէջ ունենալ մասնաւոր մահճա–կալներ, ինչպէս եւ հասարակածային հիւանդութեանց դարմանատուներու մէջ ճճիներու հիւանդութեանց բժշ–կութեան սպասարկութիւն:

15.— Բոլոր շրջաններուն մէջ հիմ–նել կիներու եւ մանուկներու բժշկա–կան քննութեան կայաններ: Ծննդա–բերական մահճակալներու թիւը հասց–նել 260ի: Երեւանի եւ Լէնինականի մէջ կազմակերպել մանկաբարձական օգնութեան շրջուն սպասարկութիւն:

16. Ծննդաբերութեան օգնութեան սպասարկութիւնը առաւելագոյն չա–փով մօտեցնելու համար հաւաքական տնտեսութեան գիւղերուն, գալ տարի կազմակերպել 10 ծննդաբերական տուներ.

17.— Ամէն տարի ամառը 300 մահ–ճակալով համբուր–ապաքինարան մը հիմնել Ֆիզիքապէս տկար երախանե–րու համար:

18.— Գալ տարուան պիւտճէին մէջ վարկ բանալ որպէսզի բոլոր հիւանդ անապատան երախաները խնամուին մանկատուներու մէջ:

19.— Ապաքինարաններու եւ հանգստեան տուներու մէջ բժշկութիւնը գոհացուցիչ աստիճանի մը հասած չըլլալով, լաւ մասնագէտներ պաշտօնի կոչել եւ բարելաւել ապաքինարաննե–րու բժշկական սպասարկութիւնը:

20.— Արզնիի մէջ 1937ին աւարտել հօթր աղբիւրներու հորերը՝ համա–խմբելու համար ջուրերը եւ շինել 35րդ եւ 42րդ աղբիւրներու ըմպա–րանները (buvette):

21.— Հիւանդանոց մը հիմնել Զան–գի գետին ձորին մէջ, կանանչու–թեամբ շրջապատել Արզնիի բնաբու–ժական կայանը

22.— Աւարտել 1936ին Դիլիջանի ապաքինարանին եւ օժանդակ կիսա–ւարտ շէնքերուն կառուցումը, ինչպէս եւ Գիւլագարակի ապաքինարանը.

23.— Իսար–Սուի մէջ հաւաքական գիւղատնտեսութեան աշխատաւորնե–րուն համար հիմնել ապաքինարան մը:

24.— Հրատարակել, բժշկական վարժարանին համար, դասագիրքեր եւ բժշկական աշխատութիւններ: Ա–պահովել, գիտականներու եւ բժշկա–կան վարժարանին համար, խորհրդա–յին եւ արտասահմանեան բժշկագի–տական հրատարակութիւններ:

25.— Առողջապահական գործավա–րութեան կից կազմել բժշկագիտական խորհուրդ մը:

26.— Բժշկական վարժարան ընդու–նիլ տարեկան 200 ուսանող:

27.— Մասնագէտ բժիշկներ պատ–րաստելու համար 20 էնթէռն եւ 20 էքսթէռն ընդունիլ հիւանդանոցներու մէջ եւ բժշկ. վարժարանի ամէնէն յաջողակ շրջանաւարտներէն 50 հոգի ցեւեղել հիւանդանոցներու մէջ:

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԱՂՏՆԻ ԺՈՂՈՎԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— «Ասպարէզ»էն կ'արտա–տպենք հետեւեալ գրութիւնը, իբրեւ նիւթ պատմութեան համար.—

Փրոֆ. Ս. Սողիկեան, 90ամեայ ծերունին, վերջերս մեռաւ Բոչէսթըրի (Նիւ Եորք) մէջ, իր սիրած ժողո–վուրդէն ու հայրենիքէն հեռու:

Մեծ ուսուցչին մօտէն ծանօթներ կը գրեն անոր կեանքին ու ուսուցչա–կան եւ դաստիարակչական գործե–րուն մասին հանգամանօրէն: Ես պի–տի պատմեմ անոր հետ կապուած դր–ուագ մը միայն, որ հազիւ քանի մը հոգիի ծանօթ է:

Կարնոյ գերմանական հիւպատո–սին ապրու միջամտութեամբն էր, որ փրոֆ. Ս. Սողիկեան ազատած էր հայկ. մեծ սպանդէն, ու, ռուսական բանակին կողմէ Կարինը գրաւելու օ–րերուն, միեւնոյն հիւպատոսին շը–նորհիւ՝ ընտանիքով փոխադրուած էր Սեբաստիա, ուր մնաց մինչեւ զինա–դադար:

Մուսթաֆա Քէմալ երբ երկրորդ Միլլի պատգամաւորական ժողովը գումարեց Սեբաստիոյ մէջ, փրոֆ. Սողիկեան տակաւին հոն կը գտնուէր: Այդ օրերուն Սեբաստիա վերադար–ձած էին տասնեակ մը Դաշնակցա–կան ընկերներ, որոնք հրաշքով մը ազատուած էին ընդհանուր սպան–դէն: Բացի Միլլի պաշտօնական պատ–գամաւորական ժողովէն, գիշերները կը գումարուին եղեր աւելի սեղմ խոր–հրդակցական ժողովներ, որոնց կը մասնակցին միլլի չարժման ղեկա–վարները, Մուսթաֆա Քէմալի վս–տահելիները:

Այս խորհրդակցութիւններուն կը մասնակցի եղեր նաեւ Ֆրանսական բարձր պաշտօնատար մը:

Խորհրդակցական ժողովատեղիին բնակարանը դուլուսար հսկողութեան տակ առնուած ըլլալով հանդերձ, մեր ընկերները կը յաջողին գտնել ձեւ մը տանիքը բարձրանալու եւ անյայտ բացուածք մը ունկնդրելու կարեւոր խորհրդակցութիւնները

Ցիչեալ պատգ. ժողովը վերջանա–լէ քիչ յետոյ էր որ փրոֆ. Ս.Սողիկ–եան միջոցը գտած էր փոխադրուել Պոլիս, իր ընտանիքով միասին:

Պոլիս հասնելէն մէկ օր յետոյ, փրոֆ. Սողիկեան իր առաջին այցե–լութիւնը տուաւ «Ճակատամարտ»ի խմբագրութեան:

Խմբագրական գրասենեակին մէջ ներկայ ընկերներուն հետ ծանօթա–նալէ եւ Ներքին գաւառներու կացու–թեան մասին ամփոփ տեղեկութիւն–ներ հաղորդելէ յետոյ, փրոֆ. Ս. Սո–ղիկեան ցանկութիւն յայտնեց տե–սակցիլ Հ. Յ. Դ. պատասխանատու մարմնոյ մէկ ներկայացուցիչին հետ, կարեւոր գործի մը համար: Առաջ–նորդուեցաւ ուրիշ գրասենեակ մը, ուր զինքը ընդունեց նոյն մարմնոյ ընկերներէն մին:

Որեւէ խօսք ըսելէ առաջ, ան իր հագուստներու խորքէն դուրս բերաւ յաթի կտորով փաթթուած փոքրիկ ծրարիկ մը եւ յանձնեց ընկերոջ՝ ա–ւելցնելով.— «Բացէք եւ կարդացէք այդ նամակը, որմէ յետոյ կարենանք խօսիլ աւելի համարձակ»: Նամակը ծածկագիր էր եւ բաւ երեւոյթին ինք ծանօթ էր բովանդակութեան: Ան–միջապէս բացուեցաւ ծածկագիրը Գրուած էր հմուտ ընկերոջ մը կող–մէ: Այդ նամակին մէջ գրի առնու–ուած էին մասնաւորապէս վերոյիշեալ գանփակ խորհրդակցական նիստերէն մէկուն մասին չահեկան տեղեկու–թիւններ: Ցիշողութեամբ միայն պի–տի տամ անոր բովանդակութիւնը:

Խնդրոյ առարկայ նիստը նուիրուած է եղեր երկու կարեւոր խնդիրներու պարզաբանութեան: Ձեռնտո՞ւ է ար–դեօք ընդունիլ Պոլսոյ Տամատ Ֆէրիտ փաշայի կառավարութեան հեղինա–կութիւնը: Եթէ ձեռնտու չէ, այդ պարագային ի՞նչ միջոցով Միլլի չար–ժումը պիտի առնէ իր արտաքին քաղաքականութիւնը: Այս երկու կա–րեւոր խնդիրներու լուծումը մեծա–պէս կախուած էր Ֆրանսացի պաշ–տօնատարին յայտնելիք լուսաբանու–թիւններէն:

Ֆրանսացին ոտքի կ'ելլէ եւ ուշա–դիր ունկնդիրներուն կը յայտնէ թէ՝ անհրաժեշտ է կազմել Միլլի ըմբոստ կառավարութիւն մը, բայց առայժմ պահել գաղտնի: Անոր առաջին գոր–ծը պիտի ըլլայ մերժել Պոլսոյ կա–ռավարութեան իրաւասութիւնը, եւ յանուն Թուրքիոյ անոր ստանձնելիք յանձնառութիւնները: Միլլի արտա–քին քաղաքականութեան առաջին յե–նարանը պիտի հանդիսանայ Ֆրան–սա.

Բայց Քէլէմանսոյի կառավա–րութիւնը կը հարցնեն ամէն կող–մէ.

Ֆրանսացին ընդհատելով զանոնք կը շարունակէ. «Քէլէմանսոյի օրերը համրուած են: Անոր անկումը մօտա–լուտ է: Նոր գալիք կառավարու–թիւնն է որ ընթացք պիտի տայ Միլլի կառավարութեան արտաքին քաղա–քականութեան»:

Ժողովականները կը մտահանչեն անգլ. կառավարութեան հակառա–կութիւնը միլլի չարժման հանդէպ. Ֆր–րանսացին վճռականօրէն կը յայտնէ թէ անտեղի է այդ կասկածը, որով–հետեւ սիրայիր համաձայնութիւնը անխախտ պահելու ցանկութեամբ, Անգլիան պահելու չի կրնար ճնշողա–կան միջոցներու դիմել, առանց Ֆր–րանսայի հաւանութեան եւ գործակ–ցութեան:

Ֆրանսա, կ'եզրակացնէ Ֆրանսա–ցին, չի կրնար պաշտպանել Հայերու եւ Յոյներու դատը, որովհետեւ ա–նոնք յետագային պիտի դառնան մեր առեւտրական հակառակորդներն ու մրցորդները մօտաւոր արեւելքի մէջ: Ան պիտի պաշտպանէ եւ նիւթապէս ու բարոյապէս օժանդակէ Միլլի չարժման, խափանելու համար վերո–յիշեալ վտանգը

Այս լուսաբանութիւններէն յետոյ է որ կ'որոշուի կազմել Միլլի անկախ կառավարութիւնը, մերժել Պոլսոյ կառավարութեան իրաւասութիւնը, եւ այս կառավարութեան յանձնել Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականու–թիւնը:

Նամակին մէջ յայտնուած էր նաեւ որ փրոֆ. Սողիկեան ծանօթ է անոր բովանդակութեան եւ առհասարակ այնտեղի ընկերներու հետ սերտ յա–րաբերութեան մէջ եղած է, առանց կարեւորութիւն տալու հաւանական վտանգներուն. Ան տուաւ նաեւ լրա–ցուցիչ տեղեկութիւններ, սակայն չկրցաւ ըսել թէ ո՞վ էր յիշեալ Ֆր–րանսացին, որովհետեւ անոր ներկա–յութիւնը Սեբաստիոյ մէջ ոչ ոք գի–տէր, իսկ խորհրդակցութեանց ըն–թացքին միշտ անոր խօսք ուղղր–ուած է կոչելով պարոն «Էֆքէյանս»: Այս տիտղոսն իսկ ենթադրել տուած էր թէ ան հեղինակաւոր անձ մը ըլլալու էր:

Փրոֆ. Սողիկեան այս պարագայէն չափազանց ազդուած էր եւ դարձած յոռետես մեր դատի յաջողութեան մասին:

— «Ես նպատակ չունէի հեռանալ Սեբաստիայէն, ըսաւ ան, ինքզինքս վերապացուցելիք Սանասարեան վար–ժարանին նուիրելու ցանկութեամբ, սակայն, այժմ կը տեսնեմ թէ Եւրո–պան սկսած է մեզի մատնել զինա–դադարի առաջին օրերէն իսկ: Այս պատճառով ալ Սեբաստիա–մնալս ա–նօգուտ համարեցի»:

Ցեղասպան դէպքերը հաստատեցին փրոֆ. Սողիկեանի յուսահատութիւ–նը: Եւ մէկը, որ 40 տարի նուիրուած է եղեր հայ նորահաս սերունդի կր–թական–դաստիարակչական գոր–ծին, պարտաւորուեցաւ իր ծերու–թեան օրերուն գտնել թափառական. Եւ օտար հողի վրայ աւանդեց իր հո–գին:

Շատ ուշ միայն պարզուեցաւ որ Ֆրանսացի պաշտօնատարը եղած է Ֆրանքլէն Պույեօն:

Յ. Ա.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հայկական Ցեղեկատու Գրասենակը (Փրէս Պիւրօ), որուն կեդրոնը կը գտնուի Նիւ Եորքի մէջ, հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հաղորդած մամուլին.—

Իր ծագումէն ի վեր, Հայկական Փրէս Պիւրօն հետեւողական եւ ազդեցիկ կերպով ծառայած է Հայաստանի եւ Միացեալ Նահանգներու մէջ գտնուող Հայոց դատերուն: Մասնաւորապէս ողբացեալ Վահան Փափազեանի ղեկավարութեան ներքեւ ան կատարած է հետեւեալ գլխաւոր գործերը.—

1. Ան նպաստաւոր ձեւով մը կազմակերպած է այս երկրի հանրային գիտակցութիւնն ու կարծիքը, որոնք կը յուզուէին մեր բախտաւորութեան ու դժբախտութեանց պատճառով:

2. Ան փնտռած եւ ապահոված է աջակցութիւնը ականաւոր անձնաւորութեանց, որոնք ղեկավարներ են ընկերային բոլոր մարզերուն մէջ, ինչպէս նաեւ աջակցութիւնը այս երկրին մէջ գործող ամէնէն ազդեցիկ կազմակերպութեանց յօգուտ մեր դատին:

3. Ան կազմակերպած է Հայաստանի անկախութեան Ամերիկեան Կոմիտէն, որ 1918էն ի վեր, գործակցութեամբ Փրէս Պիւրոյի, անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցած է մեր ազգային քաղաքական շարժման:

4. Ան նոյնպէս կազմակերպած է կապանի դաշինքին ընդդիմացող Ամերիկեան Կոմիտէն ու աջակցած անոր: Այս Կոմիտէն յաջողապէս կասեցուց ընդդէմ այս խայտառակ դաշինքին վաւերացման, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն կողմէ:

5. Ան հրատարակած եւ ցրուած է շարք մը կարեւոր գիրքեր, գրքոյկներ, յուշագիրներ եւն., ի մասին հայկական դատին եւ անոր յարակից հարցերուն:

6. Ան բազմաթիւ խօսումներ առած է անհատներէ, կազմակերպութիւններէ, կուսակցութիւններէ, պաշտօնական ներկայացուցիչներէ եւ մարմիններէ, նամակներու, յուշագրերու, յայտարարութեանց, որոշումներու, խնդրագիրներու, տեղեկագիրներու, վերապահումներու եւ այլ ձեւերով:

7. Վերջապէս, ան բարեկամական յարաբերութիւններ մշակած է բարեկամ պետութեանց հաստատութիւններուն եւ ներկայացուցիչներուն հետ:

Դժբախտաբար Պ. Վահան Փափազեանի անժամանակ մահուան պատճառով, այս գործունէութիւնը կախակայուեցաւ ժամանակի մը համար: Կը յուսանք, սակայն, որ այս կախակայումը չուտով պիտի հատնի ու վերանորոգ եւ կրկնապատիկ գործունէութեամբ մը:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Այդ պատմութիւնները յաճախ հա–մեմւում էին երգերով, երգում էին մէկ մէկ, երգում էին խմբով, երբեմն էլ շուրջպար բռնած՝ պարում էին պարեր, որ չէի տեսած մեր խնջոյք–ներում: Երբեմն երգում էր նաեւ Ջա–նան հօրքուրը, ա՜խ, ինչ լաւ ձայն ունէր նա. ինչպէս կ'ուզենայի նրա պէս երգել: Առաջին անգամ ես այդ տանը լսեցի «Մոկաց Միրզէն», «Կանչէ կռունկ կանչէ»ն:

Այդ կախարդիչ մթնոլորտում յա–ճախ մոռանում էի, թէ ուշ է, գի–շեր է, թէ տանն ինձ սպասում են, թէ կարող են յանդիմանել:

Երջանիկ պիտի լինէի, եթէ ձգէին որ ես էլ քուրսու տակը, Լոբիս–Մե–լիքովի, Լազարովի կողքին քնէի, ա–ւելին՝ կ'ուզենայի նրանց քոյրը լի–նել, միշտ նրանց տանն ապրել:

Եթէ պատահէր, որ Ջանան հօր–քուրն զբաղուած մոռանար իմ գոյու–թիւնը, ժամանակին ինձ տուն չու–ղարկէր, կը յայտնուէր պատանի եղ–բայրս եւ ինձ տուն կը տանէր:

Տանը կը սկսուէր իմ տանջանքը: Մայրիկէս աւելի մեծ քոյրս էր ինձ տանջում: Նախ՝ չէր թողնում անենակ մտնելու: Խոհանոցում հանեցնում էր, տակով, վրայով փոխում էր հա–գուստներս, քացախաջրով սանտրում մազերս, չլինի թէ ոջիլ բերած լինէի հետս:

Ես հանդուրժում էի այդ չարչա–րանքին, պիտի հանդուրժէի ամէն օր, միայն թէ թողնէին երթալու Ջա–նան հօրքուրի տունը, ուր ...

Զգիտեմ թէ ի՞նչ էր բերում մար–մինս այդ տնէն մեր ընտանիքի հա–մար անհանդուրժելի, բայց հիմա գի–տեմ, որ այդ միջավայրէն հոգիս վեր–ցրել է բաներ, որ ուրիշ հետ չեմ փո–խի: Ջանան հօրքուրը եւ նրա տունը:

Ցետոյ, շատ յետոյ պիտի հասկա–նայի թէ նա յեղափոխական էր. կամ յեղափոխականների հովանաւորողը, որ նրա տանը պահւում էին զէնքեր ու փամփուշտներ, որ նրա միջոցով տա–րածւում էր արգիլուած գրականու–թիւն, որ նրա տանը տեղի էին ունե–նում ժողովներ, կազմւում ծրագիր–ներ, մի խօսքով նրա տունը յեղափո–խականների տունն էր ու ինքը նը–րանց «հօրքուրը»:

Ջանան հօրքուրն ինձ շատ էր սի–րում. գուցէ նրա համար, որ աղջիկ չունէր եւ ինձնից աղջկայ կարօտն էր առնում, գուցէ նրա համար, որ ես էլ իրեն էի սիրում եւ իր հրամաններին հնազանդում: Ցամենայն դէպս իմ եւ նրա մէջ կար մի այնպիսի մտեր–մութիւն, որպիսին չկար թերեւս իմ եւ հարազատ մօրս մէջ:

Գարնան եւ ամառուան կիրակինե–րը, երբեմն լուռ ու մութին՝ Ջա–նան հօրքուրը գալիս էր մեր դու–ռը:

— Հարսա՛րլա, կանչում էր մօրս, աղջիկը հանէք, ժամ տանեմ, այսօր Տէր Մինասն է պատարագիչ:

Մայրս՝ բազմամարդ ընտանիքի հոգերով ծանրաբեռնուած՝ ժամանակ չունէր յաճախ եկեղեցի երթալու, իսկ գնալիս էլ՝ չէր սիրում երախաները հետը տանել: Այդ բախտին ինձ ար–ժանացնում էր Ջանան հօրքուրը:

Պէտք չկար ինձ զարթնեցնելու, հա–գիւ նրա ձայնը լսած՝ ես ոտքի էի լի–նում արդէն: Չէին մերժում, գուցէ Ջանան հօրքուրին էին ուզում հաճոյք պատճառել, գուցէ եւ իմ չարութիւն–ներէն էին ուզում ազատուած լինել:

Ինչ էլ որ լինէր պատճառը, ես եր–ջանիկ էի, որ Ջանան հօրքուրի հետ ժամ պիտի երթայի

Հագնում էի տօնօրեայ հագուստ–ներս, գեղին, փուփուլով մաշիկ–ներս, գլուխս կապում էի մետաքսէ վարդագոյն փոշին (այն ժամանակ եւրոպական գլխարկը դեռ ընդհանրա–ցած չէր Կարսում) եւ բռնում էի Ջա–նան հօրքուրի ձեռքը:

Ի՜նչ երջանիկ օրեր էին այդ օ–րերն ինձ համար:

Գարնանային, կամ ամառնային ա–ռաւօտները Կարսի՛... Օդը վճիտ, ինչպէս ցօղն աղամանդի, երկինքը կապոյտ, ինչպէս երազը մանուկի, արեւը ջերմ, ինչպէս համբոյրը կոյ–սի, զեփիւռը մեղմ, ինչպէս չունէր թռչնակի, հողը մշկաբոյր, ինչպէս բացին Անահիտի, գետը դաշնաձայն՝ երգ պաշտամունքի.

Առաւօտնե՛րը Կարսի ...

Ծուխը բացւող դռների, մայիսին ու բառաչը ղաշտ մեկնող անասուն–ների, հօ՛յ, հէ՛յը հովիւների, ծուխը չէն երդիքների ու զողանջը օրհնե–գու զանգերի:

Զարթօնք է:

— Ժա՛մ, ժա՛մ, ժա՛մ ...

Քայլում եմ Ջանան հօրքուրի ձեռ–քը բռնած, գետի աջ ափով, դէպի ե–կեղեցի:

Սուրբ Առաքելոց տաճարի մօտով ենք անցնում:

Արքաս Բագրատունի թագաւորն է շինել այն: Մի թագաւորի աչքեր են փորւած այդ տաճարին խէթ նայած լինելու համար. պատերազմ է եղել, Հայի արիւն է հոսել այդ տաճարը Հային պահելու համար:

— Իսկ այսօ՞ր ...

Մեր ձեռքը չէ այն. Ռուսն է պա–տարագում այնտեղ:

Մոխրագոյն կարծր քարէ, ռուսա–կան ոճով շինուած մի զանգակատուն է բարձրանում մօտը, որտեղէն հն–չում էր զոռ, ապարոսկեան մի որոտ զանգի, որ մեր հոգին չէր մղում ա–ղօթքի: Երկաթաղանցով պատած էր գաւիթը եւ օտարացած էր Հային:

Ջանան հօրքուրը կանգնում էր մի պահ, խաչակնքում էր կուրծքը, հա–ռաչում էր ու յետոյ,

— Հը՜մմ ...

Ես յետոյ պիտի հասկանայի այդ «Հըմմ»ի իմաստը:

Մեզ մնացել էին երեք եկեղեցիներ մէկը կաթոլիկ Հայերինը, գետի ձախ ափին, Զախմախ ամրոցի ստորո–տում:

Լուսաւորչական եկեղեցիներէն մէ–կը՝ Ս. Նշան, պզտիկ ժամը, գտնւում էր Սեւ լեռան ստորոտում, դաշտի վրայ: Գմբէթաւոր, հնադարեան մի մատուռ էր այն, մութ ու խորհր–դաւոր:

Նրան շրջապատող թաղերը բնակ–ւած էին մեծ մասով հին ու նոր գաղ–թականներով: Իր քահանաներն էլ երկրէն եկած՝ ժողովրդի զաւակներ էին, սրբակրօն ու նուիրուած: Կի–րակի օրերը եկեղեցին նեղ էր գալիս աղօթողներին. շատերը դուրսն էին մնում, փողոցում. եկեղեցին գաւիթ չունէր:

Մեծ ժամը՝ Ս. Աստուածածին, գտ–նւում էր միջնաբերդի կռծքի վրայ:

(3)

ԵՂԻՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Հայկական Հարցը միշտագոյ և բարձր նշանակութիւն ունեցող քաղաքական հարց մըն է: Անոր լքումը պիտի նշանակէր անպատիւ և դաւաճանութիւն մը գալոց սերունդներուն, և նուաստացուցիչ նշան մը մեր բարոյական սնանկութեան.

Գիտենք թէ նիւթապաշտութիւնը բացարձակապէս տիրական է միջազգային քաղաքականութեանց մէջ։ Եւ սակայն, մենք վստահ ենք որ արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ վերջ ի վերջոյ.

Քսան տարի առաջ, աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր անգթօրէն տեղահանուեցան իրենց պապենական տուներէն և քշուեցան դէպի անխուսափելի մահ, ամենախուժդուժ անգթութիւններով, որոնց նմանը չէ արձանագրուած պատմութեան մէջ: Ի մի բան, անոնք նահատակներ էին, որոնք մեռան հաւատարիմ մնալով կեանքի ամենավսեմ սկզբունքներուն և իրենց ամենաթանկ հաւատալիքներուն.

Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին, մեր ժողովուրդի լաւագոյն տղերքը, բնորանին, կռուեցան ու թափեցին իրենց արիւնը գրեթէ, ամէն ռազմաճակատներուն վրայ, վրան գաղափարականներու և միջազգային արդարութեան պաշտպանութեան համար:

Նոյն իսկ համաշխարհային պատերազմէն յետոյ, մենք ստիպուած էինք երեք տարի միամինակ շարունակելու մեր արիւնալի պայքարը յուսած մեր մեծ դաշնակից ու գործակից պետութիւններէն — ընդդէմ բռնութեան և արտաքին յարձակումներու: Այսպէս, թէև մենք անհամար կորուստներ կրեցինք մեր հաւատքին և ուխտին հաւատարիմ մնալով, մեր իրաւացի և արդար պահանջները անտեսուեցան ու մենք մնացինք ձեռնունայն:

Խորհրդային Հայաստանի տարաժամ գոյութիւնը լուծում մը չէ հայկական հարցին: Վերջին տասնըհինգ տարիներու դէպքերը պէտք է համոզած ըլլան մեր ամենաթունդ խաղաղասէրներն անգամ թէ մեր պատմական հայրենիքի ներսն ու շուրջը գոյութիւն ունեցող իրաց վիճակը յուսահատօրէն անյարմար և անարդար է Հայերուն համար ժամանակաւորապէս և հաւաքական չէ ազատութեան և խաղաղութեան ընդհանրապէս

Մինչ Հայաստան դիտապաստ ու լքեալ կը մնայ, բոլորովին պարպուած իր օրինաւոր տէրերէն, աւելի քան 800.000 հայ տարագիրներ, — ցրուած Պարսկաստանի, Միջագետքի, Սուրիոյ, Պաղեստինի, Եգիպտոսի, Պալքաններու, Եւրոպայի և Ամերիկայի մէջ, — դարձած են անհայրենիք ժողովուրդ մը, ենթակայ ամէն տեսակ զրկանքներու և քաղաքական ու տնտեսական ցնցումներու:

Ամէն տարակոյս վեր, փաստուած է մեր իրաւունքը, լինելու տէրը ազատ և անկախ Հայաստանի, տէրը մեր ճակատագրին և վեհապետ մեր իշխանութեան

Ուստի, Հայկական Փրէս Պիւրօն կը խոստանայ երբեք չլքել իր վրայ դրուած վստահութիւնը և շարունակել այս մեծ հանրապետութեան մէջ կազմակերպումը բոլոր կարելի ազդեցութեանց ի նպաստ հայկական անկախութեան:

Մեր նահատակները պէտք չէ որ ի զուր մեռած ըլլան: Մեր անգին զոհողութիւնները պէտք է որ հատուցուին:

Հաւատալով մեր ժողովուրդի կենսունակութեան, գիտնալով որ ոչ մէկ հարց լուծուած կարելի է համարել, քանի ան լուծուած չէ արդար կերպով, ու սակայն վստահելով մարդկային խղճին և յենլով մեր բազմաթիւ բարեկամներուն անկեղծ աջակցութեան, մենք խորապէս համոզուած ենք որ Հայաստանի անկախութիւնը պիտի իրականանայ։

Հետևաբար անհրաժեշտ է որ մենք միացնենք մեր ճիգերը այս վսեմ և կենսական գործին մէջ, իրականացնելու համար Հայաստանի քաղաքական ազատութիւնը և հողային ամբողջութիւնը:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԿՈՐՍՈՒԱԾ ՊԱՀԱԿԱԽՈՒՄԲԸ»

— • —

Անհաւասրկ ամերիկեան շարժանկար մը եւս։ Խոսուն շարժանկարին առաջին ֆիլմը գրեթէ, ուր դերասանները բոլորն ալ այր մարդիկ են: Բեմադիրն է նշանաւոր Ճոն Ֆորտ: Գլխաւոր դերակատարներն ալ Վիքթոր Մաք Լակլէն և Պորիս Քարլոֆ (Ֆրանքէնշթայնի անմոռանալի խաղարկուն)

Եւրոպայի մէջ երբ դեռ կը շարունակուէր ընդհանուր պատերազմը, Հնդկաստանի խորերը անապատներու մէջ կորսուած էր անգլիական շրջուն պահակախումբ մը

Կը քալեն, կը քալեն անընդհատ, առանց գիտնալու թէ ո՞ւր են. կարծես ամէն վայրկեան մահը իրենց շուրջը կը դեգերի, Անօթի են, ծարաւ և յոգնած, յանկարծ իրենց առաջնորդ սպան թաւալգլոր վար կ'իյնայ ձիէն: Սպաննուած է անծանօթ գնդակէ մը:

Առաջնորդութիւնը կը ստանձնէ ուրիշ մը (Վիքթոր Լանկլէն): Երկար թափառումներէ յետոյ, հեռուէն կը նշմարեն ծառեր։ Իսկապէ՞ս ծառե՞ր են թէ թշնամիներ են: Պէտք է սակայն մօտենան ու կը սկսին իրենց քայլերը աւելի արագացնել: Արմաւենիի ծառեր են: Զինուորները ձեռ—քով հետ կը սկսին խմել այդ պղտոր ջուրը, իրենց ծարաւը յագեցնելու համար։

Գիշեր է, չեն ուզեր բաժնուիլ ովասիսէն և երկու հոգի ձգելով ձիերուն պահակ, կ'երթան քնանալու: Առաւօտ կանուխ կը տեսնեն սակայն որ երկուքն ալ դաշունահարուած են ու ձիերն ալ կորսուած:

Իրենց ընկերներու վրէժը լուծելու համար երկու հոգի կը մեկնին: Հազիւ քանի մը քայլ կ'առնեն, երբ առհաւազներու մէջէն գնդակի մը Փչչոցը!

Հետզհետէ կը պակսին և տասներէկ զինուորներէն կը մնայ երեք հոգի, որոնց մէկը (Պորիս Քարլոֆ) որ Աստուածաշունչը ձեռքը միշտ կ'աղօթէր և կ'ուզէր որ իր ընկերներուն հոգիներն ալ Աստուծոյ մօտեցնէ, կը տեսնէ սաւառնակ մը: Այո, Աստուած լսած էր իր ձայնը և եկած էր ազատել զիրենք, սակայն սաւառնորդը հազիւ ոտքը գետին դրած, գնդակ մը կը պատռէ իր կուրծքը: Ահա իրենց առջևն է օդանաւը, քանի մը քայլ անդին։ Չեն կրնար մօտենալ: Իրենց ազատարարը կը տեսնեն, ոչ մէկ օգուտ, գաղափար ալ չունին քշելու ու վէշերանց կրակի կուտան օդանաւը, գուցէ հեռուէն նշմարուելու ակնկալութեամբ:

Պորիս Քարլոֆ, կարծելով որ իր ընկերներն էին օդանաւորդին սպաննողները, միտր առելութեամբ լեցուն, խաչը ձեռքին մէջ կը մեկնի: Ընկերներէն մին օգնութեան կը փութայ, ազատելու համար, սակայն երկուքն ալ կ'իյնան:

Գերեզմանի փոխան մէկ մէկ աւազի կոյտ, իբրաւ քով, որոնց վրայ իբր պահակ կը կենան, աւազի մէջ խրած իրենց անբաժանելի ընկերները՝ սուրերը

Մեռնելու կարգը եկած է վերջինին, Վիքթոր Մաք Լակլէնի: Կիսամեռ և փոսի մը մէջ պահուըտած, հրացանը ձեռքին, ան որոշած է հոն մնալ մինչև որ սպաննէ իր հակառակորդները:

Թշնամիները կարծելով որ բոլորն ալ մեռած են, կամաց կամաց կը սկսին մօտենալ, մինչ Անգլիացին փոսին մէջ պառկած կը սպասէ անհամբեր և վրէժը կը լուծէ ընկերներուն:

Խենթի նման կուգայ ընկերներուն մօտ, կը պոռայ և թշնամիներուն մահը կ'աւետէ, սակայն անօգուտ, երբ պատասխան աւազէ կոյտերուն մէջ խրած սուրերուն երերալը կը տեսնէ որ մերթ ընդ մերթ ծովը կը շոյէ:

Խաղարկութիւնը, պատկերները բոլորն ալ հիանալի են, միակ քիչ մը անընականութիւն որ կայ, այդ ալ անծանօթ գնդակներն են: Յաջող է շարժանկարը, սակայն կարելի չէ դասել «Պէնկալի երեք նիզակաւորներու» կարգը:

Հ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ծիլե՛ր .

— • —

Հայրենի դաշտե՛ր, հայրենի դաշտեր, դուք ոսկիի ամբար, սրբութեան տաճար, թողէք որ երգեմ ձեր փառքը բարձր:

Հայրենի դաշտե՛ր, այս իրիկուն տարագրի մշտաբորբոք հոգիիս թոնիրը կրակ առած կը վառի, ինչպէս ԷԹՆԱյին կրակը ամառնային օրերուն, համայն աշխարհի վրայ:

Հոգիիս կրակը կ'ուզէ երկինքին ճերմակ ու մարգարտափայլ վարդերուն մօտենալ, վարդեր, որոնց մշտաբաց նայուածքին հուրը ոչ ոք հասկցաւ, բացի երկնային սփիտակափառ հրեշտակներէն:

Հայրենի դաշտե՛ր այս իրիկուն հոգիիս վրայ ձանկ մը կրակ նետեցին ձեր կարմիր կրակէն ու ես սկսայ կատաղօրէն ու տանջուածի մը նման ինքս ինձմով դալարուիլ:

Ով վիրաւոր դաշտեր, իմ տանջահար ու կարօտատենչ սրտիս, գիշերներուն հետ ձեզի համար անքուն է: Ու բոծոծներու պէս, դաշտավայրէ դաշտավայր երգելէն իր ձայնը մարեցաւ ..

Ով ոսկիի պատմուճանով հագուած դաշտեր, տարագրի չարաբաստ ոտքերս խաղաղութիւն չունի և չպիտի ունենայ, այս ամպամած ու օտար ափերուն վրայ:

Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ուզեմ որ կապոյտ ասողագարդ գիշեր մը, լուսնկայի ջահովն իսկ իմ տառապակոծ ցեղիս պաւակները մէկիկ — մէկիկ դէպի հայրենի դաշտերը մեկնին, լծուելու համար ստեղծագործ աշխատանքի նորոգիչ գործին:

Հայրենի դաշտեր, դուք ոսկի անհատնում, հաւատացէք որ իմ տարագրի հոգիս հայրենի երկրին երբեմնի հրավառ կրակը ունի և ի տես մեր այսօրուան ցեղազաւ գործերուն՝ իմ սիրտս արիւն արցունք կուլայ

Հայրենի դաշտե՛ր, հայրենի դաշտեր, հոգիիս մէջ կրակ կայ այս գիշեր ...

Մ. ՀՐԱՏԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

— • —

«Թան» կը գրէ (15 յուլիս) — Աշխարհական Թուրք քրիստոնեաներու միութիւնը Հալէպիի մէջ իր առաջին ժողովը գումարեց երէկ: Ժողովին ներկայ էին միութեան անդամներ, փոքրամասնութեանց վարժարաններու փոխանորդ մարմինները, տնօրէնները, ուսուցիչները, կարգ մը փաստաբաններ, բժիշկներ, առեւտրականներ: Ժողովը բացաւ միութեան հիմնադիրներէն և նախագահ Դաւիթ Սամուէլ Եըլմազ և բացատրեց միութեան ծրագիրն ու ջանքերը: Նախագահը ի մէջ այլոց ըսաւ.

— Մեր առաջին ձգտումն է իրական Թուրք հայրենակից հասցնել: Հանրապետական օրէնքը կրօնքի մէջ ազատ թողած է հայրենակիցները: Քրիստոնեայ անդամներուն կրօնքին հետ որևէ յարաբերութիւն չունինք: Ամէն մէկ անհատ կը սպասենք նախ թրքութիւնը փառք մը նկատել և այդ զգացումով ապրիլ:

Ցեռայ նախկին ուսուցիչ տնօրէն Տօնիկ Սարգիս խօսած է:

«ԹՈՒՐՔ ԹՌՉՈՒՆԸ»

Թուրք օդային պաշտպանութեան տնօրէն Րիզա հետեւեալը յայտարարեց ու թուրք նորաւարտ օդաչուներու Ռուսիա մեկնումին առթիւ :—

Մօտաւորապէս երեք ամիս է որ բացուած են Թուրք Թռչունին դասընթացները: Դասընթացքը կը բաղկանայ Ա.Բ.Գ. բաժանումներէն: Առնուազն ամէն մէկուն համար աշակերտը անջատ անջատ վկայագիր կը ստանայ: Այս երիտասարդները Ռուսիա կը ղրկենք, որովհետև սաւառնակի թռիչները ժամանակ պայմաններ յրացնող տարածութեան կը կարօտին: Անգարայի շուրջը յարմար տեղ գտանք Ա. և Բ. բաժանումներու թռիչքներուն համար: Բայց Գ. շրջանը որ կատարելագործումն է, իրեն յարմար տեղ չունի: Երկրին զանազան վայրերուն մէջ քննութիւն կատարել կուտամ: Երբ յարմար տեղ մը գտնուի, աշակերտները հոն պիտի ղրկենք, տարուան որոշ մէկ շրջանին, որպէսզի լրացնեն իրենց ուսումը: Մինչև այդ որպէսզի հասած ուսանողութենէն կարենանք ուսուցանող ներու շարք մը ձեռք ձգել, առաջին դասընթացքին լաւագոյն պարոններէն և օրիորդներէն ութ հոգի զատեցինք: Անոնք Խ. Միութեան սաւառնակի բարձրագոյն վարժարանը պիտի երթան: Հոն՝ երեք ամսուան շրջան մը ունին բոլորելիք: Ութ ուսանողները պիտի վերադառնան իրենց սորվածը հոս սորվեցնելու համար: Մարզանքի միւս ճիւղերուն նման՝ սաւառնորդութիւնը եւս մեր երկրի ամբողջ երիտասարդութեան մէջ կը տարածուի: Բայց, այս ճիւղը անհամեմատօրէն մեծ ծախքի կը կարօտի: Վայրի ալ պէտք կայ: Երկրին զանազան վայրերուն մէջ Ա. և Բ. բաժանումներու համար ճիւղեր պիտի բանանք: Նախ, քննենք, յետոյ որոշենք:

** Մեկնողներէն ուսանողուհի Սապիհա բսած է —«Շատ վստահ եմ իմ մասին: Երեք ամիս վերջ կատարեալ սաւառնորդուհի մը պիտի ըլլամ: Իբրև Թուրք աղջիկ աշխարհի մը ցուցմներուն պիտի մասնակցիմ: Այս ճիւղին մէջ ալ Եւրոպայի ցոյց պիտի տամ Թուրք կնոջ արժէքը: Կեանքս սաւառնորդութեան պիտի նուիրեմ: Ձրի ուսուցչութիւն պիտի ընեմ ու իմ ձեռնայոյն հանճարը պիտի ըլլայ Թուրք սաւառնորդներ և սաւառնորդուհիներ հասցնել:

ՅԵՏԱԴԻՄԱԿԱՆ ՄԱՌ»Ը

Ալի Հաճի Գարաճան կը գրէ — Կ'ըսեն թէ Պրուսայի մէջ կ'ուզեն կրաբել նոճիները: Ձենք յուսար որ կուսակալ Ֆազըլը, որ բարեկամ է կանաչութեան, նման արտօնութիւն մը տուած ըլլայ: Բայց, քաղաքապետական շրջանակներուն մէջ «նոճիները կտրենք» ըսուած է որ լուրը մինչև Պոլիս է եկեր: Ուրեմն, քանի որ ճիշդ է, այս մտածումին շուրջն անգամ ոչ թէ նոճիներուն, այլ Պրուսայի մէջքին կացին իջեցնել կը նշանակէ: Քանի որ կարգը եկաւ, ըսենք, թէ մենք ծառին թշնամի ենք, բայց նոճիին ալ աւելի թշնամի ենք: Այս թշնամութեան առաջին կարգին վրայ կը գտնուին մեր քաղաքապետութիւնները:

Առաջին օրինակ,— Քարթալի անուանի նոճեստանէն հետք չմնաց:

Ինչո՞ւ: Շատ պարզ է,— կ'ուզեն ծախել գերեզմանատունը, բայց, նոճիներով կալուած չի ծախուիր: Հետևաբար կը կտրեն զանոնք ու հողը կը ծախեն:

Երկրորդ օրինակ,— Այազփաշայի նոճեստանէն հետք չմնաց: Ինչո՞ւ: Նոյնն է պատճառը:

Քասըմ փաշայի նոճիներն ալ, դարձեալ հողն ու փայտը ծախելու համար, անցեալ տարի կտրեցին:

Լուր մը եւս,— Էյուպի մէջ նոճիները օր օրի կ'աւրուին: Գարաճա Ահմէտի այս ու այն կողմը կը մերկանայ:

Նոճիի հանդէպ այս թշնամութեան պատճառն ի՞նչ է: Չըլլա՞յ թէ նոճիներն ալ, մզկիթներուն, թիւրպէններուն, գերեզմաննոցներուն, թէքքէներուն եզերքը գտնուելուն համար, «յետադիմական ծառեր» նկատուին ..

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՁԵՏԵՂՈՒՄ

— • —

Թրակիոյ մէջ տեղաւորուելիք գաղթականներու խնդիրը լրջօրէն կը հետապնդուի: Գործի ձեռնարկած է արդէն մարմին մը, որուն կը նախագահէ ներքին նախարար Շիւքրի Գայան, կը մասնակցին Պուքրէշի դեսպան Սիւլահի Թանրը Էօվէր և կարգ մը ուրիշ անձեր: Թրակիայէն էնկիւրի գացին քննիչի փոխանորդ Վէհպի և բնակումի տնօրէն Ֆայիք: Նոյն գործով Խորէնէ գացած են Սիւլահի Թանրը Էօվէր և քննութեան խորհրդական Հուլիւսի: Սիւլահի պիտի քննէ այն վայրերը ուր պիտի տեղաւորուին Ռումանիայէն եկող գաղթականները, և պիտի մեկնի Պուքրէշ: Հոն պիտի երթայ նաև Հուլիւսի: Կ'ուզուի հիմնական ծրագրով մը կատարել այս տեղափոխութիւնները: Նախորդ տարի 22 000 հոգի տեղաւորուած են Թրակիոյ մէջ: Անոնք գլխաւորաբար Չորլուի շրջականներն են: Այս տարի յիսուն հազար հոգի պիտի փոխադրուին: Երեսուն հազարը Ռումանիայէն, իսկ մնացեալը պալքանեան ուրիշ երկիրներէ: Փոխադրուելիք գաղթականներու տուներուն համար անհրաժեշտ նիւթերը հայթայթուած են: Անցեալ տարի հասնողներուն մեծ մասին նոր տուներ տրուած են: Շինութիւնները կը շարունակուին: Քըշգուած են տուներու տիպերը, զորս անձամբ կատարած է Ըսմէթ Ինէօնիւ, երբ Թրակիա կը գտնուէր: Թրակիոյ շրջանին մէջ շինուած տուներուն թիւը երկու տարուան մէջ 14.400ի պիտի հասնի: Շինութեան նիւթերը կուտայ կառավարութիւնը:

Այս օրերը կը սպասուին նոր գաղթականներու, որոնք պիտի հասնին Քոսթանցայէն, չորս շոգենաւերով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

— • —

Ֆիլիպէի «Վօլեա» պուլկարերէն թերթը կը գրէ.—

Ընթացիկ ամսոյն 12—14, Պուրկասի մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Գ.Խ. Խաչի 6րդ Պատգ. ժողովը: Ներկայ էին երկրին բոլոր քաղաքներէն եկած պատգամաւորներ: Պատգամաւորական ժողովի նիստերը տեղի ունեցած են կատարեալ համերաշխութեան և եղբայրական մթնոլորտի մը մէջ:

Մեծ հանգիսութեամբ ոսկեայ պատւոյ սուր մը յանձնուած է Հայ Կ. Խաչի արժանաւոր գործիչ Գարեգին Նժդեհի, որ պահեստի սպայ է պուլկարական բանակին և պահեստի զօրավար՝ Հայաստանի բանակին: Սուրը որ հազուագիւտ գործ մըն է, բերուած է իբրև նուէր՝ Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչէն Գ. Նժդեհին, որ կուռեր վարած է Հայաստանի ազատագրական շարժումներու տենն, և Պալքանեան պատերազմին ղեկավարած է կամաւորական զօրաբանակի հայկական բաժինը:

Գ. Նժդեհ ընդունած է սուրը, զոր իրեն նուիրած են Ամերիկայի իր ազգակիցները, հանդիսաւորապէս խոստանալով որ անոնց կամքը պիտի կատարէ՝ իր հայրենիքին՝ Հայաստանի, ինչպէս նաև իր երկրորդ հայրենիքին՝ Պուլկարիոյ համար թափելով իր արեան վերջին կաթիլը:

Հայ Կ. Խաչը, ամբողջ աշխարհի մէջ ունեցած իր մասնաճիւղերով կը հաշուէ 12.000 անդամներ: Կեդրոնն է Ամերիկա: Ան կ'օգնէ օգնութեան կարօտ Հայերուն՝ բոլոր երկիրներու, ինչպէս նաև Պուլկարիոյ մէջ ԳԽ. Խաչի միջոցաւ, ժամանակաւորաբար կ'օժանդակէ հայ վարժարաններու և հայ տաղանդաւոր երիտասարդներու:

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՐԱՆԻ ՄԷ՞Ջ ԱԼ ...

— • —

Թէհրանի «Ալիք»ը ուշադրութեան կը յանձնէ ընկերային չարիք մը, որ կը թուի թէ ծաւալած է նաև Իրանի հայ կեանքում մէջ (30 յունիս).

«Բնութեան վեհագոյն խորհուրդներից է՝ բեղնաւորումը, սերունդի դաստիարակութիւնը. բայց դժբախտաբար, ինչպէս մարդկային կեանքի մէջ շատ ուրիշ վսեմ գաղափարներ և երեւոյթներ, այնպէս էլ բեղնաւորման մեծ խորհուրդը ստացել է այլանդակ կերպարանք, յոռի ձեւեր..

Եւ այն, ինչ որ պիտի լինէր մարդկային երջանկութեան աղբիւրը, այսօր դարձել է բիւր թշուառութիւնների աղբիւր, վեր է ածել հասարակական մեծ չարիքի.

Քիչ չեն մեզ մօտ կանայք, որոնք բռնած կեանքի դժուարութիւններից ու հոգսերից ազատուելու անզուսպ տենչով, պայքարի մէջ են մտնում բնութեան սրբագնագոյն օրէնքի՝ սերունդ աճեցնելու, սերունդ բազմացնելու դէմ.

Եւ ցաւով պիտի ասենք, որ թէև ինչպէս մեր երկրի՝ Իրանի, այնպէս էլ բոլոր քաղաքակիրթ ազգերի պետական օրէնքները արգիլում են այդ պայքարը բնութեան մեծագոյն օրէնքի դէմ, բայց և այնպէս նա շարունակւում է, նա տեղի ունի և նոյն իսկ ծաւալւում է, թափանցելով հասարակական լայն խաւերը, վարակելով ղանգուածները

Եւ քանի որ օրէնքի հակառակ երեւոյթ է, ուստի պայքարը տարւում է գաղտնի, տնարոյս միջոցներով, տգէտ և անվարժ ձեռքերով ..

Եւ չարիքը կրկնապատկւում է ...

Օրը օրին աւելանում է անմեղ զոհերի թիւը, իրար ետեւից խաւարում են նոր լոյս—կեանքեր, սփռելով իրենց շուրջը սուգ ու վիշտ, պատճառ դառնալով անհուն թշուառութիւնների ... Անմայր որբերի թիւն է, որ բազմանում է ..

Անկարելի է մնալ անտարբեր այս հասարակական չարիքի հանդէպ:

Պէտք է մաքառել նրա դէմ և մենք հրաւիրում ենք նախ իրենց, կանանց, գէթ նրանց գիտակից մասին, ապա մեր հասարակական հաստատութիւններին ու մանաւանդ մեր բժիշկներին՝ լծուել աշխատանքի՝ վերացնելու այս չարիքը:

Պէտք է դասախօսութիւններով, զրոյցներով, ժողովրդական հանրամատչելի հրատարակութիւններով, մամուլի և բոլոր այլ հնարաւոր միջոցներով լուսաբանել ժողովրդի լայն մասսաների աչքին, թէ որքան յանցաւոր ակտ է արհեստական վիժեցումը բնութեան վեհագոյն խորհրդի հանդէպ, որքան վտանգաւոր իրենց, կանանց համար, և որքան դատապարտելի իրենց շրջապատի, պետութեան ու ցեղի կենսական շահերի տեսակէտից».

ԲԱՐԵՇԱՄԱՐՏ

Տ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ԳԱՐԱ ԱՀՄԷՏԻՆ ԴԷՄ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յուլիս 18ին, գիշերը Փրատոյի մարզական կրկէսը ծայրէ ծայր լեցուն էր, հոն էին բոլոր մարզասէրները և մանաւանդ Մարսէյլի հայ գաղութի երիտասարդ տարրերը:

Ամերիկահայ ախոյեան Տ. Մանուկեան պիտի մրցէր նոյնքան զօրաւոր Թուրք ըմբիշին՝ Գարա Ահմէտին հետ:

Եւրոպական ձեւով քանի մը ըմբշամարտերէն վերջ, ահա բեմ կ'ելլեն երկու ախոյեանները:

Ժամը 10.15: Բեմին մէկ անկիւնը Հայորդին կանգնած էր, պիրկ բազուկներն ու թիկնեղ հասակը պարզած, իսկ միւս անկիւնը Թուրքը՝ նոյնքան և թերևս աւելի հաստաբազուկ ձակութեամբ

Ազատ ըմբշամարտումին աղդանշանը տրուած էր: Երկու հսկայ մարմիններ իրարու փաթթուած կը տապլտկին: Թուրքը հակառակ իր զօրեղ բազուկներուն, պարտութեան նշաններ կը ցուցնէ: Եւ որպէսզի այդ պարտութիւնը չըլլայ, կը սկսի անխնայ բռունցքի հարուածներ իջեցնել հայ ախոյեանին քթին — բերնին, և վերջապէս ուր որ հանդիպի: Սակայն Հայորդին չփոխանակեց հարուածները, այլ մաքուր խաղարկութեամբ միայն ուժին ապաւինելով կը շարունակէ: Վերջապէս Թուրքին հսկայ մարմինը դղրդացին ձայնով մը տախտակամածին փակելով, Հայը առաջին խաղամասին յաղթական կը հռչակուի 7 վայրկ. և 45 երկվ.ի մարտնչումէն վերջ:

Բ. խաղամասին Թուրքը տաքցած է և ամէն գնով կ'ուզէ յաղթել իր ախոյեանին: Այսպէս, երբ Մանուկեան բըզկտուած էր Թուրքը և յաղթանակը ապահով էր, Գարա Ահմէտ կը սեղմէ Հայորդին ... ամորձիքները, որով յաղթական կ'ըլլայ Բ. խաղամասին 3 վայրկ. 50 երկվ.ի մէջ:

Հայ հասարակութիւնը խելացնոր բացադանչութիւններ կ'արձակէր «Զա՛րկ, զա՛րկ, զա՛րկ, դուն ալ զարկ»։ Եւ Հայորդին այնպիսի ուժեղ կիրպով մը խոյացաւ Թուրքին վրայ, որ իր խարդախ յաղթանակը փորին մէջ ձգեց:

Հսկայ Թուրքը, կարծես քուրջի կտոր մը դարձած էր, երբ մէկ կողմէն միւս կողմը կը չպրտէր: Վերջին դուպարը որ տեւեց 4 վայրկ. 25 երկվ վերջացաւ Հայուն յաղթանակով:

Հսկայ Թուրքը ջուրէն ելած հաւի մը պէս, ոտքի չկրցաւ ելլել, հարուածները անոնքան ուժով էին և անհարկու:

Մանուկեան բնիկ Զմշկածակցի է և 36 տարեկան: Խելացնոր ծափահարութիւններ աջէն ու ձախէն: Հայուհի մը մեծ ծաղկեփունջ մը նուիրեց հայ յաղթականին:

Յաջորդ օրը տեղական բոլոր թերթերը հաղորդելով յաղթանակը Հայուն գովեստով կը խօսէին իր մաքուր խաղարկութեան մասին:

Միայն մէկ թերթ խեղաթիւրած էր գրելով թէ Հայն ու Թուրքը հաւասար էին: (Le Petit Marseillais):

Ըմբշամարտը կազմակերպող Գ. Վաղարշակ Ջանիկեանին նպատակն էր եղած հրապարակ բերել հայ ուժը: Եւ միաժամանակ դաս մը տալ հայ հարուստներուն որոնք կը փայլէին իրենց բացակայութեամբ:

Թղթակից

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՍԻՓԱՆ» ԵՒ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ

— o —

«Սիփան» և «Կոմիտաս» երգչախումբերու վարչութիւնները կը յայտարարեն թէ յուլիս 17ին գումարուած վարչական խառն ժողովի մը իբր արդիւնք, համաձայնութիւն գոյացած է իրենց մէջ համագործակցութեան և ծրագրուած է կազմակերպել յառաջիկայ աշնան ազգային մեծ համերգ մը, միացեալ ուժերով և ընդհանուր ղեկավարութեամբ Գ. Արայ Պարթեւեանի:

Միացեալ երգչախումբը այս ծրագիրը իրականացնելով վստահ է թէ պիտի արժանանայ հասարակութեան ընդհ. համակրութեան, տալով արուեստի գետնին վրայ համագործակցութեան այս գեղեցիկ օրինակը:

Փորձերը այսուհետև տեղի պիտի ունենան միասնաբար, Սալ տը Ժէօկրաֆի, 184, Պուլվառ Սէն Ժէրմէն:

Առաջին ընդհ. փորձը տեղի կ'ունենայ, 2 օգոստոս, ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8·30ին:

Երաժշտասէր երկսեռ երիտասարդութենէն նոր անդամներ կը հրաւիրուին արձանագրուիլ և մասնակցիլ այս ձեռնարկին:

Վարչութիւն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ և թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի և մելանով:

⁂ Յուլիս 21ին ցոյց մը տեղի ունեցաւ Ատտիս – Ապէպայի մէջ, Ս. Գէ-որգի հրապարակին վրայ, ուր կը գտնուի Հապէշիստանի երիտասարդական միութեանց կեդրոնը։ Կայսրը խոստացած էր ներկայ ըլլալ, բայց չգնաց։ Բո-լոր հայրենասիրական ճառերն ալ ծանրացան քրիստոնեաներու եւ իսլամներու միութեան վրայ։ Բազմաթիւ իսլամներ կը մասնակցէին ցոյցին, գոյնզգոյն փաթթոցներով։ «Մենք աւելի պէտք է միասին ըլլանք», կ'ազդարարէր բազ-մութիւնը.

Ծանր կացութիւն Յունաստանի մէջ

Հակառակ պաշտօնական հերքումներուն, իրաւէկներ կը պնդեն թէ նախ-կին թագաւոր Գէորգիոս Լոնտոնէն Աթէնք պիտի երթայ օդանաւով, միապե-տութիւնը վերահաստատելու համար։ Այս առթիւ հանրապետական շրջանակ-ները կը մեղադրեն Զօր. Գոնտիլիսը, որ միապետութեան ամէնէն ջերմ պաշտ-պանը կը հանդիսանայ այժմ։ Հանրապետականները կը պահանջեն արտակարգ նիստի հրաւիրել ազգ. ժողովը։ Վարչապետ Գ. Ցալտարիս ալ համամիտ է այս առաջարկին։ Վարչապետը կը յայտարարէ թէ Աթէնքի քաղաքապետին այցե-լութիւնը պաշտօնական հանգամանք չունի, թէեւ կասկածութիւնը կրնայ օգ-տուիլ անոր բերելիք տեղեկութիւններէն։ Քաղաքապետը, որ յուլիս 21ին չորս ժամ տեսակցած էր Գէորգիոս թագաւորին հետ, յաջորդ օրն ալ տեսակցեցաւ, կարելի եղածին չափ լայն լուսաբանութիւններ փոխանակելու համար։ Քա-ղաքապետը գաղտնի կը պահէ բոլոր խօսակցութիւնները եւ Աթէնք պիտի վե-րադառնայ այսօր – վաղը։

Թոլստոյի պիտի տօնուի Խորհրդ. Ռուսիոյ մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին գրա-կան եւ գեղարուեստական կազմակերպութեանց կողմէ, տօնելու համար Թո-լսթոյի մահուան 25ամեակը, նոյեմբեր 20ին։ Պատրաստութիւնները կը վերա-բերին ամբողջ Ռուսաստանի։ Մասնաւորապէս փայլուն հանդէսներ պիտի կա-տարուին Թուլայի մօտ, ուր անցած է Թոլսթոյի կեանքին մեծ մասը։ Սովորա-բար տարին 20,000 մարդ կ'այցելէ այդ շրջանը, իսկ այս տարի անհամար բազմութիւն պիտի թափի։

Թոլսթոյի թանգարանը, որ կը գտնուի Մոսկուայի մէջ, ցուցահանդէս մը սարքած է, սկսելով 1860էն։ Թոլսթոյի անտիպ գործերուն մէկ չքեղ հաւաքա-ծոն պիտի տպուի տօնակատարութեան առթիւ։

Հայ երիտասարդ մը զէնք կը նետուի

ՎԱԼԱՆՍ, 23 Յուլիս.— Մալաթիացի համեստ մտաւորական եւ Դաշնակ-ցական գործիչ հանգուցեալ Մանուկ Խանձեանի որդին, Կարապետ, երկար ատենէ ի վեր թշուառութեան մատնուած էր։ Վերջերս կը ծառայէր հայ ագա-րակապանի մը քով, սակայն հոգերը աւելի ծանրացան եւ անոնց ազդեցու-թեան տակ ջիղերն ալ խանգարուեցան։ Տղան յուսահատելով ուրբաթ օր առաջ ինքզինքը Ռօն գետի հոսանքին կը յանձնէ բոլորովին մերկ։ Հագուստները գտնուեցան գետափը, իսկ դիակը երեւան ելաւ շաբաթ օր (20 յուլիս) Վալան-սէն հինգ քիլոմեթր հեռու։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ այսօր։ 25 տարեկան էր, համեստ բնաւորութեան տէր, աշխատասէր, ու իր հօր պէս ուշիմ։ Սրտագին ցաւակ-ցութիւններ իր եղբօր եւ ազգականներուն։— Մ. Գ.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՒԱԾ Գրք. վիճակահանութիւնը պիտի բաշխուի... ճնա-մանուին շոգենաւին մէջ, համաձայն տեղական թերթերու քաղած լուրերուն։ Թուականը եւ վայրը որոշուած չեն դեռ։

ԱԳՐՈՒՍՏԸ ԱԺԱՆՑՆԵԼՈՒ համար նոր հրամանագիրներ պիտի մշակուին վաղը, հինգշաբթի, նախարարական խորհուրդին կողմէ։

ՍԹՐԱՄՊՈԼԻ ՀՐԱԲՈՒԽԸ, որ հանդարտած էր տարիներէ ի վեր, սկսաւ մռռալ։ Յուլիս 22ին պայթիւն մը տեղի ունեցաւ, թանձր ծուխ մը բարձ-րացնելով եւ կատարեալ մթութիւն պատճառելով... տեղաց ամբողջ կէս ժամ։ Փաղովուրդը խուճապի մատնուած է։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲԶԻԶ մը երեւան հանուեցաւ Սօֆիայի մէջ։ Ութ հոգի ձերբակալուեցան։ Ոստիկանութիւնը ձեռք անցուց բազմաթիւ փաս-տաթուղթեր եւ տպագրական մեքենայ մը։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնական վիճակագրութիւն մը հրատարակեց, որուն համաձայն 1933 յունիս 30էն մինչեւ 1934 յուլիս 1 «փա-խած ատեն գնդակահարուած են 184 հոգի։ Ամլացած՝ 12.863, հպատակութենէ զրկուած՝ 13.121, կեդրոնացման բանակավայրեր ղրկուած՝ 49.102 հոգի»։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ դեսպանը բանակցութիւններ կը վարէ, երկու մի-լիոն անգլ. ոսկիի փոխառութիւն մը կնքելու համար։

500.000 ԻՏԱԼԱՑԻ երիտասարդներ այս տարի պիտի հետեւին զինուորա-կան պատրաստութեան դասընթացքին, համաձայն նոր օրէնքին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Կիրակի օրուան դադարէն յետոյ երկուշաբթի տեղի ունեցաւ Շրջանին 16րդ Լուշօն–Փօ (194 քիլոմեթր) արկածալի հանգրուանին մրցումը։

Հեծելանուորդները առաւօտեան ժամը 7.30ին կազմուպատրաստ կը սպասէին մեկնումի ազդանշանին։ Ժամը ճիշդ 8ին ազդանշանը հազիւ տրուած, մրցորդները արդէն մենամարտի բռնուած էին։ Այս անգամ մենամարտը նորէն տեղի կ'ունենար իտալացի եւ պելճիքացի հեծելանուորդներու միջեւ։ Առաջին վայրկեանին իսկ Պելճիքացիներ՝ Սիլվէր Մաէս եւ Ֆէլիքսէն Վէրվաէք, առջի օրուան իրենց յաղթականէն քաջալերուելով փախուստի ճամբան կ բռնեն լեռներէն վեր բարձրանալով արագ – արագ, սակայն Իտալացիներ՝ Մորէլլի եւ Թէանի (նախապէս 12 հոգի էին, բայց 10ը լծեցին) տեսնելով անոնց փախուստը, ճարպկութեամբ մը կը մօտենան անոնց եւ բուռն մենամարտ մը կը սկսի, գրաւելու համար հետեւեալ բարձունքները — Օպսէք (1748), Թուռմալէ (2122), տ'Ասփին (1489) եւ Բէյրէս (1565 մեթր)։ Յաղթականը պիտի շահի թէ դրամական նուէր եւ թէ «պօնիֆիքասիոն»։

Մորէլլի մի – մինակ Փօ կը մտնէ 194 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ 12 վայրկեան 22 երկվայրկեանէն (ժամական 26 քիլոմեթր 921), երկրորդ կը հանդիսանայ իր ընկերը՝ Թէանի 5 վայրկեան յապաղումով։ Երկուքն ալ մահը աչք առած էին եւ յաղթեցին։ Վերջը կը հասնին Պելճիքացիներ Վէրվաէք, Ռոմէն Մաէս 7 վայրկեան յապաղումով

Ընդհանուր դասաւորման մէջ Մօ-րէլլի կը գրաւէ երկրորդ տեղը «Դեղին Շապիկաւորին» վրայ ունենալով երկու վայրկեան 57 երկվայրկեանի տարբերութիւն։ Այս իսկ պատճառով Ռ. Մաէսի դիրքը նորէն խախտած է։ Այսուհետեւ չիտակ ճամբու վրայ մրցումը տեղի պիտի ունենայ այս երկուքին միջեւ, բայց Մորէլլիի ընկերները ամէնքը լքած ըլլալով մրցումը մի – մինակ պիտի պայքարի, իսկ Ռ. Մաէսի ընկերները՝ թիւով հինգ՝ ամէն ջանք ի գործ պիտի դնեն եւ պիտի քաջալերեն որ նոյն թափով շարունակէ

Հեծելանուորդները երէկ, երեքշաբթի Փօյի մէջ հանգիստ ըրին, իսկ այսօր, չորեքշաբթի պիտի կտրեն Փօ—Պորտօ ճամբան (224 քիլոմեթր)։—

Հ. Ս.

Ց. Փափեր եւ ստորագրաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԷԳՒՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ (Յուլիս 26) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը։

Օրակարգ.— Երջանայի ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ենթաշրջանի նիստը տեղի կ'ունենայ այսօր Չորեքշաբթի (... յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 3, ... սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։ Նիւթ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ»։

Դիւան

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դրագարանին մէջ 181, ...

ՊՈՄՈՆԻ Զաւարեան ... ընդհ. ժողովը ... հինգշաբթի երեկոյեան ժամը ... 30ին ... մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՆՔԻՆԿ, Մ. Թաց.— 200:
ՓԱՐԻԶ, Փրօֆ. Ա.— 70:
ՊՈՐԸՓԵՌ, Հ. Ա.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ազլ.— 874:
ՊՈՆՏԻ, Մեզ.— 70
ՍԵԹԻՖ, Լ. Մ.— 140:
ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼ, Զիմալ 140
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810.
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մալ.— 140:
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 35:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Մ. Ա.— 50:
ԼԱ ԿՕՏԸՆԻԷՌ, Տիկ. Դ.— 70:
ՆԷՕՑԻ, Տիկ. Դ.— 70:
ԼԸ ՄԱՆ, Զաթ.— 70
ՍԱՐՍԷԼ, Օր. Օտ.— 35:
ԹՈՒՐ, Իսկ.— 50:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկուար.— 70:
ՇԱԼԷԹ, Քէշ.— 103:
ՊԱՐԻ, Վ. Փ.— 100:
ԱՆՎԷՐՍ, Սալ.— 100:
ՎԱԼԱՆՍ, Գ. Ղ.— 253:
ԼԱՎԻԼՏԻԷՕ, Մ. Տ.— 35:
ՊԵՐ ԼԱ ՊԱՍԿ, Վարդ.— 70:
ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Խ. Վ.— 50:
ՊԵՐԼԻՆ, Ե. Տ. Մ.— 20:
ԼԱՆԸՍԹԸՐ, Կար.— 35:
ԼԸ ՓՐԷՕԶԷ, Մ. Զ.— 35
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Մ. Մ.— 140:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35:
ԱՐԼ, Ա. Կիւլ.— 35:
ՊԷԼՄՈՆ, Ա. Մ.— 70:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Գասիմ Զաւաքեանի իր ... Գառնիկ Թերզեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէն իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Վիլֆրանշի համակիրներուն, որոնք իրենց մասնակցութիւնը բերին Տիկ. Զօրեանի Ցերեկեանի առթիւ կազմակերպուած հանգանակութեան։

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը կազմակերպած է հաւաքական պտոյտ մը ԿԱՐՇԻ անտառին մէջ, Յուլիս 28ի կիրակին։

Համակիրներ կրնան մասնակցիլ։ Ժամադրութիւն եւ հաւաքական մեկնում կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին կառ. Սէն Լազարէն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբօրս ... սան գիւղացի եղբայրս՝ Աղէ... տէրեան (գիւղին մէջ կը կոչ-ուէր), հօր անունը՝ Գալուստ։ ... կը գտնուէր Պոլիս։

Կը փնտռեմ նաեւ ... Թոփիկ Տէրտէրեան, ... գայ, տղան՝ Լուդվիկ։ Իմացնել եղբօր՝ Կարապետ Տէրտէրեանի

Chez Mr. Martel a Ches... sac, par Landes (Haute Lo...) France:

Կը խնդրուի եգիպտահայ եւ ... թերթերէն արտատպել։

ԽԱԶԱԴՕՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ պարոնը բժշկապետն էր։ Ես իսկոյն նկատեցի նրա բարի դէմքի վրայ այն մեծ ուրախութիւնը, որ պատճառեց ինձ գտնելը։ — «Ո՞ւր ես գնում»,— հարցրեց նա, չը թողնելով իմ ձեռքը։— «Սիբիր»,— պատասխանեցի ես, աշխատելով դուրս պրծնել նրա ձեռքից։— «Այժմ ուշ է,— ասաց նա,— տեսնո՞ւմ ես, արեգակը մտնելու մօտ է, տեղ չես հասնի, անապատումը կը մնաս»։— «Ես միշտ անապատումն եմ գիշերում. մարդիկ ինձ տեղ չեն տալիս»,— «Մնա ինձ մօտ, այս գիշեր հանգստացիր, առաւօտեան կը շարունակես քո ճանապարհը»։— «Ես դեռ ոչ բոլորովին յոգնած եմ, կարող եմ անցնել մի քանի վերստ եւս, մինչեւ արեգակը կը մտնէր»։

— Վերջապէս նա համոզեց ինձ մնալ եւ տարաւ փոստայի կայարանը, շարունակեց Նէնէն։— Աշնան սառնամանիքի ժամանակն էր։ Իսկ իմ հնամաշ հագուստը հազիւ ծածկում էր իմ մարմինը։ Ես նոր էի զգում, թէ որքան մսել էի։ Երբ մտայ սենեակը, իմ ատամները սկսեցին բախուել։ Իմ լեզուն դժուարանում էր շարժուել։ Նա իսկոյն փաթաթեց ինձ իւր մուշտակի մէջ եւ նստացրեց մահճակալի վրայ։ Տաք թէյը կեանք տուեց ինձ, իսկ սպիտակ հացը կարագի հետ վերադարձրին իմ սպառուած ուժերը։ Ես այժմ միայն հասկանում եմ, եթէ այն գրութեան մէջ անապատում մնայի, անպատճառ կը սառէի։ Երբ ես բաւական հանգստացայ, երբ իմ գրգռուած զգացմունքը մեղմացաւ, բժշկապետը ասաց ինձ, որ ինքը յատկապէս ինձ համար եկած էր։ Նա պատմեց, թէ այն առաւօտը, երբ ինձ պէտք է արձակէին ապաշխարութեան տնից, ինքը եւ իւր կինը կառքով եկան այնտեղ, որ ինձ տանեն եւ իրանց տունը տանեն։ Բայց մինչեւ իրանց գալը, ես անյայտացած էի։ Ցետոյ հարցուփորձ անելով, տեղեկացաւ, թէ ես որ կողմն էի գնացել։ Բժշկապետը առանց ժամանակ կորցնելու հետամուտ եղաւ եւ գտաւ ինձ։

— Առաւօտեան,— շարունակեց Նէնէն,— բժշկապետը յայտնեց, թէ ինքը նոյնպէս Սիբիր գնալու դիտաւորութիւն ունի եւ խոստացաւ, որ ինձ եւս կը վերցնի իւր հետ։ Կարծես, ամբողջ աշխարհը ինձ տուեցին, ուրախութիւնիցս չգիտէի թէ ինչ անեմ։ Երեխայի նման քաշ ընկայ իմ բարերարի պարանոցից եւ սկսեցի համբուրել նրա աչքերը, երեսը, ճակատը, բոլորը։— «Կը տանէ՞ք, կը տանէ՞ք»,— անդադար հարցնում էի ես։— «Անպատճառ կը տանեմ»,— պատասխանեց նա, եւ աւելացրեց, թէ ինքը պէտք է պաշտօնով գնայ այնտեղ, եւ այդ մասին արդէն առաջարկել են իրան, եւ ինքը ընդունել է։— «Եւ ես կը տեսնե՞մ նրան...»։— «Կը տեսնես, շատ անգամ կը տեսնես»,— պատասխանեց նա։ Ես կրկին գրկեցի նրա պարանոցը։

— Բժշկապետը,— առաջ տարաւ Նէնէն,— ինձ շատ խրատներ էր տալիս, ինձ շատ խորհուրդներ էր տալիս, բայց առաջ ես չէի հաւատում նրան։ Մարդիկ ինձ այնքան շատ խաբել էին, որ ես կորցրել էի իմ հաւատը դէպի ամէն մարդ։ Բայց երբ նա խոստացաւ, որ ինձ կը տանէ Սիբիր, ես բոլորովին հաւատացի։ Այդ էր պատճառը, որ ես իսկոյն հնազանդեցայ, երբ առաւօտեան առաջարկեց ինձ՝ նստել ճանապարհորդական սայլակի վրայ եւ վերադառնալ տուն։ Չնայելով, որ ես մինչեւ այն գիւղը հասել էի երեք օրուայ մէջ, բայց նոյն օրուան երեկոյեան պահուն մենք հասանք քաղաքը։ Բժշկապետի բնակարանը բաւական ընդարձակ էր. իսկոյն ինձ համար որոշեցին մի առանձին սենեակ։ Նրա մանկահասակ կինը աւելի բարեսիրտ երեւաց ինձ, քան թէ ամուսինը։ Նրա առաջին հոգը եղաւ լուանալ իմ գլուխը, սանրել եւ փոխել իմ հագուստը։ Երբ ես ոտքից գլուխ հագնուեցայ, նա մի առանձին ուրախութեամբ նայեց իմ վրայ, գրկեց, եւ համբուրելով, ասաց.— «Հիմա դու շատ սիրուն աղջիկ դարձար»։ Եւ որպէսզի ես մի նոր ծանրութիւն չզգամ այդ ոչ այնքան միջոցներ ունեցող ընտանիքի վրայ, հէնց երկրորդ օրը ես խնդրեցի տիկնոջից, որ ինձ ցոյց տայ մի քանի գործեր, թէ ինչով կարող էի ծառայել նրանց։ Տիկինը ժպտաց եւ ինձ յանձնեց մի քանի թեթեւ գործեր։ Ես իմ պարտաւորութիւնները այնքան ճշդութեամբ կատարում էի, որ նրանք, որ առաջ միայն խղճում էին ինձ, սկսեցին այնուհետեւ սիրել։ Տիկինը չափազանց գութ ունէր ինձ վրայ։ Նա մի առանձին եռանդով սկսեց զբաղուել իմ դաստիարակութեամբ. ամէն օր մի քանի ժամ պարապում էր ինձ հետ։ Ես սովորեցի գրել, հաշուել եւ գրքեր կարդալ։ Ախ, որքան լաւ բան են այս գրքերը։ Նրանց մէջ խօսում են խելացի մարդիկ. նրանք այն չեն անում, ինչ որ մենք սովորաբար լսում ենք, կամ տեսնում ենք կեանքի մէջ։ Նրանք պախարակում են այդ մեր տեսածները, եւ ասում են, որ լաւ բաներ չեն, եւ ցոյց են տալիս, թէ ի՞նչպէս մարդիկ կարող էին աւելի լաւ լինել։

— Եւ դու լաւացար,— կարեցի ես Նէնէի խօսքը։

— Այո, լաւացայ,— պատասխանեց նա մի առանձին բաւականութեամբ.

— Դու հէնց սկզբից բարի էիր, Նէնէ։

— Իմ առաջուայ բարութեան եւ այժմեան բարութեան մէջ մեծ զանազանութիւն կայ։ Առաջուան էլ բարի... բայց եթէ նրան հարցնելու լինէի ինչու համար է բարի, նա չէր կարող բացատրել պատճառը։ Նա ... է, ինքն էլ չգիտէ, թէ ինչի համար։ Այնպէս էր եւ իմ բարի լինելը։ ... րի բարութիւն եւ աւելի ոչինչ։ Ես հիմա գիտեմ, թէ ինչո՞ւ ... բարին եւ ինչո՞ւ վատ է չարը ... Ես առաջ սուտեր էի խօսում, ... էի մարդկանց, բայց չէի հասկանում, որ դա վատ է։ Ես մի բոլորայ աղջիկ ... եւ մօրիցս սովորած կախարդութ... նը ինքս էլ հաւատում էի։ Բայց ... մա գիտեմ, որ այն բոլորը խաբ... յութիւն էր։— Այդ թողնենք,— ... քը փոխեց Նէնէն,— բժշկապետ ... նրա կինը կատարեցին իրանց խ... մունքը։ Երբ նրանք պաշտօնով ... Սիբիրում, ինձ եւս բերեցին ... հետ։ Իմ յարաբերութիւնները ... հետ նրանք գիտէին, նրանց ... էր եւ այն, թէ որ պատճառաւ ... րում եմ քեզ։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒԼԻՍ JEUDI 25 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2865

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒՆՔԸ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

Մէկ տարիէն միւսը, արտակարգ համեմատութիւններ ստացաւ Թրքական Թրակիոյ տեղաւորման եւ վերազինման քաղաքականութիւնը, որ յառաջ կը տարուի դաւդրնթաց.

Տարիներ առաջ, նոյն իսկ Պոլիսը երկրորդական գետնի վրայ ձգուած կ'երեւար, իսկ արտասահմանի Թուրքերը առաւելապէս կ'ուղղուէին դէպի Անատոլու։

Իսկ այժմ — մանաւորապէս երկու տարիէ ի վեր — էնկիւրի իր գլխաւոր ուժը թափած է Թրակիոյ վրայ, թէ ժողովուրդը բազմացնելու, երկիրը շէնցնելու եւ թէ սպառազինութիւններ կրկնապատկելու համար։

Իր առջեւ յուրջ արգելքներ չկան գաղթականներու տեղաւորման համար, բացի նիւթականէն։ Այս վերջին հոգն ալ բաւական թեթեւցած է, քանի որ գաղթականները առ այժմ կ'երթան Ռումանիայէն, այսինքն չէն շրջանէ մը։ Եւ ռումանական կառավարութիւնը առաւելագոյն դիւրութիւններն ընծայած է։ Պիտի վճարէ Թուրքերու ձգած կալուածներուն փոխարժէքը, մէկ մասը՝ դրամով, մնացեալը՝ ապրանքով, չհաշուած պիտի համարի անոնց պետական պարտքերը, եւն.։

Գոյացած համաձայնութեամբ, էնկիւրի կը յուսայ Ռումանիոյ Թուրքերը Թրակիա փոխադրել 3 — 4 տարուան ընթացքին, եւ ամբողջովին շէնցնել այդ երկրամասը, որ ամայացաւ Հայերու, Յոյներու եւ Հրեաներու վտարումով.

Ինչպէս բսինք, այս աշխատանքը միայն մէկ մասն է հիմնական ծրագրի մը։

Տեղեկութիւնը կ'աւելցնէր թէ միայն խալամ Թուրքերը կրնան մասն պիտի դառնար, առանց վերազինման եւ սպառազինութեանց յաւելման։ Իսկ այդ հարցը շատոնց է որ կ'արծարծուի, ոչ միայն Թուրք մամուլին, այլ եւ դիւանագիտական շրջաններու մէջ, ամենաջերմ պաշտպանութիւն գտնելով մանաւորապէս Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան կողմէ։

Գերմանիոյ վերազինման հարցին քննութեան առթիւ, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Ժընեւի մէջ ալ յուզեց այս հարցը։ Եւ երբ Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը տհաճութիւն յայտնեց, Փարիզի եւ Մոսկուայի ներկայացուցիչներն էին որ բարեխօսեցին, որոշապէս դիրք բռնեցին, սիրալիր արտայայտութիւններով։

Մնաց որ Թուրքիա հրամանի չսպասեր, իր միտքէն անցածը գործի վերածելու համար։ Ո՞վ Թուրքին չափ հիմնովին սերտեր է «կատարուած իրողութեան» իմաստութիւնը։

Տակաւին առջի օր, հեռագիրը կը հաղորդէր թէ զինուորական շրջան հռչակուած է Քըրքլարէլին (Նախկին Քըրքքիլիսէ), 16 քիլոմեթր տարածութեան վրայ։

Տեղեկութիւնը կ'աւելցնէր թէ միայն խալամ Թուրքերը կրնան մնալ շրջանին մէջ։ «Այս վերջիններէն դուրս ո՛վ որ կ'ուզէ մնալ, պէտք է նախապէս մասնաւոր արտօնութիւն ստանայ եւ սահման զօրքի հսկողութեան տակ դրուի»։

Երբ այսքանը հրատարակութեան կուտան իբրեւ պաշտօնական զեկոյց, կրնաք հետեւցնել թէ ի՛նչ ուժգին թափ ստացած է վերազինման աշխատանքը։

Ամիսներ առաջ, այդ մասին գրգռագին յայտնութիւններ ըրաւ Ազգերու Դաշնակցութեան պուլկար պատուիրակը։ Բայց ոչ բովհետեւ շատ յառաջ գացած էր, իր մեղքը քաւեց դիւանագիտական մեղայականով մը եւ պաշտօնանկութեամբ։

Կացութեան միւս երեսները կը պարզուին Թուրք եւ պուլկար թերթերու բանավէճերով, որոնք բուռն համեմատութիւններ կը ստանան, պարբերաբար

Այս տեսակէտէն ուշագրաւ են մանաւորապէս Թուրք մամուլին արտայայտութիւնները։

Բոլորը ալ կարդացիք Պոլսոյ «Ճիւմհուրիէթ»ին կրակ ու բոց սպառնալիքները, պուլկարական հրատարակութեան մը առթիւ, որ կը յուզէր Թրակիոյ խնդիրը։

Պալքանեան պատերազմին «փիւսկիւրտիւք»ը չէ՞ք յիշեր, կարդալով այդ ճամարտակութիւնները.

— «Մենք վճռած ենք կուրցնել այն աչքերը որ կը տնկուին Թրակիոյ վրայ։ Եւ թող ոչ ոք տարակոյս ունենայ որ մեր հողերուն աչք տնկողներուն հաշիւը ի հարկին պիտի մաքրենք մեր սահմաններէն անդին»։

Այսպէս ուրեմն, բոլոր երեւոյթները կ'ապացուցանեն թէ Թուրքիա վճռած է ամէն գնով պահել եւրոպական ցամաքամասի վերջին հողաշերտը։ Իսկ ատոր համար դուրրնթաց յառաջ կը տանի երկու հիմնական եւ լրացուցիչ աշխատանքներ,— տեղաւորում եւ վերազինում։

Հետզհետէ չեշտելով այս քաղաքականութիւնը, էնկիւրի միեւնոյն ատեն կ'ապացուցանէ թէ իրական արժէք չունին ոչ ուխտերը, ոչ ալ գոյնզգոյն դաշինքները։

Զէ՞ որ խմորումներն իրարու կը յաջորդեն ինչպէս կեդրոնական Եւրոպայի, նոյնպէս Պալքաններուն մէջ։

Միայն Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ մերձեցումը կրնայ ամպեր կուտակել։ Իսկ ուրիշ վրդովիչ երեւոյթ մըն է՝ միապետութեան հաստատումը Յունաստանի մէջ։

Եւրոպայի այդ մասին վրայ պատահելիք որ եւ է փոփոխութիւն կամ արկած՝ չի կրնար անտարբեր թողուլ Թուրքիան։

Աւելի քան տասներհինգ տարիէ ի վեր, Թուրքիոյ ամէնէն վստահելի բարեկամն էր Պուլկարիան։ Իսկ այսօր պաշտօնական յարաբերութիւնները հազիւ կրնան պարտկել յարաճուն հակամարտութիւնը։

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ։ Մինչ մէկը յղփացած է անհաշիւ աւարներով, միւսը կը խեղդուի լեռներու խորը, կաշկանդուած՝ ամէն կողմէ։

Շ.

ՀՕԿԻ «ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ» ԳՈՐԾԵՐԸ

Ինչպէս կը գործածեն հաւաքուած գումարները

Ինչպէս ամէն տեղ, Ֆրանսայի մէջ ալ Հօկը «նուիրուած է միայն եւ միայն խորհրդային Հայաստանի շինարարութեան եւ օգնութեան գործին»։

Դժբախտաբար շատեր չեն հաւատար այդ պաշտօնական հաւաստիքներուն, ինչպէսի բլլան թէ գրաւոր

Այդպիսիներուն լուսաբանութեան համար, առաջ կը հրատարակենք բանաձեւ մը՝ Ֆրանսայի Հօկի Ե. պատգ. ժողովէն, որ գումարուեցաւ Փարիզի մէջ, Մայիս 30 — 3 յունիս.

Հարցը կը վերաբերի այն հիւրանոցին որ պիտի կառուցուէր Երեւանի մէջ, Ֆրանսայէն եւ ուրիշ գաղութներէ հաւաքուած գումարներով եւ որուն շինութեան մասին չոնդալից աւետիսներ կը կարդաք պարբերաբար.—

«Արմենիա Օթելի պարգեւատր խանգանանպրութեան զեկոյցէն, զոր կատարեց յանձնաժողովի գանձապահ ընկ. Ա. Խաչատրեան, պարզուեցաւ որ առաջին սէզոնի տոմսերէն գոյացած է 45.225 ֆրանք։

«ԱՅՍ 45.225 ՖՐԱՆՔԷՆ 18.000 ՖՐԱՆՔ ԴՐՈՒԱԾ Է ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ, ԻԲՐԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՖՈՆՏ, ԳԼԽ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՈՎ.

Վիճակահանութեան պարգեւներուն եւ այլ ծախուց յատկացուած է 8822 ֆրանք.

1000 (ՀԱԶԱՐ) ՖՐԱՆՔ ՏՐՈՒԱԾ Է ԼԵՕԻ ԳՐՔԻՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ԳԼԽ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՈՎ։

1884 ՖՐԱՆՔ ՎՃԱՐՈՒԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՈՒՂԱՐԿՈՒԱԾ ԵՒ ԶՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒԱԾ ՖԻԼՄԻ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԾԱԽՈՒՑ ԵՒ ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԾԱԽԻՆ։

4574 ՖՐԱՆՔ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ԵՂԱԾ Է «ՀՕԿ» ԱՄՍԱԳՐԻՆ ԵՒ 5470 ՖՐԱՆՔ ԱԼ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ.

ԳԱՆՁԱՊԱՀԻՆ ՔՈՎ ԿԸ ՄՆԱՅ ՄՕՏ 5475 ՖՐԱՆՔ։ ՓՈԽԱՌՈՒԹԵԱՄԲ ՏՐՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՆ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՈՐ ՀՆԱՐԱՒՈՐ ԸԼԼԱՅ»

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Անյապաղ ժողովի հրաւիրել Ա. Դ. Խորհուրդը

ԻՏԱԼԻԱ ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՄԱ ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՐ ԼԻՐ ԾԱԽՍԱԾ Է

Մեծագումար զէնքեր պատրաստուած են

Վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Լավալ երեքշաբթի օր կրկին տեսակցեցաւ անգլիական դեսպանին հետ, եւ համաձայնութիւն գոյացաւ որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը նիստի հրաւիրուի յառաջիկայ շաբթու, յուլիս 31ին կամ օգոստոս 1ին։ Արդ, որպէսզի ժողովը արդիւնաւոր ըլլայ, անհրաժեշտ է որ Իտալիա մասնակցի, հիմնովին քննելու համար հապէշական խնդիրը։ Անգլիա եւ Ֆրանսա կ'աշխատին միտքերը պատրաստել, որպէսզի բուռն ընդհարումներ չպատահին Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ։ Եթէ կարելի չըլլայ կանխել այդ վտանգը, այն ատեն պիտի դիմեն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի 15րդ յօդուածին 7րդ հատուածին տրամադրութեան։ Ուրիշ խօսքով, Ա. Դ. Խորհուրդը ազատ պիտի ձգէ երկու կողմերը, իրենց վերապահելով անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, «յանուն իրաւունքի եւ արդարութեան»։

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը առջի օր եկաւ Փարիզ, Եդենի հետ, գերագոյն փորձ մը կատարելու համար, որպէսզի Իտալիա ժողովէն չքաշուի ձեւական պատճառներով։

Երէկ սխալմամբ ծանուցուած էր թէ Փարիզ հասած է Պ. Լիթվինով, Ա. Դ. Խորհուրդին հերթական նախագահը։ Հաւանական է որ գայ վաղը, ուրբաթ, խորհրդակցելու համար Պ. Լավալի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին հետ։ Եւ որովհետեւ հինգ օր պէտք է անցնի ժողովի հրաւէրներուն առաքումէն վերջը, հաւանական չէ որ գումարումը տեղի ունենայ յուլիս 31էն առաջ։

Իտալիոյ դրամական ճգնէրը

Ինչպէս գրած էինք երէկ, իտալական կառավարութիւնը առժամապէս կախակայեց հարիւրին 40 ոսկեղրամ երաշխաւորութիւն պահելու օրէնքը, որ կը գործադրուէր 1927էն ի վեր։ Այս առթիւ հեռեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդուին իտալական աղբիւրէ. Զինուորական պատրաստութեանց համար Իտալիա մինչեւ հիմա ծախսած է մէկ միլիառ լիր։ 1927ի օրէնքին կախակայումը միջոց մըն է գիւրացնելու դրամի հայթայթումը պատերազմի մը պարագային որ կրնայ արժել 10 միլիառ լիր։ Այս հաշիւները եղած են պաշտօնական տուեալներու վրայ։ Իտալիա ձայլ երկաթ, ինքնաշարժ բեռնակառքեր, պղինձ, բամպակ, ձգախէժ եւ ուրիշ նիւթեր գնած է վերջին շաբաթներու միջոցին։ Արդ, Իտալիոյ դրամատունը հարկադրուած է 500 միլիոն լիրի անմիջական վճարումներ կատարել, որոնց համար անհրաժեշտ էր թեթեւցնել օրէնքին տրամադրութիւնները։ Եղած կարգադրութիւնը լիրի արժեզրկում չի նշանակեր եւ պաշտօնական շրջանակներ կը հաւատեն թէ կառավարութիւնը պիտի վերակազմէ ոսկեդրամի պահեստը։ Իտալիա պարզապէս կ'ուզէ ապահովել իր վարկը արտասահմանի մէջ։

Հակառակ պաշտօնական լաւատեսութեան, 1927ի օրէնքին կախակայումը դժնդակ տպաւորութիւն գործեց մանաւորապէս անոր համար որ տեղի ունեցաւ անանկնկալ, եւ առանց նախապէս մամուլին հաղորդուելու։ Հրամանագիրը պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուեցաւ առանց պատճառաբանութեան, որով անհնարին կը դառնար հասարակ մահկանացուներուն համար։ Կախակայումը դէշ տպաւորութիւն ձգեց նաեւ սակարանին մէջ, ուր պետական արժեթուղթերը զգալի անկումներ կրեցին։ Եւ վերջապէս, դիւանագիտական շրջանակներու տպաւորութիւնն ալ նպաստաւոր չէ։ Հրամանագիրը նոր ապացոյց մը կը համարուի Իտալիոյ դրամական դժուարութիւններուն, որոնք մեծնալէս պիտի աւելնան, եթէ ապագային պատերազմի յանգի։ Կը վախցուի որ Անգլիա ուզէ օգտուիլ այս կացութենէն, ճնշելու համար իր ընդդիմութիւնը իտալական ծրագիրներուն դէմ, ինչպէս կ'օգտագործէ Ճափոնի բռնած դիրքը։

Իտալիոյ մէջ ծանր տպաւորութիւն ձգեց այն լուրը թէ անգլիական կառավարութիւնը չպիտի արգիլէ զէնքերու արտածումը դէպի Եթովպիա։ Իտալական մամուլը թշնամական կը նկատէ այս ընթացքը։

⁂ Կեդրոնէն տրուած հրահանգի մը համաձայն, Եթովպիոյ անգլիական հպատակներէն մօտ հարիւր հոգի համախմբուեցան Ատտիս – Ապէպայի մէջ։ Մասնաւոր օդանաւեր կամ եւ պատրաստ կը սպասեն Եգիպտոսի մէջ, ի հարկին փոխադրելու համար այս հպատակները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ ԽԵՋՕՆ ԵՒ ԻՐ ԽՈՒԼՈՒՃԻԿԸ

Նիւ – Եորքի մէջ կը հրատարակուի պառպառն թերթ մը, *Բանուոր*, որուն միակ թերութիւնն այն է որ, զօռ տալով բնքզինքնին՝ շատ կը բամի ... ցնդաբանութեան մէջ։

Այդ բանուկ երեւակայութեան արդիւնք է անշուշտ այն խմբագրականը, որուն խորագիրն է. «Դաշնակ եւ Ռամկավար ղեկավարներու սիրաբանութիւնը»։

Ի՞նչ սիրաբանութիւն է այդ, տեսնենք.

«Փարիզի մէջ գոյութիւն ունեցող Հայ Գրողներու Ընկերութիւն կոչուած Դաշնակ խրտուիլակին մէջ կողք կողքի նստած են Ռամկավար յայտնի ղեկավար Ա. Չօպանեանը եւ Դաշնակցութեան վաստահամբաւ (sic) առաջնորդներէն Ս. Վրացեանը»։

Այսքա՞ն է «սիրաբանութեան» մեղքը։ Ոչ, մեր կարմիր— լօլօն ուրիշ լօլօներ ալ գիտէ, մտիկ ըրէք.—

«Ի՞նչ է այս կազմակերպութեան նպատակը.— «Կազմակերպել գրական դասախօսութիւններ եւ անդամներուն համար հաւաքոյթներ սարքել ընկերական յարաբերութիւնները սերտ պահելու համար»։

Այս ալ մե՞ղք է։ Խնդրեմ, մեր *Բանուորը*.— «հովն խուելէն», ինչպէս կ'ըսէ հայ ժողովուրդը,— սովորութիւն ունի փչել ու քշել իր գաղափարները — «հովն խուելէն»,— քշել քշել քշել մինչեւ որ սպառի ու պայթի փչուկը։

Արդ, փչուկը պայթելու առնէ, այսպէս կ'ըսէ մեր *Բանուորը* —«հովն խուելէն».—

«Փարիզի Հայ Գրական Ընկերութիւնը փորձ մըն է մեռնող ազգայնականութեան ախտավարակ մշակոյթը հակադրելու Խորհրդային Հայրենիքի երիտասարդ, առոյգ եւ ծաղկող կեանքին, որուն փայլուն իրականութիւնը հզօր ջահի մը պէս կը լուսաւորէ գաղութահայ աշխատաւորութեան միտքը»։

Ինչպէս կը տեսնէք, խալածալուով փաթաթուած է նաեւ մեր *Բանուորը* —«հովն խուելէն», — այնքան որ, երբ Փարիզի մէջ Վրացեանը նառ մը կարդայ գրական, անդին փրփուր կը ժայթքի *տամարիշ* խաչիկ Պէօրէաճի բերնէն՝ եռեղը ընկնողարիպէս։ Կամ երբ Համազգայինը նեմուշան կը բանայ Սուրիոյ մէջ՝ հայ երիտասարդներու պատրաստելու համար Սասունի եւ Մեսրոպի ճամբով, մղձաւանջի կը մատնուի մեր խաչիկը՝ երեւակայելով որ երիտասարդութիւնը կ'արշաւէ Հայաստանի վրայ։

Այս մղձաւանջը ինծի կը յիշեցնէ «խուլուճիկ»ը։

Հայ գիւղերուն մէջ, սովորութիւն է, Մեծ – Պահքի օրերուն, ձեղունէն կախել սոխ մը, որուն կողերուն մէջ կը խրեն եօթը փետուրներ, մեծ պահքի շաբաթներուն թիւովը։ Ամէն շաբաթ որ կ'անցնի, փետուր մը կը փրցնեն սոխէն, որ սաւառնակի նման կախուած մնայ ձեղունէն։

Հայ գիւղացին «խուլուճիկ»ով (փետրազարդ սոխ) կը սպառնայ իր երախաներուն, որ պահքը կը լուծեն, կամ ծոմ չեն պահեր։ Եւ տուներուն մէջ սպառնա՞լ կը տիրէ Մեծ - Պահքի օրերուն, որովհետեւ երախաները կը վախնան, որ խուլուճիկը յանկարծ փետուրը կը նետէ եւ մեղաւորին աչքը կը խոցէ։

Այսպէս եւ մեր կարմիր աղբարները,— խուլուճիկին վախին տակ կ'ապրին գիշեր ցերեկ։

Այնպէս չէ՞, խեչօ՛։

ԱՐԱՁ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ՆՊԱՏԱԿԱՅԱՐՄԱՐ ՉԻ՛ ԳՏՆԵՐ ԴԻՄՈՒՄ ԿԱՏԱՐԵԼ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԱՐԶՊԱՆԻՆ (ՈՐ ԱՅԺՄ ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻ), ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՈՆՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ԽՆԴԻՐԸ։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ՅՈԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Օգոստոս 18ին Սոֆիայի մէջ պիտի տօնուի Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան 30ամեակը։ Այդ առթիւ բացումը պիտի կատարուի նաեւ պուլկար բանաստեղծ Եավորովի արձանին, զոր Հայերը պատրաստել տուած են։

Արտասահմանէն եւս հիւրեր պիտի մասնակցին. Հայ-եւ-պուլկար կոմիտէի դիմումին վրայ կառավարութիւնը համաձայնած է որ Սոֆիա մեկնողները պուլկարական երկաթուղիներէն զեղչ ստանան 70 առ հարիւր։

Հայ-եւ-պուլկար կոմիտէն կոչ մը հրատարակած է որուն թարգմանութիւնը պիտի կարդաք շաբաթ օր։

Օդանաւային ռազմափորձեր Անգլիոյ մէջ

Այս տարի եւս, օդանաւային ռազմափորձերը հաստատեցին թէ Անգլիոյ հարաւային շրջանը ապահով չէ օդային ոմբակոծութեանց դէմ։ Յուլիս 23ին, իրիկուան ժամը 6էն մինչեւ առաւուան ժամը 8 «թշնամի» օդանաւեր յարձակեցան Լոնտոնի եւ շրջականներուն վրայ եւ հաստատուեցաւ թէ մայրաքաղաքին ռազմագիտական կեդրոնները մոխրակոյտերու վերածուած պիտի ըլլային, եթէ իրական ռումբեր ձգուէին, փոխանակ պարզ հրթիռներու։

Հակառակ պաշտպանողական տարրերի ուժգին ընդդիմութեան, «թշնամի» օդանաւերը յաջողեցան ուղղակի զարնել օդանաւային նախարարութիւնը, 13,500 ոտք բարձրութենէ մը, թէեւ գետնէն չէր տեսնուեր։ Ուրիշ երեք տորմղիկներ ալ որոշուած կէտերը հասան առանց դիմադրութեան։

Ռազմափորձերը հաստատեցին թէ պաշտպանողական միջոցներն ալ բարւոքած են, անցեալ տարուան վրայ։ Գործողութեանց կը մասնակցէին 180 օդանաւեր։

Եւրկիոս թագաւորին պայմանները

Աթէնքի «Գաթիմէրինի» թերթը, ռոյալիստ-պաշտօնական հանգամանք ունի, կը գրէ թէ նախկին թագաւոր Եօրկիոս հետեւեալ պայմաններն առաջարկած է, միապետութեան վերահաստատման համար.— 1. Հանրաքուէի գործողութիւնը կատարել բացարձակ անաչառութեամբ եւ անկեղծութեամբ, այնպէս որ արդիւնքը երբեք վիճելի չըլլայ.— 2. Վանել պետական հարուածի որ եւ է գաղափար.— 3. Եթէ մթնոլորտը խռովեալ մնայ քաղաքական կիրքերու բորբոքումով, նախընտրելի է յետաձգել հանրաքուէն, մինչեւ որ խաղաղութիւնը վերահաստատուի.— 4. Թագաւորը ինք պիտի վճռէ թէ գոյացած մեծամասնութիւնը բաւակա՞ն է միապետութիւնը վերահաստատելու համար։

Վարչապետ Պ. Ցալտարիս հարցումի մը պատասխանելով, ըսաւ թէ լուր չունի այս պայմաններէն, բայց «բանաւոր» կը գտնէ զանոնք։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ելմտական նախարարութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ այն զրոյցները թէ պիտի արժեզրկուի լէյը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Քաղաքական կեանքի այս գորշ օ-րերուն, քացորոշ նկատելի է ամե-րիկեան քաղաքականութիւնը որ օրէ օր աւելի կը հակի դէպի ամերիկեան ցամաքամասի հանրապետութիւննե-րը։

Երկու տարիէ ի վեր, այսինքն Ռուզվէլթի հանրապետութեան նախագահ ըլլալէն աւդին թէեւ ոչ ոք գիտէ ա-նոր դէպի Մոնրոյի ծրագիրն ունեցած ուղղակի կարծիքը, բայց չէտակ է որ եւրոպական շուկաներու աստի-ճանական կորուստէն վերջ, ուշադրու-թեան կեդրոնական առանցքը լատին Ամերիկան կը հանդիսանայ։ Այս կէ-տը աւելի զարկաւ ամէնէն առաջ, Մոն-թեվիտէոյի մէջ գումարուած վերջին համամերիկեան համագումարին, ուր Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչնե-րը դիւանագիտութեամբ արտաքին նա-խարար Հըլի, վարեցին քաղաքակա-նութիւն մը, որ իր տեսակէտով մինչ այդ աննախընթաց էր ամերիկեան պատմութեան մէջ։

Ծանօթ է որ երկար տարիներու ըն-թացքին, ամերիկեան քաղաքակա-նութիւնը ոչ այլ ինչ է եղած եթէ ոչ տեսակ մը աշխարհակալութիւն։ Ծա-նօթ են մանաւանդ, զինուորական կամ այլ միջամտութիւններ, որով ա-մէն անգամին առիթ կը փնտռէին խառնուելու հանրապետութեանց ներ-քին գործերուն։

Հոս աւելորդ է յիշել անցեալի այն տխուր դէպքերը, որոնց պատճառաւ յաճախ քաղաքական ու տնտեսական վերիվայրումներու ենթարկուած են Քուպայի, Սանթօ Տօմինկոյի, Փուէր-թօ Ռիքոյի, Նիքարակուայի, Փանա-մայի, Մեքսիկայի եւ այլ հանրապե-տութեանց ընթացիկ կեանքը, առիթ տալով քաղաքացիական կռիւներու կամ յեղափոխութեանց, իսկ միւս կողմէն արելով ուսանողութեան ու ազատամիտ տարրերու հերթական պոռթկումները։

Ամերիկեան անցեալի ու ներկայի պատմութիւնը լեցուն է նման դէպ-քերով։ Հիւսիսի ծանր բռունցքը կար-ծէք յաւիտենական սպառնալիք մը պիտի մնար կեդրոնական կամ հարա-ւային Ամերիկաներու համար, եթէ դէպքերու աստիճանական զարգա-ցումով, ասպարէզ չիջնէր նախագահ Ռուզվէլթը իր նոր քաղաքականու-թեամբ։ Շնորհիւ այս քաղաքակա-նութեան էր, որ անիկա հակառակ Հիւս. Ամերիկայի ունեցած երաւա-կան լիազօրութեան, մերժեց միջա-մտել Քուպայի ծանօթ դէպքերուն։ Այսպէսով անոնք ազատեցին Քուպան ոչ միայն իրենց զինուորական մի-ջամտութենէն, այն հակայական ու ա-ներեւակայելի ծախքերէն որոնց պի-տի ենթարկուէր կղզին, իր ամբողջ ազգաբնակչութեամբ։

Ու դեռ աւելին։

Քուպայէն վերջ, Միաց. Նահանգ-ները ետ քաշեցին բոլոր իրենց ռազ-մական ուժերը, որոնք մինչ այդ իբ-րեւ տեսակ մը վերին մարմիններ կը շարունակէին մնալ Հայիթիի ու Նի-քարակուայի մէջ։

Ու այն ինչ որ երէկ Մ. Նահանգնե-րու համար խոհեմ քաղաքականու-թիւն կը համարուէր, այսօր արդէն նեղ կուգայ, չհամապատասխանելով օրուան խմորումներուն եւ շարժման։ Այնպիսի դարաշրջան մը կ'ապրինք, ուր այս կամ այն վայրի առօրեայ կեանքի դաշնաւորումը կամ տարա-ձայնութիւնները իրենց անմիջական անդրադարձումը կրնան ունենալ ա-ռիթ տալով նորանոր սաղմնաւորում-ներու ու շարժումներու։ Ներքին աղ-ճատուած գոյավիճակէն ազատուե-լու համար, նախագահ Ռուզվէլթը ա-րագօրէն ձեռնարկած է անգլեւսաքսոն ու լատինական Ամերիկաներու ներ-քին առեւտրական եւ այլ փոխյարա-բերութեանց մշակման։ Ամենակարճ ժամանակամիջոցին մէջ, կնքուած են բազմաթիւ առեւտրական պայմանա-գրութիւններ։ Անցեալ տարուան հաշ-ուեկշիռները մանաւանդ ցոյց տուին, որ շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցնե-րուն, այս տարի Հարաւ. Ամերիկան, գերազանցօրէն նպաստաւոր արդիւնք մը ունեցաւ, շնորհիւ այն բանի որ ազատօրէն կրցաւ սպառել իր արդիւ-նաբերութիւնը Հիւս. Ամերիկայի լայնածաւալ շուկաներու վրայ։

Առկէ զատ, օրէ օր աւելի կը շեշ-տուի նաեւ այն կապը որ կը հիմնուի երկու Ամերիկաներու միջեւ։ Բացի եղած նաւային կանոնաւոր երթեւեկ-ներէն, օդային բազմաթիւ փոխադրու-թեանց նորանոր գիծեր կը հիմնուին։ Այս ուղղութեամբ ահա կապ կայ հաստատուած Հարաւային Ամերիկա-յի գլխաւոր հանրապետութիւններէն՝ Պրազիլիոյ, Ուրուկուայի, Արժանթի-նի եւ Չիլիի հետ։

Օրը օրին տնտեսական բոլոր նո-րութիւնները, սակարանի եւեւէջներն ու գիտական կեանքի վե-րաբերեալ բոլոր եւոյթները մէկ ժա-մէն միւսը կ'անցնին եւ ժամուլի էջե-րէն միլիոնաւոր ընթերցողներուն կը փոխանցուին։

Լատին Ամերիկայի բոլոր գլխաւոր ու արդիւնաբերական քաղաքներու մէջ բազմաթիւ Հիւսիս. ամերիկեան տնտեսական եւ այլ ժամանցիտական յանձնախումբեր կան, որոնք գիշեր ցորեկ աշխատելով, անմիջական ու սերտ կապ կը պահեն իրենց պատկա-նած վայրերու եւ տնտես-արդիւ-նաբերական հիմնարկութիւններու հետ, խիտ ցանցով մը կապելով Խա-ղաղականի եւ Ատլանտեանի երկու թեւերուն մէջ փռուած հանրապետու-թիւններու մայրաքաղաքներն ու ար-դիւնաբերական կեդրոնները։ Միւս կողմէ, այսօր աւելի քան երբեք, ան-թիւ գործակալներ կը շրջին Քալի-ֆոռնիոյ, Շիքակոյի, Պոսթընի, Ֆի-լատելֆիոյ, Ուաշինկթընի եւ այլ տնտեսական ու առեւտրական կեդրոն-ներ ներկայացնող քաղաքներու մէջ, նոյնանման ձգտումներով միացնելով յիշեալ վայրերը Ռիօ տէ Ժանէյրոյի, Մոնթէվիտէոյի, Պուէնոս Այրէսի եւ Սանթիակոյի հետ։

Շնորհիւ այս նորանոր տնտեսական ու քաղաքական խմորումներուն, օրը օրին աւելի կը փոխուին Հիւս. ու Հա-րաւ. Ամերիկաներու փոխյարաբերու-թիւնները։

Եւ ինչքան աւելի սերտ կ'ըլլան կա-պերը, այնքան աւելի կը ճանչնան ի-րար։

Ամենամօտիկ անցեալին իսկ, Հիւս. Ամերիկացին (նոյն իսկ այսօր ալ դեռ շատերը), այն կարծիքն ունէին թէ Հարաւ. Ամերիկան ոչինչ է, եթէ ոչ բռունցքի եւ կոպտութեան մարմնա-ցումը։ Իբրեւ ազգ մը, լատին Ամե-րիկացին կը ներկայանար խառնուրդ մը, որու պետականութեան ապիկա-րութիւնը առիթ կուտար մշտական ու տեւական յեղափոխութիւններու կամ մնանկութեանց։ Որ եւ է փոքրիկ հանրապետութեան մը պարտքերու երկարաձգումն իսկ բաւական պիտի ըլլար ամբողջ Հարաւ. Ամերիկան սնանկացած յայտարարել, մէջն ըլ-լալով եւ Արժանթինի հանրապետու-թիւնը, որ մինչեւ օրս ալ կանոնաւոր կերպով կարգադրած է իր բոլոր դրա-մական, առեւտրական եւ այլ տեսակի փոխատուութեանց վերաբերեալ գոր-ծերը։

Բաւական է յիշատակել, որ այսօր ալ տակաւին Նիւ Եորքի ամէնէն աղ-տոտ, ինկած ու յետամնաց թաղա-մասը, «լատինական շրջան» անունը կը կրէ, թէեւ հոն մէկ հատիկ լատին Ամերիկացի ապրած չըլլայ։ Եւ այսօր ալ քիչ չեն միջին կարգի այն Ամերի-կացիները, որոնց կարծիքով, Հա-րաւ. Ամերիկայի աշխարհագրական կազմը Ռիօ Գրանդէէն մինչեւ Հրոյ Երկիրը կ'երկարի, ուր հանրապետա-կան բաժանումներ գոյութիւն չունին եւ ազգաբնակչութիւնը միեւնոյն միա-տարր ցանգուածն է...

Այսպէս էր երէկ։ Այսօր սակայն բոլորովին տարբեր է ընդհանուր պատկերը.

Ներկայիս արդէն Հիւսիս. Ամերի-կայի մէջ, օրը օրին բազմաթիւ ու նո-րանոր հրատարակութիւններ ու լուրջ ուսումնասիրութիւններ լոյս կը տես-նեն, որոնց գլխաւոր նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ լայնօրէն ներկայա-ցնելով Հարաւ. Ամերիկայի բոլոր տնտեսական ու քաղաքական կարելի-ութիւնները, առիթ առնծել երկու մասերու սերտ յարաբերութեանց, որմէ այնքան առատօրէն կրնայ օգ-տուիլ նոյն ինքն Մ. Նահանգները։ Նոյն իսկ շարք մը ամերիկեան հա-մալսարաններու մէջ, առանձին բա-ժիններ կան, ուր մասնագէտներու միջոցաւ կ'աւանդուին լատին-ամե-րիկեան գրականութիւնն ու պատմու-թիւնը։ Ուսանողութեան համար «Պա-ուչոն» (գաւչոյը) առանձին ուսում-նասիրութեան նիւթ կը հանդիսանայ, որու միջոցաւ լաւագոյն առիթը կ'ու-նենայ ծանօթանալու Հարաւ-ամե-րիկեան գիւղացիի հոգեբանական կազմութեան, կենցաղի՝ բայց մանա-ւանդ ընկերային վարք ու բարքին։

Ամերիկեան հողամասի այս երկու հսկայ հատուածներու անմիջական միացման ձեռնարկներէն մէկն ալ պէտք է համարել, ճիշդ այս օրերուս Պ. Այրէս հաւաքուած համամե-րիկեան առեւտրական համագումա-րը, որու միջոցաւ Հիւս. Ամերիկայի Մ. Նահանգները նախ կ'աշխատին լը-րացնել Մոնթէվիտէոյի մէջ գումար-ուած համամերիկեան համագումարի նախագծած որոշումները, իսկ ասկէ զատ ալ սերտօրէն ի մի հաւաքել բոլոր Հարաւ. Ամերիկայի այն փոք-րիկ հանրապետութիւնները, որոնք մինչեւ այսօր հեռու կը մնան իր վա-րած ընդհ. տնտեսական քաղաքակա-նութենէն։ Նկատի են առնուած մաք-սային, ներածման եւ արտածման եւ այլ պայմանագրութիւններ, որոնց միաձոյլ հիմնաքարին վրայ զուգէ կա-րելի ըլլայ հիմնել աշխարհի ամէնէն առկուն տնտեսական շէնքը։

Այսօր աւելի քան երբեք, Հիւս. Ա-մերիկան մօտեցող է Հարաւ. Ամերի-կայի ընդհ. տնտեսական կեանքի մա-սին։ Որովհետեւ այս երկրամասերը իրենց մէջ տնտեսական անսպառ հարստութիւններ կը պահեն, ինչ որ շատ կարեւոր է, ճիշդ այս օրերուս՝ երբ այնքան շատ կը խօսուի պատե-րազմի մասին։

ՍՄԲԱՏ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ՏԱՂ»Ի ՊԱՏԳԱՄԸ

— • —

Ֆրանց Վէրֆէլը վէպ չի գրել, այլ պատմութիւն։ Հայ գիւղացիական հերոսականութեան մէկ փառաւոր դրուա-գը.

«Մուսա Տաղի քառասուն օրերը» հզօր ու կախարդիչ մի մատեան է, տառապանքային մի պատգամ՝ Ֆրանց Վէրֆէլի գրչով արձակուած ներկայ ու գալիք սերունդներին, մեռնող հե-րոսների կողմից։

Ու երբ կը կարդաս այս բաց գիր-քը, թւում է թէ դրա հեղինակը օտար մը չէ, այլ հայ յեղափոխութեան զոր-ծիչ մը, որ իր բովանդակ կեանքն անցուցած է Հայաստանի լեռների կատարներին, հրացանը ձեռքը, միշտ անձնուէր հայ ժողովուրդի ձայնին եւ հաւատարիմ իր փայփայած գաղա-փարին։

Հայ գրականութիւնը հարուստ է այդպիսի «վէպ»երով. միակ տարբե-րութիւնը Ֆրանց Վէրֆէլի գրքի՝ այն է, որ այդ գրուածը գրուած է օտարի կողմից եւ ոչ հայ հեղինակի։ Ու գը-րուած է հզօր շունչով, զուսնաւոր պատ-կերներով ու դրաւիչ լեզուով։

Այդ գիրքը մի յուշարձան է, կրա-կեթեայ մի հսկայ կոթող՝ այս կեղծ ու տգեղ աշխարհի առջեւ. քարացած սֆինքս է, որ դարերի պատմութիւնն ունի իր դարաւոր ճակատին եւ մի ստնահարուած ու անիրաւուած ցեղի արդար զայրոյթը։

Ֆրանց Վէրֆէլի գիրքը թափառա-կան ու առասպելական հայ փետայիին է. քաղաքակիրթ Եւրոպայի ու հա-մայն աշխարհի քարացած զննելը բախող հայ զինուորը՝ պատմելու բոլորին, բոլորին այն ինչ որ կատար-ւեց Հայոց աշխարհում ... Այդ՝ թա-փառական հայ ժողովուրդն է, իր ծը-ւէն-ծուէն եղած հայրենիքով ու յօ-շոտուած մարմնով ... Այդ՝ մի հերոս ժողովուրդի կարմիր հողն է, լի զար-հուրանքով, լի արհաւիրքներով ու նահատակներով եւ միեւնոյն ժամանակ լի փոթորկոտ ու մրրկածուփ հերո-սապատումներով ...։

Այդպէս է «Մուսա Տաղի քառասուն օրերը»։

Առասպելական հերոսներ չեն Ֆր-րանց Վէրֆէլի տիպարները, այլ ապ-րած ու իրական դէմքեր, որոնցից շատերը դեռ ապրում են այսօր ու կենդանի վկաներ են քառասուն օրերի հերոսական մաքառումի։

Ու թւում է թէ Ֆրանց Վէրֆէլը իր այս գրքի մէջ խտացրել է մեր վերջին կէս դարու փոթորկոտ անցեալը։ Կար-դալով այս «վէպ»ը, մեր աչքերի առ-ջեւից շարան շարան անցնում են մեր-կածուփ գաղափարի «խենթ» սերս-հարները։ Ահա նրանք բոլորը, անցած ու վերապրող հերոսները, որոնք կեանք են տուել Ֆրանց Վէրֆէլի հա-րուստ երեւակայութեան մէջ եւ ան-մահացել նրա հզօր գրչի տակ։

Քանի՜ քանի՜ Գաբրիէլ Բագրատ-եաններ ինկան հեռու, խորխոր ու վէս լեռների կատարներին, միշտ արթուն ու հսկիչ հրեշտակ հայ գիւղացուն, միշտ պատրաստ իրենց կեանքը նուէր տանելու հայ ժողովրդի ազատութեան բագինին, միշտ պատրաստ կախա-ղանների կատարներից գոռալու կեց-ցէ՜ յեղափոխութիւնը, կեցցէ՜ հայ ժողովուրդը, կեցցէ ազատ ու անկախ Հայաստանը ..

Քանի՜ քանի՜ Տէր Հայկազուններ խաչի կողքին սուրը պարզեցին եւ ի-րենց աղօթքների հետ միշտ ունեն-

դէբ եղած հրաշքների որոտումնե-րին ...

Հայաստանի ամէն մի թիզ հողը լեցուն է նրանց նուիրական ոսկորնե-րով ...

Եւ Ֆրանց Վէրֆէլի գրչի տակ կեանք են առել հայ յեղափոխու-թեան բոլոր տիպարները, — ուսուցիչ-քահանայ, գեղագործ, բժիշկ, աբ-հեստաւոր, եւն. եւն.։ Ու նրան յաջող-ւել է տալ այս բոլորի նիստն ու կա-ցը, կենցաղը, հոգեբանութիւնն եւ այն բոլորը ինչ որ յատուկ է հայ ֆե-տայուն, հայ յեղափոխականին։

Նրա գրչի տակ շունչ են առել բոլոր Անդրանիկները, Սերոբները, յեղա-փոխական հոգեւորականները, Սօսէ-ները, Սամթէնիկները, Վազրիկները եւ վերջապէս հայ յեղափոխական աշ-խարհի բոլոր դէմքերը։

Ամէն Հայ պէտք է կարդայ այս գիրքը, ինչ լեզուով ալ թարգման-ուած լինի։

Կարդա՛ այս գիրքը, հայ երիտա-սարդ, կարդա եւ լսէ լեռներից եկած այս հզօր պատգամը։ Մուսատաղից Զէյթուն, Զէյթունից Սասուն ու Վաս-պուրական եւ մինչեւ Սարդարապատ ու Ղարաքիլիսէ նոյն պատգամն է կը յիշեցնեն քեզ՝ քո նահատակ քոյր եղբայրները։ Պարտականութիւն ու-նես կատարելու եւ մի արդար ու ազ-նիւ դատ իրագործելու, որի խոր-հուրդը նահատակուած եղբայրնե-րիդ անմեռ աչքերի մէջ է գրուած Վահագնեան հուր կրակով եւ յօշոտ-ուած քոյրերի կուսական մարմին-ների վրայ՝ իրենց բոսոր արիւնով։

Կայէնի նման պիտի թափառես երկ-րէ Երկիր՝ եթէ դաւաճանես նրանց, որոնք ինկան յանուն ազգապահպան-ման եւ յանուն քո անկախութեան, քո ազատութեան։

Իմացիր որ Թուրքը քանդեց ու ա-ւերեց քո հայրենիքը։ Թուրքը ջարդեց քո ցեղ։ Թուրքն է պատճառ այսօր-ուայ անվախճան թափառումներիդ եւ անհեթեթ ծակատագրիդ։

Ու գիտցիր որ Մուսատաղի, Ծա-պին-Գարահիսարի, Վան-Վասպու-րականի եւ վերջապէս Սարդարապա-տի ու Ղարաքիլիսէի օրհնուած պայքարներն ի զուր չէին, ամէն մէ-կը մէկ մէկ պատգամներ են նահա-տակ եղբայրներից ու քոյրերից կող-մից։

Հաւատարիմ մնա՛ այդ աստուածա-յին պատգամներին։

ՀԱՅՐՈՒՆԻ

Միրտս թրթռաց...

— • —

ՎԱՐՇԱՒԱ, 20 յուլիս (Ցատուկ). — Ամառնային անձրեւոտ օր էր յուլիս 19ը ... Ժամը 5.30ին գործարանէս ելլելով, պայուսակս ձեռքիս շտապ, շտապ գնում էի ելեկտրաքարշ հան-րակառքը, ցանկանալով ժամ առաջ կայարան հասնել, ամառանոց մեկնե-լու եւ փոքրիկ ձագուկիցս անմեղ ժը-պիտներ քաղելու։ Օ՜, ինչքան քաղցր են Սարգիսիս անմեղ ժպիտները ..

Փողոցը անապարանքով զառնալիս նկատեցի մի քանի օտար սկաուտներ, բայց հազիւ երկու քայլ առած, կար-ծես մի ինչ որ բան մագնիսի նման քաշեց ինձ, կանգ առի եւ մի սուր հայեացք նետելով խմբուած սկաուտ-ներին մօտեցայ։ Թուխ դէմքերով հս-կայ երիտասարդներ՝ ձախ ուսերից կախուած եռագոյն փունջ ժապաւէն-ներ ..

Սիրտս թրթռաց, պաղ քրտինք ան-ցաւ վրայէս ...Քիչ էր մօտեցայ, ու՜ զեցի խօսել — լեզուս չշարժուեց. ուր լեզուներ խմանալով հանգերձ հազիւ կարողացայ թոթովել.

— Հա՞յ էք։

Մատներս ինքնաբերաբար շփում էին ժապաւէնները.

— Ռուսմէն, պատասխանեց մէկը։

Այլեցայ, աչքերս մթագնեցան, մարմինս խորհրդաւոր թմրութիւն տիրեց ...

— Հա՞յ էք, կրկնեցի այս անգամ ֆրանսերէն։

— Ո՛չ, Ռուսմէն.

Անցորդները ուշադրութեամբ եւ բերանաբաց նայում էին մեզ։ Պէտք էր հեռանալ ...

ԳԱԲ-ՄԱՐ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները զրել թուղթին մէկ երեսին վրայ քե-թեւնելի եւ մելանով։

ՉԱՐԻ՞Ք ԹԷ ԲԱՐԻՔ

— • —

Վերջերս «Յառաջ»ի մէջ կարդացի Պ. Արայ Պարթեւեանի «Երաժշտական հոգեբը»։ Իր տեսակէտը միակողմանի գտնելով, կ'ուզեմ իմ համեստ կար-ծիքս յայտնել T. S. F.-ի բարիքներուն կամ չարիքներուն մասին, պէտք ըն-կալեմ երաժշտութեան ծնունդ առած տեղէն, այսինքն մարդու մը Ֆիզիքա-կան կազմէն։

Մեր ուղեղը տարբեր թրթռացում-ներու կեդրոն մըն է որոնց ամէն մէկը տարբեր զգայարանքի յատկացուած է։ Մարդու մը Ֆիզիքական կազմին համաձայն, այս կամ այն զգայա-րանքը աւելի զգայուն կ'ըլլայ։ Բնա-կան կազմ մը ունեցող մարդ մը, ո-րուն զգայարանքներուն յատկացուած թրթռացումները համաչափ կ'ըլլան, չի կրնար արուեստագէտ մը ըլլալ, սակայն այս ըսել չէ թէ ան բոլորո-վին անզգայ մնայ արուեստին առջեւ։

Նկարիչ մը իր աչքերուն յատկաց-ուած թրթռացումներուն առատու-թեան եւ յաճախանքին շնորհիւ է որ կը տեսնէ գոյները, գիծերը, զանոնք կ'իւրացնէ եւ վերջը կրնայ արտա-յայտել իր կտաւին վրայ։

Նոյնպէս երգահան մը, իր ականջին յատկացուած թրթռացումներուն ա-ռատութեան եւ յաճախանքին շնորհիւ լսած ձայները կ'իւրացնէ եւ զանոնք իրարու քով բերելով եղանակներ կը յօրինէ։ Մեծ երգահանները իրենց բը-զացումները երաժշտութեան կը վե-րածեն իրենց ուղեղին ճկունութեան շնորհիւ, որ մէկ զգայարանքին զգա-ցածը կը փոխանցէ ականջի կեդրո-նին։

Ուրեմն ամէն պարագայի մէջ մեր ուղեղը ձայնագրի սկաւառակի մը (disque) դերը կը կատարէ եւ յետոյ միջնորդի մը դերը՝ իր կեդրոններուն միջեւ։

Հինէն ի վեր բսուած է .... Երաժշ-տութիւնը կը մեղմացնէ բարքերը

Մարդկութեան մեծագոյն զանգուա-ծը երգահաններէ չէ բաղկացած, սա-կայն բոլորն ալ աւելի կամ պակաս կը զգացուին իրենց թրթռացումնե-րուն մօտեցող եղանակներով։

Մինչեւ հիմա երաժշտութիւնը եր-կու տարբեր մասերու բաժնուած էր. — Ինչպէս ընկերական կեանքի մէջ ազնուականը եւ ժողովուրդը, երաժշ-տութեան մէջ ալ դասականը եւ ժողո-վրդականը.

Երաժշտութիւնը պակաս կ'ունենդր-ուէր, վերացումով մը՝ դասականին համար, ուրախութեամբ՝ ժողովր-դականին համար։ Մինչեւ հիմա ժո-ղովուրդին մեծ մասը կը նախընտրէ այս վերջինը, հակառակ անոր որ կարգ մը երգահաններ ի զուր փորձած են երկու երաժշտութիւններուն մի-ջինը գտնել «թեթեւ» երաժշտու-թեամբ մը։ Իմ կարծիքով, ժողովուր-դը պէտք է իմանայ դասականը, հոգ չէ թէ սկիզբները բան մը չհասկնայ, սակայն քանի մը անգամ մտիկ ընելէ վերջ մասնաւոր հակում մը ցոյց կու-տայ, ինչ որ պատճառ պիտի ըլլայ իր ազնուացման. եթէ T. S. F. չըլլար, ժողովուրդին մեծամասնութիւնը չը-պիտի կրնար այդ ազնուացման աղ-բիւրին մօտենալ, չհաշուելով բացա-ռութիւնները։ Ուրեմն T. S. F.ը երա-ժշտութիւնը ժողովուրդին մօտեցնե-լով անոր բարիք մը ըրած եղաւ քան չարիք մը։

Ինչպէս քիչ մը վերը ըսի, բնական կազմ ունեցող անձ մը դասական երա-ժշտութեան հակամէտ չըլլար։ Եւ ո-րովհետեւ մարդկութեան մեծամաս-նութիւնը առնցմէ կը բաղկանայ, զա-նոնք ազնուացնելու համար, թանկա-գին գործիք մըն է T. S. F.ը։

Քանի մը տարիէն պիտի ունենանք télévisionը որ ժողովուրդին պիտի մօ-տեցնէ թատրոնը եւ նկարները եւն.։ Արդէն յաջողած են փորձերը։ Վեցե-րորդ յարկի մը բնակիչները անտար-բեր պիտի լսեն Պէթհովէնի մէկ սէն-ֆօնին առաջին տասը անգամները, սակայն երկրորդ անգամին համակ-րանքը ծայր պիտի տայ, տպաւոր-ուած ըլլալով մաքին մէջ.

Ամէն պարագայի մէջ, ես պիտի նախընտրէի աշխարհահռչակ հա-մանուագ մը կամ քառեակ մը սկաւա-ռակի վրայ ունկնդրել քան թէ 3 — 4 հոգինոց պզտիկ եւ ցաւալի նուագա-խումբէ մը որ երաժշտութիւնը գէշ արտայայտելով, պիտի խաթարէ։

Մ. ԳԱՍՄԱՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք
« ՅԱՌԱՋ »Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷ[Ն]

— • —

Ներկայիս ռուսերէնի կը թարգ[ման]-ուին Ե. Չարենցի բանաստեղծու[-]թիւնները. Թարգմանութիւնները կ[ը] կատարեն Պաստերնակ, Սմիրնո[վ], Շիրվինսկի, Անտոկոլսկի, Պաստ[...] Բրիք, Սերերրիակովսկի։

Այս տարի միաժամանակ Մոսկուա[յ]-յի եւ Թիֆլիզի մէջ լոյս կը տեսնէ [...] Մահարիի Մանկութիւն եւ պատանե[-] կութիւն գործին թարգմանութիւն[ը].

Գարաղեցկի եւս կը թարգմանէ [...] Զաբեանի Ռուշանի Բաբախը։ Արդէ[ն] ռուսերէն լեզուով լոյս տեսաւ Ակս[ել] Բակունցի Վաթսունմերդը հարիւրամեակ [...]մը։

Զբօսաշրջաւ

— • —

Ամրան այս եղանակին զբօսաշրջա[-]ներու կազմակերպիչ մարմինը եռա[-] ղացին կ'աշխատի, ոչ միայն բան[...] ..ուորները կը մղէ լեռնադնացութեա[ն] այլեւ հարեւան երկիրներէն խումբ[եր] կը հրաւիրէ Հայաստան։ Այսպէս Վր[ա]-ստանի Կախեթիայի շրջանի հա[յ]-կական դպրոցներու աշակերտներ[ու] խումբ մը Երեւան հասաւ վերջերս այցելեց գործարանները, յետոյ գնա[ց] Վաղարշապատ՝ ծանօթանալու [...] ձեռագիրներուն, թանգարանի [...] շարժաններուն։ Այնուհետեւ խումբ[ը] կարգով շրջեցաւ Սեւան, Կիրովա[-] կան, Լէնինական։

Կը կազմակերպուի նաեւ զբօսաշր[ջութիւն] մը դէպի Ազմաղան։ Այս արշաւ[ա-] խումբին նպատակն է ծանօթանալ [...] մազանի բարձունքներուն, լեռնալ[ճե-] րուն, հանքային նիւթերուն [...] յուշարձաններուն։

Արշաւախումբը պիտի մեկնի [...] տեւեալ գիծով.—

Երեւան – Նոր – Բայազիտ – Ազմ[ա]-ղանի գագաթէն դէպի Ուչ - Թափա[-] Ղըզգադ (3561 մեթր) — Սպիտակ[...] (3576 մեթր)— Գեղարդ – Գառնի – [Ե-] րեւան։ Ընդամէնը 45 քիլոմեթր ճամ[-] բայ, զոր զբօսաշրջաւին մասնակցող[-] ները պիտի կտրեն ոտքով։

Դիլիջանի եւ Արզնիի
ԱՌՈՂՋԱՐԱՆՆԵՐԸ

= • =

«Խորհ. Հայաստան» (9 յուլիս) [կը] գրէ.—

Աւելի քան ամիսէ մը ի վեր սկս[ած] են գործել Հայաստանի առողջարա-րանները։ Դիլիջանի առողջարանն պիտի շարունակէ գործել անընդհատ մինչեւ 15 ապրիլ 1936, վերանորոգ[ու]-թեան համար մէկուկէս ամիս փակ-ուելու պայմանով անմիջապէս յետոյ[...] Արզնիի բնարուժական կայանը պի[տի] գործէ մինչեւ նոյեմբեր 20։

Արզնիի թիւ 1 առողջարանը ա[ն-] ճանաչելի է դարձած իր արտաքի[ն] գեղեցիկ ձեւաւորումով եւ ներք[ին] կահաւորումով։ Դիլիջանի առողջ[ա-] նարանին մայր շէնքը, որ կը սպասար[-] կէ ծանր հիւանդներուն, աւելի լաւ կահաւորուած եւ սարքաւորուած [է քան] անցեալ տարի։ Այժմ հիւանդները [...] նան, իրենց ուզած ժամուն, էլեկտ[րա-] կան զանգով, կանչել հերթապահ [...] առողջապահուհին։ Նոյն շէնքին [...] ծանր հիւանդներու համար շինուած [...] լոգարան։ Վերանորոգուած են կոյ[...] ղին եւ ջրմուղը, բոլոր շէնքերն ալ պահովուած են ջուրով։

Դիլիջանի առողջարանին շէնք[ե-] րուն միջեւ ինկած տարածութիւն փոխած է իր տեսքը։ Այժմ չէք տես[-] ներ անճոռնի եւ կիսաքանդ ցանկա[-] պատեր, փշէ լարեր, եւայլն։ Բարե[-] կարգուած են ծառուղիները եւ ճամ[-] բաները։

Դիլիջանի առողջարանին մէջ [...] ցուած է ճաշարանային կարգ։ Այ[սուհետեւ] ամէն օր 3 տեսակ ճաշ կը պատրաս[-] տուի։ Հիւանդը մէկ օր առաջ պատ[-] րաստուած ճաշացուցակին վրա[յ] կ'ընտրէ իր ուզած ճաշը։ Միւս օր կը ստանայ իր ընտրածը։

Այս կարգադրութիւնը պիտի ըլլ[այ] նաեւ Արզնիի բնարուժական կայան[ին] մէջ։ Բազուէն հրաւիրուած է [...] Տէր – Ղազարեանը, որ պիտի ղեկա[-] վարէ բժշկական աշխատանքները [Դի-] լիջանի առողջարանին մէջ։ Միւս [...]յուն աշխատանքի հրաւիրուած է [...] եւ Բժ. Բալանթարեան։

Միակ թերութիւնն այն է որ հիւան[դ-] ներուն մշակութային պահանջը կա[-] նոնաւորուած չէ։ Ներկայիս կ'աշ[-] խատուի վերցնել այդ թերութիւնը Դիլիջանի առողջարանին համար [...] բեւանի Պետ. Ցփերայէն հրաւիրու[ած] են 8 արուեստագէտներ։ Արզնիի [...] առողջարանին մէջ շարաթը 2 անգամ կը նուագէ փողային նուագախումբ մը։

Խոսի – Սուի մէջ կը շինուի ամառ[...]

մը 32 սենեակով, խոհանոցով եւն.։ Այստեղ կարելի պիտի ըլլայ ընդունիլ 30 հիւանդ, գլխաւորաբար հաւաքական գիւղատնտեսութեան յարած հիւանդներէն։ Այս նոր բնաբուժական կայանը պիտի գործէ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը։

✱ Ճարտարապետ Սաֆարեան պատրաստած է հիւանդանոց – ապաքինարանի գծագրին նախագիծ մը։ Այս հիւանդանոց – ապաքինարանը, որ պիտի հիմնուի Արզնիի մէջ, պիտի ունենայ 170 մահճակալ, լոգարաններ ջրաբուժութեան եւ արեւաբուժութեան, զարմանատուն, բնաբուժական բաժին, Ռէօնթկէնեան ճառագայթներու աշխատանոց եւայլն։ Շէնքը պիտի ունենայ 5 յարկ։ Այնպէս մը պիտի կառուցուի, որ հիւսիսէն փչող հովերուն ազդեցութենէն ազատ մնայ հիւանդանոցային բաժինը։

Պիտի ունենայ նաեւ թատրոն – շարժանկար, 300 աթոռով, ընթերցարան, խաղարան, ճաշարան։ Շէնքին առջեւ ընդարձակ պարտէզ՝ արձաններով։

Այս տարի արդէն տնկուած են 1600 սածիլներ։ Տնտեսութիւնը կը շարունակուի։

Շինութիւնը կը նախատեսուի աւարտել 1937ին։ Ապաքինարան – հիւանդանոցը բաց պիտի ըլլայ ամառ – ձմեռ եւ մէկ տարուան մէջ թերեւս կարենայ ընդունիլ 1875 հիւանդ։

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

Վերջերս Երեւան հասաւ ակադեմական Լեւինսոն – Լէսինկ, որ կատարեց Գիտութեանց Ակադեմիայի Հայաստանի բաժնին բացումը։

Գիտական Ակադեմիայի առաջին այցը նիստը բանալով, Լեւինսոն – Լէսինկ ողջունեց ձեռնարկը եւ իր գնահատութիւնը յայտնեց որ Գիտութեանց Ակադեմիային Հայաստանի բաժանմունքը կարճ ժամանակի մէջ մեծ աշխատանք կատարած է, յետոյ կանգ առաւ Հայաստանի աճող կամ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող գիտնականներուն վրայ։ Եւ վերջացուց ըսելով որ Հայաստանի Ակադեմիան կ'արդարացնէ իր վրայ դրուած յոյսերը։

Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիայի փոխ–նախագահը, Ալ. Մեսիք, զեկոյցով մը պարզեց կատարուած կազմակերպչական աշխատանքները։ Ցոյց տուաւ գաւառները ղրկուած վեց արշաւախումբերու դրական աշխատանքը, մօտ ժամանակէն կազմակերպուելիք արշաւախումբերու դերը։

Երկրորդ խօսողն էր երկրաբանական ուսումնարանի տնօրէն ճարտարագէտ – երկրաբան Կարապետեան, որ ներկայացուց ուսումնարանին աշխատանքները։

Երկրաբանական ուսումնարանը, որ Ակադեմիային գլխաւոր հիմնարկութիւններէն մէկն է, կարճ ժամանակի մը մէջ կրցած է իր շուրջ հաւաքել առաջնակարգ մասնագէտներ, որոնք գիտական արշաւանքներէ զատ, տպագրութեան համար պատրաստած են կարգ մը լուրջ աշխատութիւններ։ Կարապետեան ըսաւ նաեւ որ ուսումնարանը լրջօրէն զբաղած է Հայաստանի արծաթակապարի հանքերուն ուսումնասիրութեամբ, Հայաստանի հողագիտական հարցերուն մասին աշխատութիւններ պատրաստած։ Շուտով երկրաբանական ուսումնարանին կողմէ չորս գիտական արշաւախումբեր պիտի ղրկուին գաւառներ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐԷՆ ԹՐԱԿԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ

Ագշամ կը գրէ (16 յուլիս).— Մեր «Ճումհուրիէթ» պաշտօնակիցը, Պուլկարիոյ մէջ լոյս տեսած երկէ մը թարգմանաբար տուաւ մեզի գրութիւն մը, որ ցոյց կուտայ թուրքեւ-պուլկար յարաբերութիւնները եւ որ իրապէս տարօրինակ հոգեկանք մը երեւան կը բերէ։ Այդ գիրքը գրած է պուլկար – եւուոյսաւ միութեան քարտուղարը, որ իր ուսումը առած է Գերմանիոյ մէջ։ Ուրեմն, ան մէկն է Պուլկարիոյ մտաւորականներէն։ Այդ պատճառաւ ալ կը յուսայինք որ հոն կը գտնենք դատողութիւններ եւ խորհրդածութիւններ, փոխանակ այն անհամ, անտրամաբան եւ ամբոխավարական աղաղակներուն, որոնց հանդիպելու վարժուած ենք պուլկար թերթերու մէջ։ Հակառակ ատոր, սակայն, տարօրինակ է որ մենք հոն հանդիպեցանք այն յարձակումներուն եւ օտար խօսքերուն, որոնց վարժուած ենք։ Նախ նկատեցինք ասուքը բաց դուռ տալ տէրը կը ճնշէի հոգեբանութեան։ Հեղինակը կ'ըսէ թէ թուրք թերթերը Պուլկարիոյ դէմ հրատարակութիւններ կ'ընեն եւ հանրային կարծիքը կը գրգռեն, ինչ որ անըմբռնելի է իրեն համար։ Թուրք թերթերը իրենց բերանը կը բանան միայն այն ատեն երբ կը տեսնեն անհնչալի կայծեր՝ իրենց դրացիներուն աչքերուն մէջ, որոնք ուղղուած են թրքական հողերուն։ Զարիքը կուգայ Պուլկարիայէն. կը ծնի Պուլկարիոյ սնուցած յարձակումի եւ գրաւումի տրամադրութենէն։ Մենք պատրաստ ենք ներկայանալու քննիչ մարմնի մը առջեւ որ պիտի քննէ թուրքեւ-պուլկար թերթերու գրածները. Եթէ գրգռումը եւ յարձակումը մեր կողմէ է ծայր առած ու գնո կը շարունակենք, պատրաստ ենք հաստատելու ըսելու եւ խոստովանելու որ պիտի շշարունակենք նոյն բանը։ Ըստ մեզի թուրք թերթերը ստիպուած կ'ըլլան թուրք հայրենիքի հողերը պաշտպանելու։ Վերջին յարձակումը ատոր ապացոյցն է։ Եթէ պուլկար հեղինակը ըսէր որ Պուլկարները որ եւ է գրաւումի ցանկութիւն չեն սնուցաներ թրքական հողերու մասին եւ հետեւաբար թուրք թերթերը զուր տեղը պաշտպանութեան փորձեր կ'ընեն, ճշմարտութեան հակառակ բան մը ըսած կ'ըլլար, բայց ցոյց տուած կ'ըլլար մեկին տրամաբանութեան մը ջնարակը։ Արդ, հեղինակը չի ծածկեր Թրակիոյ մասին Պուլկարներուն սնուցած յոյսերը, ընդհակառակն, զանոնք տրամաբանական եւ բնական կը գտնէ։ Իսկ յետոյ կը գանգատի որ թուրք մամուլը կը փոխադարձէ։ Իրրեւ թէ մենք Թրակիան անպայման ենք վերածեր։ Իսկ անոնք՝ թրքական հողերը գրաւել ըրեր են։ Ոչ միայն մենք, այլ եւ աշխարհ գիտէ, սակայն թէ գրաւել կոչուած այդ հողերուն վրայ պուլկար գիւղացին ինչ թշուառութեան եւ աղքատի է մատնուած։ Եթէ ճիշդ ալ ըլլայ բանը, միթէ ատելու պատճառ մըն է, որ մենք մեր Թրակիան Պուլկարիոյ թողունք։ Եթէ Թրակիան աւերակ է վերածուած, արդեօք ատոր մէջ պուլկարական գրաւումը պատասխանատուութիւն մը չունի՞։ Թուրքիա, որ գրաւած է երկրին ներքին վէրքերը մէկ առ մէկ դարմանելու, այսօր ձեռք զարկած է նաեւ Թրակիոյ խնդրին։ Քանի մը տարի յետոյ մենք Պուլկարներուն ցոյց պիտի տանք թէ ինչպէս է որ երկրամաս մը դրախտի կը վերածուի։ Անմիտ բան է երեւակայել թէ կը գտնուի թուրք մը որ յիմարօրէն Պուլկարներուն յանձնէ իր երկրին մէկ մասը։ Թուրքը գիտէ իր հայրենիքը պաշտպանել եւ այդ բանը աւարար աշխարհի ցոյց տուած է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 Յուլիս.— Ինչպէս որ մամուլի միջոցաւ յայտարարուած է արդէն, Ցանձնախումբս Պուչ տիւ Ռոնի նահանգային ժողովին տեղեկագիր մը ներկայացուցած էր, որուն մէջ գործազուրկներու խիստ տագնապալից կացութիւնը պարզուելէ վերջ կը խնդրուէր վերահաստատել հայ գործազուրկներու սովորական նպաստը։

Նահանգային ժողովը իր մայիսի նստաշրջանին նկատի առած է Ցանձնախումբիս տեղեկագիրը եւ շնորհիւ բարեացակամ միջամտութիւններու, ամսական 10.000 ֆրանքի նպաստը բարձրացուցած է 30.000 ֆրանքի եւ իրեն վերապահած է յառաջիկայ հոկտեմբերի նստաշրջանին կրկին նպաստողութեան առնել հայ գործազուրկներու կացութիւնը։

Այս առթիւ նահանգային ժողովը որոշած ըլլալով հայկական միութիւններէ կազմել բաշխման յանձնաժողով մը, պաշտօն տուած էր Գ. Նահանգապետին որպէսզի գործադրէ այս որոշումը։

Սոյն յանձնաժողովը արդէն կազմուած է 12 անդամներէ, որոնց երեքը կը ներկայացնեն գործազուրկներու կազմակերպութիւններ, չորսը ազգային յարանուանութիւններ, երկուքը գաղթականաց օֆիսներ, եւ երեքը բարեգործական զանազան կազմակերպութիւններ։

Այս նորընտիր Ցանձնաժողովը, որ ամբողջացուցիչ մասը կը կազմէ Ցանձնախումբին, պաշտօն ունի մասնակցելու նպաստներու բաշխումի տնօրինութեան։

Նահանգային ժողովը, ըստ առաջնոյն 30.000 ֆրանքի ամսական վճարումը պիտի կատարէ մեր յանձնախումբին, որ ինչպէս անցեալին, այսուհետեւ ալ պիտի կատարէ նպաստներու բաշխումը։

Նպաստի խնդրանքները պէտք է ղրկուին կատարուին Ցանձնախումբի նախագահ Գ. Ցովիկեանի անուան եւ հասցէին, 7A. Rue de la Darse, Marseille եւ ձգուին իր նամակատուփին մէջ։

Նահանգային ժողովը նպաստընկալներու լրացնելիք պայմաններու մէջ փոփոխութիւն չէ մտցուցած, որով նպաստէն կարենալ օգտուելու համար պէտք է.—

1. 1934 հոկտ.ի մէջ եւ անկէ առաջ արձանագրուած ըլլալ իրրեւ գործազուրկ։
2. Ունենալ գոնէ մէկ զաւակ որ ծնած ըլլայ Ֆրանսայի մէջ։
3. Ունենալ հայ գաղթականի հանգամանք
4. Ապրուստի միջոցներէ բացարձակապէս զուրկ ըլլալ։

Վճարումները պիտի ըլլան չէքերով որոնք մասնաւոր պաշտօնէի միջոցաւ պիտի յանձնուին ուղղակի նպաստընկալին։

Բերանացի եւ անձնապէս եղած դիմումներուն հետեւանք չի տրուիր։

(Կնիք)

Ց.Գ.— Այն նպաստընկալները որոնք աշխատիլ սկսած են, պարտին անմիջապէս տեղեկացնել Ցանձնախումբս, հակառակ պարագային ընդմիշտ կը զրկուին նպաստի իրաւունքէ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՌՕՄԱՆ, 21 Յուլիս.— Այսօր տեղի ունեցաւ Սահակ Մեսրոպ վարժոցի դաշտահանդէսը։ Հակառակ օդին անյարմարութեան, առտուն կանուխէն հոգաբարձութեան վարձած կառքը խումբ խումբ դէպի դաշտավայր կը փոխադրէր ծնողները։

Կէսօրէ վերջը ժամը 3ին նախագահին քանի մը խօսքերէն յետոյ, հանդէսը բացուեցաւ «Մեծ մեծասքանչ»ով։ Ցաջորդաբար երգեցին եւ արտասանեցին փոքրիկները, իրենց մանկական լեզուով։ Տեղի ունեցան երկու խմբերգներ եւս «Հասօ երգը» եւ «Օդ տիրուն ջուրը տիրուն»։ Ցիշատակութեան արժանի են Զ. Ճիզմէճեանի «Ցաղթանակի գիշերն էր», փոքրիկն Գինոսեանի «Երբոր ես մեռնիմ» եւ Ա. Թորոսեանի «Էյ ջան հայրենիք» արտասանութիւնները եւ երկու փոքրիկ օրիորդներու՝ Գրիգորեանի եւ Թաշճեանի «Ճշնամական գոռ վայելքը»։ Ժողովուրդի պահանջին վրայ ներկաներէն մէկը հաւաքոյթը շէնցուց արտասանելով «Աբխազում ազայի երազը»։

Հանդէսին առաջին մասը լրացած ըլլալով տեղի ունեցաւ աճուրդ մը, որմէ գոյացաւ 300 ֆրանքէ աւելի գումար մը։ Երկրորդ մասը սկսաւ Ց. Քեփենեկեանի Ս. Մեսրոպին ուղղուած «Ողջոյնով»։ Բեմադրուեցաւ զաւեշտ մը Ց. Մանուկեանի եւ Ց. Քեփենեկեանի կողմէ։ Երկուքն ալ շատ յաջող էին, առաջինը ծառայի, իսկ երկրորդը տիրոջ դերին մէջ։ Դարձեալ սկսաւ երգերու եւ արտասանութիւններու շարքը։ Ցետոյ բաժնուեցան վկայագիրները։ Դպրոցի երկու յառաջադէմ աշակերտներն եղած են Ց. Քեփենեկեան եւ Թաքէլ Գույումճեան։ Երեկոյեան ուշ ատեն բոլորը վերադարձան տուն, գոհ տպաւորութեամբ։

Գրիստամ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կաթող. նուիրակ Գարեգին արք., որ մէկ ամիսէ ի վեր Լոնտոն կը գտնուէր, իր գործը վերջացուցած ըլլալով անցած է Մանչեսթըր.

Նուիրակը Լոնտոնի մէջ կազմած է հանգանակիչ յանձնաժողով մը, որուն անդամներն են Գ.Գ. Ց. Շահինեան, Իզմիրլեան, Տոքթ. Իւթիւճեան, Տիկիններ Ճըրճըրեան եւ Ամասեան եւ Օր. Կիւմիւշճեան։

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՅԺԸ…

«Ցուսաբեր» կը շեշտէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 յուլիս).

— «Ցունիս 24ին Ցեղակրօն Ուխտերը աւարտած են աշխատանքները իրենց 2րդ Պատգմ. ժողովին, գումարուած Պոսթըն, «Հայրենիք»ի սրահներուն մէջ.

Ցունիս 26ին, նոյն սրահներու մէջ, մասնակցութեամբ 110 պատգամաւորներու, տեղի ունեցած է Հ. Կ. Խաչի 15րդ Պատգմ. ժողովի հանդիսաւոր բացումը։

Նոյն սրահներու մէջ, յունիս 29ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի 42րդ Պատգմ. ժողովի բացումը, խուռներամ բազմութեան ներկայութեան։

Մեր տրամադրութեան տակ տակաւին չունինք լրիւ տուեալները այս երեք ծաւալուն կազմակերպութեանց վերին ատեաններու կատարած աշխատանքներու մասին. եւ այս ըմբռնումով վաղաժամ է թերեւս այն խմբագրականը, զոր կ'ուզենք գրել. բայց միայն այսքանը. ատէ անկախ երեք կազմակերպութիւններն ալ արժանի են հայրենատենչ հայորդիներուն խորունկ ուշադրութեան, անվերապահ հիացումին եւ ջերմ գուրգուրանքին։

Մեզ կը յուզէ ամէնէն առաջ ինքը երեւոյթը։ Ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ իրարու կը յաջորդեն Պատգմ. ժողովները երեք մեծազդեցիկ եւ կենդանի կազմակերպութեանց որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր սեփական տեղը եւ իր յատուկ դերն ունի մեր կեանքի մէջ։

Մինչեւ 1933ը երկուք էին այս կազմակերպութիւնները. հայութեան թշնամիները ոգի ի բուն մաքառեցան յատկապէս 1933էն ասդին, անոնց գոյութեան վերջ տալու համար. ցեղը պատասխանեց այդ կոչիր արշաւին՝ երկուքը բարձրացնելով երեքի։ Ոչ միայն իբրեւ քանակ, այլ եւ իբրեւ որակ։ Երիտասարդ սերունդը հազարներով խուժեց դէպի ցեղակրօն ուխտերը. շարան առ շարան նոր մշակներով ստուարացան Կ. Խաչերը, ու զուգահեռաբար բազմացաւ քանակով ու ծաւալեցաւ հմայքով գաղափարական առաջնորդ ու վարիչ բազուկը այս հայրենանուէր կազմակերպութեանց՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Մեզմէ շքաւոր կազմակերպութիւն չկայ, որովհետեւ հազարներ չկան մեր դրպանը. սակայն չկայ նաեւ մեզմէ հարուստը, որովհետեւ մեր փողերանոցը մեր հոգիին մէջ է՝ ուրկէ կը յորդի մեր զոհողութեանց աղբիւրը,— ապացոյց ամսուան մը մէջ ինր արդարներու զատին տրամադրուած աւելի քան 80,000 տոլարը։

Մեզմէ աւելի անյենակ կազմակերպութիւն չկայ, որովհետեւ բուռ մը հող չկայ մեր ոտքերուն տակ. սակայն չկայ նաեւ մեզմէ աւելի ամուրը, որովհետեւ մեր կռուանը — մեր հաւատքն է, աշխարհի ամրոցներուն մէջ ամէնէն անխորտակելին։

Ու չկայ նաեւ մեզմէ աւելի հալածուածը, որովհետեւ «հարազատն իսկ թրքասոյր դաժանութեամբ կ'առէ մեզ. սակայն չկայ նաեւ մեզմէ աւելի պաշտուածը, որովհետեւ ընտիրները մեր զահր կերտեցին հայութեան սրտին մէջ եւ կերտեցին ծով արիւն թափելով։

Երեք յաջորդական Պատգմ. ժողովները — Ցեղակրօն Ուխտերու, Հ. Կ. Խաչի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան — կը խորհրդաւորեն կենսունակութիւնը այն գաղափարին եւ մեծութիւնը այն ուժին, որ կը մարմնաւորէ իր մէջ Հայ Դատի միակ հաւատաւոր պահակը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։

Միայն Ամերիկայի մէջ թիւը այն անձնաւորներու, որոնք խմբուած են մեր յիշատակած երեք կազմակերպութեանց շուրջ, կը հաշուուի հազարներով,— հազարնե՞րով՝ Ցեղակրօն Ուխտերու մէջ, հազարնե՞րով՝ Հ. Կ. Խաչի մէջ, եւ հազարներով՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ»։

ՃԻ՞ՇԴ Է ՈՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՄԷՋ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻ ՄԸ ԽՈՇՏԱՆԳԱԾ ԵՒ ԲԱՆՏԱՐԿԱԾ ԵՆ, ԽՈՍՏՈՎԱՆՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ…

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Որոշած ըլլալով յառաջիկայ Սեպտեմբերին սկսիլ Համազգային Տարեգիրքի տպագրութեան, ստիպողաբար կը խնդրենք մեր աշխատակիցներէն փութացնել իրենց գրութիւնները, տպագրութեան գործը չդանդաղեցնելու եւ յապաղման տեղի չտալու համար։

Զկրցանք մեր ձեռնարկին համակիր եւ բարեկամ բոլոր մտաւորականներուն առանձին հրաւէր ուղղել, մեզի անծանօթ ըլլալով անոնցմէ ոմանց հասցէները։ Կը խնդրենք ներկայ կոչը նկատել աշխատակցութեան հրաւէր։

Բոլոր այն հեղինակները կամ հրատարակիչները, որոնք կ'ուզեն իրենց գործերը ծանուցուած տեսնել մեր տարեգիրքին մէջ, պէտք է օրինակ մը ղրկեն անոնցմէ՝ ուղղակի տարեգիրքի խմբագրութեան։

Ջերմագին կը խնդրենք բոլոր այն բարեկամ ու համակիր անձնաւորութիւններէն, որոնք իրենց մօտ ունին նահատակ կամ մեռած գրագէտներու անտիպ նամակներ եւ նկարներ, ինչպէս նաեւ պատմական վաւերագրեր, ղրկել մեզ անոնց օրինակը կամ բնագիրը, տպագրութենէն ետք վերադարձուելու պայմանով։

Տարեգիրքի գինն է 20 ե.ղ. լաւ թուղթի վրայ, եւ 25 ե.ղ. լաւագոյն թուղթի վրայ։ Այժմէն կ'ընդունինք պատուէրներ կանխիկ վճարումով։

Ցօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով.

Almanach Hamazgaine, B.P. 868, Le Caire (Egypte)

Իսկ դրամական առաքումներ կատարել Բժ. Հ. Օհանջանեանի անուան, նոյն հասցէով։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Դրսէն բնաւ եկեղեցու նման չէր այն, քառակուսի մի շէնք էր, տափակ կտուրով. կողքին մի փոքրիկ փայտաշէն զանգակատուն։ Ներսը՝ խարխուլ մի վերնատուն, փայտէ սիւներ, տախտակէ յատակ։ Այդ բոլորէն բացի, անտանելի էր իր ճանապարհը, սանդղաձեւ ուղիով մանուածապատ մի նեղ զառիվեր։ Ձմեռը մանաւանդ, երբ սառ էր կապում, անտանելի էր դառնում երթեւեկը։ Դրացիները մոխիր էին թափում՝ ոտք բռնելու համար, բայց այդ էլ քիչ էր վտանգի համար։ Մեռելներն անգամ քաշելիք ունէին այդ ճամբու ձեռքէն։ Շատ անգամ դագաղակիրները սայթաքում էին ու դագաղը շուռ տալիս։

Շատ անգամ անանցանելի էր դառնում այդ ճանապարհը, կար նաեւ մի այլ բանուկ ճամբայ, որ բաւական հեռու էր։ Ստիպուած դիմում էին այդ յաղնութեանը, բայց չէին հրաժարում մեծ ժամէն. չէ՞ որ Աստուածածինն էր այնտեղ, մէկ էլ Տէր Մինասը։ Մեծ ժամի աւագ քահանան էր Տէր Մինասը։ Բարձրահասակ, յաղթանդամ, փառայեղ սպիտակ մօրուքով մի ծերունի էր նա, իր կեցուածքն ուղիղ էր, իր քայլուածքն արագ ու հաստատ, իր շարժումները կտրուկ ու տիրական, իր ձայնը՝ թաւ ու ներդաշնակ, իր հայեացքը՝ ձգող ու հնազանդեցնող։

Հնադարեան մի տաճարակ էր նա՝ սիրուած ու յարգուած բոլորէն։

Երբ նա էր պատարագիչ՝ եկեղեցին ծայրէ ծայր լիքն էր լինում, չէ՞ որ պատարագին պիտի յաջորդէր քարոզը նրա։

Աստուածային ժամերգութիւնը, որ շատ կանուխ էր սկսւում, եւ տեւում էր մինչեւ ժամը 10ը, քիչ ժողովուրդ էր ունենում, աւելի ծերեր ու պառաւներ էին լինում ժամաւորները։

Եկեղեցում նստարաններ չկային, նստելը սովորութիւն չէր, աղօթելու համար միայն չոքում էին յատակին, վերնատանը միայն գորգեր ու օթոցներ կային կիներին համար։

Վարը, դասէն աջ՝ կանգնում էին տղամարդիկը, իսկ ձախում՝ կիները։

Ջանան հօրքուրն ունէր իր յատուկ տեղը առաջին շարքում, կենտրոնի սիւներէն մէկի մօտ, ես էլ կանգնում էի մօտը, շատ անգամ փէշը բռնած։

Առաւօտեան ժամերգութիւնը ձանձրալի էր ինձ համար, տեսնելու շատ քիչ բան կար, իսկ լսածս բան չէի հասկանում։ Հետաքրքրական էր միայն «Հրաժարիմք ի սատանայէն»ը։ Բաւական էր սատանայ անունը, որ երեւակայութիւնս ինձ տանէր սատանաների, դեւերի ու չարքերի աշխարհը։

Մէկ էլ սիրում էի աշխարհի չորս կողմերի օրհնութիւնը

— Արեւելեան կողմն աշխարհի. Արեւմտեան կողմն աշխարհի … Հարաւային կողմն աշխարհի … Հիւսիսային կողմն աշխարհի…

Դառնում էին քահանաներն ու դպիրները, շարժւում էին բուրվառները, խաչը խաչակնքում էր օդը, ու այդ բոլորին ընկերանում էր ինձ սիրելի շարական–երգը։

Այդ արարողութեան ժամանակ՝ Ջանան հօրքուրի դէմքն առնում էր մի արտակարգ արտայայտութիւն։ Նա որ ամբողջ ժամերգութիւնը մռմռում էր մեղմաձայն, այդտեղ բարձրացնում էր ձայնը եւ օրօրում գլուխը։

Ցետոյ, շատ յետոյ պիտի հասկանայի թէ մի հայի ի՞նչ ապրումներ կարող էր տալ աշխարհի չորս կողմերի յիշատակութիւնը, օրհնութիւնը։

Սփիւռքը հայութեան .

— Արեւելեան կողմն աշխարհի՜, արեւմտեան կողմն աշխարհի, հարաւային կողմն աշխարհի, հիւսիսային կողմն աշխարհի …

Վերջանում էր ժամերգութիւնը։

Պատարագն սկսւում էր ժամը տասնին. շատ ժամանակ կար մինչ այդ։ Տուն չէինք դառնում, հեռու էր մեր տունը։

Ջանան հօրքուրը այցելում էր իր յանախորդներին, ես էլ հետը։

Հիւրասիրութիւն, խօսակցութիւն, պատմութիւններ …

— Ջանան հօրքուր, Աստուած սիրես, պատմէ տեսնենք ճկոյթ մատդ ինչո՞ւ չի շարժւում։ Նա միշտ հրաժարւում էր ճկոյթի պատմութենէն։ Նա իր բերնէն չէի լսած երբեք, բայց գիտէի, լսել էի ուրիշներէն։

Ասում էին թէ երկրում մի օր արտէն դառնալիս, նա հանդիպում է մի Քիւրտի, որն ուզում է համբուրել Ջանան հօրքուրին։

Ջանան հօրքուրը կռւում է իր պատիւը պաշտպանելու համար։ Զրի կուժը փշրւում է Քիւրտի գլխին, Քիւրտը ցաւէն այնպէս է խածում Ջանան հօրքուրի ճկոյթ մատը, որը դատապարտւում է ընդմիշտ անշարժ մնալու։

Իսկապէս, նրա ձախ ձեռքի ճկոյթը մի քիչ կծկուած էր ու անշարժ։

— Ջանան հօրքուր, չլինի թէ այն ժամանակ մի գէշ բան պատահեց եւ այդ մանչերդ …

— Վա՜յ, կուրանամ ես, ի՞նչ էք ասում, եթէ մի բան եղած լինէր դանակ կար մօտս, կը խրէի սիրտս ու կը մաքրէի պատիւս։ Շունը ցաւէն գետին ինկաւ, գլուխը պատռած էր, ես թողի փախայ։ Չէ, իմ Լոռիս – Մելիքովն ու Լազարեւը հայ են, հայրուկի զաւակ։

— Ջանան հօրքուր, ինչո՞ւ տղաներդ այդ անուններով ես կանչում։

— Իրենց մկրտութեան անունն է, հապա ի՞նչպէս կանչեմ։

— Իսկ ինչո՞ւ այդ անուններով ես մկրտել։

— Ինչո՞ւ դու քուրիկիդ Վարդան ես մկրտել. միւսը Արամ, Տիգրան, Հայկ։ Լորիս–Մելիքովն ու Լազարեւն էլ հայեր էին, հայի պատուականը։ Ու կը սկսէր Լորիս – Մելիքովի պատմութիւնը.

— «Նրանք խօսք մէկ արած, կ'երթան կը մտնեն ռուսի ծառայութեան, որ ռուսի զօրքով, ռուսի ուժով Հայաստանն ազատեն։ Հայերին էլ հրաման կ'անեն, որ Ռուսին օգնեն։

Հայաստանի մէկ մասը կ'ազատեն Պարսիկէն ու Թուրքէն, կը հասնին Կարս, կը հասնին Կարի՞ն։ Ռուսերը կը տեսնեն որ Լորիս – Մելիքով շատ առաջ կ'երթայ, Հայաստանի թագաւորութիւն կ'ուզէ, կը վախնան։

Հայաստան շատ սիրուն երկիր է, դաշտ ու հովիտ, լեռ ու անտառ, ձոր ու ծմակ, հազար բարիքով, հազար ակերով լեցուն, իսկ Ռուսի երկիր ցուրտ ու ձմեռ, արջ ու գէլ. ժողովուրդը ցրտէն թմրած, օղիի սիրահար, ծոյլ, անբան։ Հայ ժողովուրդը աշխատաւէ՞ր, շէնո՞ղ, իմաստո՞ւն։

ԵՂԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(4)

Թրքական յեղափոխութիւն Պուլկարիոյ մէջ

Ցիլիպէի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Կէօրկի Փէնչեւ Քօթինով եւ Վարհէյտաին Ճէյվոյէթով։ Այս վերջինը Թուրք համայնքին նախկին նախագահն է։ Ոստիկանութիւնը ստուգած է որ անոնք որոշ ատենէ ի վեր ի նպաստ Թուրքիոյ լրտեսութիւն կ'ընէին, քարտէզներ ու տեղեկութիւններ տալով։ Վահ–տէյտաին նիւթական լայն միջոցներ ունէր իր տրամադրութեանը տակ ու ճոխ գրասենեակ մը։ Ձերբակալուածները դատի տրուած են։

325 սնտուկ զէնքը աւազի կը վերածուի...

«Մաթէն» երկար մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ խորհրդաւոր գործի մը մասին, որ տեղի ունեցած է Ֆրանսայի մէջ։ Իր պատմութեան համաձայն, 325 սնտուկներ, որոնց մէջ տեղաւորուած էին 25.000 քիլօ զէնք եւ ռազմա–նիւթ, օտար երկրի մը համար, անհետացեր են Հավրի նաւահանգիստին մէջ։ Ահաւասիկ Հավրի քաղաքապետին պատմութիւնը՝ այդ դէպքի մասին.

— Զորս հինգ ամիս առաջ, զէնքի եւ ռազմանիւթի գործարան մը, որ կը գտնուի Փարիզի մէկ արուարձանին մէջ, կարեւոր ապսպրանք մը կը ստանար Պուէնոս Այրէսի համար (Արժանթին)։ Ապսպրանքը, որուն մէջ կը գտնուէին գնդացիրներ, հրացաններ, վառօդ, ձեռնառումբ եւ փամփուշտ, 325 սնտուկի բաժնուեցաւ։ Ծանրութիւնն էր 25.000 քիլօ, իսկ արժէքը կը կազմէր շատ կարեւոր գումար մը։ Բեռը Նանթ փոխադրուեցաւ շոգեկառքով, նաւ դրուելու համար, բայց կարգ մը դժուարութիւններ ծագած ըլլալով, առաքիչը հաղ–կադրուեցաւ զանոնք ուղղել դէպի Ռուան, ուր երկու փոխադրանաւեր կը սպասէին։ Երկու նաւերը Հավրի բացերէն կ'անցնէին, երբ Արժանթինի կառավարութիւնը խնդրեց Ֆրանսական կառավարութենէն՝ թոյլ չտալ առաքումը։ Բայց շատ ուշ էր միջամտելու համար։ Երկու նաւերը ճամբան շարունակեցին առանց չեղելու։ Բայց երբ իրենց տեղը հասան, մաքսային վարչութիւնը արգելքի տակ առաւ բեռը, նաւահանգիստին ապահովութեան համար։ Քանի մը շաբաթ վերջը, սնտուկները նորէն շոգենաւ դրուեցան, Ֆրանսա փոխադրուելու համար։ Երբ Հավր հասան, սնտուկները ցամաք հանուելով տեղաւորուեցան մթերանոցներու մէջ, ինչպէս ուրիշ ապրանքներ։ Այդ միջոցին էր որ ստուգիչ մը կարգ մը կասկածելի կէտեր գտնելով բեռնագիրներուն մէջ, բանալ տուաւ սնտուկները եւ ի՞նչ գտնէ, — մէկ մասը լեցուած էր աւազով, միւսը՝ սալաքարերով... Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ձեռնհաս իշխանութեան, որ քննութեան ձեռնարկեց, պարզելու համար գաղտնիքը. Աւազները եւ քարերը ճիշդ Փարիզի մէջ գործածուած տեսակներէն են, այնպէս որ կասկած չկայ թէ խարդախութիւնը կատարուեր է Ֆրանսայի մէջ։ Բայց ո՞վ է օգտուած, այսինքն՝ ո՞ւր գացած են զէնքերն ու ռազմանիւթերը...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԳՐՈՒՍՏԸ ԱԺԱՆՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ նոր միջոցներ կը խորհի կառավարութիւնը։ Մինչ այս մինչ այն, Փարիզի կարգ մը թաղամասերուն մէջ առեւտրականները ինքնաբերաբար զեղչեր կը ծանուցանեն հարիւրին 10 համեմատութեամբ։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏՈՄՍԻ 9րդ վիճակահանութիւնը հաւանաբար տեղի ունենայ օգոստոս 27ին։ Կը հաստատուի թէ այս անգամ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի «Նօռմանտի» շոգենաւին մէջ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «ԹՐԱՎԷԼԼԸՐՍ» ԴՐԱՄԱՏԱՆ տնօրէնը, Քօլս Նէյտէքէր, որ դրամանենակները փակելով անհետացած էր, ձերբակալուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ։ Կը սպասուի նաեւ իր երկու եղբայրներուն ձերբակալութեան։ Ընդհ. դատախազը աղջի օր խուզարկութիւն մը կատարել տուաւ դրամատան մէջ, ուր գտնուեցաւ 200.000 ֆրանքի գումար մը։ Բացը 25 միլիոն ֆրանք է։ Ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի պահանջէ իրեն յանձնել երեք փախստական եղբայրները։

ԻԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ծննդեան 44ամեակը տօնուեցաւ յուլիս 23ին։ Այս առթիւ սարքուած ընդունելութեան միջոցին մասնաւոր ցոյցեր եղան ի պատիւ ամերիկեան դեսպանին։ Իտալական դեսպանը մերժեց իրեն ուղղուած հրաւէրը, նկատելով որ դեռ պատասխանած չեն իր բողոքին՝ ընդդէմ կայսեր ճառին կարգ մը նախադասութեանց։

ՀԻՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԱՆՉ ՄԸ Նապլիի շրջանէն փոխադրուեցաւ Իզմիրի հիւանդանոցը, իբրեւ արտակարգ երեւոյթ։ Տղեկը արդէն պեխեր ունի եւ քսան տարեկան երիտասարդի մը ֆիզիքական յատկութիւնները կը ցուցնէ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ հասած է 200.000 անդամի եւ կը շարունակուի նոյն եռանդով։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ընտրուեցաւ Յորդանանի մետրապոլիտը, Տիմոթէոս արքեպիսկոպոս։ Դժգոհները կը բանակցին իրենց արբ–տուածները արժեցնելու համար։ Եթէ չյաջողին, մինչեւ 30 օր դիմում պիտի կատարեն, ընտրութիւնը չեղեալ հռչակելու համար, առարկելով թէ աշ–խարհականները չեն մասնակցած։

ԵՐԿՈՒ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, «Ռօտնա Զաշխիթա» եւ «Ազգային լեգէոններ», որոնք լուծուած էին 1934ին, արտօնուեցան գործելու։ Առաջինը 7000 անդամ ունի, իսկ երկրորդը՝ 30.000։ Կը կարծուի թէ երկու ընկերակցութիւնները այսուհետեւ կորիզը պիտի կազմեն ապագայ պետական կուսակցութեան։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈՅՑԵՐԸ կը շարունակուին Խրուաթիոյ մէջ, ծանօթ գործիչ Տօքթ. Մաչէքի ծննդեան տարեդարձին առթիւ։ Առջի օր երեք Խրուաթներ վիրաւորուեցան Զաղրէպի մէջ, սերպիական զարդանիշեր գրած ըլլալով։ Ուրիշ 25 հոգի հիւանդանոց փոխադրուեցան, եւ մէկը մեռաւ։

852 ԿԻՆԵՐ ԽԱԲԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ ռուս Տօն Ժուան մը, Փեթր Մաչքի։ Այս մարդը երբեմն տնօրէն էր Մոսկուայի «Ինտուրիստ»ի (ճամբորդական) վարչութեան մէջ, եւ միշտ միեւնոյն երգը կ'երգէր իբրեւ սիրային արտայայտութիւն՝ իր ձեռքին տակ աշխատող կիներուն եւ աղջիկներուն. — «Ամուսնանք պիտի աւելցնեմ։ Իմ անձնական քարտուղար պիտի ըլլաս, տարփուհիս, կի՞նս»... Եւ ճիշդ 852 մանկամարդուհիներ լսեցին, հաւատացին ու խաբուեցան։ Բոլորին հասցէները գտնուեցան իր տանը մէջ։ Դատավարութեան ատեն հաստատուեցաւ թէ անոնք որ տեղի կուտային, պաշտօնի եւ թոշակի բարձրացում կը ստանային ի վնաս կառավարութեան, իսկ ընդդիմացողները կ'արձակուէին

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ (Յուլիս 26) երեկոյեան ժամը 8.30ին. 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը։

Օրակարգ.— Երքանեային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 27 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 17 Rue Ampère, (Քաշան)։ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Cour Lafayette։

ՎՈՄՈՆԻ Զաւարեան Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8ին, Դրօշակի Տան մէջ.

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ 38րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԱԿՆՈՒՆԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

մասնակցութեամբ՝ ՍԷՆ ՄԱՐԳՐԻՏԻ «ՀԱՄԱԶԱՍՊ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ եւ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ.

Եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

28 յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն

Ընկեր ԼԵՒՈՆ ԽԵԹԵՂՓԱՅԵԱՆԻ ագարակին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԿԱՐԱՊԵՏ ՃԱՆԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին. – երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւ զաւեշտ մը «ՎԱՀԱՆ – ԽՈՐԷՆԻ» Թատերախումբին կողմէ

Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ։ Մուտքը՝ 2 ֆրանք.

Հանգստավայրը երթալու համար. Պուլվար Կարիպալդիէն առնել թիւ 15 եւ 18 հանրակառքերը եւ իջնել Սէն-Լուի

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9

ՓԻԼԻԹ ՊԼԷՆԻԹ ԼԱ ՄՈՒՇ օդասուն պարտէզին մէջ

Գեղարուեստական բաժին — եւրոպական եւ հայկական պարեր ընտիր PIERRO-JAZ ղեկավարութեամբ [illegible]

Պաղ եւ առատ ըմպելի տեղւոյն վրայ շատ նպաստաւոր գիներով

Երթեւդարձի տոմսի գինն է 3 ֆրանք։

Հաղ. միջոց.— Օթօպիւսները կը մեկնին փլաս Կիշառէն առաւօտեան ժամը ճիշտ 8 9 10 եւ 11ին. կէս օրէ վերջ ժամը 1 2. իսկ երեկոյեան վերադարձ ժամը 7էն մինչեւ 9ը։

Ծանօթ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը, իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԳԱԼԻՔԵԱՆԻ, որոնք հագուստեղէններ նուիրեցին մասնաճիւղին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 յուլիս.— Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնս պարտք կը համարի հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնելու Պ. Յ. Պալաքեանի (Աւստրալիա) որ ղրկած է իր ազնիւ քրոջ՝ Տիկին Ռ. Ն. Անտրէասեանի (Փարիզ) միջոցաւ, ազգ. առաջնորդարանիս 25 անգլ. ոսկի, փոխան ծաղկեպսակի, իր ողբացեալ եղբօր եւ թեմիս բոլորանուէր առաջնորդին ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի մահուան առթիւ։ Նոյնպէս շնորհակալութեամբ ստացած ենք Տիկին Ե. Պէնլեանէ (Լոնտոն) 15 անգլ. ոսկի եւ ազնիւ Տօքթ. Ա. Անտրէասեանէ 1000 ֆր., փոխան ծաղկեպսակի, նոյն առթիւ։

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարեանճաղի Երիտ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 28 յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Bld. Dugommier, Bar du Globeի սրահին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ լսելու համար Երիտասարդացի մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական վիճակը։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութեան Վալանսի երկսեռ Հայրապետ մասնաճիւղս իր սրտագին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ, Պ. Արմենակ Խանձեանի եւ իրենց բոլոր պարագաներուն, իրենց եղբօր, ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԽԱՆՁԵԱՆի

դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԾԱԽՈՒ Է

Զափազանց աժան գինով, «Յառաջի» ծաւալով օրաթերթ մը հանելու չափ ճոխ գիր ունեցող տպարան մը (առանց մեքենայի)։

Դիմել Թերթի վարչութեան միջոցաւ՝ Հ. Ակօնայեանի։

ԽՆՋՈՅՔ - ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ

Խանասորի Արշաւանքին առթիւ, կազմակերպուած Փօն տ'Օգոնայի Վարդ ենթակոմիտէի կողմէ, Դաշնակցութեան Գրադարանին մէջ։

Այս Կիրակի (28 յուլիս) ժամը 12էն սկսեալ

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ իրենց ընտանիքով։

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ եւ Գ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Երգ, նուագ եւ հանդէսէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ եւ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՅՈՒԼԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

Մէօտոնի անտառին մէջ, Tapis Vert վայրը գտնուող պաղ աղբիւրին մօտ

Կը նախագահէ՝ երգիչ Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ հայկական պարեր Տարօնի տարազով.

Կը նուագէ Թառխա Գարեգին։ Պաղ խմիչներ եւ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Առնել Մէթրօ Մէօդոնի Val-Fleuri ստ... գտնուող մ... թաքսիները եւ իջնել Tapis Vert։

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի Տարեկան Դաշտապարահանդէսը

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ մասնաճիւղի դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 18ին։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Ծախու է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է հայաշատ կեդրոնի մէջ սրճարան մը՝ դիւրամատչելի պայմաններով դիմել՝ 29bis.rue Etienne-Dolet. Alfortville (Seine).

Ծախու է

Բանուկ թաղամասի մէջ ծախու է ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը դիւրամատչելի պայմաններով

դիմել՝ տեղւոյն վրայ.

11, Rue Rodier, Paris (9).)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ Երզրումի Գարաի–սան գիւղացի եղբայրս՝ Աղէկ Տէր–տէրեան (գիւղին մէջ կը կոչուէր Եղեայ), հօր անունը՝ Գալուստ. 1918ին կը գտնուէր Պոլիս։

Կը փնտռեմ նաեւ հօրաքրոջս Թուշիկ Տէրտէրեան, աղջիկը՝ Մարիցայ, տղան՝ Լուդվիկ։ Իմացնել իր եղբօր՝ Կարապետ Տէրտէրեանի՝

Chez Mr. Martel à Chespuzac, par Landes (Haute Loire) France։

Կը խնդրուի Եգիպտահայ եւ Ամերիկահայ թերթերէն արտատպել՝

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (135)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ետոյ, թէեւ ինձանից գաղտնի, նրանք աշխատում էին, որ դու ազատուած լինես քո դատապարտութիւնից, եւ մեզ բախտաւորացնեն ամուսնական կեանքով։ Այդ մասին ինձ հետ չէին խօսում, բայց ես նրանց ակնարկութիւններից եւ առանձին խօսակցութիւններից շատ բան էի հասկանում։

— Ի՞նչ միջոցներով էին աշխատում, հարցրի ես անհամբերութեամբ։— Արդեօք յոյս կա՞յ... կարելի՞ է... եւ բազմաթիւ հարցերով շփոթեցրի Նէնէին։

Կարծես, նա վախենում էր, որ միանգամից հաղորդած ուրախալի տեղեկութիւնը կարող էր վնաս ազդել իմ առողջութեան վրայ եւ, երեւի այդ մտքով բաւական հեռուից սկսեց իւր պատմութիւնը։

— Դու պէտք է գիտենաս,— ասաց նա,— որ թէշկապետը ազգաւ եւ շատ ազգատ ծնողների որդի է եղել, ծագումով օտար դաւանութիւնից։ Նրա հայրը փողոցներում կօշկակարի վաճառող է եղել, իսկ մայրը՝ մի լուացարար կին։ Բայց տիկինը բարձր շրջաններից է, Ս. Պետերբուրգում նշանաւոր ազգականներ ու բարեկամներ ունի, որոնք նոյնպէս նշանաւոր պաշտօններ են վարում։ Բժշկապետը, որպէս աղքատ ուսանող, նրա հօր տանը մանաւոր դասեր էր տալիս։ Այստեղից սկսուեց նրանց ծանօթութիւնը, որը յետոյ սիրոյ փոխուեցաւ։ Օրիորդի ծնողները, ի հարկէ, հակառակեցին նրա ամուսնանալուն մի բժիշկի հետ, որ թէ իր ցեղով եւ թէ իւր ծագումով չէր համապատասխանում նրանց կոչմանը, որ հակառակ ծնողների կամքի, թողեց հայրենական տունը, եւ սկսեց սիրած երիտասարդի հետ ապօրինի ամուսնութեամբ ապրել։ Այնուհետեւ ծնողները բոլորովին մերժեցին նրան, եւ միշտ անհաշտ մնացին նրա հետ։ Բայց տիկինը ունէր մի ազգական, որ ծառայում էր մինիստրութեան մէջ։ Այդ բարձր աստիճանաւորը սաստիկ սիրում էր տիկնոջը եւ գնահատում էր նրա արժանաւորութիւնները։

Նա մինչեւ անգամ միջամտում էր տիկնոջ ծնողներին, որ այնպէս անգթաբար վարուեցան նրա հետ։ Ահա այդ ազգականի հետ տիկինը սկսեց բանակցութիւններ անել քո ազատութեան մասին եւ կարծեմ յաջողուած է...։

— Այդ դու ո՞րտեղից գիտես, իմ սիրելի հրեշտակ,— բացականչեցի ես եւ սկսեցի անյագաբար համբուրել նրա ձեռքերը։

— Գիտեմ, մի քանի օր առաջ տիկինը ցոյց տուեց ինձ մի նամակ, որ նոր էր ստացել Ս. Պետերբուրգից, ու ասաց.— «Նէնէ, քո բախտը վճռուած է»...։

— Բարերար Աստուած, փառք լինի քո գթութեանը,— կրկին բացականչեցի ես, յետոյ դառնալով դէպի իմ ազատիչը, ասացի նրան.— այդ բոլորը քեզ եմ պարտական, քեզ, եթէ դու չլինէիր, եթէ դու չգտնուէիր բժշկապետի ընտանիքի մէջ, ո՞վ կը դարձնէր նրանց բարի ուշադրութիւնը իմ վրայ։ Դու, միայն դու քո հրեշտակային բնաւորութեամբ գրաւեցիր տիկնոջ սիրտը եւ նրա ամուսնու ցաւակցութիւնը դէպի մեր թշուառ վիճակը։ Եթէ դու չլինէիր, ես յաւիտեան կորած էի, թէ աշխարհի եւ թէ քեզ համար...։

Այդ միջոցին դուռը բացուեցաւ եւ ծերունի սպասաւորի երկայն կերպարանքը յայտնուեցաւ շէմքի վրայ։

— Օրիորդ,— դարձաւ նա դէպի Նէնէն,— օրը լուսանում է, լաւ կը լինի, եթէ քեզ տեսնեն այստեղ։

Նէնէն վերկացաւ եւ ինձ հետ կրկին եւ կրկին համբուրուելով, հեռացաւ սենեակից.

— Շուտով դարձեալ կը տեսնուենք

(Շար.)

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը կազմակերպած է հաւաքական պտոյտ մը ԿԱՐՇի անտառին մէջ, Յուլիս 28ի կիրակին։

Համակիրներ կրնան մասնակցիլ։ Ժամադրութիւն եւ հաւաքական մեկնում կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին կառ. Սէն Լազարէն։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ — LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԴՐԹՍԻԿԻ ՀԱՄԱՐ)
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC
ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՅՈՒԼԻՍ VENDREDI 26 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2866 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԱՒԵՐԸ «ՄՈՒՍԱ ՏԱՂ»ԻՆ ԴԷՄ

Հայ հասարակութիւնը չի կրնար անտարբեր վերաբերուիլ դէպի այն ճիգերը, զոր, ինչպէս յայտնի է, Էնկիւրի վերջերս կ՚ընէ արգիլելու համար Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Տաղի 40 Օրերը» աշխարհահռչակ վէպի իբր շարժանկար պատրաստութիւնն ու ցուցադրութիւնը։

Յատկանշական է, որ Թուրք կառավարութիւնը ոչ միայն ինքը դիւանագիտական ճնշում ի գործ կը դնէ Ուաշինկթընի վրայ, այլ եւ Ֆրանսայի օգնութեան կը դիմէ՝ իր նպատակին հասնելու համար։

Թուրքերը շատ լաւ գիտեն, թէ Ամերիկա ազատ ժողովրդավար երկիր մըն է եւ կառավարութիւնն անգամ չի կրնար արգիլել պատրաստութիւնն ու բեմադրութիւնը շարժանկարի մը, որ ա) քաղաքական բարձր նպատակներու կը ծառայէ, բ) միանգամայն համապատասխան է պատմական ճշմարտութեան եւ գ) որեւէ կերպով չի հակասեր ամերիկեան օրէնքներուն։ Այդ է պատճառը, որ Էնկիւրի դիմած է անուղղակի միջոցներու, այն է՝ կը սպառնայ առեւտրական տեսակէտով վնասներ պատճառել, եթէ «Մուսա Տաղ» շարժանկարը չխափանուի։

Սակայն, Թուրքիա ինքը չափազանց պզտիկ շուկայ մը կը ներկայացնէ ամերիկեան շարժանկարներուն համար։ Թուրքերու պոյքոթի սպառնալիքը չի կրնար վախցնել «Մուսա Տաղ»ը շարժանկարի վերածող ամերիկեան ընկերութիւնը, որ 2 միլիոն տոլար յատկացուցած է այդ շարժանկարը պատրաստելու համար։ Այդ բանի մէջ համոզուելէ նաքն է, որ Էնկիւրի պէտք է տեսած դիմել Ֆրանսայի օգնութեան, այն յոյսով թէ Ֆրանսա շատ աւելի մեծ շուկայ մը ըլլալով ամերիկեան շարժանկարներուն համար, կրնայ անհամեմատ աւելի զօրաւոր ճնշում բանեցնել եւ յաջողցնել «Մուսա Տաղ»ի խափանումը։

Յայտնի չէ տակաւին, թէ ինչ շօշափելի արդիւնք պիտի տան թրքական այս ճիգերը, որոնք անկասկած վերջացած չեն տակաւին։ Յբաց է, որ Թուրքերը նորանոր փորձեր պիտի ընեն՝ իրենց նպատակին հասնելու համար։

Ինչպէս յայտնի է, քէմալական կառավարութիւնը իր արտասահմանեան փրոփականտի գլխաւոր զէնքերէն մէկն ալ դարձուցած է այն գաղափարը, թէ քէմալական Թուրքիան սուլթանական Թուրքիայէն հիմնովին տարբեր, նոր պետութիւն մըն է, եւ թէ, հետեւաբար, քէմալական Թուրքիա ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի այն աղէտալի ոճիրներուն համար, զոր գործած է սուլթանական Թուրքիան։ Սակայն, յատկանշական չէ՞ որ այս գաղափարը շարունակ արծարծող Էնկիւրի այսօր այնքա՛ն տարապայման գիւրագգածութիւն ցոյց կուտայ սուլթանական Թուրքիոյ գործած ոճիրները ցուցադրող շարժապատկերի մը հանդէպ եւ ամէն գնով կ՚աշխատի խափանել զայն։

Ակներեւ է, որ քէմալականները չեն ուզեր, որ սուլթանական Թուրքիոյ ոճիրները ցուցադրուին։ Ինչո՞ւ։ Ա) Որովհետեւ սուլթանական Թուրքիոյ ոճիրները թանձր ստուեր մը պիտի ձգեն նաեւ իրենց վրայ. Բ) որովհետեւ անոնք գիտեն, թէ իրենք ալ մասնակից եղած են սուլթանական Թուրքիոյ ոճիրներուն. Գ) որովհետեւ իրենք ալ իրենց գործունէութեան հիմնական կէտերէն մէկն բրած են Հայերը ջնջելու քաղաքականութիւնը. Հետեւաբար, հայկական հարցի վերարծարծումը որ եւ է կերպով ձեռնտու չէ Էնկիւրիի։

Յայտնի է, որ Լօզանի խորհրդաժողովէն յետոյ քէմալական Թուրքիա ինքզինքը գտաւ շատ նպաստաւոր կացութեան մը մէջ։ Թուրքիա փայլուն դիւանագիտական եւ դիւանագիտական յաղթանակ մը տարած էր իրմէ շատ աւելի զօրաւոր Դաշնակիցներու հանդէպ։ Մեծ պատերազմի մէջ պարտուած պետութիւններէն միակն էր, որ կրցած էր ազատ գինուորական եւ քաղաքական կաշկանդումներու, առանց պատերազմական տուգանքներու ազատել իր օճիրը յաղթող պետութեանց ձեռքէն եւ նոյն իսկ անոնց թելադրել իր հաշտութեան պայմանները։

Այնուհետեւ քէմալական Թուրքիոյ արդիական փորձերը մեծապէս բարձրացուցին իր վարկը։ Յունաստանի հետ բարեկամութեան դաշինք կնքելը, Ազգերու Լիկի մէջ մտնելը եւայլն աւելի եւս նպաստեցին այդ վարկի բարձրացման։ Ասոր հետ մէկտեղ, զանազան առեւտրական ձեռնարկներով, օտար մասնագէտներ հրաւիրելով ու սիրաշահելով, թուրք փրոփականտիստներ պատրաստելով ամէն տեղ, օտար ազդեցիկ անձեր ամէն հնարաւոր միջոցներով կաշառելով՝ քէմալական Թուրքիա յաջողեցաւ ոչ միայն մոռցնել տալ թրքական ծանօթ ոճիրները, այլ եւ նպաստաւոր կարծիք մը ստեղծել իրեն հանդէպ արտասահմանի եւ նոյն իսկ Ամերիկայի մէջ, որ մեծ պատերազմի ընթացքին եւ անոր անմիջապէս յաջորդող տարիներուն այնքան բուռն հակաթուրք տրամադրութիւններու թատերաբեմ էր եղած։

Եւ ահա յանկարծ հրապարակ կուգայ Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Տաղ»ի անգլիերէն թարգմանութիւնը, որ կարճ ժամանակի մը մէջ կը տարածուի հարիւր հազարաւոր օրինակներով։ Այդ գիրքը նորէն հակաթուրք տրամադրութիւններ կը հրաւիրէ, նորէն կենդանի հետաքրքրութիւն ու համակրանք առաջ կը բերէ Թուրքերուն այնքան ատելի Հայերու հանդէպ։ Եւ չուտով ակներեւ կը դառնայ, որ հարիւրաւոր հայկական փրոփականտի կոմիտէներ չպիտի կարենային ընել այն մեծ գործը, զոր յաջողեցաւ ընել Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Տաղ»ը։

Այս երկրին մէջ Թուրքերը հարկաւ ոչինչ կրնային ընել՝ արգիլելու համար վէպին տարածումը։ Սակայն, երբ վէպը շարժանկարի վերածելու պատրաստութիւններ սկսան, Էնկիւրի այլ եւս չկրցաւ համբերել։ Գիտնալով, որ շարժանկարը շատ աւելի կենդանի ու ցնցող կերպով եւ տասնապատիկ աւելի բազմութիւններու առջեւ պիտի ցուցադրէ թրքական ոճիրները եւ անգամ մը եւս խորապէս պիտի ազդեցնէ տալ հայութեան կրած անօրինակ ողբերգութիւնը, Թուրքերը սկսան մութին մէջ ամէն ջանք թափել, որպէսզի խափանեն շարժանկարի պատրաստութիւնն իսկ։ Եւ ինչպէ՛ս Էնկիւրի չվախնար շարժանկարէ մը, որ բացառիկ գեղարուեստականութեամբ միլիոնաւոր անձերու մէջ կրնայ արթնցնել խորունկ համակրանք դէպի Հայերը եւ բուռն ցասում դէպի անոնց դահիճները՝ Թուրքերը։

Աւելորդ է ըսել, թէ Հայ հասարակութիւնը չի կրնար եւ պէտք չէ անտարբեր մնայ թրքական խափանարար ճիգերուն հանդէպ, որոնց նպատակն է լռեցնել իրենց համար անհաճոյ ճշմարտութեան եւ արդարութեան ձայնը։

Պէտք է բողոքել ամերիկեան մամուլի մէջ։ Պէտք է մերկացնել Թուրքերուն դիմակը։

Պէտք է անհատական նամակներով եւ հանրագրութիւններով դիմումներ ընել «Մուսա Տաղ»ի շարժանկարը պատրաստող Մեթրօ-Կոլտուին ընկերութեան ու պահանջել, որ որ եւ է կարեւորութիւն չտայ թրքական էնթրիկներուն։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի)

ԷՆԿԻՒՐԻ — ԵՐԵՒԱՆ

Պուրսայի թիւթիւն սալոնիկի «Վագրը» խմբագրապետ, Արամ Ա...իսեանի խմբագրականը հրատարակած է յուլիս 21ին, այս խորագրին տակ.

— Հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդեց թէ Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ, որ քննական յայն պտոյտ մը կը կատարէ մեր Արեւելեան նահանգներուն մէջ, Խորհրդային Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններէն անցած միջոցին, այդ երկրի պետական մարդոց կողմէ իրական բարեկամութեամբ մը դիմաւորուած է, հոն բարեկամական սեղան մը տրուած է եւ այս առթիւ բարեկամական շատ գեղեցիկ խօսքեր ըսուած են։ Անտարակոյս շատ գոհ մնացինք, տեսնելով այս բնաւ չպաշտօնական բարեկամութեան ձեռնարկը։ Թուրքերու հանդէպ Խորհրդային Հայաստանի սիրոյն մէկ օրինակը տեսանք այս կերպ դիմաւորութեան մէջ։

Բայց եւ այնպէս, գիտենք թէ այս ցոյցին մէջ իր պատւոյ բաժինը ունի նաեւ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը։ Հետեւաբար, արեւելեան սահմանին վրայ մեր վարչապետին գտած լաւ ընդունելութիւնը գոհունակութեամբ յիշած ատեն, մոռնալու չենք նաեւ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը որ կայ Անգարայի եւ Մոսկուայի միջեւ։

Ճիշդ է թէ մեր մէջ կան այնպիսիներ որ արեւելեան սահմանի հարեւան Հայաստանը դեռ իբրեւ մութ կէտ մը կը տեսնեն Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան շրջանակին մէջ։ Եւ ասոնց թիւը քիչ չէ։ Պատճառը այն է որ շատ քիչ ուղղակի յարաբերութիւն կայ Անգարայի եւ Երեւանի միջեւ։ Անկէ զատ, սին շրջաններէ մնացած կարգ մը գէշ տարրեր կան որ, երբ առիթը գտնեն, չեն քաշուիր բթացնել բարեկամութեան զգացումները։

Այսպէս, կը յիշենք նամակ մը որ քանական ատեն առաջ հրատարակուեցաւ Ֆրանսերէն «Թան» ի մէջ։ Այդ յօդուածը, որ յայտնապէս Հայու մը գրչէն ելած էր, կը բացատրէր թէ Երեւանի կառավարութիւնը ինչպէս կ՚աշխատի քիւրտ ազգ մը ստեղծել մեր արեւելեան սահմանին վրայ եւ Երեւանի մէջ ուսումնարան մը բացած է քրտական լեզուի համար։ Արդեօք ս՞ւտ են այս խօսքերը։ Եթէ սուտ են, ինչո՞ւ չհերքուեցան մինչեւ հիմա. Այս տեսակ գրութիւններ կարդացող Թուրքերը եթէ կասկածին Թուրքիոյ հանդէպ Երեւանի կառավարութեան բարեկամութեան իրական ըլլալէն, անկարելի է իրաւունք չտալ անոնց։ Եւ կը կարծենք որ, Անգարա-Երեւան բարեկամութիւնը հիմնելու համար, անհրաժեշտ է այս տեսակ կասկած մը ջնջել Թուրքերու սիրտէն, իսկ այս պարտականութիւնը մեզի չիյնար.

*** Վարչապետը Էրզրումէն յետոյ Կարս գնաց։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԳՈՒՄԱՐՈՒՄԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Պիտի մասնակցի՞ թէ պիտի քաշուի

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի արտակարգ նստաշրջանը պիտի գումարուի հաւանաբար յուլիս 31ին։ Հրաւէրները ղրկուած են արդէն։ Վերջնական որոշումը տրուեցաւ Փարիզի մէջ, Պ. Լաւալի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարին տեսակցութենէն, ինչպէս եւ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց խորհրդակցութենէն յետոյ։

Հրաւէրները ստորագրած է Պ. Լիթվինով, իբրեւ նախագահ։ Ա. Դ. Խորհուրդին այս նիստը շատ փափուկ եւ տագնապալի կը համարուի, որովհետեւ եթէ Իտալիա գոհացում չստանայ պիտի քաշուի։ Միւս կողմէ, եթէ խորհուրդը չկարենայ խաղաղօրէն լուծել իտալեւհապէշական վէճը, նոր եւ ծանր հարուած մը կրած պիտի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Կ՚ըսուի թէ Իտալիոյ դիւրագգածութիւնը չվիրաւորելու համար, Ա. Դ. Խորհուրդը վերջնապէս փակուած պիտի նկատէ իր մայիս 25ի բանաձեւը։

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Իտալիոյ ներկայացուցիչները պիտի քաշուին, եթէ Ա. Դ. Խորհուրդը բաց չուզեն զբաղիլ այնպիսի խնդիրներով որոնք դուրս կը մնան իր իրաւասութենէն։ Այդ խնդիրներն են.— 1. Հինգ-բորդ իրաւարարի մը ընտրութիւնը՝ իտալեւհապէշական հաշտարար յանձնախումբին մէջ, որ իր նիստերը դադրեցուց վերջերս, առանց համաձայնութեան յանգելու — 2. Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ վէճին պատճառները։

*** Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը իր վերջին նիստը յատկացուց իտալեւհապէշական վէճին։ Ժողովը նկատի առնելով կացութեան փափկութիւնը, յետաձգեց իր վերջնական որոշումը։

«Արքայից արքան» դրամ չի կրնար գտնել

Տոքթ. Ալաք Մարթին, Լոնտոնի հապէշական նոր դեսպանը, որուն առաջին գործը պիտի ըլլար երկու միլիոն անգլ. ոսկի ճարել, ձախողած է իր պաշտօնին մէջ, ինչպէս կը խոստովանի հրապարակաւ։ Դեսպանը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլին.

— «Իտալիոյ հետ պատերազմը աղէտ մըն է մեզի համար եւ մենք պատրաստուած ենք մեր կարելին ի գործ դնելու։ Ես այստեղ եկած եմ ոսկի, պղինձ եւ քարիւղի մենաշնորհներ առաջարկելու եւ փոխառութիւն մը կնքելու, բայց Լոնտոնի սեղանաւորները տրամադիր չեն դրամ տալու։ Անոնք գիտեն կուտան թէ եթէ Իտալիա յաղթէ Եթովպիոյ, նկատի չպիտի առնէ ուրիշ երկիրներու տրուած մենաշնորհները։ Կարգ մը անգլիական զինագործարաններ տրամադիր են անհրաժեշտ ռազմանիւթերը ճարելու, պայմանաւ որ ի վիճակի ըլլանք վճարելու։ Այս միջոցին շատ դրամ չկայ Եթովպիոյ գանձին մէջ եւ ատոր համար է որ փոխառութեան կը դիմենք։

Դեսպանը, որ տարօրինակ անկեղծութեամբ կ՚արտայայտուի, խոստովանեցաւ նաեւ թէ անգլիական կառավարութիւնը կանոնաւոր չի նկատեր զէնքի կարգ մը ապսպրանքներ, քանի որ անոնք ստորագրուած չեն կայսեր կամ վարչապետին կողմէ։ «Ճիշդ է որ կայսրը տակաւին չէ ստորագրած այդ ապսպրանքները, բայց իր գրաւոր արտօնութիւնն ալ անօգուտ պիտի ըլլայ, քանի որ դրամ չունինք։ Հաւանական է որ կայսրը մօտերս հաշիւ մը բանայ Լոնտոնեան դրամատան մը մէջ, բայց գումարը բաղդատաբար փոքր պիտի ըլլայ»։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Թօքիոյի թրքական գործակատարը ճափոնական կառավարութեան դիմելով, շատ մը բաներու կարգին, ուզեց իմանալ Ճափոնի դիրքը՝ իտալեւհապէշական վէճին առթիւ։ Կ՚ըսուի թէ գործակատարը Թուրքիոյ մտահոգութիւնները յայտնած է Իտալիոյ բռնած դիրքի մասին։

Գործակատարը ուզած է ապահովել Ճափոնի աջակցութիւնը, Թուրքիոյ ճարտարարուեստական զարգացման համար։

ՀՕԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇՈՒԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

Այս խորագրով Հօկի Կեդրոնական Վարչութիւնը հրատարակած է տեղեկագիր մը՝ Պ. Պապազեանի ... Սուրէն Սահակեանի ... մայիս 30 — 3 յունիս։

Ինչպէս կը խոստանայ այդ գրաւոր տեղեկագիր, Երեւանի մէջ «Արմենիա» հիւրանոցը շինելու համար, պարզեւատու հանգանակութիւն մը կատարուած եւ 45,225 ֆրանք հաւաքուած է, բայց փոխանակ Երեւան ղրկուելու, ծախսուած է Փարիզի մէջ, իբրեւ հրատարակչական ֆոնտ, իբրեւ փոխառութիւն «Հօկ» ամսագրին եւ կեդր. վարչութեան նամ. : «ԳԱՆՁԱՊԱՀԻՆ ՔՈՎ ԿԸ ՄՆԱՅ ՄԻԱՅՆ 5475 ՖՐԱՆՔ»։

Այժմ լսեցէք Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. Վարչութեան խաշուական գործառնութեանց պատկերը, մինչ համաձայն Ե. պատգամ. ժողովի արձանագրութեանց.—

ԲԱՆԱՁԵՒ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ.— Հաշուեքննիչ յանձնաժողովը քննելէ յետոյ գանձապահի յատուկ տետրակները եւ անոնցմէ քաղուած մանրամասնութիւններ պարունակող հաշուեցոյցները եւ նկատի ունենալով որ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՏՈՄԱՐՆԵՐ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻՆ, որոնց, իբրեւ հաշուեքննութիւն, ստուգել միայն գանձապահի տետրերու մէջ մուտքի եւ ելքի գումարներու ճշդութիւնը եւ բաւ այնմ ներկայացնել իր դիտողութիւնները։

(Յանձնաժողովը յետ քննութեան գտաւ որ գանձապահի տետրերու մուտքի եւ ելքի գումարները ճշգրիտ են եւ կանոնաւոր)։

Ճափոնի «Սեւ Վիշապը» Իտալիոյ դէմ

Ճափոնական գաղտնի կազմակերպութիւնը, «Սեւ վիշապ», որ հզօր յառաջապահն է բոլոր ազգայնական խմբակցութեանց, յուլիս 24ին դիմում կատարեց կառավարութեան, խնդրելով որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ լուծելու համար իտալեւհապէշական վէճը։ Ընկերակցութեան վարիչները այցելեցին արտաքին, պատերազմական եւ ծովային նախարարներուն, նախապէս գաղտնի խորհրդակցութիւններ կատարելէ յետոյ։ (Կազմակերպութեան մէջ կը գտնուին ականաւոր ծովակալներ, զօրավարներ եւ դիւանագէտներ)։ Սեւ Վիշապը հեռագիր մը ուղղեց Մուսոլինիի, ուժգնօրէն դատապարտելով Իտալիոյ զինուորական գործողութիւնները Հապէշիստանի դէմ։ Հեռագիրը կ՚ըսէ թէ Իտալիոյ վարած քաղաքականութիւնը բռնաբարումն է միջազգային արդարութեան եւ խորհուրդ կուտայ Մուսոլինիի ետ քաշել իր զինուորները, գործադրելով յարձակողական քաղաքականութիւնը։

Միւս կողմէ, ճափոնական մամուլն ալ յարձակողական սկսած է, իբրեւ պատասխան իտալական թերթերու քննադատութեանց։ Կիսապաշտօնական թերթ մը գրել կուտայ թէ իտալական մամուլը կ՚ուզէ Եթովպիոյ վէճը վերածել ընդհանուր պայքարի մը՝ դեղնաւոր եւ սպիտակ ցեղերու միջեւ եւ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի աջակցութիւնն ապահովել։

Ճափոնի արտաքին նախարարութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ ռազմանիւթ ղրկուած է Հապէշիստանի։ Կառավարութիւնը արգիլած է ռազմանիւթ արտածել առանց արտօնութեան։ Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ Ճափոն միայն երեք հազար անձի Եթովպիոյ մէջ եւ տարեկան 10 միլիոն եէնի արտածում մը գիրքը պարզապէս բարոյական է։ Ճափոն չի հանդուրժեր որ թշնամական տրամադրութիւններ արծարծուին Ասիոյ եւ Ափրիկէի ժողովուրդներուն դէմ։

300,000 Խրուաթ գիւղացիներու ազգային ցոյցը

Վիէննայի թերթերը կը գրեն թէ խրուաթ ազգային գործիչ Տոքթ. Մաչէքի ծննդեան տարեդարձին առթիւ, շատ աւելի ցնցուղին ցոյցեր կատարուած են քան կ՚ենթադրուէր։ Խրուաթիոյ բոլոր կողմերէն 300,000 գիւղացիներ Զագրէպ երթալով, ազգային դրօշներ պարզած եւ հայրենասիրական ցոյցեր կատարած են։ Հրամայուած էր խրուաթական դրօշ պարզել բոլոր հանրային շէնքերուն վրայ։ Եւ ամբողջ մէկ օր արգիլուած դրօշը ծածանեցաւ բոլոր շէնքերուն վրայ, մէջն ըլլալով կառավարական հաստատութիւնները, նոյնիսկ զօրանոցները։ Երբ 65 ոտք երկայնութեամբ դրօշ մը կը պարզուէր կառավարական «Նովոսթի» թերթին խմբագրատան վրայ, բազմութիւնը պոռթկաց աղաղակելով. — «Կեցցէ՛ Խրուաթիոյ ազատ եւ անկախ պետութիւնը»։ Գլխաւոր զօրանոցը մերժած ըլլալով պարզել խրուաթական դրօշը, բազմութիւնը արշաւեց եւ ջարդուփշուր ըրաւ նոյն սպաներու կեդրոնին կահկարասիները։ Ոստիկանութիւնը անզօր էր, իսկ զինուորները հրաման կը սպասէին։

Յունաստանի հանրապետականներու համախմբումը

Յունաստանի հանրապետականները սկսած են կազմակերպուիլ, միշտ այն կասկածն ունենալով թէ դաւադրութիւն մը կը սարքուի, բանի վերահաստատելու համար Երկրորդ Թագաւորը։ Անհամբեր կը սպասուի Աթէնքի քաղաքապետին ընտրութեան։ Կառավարական պաշտօնեաներուն մեծ մասը հաւատարիմ կը մնան Հանրապետութեան։ Բանակին եւ ոստիկանական ուժերու մէկ մասն ալ հանրապետական է։ Կարգ մը հանրապետական առաջնորդներ Աթէնք վերադարձած են, Փարիզի մէջ խորհրդակցելով Պ. Վենիզելոսի հետ։ Ուժերու այս համախմբումը մտահոգութիւն կը պատճառէ միապետականներուն, իսկ ժողովուրդը կը վախնայ որ քաղաքացիական պատերազմ ծագի։

Տանտէրները կը բողոքեն...

Սէնի նահանգապետը յանձնարարեց Փարիզի քաղաքապետական բնակարաններու վարչութեան հարիւրին 10 զեղչել վարձքերը, համաձայն յուլիս 17ի հրամանագիր-օրէնքին։ Յուլիսի եռամսեային աւելի գանձուած գումարը պէտք է հաշուակցել յառաջիկայ եռամսեային հետ։

Միւս կողմէ, կալուածատէրներու սենտիքային նախագահը նամակ մը ուղղած է վարչապետին, բողոքելով շէնքերու վարձքի հարիւրին 10 կրճատման դէմ։ Նախագահը գիտել կուտայ թէ՝ բոլոր ծախքերը հաշուելով, տանտէր մը հազիւ հարիւրին 30, նոյնիսկ պակաս եկամուտ կը ստանայ, որով հարիւրին 10 զեղչել՝ կը նշանակէ կրճատել եկամուտին մէկ երրորդը։ «Արդա՞ր է այս»

Երկու Սենտիքաներուն միացումը

Զախակողմեան թերթերը ցնծութեամբ կ՚աւետեն Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն միացման առաջին ձեռնարկը, պատմական կոչելով 1935 յուլիս 24 թուականը։

Երկար բանակցութիւններէ վերջը, երկու սենտիքաներու պատուիրակ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՕՏԻՆ ՆԵՐՍ

«ԱՋԱՏԱՐԱՐ» ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Ռուսեւթրքական հակամարտութիւնը, որ կը շարունակուէր ամբողջ երկու դար, վերջ գտաւ միայն խորհրդային իշխանութեան օրով, Պրեստ-Լիթովսկիի դաշնագրին ստորագրութեամբ (1918 մարտ 3)։ Այդ պայքարի ընթացքին, ի հաշիւ թրքական հողամասերու, ռուսական սահմանները կը տարածուէին դէպի արեւմուտք եւ հարաւ։ Միայն 19րդ դարու ընթացքին, Ռուսաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ տեղի ունեցան չորս պատերազմներ (1802-12, 1828 - 29, 1853-54 եւ 1877-78)։

Սլաւ ժողովուրդներու ազատագրումը պատրուակ բռնելով, ցարական Ռուսիան մէկ կողմէ կը ձգտէր տիրանալ Նեղուցներուն եւ միւս կողմէ ելք ունենալ դէպի տաք ջուրերը։ Ռուսական աշխարհակալ ծրագիրներուն ընդդիմացան եւրոպական պետութիւնները եւ, առաջին հերթին, Անգլիան։ Այս պարագան վարպետօրէն օգտագործեց սուլթանական Թուրքիան, ինչ որ այնքան աղետաբեր եղաւ մեզ՝ Հայերուս համար։ Պալքանեան ժողովուրդներու ազատագրումէն վերջ, ռուսեւթուրք պայքարն ամբողջովին փոխադրուեցաւ կովկասեան ճակատ, եւ համաշխարհային պատերազմի ընթացքին աւերի ու աւարի մատնուեցան հայկական վիլայէթները։

Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին ցարական Ռուսաստանի հակահայ նուաճումները չեղեալ համարուեցան բոլշեւիկեան յեղափոխութեամբ եւ ի վերջոյ Թուրքիան յաղթական ելաւ եւ այսօր խորթ ու պատմական կեցած է Կովկասի դուռներուն առջեւ։

Խորհրդային - քամալական բարեկամական յարաբերութիւնները կարծես թէ կը չէզոքացնեն թրքական վրտանգը։ Սակայն, շարք մը պարագաներ յուրջ խորհրդածութիւններու տեղի կուտան։

Առաջին եւ հիմնականն այն է, որ փոխուած են Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ պատմական դերերը։ Կը թուի թէ կարմիր Ռուսաստանն իր պատմական առաքելութիւնը փոխանցեց քամալական Թուրքիային։ Մինչեւ խորհրդային իշխանութեան հաստատումը, Ռուսաստանը կը հանդիսանար Թուրքիոյ լուծին ենթարկուած քրիստոնեայ ժողովուրդներու ազատագրման դրօշակիրը։ Ներկայիս, Թուրքիան է որ դարձած է խորհրդային սահմաններու մէջ ապրող մահմետական ժողովուրդներու ազատարար փարոսը։

Արեւելքը Արեւմուտքի դէմ ոտքի հանելու սին երազներով տարուած, Լէնինը արեւելեան յեղափոխութեան յառաջապահ դարձուց Մ. Քամալը եւ անոր յանձնեց արեւելեան ճնշուած ժողովուրդներու պայքարի դրօշը։ Երեւութապէս ստանձնելով այդ դերը, Քամալը խելացի կերպով օգտագործեց խորհրդային զինական ու նիւթական օժանդակութիւնը եւ ապա ծալլեց ու մէկդի նետեց իրեն յանձնուած կարմիր դրօշը։ Սակայն, իր ազատարար դերը պահպանեց նախկին Ռուսաստանի մահմետականներու աչքին։ Գոնէ այդ կը հաստատէր խորհրդային մամուլը, երբ կը տպագրէր Ատրպէյճանցի համայնավար Կարայեւի ղեկուցագիրը եւ կը մերկացնէր Թուրքիստանցի համայնավար Սուլթան Գալիեւի համաթուրանական ծրագիրները (իր ժամանակին «Ճակատ»ի մէջ գրած ենք այդ մասին)։

Երկրորդ, աւատական - խալիֆայական Թուրքիան կ'ապրի ազգային - քաղաքենի յեղափոխութեան շրջան. Թուրքիոյ ազգային վերածնունդը դեռ իր շրջանը չէ լրացուցած եւ թուրք վարիչները կը դրադին տակաւին նորանոր նուաճումներով։ Անկասկած, օր մը պիտի ձգտին նաեւ արտաքին նուաճումներու։ Ինչպէս բոլոր ժողովուրդները, թուրք քաղքենի դասը եւս պիտի ջանայ նոր հողամասեր ու նոր շուկաներ գրաւել։ Արդէն քամալական վարչաձեւի էութենէն կը բխէր, երբ անոնք առաջին իսկ օրէն փարեցան թուրանական գաղափարին։

Արդի Թուրքիան դէպի արեւմուտք եւ հարաւ տարածուելու հնարաւորութիւն չունի, որովհետեւ իր դէմ կեցած են Անգլիան, Ֆրանսան եւ Իտալիան։ Եւրոպական ցամաքամասի վրայ եւս իր առջեւ ճամբաները գոցուած են։ Կը մնայ իրեն տարածուիլ դէպի Կովկաս ու անդրկասպեան երկրամասերը, որոնք եթէ չհաշուենք Հայաստանը եւ Վրաստանը, մեծ մասամբ ունին մահմետական ժողովուրդներ (Ատրպէյճան, Տաղստան, Ղազախստան, Թիւրքմէնիստան, Տաճիկստան, Ուզբէկստան եւ Կիրգիզստան)։ Եւ թուրք - խորհրդային բարեկամութիւնն աւելի լայն հնարաւորութիւններ կուտայ թուրք գործակալներուն ազատօրէն մուտք գործել այդ ժողովուրդներու մէջ։ Բաւական է, որ Մոսկուան արտաքին բարդութիւններ ունենայ, որպէսզի Կովկասի դռները լայն բացուին Թուրքիոյ առջեւ։

Երրորդ, հակառակ թուրք - խորհրդային բարեկամութեան, Թուրքիան դաւադիր աշխատանք կը տանի ընդդէմ կարմիր Ռուսաստանի։ ԼեՀ - թրքական բարեկամութիւնը, ճափոն - թրքական գաղտնի դաշնագիրը, սիրալիր յարաբերութիւններ հիթլէրական Գերմանիոյ հետ, թուրք գործակալներու հակառուս աշխատանքը արտաքին Մոնկոլիոյ մէջ՝ Ճափոնի հովանիին տակ եւ խորհրդային մահմետական ժողովուրդներու տարագիր գործիչներու գործունէութիւնը այդ կ'ապացուցանեն։

Ուշագրաւ էին խորհրդային երկիրներէն տարագրուած մահմետական ներկայացուցիչներու արտայայտութիւնները Ատրպէյճանի անկախութեան տարեդարձին օրը, որ տօնուեցաւ այս տարի յունիս 2ին Փարիզի մէջ։ Տաղստանի ներկայացուցիչը յայտարարեց, թէ իրենց երկիրները կ'ազատագրուին ռուսական լուծէն եղբայրական Թուրքիոյ օժանդակութեամբ։ Թուրքմէնիստանի ներկայացուցիչը նոյն միտքը յայտնելով, աւելցուց թէ Կասպից ծովը ոչ թէ կը բաժնէ Անդրկասպեան մահմետական երկիրները Կովկասի իրենց եղբայրներէն, այլ, ընդհակառակն, կը միացնէ բոլորը։ Ատրպէյճանի տօնը շնորհաւորելու եկած էին նոյն իսկ ոչ մահմետական Կալմիկներն ու Ղազախները։ Պարզ է, որ կրծիկին ծայրը կը գտնուի Էնկիւրի։

Տարագիր մահմետականներու թրքամէտ զգացումները փաստաթուղթ չըպիտի նկատէինք, եթէ նոյն տրամադրութիւնները երեւան չգային նաեւ հոն՝ բուն երկրի մէջ։

Վերջերս Ատրպէյճանէն Պոլիս է փախած ուսանող մը, որ հետեւեալը կը պատմէ Փարիզի «Կավկազ» ամսաթերթի վերջին թիւին մէջ.

— Խորհրդային գիւղի համայնացման (կոլխոզ) սկզբնական շրջանին (1930-31), ինչպէս ամենուրեք, Ատրպէյճանի մէջ եւս գիւղացիական ապստամբութիւններ են ծագած։ Ըմբոստութեանց գագաթնակէտին վերջ, Ատրպէյճանցի ուսանողը այցելած է ապստամբած քանի մը շրջաններ (Նուխի, Զաքաթալա եւն.)։ Նկարագրելով գիւղացիներու կեանքի ծանր պայմանները եւ իշխանութեան գործադրած բռնութիւններն ու ըմբոստութեան զսպումը դաժան միջոցներով, յօդուածագիրը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ։ Կը պարզուի, որ Ատրպէյճանցի գիւղացին ապստամբութեան դրօշ պարզելով, իր ամբողջ յոյսերը դրած էր Թուրքիոյ օժանդակութեան վրայ։ Կասւի մէջ պահպանուած ըմբոստ ղեկավարներէն մէկը հետեւեալն է յայտնած գիւղացիներուն.

— «Խորհրդային իշխանութեան դէմ կռիւ սկսելով, մենք մեզի չենք մնայ։ Թուրք եղբայրական ժողովուրդը, որ մէկ անգամ արդէն ազատած է մեզ կարմիր բռնակալներէն (կ'ակնարկէ Բագուի գրաւման 1918ին, Ա.Ա.)։ Այս անգամ եւս օգնութեան կուգայ։ Վերջերս թրքական սահմանագլուխէն վերադարձած մեր սուրհանդակները հաստատեցին Սարիզամիշի եւ Արտահանի թուրք զօրամասերու պատրաստ օգնութեան հասնիլ իրենց ցեղակիցներուն։ Այդ լուրը գագնած արեւի նման յոյս ու կենդանութիւն էր ներշնչած մայրաց հոգիներուն...»

Իսկ երբ կռիւներու առեն երեւցած են խորհրդային օդանաւեր, բոլորը համոզուած էին, թէ «թրքական օդանաւեր են որ օգնութեան կը հասնին»։

Այս երեւոյթը յատուկ չէ միայն Ատրպէյճանի։ Խորհրդային մամուլի մէջ յաճախ երեւցող ճշմարիտ տեղեկութիւնները ցոյց կուտան, որ այդպիսի յոյսերով կ'ապրի խորհրդային ամբողջ մահմետական աշխարհը։

Եւ եթէ այսպիսի պարարտ հող կայ, քամալական «բուլժուական» ինչո՞ւ երկրորդ անգամ եւս չկարի փորձէ գրաւել Բագուն ... Չէ՞ որ իրեն է վերապահուած ռուսական լուծի տակ ապրող մահմետական ժողովուրդներու ազատարարի դերը։

ԱՇՈՏ ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ՀՈՎԻՒ ՔԱՋ...

— o —

ԽՄԲ.— Յուլիս 21ին Լիոնի մէջ տօնուեցաւ Նիկոմիդիոյ հանգուցեալ առաջնորդ Ստեփաննոս արք. Յովակիմեանի մահուան տարելիցը։

Այդ առթիւ խօսելու հրաւիրուած ըլլալով Գ. Եր. Տէր Անդրէասեան ատոր կը ներկայացնենք իր ճառին ամփոփումը, որ երեւան կը հանէ մէկէ աւելի յուզիչ դրուագներ՝ այդ առաջնորդին կեանքէն.—

Այս բնատենկան, մտերմիկ, խոհական շրջանակին մէջ, գրեթէ բացօթեայ պատարագի բարկ հասի այս ամպերուն մէջ, ո՞րքան պիտի սիրէր մեր Սրբազանը որ իր անունին յիշատակութիւնը կ'ըլլայ։

Հաւատարմօրէն ու խղճի մտօք ծառայել իր հաւատքին, նոյնքան հաւատարմօրէն ու խղճի մտօք ծառայել իր ազգին, անոր իտէալը նոյնացնելով հաւատքին ուժգնութեան — ահա՛ ճշմարիտ հոգեւորականի տիպարը։ Մենք, հանդուցեալին հոգեւոր բնատանիքին զաւակները, մէկ յարկի տակ իրարու շունչով տաքցած միջնորդութեան մէջ, կը վկայենք ահա, յանուն ճշմարտութեան եւ սուրբ խորանին առջեւ, որ Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս Յովակիմեան, մեր հոգեւոր հայրը, ապրեցաւ անբասիր կեանքով, ունէր գայթակղութիւն չպատճառելով իր զաւակներուն, մօտաւորներուն եւ հեռաւորներուն։ Իր բովանդակ գործունէութիւնը կը յանգէր յօգուտ ազգին եւ ազգային եկեղեցիին, պարկեշտութիւնը զուգորդած արժանապատուութեան զգացումին, հայրենի աւանդութիւններուն հպարտութիւնը կորովի գործերու եւ տեսակ մը անձնական հպարտութեան հետ հաշտեցուցած։ Իր թեմը կազմող 60.000 հայորդիները երդիքը իր երդիքն էր միաժամանակ, առանձին սեղան չունէր, ոչ ալ առանձին ունէր սպասարկութիւն. սեղանակից էր ամէնուն, նոյն հացով ու նոյն բմպելիով սնած, եւ այս իսկ պատճառով գիտակ՝ ամէնուն ուրախութեան եւ տրտմութեան, կեղծոն՝ ամէնուն ցաւերուն եւ ուժերուն, իր թեմականներուն հրամայով օգեւորուած եւ ինք զիւմակին իր թեմականներուն պարծանք հանդիսացած։

Այդ չունէր իր տունէն դուրս, հետեւաբար ոչ մէկ փառասիրութիւն՝ քան ինչ որ կրնար տալ, արդարին, անկեղծին, անարգուածին ծառայելու փառքը։ Թեմը կամ վիճակը՝ որուն համար հաւատարմութիւն ուխտած էր՝ իր ճշմարիտ տաճարը դարձուց յաւէտ ցեղ, հանդիսանալով այնպէս Առաջնորդներուն Առաջնորդ, ինչպէս անուանեց զայն պարկեշտութեամբ իր նմանակը՝ Երկաթեայ Պատրիարք Իզմիրլեան Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ, երբ ընդունելութիւն կը կատարուէր Եւրոպայէն խանդավառ ցոյցերով իր աթոռը դարձող հայրենասէր հոգեւորականին համար։ Իզմիրլեան, ի տես իր պարթեւական ուխտակիցին, ընդառաջեց եւ երկու սրբասուններ ողջագուրուեցան։ Այդ ողջագուրումի բոպէին՝ կը լսուէր Իզմիրլեանի քիչ մը խռպոտ ձայնը, որ կ'ըսէր.— «Սրբազան Եղբայր, Առաջնորդներուն Առաջնորդն ես դուն ...»։

Պատմութիւնը պիտի դառնէ զայն իր բուն տեղը,— իրեն յանձնուած հօտին հաւատարմութեան ուխտին մէջ։ Քանի՛ հոգեւորականներ մեր մէջ կարողացան հասնիլ իրենց հօտին հաւատարմութեան այդ չափին, ամբողջ վաթսուն տարի անթառամ ջալարութեամբ կենդանի ուխտը ծաղկած մընաց Աճարեան գաւազանին պէս, եւ ծծազրուիչ մականը իր հօտին շըջակայքէն յաւէտ հեռի պահեց զայն ու բոլորին։ Ան չէր գիտեր թէ իրեն յանձնուած հօտին ծառայութենէն տարբեր ծառայութիւն կրնայ գոյութիւն։ Իր կիրքը, իր եռանդը չէր կըրնար բմբռնել հոգեւորականներուն այն տենչանքը, որով թէկ կ'անէին բարձրագոյն պաշտօններու։ Մարդ կրնայ եւ պէտք է միայն ամփոփուիլ ու կեդրոնանալ սուրբ ու անկեղծ ուխտով պատանեկան ուխտին ու գործունէութեան մէջ, ուր կը վայլէ իրեն յարատեւել, աւետարել եւ ի հող մահու ծրարուիլ ...

Այս էր իր սկզբունքը, յաւէտ ճշմարիտ ըլլալու ընդունակութեամբ սկզբունք մը։ Սկզբունքները չեն բանաձեւուիր, անձին կենդանի օրինակովն ու զգաստ միայն կ'աւանդուին եւ անոնց արժէքը հոգ բաժնած է սիրտին մէջ, ախտական արիւնով ուռճացած։

Հայ ցեղի վերջին սարսափներուն, երբ — իր իսկ բառերով — Ֆրանսըրգներուն, Ինկիլիզներուն առատապէտ ըլլեր մեզ «անդնդային վիշապներ» երախին,. Կ. Պոլսոյ աւատրիական դեսպան Փալլավիչինի մարքիզին պնդումին վրայ՝ էնվէր կը պարտաւորուէր յատուկ սպայ մը ղրկել Գոնիայի կողմերը, իր հօտին հետ տարագիր փախստեայ Յովակիմեան Սրբազանը փառքով մայրաքաղաք փոխադրելու համար։ Սպան կը յաջողի վերջապէս Առաջնորդը գտնել իր մօտ մը ուղեկիցներէն շրջապատուած, նստած գետնին խոնաւ հողին վրայ, ցնցոտիներով ծածկուած։ Թրքական ատրկութեան յառկանչական խոնարհութիւնը կը մատուցանէ երբեմնի դաժան սպան, իր գաղանամիտ մեծաւորին հրամանը հաղորդելով կորիւնները կորսնցուցած առիւծին։ Հաղիւ կը գիջանի իր սրակնեայ ճակատը վեր առնելու, եւ անողորմ ցպիկը չեղտ զարնելով հոգի գուղձերուն, որոնք այդ միջոցին քիչ մը աւելի ունեցած էին, քանի մը երախաներու թաղուելէն ... կը գոչէ, ալեկոծելով իր երկայնատեւ մօրուքը.— «Հա իմ պատասխանս մեծաւորիդ պատուէրին»։ Եւ բայց մը վերջ դարձեալ նոյն չեշտով կ'ուղղուի յապուշ կըթած սպային.— «Ես չեմ կրնար բաժնուիլ իմ հօտէն»։

Աստուածաշնչական մարգարէներուն այս անմահ կեցուածքը սարսափահար ըրաւ սպան, որ հեռացաւ անձիկ ու անձայն։

Ֆրանց Եօզէֆ կայսրը Ս. Ստեփաննոսի Երկաթեայ Թագին մեծ պատուանշանը շնորհած էր մեր սրբազանին, ի յարգանս այն ծառայութեան՝ զոր Առաջնորդը մատուցած էր Աւստրիամաճար կառավարութեան 1898ին. 1848ի Մաճառ յեղափոխութեան ղեկավարներէն ոմանք Թուրքիա ապաստանած էին, եւ ի վերջոյ Նիկոմիդիա բնկած։ Հոն կը մեռնին եւ կը թաղուին Հայոց գերեզմանատան մէջ։ Յեղափոխութեան յիսնամեակին 1895ին՝ Փէշթայի խորհրդարանը կ'որոշէ անոնց ոսկորները կամ մնացորդները փոխադրել Մաճառաստան։ Մաճառ եւեախոխանները, իմացած էին թէ Հայոց գերեզմանը թաղուած են անոնք, եւ Փալլավիչինիի առաջնորդութեամբ աւտրիամաճառ պատուիրակութիւն մը կը մեկնի Նիկոմիդիա։ Առաջնորդը հիմա իր տեսակ մը վեհափառի դիրքին մէջ է։ Հրամայած է արդէն որ մեծապատիւ ասպնջականութիւն ըլլայ առաջնորդարանին մէջ։ Իրեն յատուկ անպաշտական տրամախոսութեամբ հայ ազանները կը հաւաքէ իրեն մօտ եւ պատուիրակութիւնը կ'ընդունի հայկական չքեղ միանգամայն անփառունակ պարզութեամբ։ Հիացում պատուիրակութեան կողմէ ի տես Առաջնորդին պատկառելի երեւոյթին. Հանդիսական առիթներու մէջ իրեն միայն յատուկ սրամիտ, քաղաքավար առոյգնոյլով օտարներուն կը հասկցնէ թէ ով է Հայը, թէ ի՛նչ է իր եկեղեցին։ Երկու օր վերջ քաղաքին Ս. Աստուածածին եկեղեցին առջեւ մեծ թափօր մը կը կազմակերպուի նախագահութեամբ Առաջնորդին, հանդիսաւոր արարողութեան յատուկ եղող հանդերձանքով։ Թափօրին երկու կողմէն երկիւղած ու պատկառոտ կը քայլեն պատուիրակութեան անդամները — ահա կը սկսի մեռելաթաղի պաշտամունքը։ Ճար չկայ կարճ կապելու ... Սրբազանը վճռած է Նէմէթին ու Մաճառին հասկցնել Հայաստանեայց Եկեղեցիին վեհութիւնը, նաեւ թէ գիւղին գործ չէ, անանկ չուտով մը չիտուն տարուան մեռեալները հողին տակէն հանել եւ Եւ_րոպացիին ... թէլիմ ընել։ Ասոր համար ծանրածանր արարողութիւն պէտք է։ Շնորհալիին «Աչխարհ ամենայնիւր պէտք է երգել։ Մաշթոցին աղօթքները պէտք է կարդալ, յետոյ տեսնենք կարելի կ'ըլլա՞յ մեռեալները հանել ...

Այո՛. կարելի եղաւ։ Թափօրը ներգամբոս Տաճիկներուն ալ աչքին առջեւ, որոնք սակայն մօտէ դարձած էին քանի որ Աւստրիոյ կողմէն կուգար հովը, հասաւ գերեզման, ուր ինք Առաջնորդը հանդարտ ու նուրբ ձայնով կէտկիրեց երգն ու աղօթքը, եւ բրինչ հողին դպցնելով նշան ըրաւ ... բանալ ... Վիհեր կարծես բացուեցան, եւ ապստամբ յեղափոխականներուն մահկանացու մնացորդները մանրակրկիտ հոգածութեամբ ամփոփուեցան յառկապէս պատրաստուած արկղիկներու մէջ։ Առաջնորդը անոնց վրայ խաչակնքեց յանկէն ու երկայնքէն։ Եւ Ստեփաննոսի ձեռքով Հայկական խաչէն սրբուած օտար յեղափոխականները գացին իրենց յաւիտենական հանգիստը ապրելու հայրենի հողին վրայ ..

Այս աննմանօրէն հեռատես հոգեւորականը հաւաքական ունէր միշտ յեղափոխութեան վրայ, որուն մինչեւ իսկ զարգանալուն ցանկացող էր։ 1908էն վերջ մինչեւ 1914, զանազան առիթներով ու միջոցներով Պոլիս եւ գաւառը յաճախ թռար կը հանդիսանային ազգամիջեան կուսակցական վէճերու եւ վէգերու, որոնց թելադրող ոգին էր ընդհանրապէս հակայեղափոխական շարժումը մեր ազափաշներուն կողմէ։ Գոնէ, պատմութեան սիրոյն համար, թոյլ տուէք որ այս մասին գրուագ մը, նշանակալից ու ամէն ժամանակ մեզի համար օգտակար պարագայ մը յիշատակեմ, որ կապ ունի հանգուցեալ Սրբազանին անձին եւ գործին հետ.— Սմբատ Բիւրատ, Գառնիկ Թաղլաճեան (երկուքն ալ սպաննուած), Յակոբ Տէր Յակոբեան (այժմ տպարանատէր) եւ ես սեղանակից էինք Սրբազանին իր թեմին մէջ քննական — լրագրական պտոյտի մը առիթով։ Ստեփաննոս իր պատգամներով կը հիացնէր մեզ. մեզի մինչեւ իսկ անհաւատալի կը թըւէր այսքան հմտութիւն այս պարզուկ եւ մեծահոգի եկեղեցականին մէջ. կը զգուշ ու չէր սպառեր։ Այդ պատգամներէն մին ահա հետեւեալը.

— Յեղափոխական ոգին պէտք չէ մեռցնել, այլ, ընդհակառակն, պէտք է արծարծել զայն։ Ըլլայ Տաճիկը, ըլլայ օտարը, այդ ոգիէն միայն կըրնան ակնածիլ։ Ես դրօշ բրօշ չասաքան չեմ գիտեր — այս պարագան գիտէ արդէն Երուանդ Էֆէնտին, որ առենօք ինծի դէմ դաղէթային մէջ բաներ մը գրած է ... — բայց փորձառութեամբ գիտեմ, որ Թուրքին որքան քննես, այնքան կը հեծնէ քեզ ... Երբ Տաճիկը խմանալ մեռնելէն չես վախնար, ինք կը վախնայ քու զէնքէդ։ Եր Միութեան ու Յառաջդիմութեան կամ թէ կուսակցութեան օգտակար բան մը ըրած եմ, պատուիրակ ձեռք բերած են։

Առաջնորդին այս ոգին էր որ թեմը գերծ պահեց ունէ չափազանցուած ցոյցէ կամ կուսակցական վէճէ։ Աներկիւղ եւ արդարամիտ կառավարիչ մըն էր։ Եւ այս իսկ պատճառաւ տարիներով Նիկոմիդիոյ թեմին մէջ առանց կասկածելու ապաստան գտան յեղափոխական Դաշնակցականներ, Հնչակեաններ, քաղցրին առմէկ ու Ազատականներ։

Մինչ ուրիշ թեմերու մէջ, ... նորընծաներուն եւ նաեւ պատրիարքարան սպիտակութեան երեւէն այլ գայթակղութիւններ տեղի կ'ունենային, որոնց ապա իբրեւ դրդիչ կը բաստտուէր յեղափոխականը։

Այսպէս բարեխառնութիւնն օժտուած հոգեւորական մը իր ... չափ ու յեցուն տեղը պիտի ... պատմութեան մէջ, եւ մենք ... կ'ապրինք, իբրեւ ժառանգորդ ... չունէին, մեզի ուրիշ բան ... ընել եթէ ոչ անոր յիշատակին ջահը ձեռքէ ձեռք փոխանցել ... պաշտիկ յաւէութեամբ եւ լրջութեամբ մինչեւ որ մաճառ յեղափոխականներուն ցուրտ աճիւնը կենդանի ծոց մեծ խաչը արդիւնաւէր պէտք ... յառաջ Մասիսի ստորոտը ... ցեղին հարազատ անկախութեան ... բեւ։

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԵՒ ԾԱՎՈՐՈՎ

Հայեւպուլկար ցոյցակատարութիւն մը

ԽՄԲ.— Օգոստոս 18ին Սոֆիայի մէջ կը տօնուի Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան 30ամեակը։

Միեւնոյն օրը պիտի կատարուի պուլկար մեծ բանաստեղծ եւ Քրիստափորի գործակից Փէյօ Եավորովի արձանին բացումը։

Այս առթիւ, Սոֆիայի Հայեւպուլկար կոմիտէի ժամանցին յանձնած է երկու կոչեր, մէկը՝ Քրիստափոր Միքայէլեանի, միւսը՝ Եավորովի մասին։

Յապաւմով կը հրատարակենք երկուքն ալ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հայ ցեղի ոգին Քրիստափորեան գիծն էր, որ Եավորովի սիրտը լեցուց հայկական վշտի եւ հերոսականութեան պաշտամունքով։

Եւ պուլկար ոգին Եավորովեան գիծն էր, որ Քրիստափորը քաշեց դէպի Վիտօշ, որու լանջը օր մը պիտի ներկուէր այս խռովայոյզ առաքեալի արիւնով։

Աղետալոր արկածի օրէն Վիտօշը դարձաւ Հայոց համար նուիրական լեռ, իսկ Սոֆիայի գերեզմանատունը հայ մարտնչող սերունդներու ուխտատեղին.

Օգոստոս 18ին Հայերը Քրիստափորի ուրուականին առջեւ հանդիսաւոր բարպէս պիտի կրկնեն իրենց յաւիտենական ուխտը

Եւ սակայն, երկար է յաւիտենականութեան ճամբան եւ քմահաճ ճակատագրի ոյժը։

Միջազգային Հայաստան ստեղծելու կամքը պարտադրեց իր ցեղին եւ ինքը տակաւին կը մնայ տարագիր գերեզման։

Իր երգով վառուած հայ ռազմիկները Հայաստան ստեղծեցին ու Հայը տակաւին կը մնայ անհայրենիք թափառող։

Պիտի յարգուէ՞ այս դարձուցիլ ողբերգութիւնը։ Երբե՞ք։

Ցեղ մը, որ մարգարէի տարագիր գերեզման ունի ու խռոված խղճմտանք, չի կրնար սպառիլ իր ուխտի ճամբին։

Շարժում մը, որու մէջ յաւիտենական հայրենիքի ձգողական խորհուրդը կայ, չի կրնար վախճանիլ օտար երկինքներու տակ։

Հայը կ'ապրի իր վաղուան համար։

Եւ այդ վաղը պիտի գայ։

Անխուսափելիօրէն։

Պատմական անցքերու տրամաբանութեան օրէնքով։

Քրիստափորի կամքով առաջնորդուող հայ սերունդներու հաւատքով։

Անոնց նուիրումով։

ԵԱՎՈՐՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոս 18ին, Սոֆիայի մէջ, Հայեւպուլկար կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ Պուլկարիոյ Հայերու մասնակցութեամբ, տեղի կ'ունենայ բանաստեղծ Եավորովի արձանի բացման հանդէսը։

Երախտագիտական ... ցոյց մըն է, որ կ'ընեն Հայերը իր երկրորդ հայրենիքին՝ Պուլկարիոյ հանդէպ, որու զաւակներու հայրական զգացումներուն ... թարգմանն է հայ ստահմանեալ ... բռնականի երգիչ Եավորովը։

Բանաստեղծի «Հայերը» ... քերթուածը ոչ պատահականութեան ոչ ալ վայրկենական տրամադրութեան արդիւնք է։ Ան գեղարուեստական վերապրումն է պատմութեան կուտակած զարաւոր զգացումներու անցեալի նուիրագործած հայ ... կար եղբայրակցութեան։

Կամք Պուլկարներու եւ Հայ ... միջեւ խոր է եւ բազմազան — ... ական եւ գինարեան մարդկային ... գիծերու ընդհանրութեամբ՝ ... ցեղակից են, թրակիական ... արենախառնութեամբ՝ ազգակից ... գով - կովկասեան նախապատմական ... բու շրջանէն իսկ քաղաքական ... կից, Պօրիս Ա.ի օրերէն ի վեր ... կից, պաւղիկեանց եւ բոգոմիլ ... ժամանակէն՝ միչակութակից, ... ւոր անկախութեան ... ընդդէմ բիւզանդական ... ցիչ սխտեմի՝ գործակից, ... սարկութեան լուծի տակ՝ ... կից, քաղաքական բախտով՝ ... տագրակից, վերափրկչական ... բով՝ դաշնակից։

Ցեղահոգեբանական եւ պատմական ... ղաքական այս եւ այլ բազում ... րով պայմանաւորուած զգացում ... էին ահա, որ օր մը շարժման ... րին Եավորովի քնարը։ Ասոնց ... էր, որ բանաստեղծի խօսքը ... բացառօրէն հուժկու, կենդանի ... ռավիչ։

Եավորովը Պուլկարիոյ ... որ ապրեցաւ մեր ժամանակ ... մորդկային ամէնախորունկ ... հայկական ցողոթեան — ... արտ ջերմութիւնը խօսքի ... լով՝ իր հայրենիքին պարգեւեց ... բական ստեղծագործութեան ... կան կոթող մը, եղբայրական ... տանի նահատակուող հերոսական ... պաակ մը։

Եավորովի պուլկար ... յայտնութիւնն է, որ հանճարի ... ձմլուեցաւ աշխարհի ցաւէն եւ ... ցաւ անոր տագնապէն։

Ազգերու մեծութիւնը կը ... ոչ թէ իրենց թիւով, այլ իրենց ... կայացուցիչներու հոգեւոր երկ... անոնց սրտի խորքով։

Եավորովը պուլկար ոգիի մեծ... թեան, պուլկար սրտի խորին ... կայնութեան ծնունդն է։

Եւ իրաւացի են Հայերը, որ ... համարին իր ցեղի էութեան ... կայացումը, որ անոր միջոցաւ ... րին ու կ'ըմբռնեն պուլկար ... թեան խորհուրդը։

Տակաւին չկայ անկախ Հայաս... նը, որ կարենար իր ստահմաններուն ... յաւերժօրէն կոթողել ... պակաւոր երախտաւորին։

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

(Բաց նամակ առ Արազ)

— • —

Իրա՞ւ։ Երեւանի մէջ ա՞յդքան մի-այն կը հասկնան ֆրանսերէնը. Հապա ո՞ւր մնացին կեդրոնականի Պէրպէր եանի շրջանաւարտները, ո՞ւր պաշ-տօներ են հոն երբեմնի Կ. Պոլսոյ գլխաւոր թաղային վարժարաններուն սաները։ Հապա ի՞նչ կը բանին մա-նաւանդ բանաւէր Աճառեաններ, մա-հառեաններ։ Աղէ՛, Արա՛զ, եթէ ձնա-մակդ տարակոյս - ֆրանսերէնը գրա-կանութեան ընտիր կը գտնեմ կը թարգմանուի Երեւանի մէջ, ի՞նչ կը բանի ուրեմն այդ քաղաքին համալ-սարանը եւ անկէ առաջ, ի՞նչ կը բա-նի իրաւամբ Հայ Միտքը խորհուրդ-ներու երկրին մէջ։ Եւ իրաւունք չու-նի՞նք հիմա բացատրութիւն պահան-ջելու Երեւանէն այնքան առատօրէն պատուած խարբիկներ բերող փարիզա-բնակ հայ գրագէտներէն, խմբագիր-ներէն, նոյն իսկ Գ. Լ. Կիւմիւշկէր-տանէն, որ սկսած է, ան ալ, հայ բեմին վրայ փոխադրել իր ֆրանսա-խօս գրոցի համբաւը, ինչպէս Նու-պարեան Մատենադարանը տանիլ գիրքերու հմտութեան իր պաշարը, ու այժմ, իբրեւ ձրի պաշտօնատար — փոխարինարար Այս վերջինները մանաւանդ պէտք է կարծիք մը յայտ-նեն այս երեւոյթին վրայ, որ վերջա-պէս եկեղերական կառույցումներու չի պատկանիր, այլ ուղղակի իրենց մասնագիտութեան։ Շատ հետաքրքրա-կան պիտի ըլլայ իրենց տալիք մեկ-նութիւնը

×

Բայց, Գ. Արազ, թոյլ տուր որ յու-սախաբութիւն մը խնդրեմ քիչմէ Ե-րեւանէն առնելով քանիցս մեր թեր-թերուն մէջ փոխադրուած կը տես-նեմ տարօրինակ բառդութեամբ բառ մը — առոցարան. Տո՛ւր ձեռքդ, Գ. Արազ, տարբաղադրենք այս բառը։ առու եւ արան. հասկնալի է չէ՞։ Բայց բայց հոս ի՞նչ կ՚ընէ, ի՞նչ գործ ունի սա ցն։ Եթէ առոնարան ըլլար, բան-ւիք չունիմ, քանի որ ն գիրը բաղկա-ցուցիչ մասն է առոն, ինչպէս նաեւ դասն, առն, մասն, հիմն եւն. եւն. եւ բարդ բառերու կազմութեան մէջ այս տեսակ մը արմատական ն գիրը ինք-նաբաւականութեան բացարձակ իրաւունք ունի. Սակայն առոցարանին մէջ ի՞նչ կը բանի սա ցն։ Արդէօք բսի նախ, Խորհրդային երկիրներու վարչաձեւին անխուսափելի վա՞տ մըն է առոնա-րանին սա ցն։

Հիմա ե՛կ, նորէն տուր ձեռքդ, Գ. Արազ, եղբայր ենք մենք, որ տարի-քով ենք բաժնուած, դուն գործա-ծառայութեան մէջ ալայ, ես հան-գստեան կոչուած լինսպետ մը. Տարբաղադրենք, quand même! Այսինքն միջա մեր գիտցած յետադիմ մաս-նիկն է, յա՛ւ։ Սա՛ոց... գուցէ սա-ռոյց։ Այս բառին փոփոխելի երկբար-բառը, ոյ, կ՚ըլլայ յաւէտ ու, բար-դութեան մէջ, չէ՞,— կոյս — կու-սել, յոյզ— յուզել, բոյս— բուսնիլ, կոյր կուրանալ թոյլ թուլնալ, ցեկոյց — ցեկուցանել։ Այս վերջինին ապահովաբար ամէնէն իրապէսն է «Ձեկուցապատու» Գ. Մալխասեան։ Առով բառն եղանք արդէն, թէ ոյ փոխուելով ու, առոցարան, բար-բարոս ձեւը պէտք է փոխարկուի առ-ուցարանի։ Եթէ առխեւներու վար-չաձեւը անպայման չի պահանջեր առոցարան կամ նոյն իսկ ձիշդը՝ առ-ուցարան, նախընտրելի է առոնա-րանը Այս բառով ալ Երեւանի գրա-գէտները կրնան հաշտուիլ մեզի ի-րենց պաշտօնեան առանձնանը։

×

Գրաբին օրուան մըն ալ, Գ. Արազ։ Սուտանակի արդի գարուն մէջ գոյ-ուէր բան մը չէ Երեւանէն Երուսա-ղէմ փոխադրել, մանաւանդ երբ չար-մէջ մերձնան Խորհրդային է։ Սիոնի մէջ կը գրուի յետ այսու։ Երուսաղէ-մի Հայոց վանքին մէջ դիմարան հաս-տատուեր՞ն կը պարտինք այս նորու-թիւնը, թէ Թորգոմ պատրիարքին ըն-թանալուն։ Այնքան մէջ առաւօտեան-բանական կրթութիւն առնող գնաց-ալին փարդապետները գոնէ հայերէնի այս շատ պարզ ծանօթութիւնը պէտք էր ունենային, թէ յետ նախադրու-թիւնը սեռական հոլով կ՚առնէ, ուս-տի յետ այսորիկ. փոխանակ գործիա-կան հոլովով յետ այսու բանելու։ Աւե-կա նուագագոյն չափով ճշգրտելով՝ ամօթ է, երբ այդ թերթին գլուխը կը գտնուի Թորգոմ Արք. խորհրդաւոր Գատրիարքը, որ հիմա պարտաւոր-ուած ալ չէ, ինչպէս երբեմն Եգիպ-տոսի մէջ, Դաշնակցական - Ռամկա-վար գժտութիւններով զբաղելու, քանի որ վանքին պարտքին թնջուկն ալ պարզելու գործը մասնաշէտի յանձնուած է, ի բուժումն զայրացեալ մտաց։

Սիոնի մէջ իրաւ որ միւս կողմէ յետ այսուն կ՚անցնի ուրիշ.. պարապ յօդուածներուն շարքին մէջ գրեթէ անտես։

ՏԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔԱՆԴԵԼՈՒ ԲՆԱԶԴԸ

Մահմուտ Էսատի, թուրք գրագէ-տը, հրատարակելով իր տպաւորու-թիւնները Պրուսայէն, կը գրէ.—

Պրուսան սկսած է քանդել իր սե-փական պատմութիւնն ու հին գեղար-ուեստական գործերը. Ան ունէր շատ հին ու պատմական գերեզմաններ մը։ Ան իր մէջ կ՚ամփոփէր Թուրք մեծ դէմքեր։ Իսկ անոնց շիրիմներն ու գեղեցիկ գիրերը պատմութիւն մըն էին արդէն։ Պրուսայի քաղաքապե-տութիւնը ուզեր է երիտասարդու-թեան մարզադաշտ մը նուիրել. Եւ կարծես ուրիշ տեղ չգտնուէր, Էմ-դաֆի գերեզմաննոցը գրաւեր է։ Էմ-դաֆի գերեզմանաքարերը ծախեր է քարակոփներուն Տգէտ քարակոփնե-րը, տեսնելով որ քարերուն վրայ ա-րաբերէն գիրեր կան, կը տանին կը ձգեն գետին եզերքը։ Ճերմակեղէն լուացող գեղջկուհիներ երկար ատեն կը թակեն անոնց վրայ։ Ասոր վրայ, քարակոփներն ալ կը քաջալերուին ու կը սկսին կոտրտել զանոնք։ Կարգ մը անձեր, որոնք արուեստը կը սիրեն, իրար կ՚անցնին ու հազիւ մէկ քանին փրկելով թանգարան դնել կուտան։

Փէյամի Սաֆա կը գրէ («Թան»).— Մեր մէջ, անկումի կեանք ապրող-ները երկու տեսակ են,— մարզական-ներ եւ խումար խաղցողներ։ Մենք չունինք պարապոյ մը որ մեզ միացնէ որ եւ է սրահին մէջ ու մեր խօսակ-ցութեան նիւթը դառնայ, բայց մար-զանքէն որ մարմնին խումարն է, ու խումարէն, որ մտքին մարզանքն է։ Ուշադրութիւն ըրէք, մեծ ժողովի մը մէջ մարզականները անմիջապէս կը գտնեն իրար եւ անկիւն մը քաշուելով խումբ մը կը կազմեն։ Խումար խաղ-ցողներն ալ սեղաններուն շուրջ կ՚անցնին. Անոնք կը մնան մէջէն, փառատրան, դրամէտ, բայց անոնք ալ որ եւ է նիւթի շուրջ չկարենալով կեդրոնանալ, հոս հոն կը ցրուին եւ, կարծես ժողովին «փարագիթ»ները ըլլային, կը թողուն կը հեռանան։ Ու-րեմն, եթէ մեր երկրին մէջ մարզանք ու խումար չըլլար, ակումբ պիտի չունենայինք։ Ամերիկայի եւ Եւրո-պայի ընկերութիւն կը նշանակէ ակումբ, այսին եւն.։ Ամէն մէկ ա-պարէզի մարդ, այդտեղ իր մտքին օճախը նկատած է։ Մեր երկրին մէջ եթէ մարզական չէք, մէկ քանի ար-ուեստակիցի դէմքը տեսնելու համար խումար խաղացող պէտք է ըլլաք։ Թուրքիոյ մէջ, քաղաքները լերան գը-լուխներ, իսկ տուները՝ հանոցներ ըլլալէ փրկող երկու բան — թուղթը եւ բմպելին — թէ ընկերութիւն կը կազմէ եւ թէ ընկերութիւնը կը քան-դէ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ ԲԱԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 22 յուլիս.— Հրաւէրով Թրքական եաթաղանէն ազատած եւ աշխարհի զանազան հողամասեր չափ-չփելէ վերջ քանի մը տասնեակ հայ-րենակիցներ բախտը ունեցած ենք հիւրընկալուելու ասպնջական Ֆրան-սայի Մարսէյլ քաղաքը։ 1926էն ի վեր կազմած ենք մեր Հայրենակցա-կան միութիւնը (տեսակ մը շարու-նակութիւնը Գաթումի Հայրենակցա-կան Միութեան)։

Տասնեակ մը տարիներ մեր գոյու-թիւնը պահած ենք անայլայլ, առ-կայն վերջերս Հարիւրին տասնի օրէն-քը տնտեսական աննախընթաց տագ-նապին յարաճուն ծաւալումը եւ ամե-նակարեւորը՝ պետական նպաստի դա-դարումը մտահոգութեան մատնած են մեզ։

Տասը առ հարիւրի օրէնքը կը գոր-ծադրուի առատօրէն, խումբ - խումբ գործարաններէն դուրս կը նետուին մեր հայրենակիցները, աւելի մռայլ եւ անստոյգ կացութեան մը առջեւ կը գտնուին մեր այն հայրենակիցներն որ ծանրաբեռնուած են ընտանիքներով։

Բաբերդի Հայր. Միութեան Մար-սէյլի վարչութիւնս, հաւատարիմ իր հայրենասիրական գաղափարին պար-տականութիւն կը սեպէ ժամուլի մի-ջոցաւ եղբայրական կոչ ուղղել բո-լորին եւ խնդրել ձեզմէ անկարելին կարելի դարձնել, պատառ մը հացա-գին ճարելու համար։

Հայրենակիցներ, Բաբերդի հարա-զատ ժառանգներ, գիտենք որ գաղ-թաշխարհի Բաբերդցիները տնտեսա-կան նախանձելի պայմաններ չունին։ Սակայն հարկադրուած ենք դիմել ձեր հայրենասիրական զգացումներուն եւ խնդրել անմիջական օգնութիւն մը համեստ նուէրներով։

Հայրենակիցներ, մեր այս եղբայ-րական կոչը ձեր բոլորի լուրջ ու-շադրութեան յանձնելով, թարգման կը հանդիսանանք մեր կարօտեալ հայ-րենակիցներու արդար բաղձանքին, վստահ թէ չպիտի թերանաքներ պար-տականութեան մէջ։ (Ներք)

Յ. Գ.— Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէին՝ Horen Nazaretian, Boulevard Mourin, No 7. Ca-pucelle. St Louis. Marseille (B.D.R.):

Արտասահմանի հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել

ՏԻՐՈՒՆԻ

ԽՈՒ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Երկու ամիս առաջ էր որ հողին յանձնեցինք Դաշ-նակցութեան համակիրներէն Հայկ Մանկասարեան, 21 տարեկան։ Հայկ անծանօթ էր շատերու՝ կ՚ապրէր խեղճ վիճակի մէջ իր եղբօր հետ։ Բնա-ւորութեամբ շատ համեստ էր Հայկ եւ մոլի ընթերցող դաշնակցական գր-րականութեան

Եւ աւաղաւիկ նոր զոհ մը եւս, Գառնիկ Թէքդեան, որ մահացաւ Ար-ժանթէօյի հիւանդանոցին մէջ յուլիս 15ին, եւ փոխադրուեցաւ Խուի լէ Մու-լինօ։ Գառնիկ ընկ. Կէյվէցի է։ Կը թողու այրին եւ եօթը տարեկան աղ-ջիկ մը։ 1917—19ին եղած էր զինուոր Անդրանիկի բանակին մէջ։ Տեսած էր Հայաստանի անկախութիւնը եւ միշտ կը ըսէր.— «Եթէ Հայաստան անկախ մնար մինչեւ հիմա, իսկապէս դրախ-տավայր մը դարձած կ՚ըլլար»։ Կը մասնակցէր մեր բոլոր ձեռնարկնե-րուն միշտ ներկայ կ՚ըլլար մեր հան-դէսներուն, մանաւանդ Մայիս 28ի տօնակատարութեան։ Շատ անգամ-ներ առիթ կ՚ունենար երիտասարդ Դաշնակցականներուն ըսելու.

— «Դուք կարդալով եւ լսելով է որ Դաշնակցական եղած էք այս պողո-տաներուն վրայ, բայց ես տեսած եմ Դաշնակցութեան ուժը եւ անձամբ մասնակցած հայ ժողովուրդի ազա-տագրութեան համար. Շնորհիւ հայ ժողովուրդի եւ Դաշնակցութեան ճի-գերուն ձեռք ձգեցինք ազատութիւ-նը, եւ խլեցին մեր ձեռքէն։ Բայց վս-տահ եմ որ օր մը կրկին Դաշնակցու-թիւնը ցոյց պիտի տայ իր ուժը։ Այն ատեն ես պատրաստ եմ կրկին զէնք առնելու եւ միանալու Դաշնակցու-թեան բանակին»։

Ափսո՜ս, առանց այդ օրը տեսնելու աչքերը փակեց եւ մեկնեցաւ յաւի-տեան։ Սիրելի Գառնիկ, եթէ այդ օրը գայ, մենք պիտի կատարենք քու պար-տականութիւնը։

Հողը թեթեւ գայ վրադ։

Արսէն Պօյաճեան

ԺԱՄՈՒԼ

ՎԵՑ «ՐԱՖՖԻ»ՆԵՐԸ

— • —

Թաւրիզի «Արազ»ը արդար գոհու-նակութեամբ կը շեշտէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ (31 յու-լիս)

— «Կարելի չէ խօսիլ Թեմականահայ գաղութի ախոյժ երեւոյթներուն վը-րայ, եւ մանաւանդ գոհունակութեամբ չյիշել վեց Րաֆֆի ները.

Հիմնուած հազիւ երեք տարի առաջ հայ երիտասարդութիւնը համախմ-բելու համար առողջ ու կենսունակ յարկի մը տակ, «Րաֆֆի»ն կրցաւ շուտով ոգեւորել հայ երիտասարդու-թիւնը եւ զայն յծել խանդավառ ու խառնաշքի մը։ Վկայ է մասնաճիւղե-րու ցանցը որ ստեղծուեցաւ հետզհե-տէ հայաշատ կեդրոններու մէջ, Թաւրիզէն սկսեալ Խոսրովանցա, Սի-լմաստ, Ղարադաղ, Կայեց եւ Փյօ-ւէյթ Վկայ է մանաւանդ համակրու-թեան ալիքը որ շուտով ծաւալեցաւ վեց Րաֆֆի ները շուրջը յանոնք դարձնելով հանրութեան լայն խաւե-րուն գուրգուրանքին առարկան

Համեստ յաւակնութիւններով յա-կած՝ բայց շուտով ընդարձակած ի-րենց աշխատանքի դաշտը, «Րաֆֆի»-ները իրական պահանջ մըն են այսօր մեր գաղութին մէջ։ Երբ մէկ կողմէ կազմակերպուած մանրէն ապրած հայ ժողովուրդի ծոցը՝ կը ջլատէ զայն ներքէն եւ երբ ամէն տեսակ խառնա-կիչներ թոյն կը սրսկեն գաղութէ գա-ղութ, հայ ժողովուրդին մէջ գեղե-ցիկ ընազդ մը կայ՝ փառքեան մաս-րէները ամլացնելու, եւ փնտռելու փրկութեան լաստը անոնց կառչե-լու համար։ Այդ լաստերէն մէկն է «Րաֆֆի»ն, որուն կուգայ կառչիլ երիտասարդութիւնը հեղեղէն չքշուե-լու համար, եւ որուն տակաւ իրենց սիրտը կը կապեն յայն զանգուածները ալ թրծուելու համար հոն ազգային շունչով, եւ պատրաստուելու համար հոն իրենց զալիքացող հոգիները։

Անկէ է որ «Րաֆֆի»ի բեմերը տա-կաւ կ՚ընդարձակին իրենց շուրջ բա-նեցուած հետաքրքրութիւնը, եւ յայն խաւերու ջերմագին ընդունելու-թիւնը կ՚արժանանան անոր յարակից ձեռնարկներն ալ։ Արտասովոր իրա-րի... ու յաջողի առողջ մթնոլորտի ծարաւ բաղձութիւն մըն է որ կը դի-մէ դէպի «Րաֆֆի»ները, ոգեւորելու, թարմանալու համար։

Բայց դեռ սկիզբն է աշխատանքնե-րուն։ Իր սկզբնական երեք տարինե-րուն մէջ «Րաֆֆի»ն իր գործունէու-թեան դաշտն է որ ճշդեց եւ իր դի-մագիծը պարզեց հանրութեան։ Հիմա որ հանրութիւնը իր համակրութեամբ շրջապատեց զայն, կը սկսի ոգեւու-թեան բուն շրջանը յուսատու չընելու համար զանգուածները իրենց համա-կրանքին մէջ, եւ դառնալու համար իսկապէս մշակոյթի վառարան, ուրկէ տարէցները գան ամրապնդուիլ իրենց հաւատքին մէջ, եւ ուր նոր սերունդը գայ իբր հայ թրծուելու համար։ Ժա-մանակ է մանաւանդ որ «Րաֆֆի»նե-րը երթան իրենք մխրճուիլ զանգուած-ներուն մէջ, անտարբերները եւս ար-թնցնելու եւ ուծացածները ոգեւորե-լու համար վերստին։

Երբ կ՚ըսէինք թէ ազգային պաշտօ-նական մարմինները իրենց աշխա-տանքներուն մէջ խաղաղ ձգելով, հայ երիտասարդութիւնը պէտք է իր ճի-գերը յարէ ժամուն բակէն դուրս, ժողովուրդին ծոցին մէջ, ամէնէն ա-ւելի նկատի ունէինք մենք «Րաֆֆի»-ները։ Երիտասարդութիւնը որ արդէն համախմբուած է հոն՝ նուիրական պարտականութիւնը ունի զանգուած-ներուն ալ մտնելու տակաւ, թա-փանցելու բուն ժողովուրդին մէջ, ա-ռանց արհամարհելու որ եւ է դաս եւ որ եւ է խաւ։ Շատ մը կնճիռներ պի-տի խնայուէին այս գաղութին, ու շատ մը խառնակիչներ պարապ պիտի գտ-նէին իրենց ուռկանը, եթէ զանգը-ւածը յուսաբանուած ըլլար առանին հայ կեանքի զանազան երեւոյթներուն մասին

Աշխատանքի ճիշդ ժամն է։ Պէտք է այլ եւս սրթէմը մտնէ մեր ճիգերուն մէջ, ու ամէն մէկը բաժին մը առանձ-նէ ընդհանուր աշխատանքէն։ Քանի՛ քանիները կ՚ուծանան ու իրենց կապը կը խզեն իրենց ժողովուրդին հետ՝ որովհետեւ անոնց հոգիներուն հազը մը չկայ. ու քանիներ օտար կ՚արթըն-նան որովհետեւ չկայ մէկը որ զա-նոնք իրենց ցեղին կապէ։

«Րաֆֆի»ներն են որ պէտք է յառա-ջացած դառնան այդ նուիրական ճի-գերուն, ու գրգռեն բարի նախանձը հայ ողջի նախաձեռնողներ բոլոր միւս կազմակերպութեանց։

Առաջին մեկնումի թուականն է օ-գոստոսի սկիզբը, երկրորդ մեկնումը 15 օգոստոսի իրիկունը։

Բանակումի բոլոր օրէնքներու հը-պատակելու պայմանաւ շրջ. գործ. մարմինը, որոշած է ընդունիլ ոչ սկաուտ պատանիներ։ Բոլոր մանրա-մասնութեանց եւ արձանագրութիւն-ներու համար դիմել.— Մ. Քիւրք-ճեան, 39 rue de Montreuil, Փարիզ

Արձանագրութիւնները կը փակուին յուլիս ամսոյ 31ին

Սկաուտ. գործ. մարմին

Հ.Մ.Ը.Մ.

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ֆրանսայի շրջանի սկաուտներու տարեկան ընդհ. բանա-կումը տեղի կ՚ունենայ այս տարի Լէօն Մերակզլէին վրայ, բացառիկ յարմարութիւններով օժտուած վայր մը, նոճի անտառով, բարակ աւազի ծովեզրով, աղբիւրով, հաղորդակ-ցութեան եւ գնումի դիւրութիւննե-րով։

Կ՚ԱՅՐԵՆՔ Զ. ԲԱՐԴՈՒՆԵԱՆԻ Կ՚ԱԿՆ

Կայ, սակայն, Հայը, որ վիժէ անգամ իր թափառանքի, իր ազատ-ութեան մէջ եւ քաղաքական աշ-խարհի պարտադրած անիրաւութեան լուծին տակ «որբեհայ» յաւիտենա-կանութեան կարօտով, «եղգեկ» իր հի-րասական ցաւը, ոգորէլ իր դատի հա-մար եւ էրախտագիտութեան ուղղը-տալ անոնց, որոնք բարոյական ուժ եւ հոգիի մեծութիւն ունին ապրելու իր օրհասական դուպարը, իր պատմու-թեան ճգնաժամը, իր յոյսը։

Գիտենք, որ Եափրամի արձանի բացումը սփիւռքի բովանդակ հա-յութեան սիրտը կը լեցնէ խանդաղա-տանքով։ Եւ այդ՝ ոչ թէ անոր հա-մար, որ Եափրամը «Հայերու» քեր-թուածի հեղինակն է կամ մէկ գոր-ծակիցը հայ նորագոյն հերոսամարտի առաջեալ Քրիստափոր Միքայէլեանի, այլ որ «Եափրամը» անունը հայ - ֆրան-կական եղբայրակցութեան խորհր-դանշանն է։

Եափրամի յաւիտենական հոգիներ կամուրջ մըն է Գալլիայի եւ Հա-յաստանի միջեւ։

Ան խորհուրդ մըն է երկու ժողո-վուրդներու անցեալի եղբայրակցու-թեան. խորհուրդ մը նաեւ անոնց գա-լոց պատմութեան

Թող այս խորհուրդով ապրին պալ-կար եւ հայ սերունդները։

Եւ թող ան դառնայ փառքի եւ մե-ծագործութեան ուխտ մը, երդում մը երկու ցեղերու յաւիտենականութեան աղքեւ։

ՀԱՑԵՒԳՈՒԼԿԱՐ ԿՈՄԻՏԷ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բա-ցառեալ եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Ռուս թագաւորը, իր շահի համար կ՚ուզէ Հայաստանն ու ժողովուրդն իր թաթի տակ պահել. Հայաստանը իր թագի մարգարիտն անել։ Իսկ Լո-րիս - Մելիքովը չի ուզում Հայաս-տանը Ռուսին տալ. ուզում է Հայոց թագաւոր օծուել։

Ռուսերը կ՚որոշեն Լորիս - Մելիքո-վին խաբել։ Կը մտածե՞ն, կը մտածեն ու կը գտնեն հնարը։ Կը կանչեն Լո-րիս - Մելիքովին՝ Ռուսաց թագաւո-րին ընկեր կը կարգեն. Թագաւորի քո-վը, գահի վրայ կը նստեցնեն, մի գայիսոն էլ ձեռքը կուտան ու կ՚ըսեն.

— «Ահա քեզ անում ենք մեր թա-գաւորին ընկեր, թագաւորին հաւա-սար, թագաւորէն բարձր։ Մեր թա-գաւորն էլ, մենք էլ քո հրամանով պիտի նստենք, ելնենք, շարժուենք։ Դու միայն Հայերի թագաւոր կ՚ու-զէիր լինել Մենք քեզ ամբողջ Ռու-սաստանի թագաւոր կարգեցինք, ու-զածդ պէս կառավարէ, քո Հայաս-տանն էլ հետը։ Բայց որպէսզի էլ կը-ռիւ չլինի եւ Ռուսաց թախտը հաս-տատ մնայ, եկ Կարինը եւ տանք Թուրքին։

Կնկայ մատ կար մէջը։ Լորիս - Մե-լիքովը կը խաբուի, Կարինը եւ կու-տայ ու ... բայց շուտով կը հասկա-նայ իր խաբուած լինելը, կը ափսի, կը հրաժարի Ռուսաց ծառայութենէն, թագաւորութենէն ու գահիւութեան մէջ մենակ, տխուր կը մեռնի՜... Մեռ-նելիս մի Հայ կը կանչէ մօտը ու կ՚ը-սէ. «Ես խաբուեցի, Հայոց երկիր, Հայոց թագաւորութիւն Ռուսին տը-ւի։ Ես կը մեռնեմ, բայց ուզում եմ, որ իմ անունս մնայ, որ ինձնից յետոյ եկողներ, ինձ յիշելով էլ չխաբուեն օտարի խօսքէն, օտար փառքէն։ Թող լինեն, Հայաստանն ազատեն, Հայոց թագաւոր կարգեն։

Ես խաբուեցի, ինձնից յետոյ թող ուրիշներ չխաբուեն.

Վերջացնում էր Ջանան Հօրքուրն իր զարմանազան պատմութիւնը եւ խորը ա՜խ քաշելով շարժում էր գլու-խը. — «Եթէ չխաբուէր Լորիս — Մե-լիքովը ...»։

Պատարագի զանգերն էին ղօղան-ջում, Ջանան Հօրքուրը ոտքի էր ել-լում։

Կարսը կիրակի օրերին։

Ռուսերի բարձր զանգակատնէն՝ մեծ ու փոքր զանգերն ու զանգակնե-րը՝ հաա—հաա ու միաժամանակ զրն-գում էին, զրնգում, ծնկծնկում, ծն-կում հպարտ, յաղթական մի քայ-լերգի նման պատռում էին օդը, տա-րածւում հեռուները, լեռների ապա-ռաժներին զարնուելով, փշրւում, լըց-ւում էին ձորերն ու հովիտները եւ հը-րահանգում.— Տէ՛ր ենք, տիրող ենք։ Քիչ վերը՝ Ցոյների եկեղեցու հաս-տափոր զանգերը իրենց զրնգոցով, մրցում էին առաջինների հետ, հաս-կացնելու համար նրանց, թէ իրենցն է առաջին եկեղեցին, թէ իրենցն է առաջնութիւնն աւետիսի։

Ու իրար հետ մրցող այդ զանգերի համերգը տօնական ուրախ տրամա-դրութիւն էր ստեղծում քաղաքում։

Մինչդեռ հայկական եկեղեցիների նրբակերտ զանգերը իրենց երեքնոց զարկերով,

Տի՛նկ. տա՛նկ. տի՛նկ

Տի՛նկ. տա՛նկ. տի՛նկ ...

Հոգիներին էր խօսում ու դեռ ժամ չմտած մարդուն՝ աղօթքի տրամա-դրում։

Պատարագի զանգերն էին ղօղան-ջում։ Ու ժողովուրդը փողոց ելած՝ եկեղեցիների ճամբէն էր բռնում։

Կիները, հարսները Կարսի ... Աղ-գային տարազներով շարուած, գի-պակ ու թաւիշ խալխալ, ջիւալլէով մե-տաքս ու քիշմիր վերարկուներով, փոքի շալերով ծածկուած՝ իրենց նա-զելաճեմ երթն են սկսում։ Որքա՜ն ոսկի, որքա՜ն մարգարիտ, որքա՜ն ակ ու ակնեղէն ունեն իրենց ճակատին, թեւին ու մատներին։

Հայերը, նոյնպէս ազգային տարա-զով. կարճ չուխայի փէշերն ալար, մետաքսէ արխալուխի վրայէն ար-ծաթ ոսկեջուր, ոսկէ քամարները կապած, փայլուն մոյկերը մինչեւ ծնկները քաշած, հպարտ ու սէգ, առ-լցած իրենց ընտանիքի պետ լինելու գիտակցութեամբ, պատկառելի քայ-լուածքով ընթանում են միշտ կիների աջէնէն։

Իսկ երիտասարդները՝ աղջիկ ու տղայ, եւրոպական հագուստներով, գրպոցական համազգեստներով առան-ձին խմբակներ են կազմում, առատա-տուն քայլերով, ճռուողուն ձայներով փողոցները կեանքով են լեցնում.

Տների պատուհանները բաց են փո-ղոցների վրայ, ժպտուն դէմքեր դուրս են նայում պատուհաններէն, պատշ-գամներէն, փողոց չելածներն են նը-րանք, որ հետաքրքրութեամբ ժամ-ուորն են դիտում։

Մի տան մէջ մանուշին է ծնկծն-կում, մի այլ տան մէջ թառն է թը-թռում, ուրիշ տեղ կիթառն է թրթռ-կում, պակաս չէ նաեւ ջութակը, դաշ-նակը, ձայնագիրը։

Ե՛րգ, նուա՛գ, ծիծա՛ղ ... կիրակի՛ տօ՛ն

Մինչդեռ յուսաւորչականները ժա-մը, ղարդն ու զարդարանքը։ Արդ-կաթոլիկները պատարագը վերջացը-րած տուն էին դառնում։ Նրանց հան-դիպումը փողոցներում, ողջագու-րա՜նք, ժպի՜տ, բարեկամութի՜ւն։

Հարուստ էին Կարսի կաթոլիկները, անմրցելի իրենց հագուստ - կապուս-տը, զարդն ու զարդարանքը։ Արդ-ուին, Արտանուշ, Խոտորջուրցիներ են մեծ մասամբ, ունին իրենց յատուկ բարբառը։ Բայց ոչ իրենց ծիսակ լի-նելը, ոչ իրենց դաւանանքի խորթու-թիւն չէր մտցրած հայութեան մէջ։ Հայ են, Կարսեցի, առանց դաւանան-քի խտրութեան, միասին է իրենց ու-րախութիւնն ու վիշտը, երջանկու-թիւնն ու սուգը։

Իրենց երիտասարդութիւնը մերին-ների հետ, յեղափոխական է, մարտն-չող, իրենց ուսանողութիւնը մեզ հետ է, մշակութային ձեռնարկների մէջ։ Այդպէս էին նաեւ փոքրաթիւ բողոքա-կանները, Կարսում դաւանանքը թշ-նամութիւն չէր սերմանած երբեք, ազ-գը մէկ էր ու բարձր ամէն բանէ.

Հարուստ է Կարսը, համերաշխ ազ-գաբնակչութիւնը, ու երջանիկ է իր կիրակին, իր տօնը։

Սկսուած է պատարագը։

Տարեցները ներս են մտնում պա-տարագ լսելու, աղօթելու համար, երիտասարդները, որ եկել են ոչ թէ աղօթելու, այլ իրենց ցոյց տալու եւ աղջիկ տեսնելու համար, մնում են դուրսը՝ գաւիթը, մանուկները մէկ ներսն են, մէկ դուրսը իրենց չար-ժումներին ազատութիւն տալու հա-մար։

ԽԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(5)

նները առջի օր ստորագրեցին բանաձեւ մը, որով արհեստակցական միութիւնը բացարձակապէս անկախ կը հռչակուի կուսակցութիւններէն, կառավարութիւններէն, քաղաքական կուսակցութիւններէն, փիլիսոփայական աղանդներէն կամ ուրիշ արտաքին խմբակցութիւններէն։

Տակաւին առկախ հարցեր կան, բայց սկզբունքի հարցը ճշդուած ըլլալով, հաւանական է որ երկու ձեռնարկներուն (Ս. Ժ. Թ. եւ Ս. Ժ. Թ. Իւ.) ընդհ. ժողովները յառաջիկայ սեպտեմբերին վաւերացնեն միացումը։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՐ ԵՒ Է ՊԱՇՏՕՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ չպիտի կատարուի յուլիս 19ի ցոյցերուն առթիւ, կ՚ըսեն թերթերը, իբրեւ արդիւնք ձախակողմեան հոսանքներու պատուիրակութեանց դիմումին։ Վարչապետը լսելով բոլոր բացատրութիւնները, յայտարարած է թէ պետական պաշտօնեաները պիտի զատուին յարգելու համար պետութեան հեղինակութիւնը, սակայն բարեացակամութիւնը չպիտի պակսի։— Միւս կողմէ բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին ամէն ուղղութեամբ եւ նոր միթինկներ կը սարքուին։

310 ՄՆՏՈՒԿՆԵՐՈՒ ՋԷՆՔԵՐԸ ի՞նչպէս աւաղի եւ խինճի վերածուեցան, — այս խնդիրը կը քննուի փութայ պնդութեամբ, երեւան հանելու համար ամբողջ գաղտնիքը։ Կը հաստատուի թէ խարդախութիւնը կատարուած է Փարիզի մէջ։ Ապահովութեան տեսչութիւնը ձեռք առած է ամբողջ խնդիրը։

ՀԱ՞Յ Է.— Երէկ հաղորդած էինք թէ տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած է կարմիր կնամոլ մը, Մէչէի։ Խորհրդային թերթերը կը դրեն թէ դատապարտեալը կը կոչուի Գալուստով, 45 տարեկան, որ 1907ին դատապարտուած է սպանութեան մը առթիւ եւ յետոյ ցարական ոստիկանութեան դրոհ ներկայացած։ Համայնավար եղած է 1917ին, բայց յաջողած է իր ցուրութեան ընկերներէն մէկուն մեղսակցութեամբ արձանագրուիլ իբրեւ 1907ին դրուած եւ մտնել «Հին Բոլշեւիկներու» Միութեան մէջ, որ լուծուեցաւ վերջերս։ Միեւնոյն ատեն յաջողած էր համոզել իր ընկերները թէ միակն է որ ողջ մնաց 1918ին Բագուի մէջ, 26 բոլշեւիկներու գնդակահարումէն։ Ուխանաստ եւ խստակրօն ձեւեր կ՚առնէր, իբրեւ տնօրէն Մոսկուայի մինատուրիստին։

ՁԳՈՒՇԱՑԷՔ ՃԱՄԲՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԷՆ.— Ներքին նախարարը շրջաբերականով մը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ ինքնաշարժի արկածներու մասին, որոնք աւելցած են վերջերս։ 1934ին պատահած են 4413 արկածներ եւ մեռած են 4737 հոգի, մինչդեռ 1924ին մահերու թիւն էր 1594.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Երեքշաբթի օրուան դադարէն յետոյ Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ 17րդ փօ — Փորտօ մրցումը (224 քիլոմեթր)։ Ալպեան եւ Պիրէնեան լեռներու տաժանելի մրցումները վերջացած ըլլալով, այնուհետեւ շիտակ ճամբու վրայ է որ պիտի մրցին մինչեւ Փարիզ։ Մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ առաւօտեան ժամը 9ին։ Ֆրանսացի Ժիւլիէն Մուանօ, Փորտոյի 45 քիլոմեթր մնացած ճարպիկութեամբ մը փախուստ կուտայ եւ առանձին Փորտօ կը մտնէ խումբէն քառորդ ժամ առաջ, 224 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 7 ժամ, 34 վայրկեան, 30 երկվայրկեանէն (ժամական 29 քիլոմեթր 570)։ Երկրորդ կը հանդիսանայ պելճիքացի Ժան Աէրց ամբողջ խումբին հետ 47 հոգի (Փարիզէն մեկնած ատեն ընդամէնը 93 հոգի էին), եւ «սփրինտի» մէջ յաղթելով։

Երէկ, Հինգշաբթի պիտի կտրէին 18րդ հանգրուանը (Փորտօ—Բօշէլ, 192 քիլոմեթր), որ բաժնուած է երկուքի։ Առաջինը՝ Փորտօ — Ռօշըֆօր (159 քիլոմեթր) խմբովին մրցիլ, իսկ երկրորդը՝ Ռօշըֆօր — Բօշէլ (33 քիլոմեթր) ժամական եւ իրար հետապնդել։

⁂ Դամասկոսի « Les Echos» օրաթերթի կազմակերպած հեծելանիւի մրցումը, Դամասկոս — Զըպտան (87 քիլոմեթր երթուդարձ), որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 17ին շահած է Հ. Մ. Ը. Մ.ական Օննիկ Գալըդճեան։ Այս տղան արդէն մեծ համբաւ կը վայելէ Դամասկոսի մէջ իբրեւ հեծելանուորդ, իր տարած յաղթութիւններով։ Յաղթականը ստացած է թերթին կողմէ նուիրուած բաժակը եւ նիւթական պարգեւ։— Հ. Մ.

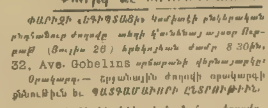

Յ. Փարիզ եւ [illegible]

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Ուրբաթ (Յուլիս 26) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը։

Օրակարգ.— Երջանկայիշն ժողովի օրակարգի քննութիւն եւ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ.

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 27 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 17 Rue Ampère. (Քաշան)։ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 26 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դրադարանին մէջ 181, Կուր Լաֆայէթ։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) ընկ. Կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Դրօշակի Տան մէջ։

ԹՈՒԼՈՒԶԻ վարանդեան խումբի վճռարանական ժողովը 28 Յուլիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Մօն Գոֆէի ստորնայարկին մէջ։ Մուտքը ազատ է բոլորի համար։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վանիգն խումբի ժողովը 4 Օգոստոս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 7ին Պատանեկան Միութեան Գրադարանին մէջ։ Ներկայ կ՚ըլլայ Երջ. Կամիտէի ներկայացուցիչը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարմանճագի Երիտ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 28 յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Bld. Dugommier, Bar du Globeի սրահին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ լսելու համար Երիտասարդացի մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական վիճակը։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԻՓԱՆ Երգչախումբը կազմակերպած է հաւաքական պտոյտ մը ԿԱՐՇի անտառին մէջ, Յուլիս 28ի կիրակին

Համակիրներ նոյնօն մասնակցիլ ցամաքրութիւն եւ [illegible] մեկնում կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին կառ Սէն Լազարէ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Կ. Խաչի վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացաւ 100 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Ստեփան Ոսկեանի մահուան առթիւ:

Ծախու է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է հայաշատ կեդրոնի մէջ սրճարան մը՝ դիւրամատչելի պայմաններով. դիմել՝ 29bis rue Etienne-Dolet. Alfortville (Seine).

Ծախու է

Բանուկ թաղամասի մէջ ծախու է ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը դիւրամատչելի պայմաններով

Դիմել՝ տեղւոյն վրայ.

11, Rue Rodier. Paris 9))

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (136)

ԽԱԶԱԴՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

ԺԱ.
ՆԵՐՈՒՄՆ

Սպիտակ տնակը այժմ բոլորովին ուրիշ տեսք էր ստացել։ Պատշգամբի կտրատուած վանդակապատը նորոգուել էր եւ փայլում էր ձիւնի պէս բաց սպիտակ գոյնով։ Փտած սանդուղները նոյնպէս նորոգուած էին, եւ աջ ու ձախ կողմից շարած էին ծաղիկների թաղարներ։ Պարտիզի ճեմելիքները պատած էին մանրած աղիւսի ծիրանագոյն փոշիով։ Հովանոցը կանաչազարդ վրանի էր նմանում, արեգակի ճառագայթները անկարող էին թափանցել պատատուկ բոյսերի սաղարթախիտ հիւսուածքի միջից։ Պարտիզի ցանկապատը, բոլորած կենդանի բոյսերով, ներկայացնում էր մի ծաղկազարդ պատնէշ։ Ծառերը մաքրուել էին, գեղեցկացել էին եւ տարածում էին իրանց շուրջը խիտ զովարար ստուեր։ Ծաղիկները քաղցրանում էին ամառնային առաւօտների անբացատրելի անուշահոտութեամբ։ Հին, աւերակ դարձած տնակը այժմ փոքրիկ դրախտ էր դարձել։ Նա ներկայացնում էր խիստ աչքի զարկող հասկապատկեր իւր տեսքով, միօրինակ շրջակայքի մէջ։ Նէնէի եւ նրա աշխատասէր տիկնոջ ջանքերին էին պարտական այդ բոլոր նորոգութիւնները։

Երեկոյեան պահուն, երբ արեւը խոնարհուում էր դէպի իւր գիշերային մուտքը, Նէնէն, ցնցուղը ձեռին, սառած ջրով ոռոգում էր ցերեկուայ տօթից թառամած ծաղիկները։ Նրա միւրաքան տիկինը, կարճ շրջազգեստով, գոգնոցը կապած, կամ փոքրիկ բահը ձեռին փորում էր ածուները, կամ մկրատով կտրատում էր թուփերի աւելորդ ճիւղերը։ Նրա ամուսինը, հովանոցում նստած, գիրք էր կարդում եւ երբեմն, աչքերը բարձրացնելով, նայում էր գեղեցիկ կնոջ վրայ եւ բաւականանում էր։

Այդ պարտէզում առաւօտները եւ երեկոյները հաւաքւում էին մի խումբ երեխաներ, տղայ, աղջիկ, զանազան հասակների։ Այդ փոքրիկ չարաճճիները, աւելի քան երգեցիկ թռչունները, կենդանացնում էին գեղեցիկ դրախտը իրանց ուրախ ճչիւնով։ Քրտնած, փթթած, կարմրած թշերով, վազվզում էին նրանք ճեմելիքներում, ընկնում էին փափուկ աւազի վրայ, վեր էին կենում, եւ կայտառ, անմխիթարելի թեւաւորութիւնները դարձեալ շարունակում էին վազվզել։ Նէնէի տիկինը դրկում էր նրանց, համբուրում էր, թափ էր տալիս փոշոտած հագուստները, պատուիրում էր զգոյշ լինել։

Նոյն պարտէզում տիկինը չինել էր տուել փոքրիկ մանուկների համար զանազան մարմնամարզական գործիքներ, սովորեցրել էր նրանց մի քանի կանոնաւոր խաղեր, կրթութիւններ, եւ շատ անգամ ինքն եւս մասնակցում էր նրանց զուարճութիւնների մէջ։ Դրանք տիկնոջ աշակերտներն ու աշակերտուհիներն էին, որոնց հետ որոշեալ ժամերում պարապում էր նա։ Դրանք թշուառ աղքատներին զաւակներն էին, որոնց ընտանիքը ողորմելի էին այնտեղ ընակութեան համար։

Տարուայ բարեխառն ամիսներում տիկինը պարապում էր նրանց պարտէզում, իսկ երբ սկսւում էր ցրտերը, նրանց համար մի առանձին սենեակ էր որոշել իւր տան մէջ։ Նրա դպրոցը փոքրիկ էր. աշակերտների ու աշակերտուհիների թիւը հասնում էր ութն հոգու, որոնք սովորում էին [illegible] մրի եւ նոյնպէս ձրի ստանում էին [illegible] գրքեր եւ թէ դասական այլ առարկաներ։ Տիկինը իւր ծանօթներից կազմել էր բարերարների մի շրջան, որոնք մատակարարում էին բոլոր ծախքերը

(Շար.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 27 ՅՈՒԼԻՍ SAMEDI 27 Juillet 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2867 · Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ · ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ «ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ»

Պոլսական թերթերը տեղեկութիւններ կը հաղորդեն «Թուրք Քրիստոնեաներու Միութեան» մասին, հատուածներ յիշելով հիմնադիրներուն ծրագիր – կանոնագրէն եւ ճառերէն:

Արձանագրենք նաեւ այդ մանրամասնութիւնները, լրացնելու համար պատկերը ննդամիտ շարժումի մը, որ կը ձգտի ամէն գնով կազմալուծել փոքրամասնութեանց հաւաքական կեանքը:

Բնականաբար Միութեան հիմնական նպատակն է «կատարեալ Թուրք հայրենակիցներ» հասցնել: Ի՞նչպէս: Կանոնագիրն է որ կը տրամադրէ.

— «Միութիւնը բնաւ չի խուսափիր որ եւ է օրինական շարժումէ եւ ձեռնարկէ՝ թուրք մշակոյթի տեսակէտով մեծ թուրք ամբողջութեան նպատակելու եւ Թուրքի պէս զգալու, խորհելու, թուրքերէն խօսելու, գրելու եւ կարդալու, հոգիով, սրտով ու մտքով թուրք ըլլալու նպատակին հասնելու համար:

Միութիւնը թուրք միութիւն մըն է: ԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՈԳԻՈՎ ՉԻ ԳՈՐԾԵՐ ՈՒ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԻՐԵՆ ՏՐՈՒԱԾ ԱՅԴ ԱՆՈՒՆԸ ԵՒ ԶԶՈՒԱՆՔՈՎ ԿԸ ԴԻՄԱՒՈՐԷ ԶԱՅՆ»:

Ահա ուրեմն հիմնական բանաձեւ մը, ծրագիր–կանոնագրի վերածուած այն գաղափարները որ ցանուեցան վերջին տարիներու ընթացքին, կարգ մը կասկածելի մարդոց բերնով, իբրեւ թէ նոր մթնոլորտ ստեղծելու համար:

Ինչպէս կ'երեւայ, անոնք իրենց ետեւէն քաշեր են ուրիշներ ալ — նոյն իսկ ուսուցիչ մը — եւ ազատ համարձակ ասպարէզ իջած, կ'ուզեն գործել տիրաբար:

Պէտք յիշել թէ՝ Միութեան եօթը անդամներէն վեցը Հայեր են, եւ միայն մէկը Յոյն:

Արդ, Պոլսոյ լրագիրները կը գրեն թէ հիմնադիրներու առաջին ժողովին, ուր պիտի կարդացուէր կանոնագիրը, ներկայ չէ եղեր միակ յոյն անդամը, Թրիանտաֆիլոս Երլորըրմ, քարտուղար եւ [illegible] ···

Այս բացակայութիւնը սթափում ըլլայ թէ պատահմունք,— հարցը այն է որ վարչութեան անդամներու համեմատութիւնն իսկ — մէկի դէմ վեց — կ'ապացուցանէ թէ այս յղացումն ճակատին վրայ նաեւ առաջնութիւնը կը պատկանի «Հայ անուն կրող քրիստոնեայ Թուրք հայրենակիցներու»:

Այո, նորէն հայանուն ապուշներ եւ սրիկաներ են որ յառաջապահի դեր կը կատարեն, իբրեւ թէ օրուան պայմաններուն յարմարելու մտահոգութեամբ, սակայն իրականին մէջ մթնոլորտը աւելի թունաւորելու եւ փոքրամասնութիւնները բոլորովին անել կացութեան մը մատնելու համար:

Զէ՞ք իմանար, այս հատընտիրները «փոքրամասնութիւն» բառին ալ չեն հանդուրժեր եւ «զզուանքո՛վ» կը մերժեն զայն:

Երբ համայնքի մը մէջէն մարդիկ այս նշանախօսքը կ'արձակեն, անոր տարրալուծման եւ ձուլման համար ալ կազմակերպութիւն ստեղծելով եւ Հալքէվիներու աջէն ելնելով, անշուշտ օր մը պիտի ազդարարուի միւսներուն,— ճշդեցէք ձեր դիրքը:

Այդ ազդարարութիւնն ալ աւելորդ է: «Քրիստոնեայ Թուրքերը» իրենց գործունէութեան յղացումն ճամբուն վրայ, միշտ ալ պիտի ձգտին խնդիրներ, վէճեր ստեղծել փոքրամասնութեանց հետ եւ դուռները լայն բանալ նոր ուրացութեանց, խաղաղ թափանցումի համար:

Ինչ խնդիր ալ ծագի, օրուան իշխանութիւնը պիտի բռնէ խառնակիչներուն կողմը, որոնք իր հացին իւղ կը քսեն ինքնաբերաբար: Պիտի ստեղծուին «վստահելի»ներու, «հաւատարիմ»ներու դասակարգեր, պիտի բացուին նորանոր ճեղքեր, եւ ատոր կանուխ արթնցողը պիտի կրնայ տէր դառնալ այս կամ այն ազգային հաստատութեան:

Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք Ղալաթիոյ ժամուն պատմութիւնը, որ շատ մը ախորժակներ սրած է, իր անակնկալ յաջողութեամբ:

Ինչ ուղղութեամբ ալ դառնէք, պիտի հասնիք միեւնոյն եզրակացութեան,— այս «քրիստոնեայ Թուրքերը» սահմանուած են կատարելու երբեմնի «Ազատ Եկեղեցի»ներու դերը:

Միջավայրին տարբերութիւնը բան մը չի փոխեր հիմնական կացութենէն:

ՑՈՒՔ ՄԸ ՍԱՀԵՑԱՒ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ··

Անոնք որ ուշադրութեամբ հետեւեցան Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւի ուղեւորութեան, «Արեւելեան Նահանգներու» մէջ, արտահամարար նկատեցին շատ կարեւոր պարագայ մը:

Թուրքիոյ վարչապետը եւ արտաքին գործավարը, որոնք իրենց պտոյտն սկսեր էին Տիգրանակերտէն, երկար կանգ չառին կեդրոն քաղաքներու մէջ, իսկ իբրեւ ուղեգիծ նախընտրեցին սահմանային անցքերը:

Այս տեսակէտէն յատկապէս ուշագրաւ է իրենց ուղեգիծը՝ Վանէն Կարին, Իգտիր – Գարագալէ ճամբով, իրենց հանդիպումը Խ. Հայաստան՝ Արաքսի ափին վրայ, յետոյ իրենց պտոյտները մինչեւ Օլթի եւ ուրիշ ռազմական դիրքեր:

Կը թուի թէ՝ արեւելեան նահանգներուն տնտեսական կամ ներքին կացութենէն աւելի, Թուրքիոյ վարչապետն ու արտաքին գործավարը ուզած են ուսումնասիրել սահմանագլուխի պաշտպանութեան պայմանները: Այսինքն, աւելի շատ քաղաքական – զինուորական ծրագիրներ ունեցած են:

Այս տպաւորութիւնը կը զօրանայ, եթէ նկատի առնենք նաեւ օրուան քաղաքական մթնոլորտը:

Շ.

ՅՕԿԻՆ «ԱՆԵԼՈՒՔՆԵՐԸ» ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Կ'ըսեն թէ Յօկը ոչ քաղաքական գործով կը զբաղի, ոչ ալ «հատուածական», նուիրուած ըլլալով «միայն ու միայն Խ. Հայաստանի շինարարութեան եւ օգնութեան գործին»:

Բաւականանք մէջբերումներ կարդալ եւ վերլուծել հետեւեալ որոշումները, որոնք տրուած են Ֆրանսայի Յօկի Ե. պատգամ. ժողովին մէջ (գումարուած Փարիզ, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, մայիս 30 — 3 յունիս) —

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ —

3.— «ՅՕԿԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԲԱՆԱԼ, ՕԺՏՈՒԱԾ ԸՆԴՀ. ԾՐԱԳՐՈՎ ՄԸ: ԱՅՆ ՏԵՂԵՐԸ ՈՒՐ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻՆՔ ՅՕԿԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ԲԱՆԱԼՈՒ, ԱՇԽԱՏԻԼ ԴՊՐՈՑՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԵՑՈՂՆԵՐԸ ՄԵՐ ՁԵՌՔԸ ԱՌՆԵԼ ԵՒ ԿԱՄ ԱՌ ՆՈՒԱԶՆ ՄԵՐ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿԵԼ:

5.— ՁԵՌՆԱՐԿԵԼ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՅՕԿԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ.

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ

4.— ՋԱՐԿ ՏԱԼ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՆԵՐԳՐԱՒՈՒՄԻՆ

5.— ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ ԿԻՆ — ԲԱԺԻՆՆԵՐՈՒՆ ՅԱՆՁՆԵԼ ՅՕԿԵԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ:

9.— ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ԵՐԻՏ — ՅՕԿԵՐԸ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ —

ԸՆԴՈՒՆԻԼ «ՆՈՐՔ» ԱՆՈՒՆԸ ՈՐՊԷՍ ՓԻՏԱԿ ՅՕԿԻ ԿՈՂՔԻՆ ԿԱԶՄՈՒԱԾ ՄԱՐԶԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ: ՆՈՐՔԸ ՈՒՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ ԾՐԱԳԻՐ - ԿԱՆՈՆԱԳԻՐ ԵՒ ՍԵՐՏԻ ԿԱՊՈՒԱԾ Է Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ»:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ ստորագրեց կարգ մը նոր հրամանագիրներ, ելմտական եւ տնտեսական վերակազմութեան համար: Այս առթիւ ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ ելմտացոյցը, որ 51 միլիառ ֆրանք էր 1932ին, կրճատուած է 42 միլիառի:

Յառաջիկայ ժողովը պիտի գումարուի օգոստոս 6ին, եւ այս առթիւ պիտի ստորագրուին շարք մը նոր հրամանագիրներ, մասնաւորապէս սնանկներու համար ապրուստը: Վարչապետը խօսելով նոր օրէնքներու մասին, բացատրեց թէ պիտի ջանան իջեցնել ապրուստի գինը եւ մղում տալ տնտեսական գործունէութեան: Նոր ցեղչ մը կատարուած է թղթատարական նախարարութեան ելմտացոյցէն: Արտածման վաճառականութիւնը քաջալերելու համար, կառավարութիւնը նոր աջակցութիւններ եւ երաշխաւորութիւններ պիտի ընծայէ:

Գործազրկութիւնը իրապէս պակսա՞ծ է

Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրոսար հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ տեղական թերթերու.—

Նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը, որ 503.000 էր մարտին, իջած է 387.000ի: Իբր 100.000 օտարականներ վերադարձուած են իրենց երկիրները, եւ սաստկացած է սահմանագլուխի հսկողութիւնը: Միայն մասնագէտ հողագործական բանուորներու մուտքը կ'արտօնուի, գլխաւորաբար Պելճիքայէն: Համախորհուրդ առողջ. պաշտպանութեան նախարարութեան հետ, կեդրոններ պիտի հաստատուին գաւառներու մէջ, մասնագիտական կրթութիւն տալու համար գործազուրկներուն: Միջոցներ կը խորհուին հանգստեան թոշակ մը ապահովելու համար 60 տարեկանէն վեր բանուորներու, որոնց թիւը կը հասնի 700.000ի: Ցեղոյ ծրագիրներ կը մշակուին հանրօգուտ շինութեանց համար: Նախ կայ Մառքէի ծրագիրը, որ այժմ գործ կը հայթայթէ 40.000 բանուորներու. Պիտի ջանան աւելցնել անոնց թիւը եւ վեցի փոխարէն երկու տարիէն լրացնել ծրագիրը, 10 միլիառ ֆրանք ծախսելով: Նաեւ տեղական եւ ապակեդրոնացեալ հանրօգուտ շինութիւններ պիտի կատարուին:

Իտալիա եւ Եթովպիա Ժընեւի մէջ

Կարելի պիտի ըլլա՞յ կանխել պատերազմը

Յուլիս 25ին երկու կարեւոր դէպքեր պատահեցան, իտալա-հապէշական ճակատին վրայ: Իտալական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Ազգերու Դաշնակցութեան, հաղորդեց թէ պատրաստ է շարունակելու բրջանքները. հաշտարար ելք մը գտնելու համար, պայմանաւ որ իրաւարարութեան համաձայնագրին սահմանէն դուրս չելլեն: Հապէշական կառավարութիւնն ալ ծանուցագիր մը ուղղեց, խնդրելով փութացնել Ա. Դ. Խորհուրդը, «կանխելու համար պատերազմը»:

Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի գումարուի չորեքշաբթի, 31 յուլիս: Ինչպէս կ'երեւայ, երկու ոսոխները համաձայն չեն հիմնական կէտերու մասին: Ժընեւի մէջ իտալական ծանուցագիրը վարպետ խաղ մը կը համարուի, սահմանափակելու համար Ա. Դ. Խորհուրդին իրաւասութիւնը, առնուազն մէկ ամիս ժամանակ շահելու եւ իր զինուորական պատրաստութիւնները շարունակելու առաջադրութեամբ:

⁂ Անգլիոյ արտաքին նախարարը հարցումի մը պատասխանելով, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը 1930ի դաշնագրին համաձայն արտօնած է սպառազինութեան փոխադրութիւնը դէպի Եթովպիա, բրիտանական երկիրներու մէջէն, բայց ան այժմ չպիտի թոյլատրէ որ զէնք ծախուի Իտալիոյ կամ Հապէշիստանի: «Կառավարութիւնը այժմ ամէն միջոցով կ'աշխատի խաղաղօրէն կարգադրել ցաւալի միջադէպը եւ չուզեր որ եւ է վնաս հասցնել մէկ կամ միւս ազգին»:

Թէեւ առժամեայ, այս արգելքը ծանր հարուած մըն է Եթովպիոյ համար, քանի որ Իտալիա պէտք չունի զէնք ներածելու: Իր զինագործարանները կը բաւեն իր պէտքերուն: Մինչդեռ Եթովպիա թէ զէնք եւ թէ դրամ կը փնտռէ Լոնտոնի մէջ: Կ'ըսուի թէ Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ, Եթովպիոյ ներկայացուցիչը պիտի պահանջէ արտօնել զէնքերու ներածումը, իբրեւ միակ միջոցը խաղաղութիւնը պաշտպանելու:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ···

Պօլվար Օսմանի «ազգ. խորհուրդ»ը կը խնդրէ «Յառաջ»էն ծանուցանել թէ՝ երկու ամիս դադրած են «Մասնագէտ իրաւաբաններու ընդունելութիւնները», արձակուրդի առթիւ:

Ուրիշ խօսքով, այլեւս դիմումներ չպիտի ընդունուին «ամէն օր, ոտոչ ժամերուն»:

Քանի որ ատեանները —«իրաւանատամ՝ը» — օդափոխութեան գացած է, ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ:

Անշուշտ «Միացեալ»ին անդամներն ալ պիտի հանգստանան, եւ յանձնաժողովը մեքենաբար պիտի հալի ամրան գաղթաշխարհներուն մէջ:

Ձէ՞ որ Փարիզի յետին դռնապանուհին անգամ գնաց երկու օր արձակուրդի կ'երթայ, կառուան գիրկը:

— Բայց ո՞վ պիտի հետապնդէ անձնագր աշխատաւորներու գործերը, արձակուրդի շրջանին, որ կրնայ տեւել մինչեւ հոկտեմբերի վերջը, համաձայն իրաւաբաններու կարգադրութեան:

Ես ալ հետաքրքրուեցայ եւ ապահովեցին թէ գործերու ընթացքը չպիտի խանգարուի:

Այսպէս, կը հաւաստեն որ Պօլվար Օսմանի գրասենեակը բաց ըլլայ թէ գոց, Պ. Գեղամ Մանուկեանը եւ իր [illegible] բաւական են, այս կամ այն գործը հետապնդելու համար:

Բայց Պ. Մանուկեան արձակուրդ չունի՞:

Իսկ Միացեալը արդէն իր տրամադրութեան տակ ունի երկու օֆիսներ, որոնց մէկը (Պլէյէլ) կը պահէ Օր. Քալուստեան մը, միշտ պաշտօնի վրայ, իսկ միւսը՝ (Ինկրեցի) երկու վարիչ – տնօրէններ, ծրագրատու իրար փոխարինելու:

Միացեալը թղթակցին առջեւից մըն ալ ունի,— անխոնջ եւ կորովի Մութէն, որ ո՛ւր ալ գտնուած ըլլայ, միշտ միջոց կը գտնէ օգնութեան հասնելու:

Իրականին մէջ, ընդհանրապէս ան է որ ծառայութիւնը կը ստանայ Միացեալի պաշտօնակալութեանց համար, հմտօրէն խմբագրելով անոնց խնդրանքները:

Այս առթիւ, փակագիծ մը:

Ռուսերը, որոնք նոյնպէս կ'օգտուին Պ. Մութէի աջակցութենէն, ոչ միայն հացկերոյթներով մեծարած են զայն եւ ուրիշներ, այլ եւ 18,000 ստորագրութեամբ ուղերձ մը ներկայացուցած են, իբրեւ երախտագիտութիւն:

Իսկ մերինները՞ը: Կը բաւէ՞ ճամբու վրայ ճաշարան մը հանդիպիլ եւ հիւրասիրել:

Աւելի քան վեց ամիսէ ի վեր, օրուան հոգեւոր առթիւ, կը լսենք շարք մը անուններ,— Մութէ, Հիւսէլ, Պ. Հէքօլտ, Լօնկէ, Վալդեան Քութիւրիէ, եւն.— Բայց մէկն ու մէկը խելք չըրաւ անդամի մը շուրջը հաւաքուելու այս բարի մարդիկը կամ շնորհակալութեան հասարակական ցոյց մը կատարելու:

Կը թուի թէ պարտաճանաչութեան գիտակցութիւնն ալ··· արձակուրդի գացած է, ամիսներ առաջ:

ՎԱՀԷ

Դ. ՇԱՀՎԵՐՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Կ'իմանանք թէ Պ. Դ. Շահվէրտեան Պերլին հասած է եւ կը սպասէ իր անցագրին վաւերացման, Փարիզ գալու եւ ներգաղթի գործը կազմակերպելու համար:

Կոմինտէրնի եօթներորդ Համագումարը

Գ. Միջազգայինի (կոմինտէրն) 7րդ համագումարը, որ ծանուցուած էր մայիսին, բացուեցաւ երէկ, 26 յուլիս, Մոսկուայի մէջ: Օտար պատուիրակները շատոնց հասած են, բայց անոնց բնակարանները գաղտնի կը պահուին, որպէսզի քաղքենի թղթակիցները չմօտենան: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Մոսկուա կը գտնուին մօտ վեց հարիւր գործիչներ, որոնց 400ը բուն պատուիրակներն են, աշխարհի բոլոր մասերէն:

Համագումարին առթիւ, խորհրդային թերթերը զարմանալի միտքեր կը յայտնեն: «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, խմբագրականով մը կը յանձնարարէ աջակցիլ ազատական – ժողովրդապետական կառավարութեանց պահպանման, իբրեւ պատուար ֆաշականութեան դէմ: Տարակոյս չկայ թէ ուղղափառ գիծէն արմատական շեղում մըն է այս, քանի որ մինչեւ հիմա քաղքենի կառավարութիւններն ալ ֆաշականութեան չափ թշնամի կը համարուէին համայնավարական շարժումին:

Կը թուի թէ քաղաքականութեան այս փոփոխութիւնը հետեւանք է հիթլէրականութեան ծաւալման, որ ոչնչացուց Գերմանիոյ ընկերվարական եւ համայնավարական կազմակերպութիւնները:

Կոմինտէրնը հիմնուեցաւ 1919ին, Լէնինի կողմէ: Իր անկման ապացոյցներէն մէկն ալ այն է որ համագումարը —գերագոյն ժողով— պէտք է գումարուէր երկու տարին անգամ մը, մինչդեռ ներկայ գումարումը առաջինն է 1928էն ի վեր, իբրեւ հետեւանք բազմաթիւ ձգձգումներու:

Մոսկուա կը զօրացնէ նաւատորմը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի նաւային աշխատակիցը կը գրէ թէ Խ. Միութիւնը 60ի չափ սուզանաւեր շինել սկսած է անցեալ յունիսէն ի վեր: Յանձնարարուած է տասը սուզանաւեր եւս շինել:

Չորս տարի առաջ, Խ. Միութիւնը միայն 15 սուզանաւեր ունէր, մեծ մասով հինցած: 1937ի սկիզբը պատրաստ պիտի ըլլան 55 սուզանաւեր, ամենավերջին դրութեամբ: Մեծ մասը պիտի ունենայ 800 թոն տարողութիւն, 15 հանգոյց արագութիւն եւ 7000 մղոն գործունէութեան շրջագիծ: Բոլորն ալ սպառազինուած պիտի ըլլան 10 թորփիլարձակ խողովակներով եւ մէկ թնդանօթով: Սուզանաւերու գլխաւոր խարիսխն է Քրոնշթատ: Մաս մըն ալ կը գտնուի Վլատիվօսթոք եւ Սեւ ծով: Կ'ըսուի թէ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է Պալթիկ ծովուն մէջ կեդրոնացնել իր օդանաւային եւ ծովային ուժերը, իբրեւ պատասխան Գերմանիոյ վերազինման: Իր սուզանաւերուն թիւով եւ կատարելագործութեամբ Խ. Միութիւնը մօտերս պիտի հաւասարի Անգլիականին, եթէ չգերազանցէ զայն:

Ռուս օդային մասնագէտներ

Գրած էինք թէ երկու ռուս մասնագէտներ հրաւիրուած են Թուրքիա՝ օդային գործերու համար: Մասնագէտները՝ Թոմանով եւ Անոհին նախ գացած են Էսքիշեհիր՝ թուրք թռչունի պետին՝ Սամիի հետ, օդը քննելու համար: Իրենց եղած հարցումներուն պատասխանելով, ըսած են,— «Պոլսոյ շուրջ, Եալովայի, Պրուսայի եւ Կէմլէկի մէջ քննութիւններ պիտի կատարենք: Եթէ հարկ ըլլայ, մինչեւ Իզմիր պիտի երթանք: Պիտի փնտռենք տեղեր, որոնք յարմար ըլլան առանց մօթէօրի օդանաւերու թռիչքին:

Ռուսիա ղրկուած ուսանողները մինչեւ վերադարձնան, վայրը պատրաստ պիտի ըլլայ: Ա. եւ Բ. վկայականներ առած ուսանողներու թիւը դեռ 20 է: Անոնք ղրկուած են Ռուսիա: Միւսները պիտի հասնին իբրեւ ուսուցիչներ: Ուսուցիչ պիտի ըլլան նաեւ Ռուսիա մեկնողները: Հարիւրաւոր երիտասարդներ կ'ուզեն արձանագրուիլ դպրոցի համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ ԵՒ ՕԳՏԱՇԱՏ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Սոֆիայի հայ համագործակցական դրամատունը գնահատելի գաղափարը ունեցած է կազմակերպելու գաղթահայ համագումար մը՝ Սոֆիայի մէջ, յառաջիկայ 20 օգոստոսին։ Հարկ է անմիջապէս ճշդում մը կատարել։ Ծրագրուած համագումարը քաղաքական հանգամանք չունի։ Ոչ ալ «ազգային» է ան՝ այս բառին ընթացիկ իմաստով։ Իբրեւ տնտեսական հաստատութիւն մը, «Թրակիա» կը խորհի զուտ տնտեսական ու կրթական համագործակցութեան մը գետինը պատրաստել։ Իր օրակարգը կը բացատրէ արդէն իր նպատակը։—

Այսպէս,

1. Ի՞նչպէս հիմնել քօոփերաթիւ ընկերութիւններ զանազան հայ գաղութներու մէջ ու միացնել զանոնք։

2. Առեւտրական կապակցութեան անհրաժեշտութիւնը հայ վաճառականներու միջեւ ու առ այդ պէտք եղած միջոցներուն որոշումը։

3. Հայ գաղթական պիւրոններու հաստատումը հայ գաղութներու մէջ։

4. Միջնակարգ վարժարաններու ընդգալի պէտքը եւ անոնց համար որոշուելիք կեդրոնները ու գործունէութեան շրջանակը։

5. Ուսուցիչներու կեդր. պիւրոյի մը հաստատումը եւ անոնց համար ապահովագրական քօոփերաթիւ ընկերութեան մը կատարելիք խոշոր դերը։

6. Հիմնում կեդր. հրատարակչական քօոփերաթիւ ընկերութեան մը, որ գրացի միակերպ դասագրքերու հրատարակութեամբ, լուրջ գրքերու թարգմանութեամբ ու ընթերցասիրութեան զարկ տալու հարցերով։

Ուրեմն, համագումարը կը ձգտի, նախ, ստեղծել կարելիութիւն մը, որ զանազան հայ գաղութներու պատկանող անձեր շփում մը ունենան։ Կամ տալ առիթ մը, որ անոնք կարծիքներ փոխանակեն ու ծանօթութիւններ տան իրարու։ Հասկնալի է, անշուշտ, որ համագործակցականներու հաստատումը կարելի չէ ապահովել աւելի կամ նուազ թիւով անձեր հաւաքելով, 8—10 օր, սրահի մը մէջ մինչ որ պէտք է, սակայն, համագումարը, պարզաբանումն է այդ գործին։ Նկատի ունենալով, մանաւանդ, այն իրողութիւնը թէ համագործակցական շարժումը, հակառակ ընկերվարութեան քիչ մը կանխահաս մուտքին մեր մէջ, իւրացուած չէ մեր կողմէ, պէտք է ջանալ զայն բացատրել մեր զանգուածներուն։ Մենք որ տնտեսութեան վարժուած ենք նայիլ լոկ արեւելեան մտայնութեամբ մը, չուսայիկ խորամանկութիւնը շփոթելով իսկական վաճառականութեան հետ, համագործակցական շարժումը պէտք չէ նոյն կաղապարին մէջ ձուլենք։ Անիկա վարդապետութիւն մըն է, որ ունի իր բարոյական հիմքը, ձգտումները, գաղափարաբանութիւնը, գրականութիւնը։

Երկրորդ պարագան, զոր աննկատ պէտք չէ թողունք, մեր տնտեսական դժբախտ կացութիւնն է։ Գաղութներու մէջ հայ տնտեսութիւնը կը քայքայուի։ Առաջին տասնամեակին, կրցանք տեղ-ճար ընել ու կրկին ոտքի կանգնիլ։ Այսօր այլ եւս օղակը մեր շուրջ կը սեղմուի հետզհետէ, ու մեր «դասակարգերը» իրարու ետեւէ կ՚իյնան,— վաճառականները կը փակեն իրենց վաճառատուները, հայ ֆիրմաները կը պակսին օր օրի։ Մանր առեւտրականները շատոնց դարձած են փերեզակներ։ Բանուորը փակ դռներ կը գտնէ իր առջեւ…

Ահա իրողութիւն մը, որուն առջեւ ստիպուած ենք միասնաբար մտածելու, քան թէ այլայլած կամ ընճրուած իրարու երես նայելու։

Համագործակցականները ամբողջական դարմանում մը չեն, անշուշտ, այս համառօտած ցաւին։ Բայց, մեղմացում մըն են։

Համագումարը կոչուած է, ուրեմն այդ աշխատանքը ծրագրելու։ Կենդանի օրինակ մըն է Սոֆիայի «Թրակիան», որ կը ժխտէ քիչ մը հայկական նկատուած յուսահատութիւնը՝ կարելիութիւններու ապացոյցը տալով։ Մշակուելիք ծրագիրը պէտք է նախապէս փոփոխանել, վարել ու ժերու պատրաստութեան եւ այլ գործերը։ Ստեղծելով աւելի լաւ տնտեսութիւն մը, մենք մեզի ապահոված կ՚ըլլանք, նաեւ, յաջս այն երկիրներուն ուր կը գտնուինք, քաղաքական ու բարոյական վարկ մը։ Կը զգլինք, զոնէ, անոնց երեւալէ իբրեւ մակաբոյծ տարր։

Օրակարգի երկրորդ նիւթը առեւտրական կապն է։ Ամէն մէկ գաղութի մէջ մենք ունինք առեւտրական տուներ եւ ընկերութիւններ, որոնք կ՚արտադրեն, կը ներածեն կամ կ՚արտածեն։ Բայց անոնք փոխադարձ ծանօթութիւններ չունին։ Առեւտուրին յաջողութիւնը կ՚ապահովուի յարաբերութեանց ընդլայնումով։ Չափազանց կարեւոր է նաեւ սա պարագան որ կառավարութիւններ մեծ արժէք կ՚ընծայեն տասը։ «Թրակիան» օրինակ, դիմում կատարեց պուլկար հաղորդակցութեանց նախարարութեան, որ պէտքի պատուիրակները կարենան պուլկարական շոգենաւերով ու շոգեկառքերով ճամբորդել, 70 առ հարիւր զեղչով։ Եւ նախարարութիւնը, այդ ձեռնարկը գտնելով երկրին օգտակար անմիջապէս արտօնեց։ Այնպէս որ, օրինակ, Եգիպտոսէն կամ Յունաստանէն պուլկարական շոգենաւ նստող մը կրնար մինչեւ Վառնա կամ Պուրկազ գալ զեղչով ու անկէ ալ, նոյն պայմաններով, շոգեկառք առնել Սոֆիայի համար։

Նուազ անհրաժեշտ չէ գաղթ. պիւրոններու հաստատումը որ օրակարգի երրորդ խնդիրը կը կազմէ։ Ասոր պէտք է նայիլ բացառապէս տնտեսական աչքով։ Անոնք պէտք է ըլլան տեղեկատու գրասենեակներ, որոնք պիտի դիւրացնեն մեր ազգակիցներու աշխատանքի փնտռտուքները կամ հայթայթումը։ Ստեղծուած են այնպիսի պայմաններ, որ այսօր գործ ունեցող մը վաղը յանկարծ անգործ կը մնայ։ Ճարահատ գլուխը կը դարնէ աջ ու ձախ, տեղեկութիւն չունի թէ այլ քաղաքներու կամ այլ երկիրներու մէջ ինչ պայմաններ կամ հնարաւորութիւններ կան։ Եթէ ամէն մէկ համագործակցականի քով — ըլլայ ան սպառողական, ապահովագրական թէ վարկային — հաստատուին նման գրասենեակներ, բարերար դեր կը կատարեն։

«Թրակիա» համագործակցականը նկատի ունեցած է նաեւ կրթական հարցը։

Օրինակ, իր օրակարգին չորրորդ կէտը կը շօշափէ միջնակարգ հայ վարժարաններ հաստատելու պարագան։

Ի՛նչքան ստիպողական հարց մըն է ասիկա։ Գաղութներու մէջ մեր կրթական գործը ողբալի վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Քանի մը միջնակարգ վարժարաններ (հազիւ այնքան որքան միայն Պոլիս ունէր պատերազմէն առաջ), քանի մը բարձրագոյն նախակրթարաններ, ու մնացեալը անխնամ ու պատասխանատուութեան թողուած նախակրթարաններ են։ Ոչ որոշ ծրագիր ունինք, ոչ մեթոտի նոյնութիւն, ոչ դասագրքերու միօրինակութիւն, ոչ ալ մեկնողներու տեղը բռնելու կոչուած նոր ուսուցիչներ։ Հայ տղեկին ինքնածին ընդունակութիւնը բաւարար չէ հայ սերունդ ունենալու համար։ Ոչ ալ քանի մը դասագիրք կարդացնել տալով կարելի է զանոնք հայ պահել։ Հայեցի դաստիարակութիւնը միակ ապահովիչ պատուաստումն է ուծացման վտանգին դէմ։ Մինչ մեր տղաքը թողուած են պատահականութեան։ Հազիւ աւարտած նախակրթարանը, կամ չուկայ կ՚իյնան, կամ կ՚անցնին օտար միջնակարգ վարժարան։ Մինչդեռ, եթէ մենք ունենանք որոշ հաստատութիւններ, որոնք նեցուկ ըլլան միջնակարգ վարժարաններու, ամէն տարի ամէն մէկ գաղութի մէջ հրապարակ պիտի դրնենք ուղիղ դաստիարակութեամբ սնած խումբ խումբ երիտասարդներ։ Սոֆիայի Մեսրոպեան ճեմարանը անկարող էր իր գոյութիւնը շարունակելու։ Տնօրէնը ձեռնթափ եղաւ ու «Թրակիան» էր որ ստանձնեց անոր նիւթական հոգը, վարկ բացաւ, կանոնաւորաբար վճարեց ուսուցիչներու ամսականները։ Օրինակը ինքնին այնքան պերճախօս է, որ աւելորդ է մանրամասնել։

Ուղղակի համագործակցականի ճիւղին կը պատկանի օրակարգի 5րդ կէտը։ Հայ ուսուցիչ ըլլալը կը նշանակէ դժբախտ ըլլալ։ Այս իրողութիւնը, սակայն ազգային դժբախտութիւն է։ Կոչումի եւ ընդունակութեան տէր ի՛նչ անձեր օձիք թօթվելով հեռացած են այդ ասպարէզէն։ Ապահովագրական համագործակցական ընկերթ. մը բարերար դեր կրնայ կատարել։ Պուլկարիան, իր բազմազան համագործակցականներու կարգին, ունի նա՛եւ ուսուցչական ապահովագրական ընկերութիւն։ Համագումարը իր աշխատանքին պիտի ունենայ լաւ հաւանօրէն մը – չափուած ծրագիր մըն ալ, ինչ որ մեծապէս պիտի դիւրացնէ գործը։

«Թրակիա» համագործակցականը կը բաղձայ գլուխ հանել նաեւ կեդր. հրատարակչականի մը հիմնարկութեան գործը։ Օրակարգի այդ բաժինը կը ձգտի «միակերպ դասագրքերու հրատարակութեան եւ լուրջ գրքերու թարգմանութեան»։

Ասիկա մասնագիտական հարց մըն է։ Համագումարը պիտի լսէ զեկուցումներ։ Եւ հարցը պիտի քննէ սկզբունքի տեսակէտէն։ Չկայ մէկը որ անհրաժեշտ չնկատէ դասագիրքերու միօրինակութիւնը։ Ուրեմն, կը մնայ գտնել միջոցներ՝ այդ պահանջը իրականացնելու համար։ Ռումանիոյ մէջ հաստատուած է «Մասիս» հրատարակչականը։ Ու տեսած է հրատարակութիւններու։ Իր դրամագլուխէն մաս մը կը մնայ անշարժ։ Թերեւս որոշ գումար մը կարենայ տրամադրել կամ հայթայթել «Թրակիան» եւ նաեւ ուրիշ գաղութներ։ Ուրեմն, այս կերպով դժուարութիւնը կը մեղմացուի։ Նախաձեռնողները կը խորհին ունենալ տեւական պիւռօ մը, զոր պիտի վարէ յարմար անձ մը, շարժման մէջ դնելու համար, որոշ վճարումի փոխարէն, մեր գրողները։ Պիտի կազմակերպուի նաեւ տպագրութեան եւ տպառումի գործը։

Ինչպէս կը տեսնէք, քաղաքական հարցեր չկան հոս։ Անհրաժեշտը բարեացակամութիւնն ու գործնական ոգին են։ Իսկ այդքանը պէտք է երեւան բերել, այլ եւս՝ երբ վտանգն ու թշուառութիւնը եկեր մեր դուռը կը բախեն։

Նախաձեռնող մարմինը չի խորհիր թէ կարելի է մէկ անգամէն իրականութիւն դարձնել այս բոլոր առաջադրութիւնները։ Բայց յաջող սկզբնաւորութիւն մը պիտի ապահովէ յաջորդ համագումարները, որոնք պիտի գան ընդլայնել ծրագրուած աշխատանքները։ Դրամատան վարչութիւնը իր հրաւէրի վերջաւորութեան կ՚ըսէ արդէն.— «Այս առիթը որ կը ստեղծուի քով քովի բերելու ցարդ իրարու կեանքին անհաղորդ մնացած դրացի գաղութները, առաջին քայլն է կազմակերպելու մեր հանրային կեանքը՝ իր մտաւոր եւ տնտեսական զոյգ երեսներով։ Սոֆիայի այս անդրանիկ համագումարին (որուն պատուիրակները պիտի ըլլան անոնք ու որոնք անհատապէս կ՚ուզեն գալ ու մասնակցիլ) կը յուսանք թէ պիտի յաջորդեն ուրիշներ ալ, տարբեր գաղութահայ կեդրոններու մէջ, միանգամընդմիշտ կապելու համար արտասահմանի հայութիւնը իրարու եւ լծելու հաւաքական աշխատանքի»։

Թ. Գ. ԹԱԿԻՑ

ՏԱՐՕՆԻ ԱՆՑԻՏՄԱՆ ՔՍԱՆՍՄԵԱԿԸ

ԱԹԷՆՔ.— Ահա լրացաւ անուսարսափի քսան տարին։

Սակայն որքան ալ անթիւ են վէրքերը եւ խոր են վիշտերը, նոյնքան խոր է Տարօնցիներուն հաւատքը եւ եւ արդարութիւնը անյաղթելի։

Երբ կը թղթատենք հայոց պատմութիւնը, կը տեսնենք որ Տարօնի հողէն ծնած են հրաշագործներ՝ Սահակ-Մեսրոպներ, Խորենացիներ ու Վարդաններ։ Եւ բռնութեան շղթաներուն տակ աւերակ ու արիւնաներկ հողը ծնած է նոր նոր հերոսներ։

Քսան տարուան աւերակները եւ հողերը կ՚ողբան իրենց թանկագին կորուստը, բայց մենք խորապէս կը հաւատանք գերբնական ուժի մը գոյութեան։ Այո՛, անծանօթ եւ գաղտնի ուժ մը որ շատ անգամ կը գործէ մեր կամքէն անկախ։

Այդ ուժը կուգայ Տարօնի հողէն, մեր նախնիքներէն ու կը թափանցէ սերունդէ սերունդ։

Տարօնի հողը կը փնտռէ զինքը սիրող ու գուրգուրացող, իր կուրծքին վրայ արիւն քրտինք թափող հայ մարդը։

Մեր նախնիքները իրաւունք ու պահանջ ունին մեզմէ, ինչպէս նաեւ մեր ապագայ սերունդը։ Մեր պարտականութիւնն է լսել պահանջը եւ գիտակցօրէն կատարել անոնց կամքը։

×

Դարեր առաջ Սելճուքները կը շարժէին դէպի Հայաստան աւազակելով եւ աւերումներ կը սփռէին ամէն կողմ։ Տուղրիլ գազանային ուժգնութեամբ կը գործադրէր հայաջինջ ծրագիրները, արեան մէջ խեղդելով Աշխարհատականը, Վասպուրականը եւ Տարօնը։

Բայց դեռ չյագեցած, երբ Տարօնի վրայ կը քալէր իր աւերման հետքերը սփռելով, հասնի գիւղի մէջ փոռ փորել տուաւ երեք արշին խորութեամբ, երեք արշին լայնութեամբ եւ հրամայեց որ երկու տարեկանէն վար բոլոր մանուկները հաւաքեն եւ կոտորեն այդ փոսին շուրջ։ Այնքան մանուկներ հաւաքուեցան եւ կոտորեցին որ փոսը լեցուեցաւ մանուկներու արիւնով։ Այն ատեն հրէշ Տուղրիլ իր հագուստներն հանեց ու այդ անմեղ մանուկներու արեան մէջ լողաց, իր գազանային ծարաւը յագեցնելու համար։

Այսպիսի եղեռնային օրեր շատ են անցած հայութեան եւ Տարօնի վրայէն։ Եւ սակայն մենք անսասան հաւատք ունեցած ենք թէ միշտ ալ աւերակներէն պիտի ծնին Վարդաններ, Վահաններ, Հրայրներ, Սերոբներ, Գէորգներ եւն.։

Այսօր թէեւ մենք այս պատոնը կը տօնենք օտար երկնքի տակ, սակայն չպիտի ուշանայ արդարութեան վերջնական յաղթանակը։

Ով դուք Տարօնի բեկորներ, դո՛ւք էիք որ կրեցիք այնքան խոր վիշտեր ձեր կուրծքին տակ, տղաք իրաւունքի պահանջին համար, դուք տեսաք Տարօնի անցեալ տառապանքները, դուք գիտէք թէ այդ սուրբ հողէն ծնած դիւցազնները, հերոսները եւ նահատակները ինչպէս իրենց մահուան գնով կատարեցին իրենց պարտքը հայրենիքի եւ ազգութեան հանդէպ։

Այդ պարտականութիւնը հիմա մեր վրայ կը ծանրանայ։ Դաւաճանութիւնը թերահաւատներուն կը մայլէ, յուսահատութիւնը՝ դաւաճաններուն, իսկ մենք Տարօնի արիւնաքամ բեկորներս ներշնչուինք մեր անհամար մեռելներուն յիշատակով։

Նուիրական օրուան առթիւ նորոգենք մեր ուխտը միահամուռ եւ մեր հերոս ժողովուրդի փշոտ ճանապարհէն քալենք, որովհետեւ Տարօնի արիւնաներկ հողը կուգայ խորունկ վէրքի կսկիծէն ու այդ կսկիծն է որ արձագանգ կուտայ եւ կը պարտադրէ մեզ հետեւիլ մեր նախնիքներուն։

Փառք անոնց անմոռաց յիշատակին եւ պատիւ մեր անկեղծ գործող սերունդին։

ՄԻՀՐԱՆ ԱՄԻՐԵԱՆ

ՏԱՐՕՆԻ ՈՒԺԸ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան կեդր. Վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերով անդադրում աշխատանքի մը մէջ է տօնելու համար արիւնոտ Վարդավառի 20րդ տարեդարձը։ Այդ շրջանին էր որ բնաջինջ եղաւ Տարօնի ամբողջ ժողովուրդը։ Քսան տարիներ անցան այդ չարաշուք թուականէն ի վեր, եւ մեր վէրքերը կը կսկծան տակաւին։ Տարօնի ցանուցրիւ բեկորները, աշխարհի որ անկիւնին ալ գտնուինք, մի՛ մոռնանք մեր պաշտելի նահատակներու խաչելութեան օրը։

Եթէ մենք ողջ մնացող Տարօն-Տուրուբերանցիներս սրբութեամբ չհետեւինք մեր արի արանց հերոսներուն, եթէ չշարունակենք անոնց կիսատ ձգած գործը եւ հաւատարիմ չմնանք անոնց սուրբ կտակին ու աւանդութիւններուն, պիտի դառնանք անարժան ժառանգորդները այն հազարաւոր հերոսներուն որ գէն ի ձեռին եւ մարտական երգը իրենց շրթներուն կը շրջէին քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ, դաշտէ դաշտ եւ լեռնէ լեռ յանուն մեր ազատութեան եթէ մենք վերապրող Տարօն Տուրուբերանցիներս մոռնանք մեր արի հերոսներուն քաջագործութիւնները, անոնց անթիւ յիշատակները եւ մեզի կտակուած սրբազան աւանդութիւնները, բիւր անէծք մեզի նման անարժան ժառանգորդներուն։ Եթէ վերապրողներս հաւատարմութեամբ չկատարենք մեր պարտքը եւ չքալենք մեր առաջնորդներու գաղափարի փշոտ ճանապարհէն, մեռելները մեր երեսին պիտի պոռան.—Մենք ինկանք ձեր ազատութեան համար, իսկ դուք կը դաւաճանէք մեր անթաղ աճիւններուն։

Այսօրուան տարեդարձին առթիւ լուռ երկիւղածութեամբ խոնարհինք անոնց նշխարներուն առջեւ եւ անգամ մը եւս վերանորոգենք մեր սրբազան ուխտը, ու բարձր պահենք այն պաշտելի ու առնական դրօշը որ մեզ յանձնեցին Հրայրներ, Գէորգ Չաւուշներ, Մշեցիներ, Վաղարշակներ, Գալէներ, Սերոբներ, Մուրատներ, Կորիւններ, Թուրքէններ եւ Տիգրաններ։ Այսօր լացի եւ հառաչանքի օր չէ, այլ հաւատքի։ Գոտեպնդուինք մեր առաջնորդներուն անձնուիրութեամբ եւ անվհատ շարունակենք մեր ազատագրական պայքարը։

Ով իմ պաշտելի ծննդավայրս՝ Տարօն, թող քու հազարաւոր նահատակներուդ արիւնոտ պատմութիւնը ներշնչարան մը դառնայ ողջ մնացած բոլոր Տարօն Տուրուբերանցիներուս համար։

ՎԱՀԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՆՈՐՈԳԵՆՔ ՄԵՐ ՈՒԽՏԸ

Հայ նահատակներու համազգային սգատօնին հետ, Տարօնցին առանձնապէս կուգայ սգալու 23 յուլիսի օրը։

Այդ թուականին էր, Վարդավառի տօնին, որ կատարուեցաւ Տարօնի հայութեան բնաջնջումը։

Ոչ միայն պատահած աղէտը, այլեւ Տարօնը ամբողջութեամբ կը խռովէ մեր հոգին։

Նախ քան քրիստոնէութիւնը, հեթանոսական փառայեղ շրջանին, Տարօնը կեդրոնական վայրն էր հայ աստուածներուն՝ Վահագնին, Անահիտին ու Աստղիկին

Քրիստոնէութեան մուտքով ալ Տարօնը պահեց իր դիրքը։ Եկեղեցւոյ հայրապետները, Մաշտոցները հոն մեր ոսկեդարը պատրաստեցին

Հեթանոսական Վարդավառի տօնը իր բոլոր աւանդութիւններով միայն անունը փոխեց։

Եկաւ պատմութեան երրորդ մեծագոյն շրջանը, ազատագրական պայքարը ընդդէմ թուրք բռնակալութեան։

Տակաւին թարմ են դէպքերը։ Տարօնը իր լեռներով, դաշտերով ու ամբողջ ժողովուրդով, որոնք կը հանդիսանար հերոսական մարտնչումներու, մարտիկներու։ Մուրատ, Տամատեան, Աղբիւր Սերոբ, Հրայր, Գէորգ Չաւուշ, Կորիւն, Հաճի Յակոբ Կոտոյեան, Մշօ, Անդրանիկը, եւ շատ շատեր, յաջորդաբար կը յենուին այդ շրջանի գիւղացիներուն վրայ, որ անազարտ պահած էին ցեղին ազնուագոյն յատկութիւնները։

Ահա պատմական երեք շրջաններ, հեթանոսական, քրիստոնէական եւ ազատագրական, որոնց մէջ Տարօնցին հաւասարապէս համբաւ շահած է։ Տարօրինակ պէտք չէ թուի որ այսօր ալ տնաքանդ վիճակի մէջ, Տարօնցին կը ներկայանայ ինքնատիպ դրօշմով մը։

Կը տեսնենք անոր խրոխտ նայուածքը եւ կ՚ուրախանանք։

Հարուածը որ տրուեցաւ վայրագ ու ՚ոմարդի Թուրքերէն, չափազանց ծանր էր։

Եւ սակայն, ցրուած գաղութներու մէջ, Տարօնցին դարձեալ կը կատարէ իր պատմական դերը։ Ան կը հեգնէ անողնայարները եւ ինք կը մնայ հաւատարիմ գրօշակիրը ազատագրական շարժումին

Մի՞թէ մեր բեկորներուն սրտերը պիտի չըլլան պահապանը մեր նահատակներուն, որոնց սրբազան ուխտին եւ զոհաբերութեան պատմութիւնները տեսած կամ լսած ենք բոլորս։

Մի՞թէ անոնց պաշտելի գաղափարները մեր սիրտերուն մէջ այնքան շուտով պիտի խամրին։ Չէ՞ որ մենք ալ անոնց հոգիով սնած ենք, եւ անոնց գաղափարներով հասակ նետած։ Տարակոյս չկայ թէ պիտի կատարենք մեր սրբազան պարտքը, եւ պիտի քալենք ազատութեան փշոտ ճանապարհէն։

Ո՜վ Տարօնի դժբախտ բեկորներ, այսօր Վարդավառի օրով, որ մեր խաչելութեան օրը եղաւ, մեր պարտքն է ոչ միայն երկիւղածութեամբ խոնարհիլ անհամար զոհերուն առջեւ, այլեւ միշտ յիշել թէ ինչպէս կոտորուեցան անոնք, այր, կին երախայ։

Տարօնը առանձին յանձնուած իր սեւ ճակատագրին, եւ կը շարունակէր օրհասական պայքարը, մինչեւ որ դաշտը եւ քաղաքը մնացին փլատակներու տակ, 1915 յուլիս 23ին եւ ժողովուրդը այրուեցաւ թոնիրներու եւ մարագներու մէջ, իսկ Արածանին եւ Մեղրագետը արիւնով ներկուեցան։

Այնուհետեւ կռիւը շարունակուեցաւ Սասնոյ լեռներու եւ սուրբ Կարապետի անտառներուն մէջ եւ Տարօնի 22500 ժողովուրդէն միայն բեկորներ մնացին։

Յարգանք Տարօնի նահատակներուն, եւ բիւր համբոյր Մեսրոպներու, Մամիկոնեաններու, Աղբիւրներու, Չաւուշներու, Հաճի Յակոբ Կոտոյեաններու, Կորիւններու, Մշօներու, Սայտօ Պօղոսներու ծննդավայր Տարօնին։

Լ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

Վարդավառը Մուշի մէ[ջ]

Անցած է ճիշդ քսան տարի յուլիսի օրերէն որ մենք զրկուեցանք տօնելու մեր նահապետական յիշատակելի օրը, Վարդավառը։ Այս եղանակին կալ ու կուտ, բերքին Տարօնի ժողովուրդը կ՚ապրէր եռանդութեան մէջ, ամէն ընտանիք պատրաստութեան մէջ էր ուխտի երթալու։ Հայ գեղջուկը կը թողուր կալն ու կուտը։ Հայ առեւտրականը կը ձգէր իր առօրեայ գործը, նախն ուխտի եւ ժամանակը տեղերէն կուգային մանք բոպիկ ու հերարձակ իրենց հաւատքի տուրքը մատուցանելու Սուրբ Կարապետին։

Այսօր երկրին Վարդավառի տօնն այժմ չկայ ոչ Ս. Կարապետը եւ ալ անոր հաւատացեալ ժողովուրդն այն առաքինի ժողովուրդը որ կ՚ապրէր շարունակ կառչած հայրենի հողին լուռ ու մունջ կ՚աշխատէր գեղջկական անուշ երգը շրթունքին։

Այո, հայրենակիցներ, այսօր Տարօնի ամէն մէկ ծառ, ամէն մէկ քար կամ բլուր լեռ ու ձոր, մէկ մէկ պատմութիւն ունին։ Սիրելի հայրենակիցներ, այս յիշատակելի օրերուն ուրեմն քանի մը հայրենակիցներ կը գանուինք, ձգենք քէն ու ոխը, համախմբուինք, խօսինք մեր անցեալին, մեր աւանդութեանց մասին պատրաստուինք անոնց անխոնջ չունենալ ու վայելեան մը ապրինք մեր անցեալի անոյշ յուշերով։ Վայրկեան մը փոխադրուինք դէպի Տարօն, բարձրանանք Իննակնեան լեռը, մագլցելով Աղէքի հաւատամքի գագաթը, ուր կը տեսնուէր Ս. Կարապետի գմբէթը ու գագաթնաւորը, ուր արեւածագէն առաջ կը լսէինք անոր զիլ ու յատակ ղօղանջիւնը եւ բոլորս միատեղ ծնրադրած համբուրենք այդ սրբազան հողը որ դարեր շարունակ մեր պապերուն քրտինքով է ոռոգուած։

Աւաղ, այսօր Տարօնի մէջ չկայ հաւատացեալ Հայ մը որ պաղօնց խունկ ծխէ այդ նահատակներուն շատակին։ Սակայն մենք որ անխափան եկած ենք եւ ականատես եղած խաչելութեան, անոնք ուսան մայրերուն բռնաբարուիլը եւ եղբայրներուն խողխողուիլը եւ իբրեւ կենդանի վկայ կան ու պիտի մնան մինչեւ յաւիտեան։ Վտանգմէ մէկը մեր սուրբ Եփրատն է (Արածանի) որ փրփրելով կուգայ կ՚անցնի Մշոյ ցայտնատարած դաշտէն, իբրեւ Տիգրան Մեծ իսկ միւսը մեր գեղջուկներուն սիրելի բարեկամ Մեղրագետն է որ Մռնջելով կուգայ կը միանայ Եփրատին, իբրեւ սպարապետ Վարդան Մամիկոնեան։ Երկուքը մէկտեղ կ՚անցնին այդ քարերուն կողքին անոնց բռնելու համար թէ եթէ համայն աշխարհ ու հայութիւն վատեր մոռցան քեզ ու ձեր տառապանքը, մենք իբրեւ ականատես վկաներ չպիտի մոռնանք մինչեւ որ ձայն հատուցման ժամը։

Արդեօք պիտի գա՞յ օր մը կրկին
Զինք տեսնենք ժամը վերջին,
Կարօտով առնենք հայրենիքին,
Պառկինք մեր պապերու կողքին.

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

ՕՐ. ՔԱՌԵՆ ԵՓՓԷ

Յուլիս 7ին Հալէպի մէջ մեռաւ այն արի տատրուհին, որ այնքան անձնուիրութեամբ ծառայած է հայ ժողովուրդին, անոր ամէնէն սեւ օրերուն։

Բաւական երկար ատենէ ի վեր, այդ զէն Փիլիքսպէս տկար էր, սակայն վայրկեան մը իսկ հա չմնաց իր հայրենասէր, այրիապաշտպան, որբախնամ եւ այլ բարեսիրական բազմաթիւ աշխատանքներէն։

Երեսուներկու տարի, անընդհատ ան ինքզինքը տուաւ հայ ժողովուրդի ցաւերուն, տառապանքին եւ կարօտութեան։ Տանիմարքացի այս օրիորդը եղաւ լաւագոյն եւ ազգայնական հայ մը, արի Հայուհի մը եւ ապրեցաւ հայ ժողովուրդի ամբողջ խաչելութիւնը։ Իր պետական ժողովուրդի մը անկախ ազգի մը զաւակն ըլլալով, կարծի չտեսաւ ինքը բնաւ եւ իր ճակատագիրը չզատեց Հայուն սփիւռ դժբախտ ճակատագրէն։

Ազգերու Դաշնակցութեան որբահաւաք առաքելութեան ներկայացուցիչն եղաւ ան եւ իր ջանքերով ազատագրեց Թուրքիայէն եւ անապատներէն հազարներու հասնող անծնօղ մանուկներ, պատանիներ, երիտասարդներ, աղջիկներ եւ որբ եւ այրի կիներ Ազատագրութեան դժուարին գործէն յետոյ պատսպարեց, խնամեց անոնց ցաւ եւ մեծցուց ազատագրուածները, արհեստով ինքնապահ դարձուց զանոնք եւ տանց ալ ազգականները

պարագաները գաղտ եւ տուաւ անոնց: Նատերը դարձան անոնցմէ Հայր, Մայր, կազմեցին ընտանիքներ և միշտ իր գուրգուրանքին, հոգածութեան եւ հսկողութեան առարկայ եղան: Ան տնօրէնուհին էր նախ Հալէպի մէջ կիներու եւ որբ զաւակներու պաշտպանութեան եւ չքաւոր տղոց կրթութեան նպաստելու գործին, ինչ որ պէտք չէ շփոթել ազատագրեալներու գործին հետ: Ներկայացուցիչն էր գանիական Հայասէրներու Ընկերութեան եւ գերման հայասէր Տօքթ. Յ. Լէփսիուսի Արեւելեան Առաքելութեան իսկ մեծ պատերազմէն առաջ եւ մանաւանդ ընթացքին, իր գործը եւ աշխատանքները Ուրֆայի մէջ կը հասնին հերոսութեան սահմանները: Վարուք է որ այս մեծ հայասէրի մասին հանգամանօրէն գրեն եւ անոր կատարած մեծ գործը ծանօթացնեն շատերու, մանաւանդ մեր մեծ հարուստներուն, անտարբեր միլիոնատէրերուն, որոնք իրենց սեղանին աւելցուք փշրանքները նետեցին ցարդ իրենց ազգի ցաւերուն եւ կարօտութիւններուն, աղքատ Ղազարոսի բաժին մը, որով նոյն իսկ իրենց տուներու շուներն անգամ չեն կշտանար....:

Յուլիս 9ին, կատարուեցաւ Օր. Էքփէի յուղարկաւորութիւնը: Իր բնակարանին առջեւ եկած տեղ բռնած էին իր պաշտպանեալներու, այրիներու, որբերու անւազգեստ շարքերը, Հայկազեան ազգ. վարժարանի, Սահակեանի եւ ուրիշ հայ վարժարաններու աշակերտութեան քանի մը կարգեր. Հոն էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Հալէպի կազմէն զեկավար եւ կարեւոր դէմքերը, ներկայացուցիչներով եւ շարքային շատ մը ընկերներով: Միրած էր ան Դաշնակցութեան գործը, եւ շատ առիթներով քաջալերած. Եկած էին նոյնպէս հայ ժողովուրդի մէկ կարեւոր մասը եւ Ազգային իշխանութեան անդամները: Քաղաքական, Գաւառական ժողովի ներկայացուցիչներ, Թաղական խորհուրդի եւ Հոգաբարձութեան կողմէն ներկայացուցիչներ, դպրոցներու տնօրէնները եւ ուսուցչութիւնը, Քահանայից եւ Ս. Քառասուն Մանկանց դպրաց դասը: Ինչպէս նաեւ Սուրիական Օգնութեան Խաչի կեդրոնական եւ տեղական վարչութիւնները եւ ուրիշ միութիւններ, ընկերակցութիւններ եւ հայ ու օտար ծանօթ դէմքեր: Ասոնք բոլորը կը կազմէին հսկայ թափօր մը, որ իր յարգանքի եւ երախտագիտութեան բաժինը կը բերէր հանգուցեալին: Ծաղկեպսակներ, գորս դիւրին չէր համրել եւ ճշդել, բերած էին վերը յիշուած բոլոր միութիւնները, դպրոցները եւ հաստատութիւնները:

Այս հսկայ թափօրը յուղարկաւորութեան, նշխարներին ընկերակցելով մինչեւ խոր պատկառանքով մը, դանդաղ քայլերով կը յառաջանար, կուգար, կ'անցնէր Հալէպի մէկ գլխաւոր պողոտայէն դէպի Նոր գիւղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ նորակառոյց եկեղեցին, որուն մօտն է իր որբանոցը. Բազմութիւն մը արդէն խռնուած էր եկեղեցւոյ չորս կողմը, ուր հայ սկաուտները եւ ոստիկանները կը հսկէին կարգապահութեան: Եկեղեցւոյ մէջ թաղման կարգը կատարեցին Առաջնորդը՝ Արտաւազդ արքեպ., Շահէ եպիսկոպոս, Երուսաղէմէն եկած վարդապետ մը եւ քահանայից ու դպրաց դասը: Հալէպի առաջնորդը դամբանական — քարոզով մը ամփոփ կերպով թուեց եւ ներկայացուց ննջեցեալին գործերը եւ անոր կատարած մեծ եւ հայօգուտ դերը Հայ իրականութեան մէջ:

Մարմինը ամփոփուեցաւ Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ գաւիթը, առ պագային Տանըմարքա փոխադրուելու համար:

ՏՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

— o —

Յուլիս 21ի կիրակին հաճելի օր մը եղաւ բոլոր անոնց համար որոնք գիտցած են միշտ քաջալերել Փարիզի մասնաճիւղին եռանդուն անդամուհիները եւ շրջապատել զանոնք իրենց համակրանքով:

Երեք ամիսը հինգ ֆրանք,— ահա այս ժողովրդական մեծ կազմակերպութեան հասոյթի հիմնական աղբիւրը. իր անդամավճարները պէտք բերէք հաշուեցէք, գումարեցէք ու պէտք տեսնէք որ իր գարմանատան գեղորայքին հագիւ պէտք բաւէ ան. ալ ի՞նչպէս հոգալ միւս ծախքերը, ի՞նչպէս հասնիլ այն բոլոր դիմումներուն հիւանդ կամ անգործ որ իր դուռը աի կ'առնեն օրն ի բուն: Ու իրարու եւեւէ այս ահ մը կիները անխոնջ ու միշտ յուսալից կը կազմակերպեն պարզ, պարահանդէս, ներկայացում կամ ցերեկոյթ մէկ մտահոգութեամբ միայն,— հասնիլ բոլորին, չմերժել իրենց դիմողները, մէկուն դեղ, միւսին հագուստ, երրորդին անունդ մատակարարելով:

Դիւրին է չարել այսպէս իրարու եւեւէ թուղթի վրայ, բայց եթէ հարցնենք կազմակերպողներուն կամ ուզենք մաս վերցնել այն աշխատանքէն որ իրենցն է, պէտք հասկնանք թէ ամիսներու աքնաջան յոգնութենէ մը վերջ ինչ բան է պարապ սրահ մը: Բարեբախտաբար Տր. Կ. Խաչի հանդէսները այդ յուսախաբութիւնը կը խնայեն մեր տիկիններուն

Ահա կիրակիի սրահը, Boisին ամէնէն չքեղ շէնքերէն մէկուն մէջ, օդասուն եւ հաճելի, հաւաքուած էր գեղեցիկ բազմութիւն մը, որ գիտցաւ ոչ միայն զուարճանալ, այլ եւ չխնայել մուտքի ագրիւրները:

— Ախմիքը հանեցի՞ք:

— Ի հարկէ. հազարէն աւելի շահ ունինք, լաւ է, գոհ ենք:

— Գո՞հ էք տիկին, զուք որ կարծեմ առաջին անգամ կուգաք Կ. Խաչի հանդէսին

— Շա՛տ, շատ գոհ ենք, շնորհակալութիւն պէտք յայտնեմ մեզի տուած սուող տիկնոջ: Այսքան հաճելի, ընտանեկան, մտերմիկ մթնոլորտի մը մէջ եղած չէինք:

Ցերեկոյթին համար շատ հաճելի անակնկալ մը եղաւ Պ. Գանթարեանի «Շարլօ»ն խիստ հարազատ մանաւանդ «Վահրամ Փափազեանի» արտասանութեամբ: Փակեցէք ձեր աչքերը ու կարելի չէ տարբերել որ նոյն ինքն մեր տաղանդաւոր դերասանն է խօսողը:

Պարե՛ր, պարե՛ր կովկասեան, եւրոպական, գեղջկական, թառով կամ ջութակով ու մանաւանդ ճազով: Մեզ արգե՞նք թէ ուրախանանք որ մեր նոր երիտասարդութիւնը զուարճանալ է սորված: «Նուագ, նուագ» կ'աղաղակեն անդադար, չուզելով լսել նոյն իսկ մեր անուշ, գմայլելի երգերը.

* * Անանակնկալ ուրախ լուր մըն ալ տուին հոն ինծի: Տր. Կ. Խաչի Ծրջ. Վարչութեան կազմակերպած օգափոխութեան կայանի մասին էր խօսքը:

Ահա նորութիւն մը մեր բարենպատակ միութիւններուն համար: Արդէն ները միայն նման ձեռնարկներ կ'ունենան, բացօթեայ եւ վճարովի կարգեմ: Կ. Խաչինը 25—30 տկար երախաներու համար է, Նիսի ծովափը, գեղեցիկ շէնքի մը մէջ, ամէն յարմարութիւններով ու բոլորովին ձրի, իսկապէս կարօտ մանուկներու համար: Ձեռնարկ մը որ անշուշտ մեծ համակրութեամբ պիտի ողջունուի ֆրանսահայ գաղութին կողմէ:

Անգադար կը տրտնջանք թէ թոքախտը աւեր կը գործէ, մեր գաղութի երիտասարդութիւնը հնձելով: Դժուար է դարմանել, դժուար է անվերջ օգնել թոքախտաւորին, բայց կանխել զայն լաւագոյն միջոցը չէ՞ օգնութեան. Առողջ մեծցնել երախան, օդէ, արեւէ եւ անունդէ չզրկել զայն, դարմաններու լաւագոյնն է որուն ձեռնարկեր է Տր. Կ. Խաչը: Կեցցեն մեր կիները որ լուռ ու մունջ կը գործեն:

Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՂՐԻՔ, ԵՐԵԽԷՔ...

— • —

ՌՈՄԱՆ, 21 յուլիս.— Սիրելի «Յառաջ», անճանկիս մէջ մինակ եմ, քաղաքէն հեռու գիւղի մը մէջ եւ նստած այս վայրկեանին կ'ուզեմ քեզի հաղորդել այն տպաւորութիւնները զորս ունեցայ, այսօր, նորէն քաղաքէն հեռու գետակի մը ափին, ուր գացեր էի ներկայ ըլլալու եւ մօտէն ընելու Հայկիկները, եւ գիտելու անոնց բազմապիսի հայաբարբառ խաղերը:

Լեզուս տկար է բացատրելու համար քեզի այն հրճուանքը զոր զգացի հոն ծառերուն ստուերներին եւ գետակին անուշ կարկաչին հետ միասին, ունկնդրելով փոքրիկներուն:

Այնտեղ բազմութիւն մը խռնուած փոքրիկներուն շուրջ, խնդումերես մօտիկ կուտար եւ թերեւս կը կսծար յիշելով անցեալը:

Հայկական բարբառը կ'արձագանգէր դաշտերուն եւ հովիտին մէջ: Մերթ ընդ մերթ հովը տեղի կուտար հայկական երգերուն եւ կանչերուն: Եւ այնտեղ փոքրիկներուն բոլորակը, երգերը, խաղերը ինծի յիշեցուցին որբանոցի կեանքը ուր մենք աւելի բախտաւոր էինք քան այս փոքրերը հաս... Ցիշեցի թէ ինչպէս մեր մեծերը գուրգուրանքով կը պատսպարէին մեզ ապագայի մեծ-մեծ յոյսերով, յիշեցի երգերու չարքը, որբերու բազմութեան բերնէն.

Հայ ազգին եղբայր մոլորականում միջը
Հայ կինը է մեզ սպասում բաժն Էջը...

Ամէն ինչ փոխուեր է հիմա
Եւ սակայն Հայ կ'ապրինք եւ կ'առանցենք մեզմէ փոքրերուն, Թումանեանին պէս,

Ապրիք եղբայրք,
Բայց մեզ պէս չապրէք

Երանի թէ ապրէին, սիրելի «Յառաջ», գոնէ մեզի պէս:

Սուրէն Գասպարեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՇԱՏ Է ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

— • —

Ֆրանսա մտահոգ է միշտ որ ծնունդներու թիւը չաճիր երկրին մէջ: «Քիչ կը ծնին Ֆրանսացիները» կ'եզրակացնէ պաշտօնական վիճակագրութիւն մը: Ընտանիքները իրենք գիրենք կ'արդարացնեն ըսելով որ այնքան անտեսական է, որքան ընկերային:

Սակայն բուն մտահոգութիւնը չի կայանար ծնունդներու թիւին պակասութեան մէջ, միւս կողմէ մահերու թիւն է որ չտեսնալով՝ խորունկ խորունկ մտածել կուտայ երկրին վարիչներուն: Արդարեւ, կացութիւնը խռովիչ է, երբ նկատի կ'առնուի որ Ֆրանսայի մէջ շատ կը մեռնին ու քիչ կը ծնին, բաղդատմամբ ուրիշ երկիրներու:

Անհաւասիկ բաղդատութիւն մը.—

1925ին Ֆրանսայի մահերուն տոկոսն էր հազարին 17.43: Այդ տոկոսը 1928ին իջաւ մինչեւ 16.44: Ընդհակառակն, 1928ին Գերմանիոյ մահերուն տոկոսն էր 12.6, իսկ Անգլիոյ մահերուն տոկոսը 11.7:

Ինչո՞ւ բարձր է մահերու թիւը Ֆրանսայի մէջ: Պատճառ վատառողջութիւնը չէ բարեբախտաբար, այլ առողջապահական պայմաններու պակասը: Բաղդատութիւն մը կատարեցէք գլխաւոր մայրաքաղաքներու ժանտատենդի զոհերուն միջեւ եւ հարցը կը պարզուի անմիջապէս: 1928ին, ժանտատենդէ մեռածներուն տոկոսն է 1.5 առ հազար Նիւ Եորքի մէջ, 1.1 Լոնտոնի մէջ, 0.5 Պերլինի մէջ, 1.2 Պրուքսէլի մէջ, 5.3 Փարիզի մէջ: Մայրաքաղաքներէն վերջ, բաղդատութիւն մըն ալ զանազան երկիրներու գաւառական մեծ քաղաքներու մահերու տոկոսին միջեւ,— միշտ ֆրանսական քաղաքներն են որ վիճակագրութեան գլուխը կուգան մահերու բարձր տոկոսով մը: Այսպէս 1928ին, Ազգերու Դաշնակցութեան պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, 107 անգլիական քաղաքներու մահերու տոկոսն է 0.8 առ հազար, 49 գերմանական քաղաքներու մահերու տոկոսն է 1.0 առ հազար: Ֆրանսայի ընդհանուր վիճակագրութեան տախտակներուն համաձայն, աւելի քան 50.000 բնակչութիւն ունեցող 40 քաղաքներու (բացի Փարիզէն, Վերսայլէն եւ Սէնի գլխաւոր քաղաքներէն) մահերու տոկոսն է 11.3, որ մրցանիշ մը կը մնայ:

Կ'ըսէինք թէ Ֆրանսական քաղաքներու մահերու թիւին շատութիւնը կախում ունի առողջապահական պայմաններու պակասութենէն: Ասոր կացոյց կուտայ նաեւ հետեւեալ պարագան.— 1900ին Նիւ Եորքի մէջ մահերու տոկոսն էր 26.7 հարիւր հազար բնակչութեան վրայ

Առողջապահական պայմաններ բարեփոխուելուն հետեւանքով, 1928ին մահերու տոկոսը իջաւ մինչեւ 1.5, իսկ 1930ին՝ 1.2: Մանուկներու ընդհանուր մահացութեան տոկոսն ալ 1900էն 1930 պակսելով 112էն իջաւ մինչեւ 60 առ հազար, իսկ մանուկներու փորհարութեան եւ աղիքային հիւանդութեանց տոկոսը 43.2 առ հազարէն իջաւ 5.9 առ հազար:

Ժանտատենդի դէմ պայքարը առատկացնելով Ֆրանսայի մէջ, մահերու տոկոսը սկսաւ նուազիլ: Այդ պայքարին առաջին քայլն եղաւ վերտէօնիզէ ընել խմելու ջուրերը:

Եէնս քաղաքը, որ առաջինն եղաւ խմելու ջուրը «վէրտէօնիզէ» ընող քաղաքներուն մէջ, եթէ պատերազմէն առաջ իր մահերու տոկոսն էր 100.000 բնակչութեան վրայ 12.4, մէկէն իջաւ 0.25ի 1926—29 տարիներու ընթացքին, իսկ զէրօ՝ 1930—1931—32 տարիներու ընթացքին:

Յիշեցէք նաեւ Լիոնի պարագան: 1928—29 տարիներու ընթացքին, Լիոնի արուարձաններուն մէջ ժանտատենդի համաճարակը աւերներ գործեց, բայց երբ ջուրերը «վէրտէօնիզէ» եղան, մահերու տոկոսը իջաւ 1 առ հարիւր հազար 1932ին: Փարիզի մէջ ջուրերը «վէրտէօնիզէ» թէեւ չեն եղած, (մասնակի, կարգ մը թաղամասերու մէջ միայն), ժանտատենդի մահացութիւնը 4.8 տոկոս կը ներկայացնէր 1931ին եւ վերջին հինգ տարիներու ընթացքին, իսկ 1932ին՝ 2.5:

Այս քաջալերական արդիւնքը վիճակագրութիւններով կը հաստատուի նաեւ հետեւեալ քաղաքներուն մէջ, ուր ջուրերը «վէրտէօնիզէ» եղած են,— Մոնթէ Քարլօ, Սէն-Մալօ, Սապլ-տ'Օլոն, Սոմիւր, Մոնթօպան, Լիպուրն, Լա Ռօշ սիւր Իոն, Ռօշֆոր, Մոն տը Մարսան, Պար լը Տիւք, Սէնթ-Անտրէա, Թուլ, Էվրէօ, Օքսէր, Վիշի, Էքս-լէ-Պէն, Պանէէր տը Պիկոր, Քալվի, Էքս լէ Թէրմ, արտասահմանի մէջ՝ Ժընեւ, Պրիւքսէլ, Լիզպոն, Իոմայիա, Սուէզ, Ֆրանսական գաղութներուն մէջ՝ Տաքար, Սայկոն:

Մահացութեան թիւը, մանաւորաբար ժանտատենդի զոհերը նուազեցնելու համար, անհրաժեշտ է պարտադիր դարձնել «վէրտէօնիզէ» ընել ջուրերը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ ԼԻԹՎԻՆՈՎԻ ՄՕՏ

— • —

Մոսկուայի «Պրավդա» թերթը կը գրէ

Արտաքին գործավարութեան ժողովրդական կոմիսարիատի յուլիս 3ին արտասովոր տեսք էր ընդունած: Երկար սեղանի շուրջը տեղ էին գրաւեր Խորհրդային Հայաստանէն եկած զուարթադէմ սկաուտներ: Հիւրերը եկած էին շլացուցիչ սպիտակ զգեստներով եւ նաւաստիի գլխարկներով, որոնց ժապաւէնին վրայ գրուած էր «Լիթվինովեան»:

Սեղանի վրայ են երաժշտ. գործիքները: Պատուիրակութեան նախագահ Սերիոժա Թոթոլեան ջղայնութիւն ցոյց կուտայ: Հանդիպման ծրագիրն ընդարձակ է. կը յաջողի՞ արդեօք ծրագիրը կատարել շնորհալի կերպով, եւ կարճ ժամանակի մէջ, որպէսզի արտաքին գործավարը չկտրուի իր պետական պարտականութիւններէն:

Առանձնասենեակէն դուրս կուգայ ահա Լիթվինովը: Երախաներն աղմկալից կը ծափահարեն եւ մայրենի լեզուով ներդաշնակ կ'երգեն «Միջազգային»ը: Յետոյ Սերիոժան կը պատմէ դէպի Մոսկուա կատարած արշաւանքի մասին: Երեւանի «Գորկի» դպրոցին մէջ կազմակերպած են պիոներական միութիւն, որ կը կոչուի Լիթվինովի անուամբ: Միութեան անդամները, շնչին բացառութեամբ, բոլորը «գերազանցիկ»ներ են: Պատուիրակութիւնն անցեալ տարի նոյնպէս այցելեր է Մոսկուա, սակայն չէ կարողացեր հանդիպիլ գործավարին: Պատանի հիւրերն իրենց պետի Լիթվինովի առջեւ կը կատարեն իրենց գեղարուեստական փոքրիկ ծրագիրը՝ բաղկացած երգերէ եւ պարերէ: Լիթվինով, արտաքին պաշտօնատարները եւ մամուլի ներկայացուցիչները ջերմօրէն կը ծափահարեն տաղանդաւոր երիտասարդութիւնը

Ժամանակի սղութեան պատճառով ծրագիրը կը կրճատուի. Գործավարը անոնց պետին հետ զրոյց կ'ունենայ իր տպաւորութիւններուն մասին: Իր անկեղծ ուրախութիւնը կ'արտայայտէ Հայաստանի այդ կենսուրախ, այդ իսկապէս երջանիկ ու ազնուորութեամբ աճող սերունդի հետ ունեցած հանդիպման առթիւ: Լիթվինով մանուկներուն կոչ կ'ուղղէ աւելի լաւ սորվիլ եւ իր կոչը կ'աւարտէ հայերէն լեզուով, «Եղիր պատրաստ» բացագանչութեամբ, որուն «Միշտ պատրաստ ենք» կը պատասխանեն հայ արծիւները:

Այնուհետեւ իրենց պետին (Լիթվինով) հետ ունեցած տեսակցութենէն հրճուած ու յուզուած, հիւրերը հրաժեշտ կուտան Լիթվինովին:

Գալ տարի նորէն պիտի այցելութեան գան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ (8 էջ) ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԷ ՕԳՈՍՏՈՍ 4Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ.

ԹԷԵՒ ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԱՌԱՔՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ՆՇԱՆԱԿԱԾ ԷԻՆՔ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 30, ԲԱՅՑ ՊԻՏԻ ԽՆԴՐԷԻՆՔ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՀԵՌԱՒՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ՝ ՉՍՊԱՍԵԼ ՄԻՆՉԵՒ ԱՅԴ ՕՐԸ ԵՒ ՆԻՒԹԵՐԸ ՂՐԿԵԼ ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԹԻՒ:

ՇԱՏ ՔԻՉԵՐՈՒ ՀՐԱՒԷՐ ՈՒՂՂՈՒԱԾ Է, ՈՐՈՇ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ, ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐՆ ԱԶԱՏ Է ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԵԼՈՒ ԸՍՏ ԻՐ ՀԱՅԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ:

ՆԱԽԸՆՏՐԵԼԻ Է ԳՐԵԼ ԱՄՓՈՓ, (ՄԻՋԻՆ ՀԱՇՈՒՈՎ 1—1ՈՒԿԷՍ ԵՐԿԱՐ ՍԻՒՆԱԿ) ԲԱՑԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ ԿԱՄ ՈՐՈՇ ՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՈՐՔՈՒՐԸ

Սկսուած է պատարագը, լսած է զանգերի զօղանջը:

Պատարագը... ես սիրում էի այն, տեսնելու, եւ լսելու շատ բան ունէր նա:

Արծաթազօծ ջահերը կերոններով լուսաշող՝ վառած են մասյլ մութը եկեղեցու: Ոսկի եւ արծաթ խաչ ու խաչվառ, սկիհ ու բուրվառ, քշոց ու ծնծղան փայլում են պայծառ: Քահանաների հանդերձանքները ոսկեբանուած փիլոն ու թաւիշ, փակեղ ու թագն ականակուռ, շողշողուն՝ փառք են ներրոզում

Դասը դպիրների, քառաձայն խումբը երգեցիկ, ամպհովանու տակ առաջնորդ վարդապետը վեհապանծ՝ խորհուրդ խորին: Այո, պատարագը կարելի է վիտել ու լսել, կարելի է ժամերով ոտքի կենալ ու չձանձրանալ: Ու ես կանգնում էի Ջանան Հորքուրի մօտ, մինչեւ վերջը պատարագի:

Եթէ պատարագիչը Տէր Մինասն էր, աւելորդ էր նոյն իսկ դուրս ելնելու մասին խորհիլը, որովհետեւ այնքան լեցուն էր լինում եկեղեցին, որ ճեղքել անկարելի էր:

Պատարագիչը մինչեւ իր քարոզը չխօսէր, մարդ չէր շարժուի իր տեղէն:

Պատարագի սկիզբէն մինչեւ վերջը Ջանան Հորքուրը մեղմ ձայնով ընկերանում էր երգչախմբին, տեղ տեղ ինքնաբերաբար բարձրանում էր նրա ձայնը, ու նրա հետ շատերինը:

Նրա ձայնը ամէնէն աւելի բարձր էր հնչում «Տէր ողորմեա»ի ժամանակ:

—«Տէր ողորմեա՛, Տէր ողորմեա՛».

Ձեռքեր կարկառած մի գերագոյն, ամենակարող էակի:

— Արի Աստուա՛ծ, հարցն մերոց, ազատութիւն տուր նեղելոց . .

«Տուր փրկութիւն Հայոց ազգին»:

Ազգի՛ն ... Հայոց ազգին ... փրկութի՛ւն, ազատութի՛ւն ...

Այդ ժամանակ ինձ թւում էր, թէ Ջանան Հորքուրը կանչում է մի Աստուծոյ, որ միայն իրեն է լսում, խաղաղութիւն ու փրկութիւն է ուզում մի ազգի համար, որ միայն ինքն է ճանաչում: Օ՛, այդ վայրկեաններին ես այնպէս սիրում, այնպէս խղճում էի Ջանան Հորքուրին, այնպէս ուզում էի լինել նրա կանչած Աստուածը, ու ողորմել այն ազգին, որի համար խաղաղութիւն, փրկութիւն էր աղերսում նա.

— Սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, սո՛ւրբ ...

Ծունկի են աղօթողները, խոնարհած են գլուխները, ծեր ճակատներ հասել են գետնին, յօնքերը ամփոփած են հոգիների մէջ, ու հոգիներն ուղղուած գերագոյնին: Զանգերը զօղանջում են կրկին, աւետում են աշխարհին, թէ սկիհն է բեմ եկած, թէ Աստուած հաղորդւում է մարդկանց հետ:

— Սո՛ւրբ, սո՛ւրբ, սո՛ւրբ ...

Քարոզ:

Տէր Մինասը խօսում է:

Նա կերպարանափոխուած է, այլ եւս հեզ, առաքելատիպ պատարագիչը մարդ է, ուսուցիչ, առաջնորդ: Ձայնը չէր ունի, երբեմն խրատող երբեմն հրահանգող, ցուցամատը՝ նոր ուղիներ մատնանշող:

Դէմնամած, խոնարհ ճակատները բարձրացած են, մէջքերն ուղղուած, ներսույց, պղտոր հայեացքները պարզուած են, յօնքերը սիրտին են դարձած ու սրտերը կեանքին կապուած: Մարդ են ու մարդկային կեանքը լաւագոյնս ապրելու համար մարտնչելու պատրաստ:

Քարոզէն յետոյ ժողովուրդը նօսրանում էր: Ջանան Հորքուրն էլ երկար չէր մնում, դուրս էինք գալիս ու բռնում տան ճամբան: Ժամերն արձակւում էր: Տո՞ւն, ոչ, տուն չէին գնում: Դեռափթեայ փողոցներով ուղղւում էին դէպի Կարսի միակ զբօսավայրը «Սադը» (ռուս. պարտէզ):

Մինչեւ ժամը մէկը, երկուսը ժամանակ էին անցնում պարտէզում, զովասուն ծառերի տակ, նստարանների վրայ նստում էին տարէցները:

Երեք տարի միայն դրացի եղանք Ջանան Հօրքուրին: Մենք փոխադրուեցինք քաղաքի կենտրոնը: Ջանան Հօրքուրն էլ թողեց Թաղը՝ բաղնիքների մօտ: Գաղթականների Թաղը քանդուեց, նրա տեղը բարձրացան հոյակապ շինութիւններ:

Այլ եւս ուշ-ուշ տեսնում էի Ջանան Հորքուրին, մեծ մասամբ բաղնիքում, գործի վրայ: Երբեմն կարճ ժամանակով գալիս էր մեզ այցելութեան: Իր գրպանում ինձ համար միշտ մի ամուշ բան էր ունենում: Համբուրում էր ինձ խանդաղատանքով ու պաշտպանում մօրս յանդիմանութիւնների դէմ: Մայրս յուսահատ էր իմ ապագայի համար, ասում էր թէ այս աղջիկը մարդ չպիտի դառնայ, խելքը բանի չի կպչում, հովարտա է, պինչը հով առած հորթ:

Ջանան Հորքուրը հակառակ կարծիքի էր, նա հաւատում էր թէ մի օր ես պիտի դառնէի իմ Բեզասը:

— Իմ Բեզա՛սը .

Ի՞նչպէս չսիրէի Ջանան Հորքուրին:

Ջանան Հորքուրը բաղնիքում:

Կարսի հնագարեան գմբէթաւոր բաղնիքները իրենց կլոր ընդարձակ օրահներով, շատրուաններով, հսկայ կլոր պորտով, մարմարեայ գուռերով, տաք ու պաղ «հուճարա» *)ներով, ինքնատիպ գեղեցկութիւններ էին.

Կիներն այնտեղ գալիս էին լողանալու, իրենց ոսկեղէն բոլոր զարդերով պճնուած:

Դամասկոսի մետաքսէ չէնճակներ, սատափազարդ, կաղնեփայտ նալլինները, բաղնիքի պղնձեայ, ոսկեփայլ սպասները, փղոսկրեայ սանտրները աւելի էին չէշտում կիների եւ մանուկների մերկանդամ գեղեցկութիւնը:

Երբ բացւում էին տաք ջրերը եւ սկսում էր լողանքի արարողութիւնը, դրնգում էին թասերը, չփում, չփչփում գլուխներէն վար թափող ջրերը: Երկար մազերն արծաթ թելերի պէս չթրթում էին սանտրների տակ, քսւած մարմինները վարդի գոյն առած՝ զարդարւում էին ջրի մարգարիտներով մանուկների մատներէն թռած սապոնի պղպջակները պար էին բռնում գմբէթի տակ ու այդ բոլորի վրայ գմբէթի նեղ լուսամուտներէն ներս ընկած լոյսը ծիածանի գոյներ էր թափում ցնցուղի պէս:

Ջանան Հօրքուրն աշխատելիս միշտ խօսում էր, կատակում, երգում:

Նա գովում էր հարս-աղջիկների սիրուն հասակը, մետաքս մազերը, չամամ ծիծերը, սեւ աչքերը, նըէկ բերանը:

Ո՛ր մէկը կարելի է յիշել իր գովասանքների, նա իր խօսքը զարդարում էր զանազան նմանութիւններով ու դարձնում մի յանկերգ, բանաստեղծութիւն, երգ:

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

*) Առանձին խցիկներ լոգանքի համար:

(6)

ՕԴԱՆԱՒԻ ՀԱՄԱՐ Ի՞ՆՉ ԾԱԽՍՔԵՑԻՆ

Թուրք օդային պաշտպանութեան ընկերութիւնը կը հաղորդէ թէ ցարդ օդային տորմիղի զօրացման համար գործօն անդամ արձանագրուած են 19,802 հոգի, որոնք վճարած են 897,576 ոսկի։ Օժանդակներու թիւն է՝ 82,477, վճարած են 277,093 ոսկի։

Այս հաշւոյն մէջ չէ պաշտօնեաներուն վճարած երկու առ հարիւրը

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը գրեն թէ պարենաւորման վարչութիւնը անհամար բողոքներ կը ստանայ։ Վերջին քանի մը շաբաթներու մէջ ծանր անկանոնութիւններ գործուած են ճարտարագործական շրջաններու մէջ, երեք պատճառներով.— 1. Արմտիքի պակաս.— 2. Անկանոնութիւն բաշխիչ օրկաններու.— 3. Հաց գնելու անկարողութիւն, քանի որ բանուորները կանոնաւոր օրավարձ չեն ստանար։ Կ՚ըսուի թէ յետնեալ վճարումներու գումարը, որ 100 միլիոն րուբլի էր անցեալ տարի, աւելցած է փոխանակ պակսելու։ Անցեալ տարի բանուորները պարէն կը ստանային, իսկ այս տարի զրկուած են այդ դիւրութենէն, քանի որ տոմսերու դրութիւնը ջնջուեցաւ յունուարին եւ ստիպուած են իրենց ստացած օրականով գնել։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ միջեւ մտաւորական եւ համալսարանական յարաբերութիւնները զարգացնելու համար, յուլիս 24ին պայմանագիր մը կնքուեցաւ Փարիզի Թրքական դեսպանին հետ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ կոչ մը ուղղելով Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան, կը յայտնէ թէ մարզպանը Փարիզ գացած է նոր սահմանադրութիւն մը մշակելու եւ երկիրը փոքր ինքնավարութեանց բաժնելու համար։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ, որ այժմ Փարիզ կը գտնուի, մեկնելէ առաջ յանձնարարած է 30—50 առ հարիւր զեղչել մաքսատուրքերը, մեծ գոհունակութիւն պատճառելով առեւտրական դասուն։

ՄԻՒՍ ԳԻՆԸ ԱԺԱՆՑՆԵԼՈՒ համար խորհրդակցութիւններ կը կատարէ կառավարութիւնը։ Մսավաճառներու ակնարկան անկարելի կը գտնէ որ եւ է զեղչ, առանց տուրքերու կրճատման։

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ժողով մը սարքեցին երէկ իրիկուն, իբրեւ բողոք հրամանագիր - օրէնքներու դէմ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ «ՊՈՂՊԱՏԵԱՅ ՍԱՂԱՒԱՐՏԱԿԻՐՆԵՐ»ՈՒ բոլոր կազմակերպութիւնները պիտի լուծուին եւ անդամները պիտի միացուին պետական բանակին։ Հալածանքը նորէն սաստկացած է անոնց դէմ։ Կառավարութիւնը կ՚ուզէ մէկ վարչութեան տակ առնել բոլոր նախկին ռազմիկները, հիթլէրական կամ ոչ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Հինգշաբթի օր տեղի ունեցաւ Շրջան 17րդ հանգրուանին մրցումը, Պորտօ — Բօշէլ, (192 քիլոմեթր), որ բաժնուած էր երկու մասի։ Առաջինը՝ Պորտօ — Բօշըֆօր (159 քիլոմեթր) խմբովին, ուր հեծելանուորդները մեկնեցան առաւօտեան ժամը ճիշդ 9ին։ Հեծելանուորդները չխտակ ճամբուն վրայ միշտ իրար կը հետապնդէին, իրենց գլուխն ունենալով նշանաւոր երեք հեծելանուորդներ՝ Ժան Աէրց, Բընէ Գրէվէգ եւ Շառլ Փէլիսիէ։ Ռոշֆոր հասնելէն 15 քիլոմեթր առաջ մնացած հեծելանուորդները փախուստ կուտան (որոնց մէջ «Դեղին Շապիկաւորը» եւ խումբէն չորս վայրկեան առաջ մուտք կը գործեն եւ ահա կը սկսի մենամարտը ափրինտ ով։ Ժան Աէրց ճիշդ գիծին վրայ յաղթական կը հռչակուի, բայց ափրինտի մէջ Ֆրանսացի Ռընէ Գրէվէգին առաջքէն անցնելով ճամբան կտրելուն համար, քոմիսէրները յետ խորհրդակցութեան յաղթական կը հռչակեն Ֆրանսացին՝ որ 159 քիլոմեթր ճամբան կտրած էր 4 ժամ, 17 վայրկեան 51 երկվայրկեան (ժամական 36 քիլոմեթր 998)։ Երկրորդ կը հռչակուի պելճիքացի Ժան Աէրց եւ երրորդ Շառլ Փէլիսիէ։

Այս հանգրուանին «Դեղին Շապիկաւորը» իտալացի Մօրէլլիէն 9 վայրկեան առաջ հասնելով, ընդհ. դասաւորման մէջ 15 վայրկեան 23 երկվայրկեանի տարբերութիւն մը կ՚ունենայ։ Այլեւս վախու բան չունի եւ մինչեւ Փարիզ կրնայ մուտք գործել յաղթական, եթէ ճամբու ընթացքին որ եւ է արկած չպատահի։

Իսկ երկրորդ մրցումը Բօշըֆօր — Բօշէլ (33 քիլոմեթր) ժամական եւ իրար հետապնդել՝ եղած է շատ աւելի հետաքրքրական։ Ամէնէն առաջ մեկնումի արդանշանը տրուած է ընդհ. դասաւորման գլուխը գտնուող հինգերուն։ Այս հինգերուն մէջէն նորէն յաղթական ելած է Ռոմէն Մաէս ունենալով երկու վայրկեան տարբերութիւն։

Ըստ ընդհ. հանգրուանին մէջ յաղթական հռչակուած էր Ֆրանսացի Ֆօնթընէյ (33 քիլոմեթր ճամբան կտրելով 52 վայրկեան, 19 երկվայրկեան (ժամական 37 քիլոմեթր 855), երկրորդ Անտրէ Լիւտիւք (Տէտէ), բայց Ֆօնթընէ ճամբան ինքնաշարժներու հետեւած եւ օրէնքի դէմ շարժած ըլլալով քոմիսէրները 5 վայրկեան ընդհ. դասաւորումէն եւ 100 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտեն եւ յաղթական կը հռչակեն Անտրէ Լիւտիւքը։

Երէկ Ուրբաթ պիտի կտրէին Բօշէլ — Լա - Բօշ - Սիւր - Իօ - Նանթ (176 քիլոմեթր) որ նոյնպէս երկու մասի բաժնուած է, առաջինը՝ խմբովին Բօշէլ— Լա - Բօշ - Սիւր - Իօն (81 քիլոմեթր), իսկ երկրորդը՝ Լա - Բօշ - Սիւր - Իօն— Նանթ (95 քիլոմեթր) ժամական եւ իրար հետապնդել որ շատ յոգնեցուցիչ պիտի ըլլայ ճամբուն երկայնութեան պատճառաւ։ Հ. Ս.

Հ Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԱՆԵԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, 27 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, 17 Rue Ampère. (Քաշան)։ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի

Գաւառ

ԹՈՒԼՈՒԶԻ վարանդեան խումբի վիճակ...... 28 Յուլիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին Մօն Դաֆէի սարրնայարկին մէջ։ Մուտքը ազատ է բոլորի համար։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ վաղագն խումբի ժողովը 4 Օգոստոս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 7ին Գատունեան Միութեան Գրադարանին մէջ։ Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ 38րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԱԿՆՈՒՆԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

մասնակցութեամբ՝ ՍԷՆ ՄԱՐԳՐԻՏԻ «ՀԱՄԱԶԳԱՍՊ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ եւ «ՄԱՍԻՍ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ.

եւ հովանաւորութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

28 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն

ընկեր ԼԵՒՈՆ ԽԹԹԵՂՊԱՍԵԱՆԻ ագարակին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկեր ԿԱՐԱՊԵՏ ՃԱՆԻԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկեր ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Երգ, Նուագ, Արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւ զաւեշտ մը «ՎԱՀԱՆ - ԽՈՐԷՆԻ» Թատրախումբին կողմէ։

Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ։ Մուտքը՝ 2 ֆրանք։

Հանդիսավայրը երթալու համար, Պուլվար Կարիպալտիէն առնել թիւ 15 եւ 18 հանրակառքերը եւ իջնել Սէն-Լու։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

28 ՅՈՒԼԻՍ ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ԺԱՄԸ 8էն ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 9

ՓԻԼԻՑ ՊԼԻՆԻԹ ԼԱ ՄՈՒՐ օդասուն պարտէզին մէջ

Գեղարուեստական բաժին.— Եւրոպական եւ հայկական պարեր ընտիր PIERRO-JAZ ղեկավարութեամբ Մասունցի ՅՈՐՕԻ։

Պաղ եւ տաք ըմպելի տեղւոյն վրայ շատ նպաստաւոր գիներով.

Սրթուղարձի տոմսի գինն է 3 ֆրանք։

Հաղ. միջոց.— Օթօպիւսները կը մեկնին փլաս կիլյարէն առաւօտեան ժամը ճիշդ 8-9-10 եւ 11ին, կէս օրէ վերջ ժամը 1-2 իսկ երեկոյեան վերադարձ ժամը 7էն մինչեւ 9ը։

Ծանօթ.— Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ Կիրակիի։

Երեկոյթ-Պարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. «ԸՆԿ. ԿԱՐՕ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

27 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

ԼԱ ՎԻՈԼԷ ԷՐՄՒԹԱԺԻ սրահին մէջ։

Կը նախագահէ ընկեր Մ. ԳՕՅԱՃԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՐԻՄԵԱՆ

Կ՚արտասանեն ընկերներ Կ. Թիւթէլեան, Կ. Չոլաքեան, Գ. Քէնտիրեան եւ Օր. Նպրազատ Գոյոյեան։ Կ՚երգէ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան։

Սպանիական պար. զանազան անակնկալներ ընկ. ԱՇՈՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆԷ

Զաւեշտ ղեկավարութեամբ ընկեր ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ

Կէս գիշերէն վերջ պար։ Կը նուագէ փոքրիկն ԱՌԱՔԵԼ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Ծանօթ.— Սրահին մէջ որ եւ է բան ծախել արգիլուած է։

ԽՆՋՈՅՔ - ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ

Խանասորի Արշաւանքին առթիւ, կազմակերպուած Փօն տ՚Օպնայի Կորիւն ենթակոմիտէի կողմէ, Դաշնակցութեան Գրադարանին մէջ։

Այս Կիրակի (28 յուլիս) ժամը 12էն սկսեալ։

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ իրենց ընտանիքով։

Կը խօսին՝ ընկերներ՝ Մ. ԲԱՐԽԵԱՆ եւ Գ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Երգ, նուագ եւ հանդէսէն վերջ հայկական եւ եւրոպական պարեր։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

Նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԸ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Կը խնդրուի Ազգ. Մարմիններէն այդ օրը վերապահել բացառաբար Ազգ. Հերոսի յիշատակին։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զարաանճաք Երիտ. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 28 յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Bld. Dugommier, Bar du Globeի սրահին մէջ։ Կը խնդրուի բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ լսելու համար Երիտասարդաց մէկ տարուան նիւթական եւ բարոյական տեղեկագիրը։

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Իսկ այնօր սպիտակ տնակում ինչ որ անսովոր շարժում կար, ինչ որ պատրաստութիւններ էին լինում։ Փոքրիկ չարաճճիները այլեւս չէին վազվզում, նրանք, զարան մտած կատուների նման, հաւաքուել էին հաւանոցի շուրջը եւ պլշած աչքերով նայում էին դէպի սենեակների լուսամուտները։ Տիկինը այն օր խոստացել էր նրանց քաղցրաւենիք բաժանել։ Նոր բոված ղահվէի ախորժելի հոտը դիւրուրում էր օդի մէջ։ Սպասաւորը հագել էր իւր սեւ սերթուկը, որ խիստ հազիւ անգամ էր հագնում, եւ կրում էր սպիտակ ձեռնոցներ ու սպիտակ փողկապ։ Նէնէն նոյնպէս հագել էր իւր տօնական հագուստները եւ պարտէզում ծաղիկներ էր փնջում սեղանի համար։ Բացուած լուսամուտներից երեւում էին սենեակներում անցուդարձ անող հիւրերի ուրախ դէմքերը։ Ինքը բժշկապետը այն օր կարել էր գլխի մազերն ու եղունգները, որ տարուայ մէջ հազիւ մի քանի անգամ էր պատահում, ժամանակ չգտնելու պատճառով։ Իսկ նրա մանկահասակ կինը հագել էր մետաքսեայ սեւ հագուստ, եւ գլխի շիկագոյն խիտ գիսակների մէջ երեւում էր մի մեծ, սպիտակ վարդ։

Հիւրերի թւում գտնւում էին տեղային ծառայողներից մեծ եւ փոքր աստիճանաւորներ իրանց կանանց հետ։ Սեղանի վրայ պատրաստուած էր նախաճաշիկ, դրած էին զանազան ըմպելիներ։ Հիւրերը ոտքի վրայ ուտում էին, խմում էին, ծխում էին եւ շատախօսում էին։ Տանտիկինը անդադար դիմում էր մէկից դէպի միւսը եւ ամենի համար նա պատրաստ ունէր մի քանի քաղցր խօսքեր։ Բժշկապետը ուշադրութիւն չէր դարձնում նրանց վրայ, այլ մի անկիւնում առանձնացած, տաք վիճաբանութեան մէջ էր մի լեռնային իշխանի հետ։ Նա պնդում էր, թէ տեղային հանքային բաղադրութեան եղանակը խիստ ապարդիւն է, եւ աշխատում էր ապացուցանել, որ արտասահմանում այժմ բոլորովին ուրիշ սիստեմներ են ընդունուած։ Վիճաբանութեանը վերջ դրուեցաւ, երբ հիւրերի մէջ լսելի եղաւ. «կամենդանտը գալիս է»։ Այդ ժամանակ միայն բժշկապետը բաց թողեց տգէտ իշխանի օձիքը, դուրս եկաւ իւր անկիւնից եւ դիմեց դէպի առնդուղները՝ յարգելի հիւրին ընդունելու համար։ Տիկինը նոյնպէս մօտեցաւ դրանը։

Կամենդանտի գալուց յետոյ, նրա բերեցին սկուտեղների վրայ շարած շամպանիայի գինու երկայն գաւաթներ։ Սառոյցի մէջ դրած շիշերը վաղուց սպասում էին այդ հանդիսաւոր րոպէին.

Կամենդանտը, բոլորի հետ բարեւելուց յետոյ, անցաւ սենեակի վերեւի կողմը եւ ոտքի վրայ մնաց։ Նրա կշտին կանգնած էր մի երիտասարդ, որին իւր հետ էր բերել։ Գունաթափ, մաշուած դէմքով այդ երիտասարդը այնպիսի տխուր տպաւորութիւն էր գործում, որ, կամ նոր էր դուրս եկել հիւանդանոցից. կամ նոր էին բաց թողել նրան երկար տարիների բանտարկութիւնից։ Այդ թառամած դէմքը, որը, երեւի, շատ ժամանակ չէր ծիծաղել այժմ փոքր ինչ զուարթացել էր, եւ նրա մռայլուած աչքերում երեւում էին ուրախութեան նշոյլներ։

Սենեակի մէջ տիրեց լռութիւն։ Հիւրերը ոտքի վրայ սպասում էին. բոլորի աչքերը դարձրած էին դէպի կամենդանտը։ Նա մի համառօտ յառաջաբանից յետոյ, հանեց ծոցից մի թուղթ, սկսեց կարդալ. Երբ վերջացրեց ընթերցումը, ամբողջ սենեակը թնդաց ուռաների աղաղակներով. «կեցցէ Կայսրը», մի քանի անգամ լսելի եղաւ բոլորի բերանից։ Յետոյ ամէնքը, շամպանիայի գաւաթները ձեռներին, մօտեցան գունաթափ երիտասարդին եւ շնորհաւորեցին նրան։

Երիտասարդը Մուրատն էր. կարդացին նրան ներումն շնորհելու թուղթը։ Նա ազատուած էր աքսորանցից։

Շամպանիայի գաւաթները դատարկուեցան. ամէնքը խմեցին Կայսրի կենացը։ Այդ ժամանակ առաջ անցաւ բժշկապետը եւ, առաջարկելով խմել մի նոր կենաց, խնդրեց նախապէս լսել իրան։ Նա սկսեց մի փոքրիկ ճառ, խօսում էր հանդարտ, սահուն եւ առանց պաճուճանքների, լեզուով։ Ճառախօսը, որ բաւական ծանօթ էր դատապարտեալի անցեալի հետ, նկարագրեց նրա կեանքի նշանաւոր գծերը, եւ գլխաւորապէս շեշտում էր այն կենսական պայմանների վրայ, որոնց անխուսափելի ազդեցութեան ներքոյ, այդ բնականից բարի եւ տաղանդաւոր երիտասարդը դարձաւ մի տաղանդաւոր չարագործ։ Եւ յետոյ աւելացրեց թէ ի՞նչպէս նա, հանդիպելով մի օրինաւոր ընկերի, նրա ազդեցութեան ներքոյ ուղղուեցաւ, զարգացաւ եւ բարոյական մարդ դարձաւ։ Նա վերջացրեց իւր ճառը այդ խօսքերով. «Եթէ ցանկանում ենք, որ մեր բանտերը, որ մեր աքսորատեղերը չլցուեն յանցաւորների ահագին բազմութեամբ, պէտք է աշխատենք անհետացնել յանցանքների պատճառները իրանց բուն արմատի մէջ»։

Բոլորը ծափահարեցին։ Գաւաթները դատարկուեցան. խմեցին ուղղուած եւ ներումն ստացած դատապարտեալի կենացը.

ԺԲ.

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆ

— Երդւում եմ երկնքի եւ երկրի բոլոր սրբութիւններով, որ դէպի ձեզ ոչ մի չար նպատակ ունեմ,— ասաց նա համոզիչ ձայնով։— Ընդունեցէք այդ նամակը։

Մի ամիս անցել էր այդ օրից։ Մի կառք սահում էր հարթ, փոշոտ ճանապարհով։ Նրա մէջ նստած էին Նէնէն եւ Մուրատը։ Երկուսն էլ ուրախ, երկուսն էլ բախտաւոր։ Կառապանը սուլելով քշում էր ձիաները կարծես, նա եւս ուրախ էր, որ տանում է մի զոյգ նորապսակ ամուսիններ.

Առջեւում, երկայն կօշիկները հագին, ցուպը ձեռին, ուղեւորի պարկը ուսին, դանդաղ քայլերով գնում էր մի ճանապարհորդ։ Երբ նա հեռուից նշմարեց կառքի մօտենալը, կանգնեց։ Կառքը հասաւ ճանապարհորդին.

— Ձեր անունով նամակ մը ունեմ, պարոն,— ասաց նա եւ մի ծրար մեկնեց դէպի կառքը։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ DIMANCHE 28 Juillet 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2868

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԱՎԱՌ

(Տարօնցիներու այսօրուան տօնին առթիւ)

— Եա՜ Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետ, կը լսէինք հազարաւոր բերաններէ, ամէն տարի այսօր: Տարինե՜ր առաջ.

Վարդավա՜ռ էր, եւ վարդի պէս կը վառէին բոլոր դէմքերն ու հոգիները: Կը ցնծային մինչեւ անգամ Քիւրտն ու Քրտուհին, «յօլօ»ներ արձակելով եւ խումբ խումբ ուխտի երթալով Ս. Կարապետ.

Անշուշտ քրիստոնէական «սուրբ»ը չէր որ կը բոցավառէր հոգիները, այդ սարալանջին վրայ:

Ուրի՛շ ոգի մը, հեթանոսական անդերու խայտանքն էր որ կը սուրանէր այդ պուրակներուն եւ անտառներուն մէջ, անծայրածիր լեռնաշխարհի մը գիծաց, Տարօնի ծիծղուն դաշտն ի վեր:

Եւ իսկապէս, հեթանոսական սուտն մըն էր «Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը», իր շրջապատով, պուրակներով, պարտէզներով, մեհեաններով, գոմբարաններով կամ ագարակներով

Ո՞վ չէ լսած կամ գիտէ Հէքիաթը, — իբրեւ խօսուն վկայութիւն մը Գրիգոր Լուսաւորչի հալածանքին հեթանոսութեան դէմ:

Ո՞վ չէ համակուած անհուն խանդաղատանքով, լսելով դեռ ալ իրը «կռապաշտական» պատմութիւններ, կամ դիտելով, անվերջ դիտելով մնացորդները քարու քանդ փառքերու.

Կանգնած՝ Ս. Կարապետի ո՛ր եւ է մէկ անկիւնը, ծառի մը տակ, պուրակի մը մօտ կամ քիչ անդին՝ Գէորգ Չաւուշի եւ Անդրանիկի անտառին ափը, ձեր հոգին թեւ կ'առնէր, կը սլանար դէպի անցեալը, եւ մեր խեղճ պատմութիւնը կը կարդար ամբողջ համայնապատկերին մէջ:

Ու ձեր աչքերը կ'ուզէին ձեւքել գետինը, սարալանջին ամէն մէկ հողակտորը, գտնելու համար ինչ որ թաղուած էր անոնց տակ, քրիստոնէութեան քարքարաններուն կողմէ:

Ոչ եւս է, այսօր, Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետը: Եւ կարմիր է, այսօր, Վարդավառը, որովհետեւ՝ այդ օրն էր որ ողջ-ողջ գերեզման գլին նաեւ Տարօնի ժողովուրդը: Ե՛ւ լերան ե՛ւ դաշտի բնակիչը:

1915էն առաջ, ամէն տարի այս օրը, Տարօնի ժողովուրդը ծիծաղ էր եւ յորդահոսան ալիք մը կենսունակութեան, ինչպէս ծաղիկները իր լեռներուն եւ դաշտերուն:

1915էն ասդին, նոյն այդ ժողովուրդին ցիրուցան մնացորդները Վարդավառի ջուրին տեղ արցունք է որ կը ցանեն, երկիրէ երկիր, եւ իրենց շքեղ ծաղիկներուն փոխարէն, արիւնատական խունկն է որ կը փնտռեն, տունէ տուն

Ինչպէս միւս բոլոր մնացորդները, որ անշնչացան Վարդավառէն առաջ կամ վերջը

Եւ սակայն, դուն կաս, Տարօ՛ն, ինչպէս կան Բարձր Հայքը, Վասպուրականը, Տիգրանակերտը, Խարբերդը, Սեբաստիան, Բաղէշը, Կիլիկիան եւ միւսները:

Երկու երրորդով կոտորուած եւ մնացեալով ցիրուցան, դուն կաս իբրեւ կենդանի մէկ մասնիկը ժողովուրդի մը որ չուզեց ծռել իր գլուխն ու մէջքը, որ թէեւ ուշ արթնցաւ, բայց գիտցաւ դարձնել զարնողին, եւ ստեղծել խարիսխ մը, կռուան մը, մեկնակէտ մը վաղուան համար:

Տարբեր պարագաներու մէջ, Վարդավառը կրնար դառնալ քու կարմիր կիրակիդ — հայկական իմաստով — փոխանակ վերածուելու սգատօնի մը:

Եւ սակայն, ահա քու մնացորդներդ են որ կ'աղաղակեն, այս պողոտաներուն վրայ եւ ամէն տեղ, — Աշխատէ որ սուգի տօնը վերածուի յաղթանակի.

Որովհետեւ, իբրեւ լերան ու դաշտի զաւակ — ինչպէս միւսները — անոնք Աշուղ Ջիւանիէն շատ առաջ գիտէին ու գիտեն.—

Փորձանք, հալածանք եւ ձնդութիւն ազգերի գլխից
Ինչպէս ճանապարհի կարաւան՝ կուգան ու կ'երթան.
Ոչ ուժեղը թող պարծենայ, ոչ տկարը տխրի,
Փոփոխակի անցքեր զանազան կուգան ու կ'երթան:

Ո՞վ կրցաւ չափել ձեր մէջ — այս ամբողջ ժողովուրդին մէջ — կուտակուած կորովն ու կամքը, որպէսզի համարձակէր արտասանել մահավճիռը, վերջնական ու անվերաքննելի:

Եւ ո՞վ համարձակեցաւ պատմութեան յանձնել մեզ, նոյնիսկ աշխարհասասան ապանդի ամէնէն կատաղի օրերուն, երբ վերը երկինքն էր, իսկ վարը՝ եաթաղանը:

Մշեցի մօր համար չէ՞ր որ կ'երգէր բանաստեղծը.

Կարդալ-գրել լաւ բան է,
Բայց երբ կուգայ քենութիւն,
Հարցուցէք աշակերտին,
Թափել գիտէ՞ նա արիւն:

Տարօնը ստացա՞ծ էր այդ գիտելիքը — արիւն թափել, յանուն ազատութեան: Եւ եթէ ծանր վրիպումներ գործուեցան, ճակատագրական պահուն, այդ չի նշանակեր թէ այլ եւս չպիտի ունենանք ոչ Վարդավառ, ոչ ալ հայրենիք մը ամբողջական:

Մեր անդարձ մահավճիռը կը տրուի այն ատեն, երբ կը մոռնանք Ե՛ւ Վարդավառ Ե՛ւ հայրենիք: Երբ կը դառնանք միջազգային բոշաներ, առանց դաւանանքի եւ առանց պատմութեան: Երբ հովին կուտանք մեր սրբութիւնները, թերեւս մարդանքը շփոթելով բուն գիտութեան հետ:

Ու մանաւանդ, երբ ուղղով ձեռքով մրցումի կ'ելլենք, բացուած ճեղքերը աւելի լայնցնելու խելայարութեամբ:

Թշնամին այդ օրը չի տեսներ, եթէ մենք սորվինք — սորվի՛նք, վերջապէս — սանձ դնել մեր ներքին թշնամութեանց, որոնք արդէն հասած են զարհուրելի եւ անըմբռնելի աստիճանի մը:

Թող Վարդավառը ջուր ցանէ բոլոր սնոտի կիրքերուն վրայ:

(1934) Ծ.

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԵՐԵՔ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐ ԱՆԳԼ. ՄԱՐԶՊԱՆԻ՝ ԴԻՄԵԼՈՎ ԱՌԱՋԱՐԿԱԾ ԵՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱԿԱԿՇՌԻ ՏԱԿ ԱՌՆԵԼ ՎԱՆՔԸ

« Ազդարար »ի մէջ կը կարդանք (23 յուլիս).—

Այսօր Երուսաղէմէն ստացանք պատճէնը անգլիերէն խնդրագրի մը որ յուլիս 15ին տրուած է Պաղեստինի անգլիական մարզպանութեան եւ կը կրէ հետեւեալ ստորագրութիւնը. «Երուսաղէմի երեք հայ երիտասարդ յաւակնեալ միաբաններու մարմին»:

Ստորագրողները կ'ըսեն թէ Ս. Յակոբի վանքը 100,000 պաղեստինեան ոսկիի պարտք ունի, բայց ինչ տարիէ ի վեր պատրիարքը եւ եպիսկոպոսները որեւէ բան ըրած չեն, զայն թեթեւցնելու համար: Վերջերս հսկայ շէնքեր շինուեցան եւ հսկայաքանակ ոսկիի վարձք գանձուեցաւ, բայց պարտքի հաշուին որ եւ է վճարում չեղաւ:

Անկէ զատ, վանքին տրուած արժէքաւոր նուէրները, ինչպէս գորգ, գահոյքներ, եւն., Եգիպտոսի մէջ ծախու հանուած են կարեւոր պաշտօնեայի մը կողմէ: Հետեւաբար.— կ'աւելցնեն ստորագրողները, կը խնդրենք ձեր Վսեմութենէն որ օգնէ մեզի եւ անմիջապէս յանձնաժողով մը կազմուի՝ Պատրիարքարանի եկամուտը հակակշռելու համար, ինչպէս կառավարութիւնը այնքան բարեխղճօրէն կ'ընէ Յոյներու վանքին համար, տասը տարիէ ի վեր:

Խնդրագիրը յետոյ կը յիշէ հետեւեալ անձերը, իբրեւ պատասխանատու գտնուած եկեղեցական պաշտօնի.— Կարապետ Նուպեան, Ռուբէն Մաթոսեան, Լեւոն Գէորգեան, Վարդան Մասրէճեան, Կարապետ Հինդլեան, Յովսէփ Դրիգորեան (Եաֆա), Մեսրոպ Նշանեան, Գէորգ Սահակեան, Մելքոն Մելքոնեան եւ Իրենայ Զիլպէրշթայն:

Բողոքող միաբանները կը խնդրեն որ մարզպանութիւնը վանքին ճնշի ոչ թէ դուրսէն, այլ ներսէն (ընդգծումները իրենց կը պատկանին), որովհետեւ դուրսէն փայլուն կը ցուցնեն, գեղեցիկ շէնքեր կառուցանելով, եւ շքեղ թափօրներ կազմելով ամէն կիրակի: Ձեր Վսեմութենէն կը խնդրենք որ անգլիացի մասնագէտ մը ղրկէ վանքը, որպէսզի հակակշռէ եկեղեցական ամենօրեայ մուտքերը: Այս ձեւով առաջքը պիտի առնուի ապագայ բոլոր մսխումներուն եւ կաշառակերութեանց:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ ՔԱՂԱՔԸ ՄՈԽԻՐ ԴԱՐՁԱՒ

Վառօդարանն ալ պայթած

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յուլիս 26 թուականով.— Այս առտու բռնկած հրդեհ մը ծագեցաւ Իզմիթ քաղաքին մէջ եւ շարունակուեցաւ ամբողջ օրը: Քաղաքին մեծագոյն մասը մոխիր դարձաւ: Բնակիչները, որոնց թիւը 13,000ի կը հասնի, ապաստանած են դաշտերը: Քաղաքին մերձակայ վառօդարանն ալ պայթեցաւ: Բազմաթիւ մարդիկ պակաս են: Կը կարծուի թէ զոհ գացած են հրդեհին

⁂ Յուլիս 23ին մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ Քաղըրհանէի մէջ (Պոլիս) եւ 33 տուներ մոխիր դարձան: Բացը մնացած են 150 հոգի:

Անգլիա նորէն կը փորձէ համոզել Իտալիան

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԿԱՅՍԵՐ ՎՃՌԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իտալեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Հռոմի անգլիական դեսպանը նոր դիմում մը կատարած է Պ. Մուսոլինիի, աջակցութեամբ Ֆրանսական դեսպանին, խաղաղօրէն լուծելու համար հաբէշական վէճը: Դեսպանը առաջարկած է գոհանալ տնտեսական մենաշնորհներով, եւ քաղաքական — հողային խնդիրներ չյարուցանել: Կը կարծուի թէ Իտալիա կատարեալ գոհացում պիտի ստանայ, եթէ հաւանի կենալ այս գետնին վրայ, մանաւանդ որ Եթովպիա եւս տրամադիր է բանակցելու այդ ուղղութեամբ: Եթէ այս փորձը յաջողի, մեծապէս պիտի դիւրանայ Ա. Դ. Խորհուրդին գործը. այլապէս անստոյգ է ելքը եւ հաւանաբար պատերազմի յանգի:

Լոնտոնի մէջ պահ մը որոշ լաւատեսութիւն տիրեց այս լուրին վրայ, բայց հորիզոնը նորէն ամպոտեցաւ, երբ թերթերը գրեցին թէ Անգլիոյ պատերազմական եւ արտաքին նախարարութիւնները կը խորհրդակցին, Առաջա-Ասիա զօրք ղրկելու մասին, պաշտպանելու համար անգլիական դեսպանատունը եւ հպատակները: Այժմ դեսպանատունը իբրեւ պահակ ունի միայն մէկ սպիտակամորթ սպայ եւ քանի մը զինուոր:

Եթովպիոյ կայսրը հետեւեալ վճռական յայտարարութիւններն ըրաւ եւրոպական թերթի մը թղթակցին.

— « Մեր հինաւուրց քաղաքակրթութիւնը չի կրնար փոխուիլ յախուռն ձեւերով: Եւրոպայի համար անհրաժեշտ կենցաղը կրնայ աղէտալի ըլլալ Եթովպիոյ համար: Մենք պատրաստ ենք հետեւիլ յամր բարեշրջման մը: Ես համոզուած եմ թէ պատերազմի պայմանները աննպաստ են իտալական բանակին համար, որ երկուքի բաժնուած է ֆրանսական եւ անգլիական Սոմալիներով: Իտալական զօրքերը բարձր լեռներուն մէջ պիտի հանդիպին այնպիսի դժուարութեանց զորս երբեք չեն նախատեսած եւ չպիտի կրնան օգտագործել իրենց արդիական սպառազինութիւնները: Միւս կողմէ Կատէնի անապատը ջուրէ զրկուած է: Ես վստահութիւն ունիմ Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, մանաւանդ եթէ Ֆրանսա եւ Անգլիա արդարութեան կողմը բռնեն: Անկարելի է որ եւ է հողային զիջում Իտալիոյ եւ եթէ պատերազմ ծագի, ես իմ բանակիս առաջին զինուորը պիտի ըլլամ, բախտակից իմ զինուորներուս»:

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը հեռագրով հաղորդեց խորհուրդին անդամներուն թէ ժողովը պիտի գումարուի յուլիս 31ին կամ օգոստոս 1ին:

« Թայմզ »ի թղթակիցը կը հաստատէ թէ հաբէշական բանակը 30,000 արդիական հրացան ունի, 15 միլիոն փամփուշտներով: Հաբէշները նշանաւոր են իրենց կարգապահութեամբ եւ նշանառութեամբ: Բանակը ունի նաեւ 11 օդանաւեր, որոնց միայն հինգը ռմբաձիգ: Հրետանի գրեթէ չունին: Կայսերական պահակ գունդը եւ հարաւային բանակը առ հասարակ ժառանգած են ար—

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ « ՓԱՆԱՄԱ »Ն

Կարդալով Երուսաղէմի գայթակղութեան լուրը, անգամ մը եւս յիշեցի ողբացեալ Շահրիկեանը, իր պատմական բացագանչութեամբ.

— Սա մի Փանամա է...

Չեմ գիտեր որքան հիմնաւոր են երեք եկեղեցականներու ամբաստանութիւնները: Չեմ ալ ճանչնար, ոչ ալ ըսել կը կարծեմ հաւատալիքներ տալ իրենց ճշմարտութեան մասին:

Բայց, քանի որ դիմած են հոգատար իշխանութեան միջամտութեան, հակակշիռ պահանջելով, կը նշանակէ թէ բաւական զօրաւոր փաստեր ունին:

Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ժխտել ոչ պարտքին գոյութիւնը, ոչ ալ ուրիշ խորհրդաւոր պարագաներ:

Վկայ՝ նոյն իսկ «Սիոն», Երուսաղէմի պատրիարքութեան պաշտօնաթերթը.

Այդ ամսագրի յունիսի թիւին մէջ, հրատարակուած է պատրիարք Թորգոմ սրբ.ի ճառը՝ 1935 — 36 վարչական եւ նիւթական տարեշրջանին բացման առթիւ.

Մէկէ աւելի ուշագրաւ պարագաներ կան այդ ճառին մէջ, բայց ես կը գոհանամ յիշելով այն որ կապ ունի օրուան լուրին հետ:

Պատրիարքը պարտք սեպած է յայտարարել պաշտօնական հանդիսաւորութեամբ, սակայն ճմռթկուած հայերէնով մը.

— « Վարչական եւ նիւթական վիճակնիս (!), իբրեւ շարունակութիւնը անցեալ տարեշրջանի վիճակին, գոհացուցիչ եղաւ ամէն մասամբ»:

Որո՞նք են «գոհացուցիչ» ըլլալու փաստերը.—

1. « Անցեալ տարուայ սկիզբը ծախսոց համար սահմանուած 23595 պ. ո. վարկին տեղ ծախսուեցաւ 24792 պ. ո.», (կը բացատրէ թէ բացառիկ ծախսեր են եղած:

2. «Տարեկան եկեմուտքնիս (!) 2032 պ. ո.ի աւելցութիւն մը կը ցուցնէ: (Նախատեսուած՝ 25462, իրականացած՝ 26825):

3. Գալով տոկոսաւոր պարտքին, « մերձ 100,000ը (պաղեստինեան ոսկի) անցեալ մայիսին իջած էր 97000ի, իսկ այս վերջինը մէկ տարուան մէջ եւս իջած է 93,000ի»:

Ինչո՞ւ աւելի չեն վճարած, երբ միւս կողմէ, նոր շէնքեր կը շինուին անընդհատ:

Պատրիարքն է որ այդ հարցումը կ'ուղղէ, պատասխանելով ալ ետեւէն գրաբարով.

— « Փափուկ խնդիր է պարտուց վճարման գործը: Երբ ամբողջովին եւ միանուագ հնար չըլլայ կատարել պարտքին վճարումը, մաս առ մաս վճարումին մէջ պէտք է ի գործ դնել մեծ շրջահայեցութիւն, որպէսզի ընդհանուր հաշուեկարգապահութեան տպաւորութիւն յառաջ չիգայ հանրային կարծիքին մէջ, եւ բոլոր պահանջողներ յանկարծ մէկ անգամէն խուժելով աղէտք չպատճառեն: Այսու հանդերձ եղած է կարելին, ու պիտի ըլլայ միշտ, որպէսզի պարտուց վճարման գործը աւելի կանոնաւոր մեթոտի վերածուի »

Սխրագէտ չըլլալով, չեմ կրնար կարծիք յայտնել այս իմաստութեան կամ անիմաստութեան մասին:

Բայց, կը փափաքիմ որ շատ չանցած ճշգրտակ մը եւս թափի մեր գլխուն, այս անգամ ալ Երուսաղէմի փանամային համար:

Ո՞ւր ես, Գրիգոր Շղթայակիր:

ՎԱՀԷ

Մխիթարեան յուշեր բանուորական շրջանէ մը

ՎԻԷՆ (Յառաջ).— Ուրախ եմ հաղորդելու թէ գործերը բաւական լաւ են: Թէեւ քանի մը ամիս առաջ կարգ մը գործարաններ օտար բանուորներ արձակեցին, որոնց մէջ բաւական թիւ մըն ալ Հայերը կը կազմէին, բայց երկար չտեւեց: Արձակուած հայ աշխատաւորները գրեթէ բոլորն ալ տեղաւորուած են զանազան հաստատութիւններու մէջ: Բացի քանի մը կին աշխատաւորներէ, ներկայիս անգործ չունինք: Գաղութը գտած է իր նախկին վիճակը: Հայերէնի դասաւանդութիւնները փակուեցան տեղական դպրոցներու հետ: Մանուկները ներկայիս օդափոխութեան գացած են Կրինցինկի լեռները: Ծախքը կը հոգան քաղաքապետութիւնը եւ զանազան բարենպատակ ընկերութիւններ առանց խտրութեան տեղացիի եւ օտարի: Շատ չնչին մաս մը միայն կը հոգան ծնողները

Գալով ինքնութեան թուղթերուն, պատասխանները հետզհետէ կը հասնին: Մինչեւ հիմա եկածները շատ լաւ են բացի մէկ հայ աշխատաւորէ որ մերժուած է (երեք զաւակներու տէր հայր մը, կ'աշխատէր Հայու մը քով): Մնացեալները ստացած են ճիշդ այնպէս ինչպէս նախորդ տարիները, առանց պայմանաժամի: Ասոնց կարգին կան այնպիսիներ որ նախապէս եղած են աշխատաւոր, բայց իրենց դիմումի ժամանակ աշխատանք չունէին: Քաղաքապետութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ: Պիտի աշխատիմ կարելի եղածին չափ հաւաքել ցանկը ամէն անոնց որ կը զրկուին աշխատանքի իրաւունքէն եւ օրը օրին պիտի հաղորդեմ «Յառաջ»ին, բոլոր մանրամասնութիւններով:

Անցած շաբաթ երեկոյեան սինէմա Գէրլիօզի մէջ ցուցադրուեցաւ «Հայ գեղջկական հարսնիքը» խօսուն շարժանկարը: Ներկայ էր գաղութին մեծ մասը, բայց բոլորն ալ դժգոհ մնացին:— Գաղութցի

դիական զէնքերով: Իսկ հիւսիսային բանակը, որուն դէմ կեդրոնացած է իտալական բանակին մեծագոյն մասը, այժմ կը հաշուէ իբր 160,000 զինուորներ, զինուած՝ Կրա հրացաններով որոնց գնդակները կապար են:

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Եգիպտոսի, Սուտանի եւ բովանդակ Արեւելքի մէջ այլեւս կասկած չունին թէ պատերազմը անխուսափելի է եւ թէ ամէն տեսակ առեւտուրներ կ'օգտուին Իտալիոյ պատրաստութիւններէն: Ամէնէն շահաբեր գործն է ըմպելի ջուրի վաճառումը: Ատէնի եւ Փորթ-Սուտանի զտիչ գործարանները կը բանին գիշեր ցերեկ: Սուտանի մէջ տրամադրելի վերջին ուղտերը ծախուած են Իտալացիներուն: Գահիրէի առեւտրականները ահագին քանակութեամբ ապրանք կը ղրկեն, կրակի գիներով ծախելու: Թէեւ քանի մը ամիս առաջ կարգ մը գործարաններ օտար բանուորներ արձակած է:

Կոմինթերնի Եօթներորդ Համագումարը

Ինչպէս գրած էինք, հինգշաբթի օր բացուեցաւ Գ. Միջազգայինի 7րդ համաշխարհային ընդհ. ժողովը, Մոսկուայի մէջ: Ներկայ էին 65 երկիրներու պատգամաւորները: Տասնմէկ լեզուներով արձանագրուած էր դասական վերտառութիւնը.— «Պրոլետարներ բոլոր երկիրներու, միացէք»: Սրահին երկու կողմերը, վեց լեզուներով արձանագրուած էր հետեւեալ նշանաբանը.— «Ճամբա՛յ պրոլետարական միացեալ ճակատով ընդդէմ ֆաշականութեան եւ աշխարհակալութեան դրամատիրական յարձակողականին»: Սթալին ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով: Նախագահական կազմը կը բաղկանայ 42 անդամներէ, որոնց մէջ կը գտնուին Քաշէն, Մարթի (Ֆրանսա), Տիմիթրով (Պուլկարիա) եւն.: Բացման ճառը խօսեցաւ Գ. Վիլհէլմ Փիք, Գերմանիոյ համայնավարներուն պետը, մանաւորապէս ծանրանալով հակաֆաշական պայքարին վրայ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Բ.- Ժողովին կազմախօսութիւնը

Նախապէս տուինք մասնակցողնե-րու անունները եւ օրակարգի նիւթե-րը,— այդ ձեւով՝ պարզ է արդէն ժողովին կազմախօսութիւնը (struc-ture):

Ցեղափոխական տարրերու մէջ, ցանուցիր, ազատական տարրեր:

Դուրս ձգուած էր իտալական գրա-կանութիւնը, եւ Գերմանիայէն հր-րաւիրուած էին անոնք որ վտարուած էին Գերմանիայէն (Հրեաները): Զէ՞ որ օրակարգը կազմուած էր,— հա-մագումարը հրաւիրուած էր,— պա-տերազմ յայտարարելու համար Գեր-մանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ: Համագու-մարին կազմակերպիչները, միւս կող-մէ, խմբակցական ոգիով չարժած էին այստեղ Ֆրանսայի մէջ,— դուրս ձգած էին ԼԷ Նուվէլ Լիթէրէրի խմ-բակը, պարզապէս որովհետեւ Արա-կոն կռուած է Մորիս Մարթէն տիւ Կարի հետ: Այսպէս թէ այնպէս, պէտք է խոստովանիլ որ կազմակերպիչները կրցած էին համագումարին խմբակ-ցական կազմութիւնը ծածկել միջազ-գային բաւական լաւ կարուած վե-րարկուով մը:

Իրականին մէջ, Փարիզի այդ գրա-կան արիսպագոսը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ վարդացումը այն ժողով-ներուն, որոնք տեղի ունեցան զանա-զան անուններով, այս վերջին տարի-ներու ընթացքին.— Պրոլետ գրողնե-րու համագումար, Խարկով (1930, Նոյեմբեր), Խորհրդային գրողներու համագումար, Մոսկուա (1934, Օ-գոստոս), Մարքսիստ (մեծ մասամբ) գրողներու համագումար, Փարիզ (1935, Յունիս):

Կազմակերպիչները կը պնդեն թէ Փարիզի գրական համագումարը առաջինն էր միջազգային նման խոր-հրդակցութեանց մէջ:

Ո՛չ, գրական միջազգային խորհր-դակցութիւններ եղեր ու կ՚ըլլան տա-կաւին, անկախ Փարիզի այս համա-գումարէն: Խորհրդային գրող Ա. Թոլստոյ եւս կը յիշեցնէր որ աւելի քան յիսուն տարի առաջ ռուս եւ ֆր-րանսացի գրողներու խորհրդակցու-թիւն մը կատարուած է Փարիզի մէջ:

Բայց միջազգային գրական — մը-տաւորական ժողովները նոր ձեռնարկ-ներ են առաւելապէս: Ազգերու Դաշ-նակցութեան հովանաւորութեան տակ Պերկսոնի թելադրանքով, 1925ին կազմուեցաւ մտաւորական համագոր-ծակցութեան միջազգային կազմա-կերպութիւն մը, որ ժամանակ առ ժամանակ համագումարներ կուտայ եւրոպական գլխաւոր քաղաքներու մէջ, գրականութեան, փիլիսոփա-յութեան եւ արուեստի վերաբերեալ հարցերու մասին: Այսպէս գրողներու եւ մտաւորականներու միջազգային համագումար մը տեղի ունեցաւ 1932-ին Ֆրանքֆորթի մէջ օրակարգ ունե-նենալով Կէօթէն, 1933ին Մադրիտի մէջ՝ օրակարգ ունենալով մշակոյթին ապագան, 1934ին Փարիզի մէջ՝ օրա-կարգ ունենալով եւրոպական միտքին ապագան, 1935ին Վենետիկի մէջ՝ օրակարգ ունենալով նախ արուեստին եւ իրականութեան յարաբերութիւն-ները, յետոյ պետութեան եւ արուես-տին յարաբերութիւնները: Բաղդա-տեցէք օրակարգի այս նիւթերը յե-ղափոխական գրողներու համագու-մարին օրակարգի նիւթերուն հետ, անմիջապէս աչքի կը զարնէ հանգի-տութիւն մը:

Ի՞նչ պէտք է հետեւցնել այս հան-գիտութենէն.

Հետեւները չերթանք: Թէեւ կարելի չէ նկրճատակել պայքարը, որ գոյու-թիւն ունի Ասիոյ եւ Եւրոպայի մի-ջեւ, եւ այն յատկանութիւնը, զոր կը մշակէ Ռուսիան,— ասիական մշա-կոյթը հակադրել եւրոպական քաղա-քակրթութեան (Ա. Պլոքի սկիւթա-պաշտութիւնը): Մօտաւորապէս տա-սը տարիներ առաջ, քանի մը եւրո-պացի մտաւորականներ ահազանգ կը հնչեցնէին՝ պաշտպանելու համար արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը (Հ. Մասի), ընդդէմ ասիական այդ զար-թօնքին: Ու Ժընեւի արիսպագոսը, որ պետութեանց ներկայացուցչական ժողովի մը երեւոյթին տակ դրամա-տիրական վիթխարի ուժերու զոր-ծակցութենէն զատ ուրիշ բան չէ մեզի համար, կը ստանձնէ արեւմտեան քաղաքակրթութեան պաշտպանու-թիւնը՝ իր հովանաւորութեան տակ խորհրդակցութեան կանչելով առաւե-լապէս քաղքենի մտաւորականներ:

Անոնց դէմ ահա գրողներու միջազ-գային տարբեր համագումար մը, ո-րուն օրակարգը կարելի է ըսել թէ մշակուեցաւ 1934ին, Մոսկուայի մէջ, խորհրդային գրողներու համագումա-րին ընթացքին:

Անոնք որ կը ներշնչուին Ժընեւէն, մշակոյթ կամ քաղաքակրթութիւն ա-նունին տակ կը ճանչնան հելլէն եւ հռոմէական աւանդութիւններու պաշտպանութիւնը, մինչ անոնք որ կը ներշնչուին Մոսկուայէն, մշակոյթ կամ քաղաքակրթ. անունին տակ կը ճանչնան ռուսական յեղափոխութեան յատկանութիւններուն պաշտպանու-թիւնը: Ահա երկու ճակատներ նոյն օրակարգին վրայ:

Հետաքրքրական է դիտել այն դէմ-քերը, որ կը տիրապետեն այդ երկու ճակատներուն վրայ: Վալերի եւ Ժիտ կը պատկանին La Nouvelle Revue Fran-çaiseի խմբակին, բայց կը բաժնուին իրենց ճակատները,— սակայն, եթէ Վալերի կը հակի միջերկրականեան մշակոյթին, գործերն իսկ կը վկայեն իր անկեղծութեան մասին, ընդհակա-ռակն փաստաոռօս մը կը մնայ Ժիտի դիրքը հանդիպակաց ճակատին վրայ, երբ կ՚աշխատուի զուգորդութիւն մը փնտռել իր գործերուն եւ դիրքին մի-ջեւ: Ժիտի քննադատներէն մին, երբ կը խօսի այդ փարատոքսալ դիրքին մասին, կ՚ըսէ թէ Դրամատիկական հեղինակին միակ ինքնատպութիւնն ալ այդ ծփունութիւնն է արդէն, կամ դժուարութիւնը զայն հանգչեցնելու ցամաքի վրայ, որոշ գետնի վրայ: Երբ կարգը գայ համագումարի ճառե-րուն, երկար կը խօսինք իր մասին Ժիւլիէն Պէնտա, որուն ներկայու-թիւնն էր որ ստեղծեց քիչ մը կեն-դանութիւն եւ մասամբ փրկեց հա-մագումարին բնախօսութիւնը, կար-ծես եկած էր այնտեղ հետաքրքրու-թեան համար: Երկար պիտի խօսինք նաեւ իրեն կապուած միջադէպին մա-սին,— միակ միջադէպը, եթէ նկա-տի չունենանք Ցիկ. Մակոլլէն Փարի յարուցած աղմուկը,— առ այժմ կ՚ար-ձանագրենք միայն որ Պէնտա օտար էր համագումարին կազմախօսու-թեան:

Երբ կուտանք գրական համագու-մարին կազմախօսութիւնը, վերջակէտ դնելէ առաջ՝ հարկ կը տեսնենք ար-ձանագրել թէ գրական կամ մտաւորա-կան բոլոր այս համագումարները չունին տակաւին իրենց dynamismeը, որովհետեւ.

Նախ, տարտամ են միտքերը եւ գա-ղափարները (օրինակ, բոլորը կ՚ըն-դունին թէ humanismeը, որուն պաշտ-պանութեան համար խօսք առին շա-տեր, լաւ սահմանուած չէ տակաւին): Այստեղ հարց մը կը ծագի արդէն,— յեղափոխութի՞ւնն է որ կը ստեղծէ գաղափարը թէ գաղափարն է որ կը ստեղծէ յեղափոխութիւնը, (այդ մա-սին յետոյ):

Երկրորդ, մինչ մարդկային մտա-ծողութիւնը կը ձախճախայ, երկրա-տարութեան մէջ կը տեսնուին ալ մը-տածողութեան հետեւորդներ, ինչ-պէս յառաջապահ գիրքերու մէջ՝ տա-րէցներ, (Ժընեւեան մտաւորական քաղքենի արիսպագոսին մէջ կը հան-դիպիք ձախ մտաւորականներու, բայց այլ եւս գաղաթը ճերմկած), — պա-րագայ մը որ կը պակսեցնէ մտածման արծուային խոյանքը կամ բարբարոս ուժգնութիւնը:

Ու խառնակ վիճակ մը:

Տարտամ ու քաոսային այս կացու-թեան մէջ, վերջապէս մարդկային մը-տածողութեան ներկայ մթնշաղին մէջ անհրաժեշտ էր կարծեմ գրել ուրուա-գիծ մը քան թէ փորձ մը: Ահա թէ ին-չու համագումարին կազմախօսու-թիւնը,— ընդարձա՛կ նիւթ — տուի ուրուագիծով միայն:

Ժողովին բնախօսութիւնը, յաջոր-դով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Ի. ՀԱՑԱՍՑԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հրաման սէրին

Հերիք է, սէ՛րս, հերիք բացկլտաս,
Հեռուոր ու Նոր սիրով կոտացի,
Հերիք է վառես մեր դաշտերը խոստ,
Որ հարսի նման կնամքով ես յղի.

Հերիք է այրես հողի սիրտն անծայր,
Ծծես անյագուրդ իր ցօղը վերջին,
Ամպի տակ անցիր, եւ հեղի՛ր ինձ մայր,
Որ լսեմ անման շշուկն առաջին:

Դադարիր եւ դու, քամի՛, խելայեղ,
Ոտնկիր կատաղած թեւերդ արծուի,
Թող երկնի աչքից պոկուի մի հեղեղ,
Թող անձրեւը գայ, թող հուակր յցուի

Թող միշտ զուլաշտոն մարգարիտ տեղայ
Մեր դաշտի վրայ, մեր արտի, հանդի,
Որ ծով հասկերի ծիրանին շողայ,
Շողան հասնիքով հնձուոր, գեղջուկի:

Հերիք է, սէ՛ր, հերիք կտտոդես,
Այրես դաշտերը, պայծառ դալար,
Դու խոտոտ եղիր, մայրդ սրտի ոլոտ,
Որ շողրդ չինի քնար ռսկելար:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

(Գրական Թերթ)

ԾԵՐՈՒԹԵԱՆ ԾՈՒՆԿԸ...

— Տարի՞քը, ծննդեան թուակա՞նը:
Ո՛չ.

Աւելի կը նախընտրեմ Արիստոփանի մը ճերմակ մօրուքը համբուրել, քան դարավերջի պատանիի մը սանտրած ու խնամքով ծեփուած սեւ գլուխը շո-յել.

Խօսքս ոգիի մասին է:

X

Պէտք է կասեցնել ամէն թռիչք, պէտք է կորսուել երեւակայութեան ստեղծած բոլոր հորիզոնները, պէտք է թոյն քամել հոգիի խորերէն, — հայ իրականութեան ներկայ մահա-ցունց պատկերը կերտելու համար

— Ցոռեռեսութի՞ւն:

X

Բայց ահաւոր վտանգը դրան սեմէն ներս է մտեր եւ իր հաստ կացինը ցեղի արմատին է որ կը զարնէ ..

Նորէ՞ն ուրիշ է մեղաւորը, դա-րերուն յանկերգը, զարերուն սահող հոսանքը չի մոռցներ

— Ի՞նչ է պատասխանը, ոչ մէկ ժա-մանակ հայ քնարը այնքան է բաց-ուեր, որքան այս տասնըհինգ տար-ուան միջոցին,— երբ հազարամեայ կեանքի մը ընթացքին յոռեսուած ա-հեղ փոթորիկը տակն ու վրայ ըրաւ երկիր մը, արմատախիլ փշուրները զարկաւ հորիզոններէն անդին ... Եւ ահա այնքան ամէն գոյնի, ամէն ձեւի համաստութիւններ, պրոցներ, թերթեր, միութիւններ

X

Բայց արեւմուտքէն արեւելք, հիւ-սիսէն հարաւ, չէ՞ք նկատեր — ծերու-թեան շունչ մը, մահուան շունչ մը կը փչէ ամէն կողմ ..

Ընդհանուր նշանարան մը, պահպա-նողականէն մինչեւ ազատամիտը,— բոներ է ամէնուն հոգին.— Անցեալի պահպանումը:

Դաստատուի մը թուլամորթ փափ-կանկատութեամբ ամէնուն ձգտումն ու նպատակն է պահպանել անցեալը: Կարծես թէ ներկայ սերունդի միակ գործն այդ ըլլար, ու ամէն կողմէ զարնելով հին արժէքներու թմբուկը, մարդիկ կը կարծեն թէ իրենց սրբա-զան պարտականութիւնը կատարած կ՚ըլլան ... Ա՜հ, սագերուն կանչը — մեր նախնիքն ազատեցին Հռոմը—եթէ գէթ ազատած ըլլային ...

Ժողովուրդներու ներկայ օրերու գոյութեան կռուի ընդարձակ կրկէսի մէջ մեր բարոյական պաշտպանու-թեան խարիսխը միայն անցեալի յա-ճախ մգլոտած բառակոյտերու դէզին է ձգած:

X

Արժէքներու գնահատութիւն,— ա-մէն տեղ, նոյն հասատուն, քիչ մը տքալով տարիներու բեռան տակ, մա-շած վերարկուն ուսերուն, վերմակ մը ծունկերուն, բազմոցին վրայ ծա-լապատիկ, ձեռքերը կը շփէ ինքնիրմէ գոհ, անցեալի դումարներու տոկոս-ները, երբեմն ալ տոկոսներու տո-կոսները կը հաշուէ ... Բայց անարկի-լէիծ ծուխէն քիչ մը աւելի մթագնած հայեացքը չի կրնար նկատել, որ իր այնքան հպարտութեամբ պահած դր-րամագլուխը իր նախկին արժէքը կոր-սնցուցեր է...

X

Հաստատուն վստահ որ զաւակներու ապագան ապահովեր է, իր ծերու-թեան իրաւունքի աթոռին վրայ կը շոյէ մեղմօրէն գլուխը այն զաւկին, որ հնազանդութեան գլխարկը մինչեւ ականջները քաշած, խելօքիկ, դրան առջեւ՝ ձեռքը կուրծքին ծերուկի հր-րամաններուն կը սպասէ անոր պահ-պանած անվթար պահելու խոստում-ներով:

X

Ցամքե՞ր է արդեօք այս ժողովուրդի ստեղծագործական արիւնը, ո՞ւր է նոր սերունդը ժամանակին համապա-տասխան գաղափարախօսութեամբ ու պատասխանատուութեան համարձակ գիտակցութեամբ

Ո՞ւր է այն սերունդը, որ կրակ ու-նի իր աչքերուն մէջ, սերունդ, որուն ռունգերէն ուժի գոլորշին կը մխայ, սերունդ, որ յեղաշրջելու, յեղափո-խելու եւ նոր արժէքներ ստեղծելու անմարելի եռանդն ունի ...

X

Ան չէ մեռեր, բայց իբրեւ խորթ զաւակ հաստատուի զառամած ուղե-ղին, անուականօրէն դուրս կը նետ-ուի հարազատ տունէն: Ան չէ մեռեր, բայց դառնութեան ու վայրոյթի կա-կիծը սրտին մէջ, աստմերը պինդ սեղմած՝ դաժան կեանքի, ղժոխային պայքարին դէմ առ դէմ, նոր արժէք-ներ ստեղծելու հուրը հոգւոյն խոր-քը, մայրաքաղաքներու մայթերուն վրայ թէ հեռու անապատներուն ա-ւազին մէջ, ան իր չոր հացը գրպա-նէն կը հանէ, իր չոր հացը իր ծուն-կերուն վրայ կ՚ուտէ

Բայց մինչեւ ե՞րբ:

X

Ահաւոր վտանգը դրան առջեւն է, բայց բազմոցներուն վրայ ընկողմա-նած հաստատուն չի տեսներ Ժողո-վուրդի մը իսկական հարստութիւնը, նոր սերունդը, որ ամենօրեայ չփման ու յարաբերութեան մէջ է միջազգա-յին իրար խաչաձեւող ուղիներու վը-րայ, զուն չես կրնար անոր արգիլել ընթացք տալու իր բնական երիտա-սարդ ձգտումներուն, եթէ նոյն իսկ օրական հազար անգամ, սագմոսի մը պէս մրմնջես անոր ականջին.

— «Վերացական գաղափարներով մի տարուիր»

Վերացական գաղափարներու փունջ մը չէ՞ արդեօք անթանփառաբանուած «փառաւոր անցեալի» տոնակատարու-թիւնը, «Աստուածաշունչի թարգմա-նութեան» քիչ մը չափազանց ինքնա-հաւան ու սնամէջ ցոյցերէն մինչեւ այնքան յաճախ կրկնուող հանդէսնե-րուն ցուցադրութիւնը:

Ինչո՞ւ այսօրուան այն յոգնութեան, որուն վրայ կը շարունակէ ոտքայ ամ-բողջ ժողովուրդ մը ..

— Ժամանակնե՞րն են փոխուեր

Ո՛չ:

Հրաշալի դար, քանիերորդ դարը, ես կը տեսնեմ բոցավառ հրդեհ մը, ամբողջ Երկրագունդը պարփակած կը լափէ ամէն ինչ, ե՛ւ ընկերային ըմբռնումներ, ե՛ւ քաղաքական սակէտներ, ե՛ւ տնտեսական հա[...] ծրագիրներ:

Հրաշալի դար ..

Եւ կրակը կը մաքրէ դարերու [...] ծիքով ամրացած ոճիրներու գործ[...]ըը:

Հրաշալի դար:

Ու Հայու տուեքը այդ ամբողջ[...]բածութեան վրայ ճանչցող ու [...] շող գերաններու տակ ապաստան[...] փնտռէ երբեմն մուրացիկի հագուս[...]տով, չարաթական 100 կրամ միս [...]րալով, այլ վայր մը, Միջերկրական[...] ալիքներուն ականջէս՝ անոր յորձա[...]ներուն ուժին ապաւինած՝ [...] վրայ նետած լաթերուն [...] իր անօթութենէ կակռացող փորը [...] գեցնելու ... ո՞վ դարերու վրէժ եւ այս օրերուն՝

Հայ քաղաքական, մտաւորակա[...] պաշտօնական թէ անպաշտօն հաս[...]տուն կը մերժէ իր օգնութեան ձեռ[...] հայ ստեղծագործող ուժին:

X

Հայ հասատուն միլիոններու վ[...] նետած ամլութեան մոլուցքով [...] կը մղէ հայ ստեղծագործող միտ[...] ոչնչանալու կամ օտար դռներ զարկ[...]լո՞ւ:

Ժամանակն է բանալու դռները, [...] կարաց ընդունելու բոլոր ստեղծա[...] գործութեան ընդունակ միտքե[...] Ժամանակն է որ պատրաստութիւ[...] միայն լսելու թէ ինչ են ըսեր, եւ [...] կ՚ըսեն մեր մասին օտարները ...

Ժամանակն է պատրաստուելու [...] օտարն ալ լսէ, թէ հայը հայէ[...] կ՚ըսէ իր մասին:

ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ թանաքով եւ մելանով:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԱՐԱՄԱՐԸ ԵՒ ՉՈՐՍ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐԸ

Արամար իր ժամանակին ամէնէն հռչակուած իմաստունն էր: Անիկա արտաքին ու ներքին ելեւէջներով սեր-տած էր կեանքը: Հասած էր խորունկ ծերութեան: Պարթեւ հասակով, զմ-րէթաւոր ճակատով, գեղեցիկ ու բա-րի աչքերով եւ հայրապետական մօ-րուքով ծերունի մըն էր ան:

Մայրաքաղաքին մէջ ծաղկած էր իր անունը: Իր համբաւը հեռուհեռէ արմատ ու ճիւղ էր նետած մինչեւ հե-ռաւոր գիւղերը: Իր խօսքերը փոխ-ուած պատգամներու եւ առակներու, ամէն օր, ամէնուն բերնին մէջ էին: Մեծամեծներ կը դիմէին իր խորհուր-դին, նեղուածներ կը դիմէին իր հնա-րամտութեան եւ բազմութիւններ կը հետեւէին իր դասերուն: Ան կը ճանչ-նար կեանքը իր լեզուին գիրերուն պէս: Իր հոգիին անհուն բարութեան մէջ իր միտքը պաղասու ծառաստան մըն էր: Մարդիկ չէին գիտեր թէ իր իմացականութի՞ւնը աւելի գովեն թէ իր առաքինութիւնը:

Օր մը, իմաստուն Արամարը իբրեւ օդափոխութիւն գացած էր իր երկրին հեռաւոր ու սիրուն գիւղերէն մին: Ամբողջ գիւղը տակնուվրայ էր եղած: Գիւղացիները, մանաւանդ գեղջկու-հիները, կը շատաբանէին իր մասին: Ամէն ոք կը փափաքէր տեսնել ու խօ-սիլ իմաստուն Արամարին հետ: Ոչ ոք սակայն կը համարձակէր:

Արամար իր ժամանակը կ՚անցընէր իր լուսաւէտ սենեակին մէջ, երբեմն ալ վերջալոյսին երփներանգ շողերով զգեստաւորուած ման կուգար դետա-կին եզերքը, միս մինակ իր խոհերուն հետ: Գիւղը ամբողջ զինքը կը դիտէր հիացումով եւ ապշութեամբ: Բաւա-կան օրեր անցած էին եւ սակայն ոչ ոք յանդգնած էր մօտենալ Արամար իմաստունին, բառ մը փոխանակելու համար անոր հետ: Կարիճը ան պիտի համարուէր որ պիտի խիզախէր մօտե-նալ փիլիսոփային եւ քանի մը խօսքով առուլիս ունենար անոր հետ:

Այդ կարիճը աղջիկ մը եղաւ:

Գիւղին ամէնէն գեղեցիկ աղջիկը, որուն անունն էր Շանուշէք:

Առաւօտ մըն էր: Շանուշէք հագաւ իր ծաղկաւէտ զգեստը եւ իբրեւ կեն-դանի գարուն ներկայացաւ Արամա-րին ու ըսաւ համարձակ անմեղութիւ-նով.

— Քեզի համար կ՚ըսեն թէ կը ճանչ-նաս կեանքը տասը մասներուդ պէս: Փիլիսոփայ, իմաստուն ու բանաս-տեղծ ես: Ամբողջ կեանքիդ մէջ ճշ-մարտութիւնը քարոզած ես եւ շիտակ խորհուրդներ տուած բոլոր քեզի դի-մողներուն:

Իմաստուն Արամարը հիացած աղջ-կան գեղեցկութեան ու ձայնին, քաղ-ցըր ժպիտով մը հրաւիրեց նստիլ իր դիմացը. Աղջիկը վստահեցաւ: Արա-մար պարտաւորուեցաւ երկրորդել եւ երրորդել հրաւէրը: Գեղուհին իր վարդենի մարմինը հանգչեցուց բազ-մոցի մը վրայ եւ սկսաւ դիտել զետ-նի գորգը որուն վրայ սիրահար զին-ուորականներ իրենց սէրը կը յայտ-նէին իշխանուհիի մը:

Արամար ըսաւ աղջկան.

— Գեղեցիկ աղջիկ, ինչ որ բախ-դուն ինծի ճշմարտութիւն ըլլալէ ա-ւելի երաժշտութիւն էր: Քանզի քու ձայնդ կը հնչէ նէյէ մը դուրս հոսող մեղեդիին պէս: Ինչ որ ալ ըսես, ինչ որ ալ պատմես հաճելի է ինծի, քանի որ ձայնդ զարուն կը հոտի տեսքիդ նման:

— Իմաստուն հայր, ես անարժէք աղջնակ մըն եմ, սակայն չեմ գիտեր ինչու գիւղին երիտասարդներէն չորս հոգի սիրա տուած են ինծի: Ժամա-նակ է որ մարդու երթամ: Կը փափա-քիմ ընտրութիւն մը ընել այդ չոր-սին մէջ: Եկած եմ խնդրելու որ օգ-նէք ինծի իմ ընտրութեանս մէջ: Կ՚ու-զեմ գիտնալ թէ այդ չորսէն ո՞րն է որ ամէնէն աւելի կը սիրէ զիս:

— Դուն ինքդ ո՞րն է որ ամէնէն ա-ւելի սիրած ես: Զօրաւոր ու մեծ սի-րոյ հոտը զուն ինքդ չե՞ս առած:

— Իմաստուններու թագաւորն ես դուն: Ես եկած եմ վաւերացնել իմ ընտրութիւնս:

— Լաւ ուրեմն: Զատ զատ նկարա-գրէ ինծի քու սիրահարներուդ ըն-թացքը եւ ես քեզի ըսեմ թէ ո՛րն է որ քեզի կը սիրէ ամէնէն աւելի:

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց: Կարմիր վարդեր կը ծաղկէին Շանուշ-քէին այտերուն վրայ:

Արամար խորապէս բարի ժպիտով մը հրաւիրեց Շանուշէքն քանի մը խօսքով պատկերազարդել իր սիրա-հարներուն նկարագիրը կամ աւելի ճիշդ անոնց վերաբերումը իրեն հան-դէպ:

Վերջապէս Շանուշէք մեղմ ու երկ-չոտ անուշութիւնով սկսաւ խօսիլ.

— Առաջինը հարուստ է: Ան ինծի կը բերէ մեծտ ընծաներ: Թանկագին մարգարիտներ եւ ռուսականներ: Բոլորն ալ մերժած եմ: Ան ինծի կ՚առաջար-կէ ոսկի տուն եւ ճոխ կենցաղ: Հեռա-ւոր քաղաքներէ անուշահոտութիւն-ներ, մետաքսներ եւ հայելիներ բերել կուտայ: Պաղատելով կը խնդրէ որ ընդունիմ իր պարգեւները.

Արամար ըսաւ.

— Նկարագրէ երկրորդը:

— Ինծի սիրտ տուողներէն երկրոր-դը կատակախօս մէկն է: Կը ջանայ զա-ւել ծիծաղս իր սրամիտ խօսքերը ը-նելով, եւ սակայն չեմ յաջողիր: Ան ինծի կը պատմէ, մեծ ճարպիկու-թեամբ եւ յաջող ձեւերով, զանազան զուարճալի առակներ ու մանրավէ-պեր:

— Նկարագրէ երրորդը:

— Անիկա նշանաւոր խօսող մըն է: Ունի պերճ լեզու եւ խօսած ատեն բա-նաստեղծութիւն կը հիւսէ: Հրաշալի կերպով կ՚արտայայտէ իր սէրը եւ ժամերով կրնայ օրօրել ու արբեցնել զիս իր նախադասութիւններով: Այս-քան:

— Աղջիկս, այդ երեքէն ոչ մէկը քեզ կը սիրէ այն մեծ զգացումով ո-րուն միայն կ՚ըսեն ճշմարիտ սէր:

Հիմակ նկարագրէ չորրորդը:

—Չորրորդը դժուար է նկարագրել: Ո՛չ, ո՛չ, շատ գիւրին է: Անիկա բառ մը չըսեր, բնաւ բառ մը չըսեր իր սիրոյ մասին: Ամբողջովին լռութիւնն է: Հազիւ կը համարձակի նայիլ ին-ծի: Ոչ կը դպի, ոչ կը մօտենայ: Եր[...] կը նայի ինծի՝ կը կարծեմ որ ծաղ[...] մը կը դիտէ եւ վարդ մը կը հոտո[...] հեռուէն: Ոչ ընծայ, ոչ ծիծաղ, [...] ալ խօսք ունի ան: Աղքատ, անխօս [...] լուռ է: Բայց չեմ գիտեր ինչու մի[...] այն զինքն է որ կը սիրեմ, միայն [...] սիրոյն է որ կը վստահիմ ...

— Եւ շատ իրաւամբ: Ահա այդ եր[...] տասարդն է որ ունի քեզի հանդէ[...] այն խորունկ զգացումը որուն կ՚ըս[...] սէր: Քանզի ճշմարիտ սէրը այն է [...] լեզու չունի: Ու բոլոր անոնք որ թ[...] թակներու պէս, օրն ի բուն, կը խ[...] սին, կ՚երգեն, կը գրեն իրենց սիր[...] մասին՝ անոնք կը կարծեն միայն թ[...] կը սիրեն:

Երբ Շանուշէք գլխահակ շնորհա[...] կալութեամբ կը պատրաստուէր հե[...] ռանալ իմաստուն Արամարէն՝ գէ[...] ելաւ իր համր սիրահարին, սենեակի[...] դրան մէջ:

Իմաստուն Արամարը ճանչցաւ [...] հասկցաւ ամէն բան: Զանոնք վար զը[...] րաւ եւ հիւրասիրեց իր սենեակի[...] մէջ:

Եօթը օր վերջ անոնց հարսնիքն [...] զաւ:

Կ՚ըսեն թէ դեռ կը շարունակուի այդ հարսնիքը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«Տասը օրեր»

— ● —

Շաբաթ երեկոն, Ֆրանսացի ընկերոջ մը հետ, կառքով կը սուրանք դէպի Գէլվիլուազ՝ բանուորական թաղի մը մէջ, համայնավար սրահ մը, ուր պիտի ներկայացնէին՝ ռուսական յեղափոխութեան տասը օրերը։ Կառավարութիւնը արգիլած ըլլալով ներկայացումը, տեղի ունեցաւ գոնփակ։

Առաջուց սահմանափակ թիւով հրաւիրագրեր հրապարակ հանած էին.

Ներս կը մտնենք սրահէն։ Սկսած է արդէն բանախօսութիւնը։ Գ. Ֆէրնան Կրրընէյն է՛, Ռուսիայէն նոր վերադարձած, որ իր տպաւորութիւնները կը պատմէ, կը գովաբանէ Խ. Միութիւնը, կը նկարագրէ ժողովուրդին վիճակը, տեղեկութիւններ կուտայ հողի մասին։ Կ'ըսէ թէ ցարական իշխանութեան ժամանակ խոպան դաշտերը այժմ ամբողջովին փոխուած են, թէ տասնըհօթ տարիներու ընթացքին, այդ կարճ ժամանակամիջոցին մէջ, խորհրդային Ռուսիան կրցած է այդ գաղափարը բեղուն դարձնել։ Գիւղացիները ուրախ են, չկայ այլեւս նախկին բանի իշխանութիւնը, եւ բոլորը ազատ են։

Գործարաններու մասին խօսելով, կը պատմէ թէ քանի մը տարուան ընթացքին ահագին յառաջացում ցոյց կուտան. կարելի չէ ըսել այդ գործարաններուն ծաւալը, կարելի չէ տեսնել միւս ծայրը, իսկ ներսը վերջին դրութեամբ մեքենաներ տեղաւորուած են։ Բանուորը իր կոչքին ունի ազդիւրը, բերանը զովացնելու համար ճամբաներն ալ փոխուած են։ Եւայլն։

Վերջացնելով իր խօսքը Ռուսիոյ մասին, ուզեց քանի մը տեղեկութիւններ ալ տալ, խորհրդային երկիրներու ուրիշ ազգերու մասին։

Ցարմար դատեց խօսիլ Թաթարներու վրայ։

Ֆրանսայի ժողովուրդին քիչ մը անծանօթ ըլլալով այդ անունը, պէտք էր բան մը նմանցնէր։ Եւ բացատրեց.

— Vous savez que les Tartares sont pires que les Arméniens. (Գիտէք որ Թաթարները աւելի գէշ են քան Հայերը)։

Ֆրանսացի ընկերս կը կռնէր ուսիս վրայ, կը կարծէր թէ ես պիտի պարծենայի...

Ու բանախօսը սկսաւ նկարագրել այդ ժողովուրդը, որ յառաջ գացած է շնորհիւ Խորհրդային Ռուսիոյ։ Դպրոցներ կը շինուին եւ ժողովուրդի մեծ մասը սկսած է կարդալ գրել սորվիլ։ Միայն նկատեց թժիշկներու պակասը։ Երեք օրը անգամ մը միայն, բժիշկը այցելութիւն կը կատարէ։ Հիւանդներն ալ սկսած է երեւալ այդ ժողովուրդին մէջ։

Բուն շարժանկարէն առաջ, ներկաներուն ցոյց տուին յուլիս 14ի «ժողովրդական ճակատ»ի թափօրը։

Թէեւ յստակ չէին պատկերները, սակայն ներկաները առով ալ կը գոհանան։ Իսկ ընկերս կը սկսի դժգոհութիւն յայտնել.

— Եթէ գիտնայի այսպէս ըլլալը չէի գար։

Կը խրախուսեմ որ մնանք.

Քանի մը վայրկեան յետոյ կը սկսի «Տասը օրեր»ու ներկայացումը։

Ցարին արձանն է որ վար կ'առնեն։ 1917ի փետրուարի յեղափոխութիւնն է։ Տապալած է ցարը եւ անոր փոխան կ'ընտրուի ատժամեայ կառավարութիւն մը, Քէրէնսկիի ղեկավարութեամբ։

Նախ պատերազմական նախարար, վարչապետ եւ հետզհետէ կ'ուզէ ինքզինքը դիկտատոր հռչակել, կ'երազէ Նափոլէոն մը դառնալ։

Ժողովուրդը սակայն կը հասկնայ, պոլշեւիկները երեւան կուգան, կ'ուզեն տապալել այդ իշխանութիւնը։ Այդ ժամանակ տեղի կ'ունենայ մենշեւիկներու եւ պոլշեւիկներու համագումարը եւ կը յաղթեն այս վերջինները։

Լէնինն է իրենց պարագլուխը։ Սափերը կը սկսին, երբ պաստառին վրայ կ'երեւայ ճաղատ գլուխը։

Քէրէնսկի չուզեր կառավարութեան ղեկը յանձնել այդ մարդոց։ Զինուորական վարժարանի ուսանողները կը հաւաքէ, ինչպէս նաեւ կիներ եւ մուժիկներ։

Գիւղերէ կը հասնին մուժիկները։ Լէնինի մարդիկը գիշերանց շոգեկառքին գիծերը կ'աւրեն։ Շոգեկառքը կը կենայ եւ գիւղացիները վար կ'իջնեն։ Անդիէն մէկը կը մօտենայ, Մուժիկները իրենց սուրերը կը հանեն պատեաններէն, պատրաստ են։ Եւ ահա իրենց մօտ կուգայ այդ մարդը։ Կը խօսի

— Ինչո՞ւ համար կռուիլ, որո՞ւ համար մեռնիլ, կը բաւէ այլեւս արքան դոհ գացինք անոնց համար, եղբայրներ ենք մենք։

Մերկացած սուրերը կը մտնեն իրենց պատեաններուն մէջ, իրարու ձեռք կը թօթվեն, իրար կը համբուրեն, չէ՞ որ եղբայրներ են։

Քէրէնսկի կը շարունակէ գործել, մտադրած է դիմադրել։ Իրեն պայմանաժամ տրուած է մինչեւ տասներկու, ժամերը կ'անցնին, սակայն ինք մտադիր չէ յանձնելու կառավարութիւնը։

Ժամը կը մօտենայ, պալատին շուրջ պահակ կեցած են զինուորական վարժարանի երիտասարդ տղաքը եւ զինուած կիներէ բաղկացած խումբ մը։

Կիները անհամբերութեան նշաններ ցոյց կուտան, կամաց կամաց կը լքեն դիրքերը։ Վախը պատած է իրենց սիրտը։

Պալատին մէջ հաւաքուած են երիտասարդներ եւ պալատական մը կը խօսի.

— Պէտք չէ այլ եւս սարուիք խօսքերէ, պէտք չէ այլ եւս գերի դառնաք Գերմանացիներու կողմէ վարձուած այդ մարդոց, պէտք է պաշտպանէք ձեր հայրենիքը...

Ցանկարծ կը նկատեմ որ ընկերոջս գլուխը հետզհետէ կը ծռի։ Սկսած է քնանալ, կը ցնցեմ եւ աչքերը բացած կրկին կը սկսի դիտել

Ծիչդ այդ պահուն ռումբ մը կը պայթի պալատին մէջ։ Պալատականները կը վազեն ասդին, անդին խուճապի մատնուած, մինչ դուրսը կը շարունակուի կռիւը Բոլշեւիկներու ղեկավարն է Անտոնով։

Ցաղթած են յեղափոխականները եւ գերի բռնուածպալատականզինուորներու վրայ կը գտնեն արծաթեղէններ։

Ներկաները կը սկսին խնդալ եւ բոլորը մէկ կ'երգեն «Միջազգային»ը։

Շարժանկարը ամբողջութեամբ համր է։

ՇԻՐԶՈՒՆ ՈՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք
« ՅԱՌԱՋ »Ը

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

— ● —

Շարժանկարի հայ տաղանդաւոր բեմադրիչը, Ռուբէն Մամուլեան, քարոզչական պայքար մը բացած է ի նպաստ գունաւոր շարժանկարին, ամերիկեան մամուլին մէջ։ Իր մէկ յօդուածէն քաղուածաբար.—

Եօթը տարի առաջ, ձայնի մուտքը յեղափոխութիւն յառաջ բերաւ պաստառին վրայ։ Մինչ այդ, համր շարժապատկերը տիրապետեց ձայնին եւ շարժապատկերն անունը տեղի տուաւ «խօսուն պատկեր»ին։ Եթէ սինեմայի արտայայտութեան միջոցներու փոփոխման դէպքին հետ կը փոխուի նաեւ անունը, այդ պարագային, իրաւ հետեւանք գոյներու ներմուծման, մէկ քանի տարուան մէջ, «խօսուն պատկեր» անունը իր հերթին կը փոխուի «խօսուն գունաւոր շարժապատկեր»ի։

Պաստառի վրայ, մինչեւ հիմա մենք զգացած չէինք գոյներու պակասը, որովհետեւ շարժապատկերը, ի սկզբանէ, ծնած էր սեւ ու ճերմակ։ Բայց երբ գոյնը մուտք գործէ պաստառի վրայ, անոր բացակայութիւնը մեզի զգալի կը դառնայ ճիշդ այնչափ, որչափ զգալի է ձայնի բացակայութիւնը, երբ մենք այսօր կը դիտենք քանի մը տարիներ առաջ պատրաստուած անխօս պատկերը։ Ձեմ ուզեր ըսել, որ բոլոր պատկերները անպատճառ գունաւոր պէտք է ըլլան, բայց ի հարկէ՝ ամենամեծ մասը գունաւոր։ Նոյն երեւոյթը տեղի կ'ունենայ նաեւ նկարչութեան մէջ։ Թէեւ մենք կը հիանանք եւ կը սիրենք սեւ ու ճերմակ գծագիր նկարները, բայց միթէ մենք այսօր, նկարչութեան մէջ, կրնա՞նք գոհանալ առանց գունաւոր ներկերու։ Պաստառը մինչեւ այժմ մատիտ կը գործածէր, իսկ այսօր անոր կը տրուի ներկ եւ վրձին։

Գոյներու մուտքը պաստառի վրայ, գարնան մուտքը կը յիշեցնէ, եւ իր յուզիչ ու թելադրիչ յատկութեամբ արուեստագէտին առջեւ կը բանայ ստեղծագործական նոր հորիզոններ, իսկ հանդիսատեսին կուտայ գեղարուեստական մեծագոյն հաճոյք։

Գոյնը բնութեան ամենահմայիչ եւ ուժեղ յատկութիւններէն մէկն է։ Բաւ է միայն երեւակայել թէ ինչի՞ կը նմանէր աշխարհը, եթէ գոյներէն զրկէին։ Ի՞նչ կը դառնար մեր կեանքը, եթէ մենք ստիպուած ըլլայինք ապրիլ այնպիսի միջավայրի մէջ ուր երկինքը, ծառերը, ծաղիկները եւ ամէն առարկայ ըլլային միմիայն սեւ, ճերմակ եւ մոխրագոյն։ Ձաշակած լինելով գոյներու կենսատու հաճոյքը, ~~անհնար~~ մեկնումէն[illegible] մեռնէինք։ Գոյներու ոէրը եւ դէպի գոյները ունեցած զգայականութիւնը մարդկային էակի ամէնէն ուժեղ բնազդներէն մէկն է։ Եթէ դուք, այսօրուան քաղաքակրթեալ մարդու ամենահիմնական եւ էական յատկութիւնները կ'ուզէք գիտնալ՝ դիմեցէք վայրենի մարդոց եւ երեխաներուն։ Եւ դուք կը տեսնէք, որ կերակուրէն յետոյ անոնք ամէնէն շատ կը սիրեն գոյն եւ փայլ ունեցող իրերը։ Եւ այդ բնազդը կենդանի է եւ ուժեղ բոլորիս մէջ։

Մինչեւ այսօր գոյներու մեր պահանջը շարժապատկերի մէջ գոհացուած չէր։ Բայց երբ գոյնը մուտք կը գործէ պաստառի վրայ, առանց գոյներու մենք մեզի դժբախտ կը զգանք։ Գոյները շարժանկարին կը հաղորդեն նոր եւ մեծագոյն ույժ։ Մեր ամէնէն ուժեղ տպաւորութիւնները կը ստանանք տեսողութեան միջոցաւ։ Մինչեւ այսօր, շարժանկարի մէջ, մենք գործ ունէինք միայն լոյսի ստուերի շարագրութեանց հետ, այժմ երբ յաւելեալ տարր՝ մենք ունինք գոյն, վերջինս ոչ միայն կը զարդարէ պատկերը, այլ եւ կ'ուժեղացնէ պաստառին վրայ կատարուող պատմութեան զգայական եւ դրամաթիք տպաւորութիւնը։

Մարդիկ եւ կենդանիներ անգիտակցաբար եղած են եւ ենթակայ են միշտ գոյներու մագնիսացնող ազդեցութեան։ Որքան յաճախ մխիթարանք էք գտած արեգնամուտի փառայեղ եւ ձոխ գոյներու եւ ստուերներու ազդեցութեան տակ։

Գոյներու եւ ստուերներու մէջ, բացի զուտ տեսողական գեղեցկութենէն եւ զուարճական արժէքէն կայ նաեւ որոշ զգացողական ու մտային բովանդակութիւն։ Այս հանգամանքը պարզապէս վրիպած է մեր ուշադրութենէն եւ դարձած է մեզի համար ենթագիտակցական։ Պատահական չէ, որ այսօր քաղաքներու փողոցներուն մէջ հաղորդակցութեան կանոնաւորութեան վրայ հսկող լոյսերը՝ կանաչ են ապահովութեան եւ կարմիր՝ վտանգի ի նշան։ Գոյները մեզի կը հաղորդեն իրարմէ շատ նուրբ կերպով տարբերուող տրամադրութիւններ, զգացումներ եւ ցանկութիւններ։ Պատահական չէ նոյնպէս, որ մենք կը գործածենք նման դարձուածքներ՝ «կարմիր տեսնել», «կապոյտ զգալ», «նախանձէն մոխրագոյն դառնալ», «սեւ յօնքերը պտտել» եւն.։ Ի զուր չէ նաեւ մեր հաւատքը, որ ճերմակը արտայայտութիւնն է անմեղութեան, սեւը՝ վշտի, կարմիրը՝ կիրքի, կապոյտը՝ յոյսի, դեղինը՝ յիմարութեան եւ այսպէս շարունակ։

Ներկայիս պէտք է օգտագործել պաստառի վրայ գոյներու մտային եւ զգացողական միջամտութիւնը՝ տեսարանի, գիրքերու ուժը եւ ազդեցութիւնը զօրացնելու նպատակաւ։

«Պէքի Շարփ» շարժապատկերին մէջ փորձեցի օգտագործել գոյներու բոլոր առաւելութիւնները այն չափով, ինչ չափով նիւթը կը թոյլատրէր ինծ։ Որպէսզի յիշեմ օրինակներէն գոնէ մէկը, կը մատնանշեմ պատկերին այն մասը, ուր կը տեսնուի Կոմսուհի Րիչմոնտի տան պարահանդէսի ժամանակ տարածուած սարսափը երբ կը լսուին Նափոլէոնի թնդանօթի ձայները։ Դուք կը տեսնէք թէ որչափ քիչ նշմարելի, բայց շատ արտայայտիչ են, պատկերին այդ մասը կ'ուժեղանայ, կ'աճի եւ կը հասնի իր գագաթնակէտին, շնորհիւ թնդանօթին կարգ մը իրար ընդհատող որոտումներուն, որոնք սկսեալ հանգիստ եւ ժուժկալ գոյներէն, ինչպէս կապոյտը, կանաչը եւ բաց-դեղնագոյնը, կը զարգանան դէպի սպառնալիքի եւ վտանգի յուզիչ գոյնը նարնջագոյն եւ բոցավառ կարմիր գոյները։ Տեսարանը յաջորդուած է դերակատարներու հագուստներուն եւ պաշտօնազգեստներուն լոյսերուն եւ միջավայրի գոյներուն համապատասխան եւ նպատակայարմար ընտրութեամբ։ Այս հանգամանքը բոլորովին նոր եւ անծանօթ չէ ինծի, որովհետեւ, վաղուց արդէն, իմ գլխաւոր ձգտումներէն եւ նուաճումներէն մէկն էր՝ գոյներու եւ գունաւոր լոյսերու նպատակաւոր օգտագործումը բեմի վրայ։

Մենք մեծ սէր եւ ձգտում կը զգանք դէպի գոյները։ Մի՞թէ աւելի հրապուրիչ չէ, երբ կանայք իրենց մարմինը կը զարդարեն գունաւոր հագուստներով եւ իրենց դէմքերը կը գեղեցկացնեն ներկութեամբ։ Մի՞թէ միեւնոյն պահանջը չէ, որ յոգնած, գունատ քաղաքաւոր բնակիչները իրենց կիրակնօրեայ բացօդեայ հանգիստներուն համար կ'երթան այնպիսի վայրեր ուր կայ կապոյտ երկինք, կանաչ խոտ, ծառեր եւ ծաղիկներ։

Ամէն ինչ որ գեղեցիկ է տեսողութեան համար՝ մարդկութեան մեծագոյն գանձը կը կազմէ։ Գոյնը պաստառի վրայ՝ այդ գանձերէն մէկն է։

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

— ● —

Առջի օր ուրիշներու պէս ես ալ, սափրիչներու ընկ. կեդր. գրասենեակը գացի, նորութիւն մը առնելու համար.

Դրան առջեւն եմ։

Ըստ սովորութեան, ձեռքերս ետեւս, մայթին վրայ կեցած՝ ներսը կը դիտեմ։ Ամբոխը, կ'ըսեմ, ցուցահանդէսի մը առջեւ կեցող ունկնդիրներու պէս լուռ, իրարու սեղմուած կը սպասէ

Բայց ի՞նչ բանի։

Աղօրմութիւն չէ որ կ'ուզէ, այլ՝ գործ

Ահա մեր հայրենակիցները, ընդամէնը 20 — 25 հոգի, քով-քովի կը խորհրդածեն.—

«Ինչ ընենք եւ ի՞նչպէս...

Հարցը գիս ալ կը հետաքրքրէ։ Կը մօտենամ։

— Լսեցի՞ր, լսեցի՞ր։

— Ի՞նչը, կը հարցնեմ զարմացած։

— Գիտենք որ այսպիսի բաներով շատ կը հետաքրքրուիս, ուստի գնա մեր ջոջերուն պատմէ մեր վիճակը։

— Բայց ի՞նչը։

— Մինչեւ հիմայ անօթի չմեռնելու համար, գոնէ, երկու օրուան գործ կուտային, իսկ այսօր այդ ալ չկայ։

— Մի ըսէք, այդ կարելի բան չէ, թերեւս սխալ հասկցած էք։

Ամէնը մէկէն.

— Ճիշդ է, այո, շատ ճիշդ, եթէ քիչ մը սպասէք, կարելի է հեղ մըն ալ կրկնուի ազդը

Լուրը գիս ալ ցնցեց։

Ու սպասեցի։

Հազիւ քանի մը վայրկեան, եւ ահա ընկերակցութեան գրագիրը, կարծես աղմուկը հանդարտեցնելու համար, ձեռքը սեղանին զարնելով՝ յայտարարեց

— Այն օտար բանուորները որ այստեղ գործ գտնելու եկած են, այսուհետեւ, ի զուր թող չսպասեն. Կառավարութեան հրամանով ամէն ինչ անոնց առջեւ փակուած է։

— Հապա մեր նպաստի տոմսե՞րը, ո՞ւր պէտք է կնքել տանք, հարցուցին քանի մը հոգի։

— Այդ մեզ չի հետաքրքրեր։ Կրնաք ձեր պատկանած թաղապետարանին հետ կարգադրել։

Քիչ մը անդին, նախագահին գրասենեակէն կ'ազդարարեն.

— Այն օտար գործատէրերը որ գործաւորի համար հոս կը սպասեն, թող պարապ տեղը չյոգնին։ Նոր օրէնքին համաձայն բանուոր չենք կրնար տալ։

Այս շարաշուք յայտարարութենէն հիմա, բոլոր օտար գործաւորները՝ այլայլած՝ իրարու կ'ըսեն.

Ամէն ինչ վերջացաւ, պէտք է այս երկրէն հեռանանք։

Մինչ անդին կը կրկնէր պաշտօնեան.

Դո՛ւրս բոլոր օտարականները։ Անոնց տալիք գործ չունինք։

Ցորապէս ազդուած, հրմշտկելով ամբոխը, դուրս կ'ելլեմ սրահին ապականած օդէն։

Ահա մերինները, ամէնն ալ երիտասարդ, իրենց պարթեւ հասակով, անմիջապէս դրան մօտը՝ յուսահատական խօսքեր կը փոխանակեն։

— Շատեր իրենց երկիրը կ'երթան, բայց մենք ո՞ւր երթանք։ Երեւանը ինչո՞ւ քնանալ կը ձեւացնէ...

Պատկերը չափազանց տխուր է եւ լուրջ ուշադրութեան արժանի։

Սափրիչներու Միութիւնը չի՞ կրնար դարման մը մտածել։ Ի հարկին կրնանք խորհրդակցիլ իրենց հետ, ելք մը գտնելու համար։

Հաս, պիտի թելադրէինք մեր հայրենակիցներուն, որ միւս օտար բանուորներու հետ՝ ցոյցեր եւ իշխանութիւնը վիրաւորելիք խօսքեր չընեն։ Այլապէս, հետեւանքը աւելի ծանր կ'ըլլայ։

Ուրիշ արհեստակցական գրասենեակներու առջեւ ալ պատկերը նոյնն է։ Այս առթիւ նոյն շարաբաստիկ հարցումը.— Ի՞նչ կը խորհին մեր իրաւասու մարմինները։ Օրուան հոգերը հետզհետէ կը ծանրանան։

Թողո՞ւնք որ, մեր այս հուժկու, քաջարի, աշխատասէր տղաքը ծիւրին պատառ մը հացի մտմտուքին մէջ։

Մ. ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿԸ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԿԻՐԱԿԻ

(Հրատարակութեան տասնամեակին առթիւ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ՀՐԱՒԷՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲԵՐԻ ԲՈԼՈՐԻՆ, ԱՌԱՆՑ ԽՏՐՈՒԹԵԱՆ։

ՍՏԻՊՈՒԱԾ ԼԻՆՔ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ ՈՐՈՇԵԼ, ՆԻՒԹԵՐՈՒ ԴԱՍԱՒՈՐՈՒՄԸ ԴԻՒՐԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

ՈՒՐ ԷՋԻՆ ՁՈՐՍԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ԱՐԴԷՆ ԵՒ ԿԸ ՇԱՐՈՒԻ ԱՑՍՕՐ ԻՍԿ ՄՆԱՑԵԱԼԻՆ ՀԱՄԱՐ ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ՝ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ։

ԳԱՒԱՌԻ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ ՈՉ ՈՔԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԱՄԱԿ ԳՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ԻՆՉ ՈՐ ՀԱՍՆԻ ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Կ'ԵՐԵՒԱՅ ԲԱՑԱՌԻԿԻՆ ՄԷՋ, ԻՍԿ ՈՒՇԱՑԱԾՆԵՐԸ ՅԱՋՈՐԴԻԱԲԱՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՁԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

›››· ·‹‹‹

Նա իր զովքը չէր խնայում նաեւ պատուելին ու մանուկին, ու այդպէս սիրելի էր դառնում ամէնքին.

Իսկ հարսնրացնիքների ժամանակ, նա էր անցնում թափօրի գլուխը։ Գըլխէ թասերը ծնծղաների պէս իրար զարնելով՝ նա երգում էր այդ օրուան յատուկ երգեր ու պարում էր հարսնացուի առջեւ.

— Ձանան հօրքո՛ւր, Ձանան հօրքո՛ւր ...

Կանչում էին ամէն կողմէ, ու չգիտէր, թէ առաջ որ մէկ յաճախորդին հասնէր։

Լոգանքի առաջին ջրէն յետոյ, երբ դուրս էին գալիս փոքր սրահը զովանալու, սկսում էր կերուխումի պահը, թարմ սառնաջրէն հանած՝ պըտուղներ, ընտիր խմորեղէններ, սու ու օշարակ ...

Ահա թէ ո՞ւր էր Ձանան հօրքուրի ծրարների զաղտնիքը։ Նա միշտ ստանում էր ամենաընտիր պատառները։

Բնաշխարհում հայ կինը լոգանքի ձանձրալի արարողութիւնը փոխարկած էր մի սիրուն տօնակատարութեան։

×

1903ի օգոստոս ամիսն էր։

Մի օր Կարին յանկարծ սուգի մտաւ։ Հայ տների պատուհաններին սեւեր քաշուեցան։ Խանութները, արհեստանոցները գոցուեցան։ Եկեղեցիների զանգերը ահազանգ հնչեցին ու քաղաքի հայ բնակչութիւնը այր ու կին, մեծ ու փոքր մէկ մարդու պէս ոտքի ելած դէպի Սանասարեան, դէպի եկեղեցիները դիմեց

Ցուզում ունին դէմքերին, կրակ ունին աչքերում, բողոք ունին շրթներուն

— Չենք տայ մեր եկեղեցիները, չենք զիջի մեր կալուածները, չենք ուրանայ մեր հաւատը, չենք հրաժարուի մեր պապերի յիշատակներէն։

— Չե՛նք, չե՛նք, չե՛նք ...

Ժխոր է փողոցներում։

Ոստիկաններ, զինուորներ, ձիաւոր Կոզակներ ... Ձիերի դոփիւն, զէնքի փայլ, հրաման, սպառնալիք։

Զօրքն աշխատում է ցրել խռոված բազմութիւնները, բայց ոչ ոք տեղի չի տալիս, խմբւում են, շարժւում դէպի եկեղեցիները

Եկեղեցական կալուածները յանձնելու գրաւելու հրամանն է գործադրելու։ Կառավարութիւնը մտնելու է եկեղեցիները, առաջնորդարանը, ինչքերը ցուցակագրելու, մատեանները գրաւելու համար։

Ժողովուրդը ցասումով ոտքի է ելել։

— Չե՛նք տայ, չե՛նք տայ ...

— Կը մեռնենք ու չենք տայ։

Ահա կիների մի մեծ խումբ զինուած քարերով, փայտերով, շամփուրներով ու դանակներով։ Ու այդ խմբի գլուխը՝ Ձանան հօրքուրը, կացին ունի ձեռքը, քարեր գոգնոցի փէշում։

— Պիտի կտրեմ այն ձեռքը, որ համարձակի բանալ ժամի դուռը։ Պիտի փշրեմ այն գլուխը, որի լեզուն «իւտանքը» բառն արտասանէ։

Հերիք է մեզ խաբեն, չենք տայ, չպիտի տանք։

Գոռում է նա զայրոյթով, հրամայում է կիներին ճեղքել ամբոխը, հասնել ժամի դռներին։

Ս. Նշան եկեղեցու տանիքին կանգնած է մի գաղթական քահանայ, Տէր Դիոնէսը, խաչն ու Աւետարանը ձեռքին, խօսում է ժողովրդին՝ հաստատ կենալ իր որոշման վրայ, չզիջանել, չտալ, չտալ։

Փակ են եկեղեցիների դռները։

Ոստիկանապետը պահանջում է բանալին։ Պատասխանը մէկ է.

— Ժողովրդի քովն է բանալին, նա է, որ պիտի տայ, կամ չտայ։

— Չենք տա՛յ, չենք տա՛յ ...

Գոռում է ժողովուրդը։

Ի զուր են ոստիկանների սպառնալիքը, մարականների հարուածները, ի զուր է զօրքի օդը պայթեցրած հրաձիգ ազդը, ի զուր է Կոզակների ըսպառնացող կեցուածքը, ժողովուրդը տեղի չի տալիս։ Քարեր, փայտեր են տեղում ժամին մօտեցող զինուորների վրայ, կիները պառկում են գետնին, ճանապարհների վրայ։

— Անցէք, անօրէններ,— գոռում է Ձանան հօրքուրը, անցէք մեր դիակների վրայով, մեր ժամի դուռը բանալու համար։ Դուք է՞ք, դուք է՞ք։

Իբրեւ քրիստոնեայ հաւատացինք ձեզ, իբրեւ ազատարար կանչեցինք, ապաւինեցանք ձեզ, դո՞ւք էք ...

Ոստիկաններ են բարձրացել եկեղեցու տանիքը, քաշկռտում են քարոզիչ քահանային, բանալին են պահանջում։

- Ո՛րա՛խկ ..

Մի ահագին քար պատռում է ոստիկաններէն մէկի գլուխը։

Ձանան հօրքուրն էր։ Ազդանշանը տրուած է, կարկուտի պէս քարեր են տեղում ոստիկանի ու զօրքի վրայ, վէրք, արիւն...

Կառակը վերջացած է, կռիւ է կատարել, զօրքը կրակում է ժողովրդի վրայ, սպանուած, վիրաւոր, ճիչ, աղաղակ, գրոհ, նահանջ, խուճապ...

Ժողովրդի մէջէն պայթում են մի քանի ատրճանակներ, վիրաւորում, սպանւում են զինուորներ, կոզակներ։

Հայ վիրաւորներին փոխադրում են մօտիկ տները, ու բերողները նորէն թափւում են փողոց։

Ժամեր, ժամեր է տեւում այդ անզէն ժողովրդի քաջարի դիմադրութիւնը։

Ցաղթանակ։

Զօրքին հրամայուած է քաշուել։

Ժողովուրդը դեռ երկար մնում է փողոցներում։

Սուգ է։ Ժողովուրդը գիտէ, որ այստեղ չէ վճռւելու խնդիրը, իրենք տան, չըտան՝ լոկ միայն իրենց տրամադրութիւնն են յայտնում, հարցը պիտի վճռւի այնտեղ, էջմիածնում, Հայոց Հայրիկի մօտ։

— Կտա՞յ, չի տա՞յ ...

Փողոցներն ամայանում են, մարդիկ քաշւում են տները, խանութները չեն բացւում։ Մի ահաւոր լռութիւն է տիրում քաղաքում։ Այս ու այն տեղ ծիւաւոր պահակներ են շրջում։

Տխուր է։ Արիւն է հոսել, անմեղ արիւն։

— Արդի՞ւնքը։

Ապագան պիտի որոշէ։

Ձանան հօրքուրը վիրաւորուած է թեւէն, բերել են մեր տունը։ Ծանր է վէրքը, բժիշկ են կանչել։

Բոլորը վախով, ցաւով ու կսկիծով նայում են նրան.

— Խեղճ կին, փսփսում են ծածուկ, եթէ թեւը վնասուի՝ ինչո՞վ պիտի հաց հանէ զաւակների համար։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(7)

Օրուան խմբագրականի մէջ, «Փրավտա» կը բացատրէ թէ՝ Ֆրան-սայի օրինակը հաստատեց որ միացեալ ճակատը կրնայ կասեցնել ֆաշական գրոհը: «Միացեալ ճակատը հաստատեց թէ ինչ ահագին ուժ կը ներկայացնէ բանուորական դասը, եթէ ճակատի միացեալ ուժերով եւ անձնատուր չըլլայ առանց կռուի, ինչպէս եղաւ Գերմանիոյ մէջ»:

Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կը մեղադրէ Անգլիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը որ մերժեց միացեալ ճակատ կազմել համայնավարներուն հետ:

Հայ պանդոկապետ մը եւ յոյն հիւանդի մը 22,000 ֆրանքը

«Մաթէն» ի Մարսէյլի թղթակիցը կը պատմէ, իբրեւ «ընչաքաղցու-թեան մանաւորապէս յատկանշական դէպք մը»—

Հայ պանդոկապետ մը, Կարապետ Յակոբեան, 28 տարեկան, որ կը բնակի Փլաս Ժիւլ Կէտ թիւ 4, իբրեւ յաճախորդ ունէր Յոյն մը, Մոտէն Փանայոթիս: Մարդը հիւանդացաւ եւ պանդոկապետը վախնալով թէ չպիտի կրնայ դրամ առանալ, որոշեց հիւանդանոց փոխադրել Յոյնը: Բայց անհրաժեշտ էր ինք-նութեան թուղթեր ունենալ, իսկ Յոյնը ոչ հայերէն կը հասկնար, ոչ ալ ֆը-րանսերէն: Յակոբեան յարմար դատեց պրպտել հիւանդին գրպանները, ան-հրաժեշտ թուղթերը գտնելու եւ հիւանդանոցներու վարչութեան յանձնելու համար: Իր չար բախտէն, հիւանդը որ չքաւոր կը կարծուէր, վրան ունէր 22.000 ֆրանք թղթադրամ: Պանդոկապետը այս անակնկալ գումարը գտնելով, երկա՞ր որոճաց եւ որոշեց անձամբ խնամել հիւանդը, փոխանակ հիւանդանոց տանելու: Բայց վստահ չըլլալով թէ Յոյնը չպիտի ապէկնայ, զայն փակեց սենեակի մը մէջ, դուրսէն ալ կղպանք մը անցընելով: Հիւանդը մեռաւ եւ թաղեցին, իսկ պանդոկապետը ժառանգեց 22.000 ֆրանքը:

Դժբախտաբար մարդը մոռցած էր իր յաճախորդներէն մէկը, Գ. Թոււ, որ ճամբորդութեան գացած էր Յոյնին հիւանդութեան առեն, բայց վերադար-ձած: Այս յաճախորդը կասկածելի գտնելով հիւանդին մահը, բողոքեց ոստի-կանութեան եւ Յակոբեան ձերբակալուեցաւ: Կ՚ըսէ թէ միայն չէր մը ջուր տուաւ Փանայոթիսի: Բայց խնդիր է թէ այդ ջուրին մէջ բան մը խառնուած չէ՞ր, մարդը թունաւորելու եւ 22.000 ֆրանքը ժառանգելու համար:

Ռումանիոյ առեւտրական նախարարը եւ Ազգ. Դրամատան տնօրէնը հրաժարեցան

Յուլիս 26ին հրաժարեցաւ Ռումանիոյ ազգ. դրամատան տնօրէնը, Գ. Տիմէթրէսքու, ինչպէս եւ առեւտրական նախարարը, Գ. Սթրունկա, իբրեւ հետեւանք նիւթական դժուարութեանց եւ բուռն քննադատութեանց: Կը սուզուի թէ չէ յաջողած բաժնեցուցակի, հաշուակցութեան եւ ուրիշ մե-թոտներու վրայ հաստատուած քաղաքականութիւնը, քանի որ միւս երկիր-ները փոխադարձ միջոցներ ձեռք առած են, վնասելով Ռումանիոյ արտածում-ներուն:

Վերջերս պարզեւ խոստացուած էր արտածումներու համար, բայց հետե-ւանքը եղաւ ներածուած բոլոր ապրանքներու գիներու յաւելում, 44 առ հա-րիւր համեմատութեամբ: Այն ատենէն որ առեւտրական նախարարը հար-կադրուեցաւ խոստովանիլ թէ լէյին գինը ինկած է 30 առ հարիւր համեմատու-թեամբ, թէեւ անուղղակի: Արդարեւ, Ազգ. դրամատունը ուրբաթ առաւ-օտուընէ ի վեր պատրաստ է մասնաւորներէ օտար դրամ գնելու, հարիւրին 30 աւելցնելով ամրացման պաշտօնական սակը:

Թուրքերը կը փչեն Պուլկարիոյ դէմ

Այս միջոցին Թուրք թերթերը միաբերան կրակ կը տեղան Պուլկարիոյ դէմ: Թուրքերէն «Թան»ի մէջ յօդուածագիր մը գռեհկօրէն անարգելով պուլ-կար ժողովուրդը եւ անոր վարիչները, կ՚ազդարարէ.

— Այնպէս որ չարժեր անգամ պատասխանել Սոֆիայի դատարկաբորո-ներուն, երբ անոնք կը պոռան. «Էտիրնէն կ՚ուզենք, Ճաւալաներու հետ կը միանանք»: Զանոնք լռեցնելու համար մէկ միջոց ունինք.— Թրակիան լեցնել անդադար:

Իսկ եթէ պատմութիւնը քրքրենք, կը տեսնենք որ թրքական է ոչ միայն Ֆիլիպէն, այլ եւ ամբողջ Պուլկարիան:

Մենք չենք հաւատար Պուլկարներու բարեկամութեան խօսքերուն: Սա փողոցի անունը «Այսթեֆանօս» է, միւսինը՝ «Շիփկա»: Ամէն օր փողոցին մէջ դէմ դիմաց կը գտնուիմ՝ Միտհաթ փաշայի կողմէ սպաննուած հրոսակ Վասիլ Լէվսքիի գլուխին, որ արձանի ձեւով տնկուած է:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՍՏԻԿ ՏԱՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ.— «Իզվեստիա» (23 յուլիս) կը գրէ թէ 39 աստիճան տաքութիւն կը տիրէ Երեւանի մէջ, ինչ որ չէ տեսնուած 1899էն ի վեր:

ԿՈԼԽՈԶԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԸ ԵՒՍ սպաննուեցաւ Մակորովքի մէջ (Թուսաս-տան), երբ գիւղացիներու կողմէ որոնք իշխանութեան թշնամի ներկայաց-ուած էին:

Ք. ԱԹԱԹԻՒՐՔ արդիական «փլաժ» մը հաստատել տուած է Ֆլօրիայի մէջ (Պոլիս), առանձին բաժին մը վերապահելով իրեն: Այս առթիւ «Փըթի Փարիզիէն» փառաբանական յօդուած մը կը հրատարակէ, միեւնոյն ատեն տալով Աթաթիւրքի մերկ նկարը՝ ծովուն մէջ:

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Մոսկուայի վրայ: Տեղատարափ անձ-րեւը հեղեղներ գոյացնելով ողողեց բազմաթիւ շէնքերու գետնայարկերը, ո-րոնց բնակիչները խուճապահար փախան եւ գիշերը միայն կրցան վերադառ-նալ:

ԳՈՂԳԱՏՆԱՑ ՍԱՂԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ կազմակերպութիւնը լուծուեցաւ արե-ւելեան Փրուսիոյ մէջ:

ՍԻՆԷՄԱՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔԵՐԸ, որոնք 5 եւ 25 առ հարիւր էին ամսական հասոյթին վրայ, համաձայն հաստատութեան արժէքին, զեղչուեցան 2 եւ 20 առ հարիւրի: Թատրոններու տուրքը անփոփոխ կը մնայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐՋԱՆԸ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ

Ուրբաթ հեծելանուորդները կտրեցին 19րդ Լա Ռոշէլ— Լա— Ռոշ — Սիւր - Իօ - Նանթ (192 քիլոմեթր) հանգրուանը, որ երկու մրցումի բաժնուած էր, մին խմբովին, իսկ միւսը ժամական հաշուով իրար հետապնդել:

Առաջին մրցումին տեւողութիւնն էր 81 քիլոմեթր, մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ ժամը 10.30ին: Ամբողջ խումբը որոշեալ վայրը հասնելով Ֆրանսա-ցի Ռընէ լը Կրէվէզ «սփրինտ»ի մէջ յաղթեց Ժան Աէրցի, Շարլ Փէլիսիէի եւ ամբողջ խումբին, ու յաղթական հռչակուեցաւ, 81 քիլթ. կտրելով 2 ժամ, 54 վայրկեան, 51 երկվայրկեանէն (ժամական 27 քիլոմեթր 796): Երկրորդ հանդիսացաւ Ժան Աէրց, իսկ երրորդ Շարլ Փէլիսիէ:

Երկրորդ մրցումը (ժամական հաշուով իրար հետապնդել) սկսաւ ժամը ճիշդ 2ին, խումբ առ խումբ, ազգային դասակարգով: Առաջին անգամ մեկ-նեցաւ պելժ խումբը, երկրորդ՝ իտալականը միացեալ գերմանականին հետ, եր-րորդ՝ իրենց հաշուոյն վազողները, չորրորդ՝ Զուիցերիա-Սպանիա միացեալ եւ հինգերորդ՝ ֆրանսականը: Այս հանգրուանին յաղթանակը տարաւ պել-ժիական խումբը, յանձին Ժան Աէրցի, որ 95 քիլոմեթր կտրած էր 2 ժամ 45 վայրկեան, 47 երկվայրկեանէն (ժամական 34 քիլոմեթր 382): Երկրորդ հան-դիսացաւ իտալականը 3 վայրկեան տարբերութեամբ: Իսկ ֆրանսական խում-բը որ մեծ յոյսերով տոգորուած էր, ընդհակառակն առաջինէն 9 վայրկեան վերջ հասնելով հանդիսատեսները սկսան սուլելով զիմաւորել զանոնք, ինչ որ անպատշաճ էր:

Երէկ, շաբաթ կտրեցին 20րդ հանգրուանը (Նանթ—Քան 275 քիլոմեթր) որ նոյնպէս երկուքի բաժնուած է Նանթէն մինչեւ Վիր (220 քիլոմեթր) խըմ-բովին, իսկ Վիրէն Քան (55 քիլոմեթր) ժամական հաշուով:

Իսկ այսօր կիրակի պիտի կտրեն 29րդ շրջանին վերջին հանգրուանը Քան — Փարիզ (221 քիլոմեթր) եւ հեծելանուորդները իրենց վերջին շունչը պիտի տանեն Փարք տը Փրէնս, ուր ներկայ պիտի ըլլան նախարարներ, երեսփո-խաններ, ծերակուտականներ, եւ ֆրանսական եւ օտար թերթերու թղթակից-ներ: Հրաւիրուած է նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը: Հ. Ս.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ենթայանձնախումբի նիստը տեղի կ՚ունենայ այս Չորեքշաբթի (31 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 3Հ, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Կը խօսի ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ: Նիւթ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ»:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած՝ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ — 1, Պուլըվար տիւ Նոր. ԼԸ ՐԷՆՍԻ ԱՅՍՕՐ, ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 14էն 22:

կը ներկայացուի «ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԱՌԱՒՕՏ» օբէրէթը

(Ոգեկոչում հայ հեթենական կեանքի)

Երաժշտութիւն եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանին սանուհիներուն կողմէ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՑԱՆՕԹ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

Մրցանակաբաշխութիւն եւ շրջանաւարտներու վկայականներու բաշխում

ՃԱՇԱՐԱՆ — ՊԱՐ — ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ.

ԱՆՁՐԵՒԻ ԴԷՄ ՊԱՏՍՊԱՐՈՒԱԾ ՏՐԱՀ.

Հաղ. միջոց.— Հանրակառք ՕՊԼՐՍԷՆ կամ ԺՈՐԼԷՆ 21A: ԿԱՐ ՏԸ Լ՚ԷՍԹԷՆ ԿԱՐԿԱՆԻ վերջ. իջնել ՐԷՆՍԻ - ՐԱՎԻՅՕՆ

Դաշտահանդէս

կազմակերպուած ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «ԱՄՐՈՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Bois de Coudray դաշտին մէջ երաժշտական եւ արեւելեան պարեր կը նուագէ ԼՈՐԱՅ նուագախումբը:

ճոխ պիւֆէ, ամենէն թէժ ու գինեվաճառներէ ընտրուած:

Հաղ. միջոցներ.— Եոզկակառք առնել կառ տիւ Նորէն ժամը 1.17, 1.27 եւ 3.17 ու իջնել Villiers-les Belle կայարանը:

Տարեկան ուխտ Դաշտապատանալիս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երգչախումբի կողմէ.

ՏԵՂԻ Կ՚ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ ՌՈՊԻՆՍՈՆ Chez Fiquet «Au Grand Arbre»

ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ՄՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ, ԵՐԳ, ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ.

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի ընդարձակ սրահին մէջ

Հաղ. միջոցներ.— Փորթ տ՚Օրլէանէն առնել ... (... tickets) եւ իջնել Ռոպէնսոն (վերջնակայանը)

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ.

Հայ երաժշտանուագներու

Օր. Մ. ԳԱԳԱՅԵԱՆի աշակերտներէն Օր. Գիւլպիլեան եւ Գ. Paul Derenne պիտի երգեն էյֆէլի աշտարակէն (P. T. T.), այսօր կիրակի ժամը 14.30ին «Le Deserteur de Monsigny 18րդ դար) եւ Devin du Village de J. J. Rousseau.

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 11րդ թիւը (օգոստոս), հետեւ-եալ բովանդակութեամբ.—

Զգո՛յշ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարու-թեան): Հատիկ հատիկ կը հագար (Տոքթ. Հաճօլեան): Շաքար ուտե՞լ թէ չու-տել (Տոքթ. Շ. Այվազեան): Փոխան գեղագրի (Բժշկ. առածներ): Արե՛ւ, ա-րե՛ւ (Տոքթ. Ա. Աշճեան): Մանիշը — խոտ (Տոքթ. Ե. Արզումանեան): Օգնու-թիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շալըճեան):

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք:

Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ցամլամեան գերդաստանը, Ավշարեան, Յովհաննէսեան եւ Աբէլեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները ու ազգականները իրենց խորին շնորհակալիքը կը յայտնեն Փարիզի Հայոց Հոգեւոր Հովիւ Վերամբ. Գարեգին Եպսկ. Յովսէփեանի եւ բոլոր անոնց, որոնք ներկայ գտնուելով յուղարկաւորութեան եւ անձամբ կամ գրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելի մօր, քրոջ եւ ազգականին

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ԵՂԻՍԱԲԷԹ Ղ. ՑԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

տխուր մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր և Տիկ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Գ. Գ. Կ. Գանթարճեանի եւ Ց. Թորոսեանի որոնք սիրայօժար յանձն առին գեղարուեստական բաժին մը հրամցնել հանդիսականներուն, 21 Յուլիսի ցերեկոյթին առթիւ:

Շնորհակալութիւն նոյնպէս բոլոր անոնց, անդամ թէ ոչ, որոնք իրենց նուէրներով մասնակցեցան պիւֆէի ծախքերուն:

Վարչութիւն

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ի գիտութիւն Շավիլի հայ ընտանիքներու կը ծանուցանենք թէ տեղւոյս Մանկապարտէզի հոգաբարձութեան եկեղեցական ընկերութենէն փոխանցուած է տեղւոյս Տր. Կ. Խաչիկ ե. Համազգայինի ընկերութեանց եւ վերաբացումը կը կատարուի 1 Օգոստոս Եշ. օր կէս օրէ վերջ:

Կը խնդրուի ծնողներէն որ փութան գրել իրենց զաւակները, առթելու իրենց մայրենի լեզուն եւ ստանալու ազգային դաստիարակութիւն: (Ներք)

Շավիլ, 24 Յուլիս

Ծախու է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է ֆայլաշատ կեդրոնի մէջ սըրճարան մը դիւրամատչելի պայմաններով դիմել՝ 29bis rue Etienne-Dolet, Alfortville (Seine).

Ծախու է

Բանուկ թաղամասի մէջ ծախու է ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը դիւրամատչելի պայմաններով.

Դիմել՝ տեղւոյն վրայ.

11, Rue Rodier, Paris (9).

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ..	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
30
ՅՈՒԼԻՍ
30 Juillet
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2869

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊՈՉԱՏ ԱՂՈՒԷՍՆԵՐՈՒ ՈՐՋԻՆ ՄԷՋ

Շարք մը վաւերական վկայութիւններով — նոյն ինքն իրենց Ե. Պատգ. ժողովին զեկուցումներէն եւ որոշումներէն քաղե-լով — «Յառաջ» ներկայացուց պատկերազարդ պատմութիւն մը Ֆրանսայի Հօկին գործունէութեան եւ առաջադրութեանց մասին (Յուլիս 25, 26, 27 եւ 30):

Այդ վկայութիւնները, ինչպէս եւ ուրիշներ ալ որ կրնան հրատարակուիլ, անգամ մը եւս եւ անխնայ կը պատռեն այս կազմակերպութեան դիմակը: Ու զայն կը վերածեն փետրաթափ ագռաւի մը, միշտ ի վնաս Հայրենիքին:

Հրատարակուած փաստերը թէեւ կը վերաբերին Ֆրանսայի շրջանին, բայց միայն տեղական հանգամանք չունին: Այդ երկ-դիմի կոմիտէն միեւնոյն լպրծուն քաղաքականութեան կը հետեւի ամէն տեղ, աւելի կամ պակաս ուժգնութեամբ:

Տեղ մը զգոյշ եւ ծածկամիտ, ուրիշ տեղ մը աւելի գունաւոր-ուած եւ յախուռն, միեւնոյն մարմնացեալ կեղծիքն է որ երեւան կը բերէ Հօկը:

Անոր հիմնական ծրագիրն է եղած եւ է պառակտել գաղութները եւ անոնց ազգային կազմակերպութիւնները, քաղաքական եւ կուսակցական մարզանքներ կատարել, պատսպարելով անմեղ անունի մը տակ,— Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէ:

Այս գիծը այնքան չեշտուած է որ, Հայրենիքի օգնութեան խնդիրը զարձեր է միջանկեալ ժամանց ինչպէս ուրիշ գաղութներու, նոյնպէս Ֆրանսայի մէջ:

Ի՞նչ աւելի վաւերական եւ ազդու ապացոյց, քան իրենց իսկ զեկուցումներն ու բանաձեւերը:

Միայն «Արմէնիա» հիւրանոցին պատմութիւնը բաւական էր խնդիրը բերելու ամէնէն թթու հակադաշնակցականը կամ «Հայաստանասէր»ը:

Ֆրանսայի Հօկը պարգեւատր հանգանակութեան կը ձեռնար-կէ եւ կը յաջողի 45.225 Ֆրանք հաւաքել դժուարին պարագաներու մէջ:

Այս գումարը պէտք է ղրկուէր Երեւան, յատկացուելու համար ծրագրուած հիւրանոցին շինութեան, որուն աւետարեր լուրերը տարիներէ իվեր շրջան կ՚ընեն, բերանացի, գրաւոր, եւ, եթէ չենք սխալիր, լուսանկարով:

Արդ, Հօկի Ե. Պատգ. ժողովին առջեւ տրուած զեկուցումէն երեւան կուգայ որ այդ 45.225 Ֆրանքը նոյնութեամբ հալեր է Փարիզի մէջ, չա աւելի ստիպողական — հարուածայի՛ն — ճակատի մը վրայ:

Լսեցէք եւ զատեցէք: Զեկուցանողն է Պ. Ա. Խաչատեան, յանձնաժողովին զանձապահը.

— «Այս 45,225 ֆրանքէն 18,000 ֆրանք դրուած է Կեդր. Վարչութեան տրամադրութեան տակ, իբրեւ հրատարակչական ֆոնտ, Գլխ. Վարչութեան հրահանգով:

«Վիճակահանութեան պարգեւներուն եւ այլ ծախուց յատ-կացուած է 8822 ֆրանք:

1000 ֆրանք տրուած է Լէօի գրքին արտագրութեան ու սրբագրութեան, Գլխ. Վարչութեան հրահանգով:

1884 ֆրանք վճարուած է Երեւանէն ուղարկուած եւ չօգտագործուած ֆիլմի մաքսային ծախուց եւ ճանապարհածախսին:

4574 ֆրանք փոխառութիւն եղած է «Հօկ» ամսագրին եւ 5470 ֆրանք ալ Կեդր. Վարչութեան: Գանձապահին քով կը մնայ մօտ 5475 ֆրանք»:

Ուրեմն, 45.225 Ֆրանքին աւելի բաժինը, 39.750 Ֆրանք, յատկացուած է տպարանի մը վարկ բանալու, թերթ եւ գիրք հրատարակելու, Կեդր. Վարչութեան գրասենեակին ծախքերը եւ ուրիշ պէտքեր հոգալու, եւ մնացեր է միայն 5475 Ֆրանք (եթէ չհալեցաւ պատգ. ժողովէն յետոյ):

Աւելորդ բառեր չպիտի գործածենք, որակելու համար այս ի-րողութիւնը: Որակումը ինքն իր մէջն է արդէն, ծոցւոր թուանշաններով:

Հարցը այն է որ՝ Երեւան եւ Փարիզ գլուխ գլխի տուած՝ հաւանեցուցեր են հիւրանոցի մը շինութեան համար հաւաքուած գումարը: Եւ հալեցուցեր են շատ խայտառակ պայմաններու մէջ,— Հրատարակչական ֆօ՛նտ, Լէօի գիրք, փոխառութիւն «Հօկ»ի եւ Կեդր. Վարչութեան եւն.

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, միայն Լէօի գրքին եւ «Հօկ» ամսագրին խնդիրը ամբողջ վկայութիւն մը կ՚արժէ:

Հոգ չէ, գումարը նկատի մ՛ ունենանք եւ հարցուցէք թէ Լէօի գրքին հրատարակութիւնը ի՞նչ կապ ունի Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէի մը գործունէութեան հետ:

Այդ գիրքը — «Թրքահայ Յեղափոխութեան գաղափարաբանութիւնը» — թխածոյ ծաղրանկարն է Թրքահայ ազատագրական շարժման, գրուած՝ ապսպրանքի վրայ եւ յատկապէս ուղղուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

Միւս կողմէ, «Հօկ» ամսագիրն ալ, որ տեղեկատու օրգանի դեր պիտի կատարէր, առաւելապէս կը ձգտի նոյն նպատակին,— չերտաւորում եւ կուսակցական – քաղաքական պայքար:

Երեւանի կամ Փարիզի պաշտօնէութիւնը ի՞նչով կ՚արդարացնեն այս անպարտկելի խարդախութիւնը, — հիւրանոցի մը շինութեան յատկացուած գումարը մսխել՝ կուսակցական, յատկապէս հակադաշնակցական պայքար մղելու համար:

Հաշուակցութի՞ւն է: Բայց Երեւանի Հօկը օգնութի՞ւն — դրամ — կը ղրկէ արտասահմանի Հօկերուն, թէ օգնութիւն — դրամ — կը ստանայ:

Միայն դրամական ճակատին վրայ չէ որ պաչերը դուրս կը մնան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾՈՒԻ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ՎԱՂԸ

Հապէշական կառավարութիւնը հեռագիր մը ուղղելով Պ. Մուսոլինիի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, հաղորդեց թէ պատրաստ է վերսկսելու իրաւարարութեան բանակցութիւնները, որպէսզի անելի մը չմատնուի Ա. Դ. Խորհուրդը: Եթովպիա պիտի մասնակցի ժողովին: Այս հեռագիրը պատասխանն է Մուսոլինիի ազդարարութեան, որ կ՚ըսէր թէ Իտալիա պիտի մասնակցի, եթէ Եթովպիա ընդունի իրաւարարութեան առաջարկը: Սակայն հապէշական պատասխանը վճռապէս կը մերժէ Իտալիոյ այն թելադրութիւնը որ կը սահմանափակէ իրաւարար յանձնաժողովին ձեռնհասութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, կը կարծուի թէ Իտալիա պիտի մասնակցի Ա. Դ. Խորհուրդին, պայմանով դէպքերու ընթացքին: Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ գոհունակութիւն պատճառեց հապէշական կառավարութեան պատասխանը: Ֆրանսայի զաւիքը այսօր պիտի խորհրդակցի կացութեան մասին: Յետոյ վարչապետը տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ անգլիական պատուիրակին հետ: Կը կարծուի թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնութեան մը պիտի յանգին, Ա. Դ. Խորհուրդին գումարման առթիւ: Սակայն զաղտնիք չէ որ Ֆրանսա ուժ կուտայ Իտալիոյ քաղաքականութեան:

Ա. Դ. Խորհուրդը կը գումարուի վաղը, 31 յուլիս:

Հապէշ կիներու մասնաւոր յանձնաժողովը որոշեց ամէն ջանք թափել օգնելու համար զինուորներուն, պատերազմի պարագային: Հին սովորութեան մը համաձայն, կիները մինչեւ ռազմադաշտ պիտի հետեւին զինուորներուն, պիտի կերակրեն զանոնք, անոնց վէրքերը պիտի դարմանեն եւ պիտի թաղեն մեռելները: Յանձնաժողովը կը բաղկանայ գլխաւոր զօրապետներու, գրագէտներու եւ երեւելիներու կիներէն:

ԵԹՈՎՊԻԱ, ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ...ՀԱՅԵՐԸ

Փրակայէն կը գրեն մեզի յուլիս 26 թուականով.—

Այսօրուան «Փրակէր Թակպլաթ»ը կը հրատարակէ իր անտեսական աշխատակից Տոքթ. Փիքի մէկ թղթակցութիւնը, «Զէնքի մաքսանենգութիւն», որ հեռագրով իրեն հաղորդուած է Փարիզէն: Իր պատմութեան համաձայն, դէպի Հապէշիստան զէնք կը փոխադրեն միջազգային յելուզակներ (կէնկսթըր), գլխաւորապէս բաղկացած Հայերէ, Յոյներէ եւ Լեվանթէններէ: Նոյն աշխատակիցը գեռ անցեալ տարի «Վիրտշաֆթ» տնտեսական ամսագրին մէջ Պ. Կիւլպէնկեանի մասին գրած առեն մատնած էր իր հակահայ տրամադրութիւնները: «Փրակէր Թակպլաթ» ը կեդրոնական Եւրոպայի ամէնէն տարածուն գերմաներէն թերթն է: Թերեւս թղթակիցը ուզած է-միտք պղտորել եւ գրգռութիւն ստեղծել.

Ճափոն ի՞նչ կ՚ուզէ Եթովպիոյ մէջ

Ֆրանսական թերթ մը հարցուցած էր թէ Ճափոն ի՞նչ կ՚ուզէ այսօր Եթովպիոյ մէջ:

Միջազգային Արգարադատութեան Մնայուն ատեանին օգագիրը կը պատասխանէ թէ Ճափոն Եթովպիոյ կայսրէն առած է աֆիոնի մենաշնորհը, որու շնորհիւ, հակառակ միջազգային պայմանագիրներու արգելքին, պիտի կրնայ պատրօրէն պատրաստել արբեցուցիչ արտադրութիւն մը զոր կրնայ գիւրաւ արտածել Չինաստան: Մորֆինը այժմ Ճրնեւի մէջ կը ծախուի քիլօն 4000 Ֆրանքի. Իսկ Չինաստանի մէջ սանթիկրամը 2.50 Ֆրանքի, այսինքն քիլօն 250 000 Ֆրանքի:

Այս շահը բաւական չէ՞ որ Ճափոն կանգնի Եթովպիոյ կողքին

ՀԱԿԱԳԵՐՄԱՆ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՑՈՅՑ ՄԸ Նիւ-Եորքի նաւահանգիստին առջեւ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԲՈՒՌՆ ԲՈՂՈՔԸ

Շաբաթ գիշեր հակահիթլերական բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան Նիւ Եորքի նաւահանգստին առջեւ, գերմանական «Պրէմէն» շոգենաւին մէջ: Ոստիկանութիւնը նախապէս լուր առած էր թէ թշնամական ցոյցեր պիտի կատարուին շոգենաւը մեկնած առեն, ուստի հսկողութեան տակ առած էր քարափը: Ով որ նաւ մտնէր, կը հարցաքննուէր երկարօրէն: Եւ սակայն, կէս գիշերուան մօտ հազարի չափ ցուցարարներ, որոնց մեծ մասը գերմանածին Ամերիկացիներ էին կամ համայնավարներ, յանկարծ խոյացան հայրորդները բերող ինքնաշարժներուն եռեւէն եւ սկսան պոռալ.— «Անկցի՛ Հիթլէր» Ամբոխը յաջողեցաւ բռնի գրաւել «Պրէմէն»ը: Երեք ցուցարարներ խլեցին շոգենաւին ցռուկէն կախուած գերմանական դրօշը եւ ջուրը նետեցին: Մինչ այս մինչ այն, ոստիկանութիւնը օգնական ուժ ստացած բլլալով միացաւ շոգենաւին նաւաստիներուն, ետ մղելու համար յարձակողները: Մակոյկ մը իջեցուցին գերմանական դրօշը վերցնելու համար, մինչ սպայ մը հիթլէրական դրօշը կը պարզէր եւ կը հնչեցնէր փողերգը. ձայնակցութեամբ նաւաստիներուն Հակահիթլերականները միայն զաւազաններով զինուած կ՚երեւային, սակայն կատաղի դիմադրութիւն ցոյց տուին. Յանկարծ երկու գնդակ պարպուեցաւ: Ցուցարար մը զարնուեցաւ գնդակէ մը: Տասներկու ցուցարարներ եւ ոստիկան մը վիրաւորուեցան: Ընդհանուր խառնակութեան մէջ, խումբ մը ցուցարարներ, որոնց մէջ կը գտնուէր կին մը, յաջողեցան կայմին հասնիլ: Իբրեւ բողոք հիթլէրական հալածանքներուն դէմ, կինը շղթայի պիտի զարնուէր եւ կղպանքին բանալին ծովը պիտի նետուէր, բայց ոստիկանները ժամանակին հասնելով յաջողեցան ցրուել ցուցարարները եւ ձերբակալել կինը որ կ՚ուզէր իբրեւ ողջակէզ ներկայանալ: Վերջապէս ոստիկանութիւնը կացութեան տէր դառնալով, շոգենաւը խարիսխը վերցուց եւ ճամբայ ելաւ: Յապաղումը քանի մը վայրկեան տեւած էր, սակայն ցամաքի վրայ ցոյցերը շարունակուեցան գիշերը ուշ ատեն: Ցուցարարներուն խառնուեցան համայնավարներն ալ: Ամբոխը պաշարեց ոստիկանական պահականոցը, ուր արգելափակուած էին կարգ մը ցուցարարներ: Յարձակողները մերժեցին հեռանալ, եւ զիրկընդխառն կռիւ մը սկսաւ, երկար ատեն անքուն պահելով ամբողջ թաղը: Քննութենէն կառղած վարձակալները օգնութեան հասան ոստիկաններուն: Շատերը գիշերազգեստ հագած էին եւ ցուցարարներուն վրայ յարձակեցան աւելներով, մուճակներով եւ ուրիշ առարկաներով

Գերմանական թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն այս ցոյցերուն դէմ, զանոնք վերագրելով բոլշեւիկեան դաւերու: Սակայն թերթը գնել կու-

տայ բուռն խմբագրականի մը մէջ.— «Ոչինչ կրնայ Գերմանիան շեղեցնել իր ճամբէն: Ան պիտի մնայ բարեկարգութեան ամարանը եւ միջնաբերդը ընդդէմ համայնավարութեան: Փարիզի մէջ վերջերս եղբայրակցութեան ցոյցեր կը կատարուէին համաշխարհային յեղափոխութեան պաշտօնական մէկ ներկայացուցիչին՝ համայնավար եւ հրեայ Վալլախ Լիթվինովի հետ: Փարիզի մէջ խաղաղութեան մասին կը խօսին եւ երեւութապէս կը ջանան արժեցնել այդ սկզբունքը: Բայց կ՚եղբայրակցին յեղափոխականներու հետ եւ կը զարմանան որ համայնավարները ցոյցեր եւ գործադուլներ կը սարքեն Փարիզի բանուորական թաղերուն մէջ: Կարելի է անվերջ բազմապատկել այս հակասութիւնները»:

Միւս թերթերն ալ նոյն լեզուն կը գործածեն, այս առթիւ քննադատելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ ոչ միայն ընկերակցութեան անդամ ընդունած է խորհուրդին իշխանութիւնը, այլ եւ խորհուրդին, նախագահ ընտրած է Լիթվինովը: Գերմանական տեսակէտով, Նիւ Եորքի դէպքը հետեւանքն է այս կոյր քաղաքականութեան, որ, Ֆրանսայի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ, օգնութեան կը հասնի համայնավարութեան,— քաղաքակրթութեան մահացու թշնամին:

Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ չի կարծուիր որ Նիւ Եորքի դէպքը դիւանագիտական բարդութեանց յանգի: Հաւանական է որ գերմանական կառավարութիւնը սկզբունքի դիտողութիւններ ընէ գերմ. դրօշին դէմ եղած անարգանքին առթիւ: Հակառակ պաշտօնական վերապահութեան, Գերմանիոյ հանրային կարծիքը շատ գրգռուած է եւ մասնաւորապէս կը քննադատէ Նիւ Եորքի քաղաքապետ Լա Կարտիան, որ վերջերս թեր ելած էր Գերմանիոյ Հրեաներուն:

Նիւ Եորքի ոստիկանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի նոյն դէպքերը չկրկնուին գերմանական ուրիշ նաւերու մեկնումին առթիւ: Վերջին լուրերու համաձայն, հիթլէրականները եւ հակառակորդները նոր ցոյցեր կը սարքեն: «Պրէմէն»ի դէպքին ցուցարարներէն չորս հոգի առատ արձակուեցան, 37.000 Ֆրանք երաշխաւորութեամբ: Բոլորը մէկ պիտի դատուին այս շաբթու:

Հակահրէական ցոյցերը կը շարունակուին Գերմանիոյ մէջ: Պերլինի ոստիկանութեան վերատեսուչը արգիլեց ցոյցեր կատարել անհատ Հրեաներու դէմ, կառավարութեան վերապահելով հակահրէական պայքարին հետապնդումը:

ՀՕԿԸ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շարք մը եւս Հօկի Զ. Պատգ. ժողովի որոշումներէն (գումարուած Փարիզի մէջ, Մայիս 30—3 յունիս).—

Յանձնարարուեցաւ աւելի մեծ ուշադրութիւն դարձնել Հօկի կողքին գործող Միութիւններուն (ԽՄԲ. ստորագծումը մերն է),— երգչախումբերու, թատերական, Կին եւ Երիտ.-Հօկեան Բաժիններու, դպրոցներու եւայլն):

— «Կիներու եւ երիտասարդներու ներգրաւման հարցը մնալով վի-ճարանութեան առարկայ դարձաւ: Պատգամաւորները անհրաժեշտ գտան որ իւրաքանչիւր մասնաճիւղ առանձին ջանք թափէ Կին եւ Երիտ.-Հօկեան Բաժիններու կազմութեան համար: Առ այս որոշուեցաւ Կեդր. վարչութեան կողքին կազմել համապատասխան Կեդր. յանձնաժողովներ, մշակուած ծրագրի մը համաձայն գործելու համար»:

— «Տաք վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ Հայր. եւ Վերաշինաց Միութիւններու հետ յարաբերութիւններու խնդիրը:

— «Համագումարը գնահատելով բարեկամ Հայրենակցական ու Վերաշինաց Միութիւններու ջանքերը, կառուցանելու Խ. Հայաստանի մէջ նոր աւաններ, Հօկի Գլխ. վարչութեան ղեկավարութեամբ եւ պրոպագանտի Հօկերու աջակցութեամբ, կը նկատէ որ կան տակաւին ուրիշ Հայրենակցական Միութիւններ, որոնք իրենց դիրքը չեն ճշդած Խ. Հայաստանի հանդէպ: Հօկի պարտականութիւնն է լուսաբանել զանոնք եւ լծել երկիրի շինարարութեան գործին: ԱՌ ԱՅՍ, ՆՊԱՏԱԿԱՅԱՐՄԱՐ ԿԸ ԳՏՆԷ ՈՐ ՀՕԿԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ՄՏՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ՊԱՏԿԱՆԱԾ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԵՒ ՏԱՆԻՆ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ՀԱՇՈՒԵՏՈՒ ՄՆԱԼՈՎ ԻՐԵՆՑ ՀՕԿԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ»:

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ

Զանազան վայրերէ «Յուսաբեր»ի բացառիկ թիւը կ՚ուզեն մեզմէ: Կը ցաւինք յայտնելու թէ այդ բացառիկէն սահմանափակ թիւով եկած եւ անմիջապէս սպառած է, որով տրամադրելի չունինք ոչ իսկ մէկ հատ: Գրուած է «Յուսաբեր»ի, կրկին զրկելու համար (եթէ մնացած է):

Օտարահպատակ Հայերը կ՚արձակուին Թուրքիոյ մէջ

Պոլսոյ մեր թղթակիցը կը գրէ յուլիս 20 թուականով.—

Ստամբոլի գործազուրկ հայրենակիցներ, որոնք վերջերս աշխատելու արտօնութիւն ստացած էին եւ դէս-աղէկ կը բանէին, նորէն արգելքի հանդիպեցան, պայմանաժամը լրացած ըլլալով:

Պոլսոյ աշխատանքի տեսչութեան մասնաճիւղէն մասնաւոր պաշտօնեայ մը խանութէ խանութ պտտելով, գործէ կ՚արձակէ անոնք որոնց ազգաբանական թիւը մերժուած է:

Հակառակ Պոլսոյ թաղականութեան կրկնակի դիմումներուն, Սոֆիայի Խնամակալը գործնապաշտօն չկրցաւ վերջնապէս կարգադրել օտարահպատակ Հայերու խնդիրը, որով Պոլսոյ մէջ գործազուրկներուն թիւը 160ը կ՚անցնի:

Թուրքիա կ՚երկարէ զինուորութեան շրջանը

Թուրքիոյ ընդհ. սպայակոյտը պատերազմական նախարարութեան յանձնեց ծրագիր մը որով կ՚առաջարկէ վերահաստատել 18 ամսուան պարտաւորիչ զինուորութիւնը: Այս ծրագիրը Ազգ. ժողովին պիտի ներկայացուի, որպէսզի ընդունուած առեն գործադրուի 1936ի դասուն համար:

Թրքացնելու խոյլ եւ դժոխին կրակը

Քանի մը ամիս առաջ Պոլսոյ մէջ ձերբակալուեցաւ կրօնաւոր մը, Մուսա, երբ քարոզ կուտար մզկիթի մը առջեւը, դատապարտելով կիներու «աշխարհիկ» մերկութիւնը եւ այրերու սանձարձակ բարքերը:

Յուլիս 27ին սկսաւ Մուսայի դատը. Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ քարոզիչը ծաղրած էր հանրապետական իշխանութիւնը եւ Գուրանին թուրքերէն ըն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԽՄԲՈՒՄՆԵՐ

Երիտասարդութեան մէջ անհանգստութիւն մը կայ, խոր դժգոհութիւն մը, անգործութեան ցաւ մը որ կը նշմարուի պարբերաբար զանազան արտայայտութիւններու մէջ: Շատ—բուն ուշադրութենէն վրիպած ըլլալու չէ զանազան խմբումներու եւ խմբակցութիւններու երեւումը. շատերը կարդացած ըլլալու են «Հայ Ազգայնականներու կոչը», լսած ըլլալու են «Նոր Հայ Շարժումի» մասին: Վերջերս տեղեկացայ որ «Նաբնշաղոյն շապկաւորներ» կան եւ ուրիշ խմբակցութիւն մը որ նպատակ ունի մաքրել հայ կեանքը: Ասոնք իմ գիտցածներս են միայն: Վստահաբար ուրիշներ ալ կան:

Կարեւոր չէ թէ առանձին իւրաքանչիւրը ի՛նչ արժէք եւ ոյժ կը ներկայացնէ, ի՛նչ տարրերով կազմուած է եւ թէ ի՛նչ նպատակ կը հետապնդէ: Հետաքրքիրը երեւոյթն է, փաստը: Երբ այնքան կազմակերպութիւններ կան արդէն մեր մէջ, ինչո՞ւ այս նոր խմբակցութիւնները: Պէտք աճէր մը անոնց ղեկավարներու մօտ պիտի կրնար լուսաբանել թերեւս երեւցող մտայնութիւններն ու ձգտումները, հետապնդուած նպատակները, միեւ կողմէ կարգ մը մտահանչումներ պիտի ընէր տիրող կացութեան հիւանդ կողմերու մասին: Սպասելով որ օր մը կատարուի այդ աշխատանքը եւ աւելի չօշափելի տուեալներու վրայ կարելի ըլլայ հանել եզրակացութիւններ, աւելորդ չէ կը կարծեմ երեւոյթը յանձնել հանրութեան ուշադրութեան, կարգ մը խորհրդածութիւններով:

Անմիջական ու առաջին մտածումը որ մարդ կ'ունենայ այս երեւոյթին առջեւ, սա կ'ըլլայ.— Գոյութիւն ունեցող քաղաքական կազմակերպութիւնները չեն գոհացներ երիտասարդներու մեծ մասը: Պէտք պիտի ըլլար ժողովուրդի ընկերային եւ տնտեսական կառուցուածքի քննութեան հետ, քննել նաեւ բոլոր կազմակերպութիւններու ծրագիրներուն մէջ գրուած նպատակները, անոնց հետապնդած իսկական եւ անմիջական ձգտումները անոնց անցեալը, հին ու նոր գործունէութեան եղանակը, իրենցմէ ներս սերդած հոգեկան մթնոլորտը եւն.: Այս աշխատանքը ենթադրել կուտայ լայն ծանօթութիւն այդ կազմակերպութիւններու գործունէութեան եւ ներքին կեանքի մասին: Առանց սակայն այդ տեղեկութիւնն ունենալու, ընդհանուր գծերուն մէջ կարելի է ըսել թէ շատերու մտքին համար մեր քաղաքական կազմակերպութիւններու մէկ մասը ծնունդն է հին պայմաններու եւ իր անցեալով ու գործունէութեամբ սահղծած է իր աւանդութիւնները, հոգեկան կեանքը եւ դիւրութեամբ չի կրնար պատշաճիլ ներկայ պահանջներուն: Արդիական պահանջի առաջին եւ ամէնէն ցայտուն յատկանիշը իրապաշտ եւ գործնական ըլլալ ուզելն է ։Իտէալը՝ հեռաւոր ապագայի մէջ իրագործելիք, ինչքան բարձր ու կախարդական ըլլայ, չի կրնար գաշել իր եռեւէն այժմու երիտասարդը՝ որ ամէնէն առաջ գործ ու աշխատանք կ'ուզէ եւ իր աշխատանքին արդիւնքը տեսնել ու շօշափել: Իրականութիւն է որ մեր քաղաքական կազմակերպութիւնները, մեր ժողովուրդի այս պայմաններուն մէջ չեն կրնար գոհացնել երիտասարդներու այս պահանջը: Այդ կազմակերպութիւնները չեն կրնար գոհացնել նաեւ «նոր գործ նոր մարդոցմով» պահանջը: Մեր իրականութեան ցաւոտ խնդիրներէն մէկը, նորերու եւ հիներու անլոյծ հարցը ամէն մարզի մէջ դրականօրէն մինչեւ քաղաքական ասպարէզ: Կը լուծուի՞ երբեւիցէ. քանի հիները նորերու պատրաստութեան վրայ — կամքի, նկարագրի եւ ձեռնհասութեան տեսակէտէն — հաւատք չունին, քանի իրենց ղեկավարողի դիրքերը կորսնցնելը իրրեւ իրենց մահացումը կ'ընդունին, իսկ նորերն ալ քանի կ'ամբաստանեն հիները կամայ թէ ակամայ պատասխանատու եւ մեղսակից մեր այժմու դժբախտութիւններուն եւ շատ անգամ ցոյց կուտան յաւակնութիւն մը որ ոչ իրենց պատրաստութիւնը կ'արդարացնէ, ոչ ալ գործելու իրենց ոյժը, դժուար թէ կարելի ըլլայ այս հարցը լուծել: Աըրովհետեւ փոխադարձ զիջողութեամբ լուծելու անցեալի փորձերը եղած են ապարդիւն, կը մնայ պայքարի ճամբով լուծման եղանակը, ուր տեղի տալու դատապարտուած է տկարը, անպատրաստը, ակազմակերպը:

Ներկայ կազմակերպութիւնները չեն գոհացներ նաեւ երիտասարդութեան մեծ մասը, իրենց աշխատանքի եղանակով եւ փոխադարձ պայքարի ձեւով: Ոը եւ է կազմակերպութեան մաս չկազմող հայու մը առաջին արտայայտութիւնը իր ցաւն է եւ—ծանր բառ է— պժգանքը տեսնուած պայքարներու, փոխադարձ առելութեան, կռիւներու եւ ազանութեանց: Այս բոլորը ուղղակի կ'արգարանան անոր համար: Լաւ, ինքնամփոփ, երբանհատակցողութեամբ աշխատանք մը մի միայն տեղ ունի մեր կեանքին մէջ: Բոլոր ուժերու գործակցութեան արդիւնքն իսկ անբաւարար է մեր ցաւերու դարմանումին, ո՛ւր մնաց այս բաժանումներն ու պայքարները:

Նոյնը գծերուն մէջ, դժգոհներու դիտողութիւնները կարելի է այսպէս բանաձեւել: Պէտք է նկատել որ այս դիտողութիւնները առաւելապէս ձեւի հետ կապուած են, քան թէ էութեան: Բոլորը համոզող հիմնական եւ գործնական առաջարկներ դժուար է լսել: Ճիշդ է որ կարգ մը մանր մունր գործերու մասին առաջարկներ կ'ըլլան, բայց ամբողջական եւ հիմնական լուծումներ չեն տեսնուիր:

Բոլորին մօտ ժխտական կողմը չեշտուած արտայայտութիւն ունի, բայց չինարարական առաջարկներ, նոր լուծումներ կը պակսին: Իրենք ալ կը գիտակցին իրենց տկար այս կողմին վրայ, բայց շատերու կարծիքով անգամ մը իր աշխատանքի ձեւը փոխուի, հոգեբանութիւնը պատշաճի նոր պայմաններուն, կարելի պիտի ըլլայ դրական եւ օգտակար աշխատանք կատարել: Իսկ այս փոփոխութիւնը հին կազմակերպութիւններով եւ հին մարդոցմով անկնար կը գտնեն:

Այս խմբումներու եւ խլրտումներու ծնած միւս տպաւորութիւնը այն կ'ըլլայ որ հայ երիտասարդութիւնը՝ իր մեծ մասով ինչքան հեռու մնացած ըլլայ կազմակերպութիւններէն, կը նշանակէ կ'ապրի հայ կեանքով, անհետաքրքիր ու անտարբեր չէ, կորսուելու դատապարտուած չէ, ինչպէս շատերը կը կարծեն: Կը մտածէ, կը խորհի եւ նոյն իսկ գործելու փորձեր կ'ընէ: Արճաքաններու մէջ իրարու քով հաւաքուած երիտասարդներու խռաւակցութեան գլխաւոր առարկան հայ հանրային քաղաքական խնդիր—ներն են: Երեւոյթ մը որ անպայման մխիթարական է ու դրական: Ճիշդ է որ շատերը ամաթէջօրներու պէս կը խօսին, երբեւ ժամանց եւ արպատրութիւն կը ձգեն աշխատանքէ ու գործէ խուսափողներու, գործի ու զոհողութեան ժամուն բացականերու: Ճիշդ է որ շատերը իրենց կարծիքներուն եւ տեսակէտներուն միայն կը հաւատան, ուրիշին մօտ արժէք եւ կարողութիւն չեն տեսներ. բայց ճիշդ է միանգամայն եւ մտահանչուած երեւոյթը փաստ է որ հայ երիտասարդութիւնը դժգոհ է ներկայ վիճակէն, փնտռտուքի մէջ է, խարխափումներու մէջ է նոր ջահ մը գտնելու, նոր լոյսեր երեւան հանելու, լուսաւորելու համար իր մշուշոտ ճամբան:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԽՂԱՆԱԿԻՆ ՑԱՐՄԱՐ

ԱՐԵՒԱՐՈՒԺՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐԵՒԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր օրով ծովեզերեայ քաղաքներու մէջ մարմինը արեւին ցուցադրելը ընդհանուր սովորութիւն դարձած է, եւ վայելչասէր կիներուն կողմէ մորթին թխութիւնը գեղեցկութիւնը կը նկատուի: Գրեթէ ամէն մարդ, ծեր կամ տղայ, կին կամ աղջիկ, առողջ կամ հիւանդ, արիւնային կամ անարիւն, յօդացաւոտ կամ թոքախտաւոր, ժամեր ամբողջ, բոլորովին մերկ վիճակի մը մէջ կը ցուցադրուին արեւին եւ անկէ կ'ակնկալեն իրենց ֆիզիքական տկարութիւններուն բուժումը:

Աւելորդ է ծանրանալ հօն արեւի ճառագայթումին բնախօսական յատկութեանց վրայ: Գիտենք թէ արեւը վնասակար մանրէներուն դէմ հակաենիական զօրաւոր ազդակ մըն է: Հասարակածային երկիրներուն մէջ, ուր օդին բարեխառնութիւնը գրեթէ միշտ 30—40 աստիճաններու մէջ կը տարուբերի, եւ մթնոլորտը խոնաւութեամբ յագեցած է, կեանքը անկարելի պիտի ըլլար, եթէ արեւը իր ճառագայթումի ազդեցութեան տակ, չոչնչացնէր այն բազմաթիւ մանրէները, որոնք կը վխտան օդին մէջ:

Արեւարումութիւնը շատ մը հիւանդութեանց դարմանումին մէջ բարերար դեր մը կը կատարէ: Ամէնուն ծանօթ է այդ մասին սանաթօրիոմներու մէջ ձեռք բերուած յաջողութիւնը: Պարագան նոյնն է նաեւ սնուցումնէն առաջ եկած վէրքերուն, գանդաղ բուժուող կեզերուն, յօդացաւերուն եւ ջլացաւերուն համար: Եթէ արեւարումութիւնը չափաւոր ու գիտական մեթոտով կիրարկուի, վերոյիշեալ հիւանդութեանց մէջ զգալի բարւոքում մը առաջ կը բերէ, եւ ի հարկին կրնայ զանոնք հիմնովին բուժել:

Նոյնը սխալ մըն է սակայն ենթադրել թէ չափէն աւելի արեւին տակ ցուցադրուիլը օգտակար է, եւ թէ ամէն հիւանդութիւն կրնայ արեւարումութեամբ դարմանուիլ: Արդարեւ, արեւին լոյսը օգտակար դեղ մըն է, եւ երբ այդ՝ ունի իր դարմանումի եղանակները, իր բնախօսական ազդեցութիւնները, եւ կրնայ ինչ ինչ պարագաներու մէջ այնպիսի զօրաւոր հակազդեցութիւններ առաջ բերել, որոնք կրնան մահացու ըլլալ:

Սովորաբար մութին մէջ ապրող կարգ մը կենդանիներ, ինչպէս մուկերը, կը մեռնին երբ յանկարծ դրուին զօրաւոր արեւի մէջ:

Երբեմն ծեր մարդիկ իրենց ճաղատ գլուխը ժամերով արեւին կը ցուցադրեն, ինչ որ կրնայ յաճախ ուղեղին մէջ արեան համախռնում առաջ բերել եւ մահ պատճառել:

Նորագոյն քննութեանց համաձայն, արեւին երկարատեւ ցուցադրութիւնը արեան «Հէմօկլօզին» կոչուած գնդակներուն վրայ ֆիմիական փոփոխութիւններ առաջ կը բերէ, եւ կրնայ ընդհանուր առողջութեան համար լուրջ վտանգ մը կազմել:

Արեւարումութեան մէջ գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք բերելու համար, անհրաժեշտ է միշտ բժիշկին խորհուրդին համաձայն շարժիլ, գլուխը ծածկուած պահել եւ գունաւոր ակնոցներ գործածել:

Մարմնին ամբողջութեան կամ գլխուն վրայ կիզիչ արեւին ներգործած ազդեցութիւնը արեւահարութիւն առաջ կը բերէ: Տաք երկիրներու մէջ, ամառուան սաստիկ տաքին արեւահարութեան ենթակայ կ'ըլլան մանաւանդ անոնք որ տեղական կլիմային չեն վարժուած եւ ենթակայ են արեւին կիզիչ ճառագայթներուն ազդեցութեան: Արեւահարութիւնը յաճախադէպ է զինուորներու մէջ, որոնք սաղմափորձերու ատեն ստիպուած են երկարատեւ ու յոգնեցուցիչ մարզանքներ կատարել ամառուան հրքասաղ օրերուն. Երբեմն արեւահարութեան ազդեցութիւնը այնքան արագ ու սաստկօրէն տեղի կ'ունենայ, որ խեղճ զինուորները քալած ատեննին վայրկենապէս գետին կ'իյնան անշնչացած:

1743ին, Յուլիս 14էն մինչեւ 23, Փեքինի մէջ ջերմաչափը 40 աստիճան բարձրանալով, 11.400 հոգի փողոցներու մէջ արեւահարութենէ մեռան:

1854ին, Յունիս ամսու մէջ 400 զինուորներէ բաղկացած ֆրանսական ջոկատ մը զօրանոցէն մը ներկայ գտնուելու համար, Վէնսէնէն Փարիզ կ'երթար, երբ ճամբուն տեւողութեան 109 զինուորներ արեւահար եղան, որոնց 11ը մահացու կերպով:

1858ին պեշիաւեան զօրագունդի մը երկու երրորդ մասը Պէշաւրի դաշտին մէջ արեւահար եղաւ: Անոնցմէ 150 զինուորներ միայն կրցան ազատիլ:

1859ին իտալական պատերազմի ատեն, Օթըման հրամանատարին բանակէն 2000 զինուորներ զոհ գացին արեւահարութեան:

Յօն Ուէզգա որ Պագան արեւահարութենէ զերծ մնալու համար կը յանձնարարէ գլուխը պահել ջուրին մէջ, իսկ ոտքերը արեւին մէջ: Արդարեւ, օրուան միայն այն ժամերուն դուրս ելլելու է, երբ արեւին ազդեցութիւնը նուազ սաստիկ է, կամ թէ ի հարկին գլուխը յարդէ մեծ գլխարկ դնելու կամ արեւի յատուկ հովանոց գործածելու է:

Եթէ հակառակ այս նախազգուշութիւններուն, անկարելի է խուսափիլ արեւահարութենէն, պէտք է երկննալ անկողինի մը վրայ, մութ սենեակի մը մէջ, ուր զով օդ բանի, պաղ ջուրով թրջուած լաթի կտորներ դնել ճակատին ու գանկին վրայ, եւ միշտ փոխել զանոնք. ծոմ պահել, թամբ բայց ոչ սառուցեալ ըմպելիներ խմել, կատարեալ հանգիստ ընել եւ խորշիլ ընթերցումէ կամ խօսակցութենէ.

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ Գ. ԽԱՉԻ Ձ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

ՊՈՒՐԿԱԶ, 18 յուլիս (Ցառաջ).— Յուլիս 12ին Պուրկազի մէջ, հանդիսաւորապէս բացուեցաւ պուլկարահայ Գթութեան Խաչի Զ. պատգմ. ժողովը «Բանուորներուն» ընդարձակ սրահին մէջ:

Ժողովին բացումը կատարեց Շրջ. Վարչութեան լիազօր ներկայացուցիչը՝ Տիկ. Արսինէ Յովհաննէսեան.

Մասնաճիւղերէն եկած 18 պատգամաւորներու հետ, ժողովին բացման ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը:

Բացման առթիւ, յատկապէս կազմուած երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Օր. Զարուհի Սայեանի եռաձայն երգեց Հայ Կ. Խաչի քայլերգը որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս եւ ծափահարութեամբ:

Պատգ. ժողովին վճռական ձայնով կը մասնակցէին Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութենէն ընկ. Գ. Նէգէւ, Պուլկ. Շրջ. Վարչութենէն Տիկ. Ա. Յովհաննէսեան եւ ընկ. Գ. Փիլիպպոսեան, Սոֆիայի մ.ղէն՝ Տիկ. Եղիսաբէթ Մօզեան եւ Օր. Ար. Յարութիւնեան, Փլովտիվէն՝ ընկերուհիներ Օր. Օր. Հռիփ. Սագրգեան, Նեվրիկ Գասպարեան եւ ընկ. Թաթուլ Արզումանեան, Պուրկազէն՝ տիկիններ Հ. Սայեան եւ Ա. Արզումանեան, Ռուսճուքէն ընկ. Օն. Զարմունի, Ստ. Զակորայէն՝ ընկ. Գ. Երզգեան, Թ. Փազարճըգէն՝ Օր. Վարսենիկ Արփաճեան, Եամպոլէն՝ ընկ. Ս. Զալալեան, Վառնայէն՝ Տիկ. Շաքէ Թովմասեան եւ ընկ. Մ. Թովմասեան, Սլիվէնէն՝ Օր. Մարի Գալուստեան, իսկ Այթօսէն՝ Տիկ. Սիր. Կիւլեան:

Ժողովի հանդիսաւոր բացման առթիւ, շատ գեղեցիկ ուղերձ մը բաւ, յանուն Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան, ընկ. Գ. Նէգէւ, պարզելով հայ կնոջ մեծ դերը:

Ուղերձներ եղան նաեւ Սոֆիայի, Փլովտիվի, Ռուսճուքի, Պուրկազի եւ Եամպոլի մասնաճիւղերուն կողմէ:

Ժողովավայրը զարդարուած էր հայկ. եւ պուլկ. եռագոյններով եւ Գթ. Խաչի դրօշով:

Շրջ. Վարչութեան միամեայ տեղեկագրէն պարզուեցաւ, որ Պուլկարահայ Գթ. Խաչը, հակառակ իր դէմ յարուցուած խոչընդոտներուն, այս տարի եւս ունեցած է նիւթական եւ բարոյական բեղնաւոր գործունէութիւն մը: Կազմակերպութիւնը կը զարգանայ տարուէ տարի ոչ միայն աւելցնելով իր անդամներուն թիւը, այլ եւ տարածելով գործունէութեան իր դաշտը ամէն ուղղութեամբ: Կը բաւէ ըսել թէ այս տարի Շրջ. Վարչութիւնը եւ մասնաճիւղերը հաւաքարար ունեցած են 350.000 լէվի մուտք:

Աւելի իրօք աննախընթաց երեւոյթ մըն է, մասնաւորապէս ներկայ անտեսական տագնապի եւ գործազրկութեան ծանր օրերուն: Աւելցած են նաեւ գրեթէ բոլոր մասնաճիւղերու անդամ - անդամուհիները:

Հայ Գթ. Խաչի գլխաւոր նպատակը եղած է ազգապահպանում, որուն համար կիրարկուած է իրերօգնութեան գեղեցիկ սկզբունքը քաջալերելով դաղթաշխարհի հայութեան յարատեւ ձգտումը, ապազգայնացման դէմ անոր մղած անդուլ պայքարին մէջ ...

Այս նպատակին ծառայելու համար, Շրջ. Վարչութիւնը իր հասոյթներէն ... Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վ... թենէն ստացած նպաստի ... մասը յատկացուցած է կրթական ... ծին,— Սոֆիայի Ազգ. «Մեսրոպեան» ճեմարանին, Խասքովոյի, Եամպոլի, Սլիվէնի եւ Այթօսի ազգ. վարժարաններուն, ինչպէս նաեւ Թ.Փազարճըգի գործազուրկներուն:

Մասնաճիւղերու գործունէութիւններ.— Պատգ. ժողովը յսէլ ... մասնաճիւղերու տարեկան գործունէութեանց տեղեկագիրներն ու ... ունեցնելէ, եւ պատգամաւորներ... տուած բացատրութիւններ, ... ուած աշխատանքները գտաւ գոհացուցիչ եւ շնորհաւորութեան ... ուղղեց բոլորին:

Պատգ. ժողովը ընդառաջ երթալով իրեն եղած պաշտօնական դիմում — խնդրանքին, որոշեց յատկացնել ... գաղթօտին սկաուտական բանակում... յատկացնել վեց հազար լէվա:

Զ. Պատգմ. ժողովը, լիակատար յաջողութեամբ, յուլիս 12 եւ 13ին յաջորդական չորս երկարատեւ նիստերու մէջ եւ համերաշխութեամբ բացնելէ յետոյ իր աշխատանքները, գնահատելով նախկին Շրջ. Վարչութեան բեղնաւոր գործունէութիւնը միաձայնութեամբ եւ ծափահարութեամբ վերընտրեց զայն իր ամբողջ կազմով:

Շրջ. Վարչութեան կ'անդամակցին Տիկիններ Պ. Բարսամեան, ... Ստեփանեան, Ա. Ռուժեան, Ա. Յով-հաննէսեան, եւ ընկերներ Ա. Ցակոբեան, Գ. Հայաճեան եւ Գ. Փիլիպպոսեան:

Զ. Պատգմ. ժողովի փակման առթիւ գեղեցիկ ճառեր խօսեցան՝ ընկ. Գ. Նէգէւ, Թ. Արզումանեան, Գ. Փիլիպպոսեան եւ Օն. Զարմունի, ... բանք նորընտիր Շրջ. Վարչութեան եւ մասնաճիւղերու յառաջիկայ գործունէութեան համար ըրին սրտագին մաղթանքներ: Պատգմ. ժողովը փակուեցաւ «Մեր հայրենիքով» եւ Հ. Կ. Խաչի քայլերգով, զոր յոտնկայս երգեցին բոլոր պատգամաւորներն ու ներկայ բազմութիւնը եւ շարաթեան ... գիշերին բաժնուեցան սրահէն:

Նավայիճի պտոյտ.— Պուրկազի Գթ. Խաչի վարչութիւնը կազմակերպած ... ծովային պտոյտ մը, դէպի Սըզը... Անասթասիա կղզին, յուլիս 14ին ... բաժի առաւօտ: Մասնաւոր շոգենաւ... կոյկով պատգամաւորներն ու ... մաթիւ համակիրներ ճամբայ ... դէպի վերոյիշեալ կղզին: Շոգենաւ... կոյկին մէջ երգուեցան ազգ. եւ ... փոխական զանազան երգեր եւ ... ծեցին խանդավառ տրամադրութիւ...

Երեկոյթ ի պատիւ պատգամաւոր... ներուն.— Նոյն գիշերը, 14 յուլ... նմանապէս Պուրկազի Գթ. Խաչի ... սարքեց գրական - գեղարուեստական ... պարերեկոյթ «Բանուորներուն» սրահին մէջ: Տեղի ունեցան խմբերգեր, ասմունքներ, կենդանի պատկերներ, մարզանքներ եւ բուֆէ, զեկոյց Հ.Կ.Խաչի եւ Գթ. Խաչերու գործունէութեանց մասին ... պատուոյ սուրճի յանձնում:

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

ՌՈՒՍ ՕՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ
ՊԱՅԱՁԻՏԻ ԳԱՂԹԻ ԵՒ ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Նշանաւոր ռուս լրագրող Գ. Ս. Պոլիակով Լիտովցեւ, որ իր ռուսական կարեւոր օրաթերթի թղթակից մեծ պատերազմին սկիզբը գտնուած է կովկասեան ճակատին զանազան կէտերուն վրայ, եւ այդ նոյն պաշտօնով անցած է Պալքանեան երկիրները եւ եւրոպական մեծ աքտութիւնների մայրաքաղաքները, եւ որ յաճախ կը ճամբորդէ, կայուն հաստատուելով մինչեւ հեռաւոր Աւստրալիա, վերջերս հետեւեալ յիշատակութիւնը հրատարակեց Փարիզի Պոսլետնիա Նովոստի թերթին մէջ, Պայազիտի գաղթի եւ Վանի հերոսամարտի մասին:

Կովկասեան ռազմաճակատի պատմութեան մէջ կայ դրուագ մը, որ քիչ հոգ չպիտի պատճառէ վերջին ռուս—թրքական պատերազմի պատմագիրներին.— Ի՛նչպէս այդ կարող էր պատահել: Էնվէր փաշայի երկու զօրամարմինը Թիֆլիզի համար պայքարում են Սարիղամիշը, որ ռազմաճակատի հանգոյցն էր, եթէ Սարիղամիշը ընկնէր Էնվէրի ձեռքը, Թիֆլիսը պէտք է տեղահանուէր: Հայաստանի Ալաշկերտի հովիտն ու Պայազէտը գրաւող եւ դէպի Վան ու Թուրքիայի խորքերը յառաջացող Զօր. Նիկոլայեւի զօրաբաժինը կը կտրուէր ռուսական բանակից: Նա պէտք էր որքան կարելի է արագ ետ քաշուէր, քանի դեռ կանգուն էր Սարիղամիշը եւ ազատ էին նահանջի ուղիները:

Սարիղամիշի շուրջը երեք կողմից պաշարել էին: 1915 դեկտ. 18ին էր Էնվէրը իր ապարանքով թառել էր քաղաքի վրայ: Սարիղամիշի ռուս զօրքերը կացութիւնը համարելով անյոյս, թողնում են քաղաքը: Սակայն Էնվէրը չի համարում քաղաքի թշնամու ուժը բաւականաչափ թուլացած եւ մէկ օրով յարձակողականը յետաձգում է — նա վաղը կ'իջնէ քաղաք: Սարիղամիշում մնացել էին ռուսական մի քանի վաշտ միայն, պարտութիւնից վհատած: Իսկ զինուորական կայանում քաղաքի հրամանատարի թէյի բաժակը մնացել էր կիսատ: Ձմեռ ... քաղաքը դատարկ էր: Այդ ժամանակ Թիֆլիսում մի ոմն միտք է յղացել գիմադրել, թէեւ անյոյս — դիրքը շատ կարեւոր է:

Սակայն յաջորդ օրը Սարիղամիշը թարմ ուժերով եւ որ գլխաւորն է՝ թարմ հրամանատարներով յաղթականօրէն դիմադրում է: Էնվէր փաշան Սարիղամիշի մօտ ենթարկւում է պարտութիւններից ամէնից ճակատագրականին: Ես առաջ ամի ոմնը, վաղուց ես գիտեմ առնուազն երեք զօրավարներ, որոնք բացառապէս իրենց են վերագրում Սարիղամիշի փրկութիւնը ...

Դեկտեմբեր 19ին Էնվէրը նահանջեց անկանոն կերպով, ձիւների մէջ թողնելով իր դժբախտ բանակի զգալի մասը, Արաբներից բաղկացած, որ սովոր էին Պաղտատի տաք կլիմային: Թիֆլիսը հանդստացաւ: Պայազէտը ապահով է: Բայց եւ այնպէս նախօրօք ծրագրուած նահանջը Պայազէտից իրագործւում է դեկտ. 22ի առաւօտը, թէեւ այլ եւս այդ կարիքը չըկար, եւ մի քանի օրից մեր բանակը նորից գրաւեց ընդհայր ապառաժի վրայ թառած գեղատեսիլ թրքական քաղաքը:

Այդ թուականները ես լաւ եմ յիշում, որովհետեւ այդ օրերին վկայ եմ եղել մարդկային այնպիսի ողբերգութեան, որ չպիտի մոռանամ մինչեւ կեանքիս վերջը: Ես տեսայ Հայեր, որոնք փախչում էին Թուրքերից: Թերեւս ոչ այնքան Թուրքերից, որքան Քիւրտերից եւ աւելի ճիշդը — խուճապային սարսափով՝ թէ մէկից եւ թէ միւսից:

Երեւանից - Պայազիտ տանող ճանապարհը, իր հոյակապ եւ հրաշալի տեսարանով ամէնից սքանչելիներից մէկն է որ երբեւիցէ ես տեսել եմ: Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի սահմանագլխին, Իգտիրում, ինչպէս ափի վրայ է Արարատը իր ստորոտից մինչեւ գագաթը: Իրիկնամուտին ամբողջովին նա փայլում է վարդամանիշակագոյն լոյսերով ։Ցնցոյ Ջինգիլի լեռնանցքը, կարծեմ 7000 ոտնաչափ բարձրութեամբ: Վերեւում գմբէթանման ձիւնի բլուրներշարոնված ,գերծ հետքերից եւ ծալքերից: Թւում է թէ այդ գմբէթներից յուշում է սպիտակ ղօղանջ... Ներքեւում զարմանահրաշ տառնակ լինճը. այդ ձիւնի վրայից առաջ յոյսն է, ջրերի համախմբման պատրանք ստեղծող ... Թւում է թէ չի կարող աւելի հրաշագործ լինել: Սակայն Ալաշկերտի հովիտը, աւելի գեղատեսիլ է իր տեսակի մէջ: Անծայրածիր տարածութիւն, հարթ ծածկուած ուժեղ ջրերով. ամէն կողմից շրջապատուած բլուրներով, այնպիսի համաչափութեամբ, որ թըւում է թէ հսկայ փիղեր են պառկած հանգչելու այս հովիտին մէջ ... Եւ ամբողջ ժամանակը՝ Արարա՛տը ...

Հովիտով «զբօսնում են» Քիւրտերը: Դրդ զօրամարմնի հրամանատար Զօր. Օգանովսկին ինձ արտօնեց մեկնել դէպի Պայազէտ, պայմանով որ ինձ ուղեկցեն զինուած կամաւոր հայ երիտասարդներ: Այս կենսուրախ, բարեհոգի կորիճները սիրով համաձայնեցին ուղեկցել իմ կառքին:

Նրանք իրենց նժոյգների վրայ հեծած, ամբողջ ժամանակը ինձանից ետ ու առաջ էին անցնում, բաժանուեցին ինձանից ճիշդ Պայազէտին մօտենալիս: Արդէն մութ էր, երբոր լերկ ապառաժի վրայ պատկերացաւ քաղաքը, բերդի մէջ խճողուած լաբիւրինթոսանման նեղլիկ փողոցներով: Մեր կառքը դանդաղօրէն բարձրացաւ մինչեւ քաղաքը: Ահա արդէն նա մօտ է, առաջին փողոցը, երբ յանկարծ մթութեան մէջ ձիու վրայ ... կանեց մի Կօզակ: Նրա տակէն ... թռչկոտում էր: Նա բացագանչեց.

— Ո՞ւր կ'երթաք: Նահանջում ենք:

Զինուորական կայանում իրարանցում էր, անկարգութիւն, անհամբեր հիւրով գրաղուելու ժամանակը չէր: Սակայն ծերունի զօրավարը ընդունեց սիրալիր, պատուեց «ընթրիքով»: ... ոչխարի մսից եւ յայտնեց որ քաղաքը թողնում ենք, գլխաւոր ուժերից չկտրուելու վախից ... Նահանջը պէտք է նախօրօք պատրաստած դիրքերը, ... օտարոտի չէ պատերազմի ժամանակ, բայց այստեղ սոսկալին այն է, որ ամբողջ ժողովուրդին էլ պէտք է ... գաղթեցնել: Հայերը ի՛նչպէս ... մայ թողնել Թուրքերի եւ Քիւրտերի հետ: Չէ՞ որ անոնք մեր դաշնակիցներն են եւ նոյն իսկ մարդկայիներն ...

Մինչեւ լոյսը բացուելը ոչ ... ժամանակով մի կերպ տեղաւորուեցի ... հանգստանալու նպատակով, ես չէ ... բողացայ քնել:

Ե— Թ

(Մնացեալը յաջորդով)

«ՀՅԻՐՆԷՆ Կ'ՈՒԶԵՆՔ» ՊՈՌԱՑՈՂ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ

—o—

Թուրքերէն Թանի խմբագրական քարտուղար Ալի Նուրի Գարաճան կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Երկու տարի Պուլկարիա մնացի եւ ջանացի ամբողջովին ճանչնալ Պուլկար կոչուած տարօրինակ արարածը, թէ իբրեւ անհատ, թէ իբրեւ ազգ. Տեսակցեցայ նախարարներու, դիւանագէտներու, երկրագործներու, գիտնականներու, քոմիթէճիներու եւ զինուորականներու հետ, եւ սա եզրակացութեան եկայ.—

Պուլկար զինուորը նշանաւոր է իր քաջութեամբ. բայց իրենց անկախութենէն ի վեր պուլկար բանակը ... պատերազմ շահած չէ։

2 Պուլկար քոմիթէճիները այպայէն շահին համար չէ որ կը գործեն, այլ ամէնէն շատ վճարողին հաշւոյն. Ալպանացի՝ անոնց 40 տարուան պատմութիւնը.

3 Պուլկար երկրագործը շատ աշխատասէր եւ չարքաշ է, բայց աշխատանքէն կերպով կուշտ եւ միեւնոյն ատեն ագահ. Անոնց յատկանիշը՝ խարդախութիւնն է.

4 Պուլկար մտաւորականը այնքան ... է, որքան գէշ խմոր մը կրնայ շաղուիլ ... եւ ...

5 Աշխարհի մէջ կարելի չէ երեւակայել պուլկար քաղաքագէտէն աւելի ... քաղաքագէտներ։ Տեսակցեցայ Մալինովի հետ, որ անոնց մէջ թէ ամէնէն կատարեալ դիւանագէտն է, բայց դիւանագէտէն աւելի ծեր, ... ագռաւ մը կը յիշեցնէ։ Հակառակ իր բոլոր խորամանկութեանց, խեղճ ... մարդ մըն է։ Պուլկար նախարարներուն հարիւրին 80ը դիւրաւ կ'անցնի, պարզապէս հարստութիւն դիզելու ցանկութեամբ։ Զեղծումը շատ բնական բան մը դարձած է հոն։ Օրինակ, նախկին վարչապետ Սթամպուլոֆի ամբողջ երկիրը կողոպտող հասարակ աւազակ մըն էր. Խորլաքով անուն սպայ մը գիշեր մը Թանար Փազարճըքի մէջ կը բռնէ Սթամպուլոֆին եւ կը կտրէ անոր գլուխը, քիթը եւ ականջները եւ անոր գրպանէն 4 միլիոն ... ֆրանք կողոպտելով կը փախի արտասահման, ու մինչեւ հիմա կ'ուտէ այդ դրամը։

Դարձեալ անձ մը որ վերջին տասնամեակին արտաքին նախարար եղաւ, անհամար դրամ շահեցաւ արտաքին փոխառութիւններէ եւ ոչ միայն տուներու եւ կալուածներու տիրացաւ, այլ եւ ամբողջ քաղաքի մը, շէնքերով իր անունով ալ կոչելու այդ քաղաքը.

Ցօղուածագիրը յետոյ կը բացատրէ թէ Պուլկարիա ատեն մը փորձեց Թուրքիոյ դէմ հանել Եուկոսլավիան, Ռումանիան եւ Յունաստանը, բայց Պալքանեան ուխտը այդ դէնքը առաւ անոր ձեռքէն։ Յետոյ փորձեց Եուկոսլաւիան սիրաշահիլ ու առոր համար լուծեց մակեդոնական կազմակերպութիւնը եւ անոր փոխարէն ուժ տուաւ «Թրակիա» կոմիտէին, բայց Եուկոսլաւիա կարեւորութիւն չտուաւ։ Ատոր վրայ նետեցին Կէօրկիէվը եւ տեղը բերին զօրավարներ. Հիմա ալ «ռոֆոյեններու» համաժողով մը կը գումարեն եւ միւս կողմէ «Հյիրնէն կ'ուզենք» կը պոռան։

Պուլկարիան ճանչցողները կը խնդան այս կատակերգութեան վրայ, որովհետեւ ջուրը եւ կրակը կրնան միանալ, բայց Եուկոսլաւները չեն կրնար միանալ Պուլկարներուն։ Անկախ ամէն բանէ, անոնք չեն մոռցած որ Աղեքսանդր Թագաւորը սպաննելու համար արհեստով մարդասպան մը փնտռեցին եւ վերջ ի վերջոյ Պուլկարներու մօտ գտան։ Եւ Կէօրկիէվ միայն Աղեքսանդր Թագաւորը չմեռցուց, այլ եւ պուլկարեւեուկոսլաւ մերձեցման գաղափարը։

Այնպէս որ չարժեր անգամ պատասխանել Սօֆիայի դատարկաբանութեան, երբ անոնք կը պոռան. «Հյիրնէն կ'ուզենք, Եուկոսլաւներու հետ կը միանանք»։ Զանոնք յանցնելու համար մէկ միջոց ունինք.— Թրակիան լեցնել անդադար։

ԳԱՅԼԻԿՆԵՐՈՒ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

Իմացեր էի թէ գայլիկները, չորեքշաբթի երեկոյ պիտի մեկնէին Կրընոպլ, քառասուն օրուան համար։ Ուստի առանց ժամանակ կորսնցնելու ժամը 8ին Կառ տը Լիոն գացի

Գայլիկներէն առաջ, դէմս ելան երկու հայ արենոյշներ։

— Դուք ո՞ւր այսպէս, բոյ մօտր — մօրէն . .

— Մենք ալ կը մեկնինք այսօր 15 հոգիով դէպի Նիս, առաջնորդութեամբ խմբապետուհի Զապէլ Խան-ճեանի։

Բարի ճանապարհ մաղթելով իմ սիրելի քոյրերուս, սկսայ գայլիկներ փնտռել։ Կայարանի հսկայ սրահին մէկ անկիւնը հաւաքուած են բոլորն ալ իրենց ծնողքներով։ Ամէնուն դիմագիծն ալ կը փայլի ժպիտով մը։ Ներկայ էին Միութեան ընդհ. պետը եւ գործադիր խորհուրդին անդամները

Աւսոս, որ ներկայ դժուարին պայմանները թոյլ չեն տար աւելի մեծ թիւով տղաք ղրկելու բնութեան ծոցը։ Գայլիկներու օդափոխութեան կազմակերպիչն է ընդհ. գայլիկապետ Արմէն Շանթը, իսկ առաջնորդ խմբապետուհիներն են Օր. Աղաւնի Ակտոնեան, Օր. Մելինէ Եսայեան, Օր. Աստղիկ Արուսեան, որոնց հսկողութեան եւ խնամքին տակ պիտի գտնուին բոլորն ալ։ Մեկնումի պահը եկած է։ Ծնողքները եւ մեծերս վերցնելով տղոց գոյքերը կը վազենք դէպի իրենց շոգեկառքը։ Քանի մը վայրկեանէն ամէն մարդ իր տեղը գրաւած էր եւ վար իջած, խօսակցելու համար քիչ մը եւս իրենց ծնողքին հետ, լսելով վերջին խրատականները։ Ժամը 9ը 10 անցած էր երբ գայլիկապետի մէկ յայտարարութեամբ երեխաները ծնողքները համբուրելով իրենց տեղերը գրաւեցին։ Ժամը 9ը 21 անցած, խանդավառ աղաղակներու մէջ, շոգեկառքը կը մեկնի տանելով մեր սիրելիները։

⁂ Ընդհ. գայլիկապետ Արմէն Շանթը մեր սիրելի գրագէտ-մանկավարժ Լեւոն Շանթի երրորդ որդին է։ Կը յաճախէ Սորպոնի համալսարանը, ուրկէց երկու տարիէն շրջանաւարտ պիտի ըլլայ իբրեւ քիմիագէտ։ Անդամ է Հայ Արեններու Միութեան գործադիր խորհուրդին։ Ունի հինգ խմբապետուհիներ եւ 80ի մօտ հայորդիներ իր հրամանին տակ, որոնց կազմակերպութիւնը շատ վարպետօրէն կը վարէ։

Ցաճախ երբ պէտք կ'ունենանք իրեն, միջազգային հաւաքոյթներու համար, օտար երկիրներու մէջ, մեզի միեւնոյն պատասխանը կու տայ.

—Թողէք զիս իմ գայլիկներուս հետ, ես շատ լաւ կը զգամ ինքզինքս։

Չորեքշաբթի երեկոյ երբ կայարանէն կը վերադառնայինք, խօսակցութեան մը միջոցին տիկ. Շանթ կ'ըսէր.

— Զարմանալի բան, Արմէնն է որ ամէնէն քիչ յարաբերութիւն ունեցած է իր հօրը հետ, եւ ինքն է որ անոր կը նմանի ամենաշատը, բնաւորութեամբ, զոհողութեան զգացումներով, նոյն իսկ քալուածքով։

Մաղթենք որ միշտ այսպէս ըլլայ եւ հայ մանուկները յանձնէն օգտուին իր ձիրքերէն։

Այն ծնողքները որ կը փափաքին իրենց երախաները (8—11 տարեկան) Արմէն Շանթին յանձնել եւ կամ այն օրիորդները որ կ'ուզեն այսպիսի ներքնական գործով մը զբաղիլ իբրեւ ապագայ խմբապետուհի, ազատելու համար մեր մատաղ սերունդը այլասերումէ, թող գրաւոր դիմեն հետեւեալ հասցէին.— M. Armen Chanth, 93 Ave. des Moulineaux, Billancourt (Seine).

Գէորգէ Ֆարշեան

Ի ՆՉՊԷՍ ԾՆԱՒ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ

—•—

Ֆրանսական Ակադեմիան — քառասուն «անմահներու» այս օթեւանը — վերջերս հանդիսաւորութեամբ տօնեց իր հաստատութեան երեք հարիւրամեակը, ինչպէս գրեցինք ժամանակին։

Ահա թէ ի՞նչպէս ծնաւ ան։

1635 տարւոյն սկիզբը, ձմրան ցուրտ օր մը, կարտինալ Ռիշլիէօյի կարմիր հրացանակիրները տեսան հասարակ երեւոյթով կառք մը ժամանումը Բիւէյ։ Կառքէն իջան երեք հոգի, ամբողջովին սեւ հագուած՝ հոլանտական ձերմակ օձիքով։ Զինուորները կարծեցին թէ ասոնք իրենց տիրոջը թշնամի ժողովի մը անդամներն են։ Ամէնէն աչքառուն երիտասարդ մըն էր, նիհար ու տժգոյն, եւ անշնորհք դէմքի մը վրայ կրակոտ գեղեցիկ աչքերով։ Իր մօտալ երեւոյթին հակառակ՝ այս մարդը ապսպրական չարժումներ ունէր Անրիկա Թագաւորին քարտուղար Գօնրարն էր, որու կ'ընկերանային նորածին Ակադեմիային տնօրէնն ու դիւանապետը։

Այս վերջինը տաղանդաւոր էր, կը խնդացնէր Կարտինալը, որ պէտք ունէր այդ բանին՝ իր առողջութեան համար, եւ անոր կը ծառայէր իբր լրագիր։

Երեք հիւրերը անմիջապէս առաջնորդուեցան այս սքեմաւոր ամենազօր վարչապետին մօտ։

Ի՞նչ էր եղածը։

Տասներեքէն մէկ առաջ կարդինալին լուր տրուած էր թէ Փարիզ, Սէն Մարթէն փողոցը գոյութիւն ունէր Գօնրար անուն ակումբ մը ուր կը հաւաքուէին գրագէտներ ոչ միայն իրար զուարճանելու համար, այլ եւ միանգամայն Ֆրանսերէն լեզուին լաւ գործածութիւնը զարգացնելու միտքով. Ռիշլիէօ խորհեցաւ թէ Ֆրանսերէնի գեղեցկութեան եւ ազդեցութեան ծառայող այդպիսի խմբակ մը չէ՞ր կրնար միթէ պետութեան օգտակար ըլլալ՝ եթէ ընդունէր իր հովանաւորը... Այդ ակումբը պիտի ազդէր հանրային կարծիքին վրայ, եւ պիտի ծառայէր թէ Ֆրանսայի փայլին եւ թէ իր անհատական տեսակէտներուն։

Կանչեց իր պաշտպանեալ աբբայ Պուա-Ռոպէրը եւ իրեն սեփական վճռականութեամբ ըսաւ.

— Հարցուր այդ մարդոց թէ չե՞ն ուզեր մարմին մը կազմել, կանոնաւորաբար գումարուիլ եւ իշխանութեան պաշտպանութեան տակ գտնուիլ։

Պատասխանը ժխտական չէր կրնար ըլլալ։ Ուրեմն ակումբին գլխաւորը՝ Գօնրար որ արդէն ջատագովական մը հրատարակած էր Ռիշլիէօյի մասին, պաշտօն ստացաւ այդ կազմակերպութեան ծրագիր — կանոնագիրը շինելու, եւ գայն իր երկու ընկերներուն հետ խմբագրելով՝ այդ ձմեռ օրով կը բերէր յանձնելու ամենազօր կարտինալին։

Այդ առթիւ պատրաստուած յայտարարութեան մէջ Լուի ԺԳ. Թագաւորին բերանը կը դրուէին սա խօսքերը.

— «Մեզի պարզուեցաւ թէ պետութեան մը երջանկութեան ամէնէն փառաւոր նշաններէն մէկն է արուեստի, գիտութեանց եւ գրականութեան զարգացումը, թէ Ֆրանսերէն լեզուն իր մէջ երեւցած անփութութիւններէն պէտք է մաքրուի եւ դառնայ նորագոյն ամենակատարեալ լեզուն, եւ անոր համար որոշ կանոններ գրուին ժողովի մը կողմէ ... եւն. կ'ուզենք որ անկէ վերջ ան շարունակէ մեր պատուական Փարիզ քաղաքին մէջ, «Ֆրանսական Ակադեմի» յորջորջումին տակ։

Թագաւորը քառասուններուն հանգէպ իր հոգածութեամբ հրամայեց որ անոնք ամէն տեսակ խնամակալութենէ, հետապնդումէ եւ հսկողութենէ ազատ ըլլան։

Այսպէս ծնաւ Ակադեմիան։

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

Ֆիլիպէ, 22 յուլիս (Յառաջ).—Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղը երէկ, իր սեփական մարզադաշտին մէջ սարքած էր մարզահանդէս մը, շատ ճոխ ու հաճելի յայտագրով մը։

Մարզիկներ, արիներ, արենոյշներ, պարիկներ ու գայլիկներ, զինուորական նուագախումբի եւ հայկական ու պուլկարական եռագոյններու առաջնորդութեամբ տողանցք մը կատարեցին փողոցներէն ու մտան մարզադաշտ։ Հոն դրօշներու հանդիսաւոր պարզումէն յետոյ։

Յաջորդաբար տեղի ունեցան 80 մ. վազք մարզիկներու կողմէ, չուան քաշել՝ արիներ, ազատ մարզանքներ՝ գայլիկներ ու պարիկներ, մէկ քայլ ցատկել, գունտ նետել, ցնդակով վազք եւ մրցում, ազատ մարզանք՝ բոլորի մասնակցութեամբ — որ գեղեցիկ համադրոյթ մըն էր՝ գոյներու, շարժումներու, զանազանութեամբ բայց ներդաշնակութեամբ, — ծոցով ցատկել եւն.։

Երեկոյեան, երբ մութը կ'իջնէր, մարզիկները, գունաւոր լոյսերու տակ գեղեցիկ բուրգեր կազմեցին, իսկ արենոյշները գեղջկական տարազներով պարեցին։

Նկատելի էր որ յայտագրի պատրաստութեան համար լուրջ խնամք էր տարուած ու մանրամասնօրէն ընկ. Նշան Դաւիթեան ճիգ խնայած չէր թիւերը անթերի ու հաճելի դարձնելու համար։

Յայտագրի աւարտումէն վերջ, նոյնքան հանդիսաւոր կերպով վար առնուեցան եռագոյն դրօշները։

Գիշերը, մասնաճիւղի ակումբին մէջ ընկերահամախմբական հանդիպում մը տեղի ունեցաւ։

[illegible]

ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՅԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ

—o—

«Հայրենիքի» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ըսէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (10 յուլիս).

— «Էնկիւրիի կառավարութիւնը եւս սկսած է աննախընթաց չափերով զօրացնել իր օդային տորմիղը.

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա վերջերս յայտարարած է, թէ Թուրքիոյ սպառնացող մեծագոյն վտանգը օդային յարձակումներէ է եւ թէ երկիրը առնուազն պէտք է ունենայ 50 ռազմական սաւառնակներ՝ ինքզինքը օդային յարձակումներէ պաշտպանելու համար. Այդ նպատակով անհրաժեշտ է, որ ժողովուրդը «ազատ նուիրատուութիւններով» 30 միլիոն թրքական ոսկի տրամադրէ կառավարութեան։

Աւելորդ է ըսել, թէ այդ «ազատ նուիրատուութիւնները» կը գանձուին ոչ նուազ բռնութեամբ, քան պետական պարտադիր տուրքերը։ Ուստի զարմանալի չէ, որ, ինչպէս կը հաւաստեն ամերիկեան թերթերու թղթակիցները, Էնկիւրիի կոչը «լայն արձագանգ» գտած է եւ անօթի ու կիսամերկ ժողովուրդը «առատօրէն» իր չունեցածն ալ կու տայ՝ կառավարութեան պահանջը կատարելու համար։

Սակայն, Թուրքիոյ անմիջական հարեւաններէն մէկը՝ Խորհ. Միութիւնը միայն ունի օդային մեծ տորմիղ մը, որմէ Էնկիւրի կրնար վախնալ իբրապէս, եթէ Ճափոն, Գերմանիա, Լեհաստան եւ Ֆինլանտիա ամբողջովին չկլանէին Մոսկուայի ուշադրութիւնն եւ ուժերը ու գրեթէ անպաշտպան վիճակի մը չդատապարտէին Կովկասը։ Հետեւաբար, ներկայ պայմաններու մէջ Էնկիւրի գործնականապէս ոչինչ ունի վախնալու Խորհ. Միութեան օդային տորմիղէն։ Թուրքիոյ միւս հարեւաններէն եւ ոչ մէկը (ոչ Աֆղանիստան, ոչ Պարսկաստան, ոչ Իրաք, ոչ ալ Սուրիա), ի վիճակի չէ նոյն իսկ մտածելու յարձակման մասին Թուրքիոյ վրայ։ Իսկ Թուրքիոյ եւրոպական հարեւաններէն Պուլկարիա կը գտնուի տակաւին զինուորական կաշկանդումներու տակ եւ յամենայն դէպս օդային յարձակման տեսակէտով չի կրնար այժմ լուրջ վտանգ մը ներկայացնել Թուրքիոյ համար։ Յունաստան թէ՛ ներքնապէս տկար է եւ թէ Պուլկարիայէն ու Եուկոսլաւիայէն այնքան կը վախնայ, որ հազիւ թէ այժմ մտածէ իսկ յարձակիլ Թուրքիոյ վրայ։ Վերջապէս, Իտալիա, որմէ Էնկիւրի ամէն առաջ ամէնէն աւելի վախնալու հիմեր ունէր, իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Ափրիկէի վրայ եւ երկար ատեն ի վիճակի պիտի չըլլայ զբաղելու Թուրքիայով կամ սպառնալու անոր։

Արդ, եթէ Էնկիւրի այսուհանդերձ օդային մեծ տորմիղ մը կ'ուզէ ստեղծել, ատոր գլխաւոր շարժառիթը, կը թուի թէ, ոչ այնքան պաշտպանողական, որքան յարձակողական է։ Էնկիւրի երբեք հրաժարած չէ իր համաթրքական ծրագիրներէն եւ կը պատրաստուի օգտուիլ միջազգային նոր բարդութիւններէ՝ Կովկասը Ռուսիոյ միւս մասերէն անջատելու համար։

Ծիչդ է, թէ Էնկիւրի բարեկամ կը մնայ Խորհ. Միութեան, բայց ատիկա առերես է միայն, ներքնապէս սակայն ան լաւագոյն կապեր հաստատած է Ճափոնի, Գերմանիոյ ու Լեհաստանի հետ եւ, երբ ասոնք յարձակում գործեն Խորհ. Միութեան վրայ, ինք եւս անգործ պիտի չմնայ եւ առիթէն օգտուելով՝ պիտի փորձէ անջատել Կովկասը Ռուսիայէն՝ կովկասեան Լեռնականներու, Թաթարներու եւ Վրացիներու իսկ օգնութեամբ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԴՊՐՈՑԷ ԶՐԿՈՒԱԾ ՏՂԱՔԸ

—•—

Կրթական գործավարութեան հրահանգով, Պոլսոյ մէջ ցանկը կը պատրաստուի այն տղոց, որոնք դպրոցական տարիք ունին, բայց դպրոց չեն յաճախեր։

«Աքշամ» (17 յուլիս) կը գրէ այս առթիւ.— «Նախակրթութեան տարիքին մէջ եղող բայց դպրոց չգացող տղոց թիւը բաւական շատ է։ Կրթական տեսչութիւնը այդպիսի տղաքներ կը փնտռէ Պոլսոյ մէջ։

Կարգ մը թերթեր կարծեր են թէ կրթական տեսչութիւնը զանոնք բռնօրէն դպրոց պիտի ղրկէ։ Տնօրէն Գ. Էմին, երէկ մեր մէկ խմբագրին ըսած է.— Այո, կը փնտռենք այդպիսի տղաքներ, նախ վիճակագրական տեղեկութիւններ կ'ուզենք ձեռք ձգել, երկրորդ մտածենք թէ հոս հոն աշխատող տղոց ի՞նչպէս կրնանք կարգալ սորվեցնել՝ առանց արգելք ըլլալու իրենց գործին։

Մեր առած տեղեկութեանց համաձայն, կրթական տեսչութիւնը գործի պատճառաւ կամ անգործ ըլլալով հանդերձ դպրոց չգացող տղոց թիւը տուեգելէ վերջ, աշխատողները աշխատանքի ժամերէն դուրս դպրոց պիտի ղրկէ տարրական կրթութիւն մը տալու համար անոնց։

Գալով արհեստից վարժարաններ բանալու խնդրին, կրթական տնօրէնը ըսած է.— «Կ'ըսեն թէ աշխատող տղոց համար արհեստից վարժարաններ բանանք, ամէն արհեստ կը հիմնուի նախակրթութեան վրայ. Առանց ատոր արդիւնաւոր չըլլար։ Անոնց համար պիտի բանանք գիշերային դպրոցներ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

»»» · · «««

Ընկճուած են ամէնը, ընկճուած չէ միայն ինքը՝ Ջանան հօրքուրը։

Բարձերին թիկնած՝ նա խօսում է ցասումով

— Խարե՜լ, միշտ խաբե՜լ .

Խաբեցին Լոռիս-Մելիքովին, Հայոց աշխարհն առան, պահեցին իրենց. Հիմա էլ ուզում են խաբել Հայոց Հայրիկին, մեր սիրուն ժամերը, մեր պապերի հարստութիւնն ուզում են առնել, յափշտակել.

Նորի՞ն պիտի խաբուենք, պիտի տա՞նք։

Վա՜յ մեր գլխին. լաւ է մեռնենք, տափը մտնենք, լաւ է մեր տղամարդոց գլխուն լաչակ կապենք։

Ա՜խ, թէ տղամարդ ծնած լինէի։ Հողեմ գլուխը կոմիտէի մեծին. (հակառակ Դաշնակցութեան է), տուղղը հրաման չտուեց կրակել զօրքին Ախ թէ հրաման տար, Թուրքը պիտի տեսնէր, թէ դիւրին չէ Հայի հետ խաղալ։

Բժիշկը եկաւ, նայեց վէրքը. մեծ բան չէր, բայց արիւն շատ էր կորցրել։ Հրամայում է հանգիստ պառկել ու չխօսել.

Բայց Ջանան հօրքուրը խօսք ունի ասելու, չի հանգստանում։

— Պիտի խաբեն, Հայոց Հայրիկն էլ պիտի խաբեն։

×

— Գորգերը, չա՜ն։ Հարսապլա՜յ, հոգուդ մատաղ, այս երկար, մեծ գորգն էլ տուր տանեմ։

— Ջանան հօրքուր, ախր ...

— Ի՞նչ, չես հաւատում ինձ, ես եմ տանողը, կը տանեմ, իմ ձեռքովս կը բերեմ։ Լաւ եմ ճանաչում ձեր գորգերը, նշան կ'անեմ, չեն կորսուի, դու ինձնից պահանջէ։

— Այո՛, բայց ..

— Հասկանում եմ, Հարսապլայ, չես ուզում որ փոշոտուեն, չէ, հաւատացնում եմ, որ գետինը չեմ փռի։ Գիտեմ, աղջկայ օժիտի գորգերն են, մեղք է, որ փոշոտուեն։ Այս գորգերը Մկրտումեանների պատուգամէն պիտի կախեմ, ամէնէն աչքի ընկնող տեղը. Սիրուն են, գործողի մատներին մեռնեմ, շատ սիրուն գորգեր են, ուզում եմ որ փայլին, ծփծփան արեւի տակ։

(Այդ գորգերը քոյրս ինքն էր գործել իր օժիտի համար)։

— Ջանան հօրքուր, ախր մենք էլ մեր պատուգամը, պատուհանները պիտի զարդարենք, մեզ էլ պէտք են գորգերը։

— Կը բաւէ, ձեզ էլ կը բաւէ, ես միայն երկու հատ կը տանեմ։ Տըղերքը ղուրար, կառքով տարել են, մենակ ձեռքերս չէ որ, այնքան գորգեր եմ հաւաքել։

Ու չսպասելով մօրս վերջնական համաձայնութեան՝ Ջանան հօրքուրը քաշում, հանում է ծալքէն իր ուզած գորգերը, տանում, ձգում է դուրսն սպասող կառքի վրայ։ Կառքը սուրում է արագ, ուրիշ գոները առջեւ կանգ առնելու համար։

Կարսեցիները զարդարում են պատուհան եւ պատուգամ, զարդ ու կապերտ, շալ ու բեհեզ, ծաղիկ ու կանաչ իրար են խառնել իրենց նուրբ գոյները։ Զարդարուում են մանաւանդ Սարիղամիշի խճուղու երկարութեամբ տարածուող տները. եկեղեցիների բակերը, քաղաքի գլխաւոր պողոտան, Մկրտումեանների չքեղ տունը։ Տեղ տեղ փողոցներն էլ ծածկուած են գորգերով, այն տեղերը, ուր պիտի իջնի, ոտքով քայլէ նա, որի ժամանումի համար տեսնուում է այս արտակարգ պատրաստութիւնը։

Ս. Էջմիածնէն Երեւան, Երեւանէն Կողբ, Կաղզուան, Օլթի, Արտահան, Սարիղամիշ ու հիմա, հիմա գալիս է Կարս ...

— Գալի՜ս է, գալի՜ս է . .

Հայոց Հայրիկը

Տրոփում են սրտերը։ Զրնգում է քաղաքը, բոլորը պատրաստութեան մէջ են, այր ու կին, ծեր ու մանուկ հագնուում են, զարդարուում։

Կառքերն ու ձիերը նոյնպէս զարդարուած են ծաղիկներով, թաշկինակներով, ժապաւէններով։ Տանտիկինները ընտիր խմորեղէններ են պատրաստում՝ նուէր ղրկելու համար Հայրիկի խոհանոցին։ Հայրիկը երեք օր Կարսում պիտի մնայ։ Ո՞ր ընտանիքն իրեն երջանիկ չպիտի զգայ, եթէ Հայրիկի սեղանին մի բան էլ իրենց տնէն երեւայ, ո՞վ չպիտի ուզենայ որ իրենց մի բուռ ալիւրը Հայրիկի օրհնութեանն արժանանայ։

Զրնգում են զանգերն արագ, արագ, մունետիկներ են կանչում փողոցներում — Եկե՜ր է, եկե՜ր է Հայրիկը վերջին կայարանէն։ Եկէ՛ք, եկէ՛ք ...

Ով գետ փողոցը չէ, շտապով ձգում է ձեռքի գործը, փակում է խանութի փեղկերը ու շտապում, վազում է դէպի Սարիղամիշի խճուղին։ Ասեղ ձգելու տեղ չկայ, իրար հրելով են յառաջանում, էլ իրենց կամքն ի զօրու չէ, հոսանքն է տանում իրենց։

Խճուղին եզերող տների դռներն ու պատուհանները, պատշգամներն ու տանիքները ճանչում են մարդկանց ծանրութեան տակ, քիչ է մնում փլչին. Բայց ո՞ւմ հոգն է, պիտի տեսնեն Հայրիկի մօրուքը, պիտի տեսնեն իր օրհնող ձեռքը՝ կառքի պատուհանէն դուրս երկարած, պիտի տեսնեն գլուխ եւ դէմքը, դէմքը Հայրիկին

Ո՞ւր է հասել ծովածաւալ ժողովրդի ծայրը, ո՞ւր են հասել կառքերն ու ձիաւորները, ո՞վ կարող է ասել։

Անցել են «Աղջիկ ադրիւրը» վաղուց, անցել են Վլատիկարս գիւղէն, ու գեռ գնում են, գեռ պիտի գնան յառա՛ջ, յառա՛ջ, մինչեւ հանդիպին Հայրիկին, Հայոց Հայրիկին։

Մանուկներ կան, որ կորցրել են իրենց ծնողներին, մայրեր կան, որ իրենց մանուկներին են որոնում, ինչո՞ւ ոչ, կայ եւ մանկական ճիչ ու լաց, սեղմուած ոտքի ցաւի մրմունջ, գետին թաւալուածներ, որ ճգնում են ոտքի ելլել, իրենց տեղը չկորցնել, բայց ո՞րի փոյթն է, պէտք է շարժել յառա՜ջ յառա՜ջ Հայրիկին ընդառաջ։

Ի զուր է Կարսի Ռա գետը ուժգնօրէն զարնում ժայռերին ու քարերին, ի զուր է փրփրում ու խլչում, այսօր Կարսի լեռներն ու ձորերը իր ձայնը չեն լսում, չեն արձագանգում, որովհետեւ աւելի մի զօրեղ գրնգոց կայ, մարդկային ձայների, քայլերի, շարժումների զրնգոց, որ թնդացնում է լեռ ու ձոր։

— Եկա՜ւ, եկա՜ւ, եկա՜ւ ...

Ճամբէ՜ն ... բացէ՛ք ճամբէն։

Ու մարդիկ սեղմուում են ճամբի եզերքներին, բարձրանում են լեռների լանջերին, բաց է ճամբէն, բաց է ճամբէն Հայրիկի առջեւ։

— Կառէ՜քը, Հայրիկի կառէ՜քը ...

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի ԺԴ. Պատգամաւորական ժողովի նուիրած «Պատւոյ ոսկի սուրծը Երջ. Վարչութեան ներկայացուցիչ ընկ. Գ. Փիլիպպոսեան մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ գեղեցիկ ուղերձով մը, յանուն Հ. Կ. Խ.ի Կեդր. Վարչութեան յանձնեց ընկ. Գ. Նժդեհի եւ վերջինը հանդիսականներու բուռն ծափերու մէջ բեմ գալով խօսեցաւ կուռ բանախօսութիւն մը եւ խոստացաւ մինչեւ իր վերջին կաթիլ արիւնը պաշտպանել ինչպէս իր հայրենիքը՝ Հայաստանը, նոյնպէս իր երկրորդ հայրենիքը՝ Պուլկարիան.

ԹՈՎՄ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ

թերցումը, չհշտելով թէ յարուցեան օրը ժեռելները պիտի հարցաքննուին արաբերէն ։ Վերջապէս ըսած էր թէ այն իսլամուհիները որ քօղ չեն գործածեր եւ կը պտտին թեւերը բաց, իրենց ամուսիններուն հետ, պիտի գլխաւորեն գեհենուն կողմէ եւ իրենց գլուխները պիտի ջախջախուին կիկլոպներու մուրճերով ։

Թրքուհի մըն էր որ մատնեց Մուսան, յանելով անոր քարոզը եւ ուժգնօրէն բողոքելով անոր զառանցանքներուն դէմ ։

Ինչպէս ծագեցաւ Նիկոմիդիոյ հրդեհը

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Ուրբաթ օրը պայթեցաւ Տէրինճէի փամփուշտի եւ ռումբի գործարանը, Իզմիթի մօտ ։ Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ հրդեհը յառաջ եկած է ճամբորդներու կողմէ չոր խոտերու վրայ նետուած գլանիկներէն ։ Նիկոմիդիոյ եւ Գաւըրքէօյի հրշէջները յաջողեցան սահմանափակել հրդեհը ։ Քանի մը ռումբեր որոնք չէին պայթած, շոգեկառքի գծին վրայ ինկած ըլլալով, երթեւեկը դադրեցաւ, զանոնք հաւաքելու համար ։ Երկաթուղին որ եւ է վնաս չէ կրած ։ Էնկիւրիի եւ Տաւրոսի ճեպընթացներուն երթեւեկը կը կատարուի շոգենաւ բանեցնելով Պոլսէն Իզմիթ ։ Մարդկային կորուստ չկայ ։ Հրշէջ մը եւ վեց զինուորներ թեթեւապէս վիրաւորուեցան, հրդեհը մարած ատեն ։

Իրլանտա թողոտոմին կը բաժնուի

Իրլանտայի ազատ պետութեան կառավարութիւնը վերջնապէս խմբագրեց երկու կարեւոր օրինագիծներ, որոնց առաջինը կը ջնջէ նահանգապետի պաշտօնը, իսկ երկրորդը ամբողջովին կը վերակազմէ սահմանադրութիւնը, մասնաւորապէս ջնջելով Անգլիոյ թագաւորին ուղղուած հաւատարմութեան երդումը ։ Նահանգապետն ալ Անգլիոյ թագաւորին ներկայացուցիչն ըլլալով, եթէ այս երկու օրինագիծները ընդունուին, Իրլանտայի ազատ պետութիւնը բացարձակապէս անջատուած կ'ըլլայ Անգլիայէն ։

Ռազմանիւթի գործարան մը պայթեցաւ Իտալիոյ մէջ.-- 60 մեռեալ, 100 վիրաւոր

Յուլիս 27ին, ռազմանիւթի գործարան մը պայթեցաւ Իտալիոյ Թուրին քաղաքին մէջ, ծանր կորուստներ պատճառելով, մարդկային թէ նիւթական ։ Ներսը աշխատող բոլոր պաշտօնեաներն ու բանուորները տեղն ու տեղը մեռան վիրաւորուելով կամ փլատակներուն տակ մնալով ։ Մարդկային մարմնի կտորներ կը նետուէին աջ ու ձախ ։ Նախապէս 30 կը հաշուէին զոհերուն թիւը, բայց վերջին տեղեկութիւններու համաձայն մեռելները 50էն աւելի են, իսկ վիրաւորները հարիւրի չափ ։ Շատ մը կիներ կան զոհերուն մէջ ։ Ի․․․ գործութիւնները կը շարունակուին ։ Բանուորները թագիւք կոչիկներ հագած են, որովհետեւ կը կարծուի թէ պայթուցիկներ մնացած են փլատակներուն տակ ։

Կ'առաջարկուի գործ ճարել հանգստեան կոչելով 60ը անցած բանուորները

Մէկ միլիոն քաղաքացիներ հանրագրութիւն մը ներկայացուցին անգլիական կառավարութեան, առաջարկելով հանգստեան թոշակ սահմանել 60 տարեկանը անցած բանուորներուն եւ անոնց տեղ առնել երիտասարդ բանուորներ ։ Այս շարժումին գլուխն անցած է եկմտագէտ մը, Գ․Օսթըր, եւ կ'աշխատի վեց ամիսէ ի վեր ։ Հանրագրութիւնը կ'ըսէ թէ չորս տարիէ ի վեր ազգ․ կառավարութիւնը, ինչպէս նախորդները, չկրցան լուծել 2,500,000 գործազուրկներու խնդիրը, առանց հաշուելու դպրոցաւարտ երիտասարդները որոնք անգործութեան դատապարտուած են ։ Կառավարութիւնը ամէն տարի 5920 միլիոն ֆրանք կը ծախսէ լաւ քաղաքացիներ պատրաստելու համար այս տղաքներէն եւ յետոյ կը լքէ ։ Միւս կողմէ տարին 8920 միլիոն ֆրանք նպաստ կը տրուի գործազուրկներուն ։ Այս բոլորը գետը նետուած դրամ է, որովհետեւ չի կրնար փարատել թշուառութիւնը ։ Մինչդեռ չարաթը մէկ անգլ․ ոսկի հանգստեան թոշակ սահմանելով 60 տարեկան բանուորներուն, տարին պիտի ծախսուի 7400 միլիոն ֆրանք, եւ տեղ պիտի բացուի երիտասարդներուն ։ « Ողբերգութիւն է որ աւելի քան 60 տարեկան 1,750,000 այրեր եւ կիներ անօթի չմեռնելու համար աշխատելու պարտաւորուին երկրի մը մէջ ուր մէկ միլիոն գործազուրկներ կան՝ 30էն վար ։ Միւս կողմէ, հազարաւոր պատանիներ անգործ կը մնան, մինչ 65ը անցուցած 700,000 բանուորներ իրենց գործին կառչած են, որովհետեւ պետութիւնը չօգներ ։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կեսարացի Կարապետ Ղուկասեան, որ Շավիլ կը բնակի, կիրակի իրիկուան ժամը 5ին, իր ընտանիքին հետ եւ անձնական ինքնաշարժով կ'երթայ Ֆօնթէն, Ցէնուէթ կոչուած Պաղ Աղբիւրին մօտ ։ Կէս ճամբան կառքին չարժանիքը խանգարուելով, վար կ'իջնէ քննելու համար ։ Կառքը որ զառիվերի վրայ կեցած էր, յանկարծ ճամբայ ելլելով ետ - ետ կուգայ ։ Կարապետ կառքը կեցնելու համար վրան ցատկելու ատեն ոտքը կը սահի եւ կառքին տակ կը մնայ ։ Օթօին ետեւի երկու անիւները կուրծքին վրայէն անցնելով ծանրապէս կը վիրաւորուի եւ կը փոխադրուի Վէրսայլ, Օփիթալ Սիվիլ ։

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀՆԳԱՄԵԱՑ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ մշակուած է Ճափոնի մէջ, կ'ըսեն Մոսկուայի թերթերը ։ Ծրագրին գործադրութիւնը պիտի լրանայ 1940ին, արժելով 900 միլիոն եէն ։ Այն ատեն կրկնապատկուած պիտի ըլլայ Ճափոնի օդանաւային ուժը ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի կ'ունենայ այս Չորեքշաբթի (31 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 3ը, Ավընիւ Կօպլէնի սրճարանի վերնայարկը ։

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ»։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԿՕԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 1 Օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԳԱՆԷԼԾ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 1ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Բաշան։ Օրակարգ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Խնճոյք Արշաւանք

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Գանէլ-Բաշանի ԱՐԾԻՒ ենթ. կողմէ

4 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ (Րիւ ԲԱՐԹԱՆԹԻ)

կը բանախօսեն՝ ընկերներ ԿՈՄՍ (ՓԱՓԱԶԵԱՆ) ԵՒ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

կը ներկայացուի՝ ընկեր Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

«ԷԼ ՄԻ ՄՂՕԹԻՐ»ը

գեղարուեստական բաժնի մէջ կան նոյնպէս երգախառն ֆանթէզի, մեներգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ։

Խիստ գեղատեսիլ զինեռով ԳԱՂ ԸՄՊԵԼԻՆԵՐ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ։

Հաղ. միջոց.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ ծանրակառքը եւ իջնել Գանելօ։

«Վ. Է. Մ»

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 10րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ

Յ. Զարեան՝ «Կովկասի միակուսային պատմութիւնը». Կ. Վ. Տաշ՝ «Լ. Եանիթի գեղարուեստական երկերը» Յ. Իրազեկ՝ «Հայկական տպագրութեան անցեալից» Դրօ «Մի ճատուած յուշերից» Ա. Մանուէլեան՝ «Թուրքահայ գաղութակալութիւնը Թուրքիայում» Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղ գրականութեան համեմատ. ուսումնասիրութեան»։ Վ. Համբարձումեան՝ «Թուրքի մը գրած պատմութիւնը»։ Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը.— Հին թուղթեր.— Անցեալը.— կեանք եւ մշակոյթ.— Գիրք եւ մամուլ.— Գրախօսական.— Ն. Բաղալեան Մ. Վ.։ ԾՍՐԻԷԼՈՒՍՄ — «Վ. Եղակ. Մանկունի. Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» Նկարներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր. ։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները ։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման պատճառով աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին - բուն՝ **71, Avenue Kléber** կամ **15, Rue Jean Goujon.**

Ծախու է

Հիւանդութեան պատճառաւ ծախու է հայաշատ կեդրոնի մէջ սրճարան մը՝ դիւրամատչելի պայմաններով դիմել՝ 29bis rue Etienne-Dolet. Alfortville (Seine).

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

100.000 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ, 10 ՄԻԼԻՈՆ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ, 500 միլիոն տոլար վընաս.— ահա Չինաստանի Եանկցէ գետին ողողումներուն վերջնական հաշիւը ։ Դարերէ ի վեր այսպիսի աղէտ չէր պատահած ։ Շատ մը քաղաքներ եւ գիւղեր ամբողջովին սրբուած են ։ Այժմ ալ համաճարակներն ու սովը կը սպառնան անտուն բազմութեանց ։

ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ԻՆԿԱՒ Փարիզ – Օրլէան գծին վրայ, կիրակի կէսօրին, Օրլիի մէջ ։ Ուղեւորները ազատեցան, իսկ օդանաւը փռուեցաւ չորս գիծերու վրայ ։ Բարեբախտաբար կարելի եղաւ լուր հասցնել, որպէսզի շոգեկառքերը կենան ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՇՐՋԱՆԸ ՇԱՀԵՑԱՆ ՊԵԼԺԵՐԸ

Կիրակի օր վերջացաւ « Ֆրանսայի շրջանը, որուն անցուդարձերը օրը օրին հաղորդած ենք «Յառաջ»ի մէջ ։ Վերջին հանգրուանը, Քան—Փարիզ շահեցաւ պելժիքացի 22 տարեկան բանուորը, Ռոմէն Մաէս, տիրանալով «Դեղին Շապիկ»ին ։ Յաղթականը ամբողջ մրցումը՝ 4338 քիլոմէթր՝ կտրած էր 141 ժամ 32 վայրկեանէն, (ժամական միջին հաշուով 30 քիլ․ 600) ։ Միեւնոյն ատեն պելժիական խումբը յաղթանակը տարաւ ցանուելով ընդհանուր դասաւորման գլուխը ։ Հեծելանուորները Փարիզէն ճամբայ ելած ատեն 93 հոգի էին, բայց միայն 46 հոգի յարատեւեցին մինչեւ վախճանը ։

Մանրամասնութիւններ յաջորդով

Դաշնակցական Շաւիլի անդամներու մէջ

կազմակերպուած ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ Կ. ․․․

4 Օգոստոս կիրակի օր ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ

եւ ԻՇԽԱՆ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆի մահուան տասներորդ տարեդարձի առթիւ

նկատի ունենալ այդ թուականը։

Տարեկան չքեղ Դաշտապարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ Փարիզահայ Երկսեռ Երգչախումբի կողմէ

ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՅ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ ԿԻՐԱԿԻ, ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

ՌՈՊԻՆՍՈՆ **Chez Fiquet «Au Grand Arbre»**

ՕԴԱՍՈՒՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

ԸՆՏԻՐ ՃԱՇ, ԵՐԳ, ՊԱՐ եւ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ։

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը շարունակուի յաջակից ընդարձակ սրահին մէջ

Հաղ. միջոցներ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ հանրակառքը (․․․ tickets) եւ իջնել Րապէնսոն (վերջաւորութիւն)։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ։

ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ, ԱՐԵՒՈՏ ԵՒ ՕԴԱՍՈՒՆ ՅԱՐԿԱԲԱԺԻՆՆԵՐ

1 ԵՒ 2 ՓԻԷՍ, ՏԷՊԱՐԱ, ՊԱՏՇԳԱՄ, *W. C.*, ՄՈՒՏՔ ԵՒ ՊԱՐՏԷԶ

100, rue Jean Naudin. Bagneaux

250 ՄԷԹՐ ՀԵՌՈՒ **Route d'Orléans**էն

ՑԵՂԻՈՑՆ ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՃԵԼԻ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՒԷՏ ՇԷՆՔԸ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՎԵՐԻ ՀԱՍՑԷՆ

Հաղորդ'ց. միջոց ռօթօպիւս՝ FI et FIbis, փորթ տը ․․․ լէոնէն ծանրակառք՝ 88 et 88bis եւ իջնել Croix d'Arcueil. Ցաքսիի ուղղութիւն։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԵԼ Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԻԿԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 ԷՋ

բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ ցեպտեմբերի վերջ 60 ֆրանք կարելի է վճարել երկու անգամէն:

անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Chèque Postal, PARIS: 1278 35. Հեռաձայն՝ Danton 88-․․

որուն պէտք է ղրկել բոլոր գործակալներու ու բաժանորդագրութեան զողները :

Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանք։

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 11րդ թիւը (օգոստոս), հետեւեալ բովանդակութեամբ

Զգո՛յշ վեներական հիւանդութիւններէն (Ֆրանսայի Առողջ. Նախարարութիւն) ։ Հատիկ հատիկ կը հաւաք (Տոքթ. Հաթօլեան) ։ Շաքար ուտե՞լ թէ ․․․ ․․․ (Տոքթ. Շ. Այվազեան) ։ Փոխան դեղագրի (Բժշկ. առածներ) ։ Այ․․․ ․․․ (Տոքթ. Ա. Աշճեան) ։ Մանիշը — խոտ (Տոքթ. Ն. Այգուտանեան) ։ Օ․․․ թիւն խեղդուողներուն (Տոքթ. Գ. Շարայեան) ։

Տարեկան բաժնեգինը, Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք

Դիմել Dr. AIVAZIAN, 17. Rue Damesme, PARIS.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (138)

ԽԱԶԱԽՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ խօսակցութեան բոլոր ժամանակը Նէնէն կպած էր իր սիրելի ամուսնու կողքին եւ անդադար հարցնում էր.— Ի՞նչ է ասում, ի՞նչ է ուզում այդ մուրացկանը ։

Մուրատը հրամայեց կառքը կանգնեցնել, ձեռքը մեկնեց եւ առեց ծրարը ։ Նա իսկոյն բաց արեց նամակը, որ սկսւում էր այդ խօսքերով.

« Մուրատ, կարդացէք, յետոյ ոչնչացրէք այդ նամակը ։ Մեզ յաջողուեցաւ ազատուել դատապարտեալների տնից ։ Մենք կը սպասենք քեզ Օ․․․ քաղաքում ։ Ներեցէք նամակաբերին եւ մոռացէք անցեալը ։ Մեր ազատութիւնը նրան ենք պարտական» ։

Ստորագրուած էին նրա երկու բարեկամների՝ Համբի եւ Աւազակապետի անունները ։

Մի քանի անգամ Մուրատը կարդաց այդ տողերը ։ Նրա սրտին տիրեց անչափ ուրախութիւն եւ միեւնոյն ժամանակ կասկած ։ Միթէ՞ այդ բոլորը կեղծ չէր ։ Երեւի, նամակաբերը նկատեց նրա տարակուսութիւնը եւ խիստ սրտաշարժ ձայնով ասաց.

— Երդւում եմ այն աղուհացով, որ չարունակ տասնեակ տարիներ միասին կերել ենք, եւ հաւատացնում եմ ձեզ, որ այդ նամակի մէջ կեղծ ոչինչ չկայ ։

Մուրատը կրկին ուշադրութեամբ նայեց նամակի վրայ ։ Նրա մի անկիւնում հազիւ նշմարւում էր մի խորհրդաւոր էմբլէմա, որ կազմուած էր հայոց այբուբենի առաջին եւ վերջին տառերից՝ Ա եւ Ք, իսկ այդ երկու տառերի մէջտեղում զետեղուած էր մի խաչիկ, որ հովանաւորուած էր սեւ ձեռքով ։ Դա նրա եւ իւր երկու ընկերների մէջ մի պայմանական նշանաբան էր ։

— Հաւատում եմ,— ասաց Մուրատը, եւ, նամակը բանելով վառած լուցկիի վրայ, այրեց ։

Նամակաբերը խօսեց.

— Իմ ձեռքով կատարուեցաւ քո անկումը, Մուրատ, եւ ինձ բախտաւոր կը համարէի, եթէ քո ազատութիւնը նոյնպէս իմ ձեռքով կատարուէր ։ Դրանով ես իմ խիղճը հանգստացրած կը լինէի ։ Բայց դարձեալ ուրախ եմ, որ քեզ ազատուած եմ տեսնում եւ բախտաւոր ։ Իսկ այն ծառայութիւնը, որ պատրաստել էի կատարել քո փրկութեան համար, եւ որի մասին մի քանի անգամ դիմեցի քեզ,— այն ծառայութիւնը ես մատուցի քո երկու բարեկամներին ։ Ցաւում եմ, որ այդ էլ բաւական կը լինի, որ դու ներես ինձ եւ չյիշես մեր անցեալը․․․ ։

Մուրատը, ձեռքը տալով նրան, ասաց.

— Շնորհակալ եմ, մոռանում եմ բոլոր անցեալը․․․ ։

Փոստային կէչեան չատ հեռու չէր ։ Մուրատը իջաւ կառքից, սկսեց նրա հետ ոտքով գնալ ։ Նէնէն մնաց կառքի մէջ, որը կամաց կամաց գլում էին դէպի կէչեանը

Այդ մարդը քաւոր Պետրոսն էր ։ Մինչեւ կէչեան հասնելը, նա պատմեց, թէ ինչ հնարքով կարողացաւ փախցնել Համբին եւ Աւազակապետին ։

— Բայց դու ինչպէս կարողացար այդքան մօտիկ յարաբերութիւններ ունենալ դատապարտեալների հետ, հարցրեց Մուրատը ։

— Քեզ յայտնի է, որ վերջին օրերում տիֆով հիւանդների թիւը սաստիկ բազմացաւ, օր չէր անցնում, որ մի քանի հոգի չմեռնէին ։ Տեղային միակ քահանան նոյնպէս հիւանդացաւ, այդ պատճառով քահանայի մեծ պահանջ կար ։ Ես իբրեւ պատահական յոյն աբեղայ, առաջարկեցի իմ ձրի ծառայութիւնը ։ «Փէշքէշի ձիու ատամները չեն մտիկ անում» ։ Ինձ նոյնպէս չքննեցին ։ Ես պզտ մուտք ունէի թէ բերդում, եւ թէ հիւանդանոցում ։ Այդ բաւական էր իմ նպատակին հասնելու համար ։

— Դու նախածանօ՞թ էիր Համբի եւ Աւազակապետի հետ ։

Ոչ. Այսքանը միայն գիտէի, որ նրանք քո բարեկամներն են ։ Բացի դրանից, այդ մարդկանց ես շատ հաւանեցի ։ Նրանք սովորական մարդկանց տեսակից չէին ։

Կառքը հասաւ կէչեանին ։ Մուրատը մօտեցաւ, վեր բերեց Նէնէին ։ Այստեղ պէտք է մի փոքր ճաշէին, յետոյ ճանապարհ ընկնէին ։ Նէնէն յայտնեց թէ ուտելու ախորժակ չունի ․ նա մօտեցաւ, թէք ընկաւ դիւանի վրայ եւ մի․քանի րոպէից յետոյ նրա քունը տարաւ ։ Նա սաստիկ յոգնած էր ։ Ամուսինը ծածկեց նրան եւ թողեց հանգստանայ ։

Մուրատը եւ քաւոր Պետրոսը դուրս եկան միւս սենեակը եւ պահանջեցին նախաճաշիկ ։ Հասարակ կաղնեայ փայտից շինած սեղանի վրայ,— որի մակերեւոյթը պատած էր բազմաթիւ սեւ խոշչիկներով, որոնք գոյացել էին ծակ սամովարի տակից թափուած կրակներից,— դրուեցաւ մի չիշ գինի, պանիր, հաց եւ մի ամբողջ խաշած հաւ ։ Մուրատը իւր հին դաստիարակի հետ նստեց այդ սեղանի մօտ ։

Քաւոր Պետրոսը տխուր էր ․ նրա թախծալի դէմքը ցոյց էր տալիս ներքին խռովութիւն ։ Մուրատը այժմ միայն ուշադրութեամբ նայեց այդ երկաթի մարդու վրայ ։ Նա բաւական փոխուել էր ։ Նրա մօրուքի եւ գլխի մազերը բոլորովին ճերմակացել էին ։ Նրա ճակատի վրայ առաջ կար մի մայլ դրոշմ, որը դրուած էր այն ժամանակ, երբ առաջին անգամ մի մեծ յանցանքի համար նրան աքսորեցին Սիբիր ։ Յետոյ փախչելով այնտեղից, այդ ամօթալի նշանը նա ամենայն զգուշութեամբ միշտ ծածկում էր որ չճանաչուէր ։ Երբ նա իւր մազերը թանձր գլխարկը մի կողմ դրած, այժմ միայն Մուրատը նկատեց, այն դրոշմի հետքերը բոլորովին ջնջուած էին, իսկ նրա փոխարէն բացուած էր լայն ճակատի վրայ մի սարսափելի սպի ։ Երեւում էր որ կացրած երկաթով ամբողջ ճակատը այրել ու խարել էին ։

— Քո ճակատի վրայ ես մի փոփոխութիւն եմ նկատում,— հարցրեց Մուրատը ։

— Այդ ես արեցի քեզ համար,— պատասխանեց նա, գլուխը վեր բարձրացնելով ։ — Ես կորցրի այն սեւ դրոշմի հետքերը, որպէսզի չճանաչուեմ եւ աւելի վստահութեամբ կարողանամ մօտենալ այն բանտարկեալներին, որոնցից մտածում էի ազատել քեզ ․․․

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹԵԽԵԿԻ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 31 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 31 Juillet 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2870

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

«ՇԵՐՏԱՒՈՐՈՒՄ»Ը ՕՐՕՐՈՑԷՆ ԿԸ ՍԿՍԻ

Պատահմունքի մը հետեւանքո՞վ է որ Երեւանի «Արմէնիա» հիւրանոցը շինելու համար Ֆրանսայի մէջ հաւաքուած 45,225 ֆրանքը հալեցուցեր են Փարիզի մէջ:

Պատասխանը կրնաք իմանալ, հաւաքելով Հօկի զանազան մասնաճիւղերուն գործառնութեանց հաշիւները:

Բայց, ինչո՞ւ հետոնները կ'երթար:

Ահա Մարսէյլի Հօկեաններու «ներքին շրջաբերական»ը, ուղղուած «Հօկի համայն մասնաճիւղերուն».

— «Կեդր. Վարչութիւնը իր թիւ 6 շրջաբերականին կցած է հաշուական տախտակ մը, որմէ կը հասկցուի որ 1933 օգոստոսէն մինչեւ դեկտեմբեր 31 մուտք ունեցած է 28,344 ֆրանք եւ 34 սանթիմ, իսկ ելք՝ 29,052 ֆր. 65 ս.:

«Ցանում ու Հայաստանի շինարարական վերելքին եւ Հօկի նուիրական շահերուն, կոչ եղած եւ անգործ ընկերներու գրպանէն դուրս եկած այդ 28 հազար ֆրանքէն սանթիմ չէ ղրկուած ոչ Հայաստանի շինարարութիւններուն, ոչ ալ անոր արտասահմանի պրոպագանտին, այլ ծախսուած, վճարուած է վարիչ քարտուղարին՝ 3700 ֆրանք, օգնական քարտուղարին՝ 5095 ֆրանք, անոնց հանգստի ապահով տեղին՝ 4233»: (ԽՄԲ.— Միւս մանրամասնութիւնները զանց կ'առնենք):

Այդ շրջաբերականը այլապէս շահեկան խորհութիւններ կը պարզէ: Բայց աւելորդ է խճողել նիւթը, երբ աչքի առջեւ ունինք Ե. Պատգ. Ժողովին վաւերական զեկուցումներն ու բանաձեւերը, այնքան յստակ եւ պերճախօս:

Մեզի համար որ եւ է արտակարգ նորութիւն չեն պարունակեր այդ բանաձեւերը:

Անոնց արժէքը այն է որ, անգամ մը եւս կը հաստատեն թէ Հօկը հաւատարմօրէն, յամառօրէն կը կատարէ Երեւանէն յանձնուած տխուր պաշտօնը,— ճեղքեր բանալ եւ ճակատներ յարդարել գաղութներու մէջ: Փոխանակ իր բուն դերին կապուելու, քաղաքական – կուսակցական օրկանի դեր կատարել, վարձու տալով կամ ծախու հանելով Խ. Հայաստանի «անէր»ը:

Կը սխալի՞նք,—բարեհաճեցէք նորէն եւ նորէն կարդալ Ֆրանսայի Հօկի Ե. պատգ. ժողովին որոշումները:

Զատեցէք որ եւ է բանաձեւ եւ պատօրէն սերտեցէք անոր բովանդակութիւնը:

Ահա հատուած մը «Դաստիարակչական» գլուխէն.—

3. «Հօկեան դպրոցներ բանալ, օժտուած ընդհանուր ծրագրով մը: Այն տեղերը ուր հնարաւորութիւն չունինք Հօկեան դպրոցներ բանալու, աշխատիլ գոյութիւն ունեցողները մեր ձեռքը առնել եւ կամ առնուազն մեր ազդեցութեան ենթարկել»:

5. Ձեռնարկել դասագիրքերու պատրաստութեան, Հօկեան դպրոցներու համար»:

Ցետոյ, իբրեւ լրացուցիչ մաս (Կազմակերպչական).—

5. «Մասնաճիւղերու Կին – Բաժիններուն յանձնել Հօկեան դպրոցներու խնամակալութիւնը»:

Ի՞նչ բան է այս,— «Հօկեան դպրոց», իրեն յատուկ ծրագրով, սեփական դասագիրքերով եւ առանձին խնամակալութեամբ:

Արտասահմանի նոր սերունդին դաստիարակութեան գործը ի՞նչ կապ ունի հայրենիքի օգնութեան կոմիտէի մը պարտականութեանց հետ:

Ուրեմն դասակարգային կրթութիւնը, «շերտաւորո՞ւմ»ն ալ օրօրոցէն պիտի սկսի:

Կը կարդանք եւ չենք ուզեր հաւատալ: Կ'ուզենք մեղմացուցիչ պարագաներ գտնել:

Եւ սակայն, շատ յստակ է բանաձեւը եւ ամբողջական: Ծրագրեալ եւ «հարուածային».

— *«Այն տեղերը ուր հնարաւորութիւն չունինք Հօկեան դպրոցներ բանալու, աշխատիլ գոյութիւն ունեցողները մեր ձեռքը առնել եւ կամ առնուազն մեր ազդեցութեան ենթարկել»:*

Ինչպէս միւս որոշումները, այս բանաձեւն ալ նոր չէ եւ կը գործադրուի տարիներէ ի վեր, մանաւանդ Հիւսիսային Ամերիկայի մէջ:

Անով կը բացատրուին շատ մը տխուր պայքարներ այս կամ այն գաղութին մէջ, դպրոցի մը, նոյն իսկ ծաղկոցի մը գլխուն:

Կը նշանակէ թէ Հօկը կոչուած է «վերաշինելու» ոչ միայն Երկիրը, այլ եւ միտքերը:

Ան պիտի ջանայ իրեն՝ այսինքն Երեւանի յատուկ սերունդ մը արտադրել արտասահմանի մէջ, ընդ հովանեաւ «Կին – Բաժիններու եւ Երիտ. – Հօկերու»:

Եւ քանի որ ընդհ. ծրագիր ունին, պիտի ունենան իրենց մասնաւոր դասընթացքը, ինքնուրոյն գիտելիքներով եւ «ազիտ – պրոպ» հայերէնով:

Մնաց որ, «Հօկեան դպրոցներ բանալու», դպրոցները ձեռք առնելու կամ «առ նուազն ազդեցութեան ենթարկելու» որոշումը միայն մէկ մասն է ընդհանուր ծրագրին:

Նոյնքան շահեկան են միւս բանաձեւերը, իբրեւ ամբողջական ուղեգիծ:

Օրինակ՝ մարզական ճակատը:

Որքա՞ն իմաստալից է բանաձեւը.

— «Ընդունիլ «Նորք» անունը որպէս պիտակ Հօկի կողքին կազմուած մարզականներուն»:

Եւ յետոյ «ուսումնական»ը.

— «Զարկ տալ մտաւորականներու եւ ուսանողներու ներգրաւումին»: (Ներս առնել):

— «Կիներու եւ երիտասարդներու ներգրաւման հարցը մասնաւոր վիճաքանութեան առարկայ դարձաւ»:

Ու վերջապէս՝ Հայրենակցական – Վերաշինաց ճակատը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԱՌՋԵՒ

Դժուար է նախատեսել արդիւնքը

Այսօր, 31 յուլիս, կը գումարուի Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը, նախագահութեամբ Պ. Լիթվինովի: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է Իտալօ - Հապէշական վէճը: Իտալիա պաշտօնապէս հաւանութիւն յայտնեց մասնակցելու նիստին, ինչ որ բաւական յուսատեսութիւն կը ներշնչէ: Իտալական պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին բազմաթիւ մասնագէտներ, մանաւանդ իրաւաբանագէտներ: Պատուիրակութեան նախագահը, պարոն Ալոյզի, մեկնելէ առաջ գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ: Ա. Դ. Խորհուրդին գլխաւոր ճիգը պիտի ըլլայ իրաւարարութեամբ լուծել վիճելի խնդիրները, եւ Իտալիան գոհացնել տնտեսական առանձնաշնորհներով: Գլխաւոր խնդիրը այն է որ մինչ Հապէշիստան յանձն առած է ընդունիլ Խորհուրդին որոշումները, Իտալիա շատ սահմանափակ դեր մը կուտայ իրաւարար յանձնաժողովին:

Ֆրանսական պատուիրակութեան կը նախագահէ Պ. Լավալ, իբրեւ արտաքին նախարար: Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Պ. Լավալ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ գլխաւոր պատուիրակին՝ Պ. Իտընի հետ: Թէ Անգլիան եւ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզեն հաշտարար ելք մը յանգիլ օգոստոս 25էն առաջ, որպէսզի ճամբան հարթուի, յառաջիկային աւելի խորապէս քննելու համար խնդիրը:

Եթովպիոյ զինուորական պատրաստութիւնները

Յուլիս 28ին Հապէշիստանի մայրաքաղաքը հասան 5700 զինուորներ, հրամանատարութեամբ Քուլլոյի կառավարիչ Տէջազմաճ Ալայու Միքայէլի, որ նստած էր ոսկեճամուկ եւ արծաթակուռ ջորիի մը վրայ եւ ձեռքն ունէր ոսկենստած գեղարդ մը: Եկողները հանդիսաւորապէս անցնելով փողոցներէն, գացին կայսերական պալատ եւ խնջոյքներ կատարեցին: Բոլորն ալ զինուած էին հրացաններով, մեծ մասը՝ Գրա եւ Լըպէլ, բայց կը նշմարուէին նաեւ արդիական զէնքեր: Երկուքէն մէկը փամփշտակալ մը յեցուն ռազմանիւթ ունէր, մեծ մասով հին, թաց եւ ցուցադրական: Ամբողջ ճամբուն վրայ զինուորները մոլեգնօրէն կ'երգէին ռազմական երգեր, ուխտելով արիւն թափել հայրենիքի պաշտպանութեան համար: Զինուորները կը քալէին հինգական հոգինոց խումբերով, իրարմէ չորս չորս ոտք հեռու: Մէջտեղը կը գտնուէին ստորադաս հրամանատարները, գեղարդներով եւ առիւծի բաշէ շինուած գլխանոցներով: Ցետոյ կուգային ջորիներ՝ իւրաքանչիւրը մէկ մեծ եւ մէկ փոքր թմբուկ բեռցած: Այս բանակին տեղափոխութիւնը այնքան արագութեամբ կատարուած էր որ վերջին պահուն միայն լսուեցաւ: Զինուորները անցած էին հարաւէն հիւսիս, եւ կը յուսան իրենց որոշած վայրը հասնիլ 17 օրէն: Դեռ ուրիշներ ալ պիտի գան, միայն 7000 հոգի՝ Սիտամօյէն, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ Հապէշները գիտեն վտանգուած կէտերը եւ կ'ըմբռնեն զինուորական կացութեան լրջութիւնը:

Եգիպտացիները համակիր Եթովպիոյ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Եգիպտոսի հանրային կարծիքը բացորոշապէս համակիր է Հապէշիստանի: Թերթերը, ո՛ր հոսանքին ալ պատկանին, կը դատապարտեն Իտալիոյ «յարձակողական քաղաքականութիւնը»: Ազգայնական թերթերը կոչեր կը հրատարակեն, որոնցմով կը յանձնարարուի կամաւորներուն՝ միանալ հապէշական բանակին: Դիմումներ եղած են բոլոր խաւերէն: Ղպտիներու պատրիարքը բժիշկներու եւ հիւանդապահներու մարմին մը կը կազմէ, իսկ իսլամ երիտասարդներու միութիւնը ժողով գումարած է, քննելու համար թէ ինչպէս կարելի է օգնել Հապէշիստանի, եթէ պատերազմ ծագի: Առաջարկողներ կան որ, այդ պարագային անգլօ-եգիպտական զօրամասեր դրուին Ցանա լիճին ամբողջ շրջանը, բայց այս անգամ իսկական զինուորներով եւ ոչ թէ բանուորներով, ինչպէս եղաւ մեծ պատերազմի ընթացքին: Եգիպտական կառավարութիւնը դեռ պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակած չէ իր դիրքի մասին. բայց կը հաւատան թէ համաձայն է վէճը խաղաղութեամբ լուծելու, պայմանաւ որ Հապէշիստան չտուժէ:

Միւս կողմէ զինարշաւը կը շարունակուի

132 ՄԱՐՏԱՆԱՒ 150 ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ԾԱԽՔՈՎ

«Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորական օրկանը, երեւան կը հանէ ծովային նախարարութեան «գաղտնի» ծրագիրները, բրիտանական նաւատորմի վերակազմութեան մասին: Իր յայտնութեան համաձայն, նախարարութիւնը որոշած է մինչեւ 1942 լրացնել 132 նոր մարտանաւեր, 150 միլ. ոսկի ծախսելով: Միեւնոյն ատեն կ'աւելցնէ թէ մանրամասնութիւնները հաղորդուած են ֆրանսական, գերմանական, իտալական եւ ճափոնական կառավարութեանց: Եօթ տարուան ընթացքին, 1936 — 1942 պիտի շինուին 12 առաջնակարգ զրահաւորներ, 33 յածանաւեր, 63 թորփիլանաւեր, 21 սուզանաւեր եւայլն: Ծրագիրը առժամեայ է եւ կրնայ փոխուիլ համաձայն օրուան պահանջներուն: Բայց աւելի հաւանական է որ վերաքննութիւնը կատարուի դէպի վեր եւ ոչ թէ դէպի վար (յաւելում, ոչ թէ կրճատում): Առաջին քանի մը տարիներու ընթացքին ծախքը աւելի բարձր պիտի ըլլայ քան վերջին տարիներուն: Եթէ ամբողջ արժէքը իբրեւ առօրեական ծախք հաշուեն, 1937ի եւ յաջորդ տարիներուն նաւային ելմտացոյցը պիտի ըլլայ աւելի քան 180 միլիոն անգլ. ոսկի (տարեկան): Սակայն ծովային նախարարութիւնը պիտի պահանջէ որ ծախքին մէկ մասը ճարուի փոխառութեամբ:

⁂ Ծովային նախարարը խօսելով լորտերու ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ նաւային ուժերու սահմանափակման միակ միջոցը այն է որ իւրաքանչիւր պետութիւն ինքնաբերաբար ուրիշ պետութեան մը հաղորդէ իր սպառազինութիւնները, որոշ ժամանակաշրջանի մը համար, 1937 — 1942: Անգլ. կառավարութիւնը այլեւս հնարաւոր չի գտներ նոր դաշնագիր մը կնքել համեմատութեան սկզբունքին վրայ:

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԱՐԻԱԿԱՆ ԱՂՋԻԿՆԵՐ սեւ ցանկը անցան Միւնիխի մէջ, յարաբերութիւն մշակած ըլլալով Հրեաներու հետ: Ցանկերը կը հրատարակուին պաշտօնական զեկոյցներով: Հրեայ Շապայնկ, որ յարաբերութիւն ունեցած էր 150 արիական (գերման) աղջիկներու հետ, կեդրոնացման բանակատեղի փոխադրուեցաւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼՈՅՍ ՔԱՂԱՔԻՆ «ԼՈՅՍԵՐԸ»

Յաճախ մատնանշուած է թէ ի՞նչ կոպիտ սխալներ կը գործուին ֆրանսական եւ ուրիշ օտար հրատարակութեանց մէջ, երբ խնդիրը կը վերաբերի Հայերու, Թուրքերու եւ առ հասարակ Արեւելքի:

Եթէ մէկը բան - գործ ըլլար, կրնար հետաքրքիր հաւաքածոյ մը կազմել:

1921ին, «Իւմանիթէ»ն լուրի մը հրատարակութեան առթիւ Հայաստանը սահմանակից կը դարձնէր... Աֆղանիստանի:

Քանի մը ամիս առաջ, Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ նկարագրութեանց մէջ, «Փառի - Սուար» թերթը կը ներկայացնէր մայրաքաղաք ... ուրիշ քաղաքի մը, Ղազուինի:

Ուրիշ օր, վաւերագիր «Թան»ը Տէրվիշէի վաղորդայնին պայթիւնը կը պատմէր, լուրին իբրեւ խորագիր դնելով *Հրդեհ Պոլսոյ մէջ*. իսկ նկարագրութեան մէջ՝ ԻԶՄԻԹ (Նիկոմիդիա) բառը երկու անգամ վերածելով ... ԻԶՄԻՐԻ:

Եւ դեռ ինչե՞ր: Աշխարհագրական մը չպատմե՞ց ամիսներ առաջ:

Անշուշտ վրիպումները մարդկային են: Մանաւանդ որ այս կարգի նիւթերը կ'իյնան երկրորդական խմբագիրներու ձեռքը:

Բայց, վրիպումներ կան անգիտութիւններ կան որոնք ամբողջ պատմութիւն մը կ'արժեն:

Տարիներ առաջ, Սորպոնի համալսարանին մէջ, ֆրանսացի ուսանողներ կը հարցնեն հայ երիտասարդի մը,

— Ո՞ւր կը գտնուի ձեր երկիրը, Հայաստան:

— Հարաւային Ամերիկա:

— Ո՞րքան բնակիչ ունի:

— Քառասուն միլիոն:

— Կեցցէ՛ս, ուրեմն այդքան մեծ երկիր ունիք...

Երբ այս է պատկերը համալսարանին մէջ, ալ ինչո՞ւ կը զարմանանք որ հասարակ ժողովուրդը մինչեւ այսօր ալ կը շփոթէ «Արմէնիէն»ը եւ «Ռումէն»ը:

Թէեւ — խօսքը մեր մէջ — վերջին տասը տարիներու ընթացքին այնպիսի անդունդներ կերանք որ, տեղ - տեղ պէտք եղածէն աւելի նմանցանք մեզ:

X

Բայց, մի՛ շփոթենք:

Եթէ փորձէք հաւաքածոյ մըն ալ հայկական հրատարակութիւններէն կազմել...

Անցեալ շաբթու, թերթի մը մէջ կարդացի հետեւեալ բառերը.— *Սքօչցի! Կալցի!*...

Առաջինը, «Սքոչ», (Scotch) անգլերէն է եւ կը նշանակէ «Սկովտիացի»: Երկրորդը՝ մեր գիտցած «Կալլէս»ին ֆրանսերէնն է (Galles): Ուրեմն Կալլէսցի:

Կարգ մը թերթեր, նոյնիսկ ծանօթ գրագէտներ դեռ կը շարունակեն գրել «Ալսաթի» (Ալէվի), «Մարոքի» (Մարոնի):

Իսկ Ամերիկայի հայերէն թերթերը ուխտած են յաւիտեան «քարտուղար» կոչել իրենց «նախարար»ները, արտաքինէն մինչեւ ելմտականը, ծովայինը կամ պատերազմականը:

«Պետական քարտուղար Հըլ» (արտաքին գործերու նախարար):

«Ինտասթրի»ն, որ բաղդատաբար նոր թերթ մըն է, եւ բոլշեւիկ, նոյնքան հաւատարմութեամբ հետեւելով հայ ... փաշալական մամուլին, ծովային նախարարը կը կոչէ ... «ծովային բաժնի քարտուղար»!:

ՎԱՀԷ

Միացեալ ճակատը Ֆրանսայի մէջ

«Սատանային հետ ալ կը զինակցինք»...»

Կոմինթէրնի (Գ. Միջազգայինի) 7րդ համագումարին մէջ, Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակը, Մարսէլ Քաշէն, պարզելով Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան քաղաքականութիւնը, ըսաւ.

— «Քաղքենի դասը եւ ընկերվարութիւնը ուզեցին համայնավար կուսակցութեան դէմ չարաշահել Խ. Միութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը, ուր յանգեցաւ Ֆրանքօ-խորհրդային համաձայնութեան: Բայց կուսակցութիւնը լիովին ըմբռնեց այդ քաղաքականութեան իմաստը եւ անոր յարգեց խանդավառութեամբ: Ֆրանսացի բանուորները, լի աննկարագրելի խանդավառութեամբ կը խմբուին Սթալինի խաղաղասիրական քաղաքականութեան շուրջ: Կուսակցութեան յայտարարութիւնները երբեք այնքան ժողովրդային յաջողութիւն չունեցան Ֆրանսայի մէջ որքան հետեւեալը,— «Սթալին իրաւունք ունի »:

«Ֆաշականութիւնը Ֆրանսայի մէջ շատ աւելի զօրաւոր է քան կը կարծեն ընդհանրապէս: Մենք առանձին բաւական զօրաւոր չենք տակաւին, անոր յաղթելու համար եւ մեզի անհրաժեշտ զինակիցները կուտայ Ժողովրդական ճակատը: Անշուշտ վտանգներ կը ներկայացնէ Ժողովրդական ճակատը: Մեզ կը մեղադրեն թէ երեսի վրայ կը թողունք համայնավարութեան նպատակները: Ոչինչ կրնայ հարկադրել մեզ որ շեղինք մեր նպատակներէն, նոյնիսկ մազի չափ: Բայց, Ֆաշականութիւնը եւ պատերազմը ձախողեցնելու համար, մենք պատրաստ ենք նաեւ զինակցելու նոյն իսկ սատանային հետ: Դաւաճան Տորիօն կը յայտարարէ թէ Խ. Միութեան հետ կնքուած համաձայնութիւնը պատերազմի կ'առաջնորդէ, ինչպէս եւ Ժողովրդական ճակատին քաղաքականութիւնը, ցորչափ ենթարկուած է «ռուսական ազդեցութեան»: Խաղաղութեան սիրոյն, պէտք է համաձայնիլ Գերմանիոյ հետ այնպէս ինչպէս որ է, բայց չյենուիլ ռուսական «պատերազմի քաղաքականութեան մը» վրայ: Ահա թէ մինչեւ ուր իջեր է Տորիօ: Բանուորները երբեք չպիտի հաւատան թէ Խ. Միութեան քաղաքականութիւնը պատերազմի պիտի առաջնորդէ, իսկ Հիթլէրի հետ զինակցութիւնը՝ խաղաղութեան:

«Տնտեսական դժուարութիւնները պիտի ծանրանան աշնան: Կառավարական փոփոխութիւն մը կը սպասուի: Զմեռը չպիտի անցնի առանց լուրջ դէպքի: Հարկ է պատրաստ գտնուիլ: Զինուորները, գիւղացիները, գրագէտներու եւ ուրիշ մտաւորականներու լաւագոյն ուղեղները հետզհետէ աւելի լաւ կ'ըմբռնեն թէ խորհրդային իշխանութեան հաստատումը ի սփիւռս աշխարհի միակ ելքն է աշխատաւոր մարդկութեան համար»:

ԽՄԲ.— Այս հեռագիրը կարդացինք «Իւմանիթէ»ի մէջ: «Փրավտա», Մոսկուայի պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Քաշէն ազդարարած է չստորագնահատել Հրեղէն Խաչին ուժը, յայտարարելով.

— «Ինչքան ալ զանգուածային հանգամանք ունենան, փողոցի ցոյցերով չէ որ պիտի կրնանք յաղթել 300,000 սպառազէն մարդոց»:

Նախարարական Խորհուրդին նիստը

Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ առտու, Էլիզէի պալատին մէջ, քննելու համար արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներ: Այս առթիւ նկատի առնուեցան շարք մը նոր հրամանագիր - օրէնքներ: Իւրաքանչիւր նախարարութիւն բազմաթիւ ծրագիրներ մշակած է,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Քիչ մը ուշ թէեւ, բայց անելորդ չէ, կը կարծենք խօսիլ մամուլի համագումարի մասին, որ տեղի ունեցաւ Էնկիւրիի մէջ:

Ի՞նչի կը ձգտէր ան — «պետու- թեան ու թերթերու միջեւ կապ մը հաստատել», ինչպէս բացատրած է յանձնախումբի տեղեկաբեր Թէվֆիք Ահմէտ:

Այդ կապը չկա՞ր, արդեօք, ցարդ: Ըստ երեւոյթին, դրական է պատաս- խանը: Քանի որ Թուրքիոյ մէջ, ինչ- պէս գիտենք, ամէն ինչի կ'իշխէ Էն- կիւրիի Թաթը ու թերթերը ենթակայ են անոր: Աւելին,— անոնցմէ ոմանք նիւթապէս կապուած են կառավարու- թեան:

Եւ սակայն, հակառակ այդ բոլորին, Էնկիւրի միշտ ալ դժգոհելու պատ- ճառներ ունեցած է Թուրքիոյ, բայց մանաւանդ Պոլսոյ մէջ հրատարակ- ուող թերթերէն: Գերմաներէն թեր- թին «Բէօյնիշէ Ֆոլքացայթունկ»ի մէկ յօդուածը՝ Թուրք մամուլի մասին՝ ո- րոշապէս կ'ըսէ արդէն թէ Թուրք մա- մուլը մինչեւ վերջերս ոչ միայն ներ- դաշնակ միութիւն մը չէր ներկայա- ցներ, այլեւ՝ զանազան շահեր ներկա- յացնող խմբակներէ բաղկացած էր:

Այդ խմբակները կամ տարրերը գլ- խաւորաբար երեք էին,— զուտ Թը- քական, փոքրամասնական եւ օտար:

Վերջինները իրենց դիրքը կը ճշ- դեն համաձայն այն յարաբերու- թեանց, զորս ունին իրենց կառավա- րութիւնները Թուրքիոյ հետ: Ճիշդ է որ միշտ ենթակայ են հսկողութեան, բայց, այդ հսկողութիւնը համամը- տութիւն չապահովեր: Տող մը յուրի մը տարբեր ձեւով տրուիլը, վերա- պահ արտայայտութիւններ եւայլն, կը ստեղծեն հանրային կարծիքներ:

Փոքրամասնութիւններէն բացառա- պէս յունական թերթերն էին որ որոշ դիրք էին բռնած: Նախ «էթնայիկի» խնդիր, յետոյ Պատրիարքարանի պա- րագան՝ լարուած պահեցին կիրքերը: Փախա էֆթիմ եւայլն, նուազ դեր չխաղացին: Եւ որովհետեւ Էնկիւրի կ'աշխատէր ու ցարդ կ'աշխատի Պոլ- սոյ «հելլենական դիմագիծը» աղօ- տել ու անոր տալ Թրքական գոյն, Յոյները, թերեւս իրենց հետ ունենա- լով յոյն կառավարութիւնը, կ'աշխա- տէին ու կ'աշխատին ընդդիմանալ ա- տոր:

Երկրորդ վերապահութիւնը որ ե- րեւան կը բերէին թերթերը՝ քամա- լական «բարենորոգումներու» մա- սին էր: Թուրք թերթը կը փառաբանէ ու կ'ուռեցնէ: Եւ այդ կ'ընէ՝ թերեւս առանց շատ հաւատ ընծայելու: Յոյ- նը, Ֆրանսացին, Գերմանացին վերա- պահ կը մնան: Կան եւ արտաքին քա- ղաքականութեան վերաբերեալ խնդ- դիրներ: Օրինակ, դաշնագիրներու վերաքննութեան հարցը: Թուրք կա- ռավարական թերթերը բնաւ չեն խօ- սիր այդ մասին, արձագանգ իսկ չեն ըլլար արտասահմանեան թերթերու յօդուածներուն: Իսկ ուրիշներ, իրենց ապարէզին պարտադրութեամբ, կը թարգմանեն ու կուտան (Շիւքրիւ Քա- յա տարի մը առաջ, Պոլսոյ մէջ իր քով կանչեց խմբագիրները եւ արգիլեց):

Աւելի աննպաստ դեր կատարեցին կարգ մը Թուրք թերթեր: Կը յիշուի որ ներքին խուլ պայքար մը մղուե- ցաւ տարիներ շարունակ: Փակեցին, դատեցին, տուգանեցին: Անօգուտ: Արիֆ Օրուճ տարիներով պայքար տարաւ Պոլսոյ մէջ: Ահմէտ Ջէքեային («Սօն Փօսթա») մեղադրուեցաւ իբրեւ դաւաճանող: Այս երկուքը, ինչպէս նաեւ ուրիշներ, տեսակ մը Ալի Քէ- մալներ կը նկատուէին:

Մինչդեռ Էնկիւրի ուրիշ բան կը պահանջէր: Այսպէս, համագումարին մէջ, խօսելով մամուլի դերի մասին, Նէճիպ Ալի Քիւչիւքա բսաւ.— Ընկեր- ներ, մեր, աւելի ճիշդ՝ յեղափոխու- թեան պահանջը հետեւեալն է: Մենք ազգ մըն ենք, որ մեծ շրջանի մը ա- տուծները կը կատարէ: Մեր յառաջ- դիմութեան ընթացքին, մեզ հետ մի- եւնոյն մթնոլորտով ու մեզ հետ ձեռք ձեռքի, նոյն հաւատքը՝ իրենց սրտին մէջ նոյն յուզումով պիտի քալեն եւ թերթերը: Թերեւս բսուի թէ մամուլը իր այս պարտականութիւնը ցարդ չէ՞ր կատարեր: Կասկած չկայ, որ Թուրք մեծ շրջանին մէջ մամուլը մեծ օգտակարութիւն եւ մեծ ազդեցու- թիւն ունեցած է: Բայց, մենք մեծ կա- րեւորութիւն կուտանք մամուլի գոր- ծակցութեան՝ ամբողջ յեղափոխական գործին մէջ: Օրինակ, յեղափոխական կուսակցութիւնը կարեւորութիւն կ'ընծայէ բնտանեկան հիմունքներուն: Հետեւաբար, մեր մամուլը եւս բստ այնմ պէտք է արտայայտուի: Կու- սակցութիւնը միշտ իրականութեան կարեւորութիւն կուտայ: Որով, շատ մը պատմուածքներ եւ իրականու- թեան չհամապատասխանող պատմա- կան դրոյցներ մեր յեղափոխական ըմ- բռնումներուն հետ կապ չունին»:

Նէճիպ Ալիի այս խօսքերուն վրայ հարկ է աւելցնել նաեւ համագումարի նախագահ Շիւքրիւ Քայայի ճառին հետեւեալ մասը.— «Ինչպէս բսաւ մեր ընկերներէն մին, Թուրք մամուլի թերթերէն մէկը լրագրական գործին համար անհրաժեշտ ծանօթութեանց պակաս ըլլալն է: Այս պակասը կա- րելի է լրացնել դասախօսութիւննե- րով, դասընթացքներով ու յօդուած- ներով: Երկրորդ թերութիւնն է պաշ- տօնակիցներու միջեւ կապի պակա- սը»:

Այս արագ մէջբերումները ցոյց կու- տան որ Թուրք մամուլը, թէեւ երե- ւութապէս ճոխ, բայց խորքին մէջ շատ մխիթարական չէ:

Էնկիւրիի վարիչները կը գանգատին թէ՝ գոհացուցիչ չափով չի ծառայեր ան իր կոչումին: Նիւթապէս օգնել, ամէն մէկին գլուխը դնել մոլեռանդ քամալականներ, տուն տալ օրն ի բուն ու կրկին գոհ չըլլալ: Արդա՞ր է, արդ- եօք, այս թելադրանքը:

Ըստ մեզի, ոչ:

Որովհետեւ Թուրք մամուլը չունի ուրիշ դիկտատորութեանց մամուլին նման նախադրեալ չրջանակի մը կաշ- կանդուած ազատութիւնը: Նախ՝ գա- ղափարաբանութիւնը դեռ ճշդուած չէ: Ֆալիհ Րըֆքը մէկ տեսակ կը մեկ- նէ, Եռնուս Նատի՝ ուրիշ տեսակ: Ա- նոնք որ կարդացին «քամալականու- թեան գաղափարաբանութիւն»ը (Թարգմ. տուինք Յառաջի մէջ), տե- սան, անշուշտ, թէ որքան շատ բան է բռնուած՝ գրեթէ առանց հիմնաւորու- մի ու յաճախ կռնակ տալով իրակա- նութեան եւ ընկերային գիտութեանց:

Պատճառներէն երկրորդը իրենք թուած են,— բովանդակութեան պա- րագան: «Ընտանեկան սկզբունքներ» կամ «անիրական պատմուածքները» ինչո՞ւ տեղ կը գտնեն Թուրք թերթե- րու մէջ: Համագումարի նախօրէին, մեր առաջին յօդուածին մէջ կ'ըսէինք թէ Թուրք մամուլը բովանդակութիւն չունի: «Յառաջ»ի խմբագիրը անձնա- կան նամակի մը տակ հետեւեալ հար- ցումը կ'ընէր ինծ,— «անարդար չէ՞ր Թուրք մամուլի մասին»: Երկար մտածեցի: Խորհեցայ Թուրք լաւա- գոյն թերթին քանի մը թիւերուն նիւ- թերու ցանկը պատրաստել: Սկսայ, նոյն իսկ: Ու ահա ներքին նախարա- րին եւ Նէճիպ Ալիի վկայութիւնը հա- սաւ:

Կարելի չէ ժխտել, անշուշտ, որ մեծ ծաւալ ունին անոնք: Գեղեցիկ տպա- գրութիւն: Նկարներ: Ճոխ են՝ լուրե- րու կողմէ: Բայց այս բոլորը արհես- տագիտական եւ լրագրական բաժինն են: Հարցին մօտենանք հետեւեալ ձե- ւով,— Թուրքիա մեծ յեղաշրջումներ կը կատարէ - մամուլը մեծագոյն դե- րը ունի ատոր մէջ. հասարակութիւ- նը պէտք է պատրաստել ու բարձրա- ցնել: Մանաւանդ որ ան գիրք չի կար- դար եւ, հետեւաբար, եւրոպական մամուլէն բոլորովին տարբեր, գրքին պակասը լրացնող բովանդակութիւն պէտք է ունենայ: Թուրք թերթերուն մէջ կարելի չէ տեսնել այդ դերին ամբողջական ըմբռնումը: Հոն չկայ նաեւ տարազութեան համեմատու- թիւն: Հասարակութիւնը, միշտ, զա- նազան խաւեր ունի: Թերթը սորվ- ուած է միջինը գտնել անոնց: Թուրք թերթերը տարիներէ ի վեր ամէն բա- նի մասին կը գրեն: Բայց որակի խա- տապահանջութիւն չկայ: Այդ «որա- կ»ը կարելի է փնտռել ամէն նիւթի մէջ: Առօրեայ, ընթացիկ պատմը- ւածքներն իսկ ունին իրենց լուրը: Պէտք է բծախնդիր ըլլալ անոնց ընտ- րութեան մէջ: Մանկական բաժինը, երգիծականը, թարգմանականը եւն.: Ուրեմն, բաւարար չէ այն իրողու- թիւնը թէ ասոնք ունին այդ բաժին- ները: Էականը այն է թէ այդ բաժին- ներէն ամէն մէկը ինչ որակ ունի:

Որակի այս բնորոշութեան հետ կապ- ուած է ահա ընթերցողներու իմացա- կան աստիճանաչափը: Մամուլը գտ- նելով անոր միջինը, ու մասամբ ջա- նալով գոհացնել վարի եւ վերի խա- ւերը, պիտի ձգտէր երկրին ընդհա- նուր մշակոյթին ծառայել՝ ոչ թէ հա- սարակութեան փնտռածը միայն տա- լով, այլ՝ պէտք ունեցածը: Այս կեր- պով ան նպաստած կ'ըլլայ նաեւ ինք- զինքին: Վասնզի, քանի կը բարձրա- նայ «ընթերցող» հասարակութիւնը, մամուլը այնքան կը բարձրացնէ իր բովանդակութեան միջին տարողու- թիւնը:

Մեկնելով այս տեսակէտէն, հարկ է արդարութեան տուրք մը վճարել, սակայն: Ճիշդ չէ, միշտ, այն տե- սակէտը թէ մամուլը կը վարէ հան- րային կարծիքը: Որոշ չափով ճիշդ է եւ այն, որ հանրութիւնը բովանդա- կութիւն կուտայ մամուլին: Ուրեմն, երբ Թուրք մամուլին կը նայինք, կը- նանք տեսնել եւ Թուրք հոգին, ճաշա- կը, պահանջը, տրամադրութիւնն ու իմացական կարողութիւնը: Եթէ Նէ- ճիպ Ալի Շիւքրի Գայա կը գանգատի թէ Թուրք թերթերը բնտանեկան բա- կըրունքներուն կարեւորութիւն չեն տար եւ իրականութեան չհամապա- տասխանող պատմութիւններ կը հրա- տարակեն, ատոր պատճառներէն մին ալ այն է որ ընթերցողը նման գրու- թիւններ կը փնտռէ: Այլ խօսքով՝ Թուրք տարրը հոգեբէն կ'ապրի այդ անբաղձալի կեանքը: Կը փնտռէ զայն ու հաճոյք կը զգայ անկէ:

Համագումարը կրնա՞յ դարմանել այդ ցաւը կամ թերին: Մասամբ: Սա- կայն, որպէսզի մամուլ մը կարենայ պարտադրել ինքզինքը, կը կարօտի ազատութեան: Ու հոս է որ կոչումի ու գոյութեան անհրաժեշտութիւնը կը բախին իրարու: Եւ քանի որ առա- ջինը ի հաշիւ պետութեան (քամա- լականութեան) է, երկրորդը պէտք է ապահովուի անոր կողմէ: Այսինքն՝ պետութիւնը ստանձնէ նաեւ պատա- ճառ հոգը: Համագումարը գրաղած է եւ այդ խնդրով: Բայց անկարելի եր- կարուած է:

Համագումարը, նկատի առնելով Ջիա Ճէվտէթ Էթիլիի գեկուցումը, գտած է որ լրագրողները պէտք է զարկ տան իրենց ասպարէզի ծանօ- թութեանց եւ ընթացք տուած է լը- րագրողներու ակադեմիի մը հիմնու- մին, որուն սահմանուած են հետեւիլ բոլոր լրագրողները: Ընտրուած է մարմին մը՝ այդ խնդիրը ուսումնա- սիրելու համար:

Ինչպէս կ'երեւի, հիմնական ու գործնական աշխատանք մը տարուած չէ, համաձայն տրուած տեղեկու- թեանց: Այն պարագան, սակայն որ մամուլի համագումարին մասնակցած են լոկ Թուրքեր (320 պատուիրակ) ու անոր նախագահած է ոչ թէ կր- թական գործավարը, այլ ներքին գործավարը, ենթադրել կուտայ թէ երկրին ներքին ու արտաքին քաղա- քականութեանց, Հալքի համագու- մարէն բխած որոշումներուն եւ կա- տարուող ու կատարուելիք ձեռ- նարկներուն շուրջ եղած են գեկու- ցումներ ու թելադրանքներ, որոնք կոչուած են չորս պատերուն մէջ մը- նալու, բայց «պետութեան եւ մամու- լի միջեւ կապ մը հաստատելու» ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

ՌՈՒՍ ՕՐԱԳՐՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՊԱՅԱԶԻՏԻ ԳԱՂԹԻ ԵՒ ՎԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՄԱՍԻՆ

(Բ - եւ վերջին մաս)

Շների սոսկալի հաչոցի եւ այատեղ ու այնտեղ բռնկուող հրդեհների սար- սռեցուցիչ հրեղէն բոցերի պատճա- ռով դուրս եկայ փողոց իմանալու թէ ի՞նչ է կատարւում: Այդ զինուորներն էին վառում այն բոլորը, ինչ որ չէր կարելի իրենց հետ տանել ... Հակայ խարոյկների վրայ վառում էին հացը, ձիերի կերը, եւ ամէն ինչ ...

Գնացի փողոցներով թափառելու, ի՞նչ տեսակ փողոցներ, սակայն: Լեռ- նային արահետների պէս իրար հիւս- ուած կածաններ: Ցարկարաժիններ- րով: Ամբողջ Պայազիտը փախուստի է պատրաստւում: Տներից լսւում են լաց ու կոծի ձայներ: Հայկական մի խր- ճիթի առաջ, հազուագիւտ գեղեցկու- թեամբ մի երիտասարդ Հայուհի, գը- լխիկոր կանգնած, աչքերի մէջ ար- ցունքը դողում է — ողբի, հառաչան- քի արգասիք ... Առաւօտ մենք շար- ժուեցինք դէպի Ներքեւ, հովիտը, Զինգիլի լեռանցքի ուղղութեամբ: Զինուորներ, սայլեր, ձիաւորներ, հետիոտներ: Տերունի Հայեր, կա- նայք, երեխաներ, երեխաներ ... Նը- րանց ձեռքերի վրայ են տանում ծնող- ները, զինուորները, նրանցով լիքն են սայլերը ... Կէսօրուան մօտ բոլորն էլ ուժից ընկել էին: Սակայն այս բոլո- րը գեղեցիկ երազ էր համեմատաբար այն տանջանքին, որ փախստականնե- րին սպասում էր Զինկիլի կիրճում:

Մի այնպիսի բուք բարձրացաւ, որի նմանը կեանքիս մէջ չեմ յիշում: Սառնամանիքի ուժը իր բարձր գա- գաթնակէտին էր հասել, որի բուքա- քանչիւր հարուածից մարդիւ երեան էր առնչում: Մեզ վիճակուած էր քա- յել քամու հասանքին դէմ, ուստի շար- ժումը շատ դժուար էր, ինչպէս փո- թորկալից ծովի վրայ ալիքների դէմ: Սայլերի վրայ տեղաւորել էին որքան հնարաւոր էր, բայց ոչ բոլորին: Մեր աչքի առաջ մարդիկ թափւում էին: Օգնութիւն էին խնդրում, բայց ինչպէս կարելի էր օգնել: 6—7000 ոտնաչափ բարձրութեան վրայ: Ինձ թւում է թէ շատերը, շատերը չհա- սան մինչեւ Օրգով, առաջին ռուսա- կան գիւղը, որտեղ անվտանգութեան կար: Զգիտեմ ճամբան ծերունիներ փնտ- ռ ցա՞ն արդեօք,— սարսափելի էր հար- ցնելը: Մարդիկ փախչում էին մարդ- կային դաժանութիւնից: Այսպիսի վայրկեաններում ինչպէս սակաւ է մարդս պարծենում իր կոչումով ...

2.

Ով որ տեսել է նման տեսարաններ, նա չի կարող զարմանալ այն բացառիկ հերոսութեան վրայ, որ այդ բազմա- չարչար ցեղին պատկանող մարդիկ ցոյց տուին Վանում թրքական բռնա- կալութեան դէմ: Այս քաղաքը եօ այ- ցելեցի յետագային: Նա գտնւում է Հայաստանի սրտի վրայ: Գարնանա- յին սկիզբն էր: Մեր ուղին ընկած էր նոյն Զինկիլի կիրճով, Արաշկերտի հո- վիտը, եւ յետոյ երեք օր շարունակ մենք պէտք է ճամբորդէինք սքանչե- լի հովիտներով, ինչպէս պարսկական գորգեր, քանդակուած ծաղիկներով, ճամբին հանդիպում էինք խոշոր հան- քային աղբիւրների: Զօր. Նիկոլայեւի բանակը դէպի Վան արշաւելիս մի անգամից գրեթէ բոլորը բուքից կու- րացել են: Այդ տեղի ջրով աչքերը լուանալով, զինուորները անմիջա- պէս ապաքինուել են ... Պէտք է անց- նէինք Թափարէզից 11.000 ոտնաչափ բարձրութեամբ: Թափարէզից միա- ժամանակ երեւում է Թուասատանը, Թուրքիան եւ Իրանը: Իրիկնադէմին լեռների լանջերով լողում էին երամ- ներով բազմերանգ ամպերը: Բացի այդ զարմանահրաշ ամպերից ոչինչ չի երեւում. թւում է սկզբնական քա- ոսն է որից ստեղծուել է աշխարհը ... Երրեմն ժամերով ճամբորդում էինք կաթի պէս սպիտակ եւ թանձր ամպե- րի միջից: Ճամբին երրեմն հանդի- պում էինք Քաղաքների Միութեան ռուս պաշտօնեաներին: Ցիշում եմ հեռուից մի անգամ տեսայ ձիու վրայ փաթաթուած Ալեքսանդրա Լվովնա Թո- լսթոյին (ռուս գրող Լեւ Թոլսթոյի աղջիկը-Բ.):

Բերկրի - Գալա գիւղի մօտ մար- գագետնի մէջ ցոյց տուին մի ջրհոր, որի մէջ Քրտերը նետել էին Հայերի դիակները: Այդ ջրհորից հանեցի քսանըհինգ դիակ: Եւ այսպիսի ջր- հորներ քիչ չէին մեր ճամբի վրայ: Ամերիկացի միսիոնարը այս մասի ինձ պատմեց եւ յանկարծ փղձկաց: Այդ բոլորը նա տեսել էր իր աչքե- րով:

Վանի գրաւումը պաշտօնական կոյցների մէջ վերագրւում էին Զօր. Նիկոլայեւին: Նրա բանակը քաջ է եւ տոկուն: Սակայն պատմական մարտութիւնը Վանի գրաւման մասի զինուորական գրաքննութեան կողմի խեղաթիւրուած էր: Իրօք Վանը գր- րաւել են Հայերը, Վանի բնիկները մինչեւ ռուս զօրքի գալը: Քաղաք- բանայինները Զօր. Նիկոլայեւին յանձնել Հայ յեղափոխական Արամ (կարծեմ եւ չեմ սխալւում ... հերոսաբար հերոսի անունը):

Վանի Թուրք նահանգապետը անունը մոռացել եմ (տախտահօյ Ճէվտէթի մասին է խօսքը-Բ.), ... քի է ընկել Վանի Հայերի հանդէպ իր դաժանութեամբ: Նա ասել է.

— Իմ սպիտակ ձին կարմրելու դաւաճանների արիւնով:

Զօր. Նիկոլայեւի բանակի Վանի մօտենալը նրան աւելի է կատաղե- ցրել, վասնզի նրա վախը աւելի է սաստկացել: Հայերի դէմ սկսել սարսափելի հալածանք եւ նրանք ... պատսպարել են: Թէ որքան յանդուգն ձեռնարկ էր այդ, միայն տեղի վրայ կարելի էր ըմբռնել: Տափակ Վանի ընկած է համանուն լճի ափին — այն քան ալի, որ նրա մէջ դժուար թէ մարդ խեղդուի: Մի կողմից Վանի վրայ իշխում է բարձրադիր բերդը, միւս կողմից՝ լեռը: Երկու բարձրու- թիւններից էլ օգտւում էին հարկա Թուրքերը: Նրանք էին գրաւած դրա- թաղամասերը, այնպէս որ Հայերը գտնւում էին թշնամու օղակի մէջ ենթակայ ամբակոծութեան շրջակայ բարձունքներից: Ձնայած այն բոլորի նրանք ապաստանել են: Նրանք ա- րացել են իրենց կենտրոնական թա- ղամասի մէջ, վերածելով բերդի: Հայերը ունէին անշուշտ զէնքի պաշար: Իւրաքանչիւր տուն դարձել էին ամրոց, եւ իւրաքանչիւր այգի դիրք: Ես տեսել եմ այդ տուները ծակ- ծկած թրքական գնդակներից եւ այ- գիները ամբակոծութիւնից այլան- դակուած: Կռիւը տեւել է երեսուն օր- կիները ու երեխաները անգամ մաս- նակցել են այդ կռիւներին: Այդ ժա- մանակները Վանում ապրող ամերի- կահայ գիտնական Ցակոբեանը հնա- րել է ռումբ պատրաստելու մի նոր միջոց, որով աւելի է զարկ տուել պատմըների ողու բարձրացման: Դրսից եկող կամաւորական գնդերի յաջողել է գրաւել մօտակայ լեռնե- րը, ապա եւ մօտեցել է Զօր. Նիկոլա- յեւի բանակը: Թուրք փաշային մնա- ցել է միայն իր սպիտակ ձիով փախչել ազատել:

Հայերը դառնում են քաղաքի տէր, ... պատրաստում են իրենց պէտք է ասել, որ քա- ղաքի Թուրք բնակիչներին հանդէպ վարուել են վեհանձնօրէն, չեն վրէժ- խնդրել:

Ես առիթ եմ ունեցել Վանում Արա- մի հետ մասնակցել իր համեստ ընթ- րիքին՝ ոչխարի պանրից եւ ինչ որ ու- րիշ ուտելիքից եւ իր բերանից լսել մանրամասն պատմութիւնը այդ երեւ-

---

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՇԱՔԱՐ ՈՒՏԵ՞Լ, ԹԷ ՉՈՒՏԵԼ

Անուրանալի իրողութիւն է թէ մարդկային բնախօսու- թեան մէջ շաքարը կը ներկայացնէ պահանջ մը: Ածուխն է ան, որ պիտի վառէ սնունդը եւ ուժ պիտի հայթայթէ գնդերներուն: Եթէ «խնայողական սնունդ» կ'անուանուի շաքարը, բստ բնախօսներուն, պատճառն այն է, որ կտոր մը շաքարը բաւական է առաջին շար- ժում ծնցնելու:

Այս յօդուածով պիտի բացատրենք թէ ինչո՞ւ բժշկական բնա- պաշտ դպրոցը «մարդասպան սնունդ» կ'անուանէ այն որ «խնայողա- կան սնունդ» կ'անուանուէր ժամանակ մը:

Արհեստական շաքարը քիմիական նիւթ մըն է եւ մեռած սնունդ մը: Մեր բնախօսութեան օտար է ան, այս պատճառով դժուար է իւ- րացումը: Միւս կողմէ կը գրգռէ մեր բջիջները եւ կը թունաւորէ:

Մինչեւ վերջին տարիները, սովորութիւն էր, կենսա–բնախօսու- թեան մէջ, ընդօրինակել այն բոլոր երեւոյթները, զորս ցոյց կուտայ մարդկային կազմախօսութիւնը՝ իւրացնելու համար սնունդը որ ան- հրաժեշտ է իրեն: Այսպէս, մեր աղիքները, տարրաղադրելով նշան (Օշաստա, amidon), շաքար կը չինէին եւ, արեան ճամբով, Թոքերու մէջէն անցնելով, գոլը (calorie — ջերմուծ) կը վերածէին: Ու ջերմու- ղծները կ'ըլլէին. «Շաքար» կը պահանջէ մարդկային կազմախօսու- թիւնը, մենք կը հայթայթենք իրեն պատրաստ շաքար»: Բայց որով- հետեւ բնական շաքար չէ տրուածը, այլ Էիմիական նիւթ մը կը պարգա- ւէ, ահա թէ ինչ կը պատահի. 1.— Թթուութիւն մը կուտայ մեր բնախօսական խոհին (humeur), 2.— կը մեծագործէ մեր հիւ- ուածքները, 3.— կը գրգռէ ջղային դրութիւնը: Եւ ահա՝ արդիւնք (Երախաներու մօտ) — Ոսկրաթեքութիւն, անքնութիւն, գիշերային վախեր (մղձաւանջ), ջղագալարում: Կարգ մը գերման բժիշկներ, Ֆինքէլշթայն, Մէօլհաուզըն, Շախս եւ Մէյէր, կ'արձանագրեն ախ- տաբանական երեւոյթ մըն ալ, զոր կ'անուանեն «շաքարի տենդ»:

Շատ աւելի կարեւորը, սակայն:

Խլիրդը (cancer), որ չափահասներու յատուկ հիւանդութիւն մըն է, իր մեղսակցութեան մէջ ցոյց կուտայ նաեւ շաքարը: Արդա- րեւ Տոքթ. Կէլփա կը գրէ.—Խլիրդին բջիջները, որոնք ծարուղու սասի- ռամ լեցուած կ'ըլլան շաքարային տարրերով, չափազանց խոշոր են եւ յարձակողական, ընդհակառակն խլիրդին այն բջիջները, որոնք շաքա- րային տարրեր չունին իրենց մէջ, անզօր են եւ դիւրաւ կը նահան- ջեն(*): Ի՞նչ կարելի է հետեւցնել այս երեւոյթէն: Դարմանաբանա- կան հրաշալի յոյսեր.— Դիւրին է բժշկել խլիրդ մը մարդու մը վրայ, որ շաքարը քիչ կը գործածէ: Միւս կողմէ կը հետեւի թէ շաքարակե- րութիւնը անկողին կը շտկէ խլիրդին: Անգլիական բժշկական կարե- ւոր թերթ մը վերջերս կը հաստատէր, որ Թիպէթեան շրջանի ժողո- վուրդներուն մէջ, որոնք շաքար չեն գործածեր, գրեթէ անծանօթ է չաքարը: Տոքթ. Քարթոն նոյն երեւոյթը կը հաստատէ ուրիշ ձեւով մը.— Քանի շաքարակերութիւնը մոլութիւն դարձաւ, այնքան շատ- ցան խլիրդի եւ շաքարախտի զոհերը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ, բստ վիճակագրութիւններու: Եւ հիմա գիտցէք հետեւեալ թիւերը.— Աշ- խատանքի Միջազգային Գրասենեակը կը հաղորդէ թէ վաթսուն տար- ուան ընթացքին ցորենի սպառումը կրճատուած է հարիւրէն 60, ... Հարիւրէն 200, ... հարիւրէն 500 հասնելուն չափ:

Վերջացնելու համար, արձանագրենք նաեւ որ շաքարը մեծ վնաս կը հասցնէ մանուկներու ակռաներուն: Հարկ կա՞յ, դարձեալ, ըսել թէ շաքարը վնասէն զատ որ եւ է օգուտ չունի արիւնաշատ մարդոց (pléthorique), գէրերուն, անոնց որ մալաքոր (eczéma) ունին, եւ վեր- ջապէս անոնց որ մարսողական տկարութիւններ ունին եւ իրենց մար- թին վրայ՝ բշտիկներու պէզազարդում մը: Վերջապէս արեան մէջ շաքարին անբնական աճումը ենթական ընդունակ կը դարձնէ հիւծախ- տաւորումի(*):

Ի՞նչ կը յանձնարարենք.—

1.— Մեղրը հրաշալի սնունդ մըն է, եւէլ - եւէլօք կը փոխարինէ շաքարը, կենդանի սնունդ եւ ծաղկահամ:

2.— Պտուղները եւս բաւական են գոհացնելու շաքարի մեր պա- հանջը իրենց կենդանի եւ բուրումնաւէտ շաքարով: Երբ ամառը անձ- րեւով կ'անցնի եւ գրեթէ առանց արեւ տեսնելու, պտուղները քիչ մը թթու կ'ըլլան,— այնատեն կարելի է շաքար աւելցնել քիչ մը:

Թէ մեղրին եւ թէ պտուղներուն մէջ՝ շաքարը կը ստանանք կեն- սանիւթերու (վիթամին) հետ խառն:

3.— Արհեստական շաքարը գործածել ֆիզիքական ծանր աշխա- տանքներու ժամանակ (բանուորներ եւ զինուորներ), մարզանքէ ա- ռաջ:

4.— Արհեստական շաքարը, կարգ մը հեղինակներու կարծիքով, նուազ վնասակար է՝ երբ կը խառնուի կաթնեղէնի, բրինձով եւ պը- տուղներով պատրաստուած ուտելիքներու:

5.— Արհեստական շաքարը կը գործածուի նաեւ իբրեւ դեղ (օրի- նակ՝ Հրախառն կը սրուէ այն երախաներուն, որոնց շատ կը փսխեն):

ՏՈՔԹ. Շ. ԱԹԼԱՋԵԱՆ

(ՀԱՅ — ԲՈՅԺ)

(*) Dr. Guelpa, Le Matin, 29 Févr. 1924.

(*) Dr. Ghislain - Houzel fils, — L'Ami du Peuple, 3 Févr. 1933.

...ծոցերուն անհաւասար հերոսամարտի մասին։ Այսպէս էլ միշտ պատահում է, այս տեսակ դէպքերի պատճառով մանկ ընկճուում են, ոմանք էլ դառնում են անվախ կռուիներ։ Մէկ մասի պատասխանները դարբնում են միւս ներքի ոգին։ «Իմ մեծ տանջանքներից եւ յորինում եմ փոքրիկ երգեր», գրել է Հայնրիխ Հայնէն։ Վանից վերադարձին այդ երգերը եւ յիշեցի էջմիածնում, որտեղ Նորին Վեհափառութիւն Գէորգ Ե․ը համբուրելու համար ձեռքն ինձ իր աջը եւ առաջարկեց կեանքս (մի բաժակ կաֆէ)։ Զորութեան, հիմնած եկեղեցիի երգարար գարդում գեղավար երիտասարդաշխարհի հոգիներու իր առանձնաբուագման ակ մէջ մեզ համար երգեց հայրենական երգեր, որոնց թւում նաեւ կական երգեր, որի ելեւէջներ հայաստանի մէջ տանց բառերի արտացոլում էին այն բոլորը, ինչ որ ես վերը պատմել եմ այդ — հինաւուրց ժողովուրդի տառապանքը, որը են ապրելու յոյսն ու հաւատքը...

Բ— Ս

ՀԱՅԵՆԱՍԷՐ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՔՈՍԹԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

— o —

ՔՈՍԹԱՆԹԻՆ (Ալժերիա), 21 յուլիս.— Մեր գաղութը անհշան թիւ մը կը կազմէ, հազիւ 12 հոգի, եւ երկար ժամանակէ ի վեր հայկական միջավայրէ մեկուսացած, բայց իր սրտին մէջ վառ կը մնայ ազգային զգացումը։ Ուստի ամենայն յօժարութեամբ յօժարեցաւ աշխատանքի, կարելի եղածին չափ փայլ տալու համար Տիկին Սիրվարդ Տէր Գէորգեանի բանախօսութեան։

Մինչ 25.000նոց Փարիզի մէջ, ուր գոյնզգոյն միութիւններ իրար կը հրմշտկեն, հազիւ 7—8 հոգի ներկայ կ'ըլլան, հետեւաբար Ալժերիոյ 12 հոգինոց գաղութը կրցած էր 300 հոգիի ցանկութիւն մը հաւաքել,— բժիշկ, փաստաբան, դեղագործ, գինեգործ եւ այլն։ Հազիւ մէկ օր առաջ էր որ լուր առինք, եթէ քանի մը օր ժամանակ ունենայինք կրնայինք տասնապատիկ բազմութիւնը։ Մեծամեծ պահ որ մեր հայրենակիցները թէ կառավարական շրջանակներու եւ թէ տեղացիներու քով շատ համակրանք վայելեն։ Լաւ աչքով կը նային մեզի, գրեթէ Ֆրանսացիներու հաւասար։

Ժողովին հովանաւորութիւնը ստանձնած էր Ֆրանսական Կ. Խաչի եւ Տամ տը Ֆրանսի նախագահուհին, Տիկ. Ժէբարտոն։ Իսկ նախագահեց նախկին ռազմիկներու ընկերութեան նախագահ փաստաբան Ժորժ, որ ծանօթացուց Հայ ազգը նախ քան իբրեւ պաշտպան համաձայնական դաշնակից, յետոյ իբրեւ անիրաւուած եւ դեռ նոյն դատին։ Տիկին բանախօսին երեւումը բեմին վրայ ընդունուեցաւ բուռն ծափերով։ Ցարդելի տիկինը ժամանակագրօրէն նկարագրեց հայ ժողովուրդին ծագումը, երբ դեռ Եւրոպայի մէջ ազգային գաղափարը գոյութիւն չունէր եւ ժողովուրդները կիսավայրենի էին, հայ ազգը քրիստոնեայ կազմակերպուած ժողովուրդ մըն էր եւ իր սեփական գրականութիւնն ունէր։ Ցետոյ նկարագրեց Հայաստանի կործանումը, Կիլիկեան թագաւորութիւնը, խաչակիրներու արշաւանքը, Հայոց մատուցած ծառայութիւնը, Կիլիկիոյ կործանումը, Հայաստանի աւերը, Թուրքերու տիրապետութիւնը եւ անոնց լուծին տակ Հայոց քաշած տառապանքը, ընդհ. պատերազմը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան երգրումի Ընդհ. Ժողովը, Թուրքերուն առաջարկը Թուրքիոյ մէջ ապստամբութիւն սարքելու համար եւն.։ Գամեց թէ հայ ազգը 180 հազար ընտիր տուաւ ռուսական բանակին եւ առիք՝ դաշտ ալ հազարաւոր կամաւորներ իրենց բնտանիքը եւ գուղակները ձգելով կռուեցան ի նպաստ համաձայնական դատին։ Վերջապէս յիշեց Կիլիկիոյ գրաւումը, Ֆրանսայի պետական մարդոց պաշտօնական խոստումը, Կիլիկիոյ պարպումը, Իզմիրի ջարդը եւ Հայոց նոր արտագաղթը։ «Ինչպէս կը տեսնէք, այս հերոս ազգին ներկայ կացութեան ուղղակի պատճառը Եւրոպայի չահամոլ քաղաքականութիւնն է։ Այս աշխատաւէր ազգը իր դատին եւ համաձայնականներուն յաղթանակին համար ամէն բան զոհեց, երէկուան հարուստ հողատէր երկրագործը, վաճառականը, այսօր հոս գործաւոր եղած են, իրենց զաւակներուն հացը շահելու համար, իսկ մենք այդ ալ կը գլանանք, բանւոր թէ օտարական է։ Այսօր հազարաւոր Հայեր գործէ կ'արձակուին եւ օրուան հացի կարօտ կը մնան։ Մենք պէտք չէ Հայերը նկատենք օտարականներ, այլ իբր մեր հարազատ եղբայրները։ Ցարգելի ունկնդիրներ, հայ ազգը հազարաւոր տարիներ հազար ու մէկ չարչարանք, տառապանք անցուց, այս ալ պիտի անցնէ։ Այս հերոս ազգը ապրելու իրաւունք ունի եւ պիտի ապրի»։ Այս խօսքերը ընդունուեցան բուռն ծափերով։ Ազնիւ տիկինը խոստացաւ աչնան անգամ մը եւս այցելել։ Կը յուսանք այն ատեն աւելի բազմամարդ ժողով մը սարքել։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄԸ

— • —

«Ջէօմհիւրիէթ» (?) Ֆօլքոցայթունկ» լրագիրը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Թուրք մամուլը, մինչեւ վերջերս, ոչ միայն միացած վիճակ մը չէր ներկայացներ, ընդհակառակն կը բաղկանար ցրուած խմբակներէ, որոնք զանազան շահեր կը ներկայացնէին։ Մօտաւորապէս տարի մը առաջ էր որ Ենկիւրիի մէջ հաստատուեցաւ Մամուլի Ընդհ. Տեսչութիւն մը, անկէ ասդին, այս մարզին մէջ կարգ մը փոփոխութիւններ ուշադրութիւն գրաւեցին։ Նոր մամուլի տեսչութիւնը կազմուած է ներքին գործոց փոխութեան։ Այս տեսչութեան հիմնուելին գլխաւոր պատճառն էր մասնաւորապէս Գալլոյ մէջ կարգ մը թերթերու չյարմարիլը նոր Թուրքիոյ կառավարութեան ըմբռնումներուն։ Ասոնց վերեւ կը գտնուէին յունարէն թերթեր, որոնք Թարգմանն ըլլալով յոյն փոքրամասնութեան շահերուն, Փոքր Արքհասնորու Օրէնքի հրատարակութեան օրերուն, Թուրքիոյ շատ իրաւացի եւ ամէն մէկ ազգայնական պետութեան համար շատ բնական միջոցները յանգաւոյն կերպով չէին Թարգմաններ։ Ասոնց քով կը գտնուէին ֆրանսերէն եւ իտալերէն պարբերականներ, որոնք ազատօրէն մուտք կը գործէին Թուրքիոյ մէջ։ Ասոնք նոր Թուրքիոյ յաջողութիւնները, օսմանեան սկզբունքներէն տարբերիլը ի վերջապէս «Վոսփորի հիւանդ մարդուն» առողջանալը չէին հասկնար եւ հասկնալ չէին ուզեր։ Անշուշտ, Թուրքիա մէկ կողմէ արգիլելով այդպիսի Թերթերու մուտքն ու վաճառումը, միւս կողմէ ալ իր մամուլը հրաւիրեց որ պայքարի ելլալ ու դիտումնաւոր լուրերուն դէմ, այս ընթացքը շատ ուղիղ էր։

Արդարեւ, հարկ է խոստովանիլ որ մինչեւ այսօր Թուրքիա բաւարար չափով չի կիրարկեր փրոփականտի միջոցները, որոնք ամբողջ աշխարհի մէջ կարեւոր դեր մը կը կատարեն։

Օրինակ, մամուլը, ներքին եւ արտաքին քաղաքական ու տնտեսական խնդիրներու մասին երբեմն շատ քիչ եւ երբեմն ոչ մէկ պաշտօնական ցուցմունք չի ստանար, իսկ ձայնասփիւռը ցարդ պետութեան ծառայութեան անցած չէ։ Ձայնասփիւռին շատ արժէք չտրուելո՞ւն, թէ այդ կարողութենէն շատ բան չսպասուելուն համար՝ չգիտենք, այդ ուղղութեամբ ոչինչ կատարուած է։ Այսօր Թուրքիա կը գտնուի ճարտարարուեստականացումի նախաշրջանին մէջ, որով իրեն յատուկ ելեկտրական կամ ռատիօ - ելեկտրական ճարտարարուեստ մը ունենալու ի վիճակի չէ։ Ռատիոյի յատուկ ամէն բան օտար երկիրներէ կը ներածուի։ Բայց, ամէն մէկ քիլոյի 10—15 մարք մաքս կ'առնուի, որով ուրիշ երկիրներու միջին տարբերուն համար եղածները անգամ Թուրքիոյ մէջ հազիւ բարձր դասակարգերը կրնան գործածել։

Հետեւապէս, չափազանց անհրաժեշտ էին հրատարակութիւնները, ինչ լեզուով ալ ըլլան, կեդրոնացնել զանոնք ուղղակի պետութեան եւ քամայականութեան ազգայնական մտածումներուն սարքածան միջոց մը դարձնել։ Վարչապետ Ինէօնիւ համագումարէն առաջ ու համագումարի ատեն ազգ. պաշտպանութեան շուրջ ազգային պաշտպանութեան շուրջ խօսած իր ճառով բացատրութիւններ տուաւ։

Ճիշդ է որ Թուրքիոյ ցամաքային եւ ծովային ուժերը այժմու պաշտպանութեանց պայմաններուն յարմար են, բայց, եթէ զանոնք բաղդատենք միւս պետութեանց արդիական սպառազինութեանց հետ, կը տեսնենք որ տկար է ան։ Թուրք մամուլը ամէն վերջ պիտի աշխատի որ օդային ուժերը աւելնան։ Դրական եւ կամ բացասական պաշտպանութեան մասին հանրութիւնը յուսաբանել, օդային տորմիղի գոյացման համար ամբողջ ազգը օգնելու հրաւիրել եւ վերջապէս Թուրքիոյ բարգաւաճման եւ պաշտպանութեան համար հանրութեան պարտականութիւնը վեր առնելով, բազմապել թէ այդ պարտականութեան առջեւ բոլոր անձնական շահերը ետ կը մնան։ Ասիկա պիտի ըլլայ, այլ եւս, մամուլի հիմնական միտքերէն մին։

ԿԵԱՆՔԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

— • —

ՆԻԿՈՍԻԱ, 18 յուլիս.— Կիպրոսի Լարնաքա պատմական հին քաղաքին մէջ, ուր Միջներկրականը իր կապուտակ կոհակներով հայկական Կիլիկիոյ յիշատակելի Այաս նաւահանգիստին յուշերը կ'արթնցնէ, հոն բազմութիւն մը հաւաքուած էր Կիպրոսի երկու գլխաւոր հայաշատ կեդրոններէն՝ Նիկոսիայէն ու Լարնաքայէն, պատշաճօրէն տօնելու համար անկախութեան տօնը։

Լարնաքայի Երիտ - Ակումբին վարչութիւնը ձեռնարկած էր այս հանդէսին։ Բանախօսը, Տօքթ. Թուրքէն Թագւորեան, նկարագրելով ազատագրական պայքարին զանազան դրուագները, փառաբանեց Մայիս 28ը։

⁂ Մելգոնեան կրթական հաստատութիւնը, յունիս 30ին սարքեց իր 10րդ շրջանին ամավերջի հանդէսը՝ նախագահութեամբ Կիպրոսի առաջնորդին։

Ցայտագիրը երեք մասերու բաժնըւած էր ու կը պարունակէր ներկայացումներ, ուղերձներ նուագ եւ բանախօսութիւն։ Հանդէսը բացաւ ընդհ. տնօրէն Գ. Գրիգոր Կէրակոսեան, կարդալով տարեկան տեղեկագիրը, իսկ Գ. Վահան Թէքէեան իր «Հուսկ բանքին» մէջ բացատրեց մայր Հայաստանի արժէքը, թելադրելով որ ան բաց ըլլայ բոլոր Հայերուն համար անխտիր։

Հայերէն, անգլիերէն ու ֆրանսերէն ուղերձներ կարդացին հաստատութեան շրջանաւարտ սաներէն Օր. Օր. Լուսին Տէմիրճեան, Մանուշ Ստեփանեան ու Գ. Մարտիրոս Մարտիրոսեան։

1935ի շրջանի շրջանաւարտներու թիւն է 21, ութը մանչ եւ 13ը աղջիկ։

⁂ Նիկոսիոյ ազգային Մելիքեան վարժարանի ամավերջի հանդէսն ալ տեղի ունեցաւ։ Այս առթիւ շրջանաւարտներուն ուղղեալ խրատական խօսքեր խօսուեցան առաջնորդին կողմէ։

⁂ Մոտերս կը վերջանայ դասը մը, որ բացուած էր յանուն ազգ. սահմանադրութեան։

Կիպրացի

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ԼԻՈՆ.— Ուրախութեամբ կը հաղորդենք «Յառաջ»ին որ յառաջիկայ ամիս, օգոստոս 5ին, երկուշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, սիրուած երգչուհի Օր. Մովսինար Տէր Պետրոսեան պիտի երգէ Լիոնի ռատիօ կայանէն (Radio Lyon), մասնակցութեամբ իր ուսուցչուհիին՝ ծանօթ երաժշտագէտ Madame Jéhane Louis Goudetի։

Ցայտագրին մաս կը կազմեն Ֆրանսերէն եւ հայերէն ընտիր կտորներ։ Ֆրանսերէն կտորները ընդհանրապէս պիտի ըլլան իր դասատուին արտադրութիւնները։

Օր. Մովսինար որ անծանօթ մը չէ ֆրանսահայ գաղութին, միայն վեց ամիսէ ի վեր է որ կը հետեւի Տիկին Կուտէի երաժշտական դասընթացքներուն։ Եւ ահա այդքան կարճ ժամանակամիջոցին, կ'արժանանայ ռատիոյի առջեւ երգելու։

Բոլոր անոնք որ այս համեստ աղջկան անունը լսեր են «Յառաջ»ի մէջ, անշուշտ առիթը չպիտի փախցնեն լսելու եւ հետուէն հետու ծափահարելու զինքը։

Մ. Մ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Յաղթեցին

— • —

Սեդանիկի «Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (23 յուլիս).

— «Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, Դաշնակցութեան միասնական ու անխորտակելի ուժին դէմ ծառացած հակառակորդներու զարշելի վոհմակը չարաչար պարտուեցաւ իր պայքարին մէջ։ Բոլոր գաղութներու մէջ ջախջախեց ան իր գլուխը մեր հզօր կուսակցութեան ապառաժին վրայ։ Ինչպէս վոհմակին նիւթած դաւադիր պայքարը, այնպէս եւ անոր կրած չլմէցուցիչ պարտութիւնը դիտուածի․ ղեկավարական պատասխանատուութեան արդիւնք չէր։ Եթէ յարձակման թիրախը Դաշնակցութիւնը եղած չըլլար, չարատենչ պլոքը անպայման կը յաղթէր․ չհարկի այն անխախտելի գրաւին, զոր ան փորձեց կազմակերպել, մեր գիրքին կիսադարու պատմութեան մէջ նմանը չունեցող ուժգնութեամբ ու բազմաթիւ թերերով, բազմաթիւ միջոցներով։ Պարտուեցաւ պլոքը, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը կեցած էր դէմը։ Որովհետեւ, մասնաւորապէս եղերական մը գիտակից ընձեռած պատեհութեան հրճուանքէն խելակորոյս, առաջադրած ան Դաշնակցութեան ուժը եւ կարճամտօրէն կարծեց, որ գիտակով մը հնարաւոր է սպաննել, կամ տանուլ փշրել մեր իրականութեան ամէնէն առողջ եւ ամէնէն արի կազմակերպութիւնը։ Ու պարտուեցաւ, որովհետեւ չմտածեց բնաւ, որ իր պայքարը հակադրեց որ պիտի ստեղծէ եւ յարձակումը՝ հակայարձակողական եւ որ այդ հակապայքարի ու հակայարձակողական ընթացքին, Դաշնակցութիւնը, իբրեւ Հայ ժողովուրդի մայնիտական միակ ուժը, իր շուրջը պիտի համախմբէ բոլոր հաւատաւոր տարրերը, բոլոր մաքրաբարոյ ու հայրենասէր Հայերը, անոնց բարոյական աջակցութեամբ, հոգեկան կամքերով, նիւթական միջոցներով եւ առատ նուիրումով։

Հայ ցեղի վճռական խոյանքը պարտուեցաւ, իբրեւ անվրէպ նախասահմանումով, անոնց բնական զառածումով եւ ոչ թէ զինուածի քերմամբ։ Դաշնակցութիւնը եւ անոր հոգերին կանգնած համակիր տարրի հակայ զանգուածը, նախ եւ առաջ, անսասան հաւատք յայտնաբերեցին իրենց մղած հակապայքարի ընթացքին։ Անոնք իբրեւ զէնք, իբրեւ պայքարի զրահ մը, իրենց հետ ունէին հայ ցեղի բոլոր առաքինութիւնները,— զոհաբերութիւն, գիտակցութիւն, կամք, վճռականութիւն, բարձր թռիչքներ, հայրենասիրական անապակ ոգի, խանդ, կարգապահութիւն եւ նուիրում. ունէին ցեղային բոլոր արրութիւնները,— Դրօշակ, Մայիս 28, Ապրիլ 11—24, ցեղին ամբողջ հերոսական՝ ունէին, մանաւանդ, այսօրուան պայքարը վաղուան փերադրոյն յաղթանակին համար մղած ըլլալու բացարձակ համոզում։

Հակառակորդներու լրբացած խուժանը տեսնելով կամ չնախատեսեց այս բոլորը, երբ խորհրդաւոր ձեռքերու կողմէ սրուած ազդանշանի վրայ չըթայաղերծեց իր գրոհը Դաշնակցութեան դէմ։ Պատահականութեան հետ կապեց ան իր պայքարի ելքը։ Ու սպասեց որ բախտը օգնէ իրեն, Դաշնակցութեան գլուխը իր ոտքերուն տակը դնելու համար ... Դիպուածը, սակայն, չեկաւ, բախտը չժպտեցաւ իրեն եւ ինք, Դաշնակցութեան գլուխին տեղ, անոր պողպատեայ բռունցքը տեսաւ իր գլխուն վրայ։

Ու դեռ երկու տարի չանցած, վոհմակը կրեց պարտութեանց ամէնէն խայտառակը, ամէնէն նուաստացուցիչը։ Անտեսածն ու չնախատեսածը։ Դաշնակցութիւնը գրաւեց բոլոր բերդերը, բոլոր երկիրներու տակ, բոլոր գաղութներու մէջ։ Վեզկեկագոյն նուաճումներու թատերաբեմը հանդիսացաւ սակայն ամերիկահայ գաղութը։ Ելեկտրական աթոռէն փրկուեցան մեր երկու թանկագին ընկերները,— Մաթէոսեան ու Նշանեան։ Ազատուեցան խուլ մթին եւ սաթը արդիւնքը զառամնած փերադրութեան համար։ Դաշնակցութիւնը իբրեւ համբանք կրկնապէս զօրացաւ։ Դաշնակցութեան դրօշին տակ կազմուեցաւ Ցեղակրոններու բանակը, որ կոչուած է ճակատագրական դեր խաղալու մասնաւորաբար վաղուան ամերիկահայ գաղութին մէջ։ Հզօրացաւ Հայ Կ. Խաչը։ Աւելի քան ուժեղին համար տոլար հանգանակուեցաւ հրապարակով եւ մէկ ամսուան ընթացքին, արդարադատ դատի մը պաշտպանութեան համար։ Փողովուրդը — այն որ արժանի է Հայ ժողովուրդ անունը կրելու — իր բոլոր ուժերով ու կարողութիւններով կեցաւ Դաշնակցութեան կողքին, բազմահազար դանդաղուածներով ողողեց անոր հրապարակային հաւաքոյթները, քաջալերեց անոր ձեռնարկները, խրախուսեց անոր քայլերը։ Եւ այսպէս՝ ոչ միայն ամերիկահայ գաղութին, այլ եւ բոլոր գաղութներու մէջ, տասնեւ կամ նրտայ չափով։

Սա մեր յաղթանակն էր։ Ու փոհմակին պարտութիւնը»։

ՀԱԽԱՔԱԿԱՆ ՑԻՄԱՐՈՒԹԻՒՆ ...

— • —

Թուրքիոյ հարաւային Կարպաթեան գիւղի մը մէջ (որ մաս կը կազմէ այժմ Չեխոսլովաք Հանրապետութեան) տեղի ունեցաւ հաւաքական յիմարութեան հետաքրքրական պարագայ մը։ Լրագիրներու ընթերցումէն գրգռուած, մասլածքաւ մը, համոզուած էր թէ պատերազմը մօտալուտ է։ Իրիկուան դէմ, խանութէն դուրս ելլելով, խուճապ ձգեց ամէն տանը մէջ, պոռալով թէ հանգար գործերը գիւղին վրայ կը թափին։ Գիւղացիները հաւաքուելով, դուռները կղպեցին անծայրածանով պատնէշներ կազմեցին փողոցներու մէջ եւ սկսան մահին մէջ կրակել անտես թշնամիին դէմ։ Հազիւ առաւօտուն հասնող ժանտարմաները դժուարաւ կրցան համոզել այս խեղճ գիւղացիները թէ պատերազմ չկար, որով կրնան թողուլ իրենց հրացանները եւ երթալ իրենց դաշտային աշխատանքին։

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»ի ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐԸ

ՋԱՆԱՆ ՀՕՐՔՈՒՐԸ

Մարդկային ոչ մէկ ոստ, ոչ մէկ ուժ չի կարող կանգնեցնել ամբոխը, հեղեղատած է Հայրիկը, կանգնած է կառքը։

Հայրիկը յոգնած եւ յուզումէն գունատ դէմքով՝ դուրս է նայում կառքէն ու դողդոջուն ձեռքով օրհնում է ժողովուրդը։ «Օրհնութի՜ւն, խաղաղութի՜ւն ամենեցուն»։

— Կեցցէ՛ Հայրիկը, կեցցէ՛ Հայոց Հայրիկը, — քանդուած են կառէթի 4 զոյգ ձիերը, բռնէն ազատ, քայլում են հանդիսաւոր։ Մարդիկ լծուում են կառքին, իրար են հրում տեղ գրաւելու համար, ու շարժում են կառքը։

Եթէ ծեր չլինէր Հայրիկը՝ ձեռամբարձ պիտի տանէին նրան, բայց խղճում են իր տարիքը։ Ու կառքը շարժւում է դանդա՛ղ, հանդիսաւոր։ Ննջում, աղաչում է Հայրիկը, որ թողնեն կառքը, լծեն ձիերը, աղաչում է իջնել կառքէն, բայց այսօր ժողովուրդի կամքն է օրէնքը, ինքն է ուզում տանել Հայոց Հայրիկը։

Մատաղներ են կտրւում ճանապարհին, աղաւնիներ են թողնում, ծաղիկ են ցանում։ Ու ղօղանջո՛ւմ են, ղօղանջում են քաղաքի բոլոր եկեղեցիների զանգերը։

Թրքական եւ պարսկական մզկիթներն էլ են զարդարւած պաստառներով, յոյն, ռուս, Թուրք, պարսիկ բոլոր հոգեւորականութիւնը ընդառաջ են ելած Հայոց Հայրիկին։

Եկեղեցի. ու յետոյ իր հանդստավայրը՝ Մկրտումեանների շքեղ բնակարանը։ Ժամե՜ր, ժամե՜ր ժողովուրդը խուռներամ, սպասում է հերթի՝ Հայրիկի աջն առնելու համար։ Դրսի գանէն մինչեւ իր բազմոցը՝ բազմութիւնը չոքէ չոք, մեջքիններ պէս՝ շարժւում է դէպի իր աջը։

Երեք օր, տուն ու գիշեր տօն է Կարսում։ Հայրիկը այցելութիւն է տալիս Ցոյների, Ռուսերի, Պարսիկների եւ Թուրքերի եկեղեցիներին ու մզկիթներին։ Ամէն օր, ամէն տեղ ժողովուրդն՝ առանց յոգնութեան հետեւում է նրան։

Ու ամէն օր, ամէն տեղ Թափօրի մէջ, առաջին շարքերում երեւում է Ջանան հօրքուրի գեղեցիկ հասակը։

Արտակարգօրէն փայլում են իր աչքերը, ամբողջ էութիւնը երջանկութիւն է արտայայտում։ Նա ամէն բան տեսել է, ամէն բան լսել, առել է Հայրիկի աջը, արժանացել է նրա օրհնութեան, ու խօսում, պատմում է այնպիսի բաներ, որ շատերը ոչ տեսել են ոչ լսել։ — Որբերի համա՛ր, որբերի համա՛ր ...

Ժողովուրդն ինքնաբերաբար հանգամանքութիւն է սկսել որբերի համար։ Ջանան հօրքուրը շրջում է տունէ տուն, խանութէ խանութ, ու երբեք դատարկաձեռն ետ չի դառնում։ Ո՞վ կը մերժէ Ջանան հօրքուրին, այնպիսի անուշ, այնպիսի համոզիչ լեզու ունի նա։

— Տա՛նք, տա՛նք Հայրիկին, նա իր արդար ձեռքով կը բաժնէ որբերին։

Մերն են, չէ՞, այդ որբերը, պիտի պահենք, պիտի մեծացնենք։ Հայրիկի ձեռքով՝ մեր լուման հասցնենք որբերին։

Ու տալիս են բոլորը, տալիս են առանց վարանումի, ճանաչում են Ջանան հօրքուրին առաջին անգամ չէ, որ նա գրում է հանգանակում. գիտեն որ ոչ մէկ կոպէկ չի կորսուի, կը հասնի ուր որ պէտք է։

Ու այդպէս՝ Կարսը երեք օր, երեք գիշեր ապրեց Հայրիկի հետ, Հայրիկի շնչով, Հայրիկի խօսքով։

Չորրորդ օրը՝ նոյն հանդիսութիւններով՝ Հայրիկը ճանապարհեց դէպի Գիւմրի, ու Կարսի ժողովուրդը նրան ընկերացաւ, նրան հետեւեց մինչեւ Ղըրլ - Չախչախ գիւղը։ Գնաց Հայրիկը, քաղաքն առաւ իր առօրեական տեսքը, բայց մտքերի եւ հոգիների մէջ դեռ նա պիտի մնար երկա՜ր, երկա՜ր։

×

Ո՛չ, Հայրիկը չխաբեց, կալուածների գրաւումը մնաց լոկ իբրեւ հրաման, իբրեւ խօսք։ Մի ամբողջ ժողովուրդ էր ոտքի կանգնել, գժւար էր առանց արիւնհեղութեան նրան ընկճել, այդ հասկացել էր ռուս իշխանութիւնը։ Բռնութիւնը հրաժարել էր ազգային գիտակցութիւնը, պատիւը, կամքը, ազգասիրութիւնը խառնուել էին ազգամոլութեան։

Հալածւում, մերժւում էր, ինչ որ հայկական չէր, ինչ որ օտարէն, Ռուսէն էր գալիս։

Շատ ընտանիքներ հանեցին իրենց զաւակները պետական դպրոցներէն, յանձնեցին մասնաւոր հայ ուսուցիչների, ո՞ր հայ աղջիկն էր որ այդ օրերին կը համարձակէր եւրոպական գլխարկով փողոց ելլել, կամ ռուսերէն խօսել։ Հայ տարազը պարտադրուած էր նաեւ նոր սերունդին։ Մէջ տեղ ելան նոյն իսկ, իբր թէ հայկական գլխարկներ, որ ի հարկէ, չպիտի զիմանային ժամանակի պահանջին, կրքերի խաղաղումով՝ պիտի անցնէին պատմութեան, թանգարանին։

Եւ ահա Կարսը՝ ցոյց տալու համար իր անընկճելի կամքը՝ ձեռնարկել է մի նոր եկեղեցու շինութեան։

Մի նոր եկեղեցի, փառայեղ ու ամուր, ինչպէս ամուր է ապրելու կամքը հայ ժողովրդի։ Քաղաքի ամենանշանաւոր փողոցի՝ Ալեքսանդրովսկու վրայ՝ պատրաստ է եկեղեցու հողը, մէկ մասը նուէր է, մէկ մասը գնուած է էժան գներով։ Այդ հողերի տէրերը գաղթական Հայեր են, որ հազիւ տուն ու հողի տէր դարձած՝ տալիս են, պիտի տան հայ եկեղեցու համար։ Ընդարձակ է հողը ու դեռ պիտի ընդարձակուի, եթէ պէտք եղաւ՝ շրջապատի տնատէրերը պատրաստ են բանդելու իրենց խրճիթները, հողը տրամադրելու համար եկեղեցուն։ Չէ՞ որ եկեղեցու մօտ դպրոց էլ պէտք է, թատրոն էլ։ Պէ՜տք է, պէ՛տք է...

Հողն արդէն շրջապատուած է տախտակէ ցանկապատերով, հաւաքուած է կիրն ու աւազը, վաղուց աշխատում են քարտաշները։ Մարդիկ խումբ - խումբ գնում են դիտելու այդ աշխատանքները, շրջապատի երեխաները՝ օրն ի բուն խաղում են աւազակոյտերի վրայ, պալատներ, դղեակներ, բերդեր են շինում ու փլում։ Եկեղեցու կառուցման ոգին է Տէր Մինասը։ Կարսը նրա եռանդին, նրա անդուլ աշխատանքին, նրա աննկուն կամքին է պարտական, որ ունեցաւ հոյակապ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը։ Այդ էր պատճառը որ յետագային, այդ եկեղեցու գաւթում ամփոփւեց սիրելի հովուի մարմինը։

ՀԵԼԷՆ ԲՈՒՐՋԱՆԴ

(9)

որոնք հետզհետէ կը քննուին։ Կարգ մը ատեանական ծրագիրներէ զատ, հաւանական է որ հրամանագիրներու նոր շարքը հրատարակուի օգոստոս 6ին։

Նոր հրամանագիրներուն նպատակը պիտի ըլլայ մղում տալ ազգային տնտեսութեան, վստահութիւն ներշնչելով, տոկոսի սակը աժանցնելով, վարկերը ընդարձակելով եւ առեւտրական նոր համաձայնութիւններ կնքելով։

13 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅ ՏՂԱՅ ՄԸ ԿԸ ԽԵՂԴՈՒԻ ՌՕՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 28 Յուլիս (Յառաջ). — Երէկ կէսօրէն վերջ ժամը 2ին, քանի մը տղաքներ 13 — 14 տարեկան, կ'երթան Ռօն գետին մէջ լողալու։ Մէկը, Տատա, հազիւ 13 տարեկան, բնիկ Բազմաշէնցի (Խարբերդ), զաւակը Գաղտասար Բալոյեանի, կը սկսի գետին եզերքը լողալ։ Ընկերները եւ ուրիշ քանի մը տղաներ կը զգուշացնեն, բայց մտիկ չըներ։ Քանի մը անգամ ջուրը կը քաշէն ջուրէն, բայց անօգուտ։ Բոլոր ընկերները կը տեսնեն որ յանկարծ հոսանքն ի վար կ'երթայ։ Տղաքներէն մէկը, որ քիչ մը լողալ գիտէ, անմիջապէս կը նետուի գետը եւ իր ձեռքը կ'երկարէ։ Դժբախտ տղեկը չըշահեցած իր ազատարարին մատէն հազիւ կրնայ բռնել, սակայն շունչը կտրելով թող կուտայ եւ կ'անհետանայ ջուրին մէջ։ Ընկերները օգնութիւն կը խնդրեն մօտակայ ձկնորսներէն, որոնք կարեւորութիւն չեն տար։ Այլեւս ամէն յոյս կտրած, եղբայրը լուր կուտայ ոստիկանութեան, բայց արդէն շատ ուշ էր։ Նոյնպէս իր ծնողքը շատ ուշ կ'իմանան։ Մինչեւ այս առաւօտ դիակը գտնուած չէր։

Այս հինգերորդ արկածն է որ կը պատահի Վիէնի մէջ հայ մանուկներու գլխուն, մէկ տարուան ընթացքին։ Առաջինը Ժիրայր Մարգարեան, որ խեղդուեցաւ ջրհորի մը մէջ, երկրորդը՝ աղջնակ մը որ պատուհանէն վար իյնալով մեռաւ, երրորդը՝ Վաղգէն Տէր Յարութիւնեան, որ զոհ գնաց ինքնաշարժի արկածի մը, չորրորդը՝ Ժորժ Բարսեղեանը խաշեցաւ եռացած ջուրի մէջ, իսկ հինգերորդը անհաւասիկ խեղդուեցաւ Ռօնի մէջ։ Պէտք է զգուշանան ծնողները։ Թող նկրուի ինձ որ ըսեմ թէ շատեր անհոգ են։ Մեր քաղաքը ունի 25000 բնակիչ, որոնց հազիւ հազարը Հայեր են։ Արդ, բաղդատելով մեր թիւին հետ, կրկին համեմատութիւն կը կազմեն մեր մանուկներուն կրած արկածները։ — Գ. Մ.

Մարսէյլի պանդոկապետին խնդիրը

« Մաթէն »էն քաղելով, Կիրակի օր հրատարակեր էինք Մարսէյլի պանդոկին մէջ պատահած դէպք մը։ Թղթակիցը կ'ըսէր թէ պանդոկապետը, Կարապետ Ցակոբեան, փոխանակ հիւանդանոց փոխադրելու սենեակի մը մէջ փակեր եւ ձգեր է որ մեռնի հիւանդ վարձակալ մը, Փանայոթիս, իւրացնելու համար անոր 22,000 ֆրանքը։

Երէկ Մարսէյլէն կարգ մը թերթեր առաջանք, որոնք նոյն պատմութիւնը կը հրատարակեն քիչ մը տարբեր ձեւով։ « Լը Փըթի Փռովանսալի »ի պատմութեան համաձայն, Կարապետ Ցակոբեան յանձարէն չգիտնալով, դիմած է իր վարձակալներէն հելլենացի Գ. Ռուսի աջակցութեան։ Եւ երկուքը մէկ հիւանդին սենեակը մտած են, ինքնութեան թուղթերը առնելու եւ հիւանդանոց փոխադրելու համար։ Փանայոթիս պատասխաներ է թէ թուղթերը կը գտնուին հագուստին գրպանը։ Պանդոկապետը խնդրեր է Գ. Ռուսէն՝ պրպտել գրպանները։ Թարգմանը երեւան հաներ է 15 հատ հազարնոց, բայց ոչ թուղթերը։ Այն ատեն Ռուս յանձնարարեր է պանդոկի վարիչին՝ մասնաւոր բուժարան մը գնել իր հարուստ վարձակալը։ Ցակոբեան հաւանութիւն յայտներ եւ չարլիկին տակ դրեր է թղթադրամները։ Շաբաթ կէս օրէն յետոյ Գ. Ռուս, որ գիւղ պիտի երթար կնոջը հետ, կ'իմանայ թէ նոյն մը կ'անցրնեն Փանոյիթիսի դրան, բայց կարեւորութիւն չի տար։ Երկուշաբթի օր երբ կը վերադառնայ, ապշութեամբ կը լսէ որ Յոյնը մեռած եւ թաղուած է։ Ցետոյ Կարապետ իր դիմացն ելլելով, կը պահանջէ հաշիւը փակել, նոյն իսկ սպառնալով։ Ռուս վախնալով կ'երթայ լուր կուտայ ոստիկանութեան եւ Կարապետ կը ձերբակալուի։ Վարպետ քննութեան մը շնորհիւ մեռելին սենեակին մէջ կը գտնուի չէշ մը, իսկ 15,000 ֆրանքը անհետացած էր։ Ռուս կ'ամբաստանէ թէ Կարապետ գողցած է զանոնք, իսկ պանդոկապետը իրբեւ գող կ'ամբաստանէ Ռուսն։ Ոստիկանութիւնը հարցաքննած է պանդոկին հայ սպասուհին, Մարգրիտ, որ պատմեր է թէ իր վարպետը գողցաւ դրամը։ Կարապետ կ'ըսէ թէ ինք սենեակը ոտք կոխած չէ, այլ Մարգրիտ եւ Ռուս մտան, Ցոյնին ինքնութեան թուղթը փնտռելու համար։ Սպասուհին կը պատմէ թէ ինք կեցած էր սենեակին դրան առջեւ, երբ իր վարպետը եւ թարգմանը կը խուզարկէին զոհին գրպանները։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, հարցաքննիչ դատաւորը առ այժմ հիմք չի գտներ մարդասպանութեամբ մեղադրելու Կարապետ Ցակոբեանը։ Այս վերջինը ուժգնօրէն կը մերժէ նաեւ գողութեան ամբաստանութիւնը։

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ եւ 3000 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ ռումանացի սեղանաւոր Կոստանդին Բոստաչէնքօ, որ վստահութեան գեղծում եւ բազմաթիւ խարդախութիւններ գործած էր։

50.000 ԴԱՆԻԱՑԻ հողագործներ թագաւորին ներկայանալով, իրենց գանգատները յայտնեցին պալատին առջեւ։ Ցետոյ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին, որ իրբեւ վերջնագիր յայտարարեց թէ հողագործները պիտի մերժեն որ եւ է բան արտադրել, եթէ դարման չգտնուի իրենց թշուառ կացութեան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ (Մէթրօ) աւելի շէնցնելու համար, տոմսակներու գինը 50 կոպէկէն վերածուեցաւ 40 կոպէկի։ Այժմ կը շինուի երկրորդ գիծ մը, 16 քիլոմեթր երկարութեամբ։ 26.000 բանուորներ կ'աշխատին 34 կէտերու վրայ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի Նիստը տեղի կ'ունենայ այսօր Չորեքշաբթի (31 Յուլիս) երեկոյ ժամը 8.30ին, 3., Ավընիւ Հօպլէնի սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ։ Նիւթ՝ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ»։

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ-ԿՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 1 Օգոստոս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Նրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԳԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ Օգոստոս 1ին Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին. 17 Րիւ Ամբէր, Քաշան։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 3 Օգոստոս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Կը հրաւիրուին նաեւ Երկուսեթեան խումբի ընկերները։ Օրակարգ. — Պատգամաւորի ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ԹՌՆՈՒՎԻԼԻ Բագմիկ խումբի գասախօսական ժողովը 2 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Յ. Խաչատուրեանի բնակարանը։

Կաւառ

ՌՕՄԱՆԻ ընդհ. ժողովը այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերվարականներու սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17. Rue Damesme, PARIS (13)

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (յապաղած) — Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond Rostand, փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդի միջոցաւ ներկայանան հետեւեալ օրը —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 31 ՅՈՒԼԻՍ — Ժամը 8—11 թիւ 9601—9675, ժամը 14էն 17 թիւ 9676 — 9750։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 1 ՕԳՈՍՏՈՍ — Ժամը 8 — 11 թիւ 9751 — 9825, ժամը 14էն 17 թիւ 9826 — 9900։

ՈՒՐԲԱԹ, 2 ՕԳՈՍՏՈՍ, ժամը 8 — 11 թիւ 9901 — 9950, ժամը 14 —17 թիւ 9951 — 10,000։

Առանց այլեւայլի պիտի ջնջուի թղթածրարը այն օտար աշխատաւորին որ չի ներկայանար որոշուած օրը։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Որոշած ըլլալով յառաջիկայ Սեպտեմբերին սկսիլ Համազգային Տարեգիրքի տպագրութեան, սիրողաբար կը խնդրենք մեր աշխատակիցներէն փութացնել իրենց գրութիւնները, տպագրութեան գործը չդանդաղեցնելու եւ յապաղման տեղի չտալու համար։

Չկրցանք մեր ձեռնարկին համակիր եւ բարեկամ բոլոր մտաւորականներուն առանձին հրաւէր ուղղել, մեզի անծանօթ ըլլալով անոնցմէ շատերուն հասցէները։ Կը խնդրենք ներկայ կոչը նկատել աշխատակցութեան հրաւէր։

Բոլոր այն հեղինակները կամ հրատարակիչները, որոնք կ'ուզեն իրենց գործերը ծանուցուած տեսնել մեր տարեգիրքին մէջ, պէտք է օրինակ մը ղրկեն անոնցմէ՝ ուղղակի տարեգիրքի խմբագրութեան։

Ջերմագին կը խնդրենք բոլոր այն բարեկամ ու համակիր անձնաւորութիւններէն, որոնք իրենց մօտ ունին նահատակ կամ մեռած գրագէտներու անտիպ նամակներ եւ նկարներ, ինչպէս նաեւ պատմական վաւերագրեր, ղրկել մեզ անոնց օրինակը կամ բնագիրը, տպագրութենէն ետք վերադարձնելու պայմանով։

Տարեգիրքի գինն է 20 ե.գ. լաւ թուղթի վրայ, եւ 25 ե.գ. լաւագոյն թուղթի վրայ։ Այժմէն կ'ընդունինք ապսպրանքներ կանխիկ վճարումով։

Ցօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով.

Almanach Hamazgaine, B.P. 868, Le Caire (Egypte)

Իսկ դրամական առաքումներ կատարել Բժ. Հ. Օհանջանեանի անունով նոյն հասցէով։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ» ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին, իր դպրոցներու ամավերջի առիթով, 4 Օգոստոս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, Լիոնի Քաղաքապետարանի սրահը։
Կը նախագահէ
Գ. ԵՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, դպրոցներու երկսեռ աշակերտներու կողմէ։ Մուտքը ազատ է։

ՇԱՎԻԼՑԻՆԵՐՈՒՆ

Ի գիտութիւն Շավիլի հայ կինեներու կը ծանուցանենք թէ այս Մանկապարտէզի հոգաբարձութիւնը Եկեղեցական Ընկերութենէ փոխանցուած է տեղւոյս Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի եւ «Համազգային»ի ընկերութեանց եւ վերաբացումը կը կատարուի՝ 1 Օգոստոս Եշ. օր կէսօրէ վերջ։

Կը խնդրուի ծնողներէն որ ... թան ղրկել իրենց զաւակները վերջ իրենց մայրենի լեզուն սորվելու ազգային դաստիարակութիւն։

Շավիլ, 24 Յուլիս

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (139)

ԽԱԶԱԴՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ վերին աստիճան զոհաբերութիւնը մի պարզ ապացոյց էր այդ հին չարագործի անկեղծութեանը դէպի իր սիրելի սանիկը, որ սաստիկ զգածուեցաւ եւ, լցնելով բաժակը, մեկնեց նրան ու ասաց,

— Խմիր, յադեցրու քաղցդ։ Ես քեզ կառնեմ իմ' կառքի մէջ եւ կը տանեմ մեր հայրենիքը։ Բաւական է, որքան թափառեցիր, բաւական է որքան աշխարհից աշխարհ պտտեցար։ Թող այժմ գոնէ ծերութիւնը սփոփեցնէ քեզ հայրենի տնակի տակ անցկացնել կեանքի վերջին օրերը։

Նա խմեց բաժակը, պատասխանելով.

— Ոչ, ես չեմ ների ինձ նստել այն կառքի մէջ, այն կնոջ մօտ, որին մի ժամանակ ես հրամայեցի սպանել եւ դահիճի պաշտօնը քեզ յանձնեցի, Մուրատ։ Դու աւելի բարեխիղճ գտնուեցար, քան թէ ես, եւ խնայեցիր անմեղ կեանքը, եւ քո բարութիւնը վարձատրուեցաւ․․․։ Այդ նազելի հերեկը, երեւի, չէ ճանաչում ինձ, եթէ ճանաչէր, անպատճառ կը զզուէր ինձանից։ Ոչ, ես իմ ներկայութեամբ չեմ պղծի մի սուրբ ամուսնութիւն։ Գնացէք, Տէր ընդ ձեզ, եւ տարէք ձեզ հետ իմ օրհնութիւնը, եթէ Աստուած կ'ընդունէ օրհնութիւնը մի եղեռնագործի շրթունքներից։ Իսկ ես Կայէնի նման կը թափառեմ աշխարհից աշխարհ, մինչեւ գերեզմանը կը բողձայ իմ վրայ եւ իմ առջեւ բաց կ'անէ իր դռները․․․։

Նա գլուխը քարշ գցեց եւ նրա խիտ, ճերմակ ծամերը թափուեցան սեղանի ճակատի վրայ, ծածկեցին արտասուքը, որ գետի նման հոսում էր այն աչքերից, որոնք երբեք արտասուելու սովոր չեն եղել։

— Դու կարծում ե՞ս, որ քեզ համար փրկութիւն չկայ, դու կարծում ես, որ չէ՞ս կարող մաքրել քո խիղճը, — հարցրեց Մուրատը խորին ցաւակցութեամբ։ — Այս ինչո՞ւ համար է քրիստոնէական ներողամտութիւնը, որ հաշտեցնում է մեղաւորին սիրոյ ու խաղաղութեան Աստուծոյ հետ։

— Շատ անգամ փորձել եմ, բայց չէ յաջողուել․․․ պատասխանեց նա ատանց գլուխը վեր բարձրացնելու։ — Մեղքը միացել է իմ հոգու, արտի եւ ամբողջ մարմնի հետ։ Նա ամէն բոպէ անուանդ է պահանջում։ Չեմ կարող չերբակրել նրան։ Նա ինձ հետ պէտք է ապրէ, որպէս չարութիւն, միայն չար գործելու համար։ Չեմ կարող բաժանել նրանից։ Միթէ կարելի է օձից խլել թոյնը եւ կարիճին այնպէս դասաւորել, որ չխայթէ․․․։

Նա գլուխը վեր բարձրացրեց եւ ճակատի վրայ թափուած մազերը մի կողմ ձգեց։ Այժմ նրա աչքերի աչքերում փոխանակ արտասուքի, նորից կատաղում էր բարկութեան կրակը։

— Այո, չեմ կարող․․․ կրկնեց նա։ — Ես մի չար դեւի նման պէտք է պատժեմ մարդկանց անիրաւութիւններ միայն անիրաւութիւններով։ Մարդիկ իրանք են սովորել ինձ նման պատժել իրանց համար․․․։ Ես նրանց մեղքերի հրէշաւոր ծնունդն եմ․․․։ Նրանց վատ օրինակներով ես էլ մոլորուեցայ։

— Հէնց այդ գիտակցութիւնը բաւական է, որ ուղղէ եւ փրկէ քեզ, — կարեց նրա խօսքը Մուրատը։ — Ես էլ այդ գիտակցութեամբ հասայ եւ փրկուեցայ։

— Հասկանում եմ․․․։ Բայց այդ փրկութեան մէջ կը լինի եւ իմ մահը։ Իսկ ես դեռ մեռնել չեմ ուզում։ Սատանան պէտք է անմահ մնայ։

Նա միայն խմում էր, բայց ոչինչ չէր ուտում։ Մարդը պատուիրեց մի նոր շիշ գինի եւս դնել սեղանի վրայ։

— Երբեմն բարութիւն եմ գործում, — ասաց նա, — ինչպէս միգապատ երկնքի կամարի վրայ ճեղքւում են թանձր ամպերը եւ բոլէպայծ դուրս են ցոլացնում արեգակի կենսատու ճառագայթները։ Բայց այդ երկար չէ տեւում. կրկին անցնում են սեւ ամպերը, եւ ամէն ինչ կրկին նսեմանում է, մթնում է։ — Ես ուրախ կը լինէի, որ կատարեալ չարագործ լինէի եւ իմ մէջ բնաւ բարութեան սերմեր չլինէին։ Այն ժամանակ խիղճս աւելի հանգիստ կը լինէր։ Այն ժամանակ գուցէ ամենեւին չէի զգար որ ես չար եմ։ Որովհետեւ, բարութիւնն է միայն ըզգալ տալիս մեր չարութիւնը, ինչպէս սպիտակի վրայ աւելի պարզ կերպով նշմարւում է սեւը։ Կը ցանկայի, որ իմ սրտի մէջ ամէն ինչ միագոյն լինէր, կամ սեւ, կամ սպիտակ, կամ բարի, կամ չար։ Սատանաները նրա համար միայն բախտաւոր են, հրեշտակները, որ զուտ բարի են։ Իսկ ի՞նչ եմ ես։ — Մի այլանդակ խառնուրդ։ Ի՞նչպէս կարող եմ ես բախտաւոր լինել, երբ իմ սրտի մէջ միշտ պատերազմ կայ, եւ մանաւանդ, չարը աւելի զօրեղ է, քան թէ բարին։

Նա վերկացաւ, ասելով.

— Ախ, ինչո՞ւ եմ այդքան երկար խօսում։ Դուք պէտք է ճանապարհ գնաք, իսկ ես ուշացնում եմ ձեզ։

Նա մօտեցաւ իւր ճանապարհորդական պարկին, եւ հանեց նրա միջից մի ծանր քսակ, կրկնեց Մուրատին, ասելով.

— Ես կը խնդրէի քեզանից, թեթեւացնէիր իմ բեռը եւ ընդունէիր այդ, գուցէ քեզ հարկաւոր կը լինէր։

— Շնորհակալ եմ, — ասաց Մուրատը հրաժարուելով։ Բժշկապետը հոգացել է մեր ճանապարհի ծախքը։

— Գիտեմ․․․ դու մերժում ես այդ ոսկիներից, որովհետեւ նրանք դախուած են արիւնով․․․։ Բայց տե՞ս հին առակը, Ցուղայի ասած երեսուն արծաթի մէջ նոյն արիւնը կար։ Այդ երեսուն արծաթով գնեցին մի ագարակ, որ կոչուեցաւ «Արեան ագարակ», որ նշանակում է արեան ագարակ։ Աւանդութիւնն ասում է, այդ ագարակի վրայ մշակւում էին բուսաղէմի ամենապտղաբեր ծառեր։ Երբ դու կը այնտեղ քեզ մեծ աշխատութիւններ սպասում։ Այդ ոսկիներով կը գնես մի ագարակ եւ կը սկսես նրա մշակութիւնները անել։ Թող այդ ագարակը կոչուի «արեան ագարակ», փոյթ չէ, բայց քո աշխատութիւնները նրա վրայ հայրենիքէ նպատակաւոր տուները։ Ես իմ արժէթուղթերը նուիրեցի Համբարձումի վանքին։ Այն թղթերը պէտք ... վատառ չէին։ Բայց ... ընդունեցին, ասելով. «... թող համեղ լինի, ի՞նչ փոյթ որ ... թխած կը լինի»․․․։

(Շար.)